LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
1
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931
1 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1635 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Պարսկաստան այլեւս վճռական դիրք մը բռնած է քրտական շարժման հանդէպ: Դիրք մը, որ կը ձգտի խափանել ո՛ր եւ է նոր խլրտում՝ Արարատի շրջանին մէջ:

Այս քաղաքականութեան մանրամասնութիւնները կը բացատրէ Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխի յանձնախումբին պարսիկ Նախագահը, որուն յայտարարութեանց ամփոփումը հրատարակած ենք այսօր:

Իրականին մէջ, Պարսկաստան դեր մը չունէր Արարատի դէպքերուն, եւ ընդհանրապէս քրտական շարժման մէջ: Ան սկիզբէն ի վեր բռնած էր զգոյշ դիրք մը, որպէս զի պատրուակներ չտայ երկու կասկածոտ հարեւաններուն, Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան ձեռքը:

Այս երկու բարի դրացիները ամէն կերպով կը ճգնին Քիւրտերուն ուշադրութիւնը դարձնել դէպի Պարսկաստան եւ Միջագետք: Այն ինչ ըմբոստութեան բուն պատճառը Թուրքիան է, եւ շարժումը ուղղուած է միայն Թուրքիոյ դէմ:

Խորհրդային իշխանութիւնը, գիտնալով հանդերձ այս պարագան եւ դեռ ուրիշ մանրամասնութիւններ, իր շահերուն համապատասխան չի գտներ շարժման ընթացքը: Եւ իր հիւպատոսներուն ու գործակալներուն միջոցաւ ամէն միջոցի կը դիմէ, Թուրքիոյ մէջ ծագած քրտական ապստամբութիւնը խեղդելու, իսկ ընդհակառակն Իրանի և Իրաքի Քիւրտերը ոտքի հանելու համար:

1925ին, ամէնէն առաջ խորհրդային մամուլն էր որ հրճուեցաւ, երբ «Թուրք քաջարի ասկեարները» արեան մէջ խեղդեցին Շէյխ Սայիտի արշաւը: Եւ ամէնէն առաջ խորհրդային իշխանութիւնն էր որ իր աոջի ծառայութիւնը առաջարկեց, յանձն առաւ զէնք եւ զինուոր ղրկել, զսպելու համար անցեալ տարուան ապստամբութիւնը:

Խորհրդային իշխանութեան համար քրտական շարժումը, ինչպէս առհասարակ ո՛րեւէ խլրտում, արժէք ունի, երբ ուղղուած է բրիտանական աշխարհակալութեան դէմ: Իսկ բրիտանական աշխարհակալութիւնը հարուածելու համար, անմիջական խարխուխներ են Իրաքը եւ Իրանը: Մոսկուա պատրաստ է մինչեւ անգամ կարմիր Քիւրտիստան ստեղծելու, եթէ Քիւրտերը անսան իր խրատներուն, եւ զէնքը ուղղեն ոչ թէ Թուրքիոյ, այլ Պարսկաստանի եւ Միջագետքի դէմ:

Մոսկուան ծափահարած է եւ միշտ ալ պիտի ծափահարէ, երբ խլրտին Պարսկաստանի եւ Իրաքի Քիւրտերը: Եւ եթէ մինչեւ հիմա չյաջողեցաւ իր ծրագիրներուն մէջ, պատճառը այն է որ արթուն էին թէ Իրաքը եւ թէ Իրանը:

Միւս կողմէ, քրտական այն կազմակերպութիւնը որ դեր ունի բուն ազգային շարժման մէջ, համոզուած է թէ չի կրնար երբեք ճակատի վրայ միանգամայն կռուիլ: Ուզէ իսկ, իր ձեռքը չէ: Շատեր ոգեւորուեցան Շէյխ Մահմուտի շարժումէն, որ ուղղուած էր Միջագետքի եւ աստիճան մըն ալ Պարսկաստանի դէմ, բայց հանդիպեցան բացարձակ անելի մը: Մանաւանդ երբ զսպուեցաւ շարժումը:

Այսօր քրտական խնդիր չկայ Պարսկաստանի մէջ: Չկան տարրեր որ կարենան այդպիսի խնդիր յարուցանել:

Բայց, նկատի առնելով իր դրացիներուն դիրքը, եւ քիչ մըն ալ ազդուած՝ Շէյխ Մահմուտի շարժումէն, Թէհրան խոհեմութիւն կը համարէ դիրք բռնել նոյնիսկ Թուրքիոյ Քիւրտերուն դէմ: Կ'ուզէ խափանել բոլոր ճամբաները, շղթայի տակ առնելով, ամայացնելով Արարատի շրջանը, որ անմիջական կապ ունի իր սահմաններուն հետ:

Այսպէս է որ, վերջերս տեղափոխեց, դէպի երկրի ներսերը փոխադրեց սահմանակից աշիրէթները, եւ միջոցներ ձեռք առաւ, Արարատի մնացած ըմբոստները հալածելու, վար իջեցնելու համար:

Այդ ըմբոստները ո՛ր եւ է խնդիր չունին Պարսկաստանի հետ, իսկ եթէ անձնատուր ըլլան Թուրքիոյ, կախաղանն է որ կը սպասէ իրենց:

Մինչ Թէհրան անհրաժեշտ կը գտնէ գործակցիլ «մաքրագործում»ին, անդին Թուրքերը կը շարունակեն կաշառքով, սպառնալիքով կամ խորամանկ խաղերով ըմբոստ Քիւրտերը մղել սահմանէն անդին, կռիւ յարուցանել անոնց եւ Պարսիկներուն միջեւ:

Մէկ խօսքով, Քիւրտերը մնացած են երկու կրակի մէջ: Երկսայրի սուր մըն է որ կը բանի իրենց գլխուն վերեւ:

Դժուա՛ր է նախատեսել այս նոր կացութեան հետեւանքները:

Եթէ, զանազան թիւրիմացութիւններու հետեւանքով, Թուրքերը յաջողին թշնամութիւն յարուցանել Պարսիկներուն եւ Քիւրտերուն միջեւ, մահացու հարուած մը պիտի ստանայ քրտական շարժումը, — այնպէս ինչպէս կը հասկնանք մենք:

Այս առթիւ ծանր պատասխանատուութիւն կ'իյնայ քիւրտ վարիչներուն վրայ: Անոնք պարտաւոր են արթուն հսկել, թրքական խաղերը ի դերեւ հանելու համար:

Ո՛ր եւ է սայթաքում այս ճամբուն վրայ՝ պիտի առաջնորդէ անդարմանելի աղէտի մը:

Հին պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, «յաւելեալ եւ ճոխացեալ»:

Շ.

ՊԱՂՏԱՏԻ ՊՈՅՔՈԹԸ

ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ?

Ինչպէս գրած էինք, Պաղտատի մէջ մէկ քանի շաբաթէ ի վեր սկսած պոյքոթը կը շարունակուի, երբ բողոք ժողովուրդին վրայ դրուած ծանր տուրքերուն դէմ: Կառավարութիւնը թէեւ ամէն տեսակ խիստ միջոցներու դիմած եւ հարկ եղած հրահանգները տուած էր ոստիկանական եւ ապահովութեան պաշտօնատուներուն, սակայն ցուցարարները խաղաղեցնել կարելի չէր եղած: Թագաւորի փոխանորդը ի վերջոյ ստիպուած, արգիլած էր ամէն տեսակ հաւաքոյթ եւ ժողով:

Արաբերէն թերթի մը էլ Բասըտի ստացած մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, քանի մը օր առաջ, ցուցարարներու եւ կառավարական ուժերու միջեւ տեղի ունեցած է բուռն ընդհարում մը, որու միջոցին սպաննուած են երեսուն հոգի եւ բազմաթիւ անձեր վիրաւորուած: Թէպէտ վերահաստատուած է անդորրութիւնը, սակայն պոյքոթը չէ վերջացած եւ կիրքերը չեն խաղաղած:

Այս կացութեան պատճառաւ, կ'ըսուի թէ, Ֆէյսալ Թագաւոր պիտի փութացնէ իր վերադարձը եւ շուտով պիտի հասնի Պաղտատ: Վարչապետ Նուրի փաշա Սաիտ արդէն վերադարձած է:

Էլիֆ Պաի առած վերջին տեղեկութեանց համաձայն, կը հաղորդուի թէ պոյքոթը վերջ գտած է, շնորհիւ Նուրի փաշա Սաիտի վճռական յայտարարութեանց, որով խոստացած է նուազեցնել տուրքերը:

ՅՈՅՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Ոստիկանութեան քաղած տեղեկութեանց համաձայն, համայնավարները տենդագին գործունէութեան մը լծուած են Սելանիկի մէջ, խռովութիւններ յարուցանելու համար Օգոստոս 1ի կարմիր օրուան առթիւ:

Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէնութիւնը ձերբակալեց երկու ծանօթ համայնավարներ՝ որոնք կը փոխադրէին երկու հազար կոչեր: Այս կոչերուն մէջ, համայնավարները հրաւէր կը կարդային աշխատաւորներուն, որպէս զի ներկայ գտնուին գումարուելիք հակաֆաշիստ համաժողովին եւ մասնակցին Օգոստոս 1ի ցոյցերուն:

Ձերբակալուածները յանձնուեցան ընդհ. դատախազութեան:

ՀԱԿԱԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վարշաւիայէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Ուկրայինայի գործադիր կոմիտէն որոշեց փակել Քիէվի սինակոկը, որուն տեղ պիտի հիմնուի մանուկներու յատուկ համայնավարական թատրոն մը:

Բոլշեւիկ հրատարակչական տուն մը գիրք մը հրատարակած է Վատիկանի եւ Պապին վրայ: Այս գիրքը պիտի թարգմանուի եւրոպական լեզուներով եւ իբր ուղեցոյց պիտի ծառայէ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ՝ կաթոլիկութեան դէմ պայքարին:

ՌՈՒՍԻԱ ՆԱՒ ԿԸ ԳՆԷ

«Թայմզ» կը գրէ թէ բոլշեւիկեան գործակալներ բանակցութիւններ կը կատարեն հարաւային Ուէլսի մէջ, նաւերու գնման համար: Գնման պայման առաջարկած են հարիւրին 10 կանխիկ, հարիւրին 20 առաջին տարուան վերջը եւ մնացեալը երեք տարուան մէջ վճարելի: Շոգենաւ մը արդէն գնուած է եւ Մանչէսթըրէն պիտի մեկնի դէպի Ռուսիա, ապրանք բեռցած:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽԻՍՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ
ՕԳՈՍՏՈՍ 1-Ի ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս բոլոր երկիրներուն, նոյնպէս Ֆրանսայի մէջ համայնավարները երկար ատենէ ի վեր կը պատրաստուին օգոստոս մէկը դարձնելու յեղափոխական ցոյցի օր: Այս առթիւ Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լավալ, ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը, որուն կը մասնակցէին Փարիզի ոստիկանապետը, Ներքին նախարարութեան փոխանորդը, Փարիզի զինուորական կառավարիչը, պատերազմական նախարարութեան մէկ ներկայացուցիչը, հանրապետական պահակներու հրամանատարը եւ Սէն-է-Ուազի նահանգապետը:

Այս խորհրդակցութեան ընթացքին, վարչապետը տուաւ կարգ մը հրահանգներ եւ ճշդեց ձեռք առնուելիք միջոցները: Հանրային ճամբաներու վրայ որեւէ թափօր, որեւէ հաւաքոյթ թոյլ չպիտի տրուի: Բոլոր անոնք որ կը փորձեն նման ձեռնարկներ կատարել, պիտի ձերբակալուին անմիջապէս:

Ոստիկանութիւնը հրահանգ ստացած է զսպելու աշխատանքը արգիլելու ամէն ձեռնարկ: Այս առթիւ ձերբակալուածները անմիջապէս պիտի յանձնուին դատարան:

ԱՅՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՈՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՈՐԵՒԷ ՑՈՅՑԻ, ՊԻՏԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎՏԱՐՈՒԻՆ ԵՐԿՐԷՆ:

Ցոյցերը արգիլելու եւ երկրին անդորրութիւնը պահպանելու համար, ապահովուած է զինուորական եւ ոստիկանական ուժերու գործակցութիւնը:

Մասնաւոր հրահանգներ տրուած են նաեւ բոլոր նահանգապետներուն:

Պրիւնինկ եւ Քուրցիուս դէպի Հռոմ
ԼԱՎԱԼ ԵՒ ՊՐԻԱՆ ԴԷՊԻ ՊԵՐԼԻՆ

Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ եւ արտաքին նախարարը Քուրցիուս հաւանաբար Հռոմ պիտի մեկնին յառաջիկայ շաբթու, օգոստոս 5ին կամ 6ին, իտալական կառավարութեան հրաւէրով:

Գերման իրաւասու շրջանակները կը կարծեն թէ գերման նախարարներու այցելութեան ընթացքին, ելեւմտական բարւոքման գործը բաւական առաջ տարուած պէտք է ըլլայ, որպէսզի վարչապետն ու արտաքին նախարարը կարենան բացակայիլ Պերլինէն: Ամէն պարագայի մէջ, Հռոմի այցելութիւնը չի կարծուիր որ տեւէ երկու օրէն աւելի:

Պրիւնինկի եւ Քուրցիուսի վերադարձէն վերջն է որ գերման կառավարութիւնը պաշտօնապէս Պերլին պիտի հրաւիրէ Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը:

Գերմանիոյ ելեւմտական տագնապը

Կարճատեւ վարկերու մասին, բանակցութիւնները տակաւին չյանգեցան որեւէ դրական ելքի: Ամերիկեան եւ անգլիական պահանջատէրերը չեն կրցած համաձայնութեան մը գալ: Այս պայմաններու մէջ, կը վախցուի որ գերման կառավարութիւնն ստիպուի յայտարարել արտասահմանեան պարտքերու վճարման յետաձգում: Մինչեւ երկուշաբթի օր, կրնայ ըլլալ որ համաձայնութիւն մը գոյանայ: Սակայն լաւատեղեակ շրջանակները այնքան ալ լաւատես չեն:

Կառավարութիւնն ու գերման ելեւմտական շրջանակները այն կարծիքն ունին թէ վերջերս ձեռք առնուած միջոցները, պիտի կրնան գերման դրամատուններուն տալ վճարման բաւարար դիւրութիւններ: Նոր հրովարտակներ պատրաստութեան մէջ են, ուժ տալու համար չէքերու եւ հրամանագրերու շրջաբերութեան:

Խնայողական սնտուկներու հարցին մէջ, կարելի չէ եղած դեռ լուծում մը գտնել, ինչ որ ամէնէն աւելի կը մտահոգէ կառավարութիւնը: Խնայողական սնտուկները իրենց յանձնուած գումարներուն 10 առ հարիւրը միայն պիտի կրնան վերադարձնել պահանջատէրերուն: Յանձնուած գումարները կը կազմեն 12 միլիառ մարքի հսկայ գումար մը, որ փոխ տրուած է անհատական եւ համայնական ձեռնարկներու: Ուստակաւին միջոցը չէ գտնուած այս տրուած գումարները հաւաքելու եւ վերադարձնելու խնայողական սնտուկները: Անցագրերու վրայ դրուած 100 մարքի մասնաւոր տուրքը պիտի վերցուի յառաջիկայ շաբթու մէջ:

Խռովութիւններ Մատրիտի մէջ

Հեռաձայնի ընկերութեան բանթող պաշտօնեաներն ու գործաւորները հրապարակային հաւաքոյթ մը ունեցան Մատրիտի մէկ թաղին մէջ: Բազմաթիւ ճառեր արտասանուեցան, հրաւիրելով բանթողները որ դիմեն խափանարարութեան: Հաւաքոյթի վերջաւորութեան, ներկաները որոշեցին ցոյց մը կատարել: Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ միջամտել եւ ձերբակալել մէկ քանի անձեր: Ցուցարարները ուզեցին զանոնք ազատել: Ամբոխը միացաւ բանթողներուն եւ ի վերջոյ, յաջողեցան ազատել ձերբակալուածները:

Այդ պահուն լսուեցան հրազէնի պայթիւններ եւ ոստիկանները քարկոծուեցան: Երեք ոստիկաններ վիրաւորուեցան, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ ցուցարարներ:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Զ. Ռ. Մ. Վալանսի մասնաճիւղին հանգանակութիւնը (չէք S. G. No, 710,967)	2039.—
Զ. Ռ. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղին վիճակահանութիւնը (բ. մասնավճար)	400.—
Գումար	2439.—
Յուլիս 22ի գումարը	9330.—
Ընդհ. գումար	11,769.—

* * *

ԽՄԲ.— Այս գումարէն երկու անգամով ղրկած ենք Սելանիկ, Թեմական Խորհուրդին 8000 ֆրանք: Երէկ փոխադրեցինք 2039 եւս:

Հաշիւները փակելու ստիպուած ըլլալով, կը խնդրենք փութացնել ուրիշ գումարներ, եթէ կան:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԸ ՀԱՍԱՆ ՊՈԼԻՍ

Ամերիկացի երկու օդանաւորդները որոնք երեքշաբթի առտու մեկներ էին Նիւ-Եորքէն, առանց որեւէ տեղ կանգ առնելու, հինգշաբթի, կէսօրուան ժամը 1.20ին հասան Պոլիս, եւ այս կերպով կոտրեցին հեռաւորութեան մրցանիշը որ ցարդ կը մնար Քոսթի եւ Պելլոնթի ձեռքը: Կտրած են 8100 քիլոմեթր ճամբայ, օդին մէջ մնալով մօտ 50 ժամ:

Օդանաւորդները անցած են Պուրժէի (Ֆրանսա) օդանաւային կայանին վրայէն, ուր նետած են ծրար մը՝ Թաղապետական խորհուրդի նախագահին հասցէով: Ծրարին մէջ կար «Նիւ Եորք Թայմզ» թերթին վերջին թիւէն մէկ քանի օրինակներ:

*** Անգլիացի օդանաւորդուհին Միս Ճոնսըն որ կը մեկնի դէպի Թոքիօ, գիշերը անցուց Բագուի մէջ, ուրկէ մեկնեցաւ առաւօտեան ժամը 5ին:

*** Տէր եւ տիկին Լինտպէրկ կը թռին դէպի Օթթավա, ուրկէ պիտի մեկնին Թոքիօ:

Իսկ երկու ամերիկացի օդանաւորդները, որոնք Ատլանտեանը կտրեր էին Թէռ-Նէօվէն մինչեւ Կալլէսի երկիրը, հասան Պերլին: Անկից մտադիր են մեկնելու դէպի Մոսկուա:

ԱՆԳԼԻԱ ՆԵՂ ՕՐԵՐ Կ'ԱՆՑԸՆԷ

Անգլիական խորհրդարանի տնտեսական յանձնախումբի տեղեկագիրը կը հաստատէ թէ ելմտական ծանր կացութեան մը մատնուած է Անգլիա: Դրամագլուխը հրապուրելու յոյսով, Անգլիական դրամատունը զեղչի սակը բարձրացուց 3ուկէսէն 4ուկէսի:

Անգլիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին Պերլինէն Լոնտոն վերադարձը այնքան ալ խանդավառութիւն չէ ստեղծած: Մամուլը մեծ մասամբ վերապահ է, նախարարներուն ճամբորդութիւնը չտուաւ անմիջական արդիւնքներ, սակայն կը կարծեն շատեր, եւրոպական եւ մասնաւորաբար ֆրանքօ-գերման գործակցութեան մը յոյսեր տուաւ ապագայի տեսակէտով:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՑՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Խմբագրութիւնս ստացած է հետեւեալ հեռագիրը.—

Հայ Արիներու ներկայացուցչական խմբակը մեկնեցաւ Զուիցերիա, յուլիս 29ի իրիկուան կառախումբով, մասնակցելու Երէցներու միջազգային ճամբարին (Քէնտըրի):

Ներկայացուցիչներ՝ Արմիկ Ջամալեան, Յակոբ Պետիկեան

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԴԻՐՔԸ ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

ԹՈՒՐՔԵՒՊԱՐՍԻԿ ՍԵՐՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏԸ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ԽՈՐՏԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխի ապահովութեան յանձնախումբի նախագահ գնդ. Քեազըմ խան Սիահի հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Իրան» թերթին.

Թէեւ Պարսից կառավարութիւնը ուղղակի շահագրգռուած չէր Արարատի ապստամբութիւնը ճնշելու մէջ, սակայն առաջնորդուած իր խաղաղասիրական ցանկութիւններով եւ հարեւանական պարտականութիւններով, օգնեց Թուրքիոյ այդ խռովութիւնները դադրեցնելու, Արարատն ընկճելու համար։

Պարսից կառավարութեան այս ընթացքի մէջ դեր կատարեց այն մտահոգութիւնը, որ ապստամբական կեդրոնի գոյութիւնը կրնար քրտական խռովարար տարրերու մէջ չարամիտ միտքեր առաջ բերել եւ դժբախտութեան պատճառ դառնալ աշխատաւոր քրտութեան համար, որ ոչ միայն յառաջդիմութեան ընդունակ է, այլեւ մասնաւորապէս իբրեւ ցեղակից Իրանին պատրաստ է իր ծառայութիւնները մատուցանելու։

Ահա թէ ինչու, երբ 1930ին Թուրք կառավարութիւնը որոշեց Արարատի ապստամբներու դէմ զօրք կեդրոնացնել եւ Պարսից կառավարութեան գործակցութիւնն եւ աջակցութիւնը խնդրեց, մեր կառավարութիւնը ընդունեց Թուրքիոյ առաջարկը։

Երբ Թրքական զօրքերը իրենց երկրամասի՝ Արարատի շրջանին մէջ գործողութիւններու ձեռնարկեցին, պարսկական զօրքը նոյնպէս փակեց Արարատէն արեւելք գտնուող ուղիները Ղըզըլ-Նիլէն մինչեւ Ղոզլու լեռները։

Եւ որպէս զի պարսկական Քիւրտերու կողմէ իրենց ապստամբ ցեղակիցներու որեւէ աջակցութիւն չըլլայ, հիւսիսարեւմտեան զօրամասի զօրքին յանձնարարուեցաւ ամբողջ սահմանի վրայ գտնուող Քիւրտերը երկրի ներսը տեղաւորել։

Երբ Թրքական զօրքը պատերազմական գործողութիւններու մէջ էր, պարսկական զօրքը երեք պարտականութիւն ունէր։

Առաջին՝ փակել սահմանը, որ Թրքական խռովարարները չկարենան պարսկական հողն անցնիլ եւ պարսկական Քիւրտերէն աջակցութիւն ստանալ։

Երկրորդ՝ սահմանէն դէպի ներս տեղաւորել պարսկական Քիւրտերը եւ երրորդ՝ պայքարիլ Թրքական այն Քիւրտերու դէմ, որոնք պարսկական երկրամասի վրայ կը յարձակէին եւ կողոպուտ ու սպանութիւններ կը կատարէին։

Պարտականութեան երկրորդ կէտը, այսինքն սահմանամերձ Քիւրտերը հեռացնելու առեն, մեր զօրքը երբեմն անոնց կողմէ անհնազանդութեան եւ նոյնիսկ, դիմադրութեան կը հանդիպէր։ Սակայն եղած հրահանգներուն անսալով, կանգ չառնելով նոյնիսկ զոհերու առջեւ, մեր զօրքը կատարեց իր պարտքը։

Խալիտ աղա Ջէլալիի դէպքն իբր օրինակ կրնայ գաղափար տալ այդ մասին։

Օգնելով Թրքական ապստամբներուն, ան չէր ուզեր ենթարկուիլ սահմանէն հեռանալու մեր կարգադրութեան։ Բանն այնտեղ հասաւ որ զէնք բարձրացուց մեր զօրքի դէմ։

Պարտուելէ յետոյ, իր հետ եղած Թրքական խռովարարներով Թողուց Պարսկաստանը եւ անցաւ Թրքական մասը։

Հակառակ այն հանգամանքին, որ այս խռովարարին հալածանքը Թրքական շահերուն պաշտպանութեան կը ծառայէր, սակայն ցաւալի էր, որ Թրքական զօրքերու հրամանատարը նոյն Խալիտ աղան 200 ընտանիքներով եւ 5—6000 ղուարով ընդունեց եւ Պուրալանի մէջ բնակութեան տեղ տուաւ։

Ցաւենայն դէպս, պարսկական զօրքերը Ղուզլուի եւ Այի-Բէկի շրջանին մէջ Թրքական զօրքի հետ ուս-ուսի կռուեցան եւ մինչեւ Արարատի գործի վերջն ամէն տեսակի աջակցութիւն ցոյց տուին։

Ներկայիս երկու պետութեանց կողմէ ձեռք առնուած ծրագիրը եթէ կատարելապէս գործադրուի, կարելի է Արարատի ըմբոստութիւնը վերջացած համարել։

Այդ ծրագիրը կը տրամադրէ.—

1) Թուրք կառավարութիւնը որոշած է Արարատի շրջանը միշտ ալ անբնակ պահել եւ թոյլ չտալ, որեւէ քրտական ցեղի, որպէս զի այնտեղ հաստատուելով հնարաւորութիւն տայ խռովարարներուն ատիճանաբար կեդրոնանալու միջոց ունենալ։

2) Պարսից կառավարութիւնը իր կարգին սահմանագլխի քրտութիւնն երկրի ներսը պիտի տեղաւորէ եւ պիտի թոյլ չտայ պարսկահպատակ Քիւրտերուն սահմանամերձ շրջաններու մէջ բնակութիւն հաստատել։

3) Երկու պետութիւնները նոյն տեսակէտն ունին Արարատի ըմբոստութեան կրկնութեան առաջն առնելու հարցին մէջ։ Հետեւապէս համագործակցութեան եւ երկու կողմի ուժերու ղեկավարներու եռանդուն գործունէութեան պարագային, ապստամբութեան կրկնութեան պատճառ եւ հաւանականութիւն չկայ։

4) Արարատն իր գերիշխանութեան տակ առնելու համար, Թուրք կառավարութիւնն առաջարկած է Պարսից կառավարութեան այն շրջանին մէջ հողամասերու փոխանակութիւն կատարել։

ԽՕՍԻՆՔ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Ե.— ԴԱՍԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ՌՈՄԱՆԹԻԶՄ

Ոմանք կ'ուրանան դասականներուն երեւակայութիւնը։ Փրոֆ. Ադոնց եւս. «Գործօնը աչքն է, երեւակայութիւնը անելիք չունի աւելի քան սոսկ յիշողութիւնը»։

Սրբապղծութի՜ւն, ... պղծութի՜ւն։

Ի՞նչպէս կարելի է ուրանալ բոցավառ երեւակայութիւնը Պինդարի, Սիմոնիդեսի, Բագիւլիդի եւ բոլոր հելլէն քնարերգակներուն, ինչպէս նաեւ Սոփոկլէսի, Եւրիպիդէսի եւ Եսքիւղէսի։ Ապարէ՜դ, ո՞վ կրնայ գերազանցել Սափոյի երեւակայութիւնը։ Թերեւս պէտք էր հարցնել թէ փրոֆէսէօրը ի՞նչ կը հասկնայ երեւակայութիւն ըսելով։

Հա՜, ճիշդ է, շա՜տ են կռուեր հոգեբանները երեւակայութեան բացատրութեան մասին։ Սակայն բոլորը համաձայն են թէ երեւակայութիւնը կապուած է պատկերներու։ Արդարեւ պատկերներու յիշողութիւնը կը կոչուի վերարտադրական երեւակայութիւն, եւ պատկերներու բաղադրութիւնը՝ ստեղծագործական երեւակայութիւն։ Ու Լոք անմիջապէս կ'ըսէ թէ մարդկային միտքը, ինքն իր մէջ անկախ, չի կրնար ստեղծել որ եւէ պատկեր։ Այս բացատրութիւններն խսկ կը հաստատեն թէ երեւակայութիւնը յարաբերութիւն մը ունի բանականութեան հետ։ Այդ յարաբերութիւնը անծանօթ էր հիներուն։ Նոյնիսկ Փասքալ բացէ ի բաց կը յայտարարէր թէ «բանականութիւնը թշնամի է երեւակայութեան»։ Եւ Փասքալի այս խօսքն եղաւ պատճառը, որ մարդիկ ուրանան դասականներու մէջ երեւակայութեան որեւէ շնորհ։ Պայրըն կատաղի յարձակում մը գործեց այդ տեսակէտին պաշտպաններուն վրայ եւ կ'ըսէր թէ դասականներուն միակ եւ անգերազանցելի արժանիքը անոնց երեւակայութեան մէջն է։ «Օրուան նորոյթն է, կ'աւելցնէր, չփոթութիւն յառաջ բերել երեւակայութիւն ու գիտ յեղյեղելով»։

Շատեր երեւակայութիւնը կը շփոթեն զգայախաբութեանց (hallucination), *վերջապէս ախտագին երեւակայութեան հետ։* Սակայն այդ երեւոյթը, ծնունդ հոգեբնախօսական վիճակի մը, տեսնուած է ամէն ատեն, Քրիստոսէն ալ առաջ, Քրիստոսէն ալ յետոյ, նոյնիսկ Քրիստոսի մէջ։

Ոմանք դասականներուն կը մերժեն տալ նաեւ պատկերի հարստութիւնը։ Պապապա՜ս..., բայց ամբողջ արեւելքը, բայց հելլէն գրականութիւնը, բայց Աստուածաշունչը լեցուն են պատկերներով։ Նոյնիսկ կարելի է ըսել թէ հելլէն դասականնե՛րը սորվեցուցին մեզի թէ ի՛նչ է պատկերը։ Անոնք ունէին երկու տեսակ պատկեր,— բուն պատկերը եւ *փոխաբերութիւնը* (métaphore)*։ Յոյն եւ լատին քաղաքակրթութենէն ետքը,* նոր դասականները կը գործածէին փոխաբերութիւնը, իսկ ռոմանթիքները՝ պատկերը։

Ոմանք ալ ուրացան դասականներուն յուզումն ու զգայնականութիւնը։ Ուրացողներուն մէջ է նաեւ փրոֆ. Ադոնց։ Ա՜յ մարդիկ, *Արիստոտէլ իր* քերթողականին *ամբողջ Ժ*Դ. գլուխը յատկացուցած է այդ հարցին։ Եւ հնդկական քերթողականին մէջ կայ մասնաւոր ուսում մը, Բավա, *ուր կ'ուսուցանեն* զգացումին տիրապետութեան եղանակները նիւթին ու ձեւին վրայ։

Եւ դեռ ոմանք ալ կ'ուրանան յանպատրաստից բխումը դասականներուն մէջ, չէ՞ որ, կ'ըսեն, բանականութիւնը եւ խիստ օրէնքներ կը հակակշռեն բանաստեղծութիւնը։ Ընդհակառակն, մենք հիմա գիտենք թէ Հելլէնները այնքան կը սիրէին այդ յանկարծաբուխ բանաստեղծութիւնը, որ, շատեր չափազանցութեան տանելով, իրենց զգայարանքները թունաւորելու աստիճան, գրգռելու փորձեր կ'ընէին։

Սակայն, բոլորը համաձայն են,— վերջապէ՜ս,— թէ դասական դպրոցին գլխաւոր յատկանիշն էր պաշտամունքը գեղեցիկին, որ աղբիւրն է բոլոր յուզումներուն, ներշնչումներուն, զգացումներուն եւ մտածումներուն։ Ահա թէ ինչո՛ւ մի՛շտ գեղեցիկին մասին խօսած են հելլէն բանաստեղծն ու փիլիսոփան։ Ծանօթ է Հելլէններու սէրը մարդկային մարմինը գեղեցկացնելու փորձերուն, ցանկութիւն մը հաճելի կամ նման դառնալու իրենց աստուածներուն։ Ստեղծուած էր տեսակ մը *արուեստապետութիւն* (artistocratie)*, որուն միակ վարդապետութիւնն էր* ազնուացումը ոչ թէ պարզապէս անհատին, այլ ցեղին կամ ողիմպեան ժողովուրդին։ Գեղեցիկին ու ներդաշնակին պաշտամունքն եղաւ պատճառը, որ Հելլէնները, կ'ըսէ Օսկար Ուայլտ, չտեսան փառքը տգեղութեան, չհասկցան հմայքը մելամաղձոտութեան, չըմբռնեցին ուժը խենթի երեւակայութեան։ Հելլէնները կ'ըսէին թէ մելամաղձութիւնը կը տգեղցնէ մարդը, անկարգ ու հիւանդ երեւակայութիւնը կ'եղծանէ բարոյականը։ Ռոմանթիքները, դարեր յետոյ, երբ ընդհանրական ոճին ու համայնական զգացումին (= դասականութիւն) դէմ ըմվըստացան, փոխելով արժէքները եւ պանծացնելու համար անհատը, յայտարարեցին թէ գեղեցիկ է տգեղը, մելամաղձութիւնը, ախտաւոր երեւակայութիւնը, անկարգութիւնը, ամէն բան։

Այս յայտարարութիւնը չէր բացատրեր սակայն ռոմանթիզմը, այլ ճիչն էր կաթսայի մը, որուն կափարիչը պայթած էր յանկարծ։ Տեսակ մը հակազդեցութիւն,— հին դասականները պայքար կը մղէին մոլութեանց եւ ախտերու դէմ, հակակշռի կ'ենթարկէին ամէն արտայայտութիւն, որ կրնար եղծել գեղեցիկը, իտէալական, ընդհանրական եւ համայնօրէն ներդաշնակ գեղեցիկը։ Նոր շարժումը ընդհակառակն կ'աստուածացնէր վայրկեանը, անհատը, տգեղը, գեղեցիկը, ներդաշնակը, աններդաշնակը։ Նոր շարժումը իտէալ չունէր։ Ահա թէ ինչո՛ւ ռոմանթիզմը եկաւ եւ գնաց։ Վրիպեցաւ, կ'ըսեն ոմանք։ Կը բացատրենք յետոյ։

2— Առաջին դարուն (Ք. Ա.), հելլենական գրականութեան գաղտնիքը այնպիսի ճարտարութեամբ ուսումնասիրուեցաւ եւ ի վերջոյ կանոններու վերածուեցաւ, որ լատին քերականները, պարզապէս հետեւելով այդ կանոններուն, ստեղծեցին արուեստ մը, զոր պէտք է կոչել կեղծ դասական։ *Այդ շրջանի* համայնագէտները եւ քերականները այնքան լաւ սորված էին, «ջուրի՜ պէս», բանաստեղծութեան կանոնները, որ կը նստէին եւ անսխալ ոտանաւորներ կը գրէին։ Արհեստ դարձած էր բանաստեղծութիւնը։ Այս շրջանին մասին այսքան։

Բ.— Նոր դասականութիւն.—

Այս այն դպրոցն է զոր փրոֆէսէօր Ադոնց կ'անուանէ «կեղծ դասականութիւն»։ Կուգայ վերածնունդէն ետքը։ Գլխաւոր յատկանիշն է, կ'ըսեն, վերադարձը դէպի հնադար։ Սակայն ընդհանուր բացատրութիւն մըն է այս, որ ցոյց չի տար *հնութեան* apport*ը այդ շրջանին* կազմութեան մէջ։ Եւ յետոյ, երկրէ երկիր կը տարբերի շրջանին պատկերը կամ նոր դասականութեան բացատրութիւնը։ 1500 թուականներուն Ֆրանսայի մէջ տակաւին ոչ ոք յունարէն գիտէր։ Աստուածաբաններն ամէն գնով կ'արգիլէին հաղորդակցութիւնը յունական հնադարին հետ, վախնալով հերձուածներէ։ «Իտալիոյ գիւտն» խսկ բաւական վախ պատճառած էր իրենց։ ԺԶ. դարուն արդէն հելլէն քաղաքակրթութիւնը մեծ յեղաշրջում կատարած էր, ծերուկ մտաւորականներն խսկ դպրոց կ'երթային՝ յունարէն սորվելու եւ Աթէնքի լոյսը տեսնելու։ Գրագէտները նոր կը ճանչնային հին վարպետները։ Եւ սկսան հետեւիլ անոնց։ Բայց ի՞նչ առին հին վարպետներէն,— նի՞ւթը։ Շատ ծիծաղելի է այդ պատասխանը։ ԺԶ. դարը քրիստոնեայ էր, իսկ յունական հնադարը՝ հեթանոս։ Ոմանք կ'ըսեն թէ ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերու, մասնաւորաբար Վոլթէրի հակաքրիստոնէութիւնը կը ծագի հելլէն քաղաքակրթութեան հետ հաղորդակցութեան փորձերէն։ Սխա՜լ, աստուածաբանական վէճերու ճակատագրական վախճանն էր այդ։ Հելլէն քաղաքակրթութեան «թաղուած գանձերը» անկարելի էր «վերակենդանացնել» նաեւ անոր համար, որ գրական ...ւերը բոլորովին յեղաշրջուած է... Քնարերգութիւն, Թատերգութիւն, ... լադայի մէջ, միացած էին երաժ...տութեան։ Հելլէնները կը պարէ... կ'արտասանէին եւ կ'եղանակէ... միաժամանակ։ Ու եթէ շատե... համար Հոմերոսը անհամ է, հի... պատճառն այն է որ Հոմերոսը ... տայայտելու գործիքը կը պակսի։ ... դասականները երկու բան սորվեցա... Հելլէններէն՝ շնորհիւ Արիստոտէ... որ այդ շրջանին մասնաւոր պա... տամունքի առարկայ դարձաւ։ Եւ ... պայի մէջ հաստատ լեզու չկար, ... կարգ ու անկանոն, գաւառէ գաւ... փոփոխական։ Ի՞նչպէս թարգմանէ... հելլենական գործերը, եւ ի՞նչպ... տային գործեր որ անոնց նմանէ... Ըսին,—Նախ լեզու մը շինենք, ի... պէս Հելլէնները ատտիկեան բա... բառէն բիւրեղեայ լեզու մը շին... էին։ Յետոյ տեսան, որ Հելլէնն... ոչ միայն կանոնաւոր լեզու մը ... նին, այլ կարգապահ, կոկիկ եւ նե... դաշնակ արուեստ մը։ Շնորհիւ ... կարգ ու կանոնին, հելլէն արուես... չափազանց յստակ էր, եւ վեհ... թեան մէջ տարօրինակ պարզութ... մը ունէր։ Ընդհանրական արուես... էր փառաւոր Հելլէններուն։ Ու... նոր դասականները ըսին,— մեր ... ուեստն ալ, կամ մեր արտայայտ... թիւնը, պէտք ըլլայ նմանօրէն պ... եւ յստակ։ Արիստոտէլ կ'ըսէր ... քերթողականին մէջ թէ բանաստ... ծութիւնը նմանողութիւն մըն ... (imitation)*, եւ նոր դասակա...*ները ստեղծեցին այդ նմանութիւ... փոխադրելով ոչ թէ «*թաղուած գա...ձերը», այլ իւրացնելով ան...* արտայայտութեան եղանակ... Այսպէ՜ս կազմուեցաւ նոր դասակ... շրջանը, որուն յատկանիշերն երկ... են.—Լեզուի մաքրութիւն եւ ... տայայտութեան յստակութիւն ... առանց սուր անհատապաշտութեա...

Երբ որեւէ գործի մէջ կը ... նէք այս երկու յատկանիշերը, ... նաք ըսել թէ դասական գործ ... է։ Ոմանք դասականութիւնը կը բ... ցատրեն ըսելով «գրական առողջ... պահութիւն»։ Այսինքն ըստ դա... կաններու, գրականութիւնը բնակ... սական այնպիսի արտայայտութի... մըն է, ուր չէք տեսներ հիւանդ... գին որեւէ երեւոյթ, որեւէ հիւա... բառ կամ բացատրութիւն, այլ ... այն հանգիստ եւ հանդարտ հոգի... որուն երկինքին վրայ երեւակայ... թիւնն խսկ խռովիչ չէ, խաղաղ ջ... րերու խորութիւնն ունի, ուր ... նաւանդ լոյսը առատ է եւ հրաշ... լի խաղեր կը ստեղծէ։ Ֆրանսաց... ները, այնքան սիրահար էին ... վիճակին, որ յստակութիւնը դա... ձուցին իրենց համար աւանդ... թիւն մը եւ կ'ըսեն.— «Ինչ որ յս... տակ չէ, ֆրանսերէն չէ»։

Ցանկարծ խանգարեցաւ այս ... առողջութիւնը, որովհետեւ՝

Քրիստոնէութիւնը իր սկզբն... կան օրերուն չափազանց ժողովրդ... վար վարդապետութիւն մըն էր։ Ա...

ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՈՐ ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓ ԿԸ ՏԱՐԱԾԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ի՛ՆՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— «Մաթէն» վերջերս աշխատակից մը ղրկած էր Պուլկարիա, մօտէն ուսումնասիրելու համար Մակեդոնական կազմակերպութեան կեանքն ու գործը։

Քաղուածաբար կուտանք ամէնէն հետաքրքրական մասերը.—

Կոստատին Եորտանոֆ մէկ ումպով կուլ կուտայ իր գարեջուրը, կը խաչակնքէ երբ եպիսկոպոսը կ'անցնի եւ նոր ըմպելի մը կ'ուզէ.

— Տէր Աստուած, Կոստատին կ'ըսէ իրեն սրճարանի սպասարկուն, կ'երեւի խաղի մէջ շահեցար քու գիւղիդ Փէթէրլաշխամբողջ դրամը...։

Տղան կը խնդայ։ Իր զգեստներուն մէջ, Պելկրատցիի մը չափ գեղեցիկ է։ Սեղանին տակ իր ոտքերուն մէջտեղը, թուխ կտաւէ մեծ պայուսակ մը, որուն մէջ տակաւին բաներ մը ըլլալու են։

Պէնտէկոստէին կարգուելիք աղջիկները իր առաջքէն կ'անցնին կ'երթան։

— Զտրավօ — Բարե՛ւ...

կոստատին, որ արջու կը նմանի, կը մռլտայ։

— Զտրավօ։ Իրարու ետեւէ կը պարպէ սլիվօվիցայի գաւաթները, սալօրի ռետնահամ օղին։ Սիրո՞յ վիշտ։ Եւ յանկարծ, հազար տինարնոց մեծ դրամատոմսով մը վճարելէ վերջ, պայուսակը թեւին տակ, օրօրուելով, գլկգլկելով, կը ձգէ որ ամբոխը զինքը քշէ, տանի։

Ժամը 2.30ն է։

Ժամը գրեթէ 2.40 էր երբ Նուկօլաւ ոստիկան մը սկսաւ վազել քարափին վրայ, պոռալով որ ամէն մարդ փախի։ Ոստիկանը իր սրտին վրայ բռնած կը սեղմէր Կոստատին Եորտանոֆի պայուսակին նմանող պայուսակ մը։

Ոստիկանը կայարանին մէջ գտած էր պայուսակ մը, որուն մէջ կար դժոխային մեքենայ մը։

Նուկօլաւ Թնդանօթաձիգները, որոնք իրենց կեանքը վտանգելով, քանի մը վայրկեան վերջ քակեր էին զայն՝ Նիշ իմէկ Թրքական գետնափորի մէջ, հաւաստեցին թէ պուլկարական բանակին մէջ գործածուած ուժեղ պայթուցիկէն մէկ քիլօ կը պարունակէր այդ դժոխային մեքենան եւ թէ շատ ճշգրիտ ժամացուցականութեամբ մը օժտուած, պիտի պայթէր ժամը 3ին, այն պահուն իսկ, երբ կայարանը լեցուած պիտի ըլլային սերպ կիներ եւ տղաքներ։

* * *

Սարսափը փարատեցաւ արագօրէն։ Բայց երբ կառախումբը մեկնեցաւ դէպի Փիրոթ, Ցարիպրոդ եւ եւ Սոֆիա, այն ատեն միայն մտածեցին թէ կրնար իր հետ դէպի սահմանագլուխ տանիլ նաեւ չարագործը։

Կառավարիչը հեռաձայնին գլուխը կանչեց Փիրոթի քաղաքապետը։

— Ալօ՜, Պ. Միզիրլի՞չ, քաքօ վի՞։

— Տօպրօ, Պ. կառավարիչ։

— Պէտք է, ըսաւ կառավարիչը, պաշարել կառախումբը կայարանին մէջ, քննել, խուզարկել զայն, եւ հարցաքննել ճամբորդները...։

Այս պատուէրին կ'ընկերանայ ոճրափորձին մասին կարճ պատմութիւն մը։

Ոստիկանութեան պետերն ու ոստիկան-զինուորները դիրք կը բռնեն, կը ցատկեն կառախումբը՝ հազիւ հասած, կը նշանակեն վտանգելի բարեկամները, եւ ձախ անցընել կուտան կասկածելիները.

— Վա՜յ, կոստատին, ո՞ւր է պայուսակդ։

— Նիշի կայարանը կորսնցուցի։

— Ի՛նչ կար մէջը։

— Հաց եւ զոյգ մը նոր կօշիկ։

— Եկուր հետերնիս...

Կոստատին Եորտանոֆ նախ կը բողոքէ թէ Նուկօլաւ քաղաքացի է եւ, մեղադրելի որ եւ է արարք չէ գործած։ Հարցաքննութիւնը աւելի կը խստանայ։ Արշալոյսէն առաջ, կը խոստովանի։

Տախտակին վրայ գիծ մըն ալ կ'աւելցնենք։ Կոստադին Եորտանոֆի ոճրափորձը 109րդն է 1919էն ի վեր, հրամայուած եւ կազմակերպուած ՕՌԻՄի կողմէ եւ քոմիթէճիներուն կողմէ կատարուած Նուկօլաւ հողի վրայ։

* * *

Կոստատին Եորտանոֆ որուն ոտքի կօճերը սեղմուած են թիապարտի շղթայով մը իրարու կապուած երկաթեայ երկու խոշոր օղակներուն մէջ, նստած է, Նիշի հարցաքննիչ դատաւորին գրասենեակը, փայտէ նստարանի մը վրայ։

Ամիս մըն է ամէն առտու հոն կուգայ, երբ անցեալ մայիս 21ին, կը գտնուիմ իր ներկայութեանը եւ ամէն օր, նոր կտոր մը «կո՛ւտէ»։

Կը հարցնեմ իրեն թէ ինչո՞ւ գործեց զզուելի արարք մը։

Ուսերը վեր կ'առնէ եւ անոր դէմքը կը մնայ անբանացած։

Անոր թղթածրարին մէջ կը կարդամ թէ ծնած է Փէթէրլաշ՝ Նուկօլաւիոյ մէջ, պուլկար սահմանագլուխէն քանի մը քիլոմեթր աղին։

Նէօյեւի դաշնագրէն առաջ, ռազմագիտական իրաւցի պա... ճառներով Ցարիպրոտի շրջա... տուաւ Նուկօլաւիոյ, Կոստատի... ծնողքը պուլկար էին եւ իրենց զ... ւակը ղրկեցին Սոֆիա՝ աշխատել... Նուկօլաւիոյ զինուորական իշխա... նութեան հրաւէրին վրայ, վեր... դարձաւ 20 տարեկանին, լաւ սեր... մը պէս կատարեց իր զինուորակ... ծառայութիւնը, շահեցաւ տասն... պետի արծաթ աստղը եւ երբ ... զատագրուեցաւ, խնդրագիր ներկ... յացուց ոստիկանութեան մէջ մտն... լու։ Թէեւ յիսնապետ մը իրեն ... սուցչութիւն էր ըրեր, սակայն ... գրագէտ ըլլալով, չկրցաւ ընդունուի...

Կարճ, 1931 մարտ 24ին, գաղտ... օրէն կ'ըսեն Նուկօլաւ իշխան... թիւնները, սակայն, կանոնաւոր ... ցագրով՝ կը պնդեն պուլկար իշխա... նութիւնները, Կոստատին կը վեր... դառնայ Սոֆիա, գործ գտնելու մը... քով, քանի որ կ'ըսէ մեղադրեալ... Սոֆիա աւելի մօտ էր իր գիւղի... քան թէ Նիշը։

(1)

...ատը, վայրենի կամ մտաւորական, յարեցաւ անոր խանդավառութեամբ։ ...ակայն յետոյ, քրիստոնէութիւնը ...արձաւ միապետական վարդապե- ...ութիւն մը։ Ցուսախաբութիւն։

Քրիստոնէութեան քարոզած գա- ...ափարներէն մէկն էր եղբայրակ- ...ութիւնը։ Եւ աշա ցեղերը խառ- ...ուեցան իրարու։ Քրիստոնեայ ...ափշիկն իսկ կրնար ամուսնանալ ...շխանական ընտանիքներու աղջիկ- ...երուն հետ։ Արեան խաղաղը մը կա- ...արուեցաւ աւելի խոր, քան ինչ որ ...եղի կ'ունենար աշխարհակալու- ...եանց ժամանակ։

Խաչակրութիւնը կատարուեցաւ ...ափազանց վատառողջ պայմաննե- ...ու մէջ։ Եւ խաչակրութեննէն յետոյ ...րոպա փարակուեցաւ սիֆիլիզով և ...որոտութեամբ։ Հոգեբնախօսական ...ողջ վիճակը խանգարուեցաւ Եւ- ...ոպայի մէջ։

Տպագրութիւնը հետզհետէ իր ...արիքները կը տարածէր, հրաշքներ ...ործելով ամէն կողմ։ Ժողովուրդներ ...ր մութին մէջ կը հեծէին, լոյս ...տացան։ Հաղորդակցութեան միջոց- ...երը կը զարգանային։ Աւելցուցէք ...աեւ թէ ընկերային ու տնտեսա- ...ան նոր պայմանները փոփոխու- ...իւն մը կը ստեղծէին։ Եւ աշա ...այթեցաւ յեղափոխութիւնը։ —Ռո- ...անթիզմը։ Նախ հայրենասիրական ...րիչով մը (Նախառոմանթիզմ) եւ ...ետոյ անհատապաշտ,ներանձնական ...րտայտութեամբ մը (ռոմանթիզմ)։

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԳՈՐԾ ԹԷ ԱՒԱՐ

ԽՄԲ.— Անցեալ օր հաղորդած էինք Ամերիկայի «պետական» կարմիր խաչին մէջ ծագած պառակտումը, իբրեւ հետեւանք ...ամկավարներու եւ Հօկի բուռն մրցակցութեան։ Այս առթիւ ծախողած է նաեւ տարեկան հաշ- ...մագումարը։

«Հայրենիք»ի աշխատակից Մ. վ. յօդուածաշարքով յայտ- ...րէն կը բանայ վէրքը՝ (19 յուլիս)։

Ստորեւ՝ գլխաւոր կէտերը.—

Պետական Հայ Կ. Խաչը 1930-1931 տարեշրջանին ունեցած է 11 հազար մուտք, ինչպէս ցոյց կուտար տեղեկագիրը, սակայն այս գումարէն 3000ը փոխանցուած էր1929-1930ի տարեշրջանէն եւ մայրանոցի հիմնադրամն էր։ Հետեւաբար Պետական Կ. Խաչը ներկայ տարեշրջանին ունեցած է շուրջ 8000 տոլար եկամուտ, գոյացած անդամավճարներէ եւ զանազան հասոյթներէ։ Մանրամասնութիւնները չունինք ձեռքի տակ և պէտք ալ չենք տեսներ սպասելու անոնց ստացումին։

Այս 8000 տոլար մուտքին դէմ տեսնենք թէ ի՛նչ ելք ունեցած է ինքզինք մեծաշուքով կերպով «պետական» հռչակող Կ. Խաչը։

51 տոլար արժողութեամբ ինքնաշարժի մասեր ղրկած է Խ. Հայաստան։

25 տոլար դրամական օժանդակութիւն ըրած է Փաթերսընի մէկ հիւանդ տղու մը, որ ռամկավար կնոջ մը զաւակն է եւ կամ բարեկամն է։

500 տոլար ղրկած է Հայաստան Զանգեզուրի եւ Մեղրիի երկրաշարժէ աղէտեալներուն համար, սակայն այս 500 տոլարը առած է վերաշինուելու մայրանոցի հիմնադրամէն։

Եթէ այս է պարագան, հապա ինչպէ՞ս ծախսեր են հաւաքուած 8000 տոլարը։

Անոր պատասխանը աշաւասիկ. Պետ. Հ. Կ. Խաչի քարտուղար Պ. Խ. Բաշիկեան, շաբաթական 45 տոլար հաշուով ստացած է մօտ 2250, տոլար գումար մը, 1930-1931 տարեշրջանին։

«Հուշակաւոր» գործիչ եւ «քաջանայական թեկնածու» Պ. Սիսակ Նալպանտեան նոյնպէս 45 տոլար շաբաթական հաշուով ստացած է շուրջ 1700 տոլար գումար մը։ Պ. Սիսակ Նալպանտեան բարեբախտ եղած չէ տարուան 52 շաբաթներէն օգտուելու, ի հաշիւ Պետական Կ. Խաչին, որովհետեւ դժբախտութիւնն ունեցած է հիւանդ ըլլալու կամ այլ պատճառներով չգործելու։

Խ. Հայաստանի «ջերմ պաշտպան Պոստոնի «Պայքար» օրաթերթը եւ նիւ Եորքի «Հ. Կոչնակ» շաբաթաթերթը ստացած են 1800 տոլար գումար մը, ծանուցումներու եւ տպագրական գործերու համար։

«Հ. Կոչնակ» շաբաթաթերթը ստացած է 330 տոլար գումար մը Պետական Հ. Կ. Խաչի օրացոյցի տպագրութեան։ Հետեւաբար «Պայքար» թերթը ստացած է 1470 տոլարի գումար մը Պետական Հ. Կ. Խաչէն։

Այս գումարները բարդելով իրարու վրայ, կը ստացուի շուրջ5826 տոլարի արդիւնք մը։ Թիւերու մէջ կրնայ տասը տոլարի աւելի կամ պակաս մը ըլլալ, բայց հաշիւներու կլորութիւնը ուղիղ է, համաձայն մեր ստացած եւ բաղդատած տեղեկութեանց։

Անդին կը մնայ 2000 տոլարէն աւելի գումար մը։ Ո՞ւր գացած է այս եւս։ Խ. Հայաստան ղրկուա՞ծ է թէ ան ալ հալած է Ամերիկայի մէջ։

Փաստօրէն մօտ 7000 տոլար մնաց է ռամկավարներու գրպանները, 8000 տոլար ընդհ. եկամուտէ մը։

ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ ԴՐԱՄ Կ'ՈՒՏԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պերլինէն կը գրեն թէ ագարակպան մը, տնտեսական վերջին տագնապին պատճառաւ, դրամատունէն քաշեց իր պահեստի ամբողջ դրամը եւ պահեց ախոռին չոր խոտի դէզերուն մէջ։ Եւ երբ անցեալ օր խոտ տուաւ կենդանիներուն, հազարնոցներն ալ միասին կերան անոնք։

Ի՞ՆՉ Է «ԱԶԳԱՅԻՆ ԹՐԸՍԹԸ»

Պոլսական թերթ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները ստացած է փարիզէն, բարեգործականի ծրագրած «Մայր-Թրըսթ»ի մասին.—

Պ. Գ. Կիւլպէնկեան փափաքած է Բարեգործականի թրըսթները միացնել։ Օրինակէս կարելի չէր, հիմա կը փափաքի ազգային մայր-թրըսթ մը հաստատել, ուր պիտի կեդրոնացուին այսուհետեւ բոլոր հիմնադրամները որ թրըսթ պիտի ըլլան։ Անոր համար ոչ միայն վտանգ չկայ, այլ վտանգին դէմ մեծ երաշխիք մըն է։

Մայր թրըսթը կրնայ բազմաթիւ թրըսթի դրամատուններու մէջ բաժնուիլ եւ արժեթուղթերն ալ կրնան նոյնպէս զանազան երկիրներու մէջ տեղաւորուիլ։ Անունը եւ հաշիւը մէկ պիտի ըլլայ միայն։ Ներկայ դրութեամբ եթէ որեւէ հիմնադրամ առանձին միայ եւ արժեթուղթերը կորուստի ենթարկուին, բոլորովին կը չքանայ, մինչդեռ մայր թրըսթին մէջ հաւաքական կ'ըլլան հիմնադրամները եւ մէկ արժեթուղթի մը անկումը կամ կորուստը ընդհանուրին կ'ազդէ շատ փոքր համեմատութեամբ մը։

Տակաւին չէ իրագործուած այս ծրագիրը, որ տեսակ մը Ազգային Մեծ հիմնադրամ մը պիտի ըլլայ, ամէն հայ պիտի կրնայ դնել իր լուման։ Դրամագլուխը հաւաքաբար մէկ պիտի ըլլայ, բայց եկամուտները պիտի երթան իւրաքանչիւր կտակի կամ հիմնադրամի նախասահմանուած նպատակներուն առանձնապէս։

Գալով, արժեթուղթերուն, նախապէսին տեսակէտն է որ զանազան երկիրներու առաջնակարգ թուղթերէն ըլլան անոնք, բայց անոնց տեսակը չանցնի 30—40ը, մինչդեռ հիմա 100—150 տեսակ արժեթուղթերու բաժնուած է հաստատութիւնը, որով օրը օրին մանրազնին քննութիւնը եւ հսկողութիւնը դժուար կ'ըլլայ եղեր։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէն, 28 յուլիս.— Այստեղ կը գործեն տասնեակ կազմակերպութիւններ, իւրաքանչիւրը իր ուժերուն տրամադրած չափով։

Անոնց մէջ է նաեւ կեմերեկի Հայրենակցական Միութիւնը որ կանոնաւոր գործունէութիւն ցոյց կու տայ։ Այս Միութեան շնորհիւ Վիէն-Էսթերէյէնն ալ ունեցաւ իր մանկապարտէզ-նախակրթարանը որ 5-6 ամիսէ ի վեր կանոնաւոր կը շարունակէ։ Աշակերտներուն թիւը կը հասնի 40ի։

Կեմերեկի Հայրենակցական Միութիւնը ջանք չի խնայեց երկար աշխատանքէ վերջ, յուլիս 26ին մեզ ներկայացնելու «Խաղամոլ»ը, որ մեծ յաջողութիւն գտաւ։

Աշոտ

ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԸ

ԽՈՐԱԳԻՐԵՐՈՒ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՈՎ

Եւրոպական թերթերու ընթերցումը կը ձգէ այն տպաւորութիւնը թէ Եւրոպայի մէջ կեանքը կը հոլովուի ոճիրներու եւ արկածներու դժոխային կրկէսի մը մէջ։ Խորագրերուն ամենէն մեծը ոճիրներուն, ամենէն ուշագրաւը արկածներուն, զարշութիւնքի եւ վայրագութեան երկար մանրամասնութիւններու վերեւ։

Ահա նմոյշներ՝ միայն խորագրերու ընթերցումով։

— Ինքնաշարժի վարիչ մը սպաննուած ատրճանակով։ Անոր բարեկամուհին է որ կրակեր էր։ Անձնազոհ կ'ըլլայ խեղով իր զոհին մազը։

— Փիզպուրկի մէջ՝ անկելանոց մը կ'այրի։ Ողջ կ'այրին 26 ծերունիներ։ 217 վիրաւոր։ 15 անյայտ։

— Եօթնասունենոց անուղղայ խաղամոլ, արկղակալ մը իր տիրոջմէն կը կորզէ 250000 ֆրանք։

— Էթրէթայի առջեւ, նաւակ մը կ'ընկղմի։ 6 հոգի խեղդուած։

— Նըվէրի մօտ, ծերուկ ագարակպան մը կը խեղդեն։ Ոճրին պատճառն է գողութիւն։

— Ամիէնի մօտ երիտասարդ հովուուհի մը կախուած ցանկապատի ձողէն։ Ոճրագործները նախապէս զայն պղծեր էին։

— Ապահովագրութեան փոխարժէքը ստանալու համար, տղեկ մը կրակի կուտայ ագարակը։ Իր երեք եղբայրները կ'այրին։

— Ոճրագործ ծեղուններ։ Ռէնի մէջ 70նոց ծերունի մը յարձակման ենթարկուեցաւ ծեղուններու պարի մը կողմէ։ Խայթիններէն մեռաւ։

— Փանթէնի գերեզմանատան մէջ մարդ մը անձնասպան եղաւ իր կնոջ գերեզմանին վրայ։

— Ինքնաշարժի մը մէջ կին մը կըպտար—Օգնութի՜ւն, կը սպաննեն զիս։» Հակառակ խիստ հետապնդման մը, կարելի չեղաւ գտնել խորհրդաւոր կառքը։

— 48 տարու այրի կին մը, վիրաւորեց իր սիրականը—պաշտօնեայ ելեմտական նախարարութեան։ Այս վերջինը կ'ուզէր ամուսնանալ, ուրիշ կնոջ մը հետ։

— Թուլոնի զինարանէն գողցուած է 12 միլիոն ֆրանքի արժէքով մետաղ։

— Երկու աւազակներ ճամբուն վրայ կը կողոպտեն ծերակուտականի մը երկու զաւակները։ Աւազակներէն մէկը ձերբակալուեցաւ, երկար հետապնդումներէ վերջ։

— Սպանիացի օրագրող մը իբր թղթատարական ծրար օդանաւով կը մեկնի Անգլիա։

— Էվրոյի մօտ, պառաւ հասարակ մը կը սպաննուի անծանօթի մը կողմէ։ Շարքը կարելի է երկարել անհունօրէն։ Բայց առայժմ, վերջացնենք պատմելով երիտասարդ կնոջ մը՝ Ժերմէն Պլանշարի խուզ ու արկածալից կեանքը։ ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ պատժական ատեանը այս կինը—25 տարու— դատապարտեց 6 ամիս բանտարկութեան,խարդախութեան ու գեղծումի մեղադրանքով։ Այս կինը որ 5 ամիս է ի վեր արդէն բանտ էր, վերջին պահուն յայտարարեց թէ դատաբանը զինքը չէ որ դատապարտեց, այլ իր մօրաքրոջ աղջիկը, քանի որ ինք անոր անունը կը կրէր այդ պահուն։

Ժերմէն—տանք իրեն այս անունը, քանի որ այդ անունով կը ներկայանայ— օր մը Փարիզի փողոցներուն մէջ, նստարանի մը վրայ ծանօթացաւ ուսանողի մը, որ շատ չանցած, ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ կ'երթար զինուորական ծառայութիւնը կատարելու։ Հետեւեցաւ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ իր բարեկամին, միեւնոյն ատեն սակայն իր ինքնութեան թուղթը խարդախելով, այդ քաղաքին մէջ կը ներկայանար իբր զինուորին քոյրը։ Ինքզինքը ծախեց իբր իրաւաբանական վարժարանէ շրջանաւարտ եւ յաջողեցաւ թերթի մը մէջ մտնել իբր խմբագիր եւ քիչ մնաց նոյնիսկ որ դատ վարելու իրաւունք ստանար։ Պարզապէս իր բարեկամին վկայագիրը խարդախեր էր անունները փոխանակելով։ Սակայն արդէն սկսեր էր շա՜տ հետուններն երթալ, մինչեւ որ իր տանտէրը բողոքեց իր դէմ թէ իր գոհարեղէնը գողցած է։

Օրիորդ Ժերմէն ձերբակալուեցաւ Լիոնի մէջ, ուր բաւական դժուարութիւններու մատնեց դատաւորը՝ հարցաքննութեան ընթացքին, երբ կը ջանար օրիորդին ինքնութիւնը երեւան հանել։

Անոր հետքերը գտնուեցան Օրլէանի մէջ, ուր ամուսնացեր էր, երկու զաւակ ունեցեր, եւ ամուսնալուծուեր, բայց ուրիշ անուն կը կրէր այն ատեն։ Ինքը կը պնդէր թէ այրի է եւ իր ամուսինը կը կոչուէր Լուքիլ։ Ինչ որ սուտ էր։ Հոմանուհին էր Ռոպէռ անունով մէկու մը, որ սպաննուեր էր իր պատճառով, իր օրինաւոր կնոջ ձեռքով։

Ի վերջոյ, Օրիորդը յայտնեց թէ կը կոչուի Պլանշար, Ռուայեաննէն։ Ոստիկանութիւնը այդ քաղաքին մէջ երեւան հանեց Պլանշար անունով երկու կիներ, մէկը կը կոչուէր Ռընէ որ մեռեր էր արդէն, միւսը Ժերմէն, դատապարտուած նախապէս ուրիշ յանցանքով։ Այս Ժերմէնին առաջին նկարագրութիւնը որ կը գտնուէր ոստիկանութեան թըղթածրարներուն մէջ, կը համապատասխանէր օրիորդին արտաքինին։

— Սխալ է, կը պնդէր սակայն օրիորդը, ես եմ Ռընէն, իսկ Ժերմէնը իմ ազգականուհիս է։ Փնտռեցէք մայրս, որուն հասցէն չեմ գիտեր եւ անոր հարցուցէք։

Ռընէ կոչուէր թէ Ժերմէն, դատարանը նկատի չառաւ ու զայն դատապարտեց իբր գող։

ԴԱՐՁԵԱԼ ՀՐԴԵՀ ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ՏԱՂԱՒԱՐԷՆ

Մեր ընթերցողները կը յիշեն հրդեհը, որ մօխրացուց, Փարիզի Գաղթային մեծ ցուցահանդեսին մէջ հոլանտական գեղեցիկ տաղաւարը, միասին այրելով աչագին հարստութիւն։

Եւ աշա անցեալ օր եւս նորէն հրդեհ ծագեցաւ հոլանտական նոյն տաղաւարէն, որ վերջերս սկսած էին վերաշինել։ Բանուորները կ'աշխատէին անընդհատ, գիշերները ելեկտրական լոյսերով։ Կը խորհին աւարտել մօտ օրէն։ Հրդեհը բարեբախտաբար շուտով մարեցին, առանց մեծ վնասի։

ԱՅՍՏԵՂ ՊԱՂ, ԱՅՆՏԵՂ ՏԱՔ

Մինչդեռ Եւրոպա կը բոլորէ աշնանային շրջան մը, խոնաւութեամբ, անձրեւով եւ անախորժ հովով, Ամերիկայի մէջ, տաքէն կը խեղդուին։ Ամերիկայի արեւմտեան եւ արեւելեան մասերուն մէջ հեղձուցիչ տաք կը տիրէ. կարգ մը շրջաններու մէջ ջերմաչափը բարձրացած է 49ի։

Քալիֆօրնիոյ շրջանին մէջ, տաքէն մեռածներու թիւը կը հասնի 80ի։ Միչիկանի, Նէպրասքայի, Տաքօթայի եւ Նովայի շրջանները նուաճուած են մարախներու ամպերով։ Իսկ ուրիշ շրջաններու մէջ ալ անտառներ կ'այրին։

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ՁՐԻ ԴԱՍԵՐԸ

Foyer Françaisի տնօրէնութիւնը կը հաղորդէ թէ օտարներու համար հաստատուած ֆրանսերէնի ձրի դասընթացքները արձակուրդներու ատեն պիտի շարունակուին հետեւեալ վայրերու մէջ.—

4րդ Թաղ. 6 rue des Hospitaliers, St. Gervais, (նախակրթական, միջին եւ բարձրագոյն դասընթացք), երկուշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը,

20րդ Թաղ. 51 rue Ramponneau, (նախակրթական եւ միջին) երեքշաբթի եւ հինգշաբթի, (բարձրագոյն դասընթացք) երկուշաբթի եւ չորեքշաբթի օրերը,

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՐԱՆ (պարբերագիրք), Հեղինակ՝ Գեորգ Մեսրոպ, Չց. Սոֆիա, 1931, Աւելի քան 300 էջ եւ զարդարուած բազմաթիւ պատկերներով, կը պարունակէ պատմական եւ այժմէական տեղեկութիւններ Հայաստանի, գաղթավայրերու, Հայաստանի աշխարհագրութեան, զինուորութեան, կրթութեան, վաճառականութեան, լեզուի, գրականութեան եւ գեղարուեստի մասին, գին 50 ֆր. կամ 2 տոլար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Վարժապետը իր ճամբան շարունակեց. քահանան Մարգուան, Սեբաստիա, Եւդոկիա այցելեց, ու ձմեռը Տոմուղ գեղ գնաց։ Գարնան նորէն ճամբայ ինկաւ։ Իր գեղին երիտասարդութիւնը, որ այժմ կազմակերպութեան մէջ էր, տէրտէրոջ բացակայութեան պատճառը գիտէր։ Ուղեւոր կազմակերպիչը կը շրջագայէր ամբողջ Փոքր Հայք, ամէն կողմ քարոզելով, խրախուսելով, կազմակերպելով։ Արմտան անցաւ եւ Արխանեանին ընկերներուն հետ երկար տեսնուեցաւ. Մարզուան՝ Աստուածատուր Արսլանեանին ու խումբին հրացանները ինքն օրհնեց, ու ատեն մը հրոսակ ալ եղաւ։ Երկարօրէն տեսակցեցաւ Զաքարեանին ու Շմաւոնին հետ, զանոնք միացնելով։ Եւ այս առթիւ բարեբար դեր մըն ալ կատարեց։ Աստուածամարտութեան կռիւը սպառնալիք մըն էր ազգային դատին յաջողութեանը դէմ։ Ժողովուրդը սկսած էր խրտչիլ Եւրոպայէն եկող երիտասարդներէն։ Գեղացի տէրտէրը խօսեցաւ յանուն հայ ժողովրդին։ Ինքն էր որ ըսաւ.

— Օրհնածներ, մենք անհաւատ թիւրքին թշնամի ենք ի միջի այլոց եւ այն պատճառաւ ալ, որ մեր եկեղեցիները կը կողոպտեն, մեր տաճարները կը պղծեն ու ձեռքերնէս կ'առնեն։ Դուք եկեր Աստուածնիս ալ մենէ կը յափշտակէք։ Թէ որ Աստուած չկայ, անդրի աշխարհ չկայ, արքայութիւն չկայ, դժոխք չկայ, ամէնուն ըրածը իր քովը պիտի մնայ, ու մենք շան պէս պիտի սատկինք լմննանք, այն ատեն Հա՞յը ինչ է, Տաճի՞կը ինչ է։ Մէկը «հաց» կ'ըսէ, միւսը՝ «էքմէք», տարբերութիւնը ա՞ս է։

Տէր Յուսիկ նախնական ուսում ստացած մարդ, չհետամտեցաւ Եւրոպայէն եկող «գիտունները» համոզելու, այլ պարզապէս անոնց սպառնալիք ըրաւ, ժողովուրդին բիրտ ուժին կռթնելով։

— Ես ձեզի հոսկէ ժողովուրդին ձեռքովը տեղերնիդ կը ճամբեմ, թէ որ մէյ մըն ալ կրօնքի դէմ խօսիք, սպառնաց։ Մեր գործը, կը պոռար, անհաւատ թիւրքին հետ է։ Ամէն մէկերնիս մեր արիւնը թափելու պատրաստ ենք։ Միթէ այնքան ապո՞ւշ ենք որ կրօնքը ջնջելու համար նահատակուինք, հէ՞։

Տէր Յուսիկ օր մը Թումանեանի խումբին հետ գտնուած պահուն, ճիպպէլի մէկը տեսաւ։ Անժպիտ մարդ մը, քաղցրախօսիկ, հեզ ու խոնարհ, երեւոյթը՝ աստուածավախ։ Այս դէմքը իրեն անծանօթ չթուեցաւ։ Բայց ո՞ւր տեսած էր։ Յիշողութիւնը պրպտեց, երկա՜ր պրպտեց։ Սրտէն ում մը զինքը դէպի այդ անծանօթը կը մղէր։ Մէկէն ի մէկ հրճուանքի սարսուռով մը գլխէն մինչեւ ոտքը ցնցուեցաւ, Տարակոյս չունէր, ա՛ն էր, պատուելին, որ օրին մէկը իշուկովը իրենց գիւղը եկած էր, լուսահոգի աէր Թադէոսին ատենը, ծեծ կերած էր եւ աշխարհաբար Աստուածաշունչ մը ձգելով փախած էր։ Ու այդ հալածեալ«բրոտ»ը եւ այդ հալածեալ Աստուածաշունչն էին որ զինքը ու ամբողջ գեղը փոխած էին։ Տէրտէրը կամաց կամաց միտքը բերաւ պարագաները, ու պատուելիին հանդիպած էր։ Տարինե՛ր անցեր էին։ Օր մը Արշամին հետ պտտած ատեն վարժապետը զինքը արմուկովը մշտած, ու «բրոտ»ը ցոյց տուած էր։ Արիւնը գլուխը ցատկեր էր։ Անկէ ետքը քանի մը անգամ ալ հանդիպած էր պատուելիին, միշտ խոռ խոռ նայելով անոր։ Ալ ետքէն զայն չէր տեսած, ու մոռցած իսկ էր։ Հիմակ այդ մարդը տեսիլքի մը պէս կ'երեւար իր աչքերուն։ Երկիւղածօրէն անոր մօտեցաւ ու ինքզինքը ճանչցուց։ Պատուելիին շատ ծանօթ էր տէր Յուսիկ անունը։ Անոր աչքերուն մէջ ալ ուրախութիւնը փայլեցաւ ի տես այդ քահանային, որ հայ ժողովուրդը իր խղճութեան մէջ կը մարմնացնէր։

Երբ կարգը եկաւ, տէրտէրը պատմեց թէ ինքը անուղղակի աշակերտն է իրեն՝ պատուելիին։ Այս վերջինը զարմանք յայտնելուն տէր Յուսիկ պատմեց շատ տարիներ առաջ իր գեղը պատահած դէպքը։ Պատուելին ալ քիչ մը մտմտալէ յետոյ, անանկ բան մը յիշեց։ Իր առաքեալի պաշտօնին մէջ այնքան քաղաքներէ ու գեղերէ հալածուած ու ծեծ ուտելով վռնտուած էր որ ամէն մէկ դէպքը նոյնհետայն ճշգրտօրէն յիշելու անկարող կը գտնուէր։

Պատուելին ալգեղէ գեղ պտըտելով կազմակերպութիւններ կը պատրաստէր ու հրոսակներուն կ'այցելէր։ Եւ ասկէ յետոյ տէրտէր ու պատուելի մէկտեղ պիտի հալածուէին։ Իրենց անձին մէջ հայութիւնը կը միանար ընդդէմ հայութեան եւ քրիստոնէութեան թշնամիին։

Ու մէկտեղ բանտը նետուեցան պատուելի, տէրտէր, ամերիկեան քոլէճի փրոֆէսօր,պատանի, երիտասարդ, ուսանող, փերեզակ, Չորեպան։ Ամէնքն ալ հայ, ամէնքն ալ քրիստոնեայ։

Տէր Յուսիկ Մարզուան կը գտնուէր աղետաւոր օրերը, երբ առտու մը պատերը փակցուած գտնուեցան Հինտիսթան Մաճունի յայտարարութիւնները։ Աթէնքէն մանաւոր հրահանգներով Փոքր Հայք ղրկուած այդ թուղթերը Պոլիս գահընկեցութեան մը պատրաստութիւնները կը ծանուցանէին։ Անդին Եըլտըզ յուզումը տիրեց եւ ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան ամբողջ Փոքր Հայքի մէջ։ Տէր Յուսիկ ընդհանուր ձերբակալութիւններուն ինքն ալ բռնուեցաւ։ Ո՛չ Մարզուանէն էր, ո՛չ շրջականներէն. այդ կողմերը ի՞նչ գործ ունէր։ Ամենախիստ հարցաքննութիւններ շատ բան յայտնեցին։ Տէր Յուսիկին դերը հաստատուեցաւ։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած դպրոցասէրի Սանուց միութեան կողմէ

Վաղը Կիրակի ժամը 14էն 22, վարժարանին պարտէզը 1 Bld. du Nord, Raincy-Pavillons.

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

ջազ պանտ (ծանօթ խումբ), պար, ճոխ պիւֆէ.

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

փափաքողները կրնան առտուընէ գալ իրենց ճաշով միասին

Մ Ո Ւ Տ Ք 5 Ֆ Ր Ա Ն Ք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Առնել Օփերայէն կամ ժան-ժորէսէն Թրամուէյ 21a եւ կառ տը լ'էսթէն կարկանի գիծը եւ իջնել Ռէնսի փավիյոն, շոգեկառք՝ առաւօտեան ժամը 8.56, 10.15, 11.40 կէսօրէ յետոյ ժամը 2—4 եւայլն.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

խանասորի արշաւանքի տարեդարձի առթիւ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ս. Շամօնի ենթակոմիտէի կողմէ

Վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն, հանրածանօթ «Վարիզէլ»ի դաշտին մէջ. Արտասանութիւն, երգ, նուագ, եւն.

Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ ուրիշներ

Սէն Շամօնի նորակազմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արծիւ» խումբը պիտի կատարէ ֆութպոլի եւայլն խաղեր.

Ճաշը կարելի է միասին բերել. ճոխ պիւֆէ.

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը Ա Զ Ա Տ Է

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

խանասորի արշաւանքի առթիւ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէնթ-Անթուանի (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբին կողմէ, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սէն Թ'Անթուան Գամբայն Փէրիէ, Մատամ Ժոռտանի պարտէզին մէջ. Արտասանութիւն, երգ, բանախօսութիւն.

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը Ա Զ Ա Տ Է

փլաս տ'էքսէն (Մարսէյլ) առնել հանրակառք թիւ 26—27 եւ իջնել 27ի վերջաւորութիւնը, ուր պիտի սպասեն ուղեցոյցներ:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Սեբաստիոյ Դալրա գիւղի Հայր. միութեան կողմէ

վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն Սէն Քլուի անտառին մէջ: Արեւելեան եւ եւրոպական նուագախումբ: ճաշը կարելի է միասին բերել. ճոխ եւ աժան պիւֆէ.

Հաղորդ.— Առնել հանրակառք թիւ 2 եւ 18 եւ իջնել Սէն Քլու, շոգեկառք եւ շոգենաւ.

Ը Ն Կ Ե Ր Ա Կ Ա Ն Պ Տ Ո Յ Տ

Կազմակերպուած Զ. Ո. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ. Վաղը Կիրակի Սէն Թ'Անթուանի անտառին մէջ. Մեկնում առաւօտեան ժամը 6ին, Փլաս տ'Էքսէն. Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները. Մասնակցող ընկերները պարտին վճարել 15 ֆրանք. Ճաշ 3 անգամ եւ ըմպելիք, միութեան կողմէ.

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԶՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատ. Միութեան եւ Դաշնակցութեան բոլոր խումբերու կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ.Յ.Դ. Լիոնի կոմիտէի ի նպաստ Լիոնի Հ. Յ. Դ. Գրադարանի.

Վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Գոէֆիէօ Լա-Բափ կղզիակին մէջ.

Լա Բափ կղզին երթալու համար Պրօթօ կայարանէն առնել շոգեկառք՝ առաւօտեան ժամը 7, 8, 9, 11 եւ 14ին.

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ

Վաղը Կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն ծանօթ պաղ աղբիւրին մօտ.

Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը Ա Զ Ա Տ Է

ԿԵԱՆՔ եւ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ Բ. ՏԱՐԻՆ 1932

Լոյս պիտի տեսնէ Հոկտեմբերի սկիզբը՝ հետաքրքիր բովանդակութեամբ եւ բազմաթիւ նկարներով.

Գին՝ 30 ֆրանք, 1.50 տոլար.

Դիմեցէք այժմէն M. et M. BARSAMIAN, 94 Rue Lafayette, Paris (10).

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄԵՆՔ» մամուլի տակ է երիտասարդ պարբերաթերթի Բ. Թիւը ճոխ բովանդակութիւնով.

Ֆրանսա, գաղութները եւ ամբողջ Պալքանները տարեկան 40 ֆրանք, մնացեալ երկիրներու համար՝ 2 տոլար.

դիմել՝ *ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի*, 261 Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10).

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ՝ Աղբիւր Սերոբ խումբը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins *սրճարանի վերնայարկը.*

Իսկ Հրազդան խումբը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4.30ին նոյն տեղը.

ՍԷՆ - ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին մէթրօ Օտէոնի դիմաց La Petite Source *սրճարանի ստորնայարկը.*

Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիա ճաշարանը.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ֆէտճեան եւ զաւակունք ու իրենց պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին տարաբաղդ

ՕՐ. ԱԳԱՊԻ ՎԱՐԴԵՎԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Իսի-լէ Մուլինօի Զ. Ե. Ո. Միութեան կողմէ, 16 Օգոստոս Կիրակի օր Սէն Քլուի անտառին մէջ. Նկատի ունենալ այդ թուականը.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Երկս. Երիտ. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին. Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Ե. Ե. միութեան բոլոր անդամ անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ. Օրակարգը՝ առաջին հրաւէրին մէջ նշանակուածն է. Ներկաներուն թիւը օրինաւոր պիտի համարուի.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) *մինչեւ Սէն Լուի* (St. Louis) *երկարող գծին վրայ հայկական 250 տուննոց առաջին գիւղը. Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ. Այս հողաբաժինները կը գտնուին Գանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թիւ 29 Թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ, (նոյնպէս թիւ 31 եւ 32 Թրամուէյներու եւ պուրսին քովէն 10 թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերուքով).*

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մեթրօէն սկսեալ.

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆր. վճարում, Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ.

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փոն-տը-Վիվօ (Pont Vivaux) *Թրամվ. 13, ձիարկարանին դիմացը, 225 մէ նոց հողաբաժիններ, նպաստ ւոր պայմաններով.*

3.— Ճիշդ Սէն. Լու (St.L *գիւղին մէջ, Թրամուէյի վրայ, 400 մեթրօնոց հողա ժիններ, նպաստաւոր պայմ ներ.*

4.— Թիւ 2 (Plan-des Cuq *Թրամուէյի վերջաւորութե եւ գծին վրայ 425 մեթրօ հողաբաժիններ, Ջուր, ելեկ պուլըվառները շինուած նպաստաւոր պայմաններ.*

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) *Թրամուէյի գծին վ 1540 մեթրօնոց հողամաս մ*

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Oli *Թրամուէյի գծին վրայ 6 մեթրօնոց հողամաս մը.*

Մանրամասնութեանց համ դիմել՝ Պ. Պ. Լուտվիկ Տ պէքիրլեանի կամ Մելքոնեա ամէն օր, Պառ տէ Լիոն, Գ Պէլզէօնս (Bar des Lions, Co Belsunce), Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

18.— «ՅԱՆՈՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՐԵԱՆ»

Հարցուցի.

— Շատ աղէկ, բայց ե՞րբ պիտի կատարուին այդ դէպքերը:

— Եթէ դուք զգուշական եւ արգելիչ միջոցներ ձեռք առած չըլլայիք, բոլոր այդ դէպքերը կատարուած կ'ըլլային: Աչքեին բանակութեամբ զէնք բաշխուեցաւ: Անցեալ օր, Պատրիարքարանի եկեղեցւոյն մէջ, կոմիտէի վարիչները երկու քահանայ բերին, հաղորդութիւն տալու համար: Հաղորդութիւնը ի՞նչ է, գիտէ՞ք:

— Ոչ, ես ի՞նչ գիտնամ:

— Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի արեան ամենամեծ երդումն է այս: Բոլոր կոմիտէականները երդում ըրին կռուիլ մինչեւ իրենց արեան վերջին կաթիլը: Ժամկոչը այդ պահուն ճերմակ ծրարներու մէջ բազմաթիւ հրացաններ բերաւ, զորս բաժնեցին անդէններուն: Եւ գործի սկսան: Հա՛, փաշա՛, չէ՞ք գիտեր արդեօք որ կառավարութեան ոստիկանապետները, Մարգար եւ Տիգրան, սպաննուեցան: Բայց լրտես Սենեքերիմը տակաւին սպաննուած չէ:

Արդարեւ այդ երկուքը սպաննուած էին: Անոնց յայտարարութիւններէն իմացայ դարձեալ, որ սպաննուած են նաեւ Մկրտիչ Թիւթիւնճեան եւ Համբարձում, որոնք մեծ ծառայութիւններ ըրած էին կառավարութեան: Սպաննուած էր դարձեալ ձկնավաճառ Միհրանը, որ Պաքրքէօյի (Մաքրիքէօյ) մէջ հաւատարմօրէն կը ծառայէր կառավարութեան, մեծ ու փոքր մեր բոլոր պաշտօնեաներուն յարգանքը կը վայելէր եւ ժողովուրդէն սիրուած էր:

19.— ՖԷՐՄԱՆ, ՖԷՐՄԱՆ, ՖԷՐՄԱՆ...

Այդ օրը, Պոլսոյ, Կալաթայի, Բերայի, Գասըմփաշայի, Թոփհանէի, Սկիւտարի, Վոսփորի կարգ մը թաղերուն մէջ ժողովրդային խռովութիւններ պատահեցան: Հայերուն ու Թուրքերուն միջեւ կռիւն սկսած էր: Թէեւ կարգապահական միջոցները անբաւական էին, այսուհանդերձ կ'աշխատէի մէկ կողմէն միւսը ոստիկանական ու զինուորական ուժեր ղրկելով, գէթ սահմանափակել դէպքերուն ծաւալումն ու սաստկութիւնը: Սխալ էր պաշտօնատունէս բաժնուիլ նոյնիսկ մէկ վայրկեան, սակայն Եպարքոսը շարունակ իր մօտ կը կանչէր եւ աւելորդ խօսակցութիւններով ժամավաճառ կ'ընէր զիս: Իսկ հիմա ալ, Թագաւորին անձնական քարտուղարն էր, որ շարունակ հրամաններ կը ղրկէր ինծի: Դէպքերուն մասին հարցումներ կ'ուղղէր, առանց պատասխանի տեղի տալու՝ անդորրութեան վերահաստատումը կը պահանջէր մասնաւոր ֆէրմաններով: Կէս գիշերէն ետքը, Բաղըպ ստորագրութեամբ հեռագիր մը Սուլթանին զիւանատունը կը հրաւիրէր զիս, առտուն կանուխ:

Մինչ շարունակ, գիշեր ցերեկ, դէպքերը կը քննէի, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք կ'առնէի, Բերայի եւ Սկիւտարի կառավարիչներուն, ոստիկանական տեսուչին ու քաղաքային զինուորներու հրամանատարին հետ յարաբերութիւն պահելու կ'աշխատէի, հետեւաբար պաշտօնատունէս մէկ վայրկեան բացակայելու ժամանակ չունէի, այսպիսի հրաւէր մը սիրտս նեղացուց: Չես գիտեր, մտատանջութեան ի՛նչ սին պատճառներով, որոնք թուղին մէկ կուտն խակ չեն կրնար լեցնել, Բարձրագոյն Դիւանը կը կանչէն, բարկութենէս ու կատաղութենէս խենդեցնելու աստիճան նեղելով զիս: Բաղըպ պէյի գրութիւն մը ղրկեցի, համառօտակի բացատրելով կացութիւնը, աւելցնելով թէ մինչեւ անդորրութեան վերահաստատումը պալատ ներկայանալս յարմար չէր, այսուհանդերձ Սուլթանին գիտնալիք բանն է, ինչ հ ման որ ընէ, խնդրեցի որ գրաւոր հաղորդէ ինծի:

Այսպէս բան կ'ըլլա՞յ: Երբ արքայական հրամանը շնորհ եղաւ այլեւ Պալատի մեծ քարտուղարը հեռագրեց ինծի.

— Ձեր խնդրանքը նկատի չառնուեցաւ: Առտուն կանուխ եկէք:

Ստիպուած, ելայ Պալատ գացի:

Դիւանատան բարապաններէն մէկը առջեւս ելաւ.

— Ներսի կողմէն պահակախումբին աշտարակը մտիր, ըսաւ:

20.— «ԴՈՒՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱ՞Ն ԵՍ»

Անարգական վերաբերում մըն էր այս, որուն առաջին անգամ կը հ դիպէի պալատին մէջ: Որովհետեւ երբ պալատէն հրաւէր ստանայի, կ'ընդունէին Չինիլի ապարանքին կամ աւագ քարտուղարին առանձնասենեակին մէջ:

Բացատրուած ուղիով, գացի պահականոցը: Ներսը սպասաւորի մարզուկ մը նստած էր: Խոժոռ խոժոռ երեսս նայեցաւ, յետոյ հարցուց.

— Դուն ոստիկանական նախարա՞րն ես: Լա՛ւ, նստէ այստեղ: Պ ղըպը հիմա կուգայ քեզ տեսնելու:

Եւ դուրս ելաւ:

Քանի մը վայրկեան ետքը եկաւ Բաղըպ պէյ: Կախ դէմք մը ու այս անձը, որ ամէն անգամ զիս կը դիմաւորէր քաղաքավարութեամբ: Չեչոտով մը այսպէս խօսեցաւ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 876.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
2
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931
2 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1636

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ,,

Մեր ժամանակակից պատմութեան համար հում նիւթեր են այն հրատարակութիւնները, որ կ'ըլլան Թուրքերէն թերթերու մէջ, վերջին տարիներս։

Քանի մը ամիս առաջ, մեր ընթերցողներուն ներկայացուցինք Սուլթան Համիտի Ա. քարտուղարին, Թահսին փաշայի Յուշերուն գլխաւոր մասերը, որոնք սերտ կապ ունին մեր ազատագրական պատմութեան ամէնէն եղերական մէկ շրջանին հետ։ (1905)։

Յուլիս 22էն ի վեր, «Յառաջ»ի մէջ կ'երեւան կարմիր Սուլթանին ուրիշ մէկ չարաշուք պաշտօնատարին, Նազըմ փաշայի Յուշերը։ Այլապէս հետաքրքրական վաւերագիր մը, որ կը պատկանի նախընթաց շրջանին, սկսելով 1890էն։

Թուրքերէն այն թերթը որմէ կը թարգմանենք այս Յուշերը, անոնց հրատարակութեան ձեռնարկած է յունիս 14էն ի վեր, եւ դեռ կը շարունակէ։ Այնպէս որ, պիտի ընդգրկէ երկար շրջան մը։ Մեծագոյն մասով նուիրուած՝ «Հայկական Դէպքերուն»։

Ա. Արփիարեանի «կարմիր ժամուց»ն ալ, տարբեր մէկ պատկերն է այդ շրջանին, գրականօրէն արտայայտուած։

×

Ինչո՞ւ կը թարգմանենք այս Յուշերը։

Նախ հարցնենք թէ ինչո՞ւ կը հրատարակեն զանոնք Թուրք թերթերը։

Ինչպէս կ'երեւայ թէ՛ Թահսին փաշայի եւ թէ՛ Նազըմ փաշայի արտայայտութիւններէն, քէմալական իշխանութիւնը ամէն բանէ առաջ կը ճգնի երեւան հանել Համիտին, ու հասարակ սուլթանական շրջանին թերութիւնները, վախկոտ եւ ծիծաղելի կողմերը, երկրին պաշտպանութեան տեսակէտով։ Ան կը փորձէ, այդպիսի յուշերու միջոցաւ, ապացուցանել թէ սուլթանական իշխանութիւնը խաղալիք էր օտար ձեռքերու մէջ, եւ նոր վարչաձեւն էր որ ստեղծեց կատարելապէս անկախ, ամուր պետութիւն մը։

Երկրորդ, այդ հրատարակութիւններով, կ'ուզէ պատմականօրէն ալ ապացուցանել հայ ժողովուրդին «անհաւատարմութիւն»ն ու «դաւերը»։ Արդարացնել ծանօթ սարսափները։ Եւ միշտ ահ ու սարսափի տակ պահել, անարգել ու սորկացնել Թուրքիա մնացած փոքրամասնութիւնները։

Իսկ մեզի համար, այդ Յուշերը արժէք ունին իբրեւ «նիւթեր պատմութեան համար»։

Ո՛րքան ալ գրգռիչ եւ գռեհիկ արտայայտութիւններ ունենան, եւ որքան ալ ակներեւ չափազանցութիւններ պարունակեն, այդ «Յուշերը» պիտանի ատաղձներ են, լիովին լուսաբանելու համար մեր ժամանակակից պատմութիւնը։

Երկու փաշաներուն Յուշերն ալ կը պատկանին մօտաւոր ժամանակաշրջանի մը, որուն դէպքերուն հազարաւոր ականատեսներ կան։ Այնպէս որ, դիւրին է մաղել բացայայտ խեղաթիւրումներն ու յերիւրանքները։

Բայց, մաղելով հանդերձ, անդին կը մնայ ահագին պաշար՝ «ի պէտս զարգացելոց»։

Այդ «Յուշերը» արժէք ունին ոչ միայն պատմութիւն գրելու, այլ եւ մեր պատմութեան, մեր պայքարներուն ընթացքը լուսաբանելու համար։

Նազըմ փաշա քանի մը անգամ կը յիշէ, հայ բանտարկեալներու բերնով.

— «Արդէն յեղափոխութիւնը սկսած օրն իսկ անգլիական նաւատորմը պիտի գայ պաշարել Պոլիսը»։ («Յառաջ», 25 յուլիս)։

— «Հիմա կը հասնի անգլիական նաւատորմը եւ մեզ կ'ազատէ գերութենէն։ Այն ատեն, տեսնենք, ի՞նչ պիտի ընէք դուք»։ («Յառաջ», 31 յուլիս)։

Այս պատմութիւններուն ծանօթ ենք մեր մանկութեան օրերէն։ Աւետաբեր լրատուներ կը փսփսային բերնէ բերան, պատուհանէ պատուհան.

— Կուգա՛ն կոր... Տարտանէլ հասեր են...

Ա. Արփիարեանն ալ, որ գործօն դեր ունի այդ շրջանի դէպքերուն մէջ, կը վկայէ իր վէպին մէջ.

— «Պարոն Արշամ, ըսաւ, (Տէր Յուսիկ), շատ կը վախնամ որ գուցէ այս ամէնուն վրան կայ՝ տակը չկայ... Այս մեր աղբրտանքը շա՛տ կը պոռան եւ ուժո՛վ, վախնամ թէ «դատարկ կարասը զօրաւոր ձայն կը հանէ» ըսուածը ըլլայ»։ («Յառաջ», 24 յուլիս)։

Եւ այս թերահաւատութիւնը անոր համար որ, գեղացի տէրտէրը, հազիւ Պոլիս հասած, արտասահմանեան թերթի մը մէջ կը կարդայ «ոչ միայն Թուրքիան, այլեւ ուրիշ պետութիւններ ալ Հայոց ձեռքով կործանելու ծրագիրը»։

Իսկապէս, խանդավառութիւնը սահման չէ ունեցած այդ օրերուն։ Տարածուելով եւ վարակելով, կազմած է հոգեբանութիւն մը տիրական եւ անդիմադրելի։

... Մեր մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ այն՝ որ պատմութիւնը չկրկնուի միեւնոյն ձեւով։

Մանաւանդ չկրկնուի այսօր, երբ ոչ միայն աշխարհն է փոխուած, անճանաչելի դարձած, այլեւ Թուրքիան, դասական «Հիւանդը»։

Նազըմ փաշաները պատմութիւնը կը գրեն իրենց համար։ Իրենց մեղքերը պարտկելու եւ փառքերը բարձրացնելու համար։

Բայց մենք պէտք չունինք նախապաշարուելու, եւ կրնանք այդ «Յուշերը» կարդալ մե՛ր աչքով։ Մեզի՛ համար։ Այսօրուան եւ վաղուան համար։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

14,000 ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՈՍԿԻ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վերջին պահուն ստացանք բարեգործականի յուլիս 29 թուակիր գեկոյցը, որմէ կ'իմանանք թէ կեդր. վարչական ժողովը որոշած է 14,000 ստերլին տրամադրել, Սուրիոյ 15,000 գաղթականներուն տեղաւորման եւ Յունաստանի 5000 գաղթականներու վիճակին բարելաւման մասին, արմատական կարգադրութիւն մը ընելու համար:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳԵՐԸ

Ի՞ՆՉ Է «ԼՈՄՊԱՌՏՊԱՆՔ»Ը

Գերմանիա, առ այժմ, ինքն իր միջոցներով կը փորձէ բաւել ինքն իրեն եւ կը ջանայ իրագործել, ինչ որ հնարաւոր է իր իսկ միջոցներով։ Նախորդ օր Պերլինի մէջ հիմնուեցաւ «Լոմպարտպանք»ը եւ կամ արժեթուղթերսւ վրայ՝ փոխատուութեան Դրամատունը, որ հակառակ իր մէկ միլիոն մառքի փոքր դրամագլուխին, պիտի կրնայ մեծ վարկեր հայթայթել։ Մասնաւոր դրամատուններուն վարկ պիտի բանայ արժեթուղթերու վրայ՝ արժէքներու 100ին 50, 60, 70 համեմատութեամբը։

«Լոմպարտպանք»ը վճարման իր միջոցները պիտի հայթայթէ շնորհիւ վերջերս հաստատուած երաշխաւորման դրամատան, կը թուի թէ դրամատունները պիտի կրնան այս կերպով գոհացում տալ հասարակութեան պահանջներուն։ Գերմանիոյ ամենամեծ դրամատուններէն մէկը՝ Տանաթպանքը, որ սնանկացեր էր եւ որուն համար երաշխաւոր եղեր էր կառավարութիւնը, իր գրասենեակները պիտի բանայ միւս դրամատուններուն պէս։

Գերմանիոյ այս տագնապը պատճառ դարձաւ որ կեդրոնացման եւ ներքին գործակցութեան շարժում մը ծայր տայ ամբողջ երկրին մէջ։ Տագնապէն զարնուած դրամատունները կը միանան։ Նման շարժում մը կը տեսնուի նաեւ ճարտարարուեստի մէջ։

Ասկից զատ, գերման կառավարութիւնը մշակելու վրայ է տընտեսութեան վերակազմութեան յատուկ ընդարձակ ծրագիր մը, ելեւմտական, ճարտարարուեստական ու երկրագործական տեսակէտներով։

⁂ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է վերականգնելու համար Տրէզտնէտ Պանքը որ իր վճարումները դադրեցուցեր էր։ Րայխսպանքը զեղչի սակը բարձրացուց 100ին 15ի։

Անգլիոյ ելեւմտական տագնապը

Անգլիական կառավարութիւնը կանոնաւորելու համար իր ելեւմուտքը, կազմեր էր տնտեսագէտներու յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնն էր ուսումնասիրել ծախքերու կրճատման եղանակը։

Յանձնախումբը վերջացուցած ըլլալով իր աշխատանքները, ներկայացուց իր տեղեկագիրը։ Խնայողութիւններ կ'առաջարկէ գլխաւորաբար պաշտօնէութեան թոշակներուն եւ բանակի ծախքերուն վրայ։ Կարելի պիտի ըլլայ 96,578,000 ստերլինի խնայողութիւններ կատարել։ Այս գումարին մէջ է 13 միլիոն 600,000ի գումար մը զոր կարելի պիտի ըլլայ խնայել, բարեկարգելով հանրային կրթութիւնը։ 66ու կէս միլիոն պիտի խնայուի անգործներու սնտուկի կազմակերպութենէն, իսկ բանակի յատկացուած վարկերը պիտի զեղչուին երեք միլիոնի չափ։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պետական դրամատուններուն միջեւ Փարիզի մէջ բանակցութիւններ կատարուեցան օժանդակելու համար Անգլիոյ։ Բանակցութեանց ելքը տակաւին յայտնի չէ։ Սակայն ընդհ. գիծերու շուրջ արդէն համաձայնութիւն գոյացած է։

Ընդունուած է Անգլիոյ բանալ 50 ստերլինի վարկ մը (6200 միլիոն) որուն կէս առ կէս պիտի մասնակցին Ֆրանսայի Դրամատունը եւ Միացեալ Նահանգներու Դաշնակցային դրամատունը։

Համայնավար գերմանուհի մը ձերբակալուած

Ուրբաթ օր, գաղտնի ոստիկանութիւնը Պուլոնյի անտառին մէջ ձերբակալեց Գերմանուհի մը, որուն մասին կասկածներ կային արդէն։ Նոյն օրը Պուլոնյի մէջ պտտելու վրայ էր, եւ կը խօսակցէր անձերու հետ, որոնք ֆրանսացի համայնավարներ էին։

Հարցաքննուելով, Գերմանուհին չուրացաւ թէ Փարիզ ղրկուած է Գ. Միջազգայինի կողմէ եւ թէ նախապէս հրահանգներ ստանալու համար Պերլինէն ղրկուած էր Մոսկուա։

Համայնավարներ կը ձերբակալուին

Երիտասարդ համայնավարական կազմակերպութիւնները իրենց անդամները հրաւիրեր էին Նուի կայարանը, ցոյցեր կատարելու համար իրիկուան այն պահուն, երբ ամէնէն աւելի բազմութիւնը խճողուած կ'ըլլայ։

Ոստիկանութիւնն արագօրէն միջամտած ըլլալով, երիտասարդները ժամանակ չունեցան ցոյցը կատարելու։ Ձերբակալուեցան 31 անձեր, որոնց մէջ մէկ քանի համայնավար ղեկավարներ եւ 6 օտարականներ։

Քոմիթաճիները Սերպիոյ մէջ

Վերջերս քոմիթաճիներու կողմէ, հիւսիսային Սերպիոյ մէջ կատարուած արարքներու մասին, սերպ թերթերը կը հրատարակեն կարգ մը մանրամասնութիւններ։ Կը հաստատուի թէ հինգ հոգինոց խումբ մըն էր որ ահաբեկեր էր այդ շրջանը։ Անոնց երկուքը սպաննուեցան ոստիկաններու հետ բախումի մը ընթացքին, ուրիշ մը սպաննուեցաւ երկու օր վերջ, հետապնդման ընթացքին, որուն կը մասնակցէին նոյն շրջանէն գիւղացիներ եւ կամաւորներ, իսկ չորրորդը ողջ բռնուեցաւ։ Գիւղացիները կռուի վայրին վրայ գտեր էին իրարու կապուած երկու ղժոխային մեքենաներ, որոնք 11 քիլօ կը կշռէին։

Քննութիւնը, եւ դիակներուն վրայէն գտնուած առարկաները կը փաստեն թէ քոմիթաճիները զինուած էին Պուլկարիոյ մէջ։

Այս դէպքին հետեւանքով սերպեւպուլկար յարաբերութիւնները կրկին պաղած են։ Սերպ հանրային կարծիքը գրգռուած է։ Վերջին ահաբեկչական արարքին կազմակերպիչը կը նկատուի Վանչա Միխայլօֆի խմբակը, որ կ'արգիլէ երկու երկիրներու միջեւ բարի յարաբերութեանց հաստատումը։

Ֆինլանտացիները Ռուսիոյ մէջ

Ռուսաբնակ Ֆինլանտացիներու կրած հալածանքներու մասին տեղեկագիր տրուած է Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան։ Տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ անցեալ ձմեռէն ի վեր Եսթոնիոյ եւ Ֆինլանտայի սահմաններուն մօտերը բնակող Ֆինլանտացիները կը շարունակեն աքսորել, անոնց թիւը արդէն անցած է 10,000ը։ Անոնք գլխաւորաբար կը ղրկուին Ռուսիոյ հիւսիսը եւ կ'աշխատցուին անտառներու եւ այլ գործերու մէջ։ Ամբողջ ընտանիքներ, առանց տարիքի խտրութեան, այս կերպով կ'աքսորուին։ Բազմաթիւ մանուկներ մեռած են ճամբու ընթացքին։

Տեղացի համայնավարներու առաջադրութեամբ, Չեկայի գործակալները գիշերը կ'երթան այն վայրերը ուրկէ նոր աքսորականներ պիտի հայթայթեն եւ կը նշանակեն անոնք որ պէտք է մեկնին։ Նոյն օրն իսկ անոնք կը ճամբուին։

Այս աքսորները որ մայիսին ընդհատուած էին, կրկին սկսած են նոր սաստկութեամբ։

Անգործութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Յուլիս 25ին, պաշտօնապէս իբր նպաստընկալ արձանագրուած անգործներու թիւն էր 35916, որոնց 8767 կիներ։ Այս թուականէն մէկ շաբաթ առաջ, անգործներու թիւն էր 35643, ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ, 273ի յաւելում մը.

Յուլիս 18էն 25 Ֆրանսայէն իրենց երկիրները վերադարձած են 1003 օտարական աշխատաւորներ, Ֆրանսա մտած են 1275 օտարականներ։

Հացին գինը

Այսօրուընէ հացին գինը իջած է մէկ սու եւ պիտի ծախուի 2.40ի։ Յոյս կայ որ մօտ ատենէն իջնայ 2.30ի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Պոլիս Թագաւորը ազատարար.— Վառնայի իր պալատէն, երբ փոթորիկը կը դիտէր, Պուլկարիոյ Թագաւորը նշմարեց որ ծովուն բացը նաւակ մը ընկղմելու վտանգին ենթարկուած էր։ Անմիջապէս իր շոգեշարժ նաւին մէջ նետուելով, Թագաւորը փութաց աղէտեալներուն օգնութեան եւ հակառակ բուռն փոթորիկին յաջողեցաւ զանոնք փրկել։

Օդանաւերը կը գործեն.— Ամերիկացի երկու օդանաւորդները որոնք Նիւ Եորքէն, յաջողեր էին մէկ շունչով Պոլիս հասնիլ, Ամերիկա պիտի վերադառնան Կալկաթայի, Թոքիոյի եւ Խաղաղականի ճամբով։

— Աւստրալիացի օդանաւորդը Մոլիսոն որ Աւստրալիա-Անգլիա նոր մրցանիշ մը հաստատելու ելեր էր, ճամբան կորսնցուցած ըլլալով, ետ դարձաւ։

— Ցէփլինը որ դէպի Հիւսիսային Բեւեռ յաջող ճամբորդութիւն մը կատարեր էր, վերադարձաւ Լէնինկրատի, Քէօնիկսպէրկի եւ Պերլինի ճամբով։

— Անգլիացի օդաւաւորդուհին Միս Ճոնսըն որ դէպի Թոքիօ կը կը մեկնի, հասած է Նովօսիպիրսք։

— Ամերիկայի մէջ ձեռնարկած են շինելու հսկայ օդանաւ մը, որ Ցէփլինի կրկին մեծութիւնը պիտի ունենայ եւ օժտուած պիտի ըլլայ գիտութեան վերջին կատարելութիւններով։

Փոթորիկ եւ անձրեւ.— Փարիզ մինչդեռ կը սպասէր արեւոտ օրեր վայելելու, դարձեալ կ'ողողուի անձրեւի տարափներու տակ։ Փոթորիկի վախ ալ կայ։ Օդերեւութաբանական կայանը կը դժուարանայ գուշակութիւններ ընելու, երկար ատենուան համար։ Առ այժմ, կը գուշակէ յորդ անձրեւ եւ փոթորիկ որ պիտի տեւէ եղեր երկու օր։

Օդանաւորդները Պոլսոյ մէջ.— *Ամերիկացի օդանաւորդները ժողովրդային խանդավառ ընդունելութիւն գտան Պոլսոյ մէջ։ Ընդունուեցան նաեւ Եալովայի մէջ Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ։ Պիտի մեկնին Թոքիօ, ուր հաւանական է որ հասնին Լինտպէրկի եւ Միս Ճոնսընի հետ։ Ֆրանսացի համբաւաւոր օդանաւորդը Բուլթ որ Պոլիս կը գտնուի եւ որուն ձեռքէն խլեցին հեռաւորութեան մրցանիշը, ջերմօրէն շնորհաւորեց Ամերիկացիները։ Պոլիս քաղաքը երկու արեւելեան գեղեցիկ գորգեր նուիրեց անոնց։*

ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՃՇԴՈՒԹԻՒՆԸ ՎԷՊԻՆ ՄԷՋ

Աստուած սիրող, խորոտկին չըլնի քաւոր...
ԳԵՂԱՄ

Հակառակ ինծի յատկացուած սիւնակներուն, Գեղամ Տէր Կարապետեանի գրական դիմագիծը իր յստակութեան մէջ ներկայացնելու համար, երեք յաջորդական յօդուածներ պէտք եղաւ ստորագրել։ Հատորը լոյս տեսնելէ առաջ ծանօթ էի բովանդակութեան, բայց որպէսզի «չսայթաքէի» «իմ արդար կըշռադատութեան մէջ» եւ «կատարեալ ծանօթութեամբ» մօտենայի ներկայացուած հարցին, անգա՛մ մըն ալ եւ «բարեխիղճ» ընթերցողի հոգածութեամբ, ձեռք առի Տարօնի Աշխարհ հատորը։ Նպատակէս դուրս էր «ուսումնասիրութիւն» մը գրել, բայց՝ ինչպէս միշտ, կը մտածէի, որ «բարեխիղճ» միայն անհրաժեշտ էր ըլլալ ոչ միայն Գեղամի գրականութեան, այլ առհասարակ գրական բոլոր խնդիրներուն հանդէպ։ Ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ քննադատը պատասխանատու է ոչ միայն ներկայ սերունդին, այլեւ գալիք սերունդներուն առջեւ։

Այս սիւնակներուն մէջ իսկ հրատարակած իր յօդուածով, ընկեր Կ. Սասունի տարակոյսի ստուեր մը կը վերագրէ ինծի, իբրեւ թէ ստորագնահատած ըլլայի իր հայրենակցին գրականութիւնը։ Այս զգայութիւնը որ տեսակ մը համոզում դարձեր է, ազդելով անոր մտածումներուն եւ հոգեբանութեան վրայ, փոխանակ կարկառուն ապացոյցներու, որոնք չէին կրնար ստեղծուիլ, քանի գոյութիւն չունէին, քանի մը անճշդութիւններ կը գտնէ յօդուածներուս շարքին մէջ։

Վստահ իմ ընթերցողներուս յիշողութեան վրայ, հարկ չեմ տեսներ ամփոփելու ինչ որ ըսեր էի Տարօնի Տատրակին մասին։ Բայց անհրաժեշտ կը նկատեմ փոքրիկ պատասխան մը ընկերոջ, ջանալով չանցնիլ ինծի յատկացուած սիւնակներէն, որովհետեւ՝ ինչպէս միշտ, «Յառաջ»ի խմբագիրը արթուն պահակի պէս կը հսկէ մեր վրայ, եւ մենք ստիպուած ենք յաճախ կարճ կապել։

Երեք «անճշդութիւններ»էն առաջին երկուքը, գէթ ինծի համար, անկարեւոր են, եւ որոնք անցողակի կերպով մուտք ունեցեր էին յօդուածիս մէջ։ Անկարեւոր այն տեսակէտով, որ չէի ուզեր մանրամասնել զանոնք։ Առաջինը վանական մթնոլորտի ազդեցութեան հարցն էր։ Ըսած էի, որ Էջմիածնի ճեմարանին երկամեայ աշակերտութիւնը իսկապէս պահեր է իր հետքերը Գեղամի գրական ստեղծագործութեան վրայ։ Ընկեր Կ. Սասունի «այս դատողութիւնը ճիշդ չէ» կ'ըսէ, փոխանակ ըսելու թէ պակասաւոր, քանի որ Էջմիածնի աշակերտութենէն առաջ նմանօրինակ ուրիշ ազդեցութիւններ ալ կը տեսնուին Գեղամի ուսերուն։ Բայց ես արդէն ակնարկած էի առաջնորդական մթնոլորտի ազդեցութեան, նոյնիսկ ծանրանալով անոր վրայ ու քանիցս կրկնելով։ Գալով քահանայ հօր ազդեցութեան, պատանի տարիքի մը վրայ հայրական այդ ազդեցութեան դժուար էր կարեւորութիւն տալ, որովհետեւ տարագրի անխորտակելի գիծը աւելի յետոյ է որ արմատնել կը սկսին, որովհետեւ մինչեւ տասնեւհինգ տարեկան հասակնիս, մեզմէ եւ ոչ մէկը տեսներ է հայրական որեւէ ներգործութիւն, երբ ղպրոցական, եկեղեցական, հանրային ուրիշ ազդակներ աւելի զօրաւոր կերպով իրենց կնիքը դրոշմեր են մեր վրայ։

Երկրորդ «անճշդութիւն»ը թիւրիմացութիւն մըն է միայն։ Գեղամի գրականութեան եւ բանաստեղծ Կարիւն Մկրտչեանի տակաւին անտիպ գործին միջեւ բաղդատութիւն մը չէի ըրած, եւ չէի կրնար ընել։ Ըսեր էի միայն, որ Գեղամի գրականութեան մէջ ալ կը փափաքէինք գտնել բանաստեղծական եւ ըզգայական այն տարրերը, զորս իր հայրենակիցը ունեցեր էր։ Չէի կրնար այդ բաղդատութիւնն ընել եւ պահանջել, որովհետեւ սրտի եւ հոգիի բացարիկ վիճակի յատուկ այդ զգայութիւնը, — բանաստեղծութիւն — մտքի այդ բարձրագոյն գինովութիւնը ներքին կրակ մըն է, ուժ մըն է, անբացատրելի հոսանք մըն է, որ ծաղկի մը պէս կը փթթի յաճախ, եւ որ ստացական չէ։ Կորիւն Մկրտչեան ալ իր հայրենակցին հետ մտած է Էջմիածին. բայց իր քերթողութեան մէջ դուք չէք կրնար գտնել հետքը այդ վանական մթնոլորտի ազդեցութեան։ Խորապէս զգայուն այդ բանաստեղծին հետ չէի կրնար բաղդատութեան եզր մը փնտռել։ Բայց՝ ինքը ընկեր Կ. Սասունին է մանաւանդ որ անոր կը վերագրէ «բանաստեղծական էութիւն», «քնարական լար» ունեցող, մէկը վերջապէս որ «բանաստեղծի հոգի ունի»։ Այս խնդրին մէջ ալ ուրեմն տարակարծութիւն չունինք գրեթէ։ Եթէ սակայն կ'ընդունի Գեղամին «բանաստեղծի հոգի» ունենալը, ինչո՞ւ շատ կը տեսնէ, որ ես կամ ուրիշ մը նստինք եւ բաղդատութեան եզրեր փընտռենք։ Բաղդատութեան չբերելու համար, նախ հրաժարելու է անոր վերագրելու գրական այդ սեռին յատկանիշները։

Գալով երրորդ «անճշդութեան», հոս արդէն մեր ճամբաները կը բաժնուին, եւ որուն մասին թոյլ տուէք քիչ մը աւելի երկար կանգ առնել։ Այդ խնդիրը գրական, վիպական եւ հոգեբանական կարեւորութիւն ունի։ Ընկեր Կ. Սասուն սխալ կը սկսի, ըսելով որ «Հովիւ Կարօն» քննած ժամանակ կը գտնէ որ (այսինքն այս տողերը ստորագրողը) Գեղամ ճիշդ չէ տեսած եւ վրիպած է»։ Զգուշացեր էի Հովիւ կարօնի պատմըւածքին բովանդակութիւնը տալ, մանրամասնութիւններու մէջ չիյնալու համար։ Ըսեր էի, որ գիւղացի աղջիկ մը այդ համարձակութիւնը չէր կրնար ունենալ, պսակէն անմիջապէս յետոյ, իր կնքահօր խոստովանելու իր սէրը, ըսելով թէ «սիրածին քաւոր չեն ըլլար...», եւ այս պարագան նկատեր էի հոգեբանական անճշդութիւն։ Կը պնդեմ այդ տեսակէտիս վրայ աւելի քան երբեք։ Նախ ըսեմ որ «Սասնոյ բարքերուն, կնոջ ազատութեան եւ համարձակութեան» ծանօթ եղած կ'ըլլամ երբ ծանօթ եմ մեր միւս Թրքահայաստանի գիւղերու կեանքին, ինչպէս Կարին, Խարբերդ եւայլն, այդ ծանօթութիւնը որքան ալ արտաքին ըլլայ, կապ չունի ներքին խնդիրներուն հետ, հոգիի եւ սրտի խնդիրներուն, որոնք ոչ մէկ սահման կը ճանչնան, խնդիրներ մանաւանդ որոնք՝ ինչպէս ընկեր Սասունին վրիպած էր, եազմայի, քիթ ու բերան ծածկելու եւ փակելու երեւոյթներուն հետ երբեք կապ չունին։ Ընկեր Կ. Սասուն ինծի չափ կ'ըմբռնէ, կը խորհիմ, որ սիրոյ, նախանձի, ատելութեան պէս մեծ կիրքերու գոյութիւնը դէմքէն աւելի, արտաքինէն աւելի իր տեղն ունի մարդկային անհատի էութեան խորը, անքննելի առեղծուածի մը պէս։ Այդ փաստն ուրեմն շատ տկար է։ Բայց հարցին հոգեբանական կողմն ուրիշ տեղ է։

Հովիւ Կարօն շատ կանուխէն կը ճանչնայ Մարէն, նոյն տան մէջ հասակ կը նետեն, միասին կը մեծնան, ինչպէս յաճախ կը պատահի գիւղերունմէջ, իրար կը սկսին սիրել շատ անմիջական սիրով, հոգիներու մէջ փոթորիկ չկայ, բայց անբարբառ ողբերգութիւն մը իր ստուերը հիւսել կը սկսի մանուկ հոգիներու մէջ։ Գիւղերու մէջ ամէն երիտասարդ իր աղջիկն ունի, եւ ամէն աղջիկ՝ իր երիտասարդ տղան։ Ողբերգութիւնը կը պայթի այն ատեն, երբ աղջկան կամ մանչունկանքին հակառակ ծնողներ իրենց զաւակները կ'ամուսնացնեն։ (Այս նիւթը ամէնէն շատ մաշած նիւթն է, գրեթէ գաւառացի բոլոր գրողները յաճախեր են անոր, ու շատերը սովորական ոլորտէն անդին չեն անցեր)։ Մարէի հայրը զինքը կը նշանէ Խաչօ անունով ուրիշ երիտասարդի մը։ Եւ ո՞վ կ'ուզէք որ այս վերջինը ընտրէ իրեն համար կնքահայր.— Կարօն, որ ժամանակին հեղեղէ մը փրկեր է զինքը։

Եւ Կարօ կ'ընդունի այդ առաջարկը պարզութեամբ, առանց հոգեկանը մըստացումի, առանց խենթենալու, խելագարելու, երբ իր սիրածը ուրիշին կուտան, եւ ինքն ալ անոնց գլխուն վրայ, սրտի կատարեալ անդորրութեամբ, խաչ պիտի բռնէ...։ Հոգեբանական սխալը ասկէ կը սկսի նախ։ Այս սխալին չէի ակնարկած իր մանրամասնութեան մէջ, երկարապատում չըլլալու համար, ու յիշեր էի միայն երկրորդ պարագան, երբ պսակը տեղի կ'ունենայ, եւ այս անգամ Մարէն, աղջիկը, մինչեւ այն իր մէջ կուտակուած դառնութիւնը զսպած, ոչ ոքին չյայտնած, կնքահօրը որ իր սրտին սիրածն է, կը փսփսայ «սիրածին քաւոր չեն ըլլար»։ Հոգեբանական վրէպ մըն է վիպային դարձուածքի մը մէջ, որովհետեւ պահը սխալ ընտրուած է։ Հոն ուր վէպը, ողբերգութիւնը պիտի սկսի, Գեղամ կը վերջացնէ զայն։ Կարօն է որ կը խելագարի... իբրեւ թէ իրեն անծանօթ ըլլային Մարէի զգացումները, այդ մէկ խօսքէն ազդուելով, իբրեւ թէ նախապէս զգայուն ջիղեր ունեցած չըլլար, ու պաղ զաւակի մը պէս, քրիստոնէական անյիշաչարութեամբ ու ընկերսիրութեամբ, ձգէր որ իր սրտին եարը ուրիշը գրկէր...։ Ըսել չեմ ուզեր, որ գիւղացի հոգիներուն մէջ անկարելի են սիրոյ մեծ ողբերգութիւններ. ընդհակառակն, այդ աշխարհին մէջն ալ մարդիկ, երկու սեռէն ալ, գերզգայուն ջիղեր ու տրամադրութիւններ ունին. հոն ալ լուռ տառապանքներ կը կրծեն դժբախտ էութիւններ։ Ու կը թուի թէ, այդ միջավայրին մէջ հոգեբանական-վիպային ճշդութիւն տուած պիտի ըլլար գրագէտը, երբ ձգէր, որ պսակը վերջանար, Մարէն իր մէջը պահէր հոգիին դառնութիւնը, ծնողներուն հանդէպ զգացած դժգոհութիւնը, ինչպէս այդ մենք կը տեսնենք Գեղամի ուրիշ պատմուածքներուն մէջ այնքան բնական, մարդկային, գիւղի աշխարհին յատուկ։ Ընտրուած պահին ու բնականութեան մէջն է արուեստին գեղեցկութիւնն ու ճշմարտութիւնը, որոնց հանդէպ Գեղամ մեղանչեր է։ Այս մարզին մէջ կարելի է բազմաթիւ օրինակներ տալ. թերթատեցէք գաւառի մեր գրագէտներուն գործերը, դուք հոն պիտի հանդիպիք աւելի մեծ կիրքերու, աւելի մեծ մարդկային մեղքերու, եթէ կարելի է հոգիի փոթորիկները մեղք համարել։ Դուք չպիտի հանդիպիք հոգեբանական նման զարտուղութեան։ Հովիւ կարոյի մէջ չորս տողնոց ստանաւորի մը վերջին տողն իսկ իր ուժին մէջ, հաւասութիւնն է Կարոյի դիմածին. Աստուած սիրող, խորոտկին չըլնի քաւոր. ի՞նչ կ'ըսէք դուք ասոր ընկեր Սասուն։ Մարէի յանդգնութիւնը զիս չի զարմացներ, ես կը յիշեմ մեր գիւղի գրականութենէն տիպարներ, որոնք շատ աւելի առաջ գացեր են իրենց յանդգնութեան մէջ, որովհետեւ լսեր են իրենց հոգիին աղաղակները, սրտին զարկերը, միայն թէ ընտրած են հոգեբանական պահը։ Եւ որքա՜ն հզօր են այդ ճիչերը։

Անհաւասիկ յիշելու համար քանի մը օրինակ միայն, Խօճապաշի Նիկօն, (Սեւ Շաւը կանչ եց, Ռուբէն Զարդարեան) որ կը սիրէ իր պանդուխտ եղբօր կինը, ա՜յնքան յայտնի որ պզտիկ Տօնօն իսկ միամտօրէն կը խոստովանի իր մօրը Նունիկին ու հօրեղբօր գիշերային խօսակցութիւնները։ Զարդարեան համար գեղի կինը իր մեղքին մէջ իսկ ծայրայեղ միամիտ է, իր յանցանքը վերադարձող ամուսինին խոստովանելու աստիճան։ Մեղաւոր Նունիկի քով, Հայկուհի խաթունի հրեշտակային անմեղութիւնը (վա՜խ,ես մեռնէի Ռ. Զարդարեան) Սարգիս էֆէնտիի դժոխային դէմքը, որ լքելով իր կինն ու զաւակները, սիրեց ուրիշ մը. բայց Հայկուհի խաթունն է, որ իր ամուսինին դագաղին վրայ իյնալով, կը գոչէ. «վա՜խ,ես մեռնէի քու տեղդ»։ Ձկնորս Տօլիճը, (Խոնարհներ, Ա. հատոր Յ. Օշական) գինով մը, ամբարիշտ մը, որ կը լքէ իր կինը եւ Պոլիս կը փախչի։ Ասոր քով Խենդ Սողոմէն, գեղի աղջիկը որ գրեթէ միշտ շրթունքը գոց վարդի մը պէս անարատ առագաստ կը մտնէ։ Ու դարձեալ Շահպազ պատմուածքին մէջ, Շահպազի եւ Շողիկի սիրոյ ողբերգութիւնը երկու ընդնազդներ, որոնք մագնիսական ուժով իրարու կը մօտենան, չէ՞ որ սիրտէ սիրտ կամուրջ կայ։ Օշական որ միակն է իր տեսակին մէջ գիւղական կեանքի սիրոյ ողբերգութիւններուն իբրեւ վիպագիր, հոգեբանական ճշդութիւնը իր կատարելութեան կը տանի, երկու սիրող սիրտերու կրակը խառնելով, ձգելով որ անոնք իրենք իրենց մէջ հատնին յաճախ, լուռ, անմռունչ, առանց խոստովանութեան առանց ուրիշին բանալու իրենց սիրտին գաղտնիքը։

Չեմ փորձեր խօսիլ այն միւս գաւառացիին տիպարներուն մասին, որոնք արուեստի լոյսին տակ կուգան միշտ, աւելի բնական, աւելի մարդկային, եւ որուն անունը Թլկատինցի է, մեր գաւառի գրականութեան վհուկը։ Հաճելի եւ ուսանելի աշխատանք մըն է նաեւ մտնել մեր գրականութեան իրապաշտ վարպետներուն գործին մէջ, (Զոհրապ, Ա. Արփիարեան, Ս. Պարթեւեան, Երուխան) համոզուելու համար որ Տարօնի աշխարհէն դուրս ալ հայ աղջիկը ընդունակ ըլլալով, ինչպէս տեսանք աւելի հզօր կիրքերու արտայայտութեան, կա՛մ կը մերժէ կինը դառնալ իր չսիրածին, ինքզինքը կը խեղդէ, հօրը կը նետէ, եւ կա՛մ լուռ համակերպութեամբ, կը կրէ խաչը մինչեւ իր կեանքին վերջը, կը հալի, կը մաշի, բարակ ցաւէ կը բռնուի ու գերեզման կ'երթայ, առանց պսակի պահուն կամ անկէ անմիջապէս յետոյ խոստովանելու, արդէն ծանօթ իր սէրը՝ կնքահօր։ Ահիկա հոգեբանական վրէպ չէ ի՞նչ է ուրեմն։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՈՉԻՆՉ ԿԱՑ ՓՈՒՌԻԱՄ
(ԿԷՕԹԷԻ ՖԱՈՒՍԹԷՆ)

Քաղաքացին.—
Աւելի լաւ բան չեմ գիտեր,
Քան կիրակի եւ տօն օրեր,
Պատերազմի վրայ խօսիլ,
Երբ հոն հեռո՜ւն Թուրքիոյ մէջ,
Ցեղեր ամբողջ իրար զարնեն,
Պատուհանիս առջեւ կեցած
Կը կոնծեմ իմ անո՜ւշ գինիս,
Ու կը դիտեմ գետակն ի վար
Ուր կը սահին գոյն-գոյն նաւեր։
Երեկոյին կը դառնամ տուն
Եւ կ'օրհնեմ հին խաղաղութիւնն։

Երրորդ քաղաքացին.—
Այո՛, այո՛, ես ալ այդպէս,
Թող իրարու գլուխ կտրեն,
Թող ամէն բան տակնու վրա՜յ...
Միայն թէ մեր այս տանը մէջ,
Ամէն բան իր ջուրին երթայ...։

ՃԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄ

Աւետաբեր լուրը հասաւ։ Մոսկուան չնո՜րհ ըրած է, Երեւանի բոլշեւիկ չինովնիկներուն արտօնելով որ տասը հազար գաղթականներ ներս առնեն։ Խորհրդային հնգամեայ ծրագրին Հայաստանի վերաբերեալ մասին գործադրութիւնը վարձու աշխատաւոր ձեռքեր կը պահանջէ։ Հայաստանի ճարտարարուեստացումը, հաւաքական տնտեսութիւնը աշխատանքի մեծ կ'առաջադրէ։

Աշխատանքի մեծ պահանջը՝ Մոսկուային եւ անոր կամակատար Երեւանի եւս յիշել տուած է որ, կարմիր գիծէն դուրս Թրքահայ անտիրական աշխատաւորութիւն մը փռուած է։ Բազմութիւն մը մեր մոլորակի լայնքին եւ երկայնքին՝ որուն ճակատագիրը կը շարունակէ տակաւին անորոշ մնալ, հետեւաբար ամէն կարգի շահագործութեան նիւթ կը մատակարարէ։ Անորոշ եւ կսկըծալի կը մնայ հակառակ նոյնիսկ 1923ին Լօզանի մէջ Չիչերինի ըրած խարդախ յայտարարութեան, որ Ռամէթին անգնահատելի ծառայութիւն մատոյց, Թրքահայ արիւնոտ դատը լուծելու փարթաբեկ միջոցի մը առաջադրութեամբ,— Թրքահայ ժողովուրդին Տօնի եւ Քըրքըզներու երկիրը ցոյց տալով։

1923էն ի վեր երկար տարիներ սահեցան, ու Մոսկուան ամէնեւին չյիշեց միջազգային «կապիտալիզմի զոհերը» Թրքահայ աշխատաւորները։ Անցնող ութը տարիներու ընթացքին «բացէ՛ք դռները» աղաղակելէն գաղթահայ աշխատաւորներու կոկորդները ցամքեցան, ու Մոսկուան յամառօրէն շարունակեց անտարբեր մնալ Թրքահայոց անպատում ցաւին։ Մոսկուայի հայազգի ներկայացուցիչը Գարախան՝ էնկիւրի եղած ատենն է որ Մուսթաֆա Քեմալ եւ Ռամէթ Անատոլուի վերջին բեկորները քշեցին դէպի Սուրիա, ճամբան հազար տեսակի վանտալական կողոպուտներու ենթարկելէ յետոյ։ Մոսկուան եւ Գարախան լուռ մնացին եւ տաք խօսքերով բաժակներ պարպեցին։

Այսպէս էր երէկ։

Նահր Էլ Օմարի գաղթականները յուսահատ Երեւանէն Մուսուլի հիւսիսը իրենց նոր բոյնը կապեցին։

Պուրկազի գաղթականները որոնք արձանագրուեցան Նուպարաշէն երթալու համար, անցեալ ձմեռէն ի վեր «գրասենեկային» սրտամաշ ու սպառիչ գործողութիւններու տակ են տակաւին։

Արաբկիրցիները, Մալաթիացիները սրտաբեկումներ եւ հիասթափութիւններ կ'ապրին։

Անատոլուի բեկորները Սուրիոյ հիւսիսը իրենց Սաճակաշէն ու Մեսրոպաշէն գիւղերու մէջ սկսած են կազդուրուիլ։

Բարեգործականը իր կարգին յուսահատ «Հրաւիրակ հայրենեաց»ի յապաղումէն, գումարներ քուէարկեց, օժանդակելու Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականներու տեղաւորման ծիգերուն։

Այսպիսի բոպէի մը մէջ, երբ Մակեդոնիոյ արի ու չարքաշ որբերը խոտ կը ճարակեն եւ չեն գտներ, Մոսկուան իր յղացած մեքենայով որ հնգամեայ ծրագիր անունը կը կրէ, մեծ պահանջը լրացնել կ'ուզէ Թրքահայ աշխատաւորներ ներս առնելու «հրաման»ը, տալով Երեւանցիներուն։

Այսպէ՞ս թէ այնպէս, հրամանը տրուած է։ Շնորհը եկած է։ Մոսկուայի շնորհը Երեւանին, Երեւանի մէջ այլանդակուած է։ Ս. Տէր Գաբրիէլեան իր փոքրոգի կնիքը դրած է արդէն Մոսկուայի «շնորհ»ին վրայ, յայտարարելով որ ներս չեն կրնար առնուիլ Դաշնակցութեան հետ հեռուէն կամ մօտէն կապ ունեցողները։ Ամբողջ ներգաղթի պատմութիւնը, գաղութներու մէջ պիտի կապուի այս չարաբաստիկ հանգամանքին հետ։

Մոսկուայէն շնորհընկալ Երեւանը իր կարգին շնորհ պիտի ընէ արտասահմանի «Հօկ»երուն եւ «Հօկ»երու շուքին ապաւինած կարգ մը «կոյր երգեցիկ»ներուն։

Գրեթէ ներգաղթի լուրին միաժամանակ, Փարիզի մէջ կ... մը յատկանշական երեւոյթներ ... Առաջինը «Մեր Ուղին»։ Նոր թ... թին առաջին համարէն կ'իմա... որ Հօկը յարութիւն պիտի ա... եւ այս անգամ ունենայ իր ա... գիրը «կռան»։

Փարիզի մէջ ալ, Երեւանի շ... հին վրայ իրենց կնիքը պիտի դ... Արդէն նշանները կան, հանգու... «Երեւան»ի յաջորդը, «Մեր Ուղ... Թրքահայ արիւնազանգ դատի ... տժգոյն,անարի բանաձեւումը տա... է. իբրեւ Թրքահայ աշխատա... գաղթականութեան տեղաւորմ... հարց։ Ցետոյ ուրացում մը իր ... խորքի (Երեւան) մէկ սպանիչ ... տարբերութեան թէ գաղթահայ... թիւնը անհայրենիք (հայ... բազմութիւն է, անորոշ ազգութ... կը պատկանի միջազգային օրէ... առջեւ։

Այս ուրացումը՝ ապացուցանե... համար որ իրենք Թրքահայ աշխ... տաւորութեան քամբախտ ճակ... տագրով կը հետաքրքուին, եւ ան... տրամաբանական լուծման արդե... ոչ թէ Մոսկուան, Չիչերինը, Լ... կիւրին է, այլ Հ. Յ. Դաշնակցու... թիւնը։ Ապացոյց, ահա Մոսկուան մտահոգ՝ Թրքահայոց բախտով, շնո... կ'ընէ 10 հազար գաղթական ներ... առնել արտասահմանէն, 800,000 ... բազմութեան հարիւրին մէկ բա... ժինը։

Մոսկուան գիտած է որ Երեւանը աշխատաւոր ձեռքերու պէտ... ունի հնգամեայ ծրագրին աշխա... տանքներուն եւ «Տըմփինկ»ը (վ... ճառամարտ) ուժեղացնելու համա... Այսքան չոր հաշիւի վրայ հիմնուա... տասը հազարի ներգաղթը փչելու ... ուռեցնելու պէտք չկայ։ Երեւան... կ'ուզէ մէկ քարով երկու թռչուն զարնել. նախ լուրը տալով, յետո... Հրէի եւ հեթանոսի խնդիր յարու... ցանելով, երրորդ Հօկերուն կեանք տալով, չորրորդ «Մեր ուղին» հրա... տարակելով, «Երեւան» թերթի մա... հէն խիեր առհասարակ գաղութներու մասնաւորապէս մեր գաղութին մէջ տիրող համեմատական խաղաղու... թիւնը վրդովել կ'ուզէ։

Ցանկեր կազմելու, ցուցակներ շինելու եռուն շրջան մը կը խոստանան բանալ եւ նորէն ու նոր թափով պառակտում, կազ ու կռիւ սերմանել։

Ժամանակին Յունաստանէն մեկնող գաղթականներու գործին կապուած Սելանիկի Հօկերու բազմատեսակ շահատակութիւնները տակաւին թարմ են բոլորի մտքին մէջ։

Մենք վախ ունինք որ այս 10 հազարի ցուցակագրումը ամբողջապէս պիտի կրկնէ մերձաւոր անցեալի խայտառակպատմութիւնները եւ շահագործութեան ահագին ասպարէզ պիտի տայ Հօկերուն, որոնց անփառունակ մահը հրճուանքով ընդունուած էր բոլոր գաղութներու կողմէ։

Մոսկուան ու Երեւանը եւ արտասահմանի իրենց գործակալները տասը հազար աշխատաւոր մեքենայի մեծ պահանջելով հանդերձ, աչքաթող չեն ըրած կարեւոր պարագայ մը, որ գաղութներու մէջ տիրող խաղաղութիւնը իբրեւ ամրագոյն շանթարգելը կը ծառայէ մութ ու կասկածելի մարդոց մութ ու կասկածելի խաղերուն։

Արդեօ՞ք ջուրերը պղտորելու փորձ մը չէ մեռասաներորդ ժամու այս «հրաւիրակ»ը, կորած եւ անյայտ մարդիկ ջուրի երեսը բերելու եւ ձուկ որսալու։

ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ

ԴԱՐՁ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ տիրող տնտեսական ծանր տագնապին պատճառով, օտար բանուորները սկսած են վերադառնալ իրենց երկիրները։ Անցի օր 190 տատրականներ նաւ նստան Եւրոպա մեկնելու համար։

Ցաջորդ օրն ալ 50 հոգի մեկնեցան։ Ամերիկեան կառավարութիւնն ալ մտադիր է ճամբու դնել մաս մը բանուորներ։

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Թ.

ԻՆՔՆԱՄՈՌԱՑՈՒՄԸ

— Կը տեսնե՞ս թէ որքա՛ն խա...ղութիւն հոսեցաւ երկրի վրայ... ...ովհետեւ գիշե՛ր է ու շատե՛րն ...յարաւորութիւն ունեցան գրկելու ...բենց ինքնամոռացումը...»

Բոլոր գալարումները, բոլոր կս...ները եւ բոլոր առեղծուածները ...յանգչին հաւաքուիլ այն տեղ ...այն՝ ուրկէ բացակայ է ինք...մոռացումը...

— Հեռաւոր լուսամուտի մը մէջ ...յս մը կը դիտեմ, որուն բնա...կէտք չկար եթէ իր տէրը չսպասէր ...ինքնամոռացումին...

— Վէճի ձայներ կը լսեմ ու ...եւ հեծկլտուքներ... — Անտարա...րյս այնտեղ կորսուած ինքնա...մոռացում մը կը հետապնդեն, ...ամ մեռած ինամոռացում մը ...յ...

— Ահա մէկը որ կը բախէ մէկ ...րիշի դուռը, քիչ մը ինքնամո...ացում խնդրելու համար...

Ի՞նչպէս կարելի է լոյսերը մա...ել, ինչպէ՞ս կարելի է հանդարտօ...ն քնանալ, ինչպէ՞ս կարելի է ...նհանգստացնել մէկ ուրիշը, երբ ...քնամոռացումի քաղցն ունինք եւ ...քնամոռացումը կը մուրանք...

Ան երկրի հա՛ցն է, դրամագլուխն ...դրամը, եւ կանք ու կը մնանք ...այն շահելու եւ շատցնելու հա...մար...

Մեծափառ հարուստները եւ ...ուառական մուրացկանները իրենց ...նեցած կամ տենչացած ինքնամո...ացումով կը տարբերին...

— Ահա ես կը տեսնեմ մէկը, որ ...թութեան արժանի պզտիկ մըն է, ...կը՝ որ բնա՛ւ չի մտածեր թէ իր ...յրը հոգեվարքի մէջ է, որովհետեւ ...ինքնամոռացումի պուպրիկն ունի..

— Ա՛խ, այս պատանին, բո...անդակ օրը տունը չմտաւ, որովհե...եւ այսօր, առաջին անգամ ըլլա...լ, սեփական քսակ ունեցաւ սեփա...ն գնումներու համար...

— Ես ծանօթ եմ այս թշուա...կան երիտասարդի «ինքնամոռա...ւմ»ին...— Ան կաղ աղջիկ մըն է. ...իրենց մեծագոյն յաղթանակն ու ...այելքը, ճաշարան ու սրճարան ...անիլն է միայն...

Սակայն անոնք որ ամէնէն աւե...կարեկցութիւն կը գրգռեն մէջս, ...անք են՝ որ գինեպանի առջեւը ...եցած գինի կ՚ուզեն, երգողին թա...ած երգը կը խմեն, եւ կը գինով...ա՛ն ուրիշի մը պարովը... ...քնամոռացումի համար...

Ի հարկէ այս բոլորը փշուր են ...քնամոռացումի, եւ մխիթարու...իւն՝ մուրացկանի պարկի մէջ...

Բայց ճշմարիտ ու մեծվայելուչ ...րուստ դառնալու, եւ ճշմարիտ ...ւ մեծվայելուչ ինքնամոռա...ումը տիրելու համար, ոչ մի...յն սեփական գինի, այլեւ սեփա...ն այգի է պէտք, ոչ միայն ...եփական երգ՝ այլեւ սեփական նուագարան է պէտք. եւ ո՛չ միայն սեփական պար, այլեւ սեփական պարուհի՛ է պէտք...

Բայց ճշմարիտ ու մեծվայելուչ հարուստ դառնալու, եւ ճշմարիտ ու մեծվայելուչ ինքնամոռացումը ունենալու համար, ոչ միայն պէտք է քամել սեփական գինին, այլեւ պէտք է մառանուե՛լ սեփական գինին, ուրիշներու ինքնամոռացումի եւ ուրախութեանը համար...

— Ան խրախճանքի սեղան էր բացած իր տանը մէջ, եւ անյատակ ժպիտով ու անհո՛ւն խաղաղութեամբ կը դիտէր, մինչ բոլորը կը յագենային ու կը հարբէին... — Մարդ Աստուծոյ, օ՞րը գտար հանդարտ ու անօթի մնալու... — Ան պատասխանեց. «Ճշմարտապէս լիացա՛ծ եմ այսօր»...

Ամէնէն խեղճ մարդը կարող է ամէն տեղ փշուր մը ինքնամոռացումի տիրանալ եւ քնացնել իր քաղցը...

— Ո՛վ իմ սիրական, ո՛վ իմ ուղեկից, դուն ե՞րբ պիտի կարողանաս խրախճանքի սեղանդ բանալ ու յագենալ ուրիշներու յագեցումովը միայն... Դուն ե՞րբ պիտի կարենաս զգալ ու ըսել. «Ճշմարտապէս լիացա՛ծ եմ այսօր...»։

ՄՈՒՊԱՍԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉ Է ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

Շատ գրեցինք այս մասին։ Բայց այս անգամ ֆրանսերէն թերթ մը դարձեալ հրապարակ կը նետէ հարցումը,—ի՞նչ է բանաստեղծութիւնը։

Էտմոն Ժալու կը պատասխանէ թէ անկարելի է սահման մը տալ բանաստեղծութեան։ Ռընէ Ֆէրնանտա կ՚ըսէ թէ հեղանիւթ (fluide) մըն է, ճիշտ ինչպէս... ելեկտրականութիւնը։

Ծիծաղելի ոչինչ կայ այս բացատրութեան մէջ։ Ժամանակ մը մարդիկ կ՚ըսէին թէ սէրը եւս հեղանիւթ մըն է։ Վիլոն կ՚ըսէ թէ խոստովանութիւն մըն է, եւ ըստ Շարլ տ՚Օրլէանի՝ խոր մելամաղձութիւն մը։ Խոյանք մը, որ երբեմն կը տառապեցնէ եւ երբեմն կ՚երջանկացնէ։ Ոգեւորեալ կեանքն իսկ է։ Ուրիշ մը կ՚ըսէ թէ բանաստեղծութիւնը հոգւոյն երաժշտական մէկ պահն է։ Ըստ Ֆէրնան Կրէկի՝ երաժշտութիւն մը, որ... կը մտածէ։ Անտրէ Ժիտ կը պնդէ թէ ի՞նչ օգուտ ունի սահման մը տալ բանաստեղծութեան։

Զէ՞ որ, կ՚ըսէ, ամէնէն տխմար բանաստեղծները անոնք են, որոնց ոտանաւորը կը համապատասխանէ օրուան ըմբռնումին, բանաստեղծութեան մասին։ Ժան Ռիշէր եւս դէմ կ՚արտայայտուի սահմանիչներուն, որոնք, ժամանակ մը, քերթողները կը մերժէին կամ կ՚ընդունէին համաձայն իրենց քանի մը տողնոց սահմանին։ Փօլ Հարիր առանց վախի կը սահմանէ սակայն եւ կ՚ըսէ թէ բանաստեղծութիւնը «ներդաշնակ համաձայնութիւն մըն է ընդմէջ զգացման, յուզման, պատկերներուն եւ բառերուն»։ Ռընէ Լալու կը գրէ թէ սահմանը խաբէութիւն մըն է։

Կամ կարելի է սահմանել, օրինակը համար Նափոլէոնը, երբ մեռած է արդէն։ Ի՞նչպէս կրնաք սահմանել բանաստեղծութիւնը, երբ վաղը տաղանդաւոր քերթող մը նոր յատկանիշեր երեւան կը բերէ։ Արման Փրավիէլ կ՚ըսէ թէ բանաստեղծութիւնը ըղձանքն է գերագոյն գեղեցիկին։ Այդ ըղձանքը կը յայտնուի հոգիի վերացման մէջ այնպիսի խանդավառութեամբ մը, անկախ՝ կիրքէն, որ գինովութիւնն է սիրտին, անկախ՝ ճշմարտութենէն, որ սնունդն է բանականութեան։ Ժան Փոլքարի կ՚ըսէ թէ բանաստեղծութիւնը պանծացումն է անհատին, բարձրացումը իր անձէն վեր։

Երգիծաբան մը միամտաբար այս առթիւ կ՚ըսէ ամէնէն ճշմարիտ խօսքը. «Բանաստեղծութիւնը բանաստեղծութիւն է»։

ԱԼՊԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

L'Europe du Sud, նոր ամսագիր մը, որ նուիրուած է ամբողջովին պալքանեան ժողովուրդներու համերաշխութեան ճիգերուն, փոքրիկ քաղուածք մը կուտայ ալպանական, պուլկարական, յունական, սերպիական, ռումանական ժողովրդական երգերէն։ Ահա ալպանական երգ մը.—

Ի՞նչ անուշ է, գեղեցիկ մայիս
ամիսը։
Երբ, վազելով լերան կողերուն
վրայ,
կ՚երթայինք նստիլ աղբերակին
մօտ,
կը յիշե՞ս, որքա՛ն երջանիկ էինք
մենք։
Իբար կ՚ողջագուրէինք կաղնիներուն շուքին տակ,
Ու մտիկ կ՚ընէինք սոխակներուն
երգը։
կը յիշե՞ս, որքա՛ն երջանիկ էինք
մենք։
Այդ պահուն՝ ես կ՚ուզէի մեռնիլ բազուկներուդ մէջ,
Մտիկ ընելով քու անուշիկ խօսքերդ,
Միթէ չէի՞ր ըսեր թէ առանց
ինծի չես ուզեր ապրիլ։

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Եւ ահա պուլկարական երգ մը, նոյն թերթէն.—

Երիտասարդ մը ըսաւ լերան,
— Աստուած քեզի պահապան,
ահա կը մեկնինք,
Ո՛վ անտառ, ո՛վ Ռիլայի լեռ։
Ներէ՛ մեզի, Ռիլա՛,
Որ խմեցինք ջուրերդ,
Եւ ոտնակոխեցինք մարգերդ։
Լեռը պատասխանեց երիտասարդին.
—Աստուած հետդ ըլլայ, երիտասա՛րդ,
կը ներեմ բոլորին համար,
Խոտին ու ջուրին համար։
Ջուրը միշտ նորը կը հոսի,
Խոտը միշտ թարմը կը բուսնի,
Միակ բանը, որուն համար չեմ
ներեր,
Այն է, որ եղեւինները կտրեցիք,
Եւ աղեկատ շինեցիք.
Չսկումի գիշերներուն համար,
Աղջիկներուն բաժնեցիք։

ՎԷՊԻՆ ՁԵՒԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Վէպը, առանց երբեք մեռնելու շարունակ կը փոխէ ու կը վերանորոգուի։ Օկիւստ Քոնթի փիլիսոփայութեան ազդեցութեան տակ, Էմիլ Զոլա յղացաւ փորձնական վէպը։ Այս փորձնական նկարագիրը զարգացուց լրագրողներու քննութեան ճաշակը։ Այս քննական վէպերը, սակայն, ո՛չ տարին դէպի հասարակը։ Վիպագիրները այլեւս հոգ չէին տանիր ո՛չ իսկ անհատականութեան եւ բարձրութեան։ Եւ ո՛չ ինկաւ։ Անտրէ Ժիտ այդ հասարակ (banal) ոճին փառաբանութիւնը ըրաւ սակայն։

Այսպէս թէ այնպէս մէկ կողմէ գիտութիւնը, միւս կողմէ հրապարակագրութիւնը իրենց ազդեցութեան տակ առին վէպը, որ սկսաւ «ծառայել»։ Այս երկու ազդեցութիւններուն տակ էր, որ ժամանակ մը կազմուեցաւ հոգեբանական վէպը եւ roman à thèseը։ Իսկ հիմա ճանապարհորդական վէպը կամ պարզ յուշագրական ու օրագրական վէպը։ Սակայն այս նոր վէպերը երբեք չկրցան տալ ոչ միայն հերոսներ, այլ նաեւ տիպար վէպեր։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ինչպէս հաղորդեցինք, Ռումանիոյ խորհրդարանը վաւերացուց հայ գաղութի կազմականոնագիրը։

Իրաքէն յետոյ, այս երկրորդ գաղութն է որ կ՚ունենայ իր Ազգային Սահմանադրութիւնը։

Ստորեւ կուտանք Ռումանիոյ Թեմական կանոնագրին գլխաւոր կէտերը.—

Ռումանիոյ թեմական կանոնագրութիւնը կը բաղկանայ 225 յօդուածներէ՝ բաժնուած հետեւեալ գլուխներուն.—

Ա. Ռումանիոյ Հայ-Լուսաւորչական եկեղեցիին դիրքը՝ կանոնական եւ իրաւական տեսակէտէ։Բ. Թեմական Պատգ. Ժողով։Գ. Թեմական Խորհուրդ։ Դ. Թեմ. հաշուեքննիչներ։ Ե. Առաջնորդ։ Զ. Ծուխ։ Է. Ծխական կազմ։ Ը. Ծխական ժողով։ Թ. Ծխական Խորհուրդ(Թաղ. Խորհուրդ)։ Ժ. Ծխական յանձնախումբեր։ ԺԱ. Հաշուեքննիչ յանձնախումբ։ ԺԲ. Եկեղեցական հիմնարկութիւններ։ ԺԳ. Գերեզմանոցներ։ ԺԴ. Անհաշտութիւններ։ ԺԵ. Փոխանցական տրամադրութիւններ։

Կանոնագրին առաջին հինգ յօդուածները կը ճշդեն Ռումանիոյ հայ եկեղեցիին կանոնական եւ իրաւական դիրքը.—

1. Ռումանիոյ Հայ եկեղեցին մաս կը կազմէ Հայ առաքելական ինքնագլուխ եկեղեցին (Հայ-Լուսաւորչական դաւանանք՝ ըստ դաւանութեանց օրէնքի 21րդ յօդուածին 6րդ համարին), որուն գլուխն է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Նորին Սրբութիւն ծայրագոյն պատրիարքը, եպիսկոպոսապետ եւ կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, ընտրուած ցկեանս աշխարհի բոլոր հայ թեմերուն պատգամաւորներուն կողմէ, որ կը ներկայացնէ ամենաբարձր հեղինակութիւնը հոգեւոր, վարդապետական եւ կանոնական խնդիրներու մէջ բովանդակ հայ եկեղեցիին համար։

2. Ռումանիոյ Հայ-Լուսաւորչական եկեղեցին՝ իբրեւ կազմական՝ մաս հայ առաքելական եկեղեցիին կը կազմէ հայ թեմերէն մէկը եւ իբր այդպիսին հոգեւորապէս եւ իրաւականապէս կախում ունի Էջմիածնի Մայր Աթոռէն, ուր իբր վերջին ատեան, կը վճռուին հոգեւոր եւ կանոնական հարցերը՝ որոնք ըստ կանոններու թեմին առաջնորդին իրաւասութեան շրջանակէն դուրս են։

3. Ռումանիոյ Հայ-Լուսաւորչական թեմը կը տարածուի միացեալ Ռումանիոյ ամբողջ հողամասին վրայ, վերահաստատուած ըլլալով 1920ին, իբր 1830ի հին սահմաններուն մէջ, Ամենայն Հայոց Գէորգ Ե. կաթողիկոսին կոնդակով ուղղուած Նորին Վեհափառութեան Ռումանիոյ Ֆէրտինանտ թագաւորին, ռումէն կառավարութեան եւ այս դաւանանքներին մէջ գտնուող հաւատացեալներուն։

4. Թեմին գլուխը կը գտնուի Առաջնորդը իբրեւ ամենաբարձր թեմական հեղինակութիւնը հոգեւոր կանոնական ու եկեղեցական հարցերու մէջ, որոնք ըստ կանոնական իրաւունքի իր ձեռնհասութեան սահմանին մէջ կ՚իյնան։

Թեմական առաջնորդը պէտք է ռումէն քաղաքացի ըլլայ ըստ Դաւանութեանց ընդհանուր ռեժիմի օրէնքին 10րդ յօդուածին։

5. Ըստ կանոնական իրաւունքի եւ ըստ երկրին սահմանադրութեան, Ռումանիոյ հայ եկեղեցին ինք կը սահմանէ, կը ղեկավարէ եւ կը վարէ, իր սեփական օրկաններով եւ պետական հակակշռի տակ, իր հոգեւոր, մշակութային, բարեգործական եւ թաղականական գործերը, հայ եկեղեցւոյ վերին իշխանութենէն ուրիշ կախում չունենալով բայց եթէ վարդապետական եւ իրաւա-կանոնական սկզբունքներէ պարտադրուած հարցերու մէջ։ Պետութեան հակակշիռը եկեղեցիին եւ անոր օրկաններուն վրայ տեղի կ՚ունենայ սահմանադրական եղանակով դաւանութեան Նախարարութեան ձեռքով։

Թեմական Պատգ. ժողովին եւ անկէ ընտրուած Թեմական Խորհուրդին պաշտօնավարութեան շրջանն է չորս տարի։

Առաջնորդին, ինչպէս նաեւ Թեմական կեդրոնական մարմիններուն կեդրոնավայրը Պուքրէշ է, իսկ Քիշնեվի առաջնորդական տունը կը մնայ իբրեւ երկրորդ առաջնորդարան։

Որ եւ է ծխական ընտրող ըլլալու համար պէտք է 21 տարին լրացուցած ըլլայ, արձանագրուած՝ ծխական տոմարին մէջ առնուազն տարիէ մը ի վեր, վճարած ըլլայ իր ծխական տուրքը, իսկ ընտրելի ըլլալու համար պէտք է լրացուցած ըլլայ 25 տարին եւ առնուազն 2 տարիէ ի վեր արձանագրուած ծխական տոմարին մէջ։

Ծխական տուրք վճարելու պարտական են ընտանիքի պետերը՝ կին թէ այր, չամուսնացած աղջիկները եւ չափահաս մանչերը որոնք անձնական ինչք կամ եկամուտ ունին։

Տուրքերը կը ճշդուին նկատի առնելով հարկատուիններութական, ընկերային եւ ընտանեկան դիրքը։ Ծխական տուրքը պարտադիր է դաւանութեանց օրէնքով։

ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐ

Կոմս Տըժան դեսպան նշանակուեցաւ Մոսկուայի մէջ ֆրանս. կառավարութեան կողմէ։ Քամէրէր եւս նշանակուած է Ռիօ տը Ժանէյրոյի դեսպան։ Պրէսսի հիւպատոս անուանուած է Վարշաւայի համար։

Իսկ Պուլկարիոյ կողմէ Փարիզի դեսպան նշանակուած է Պաթոլոֆ, որ կը պատկանի պուլկար ռամկավար կուսակցութեան։ Եղած է երեսփոխան եւ Սօֆիայի քաղաքապետ։

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՏԱՔ

Տաքը կը շարունակէ աւեր գործել Միացեալ Նահանգներուն մէջ։ Տեղ տեղ տաքութեան աստիճանը հասաւ 49ի։ 80 հոգի մեռան տաքէն։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Նարնիի շրջանակին մէջ (Իտալիա) զգալի եղան երկրաշարժի ուժեղ ցնցումներ։ Բազմաթիւ տուներ փլան, մէկ հոգի վիրաւորուեցաւ։Ժողովուրդը խուճապահար դուրս փախաւ տուներէն եւ գիշերեց հրապարակներու վրայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Ընդհանուր ամբաստանեալներուն դատը էնկիւրիի դատարանին առջեւ սկսաւ տեսնուիլ։ ...էրտէքը որոշեց ինքզինքը արդարացնելու չաշխատիլ։ Կ՚ըմբռնէր թէ ինքնարդարացումն ...րացուած էր։ Ուրացումն ալ ...աղափարին պարտութիւնը։ ...ալ ժողովուրդին աչքերը էնկիւրի յառած էին, նոր հայութեան Գողգոթան։ Պիտի չա...՞ր ինքզինքը արդարացնել, ...թէ իր քրիստոնէութիւնը յանձանք համարուելով ամբաստանուէր։ Ու հայութեան դատը ...իմակ իր կրօնքը չէ՞ր։

Ը.

Ընկերքին վրայ բանտին մէջ ...րկարօրէն խորհեցաւ։ Թրքերէն լեզուին թէեւ անընտել, ...այց իր յայտարարութիւնները ...րող էր պարզօրէն բացատրել։ Սակայն դատարանին օրը երկարաբանելու պէտք չունեցաւ։ Դատաւոր, ժողովուրդ, ամբաստանեալ, ամբաստանող, ամէնքն ալ սարսեցան այդ վրիժառու ձայնէն։ Երբ ինքնապաշտպանութեան կարգը տէր Յուսիկին եկաւ, անիկա պարզապէս պատասխանեց.

— Ռշտունի էֆէնտին պէտք եղածը ըսաւ։ Իրեն ձայնակից եմ։ Աւելցնելիք ուրիշ բան մը չունիմ։

Երբ բանտ վերադարձան, տէր Յուսիկ Ռշտունիին ճակատը պագաւ ուրախութեան արցունքներով։

Ամէնքն ալ մահուան դատապարտուեցան։ Բայց նահատակութեան՝ հինգ կարմիններ միայն արժանացան։ Անոնք իրենց ձեռքով մահմետականին արիւնը թափած էին։ Միւսներուն պատիժը մշտնջենական բանտարկութեան փոխուեցաւ։ Խըմբովին Պոլիս բերուելով, ոմանք հոն բանտերը զետեղուեցան, ոմանք ալ բերդաքաղաքները ղրկուեցան։ Այս վերջիններուն մէջ էր տէր Յուսիկ։

Թ.

Յուլիս 15ին Կ. Պոլսոյ վարչական դրութեան մէջ մեծ փոփոխութիւն մը կը մտնէր։ Կեդրոնական ոստիկանութիւնը, որ մինչեւ այդ ատեն երկրորդական դիրք մը ունէր, յանկարծ ամենամեծ կարեւորութիւնը կը ստանար հայկական վտանգին ազդած սարսափէն։ Աննշան պաշտօնեայ մը (Նազըմ), մէկէնիմէկ ոստիկանական նախարութեան կոչուելով, պիտի նկրտէր հետզհետէ իր գերիշխանութեան ներքեւ առնել մինչեւ իսկ Սադրազամն ու Ներքին գործերու նախարարը, որոնց ստորադասեալ պաշտօնեան կը մնար, ըստ վարչական կարգ ու կանոնի։ Հինաւուրց փաշաներուն անհանդուրժելի էր իրենց վրայ ծանրացած այս հսկողութիւնը։ Այդ նախարարները միանգամայն կը վախնային թէ ոստիկանութեան նոր պետը, փառատենչիկ զգացումներէ մղուած, հայկական խնդիրը կրնար բորբոքել, ստեղծելու համար կնճռոտ կացութիւն մը, որուն բոլոր հանգոյցները իր ափերուն մէջ առնելով, յաջողէր մինչեւ վեզիրութեան բարձրանալ։ Ուրիշներ ալ կը կարծէին թէ, այդ նոր նախարարը՝ իբրեւ ազատամիտ հօր մը որդին եւ իբրեւ մտերիմ մը Երիտասարդ Թուրքերուն, սրտանց կը համակրէր երկրին մէջ ծագած ամէն շարժումի։ Դիւական քաղաքականութեամբ մը իր պաշտօնէն պիտի օգտուէր հայկական վրդովումները բորբոքեալ պահելու համար, որպէսզի անխուսափելի դառնայ եւրոպական միջամտութիւն մը, որմէ միայն կարելի է յուսալ Թուրքիոյ բարեկարգումը, ուստի եւ փրկութիւնը, Փառասիրութիւն ու հայրենասիրութիւն կրնային իրենց փոխադարձ շահերն համերաշխել։ Բ. Դրան մեքենայութիւնները սկսան, տապալելու համար ոստիկանութեան նախարարը։ Բայց ան շնորհիւ իր բազմաբեղուն մտքին ու Եըլտըզը ունեցած պաշտպաններուն, իր ազդեցութիւնը օրէ օր աւելի կ՚ընդարձակէր ու կ՚ամրապնդէր։ Փաշաներէն ոմանք մտաբերեցին Հայոց Պատրիարքարանը եւս գործիք ընել, իրենց հակառակորդին տապալումին դիւրացման համար։ Այս նպատակաւ ձեռք առին Հայրապետ էֆէնտին։

Թուրքերուն հետ Հայուն հըննաւանդ վարուողութեան այս մարմնացումը, կը շարունակէր նաեւ այն հին քաղաքականութիւնը, որով Հայերը կը մասնակցէին երկրին բարձրագոյն վարչութեան մէջ կազմուած շահախնդրական կամ քաղաքական Թուրք կուսակցութիւններու։ Այդ Հայերը իրենց հնարամիտ խելքովը, դրամական ուժովը եւ նպաստաւոր ուրիշ պարագաներու ազդեցութեամբը կը դիւրացնէին բարձրաստիճան պաշտօնատարներու բարձրացումները եւ անկումները։ Օրթագիւղաբնակ էֆէնտին ալ, որ հակոստիկանական փաշաներուն գաղափարակից մըն էր, ինչպէս եւ շահակից մը, օգտուեցաւ Պատրիարքարանին վրայ իր ունեցած ազդեցութենէն, նոր դէպքերուն պատճառաւ այլ եւս, որպէսզի դիւրացնէ Սադրազամին ու Ներքին գործոց նախարարին խորհուրդներուն յաջողութիւնը։ Եւ ահա Պատրիարքարանէն գանգատ Բ. Դրան եւ Եըլտըզ, ընդդէմ ոստիկանութեան նախարարին։ Ու եկաւ օր մը որ Աշըգեան Պատրիարքը կառավարութեան վերջնագիր մը տուաւ թէ կամ ինք պիտի հրաժարի կամ ոստիկանութեան նախարարը։ Բայց Սուլթանը երկուքն ալ իր պաշտօնին գլուխը պահեց։ Զալթիկ Միւշիւրին քաջատեղեակ էր իր դէմ լարուած մեքենայութեանց գլխաւոր դաւադիրին անձնաւորութեան, անոր ջախջախումը ծրագրեց, բայց սպասելով բարեպատեհ առիթի մը, որ կրնար ներկայանալ ուշ կամ կանուխ։ Շատ չանցաւ, նախարարական փոփոխութիւններ տեղի ունեցան, նոր դահլիճ մը կազմուեցաւ։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Գ. Արապեան, Պ. Յակոբ Հաճի Մանուկեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ եւ մօրա քրոջ

ՕՐ. ՄԱՐԻԱՄԻԿ ԱՐԱՊԵԱՆԻ
(մեծ Նոր Գիւղցի)
դառնաղէտ մահը 50 տարեկան հասակին:
Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հայոց եկեղեցին, 15 Rue Jean Goujon, *ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի* Pantin*ի գերեզմանատունը:*
ԾԱՆ.— Մասնաւոր ժահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:
Յուղարկաւորներու Թափօրը տունէն (36 Rue Bouret, Փարիզ) կը մեկնի ժամը ճիշդ 1.30ին մասնաւոր օթօքարով:

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՆԱՁԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

20.— «ԴՈՒՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱ՞Ն ԵՍ»

— «Վեհափառը կը գտնուի Չիրիլի ապարանքին մէջ: Մինչեւ առտու չէր կրցած քնանալ: Դէպքերը շատ ազդած են վրան: Կը հարցնէ թէ դէպքերուն պատրաստութիւնը 3 օր առաջ տեղեկացուած ըլլալով հանդերձ, ի՞նչպէս չկրցաք արգիլել: Անկարելի՞ էր առաջքն առնել դէպքի մը, որուն պատրաստութեան մասին նախապէս տեղեկութիւն առնուած է: Չըլլա՞յ թէ ոստիկանական նախարարն ալ խռովարարներուն հետ միացած ըլլայ: Ոստիկանական նախարար Նազըմը ամէն առթիւ կը յանկերգէ իր խղճմտութիւնը, իր ուղղամտութիւնը եւ չես գիտեր ի՞նչը»:

Ընդհակառակն, ես ապուշութեան նշան եմ համարեր ինքնագովութիւնը, ինքն իր մասին խօսիլը եւ երբեք չեմ գիտեր թէ ե՞րբ ինքզինքս գովեր եմ...: Բաղըպ պէյ շարունակեց.

— Հիմա Նազըմը կը հանի՞ իր բրածին:Արդէն գուշակած էի թէ դաշնակցած է Եպարքոսին հետ, ահա ամէն բան երեւան ելաւ: Հնազանդելով Եպարքոսին փափաքին, դէպքերուն մէջ զինուոր ալ խառնեցին եւ իմ անձս ալ մեղսակից գարձուցին օտարներուն աչքին: Ասով հասկցուեցաւ որ Եւրոպացիներուն միջամտութիւնը կ'ուզեն հրաւիրել: Երբ դուք ալ Եպարքոսին միացաք եւ անպայման զինուորական ուժ պահանջեցիք, տակաւ ապացոյց մը եղաւ որ այդ միտքը ունիք: Այսպէս կ'ըսէ Վեհ. Սուլթանը: Եւ հիմա ձեր պատասխանին կը սպասէ:

Երբեք չազդուեցայ լսելով այս անիրաւ յանդիմանութիւնները եւ անտեղի հարցումները, որովհետեւ Ապտիւլ Համիտի կասկածամտութեան այս խայտառակ նշանները պարզապէս զզուանք կը պատճառէին ինծի: Արդէն ակամայ ընդունած էի ոստիկանական նախարարի պաշտօնը, եւ կ'աշխատէի այն յոյսով թէ երկրին ամէնէն վտանգաւոր մէկ շրջանին պիտի կարենամ ծառայութիւն մը մատուցանել, այսպէսով կեանքէն ձանձրացած, վաստակաբեկ վիճակի մը մատնուած էի: Կը մտածէի որ, երբ ես այսպէս անիմաստ հարցումներու պատասխանելով զբաղած եմ, ո՞վ գիտէ, Պոլսոյ, Բերայի եւ Սկիւտարի շրջանակներուն մէջ ի՞նչքան արիւն կը թափի, նախարարութեան ի՞նչ սոսկալի հեռագիրներ կը ղրկուին: «Ժուռնալ»ներով ի՞նչեր կը տեղեկագրուին եւ ի՞նչ օգնութիւններ կը խնդրեն: Անշուշտ բոլոր ատոնք կը մնային անհետեւանք:

Իսկ Բաղըպ պէյ կը կրկնէր հարցումը.

— Ի՞նչ կ'ըսէք, Վեհափառը կը սպասէ:

Հանդարտ՝ պատասխանեցի.

— Այդ հարցումներուն պատասխանը կրնամ տալ միայն այն ատեն, երբ անդորրութիւնը վերահաստատած կ'ըլլամ: Երբ այսպիսի հարցերով ժամանակ վատնեմ այստեղ, դէպքերը կը ծաւալին անդին: Կը խնդրեմ, որ թոյլ տրուի ինծի երթալ զբաղիլ իմ գործերովս: Եթէ Վեհափառը իր վստահութիւնը վերցուցած է վրայէս, կրնայ ուրիշ մը նշանակել իմ տեղս, այն ատեն ես ժամանակ կ'ունենամ պատասխանելու իր բոլոր հարցումներուն:

Բաղըպ պէյ պատասխանս տարաւ Վեհափառին: Քառորդ մը յետոյ վերադարձաւ:

— Վեհափառը թոյլ կուտայ որ մեկնիք եւ ըսաւ.

— «Խելքը գլուխը թող հաւաքէ, սոր անոր անձնական շահերուն ու ցանկութիւններուն գործիք չդառնայ, շուտով անդորրութիւնը վերահաստատէ, հակառակ պարագային թող գիտնայ որ ամենախիստ պատասխանատուութեան կ'ենթարկուի»:

— Վեհափառը, երբ զինուոր ուղելուս պատճառը իր դէմ թշնամի նպատակի մը վերագրէ, այս անբաւական ուժերով բնականաբար շատ չ… կը վերահաստատուի ապահովութիւնը (!):

Այսպէս ըսի եւ առանց պատասխանի մը սպասելու՝ մեկնեցայ: Ո… ղակի ոստիկանական նախարարութիւն գացի եւ խաղաղութիւնը վերահաս… տատելու համար նոր միջոցներ խորհեցայ:

21.— «Է՞Յ ՄԻՒՍԼԻՄԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՍ...»

Հեծեալ ոստիկաններու հաղորդած տեղեկութիւններուն համաձայն, խռովարարները խիտ շարքերով դուրս ելած էին եկեղեցիէն եւ կը քալ… Պազը Ալիի վրայ: Երբ դեռ անոնք Տիվան Եօլու հասած չէին, հեծեալ… տիկաններու ուժերով թեւ թեւ յարձակեցայ եւ առանց զէնք մը արձա… լու, յարձակումները կրկնելով ու սաստկացնելով, վերջապէս յաջողե… նահանջի դատապարտել, դէպի իրենց եկեղեցին ապաւինելու ստիպել: … միտէին վարիչները, տեսնելով որ ապարդիւն անցան 3 օրուան ընթացք… թափուած արիւնը, արձակուած գնդակները եւ պոռչտուքները, վերջապ… հասկնալով որ չպիտի հասնին իրենց նպատակին, այն ատեն մտածե… իրենց ամբողջ ուժը, միջոցները եւ չարամտութիւնը գործածել գրգռե… համար ժողովուրդը, եւ սաստկացնելու համար խռովութիւնը:

Այն արհեստաւոր Հայերը, որոնք բացեր էին խանութները, սպառն… լիքի տակ ստիպուեցան դարձեալ փակել: Միւս կողմէ, լուր կը տարածե… թէ անգլիական նաւատորմը Նեղուցներէն անցած ու Պոլսոյ մօտեցած … Եթէ այդ նաւատորմը չհասնէր, դարձեալ կարեւորութիւն չունէր իրենց … մար, որովհետեւ, ամէն գնով իրենց նպատակին հասնելու համար, կ'ըսէ… թէ միայն Պոլսոյ մէջ չէ, որ յեղափոխութիւն պիտի ծագի, այլ նաեւ բո… հայաբնակ գաւառներուն մէջ, եւ այս յեղափոխութիւնը չափազանց ծ… րակշիռ պիտի ըլլար, ինչպէս կը բացատրէին աղին անդին, պատեր… վրայ փակցուած յայտարարութիւններով եւ այլ միջոցներով:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
4
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

4 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1637 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇԻՏԱԿ ՃԱՄԲՈՒ ՎՐԱՅ

Ուշադրութեան եւ գնահատման արժանի է այն որոշումը զոր տուած է Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը, Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականներուն տեղաւորման համար։

Լուրը հաղորդած էինք արդէն։ Մանրամասնութիւնները կը կարդաք այսօր։

Բարեգործականը մինչեւ հիմա հարեւանցի կը նայէր տեղաւորման գործին վրայ, որ կը շարունակուի տարիներէ ի վեր։ Սուրիոյ գաղթականներուն տեղաւորման համար տրամադրուած տասը միլիոն ֆրանքի գումարին մէջ, Բարեգործականի բաժինը կը կազմէ միայն 220,000 (երկու հարիւր քսան հազար) ֆրանք։ Մնացեալը ամբողջութեամբ հայթայթած են հիւրընկալ (Լիբանան) եւ հոգատար կառավարութիւնները եւ օտար կազմակերպութիւններ կամ անհատներ։

Ինչպէս գրած էինք, տակաւին անհրաժեշտ է վեց միլիոն ֆրանքի գումար մը, վերջացնելու համար կայաններու մէջ մնացած 15,000 գաղթականներու տեղաւորումը, մինչեւ 1933։

Այս գումարին դիմաց, կը նախատեսուի իբր մէկուկէս միլիոն ֆրանք, արդէն իսկ տեղաւորուած գաղթականներէն։ Տեղաւորման գրասենեակը ունի խոստում կամ յանձնառութիւն՝ երկու միլիոնի։ Բաց կը մնայ 2ուկէս — 3 միլիոն։

Արդ, Բարեգործականի զեկոյցէն կ'իմանանք թէ որոշուած է տրամադրել պահանջուած 14,000 սթերլինը (1,736,000 Ֆր.) որուն մէկ մասը պիտի տրամադրուի Սուրիա-Լիբանանի տեղաւորման գործին, իսկ մաս մըն ալ՝ Յունաստանի գաղթականներէն 5000 կարօտեալներու վիճակին բարելաւման։

Այս գումարին մէջ, բուն Բարեգործականի բաժինն է 2500 սթերլին։ Մնացեալը պիտի ճարուի անհատական աջակցութեամբ, սկսելով Նախագահէն։ Զեկոյցը կ'ըսէ թէ արդէն իսկ ապահովուած է 14,000 սթերլինին գրեթէ կէսը։

Դիտողութիւն մը՝ այս առթիւ։

Բարեգործականը քանի մը տարի առաջ, յանձն առած էր 1500 անգլ. ոսկի տրամադրել Նահր Էլ Օմարի գաղթականներուն փոխադրութեան համար։ Երեւանը մերժեց արտօնութիւն տալ, եւ գաղթականները, ճարահատ, փոխադրուեցան Մուսուլի հիւսիսակողմը, Սլիվանի շրջանին մէջ, աւերակներու վրայ, նոր բոյներ շինելու համար։ Արդէն իսկ տեղաւորուած են մօտ հազար հոգի։ Բայց դեռ ուրիշներ ալ կան, որ անհամբեր կը սպասեն իրենց կարգին, երթալ հողին կպչելու համար։ Շատեր կարգի ալ չեն սպասեր եւ իրենց շունչը կ'առնեն Հավրէզք — նոր բոյնը, քանի որ անգործութիւն կը տիրէ քաղաքներու մէջ։

Բարեգործականը ի՞նչ պատճառներ ունի չկատարելու իր յանձնառութիւնը։ կամ ձգձգելու զայն։ Գիտենք որ վերջերս 200 սթերլին սահմանեց։ Բայց ո՛րքան ողորմելի է այդ գումարը, օրուան պահանջին հանդէպ։

Միջագետքը շա՞տ հեռու ըլլալուն համար է որ սրտէ ալ հեռու կը մնայ։

Դժուա՞ր է 1,736,000 ֆրանքին վրայ բարդել գումար մը եւս, ի հաշիւ Հավրէզքի, եւ Միջագետքի անապատներուն մէջ ցրուած քանի մը հազար հալածականներն ալ վերջնապէս փրկել անստուգութենէ։

Շիտակ ճամբան գտնելէ յետոյ, ներելի չէ կէս ճամբան մնալ։

Նոյնքան «ազգօգուտ ծրագիր» մըն է այս ալ։ Եւ կը սպասենք —բոլորն ալ կը սպասեն— որ յաջորդ զեկոյցով իմանանք թէ Կեդր. վարչական ժողովը «սիրայօժար կառչեցաւ» նա՛եւ այս ծրագրին։

ՉԱՓԱԶԱՆՑ ԵՌԱՆԴ

Le Foyer-ի վերջին թիւին մէջ կը կարդանք Ծրագիր-Կանոնագիրը նոր Միութեան մը, «Comité de Propagande», որ պիտի ջանայ օր առաջ հպատակ դարձնել Ֆրանսա հաստատուած Հայերը։ Թարգմանենք առաջին յօդուածը.—

1.— Միութեան նպատակն է.—

Ա.— Ջանալ Ֆրանսա հաստատուած Հայերը յարմարցնել (assimilation) ֆրանսական մշակոյթին եւ քաղաքակրթութեան, հրատարակութիւններով, բանախօսութիւններով, դասընթացքներով եւայլն։

Բ.— Հրաւիրել զանոնք հպատակ դառնալու եւ օգնել անոնց օր առաջ ստանալու այդ շնորհը, որպէս զի կարենան կատարելապէս ի վիճակի ըլլալ կատարելու իրենց քաղաքացիի պարտականութիւնները։

Ծրագրին հիմնաւորման մէջ, Ֆրանսայի Հայերուն թիւը կը հաշուեն իբր 70,000, «մեծ մասով հաստատուած՝ վերջնականապէս եւ առանց վերադարձի մտադրութիւն կամ կարելիութիւն ունենալու»։

Ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ, այստեղ ալ չափազանց եռանդն է որ գործ կը տեսնէ, քան կացութեան լուրջ ըմբռնումը։

Նախ որ, արդէն կայ ֆրանսական հաստատութիւն մը, Le Foyer Français-ն, նոյն նպատակին համար, եւ աւելորդ էր նոր մը ստեղծել։ Այն ալ պատահական, մասնակի խորհրդակցութեամբ։ Հայ կամաւորներու Միութիւնը ամէն բան չէ։ Ոչ ալ անոր գործակիցները ո՛րեւէ իրաւասութիւն կը ներկայացնեն։

Երկրորդ, ուրիշ բան է մասնաւոր կոմիտէ մը կազմել, հպատակութեան թեկնածուներուն գործը դիւրացնելու համար, եւ բոլորովին ուրիշ խնդիր՝ բան-գործ ընել հայ գաղթականութիւնը հպատակութեան հրաւիրելու քաղաքականութիւն մը։

Առ այժմ չենք ուզեր երկար խօսիլ։ Բայց կը վախնանք որ բարիքէ աւելի չարիք ծնի այս տնավարի կարգադրութենէն։

Շ.

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

«Էլ Ահրար»ի Պոլսոյ թղթակիցը Թրքական «Սօն Փօսթա» թերթէն առնելով իր թերթին կը հաղորդէ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Քիւրտ ապստամբութեան ղեկավար մարմինը՝ «Հօյպուն», որ կը ձգտի քիւրտ ժողովուրդի ազատագրութեան, հրատարակած է յայտարարութիւն մը ուղղուած քիւրտ ժողովուրդին, որով կոչ կ'ընէ կռուիլ քիւրտ հայրենիքի ազատութեան եւ անկախութեան համար:

Այդ յայտարարութիւնը նաեւ կարգ մը տեղեկութիւններ կու տայ քրտական ուժերու եւ կռիւներու մասին, որոնցմէ կը քաղենք հետեւեալները.

1.— Հարէքէ եւ Քիւրտի աշիրէթները, որոնք կը գտնուին Հաքքարի կուսակալութեան մէջ, յայտարարեցին ապստամբութիւն Թրքական կառավարութեան դէմ: Դեռ կացութիւնը յայտնի չէ:

2.— Մեր ապստամբ ուժերէն մէկ մասը, որոնք կը գտնուին Մուշի եւ Սասունի լեռներուն մէջ, Թուրք զօրագունդի մը հետ բախում ունենալով, զանոնք բոլորովին բնաջնջած են։ Թուրքերու կորուստը քանի մը հազար կ'ենթադրուի։

3.— Տէրսիմի Քիւրտերը ապստամբեցան Թրքական ռէժիմին դէմ. հիմայ Թուրք ազդեցութիւնը բոլորովին անհետացած է այդ շրջաններէն. միայն երեք գիւղեր կան Տէրսիմի մէջ, ուր ցարդ Թրքական ուժեր կը մնան:

«Այդ յայտարարութիւնը դեռ զանազան պատմութիւններ կը պարունակէ թէ Թուրքերը շատ գէշ վիճակ մը ունին եւ ուժաթափ եղած են: Ըստ մեզի բոլորովին ճիշդ չեն այդ տեղեկութիւնները, որովհետեւ կառավարութիւնը կարեւոր ուժեր կը ղրկէ մինչեւ այսօր։ Այսու ամենայնիւ կացութիւնը շատ լուրջ է քրտական սահմաններուն վրայ։»

ՔԻՒՐՏ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ԺԸՆԵՒ

Եւրոպա երթալու նպատակաւ, Պաղտատէն Պէյրութ հասած է Իրաքի քաղաքական կարեւոր դէմքերէն Ալի Ճէվտէթ պէյ: *Ահրարի* խմբագիրներէն մէկուն Ալի Ճէվտէթ յայտնած է.

— Քիւրտերը որոշած են Ժընեւ ղրկել պատուիրակութիւն մը, որուն պետը պիտի ըլլայ Շէրիֆ փաշան։ Այս պատուիրակութիւնը իր ձեռքը պիտի ունենայ երկար ու ընդարձակ յուշագիր մը Սուրիոյ, Իրաքի եւ Պարսկաստանի Քիւրտերուն իրական վիճակը ներկայացնող: Ազգերու Դաշնակցութենէն պիտի խնդրեն միջամտել իրենց պահանջներուն եւ ապահովել իրենց փափաքած անկախութիւնը։

Իրաքի քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց կողմէ ուրիշ պատուիրակութիւն մըն ալ պիտի ղրկուի Ժընեւ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

«Յուսաբեր» պարզելով գիտութեան հրաշալի թռիչքները վերջին տարիներու ընթացքին, կը գրէ «Կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 յուլիս).

— «Տարաբախտաբար, մենք գրեթէ անհաղորդ ենք մարդկային մտքի ու կորովի այս մեծ ու հզօր յաղթանակներուն։ Անհաղորդ ենք իբրեւ զանգուած ու տեղ: Արտասահմանի մէջ Մեսրոպեան գիրերով շուրջ 80 պարբերականներ կը հրատարակենք: Այդ ահռելի քանակին մէջ (ահռելի մեր թիւին բաղդատմամբ) մենք ամէն բան ունինք՝ Գրականութիւն, քաղաքականութիւն, բանասիրութիւն, կրօն, երգ, նուագ, երգիծանք, մարզանք եւայլն, եւայլն,— ասոնք բոլորը իրենց երբեմն ամպիոնը ունին, ու միայն զուտ գիտութիւնն է, որ անտեսուած կը մնայ մեր կողմէ։ Այսինքն մարդկային ստեղծագործութեան յատկապէս այն աշխարհը ուր այսօր մեծագոյն յեղաշրջումներն ու ճակատագրական յայտնութիւնները կը կատարուին: Ատեն մը համեստ փորձ մը եղաւ Պրիւքսել, Պ. Թ. Տէր Սահակեանի կողմէ, սակայն հազիւ տարի մը բոլորած՝ «Գիտութիւն եւ Գիտելիք»ը դադրեցաւ: Ձեռնարկը կեանքի կոչելու նոր փորձը, Պուքրէշի մէջ, դարձեալ անցաւ անյաջող։ Սակայն մեր խօսքը այս համեստ ձեռնարկի մասին չէ. չենք ժխտեր, անշուշտ նաեւ «Գիտութիւնն ու Գիտելիք»ը իր տեղն ու դերը ունէր մեր կեանքի մէջ, սակայն հայ գաղթաշխարհը կը թուի թէ արժանի է աւելի ծաւալուն եւ աւելի պատկառելի գործի։ Անկարելի է առանց լուրջ ցաւի արձանագրել այն փաստը, որ նման փորձ մը ձախող վախճան ունեցաւ նաեւ Ամերիկայի մէջ, ուր տարի մը առաջ լոյս տեսաւ գիտական լուրջ ու պատկառելի հատոր մը, ու միայն... մէկ հատ։»

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ կարգ մը անձեր գոց պահարաններով համայնավարական յայտարարութիւններ ղրկած են զանազան հաստատութիւններու, Թղթատարութեան միջոցով՝ Ոստիկանական տնօրէնութիւնը ժամանակին լուր առած ըլլալով, նամակատուններէն հաւաքած է յայտարարութիւնները եւ քննութեան սկսած է զանոնք ղրկողներու մասին:

Յայտարարութեան գլուխը կարմիր մելանով «Թիւրքիա քոմինիստ ֆըրգասը մէրքէզի քոմիթէսի» վերտառութիւնը կայ, մուրճ-մանգաղի հետ։ Յայտարարութիւնները ղրկուած են Օգոստոս մէկի համայնավարական տօնին առթիւ եւ կը յանձնարարեն որ այդ օրը տօնուի:

Իզմիրի մէջ ալ համայնավարական յայտարարութիւններ փակցուած են։ Ոստիկանութիւնը հաւաքած է զանոնք եւ 8 հոգի հսկողութեան տակ առած:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ"Ի

Թիւ 7-8 (Յուլիս-Օգոստոս միացեալ) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Վիեննայի համագումարը՝ (*Խմբագրական*)։ Ստալինի ճառը՝ (*Ս. Վրացեան*)։ Հնգամեակը առանց դիմակի՝ (*Ն. Բաղալեան*)։ Խօսքեր ու փաստեր՝ *Սիգմա*։ Գերմանական տագնապը՝ (*Ս. Մ.*)։ Թուրքիոյ շուրջ: Սեւ Քարեցի Սաքօի կենսագրութիւնը: «Բոլշեւիզմը անելի մէջ» (*Կ. Սասունի*)։ Մ. Տէրպէտէրեան։ Բժ. Լորիս Մելիքեան։ Ինդերնասիոնալ։ Գործազրկութիւնը 1931:

Տարեկան բաժնեգին 25 ֆր.։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՐՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ

«ՊՈՂՊԱՏԷ ՍԱՂԱՒԱՐՏՆԵՐ»Ը ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Յառաջիկայ կիրակի, Փրուսիոյ մէջ պիտի կատարուի ժողովրդային քուէարկութիւն, որուն արդիւնքէն կախում ունի Օթթօ Պրաունի դահլիճին կեանքը։ Ծայրայեղ աջերն ու համայնավարները կը գործակցին տապալելու համար արդի ձախ դահլիճը եւ գրաւելու համար փրուսիական խորհրդարանը։ Կարելի չէ այժմէն իսկ գուշակութիւններ ընել հանրաքուէի արդիւնքին մասին։ Բայց դիւրին է հաստատել թէ եթէ պատահի որ աջերը գործի գլուխ գան Փրուսիոյ մէջ, չափազանց ծանր կացութեան պիտի մատնուի ամբողջ Գերմանիան։

Էսսէնի մէջ արտասանուած ճառով մը, «Պողպատէ Սաղաւարտներ»ու պետը, յայտնեց թէ իրեն առաջարկած էին հրաժարիլ հանրաքուէէն, ինչ որ մերժեր էր։

**** Պերլինի մէջ, ընկերվարականները մեծ ցոյց մը կատարեցին ընդդէմ պատերազմի։ Բանախօսները դէմ արտայայտուեցան կիրակի օր, Փրուսիոյ մէջ կատարուելիք հանրաքուէին, որուն արդիւնքը ի նպաստ աջերուն, կը նկատեն մեծ վտանգ մը խաղաղութեան համար եւ իբր ընդհ. խաղաղութեան հիմ' պէտքը շեշտեցին ֆրանքօ-գերման մերձեցման։*

Անգլիոյ ելեւմտական վիճակը

50 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻԻ ՎԱՐԿԸ

Ֆրանսայի, Միացեալ-Նահանգներու եւ Անգլիոյ պետական դրամատուներուն միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը, Անգլիոյ բանալու համար 50 միլիոն սթերլինի վարկ մը, Լոնտոնի մէջ կը նկատուի միջազգային ելեւմտական առաջնակարգ կարեւորութիւն ներկայացնող գործողութիւն մը, որ պիտի նպաստէ Եւրոպայի մէջ վերահաստատելու փոխադարձ վստահութիւնը։

Անգլիոյ վարչապետը յայտնեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ Անգլիոյ Դրամատան վիճակը ըստ առաջնոյն ամուր է եւ թէ Ֆրանսայէն եւ Ամերիկայէն ստացուած 50 միլիոն ոսկիի վարկը հաւանաբար գործածելու պէտք չպիտի մնայ։

**** Անգլիոյ հանքերու բարեկարգութեան յանձնախումբը մշակեց ծրագիր մը, որուն համաձայն, Անգլիա պէտք է բաժնուի շահագործման վեց շրջաններու, որոնց իւրաքանչիւրին մէջ, հանքածխային մէկ ձեռնարկ միայն պիտի գործէ։ Այսպէս ուրեմն հազարաւոր ընկերութիւնները միանալով պիտի կազմեն 6 մեծ ընկերութիւններ։ Այս կերպով, բազմաթիւ փոքր հանքեր պիտի փակուին եւ այս պատճառով ալ, 100000ի չափ հանքագործներ ճամբու պիտի դրուին։*

Օգոստոս Մէկի ցոյցերը ձախողած

Այս տարի եւս համայնավարներու Օգոստոս Մէկի պատրաստութիւնները ձախողեցան, կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն հետեւանքով։

Համայնավար հռետորներ ճառեր պիտի կարդային գործաւորներուն, գործարաններու դռներուն առջեւ։ Փարիզի մէջ, այդ տեսակ բան չպատահեցաւ։

Բանուորական թաղերու մէջ, հաւաքոյթներ տեղի պիտի ունենային, ի չգոյէ ունկնդրի, կարմիր բանախօսները ստիպուեցան հեռանալ սրահներէն։ Վերջապէս, Փարիզի մէջ որեւէ միջադէպ տեղի չունեցաւ։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 157 անձեր, թռուցիկներ ցրուելու եւ պատերը փակցնելու յանցանքով։

Համայնավարները որոշած էին ցոյց մը կատարել գաղթային ցուցահանդէսի վայրը։ Ձեռք առնուած միջոցները այդ ալ ձախողեցուցին։

Մէկ քանի փոքր միջադէպեր պատահեցան միայն գաւառներու մէջ։ Գործարանները շարունակեցին աշխատանքը սովորական օրերու պէս, բացի այն գործարաններէն, որոնք շաբաթ կէսօրէն վերջ արձակուրդ կուտան բանուորներուն։

Մարսէյլի Մայր-Եկեղեցիին վրայ, ցուցարարները յաջողեցան կարմիր դրօշ պարզել։ Լիմօժի մէջ, մէկ քանի անիշխանականներ անարգեցին ընդհ. ապահովութեան պետը եւ ձերբակալուեցան։ Հավրի մէջ 100 հոգինոց հաւաքոյթ մը միայն, որ դիւրաւ կարելի եղաւ ցրուել։

Սպանիոյ մէջ, ուր լուրջ խռովութիւններէ կը վախցուէր, հանդարտութիւն կը տիրէր։ Մատրիտի մէջ, ո՛չ մէկ միջադէպ։ Պարչելոնայի մէջ միայն, բանուորներ փորձեցին ցոյց մը կատարել։ Ոստիկանութիւնը միջամտած ըլլալով, բախում մը տեղի ունեցաւ։ Երկու կողմէ կրակեցին իրարու վրայ։ Բազմաթիւ ցուցարարներ վիրաւորուեցան ծանրօրէն։ Սելանիկէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, համայնավարներու եւ ոստիկանութեան միջեւ բախում մը տեղի ունեցաւ Սէրէզի մէջ։ Քաղաքին հրապարակը հաւաքուած բանուորներ, կրակեցին ոստիկան-զօրաց հրամանատարին եւ իր տեղակալին վրայ։ Առաջինը ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ գլուխէն։ Երկրորդը նոյն գիշերն իսկ մեռաւ ստացած վէրքէն։

Ամէնէն աւելի Պերլինի մէջ է որ ցոյցերը տեղի տուին միջադէպերու։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԵՍԱՐ ՈՒ ՊԵՏՐՈՍ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Դեռ վերջերս եւրոպական մամուլը երկարօրէն զբաղեցաւ Մուսոլինիի եւ Պապին միջեւ ծագած հակամարտութեամբ, օրը օրին արձագանգելով զանազան ելեւէջները: Եւ եթէ այսօր պայքարը չափով մը մեղմացած ըլլալ կը թուի, այսուհանդերձ կը պահէ իր սուր հանգամանքը՝ տրուած ըլլալով երկու կողմերուն ալ հաւասարապէս անհաշտ տրամադրութիւնները:

Ծանօթ են այս պայքարին շարժառիթները:

«Տուչէ»ն, Վիգդորիօ Էմանուէլէ տի Սավօեայի բարեհաճ մեղսակցութեամբ իր պետական հարուածը գլուխ հանելէ եւ Իտալիոյ ղեկը իր ձեռքն առնելէ վերջ, մէկ հրամանագրով մը լծուած հռչակեց այն բոլոր քաղաքական, երիտասարդական, մարզական, բանուորական, արհեստակցական եւ այլ կարգի կազմակերպութիւններն ու խմբաւորումները՝ որոնք կրնային ուղղակի՝ թէ անուղղակի դժուարացնել իր մենատիրական ձգտումներուն իրականացումը:

Խորհրդաւոր ներողամտութեամբ մը, այս հալածանքէն ցարդ զերծ մնացած էին՝ կաթոլիկ ակումբները, «Ձիուքօլի քաթթօլիչի»ները, որոնց մէջ կեդրոնացած էին կաթոլիկ երիտասարդական միութիւններն ու սկաուտական կազմակերպութիւնները:

Մինչեւ անցեալ տարուան փետրուար 11 Լաթեռանոյի համաձայնագիրը, այս կազմակերպութիւնները՝ որոնք ատենօք գլխաւոր կռուանը եղած էին «Փարթիթօ Բոբոլառէ»ին (կաթոլիկ ռամկավարներ) եւ իր հին աղուէս պետին՝ քահանայ Տոն Սդուռցոյի, խեղճուկ ու ինքնամփոփ կեանք մը ունէին, կարծես վախնալով որ իրենք եւս կրնային օր մը միւս կազմակերպութիւններու բախտին արժանանալ:

Լաթեռանոյի համաձայնագիրը լայն շունչ մը քաշել տուաւ իրենց եւ արդիւնքը չուշացաւ:

«Ձիուքօլի քաթթօլիչի»ները սկսան տենդագին գործունէութեան մը լծուիլ, մասնաւորապէս երիտասարդութեան մօտ՝ որ իրենց հոգածութեան առարկան եղած էր միշտ:

Մուսոլինի, որ այդ համաձայնագրով վերջնապէս կարգադրած ըլլալ կը կարծէր վաթսուն տարիէ ի վեր Իտալիոյ եւ Վատիկանի միջեւ առկախ մնացած հաշիւները, չէր կրնար անշուշտ հաշտ աչքով դիտել այս եռանդը՝ ի վնաս ֆաշիստ կազմակերպութիւններուն: Եւ ահա կրկին հրամանագրով մը անվաւեր հռչակեց զանոնք:

Սակայն պարագան տարբեր էր:

Մինչ ատենօք լուծուած կազմակերպութիւնները իրենց միակ ուժին վրայ կռթնած էին եւ ուրիշ ելք չունէին, եթէ ոչ կամ գաղթել արտասահման եւ կամ գաղտնագողի գործել երկրին մէջ (ինչ որ թէ դիւրին չէր եւ թէ աննշան արդիւնք մը միայն կրնար տալ), կաթոլիկ կազմակերպութիւնները խոշոր ուժ մը ունէին իրենց ետեւ, — Վատիկանը: Եւ չհամակերպեցան տրուած վճիռին:

Ծայր տուաւ կռիւը:

Վերին հրահանգի մը վրայ (ո՞վ կրնայ ուրանալ թէ Իտալիոյ մէջ ամէն ինչ վերին հրահանգի արդիւնք է) մամուլը բուռն յարձակողականի մը անցաւ Վատիկանի դէմ եւ թերթերը, կարծես կ'ուզէին իրար գերազանցել կոշտ ու անկիրթ ոճի մը մշակման մէջ: Առաջնութիւնը վիճակեցաւ «Լավօռօ Ֆաշիստա»յի, շնորհիւ հատընտիր դարձուածքներուն:

Պէտք է արձանագրել սակայն որ Վատիկանի պաշտօնաթերթը «Օսսեռվաթօռէ Ռոմանօ»ն, անսովոր յանդգնութեամբ, վար չմնաց ֆաշիստ մամուլէն եւ ոճին ոճով, հարուածին հարուածով պատասխանեց:

Ծեծկռտուքներն ալ պակաս չեղան: Կարգ մը վայրերու մէջ ֆաշիստները յարձակեցան կաթոլիկ ակումբներուն վրայ եւ ջարդ ու փշուր խորտակեցին անոնց կահն ու գոյքը՝ անշուշտ իրենց «յեղափոխական թափը» այդ ձեւով ճշդելու համար: Պայքարը փողոց իջած էր այլեւս ու տղեկներն իսկ վարակած: Ֆաշիստ պատանիները հեգնանքով «քիեռիքեթթի» (վարդապետիկներ) կ'անուանէին իրենց կաթոլիկ տարեկիցները, մինչ այս վերջինները «պառպառի» (բարբարոսներ) մականունով կ'որակէին զանոնք:

Այս առաջին պոռչտուքները մեղմացած կը թուէին արդէն եւ նորէն վերին հրահանգի մը համաձայն, ֆաշիստ մամուլը այս անգամ հանդարտ լեզուով մը կը ջանար պարզել հարցը եւ յոյս կը ներշնչէր համաձայնութեան եզր մը գտնելու հնարաւորութեան: Մանաւանդ որ Մուսոլինիի եղբայրը, Առնալտօ Մուսոլինի, իր թերթին, «Փոփօլօ տ'Իդալիա»յի էջերուն մէջ հազարումէկ կտոր ըլլալով, կ'երդնուր որ իրենք կաթոլիկութեան խանդակաթ զաւակներն են եւ չեն ուզեր որ պապական իշխանութիւնը ոեւէ կարգի նուաստացում կրէ, բայց նոյն ատեն իրենց պարտքն է նոր սերունդը դէպի «նոր գաղափարներ» առաջնորդել, ի փառս «Նոր Իտալիոյ»:

Այս պայմաններու տակ, երբ կացութիւնը կը սկսէր պարզուիլ. յանկարծ ռումբի մը պէս պայթեցաւ «Էնչիքլիքա»ն, պապական կոնդակը:

Պապը իր կոնդակով կը տրտնջար ֆաշիստներու գործելակերպին դէմ եւ կը բողոքէր թէ ամէն միջոցներով կը ջանան արգելք հանդիսանալ Իտալիոյ մէջ մատաղ հոգիներու մօտ իր աստուածային առաքելութեան: Կ'ամբաստանէր թէ նախապէս ազատ-որմնադիրները հրապարակէն քշելէ վերջ, ծնունդ տուած են ֆաշիստ մասոններու, որոնք շարժման առաջին գծին վրայ կ'երեւին այսօր,

Այս կոնդակը որքան զայրոյթ, նոյնքան եւ շուարում յառաջ բերաւ ֆաշիստ ղեկավարներու մօտ եւ կուսակցութեան վերջին մարմինը, «Տիւեթթօրիօ»ն հարկ տեսաւ յայտարարութեամբ մը հրապարակ գալ: «Տիւեթթօրիօ»եւս կը բողոքէր Վատիկանի ամբաստանութեանց դէմ եւ կը պարզէր որ Վատիկան քաղաքական նպատակներ կը հետապնդէ կաթոլիկ կազմակերպութիւններու միջոցաւ եւ կը պայքարի կառավարութեան դէմ:

Եւ ահա թերթերը վերսկսան աղմուկը, իրենք ալ գտան «կաթոլիկ-մասոններ» (?) Պապին ձեռք գործիք եղած, Տոն Սդուռցօ եւ ընկերվարական լիտր Ֆիլիփփօ Թուռատի դաւադրութիւն մը երազեցին տեսնել եւ նման պատմութիւններու ծոխ շարան մը:

Ինչ որ մասնաւորապէս զայրացուց ֆաշիստները, սա պարագան էր որ պապական կոնդակը ուղղուած էր աշխարհի բոլոր կաթոլիկներուն եւ ոչ միայն Իտալիոյ: Պարագայ մը որ զիրենք յաչս օտարին վարկաբեկելու հանգամանք ունէր: Ի՞նչ հարկ, կ'ըսէին, ընդհանրական կոնդակ հրատարակելու, երբ այս բանը կարելի էր ընել միայն Իտալիոյ եպիսկոպոսներուն ուղղուած պարզ նամակով մը:

Այս բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան որ Վատիկան վերցուցած կ'երեւի Մուսոլինիի նետած ձեռնոցը եւ մինչեւ վերջնական յաղթանակ՝ պայքարը շարունակելու տրամադրութիւններ կը յայտնէ:

Տուէ՛ք Աստուծոյ իրաւունքը, կ'ըսէ Պետրոսի աթոռակալը եւ մնացեալը տուէք կայսեր կամ որու որ կ'ուզէք:

Ոչ, կը պատասխանէ կայսերական հովեր առած բռնակալը, ես եմ այս սերունդին տէրը. նախ ե՛ս ու եթէ բան մը աւելնայ, քու մասիդ ալ կը մտածենք:

Բայց ի՞նչ կ'ըսէ ժողովուրդը որուն անունով եւ գլխուն վերեւ կը խաղան այս կատակերգութիւնը: «Թան» որ արհամարհական ակներեւ համակրանքով մը կը հետեւի «Տուչէ»ի խաղերուն, հարց կուտար թէ որո՛ւ կողմ պիտի դառնայ ան. դէպի կեսա՞ր՝ արհամարհելով կաթոլիկութեան անսահման ուժը, թէ դէպի Պետրոս՝ ինչ որ կրնայ ծանր տագնապի մը մատնել ֆաշիզմը, անոր գոյութեան հիմն իսկ խախտելով:

Սակայն հանդարտ է մեծ համրը ու կը սպասէ իր օրուան: Կը համբերէ բոլոր տանջուածներուն պէս, մինչեւ որ ի վիճակի ըլլայ յանկարծակի ցնցումով մը կրկէսէն դուրս շպրտել սեւ շապիկաւորները եւ Վատիկանին ալ ցոյց տալ իր սահմանը:

Սպանիոյ օրինակը մեծ յոյսեր կը ներշնչէ Իտալիոյ ժողովուրդին:

Այդ յոյսով է որ կ'ապրին նաեւ Փարիզի ու Պրիւսէլի հակաֆաշիստ կեդրոնները եւ ուշի ուշով կը հետեւին դէպքերուն:

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷԶ

ԿԱՐՄԻՐ ՎՏԱՆԳԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Էքօ տը փարի»ի մէջ, Ռընէ Վանլանտ կը շարունակէ իր պրպտումները Թուրքիոյ մասին.

— Օր մը, Բերայի մէջ, երբ կ'անցնէինք Խորհրդային Միութեան ընդհանուր հիւպատոսարանին առջեւէն, որուն դռներուն վրայ կը շողար մուրճին եւ մանգաղին լաւ մաքրուած պղինձը, հարցուցի ինծի ընկերացող եւրոպացի եւ Թուրք բարեկամներու.

— Թուրքիոյ մէջ կա՞ն համայնավարներ:

Պատասխանեցին թէ, պատերազմէն յետոյ քանի մը հատ մէջտեղ հանած էին, բայց թէ, նոր վարչաձեւը օձն սպաննած էր հաւկիթին մէջ:

Արդ, ատկից ատեն մը վերջ կառավարական «Ըլլմազ» թերթին մէջ կը կարդայի «Կարմիր վտանգը» խորագրով յօդուած մը, որուն ահա գլխաւոր հատուածները.

— Տեղին է շնորհաւորել կառավարութիւնը որ կրցաւ կարգը հաստատել Մենեմենի դէպքերէն վերջ: Բայց կայ ուրիշ վտանգ մը, որուն դէմ պէտք է կռուիլ,— կարմիր յետադիմութիւնը: Երկու ուժեր կրնան սարսել Թուրք պետութիւնը,— կանաչ յետադիմութիւնը եւ կարմիր յետադիմութիւնը, մէկը այնքան վտանգաւոր, որքան միւսը»:

Եւ աւելի անդին:

«... Թուրքիոյ ռուս առեւտրական պատուիրակութեան պաշտօնէութիւնը առնուած է Կէփէուի շարքերէն: Անոր նպատակն ուրեմն առեւտուրը չէ, այլ լրտեսութիւնը եւ այս քարոզչութիւնը զոր բոլշեւիկները կատարելագործեցին որեւէ մէկէն աւելի: Ամէն քարի տակ բոլշեւիկ մը կը գտնուի»:

Այս վրդովիչ զգուշացումը կ'արժէր որ ուշադրութիւն գրաւէր: Որովհետեւ տնտեսական թշուառութեան եւ բոլշեւիկեան ազդեցութեան միացումով հետզհետէ խորհրդայնացող Թուրքիա մը, մտահոգիչ ազդակ մը պիտի կազմէր Արեւելքի գործերուն համար: Երբեմն, կարգ մը պաշտօնատուններ կ'ապրէին այն թաքուն վախով թէ ցարական բանակները պիտի կոխեն Պոլիսը: Եթէ տկարացած եւ վարակուած Թուրքիոյ դռներուն առջեւ, բոլշեւիզմը պիտի կրնայ տեւել, զօրանալ, եւ հետեւաբար աւելի յանդգնութիւն ստանալ, ո՞վ կրնայ ըսել թէ օր մը, կարմիր բանակները չպիտի փորձեն օդ առնելու երթալ եթէ ոչ Իզմիրի, գոնէ Իզմիտի ուղղութեամբ: Ասոնք այն «անկարելի բաներ»էն են որոնք երբեմն կ'իրագործուին...

Անշուշտ, այն ատեն Անգլիա եւ Եւրոպա պիտի արթնան իրենց թմրութենէն: Բայց, շատ ուշ: Ամէն պարագայի մէջ, յիշենք Թուրք անկախութեան պետերէն մէկուն այս խօսքը, երբ յունական բանակները կը նուաճէին Անատոլուն:— Եթէ յաղթուինք, պիտի բանանք ռուսական ծորակը»: Խեղդուող մարդը, օձին կը պլլուի, կ'ըսէ Թըրքական առածը:

Առանց աւելի առաջ երթալու ենթադրութեանց մարզին մէջ, պարզապէս քննենք մէկ կողմէ, թէ «Ըլլմազ»ի կարծ հաստատումը կ'արդարանա՞յ իրականութեան մէջ եւ միւս կողմէ, թէ, ի՞նչ է նկարագիրը այն կապերուն, որոնք Էնկիւրիի կառավարութիւնը կը կապեն Մոսկուայի կառավարութեան:

Որքան որ կարելի է տեղեկանալ, Թուրքիոյ մէջ իսկական համայնավար կազմակերպութիւն չկայ, բայցի անշուշտ խորհրդային հիւպատոսարաններէն, որոնք, ինչպէս ամէն տեղ, չարաչար կը գործածեն դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւնը: Այսու հանդերձ, Պոլսոյ, Իզմիրի, Էնկիւրիի, Գոնեայի եւ Սեւ Ծովի զանազան նաւահանգիստներու մէջ, բոլշեւիկները կայաններ ունին: Հոն կը պահեն գործակալներ, միայուն կամ շարժուն, որոնք որեւէ առիթ չէին փախցներ յեղափոխական նպատակներով շահագործելու համար բանուորական բնակչութեան միամտութիւնը, դժգոհութիւնը կամ չքաւորութիւնը: Երեսփոխան մը Համտուլլահ Սուպհի, կառավարութեան օժանդակութեամբ, պայքար մը կը բանար համայնավարներու այս ըմբոստացնող նուաճումին դէմ: Պոլսոյ մէջ, Արգօսի լուծուած գրասենեակներն ապաստանած են հիւպատոսարանի գրասենեակները: Իզմիրի մէջ, ամէն մարդ կատարելապէս գիտէ թէ նաւահանգիստի աշխատաւորները մասնաւորաբար, հաճոյքով կը լսեն մոսկովեան երգերը: Էնկիւրիի մէջ, նախարարութեան մը մէկ տնօրէնը չէր ծածկեր թէ երկաթուղային պաշտօնէութեան մեծ մասը համայնավարութեան համակիրներ էին: Գոնեայէն անցքիս, Դատական Բարձրագոյն ատեանը, դռնփակ կը դատէր ութ անձեր, որոնք մեղադրուեր էին համայնավարական գործունէութեամբ: Շատեր գիտեն նաեւ թէ ռուսական նաւերը երբեմն Սեւ Ծովու եւ Եգէականի նաւահանգիստները կը հանեն, ապրանքէ զատ ուրիշ բաներ ալ: Վերջապէս, չըսուեցա՞ւ թէ Մուսթաֆա Քէմալի ամուսնալուծուած կինը Լաթիֆէ հանըմ, յարած է Գ. Միջազգայինի: Կարեւորութիւն չտանք սակայն, այս անհաւանական պարագային, ուր մասնաւորը խառնուած է քաղաքականին...

Բայց, ահա աւելի յստակ
մը: Պաշտօնական անձերու խ
վանութեամբ իսկ, ատենէ մը ի
Թրքերէնով եւ անթելով՝ բոլշ
եան քարոզչութիւնը կը թուն
կարգ մը կեդրոններ: Ինչո՞ւ,
հարցնէ Էնկիւրի Մոսկուայի,
քարոզչութիւնը կը կատարուի թ
րէնով: Մոսկուա կը պատասխ
թէ Հարաւային Ռուսիոյ մէջ
հազարաւոր բնակիչներ, որոնք
լեզուն կը խօսին եւ զորս պէ
դաստիարակել:

Ուրիշ միջոց մը: Ընդհանր
հրեայ վաճառականներ կը շ
Անատոլուի մէջ, մորթ, հա
պտուղ գնելու պատրուակով:
դերուն մէջ, երկու գործի մ
կը խօսակցին գիւղացիներուն
եւ զանոնք կը զարմացնեն խ
դային գրախօսի մասին պա
թիւններով: Իրենց պատմութ
րուն մէջ, տեսաբանութիւն
Այլ միայն, ցանկութիւններու
բոստացման զգուութեան բ
ներ:

Որքան կարելի է գործն
մարքսիզմի այս միջնորդ առեւ
կանները, այդ վայրէն կը հեռ
հոն ապահովելէ վերջ թղթակ
ամէնէն ընդունակ գիւղացին
մէջէն: Երբեմն, սաստիկ ոճա
ձերբակալուին: Սակայն անո
ազատ կը վազեն...

Եւ դեռ այս ալ:

Էնկիւրիի երկրագործական
ջազգային վերջին ցուցահանդ
խորհրդային տաղաւարը որ ա
կարեւորն էր, յանձնուած էր
պաշտօնէութեան մը: Անոր է
պաշտօնն էր գիւղացիներուն
գործաւորներուն երգել յեղափ
կան արտադրութեան առաւելու
ներն ու գերակշռութիւնը,
դային երկրին մէջ, հողագործ
եւ ճարտարարուեստական
տաւորին «հարիւրին հարիւր
ջանկութիւնը: Այս դիտում
ներբողականները այնքան
տարուեցան, որ ստիպեցին կա
րութիւնը բողոքներ ներկայա
Նորին Վսեմութեան Սուրիչ
շեւիկ դեսպան եւ աւագ անդա
ւանագիտական մարմնի: Կ
Վսեմութիւնը նոյնութեամբ պա
խանեց ինչ որ Փարիզի իր պա
նակիցը շատ անգամներ պատա
ներ էր մեր ֆրանսացի նախա
ներուն — Խնդրեմ, չշփոթէ
Միջազգայինը ռուսական կառա
րութիւն չէ: Հազար ներողո
բայց անոր գործունէութիւնը մ
վերաբերիր:»

Այս պայմաններուն տակ,
բեւ Էնկիւրիի ոստիկանու
համար դժուարին պիտի ըլլար
նետել կամ արտաքսել այս
նակ ցուցադրիչները: Բայց
կամներու միջեւ, որոնց մէկը
է, միւսը զօրաւոր, այս միջ
ծայրայեղութիւններ են, որոնց
ճոյքով չէ որ կը դիմեն...

ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ՈՐ ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓ ԿԸ ՏԱՐԱԾԷ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ
Ի՛ՆՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ

Սոֆիայի մէջ, Կոսդատին հանդիպեցաւ բարի մարդոց:

Մէկն անոնցմէ՝ Իվան Ծօշէֆն էր, Պուլկարներու օրով ուսուցիչ Ցարիպրոտի երկրորդական վարժարանին մէջ: Այդ հողամասին կցման պահուն, Ծօշէֆ անցաւ Պուլկարիա ուր նոյն պաշտօնը վարեց: Օր մը սակայն, Սոֆիա ստիպուեցաւ զայն պաշտօնազրկել եւ արգելափակել Բազանլըքի մէջ, յեղափոխական գայթակղութեանց հետեւանքով, որոնց խառնուեր է եղեր:

Հակառակ ասոր սակայն, Ծօշէֆ կը պտտէր Սոֆիայի մէջ՝ ինծի պէս ազատ ու նախ Եորտանոֆի գնեց պատրաստի զգեստ մը՝ յետոյ թելադրեց որ դրամ շահի: Միշդ այդ պահուն ալ, Սոֆիա բնակող ճարտարագէտ մը Ճամպազոֆ օգնականի մը պէտք ունէր հրարուեստային աշխատանքներու համար, որոնց նուիրուած էր թափով: Ծօշէֆ անոր տարաւ Կոսդատինը:

Կը նշմարեմ ճարտարագէտին տունը, որուն առջեւ պտտելու հետաքրքրութիւնն ունեցայ: Պարտէզներով եզերուած փողոցի մը մէջ, երկրագործական վարժարանին ետեւը տուն մը: Առանց ծաղիկի պարտէզ մը եւ գետնայարկ մը: Գետնայարկին տակ նկուղ մը:

Իմ ներկայութեանս, Կոսդատին Եորտանոֆի կատարած խոստովանութեանց համաձայն, նկուղին մէջ կար 15ի չափ ռումբ: Այն օրը որ Կոսդատինի ընկերակցութեամբ, Ծօշէֆ հոն մտաւ. իր հետ տարաւ ութ ռումբ — չորսը մեծ, չորսը փոքր — եւ զէնքերու յատուկ պահարանէն վերցուց 3 «փարապէլլոմ» ատրճանակ, որոնց համար ստացական չտուաւ ճարտարագէտին:

Թէեւ Կոսդատին սերպ բանակին մէջ, լաւ տասնապետ մը եղած էր, սակայն չէր սիրեր պայթուցիկի գործիքները եւ առանց 1200 տինարի նուէրի մը, կծիկը դրած պիտի ըլլար:

Մնաց այնտեղ եւ չորսօր, օրըմէկ ժամ, դաս առաւ դժոխային մեքենաներու գործածութեան յատուկ: Վախնալու բան չի կար իրենհամար, մանաւանդ որ ծեր արհեստաւոր մըն ալ այնտեղ էր, Սոֆիայի նախկին ոստիկաններէն Աստէն Նիքոլոֆ տաղանդաւոր փոյփոտ մը, 1930 Մարտ 3ին, Փիոթի մէջ, հինգ ձեռնառումբերը որ ուրիշ քոմիթէճիի մը Մանօ Փանայոթօֆի ընկերակցութեամբ պայթեցուց հանրային հաստատութեան մը մէջ, սպաննեցին 3 անձեր եւ վիրաւորեցին 24 անձեր: Վերադարձաւ Պելկրատէն ուր վեց օր առաջ, պատերազմական նախարարութեան շէնքին մէջ տեղաւորուեր էր ռումբ մը, որ սպաններ էր հրամանատար Ռըքալովիչը:

Աստէն Նիքոլոֆ եւ ուրիշ քոմիթէճի մը Նաչօ Էլիէֆ պիտի ընկերակցին կոսդատին Եորտանոֆի մինչեւ Սթանինչիի սահմանագլուխ գիւղը:

Կոսդատին հասկցած է: Կը վարանի: Շատ ուշ է: Եթէ մերժէ, պահարանէն «փարապէլլոմը» պիտի պայթի ինքնիրենը: Պէտք է որ ընդունի...

Թրօյքան, — երեք քոմիթէճիներէ բաղկացած խումբ — ճամբայ կ'ելլէ: կոսդատին կ'անցնի:

Այսօր, կոսդատին Եորտանոֆ որ Նիշէն Պելկրատ փոխադրուած է դատուելու համար, մէկ քանի օր միայն ունի ապրելու, քանի որ իր պարագային մէջ գտնուող անձերու պատիժը կախաղանն է:

Ճամպազոֆ, Ծօշէֆ Աստէն Նիքոլոֆ, Նալօ Իլիէֆ, իրենց գործը լաւ կատարած ըլլալով, ստացան իրենց վարձքը — մինչեւ յաջորդ հարուածը — լայնօրէն ապրելու համար բաւելուչափ բան մը:

* * *

Իրիկուն մը անօրինակ լուրեր պտտացին:

Օրիմը, Բիւզընտէլի մէջ բըռներ եւ ջաղացքի մը մէջ բանտարկեր էր, զնդապետ Մարինոփոլսքին եւ տեղակալ Ալեքսիյեֆը, երկուքն ալ Պուլկարիոյ գործօն բանակէն: Երկու ամիս առաջ էր պատահեր դէպքը եւ տակաւին որեւէ բան գիտցող չկար այդ մասին:

Զնդապետ Մարինոփոլսքին, ի վերջոյ խեղդուեր էր Վանչա Միխայլոֆի մարդոց կողմէ, յետոյ անոր դիակը կախեր էին ծառէ մը:

Գալով տեղակալ Ալեքսիէֆի, այլեւս ինքզինքը կարող չզգալով տոկալ իր մարտիրոսութեան, համակերպեր էր անձնասպան ըլլալու — «կը մեռնիմ անմեղ» գրեր էր իր ընտանիքին, երակները բանալէ առաջ: Ալեքսիյեֆ չմեռաւ սակայն: Ինչո՞ւ: Ո՞վ էր որ զայն ազատեց: Անոր ապաքինման առջեւ, վարագոյր մըն է քաշուած:

Մարինոփոլսքի եւ Ալեքսիյեֆ միայն պայքարած էին ընդդէմ Վանչայի եւ ՕՌԻՄի (Մակեդոնական Ներքին յեղափոխական կազմակերպութիւն):

Օռիմը իր վրէժը լուծած էր պուլկար պատերազմական ն
բարին գիտութեամբը: Այս ն
բարը այն ատեն ստիպուեցաւ
ժարիլ եւ իրեն հետ մէկտեղ
ունեցան հանգստեան կոչուիլ
մը զինուորական պետեր:

* * *

Երկու տարի ետ երթանք:
12ին, 1928, երեկոյեան
6.30ին, Քրոսթան Տէր Թ
եւ Փէթէռ Թրայքոֆ սալոր
կը խմեն Ֆէնիքս մեծ սրճա
մէջ, Պօրիս Թագաւորին պա
եւ այն կալուածին մէջտեղը
Պ. Շարօն՝ Ազգերու Դաշն
թեան ներկայացուցիչը իր
եակներն է հաստատած, Սո
ամէնէն գեղեցիկ թաղին եւ
բանուկ փողոցին մէջ:

Կան ալ որ զովացուցիչներ
պեն, Պաճարոֆ եւ իր բար
ները: Սոֆիայի ոստիկան
բարձր պաշտօնատարներէն
Ասան Արատոֆ կը մօտենայ
— Զգուշի խաղեր:

(2)

ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բարեգործականի յուլիս 29 Թուակիր զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Շնորհիւ Միութեանս Նախագահ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի ազդու դիմումներուն եւ իմաստուն կարգադրութեանց, Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականներուն վիճակին բարելաւման մասին ծրագիր մը պատրաստուած է, որուն գործադրութեան մէջ Միութիւնը պիտի ունենայ լայն մասնակցութիւն, բարոյապէս եւ նիւթապէս։

Ինչպէս արդէն ծանուցինք մեր նախորդ զեկոյցներով, Պ. Կիւլպէնկեան իր անձնական յարաբերութեանց շնորհիւ, կարեւոր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Արտաքին Նախարարութեան պաշտօնատան եւ Սուրիոյ մարզպան Պ. Փօնսոյի հետ, ինչպէս նաեւ Ժընեւի Նանսէնեան Գաղթ. Միջազգային պաշտօնատան եւ գլխաւորաբար նախագահ Պ. Մաքս Հիւպէրի հետ, որոնց հետեւանքը եղաւ ըստ համաձայնութեան Ժընեւի մէջ վերջին անգամ տրուած որոշումը, այսինքն Յունաստանի շուրջ 5000 գաղթականներու վիճակին բարելաւման մասին արմատական կարգադրութիւն մը, եւ Սուրիոյ շուրջ 15000 անապաստան գաղթականներուն վերջնական տեղաւորումը, նորակերտ գիւղերու մէջ առ առաւելն մինչեւ 1933 տարուան վերջ։

Կեդրոնական Վարչական Ժողովը, որ իր վերջին մի քանի նիստերը մասնաւորաբար այս կարեւոր խորհրդակցութեանց նուիրեց, 22 յուլիսի նիստին մէջ վճռականօրէն որոշեց այդ ծրագրին ամբողջութեանը համար տրամադրել պահանջուած նիւթական մասնակցութիւնը, 14,000 անգլ. ոսկիի գումար մը, առանց որուն Յունաստանի գաղթականներու մասին կարգադրութիւն անհնարին պիտի ըլլար, իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ Սուրիոյ մէջ կատարուող տեղաւորման գործը պիտի ընթանար դանդաղ եւ կիսկատար, երկար տարիներ տեւելով։ Կեդր. Ժողովը, իր նախագահին հանդէպ երախտագիտական զգացումով մը համակուած, խանդավառօրէն որդեգրեց այս գործնական ծրագիրը, որովհետեւ անոր շնորհիւ միայն կարելի պիտի ըլլար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականներու աննախանձելի վիճակին վերջ մը դնել։

Կեդր. Վարչ. Ժողովը սիրայօժար կառչեցաւ սոյն ազգօգուտ ծրագրին, որ մեր Միութեան մեծայոյն ձեռնարկներէն մէկը կոչուած է ըլլալ, այն ակնկալութեամբ որ, չակառակ տիրող տնտեսական տագնապին, կարելի պիտի ըլլայ վերջապէս գոյացնել վերոյիշեալ գումարը, որպէս մեր ազգին մասնակցութեան բաժինը փրկութեան գեղեցիկ գործի մը որ հազարաւոր դժբախտ գաղթականներու տնտեսական բարօրութիւնը պիտի ապահովէ։ Առ այդ պիտի բաւէր հետեւիլ մեր սիրելի նախագահին օրինակին, որ այդ նպատակին համար 400,000 ֆր.ի գումար մը տրամադրեց։ Նոյնպէս, փութացին արձանագրուիլ Տիկին Նոյեմի Գափամաճեան, Առաքել պէյ Նուպար եւ Վահրամ պէյ Նուպար 50,000ական ֆրանք։ Միութեանս սնտուկէն եւս պիտի տրամադրուի 2500 անգլ. ոսկիի գումար մը, որով յանձն առնուած գումարին կէսը գրեթէ ապահովուած է։

Վերոգրեալ 14,000 ոսկիի գումարին մաս կը կազմէ նաեւ նախապէս ծանուցուած 1500 ոսկին որ պիտի ծառայէ Սուրիոյ մէջ «Բարեշէն» գիւղի կառուցման։

Կեդրոնական Վարչական Ժողովի վերոգրեալ որոշումները, Պ. Կիւլպէնկեանի կողմէ ստորագրուած, քանի մը օր առաջ վարիչ-պատուիրակ Տ. Մալէզեան Ժընեւի մէջ անձամբ յանձնեց քարտուղար Պ. Ճօնսընի, ի բացակայութեան նախագահին։

ՈՒՐԻՇ ԼՈՒՐԵՐ

⁂ Միութեանս տարեկան ընդհ. ժողովը, որ յուլիս 10ին օրինական մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալուն յետաձգուած էր, տեղի ունեցաւ Լօզանի մէջ, յուլիս 24ին նախագահութեամբ Պ. Պօղոս Էսմէրեանի։ Ներկայութեան տոմարէն յայտնի եղաւ որ ներկայ եւ փոխանորդաբար ներկայացուած անդամներուն թիւն է 58, 160 ձայնի իրաւունքով։

Ընդհանուր ժողովը վաւերացուց 1930 տարուան համարատուութիւնը, վերընտրեց Կեդր. ժողովի ըստ կարգի դուրս ելած վարիչ անդամները (Պ. Պ. Գ. Նորատունկեան, Տիգրան Խան Քէլէկեան, Գ. Սինապեան, Տ. Փիլիպպոսեան եւ Ս. Սվաճեան) եւ հաստատեց Նախագահ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի, Առաքել պէյ Նուպարի եւ Պ. Նուպար Կիւլպէնկեանի վարչական ընտրութիւնը։

1930 տարեշրջանի ընդարձակ տեղեկագիրը եւ հաշուեկշիռը տպագրուելով հրապարակ կը հանուին յառաջիկայ 15 սեպտեմբերին։

⁂ Կեսարիոյ 25 որբերուն Պէյրութ փոխադրութեան «վիզա»ն վերջնականապէս մերժուած էր, բայց Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի կողմէ կատարուած անձնական դիմումի մը վրայ, Սուրիոյ մարզպան Պ. Փոնսօ անմիջապէս արտօնած է այդ որբերուն մուտքը։

⁂ Իրաքի մէջ եւս հարկ տեսնուած ըլլալով երկրին նոր օրէնքներուն համաձայն կառավարութեան վաւերացումը ձեռք բերել մեր Միութեան համար, Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի խնդրանքին վրայ, Իրաքի Լոնտոնի դեսպան Ճաֆէր փաշա պէտք եղած յանձնարարութիւնները ըրած է Պաղտատ։

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

«ԻՐԵՆՑ ՅՈՒՍԱՑԱԾԸ ՉՊԻՏԻ ԿՐՆԱՆ ՏԵՍՆԵԼ»

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ, կը գրէ «Միլլիէթ»ի մէջ.—

Վերջերս, Ազգ. Ժողովին եւ մամուլին մէջ խօսուեցաւ արտաքին փոխառութիւններու եւ Հանր. Պարտքերու մասին։ Ըսուեցաւ թէ այս խնդրին մէջ Թուրքիա բռնած է դրական քաղաքականութիւն մը, ինչպէս վայել է իր արժանապատուութիւնը եւ ապագան խորհող պետութեան մը։

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, Լօզանի թերթերէն մէկը որ ծանօթ է իբրեւ հակաթուրք, խմբագրական մը հրատարակած է նոյն խնդրի մասին։ Այս թերթը, «Կազէթ տը Լօզան», զուիցերիականէն աւելի ֆրանսական շահերը պաշտպանող օրկան մըն է։ «Գերման օրինակը, Թրքական օրինակը» վերնագրով խմբագրականին մէջ, Լօզանի թերթը կը խօսի գերմանական տագնապի մասին, եւ իրաւացի կը գտնէ Ֆրանսան, որ քաղաքական երաշխիք կը պահանջէ, իր բերելիք փրկութեան փոխարէն։

Ահա ամփոփումը՝ թագաւորէն աւելի թագաւորական այս թերթին կարծիքներուն։

Ֆրանսայի քաղաքական երաշխիք ուզելը եւ Գերմանիոյ ալ հակերպիլը,— որքան ալ ասիկա համաձայն չըլլայ մեր քաղաքական համոզման,— այնչափ չի շահագրգռեր մեզ։ Մեր շահագրգռութիւնը հոն է որ, յօդուածը Թուրքիան ալ խառնած է խնդրին, եւ սխալ չափանիշով մը, մեր դէմ եզրակացութեան եկած է։ Գերմանական տագնապը քննուած ատեն, Թուրքիոյ մասին միայն սա ձեւով կարելի է արտայայտուիլ.—

«Գերմանիոյ օրինակը տեսնելէ յետոյ, պէտք է իրաւունք տալ Թուրքերուն եւ գնահատել պարտքերու խնդրին մէջ անոնց բռնած ընթացքը։»

Մինչդեռ «Կազէթ տը Լօզան» չի բռներ ճշմարտութեան այս ճամբան, այլ կ'աշխատի Թուրքիան վարկաբեկել։ Թերթը նախ կ'ըսէ թէ Թուրքիա ալ Գերմանիոյ նման տագնապ մը կ'անցընէ,— թէեւ շատ փոքր չափով,—թէ Թուրքիա Ֆրանսայէն դրամ ուզած է, բայց ֆրանսացի դրամատէրերը քաղաքական շահեր պահանջած են, թէ ելմտական տագնապը չէ փարատած՝ հակառակ պատերազմական պիւտճէին կրճատման, թէ բաժնետէրերու հետ Էնկիւրիի մէջ կատարուած բանակցութիւնները ժխտական արդիւնք տուած են, եւ թէ վերջապէս պահ մը յարաբերութիւնները գէշ եղան Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։

«Կազէթ տը Լօզան» յետոյ այսպէս կը վերջացնէ իր խմբագրականը.

«Թուրքիա դրամի պէտք ունի, եւ այս պէտքը պարզեց Ֆրանսայի ու ֆրանսացի դրամատէրերուն։ Բայց ասոնք Թուրքերուն դէմ հետեւեցան այն ռազմավարութեան, զոր այժմ կը կիրարկեն Գերմաններուն դէմ։ Իր ընելիք նիւթական աջակցութեան փոխարէն, Փարիզը քաղաքական առանձնաշնորհներ կ'ուզէ Թուրքիայէն։ Կազին ճիշդ Գերմանիոյ նման կը վարուի։ Այս գործին մէջ Անգլիոյ ընթացքը աւելի չէզոք է։ Միայն, սովետները մէկ կողմէն, եւ Իտալացիները միւս կողմէն, Թուրքիան կը քաջալերեն դիմադրելու։ Իրականին մէջ, Ռուսիա որեւէ շահ չունի Թուրքիոյ բարգաւաճումէն, որովհետեւ Թուրքիա քանի ուժովնայ, այնքան քիչ ենթակայ պիտի ըլլայ ռուսական ճնշումին։ Գալով Իտալիոյ, ան ալ չի կրնար գոհունակութեամբ դիտել Թուրքիա մը որ Ֆրանսայի դրամով ապրի եւ անոր ազդեցութեան տակ մտնէ։ Խնդրին ամբողջ հոգին սա հարցումին մէջ խտացած է.—Թուրքիա իր միջոցներուն ապաւինելով պիտի կարենայ փարատել իր տնտեսական եւ ելեւմտական տագնապը, թէ՞ պիտի գայ այն օրը երբ պիտի կարենայ պէտք չունենալ ֆրանսական դրամին»։

Նախ, դիտել կուտայ Մահմուտ պէյ,— անբնականոն բան մը չկայ Թուրքիոյ ելմտական եւ տնտեսական կացութեան մէջ։ Համաշխարհային տագնապը, որ բնականաբար մեր վրայ ալ ազդած է, յաջողութեամբ կը դիմագրաւենք, շնորհիւ մեր ըրած խնայողութեանց։ Սխալ է նոյնպէս այն պնդումը թէ Թուրքեւֆրանս. յարաբերութիւնները լաւ չեն։ Արդէն ճիշդ չէ Հանր. Պարտքերու բանակցութիւնները խառնել Թուրքեւֆրանս. յարաբերութեանց հետ։

Իսկ պարզ առասպել է այն լուրը, թէ բաժնետէրերուն հետ Էնկիւրիի մէջ կատարուած բանակցութեանց ընթացքին, քաղաքական հատուցում ուզուած է Թուրքիայէն։ Նոր Թուրքիոյ նկարագիրը եւ իտէալը չգիտցողներն են որ կրնան երեւակայել այս տեսակ հաւանականութիւն մը։ Իրականին մէջ, հաւանական չէ որ հանրապետական Թուրքիան որեւէ պատճառով եւ առիթով այս տեսակ առաջարկ մը ընէ իրեն։

Յօդուածին վերջաբանը կը ցուցնէ գրողին կարօտը եւ ոգին։ Լօզանի բանակցութեանց ատեն, Ըսմէթ փաշա կը պնդէ որ ջնջուին ելմտական բոլոր քափիթիւլասիոնները։ Այս նուիրական պնդումին առջեւ կը ջղայնանայ մեծ պետութեան մը ներկայացուցիչը եւ կ'ըսէ իր ընկերներուն.

— «Գոնէ մենք չպնդենք, եւ Ըսմէթ փաշային ուզածները տանք։ Թուրքիա իր միջոցներով չի կրնար ապրիլ, եւ ուշ կանուխ պիտի ստիպուի Եւրոպայի դուռները գալ, օգնութիւն ուզելու համար։ Հիմա իր մերժած պայմանները, այն ատեն աւելիով ընդունիլ կուտանք անոր»։

Կը հասկցուի թէ սպասողներ կան այն օրուան, երբ Թուրքիա տկար կ'ըլլայ եւ օգնութիւն կ'ուզէ։ Ութ տարի անցաւ վերի խօսքերուն վրայ։ Ութ դար ալ անցնի, կարելի չէ որ գլուխ ծռենք սեղանաւորներու եւ դիւանագէտներու կիրքին առջեւ։ Մուսթաֆա Քէմալ եւ անոր Թուրքիան, ազգային պատիւին եւ անկախութեան վերաբերեալ խնդիրներու մէջ, ոչ թէ կը վարանին, այլ ընդհակառակն վճռած են առաւելագոյն չափով դիմադրութիւն եւ զգաստութիւն ցուցնել։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՆՏՕ.— Ինչպէս նախորդ թղթակցութեամբ յիշած էի, Ռոնտօ գիւղը կը գտնուի Կրընոպլէն հինգ քիլոմեթր հեռու, լայն ու ընդարձակ վայրի մը մէջ։ Ունի ընդամէնը 10 տուն հայ ընտանիքներ։ Եւ ժողովուրդի մեծ մասը համակիր է Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Յուլիս 22ին Ռոնտոյի մէջ տեղի ունեցաւ խառն ժողով մը որուն ներկայ էին բոլորն ալ։ Ներկաները միաձայն նախագահ ընտրեցին Տիկին Մառի Զառայեանը, որ քանի մը սրտառուչ խօսքերով պարզեց Մակեդոնիոյ որբերուն վիճակը։ Իր խօսքերը խոր տպաւորութիւն ձգեցին ներկաներուն վրայ։ Մեր երէց ընկերներէն Պ. Գաբրիէլեան եւս քանի մը յուզիչ խօսքեր ըրաւ, յայտարարելով օգնել թշուառ հայորդիներուն եւ ձեռնարկուեցաւ պզտիկ հանգանակութեան մը։

Ներկաները առանց բացառութեան տուին իրենց նուէրները։ Այսպէս Պ. Քերոբ Սինանեան 10 ֆր., Այրի Տիկ. Սիրանուշ Մարգարեան 5, Այրի Տիկ. Ոսի 10, Այրի Տիկին Վասիլուհի Ճերմակեան 10, Օր. Գայիանէ Խաչատուրեան, Պ. Առաքել Քօսաեան, Տիկ. Սրբուհի Քօսաեան, Պ. Ռուբէն Ներսէսեան, Պ. Գէորգ Մանուկեան, Պ. Միքայէլ Մարանճեան 5ական ֆր.։ Տիկ. Ագնիւ Թօքաթլեան 3, Տիկ. Մառի Զառայեան, Տիկ. Զարմինէ Մանուկեան 5ական ֆր.։ Գումար՝ 78 ֆր.։

Գնահատելի է մեր փոքրիկ գաղութին այս առաջին ձեռնարկը։

Եթէ միութիւնները եւ կուսակցութիւնները բոլորն ալ այս տեսակ ձեռնարկներ կատարէին, շատոնց փրկուած էին մեր եղբայրները իրենց անտանելի կեանքէն։

Արսէն Գլանեան

ԹԱՏՐՈՆ

ԼԻՈՆ.— Յուլիս ամսուն մէջ ներկայացուեցաւ երկու խաղեր։ «Ինկած բերդի իշխանուհին», ամսուն 4ին, «Լէյլի Մէջնուն»՝ 25ին, երկուքն ալ դերասան Թրաքօշի կողմէ։ Առաջին հանդէսին յաջողութիւնը պատճառ եղաւ որ երկրորդին սրահը աւելի լեցուի։

Այս երկրորդ օփէրէթը առնուած է արաբական կեանքէ։ Ցեղապետի մը տղան կը սիրահարուի իշխանի մը աղջկան հետ։ Աղջկան հայրը իմանալով խստիւ կը յանդիմանէ աղջիկը, ու կը հեռացնէ տղան իր սահմաններէն։

Սակայն Մէջնուն պատեհ առիթներով գաղտնի տեսակցութիւններ կ'ունենար աղջկան հետ։ Մէջնուն իր հօրը միջոցաւ աղջկան ձեռքը կը խնդրէ, բայց հայրը վճռապէս կը մերժէ, ու կ'ամուսնացնէ ուրիշ ցեղապետի մը տղուն հետ։ Մէջնուն կ'իմանայ այս պարագան, աղջկան կ'առաջարկէ փախչիլ։ Սակայն աղջիկը դեռատի, երկչոտ, չի համարձակիր ու կը մերժէ։ Այս որոշումէն ազդուած, Մէջնուն կը խելագարի, իսկ հայրը իր տեսողութիւնը կը կորսնցնէ։ Լէյլին անկողինով հիւանդ կը պառկի Մէջնունի սիրոյն, ամուսինը շատ կը մտատանջուի, վերջապէս կը հասկնայ որ Մէջնունի սիրոյն հիւանդացած է, կը զղջայ աղջկան հետ ամուսնանալուն, կը խոստանայ Մէջնունը գտնել ու բերել, յուսալով որ աղջկան կեանքը փրկած կ'ըլլայ։

Սակայն տղան չեկած աղջիկը կը մեռնի։ Մէջնուն ատեն ատեն ծաղիկներ կը տանի Լէյլիի գերեզմանին վրայ, եւ օր մը նոպայի սաստկութեան տակ խեղդամահ կ'իյնայ աղջկան գերեզմանին քով։

Դերասան Թրաքօշ շատ յաջող է իր դերերուն մէջ։ Իր շարժումներն ու յուզումները շատ բնական են։ Դիտողութիւն մը.— Չէինք սպասեր արաբական կեանքէ առնուած այս օփէրէթին մէջ լսել յանկարծ... Թուրքերէն երգ մը։ Հայկական բեմին վրայ ամէն լեզուներով երգ ներելի է, բայց Թուրքերէնը ոչ։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Շավիլէն մեզ կը հաղորդեն թէ երկուշաբթի օրէն սկսեալ, ամբողջ արձակուրդի ընթացքին, շաբաթական երեք օրեր (երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ) կէսօրերէ վերջ ժամը 1.30էն մինչեւ երեկոյեան 6ը Թաղիս մանկապարտէզը բաց պիտի ըլլայ փոքրիկ եւ դպրոցական տղայոց համար։

Ծնողները կը հրաւիրուին որ առիթէն օգտուելով, փութան վերոյիշեալ օրերը արձանագրել տալ իրենց զաւակները, դիմելով մանկապարտիզպանուհիին առժամեայ մանկապարտէզի սրահին մէջ (20 Av. Ville d'Avray Chaville).

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Աս ալ հաշտ աչքով չէր դիտեր ոստիկանութեան ամենազդեցիկ պետը, բայց կը զգուշանար անոր դէմ կռուելէ։ Հայ էֆէնտին ալ համակերպեցաւ. Դրան նոր քաղաքականութեան։

Ու հայկական դէպքերը իրարու կը յաջորդէին երեւակայութիւն սարսող արագութեամբ։ Պատրիարք ու վարչապետ շըրջահարներու զոհ կ'երթային։ Երկրէն պայթումներու որոտներ։ Սասունը հայկական խնդիրը կը վերաբանար, ու Պերլինէն տասնըութ տարի ետքը՝ պետութիւնները Հայոց դատին տէր կը կանգնէին։ Այս բոլոր նորատեսիլ երեւոյթները պահպանողական Հայը կը շուարեցնէին։ Այլեւս նաւապետն էր, որ կողմնացոյցը կորսնցուցած էր։ Մերթ կը տաքնար, կ'ոգեւորուէր, կը յուսար, մերթ կը սմքէր տարակուսանքներէն ջլատուած։ Թուրքերը աղէկ ճանչնալուն՝ «ա՛խ, կ'ըսէր Թուրքը նպատակը կառքով կ'որսայ, վախնամ թէ հախերնուս գան»։ Սեպտեմբեր 19ին ցնծաց, սխալած ըլլալուն ուրախութիւնը ունեցաւ պահ մը։ Տրապիզոնի կոտորածին լուրը առած օրը, երկու ձեռքը գլխուն զարկաւ։ Զարդերուն գուժերը, իրարու ետեւէ արագավազ, իր բոլոր վախերը կ'իրականացնէին։ Ու փրկութեան աղօտ նշոյլ մը չէր ընդնշմարեր։

— Ա՛խ, ցաֆիլներ, ցաֆիլներ, կը կոդկոդէր, մտերիմներուն հետ յեղափոխականներուն վրայ խօսած ատեն։

⁂

Իրիկուն մը, 1894ի վերջին օրերը, Հայրապետ էֆէնտին շոգենաւէն ելլելուն, երբ Օրթագեղի շուկայէն կ'անցնէր, մուխթարը իր գիներունէն դուրս ցատկելով, ընդ առաջ եկաւ, դէմքը այլայլած։ Բարեւը խոնարհաբար տալէ յետոյ, ըսաւ.

— Էֆէնտի. ծառանիդ ալ հիմակ ձեզի պիտի գար։ Նոր բան կայ։

Ու կամացուկ մը փսփսաց թէ ոստիկանութիւնը ցերեկը տուն մը խուզարկութիւն ընելու եկած էր։

— Ի՞նչ կ'ըսես, գոչեց էֆէնտին, դեփ դեղին կտրած։

Մուխթարը եղելութիւնը պատմեց։ Նոյն օրը, Սթանպոլ Օրթագեղցի մը ձերբակալուած էր, Զէյթունի համար հանգանակութիւն ըրած ըլլալու ամբաստանութեամբ։ Երիտասարդը գանահարումին չդիմանալով, իմացուցած էր հանգանակած դրամը ու նուիրատուութեանց թուղթը Օրթագեղ վարժուհի երկու քոյրերու տունը պահած ըլլալը։ Ոստիկանները երիտասարդը կառքով գեղ բերած էին։ Օրիորդները թէպէտեւ ամէն ինչ ուրացեր էին, բայց ի լուր երիտասարդին աղաղակներուն՝ թէ զէնքը ծեծի տակ պիտի սպաննեն, հարկադրուեր էին ձեռուընէն թուղթն ու դրամը հանել եւ ոստիկաններուն յանձնել։

Դէպքը շատ ծանր համարուեցաւ։ Հայրապետ էֆէնտին տուն չգնաց եւ կառք մը նստելով շիտակ Պէշիկթաշ վազեց։ Հասան փաշան ալ արդէն իրեն մարդ ղրկած էր, ու կը սպասէր։

Գործին ծանրութիւնը հո՛ն էր, որ Պոլսոյ կեդրոնական ոստիկանութիւնը յանդգնած էր ոտք կոխել Հասան փաշայի իշխանութեան սահմանները։ Պէշիկթաշ ու Օրթագեղ՝ իբր Եըլտըզի շրջափակին մաս՝ Հասան փաշայի բացարձակ պատասխանատուութեան ներքեւ էին։ Սուլթանը իր արթուն եւ հաւատարիմ պաշտօնեայէն գոհ էր։ Քրիստոնեաներն ալ ոստիկանական խստութիւններէն ազատ կը մնային, հանդարտ կենալու պայմանաւ։ Օրթագեղի մէջ Հայոց երաշխաւորը Հայրապետ էֆէնտին էր։ Այդ թաղը երբեք ուղղակի ձերբակալութիւն կատարուած չէր։ Օրթագեղցիները Սթանպոլ, Ղալաթիա կը բռնուէին, բայց ո՛չ Օրթագեղ։ Ի փոխարէն այս հանդարտութեան, Հասան փաշան ալ իր պաշտպանողական հովանին այդ թաղերուն վրայ կը տարածէր։ Ետքէն, օգոստոս 16ին, Պէշիկթաշ ու Օրթագեղ, ուր մահմետականները բազմաթիւ են ու զօրաւոր, ոչ մէկ Հայու «քիթ արիւնեցաւ», շնորհիւ Հասան փաշայի եւ Հայրապետ էֆէնտիին։

Էֆէնտին երբ Պէշիկթաշի պահականոցը հասաւ, փաշան մոլեգնոտ էր։ Ծանր դէպքը, սարսափը, Օրթագեղէն հանգանակութեան թուղթ մը գտնուած ըլլալը չէր, այլ Օրթագեղ խուզարկութիւններ ընելու յանդգնութիւնը։ Այս օրինակ համարձակութիւն մը կասկած կուտար թէ Եըլտըզի մէջ դաւեր կը լարուէին։ Իսկ Օրթագեղ գտնուած թուղթը ո՛չ Հայրապետ էֆէնտիին, ո՛չ Հասան փաշային լրջութիւնը կը վարկաբեկէր։ Ի նպաստ Զէյթունի հանգանակութիւնը Օրթագեղ չէր կատարուած եւ նուիրատուներէն ոչ ոք Օրթագեղցի էր։ Ուրեմն Օրթագեղի «պատիւը անաղարտ կը մնար»։ Հայրապետ էֆէնտին երաշխաւոր չէր շուկան պատահած դէպքերու համար, եւ ոչ ալ՝ «գրպանը մոռցուած» թուղթի կտորի մը համար պատասխանատու։ Փաշան իր բարեկամը բնաւ չմեղադրեց, բայց նոյնհետայն երկու օրիորդները կանչել տուաւ եւ Օրթագեղէն աքսորման դատապարտեց, իրենց «անզգուշութեանը» համար։ Կրնային Պոլսոյ ուրիշ որեւէ մէկ թաղը երթալ նստիլ, եւ հոն ուզածնին ընել։ Փաշային ի՞նչ, թէ Սամաթիա կամ Սկիւտար ի՞նչ կը պատահէր։

Խնդիրը թէեւ Հասան փաշային ու Հայրապետ էֆէնտիին միջեւ կարգադրուեցաւ, բայց ոստիկանութեան ձեռքը զէնք մըն էր, մասնաւորապէս հայ էֆէնտիին դէմ։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Մինչեւ կէս օր քաղաքը իր սովորական օրերու հանդարտութիւնը կը պահէր։ Կէս օրէն վերջ, համայնավարները սկսան հաւաքուիլ եւ Թափոր կազմած, քաղաքին զանազան կողմերը ցոյցեր կատարեցին։ Տեղ մը ամբոխը հալածեց երկու ոստիկաններ, կրակելով անոնց վրայ։ Մէկը վիրաւորուեցաւ ծանրօրէն։ Այն ատեն անոր ընկերը կրակեց իր կարգին՝ կուրծքէն վիրաւորելով կին մը։ Օգնութեան հասնող ոստիկանները ամբոխին կողմէ ընդունուեցան պարճանակներով։ Զանազան Թաղերու մէջ ալ բախումներ տեղի ունեցան։ Բազմաթիւ ձերբակալուածներ կան։

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Մասնաճիւղին տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Սէն Քլուի անտառին մէջ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ, երգ, նուագ եւ խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Tramway 2, 18· շոգեկառք եւ շոգենաւ ։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄԵՆՔ» մամուլի տակ է երիտասարդ պարբերաթերթի Բ. Թիւը ճոխ բովանդակութիւնով։

Ֆրանսա, գաղութները եւ ամբողջ Պալքանները տարեկան 40 ֆրանք, մնացեալ երկիրներու համար՝ 2 տոլար։

դիմել՝ *ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի*, 261 Rue du Fbg· St· Martin, Paris (10)·

1932Ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ

Պատրաստութեան մէջ է 1932ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ, որ պիտի ունենայ անցեալ տարուան գիրքին կրկին ծաւալը։ Անունի եւ Հասցէի Հրատարակութիւնը ձրի է։ Ղրկեցէք մեզի ձեր ամբողջական հասցէն, եթէ չկայ, 1931ի «Ամէնուն Հասցէ»ին մէջ, կամ թէ սրբագրեցէք՝ եթէ փոխուած է կամ սխալ Հրատարակուած է։

Կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ Փարիզէն եւ գաւառներէն։ ամէն տեսակ գործի համար։ Ծանուցումներու մեր նոր սակագինը Հրատարակուած է, պահանջեցէք մեզմէ։

գրել ճետեւեալ հասցէին.— L. Mozian, 5 rue Champlain, Paris (20).

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ԾՈՎԵՐ

ՏԱՐԵԳՐՔԻ Բ. ՏԱՐԻՆ 1932

Լոյս պիտի տեսնէ Հոկտեմբերի սկիզբը՝ հետաքրքիր բովանդակութեամբ եւ բազմաթիւ նկարներով։

Գին՝ 30 ֆրանք, 1.50 տոլար։

Դիմեցէք այժմէն M· et M· BARSAMIAN, 94 Rue Lafayette, Paris (10).

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ (ՊԱԼԵՆՑ)

51 Rue Monsieur · le · Prince, PARIS (VIe)

Հեռաձայն՝ Danton 88—65 մեթրօ՝ Odéon

Գրատանս մէջ կան Հայերէն եւ ֆրանսերէն ամէն տեսակ գրքեր, գրական, գիտական, դպրոցական, թատերական, առողջապահական, լեզուաբանական (բառարաններ, զրուցատրութիւն), ինչպէս նաեւ երաժշտական կտորներ (Կոմիտաս վրդ.ի, Հայաստանի երաժիշտներու, Սինանեանի, Սրուանձտեանցի, Պարթեւեանի, եւայլն։)

գաւառէն եւ արտասահմանէն ստացուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։ գործառնութիւնները միշտ կանխիկ դրամով։

Կը գնենք եւ կը փոխանակենք հին կամ գործածուած գիրքեր։ Օրը օրին կը ստանանք նոր Հրատարակութիւնները, Հայաստանէն եւ գաղութներէն։

Վարձու կը տրուին վիպական գրքեր

շաբաթը միայն 3 ֆրանքով (ամիսը 10 ֆր.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՀԱՄԱՌՕՏ ԳՐԱՑՈՒՑԱԿԸ

ՈՒՆԻՆՔ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ, ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՆՔ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԿԱՐԳԻ ԳՈՐԾԵՐ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. աչանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւղթ. եւ փորխի։ Ամէնօր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12։*

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Ակումբը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռեմ, քեռայրս գառնիկ Տէր Գրիգորեան (կեմերէկի գարակէօլ գիւղէն). 1926ին Պէյրութէն մեկնած է Հարաւային Ամերիկա։ իմացնել՝ Ահարոն Լօզէրեանի, 61, Rue d'Arpot, Vienne (Isère) France.

— *Օր. Անուշ Տէր Առաքէլեան կը փնտռէ իր հայրը Գէորգ Առաքէլեան (Անթաքիոյ Հաճի Հափլի գիւղէն) մայրը Մարիամ, եղբայրները Պօղոս, Առաքէլ, քոյրը՝ Ծաղիկ։ Իմացնել, Ա. Տէր Միքայէլեանի,* 1 Rue Brodelet, Gagny (S· et O·)· France·

— *Կը փնտռուի Կեսարացի Ստեփան Սվազլեան, (20 տարեկան) հօր անունը՝ Յարութիւն, մօր անունը՝ Կիւլիւզար, 5 տարի առաջ Նիր Իսթի միջոցաւ Պէյրութէն փոխադրուած է Փարիզ։ Երկու տարիէ ի վեր իրմէ լուր չկայ։ Իմացնել իր եղբօր Հրանդ Սվազլեանի,* Garage Alexandrette, Bouston Gul Ab, Alep, Syrie.

— *Ազգաբայցի (Գոնիա) Վերոնիքա Կարապետեան՝ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Երուանդ Կարապետեան։ (Հայրը՝ Սրապ, եղբայրները՝ Կարապետ, Յակոբ մեռած են։) Երուանդ 8—9 տարեկան հասակին ղրուած է Տէր Զօրի Թուրք վարժարանը, Անկէ իվեր մայրը լուր չունի զաւկէն։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Էլլէն Բիւզանդ,* 48 Etienne Dolet· Alfortville (Seine), France·

Պրուսայի Սէլէօզզիւղէն Տիկ. Իսկուհի Մարտիկեան կը փնտռէ իր որդին Մատթէոս Մարտիկեան (25 տարեկան) որ Պոլսէն փոխադրուած է Քորֆուի որբանոցը, ուրկէ 1923ին մեկնած է Ֆրանսա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցող Սէօլէօզցիներէ եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել Իսկուհի Մարտիկեանի 6 Rue Luski, Roustchouk, Bulgarie.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պուա Քոլոնպ, Ս. Ս.— 140 ֆր.։

Մարսէյլ Թէմ.— 100։

Վիլֆրանշ, Լ. Կ.— 210։

Մոնթրէօյ, Բաթ.— 35։

Մարսէյլ, Գործ.— 881.60,

Նանթ, Սթամ.— 35։

Տէսին, Գործ.— 370։

Պուտափէշթ, Ա. Դ.— 301։

Կըրնոպլը, Տիկ. Մ. Զ.— Ձեր ուզած հասցէն՝ K. Ohanessian, 2 Rue Victor Hugo, Bois Colombes, (Seine).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

21.— «Է՛Յ ՄԻՒՍԼԻՄԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՍ...»

Նորէն կամաւոր («ֆէտայի») հաւաքեցին։ Միւս կողմէ եկեղեցիին մէջ բանտարկեցին այն կիները, որոնք աղօթելու համար եկեղեցի կ'երթային, յետոյ անոնց ամուսիններն ալ տուներէն առին եւ արգելափակեցին կիներուն հետ, որոնք չէին ուզեր գործիք ըլլալ խռովարարական ցանկութիւններու։

Գասըմ փաշա, Իփլիքճի բաղնիքին հաշուապահը, Օվանիկ 27 տարեկան քոյր մը ունէր, Վարդանուշ, զոր այս ձեւով բանտարկուած էր Պալըքփազարի եկեղեցիին մէջ։ Ամուսինը Բերայի կառավարիչին դիմեց։ Անմիջապէս քանի մը ոստիկան ղրկեցի ոստիկանապետի մը հետ։ Այս միջամտութեամբ կարելի եղաւ ազատել կինը։

Նոյնպէս այս ձեւով բանտարկուած էր ուսահպատակ Արթինը, որ փախչիլ ուզելով, եկեղեցիին պատուհանէն կը ցատկէ եւ ծանրապէս կը վիրաւորուի։

Չորեքշաբթի օրն ալ (Սեպտ. 20) անցաւ, իրիկուն եղաւ։ Ամէն կողմ յաբեբական լռութիւն կը տիրէր։ Մերթ ընդ մերթ զէնքի ձայներ կը լսուէին։ Վիրաւորման անկարեւոր դէպքեր միայն տեղի կ'ունենային։ Սակայն գիշերը, քնանալու ժամերուն, Գասըմփաշա, Հաճի Հասանի խանէն յիսուն զինեալ Հայեր յանկարծ օդին մէջ քանի մը անգամ զէնք կը պարպեն։ Քաղաքի լամբարը պատուհանէն կը նետեն փողոցին մէջ, յետոյ իրենք տանիք կը բարձրանան եւ աջ ու ձախ, դիմացի սրճարաններուն մէջ նստած Քիւրտերուն վրայ գնդակ կը տեղան։ Դէպքը կը մեծնայ, դէմ առ դէմ կռիւ մը կը վերածուի, երկու կողմերուն հետզհետէ օգնական ուժեր կը հասնին, եւ այսպէս ճակատամարտ մը կը ստեղծուի։ Ոստիկանութիւնը միշտ պատրաստ կը հսկէր, ականջը դուրսը, եւ շուտով կը հասնի ու դժուարաւ կը յաջողի ցրուել Քիւրտերը, իսկ Հայերն ալ նահանջի մատնել մինչեւ իրենց եկեղեցին։

Այդ ատեն էր, որ լուր առի թէ շրջակայքի Լազերը, Քիւրտերը, Պարսիկները խումբ մը կազմած՝ մտադիր են յարձակում գործել Հայոց տուներուն վրայ։

Անմիջապէս ձերբակալել տուի թէ այս խումբը եւ թէ այն Թուրքերը, որոնք Պոլսոյ կողմը անկարգութեան սկսած էին։ Այս ձեւով, իբրեւ յարձակող կամ ամբաստանեալ, ձերբակալուած Թուրքերուն թիւը հասաւ 145ի։

Երբ հրապարակը հանդարտօրէն խաղաղեցաւ, հաւաքել տուի վիրաւորներն ու սպանեալները։ Հայոց սպաննուածները, Պատրիարքարանի քահանաներուն հետ, այդ առթիւ վարձուած մասնաւոր կառքերու մէջ դնել տալով, ղրկեցի Եէտի Գուլէի դուրսի Հայոց գերեզմանատունը, ուր թաղուեցան։ Վիրաւորներն ալ ղրկեցի հիւանդանոցները։

Երբ այս կացութենէն եւ ձեռք առնուած միջոցներէն կ'եզրակացնէի թէ անդորրութիւնը շուտով կը վերահաստատուի, յանկարծ ոստիկանական տնօրէնութենէն, Բերայի կառավարչութենէն հասան տեղեկագիրներ, որոնք կը հաղորդէին թէ Հայերն ու խալիֆները կը պատրաստուին կռիւի, եւ այս անգամ կացութիւնը շատ ծանրակշիռ հանգամանք մը պիտի ստանայ։ Հազիւ հասեր էի ոստիկանական նախարարութիւնը եւ հինգ վայրկեանէ ի վեր կը կարդայի, երբ հեծեալ ոստիկաններու չավուշ մը խուճապով ներս մտաւ եւ ըսաւ.

— Սուլթան Ահմէտի հրապարակին վրայ, աւելի քան 5000 ուսանողներ եւ խալիֆներ հաւաքուեր են եւ կը պատրաստուին յարձակիլ Գումգափուի Հայոց եկեղեցիին վրայ։

Առանց վայրկեան մը կորսնցնելու, գացի Սուլթան Ահմէտի հր[ապա]րակը, հաւաքուած ժողովուրդին մէջ։ Սակայն որո՞ւ կ'ըսես, որո՞ւ կը [լ]սես, ժողովուրդը գերագրգռութեան մէջ էր եւ մոլեգնութենէն կը փր[փրէր]։ Ցատկեցի վարձու կառքի մը վրայ, որ այդ պահուն հոնկէ կ'անցնէր[,] ցուցի բազմութեան ամէնէն խիտ մէկ կէտին մօտ եւ կառքին վրայէն [բարձ]րաձայն այսպէս խօսեցայ.

— Է՛յ միւսլիման եղբայրներս, այս վիճակը, այս շարժումը դ[աւա]ճանութիւն է ազգին ու պետութեան դէմ։ Վստահ եղէք թէ այս ձեր ճակով պատճառ պիտի ըլլաք որ օտարները միջամտեն մեր հայրե[նի]ներքին կեանքին եւ իրենց նաւատորմով պաշարեն մեզ։ Արդէն խռով[արար]ներուն նպատակն ալ այս է, այնպէս որ անոնց հայցին իսկ կը [...] Յեղափոխութեան երազով տարուած սահմանափակ քանի մը հայ կոմ[իտէ]կաններու նարարքին պատճառով կարելի չէ պատասխանատու համարել այն հայ հայրենակիցները, որոնք ձեզի հետ կ'ապրին եղբօր պէս եւ [հ]նազանդ են կառավարութեան։ Օրուան այս դէպքերուն պատճառով չափ յուզուած են նաեւ այդ հաւատարիմ Հայերը։ Ապահով եղէք, թէ [...] պիտի պատժուին անոնք որ կը խանգարեն երկրին անդորրու[թիւնը]։ Սակայն պատժելու իրաւունքը կը պատկանի կառավարութեան[,] իրաւունքին ուրիշ մը չի կրնար մասնակցիլ։ Անմիջապէս ցրուեցէք [եւ հեռ]ացէք։ Ձեր հայրենասիրութենէն եւ բարեպաշտութենէն այս է սպասեմ։ Օ՛ն, ցրուեցէք, ձեր տեղերը գացէք։ Եւ այս յորդորներս ըր[էք] ընկերներուն ու ծանօթներուն։

Այս խօսքերէս յետոյ, բազմութեան մէջ նշմարեցի հնազանդութեա[ն եւ] հաւանութեան նշաններ։ Ոմանք ցրուելու կը հրաւիրէին իրար։

Ճիշդ այդ պահուն դէմս տնկուեցան քանի մը կռուազաններ եւ [...]

(Շար[ունակելի])

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
5
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931
5 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1638 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ, ԱՄԷՆ ԳՆՈՎ

Շաբաթ օր վերջացաւ Ընկերվարական-Աշխատաւորական Միջազգայինի համագումարը, որ բացուած էր Վիեննայի մէջ, յուլիս 25ին։

Կը մասնակցէին 600 պատուիրակներ՝ 34 ընկերվարական կուսակցութիւններէ (երկիրներ), մէջն ըլլալով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Այս պատիւը Վիեննայի կ'իյնար դեռ 1914ին, երբ ընկերվարութիւնը կը կազմէր մէկ մարմին։ Բայց վրայ հասաւ պատերազմը։ Յետոյ տեղի ունեցաւ ընկերվարական ճակատին պառակտումը։ (Բ. եւ Գ. Միջազգային)։ Եւ ահա, վերակազմութենէն յետոյ, բուն ընկերվարական հոսանքին չորրորդ համագումարն է որ տեղի կ'ունենայ Վիեննայի մէջ։

Օրակարգի խնդիրներուն մէջ, որոնց մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակենք հետզհետէ, գերակշիռ տեղ կը գրաւէին երեք խոշոր մտահոգութիւններ, — 1. Խաղաղութեան պահպանում, 2. Զինաթափութիւն, 3. Տնտեսական տագնապ։

Այս եւ միւս հարցերու մասին, երկարօրէն արտայայտուեցան միջազգային աշխատաւորութեան դասին ականաւոր ներկայացուցիչները, — մանաւանդ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Պելճիոյ եւ Աւստրիոյ պատուիրակները։

Մասնաւորապէս քրտինք թափել տուաւ խաղաղութեան խնդիրը։ Ուրիշ խօսքով, ո՛ր եւ է նոր պատերազմ խափանելու ծրագիրը։

Առաջարկուեցան բոլոր կարելի միջոցները, չափաւոր թէ յայրայեղ։ Տիրապետող էր նոր պատերազմի մը սարսափը։ Միեւնոյն ատեն, իւրաքանչիւր երկրի պատգամաւոր կ'արժեւորէր առողջ հայրենասիրութեան, ինքնապաշտպանութեան պահանջը։

Զինաթափութեան առթիւ քուէարկուած բանաձեւը որոշ գաղափար կուտայ տիրող հոգեբանութեան մասին։

Բանաձեւին առաջին յօդուածը կ'ըսէ.—

Ներկայ կացութեան մէջ, պատերազմի վտանգին դէմ պայքարը ամենէն կարեւոր գործն է բոլոր ընկերվարական կուսակցութեանց համար։

Ուստի, աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ, աշխատաւորական հոսանքները այսուհետեւ աւելի պիտի սաստկացնեն պայքարը՝ պատերազմի պատրաստութեանց, ռազմաշունչ արտայայտութեանց, վրէժխնդրական մարզանքներու դէմ։

Բայց, խաղաղ պայքարէն դուրս, ի՞նչ միջոցներ ունին պարտադրելու իրենց կամքը։

Բանաձեւը կ'ըսէ,— բոլոր երկիրներու ընկերվարական կուսակցութիւնները ամէն միջոց պիտի գործադրեն, ասպարէզ կարդալու համար այն կառավարութեան դէմ որ կը միտի վտանգարել խաղաղութիւնը։ Նոյնիսկ յեղափոխական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին այն կառավարութեան դէմ որ կ'անտեսէ Միջազգային իրաւարար ատեանի մը եզրակացութիւնը եւ պատերազմի կը դիմէ։

Բոլոր բանաձեւերու, եւ մասնաւորապէս այս հարցի մասին եղան բուռն վիճաբանութիւններ, եւ ընդունուեցաւ առաջարկներու միջինը։ Իբրեւ յեղափոխական միջոց, կ'առաջարկուէր ընդհանուր գործադուլ, մերժում՝ ռազմանիւթ շինելու, փոխադրելու, նաեւ բեռցնելու եւն.։ Ուրնօտէլ, որ միշտ ալ միայն չափաւոր եւ գործնական քաղաքականութեան ախոյեանն է, այս առթիւ ալ պարտք սեպեց յորդոր կարդալ.

— Մեր բանաձեւը պէտք է գործնական ըլլայ եւ չկրկնէ նախկին տեսական յայտարարութիւնները որոնք անկատար եւ անիրագործելի սպառնալիքներ մնացին։ Միջազգայինը (ինտերնասիօնալ) այսօր այլ եւս պարզ քարոզութեան կամ ընդդիմադիր պայքարի օրկան մը չէ, այլ քաղաքական յօրինուածք մը, որուն ազդեցութիւնը քուէտուներու զանգուածին եւ ընչազուրկներու բազմութեան վրայ՝ Թոյլ կուտայ հզօր ճնշում բանեցնելու շատ մը երկիրներու կառավարութեանց վրայ, կարգ մը երկիրներ մէջ, ընկերվարութիւնը ամբողջովին կամ մասամբ իր ձեռքն առած է իշխանութիւնը։ Այս պարագան նոր պատասխանատուութիւններ կը ստեղծէ եւ միեւնոյն ատեն կարողութիւն՝ ապահովելու Միջազգայինի որոշումներուն իրագործումը։

Վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան նաեւ դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին։

Արդէն միտքերը պատրաստուած են ոչ միայն ընկերվարական, ժողովրդավար հոսանքներու, այլեւ պահպանողական շրջանակներու մէջ։ Լոնտոնի Թունդ ազնուապետական «Թայմզ»ն անգամ անուղղակի ակնարկներ կ'ընէր այս մասին, դեռ վերջերս, գերմանական տագնապին առթիւ։ Վարչապետ Մաքտօնըլտն ալ, Պերլին այցելած ատեն, հեռուէն-մօտէն շօշափեց խնդիրը։

Եւ սակայն, Աշխատաւորական Միջազգայինը զգոյշ է նաեւ այս մասին։

Ընդունելով հանդերձ պատերազմի դաշնագիրներուն յառաջ բերած չարիքը, համագումարին պատգամաւորները տրամադիր չէին անմիջական, վճռական վերաքննութեան։ Կը վախնային որ աւելի մեծ չարիք, նոյնիսկ պատերազմ կրնայ ծագիլ, եթէ անխորհուրդ քայլեր առնուին։

Այստեղ ալ կը տիրապետէր բարեշրջական հոսանքը։ Անհնարինաբար գործելու, ցնցումներ չպատճառելու քաղաքականութիւնը։ Ուրնօտէլի շեշտած պատասխանատուութեան զգացումն էր, անշուշտ, որ տուն կուտար այս ուղղութեան։

Ամէն պարագայի մէջ. համագումարը յանգեցաւ եզրակացութեան մը որ ժամանակի նշան է,— խաղաղութիւն, խաղաղութիւն ամէն գնով։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 յուլիս).

— «Միայն Ամերիկայի մէջ չէ որ հայրենասէր-ռամկավար պայքարը սրուած ատամներով առաջ կը տարուի, ֆրանսայի եւ Յունաստանի մէջ ալ խլրտումներ կան։ Ամէն տեղ, հօկճինները եւ հայրենասէրները կ'ուզեն աթոռներէն վար նետել ռամկավարները, վերջ տալ կեդրոնաւորութեան եւ պատռել անոնց դիմակները։

Այս հրահանգը, — ինչպէս հաւաստեց մեզի երկու ամիս առաջ աթենաբնակ բանւորական մը՝ որ ռամկավարներուն դէմ գրուած յօդուած մը բերած էր հրատարակելու այս էջերուն մէջ — տրուած է ուղղակի Երեւանէն։

... Խլրտումներ կան նաեւ Յունաստանի մէջ, մասնաւորապէս Աթէնքի մէջ։ Նախատեսելով Հօկերէն եւ պետ. կ. խաչի մարմիններէն իրենց վտարումը, ռամկավարները սկսած են կազմել տիկնանց միութիւններ, ի հարկին պայքարելու համար վերոյիշեալ երկու կազմակերպութիւններուն դէմ։

Եւ որպէս զի իրենց աշխատանքը փութով առաջ տարուի եւ լրանայ տիկնանց միութիւններու կազմակերպութիւնը, փարիզի կեդրոնէն Պալքանները ղրկած են Հրաչ Երուանդը որ յատուկ պաշտօն ունի նոր յենաբաններ ստեղծելու ռամկավար կուսակցութեան համար։

Այս կերպով, գաղթահայ կեանքը աւելի կը յստականայ, կը պարզուի, մակաբոյծ կազմակերպութիւնները հետզհետէ կը քաշուին իրենց պատեանը, վերջ կը գտնեն գրգռութիւնները եւ ասպարէզի վրայ կը մնան երկու կազմակերպուած բանակներ, դաշնակցութիւնը եւ հայրենասէրները։»

ԳԵՐՄԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ԴԷՊԻ ԻՏԱԼԻԱ

Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ եւ արտաքին նախարարը Քուրցիուս այս երեկոյ պիտի մեկնին դէպի Հռոմ, ուր պիտի հասնին ուրբաթ առտու։ Լոնտոնէն տրուած լուրի մը համաձայն, գերման նախարարները Հռոմի մէջ տեսակցութիւններ պիտի ունենան զինաթափութեան հարցին եւ իտալական կարգ մը արտադրութեանց գերմանիա ներածման մասին։ Տեսակցութեան նիւթ պիտի դառնայ նաեւ գերմանական ածուխի հարցը։

Գերմանիա, հատուցումներու գլխէն, Իտալիոյ յանձնած է մեծ քանակութեամբ ածուխ։

Հիմա, հարց կը ծագի թէ, քանի որ հատուցմանց յետաձգում յայտարարուած է, Իտալիա պիտի շարունակէ՞ պահանջել որ գերմանիա ըստ առաջնոյն ածուխ յանձնէ։ Մանաւանդ որ եթէ Իտալիա պահանջէ, յանձնումները պիտի կատարուին օրուան գինով։ Այս հարցով հետաքրքրուած է նաեւ Անգլիա, քանի որ Լահեյի մէջ, Իտալիա յանձն առած էր մեծ քանակութեամբ ածուխ գնել իրմէն։

Անգլիա կը յուսայ թէ հատուցումներու յետաձգումը պիտի ստիպէ կարգ մը պետութիւններ, ինչպէս Իտալիա եւ Ֆրանսա որ նախընտրեն իրենց ածուխի պէտքը գոհացնել Անգլիայէն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Գերմանիոյ ելեւմտական կացութիւնը

Պերլինի քաղաքական շրջանակները հետաքրքրութեամբ կը սպասեն այն ճառին, զոր Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ պիտի արտասանէ այսօր։ Կը կարծուի թէ Պրիւնինկ այս առիթը պիտի օգտագործէ պարզելու համար թէ երկրին ելեւմտական կացութիւնը եւ թէ քաղաքական արտաքին հարցերու մասին կառավարութեան տեսակէտները։

Համաձայն վերջերս կատարուած պաշտօնական ճշդումի մը, գերման կառավարական շրջանակները իբր թէ պէտք չեն տեսներ արտաքին փոխառութեան մը։ Նոյնպէս, կառավարական շրջանակները չեն ուզեր նկատի ունենալ Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Փիէր Լավալի այն յայտարարութիւնը թէ Ֆրանսա պատրաստ է ի նպաստ Գերմանիոյ մասնակցելու երկար պայմանաժամով փոխառութեան մը։ Ընդհակառակն, կ'ուզեն որ գերման ժողովուրդը ջանայ իր մէջքը շտկել՝ իր իսկ միջոցներով։

Կառավարական այս տեսակէտին դէմ են սակայն բոլոր ձախակողմեան կազմակերպութիւնները, որոնք կը պնդեն թէ վերջերս կիրարկուած միջոցները, միայն ժամանակաւոր արդիւնք կրնան տալ եւ թէ Գերմանիոյ տնտեսական տագնապը կը լուծուի, միմիայն դրամատուններու սնտուկը մտած դրամով։

Միջազգային Դրամատան վարչական խորհուրդը նկատի առաւ Լոնտոնի մէջ, յուլիս 23ին գումարուած նախարարներու խորհրդաժողովին հաղորդագրութիւնը որ Միջազգային Դրամատան կը յանձնարարէ կազմել յանձնախումբ մը, քննելու համար Գերմանիոյ նոր վարկերու անմիջական պէտքը։

Միջազգային Դրամատան վարչական խորհուրդը որոշեց երեք ամիս պայմանաժամով երկարաձգել Գերմանիոյ բացուած վարկերը, որոնց վճարումը կը զուգադիպի օգոստոս 6ին։ Այս վարկերը կը կազմեն 100 միլիոն տոլարի գումար մը, որուն մէջ Միջազգային Դրամատան մասնակցութեան բաժինն է 25 միլիոն տոլար։

ՓՐՈՒՍԻՈՅ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Ծայրայեղ աջակողմեան պետերէն Հիւկէնպէրկ տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի հետ, այս վերջինին հրաւէրով։ Իբր թէ, այս տեսակցութեան ընթացքին, Հինտէնպուրկ աջակողմեան պետին ուշադրութիւնը հրաւիրած է վտանգին վրայ որ կրնայ առաջ գալ փրուսիական խորհրդարանի լուծումով եւ հանրաքուէի՝ ի նպաստ աջերու արդիւնաւորումով։ Աջակողմեան մամուլը կը ջանայ ձգել այն տպաւորութիւնը թէ այս տեսակցութիւնը սահմանուած էր բանակցութիւններ նախապատրաստելու Հիւկէնպէրկի եւ Պրիւնինկի միջեւ, ներկայ դահլիճին մէջ մտցնելու համար աջակողմեան տարրեր։ Իսկ լաւատեղեակ շրջանակներ կը հերքեն աջակողմեան թերթերու այս լուրը։

Անշլուսը Լահէյի Ատեանին առջեւ

Լահէյի Միջազգային Ատեանին առջեւ, աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութեան մասին խօսք առաւ Աւստրիոյ փաստաբանը, Քաուֆման։ Քաուֆման վստահեցուց թէ ծրագրուած մաքսային համաձայնութիւնը հեռու է նպատակէ քաղաքական միութեան մը կազմութեան եւ թէ միակ ձեւն է որ տնտեսական նոյն պէտքերն ունեցող երկու երկիրներու պիտի ծառայէ պահելու իրենց անկախութիւնը։ Յետոյ, ջանաց ջրել Իտալիոյ ներկայացուցիչին առարկութիւնները։ Իր եզրակացութիւնն եղաւ այն թէ մաքսային համաձայնութիւնը որեւէ մէկ կողմի անկախութեան չի վնասեր։

Երկրորդ նիստին, խօսք տրուեցաւ Ֆրանսայի փաստաբանին՝ Փօլ Պոնքուրի որ կրկին պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտը եւ հերքեց հակառակորդ փաստաբաններուն առարկութիւնները։

Հայուհի մը ձերբակալուած

Օգոստոս Մէկի բոլշեւիկեան ցոյցերուն առթիւ, Իսսի-լէ-Մուլինոյի մէջ, ոստիկանները կէս օրէն առաջ ձերբակալեցին հայուհի մը որ թռուցիկներ կը ցրուէր։ Հայուհին կը կոչուի Սարա Թորոսեան, 27 տարու եւ կը բնակի՝ նոյն արուարձանին մէջ։

Ռումբեր կը պայթին կառախումբին մէջ

Այն պահուն որ Փարիզ-Մինիխ-Պելկրատ ճեպընթացը կ'անցնէր Զէմոնի կայարանէն, Պելկրատի մօտերը, իրիկուան ժամը 9,30ին, երեք ռումբեր պայթեցան։ 2 մեռեալ եւ 4 վիրաւորներ կան։ Կատարուած քննութիւնը երեւան հանեց թէ ռումբերը դրուած էին վակոններու տակ։ Կառավարութիւնը կը կարծէ թէ համայնավարներու կողմէ կատարուած արարք մըն է այս ալ։

Ոստիկանութիւնը որ կը քննէ արտասահմանէն եկող բոլոր կառախումբերը, Պերլինէն եկող ճեպընթացին մէջ երեւան հանեց մէկ քիլօ ծանրութեամբ ռումբ մը։ Մէկ քանի ժամ վերջ, 5 ռումբեր եւս երեւան հանուեցան Աւստրիայէն եկող կառախումբի մը մէջ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ընկերվարական Միջազգայինի համագումարը որ տեղի կ'ունենար Վիեննայի մէջ, վերջացուց իր աշխատանքները։ «Առպայթէր Ցայթունկ» ընկերվարական թերթը հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ համագումարին աշխատանքները։

«Պատգամաւորներու գլխաւոր մտահոգութիւնն եղաւ Գերմանիան։ Ֆրանսացիները, Պելճիքացիները եւ Անգլիացիները համաձայնեցան թէ պէտք է հաշուի առնել գերման բանւորական զանգուածին պահանջները եւ անոր օգնութեան հասնիլ հետեւեալ միջոցներով.

1) Երկար պայմանաժամով վարկեր բանալ, առանց շահագործել ուզելու գերմանական թշուառութիւնը, քաղաքական ճնշում բանեցնելու համար։

2) Գերման գործաւորներուն պայքար թելադրել ընդդէմ ֆաշիզմին։

3) Գերման ժողովուրդը զգուշացնել ազգայնականներէն, որոնք ծանր վտանգի մը կ'ենթարկեն եւրոպական խաղաղութիւնը, պահանջելով բրտօրէն պատռել խաղաղութեան դաշնագրերը։ Փոխարէն, գերման ժողովուրդին տրուած վնասները դարմանելու համար, անմիջապէս որ իշխանութեան գլուխ գան, ընկերվարականները պէտք է պարտաւոր ըլլան խաղաղօրէն վերաքննել տալու դաշնագրերը։

4) Ժողովրդավարութեան համար պայքարիլ ընդդէմ ֆաշիզմի։

«Գալով զինաթափութեան հարցին, համագումարին ամէնէն կարեւոր գործն եղաւ Հէնտըրսընի եւ Պէքըրսի պահանջը, որ կը ձգտի ամբողջովին վերցնել մարտանաւերը, ընդծովեաները եւ պատերազմական օդանաւերը։

«Անգործութեան դէմ պայքարի հարցին մէջ, համագումարը ընդունեց շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի սկզբունքը, որ ներկայիս, բոլոր ընկերվարական կուսակցութեանց պահանջն է։»

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռումանիոյ մէջ, Օգոստոս 1էն առաջ, նախազգուշական նկատումներով ձերբակալուեր էին մօտ 1000 անձեր։ Ոստիկանութիւնն սկսած է այս ձերբակալներու զտման։ Առանց կէսէն աւելին հաւանականէորվարդրուի, դատական հետապնդման ենթարկուելու համար, պետական ապահովութեան դէմ դաւադրութեան յանցանքով։

ՀԵԼԼԷՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ

Հելլէն ծովային ուժը զօրացնելու եւ բարեկարգելու համար կարեւոր ծրագիր մը պատրաստուած է. ծրագրին համաձայն, Յունաստան շինել պիտի տայ Թորփիլահալածներու երկու տորմիղներ, որոնց իւրաքանչիւրը բաղկացած պիտի ըլլան մեծ մարտանաւէ մը եւ ութը արդիական Թորփիլահալածներէ։ Այն ութը նաւերէն չորսը ներկայիս կ'աշխատին արդէն։ Շինել պիտի տրուին նաեւ ութը ընդծովեաներ որոնցմէ երկուքը միեւնոյն ատեն ականարձակ նաւեր պիտի ըլլան։

Այս առթիւ, պիւտճէի արտակարգ վարկը ըստ այնմ աւելցուած է։

ՆԵՐԳԱՂԹԻՆ ԲՈՒՆ ԻՄԱՍՏԸ

Խորհ. Հայաստանի գործավարներու նախագահ՝ Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի յայտարարութիւնը՝ գաղթահայ աշխատաւորութենէն մաս մը Հայաստան ընդունելու մասին, օրուան խնդիր է այլեւս։

Իրարանցումի եւ գործի վրայ են մասնաւորաբար Հայաստանի մենաշնորհեալ «բարեկամներ»ը։

Ամէն մէկը այս վերջիններէն կը ձգտի հրապարակուած յայտարարութիւնը մասամբ իր կատարած աշխատանքին վերագրել։ Կը փորձուի «դրական այս փաստը» օգտագործել իրենց քաղաքական ուղղութեան տարածման աշխատանքներուն համար։

Ռամկավար կուսակցութիւնը, այս ուղղութեամբ չի ծածկեր իր մտքերը, որոնք արդէն սկսեր նոր ուժ ներշնչել Փարիզեան իրենց օրկանին։ Ասոնք չեն քաշուիր իրենց կուսակցութեան վերագրել ներգաղթի պահանջի մենաշնորհ ալ, իբրեւ հիմնական դարման վտանգուած գաղթահայ աշխատաւորութեան կացութեան։

Թողունք սակայն այս «բարեկամներ»ը, իրենց խանդավառութեան մէջ, մանաւանդ որ անոնք այսօր մրցումի են ելեր իրարու դէմ, իրենց համակրութեան իսկական չափը արտայայտելու եռանդով։

Ամփոփուինք մենք եղած յայտարարութեան իրական արժէքին եւ անոր գործնական բովանդակութեան ու հետեւանքներուն վրայ։

Հարցին այս ուղղութեամբ մօտենալով, անհրաժեշտութիւն կը նկատուի ամէնէն առաջ ծանօթանալ նախ Պ. Տէր Գաբրիէլեանի յայտարարութեան շարժառիթներուն հետ։

* * *

Հնգամեայ ծրագրով սկսուած տնտեսական քաղաքականութիւնը, անկախ իր վերջնական արդիւնքէն, կը նախատեսէ կերպարանափոխել Խորհրդային Միութիւններու տնտեսական պատկերը։

Ամէնէն առաջ, երկրի բովանդակ արդիւնաբերութիւնը կը դրուի պետութեան անմիջական ղեկավարութեան տակ։ Անհատ արդիւնաբերողը կը դադրի դեր կատարելէ, եւ հետեւաբար վերջ կը տրուի նոյնպէս անհատական ամէն տեսակ ձեռնարկութիւններուն։

Ուրիշ խօսքով, մինչեւ ցարդ անհատներ եւ կամ անհատներէ կազմուած ընկերութիւններն էին, որոնք զանազան պայմաններով կը ստեղծեն երկրի տնտեսական ձեռնարկները, կ'օգտագործէին հանքերն ու բնական հարստութիւնները, մինչեւ իսկ հաղորդակցութեան միջոցները, հիմա վերջնապէս խլուած են անհատներու եւ ընկերութիւններու այդ իրաւունքները։

Չկան եւ չի կրնար գոյութիւն ունենալ ոչ մէկ անհատական ձեռնարկ (արհեստանոց — գործարան)։ Ատոնց փոխարէն կառավարութիւնն է որ կը կազմակերպէ մասնաւորներու կատարած գործը։

Հիմնական այսփոփոխութիւնը բնականաբար պիտի շրջէ ո՛չ միայն երկրի տնտեսութեան նախկին պատկերը, այլեւ պիտի փոխէ անոր զարգացման պայմաններն ու միջոցները։

Մանր եւ բազմաթիւ նոյնանման ձեռնարկները տեղի պիտի տան անհամեմատ խոշոր եւ կեդրոնացած ձեռնարկներու։

Բացատրելու համար այս փոփոխութիւնը, խօսինք օրինակներով։

Գիտենք թէ Եւրոպայի մէջ ինչ հսկայաքայլ չափերով զարգացած են անհատական ձեռնարկները։ Գիտենք թէ Ֆրանսայի հսկայական արդիւնաբերութիւնը, բացառաբար կը պատկանի անհատներուն եւ ընկերութիւններուն։ Պետութիւնը ոչ միայն չի խանգարեր անհատական ձեռնարկները, այլ եւ իր կարգին, առանձին օրէնքներով եւ պետական նպաստներով ալ կը ջանայ աւելի ամուր հիմքերու վրայ պահել արդիւնաբերութիւնը։ Իր շահերու ապահովութիւնը, իր նիւթական օգուտը, ան կը նախընտրէ այս ուղղութեան մէջ։

Առանց մտնելու տնտեսական այս քաղաքականութեան գնահատութեան այլապէս բարդ հարցին խորքերը, աւելցնենք որ քիչ չեն թիւը նաեւ այն բազմաթիւ հայրենակիցներուն, որոնք շնորհիւ երկրի ընդունած կարգերուն, կարճ ժամանակի մէջ կրցեր են մանր սեփականատէր դառնալ։ Բազմաթիւ Հայեր ալ կան, որոնք արդէն տէր են կարեւոր ձեռնարկներու։ Եւ տհաչարակ նշմարելի է մէկ ընդհանուր ճիգ մեր աշխատաւորական զանգուածներու մէջ —աշխատիլ, խնայել եւ սեփական գործ հիմնել։ Եթէ այս ընդհանուր ձգտումը մարդկային է ընդհանրապէս, եւ ցեղային՝ մասնաւորապէս— անվիճելի է նաեւ այն որ երկրին օրէնքներն ալ կը խրախուսեն այս ձգտումին զարգացումը։ Այս երեւոյթը խափանուած է խորհրդային երկիրներու մէջ։ Հոն՝ ամէն մարդ եւ ձգտումը պիտի ըլլայ ո՛չ թէ ուժ տալ մանր, անհատական ձեռնարկներուն, այլ ընդհակառակն անհատի կարողութիւնը, ձեռներէցութիւնը, ուժն ու եռանդը սպասարկել երկրի ընդհանուր արդիւնաբերութեան, ընդհանուր եւ պետական ձեռնարկներուն միջոցով։

Դրամատիրական երկիրներու տնտեսական քաղաքականութեան հակադրող այս նոր ուղղութեան ամրապնդման փորձ մըն է հնգամեայ ծրագիրը։

Զափազանց խիստ կեդրոնացման հիմքերու վրայ, Միութեան բոլոր երկրամասերը ենթակայ են մէկ ընդհանուր տնտեսական ղեկավարութեան։ Այս կեդրոնն է, որ քաղած է երկրի արդիւնաբերութեան պայմանները, բնական հարստութիւնները, անոնց զարգացման կարելիութիւնները, ներածելի եւ արտածելի նիւթերու անհրաժեշտ քանակը, եւ վերջապէս այն բոլոր պայմանները, որոնք կապ ունին երկրի ընդհանուր արդիւնաբերութեան հետ։

Այս ծրագրէն առաջ, մեր երկիրն ալ աստիճան մը ենթակայ էր դրամատիրական երկիրներու յատուկ տնտեսական քաղաքականութեան։

Առեւտուրը, երկրագործական եւ ճարտարարուեստի յատուկ արդիւնաբերութիւնը սեփականութիւնը կը կազմէր մանր առեւտրականներուն, անհատ արդիւնաբերողներուն։ Որոշ ազատութիւն կար մասնաւոր ձեռնարկներ ընելու։ Մինչդեռ հիմա բոլորովին տարբեր է պատկերը, ինչպէս բացատրեցինք։

Հնգամեայ ծրագրով, Խ. Հայաստանը անխզելի կապերով կապուած է ընդհանուր Միութեան երկիրներու հետ։ Հնգամեայ ծրագրէն Հայաստանի բաժինը եթէ մէկ կողմէն նկատի առած է երկրին բնական հարստութիւններն ու պայմանները, միւս կողմէ անտեսուած են Հայաստանի, իբրեւ առանձին երկրի պահանջներն ու կարելիութիւնները։

Ու ճիշդ այս հաշւով ալ, ըսկսուած են Հայաստանի տնտեսական վերակառուցման աշխատանքները։

Երկիրը կը կերպարանափոխուի այս աշխատանքներու զարգացումին հետ։ Գիւղատնտեսութիւնը եւ մանր արդիւնաբերութիւնը տեղի կուտան ծանր ճարտարարուեստին, անասնաբուծութեան, հողագործութիւնը որ մեր ժողովուրդի ժառանգական զբաղմունքն է եղած, ենթակայ է նոյնպէս լուրջ փոփոխութեան։ Հայ գիւղացին այլեւս իրաւունք չունի իր ուզածը ցանել իր ափ մը հողին վրայ։ Մանաւանդ հացաբոյսերու մշակութիւնն է, որ կը նուազի, տեղի տալով բամպակին եւ ճարտարարուեստի մէջ գործածուելիք ուրիշ բոյսերուն։

Այս բոլորէն այլեւս դիւրին է եզրակացնել, որ Հայաստանի մէջ, շնորհիւ տնտեսական այս նոր քաղաքականութեան, գերազանցապէս պիտի աճի վարձու աշխատաւորութեան պահանջը։ Գիւղացին ամփոփուած հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ, հազիւ թէ բաւարարէ նոր պահանջները։

Իսկ անդին աճող ճարտարարուեստական խոշոր ձեռնարկները պէտք ունին բանուորական ուժերու։

Պատերազմէն առաջ քանի մը հազար բանուորութեան տեղ այսօր երկիրը ունի մօտաւորապէս 60 հազար։ Բացատրելու համար եղածպահանջը, անհրաժեշտ է նոյնպէս 25 հազար աշխատաւոր։

Այս պահանջը, որ զգացուած էր դեռ անցեալ տարուընէ, հիմա աւելի սուր հանգամանք ստացեր է։

Ինչպէ՞ս պէտք է բաւարարել այս պահանջը, եւ մարդկային ո՞ր ուժերով։

Պատասխանը տուած է Հայաստանի «վարչապետ»ը։

ԱՆՑՈՐԴ

ԿԱՐՄԻՐ ՎՏԱՆԳԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Շարունակութիւն նախորդ թիւէն)

Միշտ, տեղական իշխանութեանց խոստովանութեամբ, մեծ մասամբ, խորհրդային ազդեցութեան հետեւանքն է անաստուածութեան եւ հակակղերականութեան բիրտ զարգացումը, որուն կ'ենթարկուին ոչ միայն հօճաները, այլեւ օտար կղերականները։ Անշուշտ, Էնկիւրիի կառավարութիւնը ինքն ալ նպաստեց կիրքերը գրգռելու ընդդէմ ամէն կրօնքի մարդոց։ Ինչ որ ալ ըլլայ, կարգ մը Թուրքերու եւրոպացի «տերտէր»ին հանդէպ ցոյց տուած թշնամութեան մասին, կրնամ յիշել հետեւեալ պարագան, որուն վկան եղայ։ Էնկիւրիի մէջ կը ներկայացուէր «Երեք դիմակները» շարժանկարը։ Քահանայ մը հոն կը կատարէ խորապէս համակրելի դեր մը, որ մասնաւորաբար զերծ է կրօնական նկարագրէ, դրոշմուած է միայն բարութեամբ, ներողամտութեամբ, մարդկային տկարութեանց հանդէպ։ Ի՞նչ փոյթ։ Ամէն անգամ որ անոր կիսաստուերը կը նշմարուէր պաստառին վրայ, գործաւորներուն, շարժավարներուն, երկաթուղիի պաշտօնեաներուն եւ ուսանողներուն մէջէն կը պայթէր սուլիչներու, հայհոյութեանց աղմուկ մը։

Կառավարութիւնը իր կարելին կ'ընէ հակազդելու համար համայնավարութեան տարածման դէմ, ուրվհետեւ, կը նշմարէ անոր վտանգը։ Եւ թերեւս, պիտի կարծուի թէ հզօր թշնամիին ոչ - բարեկամական խաղերը պիտի թարմացնեն յարաբերութեանց մտերմականութիւնը, որ նըւիրագործուեր էր Լօզաննայէն անմիջապէս վերջ կնքուած դաշինքով։ Այդ տեսակ բան չկայ։ Գոնէ, ըստ երեւոյթին։ Որքան ալ անբնական ըլլայ այս դաշնակցութիւնը, որքան ալ հրէշային թուի պատմութեան ընթերցումով, իրողութիւն է որ կայ, հակառակ խորհրդային լկրտածութեան։

Գոյութիւն ունի ան, որովհետեւ Թուրք քաղաքականութիւնը անոր մէջ տեսնել կը կարծէ վայրկեանի անհրաժեշտութիւն մը Եւրոպայի հանդէպ «շանթաժ»ի միջոց մը։ Կ'ըսենք անհրաժեշտութիւն մը։ Իրօք Թուրքիա լաւ հնարք մը կը կարծէ ժպտիլ ռուսական արջին, անոր ճանկին չենթարկուելու կամ անոր կեր չըլլալու համար։ Որովհետեւ այս արջը կը մնայ աչարկու եւ զարհուրելի։ Եւ անատոլցի մայրերը իրենց զաւակներուն կը սպառնան զանոնք տալ «Մոսքոֆ»ին, եթէ խելօք չկենան։ «Շանթա՞ժ։ Ցատկօրէն նշմարելի է։

Եւրոպական պետութիւններուն առջեւ, որոնք կ'ուզեն զայն խլել հակաբնական խնամակալին ձեռքը, Թուրքիա կը նկատէ որ իր դերքն աւելի ամուր՝ եւ արդիւնաւոր պիտի ըլլայ, եթէ յարի խրտուիլակին կողմը, քան թէ կանխահասօրէն մտնէ արեւմտեան խմբակին մէջ։ Նախ կ'ուզէ որ իրեն ծառայեն,— պարտքերը կարգադրուին ըստ իր պահանջներուն, պայմանագրութիւններ կնքուին՝ համաձայն իր շահերուն։ Եւ յետոյ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ, աթոռ մը բազուկներուն միջեւ, թերեւս Արեւմուտքին կռթնած, պիտի հաւանի լքել մուկոֆեան կապը, որ երբեմն, զայն կը նեղէ եւ կը վիրաւորէ։

Այս Թուրքեւխորհրդային կապակցութեան դրդիչն ու պաշպանիչը Թեվֆիք Ռիւշտին է։ Իր ռուսասիրական եռանդը կը վրդովէ բազմաթիւ Թուրք հայրենասէրներ։ Կարմիր բռնատիրութեան հետ միշտ աւելի մեծ մտերմութիւն մը նոյնիսկ եթէ վարկաբեկիչ ենթարկում մըն ալ բերէ— այս է նպատակը զոր յամառօրէն կը հետապնդէ Քարախանի եւ Սուրիչի բարեկամը։ Ան իր եռանդով, աւելի առաջ ալ կ'երթայ եւ դեռ վերջերս, պուլկարեւռուս մերձեցման մը բանակցութիւններուն մէջ, միջնորդի դեր կատարեց։ Թէեւ առանց յաջողութեան։ Սոֆիայի մէջ, նոյնիսկ մերժեցին վիճաբանութեան մտնել։

Գալով վարչապետին, Ըսմէթ փաշայի, առանց ուրախութեան է որ կը համակերպի այս տեսակ միջնորդութեան մը, որուն ներկայ առաւելութիւնները իրեն ընդունիլ կուտան անոր անպատեհութիւնները։ Ըսողներ կան նոյնիսկ թէ համայնավարութիւնը, իբր ընկերային վարդապետութիւն, չափով մը կը հմայէ պետականութեամբ տոգորուած այս զօրականը...

Բայց կը կարծենք թէ կրնանք հաստատել որ մէկը դժուարութեամբ կը հանդուրժէ այս խորտուբորտ դաշնակցութիւնը, ուր մտած է իր երկիրը։ Այս մէկը՝ Մուսթաֆա Քէմալն է։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԻՆԻՆ

Շատ բարկ է Երեւանի Ումպ մը խմես, աչքդ չոր կը նաս։ Ումպ մըն ալ խմես...բոլ կը դառնաս։

Եթէ Երեւանի կայարանի խատաւորները բոլշեւիկ են, ճառն այն է, որ գինի շ խմեն եւ, ինչպէս «Խորհ. Հ տան» կը պատմէ (16 յուլիս), կատարած գործերն ալ կ'ընթ «բոլշեւիկեան տեմպով»։ Լե կանի կայարանին մէջ, կ'ըսէ թերթը, աշխատանքի կանոնա թիւն չկայ, հետեւաբար կը տ հնգամեայ ծրագիրները։ Գործի մուն, աշխատաւորները այնքա նով կ'ըլլան, որ բեռնաւորուած կոնները կը մեկնին... սխալ ուղ թեամբ, կարծես գինիները վ ները ըլլային։ Վակոն մը փոխ Ղարաքուրուն ուղարկելու, կը ղ Արթիկ, ուրիշ օր մը վակոն պտուղը փոխանակ կանգնե Լենինականի մէջ, կը ղրկեն Ղ քիլիսա։ Ետ կը բերուի յետոյ, պ ղը արդէն փտած։ Ցանցանքին Վաղարշակ Խլղաթեանի վրայ նայ, որովհետեւ ամենամեծ պ է, կայարանին մէջ։

Ու «Խորհ. Հայաստան» կը գանգատի եւ կը թելադրէ պայքարը գինեմոլութեան ու մոլներու դէմ»։

«ՈՒՌՃԱՑԱԾ...»

Նոր բացատրութիւն մըն է Երեւանի հայ բոլշեւիկներ ստեղծագործած։ Կամ թերեւս կուայի մէջ թարգմանած եւ նաւով Երեւան բերած։

Եւ հիմա մեր բոլշեւիկ թեր կը գրեն ու կը յեղյեղեն թէ « շալուի սեփականատէր գիւղացի եւ ուռճացած տնօրէնութիւ խաղաղ ճանապարհով ներածո սոցիալիզմի մէջ»։

Այսպէս, ուրեմն, կազմուա նոր դասակարգ մը, — ուռճ տնտեսութիւններ։ Այս ալ ապ փաբար գիւղատնտեսական նոր ղաքականութեան պտուղ։ Իմա լուի բջիջը կ'որոշէ սեփական գիւղացիները եւ ուռճացած տ սութիւնները համարել աշխատա րական, եւ կը փոխէ անոնց մ տրուած նախկին որոշումը, որ նոնք «ուռճացած» կը համա Այսպէս Իմանշալուի 200 տնտ թենէն միայն 39 տնտեսութիւն մտնեն հաւաքական տնտեսու մէջ։ Սակայն, կը գանգատի թերթը, հաւաքական տնտեսու կ'աճի ի հաշիւ քեալլագեօղն եւ ուռճացածներուն։

Եւ հիմա՝ բոլշեւիկեան բոլոր ուռճացածներուն դէմ.

Ժողովուրդը անշուշտ չիգ թէ ի՞նչ ընէ։ Բոլշեւիկներն շուարած են ամէն օր պատ նատուութեան կանչուելով, ամէ

ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՈՐ ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓ ԿԸ ՏԱՐԱԾԷ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ

Սփասով, այս խօսքերը ըսելով մեկնեցաւ, հանեց իր փարաբելլումը եւ քաշեց։ Պաճարոֆ փոխադարձեց, ընդհ. խռովութիւն մը ծայր տուաւ, սրճարանին եւ մայթին վրայ, եռեսուն ձեռք ատրճանակ պարպուեցաւ։ Երկու մեռեալ՝ յարձակողը Սփասոֆ եւ անցորդ մը Սավոֆ եւ երկու վիրաւոր՝ Պաճարոֆ եւ Թուրքիոյ զինուորական կցորդը որ կը պատէր։

Պաճարոֆ, Թոտորոֆ եւ Թրայքոֆ փրոթոկերովիստներ են, հետեւաբար հակառակորդներ Վանչայի որ իր ձեռքով սպաննեց մակեդոնական կազմակերպութեան պետը՝ զօրավար Փրոթոկերոֆը՝ անոր տեղը բռնելու համար։

Սփասոֆ Վանչայի կուսակից էր։

Լրիւ ըլլալու համար, պէտք է նաեւ ըսել որ պուլկար ոստիկանութիւնը ձերբակալեց եւ բանտարկեց միայն երեք անձեր, որոնք հրացանաձգութեան մասնակցեր էին միայն պաշտպանելու համար իրենց բարեկամը՝ Պաճարոֆը։

Եթէ մակեդոնական կազմակերպութեան սկզբնատառերը ուժով արտասանէք Սերպիոյ քաղաքներուն մէջ, սերպ ոստիկան մը ձեզ կը հետապնդէ եւ յանձնել կուտայ ոստիկանութեան պետին։

Իսկ եթէ Սոֆիայի մէջ է, Չերվէքոֆի գարեջրատան մէջ, կամ Սէրտիքա փողոցէն մակեդոնական մէկ սրճարանին մէջ, հարիւրաւոր յաճախորդներու ակնարկները ձեզի կ'ուղղուին եղբայրական եւ դաւադիր։

Այս չորս տառերը կը նշանակեն Մակեդոնական Ներքին Յեղափոխական կազմակերպութեան։

Մ. Ն. Յ. Կ.ը կազմուած է 1893ին, Թուրքերու ժամանակ։ Անոր առաջին պետերը Տամիանի Կրուչեֆ, Հայր Թոշէֆ։ Յաջորդ տարիներուն ասոնց միացան Կոչէ Տելչեֆ, Խրիսթօ Մաթովիչ։

Եւ անմիջապէս Թուրք պետութեան մէջ դարձան յեղափոխական պետութիւն մը։

Ռուսիոյ օժանդակութեամբ, որ կը ձգտէր Թուրքիոյ մէջ ստեղծել իր հեռաւոր նկատումներուն համար նպաստաւոր կացութիւն մը, անոնք կ'աշխատէին «Մահ կամ Ազատութիւն», նշանաբանին տակ, մահմետականներու կողմէ հարստահարուած օրթոտոքսներու ազատագրութեան։

Անոնց քաղաքական գործունէութիւնը երեւան կուգար հուրով ու սուրով։ Անոնց ձեռնառումբերը կը պայթէին կայարաններու, ոստիկանատուններու, նամակատուներու եւ քաղաքապետարաններու մէջ։ Լաւ զինուած խումբեր երբեմն յաջող բախումներ կ'ունենային թրքական կանոնաւոր ուժերուն հետ։ 1903, մարտին, մեծ ըմբոստութիւնը որ կազմակերպեցին սերպ, յոյն եւ պուլկար 30,000 քոմիթէճիներով, այնքան վրդովեց Եւրոպան, որ Թուրքիան ստիպուեցաւ իր քրիստոնեայ հպատակներուն տալ կարգ բարենորոգումներ։ Անբաւարար նըկատուեցան սակայն եւ Մ. Ն. Յ. Կ.ի գործունէութիւնը շարունակուեցաւ եռանդագին, դադրելու համար 1912ին, երբ քոմիթէճիները դարձան սերպ, յոյն եւ պուլկար բանակներու զինուոր, դաշնակցած՝ Օսմանցիներուն դէմ։

Վերսկսաւ սակայն Սերպերուն եւ Յոյներուն դէմ, 1913ի եղբայրասպան պատերազմէն վերջ, զոր սկսաւ եւ վերջացուց Պուլկարիա։ Պատրուա՞կ։ Ստանալ Պուքրէշի դաշնագրով կոտրակուած Մակեդոնիոյ ինքնավարութիւնը։

Այսօր, Մ. Ն. Յ. Կ.ը բաղկացած միմիայն Պուլկարներէ, իր ահաբեկիչները կը ղրկէ շրջանի մը բնակչութեան դէմ, որ կը տարածուի Իւսքիւպէն Սելանիկ, «բողոքելու համար Նէօյեիի դաշնագրին դէմ եւ խլելու համար անոր վերաքննութիւնը»։ Իրօք, փրոփականտիստները կը յայտարարեն թէ 1913ին եւ 1918ին, Յոյներուն եւ Սերպերուն կողմէ ազատագրուած հողերուն վրայ, կը բնակին պուլկարական մեծամասնութիւն մը, զոր կը չարչրկեն արդի տէրերը։

Արդ, 1931 յունիսին, Իվան Միխայլօֆ, որ ընտանեբար կը կոչուի Վանչա, պետն է Մ.Ն. Յ. Կ.ի կեդրոնական կոմիտէին։

Յեղափոխական պետութեան մէջ, այս գերագոյն պաշտօնին հասնելու համար, ինչպէս ըսի, ան սպաննեց իր նախորդը՝ զօրավար Փրոթոկերոֆը որ իր կարգին, նոյն բախտին արժանացուցեր էր իր նախորդը Թոտոր Ալեքսանտրոֆը։

Կոմիտէ մը կ'օժանդակէ Վանչայի։ Պաճարոֆ 1922ին այդ կոմիտէէն մէկն էր։ Ան կը համարձակէր շեշտ նայիլ Վանչայի։ Սեպտեմբերին երկու գնդակ գանկին մէջ, անոր սորվեցնելու համար կարգը։ Նոյնը Փունեֆին 1930 մարտին, եւ Թոմալեւսկիին, անցեալ Դեկտեմբերին։

Այսօր, կոմիտէն կը բաղկանայ Իվան Քարաճոֆէ, Սթրահիլ վլկորոֆէ, Պօրիս Պունեֆէ եւ քանի ուրիշներէ, ինչպէս քսանի չափ «ընկերներ»է. սպաննել տուին, անոր համար զանոնք կը նկատէին տկար սրտնեղող։

Իվան Միխայլոֆ— Վանչ նախկին իրաւագիտական ուս եթէ ոչ հեղինակ, գոնէ հրա Պուլկարիոյ եւ Եուկօսլաւիոյ բազմաթիւ սպանութիւններու, 19 ի վեր օրէնքէ դուրս յայտարար է պուլկար կառավարութեան մէ, եուկօսլաւ կառավարու պահանջին վրայ։

Վանչա միշտ ուշացող ձե կալման մը սպառնալիքին տակ միս մը կ'ապրի Սելանիկ, ամ Փէթրիչ, Տումայեա եւ ուրիշ բեր, ամառը կ'անցընէ իր ամ քովը, Սոֆիայի մօտ՝ տան մը մէ

Վանչա 34 տարու է։ Անոր Մ'ղնչա Քորնիչովան էր որ ա տարի, Վիեննայի Օփերային սպաննեց իր ամուսնին պաշ թեկնածու մը, յեղափոխական Փանիցան։

(3) (Շար

նոր մեղքի մը անունը լսելով։ Աչա թէ ինչու Թաղա գիւղի կոմունիստ բջիջը յանդիմանութիւն կը ստանայ, իբրեւ մեղսակից գիւղին աքսորուած տէրերին։

ԱՅԳԸՐ ԼՃԻՆ ՋՐՀԱՆԸ

Ոռոգման հսկայ կայան մըն է այս, որուն աշխատանքները սկսան 1925ին եւ վերջացան 1929ին։ Առաջին անգամ Ջրակայանը սկսաւ գործել 1928ին, ոռոգելով 500 հեկտար տարածութիւն։ Ջրհանը, բստ ծրագրի պէտք է ոռոգէ 6000 հեկտար հող, որուն մէկ երրորդը բամպակի համար։

Ջրակայանը ունի 5 ջրհան մեքենայ, 1400 ձիու ուժով։ Երեք ջրհանները ջուրը կը բարձրացնեն 10 մեթր, երկուքը՝ 20 մեթր։ Ջրակայանը իր ելեկտրական ուժը կը ստանայ Երեւանի ելեկտրակայանէն։

Արդ, այս Ջրակայանին մասին թէ գանգատներ կան, թէ գնահատութիւններ։

Քննադատները կ'ըսեն, որ հակառակ հսկայ ծախքերուն եւ չորս տարուան աշխատանքին, ջրհանները չեն կրնար ոռոգել պահանջուած չափով։

Այս տարի պիտի ոռոգուի 2000 հեկտար բամպակ եւ 500 հեկտար ուրիշ մշակութիւններ։ Կը նշանակէ թէ ծրագիրը կատարուած չէ։ Ասոր պատճառ ցոյց կը տրուի այն, որ «ոռոգման ցանցը ցած կը գտնուի»։ Յետոյ գլխաւոր առուները, իրենց սկզբնական մասին մէջ, կ'անցնին անյարմար տեղերէ, հրաբխային հողաշերտերու վրայէ, ուր ջուրը կը ծծուի մեծ քանակութեամբ։ Եւ դարձեալ, ջուրը, անցնելով հողին մէջ, կը խանգարէ հողաշերտերուն հաւասարակշռութիւնը։ Այսինքն հողը կը կքի, հետեւաբար ամրաշաղախն ալ (պեթոն) կը ճաթի։ Այսպէս ջուրը կը կորսուի աչագին քանակութեամբ։ Կարելի չէ եղած, մինչեւ հիմա, գտնել միջոց մը, որ արգիլէ ամրաշաղախին ճաթումը։ Ամերիկացի ճարտարագէտներու ցոյց տուած միջոցներն իսկ օգուտ չունեցան։

Ճարտարագէտ մը կ'առաջարկէ *տիղմով պատել* (colmater) առուներուն յատակը։ Դժբախտաբար Այգըր լճին ջուրը աղբիւրի ջուրի պէս մաքուր է եւ աւազ կամ տիղմ չի թողուր։ Ուստի անհրաժեշտ կը համարէ արհեստական կերպով կաւային հող թափել ջուրին մէջ, պղտորել եւ այսպէս լեցնել բոլոր ծակերը, լաւ մը պատել։ Այս ձեւը փորձուած է վերի առուին մէջ մօտ 300 երկարութեամբ, եւ շատ յաջող անցած է փորձը։

Դժբախտաբար ջուր սպառողներն ալ գեշ ձեւով կ'օգտագործեն ջուրը, եւ աչագին ջուր կը վատնեն։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՇՐՋՈՒՆ ԳԱՌԱԳԵՂ

Մոսկուայէն Երեւան տարած են պետական շրջուն գառագեղը, ուր կը տեսնուին կենդանական աշխարհի լաւագոյն տեսակները,— Մոսկուա ծնած հնգամեայ առիւծ մը, Ուրալեան հսկայ գորշ արջ մը, Սիպերեան գայլեր, Նեղոսեան կենդանի մը, որ կ'ապրի 500—600 տարի, Ճավայեան աշխոյժ կապիկներ եւ թռչուններ։

ԵԼԵՔՏՐԱԿԱՌՔԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանէն կը գրեն Թիֆլիսի «Պրոլետար»ին (24 յուլիս).—

Վերջերս Արուեստի Տան մէջ Եուզբաշեան զեկոյց մը կարդաց Երեւանի ելեկտրակառքի (թրամվէյ) գիծերուն մասին։

Շատոնց է, սկսած են ելեկտրակառքի արհեստանոցներուն եւ պարտէզին շինութիւնները։ Պարտէզը պիտի շինուի այնպէս ինչպէս գոյութիւն ունի Պերլինի մէջ։ Այնտեղ պիտի կեդրոնացուի մեքենական լուացարանը, որու մէջէն անցնելով ելեկտրակառքերը, պիտի մաքրուին փոշիէն, ցեխէն ու ձիւնէն։

Առաջին առթիւ ելեկտրակառքերուն գիծը պիտի անցնի Աբովեան փողոցին ամբողջ երկայնքէն մինչեւ կայարան, յետոյ Մարքսի պողոտայէն, որ ներկայիս կը սալարկուի։ Գիծերը պիտի շինուին երկաթուղիի ձեւով։ Եւ կրկին գիծերով։ Ամբողջ ծախքը կը նախատեսուի 2,700.000 րուբլի։

Եթէ գիծերու երկաթները հասնին շուտով, աշխատանքները պիտի սկսին աշնան։ Կառքերը պիտի շինուին արդիական ձեւով եւ պիտի ունենան 40-50 մարդու տեղ։ Ելեկտրակայանը պիտի շինուի կոմունարներու այգիին մէջ, եւ պիտի ունենայ երկու յարկ։

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Թիֆլիսի մօտակայ Ծղնեթ գիւղին մէջ մեռաւ մանկավարժ, գրող եւ գիւղատնտես Արշալոյս Մխիթարեան։

Մխիթարեան գրականութեան մէջ իր մուտքը գործեց «Դէպի Արարատ» գրքոյկով, որ կը պարունակէ ճամբորդական յաջող նկարագրութիւններ։

Կ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Յուլիս 25ին, Սելանիկի մէջ մեռաւ հին սերունդի ներկայացուցիչ մը, Պ. Կարապետ Ղազարեան, որ ունէր հանրային բեղուն կեանք մը։ Ունէր ինքնայատուկ ըմբռնումներ և քիչ մըն ալ իշխանասաստ բնաւորութիւն, բայց նաեւ գնահատելի տարբերութիւններ՝ իր դասակարգի սովորական ներկայացուցիչներէն։

Գործունէութեան սահմանափակ շրջագծի մը մէջ մնացած է մինչեւ 1922 եւ 1922ի աշունէն սկսեալ սակայն, երբ գաղթականութիւնը հազարներով ապաստան գտաւ նաեւ Սելանիկ, կը կանգնի հանրային կարեւոր շարժումներուն գլուխը։ 1922-1924 շրջաններուն, մեծ դեր կատարած է Թրակիա-Մակեդոնիոյ խնամատարութեան գործին մէջ, իբրեւ խնամատարական եւ ազգային վերին մարմիններու անդամ, իբրեւ Կիւլպէնկեան բարերարներու վստահելի ներկայացուցիչը։ Համայնքը անոր ճիգերուն կը պարտի «Կիւլպալի Կիւլպէնկեան» վարժարանը, որ բարերար գերդաստանի նիւթական աջակցութեամբ, այսօր, նախախնամական դեր կը կատարէ՝ 350 հայորդիներու ձրի ուսում տալով եւ հարիւրեակ մը կարօտ տղոց հագուստ, կօշիկ եւ կէսօրուան ճաշ հայթայթելով։

Ստուգուած, իրապէս կարօտ բազմաթիւ ընտանիքներ մինչեւ այսօր ալ նպաստաւորուած են իր շնորհիւ, բարերարներու նպաստէն։ Դարձեալ, իր ճիգերուն շնորհիւ, ազգային իշխանութիւնը կրցած է միշտ ապահովել կարեւոր եկամուտ մը Կիւլպէնկեան բարերարներէն, կրթական գործին համար։ Կարապետ Ղազարեանի դիրքէն, ներշնչած վստահութենէն եւ ունեցած յարաբերութենէն օգտուած են նմանապէս ուրիշ համայնքներ, Սէրէզը, Կիւմիւլճինան եւայլն.։ Դեռ վերջերս, նոր դիմում էր կատարած բարերարներու մօտ, յօգուտ Մակեդոնիոյ չափահաս որբերուն։

Ծնած է 1865ին Թալաս (Կեսարիա)։ Երեք տարեկան հասակին մէջ ծնողքին հետ փոխադրուած է Թոքաթ, ուր եւ մեծցած է եւ մտած առեւտրական ասպարէզին մէջ։

1895ին էր որ, համիտեան սարսափներէն մազապուրծ լքած է Անատոլուն եւ ապաստանած Սելանիկ։ Ծնողքն ու մերձաւորներէն շատեր զոհուած են 1915ի հայաջինջ եղեռնին։

Սելանիկի Թաղ. Խորհուրդը ազգ. յուղարկաւորութիւն մը կատարած է։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՇՈՒԽԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մամուլի նոր օրէնքով, կը կարծուէր թէ պիտի դադրի Թուրք թերթերու միջեւ ծագած փողոցային կռիւը։

Վերջին թղթաբերով առնուած թերթերէն կ'իմանանք թէ վերսկսած է վէճը, նոյն ոճով — «դատարկապորտ», «հայրենադաւ», «ապուշ», «պնակալէզ» եւայլն.։

«Ճիւմհուրիյէթ» հրատարակեց համայնավարական երկու կոչեր, որոնց համար կ'ըսէ թէ Արիֆ Օրուճ պէյի կողմէ հրապարակ հանուած են Միլլի շարժումի ատեն։ Կոչին մէկը ուղղուած է «Էսկիշէհիրի բանուորներուն եւ գիւղացիներուն», եւ դանոնք կը հրաւիրէ համայնավարական վարչաձեւին յարիլ։

Երկրորդ կոչը, որ կը կրէ 14 Յուլիս 1920 թուականը, հրատարակուած է Էնկիւրիի մէջ եւ ուղղակի «Թուրքիոյ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. կեդրոն»ին կողմէ։ Այս կոչը «քաղքենի» կը նկատէ օրուան Թուրք կառավարութիւնը, եւ ուղղակի բոլշեւիկեան քարոզութիւն կ'ընէ։

«Եարըն» նոյնութեամբ դրած է առաջին կոչին «քլիշէ»ն, եւ կարգ մը շատ անարգական ածականներէն յետոյ, 17 հարցում կ'ուղղէ Եունուս Նատիի։ Ի մէջ այլոց կ'ըսէ թէ «դուն չէի՞ր որ, Մաթէոսեան տպարանը առնելուդ առթիւ հարիւր հազար ոսկիի վնաս հասցուցիր պետական գանձին»,

«Եարըն» յետոյ կ'ըսէ թէ «Ճիւմհուրիյէթ» թերթը բաժնետիրական ընկերութեան մըն է, որ մէկ միլիոն ոսկի դրամագլուխ ունի, եւ որուն բաժնեթուղթերուն հարիւրին 51ը Եունուս Նատի պէյի կը պատկանի եղեր։ «Այսքան դրամ լրագրութեա՞մբ շահեցար, եւ կրնաս բացէ ի բաց հրատարակել անունները միւս բաժնետէրերուն։ Մեծ հայրենասէր !, կ'ըսեն թէ անոնց մէջ օտարներ ալ կան...»,

Գալով կոչին, Արիֆ Օրուճ պէյ կ'ըսէ թէ նախ յայտնի չէ թէ ատիկա իրն է, քանի որ ո՛չ թուական կը կրէ, ոչ ալ ստորագրութիւն։ Յետոյ, ինքը հաճոյքով կը ստորագրէ այդ կոչը՝ քանի որ աշխատաւորական գրութիւն մըն է, եւ նոյն իմաստ տողեր կան իր հիմնել ուզած Բանուոր-Գիւղացիական կուսակցութեան ծրագրին մէջ։ Ա՞յս է «հայրենադաւութեան փաստաթուղթ» բանը։

⁂ «Ճիւմհուրիյէթ» ալ դիտել կուտայ թէ ո՞վ կ'ըլլայ այս դատարկապորտը, որ յանդգնի հարցում ուղղել իր խմբագրապետին։ Անոր գրածը պարզապէս կը նմանի փողոցի շուներու հաչոցին։ «Այդ շուներուն չեն պատասխաներ, այլ անոնց գլխուն պարզապէս բիր մը կ'իջեցնեն։ Արիֆ Օրուճի անիծեալ եւ դաւաղիր գլուխին իջեցուած մէկ մէկ բիրեր են մեր հրատարակած փաստաթուղթերը, եւ անոնք են որ զինքը ապուշ վիճակի մատնած են։

«Ապուշ եւ տկար դատարկապորտը ինքնասպանութեան կը հրաւիրէ մեր խմբագրապետը։ Արիֆ Օրուճին խօսքով ոչ թէ ինքնասպան ըլլալ, այլ եղունգ կտրելն անգամ աշխարհի ամէնէն աններելի ոճիրն է»։

Ո՞Ր ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ԵՏ ՊԻՏԻ ԱՌՆՈՒԻՆ

Փոխանակուած Թուրքերը մեծ մտահոգութեան մատնուած են, որովհետեւ իրենց ձեռք գտնուած յունական կալուածները ետ պիտի առնուին։

Այս առթիւ դիմում կատարուած է կուսակալի օգնական Թալըթ պէյի որ յայտնած է թէ օրէնքը դեռ պաշտօնապէս չէ հաղորդուած, ուստի որոշ բան մը չի կրնար ըսել։ «Գալով փոխանակեալներէն շատերու ձեռքէն կալուածները ետ առնուելու զրոյցին, չեմ կարծեր որ օրէնքը այս տեսակ հետեւանք մը ունենայ» աւելցուցած է Թալըթ պէյ։

Օրէնքին մամուլին մէջ հրատարակուած պատճէնին համաձայն, կալուածները ետ առնուած փոխանակեալներուն մուրհակներ պիտի տրուին փոխարէն։ Միւս կողմէ, օրէնքը միայն Պոլսոյ նահանգներուն համար գործադրելի է, միւս նահանգներուն մէջ չպիտի գործադրուի։

⁂ Միւս կողմէ, վերջին պահուն առնուած լուրերու համաձայն, օրէնքը պաշտօնապէս հաղորդուած է կուսակալութեան։ Օրէնքին համաձայն ետ տրուելիք կալուածները մէկ միլիոն ոսկի արժէք ունին։ Գաղթականներուն յատկացուած շէնքերուն փոխարժէքը պիտի վճարուի կալուածատէր Յոյներուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՆՈՒՈՐԻՆ ՀՈԳԵՐԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պիքքիթ Փօթ անուշեղէնի գործարանը աշխատողներու թիւն է 300—400։ Գործաւորներու հարիւրին 90ը մեր հայրենակիցներն են։ Գործարանատէրը ընդհանրապէս գոհ է անոնց աշխատանքէն։ Այրերու օրականն է 23-30 ֆրանք։ Իսկ կիները եւ աղջիկները կը ստանան 8-14 ֆրանք։ Կան կին եւ աղջիկ գործաւորներ որ կտորով կ'աշխատին, 18էն մինչեւ 20 ֆր. ստանալով։

Գործադրկութեան սկիզբէն մինչեւ մօտ երկու ամիս առաջ, այս փոքր գործարանին գործերը շատ թոյլ էին։ Այդ ժամանակին մօտաւորապէս 80 գործաւոր արձակեց, իսկ 15 օր կամ ամիս մը վերջ, գործարանատէրերը նորէն կանչեց իր գործաւորները գործի գլուխ 2-3 ամիս շարունակ 8-11 ժամ աշխատցուց, տագնապը ծանրանալով յուլիս 28ին արձակեց 50 գործաւորներ։ Ներկայիս ոչ մէկը գործ գտած է։ Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ կը պտտին գործարաններուն դռները, բայց յուսահատ տուն կը վերադառնան։ Այն 350 գործաւորները որ կ'աշխատինք այս գործարանին մէջ բոլորս ալ մտահոգ ենք, վախնալով որ այսօր-վաղը մեզ ալ դուրս կը ձգեն։

Լ. Իվերկեան

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԵՆ

Հ. ՊԱՐՊԻՒՍԻ LE MONDEԸ

«Փրավտա» կը գրէ Պարպիւսի Le Monde *շաբաթաթերթին մասին.—*

Le Monde, *զոր կը հրատարակէ* Անրի Պարպիւս, նպատակ ունէր համախմբել ֆրանսական պրոլետարիատին գրական ուժերը եւ ազդել մանր-քաղքենի գրողներուն վրայ, անոնց տալով պրոլետարական գաղափարներ։ Դժբախտաբար այդպէս չեղաւ։ Խմբագրութեան տկարութեան պատճառով, Le Monde դարձաւ պրոլետարիատին հակառակորդ գաղափարներու պաշտպանը։

Խարկովի համաժողովը (Միջազգային Յեղափոխական Գրողներու կողմէ) Պարպիւսի ղրկեց նամակ մը պահանջելով արմատական փոփոխութիւններ շաբաթաթերթին ուղղութեան մէջ։

Պարպիւս կը պատասխանէ Միջազգային Կարմիր Օգնութեան թէ ճիշդ կը համարի այդ մեղադրանքները եւ կը խոստանայ սրբագրել իր սխալները։ Դժբախտաբար մինչեւ այժմ չէ կատարած իր խոստումները։

ԳԵՐԻԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Մարիէտտա Շահինեան, այս հայ գրագիտուհին, որ միայն ռուսերէն կը գրէ, «Իզվեստիա»յի մէջ կը նկարագրէ Ջրաելեկտրակայանի մը շինութիւնը 28 քիլոմեթր հեռու Վլատիկավկասէն։

Նախ կը բացատրէ թէ ի՛նչպէս ջուրը կը թափի 300 մեթր բարձրութենէ մը, գլխաւոր ազդակը աշխարհի ամենազօրեղ կայանին ելեկտրական ուժին։

Պէտք է խոստովանիլ, որ, կ'ըսէ գրագիտուհին, աշխատանքի պայմանները տաժանելի են, — յորդահոս անձրեւ, խոնաւութիւն որ յօդացաւ կը պատճառէ, ապառողջ բնակարաններ, աշխատաւորի զգեստի պակաս, շինութեանց նիւթերու յապաղում, ահաւոր արկածներ, հաղորդակցութեանց եւ փոխադրութեան միջոցներու չգոյութիւն, (որպէսզի բանուորները չփախին)։

Քննիչը, որուն հետ այցելեցինք աշխատաւորներուն, շարունակ գլուխ կ'օրօրէր՝ սիրտը պրկուած։ Ոչ իսկ կաթսայ մը ունին բանուորները, քիչ մը ջուր տաքցնելու համար։

Եւ սակայն ինչ որ զարմանալի էր, այն էր թէ բանուորները երբեք չուզեցին գանգատիլ հակամարդկային այս պայմաններուն դէմ։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՀՐԱՒԷՐԸ ԿԱՆՏԻԻ

Հնդիկ ազգայնական առաջնորդը Կանտի հրաւէր ստացաւ Մուսոլինիէն այցելելու նաեւ Իտալիա, երբ իր մտադրած ճամբորդութիւնը սկսի կատարել Եւրոպայի մէջ։

Կանտի 15 օրէն պիտի մեկնի։ Իրեն կ'ընկերակցին իր աշակերտուհին, Միս Սլէտ, ծագումով Անգլուհի, որուն մայրը վերջերս մեռաւ Անգլիոյ մէջ, իր անձնական քարտուղարը, եւ փաստաբան մը, որ հնդիկ ազգ. խորհուրդին անդամ է։

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԿԷՖԷԼՈՒԻ ՄԷՋ

Կէֆէլուի առաջին փոխ-նախագահ նշանակուեցաւ Ակուլով։ Բ. փոխ-նախագահ նշանակուեցաւ Եախյաւ, իսկ Գ. փոխ-նախագահ Պալիցկին։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՀՈՄ (*պատմուածքներ Տոլստոյէ*)։ *Պատանեկան Գրադարանը, թիւ 4։ Ամէն շաբաթ նոր գրքոյկ մը։ Հրատ. Սահակ Մեսրոպ տպարանի, Գահիրէ։ Գին՝ 1 եգիպտ. ղահեկան։*

«ԱՌՈՂՋ ԿԵԱՆՔ» թիւ 7 (յուլիս), ամսագիր բժշկական եւ առողջապահական։ Տէր եւ տնօրէն Տոքթ. Միհրան Քէչիշեան, 126 Rue Legendre, Paris։ *Տարեկան բաժնեգին 40 Փր. կամ 2 տոլար։*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Զապթիէին պետը իր երբեմնի հակառակորդին ջախջախումի օրին մէկը դիւրացնելու համար, արդէն 1890էն ի վեր անոր մասին Ելտըզ աննպաստ տեղեկութիւններ կուտար։ Օրթագեղի դէպքը ընդարձակ ժուռնալի նիւթ հայթայթեց։ Իբր թէ Հայրապետ էֆէնտի օգտուելով Օրթագեղի բացառիկ դիրքէն, հոն յեղափոխական գաղտնի կեդրոն մը հաստատած էր, ինչպէս Զէյթունի հանգանակութեան պարագաները կը հաստատէին։ Եւ Հասան փաշան ալ անգիտակից գործիք մըն էր հայ դաւաղիրին ձեռքը։ Այսպէս, կեդրոնական ոստիկանութիւնը մէկ կողմէն Պէշիկթաշի պաշտպանին սրատեսութիւնը կասկածելի ընելով՝ միւս կողմէն ալ հայ էֆէնտին վերջնականապէս միմլէմիշ կ'ընէր. այսինքն կասկածելի ցոյց կուտար Ելտըզին։

Ժ.

Պոլսոյ 1896ի Մեծ կոտորածէն մէկ քանի օր առաջ, ոստիկանական պաշտօնեայ մը Հայրապետ էֆէնտիին գրասենեակը ներկայանալով, քաղաքավարօրէն խնդրեց Պապը Զապթիէն հրամմել, փաշային հետ տեսակցութեան մը համար։ Էֆէնտին առանց սեւէ տարակուսանքի կարծեց թէ այդ տագնապի ժամանակները իր հետ Հայոց գործերուն վերաբերմամբ խորհրդակցութեան մը պէտքը տեսնուած էր։ Երբ պաշտօնեան մեկնեցաւ, ինքն ալ կառք մը կանչելով Պապը Զապթիէ հրամայեց։ Այդ պահուն եթէ կասկած մը ղրդուած՝ չորս կողմը դիտելու հետաքրքրութիւնը ունենար, պիտի նշմարէր հրաւիրակը՝ խանին բոլորտիքը դեգերուն։ Ու երբ իր կառքը յառաջանալ սկսաւ, ուրիշ մըն ալ անոր ետեւէն կ'երթար, մէջը միեւնոյն պաշտօնեան։

Էֆէնտին, ոստիկանատան մեծ սրահը ելլելուն, իր հրաւիրակն ալ ետեւէն հասնելով, զինքը պույուրունով մը տնօրէնին եւ ոչ թէ նախարարին սենեակը մտցուց։ Տնօրէնը իր այցելուին ոտքի ելլելով ընդունեց, ինչպէս պատշաճ էր վարուիլ պետական բարձր աստիճանաւորի մը հետ, բայց այնպիսի դիրք մը բռնեց որ անոր նստելու ժամանակ չթողուց, Ծամծմելով մը ըսաւ թէ օրուան կացութեան վերաբերեալ ինչ ինչ գործերու համար իրմէն քանի մը տեղեկութիւն պիտի խնդրէր։ Էֆէնտին պաշ իւսթիւնէ— գլխուս վրայով— մը իր ծառայութիւնները մատուցանելու պատրաստակամութիւն յայտնեց։

— Բայց այսօր շատ զբաղած եմ։ Ձեր վսեմութեան հետ երկարօրէն տեսակցիլ կարող չեմ, իմացուց միւտիր պէյը։

— Ո՛ր օրուան համար որ կ'ուզէք, վերստին կուգամ, պատասխանեց էֆէնտին։

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, թէ ե՞րբ յարմար ժամանակ կրնամ գտնել, ծամծմեց Թուրքը։

Ու իր շնագայլի դէմքին վրայ հրճուանքի ժպիտով շարունակեց։

— Ի՛նչ հարկ, որ երթալով գալով յոգնիք։ Լաւագոյն կ'ըլլայ որ քանի մը օր մեզի հիւր մնաք ու ո՛ր օրը յարմարի՝ տեսակցինք։

Եւ առանց դիտողութեան մը սպասելու, դռնէն դուրս ելաւ։ Վսեմափայլ էֆէնտին կայնած տեղը պաղած մնաց։ Երկու ոստիկան ներս մտան, եւ սովորական պույուրունովը զինքը տարին սենեակ մը, որուն դուռը վրայէն կղպեցին, մէնը իխթիլաթ, յարաբերութենէ զըրկուած, յայտարարութեամբ։

Բակին վրայ նայող մեծ սենեակին մէջ, պատուհանին առջեւը ոտքի վրայ, կալանաւորեալը կը ծխէր, կը ծխէր, մտածկոտ, երազուն, աշնան գաղջ իրիկուն մը մարը մտնող արեւուն անուշութենէն թմրած։

Կործանած էր։ Ժամուան մը իսկ բանտարկութիւնը կը բաւէր, ինչպէս բոպէ մը տեւող երկրաշարժը, իր տանը փլուզումին։ Թուրքը միջավայրը կը ճանչնար։ Հայկական խնդրին ծագումէն ի վեր մահմետականներուն հանրային կարծիքին ուշադիր հետեւած ըլլալով, անոնց գրգռեալ զայրոյթին կատաղութիւնը իրեն քաջածանօթ էր։ Ինքը արդար կամ անարդար՝ կորսուած էր ։ Այլեւս ամէնուն աչքին պիտի ներկայանար իբր Օսմանեան պետութեան խային մը։ Ու իր պարագան կը ծանրանար նմանաւանդ այն նկատումով, որ տէրութիւնը զինքը փառքերով ու պատիւներով յղփացուցած էր, իր ամբողջ հարստութիւնը ինչպէս եւ դիրքը Թուրք կառավարութեան պարտական էր։ Փճացած էր իր վարկը այլեւս. փաշաները պիտի զգուշանային հետը որեւէ յարաբերութիւն ունենալէ։ Կառավարական պաշտօնատուները առիթէն օգուտ պիտի քաղէին իր մեծաքանակ պահանջները չվճարելու համար։ Մեծ գործեր ընելու անկարողութեան պիտի դատապարտուէր։ Ու այս ամէն աղէտները կրնային ոչինչ համարուիլ, եթէ երբեք կարենար ազատուիլ։ Կը զգար թէ դաւի մը զոհ էր։ Հայ մեծամեծները խորտակելու թրքական քաղաքականութեան մը կասկածը շատոնց ունէր։ Ինքն ալ զոհ պիտի երթար։ Երկարատեւ բանտարկութեան մը երկիւղը սկսաւ հոգիին տիրել։

Ու պատուհանէն մէկ մըն ալ նշմարեց իր գրագիրը, որ առջեւը բռնակիր մը ձգած, եւ անոր կռնակը անկողին մը կը մտէր բակը։ Կարծեց իր դագաղը տեսնել։ Գրասենեակէն հեռացած պահուն, ըստ սովորութեան, իմացուցած էր ո՛ւր երթալը, եւ միանգամայն շուտ վերադարձը։ Ուշանալուն վրայ, գրագիրը խելք ընելով՝ զինքը փնտռելու եկած էր։ «Եթէ կ'ուզէք, անկողին մը բերէք, ան հոս պիտի մնայ», պատասխանը տրուած էր։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պոմոն Սէն Ժիւլիէնի (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. Նազար Իշխանեանի պարտէզին մէջ։

Երգ, արտասանութիւն, նուագ, բանախօսութիւն, հայկական պարեր։ Ձոխ պիւֆէ։

Տախքերու մասնակցութեան համար՝ 3 ֆրանք

ԴԱՇԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան կողմէ, իր կազմութեան 5րդ տարեդարձին առթիւ։ Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին St. André, Bar-Restaurant du Bélvèdre.

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Առնել 26, 27, 28, 35, 36 թիւ հանրակառքեր

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Վռամեան խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ու կէսին Նոր Ակումբին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբի ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ու կէսին, 131 Fbg. du Temple.

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Ակումբը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ֆուրկ, Ե. Պ.— 35,
Շալէթ, Արտ.— 100,
Պարժօլ, Տէմ.— 70:
Վէնսէն, Գ. Հ.— 38,

Le Gérant H STEPHAN

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) *մինչեւ Սէն Լուի* (St. Louis) *երկարող գծին վրայ հայկական 250 տուննոց առաջին գիւղը։ Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ։ Այս հողաբաժինները կը գտնուին Գանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թիւ 29 թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ, (նոյնպէս թիւ 31 եւ 32 թրամուէյներու եւ պուլվարին քովէն 10 թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերուքով)։*

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մէթրօէն սկսեալ։

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆր. վճարում, Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ։

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փոն-տը-Վիվօ (Pont-de-Vivaux) *Թրամվ. 13, ձիարձակարանին դիմացը, 225 մէթրոնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններով։*

3.— Ճիշդ Սէն. Լու (St.Loup) *գիւղին մէջ, Թրամուէյի գծին վրայ, 400 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններ։*

4.— Թիւ 2 (Plan-des-Cuques) *Թրամուէյի վերջաւորութեանը եւ գծին վրայ 425 մէթրօնոց հողաբաժիններ, Ջուր, ելեկտր., պուլըվառները շինուած են, նպաստաւոր պայմաններ։*

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) *Թրամուէյի գծին վրայ 1540 մէթրօնոց հողամաս մը։*

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Olives) *Թրամուէյի գծին վրայ 637 մէթրօնոց հողամաս մը։*

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. Պ. Լուտվիկ Տիարպէքիրլեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր, Պառ տէ Լիոն, Գուռ Պէլզէօնս (Bar des Lions, Cours Belsunce), Marseille.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պրուսայի Սէլէօզգիւղէն Տիկ. Իսկուհի Մարտիկեան կը փնտռէ իր որդին Մաթէոս Մարտիկեան (25 տարեկան) որ Պոլսէն փոխադրուած է Քորֆուի որբանոցը, ուրկէց 1923ին մեկնած է Ֆրանսա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցող Սէօլէօզցիներէ եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել Իսկուհի Մարտիկեանի 6 Rue Luski, Roustchouk, Bulgarie.

— Օր. Անուշ Տէր Առաքէլեան կը փնտռէ իր հայրը Գէորգ Առաքէլեան (Անթաքիոյ Հաճի Հափլի գիւղէն) մայրը Մարիամ, եղբայրները Պօղոս, Առաքէլ, քոյրը՝ Ծաղիկ։ Իմացնել, Ա. Տէր Միքայէլեանի, 1 Rue Brodelet, Gagny (S. et O.). France.

— Կը փնտռուի Կեսարացի Ստեփան Սվազլեան, (20 տարեկան) հօր անունը՝ Յարութիւն, մօր անունը՝ Կիւլիւզար, 5 տարի առաջ Նոր Իսթի միջոցաւ Պէյրութէն փոխադրուած է Փարիզ։ Երկու տարիէ ի վեր իրմէ լուր չկայ։ Իմացնել իր եղբօր Հրանդ Սվազլեանի, Garage Alexandrette, Bouston Gul Ab, Alep, Syrie.

— Ազսարայցի (Գոնիա) Վերոնիքա Կարապետեան՝ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Երուանդ Կարապետեան։ (Հայրը՝ Սրապ, եղբայրները՝ Կարապետ, Յակոբ մեռած են։) Երուանդ 8—9 տարեկան հասակին գրուած է Տէր Զօրի Թուրք վարժարանը, Անկէ իվեր մայրը լուր չունի զաւկէն։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, 48 Etienne Dolet. Alfortville (Seine), France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

21.— «Է՛Յ ՄԻՒՍԼԻՄԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՍ...»

— Դուն կ'ուզես որ Հայերը մեզ սպաննե՞ն, եւ մեր մեռելները կոխոտե՞ն։ Մահը մէկ անգամ կը պատահի, աւելի լաւ է մեռնիլ քան թէ կրել անոնց կատարած անարգանքը։

Հաւաքական ձեւով համախմբուած մարդոց հոգեբանութիւնը այսպիսի դէպքերու մէջ չափազանց շուտ գոյն կը փոխէ։ Անոնց տրամաբանութիւնը եւ բանականութիւնը չի նմանիր անհատներու հոգեբանութեան։

Կուսակցականներուն խօսքերը լսելով, ժողովուրդը նորէն բորբոքեցաւ։ Ամէն գլխէ աղաղակ մը կը բարձրանար։ Բոլորը կը պնդէին թէ իսլամութիւնը ծաղրուած եւ անարգուած է։ Մինչեւ իրիկուն ճառ խօսեցայ, համոզելու եւ խաղաղեցնելու համար այս բազմութիւնը։ Իրիկնադէմին, հազիւ յաջողեցայ անոնց մոլեգնութիւնը հանդարտեցնել եւ հաւաքուած ժողովուրդը ցրուել։

22.— ԴՐԱՄՈՎ ՈՒ ԿԻՆԵՐՈՎ, ՄԻՆՉԵՒ ՊԱԼԱՏ...

Այնուհետեւ, կոմիտէին վարիչները, տեսնելով որ իրենց ծրագիրը ջուրն ինկաւ, հետեւաբար յուսահատութեան եւ պայրոյթի մատնուեցան, միւս կողմէ կառավարութեան առջեւ պատասխանատուութենէ վախնալով, խելակորոյս վիճակ մը ստացած էին։ Եւ լուր կը տարածէին թէ յեղափոխութիւնը, որ ձախողեցաւ, ուրիշ բան չէր, բայց եթէ ինքնապաշտպանութեան համար փոխադարձութիւն մը Թուրքերուն, որոնք իրենց վրայ յարձակած էին, թէ Թուրքերը արիւնարբու եւ մոլեռանդ ազգ մը կը կազմեն, այնպէս որ բոլոր ոչ-իսլամները պիտի մատնուին նման յարձակումներու եւ պիտի սպաննուին անխնայ։ Այսպիսի լուրերով կը խռովէին Պոլսոյ ժողովուրդին միտքը։

Կոմիտէն ի վերջոյ դիմեց նաեւ օտար դեսպանատուններուն, երեւակայութենէ եւ խելքէ դուրս ամբաստանութիւններ ըրաւ, քարոզութիւններ կատարեց ու կատարել տուաւ, եւ այս մասին առհագին դրամ շռայլելով մէկտեղ, գեղանի Հայուհիներու ազդեցութիւնը ուզեց շահագործել։ Մէկ ձեռքին մէջ դրամ, միւս ձեռքին մէջ կին(*)։ Ի՞նչպէս կարելի չպիտի ըլլար գիւթել ու հրապուրել տկար կամքերը, վարանոտ բնաւորութիւնները, տգէտ, ապուշ, նենգ ու զաւածան մտաւորականներն ու թոյլ խղճմտանքները։

Այս պայմաններուն մէջ, Ապտիւլ Համիտի շրջանին ոստիկանական նախարարը ի՞նչ գնահատանք կրնայ ստանալ պատմութենէն։ Այս հարցումիս թող պատասխանէ այն, որ կը շարունակէ կարդալ այս յուշերս եւ չէզոք ու անկողմնակալ խղճմտանքով մը կը խօսի։

23.— ՀՐԱՄԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ ԽՈՒԶԱՐԿԵԼՈՒ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ...

Հայերը, շարունակելով իրենց քարոզութիւնները, յամառութեամբ զրոյց կը տարածէին թէ Թուրքերը յարձակում պիտի գործեն նաեւ ուրիշ ոչ-իսլամներու վրայ։ Իբրեւ ապացոյց այս զրոյցներուն, Հայերը սկսան փողոցներուն անկիւնը ծեծել Յոյները։ Գանակոծուած եւ վիրաւոր Յոյները հաւաքելով, դարմանել տուի։ Բոլորն ալ միաբերան յայտարարեցին թէ իրենց վրայ յարձակողները Հայերն էին։ Ո՛վ թշուառ բայց սիրելի ու ազնուական Թուրք, ի՛նչքան զրպարտեցին քեզ եւ ի՛նչ ոճիրներ նիւթեցին անունիդ դէմ։

Երբ այլեւս խռովութիւնները յաջողեր էի կասեցնել, հաւաքել տուի այն մարդիկը որոնք մեղսակից էին դէպքերուն մէջ կամ առաջնորդներ էին անոնց։ Նոյն ատեն ամէն կողմ ընդհանուր խուզարկութիւններ կատարելու համար ծրագիր մը մշակեցի։ Միտքս դրած էի խուզարկել Հնչակեան կուսակցութեան վարիչներուն եւ պետերուն տուները, գրաւել անոնց թուղթերը, զէնքերը, ռումբերը եւ ինչ որ կար։

Արդէն քիչ չէին պակսեր այնպիսի վաւերաթուղթեր, որոնք յստակութեամբ կը բացատրէին կոմիտէին բոլոր ծրագիրները։ Սակայն անհրաժեշտ էր ամբողջացնել։ Խուզարկութեան այս հրամանը ընդհանուր էր, այնպէս որ հայաբնակ բոլոր գաւառներուն մէջ եւս խուզարկութիւն կատարելու համար ամէն կողմ հրահանգ ղրկեցի։ Խուզարկութեանց հետեւանքով յաջողեցայ կարեւոր թուղթեր գտնել կոմիտէին անդամներուն ու պետերուն տուներուն մէջ։ Որպէսզի ամբողջովին հասկցուին հայ յեղափոխական կազմակերպութեան էութիւնն ու նպատակները, անհրաժեշտ է կարդալ այդ թուղթերէն գէթ մէկ քանին։

24.— ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿԻՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐ...

Ուշադրութեան արժանի կարեւոր վաւերաթուղթ մըն է այն կանոնագիրը, որ հայերէն լեզուով եւ ձեռքով գրուած է, ընդամէնը 3 էջ, եւ կը կրէ Հնչակեան կուսակցութեան Պոլսոյ մասնաճիւղին կնիքը։ Այստեղ կ'արտատպեմ այդ կանոնագրին մէկ քանի յօդուածները.

(Շար.)

(*) ԽՄԲ.— Պատմութեան ընթացքը չխանգարելու համար, չենք պատասխաներ այս եւ նման գարշելի յերիւրանքներու:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
6 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1639

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անցեալ օր պարզած էինք պարսկական կառավարութեան բռնած դիրքը՝ քրտական շարժման հանդէպ։ Դիրք մը՝ որ կը ներկայացնէ վճռական կամք՝ խափանելու որ եւ է խլրտում իր հողերուն վրայ։

Ըսած էինք թէ՝ արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առնուած են, Արարատի սահմանակից շրջաններու քիւրտ աշիրէթները հեռացնելու, եւ լերան բարձունքներն ապաստանած ըմբոստները հնազանդութեան հրաւիրելու համար։

Նոր չէ որ Թէհրանի կառավարութիւնը կը ձգտի հաւատարմօրէն կատարել իր յանձնառութիւնները՝ հանդէպ իր դրացիներուն։

Միակ փոփոխութիւնը այն է որ, այս անգամ շատ աւելի վճռական եւ խիստ միջոցներու կը դիմէ, ո՛ր եւ է կասկած չներշնչելու համար։ Եւ այս՝ անոր համար որ, Շէյխ Մահմուտի ապստամբութիւնը (Իրաք) պղտորեց Պարսիկներուն միտքը։ Մինչդեռ բուն քրտական խնդիրը կապ ունի միայն Թուրքիոյ հետ։

Ուրեմն, մենք պատրանքներ չունինք այս մասին։

Առաջին օրէն իսկ, մենք դէմ ենք եղած ո՛ր եւ է քրտական խլրտումի՝ Պարսկաստանի եւ Իրաքի մէջ։ Եւ դէմ ենք այսօր աւելի քան երբեք։

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, առիթ բռնելով կասկածելի քիւրտ վարիչի մը նոյնքան կասկածելի յայտարարութիւնները, կը պահանջէ որ Դաշնակցութիւնը խզէ իր կապերը՝ Հօյբունի հետ։ Արդ անանուն մարդը ըսած է եղեր թէ իրենք (Հօյբունը) միայն Թուրքիոյ դէմ չէ որ կը գործեն, այլեւ Իրանի եւ Իրաքի դէմ։

Ուրիշ առթիւ ալ դիտել տուած ենք թէ հարցեր կան որոնց մասին որքան քիչ խօսուի հրապարակաւ, այնքան լաւ է։ Այս հարցն ալ կրնայինք դասել այդ շարքին մէջ։

Բայց քանի որ հրապարակաւ իմաստութիւն կը սորվեցնեն մեզի, ականջ դնելով առաջին հանդիպողին, անհրաժեշտ կը գտնենք յայտարարել, «ի բուժումն գայթակղեալ մտաց».—

Ամենաթեթեւ կասկածն իսկ, թէ Հօյբունը կը գործէ Իրանի եւ Իրաքի դէմ, միայն մէկուն դէմ թէ երկուքին մէկ, բաւական է բոլորովին մեկուսացնելու Հօյբունը։

Քրտական կոմիտէն այն ուժը չէ որ կարենայ տանիլ այդ «եռաճակատ» պայքարը։ Իսկ այդպիսի պատահականութեան մը հանդէպ՝ ուրիշներէն խելք սորվելու պէտք չունինք։

Այս կէտը միանգամ ընդ միշտ լուսաբանելէ յետոյ, կը մնայ հարցնել մեր ընդդիմադիրներուն.—

Իսկապէս կը հաւատա՞ք թէ բոլորովին անպէտ, անարժէք բան է քրտական շարժումը։

Զանազան առիթներով պարզած ենք մեր տեսակէտը՝ այս հարցի մասին, եւ աւելորդ պիտի ըլլար կրկնութիւններ փորձել։

Մենք հրաշքներ չենք սպասած եւ չենք սպասեր այդ շարժումէն։ Մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ, երբ ամէնէն շահակից պետութիւններն անգամ ամէն բանէ առաջ իրենց ներքին ապահովութեան, խաղաղութեան եւ զարգացման հոգն ունին։

Իրողութիւն է որ կրակ մը կը վառի Թուրքիոյ կողքին, այսպէս կոչուած արեւելեան նահանգներուն մէջ։ Կրակ մը որ կը տեւէ 1925էն ի վեր։ Կրակ մը որ սկիզբ առաւ տաբերային պոռթկումով, պահ մը խաւարեցաւ, յետոյ նորէն արծարծուեցաւ աւելի լուրջ հիմերու վրայ։

Արդ, ո՛ր եւ է քաղաքական կազմակերպութիւն պարտաւո՞ր է հետաքրքրուիլ այս կրակով թէ ոչ։ Գոնէ այնքան որքան կապ ունի մեր շահերուն հետ։ (Չէ՞ որ կռիւները տեղի կ'ունենան մեր հողերուն վրայ)։

«Ազգովին» ոտքը գետնէն կտրելու խնդիր ալ չկայ այստեղ։ Հարցումը պարզ է, եւ կը պահանջէ բացորոշ պատասխան։

Կրնա՞նք այս խնդիրն ալ յանձնել Երեւանի «իմաստուն» վարիչներուն հայեցողութեան, երբ գիտենք որ—դո՛ւք ալ, մենք ալ—ան չունի ո՛րեւէ սեփական քաղաքականութիւն, եւ հլու-հնազանդ կամակատարն է Մոսկուայի։ Իսկ այս վերջինը՝ կ'ուզէ, կը ճգնի քրտական շարժում ստեղծել Պարսկաստանի մէջ եւ անոր դէմ, Իրաքի մէջ եւ անոր ու հոգատար իշխանութեան դէմ։

Պարտաւո՞ր ենք—հարց կուտանք նորէն—հետաքրքրուիլ, նոյնիսկ ձեր նախատեսած չարիքները կանխելու համար։ Որպէսզի քրտական շարժումը չշեղի իր բնական ընթացքէն, գործիք չդառնայ այս կամ այն աշխարհակալութեան ձեռքը։

Փաստ է որ քրտական—ինչպէս հայկական—ապստամբութեան բուն պատասխանատուն, Թուրքիան, ամէն դիւային միջոցի կը դիմէ, շարժումը իր հարեւաններուն, մանաւորապէս Պարսկաստանի դէմ դարձնելու համար։ Այս վերջերս երեւան հանուեցան թրքական մէկէ աւելի դաւեր, որոնց հանդէպ անտարբեր մնալ՝ կը նշանակէ ամէն բան բախտին ձգել։

Միայն այս հարցումներուն պատասխանը՝ պիտի լուսաբանէր շատ մը թիւրիմացութիւններ։

Տակաւին ուրիշ հարց որ, ռամկավարներուն — ինչպէս Երեւանցիներուն — համար «անվիճելի» իրողութիւն է նշանաւոր հէքեաթ մը։ Երկուքն ալ կը հաւատան թէ քրտական-հակաթուրք-շարժման գլուխը կանգնած է Անգլիան...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՆԱՄԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Ինչպէս կ'երեւայ, սեւ կատու անցած է ռամկավարներուն եւ Երեւանցիներուն միջեւ։ Ծանօթ է Ամերիկայի «Պետական» կարմիր Խաչինմէջ ծագած կռիւը, որ դէմ դիմաց հանեց ռամկավարներն ու Հօկը։

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, այս առթիւ դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (15 յուլիս).—

— «Արտասահմանի մէջ կան տարրեր, որ Հայաստանի բարեկամութիւնը իրենց մենաշնորհը կը նկատեն։ Ինքզինքնին Հայաստանի հարազատ բարեկամ կը հռչակեն եւ կը պնդեն թէ իրենցմէ դուրս եղողներ, բոլորն ալ, անհարազատ ու դիմակաւոր են, պէտք է Հայաստանի թշնամիներուն մէջ դասուին։

Այս մարդիկ որպէս թէ համայնավար են. որպէս թէ ըսինք, որովհետեւ, եթէ իրօք ու բանիմաց համայնավարներ ըլլային, դժուար չէր հասկնալ իրենց ըսածը ու խօսք հասկցնել իրենց։ Անոնք սակայն 30 տարիէ սկսեալ Հնչակեան, Դաշնակցական եւ այլ կազմակերպութիւններու մէջ մտած ու ելած մարդիկ են եւ ամէն տեսակ ջուրի մէջ գլտորուելով կլոր քարեր դարձած են, որոնցմով անկարելի է պատ հիւսել։ Մեծ ճիգերով կարելի կ'ըլլայ զանոնք իրարու վրայ կուտել, եւ ահա փոքրիկ պատահարով մը կը փլին ու ցիրուցան կ'ըլլան։ Իրենցմէ շատեր կան որոնք երէկ թունդ ազգայնականութիւն կը ծախէին, այսօր ազգայնականութիւնը թոյն կը կոչեն ու խորշելով կը խորշին անկէ, իսկ վաղը յայտնի չէ թէ ի՛նչ գոյն պիտի առնեն։ Իրենց մէջ քիչ չեն նաեւ այնպիսիներ որ թէեւ օրն ի բուն «համայնավարութիւն» կը քարոզեն, դրամատիրութեան անիրաւութիւնները, պուրժուական կարգերը կը ձաղկեն, եւ բանուոր դասակարգին զրկանքներուն մասին կը ճառեն, բայց իրենք կը գործեն ու կ'ապրին դրամատէրի պէս, նոյնիսկ վաշխառութիւն կ'ընեն, եւ իրենց առեւտուրին մէջ քանի մը սէնթ շահելու համար երբեմն այնպիսի հնարքներու եւ միջոցներու կը դիմեն որ ամէնէն ճարպիկ պուրժուային ալ մատ խածնել կուտայ։

Չենք գիտեր թէ այսպիսիներ ի՛նչ վերաբերմունք պիտի գտնէին, եթէ Հայաստան ըլլային, ուր քանի մը անասունի տէր գիւղացին կուլակ կը կոչուի ու դասակարգային թշնամի կը յայտարարուի։»

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԵՐԳ՝ ԱՆԹԵԼՈՎ

Կը լսենք թէ Փարիզի Radio Colonialի վարչութեան կողմէ կարգադրութիւններ եղած են՝ ի պատիւ Կոմիտաս վարդապետի սարքուած վերջին երգահանդէսէն հատընտիր կտորներ ներկայացնելու ի սփիւռս աշխարհի, մինչեւ Ճափոն եւ Ամերիկա։ Խմբերգի բաժինը պիտի ստանձնէ Սիփան երգչախումբը, իսկ մեներգը՝ Օր. Հայկանոյշ Թորոսեան։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱՑԸ

Ելեւմտական տարուան ընթացքին, այսինքն ապրիլ մէկէն սկսեալ, Անգլիոյ գանձին բացը կը հասնի 100 միլիոն սթերլինի (12ու կէս միլիառ ֆրանք)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՐՇԵԼԻ ՈՃԻՐ ՄԸ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայ մը կը սպաննէ ուրիշ Հայ մը

Կարտանի մօտ, Փիւի-Փիվէռ կոչուած վայրին մէջ, ուր հաստատուած է հայ գաղութը, վէճի մը հետեւանքով, Մնակեան Սարգիս անունով Հայ մը սպաննուեցաւ դաշոյնով։

Մարդասպանը, Արսէն Մալաքեան անունով Հայ մը, կօշկակար, որ յաջողեր էր փախուստ տալ, ինքն իրեն յանձնուեցաւ ոստիկանութեան, յաջորդ առտուն։

Ոճրին մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ մարսիլիական թերթ մը.—

Կիրակի իրիկուն, Անսուրեանի սրճարանը լեցուած, կը խմէին։ Լեհ մը կը նուագէր օտար եղանակներ։ Ցանկարծ, Մնակեան Սարգիս, կ'առաջարկէ նուագածուին մէկ քանի հայկական եղանակներ զարնել։ Իսկ ոճրագործը, Արսէն Մալաքեան, կը յանձնարարէ շարունակել սպառնական շեշտով մը։ Շատ չանցած, Մալաքեան կը քաշէ դաշոյնը եւ կը նետուի Մնակեանի վրայ, հինգ հարուած իջեցնելով, 4ը կուրծքին, մէկը՝ ձախ զիստին։ Եւ օգտուելով իրարանցումէն, փախուստ կուտայ։ Մնակեան որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր, առանց ճիչ մը արձակելու, կ'աւանդէ հոգին։

Զոհը ամուսնացած էր եւ չորս զաւկի տէր։ Ութ տարիէ ի վեր հաստատուած էր Կարտան, ուր կ'աշխատէր հանքերուն մէջ եւ ճանչցուած էր իբրեւ պարկեշտ աշխատաւոր մը։ Իսկ մարդասպանը Արսէն, ամուրի է եւ կը զբաղէր կօշկակարութեամբ։

Փախուստ տալէ յետոյ, ինքնաբերաբար յանձնուեցաւ ոստիկանութեան, յայտնելով թէ, գինով էր, եւ թէ չի յիշեր թէ ինչպէս պատահեցաւ ոճիրը։

Փրուսիական հանրաքուէին շուրջ

Այս կիրակի օր, Փրուսիոյ մէջ կատարուելիք հանրաքուէին առթիւ, երկրին անդորրութիւնը պահպանելու համար, ոստիկանութիւնը չափազանց խիստ միջոցներու պիտի դիմէ։ Թափօրները, մեծ ինքնաշարժերով փրոփականտի պտոյտները պիտի ենթարկուին մասնաւոր արտօնութեան։ Անսաստողները պիտի ենթարկուին նուազագոյն երեք ամիս բանտարկութեան։ Համազգեստով փրոփականտ կատարելը խստօրէն արգիլուած է։

Ազգայնականներու պետը, Հիւկէնպէրկ իր խումբերուն ուղղուած հրահանգով մը, կը յանձնարարէ աշխատիլ որ կիրակի օրուան հանրաքուէին համար, իւրաքանչիւր գիւղի մէջ, բաւական թիւով գործիչներ եւ փոխադրութեան միջոցներ գտնուին, եւ հսկողութիւն կատարուի քուէներուն վրայ։

Գերման վարչապետին ճառը

Գերմանիոյ վարչապետը, Պրիւնինկ անթելի առջեւ խօսեցաւ ճառ մը, որուն հետաքրքրութեամբ կը սպասէին միջազգային քաղաքական շրջանակները։ Պրիւնինկ անդրադառնալէ յետոյ Հուվըրի առաջարկին ու տնտեսական ընդհ. տագնապի մեղմացման տեսակէտով՝ գերման տագնապի լուծման կարեւորութեանը, մասնաւորաբար ծանրացաւ ֆրանքեւգերման յարաբերութեանց վրայ, յոյս յայտնեց թէ Փարիզի մէջ սկսած բանակցութիւնները պիտի շարունակուին Պերլինի մէջ, Ֆրանսայի նախարարներու այցելութեան ընթացքին։

Գալով երկրին ելեւմտական վիճակին, գերման վարչապետը կը հաւաստէ թէ դրամը անկման սպառնալիքի տակ չի գտնուիր. ընդհակառակն, մարքի գնման կարողութիւնը պիտի աւելնայ անհրաժեշտօրէն։ Դրամատուններու գործառնութեանց ազատութիւնը առաջին արդիւնքն է, որուն հասած է կառավարութիւնը։ Ուրիշ արդիւնքներ եւս պիտի ստացուին։ Խնայողական սնտուկներու գործառնութեանց ազատութիւնն ալ մօտ ատենէն պիտի հաստատուի։ Բայց, Պրիւնինկ անհրաժեշտ կը նկատէ որ երկրին տնտեսական եւ ելեւմտական կացութիւնը բարուոքելու համար, քաղաքական ներքին վէճերը դադրին։ Կառավարութիւնն արդէն վճռած է ամէն միջոցներով պահպանել երկրին անդորրութիւնը։

Կարճ ակնարկութիւն մը ընելով կիրակիի փրուսիական հանրաքուէին, Պրիւնինկ յայտնեց թէ վարչապետը չուզեր իր կարծիքը յայտնել հարցի մը մասին, որ զուտ փրուսիական է. սակայն, փրուսիացի ընտրողներուն օրինակ տալու համար, իբր ընտրող, ինքը չպիտի երթայ քուէ տալու։

Հայ խականատի մը ձերբակալումը

Ատենէ մը ի վեր երկու գաղտնի ոստիկաններ կը հետապնդէին երկու միջազգային քսակահատներ, առանց զանոնք գործի վրայ բռնել յաջողելու։ Նախորդ օր, քսակահատներէն մէկը, Գալթային Ցուցահանդէսին մէջ յաջողեցաւ այցելուի մը դրամապանակը թռցնել, բայց ճիշդ նոյն պահուն, ոստիկանին ձեռքը իյնաւ ուսին։ Ձերբակալուեցաւ նաեւ անոր մեղսակիցը, որ քիչ անդին կը սպասէր, աւարը ապահով տեղ մը զետեղելու համար։ Ասոնցմէ մէկը Թրքահպատակ Հայ մըն է, Գէորգ Մուրատեան 32 տարու։ Միւսը 45 տարու Իտալացի մը, Ճէնարօ Վէքքիօնէ։ Հայուն թռցուցած դրամապանակը կը պարունակէր կլորիկ գումար մը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Թօնտոյի (Կրընոպլը) Հայրենակիցներէն (տես «Յառաջ» 4 Օգոստոս)	78.—
Հրանդ Մսըրեան (բ. անգամ)	10.—
Գումար	88.—
Օգոստ. 1ի գումարը	11,769.—
Ընդհ. գումար	11,857.—

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՑՈՐԵՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Թուրքիոյ տնտեսական գործավարութիւնը ցորենի խնդրի մասին իր կատարած քննութիւնը աւարտեց, վերջնականապէս որոշուած է որ Երկրագործական դրամատունը հողագործներէն իր ունեցած 5 միլիոն ոսկի պահանջին փոխարէն ցորեն առնէ։ Գնումի գինը դեռ չէ ճշդուած։ Պարտքի փոխարէն առնուած ցորենը կշռելու եւ մթերելու համար յատուկ կազմակերպութիւն մը պիտի ըլլայ։

Երկրագործական դրամատունը ցորենը ծախելէ վերջ եթէ շահ ընէ, այս շահը գիւղացիներուն պիտի տայ։

Եթէ այդ միջոցը հողագործներուն կացութիւնը չբարելաւէ, տնտեսական գործավարութիւնը նոր միջոցներ պիտի խորհի եւ օրինագիծ մը պիտի պատրաստէ մինչեւ Ազգ. Ժողովի առաջիկայ նստաշրջանը։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Մամուլի նոր օրէնքին համաձայն թերթերու քննութիւնը խիստ կերպով կատարելու համար, Պոլսոյ ընդհ. դատախազութեան կից մասնաւոր պաշտօնատուն մը պիտի կազմուի եւ թերթերը այնտեղ պիտի քննուին։ Այս պաշտօնատան 4 ընդհ. դատախազի օգնականներ պիտի կցուին։

ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱՆ ՍՈՒՐԻԱ ԵՐԹԱԼ

Սուրիոյ «Էլ Ահվալ» ըկը գրէ.—

Տասը օր առաջ հեռագիրները հաղորդած էին թէ՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշած էր Հայերուն տեղաւորումը մեր երկրին մէջ երկարաձգել մինչեւ 1933։

Մարզպանութիւնը ընդհ. ապահովութեան տնօրէնութեան հետ համաձայնաբար, կարգ մը պայմաններ դրած է Հայերու ներգաղթին համար։

Այն Հայերը միայն պիտի կրնան տեղաւորուիլ եւ մնալ մեր երկիրներուն մէջ, որոնք հովանաւորեալ երկիրներու մէջ կը գտնուին։ Օղափոխութեան համար կամ առեւտրական նպատակներով արտասահմանէն եկող Հայերը եթէ մնալ կ'ուզեն, պայման է որ հոս հարուստ ազգականներ ունենան, որոնք ստանձնեն անոնց ապրուստի հոգը։

Այն Հայը որ այս պայմանները չգոհացուցած մեր երկիրը կուգայ, պիտի չընդունուի։

Այս պայմաններու շնորհիւ, մեծ թիւով Հայեր չպիտի կրնան գալ մեր երկիրը եւ հետեւաբար Հայերու ներգաղթէն վախնալիք բան չկայ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պիրմանիա ղրկուած անգլիական զօրախումբ մը ձերբակալեց ըմբոստապետ մը։ Պէնկալի Օրէնզիր խորհուրդը կէս միլիոն ռուփի քուէարկեց, զօրացնելու քաղաքին ոստիկանութիւնը։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ԵՐԿՐԷՆ ԴՈՒՐՍ

Թուրքիայէն դուրս քէմալական իշխանութեան դէմ հակառակորդի դիրքին մէջ կը գտնուին՝

1։— Խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտ էֆէնտի եւ Օսմանեան գերդաստանի անդամները.

2.— 150նոց Սեւ Ցանկի անդամները (բացառութեամբ մէկ քանիներու, որոնք լրտեսութիւն կ'ընեն Էնկիւրիի հաշւոյն).

3.— Նոյնինքն Մուսթաֆա Քէմալի կարգ մը մտերիմ գործակիցները, որոնք մեծ դեր կատարած էին միլլի շարժման յաջողութեան մէջ, սակայն ետքէն չկարենալով հանդուրժել դիկտատորին մենատիրական ձգտումներուն, հեռացան երկրէն եւ արտասահման ապաստանեցան։ Ասոնցմէ յիշենք նախկին վարչապետ Րէուֆ պէյը, Լոզանի Բ. պատուիրակ Տոքթ. Րիզա Նուրի, Խալիտէ Էտիպ հանըմի ամուսին Տոքթ. Ատնանը, եւայլն։

Մէճիտ էֆէնտի Պոլսէն քշուելէն ի վեր կ'ապրի Նիսի շրջանին մէջ, գործէ քաշուած հարուստ հասարակ մը պէս։ Ի՞նչպէս կը հաստատէ իրազեկ Թուրք մը, գահընկէց խալիֆան ամսական 400 անգլ. ոսկի կը ստանայ հնդիկ մեծահարուստ իշխանէ մը՝ Նիզամ իւլ Միւլք, որ խոստացած է ցմահ վճարել այս թոշակը։ Անշուշտ ուրիշ ուղղափառ եւ բարեպաշտ իսլամներ ալ անտես չեն առներ Մուհամմէտի այս անփառունակ յաջորդը։

Սկիզբի օրերուն, Մ. Քէմալի այդ յանդուգն հարուածին սաստկութեան տակ, ընդդիմադիր տարրերը հապճեպով համախմբուեցան խալիֆային շուրջ։ Այս վերջինը «իսլամական աշխարհին» ուղղուած կոչով մը բողոքեց «Թուրք անկրօն հանրապետութեան» դէմ, որ «ջնջած է» խալիֆայութեան նուիրական հիմնարկութիւնը։ «Այս անկրօն որոշումը, կ'ըսէր, ոչ միայն կարելի չէ հաշտեցնել իսլամութեան հիմնական բարձր օրէնքներուն եւ շահերուն հետ, այլ եւ հակառակ է ազնուական ու հերոսական Թուրք ազգի սահմանադրական եւ ընտրական կանոններուն, քանի որ, համաձայն մեր իսլամական եւ ազգային փառապանծ աւանդութեանց, Ներկայ Ազգային Ժողովին պաշտօն յանձնուած է յենակէտ դառնալ արքայական խալիֆայութեան։ Հետեւաբար անհրաժեշտ պարտականութիւն կը զգամ յայտնել իսլամական աշխարհին թէ՝ չեղեալ կը համարիմ այսպիսի սին որոշում մը, որ կ'ուրանայ «Շէրիաթը Ղուրայը Աչմէտիյէն»։

Եզրակացնելով, գահընկէց խալիֆան կոչ կ'ուղղէր աշխարհի իսլամներուն՝ պատրաստուիլ իսլամական մեծ համաժողովին, որ պիտի գումարուէր յարմար ժամանակին՝ վճռելու համար խալիֆայութեան բախտը։

Նիսի խալիֆայական ապարանքը հակաքէմալականներու ժամադրավայր դարձաւ ատեն մը։ Բոլոր անոնք որ Էնկիւրիի վարիչներուն դէմ ոխ ու քէն ունէին, համախմբուեցան այդ ոյժին շուրջ, քէմալականութիւնը տապալելու եւ խալիֆայութիւնը վերականգնելու նպատակով։

Ապտիւլ Մէճիտ պայքարող մարդ չէր սակայն. ուսումնասէր եւ արուեստագէտ, Ալի Օսմանի այս վերջին շառաւիղը Միջերկրականի գեղազուարճ ափերուն վրայ ուզեց շարունակել այն հանդարտ ու միապաղաղ կեանքը, որուն վարժուած էր Սկիւտարի բարձունքին եւ Վոսփորի ափերուն վրայ։

Ընդդիմադիր այն տարրերը, որ քիչ շատ պայքարող ոգի ունենալով, կ'ուզէին իրականացնել յանդուգն ծրագիրներ, հետզհետէ հիասթափուած, քաշուեցան խալիֆայի շրջանակէն։ Իսլամական համաժողովը երբեք ալ չգումարուեցաւ։ Ու Ապտիւլ Մէճիտ իր թոյլ ու մեղմ կեանքով, այսօր ո՛չ մէկ վտանգ կը ներկայացնէ Էնկիւրիի համար։

Վերջերս, «Փըթի Փարիզիէն»ի թղթակից տիկին Անտրէ Վիոլիսի ըրած յայտարարութեանց մէջ, նոյնիսկ գովեստի խօսքեր ունէր Մ. Քէմալի հասցէին։ (Այդ նոյն յայտարարութեանց առթիւ, Թուրք մը ցաւով գրեց կուսար թէ՝ Խալիֆան ո՛րքան տգէտ էր իսլամական կրօնքին մասին։ Օրինակ, չէր գիտեր թէ՝ Ռամազանը սկսելու համար, նոր լուսինը պէտք է տեսած ըլլային երկու *վկաներ միայն*, ոչ *թէ* երեք, ինչպէս յայտարարած էր)։

Ուրեմն Խալիֆային եւ օսմանեան գերդաստանին կողմէ ո՛չ մէկ վտանգ կը սպառնայ Մ. Քէմալի եւ Էնկիւրիի վարիչներուն։

Երկրորդ դասակարգի ընդդիմադիրները— 150նոցները— կեդրոնացած չեն տեղ մը։ Անոնք ցրուած են Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի եւ Ֆրանսայի մէջ։ Կազմակերպուած չեն իբրեւ ընդդիմադիր կուսակցութիւն։ Զուրկ են ղեկավար մարմինէ։ Յիշուած բոլոր երկիրներուն մէջ ալ թերթ կը հրատարակեն, անկանոն կերպով։ Կիւմիւլճինայի մէջ կը կը հրատարակէին թերթ մը, Հալէպի մէջ «Վաշտէթ (եւ ուրիշ մը), Դաշիրէի մէջ «Միւսավաթ», Փարիզի մէջ «Րէհպէրը Ինքըլապ»,. բոլորն ալ արաբատառ թուրքերէնով։ Գրեթէ բոլորն ալ դադրած են այսօր։ Ներկայիս Ֆիլիպէի մէջ կը հրատարակուին «Աչըք Սէօզ» եւ «Մէտայը Իսլամ» թերթերը, իսկ երկու տարի է ի վեր Փարիզի մէջ կը հրատարակուի *ֆրանսերէն թերթ մը*՝ La République Enchaînée, Organe de la Démocratie Turque, *տնօրէն*ութեամբ Ներքին գործերու նախկին նախարար Մէհմէտ Ալի պէյի։ Այս թերթին խմբագրապետն է Հրեայ մը, որ պաշտուած է Նէճմիի Րիֆա'աթ կեղծանունին տակ։ Գլխաւոր աշխատակիցներէն մէկն է Ալպէր Ֆուա, ուրիշ ծանօթ Հրեայ մը, նախկին իթթիհատական։

Այս թերթի վերջին թիւէն (15 Յուլիս 1931) կ'իմանանք կազմութիւնը «Թուրք Դեմոկրատ կուսակցութեան», որուն միանալու որոշում տուած են Պուլկարիոյ Թուրք ընդդիմադիրները։ «Աչըք Սէօզ» եւ «Մէտայի Իսլամ» այսուհետեւ պիտի հրատարակուին, իբրեւ այդ կուսակցութեան Պուլկարիոյ օրգանները։ Թերթը կ'ըսէ թէ միւս երկիրներուն ընդդիմադիրներուն հետ ալ բանակցութիւններ կը կատարուին՝ զանոնք եւս համախմբելու համար Թուրք ռամկավար կուսակցութեան մէջ։

Ուրեմն, այս պահուս Թուրք ընդդիմադիրներուն մէջ շարժում մը կը տեսնուի կազմակերպուելու եւ միացեալ ոյժ մը ներկայացնելու։ Ցարդ իրենց անկազմակերպ, յաճախ նոյն իսկ հակամարտ ընթացքը արգելք եղած է, որ անոնք կարենան ո եւ է շօշափելի գործ տեսնել։ Ներկայ փորձը նոյնպէս դատապարտուած է ամուլ մնալու, քանի չկայ կեդրոնական դէմք մը, որ իր հեղինակութեան եւ հմայքին տակ կարենար միացնել ընդդիմադիր տարրերը եւ անոնց տար գործունէութեան որոշ ծրագիր մը։ Այսօր այդ ծրագիրն ալ կը պակսի։ Հաւատքն ու խանդավառութիւնն ալ։ Եսն ու անձնական շահը շատ աւելի զօրաւոր են անոնց մէջ, քան հայրենիքի սէրն ու ժողովրդավարական սկզբունքները։ Վերը յիշեցինք արդէն թէ՝ իրենցմէ մաս մը, մամոնայի սիրոյն, անցած են Քէմալի կողմը, եւ օրը օրին կը լրտեսեն իրենց նախկին ընկերներու շարժումները։

Տարիներ առաջ, ընդդիմադիր կարգ մը պետեր, մերձեցում եւ գործակցութիւն փորձեցին ոչ - Թուրք կազմակերպութեանց հետ։ Սակայն շատ դուրս տուին իրենց գործը։ Միւս կողմէ, Էնկիւրիի վարիչները յաջողեցան աշաբեկիչ գրկել մինչեւ Նիս եւ մահափորձի ենթարկել (թեեւ անյաջող) Կիւմիւլճինալը Իսմայիլ Հագգըն, Իթիլաֆի յայտնի պարագլուխներէն։

Ամփոփելով, ըսենք թէ արտասահմանի մէջ 150նոց ընդդիմադիրները ո՛չ մէկ լուրջ կազմակերպութիւն ունին, հետեւաբար ոեւէ վտանգ չեն ներկայացներ Քէմալի համար։ Համախմբումի եւ կեդրոնացումի ներկայ փորձերն ալ որեւէ յոյս չեն ներշնչեր։

Գալով երրորդ դասակարգին, Րէուֆ պէյի եւ ընկերներուն, ասոնք ալ իրենց պատեանին մէջ քաշուած ու ձեռնթափ եղած են։ Հանգիստ կ'ապրին Եւրոպայի մէջ, եւ կը զգուշանան երկրին ամբողջութիւնը վտանգելէ։

Մ. Քէմալ, շնորհիւ Թուրքիոյ միջազգային կացութեան, ի վիճակի կը զգայ ինքզինքը հալածելու ընդդիմադիրները նոյնիսկ իր սահմաններէն դուրս։ Այսպէս, յաջողեցաւ Յունաստանի Թուրք ընդդիմադիրները երկրէն քշելու հրամանագիր ստորագրել տալ Վենիզելոսին։ Իր դեսպաններուն միջոցաւ, թաթը կ'երկարէ նաեւ Սոֆիայէն մինչեւ Փարիզ։ Սուրիոյ մէջ ֆրանսական, Եգիպտոսի մէջ տեղական իշխանութիւնները խստիւ կը հսկեն Թուրք ընդդիմադիրներու ամէն մէկ շարժումին վրայ։ Հոս ալ Թուրք պարագլուխները դիտողութիւններու կ'ենթարկուին երբեմն պաշտօնական մարմիններու կողմէ։

Մէկ խօսքով, ընդդիմադիր շարժումը շատ տկար է Թուրքիայէն ներս թէ դուրս։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԹՌՉՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂԹԸ

Ամէն ժամանակի մէջ խուզարկու միտքեր հետաքրքրուած են թռչուններուն գաղթով։ Այս մասին հիները զանազան այլանդակ մեկնութիւններ տուած են։

Յոյն փիլիսոփայ Արիստոտէլ երկասիրութեան մը մէջ կ'ըսէ թէ ծիծեռնակները ձմեռուան եղանակը անծանօթ թաքստոցներու մէջ կ'անցընեն։

ԺԷ. դարուն կէսերը կը կարծէր թէ կարգ մը թռչուններ աշնան ա՛յնքան խորունկ կը թաղուին ճահիճներու տիղմին մէջ, որ անկարելի է անոնց հետքը գտնել։ Գարնանային արեւին առաջին ճառագայթներուն հետ անոնք դուրս կ'ելլեն իրենց թաքստոցէն, վերսկսելու համար միեւնոյն գործողութիւնը աշնան վերջին օրերուն։

ԺԸ. դարուն Պիւֆոն եւ Ռէօմիւր տեսան թէ այդ տեսութիւնները բոլորովին քմահին ենթադրութիւններու վրայ հիմնուած են, թէ՝ թռչունները ստիպուած են ձգել թողուլ ցուրտ երկիրները, երթալու համար աւելի տաք երկիրներ։

Շօշափելի ու գործնական լուծում մը տալու համար հարցին, անոնք գաղթող թռչունները ողջ ողջ կը բռնէին եւ անոնց թաթերուն կ'անցընէին ալիւմինիոմէ օղակներ, որոնց վրայ կը նշանակէին թռչունին ձեռք անցուած տեղն ու թուականը, յետոյ անոնք ազատ ձգուելով կը գաղթէին տաք երկիրներ, հո՛ն տեղացիք բռնելով այդ թռչունները, անոնց ոտքերուն անցուած օղակները կ'առնէին եւ ասոնց վրայ նշանակելով տեղն ու թուականը, զանոնք կը ղրկէին թռչուններու գաղթի հարցով զբաղող ընկերակցութիւններուն։

1890ին, Տանըմարքացի թռչնաբան Մորթընսըն առաջին անգամ ըլլալով կատարեց նմանօրինակ փորձ մը։ Ցետագային այդ մեթոտը ընդհանրացաւ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ։

Ձեռք բերուած արդիւնքներէն կարելի եղաւ հաստատել թէ՝ Սիպերիոյ խորերէն եկող թռչունները միանալով Սկանտինաւիոյ, Անգլիոյ, Հոլլանտայի, Պելճիքայի եւ հարաւային Գերմանիոյ թռչուններուն հետ, կը գաղթէին Ափրիկէի արեւմտեան եզերքը։

Թռչուններու երկրորդ խումբ մը մեկնելով Եւրոպայի կեդրոնական երկիրներէն, եւ հետեւելով Ափրիկէի արեւելեան եզերքին ուղղութեամբ, կ'երթային մինչեւ Ափրիկէի հարաւային թերակղզին։

Երրորդ խումբ մը բաղկացած է Ռուսիոյ Ուրալեան երկիրներու եւ արեւմտեան Սիպերիոյ թռչուններէն, կ'երթային Հնդկաստան, իսկ ասիական միւս երկիրներուն թռչունները կը գաղթէին դէպի Ովկիանիոյ կղզիները։

Այս միջ-ցամաքային գաղթերէն զատ, կան նաեւ զուտ ցամաքային գաղթեր, ինչպէս Ափրիկէի եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ։

Շափէն դիտած է թէ Քոնկոյի աւազանին հիւսիսային երկրամասին մէջ գտնուած թռչունները գաղթող չեն, բացի քանի մը տեսակներէ, որոնք աշնան կը մեկնին դէպի հարաւ, վերադառնալու համար գարնան։

Գաղթող թռչունները ի՞նչպէս կը գտնեն իրենց ճամբան. այս մասին կարծիքները կը տարբերին։ Կարգ մը թռչնաբաններ կը կարծեն թէ թռչունները ի ծնէ օժտուած են ուղղութիւն գտնելու բնազդով։ Իրենց երթալիք ճամբան տեսնելու եւ որոշելու կարողութիւնը կարելի չէ խնդրոյ առարկայ ընել, քանի որ գաղթող թռչուններուն մեծագոյն մասը գիշերորսակ են, եւ միւս կողմէ՝ ովկիանոսներու վրայէն անցած ատեն անոնք չեն կրնար որոշել այն կէտերը, որոնց ուղղութեամբ պէտք է ընթանան։

Կը կարծուի թէ ուղղութիւն գտնելու գլխաւոր ազդակը կը կազմէ սնունդ գտնելու հաւանականութիւնը։ Մթնոլորտի բարեխառնութիւնն ալ կոչուած է կարեւոր դեր մը կատարելու գաղթող թռչուններուն տեղափոխութեանց մէջ։

Պուրլիէ կը կարծէ թէ հովերուն ուղղութիւնը, ինչպէս նաեւ մթնոլորտային ուրիշ պայմաններ կ'ազդեն գաղթող թռչուններուն վրայ։ Կարգ մը կենդանաբաններ թռչուններուն կը վերագրեն մագնիսական զգայութիւն մը, որ կողմնացոյցի սլաքին նման անոնց կը թոյլատրէ գտնելու իրենց ուղղութիւնը։ Մինչեւ իսկ կարծողներ կան թէ նաւագնացներուն պէս թռչուններն ալ կրնան ուղղութիւն տալ իրենց ճամբուն, հետեւելով արեւին գնացքին եւ աստղերուն տեղափոխութեան։

Այսօր թռչուններու գաղթի ծագումի մասին, հետեւեալ գլխաւոր պատճառը հաւանական կը նկատուի։ Սառնային դարաշրջանէն առաջ, երբ երկրին բարեխառնութիւնը ամէն տեղ նոյնն էր, թռչունները միօրինակ կերպով տարածուած էին երկրագունդին մակերեսին վրայ։ Այն շրջանին, երբ այդ սառնակոյտերը Ռոնի հովիտին մէջ տարածուեցան, հիւսիսային երկիրներուն մէջ ապրող թռչունները ստիպուեցան դէպի հարաւ երթալ։ Այս երեւոյթը քանի մը անգամ կրկնուելով, առաջ բերաւ թռչուններուն գաղթը, որ անփոփոխ մնաց, շնորհիւ եղանակներու փոփոխականութեան։ Նոր տեսակէտ մը այս հարցը կը կապէ թռչուններու ներծոր գեղձերու բնախօսութեան։

ԼՈՒՍԻՆԸ ԲՆԱԿԵԼԻ՞ Է

Ահա՛ հարց մը, որ հինէն ի վեր զբաղեցուցած է գիտական աշխարհը եւ առարկայ դարձած շատերու հետաքրքրութեան։

Այսօր, գիտութեան հսկայաքայլ յառաջդիմութեան եւ աստղագիտական գործիքներուն կատարելագործութեան շնորհիւ, կրնանք աւելի որոշ ու շօշափելի փաստերով մօտենալ հարցին։ Պատասխանը դժբախտաբար ժխտական է։

Արդարեւ, երբ Ուիլսըն լերան (Միացեալ Նահանգներ) հսկայ դիտարանին խոշոր հեռադիտակով դիտենք լուսինը, 3000 անգամ աւելի խոշորցած եւ 50 քիլոմեթր հեռաւորութեան մը մէջ կը տեսնենք զայն, ինչ որ հնարաւոր կը դարձնէ յստակօրէն նշմարելու անոր մէջ՝ 100 մեթր տրամագիծ ունեցող առարկաներ, օրինակ՝ մեծ յիշատակարան մը, տուներու, մարդոց կամ անասուններու խմբաւորումներ, լճակ մը, ծառերու խուրձ մը, մինչդեռ նմանօրինակ որեւէ առարկայ չէ նշմարուած լուսնի լերկ մակերեսին վրայ, ինչ որ ապացոյց է թէ անոր մէջ մարդ կամ անասուն գոյութիւն չունի։

Հիմա տեսնենք թէ լուսնի մակերեսին վրայ կենդանի էակները գոյութեան ի՞նչ պայմաններու մէջ կրնան գտնուիլ, եւ թէ մարդկային գործարանաւորութիւնները կրնա՞ն պատշաճիլ այդ միջավայրին։

Նախ ըսենք թէ մթնոլորտային ճնշումը հոն չափէ աւելի տկար է, այսինքն մեր երկրին մթնոլորտին ճնշման 9 առ հազարը մասին կը հաւասարի։ Արեւին ճառագայթները երբ լուսնի օդի խաւերուն մէջէն անցնին չեն մծուիր, որով լուսնին այն մասը որ կը ստանայ արեւին ճառագայթները, շատ բարձր բարեխառնութիւն մը պէտք է ունենայ։ Աստղագիտական մասնաւոր գործիքի մը միջոցաւ, չափելով դէպի երկիր ղրկուած լոյսի ճառագայթումը, կարելի եղած է որոշել լուսնի հողին բարեխառնութիւնը։ որուն միջինը զերոյէն 97 աստիճան վեր է, ինչ որ մեզի համար շատ տաք ըսել է։ Գալով այն բարեխառնութեան, որ գոյութիւն ունի լուսնի այն կիսագունդին մէջ, որ արեւէն լոյս ու ջերմութիւն չստանար, հո՛ն հաւանաբար շատ ցուրտ ըլլալու է, այսինքն զերոյէն 50 աստիճան վար։

Վերոյիշեալ հակիրճ տեսութենէն կարելի է հետեւցնել թէ՝ լուսնի մէջ մարդկային կեանքի գոյութիւնը անհնար է։ Սակայն հո՛ն կրնան գոյութիւն ունենալ այնպիսի էակներ, որոնք մասնաւորապէս կազմաւորուած ըլլան ապրելու համար մթնոլորտի ծանօթ պայմաններուն մէջ։

Գիտուն-նաւապետ՝ Մոնաքոյի իշխան Ալպէր՝ իր ծովային հետազօտութեանց ընթացքին ովկիանոսի 6000 մեթր խորութեանց մէջէն երեւան հանած է ա՛յնպիսի էակներ, որոնք բացարձակ մթութեան մէջ կ'ապրին, հոն՝ ուր բարեխառնութիւնը զերօ աստիճանի մօտ է, եւ ճնշումը աւելի քան 600 մթնոլորտ։ Ասոնք այնպիսի պայմաններ են, որոնց մէջ գործարանաւոր էակներուն գոյութիւնը մինչեւ այսօր անկարելի նկատուած էր։

Արդ, քանի որ բնութեան մէջ, մեր հողագունտին վրայ գոյութիւն ունին էակներ, որոնք կրնան յարմարիլ բոլորովին տարբեր պայմաններու՝ որոնց մենք վարժուած չենք, եւ եթէ անոնք կը գտնուին մեր երկրին ծովերուն մէջ, կրնան նաեւ անոնցմէ գոյութիւն ունենալ երկրին արբանեակին՝ լուսնին մէջ, հաւասարապէս անոր կիզիչ եւ սառուցեալ մակերեսին վրայ։

Բայց թէ ի՞նչ է այդ էակներուն ֆիզիքական յօրինուածքն ու կազմաւորութիւնը, առկա գաղտնիք մըն է, որուն թափանցելու համար անհրաժեշտ է ճամբորդութիւն մը կատարել դէպի Լուսին։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

“ԷՐՄԵՆԻ„ ՊՍԱԿԸ

— Պայքա՛ր, պայքա՛ր այլասերման դէմ. պատերա՛զմ, համր տախին դէմ։

Կը խօսինք բեմէն, կը գրենք թերթերու մէջ. ու ողբերգու բանաստեղծը, կուլայ վիշտէն։ «Յանուն ձեր անթաղ մեռելներուն, յանուն ձեր կրած այնչափ վիշտին, ի սէր Աստուծոյ, գուրգուրացէք ձեր լեզուին, ձեր կրօնքին, ձեր աւանդավէպին վրայ։ Մի՛ մոռնաք երգել հայ երգը ձեր շրթներով, որ համեղ է աղէն. սաչուն է ջուրէն՝ ձեր երգը, ա՛խ եղբայրներ»։

Լա՛ց, հայ երգիչ, լաց, ո՛չ թէ երգիդ տխրութենէն, այլ քու միմնակութեանդ համար, որովհետեւ քու ձայնդ լսող չկայ։

Զենք տեսներ մեր լեզուի գեղեցկութիւնը, չենք զգար թէ ունինք այնպիսի արժէքներ, որոնց ազնուացումով գուցէ մեր աչքերը շլանային. ունինք ամէն բան՝ որ անհրաժեշտ է ազգ կոչուելու համար, աւանդավէպեր ու պեպխութիւններ, ու մանաւանդ պէտք ալ չունինք ուրիշէն մուրալու կամ փոխ առնելու, բայց մեր դրացիին քարը, մեր կինէն սիրուն է...

Ինչո՞ւ արդեօք, Հայերս սիրած ենք այն՝ որ մերը չի կանիր. եւ եղած ենք սորուկը նոր, որ մերինը չէ։ Հայ իշխանները հին ատեն անարգանքի տեղ ընելով հայ թագաւորներու գամները, կը նախընտրէին շղթայակապ սորուկը Պարսկաց կամ Յոյնին... Օտարամոլութիւնը մինչեւ վերջ կախներու աղբիւր դած չէ՞. պարզապէս մերիններուն հաւաքական արժանապատուութիւն չունենալուն համար։ Եւ իրաւ մինչեւ մեր օրերը հացի համար կրօնք փոխել, պատուանշանի մար ազգ ծախել... Թերեւս մեր վերջին դատաստանը։ Րաֆֆին որ հնչեցուց ահազանգը.

Թէ ջայխվար դուք խօսիք,
Ձայն սովրեցնէք ձեր տղերքին,
Աստուած վկայ, էն կինքում
Էլ չի պրծնի ձեր ջոգին...»

Հապա՛, այսպէս կ'առէր հա թիւնն, օտարամոլ Հայը, 1850 թուականներուն, իսկ այսօր շատ։

Տանք օրինակներ որքան կ'ուզէք։ Ահա՛ զարգացածը պաշ նատան մէջ կը հեռաձայնէ։

—«Allo! allo! oui, moi mê comment?— ah, oui— *հայեր խօսի՞մ*, bon, *ինծի նայէ՛, մի կիրակոս* — non, Ecoute moi *ես այդպէս չեմ կարծեր* — non, mais non — Ecoutez *հա՛, այո՛. ըսէք* madame տիկնոջ, որ ժամադրը համոզէ

Վերջերս տխուր դէպքի մը ծուռ վկան եղանք։

Հայ լուսաւորչական երիտա մը կնութեան կ'ուզէ «Հայ» կա լիկ՝ պատուաւոր ընտանիքի մը ջիկը։ Ամէն բանի մասին համաձա են, բացի պսակէն։

Տղուն պարագաները կը պնդ որ անպայման լուսաւորչական սակով միանան. հակառակ պար դային կը սպառնան հարսանիք ներկայ չըլլալ։

Իսկ բարեպաշտ կաթոլիկ «Հայ կը պահանջէ կաթոլիկ պսակ կ'աւելցնէ։

— «Ես, էֆէնտինե՛ր, այդչ ալ չեմ սորվեցած, որ աղջ «Էրմէնի»ի ժամը պսակ ընել տալ սորվելութեան հանդուրժեմ»։

Իսկ անոնմա՞ն հարսնցուն, ան թթու քան քացախը, հօրը պակ կը լրացնէ անուշ բերնով.

— Տունը կը մնամ, պառաւ չիկ կը դառնամ, ողջ-ողջ գերեզ կը մտնեմ ուրախութեամբ, բայ «Էրմէնի» պսակին թշնամիս ժամանայ։

Ուրիշ պատմութիւն մը։

Ոստիկանատան մէջ ոստիկան մը կը հարցնէ «Հայ»ու մը։

— Ի՞նչ ազգութեան կը պատ կանիք։

— Կաթոլիկ եմ։

— Կաթոլիկը տեղտերին բա ո՞ր ազգին կը պատկանիք։

— Connais pas, mossieu (չեմ գիտեր, պարոն)։

— Ի՞նչ հասա գլուխ մարդ է աս ապուշը։ Կը հարցնեմ քեզի, թէ ի՞նչ ազգ էք. Իտալացի՞, Սպանիա ցի՞, Մ'արոքցի՞, Պելճիքացի՞...

Մարդը կը քրտնի, կը նեղուի բոլոր զրկանքները հոգը չէ, միայ իր լեզուն չարտասանէ այդ անիծ եալ բառը։ Ոստիկանը ինքնութեան թուղթին մէջ նայելով։

— Դուք Հայ չէ՞ք, կը հարցնէ

Մարդը կ'ուզէ բողոքել, թէ՝ պարտութիւն է, թէ ինքը կաթոլի է, ու այդ «...» սխալմամբ՝ հակ ռակ իր կամքին են գրած։

Ոստիկանը դուրս կը վռնտէ մարդուկը։

Ու հերիք որքան ատեցինք իրար եւ ուրացանք մեր ինքնու թիւնը։ Գոնէ այսչափ չարչարանք ներէն ու փորձառութիւններէն յետոյ մօտենանք իրարու, աւելի գուրգու րանք մեր արժէքներուն վրայ եւ անձնական օրինակներով մղենք պայքարը այլասերման դէմ։

Ա. ԹԱԶՄՈՒՆԻ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Անցեալ հանդէսներուն առթիւ այս սիւնակներուն մէջ ըսած էմ որ Դպրոցասէրի կազմակերպած հանդէսները յաջողութեան հոմանիշ են։ Այս տարուան ուսումնական շրջանը փակող դաշտահանդէսը եկաւ հաստատել օդին շատ աննպաստ հանգամանքին՝ փաստելու այդ իրողութիւնը, ընդարձակ պարտէզին բոլոր անկիւնները լեցնող ոգեւոր հասարակութեան մը ներկայութեամբ։

Մռայլ ու երբեմն լալկան երկինքին տակ՝ նոյնիսկ սանուհիներուն եւ հասարակութեան ժպիտներն ու ծիծաղները ալ աւելի շեշտուած ձեւ մը ունէին։

Շրջանաւարտներու վկայականներուն բաշխումը անձրեւին պատճառով կատարուեցաւ դպրոցին ընդարձակ ճաշասրահին մէջ, յանկարծակի, քիչ մը հապճեպ։

Բեմին ձախ կողմը շարուած էին այս տարուան 11 շրջանաւարտ օրիորդները, կապոյտներ հագած՝ երազին գոյնը։

Աշակերտուհիներու կողմէն երգուած «Դպրոցասէրի քայլերգ»էն ետքը, Օր. Պերճուհի Իչգալացեան կարդաց Սանուց Միութեան տեղեկագիրը։

Միութեան կատարած դերը շատ գնահատելի եւ համակրելի է դպրոցին յարկին տակ, ուր շարք մը ձեռնարկներ կեանք կ'առնեն երիտասարդական ոգեւորութեննէն։

Վկայականներու բաշխումին ձեռնարկելէ առաջ, Պ. Վ. Իչգալացեան դպրոցին ներքին տնօրէնը՝ կարճ անախօսութեամբ մը ծանօթացուց Դպրոցասէրին կատարած եւ կատարելիք դերը հայ կեանքին մէջ։ Այս տարուան շրջանաւարտներն են, Օրիորդներ՝ Թոհարիկ Բաղիկեան, Ալիս Գրիգորեան, Արմինէ Խրիմեան, Ծաղիկ Կարապետեան, Մելինէ Ճանիկեան, Արմենուհի Մաղաշեան, Ռոզա Նազարեան, Ոսկի Փաշարեան, Եղիսաբէթ Չիլճեան, Զարմուհի Սիւրէեան եւ Վարսենիկ Տօլմաճեան։

Շրջանաւարտներու կողմէն «Յաջ բարով»ի սրտայոյզ ուղերձը կարդաց Օր. Ա. Գրիգորեան, շեշտելով իրենց բաժանումին վիշտը եւ երախտագիտութեան խորունկ զգացումը որ ունին մայրենի յարկին հանդէպ։

Ու մէկ մէկ՝ համեստ եւ յուզումէն շիկնած, անոնք ստացան իրենց վկայականները, աջահամբոյրի գալով տնօրէնին՝ իրենց վրայ մօր պէս հսկող մշակներուն։

Անձրեւի մէկ դադարի պահէն օգտուելով, կազմակերպողները կրցան պարտէզին մէջ շինուած սիրուն բեմին վրայ կատարել գեղարուեստական բաժինը, որ կը բաղկանար Lafontaineի «Ճպուռն եւ մրջիւնը» երգախառն տեսարանէն, որբիկներու կողմէն խաղացուած, հայկական հաւաքոյթի տեսարան մը, ուր յաջողապէս պատմուեցաւ Յ. Թումանեանի «Շունն ու կատուն» եւ երգուեցաւ «Ել ու ել»ը։ Նշանակելի էին օրիորդներ Գալինիկ Մարտիրոսեան «Բիցա»յի դերին մէջ, իսկ Շաքէ Փորուճեան իբրեւ շնորհալի եւ խոստացող պարուհի։

Նաւաղներու պարը մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց հասարակութեան մէջ, եւ դայն պարող 7-8 տարեկան աղջնակները շարժումներու եւ ներդաշնակ ձեւերու մեծ ըմբռնումներով պատիւ բերին իրենց առաջնորդին։

Արդիականութիւնը յայտնուեցաւ բեմին վրայ «Անթիլեան պար»ով — տպաւորութիւն մը Գաղթային Ցուցահանդէսէն։

Սկսող եւ սաստկացող անձրեւին տակ Պ. Մալումեան ստոյիկաբար կատարել տուաւ աշակերտուհիներուն մարզական շարք մը խաղեր, զորս հարկ եղաւ կրճատել։

Ժողովրդական ոգեւորութիւնը սակայն չէր մարած։ Պարասրահը մտնել անկարելի էր։ «Պիւֆէ»ն կը ցամքէր աստիճանաբար. զանազան խաղեր եւ վիճակախաղը իրենց շուրջը բռնած էին երիտասարդ ու տարեց։

Օրթագիւղի մէջ, պարտիզպանի մը սեննակին չորս ներկ պատերուն ստուերին տակ ծնունդ առած գործը, — Դպրոցասէրը — պէտք է տարածուի գոնէ Ֆրանսայի եւ քանի մը կարեւոր գաղութներու մէջ։ Չէ՞ որ սերունդին փրկութիւնը — այս սիւնակներուն մէջ լայնօրէն բացուած — լուրջ մտահոգութեան առարկայ եղաւ։

Դպրոցները, մանկապարտէզները առաջին տեղը կը գրաւեն գալիք սերունդին սիրտն ու հոգին ձեւակերպելու, ներշնչելու միջոցներուն մէջ։

Դպրոցասէրը քանի մը ամիսէն կը տօնէ իր 50 ամեայ յոբելեանը։ Առիթը պիտի ըլլար այդ հրապարակ գալու զինքը յարգողներու եւ համակիրներու բազմութեան առջեւ՝ առաջադրութիւններով եւ ընդարձակուած գործունէութեան մը ծրագրով։

Տարակոյս չկայ թէ ամէն անհատական կուսակցութիւն՝ որու համար հայ կրթական գործը բարձր է ամէն նկատումէ եւ հաշիւէ, պիտի աջակցի այդ օրինակ փրկարար եւ արդիւնաւոր աշխատանքի մը։

Ուրախալի է որ հանդէսին հասոյթը, հակառակ աննպաստ օդին եղած է մօտ 8000 ֆրանք։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՅ ԵՐԳԻՉԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկահայ երգիչ Արմէն Թոքաթեան, որ արտակարգ ընդունելութիւն գտած էր Փէշթայի մէջ, նոյնքան ջերմութեամբ ողջունուած է Վիեննայի մէջ։ Իր առաջին իսկ երգին, սպառած էին Օփերայի բոլոր տոմսակները։ Մասնաւորապէս գնահատուած է «Թօսքա»ն։

Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԽՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ.— Ա. Ե. Կ. Խաչի մասնաճիւղը գեղեցիկ գաղափարն էր յղացած, իր շուրջն հաւաքելու համար շրջանի հայութիւնը։ Մեկուկէս ամսուան գործունէութիւնը ապացուցանելու համար կը բաւէ յիշել միայն երեկոյթին մէջ իսկ բեմ եկող տասնեակ մը փոքրիկները որոնք երգեցին եւ արտասանեցին մաքուր հայերէնով։ Ուսուցման համար, մասնաճիւղը՝ ոչ մէկ ջանք չէր խնայած։

Ներկայ բազմութիւնը սպասուածէն աւելի էր, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ՝ որչափ կը գնահատեն Կ. Խաչի օգտակարութիւնը։

Ներմաները բոլորն ալ պատուասիրուեցան թէյով։ Արտասանեցին եւ երգեցին փոքրիկ օրիորդներ Շապայեան, Գանտիլեան, կարմիրծոթուքեան եւն. եւ Պ. Պ. Սինանեան եւ կարմիրծօրուքեան։ Մասնաճիւղի անդամուհիներէն արտասանեցին օրիորդներ Ա. Գույումճեան, Մ. Գույումճեան եւ Մ. Տարաքճեան։ Երգեցին Տիկիններ Ա. Ծաղոյեան եւ Տէրտէրեան։ Ջութակի վրայ նուագեց Պ. Իւթիւճեան։ Յաջող կերպով երգեց նաեւ մասնաճիւղի անդամուհիներէն կազմուած երգչախումբը «Ալագեազ» եւ «Մեր արիւնը մեր արցունքը»։

Երեկոյթի կէսին խօսք առաւ նախագահը Պ. Մեծատուրեան եւ ամփոփ կերպով պարզեց հայ կնոջ դերը հայ երականութեան մէջ։ Պ. Բենօ շեշտեց Կ. Խաչի կարեւորութիւնը։ Իսկ, Կեդր. Վարչութեան անդամուհիներէն օր. Գոչեան շնորհակալութեան խօսք ըսաւ մասնաճիւղին եւ ներկաներուն որոնք ինքնաբերաբար լծուած են այս կարեւոր գործին։

Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր նաեւ «Եփրատ» նուագախումբը, որ նուագեց հայկական եւ օտար երգեր։

Մասնաճիւղը նիւթական արդիւնք մը ձեռք բերելու համար վիճակահանութեան դրած էր հաւ մը, որ երկու հարիւր ֆրանքի արդիւնք մը տուաւ։ Հաւը շահեցաւ Պ. Տէրտէրեան, Կ. Խաչին նուիրելով 15 ֆրանք։ Ցետոյ վարչութիւնը խոստացաւ տարածել իր գործունէութիւնը, կռթնելով շրջանի աջակցութեան վրայ։ Յաջողութիւն կը մաղթենք մեր քոյրերուն։

Հրայ

ԱՅԱ ՍՈՖԻԱՅԻ ԽՃԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Պոլսէն կը գրեն թէ պաշտօնապէս արտօնութիւն տրուած է Թրքական կառավարութեան կողմէ, որպէսզի Ամերիկայի բիւզանդական կաճառը քննութեան ենթարկէ, մաքրէ եւ նորոգէ Այա Սոֆիայի մզկիթին խճանկարները։

Այս Կաճառը հիմնուած է երեք տարի առաջ, ուսումնասիրելու համար Բիւզանդական արուեստը։ Գանձեր չպիտի հաւաքէ, այլ հետազօտութիւններ պիտի կատարէ Բիւզանդական շարժման եւ յիշատակարաններու պահպանման համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԵՐՋԱՊԷՍ, ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՆ ՈՐ ՋԱՐԴԵՑԻՆ... ՁՈՂԵՐՈՎ

Մամուլի օրէնքին մասին Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ տեղի ունեցած վիճաբանութեանց ընթացքին, Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպ պէյ այսպէս արտայայտուած է «Սօն Փօսթա»յի տէրերէն Ճէքէրիա պէյի մասին։

— «Այս մարդը վերջերս միսիոնարներու դէմ կը գրէր. բայց մի խաբուիք, քաղաքական խաղ է։ Որովհետեւ միսիոնարներն են որ կրթած են դայն ու իր կինը, եւ մեր երկրին նուէր ղրկած։

Էֆէնտիներ, այս խնդրին մէջ մտնելու համար կ'ուզեմ ձեր յիշողութիւնը հանրապետութեան շրջանին դարձնել։

Այն ատեն, շատ միսիոնարներ կը պտըտէին երկրին ամէն կողմը, հայ տղաներ կը հաւաքէին, կը կարդացնէին, եւ յարմար դատուածները նոյնիսկ աւելի հեռուները կը տանէին եւ անոնց ականջին բաներ մը կարդալով մեզի իբր նուէր կը վերադարձնէին։

Ահա, էֆէնտիներ, միսիոնարներու կողմէ այսպէս հասցուած եւ մեզի նուիրուած անձերն էին հրոսակ Փօղոսները եւ Խաչատուրները, որոնք Վանի, Պիթլիսի, Ատանայի, Կեսարիոյ եւ Պոլսոյ մէջ, ձեռքերնին ռումբ բռնած, եւ մահ կամ անկախութիւն ըսելով, հայրենակցի արիւն թափեցին եւ երկրին գոյութեան դէմ դաւեցին։

Էֆէնտիներ, ճիշդ այսպէս միսիոնարներու կողմէ կրթուելով մեր երկիրը ղրկուածներն են այն դաւաճան Խաչատուրները եւ Փօղոսները որոնք Պոլսոյ մէջ ռումբերով գրաւեցին Օսմ. Դրամատունը, Պապը Ալիի վրայ յարձակեցան, ուզեցին հայ հայրենակցի արիւն թափել, եւ որոնց գլուխը ճզմուեցաւ բեռնակիրներու ձողերով։

Էֆէնտինե՛ր, այս դաւաճան մարդոց ո՛չ միայն այրերը, այլ եւ միսիոնարներու մօտ հասած աղջիկներն անգամ, ընդհ. պատերազմին իրենց մարմնին կարգ մը տարափոխիկ հիւանդութիւններ պատուաստեցին եւ այս ձեւով դաւեցին մեր երկրին դէմ։

Էֆէնտիներ, բնաւ լսա՞ծ էք որ միսիոնարները Հայէն զատ ուրիշ ազգի փառահին։ Բնաւ տեսա՞ք որ յոյն կամ եաhուտի տղայ մը տանին։ Միայն տարին դաւակը մեր մէկ բանաստեղծին, որուն անձովը կը պարծենանք։ Այդ զաւկին ալ կրօնքն ու ազգութիւնը փոխել՝ տուին եւ զինքը մեզի ղրկեցին։

Ահա էֆէնտիներ, զինադադարին միսիոնարները յարմար դատեցին անկիլ Զէքէրիան եւ կինը, լրագրութեան հնարքները սովրեցուցին անոնց եւ մեր երկրին նուիրեցին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԵՂԵՂԸ ՄԵՂՐԻԻ ՄԷՋ

Յուլիս ամսուն կէսին, Մեղրիի շրջանին մէջ յորդառատ անձրեւ տեղաց եւ հեղեղը մեծ վնասներ պատճառեց։ Մասնաւոր յանձնաժողով մը, որ կը քննէ վնասները, կը տեղեկագրէ թէ փճացած են մրգաստանները եւ հերկերը։ Քանդուած են առուներ ու կամուրջներ։ Խեղդուած են կենդանիներ։ Առուները քանդուած ըլլալով, քանի մը օր կարելի չէ եղած ջրել արտերներն ու պարտէզները։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

1932 տարուան համար ծրագրուած է շարժանկարի վերածել կարգ մը գրողներու գործերը։ Այսպէս շարժանկարի պիտի վերածուին Եղիշէ Չարենցի երկիր Նաիրի *եւ* խմբապետ Շաւարշ *գործերը* Ապստամբութիւն *անունին տակ, Նաիրի Զարեանի* Ռուշանի քարափը, *Մկրտիչ Արմէնի* *մէկ վէպը՝* Երեւան *անունով, Ստեփան Զորեանի* ցեղկոմի Նախագահը, *Յովհ. Թումանեանի* Գիքորը, *Պերճ Պռօշեանի* Հացի խնդիրը, *Շիրվանզադէի* Քաոսը։ *Առանձժէ զատ պիտի պատրաստուին ժապաւէններ, որ պիտի ներկայացնեն Զանգեզուրի վերաշինութիւնը, պղնձի արդիւնաբերական աշխատանքները, Երեւանի շինութիւնները (բնակարան, ելեկտրակայք, Ջրմուղ, եւայլն), գործի արհեստանոցները եւ մանկական ու քարոզչական պատկերներ։*

ԹԱՏՐՈՆ

Համաձայն նախորդ տարուան թատերական տեղեկագրին, անցնող թատերաշրջանին առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուած են Տ. Հախումեանի «Թշնամին», Վաղարշեանի «Օղակումը», ինչպէս նաեւ թարգմանական 4 գործեր, «Տեմպը», «Առաջին հեծելազօրը», «Սեւ գնացքը», «Ճեղքուածքը»։

Այժմ յառաջիկայ տարուան համար բանակցութիւններ կը կատարուին՝ խումբը օժտելու համար գեղարուեստական թարմ ուժերով։ Իբրեւ բեմավար, հրաւիրուած են Ա. Գուլակեան, Թ. Սարեան, Վաղարշեան, Շամիրխանեան, Վ. Վարդանեան, Գ. Գաբրիէլեան։ Թատերական նորագոյն նուաճումներուն ծանօթանալու համար Մոսկուա եւ Լենինգրատ պիտի ղրկուին Գուլակեան, Վաղարշեան, Շամիրխանեան։ Գեղարուեստական հարցերու եւ բեմայարդարման խնդիրներու համար հրաւիրուած են Արուտչեան, Թարեան, Ալաջալեան եւ Շերիշեւ։

Պետական թատրոնի տնօրէն նշանակուած է Շալջեան, (Գ. Աբով մտած է լուսաւորութեան գործավարութեան մէջ)։ Պետական թատրոնի շէնքը հիմնովին կը նորոգուի եւ կ'ընդարձակուի։ Առաջին յարկին մէջ, ուր կը գտնուէր Պետական Հրատարակչականի նախկին տպարանը, պիտի վերածուի մխաարանի։

Այս տարի խաղացանկին վրայ պիտի աւելցուին «Կացնի Պօէմա», Շէյքսպիրի «Մաքպէթ»ը (վերամշակուած)։

Գալ տարի (յունուարին) պիտի տօնուի պետական թատրոնին տասնամեակը։ Այնուհետեւ պիտի սկսին ներկայացումները անընդհատ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ԾՈՎԱՓ ԳԱՑԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները օգոստ. մէկին շաբաթ գիշեր Կար տը Լիոնէն ճամբայ ելան դէպի Մարսէյլ, եւ պիտի բանակին Մարսիլիոյ եւ Սէն Ռաֆայէլի միջեւ ծովեզերեայ վայր մը մայրիներու մէջ։

Կաթուն եւ մէկ պատանիներ հաւաքուած էին կայարանի դրան առջեւ, գայլուկներ, սկաուտներ եւ երէցներ, շրջապատուած իրենց սիրելիներէն։ Բոլորը խանդավառ, ժպիտ ու ծիծաղ բոլորին երեսներուն վրայ։

Հրամանը կը տրուի տղոց, կը յառաջանանք դէպի ներս։ Մէկ ոստումով տղաք կը գրաւեն իրենց համար նախապէս սահմանուած վակոնը։ Հինգ վայրկեան կը տեւէ իրենց գոյքերուն տեղաւորումը ու յետոյ խաղողի ողկոյզներու նման պատուհաններէն կը կախուին իրենց սիրելիներուն վերջին հրաժեշտը տալու։

Ցանկարծ կը փոթորկի խումբին սիրտը։ Ցեղին ոգին է որ կ'արթննայ. «Ցառա՜ջ նահատակ ցեղին անմահներ» կրակի երգն է որ դուրս կուգայ մեր տղոց կրակ բերաններէն, եւ տառապանքի եօթը աշխարհներէն հաւաքուած ծնողներու աչքերէն կ'իյնան յուզումի եւ յաղթանակի արցունքներ։ Խուռներամ Ֆրանսացիներ մօտիկ կ'ըլլան եւ ապշահար կը դիտեն այս սրտառուչ պատկերը։ Ժողովուրդ մըն է անհայրենիք կ'այրի ու կը փոթորկի։ Կը շարունակուի երգը, յետոյ «Մեր հայրենիք»ը, այսպէս կը շարժի շոգեկառքը.— «Հուռա՜» կը կանչեն տղաք, ու երգը կը տանին դէպի Մարսէյլ, դէպի ծովափ...։ Երթաք բարով, տղաք, դէպի այդ ճամբով։ Այո՛, այդ ճամբով օր մըն ալ դէպի մեր աշխարհը։

Եւ դուք, փտարանդի հայրենակիցներ Մարսիլիոյ, գացէք փնտռեցէք մեր տղաքը, անոնք մէկ ամիս հիւր են ձեզի։ Անոնց բանակումի կրակներուն դուք ալ փայտ տարէք ու անոնց կրակներէն կայծեր փախցուցէք հազարաւոր պատանիներու։

Հայր մը

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋ ը

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԺԱ.

Ամէն անգամ որ Հայրապետ էֆէնտին ճամբան պանդուխտ այերու հանդիպէր, որոնք անկիւններ շալկած, Պապը Ջապիէի կամ կեդրոնական բանտին ճամբան կը բռնէին իրենցմէ գիշերուան հանգիստը գերացնելու համար, «վա՜խ վա՜խ, խեղճ ճաճիկներ» կ'ըսէր աշելով, ի՞նչ երազներու անհամ զոհեր կ'ըլլան»։

Ա՛լ մթնցաւ։ Ոստիկան մը ամ մը առած, ներս մտաւ։ Յամարհական բարեւ մը թմնչելէ յետոյ դուռը կղպեց, անալին գրպանը դրաւ եւ կոկները հանելով, քանապէի մը վրայ երկնցաւ։ Գիշերը իր վրայ կողն էր։

* *

Յաջորդ օրը քօմիսէր մը սնտարկեալը նախարարին սենեակը տարաւ։ Փաշան կէս ժպտուն, կէս տխուր պոլյուրունով մը քաղաքավար ընդունելութիւն ըրաւ, սիկար ու սուրճ ալ հրամցուց։ Քիչ վերջ ալ քարտուղարի մը հետ եկաւ, թուղթերով, գրիչներով, կաղամարով։ Կանոնաւոր հարցաքննութիւն մը սկսաւ, որ քանի մը ժամ տեւեց։ Ամբաստանեալին աչքին առջեւ դրուեցան երգարան մը, արտասահմանեան թերթեր, «սուրբ գործ»ին նուիրատուութեան ստացագրեր, Պապը Ալիի ցոյցին մէկ պահանջնագիրը։ Այս ամէնը իր տունէն գտնուած էին։ Առջի օր Ջապթիէն տարուելէ առաջ, անդին Օրթագեղ իր բնակարանը մուխթարին առաջնորդութեամբ խուզարկութիւններ կատարուելով, լքուած սնտուկէ մը այդ միւզիր գրքերն ու թուղթերը գտնուած էին։ Հիմակ իրմէն բացատրութիւն կը պահանջուէր։ Ամբաստանեալը կռահեց թէ ատոնք իր սպասաւորներունը ըլլալու էին. այդ խեղճ մարդիկը օգոստոս 2էն քանի մը օր ետք բռնուելով, երկիր ղրկուած էին ընդհանուր տարագրեալներուն հետ։ Էֆէնտին, այդ հին Հայը, եւ ոչ իսկ րոպէ մը մտքէն անցուց ինքնարդարացման համար ճիշդ իրողութիւնը ըսել։ Իր ամբաստանութեամբը այդ խեղճ Հայերը կրնային երկրէն բերուիլ, փորձանքի հանդիպիլ, ուստի բաւական համարեց պարզապէս պատասխանել թէ ինքը բանէ մը տեղեկութիւն չունէր։ Ինքն երբեք աասնկ թուղթեր, ատանկ գրքեր ո՛չ տեսած էր, ո՛չ ալ քովը պահած։ Այս հերքումին վրայ ներս մացուցին մուխթարը, որ առտուն բերուած էր։ Թաղային այդ պաշտօնեան վկայեց թէ արդարեւ այդ ամէնը ինքն իր ձեռքովը Հայրապետ էֆէնտիին տանը մէջ սնտուկէ մը հանած է։ Այս հաւաստումը ճշմարտութիւնն էր, եւ մուխթարը զայն խոստովանելու պարտական։ Բայց գիտէր նաեւ որ այդ սնտուկը գացող սպասաւորներունն էր, անկէն մը նետուած, սակայն այս յայտնութիւնը ընել չուզեց։ Իր սովորութիւնն էր, եւ զայս իբրեւ օրէնք կը նկատէր, իրեն եղած հարցումներուն միայն պատասխանել, որչափ հնար է զգուշանալով աւելորդ խօսքեր ընելէ։ Ու քանի որ ոչ իսկ ամբաստանեալը իրեն դիմում կ'ըներ, այդ սնտուկին որո՛ւ պատկանիլը իմանալու համար, ա՛լ իրեն չիյնար չհարցուած տեղեկութիւններ հաղորդել։

Յետոյ երկար բարակ հարցումներ եղան կեդրոնական վարժարանէն գտնուած ռումբերուն համար. ինչպէս եւ վարժապետներուն եւ ուսանողներուն մասին ալ։ Հայրապետ էֆէնտի այդ հաստատութեան խնամակալներէն ըլլալով, ոտիկանութիւնը կը ջանար զինքը հոն պատահած դէպքերուն պատասխանատուներէն համարել։ Հարցաքննութեան թուղթերը կարդացուեցան, ու բանտարկեալը իր սենեակը տարին։

ԺԲ.

Քանի մը օր վերջը՝ գործը հարցաքննիչ դատաւորին յանձնուեցաւ, եւ անկէ Ամբաստանիչ Ատեանին։ Բանտարկուելէն ամիս մը վերջը, Հայրապետ էֆէնտին կը ստանար իր ամբաստանագիրը, որ շատ ծանր երեւցաւ։ Պիտի ներկայանար դատարանին։

Կը զգար թէ ա՛լ ջախջախուած, կործանած մարդն էր։ Թէեւ երկու փաստաբան նշանակեց, բայց անպտուղ արձակման յոյսը չունէր։ Երբեմն լսած էր թէ քաղաքական դատերու մէջ արդարութիւն չի փնտռուիր։ Անշուշտ հայկական տագնապի միջոցին այդ ճշմարտութիւնը ինչպէս ուրիշներուն՝ նոյն եւ իրեն համար անգամ մը եւս պիտի հաստատուէր։

Սրտաբեկ եւ յուսահատ, միայնութեան մէջ ինքնիրենը կը հարցնէր թէ՝ «Ես ի՞նչ մեծ մեղք գործած եմ, որ Աստուած ինծի այսպէս պատիժ կուտայ»։ Կը պրպտէր իր կեանքը ու չէր գտներ իր խիղճը վրդովող մեծ յանցանք մը։ Անցեալի այդ խուզարկումին մէջ, օրին մէկը, մշուշապատ քօղի մը տակէն աչքին դէմք մը երեւցաւ, զոր յիշել թուեցաւ։ Այդ յիշատակը վանելու փորձ մը ըրաւ։ Բայց դէմքը չէր աներեւութանար։ Հետզհետէ որոշ կերպարանք մը կ'առնէր։ Այդ մեծ քիթը, երկայն ծնօտը, անժպիտ դէմքը սեւ սեւ մօրուքը կուգային իր աչքերուն առջեւը կը տնկուէին։ Ու հակառակ իր ընդդիմադրական ջանքերուն, միտքը կը թօչէր անդին՝ իր թաղը։ Ամրան զով կիրակի մըն է. Թաղական խորհրդարանին մէջ կը գտնուի. Հայաստանէն եկած պանդուխտ տէրտէր մը իր առջեւն է։ Ահա ինքը ձեռքը վերցուցած, կը վազէ Աստուծոյ սպասաւորին վրայ։ «Ծօ՛» կ'անուանէ օծեալը, առանց ուրիշներուն միջամտութեանը պիտի ծեծէ, պիտի բզքտէ Քրիստոսի պաշտօնեան։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Զախաւեր պաշտպանութիւն մը

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Փարիզի համայնավար օրկանը, *Իւմանիթէ* հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Պէյրութէն, բանտարկուած մէկ քանի հայ համայնավարներու մասին.—

— Պէյրութի Թղթաբերը վայրագ լուրեր կը բերէ մեզ, Պէյրութի զինուորական բանտին մէջ, 4 ամիսէ ի վեր բանտարկուած մեր 6 ընկերներուն մասին։ Ասոնց մէջ են Յարութիւն Մառէեան, Զաւրիկ Տատուրեան, Փանոս Արամայիսեան։ Յուլիս 29 Թուականով, մեր Թղթակիցը մեզ կը յայտնէ թէ 14 օրէ ի վեր դրուած են խուցի մէջ, ուր միայն ոտքի վրայ կրնան կենալ։ Օրական 30կրամ չոր հաց կուտան անոնց։Որեւէ այցելութիւն Թոյլ չի տրուիր։ Բացարձակապէս կտրուած են արտաքին աշխարհէն։

«Մեծ մասամբ երիտասարդ համայնավարներ են, որոնց հետ կը վարուին իբրեւ յետին ոճրագործներ։»

Այս տեղեկութիւնները տալէ յետոյ, «Իւմանիթէ» այրած սրտի մխիթարանքներ կ'ուղղէ Թիթեռնիկ հետապնդող անմիտներուն։

Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար եթէ խելքերնին գլուխնին ձգէր։

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄ.—Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Բ. ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. OSSO եւ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս կիրակի ժամը 5ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՉԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ եւ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ.

Կը խօսի Ընկ. Պ. ՉԻՒՍԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պոմոն Սէն Ժիւլիէնի (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. Նազար Իշխանեանի պարտէզին մէջ։

Երգ, արտասանութիւն, նուագ, բանախօսութիւն, հայկական պարեր։ Ճոխ պիւֆէ։

Տախքերու մասնակցութեան համար՝ 3 ֆրանք

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան կողմէ, իր կազմութեան 5րդ տարեդարձին առթիւ։Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին St. André, Bar-Restaurant du Bélvèdre.

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՉԻՒՍԵԱՆ

Առնել 26, 27, 28, 35, 36 թիւ հանրակառքեր

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Մասնաճիւղին տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Սէն Քլուի անտառին մէջ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ, երգ, նուագ եւ խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Tramway 2, 18 Շոգեկառք եւ շոգենաւ :

1932Ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ

Պատրաստութեան մէջ է 1932ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ, որ պիտի ունենայ անցեալ տարուան գիրքին կրկին ծաւալը։ Անունի եւ Հասցէի Հրատարակութիւնը ձրի է։ Ղրկեցէք մեզի ձեր ամբողջական Հասցէն, եթէ չկայ, 1931ի «Ամէնուն Հասցէ»ին մէջ, կամ թէ սրբագրեցէք՝ եթէ փոխուած է կամ սխալ Հրատարակուած է։

Կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ Փարիզէն եւ գաւառներէն։ ամէն տեսակ գործի Համար։ Ծանուցումներու մեր նոր սակագինը Հրատարակուած է, պաՀանջեցէք մեզմէ։

Գրել հետեւեալ հասցէին.— L. Mozian, 5 rue Champlain, Paris (20)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ"ի

Թիւ 7-8 (Յուլիս-Օգոստոս միացեալ) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Վիեննայի համագումարը՝ (*Խմբագրական*)։ Ստալինի ճառը՝ (*Ս. Վրացեան*)։ Հնգամեակը առանց դիմակի՝ (*Ն. Բաղալեան*)։ Խօսքեր ու փաստեր՝ *Սիգմա*։ Գերմանական տագնապը՝ (*Ս. Մ.*)։ Թուրքիոյ շուրջ։ Սեւ քարեցի Սաքօի կենսագրութիւնը։ «Բոլշեւիզմը անելի մէջ» (*Կ. Սասունի*)։ Մ. Տէրպէտէրեան, Բժ. Լորիս Մելիքեան, Ինդերնասիոնալ, Գործագրկութիւնը 1931։

Տարեկան բաժնեգին 25 ֆր.։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Վռամեան խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղորդայն իրիկուն ժամը 8ու կէսին նոր Ակումբին մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբի ընկերները վաղորդայն իրիկուն ժամը 8ու կէսին, 131 Fbg. du Temple.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամները այս իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ։

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Մկրտիչ Դաւիթեանի, իր քեռայրին ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒԼԽԱՆՃԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 241 Rue J.J.Rousseau։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պրուսայի Սէլչօզզիւղէն Տիկ. Իսկուհի Մարտիկեան կը փնտռէ իր որդին Մատթէոս Մարտիկեան (25 տարեկան) որ Պոլսէն փոխադրուած է Քորֆուի որբանոցը, ուրկէ 1923ին մեկնած է Ֆրանսա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցող Սէօլէօզցիներէ եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել Իսկուհի Մարտիկեանի 6 Rue Luski, Roustchouk, Bulgarie.

— *Կը փնտռուի Կեսարացի Ստեփան Սվազլեան, (20 տարեկան) հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Կիւլիւզար, 5 տարի առաջ Նիր Իսթի միջոցաւ Պէյրութէն փոխադրուած է Փարիզ։ Երկու տարիէ ի վեր իրմէ լուր չկայ։ Իմացնել իր եղբօր Հրանդ Սվազլեանի,* Garage Alexandrette, Bouston Gul Ab, Alep, Syrie.

— *Ազատրայցի (Գոնիա) Վերոնիքա Կարապետեան՝ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Երուանդ Կարապետեան։ (Հայրը՝ Սրապ, եղբայրները՝ Կարապետ, Յակոբ մեռած են։) Երուանդ 8—9 տարեկան հասակին դրուած է Տէր Զօրի Թուրք վարժարանը, Անկէ ի վեր մայրը լուր չունի զաւկէն։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Էլլէն Բիւզանդ,* 48 Etienne Dolet. Alfortville (Seine), France.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ֆօրթալեզա, Ֆէր.— 200:
Լը Ռէնսի, Ա. Ն.— 140:
Փուաթիէ, Շ. Մ.— 35։
Քավայեոն, Մ. Մ.— 35։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

Հնչակեան յեղափոխական կուսակցութեան իւրաքանչիւր մասնաճիւղ իրաւասու է խումբեր կազմելու ամէն երկրի մէջ, համաձայն տեղին պայմաններուն եւ պահանջներուն։

Նոյն տեղին ժողովուրդէն, տարեկից եւ գաղափարակից անձերէ, իրարու ինքնութեան եւ բնաւորութեան ծանօթ ըլլալու պայմանով, պէտք է կազմել հինգ կամ տասնհինգնոց հրոսախումբեր։

ԾԱՆՕԹ.— Մենք, Պոլսոյ մասնաճիւղի վարչութիւնս, խորհեցանք եւ յանձնարարեցինք կեդրոնի խումբերն ալ կազմել հինգ հոգիով։

25.— Ի՞ՆՉՊԷՍ ԵՐԴՈՒՄ Կ'ԸՆԷԻՆ

ՅՕԴՈՒԱԾ 1.— Խմբապետները, նախ քան կուսակցութեան մէջ մտնելը, պէտք է որ զանազան փորձերով քննուին թէ պարագային համաձայն վստահելի՞ են, կամ ամո՞ւր են գաղտնապահութեան մէջ։

ՅՕԴ. 3.— Անոնք որ կ'ուզեն մտնել կուսակցութեան մէջ, պէտք է խմբապետներուն ներկայութեանը յայտարարեն թէ կը հնազանդին կանոնագրին բոլոր տրամադրութիւններուն եւ պիտի ծառայեն ուղղամտութեամբ, յետոյ երդում պիտի կատարեն։ Երդման ձեւն այս է.— Աստուծոյ, պատւոյս եւ աշխարհիս մէջ ինծի համար շատ սիրելի եւ նուիրական ամէն բանի վրայ կ'երդնում, որ հաւատարիմ պիտի մնամ Հնչակեան յեղափոխական կուսակցութեան եւ իր նպատակներուն։ Կատարեալ հաւատարմութեամբ եւ մինչեւ կեանքիս վերջը պիտի տանիմ այն պարտականութիւնները, որ ինծի կը յանձնուին՝ յանուն կուսակցութեանս ծրագրին եւ մեր սուրբ դատին պահանջներուն։ Ամուր պիտի մնամ երդմանս վրայ եւ ամէն ճիգ ու ջանք պիտի թափեմ, մինչեւ որ յաջողի, խորտակելու համար գերութեան լուծը, զոր բարբարոս Թուրքը ձգած է ազգակիցներուս վզին։

ՅՕԴ 7.— Ամէն խումբ իր խմբապետին նախագահութեան տակ պարտաւոր է շաբաթը առնուազն մէկ ժողով գումարել։ Այս ժողովին մէջ պիտի կարդացուի կուսակցութեան Հնչակ թերթը, եւ երբ պէտք տեսնուի, նախագահը պիտի բացատրէ կարեւոր յօդուածները։

ՅՕԴ. 8.—Ժողովը տեղեկագիրով մը աւելի բարձր ժողովի մը կը յանձնէ լուծումն այն խնդիրներուն, զորս չի կրնար ինք կատարել։ Այս տեղեկագիրը խմբապետին ձեռքով կը յանձնուի յիսնապետին կամ աւելի բարձր դէմքերու, Մ.ին կամ Վ.ին։

ՅՕԴ. 9.— Ամէն կուսակցական պետ պէտք է ծածկանուն մը ունենայ։

ՅՕԴ. 10.— Խմբապետներուն դէմ ամէն գանգատ պէտք է ղրկել Մ.ին կամ Վ.ին։ Այդ գանգատները կը քննուին կուսակցական դատարանին մէջ։

ՅՕԴ. 13.— Անոնք որ կ'ընդունուին կուսակցութեան մէջ, իրենց կարողութեան համաձայն՝ պէտք է վճարեն 15 դրուշ կամ դեռ աւելի, բայց երբեք 10 դրուշէն վար։

ՅՕԴ. 18.— Գաղափարական յեղափոխութիւնը իրագործելու նպատակով, պետերը պարտաւոր են զինել ամէն տեսակ միջոցներու։

ՅՕԴ. 19.— Ամէն գործիչ իր հաշւոյն պարտաւոր է գնել ատրճանակ մը։

ՅՕԴ. 22.— Խմբապետներու ժողովը պէտք է գումարուի ամիսը գէթ մէկ անգամ, նախագահութեամբ յիսնապետին կամ բիւրապետին։ Այս ժողովին մէջ խմբապետները կը պատմեն կը նկարագրեն յեղափոխական կատարուած գործերն ու շա... ները, նոյն ատեն կը յայտնեն իրենց տեսակէտը թէ ի՛նչպէ... աւելի շուտ կարելի է յաջողցնել յեղափոխութիւնը։ Դարձեա... ժողովը կը զբաղի այն հարցով թէ ի՞նչ պէտք է ընել զօրա... համար խումբերը, քաջալերելու անձնազոհութիւնը։ Այդ նպ... կով գործիչներ ու քարոզիչներ կը նշանակէ։

26.— ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱ... ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Հնչակեան յեղափոխական կուսակցութիւնը ունի ընդ... ծրագիր-կանոնագիր մը։ Կ'արտատպեմ այդ ծրագրին ամէնէ... հագրգռական յօդուածները.—

... Թրքահայաստանի (Էրմէնիսթանը շահանէ) ազգայի... կախութիւնը կարելի է ձեռք ձգել միայն ու միայն հետեւե... տերուն համաձայն.—

1.— Ընտրութեանց ժամանակը յայտարարել ամբողջ ժողովին, ուղղակի եւ ազատ քուէարկութեամբ ընտրել եր... խաները ժողովուրդին բոլոր խաւերէն, եւ Օրէնսդիր ժողովը ... մարել Հայաստանի ամէնէն նշանաւոր քաղաքներէն մէկուն...

2.— Նահանգներուն տալ լայն ազատութիւն։

Եւ բազմաթիւ ուրիշ յօդուածներ. որոնք կը բացատրեն թէ Հնչ... կուսակցութիւնը հաւատացած է, որ իր նպատակներուն կրնայ ... միայն ու միայն յեղափոխութեամբ։ Թէ այդ յեղափոխութիւնը պէտք ... տարել Թրքահայաստանի մէջ։ Եւ այդ նպատակին համար, կուսակց... ցոյց կուտայ հետեւեալ միջոցները.—

(Շար...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
7
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

7 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1640 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Այս տարուան ընթացքին, պաշտօնապէս հաստատուեցաւ երկու գաղութներու իրական հանգամանքը։

Հեռաւոր Իրաքը եւ հարեւան Ռումանիան ունեցան իրենց կազմական կանոնագիրը,— այն ինչ որ Ազգ. Սահմանադրութիւն կը կոչէինք Թուրքիոյ մէջ։ Իրաքի մէջ, հայ համայնքին կանոնագիրը վաւերացուեցաւ անցեալ մայիսին. իսկ Ռումանիոյ մէջ՝ յուլիս 13ին։

Ուրեմն, երկու կարեւոր գաղութներու մէջ վերջ գտած է անորոշութիւնը, եւ իրաւունքներ կը վայելենք իբրեւ կազմակերպուած փոքրամասնութիւն։

Այստեղ չենք ուզեր զբաղիլ տրուած իրաւունքներուն մանրամասնութիւններով։

Կը բաւէ յիշել որ, երկու երկիրներուն մէջ ալ, կազմական կանոնագիրները խմբագրուած են եկեղեցական՝ թեմական ըմբռնումներով, եւ քիչ-շատ հիմք ունենալով նախընթաց օրինակներ,— ընկալեալ սովորութիւններ, Պոլսոյ ազգ. սահմանադրութիւնը եւն։

Ներկայ պայմաններուն մէջ, կարեւորը տառը չէ, այլ ոգին։ Քանի որ դժուար պիտի ըլլայ իրականացնել մեր բաղձանքները, պէտք է գոհանալ ձեռքի տակ եղած պաշտօնագրով, եւ անոր համեմատ վարել մեր ներքին գործերը։ Այսքանով գոնէ կը փակուին անիշխանութեան դուռները, եւ քիչ-շատ կարգ-կանոնի կ'ենթարկուի մեր ազգային կեանքը։

Այլապէս, հասնողը «ազգային իշխանութիւն» պիտի կազմէր, ինչպէս կը տեսնենք այստեղ, Ֆրանսայի մէջ։ Դեռ քանի մը տարի առաջ էր որ երեք «ազգային միութիւն» ունեցանք Լիոնի մէջ։ Գիտենք որ Փարիզի մէջ իսկ, երբ, 1926ին, փորձ եղաւ ազգային կազմակերպութիւն ստեղծելու, օրուան ջոջերը իրենց շունչն առին դատական պաշտօնատուն, եւ կազմեցին կրօնական ընկերակցութիւն։ Նոյն հիւանդութենէն վարակուեցան Մարսէյլի արուարձաններէն երկուքն ալ, Սէն Ժիւլիէն եւ Սէնթ—Անթուան։

Կը մնայ որ, թէ Ռումանիոյ եւ թէ մանաւանդ Միջագետքի մէջ, կարելի եղածին չափ քիչ գործ ունենանք պետութեան հետ։ Այսինքն, չստեղծենք այնպիսի խնդիրներ որ կառավարութիւնը հարկադրուի միջամտել։

Դժբախտաբար մէկէ աւելի տխուր փաստեր ունինք այս մասին, Միջագետքի, Եգիպտոսի, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ։ Գաղութներ կան ուր շատ մը իրաւունքներ կը վայելենք առանց իրական հիմք ունենալու։ Եւ ահա, ներքին վէճերու հետեւանքով, կառավարութիւնը կը ստիպուի միջամտել եւ կա՛մ իրաւունք տալ անոր որ կը խուսափի ազգային կեդրոնական կազմակերպութենէ (Ֆրանսա) եւ կամ կրճատել տարիներով ընդունուած իրաւունքներ (Պուլկարիա եւ Յունաստան)։

Մասնաւորապէս յատկանշական է պուլկարահայ գաղութին օրինակը։ Մինչեւ 1924, «ընկալեալ սովորութեան» օրէնքը կար։ Ձեռնարկուեցաւ թեմական կազմակերպութեան, առողջ ծրագրի մը վրայ, եւ ընդհանուր համերաշխութեամբ։ Շատ չանցած, ճեղքերը բացուեցան։ Խաղեր, խարդախութիւններ, դրսեցի-տեղացի,— եւ կառավարութիւնը պարտադրեց կանոնագիր մը որ միայն պուլկարահպատակներուն կը վերապահէ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը։ Նոյնքան ծանր փորձանքներ անցուց յունահայ գաղութը։ Եւ դեռ կրնայ անցնել, նկատի առնելով տիրող տրամադրութիւնները։

×

Ռումանահայ կանոնագրին մէջ մասնաւորապէս ուշագրաւ է ծխական տուրքի տրամադրութիւնը, շատ լայն հասկացողութեամբ։ Մեր գիտցած ազգային տուրքն է այս, պարտաւորիչ՝ բոլորին համար։

— Ծխական տուրք վճարելու պարտական են ընտանիքի պետերը, այր թէ կին, չամուսնացած աղջիկները եւ չափահաս մանչերը, որոնք անձնական եկամուտ կամ ինչք ունին։

Տուրքերը կը ճշդուին նկատի առնելով ծարկատուին նիւթական, ընկերային եւ ընտանեկան դիրքը։ Ծխական տուրքը պարտաւորիչ է դատանութեանց Օրէնքով։

Այս տրամադրութիւնը այլեւս թոյլ չի տար հարեւանցի կամ քմահաճ ընթացք բռնել ազգային պարտականութեանց հանդէպ։ Եւ կ'օգնէ վարժեցնելու մեզ իշխանութեան գաղափարին, որ դժբախտաբար շատ խախուտ է։

Եւ այս մէկ հատիկ տրամադրութիւնը արժէք ունի մանաւանդ անոր համար որ, Ռումանիան սկիզբէն ի վեր, դեռ համիտեան օրերէն, միշտ ալ մերժած է ճանչնալ հայկական փոքրամասնութիւն։

Ներքին կազմակերպութեան այս աշխատանքը պէտք է լրանայ նաեւ այն գաղութներուն մէջ ուր բազմութիւններ ունինք։ Հին Յունաստանի մէջ արդէն ձեռնարկներ կը կատարուին թէ հաւաքական հպատակութեան եւ թէ կազմական-կանոնագրի համար։ Յաջողութեան գլխաւոր պայմանը այն է որ չխանգարուի համերաշխութիւնը։ Սուրիոյ մէջ ալ հարկ պիտի ըլլայ նոր սահմանադրութիւն մշակել, կապուած՝ երկրին հիմնական օրէնքին հետ։

Ներքին կազմաւորման այս ցանցը կրնայ դիւրացնել ընդհանուր կազմակերպութիւնը, եթէ ուզենք իրար հասկնալ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՒԻՒԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ամերիկայի «Պետական» Կարմիր Խաչին ծոցին մէջ ծագած պառակտման առթիւ, բուռն խմբագրական մը գրած է «Բանւոր», Ամերիկայի հայ բոլշեւիկներու օրկանը։ Ստորեւ՝ քանի մը հատուածներ (25 յուլիս).

Պայմաններու բերումով Պկխի (պետական կարմիր խաչ) ղեկավարութիւնը անցաւ Ռամկավար-Ազատականներու ձեռքը, որոնք այդ կազմակերպութիւնը կատաբելապէս ծառայեցուցին ռամկավար կուսակցութեան ընկերային-հասարակական տեսակէտներու պրոպականտին եւ անոր գանձը՝ իրենց կուսակցական օրկանի եւ գործիչներու սատարման:

Խորհրդային Հայաստանի մէջ կատարուող շինարարութիւնը, համայն աշխատաւորութեան տնտեսական բարօրութիւնն ու ու մշակոյթային յառաջդիմութիւնը ուրանալ ռամկավարներուն ձեռնտու չէ... որքան ատեն որ դաշնակները կ'ընեն այդ՝ ինչո՞ւ կարելի չէ շահագործել հէնց այդ երեւոյթը. ձեւանալ «բարեկամ» խորհ. Հայաստանին, շահիլ զանգուածներու վստահութիւնը եւ «բարեկամաբար» պայքարել խորհրդային Հայաստանի եւ հոն տիրող գաղափարաբանութեան դէմ։

Հայաստանը կը վերաշինուի իր վարիչներուն խոհեմութեան պատճառով, եւայլն, եւայլն, կը խեղաթիւրեն ռամկավարները, թելադրելով այն միտքը, թէ խ. Հայաստանի վարիչներու խոհեմութիւնը անոնց ընկերային-քաղաքական սկզբունքներէն անկախ է եւ թէ իրենք, ռամկավարներն ալ կրնան նոյնքան, թերեւս աւելի լաւ գործ կատարել, եթէ պատեհութիւն ունենան եւ կ'ուզեն հաւատացնել, թէ «...Հայաստանը... վաղը կ'ըլլայ ուրիշ բան մը...»։

Թող «Պայքար»ի շարլաթանները ջանան բացատրել ինչպէս որ կ'ուզեն, բայց մէջ բերուած նախադասութիւնը ուրիշ բան չի նշանակեր, եթէ ոչ ռամկավարներու անհուն փափաքը Հայաստանի աշխատաւորական զանգուածները ցցուած տեսնել — վաղը ինքզինքը հոգալու համար — խորհրդային կարգերու դէմ, սոցիալիզմի կառուցման դէմ եւ անոր վերելքը կասեցնելու՝ երբ անոնք (աշխ. զանգուածները) արդէն բաւականաչափ աճած եւ ուժաւորուած են եւ երկիրը բաւականաչափ շինուած ու շէնցած *եւ երբ մանաւանդ ռամկավարները իմպերիալիզմի ստոր մունետիկի դերով գուրս կուգան գաղութահայ աշխատաւորութիւնը բացայայտ կերպով զինելու իմպերիալիստական բանակներու մէջ եւ ընդդէմ Խորհրդային Հայաստանի։*

Խորհրդային Հայաստանի անվերապահ բարեկամները Պկխի Առժամեայ կեդրոնական վարչութեան միջոցաւ կը պահանջեն *միասնական, անբաժան* կարմիր խաչ, կարմիր խաչի կազմակերպութիւն մը, որ ազատ պէտք է ըլլայ Ռամկավար Ազատական քլիքի հակախորհրդային տիրապետութենէն եւ պէտք է ծառայէ խորհրդային Հայաստանին:»

ԻՆՉՊԷՍ գրեր էինք, Գերմանիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Պերլինէն մեկնած ըլլալով, Հռոմ հասան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիոյ ելմտական կացութիւնը

Գերմանիոյ վարչապետին վերջին ճառը լաւ տպաւորութիւն գործած է ժողովուրդին վրայ, որ լսած ըլլալ կը թուի իրեն ուղղուած հանդարտութեան յանձնարարութիւնները։ Խճողումը դադրած է դրամատուններուն առջեւ, որոնք երկու օրէ ի վեր սկսած են կանոնաւոր գործառնութեան։

Սակայն օտար դրամներու մասին գործադրուող հրովարտակը կը շարունակէ դժգոհութիւն պատճառել առեւտրական շրջանակներուն։ Կառավարութիւնը փարատելու համար անոնց մտահոգութիւնը, յայտարարեց թէ օտար դրամներու մասին ներկայիս կիրարկուող խիստ կարգադրութիւնները, ժամանակաւոր են եւ թէ կարճ ատենուան մէջ, պիտի վերցուին։ Կառավարութիւնը յայտարարեց նաեւ թէ հրովարտակը երբեք ուղղուած չէ արտասահմանի դէմ։ Այսուհանդերձ, մեծ արգելքներու մատնած է օտար ներածումները։ Կ'ըսուի թէ օտար ներածումներու մասին, գաղտնի հրահանգներ ալ տրուած են, երեք կէտերով։ Առաջինը կը վերաբերի այն ապրանքներու մասին, որոնց Գերմանիա պէտք ունի անհրաժեշտօրէն, ինչպէս նախանիւթերը։ Ասոնց ներածման համար, կարելի է օտար դրամ ճարել ուզուած չափով։ Երկրորդ կէտը կը վերաբերի երկրորդական արժէք ներկայացնող օտար ապրանքներու որոնց գնման համար, կարելի է միայն մինչեւ 10000 մարք արժէքով օտար ապրանքներ հայթայթել։ Իսկ երրորդ կէտին մէջ կ'իյնան մնացեալ բոլոր տեսակի ապրանքները, ինչպէս, անմիջապէս եւ գործարաններէն լրիւ դուրս ելած, այսինքն՝ ծախուելու պատրաստ վիճակի մէջ գտնուող ապրանքները։ Այս երրորդ կէտով ամէնէն աւելի Ֆրանսան է որ կը վնասուի։

Անգլիական դրամը կ'իյնայ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ?

Անգլիական դրամը անընդհատ ելեւէջի մէջ է այս օրերս, հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն։ Անգլիական դրամին յանկարծական անկումը իրարանցումի մատնած է ամերիկեան ելեւմտական շրջանակները, որոնք այս առթիւ սկսած են մտածել պարտքերու վերաքննութեան պէտքին վրայ։

«Նիւ-Եորք Թայմզ» թերթը կը յայտնէ թէ վերջերս Նիւ-Եորքի մէջ գումարուած դրամատէրներու հաւաքոյթ մը յայտարարած է որ Գերմանիոյ կարճատեւ վարկերու հարցը լուծելու համար ձեռք առնուած բոլոր միջոցները, կիսկատար դարմաններ են։ Նիւ-Եորքի դրամատէրները այն կարծիքն ունին թէ Գերմանիոյ ելեւմտական տագնապը դարմանելու միակ եղանակն է նոր տեսակէտով մը մտենալ հատուցմանց հարցին եւ հարթել երկարատեւ փոխառութեան մը ճամբան։

Ամերիկեան թերթը կը կարծէ թէ անկարելի է գերմանական հատուցումները նուազեցնել կամ Գերմանիան զերծ կացուցանել, առանց համապատասխան կարգադրութիւններ ընելու Եւրոպայի առ Ամերիկա ունեցած պատերազմական պարտքերուն մասին։

Փռուսիական խորհրդարանի շուրջ

Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակները ներկայիս շատ կը զբաղին Փռուսիոյ խորհրդարանին լուծման մասին, կիրակի օր կատարուելիք հանրաքուէով։ Արդէն ամէն կողմէ նախատեսութիւններ ընելու ելած են։ Ընդդիմադիրները վստահ են իրենց յաջողութեան։ Իսկ կառավարութեան կուսակիցները թուանշաններու որայ կոթնած՝ կը հաւատեն ընդդիմադիրներու ձախողութիւնը։

Փռուսիոյ մէջ, քուէարկելու իրաւունք ունեցողներուն թիւը 1930 սեպտեմբերի ընտրութեանց ընթացքին կը հասնէր 24 միլիոն 400,000ի։ Այս թիւին վրայ ներկայիս աւելցած են նաեւ կէս միլիոնի չափ նոր քուէարկուներ։ Որպէսզի Խորհրդարանի լուծումը վճռուի, պէտք է որ 13 ուկէս միլիոն քուէներ նոյնը պահանջեն։ Անցեալ ընտրութեան, ընդդիմադիրները (ծայրայեղ ազգայնականներ եւ համայնավարներ եւ ուրիշ մէկ քանի մանր կուսակցութիւններ) ստացեր էին 12 միլիոն 600,000 քուէ։

Այս թիւին կոթնելով է որ ընդդիմադիրները ապահով կը նկատեն իրենց յաջողութիւնը։ Բայց նոյն իսկ այդ պարագային, Օթթօ Պրաունի դահլիճը, գործի գլուխ պիտի մնայ մինչեւ յառաջիկայ յունուար, որովհետեւ քուէարկութենէն վերջ, ներկայ Խորհրդարանը լուծուած կրնայ յայտարարուիլ ընտրական ցանկերու քննութենէն վերջ, ինչ որ առնուազն երկու ամիս կը տեւէ։

Նոր ընտրութիւններն ուրեմն պիտի կրնան կատարուիլ երկու ամիսէն եւ միայն մէկ ամիս վերջ։ Որով յունուարի սկիզբն է որ նոր Խորհրդարանը պիտի կրնայ գումարուիլ։

Զինեալ Բիւրօներ Մեքսիքի մէջ

Մեքսիքի ոստիկանութիւնը յաջողած է ձերբակալել քրտական խումբ մը որ խորհրդաւոր կերպով կը գործէր։ Մեքսիքի թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտան այս մասին.—

Ձերբակալուածները բոլորն ալ քիւրտ են եւ իրենց ինք-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

500, 2000 ԵՒ 1200

Հարաւային Նոր Կալլէսի (Աւստրալիա) խորհրդարանը յուլիս 30ին օրէնք մը քուէարկեց, որուն համաձայն կառավարութեան պաշտօնեաներու թոշակը կը զեղչուի տարեկան 500 սդերլինի (առաւելագոյն)։

Օրէնքին ենթակայ են վարչապետը եւ միւս նախարարները, երկաթուղիներու բարձր պաշտօնատարները, եւն.:

Այս երկիրը, հարաւային Նոր Կալլէս, ունի 300,000 քառ. մղոն տարածութիւն եւ 2,200,000 բնակիչ։ Ամբողջ հանրապետութեան տարեկան ելմտացոյցը կը ներկայացնէ 64,000,000 սդերլին։

Ուրիշ հաշիւ մը.— Մեծն Բրիտանիոյ Թագաւոր-կայսեր տարեկան եկամուտն է 532,000 սդերլին, սահմանուած՝ 1901ին։

Բոլոր պաշտօնական ծախքերը հոգալէ յետոյ, Թագաւորը եւ Թագուհին զուտ իրենց անձնականին համար կ'ունենան իբր 2000 (երկու հազար) սդերլին:

Ուրիշ խօսքով, 'ա՛յդ է ջօրճ Ե.ի տարեկան թոշակը։

×

Աւստրալիա, Լոնտոն եւ... Փարիզ.

Մենք ալ ունինք բարձր պաշտօնատար մը, Հ. Բ. Ը. Միութեան վարիչ-պատուիրակը։

Տեսակ մը նախարար կամ դեսպան, որ կը ստանայ տարեկան 1200 սդերլին։

Այսինքն, 700 սդերլին աւելի քան Հարաւային Նոր Կալլէսի վարչապետը, եւ 800 սդերլին պակաս քան Մեծն Բրիտանիոյ Թագաւոր-կայսրը։

Մխիթարական չէ՞ այս իրականութիւնը, մեր այնքան սեւ երկինքին տակ:

Վերջապէս, ունինք ճակատ մը ուր կա՛մ ասպարէզ կը կարդանք հզօրներու, կամ անոնց հետքերուն վրայ կը քալենք:

Ցաւալին չըսինք թէ Ֆրանսայի նախարարներն ալ դեռ մէկ երկու տարի առաջ կը ստանային 80000 ֆրանք, յետոյ սահմանուեցաւ 120,000, հաւասարելով Պ. Վահան Մալէզեանի թոշակին։

Ուրեմն, բարձրութիւն ցատկելու մրցանիշը կը մնայ միշտ մեր քով:

ԱՐՇԱԻՐ

ԹՈՒՐՔԵՒԳԵՐՄԱՆ ԱՌՒՏՈՒՐԸ

Գերմանացի միլիոնատէր մը, որ ուսումնասիրութեան համար Իզմիր գացած է, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

— Վերջին կացութիւնը պատճառ մը չէ որ դադրին Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ առեւտրական յարաբերութիւնները։ Թերեւս ձեւական կարգ մը փոփոխութիւններ ըլլան։ Օրինակ, Թուրք վաճառական մը Գերմանիոյ մէջ իր ծախած մէկ ապրանքին փոխարէն օտար դրամ պիտի առնէ, բայց որովհետեւ դրամի արտածումը արգիլուած է, պիտի ստիպուի իր դրամով գերմանական ապրանքներ գնել։ Այս ձեւը շատ օգտակար է։

ԵՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՇԱՆԹԱՀԱՐ

Նախորդ իրիկուան բուռն փոթորիկին ընթացքին, Սեսոնի մէջ, եօթ Թունուզցի զինուորներ, որոնք իրենց վրանն ապաստաներ էին, փոթորիկէն պատսպարուելու համար, շանթահար եղան։ Հազիւ ներս մտեր էին, երբ շանթը ինկաւ վրանի։ Զինուորները անմիջապէս ածխացեր էին. իրենց հետ էին նաեւ երեք զինուորներ, որոնք ծանրօրէն վիրաւորուեր էին։ Մէկը այս վերջիններէն մեռաւ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն)

ՎԻԵՆՆԱ, 1 Օգոստոս.— Յուլիս 25ին բացուեցաւ Ընկերվարական Միջազգայինի չորրորդ համագումարը Վիեննայի մէջ, մասնակցութեամբ 47 ընկերվարական եւ յեղափոխական կուսակցութիւններու:

Գէթ այս համագումարներու առիթով, անհրաժեշտ է աչքէ անցընել միջազգային այս հսկայ ուժի յառաջացման եւ յառաջդիմութեան ընթացքը, անոր իրական ազդեցութեան եւ քաղաքական արժէքի մասին յստակ գաղափար կազմելու համար: Այդ տեսակէտով, քանի մը համառօտ տեղեկութիւններ Միջազգայինի մասնակցող կազմակերպութիւններու քանակական ուժի մասին, ինչ որ պիտի օգնէ պարզելու նաեւ անոր համաշխարհային նշանակութիւնն ու կշիռը քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային աշխարհին մէջ:

Ա. Ը. Միջազգայինի մասնակցող 47 կուսակցութիւններէ 40ի մէջ միայն կազմակերպուած են 6,201,307 անդամներ: Մնացած եօթը կուսակցութիւնները իրենց երկիրներուն մէջ, ոչ-օրինական վիճակ ունենալով, չեն կրնար ճշտել իրենց իսկ անդամներուն բուն քանակը: Այս կարգէն են 1.— Իտալական ընկերվարական կուսակցութիւնը, 2.— Եուկօսլաւիոյ ընկերվ. կուսակցութիւնը, 3.— Լիթվանիոյ Սոց. Դեմոկրատ, 4.— Ռուսական Սոց. Դեմ. եւ Սոց. Յեղափոխականները, 5.— Ուկրայնիոյ Բանւորական սոց. կուսակցութիւնը, 6.— Վրաստանի Սոց. Դեմոկրատները և 7.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Վերոյիշեալ թիւը, ինչպէս ըսինք, կազմակերպուած անդամներու քանակին կը վերաբերի միայն: Իսկ Ընկ. Միջազգայինը եւ անոր մէջ համախմբուած կազմակերպութիւնները տակաւին համակիրներու եւ համախոհներու խոշոր զանգուածներ կը քաշեն իրենց ետեւէն եւրոպական 24 երկիրներու մէջ ուր ազատ կամ «կէս-ազատ» ընտրական կարգեր կը տիրեն Ընկերվարական կուսակցութիւնները. խորհրդարանային վերջին ընտրութիւններու ժամանակ շահած են 25,849,976 ձայն: Գաղտնիք չէ, որ շարք մը երկիրներու մէջ ընտրութեանց շրջանին հազար ու մէկ տեսակ ճնշումներու կ'ենթարկուին ընկերվարական կուսակցութիւններ: Մասնակցելով իրենց երկիրներու ներքին քաղաքական պայքարին, ընկերվարական այս կազմակերպութիւնները, որոնք մէկ-երկու տասնեակ տարի առաջ եւ կամ աւելի քիչ փաստօրէն ոչ-օրինական խմբակցութիւններ էին, շատ տեղերու մէջ նոյնիսկ զուրկ հանրային արժէքէ, ներկայիս ոչ միայն յաջողած են իրենց յամառ պայքարի շնորհիւ հաւասար իրաւասութիւններ ձեռք բերել երէկուան իշխող դասերի կողքին, պետական եւ հանրային գործերու տնօրինման մէջ, այլեւ շատ մը երկիրներու մէջ փոխած են զանոնք իրենց արտօնեալ դիրքերէն եւ ամբողջովին իրենց ձեռքն առած պետական ղեկը: Ծանօթ են այն երկիրները, ուր աշխատաւորական ու բանւորական դասերու գերակշռող դերը պետական ներքին և արտաքին կեանքի մէջ դարձած է նոյնիսկ քաղաքական եւ ընկերային անհրաժեշտութիւն: Օրինակ Անգլիան, երէկուան միապետական Գերմանիան, վերջին ամիսներու մէջ՝ հաւատաքննութեան եւ հակայեղափոխութեան հայրենիք Սպանիան, Պելժիան, Դանիան, Ֆինլանտիան, Չեխոսլովաքիան եւն.: Իսկ այն երեւոյթը, որ Ընկ. Միջազգայինի Դ. համագումարը տեղի ունեցաւ կայսերական Աւստրիոյ նախկին մայրաքաղաքին մէջ, եւ բանւորական եւ աշխատաւորական կուսակցութեանց պատգամաւորները հանգլխաւորապէս հիւրասիրուեցան Հապսբուրգներու պալատներուն մէջ, Վիեննայի ներկայ բանւորական քաղաքապետութեան կողմէ, ինքնին անժխտելի փաստ է պատմական այն աննախընթաց յեղաշրջման, որ տեղի ունեցաւ յետպատերազմեան շրջանին՝

Քանի մը խօսք եւս հանրային եւ ընկերային շարք մը ուրիշ կազմակերպութիւններու մասին, որոնք այս կամ այն ձեւով հզօր ազդակներ են միջազգային բանւորական շարժման ու անոր գաղափարներուն:

Ատոնք են.— Երիտասարդական Ընկ. Միջազգայինը *որ* ունի 29 տարբեր ազգութիւններու յառաջադէմ երիտասարդութիւնը 269,877 անդամներով: Ասոնք անցնելով պատանեկան անհրաժեշտ դաստիարակութեան շրջանը, հետագային կը մտնեն քաղաքական կազմակերպութիւններու մէջ: Երիտասարդական Միջազգայինը տեսակ մը դպրոց է, կազմակերպուած հետագայ յեղափոխական գործունէութեան համար: Ասոնց կեդրոնը Պերլին է, իսկ գլխաւոր ճիւղեր՝ Շուէտ, Աւստրիա, Պելժիա եւն.:

Յետոյ կու գան Արհեստակցական Միութիւնները, *որոնք* ունին 25 միլիոն անդամներ, առանց հաշուելու Խորհրդային երկիրներու արհեստակցական միութիւնները: Աշխատաւորական այս հսկայ բանակը ինչ կասկածոր խոշոր ուժ մըն է Ընկերվ. Միջազգայինի գործնական պայքարի միջոցին:

Երրորդ տեղը կը կը բռնեն աշխատաւորական ամենահին կազմակերպութիւնները՝ Գործակցական Միութիւնները, *որոնց դերը* շատ մեծ է շարք մը երկիրներու ազգային տնտեսութեան մէջ: Ունին 30 միլիոն կազմակերպուած անդամ եւ կապուած են Գործակցական Միութիւններու Միջազգային դաշնակցութեամբ: Ասոնց դերը կարեւոր է մանաւանդ անով որ, ամէն կերպ կը պաշտպանեն աշխատաւոր զանգուածները դրամատիրական դասի շահագործումին դէմ եւ հոգ կը տանին անոր մշակութային պահանջներուն:

Մնացած ընկերվարական կազմակերպութիւններէն յիշատակութեան արժանի են «Ընկերվարական կիներու միութիւնը», «բանւորական մարմնամարզական միութիւնը», «Ընկերվարական իրաւաբաններու միջազգայինը» եւայլն, որոնց գործունէութիւնը կ'երթայ ընկերվարական միջազգայինին համընթաց:

Յետ պատերազմեան շրջանին, մանաւանդ վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, նկատելի է յամառ ձգտում մը, միացնելու Արեւմուտքի, հեռաւոր եւ մօտաւոր Արեւելքի եւ Ափրիկէի աշխատաւորական զանգուածները միջազգային մէկ ընդհ. կազմակերպութեան մէջ: Պահպանողականութեան դարաւոր հայրենիք Ասիոյ, ինչպէս եւ Ափրիկէի աշխատաւոր դասերը իրենք իսկ ձգտումներ ցոյց կու տան կապուելու արեւմտեան աշխատաւոր զանգուածներու հետ, եւ Միջազգայինը ամէն կերպով ընդառաջ կ'երթայ անոնց ձգտումներուն:

Իսկապէսպատմական աննախընթաց երեւոյթ է որ այս երկու անջատ աշխատաւոր խաւերը իրարու մօտենալու անկեղծ տրամադրութիւններ ցոյց կու տան:

Արեւմուտքի եւ արեւելքի փոխադարձ յարաբերութեան պատմութիւնը փաստօրէն յաւիտենական պայքարի եւ մրցման պատմութիւն է, մասամբ նման եւրոպական ազգերու յարաբերութեան, ուր մէկը միւսը գերակշռելու եւ տիրելու տենչը մշտապէս խափանած է համաձայնութեան եւ խաղաղ կենակցութեան տեւական հնարաւորութիւնը մինչեւ այսօր: Աւելի անողոք եղած է սակայն արեւմտեան դրամատիրական աշխարհի պայքարը գաղթային քաղաքականութեան համար, որ մանաւանդ վերջին շրջաններուն, գլխաւոր պատճառներէն մէկը դարձաւ ծանր աղէտներու: Իսկ արեւմտեան աշխարհի աշխատաւորական դասերու դաշնակցութիւնը արդէն իրականութիւն է: Անշուշտ նոր ձգտումներ յառաջ պիտի գան միացնելու այդ խմբակցութեան հետ եւ միացեալ հեռաւոր երկիրներու ընչազուրկ եւ շահագործուող զանգուածները: Եւ այսօր Ճափոնի, Աւստրալիոյ, Հնդկաստանի, Նոր Զելանտայի, Ափրիկեան գաղթավայրերու, Հարաւային Լատին Ամերիկայի, Քանատայի եւն., աշխատաւորական զանգուածները լրջօրէն կը ձգտին մօտենալ համաշխարհային այն հսկայ կազմակերպութեան, աշխատաւորական Միջազգայինին, ինչոր աննախընթաց երեւոյթ է համամարդկային պատմութեան մէջ:

Եւ հեռու չէ այն օրը երբ հաղորդակցութեան միջոցներու աւելի կատարելագործման շնորհիւ, բոլոր ուժերը պիտի կարենան ամփոփուիլ մէկ ընդհանուր կազմակերպութեան մէջ, մանաւանդ որ Միջազգայինի բարոյական կապը եւ հեղինակութիւնը իրականութիւն է արդէն:

Հայութիւնը, օտար ուժերէն մշտապէս շահագործուած այս ժողովուրդը, որ եղած է ,առաջապահը արեւմտեան քաղաքակրթութեան մօտաւոր Ասիոյ մէջ, այժմ յանձինս աշխատաւորական իր ամենամեծ կուսակցութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ չի կրնար հաշուի չառնել միջազգային ընկերվարական այս մեծ շարժումը եւ անոր ստեղծած կազմակերպութիւնը: Ուժ մը որ արժէք ունի նաեւ հայկական դատի պաշտպանութեան տեսակէտով:

Յ. ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ

ԽՕՍՔԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

ԽՄԲ.— Ադրբեջանի Մուսավվաթ կուսակցութեան ղեկավարներէն Րէսուլ զատէ վերջերս գրքոյկ մը հրատարակեց, «Համաթուրականութեան մասին», ի պատասխան Զարեւանդի ծանօթ գրքին, «Միացեալ եւ անկախ Թուրանիա», որուն ռուսերէն տպագրութիւնը լոյս տեսած էր 1929ին:

«Դրօշակ»ի վերջին թիւին մէջ, հրատարակուած է ուսումնասիրութիւն մը՝ Րէսուլ զատէի տեսութիւններու մասին, կ'արտատպենք հիմնական մասերը.—

Նախ՝ համաթուրականութիւնն ու թրքութիւնը: *Րէսուլ* զատէն ընդունում է, որ Զարեւանդը «առարկայօրէն» է ներկայացրել «թրքական շարժման ծագման ու համաթուրանական գաղափարախօսութեան կազմաւորման պատմութիւնը»: Բայց, ասում է նա Զիա Կէօք-Ալփ պէյի հետ միասին, «համաթուրականութիւնը ցնորք է Լենինի համայնավարութեան կամ Մահմետի դրախտի պէս: Իբրեւ գաղափար, նա արժէքաւոր է միայն նրանով, որ զանգուածների ոգեւորութեան ու յեղափոխականացման մի ռոմանտիկ աղբիւր է հանդիսանում»:

Համաթուրականութիւնն այլեւս պատմական երեւոյթ է: Դուրս գալով համիսլամութեան աւազանից՝ անցեալում նա յեղափոխիչ դեր է կատարել թրքական ծագում ունեցող ժողովուրդների կեանքում: Մինչ համիսլամութիւնը արգելք էր լինում այդ ժողովուրդների ազգային զարթօնքին, համաթուրականութեան գաղափարը խթանում էր թուրք ազգայնական միտքը, զարգացնում թրքութեան գիտակցութիւնը: Միութեան բոլոր թուրք ժողովուրդների՝ ոմանց համար մշակութային հողի վրայ, ուրիշների՝ քաղաքական — ահա համաթուրականութեան խնդիրը: «Թուրքիայի, Ադրբէջանի, Իրանի եւ Խարէզմի Թուրքերը, ասում է Զիա պէյը, պատկանում են օղուզական ցեղերին: Ահա թէ ինչու թըրքութեան մօտակայ իտէալը պէտք է լինի օղուզական կամ թրքական միութիւնը: Ի՞նչ պէտք է լինի այդ միութիւնը: Քաղաքակա՞ն: Ներկայումս՝ ոչ. իսկ ապագայի մասին խօսելն աւելորդ է»:

Սակայն, հետզհետէ համաթուրանականութեան մէջ, իբրեւ քաղաքական մտքի որոշ դրութեան, ըսկսում է ձեւակերպուել երկու միտում՝ կենտրոնացման կողմնակիցների ռոմանտիկ հոսանքը եւ Դաշնակցութեան կուսակիցների իրատես ուղղութիւնը: «Առաջին հոսանքի ներկայացուցիչները, գրում է Րէսուլ զատէն, ազգութեան ցեղային ըմբռնումն ունեցող գերման տեսաբանների ազդեցութեան տակ ընկած՝ բաւական էին համարում թուրք ժողովուրդների արիւնակցութիւնը, լեզուի որոշ ընդհանրութիւնը եւ կրօնական միատարրութիւնը, որպէսզի քաղաքական նպաստաւոր պայմաններում ստեղծւի մի միասնական թուրք պետութիւն»: Իսկ «իրատես հոսանքի համար, որ թէեւ ընդունում է բոլոր թուրք ժողովուրդների ազգային-մշակութային շահերի ընդհանրականութիւնը, նրանց միացումը կեդրոնացած մի պետութեան մէջ, թւում էր անհնարին: Նա պահանջում էր նախ եւ առաջ առանձին թուրք ժողովուրդների ազատագրութիւնը անջատ, անկախ պետութիւնների ձեւով»:

«Առաջին հոսանքը, պնդում է Րէսուլ զատէն, երբեք թանձրացեալ քաղաքական ծրագրի ձեւ չի ստացել եւ առանձնապէս չի գրաւել Ադրբեջանի Թուրքիստներին»: «Ռոմանտիկ, քաղաքական «համաթուրանականութիւն» այլեւս գոյութիւն չունի, կայ միայն «Թուրքիզմ», որ հետապնդում է բացառապէս իրական եւ թանձրացեալ ազգային նպատակներ»: Իբրեւ արտայայտութիւն «իրական եւ թանձրացեալ Թիւրքիզմի», կարող է ծառայել քեմալական Թուրքիան: «Չէ՞ որ Նոր Թուրքիայի արտաքին քաղաքականութեան ծրագիրը՝ յայտարարուած հանրապետութեան հանճարեղ պետի բերանով՝ լրիվ համապատասխանում է այն ընկերային-տնտեսական դրութեան, որի մէջ այժմ գտնւում է Թուրքիան»:

Թուրք «հանրապետութեան հանճարեղ պետը՝ Մուսթաֆա Քեմալ այսպէս է ձեւակերպում արդի Թուրքիայի ազգային քաղաքականութիւնը. «Զանազան ժողովուրդների համախմբումը ընդհանուր անւան տակ եւ այդ այլազան տարրերի կառավարումը միեւնոյն օրէնքներով ու կանոններով թէեւ հրապուրիչ, բայց անիրագործելի ծրագիր է: Նոյն իսկ աշխարհի բոլոր Թուրքերին համախմբող մէկ պետութեան ստեղծման գաղափարը անիրագործելի ցընորք է: Այս փաստը արձանագրուած է մի քանի դարերի ընթացքում տեղի ունեցած խիստ արիւնոտ դաւն դէպքերով:

Պատմութիւնը մեզ չի տալիս ոչ մի փաստ ու դէպք, որ հաստատէր համիսլամութեան կամ համաթուրանական քաղաքական դրութիւնների յաջող գործադրութիւնը: Ճակատագիրը այն պետութիւնների, որոնք կազմւած են ոչ թէ ցեղային, այլ համամարդկային սկզբունքներով եւ նւաճողական նպատակներով, դատապարտուած է պատմութեան կողմից... Միակ պարզ եւ իրական քաղաքականութիւնը ազգային քաղաքականութիւնն է»:

Ցենւած այս բոլորի վրայ՝ Րէսուլ զատէն հաւաստում է, որ համաթուրանականութիւնը իբրեւ քաղաքական երեւոյթ, այսօր գոյութիւն չունի. քաղաքական իրական ծրագիր չէ եւ համաթրքութիւնը, որ բացառապէս մշակութային բովանդակութիւն ունի. իրականը ազգային ըսկզբունքն է միայն. Թուրք ժողովուրդները ձգտում են ձեւակերպուել իբրեւ ազգային անկախ միաւորներ. Թուրքիան՝ օրինակ: Ներկայ Թուրքիան զերծ է համաթուրանական կամ համաթրքական ձգտումներից. նա զուտ ազգային պետութիւն է՝ ամփոփւած Անատոլուի սահմաններում: Եւ իբրեւ այդպիսին, Թուրքիան իր Թուրքիզմով «ոչ մի վտանգ չի ներկայացնում Կովկասի համար»:

* *

Ինչպէս տեսնում ենք, Րէսուլ զատէն պարզում է համաթուրականութեան ու թրքութեան բաւական ներդաշնակ ու հրապուրիչ պատկեր: Թղթի վրայ, գուցէ, եւ իրական է այս պատկերը, բայց կեանքո՞ւմ... Իսկապէ՞ս «ռոմանտիկ համաթուրականութիւնը» «քաղաքականթանձրացեալ ծրագրի ձեւ չի ստացել»: Այն ժամանակ ի՞նչ նպատակ ունէր Նուրի փաշայի «իսլամական բանակ»ը 1918 թւականին, ի՞նչ գործ ունէր Կովկասում, յանուն ինչ «թանձրացեալ ծրագրի» ստեղծւեց ու գործում էր նա: Կամ ի՞նչ անում Ճեմալ փաշան եւ իր ընկերները Աֆղանիստանում: Կամ միթէ՞ «մըշակութային» աշխատանք էին կատարում Խալիլ փաշան, Քիւչիւկ Թալէաթը եւ սրանց ընկերները Բագւի, Արեւելեան Ժողովուրդների Համագումարում: Ասել, թէ համաթուրանականութիւնը «քաղաքական թանձրացեալ ծրագրի ձեւ չի ստացել»՝ նշանակում է քօղարկել ճշմարտութիւնը: Մենք որ ապրեցինք ու տեսանք 1917, 18, 19 ու 20 թւականները, բաւական ծանօթ ենք դէպքերի ներքին աստառին եւ բոլոր թանձրացեալ» ու «ոչ-թանձրացեալ» ծրագիրներին, որպէսզի չհաւատանք Րէսուլ զատէի հաւաստիացումներին: Ո՛չ, համաթուրականութիւնը ունէր շատ պարզ ու որոշ միանգամայն «թանձրացեալ քաղաքական ծրագիր», եւ այդ ծրագիրը «թրքական հողերի» համախմբումն էր մէկ պետութեան սահմաններում՝ Միջերկրականից սկսած մինչեւ Արալեան ծովը: Առարկել այս փաստին՝ նշանակում է տգէտի տեղ դնել ընթերցողներին:

(Մնացեալ յաջորդով)

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ Մ

Ընկերվարական միջազգայինը, որ գումարուեցաւ Վիե մէջ, հետեւեալ բանաձեւը ընդունեց գերմանիոյ մասին.—

I

Համաշխարհային դրամատիրական տնտեսութեան տագնապը իր գագաթնակէտին հասած է Կեդր. Եւրոպայի եւ մասնաւորաբար Գերմանիոյ մէջ վարկի դրութեան սարսումով:

Եթէ, միջազգային համերաշխութեան վճռական եւ արագ գործով մը կարելի չըլլայ յաղթել Գերմանիոյ վարկային արդի տագնապին, անխուսափելի հետեւանքը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ մէջ անգործութեան հրակայ աճում: Զարհուրելի նուազում մը գործաւորներու օրավարձքերուն վրայ, չափազանց աղքատացում ժողովրդային զանգուածներու:

Ճարտարարուեստական ամենամեծ երկիրներէն մէկուն մէջ, տագնապի նման ծանրացում մը, ամբողջ աշխարհի մէջ՝ իբրեւ ճակատագրական հետեւանք պիտի ունենար՝ անգործութեան աղիտաւոր աճում եւ օրավարձքերու անկում:

Միեւնոյն ատեն, Գերմանիոյ մէջ տնտեսական աղէտ մը, պիտի սաստկացնէր գերման ժողովրդավարութեան քաղաքական փլուզման վտանգը:

Գերմանիոյ մէջ ազգայնական տիրապետութեան մը յաղթանակը ծանր վտանգ մը պիտի կազմէր Հռենոսի Արեւելքը՝ եւրոպական բոլոր երկիրներու ժողովրդավարութեան համար: Մանրօրէն պիտի սպառնար եւրոպական խաղաղութեան եւ պիտի փճացնէր զինաթափութեան միջազգային խորհրդաժողովին յաջողութեան բոլոր յոյսերը: Եւրոպան պիտի մղէր դէպի նոր պատերազմ մը:

Այս ահարկու վտանգին հանդէպ, ամէն միջոց ի գործ պէտք է դնել, առաջքն առնելու համար Գերմանիոյ տնտեսական փլուզման եւ գերման ժողովրդավարութեան զարհուրելի խախտումին:

1.— Ներկայ կացութիւնը ցոյց կու տայ թէ իւրաքանչիւր ազգի բարեկեցութիւնն ու բարգա որքա՛ն կախում ունին ամբողջ կութեան բարեկեցութենէն և գաւածումէն եւ կը հաստա ջազգային, հաւաքական գործ թեան մը ստիպողական անհր տութիւնը, որպէս զի վերջ համաշխարհային տնտեսակա նալին հետեւանքով, բոլոր ներու աշխատաւորներուն կուած թշուառութեան:

Գերման ազգային տնտես փլուզումը պէտք է արգիլ ջազգային ելեւմտական լայ ծով մը: Այս ելեւմտական օժ կութիւնը պէտք է կատարուի պայմանաժամի եւ բաւարար եթէ կ'ուզուի որ արգիլուէր

Միջազգային վարկերը պէ որ կապուին քաղաք պայմաններու կամ պայմաննե րոնք կը ձգտին սահմանա Գերմանիոյ քաղաքական վեհ տութիւնը: Քաղաքական ձ համար, Գերմանիոյ թշուառու շահագործելու ամէն փորձ նպաստեր միմիայն ուժեղա ազգայնականութիւնը Գերմ մէջ եւ այսպէս, ջնջելու ձեւ կուած օժանդակութեան արժէք

Փոխարէն, միջազգային ա ժեշտ օգնութեան մատակար պիտի դիւրանայ, եթէ իր իսկ խաձեռնութեամբ, գերման կ վարութիւնը կարենայ վստահ ժողովրդավար ազգերը թէ իր մադրութեան տակ դրուած գո ները չպիտի ծառայեն բռնատ թեան եւ ազգայնականութեան ղաքականութեան մը, այլ ժողով վար եւ խաղաղասիրական ք քականութեան մը:

2) Միջազգային ելեւմտա օգնութիւնը, զոր պէտք է կատ անմիջապէս, կարելի արագութ պէտք է հետեւի պատերազմ տուրքերու եւ հատուցման եղա վերաքննութեան մը: Ներկայ նակը, որ արդէն շատ ծանր է գնման կարողութեան յաւելու պարզապէս դարձած է անհանդ ժելի, Գերմանիոյ տնտեսական տին հետեւանքով:

Արդէն 1922ին, Ֆրանքֆո մէջ, Միջազգայինը բանաձեւեց տեւեալ պահանջները,—Ջնջում տերազմական ամէն տուրքերու սահմանափակում հատուցմանց, տուցանելով միայն պատերազմա շրջանակներու մէջ, քաղաքացի րու կրած նիւթական վնասները:

Պատերազմական պարտքեր ջնջումը այսօր աւելի անհրաժե է քան երբեք: Ան թոյլ պիտի տեւական կերպով, զգալիօրէն նո զեցնելու Գերմանիոյ պարտադրու տուրքերը:

3) Պատերազմական պարտքերու հատուցմանց վերաքննութեան հ մար մղուելիք պայքարը, պէտք սերտօրէն կապուած միայ միջ գային զինաթափութեան պայքար որ մէկ կողմէ, պիւտճէն թեթ ցնելով, պիտի դիւրացնէր հատուց մանց հարցին լուծումը եւ միւս կ մէ, աւելի հեշտ պիտի դարձն Միացեալ Նահանգներու հաւան թիւնը պատերազմական պարտք րու ջնջման:

4) Ամենակործանարար կերպով Հա մագումարը կը դատապարտէ զան գան երկիրներու ֆաշիստական ազգայնական կուսակցութեանց վ տանգաւոր փրոփականտը որ ձգտի ժողովուրդներու կրքերը հր հրել՝ իրենց դրացիներուն դէմ: Ա ւելի խստօրէն կը դատապար նաեւ պատերազմի եւ կռուի զրոյց ները, որոնք կը թուի թէ ռազմ նիւթի ընկերութեանց անխիղճ գոր ծակալները կը տարածեն: Համա գումարը կոչ կ'ուղղէ կառավար թեանց, որպէսզի ընդունին թէ Եւ

րոպայի վերաշինութիւնը ներկայ պահուս ամէնէն ստիպողական գործն է։ կը հրաւիրէ կառավարութիւնները որ իրենց ամբողջ ջանքը նուիրեն այս գործին։

Անկից զատ, համագումարը կը հրաւիրէ կառավարութիւնները որ առանց ժամանակ անցընելու, ձեռնարկեն միջազգային տնտեսական շինարար գործունէութեան ծրագրի մը, Գերմանիոյ բերելու համար անմիջական օգնութիւն մը եւ սահմանափակելու համար համաշխարհային տագնապին հետեւանքները։

II

Որքան ալ անհրաժեշտ ըլլայ միջազգային օժանդակութիւնը Գերմանիոյ, գերման բանուորական դասակարգին կ'իյնայ սակայն, գերման ժողովրդավարութեան պաշտպանութեան գլխաւոր գործը։ Համագումարը լիւ կը վստահի գերման աշխատաւորներուն. համոզուած է թէ անոնք պիտի յաղթեն գերման ֆաշիզմին. իրենց իսկ ազատութեամբ, անոնք պիտի փրկեն ամբողջ աշխարհի խաղաղութիւնն ու ամբողջ կեդր. Եւրոպայի ազատութիւնը։ Այս պայքարին մէջ, ամբողջ աշխարհի ընկերվարական աշխատաւորները, իրենց ամբողջ տրամադրելի միջոցներով պիտի կանգնին գերման բանուորական դասակարգին կողքին։

Կեդր. Եւրոպայի երիտասարդ ժողովրդավար պետութիւնները շնորհիւ բանուոր դասակարգի ուժին միայն կրնան պաշտպանուիլ եւ իրենց գոյութիւնը պահպանել։ Բայց ժողովրդավարութիւնը չպիտի կրնայ գործաւորական դասակարգին ամբողջ խանդավառութիւնն արթնցնել եւ հետեւաբար անոր ուժերը հաւաքել, եթէ չկարենայ իր իրական հակակշիռին ենթարկել դրամատիրական հանրապետութիւնը եւ բանուորական դասակարգին երեւնալ իբրեւ ընկերային յառաջդիմութեան գործիք մը։ Այնպէս որ ժողովրդավարութեան պաշտպանութիւնը պէտք է սերտօրէն կապուած միայ ընկերվարութեան համար մղուած պայքարին։

Ֆաշիստներն ու համայնավարները պարտուած ժողովուրդներուն կը յանձնարարեն բռնութեամբ պատռել խաղաղութեան դաշնագրերը։ Բայց դաշնագրերը վերաքննելու ամէն փորձ որ կը կատարուի միակողմեան խզումով կամ բռնութեամբ, կը ծառայէ միայն աւելի ծանրացնելու տնտեսական տագնապը եւ պատերազմի կ'առաջնորդէ։

Ինչ անարդարութիւն որ դաշնագրերը կը բովանդակեն, կարելի է ջնջել միջազգային օրէնքով եւ ժողովրդավար եղանակներով։ Անոնք պիտի յապաւուին բանուորական դասակարգի իշխանութեան բարձրացումով։ Ինչպէս որ Բանուորական Միջազգայինը միշտ քննադատած է Գերմանիոյ եւ ուրիշ պարտուած ազգերու իրաւունքներու բռնաբարումը եւ պայքարած անոր դէմ, նոյնպէս, երբ ընկերվարական բանուորական կուսակցութիւններ ձեռք անցընեն իշխանութիւնը եւ ինչ չափով որ զայն ձեռք անցուցած ըլլան, պիտի ձեռնարկեն աստիճանական եւ խաղաղ վերաքննութեան, որպէս զի ժողովուրդներու խաղաղ համայնութեան ծոցին մէջ ապահովեն ազգերու իրաւանց հաւասարութիւնը, — խաղաղած Եւրոպայի ծոցին մէջ, ազգային փոքրամասնութեանց ազատ ինքնորոշման իրաւունքը, մշակութային ինքնավարութիւնն ու պաշտպանութիւնը։

III

Ընկերվարական Միջազգայինը իր բոլոր ուժերով կը գործէ, բոլոր երկիրներու բանուորական դասակարգին ապահովելու համար ժողովրդավարութեան գետնի վրայ պայքարելու հնարաւորութիւնը եւ ժողովրդավար միջոցներով կիրարկելու իշխանութիւնը, անգամ մը որ ձեռք անցընէ։

Բայց, երբ դրամատիրական դասակարգերը որ դեռ այսօր, կը տիրեն ժողովրդավարութեան, թոյլ տան որ Կեդր. Եւրոպայի մէջ փլի տնտեսութիւնն ու ժողովրդավարութիւնը՝ հակառակ բոլոր երկիրներու ընկերվարական կուսակցութեանց ճնշումին, եւ հակառակ բրիտանական աշխատաւորական կառավարութեան ջանքերուն, ապահովելու համար ժողովրդավարութիւնն ու խաղաղութիւնը, ջանքեր՝ որոնց մասին լիակատար վստահութիւն ունի Միջազգայինը։

Եթէ, գերման տնտեսութեան մէջ, աղէտի մը հետեւանքով, ֆաշիստական բռնութիւնը ամբողջ Եւրոպայի մէջ եւ Հեռաւոր Արեւելքը, բանուորական դասակարգը զրկէր իր ժողովրդավար գործի դաշտէն,

Այն ատեն բանուորական դասակարգին համար ուրիշ ելք չպիտի մնար, եթէ ոչ ֆաշիստական բռնութեան դիմադրել իր տրամադրելի բոլոր միջոցներով։ Աշխարհ այլեւս մէկ ընտրութիւն ունի կատարելիք. կամ արագ եւ վճռական շարժում մը փրկելու համար տնտեսութիւնը, ժողովրդավարութիւնը եւ խաղաղութիւնը եւ կամ աղէտը եւ քաղաքացիական պատերազմը։

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Ընդհանուր հայ գաղթականութեան թիւը Միացեալ-Նահանգներու մէջ, 150,000 կը հաշուուի։

Հայաշատ շրջանները Միացեալ-Նահանգներու մէջ կը ներկայացնեն Նիւ Եորք քաղաքը եւ Նիւ Ճըրզի մօտ 30-32,000, Մէսէչուսէթ եւ Ռօտ-Այլընտ՝ գրեթէ նոյնչափ, Տիթրոյթ 13,000, Քալիֆորնիա՝ 28 հազար, Ֆիլատէլֆիա, Շիքակօ, Արոյ Ն. Ե., Սէնթ Լուիզ եւայլն, իւրաքանչիւրը 2000 մինչեւ 6000 Հայեր կը հաշուեն։

Ամբողջ աշխարհի մէջ ապահոբար Նիւ-Եորքի հայութեան կը պատկանի գորգավաճառներու հոծ շրջանը, որ կը ներկայացնէ 35 միլիոն տոլարէն ոչ պակաս տնտեսական ուժ մը։

Գործի առեւտուրէն զատ, Հայերը սկսած են նշանակելի ուժ կազմել նաեւ արդիւնաբերութեան զանազան ճիւղերու մէջ (գործարաններ, արհեստանոցներ, ճարտարարուեստի բազմազան մարզեր)։

Նիւ Եորքի մէջ աւելի քան հարիւր կազմակերպութիւններ եւ մարմիններ կան կրօնական, կուսակցական, հայրենասիրական, վերաշինական, բարեսիրական, կրթական, որբախնամ եւայլ նպատակներ հետապնդող։ Բոլորը անջատ կազմակերպութիւններ, յաճախ իրարու հակադրող հոսանքներով։

Նիւ-Եորքի բազմազան հայ կազմակերպութիւնները տարեկան 25—30 հազար տոլար կը ծախսեն թատրոններու եւ սրահներու վարձքին համար, իրարու յաջորդող ներկայացումներու, ժողովներու եւ խրնճոյքներու հետեւանքով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՆԴԷՍ-ԽՆՋՈՅՔ

ՏԷՍԻՆ 3 օգոստոս.— Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը օգոստոս 2ին կազմակերպած էր դաշտապարահանդէս մը, սակայն տեղացող անձրեւի պատճառով յետաձգուեցաւ օգոստոս 21ին։ Մինչ այդ նոյն օրը, կէսօրէ վերջ Պ. Սառոյեանի սրճարանին ներքնասրահին մէջ սարքեց հանդէս-խնջոյք մը։ Հակառակ շատերու անգիտութեան, դարձեալ կոկիկ ու երիտասարդ բազմութիւն մը հաւաքուած էր ժամանակին, լսելու համար Կարմիր Խաչի խօսքը։ Կը նախագահէր Պ. Ա. Միքայէլեան, որ «Կոմիտաս» երգչախումբի «Մեր Հայրենիք»ով բացուած յայտարարեց հանդէսը։ Ապա քանի մը խօսքերով բացատրեց Հ. Կարմիր Խաչի քսանամեայ գործունէութեան անցեալն ու կատարած բոլոր ազգօգուտ ձեռնարկները։ Յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ ընկ. Ն. Խաչատուրեան (Պ. Դուրեան «Սեւ Հողեր»էն)։ Նոյնպէս կատակաբանութիւններ ըրին՝ Ն. Գազազ, Սապունճեան, Մութէվէլեան եւ Եղիա։ «Կոմիտաս» երգչախումբի (ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի «Մատաղ ըլլամ իմ եարին» երգէն յետոյ խօսք առաւ Կլըրնոպլէն հրաւիրուած Օր. Հ. Միսքճեան, որ ամփոփ գիծերու մէջ ներկայացուց Կ. Խաչի գործունէութեան պատկերը, մասնաւորապէս բացատրութիւններ տուաւ Յունաստանի Կ. Խաչի «Զաւարեան» դըպրոցի, Պէյրութի Հայ Ճեմարանի մէջ պահուած աշակերտութեան եւ անոր օժանդակութեան շուրջ։ Համառօտակի ծանօթացուց Ամերիկայի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ֆրանսայի Կ. Խաչերու կատարած օգտաշատ աշխատանքները։ Յետոյ կոչ ըրաւ ներկաներուն, որ բոլորուին Կ. Խաչը շուրջ եւ աջակցին անոր աշխատանքներուն։ «Հայ Կարմիր Խաչն պատկերն ու ցոլացումն է հայ կնոջ առաքինութեան»։

Կարմրցուած հաւ մը աճուրդի դրուեցաւ եւ բարձրացաւ 370 ֆրանքի, զոր շահեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Եռագոյն» խումբը նուիրելով 10 ֆր. եւս։ Դրամը հաշուելու կնքահայրութիւնն ալ աճուրդի դրուեցաւ եւ կրկին շահեցաւ «Եռագոյն» խումբը։ Ուրեմն կլորիկ հաշուով 400 ֆր. եղաւ աճուրդը։ «Կոմիտաս»ի «Երեւան բաղ եմ առել» երգով վերջացաւ հանդէսին գեղարուեստական բաժինը։ Յետոյ սկսաւ եւրոպական պարը, որու ընթացքին՝ ֆրանսական նուագախումբը կը զարնէր «Տալուորիկ»ն ու «Զէյթունցի ենքը» եւն.։

Լ. Գայաճանեան

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ. ԱՐՇԱԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
կը ծանուցանեն իրենց աղջկան
ՍԵԴԱՅի կնունքը
որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ՌՈՄԱՆ.— Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին ընկերվարականներու ընդարձակ սրահին մէջ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ, այս տարի եւս, Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը։

Հանդէսը կազմակերպուած էր Հ. Յ. Դ. Ռոմանի Ենթակոմիտէի կողմէ, հովանաւորութեամբ Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջանային Կոմիտէին։ Բեմի ճակատը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնով ու նաեւ հերոսական դէմքերով։ Հակառակ անձրեւոտ օդին, կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր լսելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը։

Ընկ. Գ. Գոշեան հանդէսը բացուած յայտարարեց քանի մը ոգեւորիչ խօսքերով։ Յետոյ երգեց երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Խ. Կարապետեանի։ Յոտնկայս երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը։ Եղան արտասանութիւններ, մեներգներ ընկ. Ա. Պարսամեանի, ընկ. Խաչիկ Կարապետեանի եւ Տիկ. Թաշճեանի կողմէ։ Յետոյ խօսքը տրուեցաւ ընկ. Շ. Թէքթէքեանի որ պատմեց Խանասորի արշաւանքը, ներկայացուց հերոսական դրուագներ եւ յորդորեց ամէն գնով փրկել նոր սերունդը։ Հանդէս փակուեցաւ խմբերգով։

Խ. Զաթրեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Այս օրերս, Զուիցերիոյ մէջ տեղի կ'ունենայ արիներու միջազգային համագումարը, որուն կը մասնակցին 37 ազգերու ներկայացուցիչները։ Հսկայ ճամբորին մէջ (բանակում) կողք-կողքի կ'ապրին Անգլիացիներ, Ֆրանսացիներ, Իտալացիներ, Ամերիկայի, Պաղեստինի ներկայացուցիչներ եւ Ափրիկէէն ու Հեռաւոր Հնդկաստանէն եկած սկաուտներ։ Գիշերները բազմաթիւ կրակներ կը բոցավառեն երկինքը. իսկ ցերեկը հարիւրաւոր դրօշներ կը ծածանին ամէն կողմ։

Օգոստոս 2ին, ճամբարին վայրը, կանդերստեղ, այցելեց Արիներու Միջազգային կազմակերպութեան հիմնադիր Լորտ Պէյտըն Փաուլ։ Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, տեղի ունեցաւ ընդհ. պետի ներկայութեամբ շքեղ թափոր մը։ Ներկայ էր նաեւ Զուիցերիոյ Նախագահը։

Այս Միջազգային համագումարին կը մասնակցի նաեւ Հայ Արիներու մէկ խմբակը։

Տեղեկատու

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ

Կը հաստատուի թէ Միացեալ Նահանգները որոշած են հետապնդել պատերազմական նաւատորմի զօրացման ծրագիրը։ Համաձայն պաշտօնական զեկոյցի մը, ծրագրին գործադրութիւնը կը պահանջէ տարեկան 60 միլիոն տոլարի վարկ մը եւ զայն լրացնելու համար, ընդամէնը պէտք պիտի ըլլայ ծախսել մէկ միլիառ տոլար (25 միլիառ ֆրանք)։ Ծրագիրը կը համապատասխանէ Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի նաւային համաձայնութեանց, սակայն 1945ին է որ Ամերիկա պիտի կրնայ իր նաւատորմը հաւասարեցնել անգլիականին։

Միւս կողմէ սակայն, մինչ հսկայ գումարներ կը տրամադրուին նաւային զօրացման, անգործութիւնը կը շարունակուի նոյն թափով։ Նախագահ Հուվըր անընդհատ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ մեղմացնելու համար տագնապը։ Որոշուած է 758 հանրային շէնքերու շինութեան ձեռնարկել, գործ հայթայթելու համար անգործներուն։

ԼՈՆՏՈՆԻ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

Լոնտոնի մամուլը ցանկը հրատարակած է անոնց, որոնք իբրեւ անդամ պիտի մասնակցին յառաջիկայ Կլոր Սեղանի խորհրդակցութեան որ տեղի պիտի ունենայ հոկտեմբերի վերջերը՝ Լոնտոնի մէջ։ Վերջնական թուականը պիտի ճշդուի այն ատեն միայն երբ հնդիկ փոքրամասնութեանց եւ դաշնակցային յարաբերութեանց յանձնախումբերը լրացուցած ըլլան իրենց աշխատանքները։

Անցեալ տարի, Լոնտոնի առաջին խորհրդակցութեան, անդամներու թիւն էր 89։ Այս անգամ պիտի մասնակցին 108 հոգի։ Անգլիոյ կողմէ պիտի մասնակցին 19 պատգամաւորներ, 9 կառավարական, 5 պահպանողական, 5 ազատական։ Հնդիկ պետութիւնները պիտի ղրկեն 19 պատգամաւորներ՝ միացեալը անգլ. Հնդկաստանէն։ Պատգամաւորներուն մէջ պիտի ըլլան Կանտի եւ հնդիկ ազգ. խորհուրդի անդամներէն ոմանք, ինչպէս նաեւ Տիկին Նէտիւ որ կը նախագահէր 1925ի ազգ. խորհուրդին։

ՓԱՐԻԶ — ՊԵԼԿՐԱՏ ՃԵՊԸՆԹԱՑԻՆ ԴԷՄ ՈՃԻՐԸ

Փարիզ-Պելկրատ ճեպընթացին դէմ գործուած ոճրափորձը մեծ զայրոյթ յառաջ բերած է Սերպիոյ մէջ։ Վիրաւորուած էին 30 ճամբորդներ, որոնց 5ը ծանր վիճակի մէջ։

Ոճրին մասին քննութիւնները առաջ կը տարուին փութով։ Արտասահմանէն եկող կառախումբերը խիստ հսկողութեան տակ կ'առնուին։ Ոստիկանութիւնը չափազանց զաղտնապահ կը մնայ քննութեանց արդիւնքին մասին։

Կը փնտռուին մէկ քանի անձեր, որոնք ռումբերու պայթումէն քիչ առաջ, նշմարուեր էին Զէմունի կայարանին շուրջը եւ որոնց վրայ լուրջ կասկածներ կը ծանրանան։

ՌՈՒՍԻՈՅ ԵԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ Լոնտոնի, Նիւ Եորքի, Փարիզի եւ Պերլինի սակարանները չափազանց մտահոգ են Ռուսիոյ ելեւմտական կացութենէն, որովհետեւ կը կարծեն թէ, Ռուսիա անգամ մը եւս չպիտի կարենայ կատարել իր յանձնառութիւնները։ Գերմանիոյ ելեւմտական տագնապը ցոյց տուաւ խորհրդային ելեւմուտքի խախուտ վիճակը, որովհետեւ Գերմանիա, գլխաւոր պահանջատէրերէն մէկն է Ռուսիոյ։ Անգլիացի եւ ամերիկացի դրամատէրներու թելադրութեամբ, մասնագէտներ քննութիւն կատարեցին Ռուսիոյ ներքին ելեւմուտքին մասին։ Անոնց տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ Խորհրդ. Միութեան նոր պարտքերը կը հասնին 75 միլիոն ստերլինի (9 միլիառ 300 միլիոն ֆրանք) որուն 40 միլիոնը կը պարտի Գերմանիոյ։

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ, մասնաւոր հրովարտակով մը պիտի բարելաւուի ճարտարագէտներու եւ մասնագէտներու վիճակը եւ թէ ասոնք որակեալ բանուորներու հաւասար պայմաններ պիտի վայելեն. անոնց զաւակները պիտի ընդունուին դպրոցներ նոյն իրաւունքներով, որոնք տրուած են բանուորներու տղոց։ Հաւասար իրաւունքներ պիտի վայելեն նաեւ դարմանատուններու, բնակարաններու եւ տնական պէտքերու հայթայթման մէջ։

Կարճ, համաձայն այս հրովարտակին, որ Ստալինի վերջին ճառին հետեւանքն է, մասնագէտները, ճարտարագէտներն ու մտաւորականները պիտի վայելեն նոյն իրաւունքները, որոնք ցարդ վերապահուած էին բանուորներուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Եւ ահա՛ տրտմաթախիծ դէմ... կը սկսի աչքէն անըրբեւու...անալ, ա՛լ զանիկա չի տեսեր։ Ի՞նչ եղաւ։ Օ՛հ, նորէն կը ...հէ։ Կրակ կտրած, Պատրիարքարանը կը գտնուի։ Հալածել ...ւտայ անոք անօգնական, ...ուստ զարիպը։ Ու կը յիշէ, յիշէ։ Օրագիրները կը կար...յ ահա։ Էնկիւրիի դատա...նին արձանագրութիւնները կարդայ։ Դատապարտեալ...րուն մէջ տէրտէրի մը անու...ն կը հանդիպի եւ այդ պա...ն քովը գտնուող Օգսենտիոս ...էնտի կը հարցնէ. «Սա հօ...կ էտէպսիզ տէրտէր մը եկաւ ..., ա՞ն է սա ճէրիֆը.— Հրամ...ր էք էֆէնտի, պատասխանը ստանայ։— Իշտէ վերջը ա...ւնկ փորձանք կը գտնէ, խօսք ...իկ չընելուն»։

Այս յիշատակները կը ցնցեն, խռովեն հոգին։ Ա՛լ չի տարակուիր։ Մահմետականներէ ունեցած վախուն՝ նախատած, հալածած էր Քրիստոսի հաւատարիմ ծառան, եւ անոր ցկեանս աքսորմանը պատճառ եղած։ Եւ Աստուած ալ իր պատիժը կու տար։ Ա՛լ յուզուած, թուլցած, տկարացած, «մեղա՛յ Տէ՛ր, մեղա՛յ» կը գոչէ սրտին խորէն։ Զղջումը իր սիրտը կը հանդարտեցնէ։ Կը սկսի ուխտ ընել, բանտէն ազատուելուն՝ իր մեղքը պիտի քաւէ, տէրտէրը փրկել տալով։

Ու վստահօրէն, Աստուծոյ գթութեանը ապաւինեցաւ։

* *

Դատարանին առջեւ վսեմափայլ էֆէնտին իրաւցնէ վախ հանդիսացաւ, կ'ըմբռնէր թէ իր անձին մէջ իր ցեղն էր որ քրիստոնեայ եւ իսլամ աշխարհներուն դէմ կը դատուէր։ Զարնուած էր աղքատ Հայը, զարնուած է մտաւորական Հայը, պիտի զարնուէր եւ հարուստ Հայը։ Ներկայացաւ խրոխտաբար։ Մերժեց նախագահին հրամանին հնազանդելով ոճրագործներու աթոռին վրայ տեղաւորուիլ։

— Այս աթոռը ինծի համար չէ, ըսաւ արհամարհական շեշտով մը։

Թուրքերը մրմռալ սկսան։ Իրենց համար տարակոյս չկար որ այս Հայը տէրութեան դէմ դաւաճան մըն էր. բայց դաւաճանութիւնը ոճիր մը չէր համարեր, այլ իրաւունք մը, ուստի եւ կը մերժէր ոճրագործներու աթոռը նստիլ։

Երբ նախագահը ուզեց զինքը պատասխանատու ընել Կեդրոնական վարժարանին ուսուցիչներուն ընթացքին համար, խնամակալ էֆէնտին հեգնօրէն հարցուց.

— Ու Մուրատ պէ՞յը։

Կարճառօտ բայց յստակ լեզուով բացատրեց թէ այդ Տաղիստանցի իսլամը Սուլթանէն մեծ պաշտօններու կոչուելով հանդերձ, այժմ Եւրոպայի մէջ տէրութեան դէմ կը գործէր։ Միթէ Մուրատ պէյին այս ընթացքին պատասխանատուն իր պետո՞ը կը բռնուէին։

Եւ ունկնդիրները ըմբռնեցին որ ամբաստանեալը Մուրատ պէյին պարագան յիշեցնելով ոչ միայն ինքնարդարացման փաստ մը կը ներկայացնէր, այլեւ զիտել տուած կ'ըլլար որ երկրին վարչական դրութեան դէմ ըմբոստացողները քրիստոնեայ Հայերը չէին միայն։

Նախագահն ըմբռնեց թէ այս ամբաստանեալին հետ երկարատեւ դատավարութիւն մը շատ անպատեհութիւններ առաջ պիտի բերէր, կարճ կապելու խոհեմութիւնը ունեցաւ։ Օրինական անհրաժեշտ ձեւակերպութիւններէն յետոյ, դատաւորները խորհրդի սենեակը առանձնացան, կէս ժամ ետքը վերադարձան։ Նախագահը դատարանին միաձայն վճիռը ամբաստանեալին հաղորդեց։ Երեք տարուան բանտարկութիւն։

ԺԳ.

Դատավճիռը հինգշաբթի օր մը տրուեցաւ, իրիկուան դէմ։ Դատապարտեալը յանկարծակի չէր գար այս ելքին արդէն սպասելուն։ Զինքը վերադարձուցին Պապը Զապթիէ, հոնկէ կեդրոնական բանտը փոխադրելու համար։ Յաջորդ օրը այցելուներ եկան։

Իր գործը վերջացած ըլլալով, այլեւս «յարաբերութենէ կտրուած» չէր մնար։ Եկողները հաստատեցին թէ զօրաւոր բարեխօսութեանց շնորհիւ շուտով ներման պիտի արժանանար։ Եւ իրաւ, յաջորդ օրն իսկ, դատական պաշտօնատունը ոստիկանութեան կը հաղորդէր ներում շնորհող կայսերական իրատէն։

Էֆէնտին, առանց ժամանակ կորսնցնելու, կառք մը նստաւ եւ ուղղակի Եըլտըզ գնաց, ու սենեկապետի մը միջոցաւ «իր երախտագիտական զգացումները յոտս կայսերական գահոյից» դրաւ։

Սուլթանին պալատէն ուղղակի Օրթագեղ անցաւ։ Նախորդ օրն ու նոյն առտուն շատ անձրեւած ըլլալուն՝ կառքը չէր կրնար մինչեւ Տէրէն յառաջանալ։ Էֆէնտին, ըստ սովորութեան, թաշներտիվէնէն վար իջաւ։ Կանգ առաւ, աչքերը չորս կողմը ժուռ ածեց կարօտագին։ Սիրտը անհուն տխրութեամբ լեցուեցաւ։ Առտու մը ի՜նչ վիճակի մէջ մեկնած էր հոնկէ, եւ հիմակ ի՜նչ վիճակի մէջ կը վերադառնար։ Եւ ահա զինք նշմարելուն՝ խանութէն կամացուկ մը դուրս ելաւ ֆէսճին, որուն միշտ խալըպի կը ղրկէր ֆէսը։ Քանի մը քայլ անդին, շաքար եւ ջուր վաճառողն ալ եկաւ։ Ամէն առտու էֆէնտին անոր խանութը կը սպասէր քաղշակին, լոխում մը ուտելով եւ ջուր մը խմելով։ Դիմացէն փերուքէրն ալ՝ իր բազմամեայ սափրիչը՝ ցատկեց։ Երեքն ալ շուրջը եկան։ Դէմքերնուն վրայ կը նշմարուէր ուրախութիւն մը որ սրտաբուխ էր։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

նութիւնը ծածկած էին, մաքսատան մէջ բնակիչ ըլլալով՝ Քիւրտերը իրենց զէնքերով միասին ձերբակալուած են։

Այս բնակիչներէն Սիւլէյմանի տունէն գտնուած են տասը մավզէր եւ ձեռնառումբ մը։

Ձերբակալութիւնը կատարուած է պատահական ճամբորդի մը շնորհիւ, որ Սիլիֆքէի ճամբուն վրայ անցեալները կողոպտուած էր եւ Մերսինի մէջ անոնցմէ ոմանք ճանչցած է բնակիչի վիճակին մէջ։

Մեծ հրդեհ Պոլսոյ մէջ

Պոլիս, Բերայի Մաչքայի Թաղին մէջ, մեծ հրդեհ մը ծագեցաւ նախորդ օր։ 30ի չափ փայտաշէն մեծ բնակարաններ հրոյ ճարակ եղան։ Բազմաթիւ տուներ փլան։ Ուժեղ հով մը կը փչէր այդ միջոցին եւ բոցի երկար լեզուներ կ՚ուղղէր զանազան ուղղութեամբ, ինչ որ ստեղծեց հրդեհի նոր օճախներ։ Շրջակայքի բնակիչները սարսափած, փութով պարպեցին իրենց բնակարանները։

Այս կերպով, այրած շէնքերու թիւը կը նկատուի 150ի չափ։

Անշլուսը Լահէյի ատեանին առջեւ

Լահէյի Ատեանին վերջին նիստին, նախագահը կարգաւ խօսք տուաւ Չեխօսլովաքիոյ, եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն, որոնք մանրամասնեցին իրենց տեսակէտները եւ կարգ մը ճշդումներ ըրին։

Նախագահը յետոյ յայտնեց թէ բոլոր կողմերու փաստաբանները լրիւ պարզած ըլլալով իրենց տեսակէտները, հրապարակային դատավարութիւնը վերջացած կը յայտարարէ եւ սակայն, եթէ լրացուցիչ լուսաբանութիւններու պէտք ունենայ, պիտի դիմէ իրենց։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ.—Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Բ. ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. OSSO եւ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս կիրակի ժամը 5ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ եւ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ.

Կը խօսի Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պոմոն Սէն Ժիւլիէնի (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. Նազար Իշխանեանի պարտէզին մէջ։

Երգ, արտասանութիւն, նուագ, բանախօսութիւն, հայկական պարեր։ Ճոխ պիւֆէ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար՝ 3 ֆրանք

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան կողմէ, իր կազմութեան 5րդ տարեդարձին առթիւ։ Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին St. André, Bar-Restaurant du Bélvèdre.

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Առնել 26, 27, 28, 35, 36 թիւ հանրակառքեր

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Մասնաճիւղին տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Սէն Քլուի անտառին մէջ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ, երգ, նուագ եւ խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Tramway 2, 18· Շոգեկառք եւ շոգենաւ։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Վռամեան խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ու կէսին նոր Ակումբին մէջ։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կայծակ խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Տիգրան Ջէքեանի՝ իր եղբօր ՂԵՒՈՆԴ ՋԷՔԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Կ. խաչի մասնաճիւղի ժողովվաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 241 Rue J.J. Rousseau։

Ա. Ե. Հ. Կ. խաչի Տէսինի մասնաճիւղին դաշտապարահանդէսը յետաձգուած է Օգոստոս 16ին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քոլոնպ, Օր. Ս. Ք.— 175։
Իսի լէ Մուլինօ, Գալֆ.— 35։
Մարսէյլ, Մ. Ա.— 38,
Թարաը, Գ. Մ.— 150։
Փարիզ, Թ. Ի.— 35։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պրուսայի Սէյէօզգիւղէն Տիկ. Իսկուհի Մարտիկեան կը փնտռէ իր որդին Մաթէոս Մարտիկեան (25 տարեկան) որ Պոլսէն փոխադրուած է Քորֆուի որբանոցը, ուրկէց 1923ին մեկնած է Ֆրանսա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցող Սէօլէօզցիներէ եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել Իսկուհի Մարտիկեանի 6 Rue Luski, Roustchouk, Bulgarie.

— Կը փնտռուի Կեսարացի Ստեփան Սվազլեան, (20 տարեկան) հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Կիւլիւզար, 5 տարի առաջ Նիր Իսթի միջոցաւ Պէյրութէն փոխադրուած է Փարիզ։ Երկու տարիէ իվեր իրմէ լուր չկայ։ Իմացնել իր եղբօր Հրանդ Սվազլեանի, Garage Alexandrette, Bouston Gul Ab, Alep, Syrie.

— Ազասրայցի (Գոնիա) Վերոնիքա Կարապետեան՝ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Երուանդ Կարապետեան։ (Հայրը՝ Սրապ, եղբայրները՝ Կարապետ, Յակոբ մեռած են։) Երուանդ 8—9 տարեկան հասակին դրուած է Տէր Զօրի Թուրք վարժարանը, Անկէ իվեր մայրը լուր չունի զաւկէն։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, 48 Etienne Dolet. Alfortville (Seine), France.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDIT[illegible]
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant H STEPH[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

26.— ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

1— Փրոփականտ (քարոզչութիւն).— Այս գործին նուիրուած անձերը հետեւեալ պարտականութիւններն ունին.— Ժողովուրդին բոլոր խաւերուն մէջ տարածել եւ բացատրել յեղափոխութեան գաղափարները, արթնցնել ազգային անկախութեան գիտակցութիւնը, սորվեցնել յեղափոխութեան եւ ապստամբութեան միջոցները եւ յեղափոխութենէն յետոյ կազմուելիք պայմանները։

2— Ագիտացիա (Արծարծում).— Այս գործին նուիրուած անձերը հետեւեալ պարտականութիւններն ունին.— Արթնցնել ազգին քնացող գիտակցութիւնը, գրգռել թշնամիին դէմ, ծագած դէպքերէն օգուտ քաղելով՝ ժողովուրդը խռովութեան մղել, կառավարութեան շահերուն հակառակ որեւէ կարգադրութեան եւ շարժման ընթացքին՝ ապստամբութիւն յարուցանել, ամէն առթիւ կառավարութենէն բարենորոգում պահանջել, տուրք չվճարել, կառավարութեան դէմ ցոյցեր կատարել։

3— Տէրոր (ահաբեկում).— Այս գործին նուիրուած անձերը հետեւեալ պարտականութիւններն ունին.— Ամէն կողմ ցանել յեղափոխութեան սերմերը, ծագած խռովութիւնները տարածել բոլոր քաղաքներուն մէջ, յեղափոխութիւնը դիւրացնել եւ ամէն առթիւ բողոք բարձրացնել կառավարութեան դէմ, կոտրել կառավարութեան ուժն ու բարոյական կորովը, խուճապի եւ սարսափի մատնել զայն, կառավարական բարձր պաշտօնատարները, հայ կամ թուրք, եւ բոլոր լրտեսներն ու մատնիչները անխնայ սպաննել։

Հետաքրքրական են նաեւ կանոնագրին հետեւեալ յօդուածները.—

8— Բանուորներուն ու գիւղացիներուն մէջ ստեղծել ռազմական կազմակերպութիւն մը։ Այս կազմակերպութիւնը պիտի աշխատի կռուի եւ յեղափոխութեան պահուն օժանդակել յեղափոխականներուն եւ նման կազմակերպութիւններու միացումով ստեղծել յեղափոխական բանակ մը։

9— Հայ ազգը պէտք է աշխատի արթնցնել Հայաստանի դրացի ժողովուրդները,— Ասորիները, Եզիտիները եւ Քիւրտերը,— եւ միացնել մեր կուսակցութեան, բացատրելով թէ իրենք եւս գերութեան եւ բռնութեան դատապարտուած են։ Յեղափոխականները, նկատելով որ, երբ օսմանեան պետութիւնը պատերազմի մտնէ որեւէ մէկ պետութեան հետ, յարմար առիթ մը կը ստեղծուի այս նպատակներուն իրագործման, պիտի աշխատին իրենց ուժերով տկարացնել ու բնաջնջել զայն։ Ուստի պատերազմի յայտարարութենէն մինչեւ պարտութիւնը, Հնչակեան կուսակցութեան ռազմական կազմակերպութիւնները պիտի աշխատին քանդել թուրք պետութեան իշխանութիւնը Հայոց վրայէն։

27.— ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս երկու վաւերաթուղթերէն զատ, կարդացէք նաեւ Հնչակեաններուն մէկ հայերէն յայտարարութիւնը, որ կը կրէ «Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնին» կնիքը, 19 սեպտեմբեր 1895 թուականը եւ 16 թիւը, տպուած է Լոնտոնի մէջ եւ ուղղուած բոլոր Հայերուն։ Այդ յայտարարութիւնը ցոյց կու տայ թէ Հնչակեանները ի՛նչպէս խեղաթիւրած են դէպքերը, թէ ի՛նչ անխնայ կռիւ մը կազմակերպած են Թուրք ժողովուրդին դէմ։

Ահաւասիկ այդ յայտարարութիւնը.—

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՊԱՏԱՀԱԾ ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՄԵԾ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 16ին Պոլսոյ մէջ պատահեցան այնպիսի ծանրակշիռ դէպքեր, որոնք պատմութեան պիտի անցնին։ Շնորհիւ Հնչակեան յեղափոխական կուսակցութեան ջանքերուն, ստեղծուեցան արիւնալի եւ ծանր դէպքեր։ Այս երկրորդ անգամն է, որ Հնչակեան կուսակցութեան յեղափոխական շարժումը սաստկութեամբ կը պայթի Վոսփորի ափերուն վրայ, բռնաւոր Թուրքիոյ գլխին։ Այս երկրորդ անգամն է, որ մայրաքաղաքին մէջ արիւնը հեղեղուեցաւ։ Պոլսոյ Հնչակեան կուսակցութեան խումբերը ժողովուրդը միասնաբար, ամէն վտանգ աչք առնելով, կուսակցութեան ծանրերուն համաձայն եւ անոր դրօշին տակ, յեղափոխութիւն, կառավարութեան Հայ ժողովուրդին կրած տառապանքի ձայնը եւ իր արդար պահանջները սարսեցին ամբողջ աշխարհը։ Պոլսոյ մէջ Հնչակեան դրօշին տակ հաւաքուած հայ ժողովուրդը բարձրաձայն աղաղակեց.

— Կեցցէ՛ ազատութիւնը, կեցցէ՛ յեղափոխութիւնը։ Առեւտուրը կեցաւ։ Հայ յեղափոխականներուն եւ Հնչակեաններուն հետ հայ ժողովուրդը պայքարի արձագանգէր Թուրքերուն բարբարոսութիւնն ու հարստահարութիւնները, եւ վերջնական արդիւնք մը ձեռք ձգելու նպատակով ցոյցեր կազմակերպէր։

Հնչակեան յեղափոխական կուսակցութիւնն ու հայ ժողովուրդը ազատագրութեան յանձն առած են ամէն տեսակ զոհողութիւն։ Եկած անցած էր ժամանակը Եւրոպայի յայտարարելու թէ այդ նպատակին համար պատրաստ ենք զոհելու մեր արիւնն ալ, մեր կեանքն ալ։ Մեր քաջութիւնն ու անձնուիրութիւնը զարմանքի ու հիացումի մատնած միայն Անգլիոյ թագուհին, այլ նաեւ լորտ Սալզպըրին, կլատսթընը, Բոլոր ամբողջ Եւրոպան ու եւրոպացի հրապարակագիրները։

(Շար[illegible])

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
8
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931
8 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1641

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Տեսական, վերացական մարզանքը այլեւս չի ոգեւորեր ժամանակակից աշխատաւորական հոսանքները։

Մասնաւորապէս Մեծ Պատերազմէն յետոյ, այդ հոսանքները կը ձգտին հարցերը գործնականացնել, զանոնք լուծել եւ ոչ թէ վսեմ տեսութիւններ պարզելու։ Ռուսական յեղափոխութիւնն ալ մեծապէս նպաստեց այս շարժման։

Այսպէս է որ, Վիեննայի վերջին համագումարին մէջ ալ, սեղանի վրայ դրուեցան բազմաթիւ գործնական խնդիրներ։ Հարցերը, բանաձեւերը մէջտեղ դրուեցան ոչ թէ օրէնքին — ընկերվարութեան — տառը փրկելու, այլ անոր ոգին առնելով, լուծման ձեւերը գտնելու համար։

Անցեալ օր առիթ ունեցանք խօսելու միջազգային կացութեան վերաբերեալ բանաձեւին վրայ, որ երկու խօսքի մէջ կը խտացնէ ամբողջ խնդիրը.

— Ներկայ կացութեան մէջ, պատերազմի վտանգին դէմ պայքարը ամէնէն կարեւոր գործն է բոլոր ընկերվարական կուսակցութեանց համար։

Երէկ հրատարակեր էինք օրուան մեծագոյն հարցին, գերմանական տագնապին առթիւ քուէարկուած բանաձեւը, որ նմանապէս կը ձգտի գործնական ելքեր գտնել, փոխանակ միայն վարդապետական սկզբունքներ պարզելու։

Այսպէս եւ կիներու շարժման եւ անոնց իրաւունքներու մասին ։

Վիեննայի համագումարը ունի երկար բանաձեւ մը, որուն հիմնական մասերը պիտի տանք հետզհետէ։

Այդ բանաձեւին մէջ կը գտնենք շարք մը որոշումներ եւ նախատեսութիւններ՝ առօրեայ, նոյնիսկ տարրական հարցերու մասին։ Հարցեր որոնց վերջնական պատասխանը քաղքենի հոսանքները իրենք ալ չեն տուած տակաւին։

Օրինակ, բանաձեւը նկատի առած է ամուսնացած կիներու հպատակութեան պարագան։ Ընկերվարական եւ աշխատաւորական կուսակցութիւնները պիտի աշխատին՝ որ կինը ազատ ըլլայ իր հպատակութիւնը ինք որոշելու, երբ կ'ամուսնանայ։ Եթէ ուզէ իր ամուսնին հպատակութիւնն ընդունիլ, պէտք է զայն կարենայ ստանալ որոշ պայմանաժամու մը մէջ, պարզապէս իր կամքը յայտնելով։

Նկատի առնուած է նաեւ նախորդ հպատակութեան վերադառնալու խնդիրը, երբ ամուսնալուծում տեղի կ'ունենայ։

Տնտեսական կեանքի մէջ, կինը այլ եւս գրաւած է այնպիսի դիրք մը որ չի կրնար խախտուիլ։ Քաղքենի երկիրներու մէջ, բուռն պայքար կը մղուի այս նուաճման, շուկայիկ բառով՝ այս մրցակցութեան դէմ։ Շատեր առոր կը վերագրեն համաշխարհային գործազրկութեան մէկ պատճառը։

Համագումարին բանաձեւը մերժելով այս մեղադրանքը, անգամ մը եւս, հանդիսաւորապէս, կը յայտարարէ կնոջ աշխատելու իրաւունքը, ամուսնացած ըլլայ թէ. ամուրի։ «Երբ աշխատաւորներ արձակելու խնդիր ծագի, պէտք է նկատի առնել անհատին ընկերային պայմանները, եւ ան որ տնտեսապէս ամէնէն տկարն է, պէտք է պահէ իր գործը։ Տնտեսապէս ամէնէն զօրաւորը անպատճառ կինը չէ, ոչ ալ ամուսնացած կինը։»

Տիրող տագնապին հետեւանքով, դիտուած է որ կիներն ալ նոյնքան տուժած են եւ կը տուժեն որքան այրերը։ Համագումարը կը հաշուէ թէ միլիոնաւոր գործազուրկներու մէկ երրորդը կիներն են։ Միւս կողմէ, միեւնոյն աշխատանքին համար կինը աւելի պակաս վճար կը ստանայ քան այրը, եւ հաւասար օգնութիւն չստանար տագնապի պահուն։ Պաշտօնի մէջ յառաջացումն ալ չի կատարուիր հաւասար պայմաններով։

Այս բոլորը հետեւանք են տիրող կարգ ու սարքին։

Նկատի առնելով ընկերվարական կիներու խորհրդաժողովին առաջարկները, Վիեննայի համագումարը տուած է շարք մը գործնական որոշումներ։

Կուսակցութիւնները պիտի աշխատին որ կիները իրաւունք ունենան մասնակցելու ամէն տեսակ պաշտօնի, արհեստի եւ գործի, բացի այն պարագաներէն երբ կազմախօսական արգելքներ կան։ Կիներն ալ պիտի ստանան հաւասար աշխատավարձ միեւնոյն աշխատանքին համար։ Նոյն պայմանը՝ գործազրկութեան դէմ եղած ապահովագրութեանց մէջ։ Ուժ պիտի տրուի մայրերու եւ երախաներու պաշտպանութեան, հանգստեան թոշակներ պիտի հաստատուին այրիներու եւ որբերու համար։ Պիտի շինուին յարմար բնակարաններ, արհեստագիտական կատարելութիւններով, որպէսզի դիւրանայ առտնին աշխատանքը։ Բարելաւումներ նախատեսուած են նաեւ հողագործական աշխատանքներու մէջ, ուր կիները ամէնէն աւելի կը չարչրկուին։

Ինչպէս կը տեսնէք, իսկապէս գործնական խնդիրներ են որ կը զբաղեցնեն այս օրուան ընկերվարութիւնը։ Խնդիրներ որոնց լուծումը կախում ունի իւրաքանչիւր երկրի եւ ժողովուրդի աշխատաւորական կուսակցութեան հայեցողութենէն ու միջավայրին պահանջներէն։ Անցա՛ծ է «Վարդապետական»ի շրջանը։

Շ.

ՊՈՒԼԿԱՐ ՔՈՄԻԹԷՃԻՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Սերպիոյ մէջ պուլկար քոմիթէճիներու գործունէութեան մասին Սոֆիայէն հետեւեալը կը հաղորդուի.—

Կը թուի թէ Պուլկարիոյ մէջ կառավարական փոփոխութիւնը փութացուց քոմիթէճիները իրենց որոշման մէջ, որպէս զի կրկնեն ռմբափորձերը Սերպիոյ երկաթուղագծերուն եւ հանրային հաստատութեանց դէմ, ցուցնելով միեւնոյն ատեն, որ իրենց գործունէութիւնը բացարձակապէս անկախ է ներկայ կառավարութենէն։

Նոյնպէս, անոնք ուզեցին Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ ստեղծել հակաբարեկամական այնպիսի վիճակ մը, որ պիտի արգիլէր երկու երկիրներու գործակցութիւնը, մասնաւորաբար Պ. Մալինոֆի իշխանութեան գլուխ անցնելէն յետոյ, քանի որ, անոր կառավարութիւնը սերպասէր հողագործականներու մասնակցութեան պատճառ կը նկատուի։

Ռմբային յարձակումներու շարքը սկսած է ռմբափորձերով՝ այն շոգեկառքին դէմ, որ զինուոր եւ ռազմանիւթ կը փոխադրէր եւ այն կամուրջին տակ, որուն վրայէն պիտի անցնէր շոգեկառքը։ Այդ կամուրջին տակ հինգ քոմիթէճիներ «տինամիթ» զետեղած եւ ամէն միջոց ի գործ դրած են ռմբափորձին յաջողութեան համար։ Եւ իսկապէս յաջողեցան:

Շոգեմեքենան եւ շատ մը վագոններ, ինկան գետին մէջ, որովհետեւ կամուրջը օդը ելաւ։

Ռմբափորձի ընթացքին երկու քոմիթէճիներ կորսուեցան, իսկ մնացեալ երեքը փախան պուլկարական սահմանէն ներս, հակառակ ամբողջ երկու օր սերպ ոստիկաններու ձեռնարկած հետապնդումին: Հետապնդումի ընթացքին սերպիական սահմանները ամբողջովին գոցուեցան, սահմանային պահակներու թիւը աւելցաւ եւ շատ մը ձերբակալութիւններ տեղի ունեցան շրջակայքի Պուլկարներուն մէջ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պիրէոնի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց համայնավար կազմակերպութեան բոլոր անդամները 10 հոգիի չափ, որոնց մէջ նաեւ օգոստոս 1ի գիշերը, ոստիկանի մը սպանիչները: Այս վերջինները յայտնեցին թէ մտադրած էին սպաննել ոստիկանական սպայ մը, բայց ձախողած ըլլալով, սպաննեցին ոստիկան մը:

Սէրէզի մէջ նոյնպէս, ձերբակալուած են օգոստոս 1ի միջադէպին հեղինակները։ Բազմաթիւ քաղաքներու մէջ, մասնաւորաբար Մակեդոնիոյ մէջ,միութիւններ կազմուած են, պայքար մղելու համար համայնավար շարժման դէմ:

Յունաստանի ներքին նախարարը Սէրէզի դէպքերն իմանալէ անմիջապէս վերջ, հեռագրով մը հրամայեց Մակեդոնիոյ ոստիկանութեան փոխ-տնօրէնին որպէսզի խիստ քննութեան ենթարկէ Սէրէզի ոստիկանապետին այս դէպքերուն մէջ ունեցած պատասխանատուութիւնները։

Նախարարը այս մասին արտայայտուելով, ծանրօրէն կը մեղադրէ Սէրէզի ոստիկանապետը, որ դէպքին վայրը առանձին երթալու անխոհեմութիւնը գործած է։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈԼՍՈՅ ՄԵԾ ՀՐԴԵՀԸ

ԵՐԿՈՒ ԹԱՂԵՐ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՓՃԱՑԱԾ

Պոլսոյ վերջին հրդեհին մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդուին.— Հրդեհը որ կ'աւերէր Բերան, կարելի եղաւ մարել երեկոյեան ժամը 9.30ի ատենները, շնորհիւ հրշէջ ձեռնատումբերու եւ ռմբիկներու։

Նշան Թաշի եւ Մաչքայի թաղերը գրեթէ ամբողջովին փճացան։ Մօտ 200 տուներ այրած կամ քանդուած են։

Աղետեալ շրջանէն բազմաթիւ բնակիչներ ոստիկանութեան յայտնեցին թէ իրենց ազգականներէն կամ ծանօթներէն ոմանք անհետացած են։ Ոստիկանութիւնն ու զօրախումբերը հրաման ստացան խուզարկելու փլատակները, երեւան հանելու համար թէ զոհեր կա՞ն։

Տեղական իշխանութիւնները կը կարծեն սակայն թէ, անհետացածները որոնք կը փնտռուին իրենց ազգականներուն կամ ծանօթներուն կողմէ, զոհ չեն գացած հրդեհին։ Հրդեհը արագօրէն կը ծաւալէր եւ այդ պահուն, անոնք ալ ցրուած են աջին անդին ու դեռ, հաւաքուելու ժամանակ չեն ունեցած։

Ցարդ երկու մեռեալներ երեւան հանուած են։ Վիրաւորներու թիւը տակաւին կարելի չէ եղած վերջնապէս ճշդել, որովհետեւ զանազան հիւանդանոցներու եւ դարմանատուններու մէջ ցրուած են։

Հիմակուհիմայ, յայտնի է թէ 25 անձեր ծանրօրէն վիրաւորուած են, բայց որոշ կ'երեւի թէ այս թիւը շատ վար կը մնայ իրականութենէն։

Փոքրամասնութիւնները Թուրքիոյ մէջ

Ներքին գործավարութիւնը փոքրամասնութիւններուն համար օրինագիծ մը պատրաստած է։ Այս օրինագիծը յառաջիկայ նստաշրջանին Ազգ. ժողովին պիտի ներկայացուի։

Օրինագծին մէջ Պատրիարքարաններու եւ Խախամապետարաններու նման հաստատութիւններու գործունէութեանց եւ պարտականութեան սահմանները ճշդուած են։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԳԵԼՔ ՆԵՐԱԾՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Օտար դրամներու գնման մասին արգելք դնող վերջին հրովարտակը բաւական կը մտահոգէ օտար առեւտրական շրջանակները։ Այդ հրովարտակով, առանց խախտելու առեւտրական դաշնագրերու հիմերը, Գերմանիա կը յաջողի անդամալուծել ներածումները։

Օտար դրամներու Դիւանը, որ նոր հաստատուեցաւ Պերլինի մէջ, ներածումները կը դասաւորէ համաձայն գերման տնտեսութեան պէտքերուն։ Օտար փայտեղէն, կահկարասի, պտուղ եւ նպարեղէն ներածողները չեն կրնար օտար դրամ հայթայթել, գնումներ կատարելու համար արտասահմանէն։ Այս կերպով, ամէնէն աւելի կը վնասուին Դանիա, Հոլանտա, Չեխօսլովաքիա։

Գերման հանրապետութեան նախագահը նոր հրովարտակ մը ստորագրեց, որով, այսօրուընէ սկսեալ խնայողական սընտուկները պիտի վերաբացուին եւ որոշ սահմանափակումներով, վճարումներ պիտի ընեն։ Յոյս կայ որ Սակարանը, ժամանակէն առաջ պիտի վերաբացուի։

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը կոչ ուղղեց իր անդամներուն որ չմասնակցին կիրակի օր, Փրուսիոյ մէջ կատարուելիք հանրաքուէին։

Թէեւ ընդդիմադիրները մեծ յոյս ունին թէ պիտի յաջողին Փրուսիոյ խորհրդարանը լուծել, սակայն կարելի չէ տակաւին որեւէ որոշ ենթադրութիւն ընել։

Ժողովրդավարները, որոնց քուէին վրայ յոյս դրած են ազգայնամոլներն ու համայնավարները, բաժնուած են իրենք իրենց մէջ։ Ուժեղ թեւ մը դէմ է հանրաքուէի մասնակցութեան։

Փրուսիոյ կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը խմբագրեց, որով ժողովուրդին ցոյց կուտայ հանրաքուէի յաջողութեան անպատեհութիւնները։ Այս յայտարարութիւնը պիտի հրատարակուի բոլոր թերթերուն մէջ, նոյնիսկ պարտադրութեամբ, համաձայն հրովարտակի մը։

Պաղեստինի շարժավարներու գործադուլը

Երուսաղէմէն Լոնտոն քաշուած հեռագրի մը համաձայն, ինքնաշարժներու տէրերն ու վարիչները որոշեցին գործադուլ յայտարարել։ Այս գործադուլին նպատակն է բողոքել կառավարութեան դէմ, որ տուրքերու յաւելման հետեւանքով ինքնաշարժի գործին մէջ յառաջ եկած թուլութեան հանդէպ, անտարբերութիւն ցոյց կուտայ։

Աւազակութիւնը Թուրքիոյ մէջ

Եօթը զինեալ եւ դիմակաւոր աւազակներ յարձակում գործեցին ճամբորդատար մեծ ինքնաշարժի մը վրայ, որ Եալովայէն կ'երթար Պրուսա։ Ինքնաշարժին մէջ կային 50 ճամբորդներ։ Բոլորն ալ ամբողջովին կողոպտելէ վերջ, աւազակները անհետացան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՐ ԵՒ ՈՐԴԻՆԵՐ

Ապրիլեան սան մըն է որ կը պատմէ, գրաւոր.

— Զ՝ Ռ. Մ. Փարիզի վարչութեան անդամներէն Յ. Տ. Յ.— չափազանց հեզ եւ բարեկիրթ երիտասարդ մը — իր պսակի խնդիրը կարգադրելու համար, յուլիս 22ի առտուն ժամուն գրասենեակը կ'երթայ՛ թիւրիմացութեան մը պատճառով, վէճ մը կը ծագի քարտուղարութեան հետ։ Ու մինչ յուսաբանութիւններ կուտար, յանկարծ քովնտի սենեակէն տարեց եւ պատկառելի մարդ մը կ'երեւայ եւ առանց այլեւ այլի կը մռնչէ.

— Ասոնք *«պէյնամազ»*ներ են, *վազ* անցիր այդ «հէրիֆ»ներէն...

Ցդան շուարած, բայց առանց պաղարիւնը կորսնցնելու, «շնորհակալ եմ, ծերուկ, կ'ըսէ՛

Տարիքոտ եւ պատկառելի մարդը բոլորովին կորսնցնելով ինքզինքը, կը սկսի կարգ մը փողոցային յուտանքներ տեղալ մեր ընկերոջ գլխուն.

— *Ցիմարներ, անկիրթներ, սրիկաներ...*

Մեր ընկերը կը բարկանայ անշուշտ, բայց չուզելով կռուիլ տարեց մարդու մը հետ, ցաւ կը յայտնէ եւ կը մեկնի՛

Ցեսարանին ներկայ եղած են քահանաներ, քարտուղարներ եւ երկու պատահական այցելուներ, որոնք պատրաստ են վկայելու ի հարկին:

×

Անշուշտ առաջին միջադէպը չէ այս, ազգային շրջանակի կամ գրասենեակի մէջ՛ ոչ ալ վերջինը պիտի ըլլայ:

Խրատներ տալու սիրտ ալ չունիմ՛

Կէտ մը միայն.— երբ այսպէ՛ս են հայրերը, տուն-տեղ տեսած, կռնակը տաք փորը կուշտ, փառք պատիւ վայելած «մեծ»երը, ինչո՞ւ շատ կը տեսնեն որ բուռն են եւ ըմբոստ՝ փոքրերը, — անոնք որ ոչ տուն տեսան, ոչ հայր ու մայր, թերեւս ոչ ալ դպրոց՛

Ի՞նչ յաւակնութեամբ տարին տասներկու ամիս բարեկրթութեան խրատ կուտան մարդիկ՛ որոնք երկուքը մէկ, ո՛ր հիւ է պատրուակով, պատրաստ են պոռալու աջ ու ձախ.

— Ցիմարնե՛ր, անկիրթնե՛ր, սրիկանե՛ր...

ՎԱՐԱԶ

«ԱԳՇԱՄ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ

«Ագշամ»ի դէմ դատ բացուած էր երկու թերթօններու համար, որոնց վերնագիրն է «Վարդապետներու եւ Մայրապետներու միջեւ», եւ «կարմիր վարագոյրը»՛ դատավարութիւնը երէկ լրացաւ եւ ատեանը հետեւեալ վճիռը տուաւ, գրութիւնները գրգռիչ նկատելով.—

«Ագշամ»ի խմբագիրներէն Սելամի Իզզէթ պէյ, հեղինակը «կարմիր վարագոյր»ին, կը դատապարտուի մէկ տարի բանտարկութեան՛ Վալա Նուրէտտին պէյ ալ, որ «Վարդապետներուն ու Մայրապետներուն միջեւ» թերթօնը կը գրէ, մէկուկէս ամիս բանտարկութիւն կը կրէ: Ասոնցմէ զատ, պատ. տնօրէն Հիքմէթ Ֆէրիտ պէյ մէկուկէս, իսկ Նտէր Ֆախրէտտին պէյ ալ մէկ ամիս պիտի բանտարկուին:

ԿՈՎԿԱՍՆ ԱՆԲԱԺԱ՞Ն Է ՌՈՒՍԻԱՅԷՆ, ԲԱՅՑ ՄԻ՞ԹԷ ԲԱԺԱՆԵԼԻ Է ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Բայց լաւ յիշեցէք, սառնասիրտ հայեր,
Որ փրկութիւնը ձեզի շատ մօտ էր:
Աստուած վկայ, որ մենք կը յաղթէինք,
Թէ մէկ անձնուրաց մարդ ունենայինք:
ԳԱՄԱՌ ՔԱԹԻՊԱ

Յանկարծ Գամառ Քաթիպան ոտքի կը կանգնի միտքիս մէջ ու կ'երգէ այսպէս, երբ կը թաղուիմ բոլշեւիկ հայերու յուշերուն ու յօդուածներուն մէջ: Ստեփան Շահումեանի ամբողջական գործերը (2 հատոր) կը կարդայի վերջերս, երբ դարձեալ Գամառ Քաթիպան երգեց ականջիս մէջ.

— «Աստուած վկա՛յ, որ մենք կը յաղթէինք, եթէ չդաւաճանէին մեզի... ներսէն»:

Արդարեւ Շահումեանի գործերուն հետ հրատարակութեան տրուած է Սթալինի մէկ նամակը, ուր կը տեսնուի որ դեռ 1918ին բոլշեւիկները քարտէսին վրայ գրաւեր են արդէն ամբողջ Կովկասը, ճիշդ ինչպէս 1916ին Ցարն ու դաշնակիցները քարտէսին վրայ բաժներ ու գրաւեր էին ամբողջ Թուրքիան: Ու անմիջապէս ընթերցողը կը գծէ բոլշեւիկներուն դէմքը՝ իբրեւ նոր ցարերու: Աշխարհի ամենամեծ տգէտը ան է, որ ամէնէն վերջը կը համոզուի ատոր: Սակայն կարեւորն այն է, որ հայ բոլշեւիկները ցարական նուիրակի դեր են խաղացեր 1918ի ճգնաժամային մեր կռիւներուն ընթացքին:

1918ին Ստեփան Շահումեան Բագու կը գտնուէր իբրեւ «արտակարգ լիազօր»: Տեսակ մը փոխ-արքայ, կամ դիկտատոր: Եւ իբրեւ այդ՝ ի՛նչ յոխորտանք, կոկոզավիզ մարդու ի՛նչ սպառնալիքներ: Անընդհա՛տ յայտարարութիւններ, որոնք անմերձենալի պաշտօնականութեան մը հոտ ունին: Ահա յայտարարութիւն մը «Կովկասի բանուորական, զինուորական, գիւղացիական պատգամ. բոլոր խորհուրդներին, բոլոր բանուորներին, զինուորներին ու գիւղացիներին».

— «Ժողովրդական կոմիսարների խորհուրդը իր 1917 թ. դեկտեմբերի 18ի դեկրետով ինձ կովկասեան գործերի ժամանակաւոր արտակարգ կոմիսար է կարգել»:

Ուրիշ յայտարարութեան մը մէջ, զոր կ'ուղղէ «Անդրկովկասի մուսուլման գաւառների գիւղացիութեան», Աստուածաշունչի մարգարէներուն ոճովը կը գոռայ. «Հասե՛լ է ժամը...»:

Հետզհետէ խուճապային կը դառնան իր յայտարարութիւնները, կը զգաք որ արիւնը առատ առատ կը հոսի Անդրկովկասի մէջ: Շահումեան կը գոռայ, կը պոռայ, կը սպառնայ, կը հայհոյէ մենշեւիկներուն, Դաշնակցականներուն եւ Անգլիացիներուն: Եւ ահա օգոստոսին «նզովք կարդալով» կը հեռանայ Բագուէն, այն յոյսով թէ նորէն կը դառնայ եւ կը հաստատէ խորհրդային իշխանութիւնը:

Վերջապէս օր մըն ալ կը գնդակահարուի իբրեւ մէկը, որ Կովկասն անբաժան մէկ մասը կը համարէր Ռուսիոյ եւ այդ նպատակով՝ գիշեր ցերեկ կը տքնէր:

Կ'ըսեն թէ Շահումեան «պատրաստուած մարդ» էր: Կը ճանչնար ռուսական և գերմանական համալսարանները, պատգամաւոր գացած էր Լոնտոն, «Ռուսաստանի սոցեալ-դեմոկրատ բանուորական կուսակցութեան համագումարին» (1907): Հիմա մեր առջեւն են իր յօդուածները, զորս գրած է արուեստի, քաղաքականութեան եւ ընկերաբանութեան զանազան հարցերուն մասին: Կը տեսնենք, որ շատ բան գիտէ Շահումեան: Իր միակ թերութիւնն այն է, որ շատ կը հաւատայ համալսարաններու սորվեցուցած գոյնզգոյն բաներուն, մանաւանդ անուանի դէմքերու եւ գիրքերու քարոզութիւններուն: Ըսել կ'ուզենք թէ մեր սերունդին պէս քիչ մը սկեպտիկ չեղաւ, որպէսզի յիմարխանդավառութիւնները մեր տունն ու տեղը չքանդէին:

Իր մէկ յայտարարութեան մէջ կը կարդամ, որ «հողը ամբողջովին գիւղացիներուն» կու տայ: Իսկ հիմա իր սիրելի խորհրդային իշխանութիւնը գիւղացիներուն ձեռքէն խլած ու գրաւած է բոլոր այդ հողերը, գիւղացին վարձու աշխատաւոր մը դարձնելով իր հողերուն վրայ:

Բայց թերեւս ալ, Շահումեան գիտէր թէ ի՛նչ պիտի պատահէր ետքէն: Գիտէր նաեւ թէ ինչո՛ւ բոլշեւիկ Ռուսիան կ'ուզէր ի գին ամէն զոհողութեան գրաւել Կովկասը: Սակայն եթէ երբե՛ք, երբե՛ք չպիտի ներենք իրեն, ատիկա այն դիրքին համար է, զոր բռնեց Շահումեան հանդէպ Կովկասի հայ ժողովուրդին:

Շահումեան կ'ըսէր թէ Կովկասն անբաժան է Ռուսիայէն: Սակայն ի՛նչպէս կրցաւ բաժնել Կովկասի հայ ժողովուրդը իր միւս կէսէն, որ դուրս կը գտնուէր Կովկասի սահմաններէն: Ժողովուրդն ալ հո՞ղ է, որ բաժնուի: Տեսէք թէ ի՛նչ կը գրէ մեր բանգէտը 1905ին, ընտրութիւններու առթիւ: Նախ կը յարձակի Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ, որ գլխաւոր մրցակիցն է իրենց թեկնածուներուն: «Դաշնակցական կուսակցութիւնը, կը գրէ, որը հիմնւեց Կովկասում մի խումբ ռուսահայ մտաւորականների կողմից 15 տարի առաջ՝ նպատակ էր դրել իրեն — ազատել տաճկահայերին սուլթանական լծից: Կարո՞ղ է արդեօք այդ նպատակը որեւէ առնչութիւն ունենալ կովկասահայ մասսայի շահերի հետ»: Ո՛չ, կը պատասխանէ: Յետոյ կը յարձակի այդ «անհեթեթութեան» վրայ, կը քննադատէ այդ «ցնդաբանութիւնը», վերջապէս կը հայհոյէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ կը զբաղեցնէ՛ «կովկասահայութիւնը, Ռուսաստանի սահմաններում, ազատագրելու գործով հայութիւնը Տաճկաստանում»:

Կը տեսնէ՞ք իսկական ցնդաբանութիւնը: Գոյութիւն ունի «Տաճկաստան», գոյութիւն ունի «Ռուսաստան», բայց ժողովրդային հսկայ զանգուած մը, որ տարբեր գոյն ունի եւ իր քաղաքակրթութիւնը ստեղծելու ամէն յարմարութիւն, հողի կտորի մը պէս երկուքի կը բաժնուի, առանց երբեք մտածելու անոնց միացման: Տա՞նձ է այս ժողովուրդը, որ երկու շերտի կը վերածէք, ա՛յ յիմարներ: Եւ ինչո՞ւ համար, որպէսզի կշտանա՞յ «մեծապետական» Ռուսիան:

Չկարծէք թէ միայն Շահումեանն է, որ այդ բաժանումը կը կատարէ: Ուրիշ բոլշեւիկ պետ մըն ալ, Միասնիկեան, կը յայտարարէր թէ Կովկասի հայ ժողովուրդը կը պատկանի «անդրկովկասեան միասնական ազգին, միասնական ընտանիքին»: Թրքահայերը թող իրենց գլխուն ճարը նային, կ'ըսէր եւ, այսպէս, կը հրաժարէր Թրքահայ ժողովուրդի ճակատագրին մասին վայրկեան մը մտածելէ: Կը տեսնէ՞ք, մեր այս «յառաջապահ» իմացականութիւնները կը հաւատան թէ Անդրկովկասը կարելի չէ երբեք բաժնել Ռուսիայէն, որովհետեւ ցարական աւանդութիւն մըն է — շատո՛նց գիտենք որ ռուս ցարերու կտակն է եղած՝ իջնել դէպի հարաւ, նոյնիսկ մինչեւ Ալէքսանդրէթ (Կիլիկիոյ մէջ): Եւ, — ի՛նչ հեգնութիւն, — Անդրկովկասը Ռուսիոյ կապելու ատեն «արտակարգ լիազօր» կը նշանակեն մարդ մը, որ Հայ է ծագումով եւ Շահումեան կը կոչուի: Եւ այս մարդը հողը չի բաժներ, բայց իր ժողովուրդը կը բաժնէ երկուքի: Եւ ինչո՞ւ, գիտէ՞ք: Գլխուս մի՛ կարդաք սա ցնդաբանութիւնները, — ազգայնականութիւն, միջազգայնականութիւն եւայլն: Միակ պատճառը հայկական ստրկամտութիւնն է: Մենք հայերս, եօթը գիշեր չենք քնանար մեր ուրախութենէն, երբ «բարձր» մարդ մը մեզի յանձնէ իր տանը պարտէզին ծաղիկները ջրելու պարտականութիւնը: Եւ Ստեփան Շահումեան այն մարդն է որ ցարերու յաջորդէն, Լէնինէն կամ Ստալինէն «արտակարգ լիազօր» կարգուելու երջանկութիւնն ունի:

Հայոց Պատմութեան կը յանձնեմ հետեւեալ երկու նամակները.—

Մոսկւա-կրէմլ, 14 փետր. 1918

Սիրելի ընկեր Շահումեան,

Չափազանց շնորհակալ եմ նամակի համար: Մենք հիացած ենք, հետեւելով ձեր կուռ ու վճռական քաղաքականութեան, աշխատեցէք կցել դրան զգոյշ դիւանագիտութիւնը, որից երբեք չպետք է խորշել այժմեայ ծանրագոյն դրութեան ընթացքում — եւ մենք կը յաղթենք:

Դժուարութիւններն ընդգրկել անհնարին է. առայժմ մեզ փրկում են միայն իմպերիալիստների մէջ տեղի ունեցող հակասութիւնները, կոնֆլիկտներն ու պառակտումը: Կարողացէք օգտագործել այդ կոնֆլիկտները, առայժմ պէտք է դիւանագիտութիւն սովորել:

Լաւագոյն ողջոյններով ու ցանկութիւններով, բարեւներս բարեկամներիս

Վ. ՈՒԼԻԱՆՈՎ
(ԼԷՆԻՆ)

Այս այն նամակն է, որ այնքան աղմուկ հանեց Բագուի մէջ, կռիւի եւ ճգնաժամի պահերուն: Հետեւեալ նամակը, զոր Ստալին ուղղած է Շահումեանի, աւելի յատկանշական է:

— Որովհետեւ ժամանակս քիչ է, անմիջապէս սկսում եմ գործից:

... Մեր ընդհանուր քաղաքականութիւնը Անդրկովկասի հարցի նկատմամբ՝ կայանում է նրանում, որպէս զի Գերմանացիք վրացական, հայկական, եւ ազրբէջանեան հարցերը պաշտօնապէս ճանաչէն որպէս Ռուսաստանի ներքին հարցերը, որոնց լուծման մէջ նրանք չպետք է մասնակցեն: Ահա՛ այդ է պատճառը, որ մենք չենք ճանաչում Վրաստանի անկախութիւնը, որը ճանաչւում է Գերմանիայի կողմից:

2.— Հաւանական է, որ մենք զիջենք Գերմանացիներին Վրաստանի հարցի նկատմամբ, սակայն այդ զիջումը կ'անենք միայն մի պայմանով,— եթէ գերմանացիները մեզ ճաւաստեն, թէ չեն խառնւելու Հայաստանի ու Ադրբէջանի գործերին:

3.— Գերմանացիները համաձայնւելով թողնել Բագուն մեզ, խնդրում են տալ դրա փոխարէն իրանց որոշ քանակութեամբ նաւթ: Մենք ի հարկէ, կարող ենք կատարել այդ «խնդիրը»:

4.— Ձեր յաջողութիւնները ուրախացնում են մեզ, սակայն մենք կ'ուզէինք, որպէսզի դուք Գանձակից հեռու չշարժուէիք, այսինքն չանցնէիք Վրաստանի սահմանները, որի անկախութիւնը պաշտօնապէս ճանաչւած է Գերմանիայի կողմից:

5.— Կասպից նաւատորմիղի նկատմամբ դուք կարող էք վճռականապէս գործել, ուշադրութեան չառնելով հեռագիրը: Կարող էք համոզուած լինել, որ Ժողկոմխորհը ձեզ հետ է լինելու:

6.— Յատուկ խնդրում ենք ամենայն կերպ (զէնքով, մարդկանցով) օգնել Թուրքեստանին, որի հետ Անգլիացիք վատ խաղ են խաղում, գործելով Բուխարայի եւ Աֆղանիստանի միջոցով:

Նկատի առէք, որ վերոյիշեալ կէտերը իմ անձնական կարծիքը չէ, այլ Լէնինի առաջարկն է, որի հետ խօսեցի ուղիղ գծով այդ բոլոր հարցերի մասին:

Տեղեկացնում եմ, որ ձախակողմեան էս-էրների կուսակցութիւնը իրենց Կ. Կ.ի որոշմամբ, սպանել է Միրբախին եւ աքաղաղային ապստամբութիւն է առաջացրել մեր դէմ Մոսկւայում. ապստամբութիւնը ճընշւած է, բայց յայտնի չէ ի՛նչպէս կը պատասխանի այդ ակտին Գերմանիան: Մոսկւայում ձախակողմեան էս-էրները ձերբակալւում են ու նրանց խմբերը զինաթափ են արւում:

Միջոցներ ձեռք առէք դրանց՝ Գերմանիայի հետ պատերազմի բռնւել ցանկացող այդ խեղճ ու կրակ մարդկանց կողմից նիւթող էքցեսների (ծայրայեղութիւններ) առաջն առնելու:

Սեղմում եմ ձեր ձեռքը. բարեւներ ընկերներին՝

Ի. ՍՏԱԼԻՆ

Ցարիցին, 8 յունիս 1918

Ինչպէս կը տեսնէք, Կովկասեան Հայաստանը չեն զիջեր եւ Հայու մը յանձնուի այդ Անդրկովկասը պաշտպանելու գործը, բաժնելով հայ ժողովուրդը երկու մասի:

Եւ այս ճակատագիրը գրուեր է 1918ին: Ռուս բոլշեւիկները այդ թուականէն իսկ ջնջեր են Հայաստանի մը կազմութեան գաղափարը, իրենց մէկ նահանգը համարելով զայն:

Իսկ մենք կ'ըսենք.— Հայ ժողովուրդը ամբողջութիւն մըն է, կարելի չէ բաժնել երկուքի: Լէնին կ'ըսէ թէ յոյս ունին, յաղթելու: Ինչպէս Գամառ Քաթիպա կ'ըսէ, «Աստուած վրայ, կը յաղթէինք», եթէ մեր ժողովուրդը եւ մեր մտաւորականները, բոլորը բոլորը միացած ըլլային ժայռի մը պէս, եւ երբեք չունենայինք այսպիսի դաւաճաններ:

ՇԱՀԷՆ

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ

ԽՕՍՔԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ճիշդ չէ Ռէսուլ զադէի եւ միւս պնդումը, թէ քաղաքական համաթուրանականութիւնը «առանձնապէս չի գրաւել Ազրբէջանի թիւրքիստներին»: Մենք դարձեալ վկայութեան պիտի կանչենք մեր կեանքի փորձը՝ 18—20 թւականներին: Մանաւանդ 1918 թւականին, ամբողջ Ազրբէջանը բռնւած էր համաթուրանական քաղաքական տենդով: Համաթուրանականութեան հողի վրայ էր հաստատւած թուրք-ազրբէջանեան մտերիմ գործակցութիւնը, ազրբէջանեան պատգամաւորութիւնների հանդիսաւոր երթը դէպի Վեհիբ փաշայի բանակատեղին, «Իսլամական Բանակի» խանդավառ ընդունելութիւնը Գանձակում, կովկասեան Սէյմի խիստ ծանօթ ու խիստ տխուր դէպքերը եւ, ինչո՞ւ չէ, նաեւ Ազրբէջանի խորհրդայնացումը 1920 թ. ապրիլին...

Ցաւալի է, երբ մարդիկ աշխատում են ամէնքին յայտնի ճշմարտութիւնները չեղած ցոյց տալ: Հիւանդութիւնը բժշկելու լաւագոյն միջոցը ոչ թէ հիւանդութիւնը ծածկելն է, այլ երեւան հանելը: Համաթուրանականութիւնն էլ, որպէս նեղ շովինիզմի ախտաբանական երեւոյթ, մի ժամանակ վարակել էր թուրք ժողովուրդների ազգային ամբողջ մարմինը, մէջը լինելով եւ Ազրբէջանը: Ազրբէջանցի գործիչները այս իրողութիւնը չեն կարող ու չպէտք է հերքեն, այլապէս նրանց խօսքը կը լինի տեղական մարդկանց աչքում լրջութիւնից ու վստահելիութիւնից զուրկ:

Այլ բան է միւս հաւաստիացումը, թէ՝ համաթուրանականութիւնը կամ համաթուրքութիւնը մի ժամանակ քաղաքական երեւոյթ էր եւ Թուրքիան էլ բռնւած էր նրանով, բայց այժմ հրաժարւած է այդ նպատակներից: Իրականութեան աւելի մօտ կը լինէր Մուսթաֆա Քէմալի տեսակէտը, թէ՝ օսմանեան կայսրութիւնը խորտակւեց, որովհետեւ տոգորւած էր համիսլամական, համաթուրանական ու օթթոմանեան գաղափարներով, իսկ նոր Թուրքիայի «միակ պարզ եւ իրական քաղաքականութիւնը ազգային քաղաքականութիւնն է», եթէ այստեղ էլ մութ ու կասկածելի կէտեր չլինէին, որոնք հակասում են Թուրքիայի դիկտատորի յայտարարութիւններին:

Նախ՝ եթէ ներկայ Թուրքիան հրաժարւել է համաթուրանական ձգտումներից, ապա ինչո՞վ բացատրել նրա հետապնդած քաղաքականութիւնը Հայաստանի եւ պարսկական Ատրպատականի վերաբերմամբ: Մուստաֆա Քէմալը, իր նշանաւոր ճառում, հաւատացնում է, թէ՝ «մենք շատ հեռու ենք ամէն տեսակ նւաճողական միտումներից», իսկ Ռէսուլզադէն աւելացնում է, որ Թուրքիան «պէտք չունի հողային տարածման». «Անատոլուի ամայի դաշտերը մշակելու համար նա բնակեցնում է ներգաղթի գաղթականութիւն»: Մի ուրիշ տեղ, պատասխանելով Կերենսկիին, Ռէսուլ զադէն գրում է. «Խօսում են քեմալիզմի եւ նրա յարձակողական ծրագիրների մասին: Իսկ իրականում ի՞նչ ենք տեսնում մենք: Քեմալիզմը ամենավճռական եւ ամենաանկեղծ կերպով հրաժարւել է բոլոր այն օսմանեան հողերից, որոնք դուրս են մնացել «Ազգային Ուխտի» սահմաններից»:

Այն ժամանակ հարց է ծագում. ինչո՞ւ համար Թուրքիան գրաւել է Հայաստանի հողերը, ինչո՞ւ խլել է Հայերից Սուրմալուն, որ «Ազգային Ուխտի» մէջ մտած չէ եւ երբեք Թուրքիային չի պատկանիր, ինչո՞ւ Նախիջեւան-Շարուրը բռնի կերպով պահում է Ազրբէջանի իշխանութեան տակ, ինչո՞ւ Թուրք զօրքերը մտել են պարսկական հողը ու դուրս չեն գալիս: Չէ՞ որ այս հողերը ոչ մի կապ չունեն Թուրքիայի ազգային սահմանների հետ: Չէ՞ որ այս քաղաքականութիւնը ոչնչով չի ներդաշնակւում Մուսթաֆա Քէմալի ջատագոված «ազգային քաղաքականութեան» հետ:

Ընդհակառակը, հէնց այն հանգամանքը, որ քեմալական Թուրքիան էլ, ինչպէս եւ իթթիհատական ու սուլթանական Թուրքիան աչքը միշտ յառած է արեւելեան կողմը եւ ամէն գնով աշխատում է իր ձեռքում պահել Անգորան ու Բագուն միացնող ճանապարհները, ապացուցանում է, թէ այսօրւայ Թուրքիայի արտաքին քաղաքականութեան հիմքն էլ կազմում է համաթուրանականութիւնը: Եւ այս տեսակէտից Զարեւանդի գրածը, թէ՝ «համաթուրանականութիւնը ներկայումս Թուրքիայում տիրող քաղաքական վարդապետութիւն է», միանգամայն համապատասխանում է իրերի առարկայական կացութեան: Ռէսուլ զադէն մեր առջեւը շարում է թուրք գիտնական-հրապարակախօսների ընկերաբանական տեսական արտայայտութիւնները «թուրքիզմի» կամ «անատոլիականութեան» մասին, այն ինչ կեանքը ընթանում է իր ճանապարհով՝ համաթուրանականութեան դրօշակի տակ: Թուրք Ջիա-Գէօք-Ալփերը կամ Իւսուֆ բէյ Աքչուրաները կարող են շատ ազատամիտ ու գեղեցիկ տեսութիւններ յօրինել ազգայնութեան ու քաղաքակրթութեան մասին, բայց... թուրք զօրաբանակները նստած են Գիւմրիի, Էջմիածնի ու Շահթախտի դիմաց՝ ոտքի տակ տալով ազգայնութեան բոլոր սկզբունքները: Սրանով չենք ուզում բոլորովին ուրանալ թուրք քաղաքական մտքի մէջ նկատւող խմորումների արժէքը: Ընդհակառակը: Բայց այդ խմորումները դեռ շատ թոյլ են եւ յայտնի չէ, թէ ինչ եզրակացութեան պիտի յանգին, իսկ պաշտօնական քաղաքականութիւնը, էապէս գնում է հին ուղիներով:

Հարցի ողբերգական տեղն էլ հէնց այստեղ է: Անցեալում էլ այդպէս է եղել: Ռէսուլ զադէն Թանզիմաթի ու Գիւլհանէ Հաթթը Հիւմայունի մասին, վեր է հանում նրանց բարենորոգչական - յառաջդիմակ- արժէքները: Բայց մենք տեղ- ենք այդ բարենորոգումներին. կողմից՝ հայկական հարստահար- թիւններ ու քրիստոնեաների ջ- դեր: Պոլսի Հայոց Պատրիարքի ու- անհաշիւ թաքրիրները անցեալ դ- քառասնական-եօթանասնական թ- կաններին բաւական են գնահատ- համար այդ թանզիմաթների իրա- արժէքը: Եւ այդ ա՛յն ժամանակ, դեռ ոչ հայկական հարց կար, ջազգային քաղաքական խնդիր, էլ որեւէ անջատողական ձգ- թրքահայերի մէջ: Թուրքիայ- խօսքը գործին երբեք չի բռ- Թանզիմաթներ ու Հաթթը հիւմայ- ներ արտաքին աշխարհի համ- բռնութիւն ու հարստահարութիւ- երկրի ներսը:

Նոյն հակասութիւնը տես- ենք եւ այսօր. մի կողմից ամ- գորգոռ յայտարարութիւններ « գային սկզբունքի» եւ «ինքնոր- ման իրաւունքի» յաղթանակի մա- միւս կողմից՝ մերկ բռնութիւն վեհապետական-նւաճողական ղաքականութիւն: Ազգային ժողովի ամբիոնից ճառում են, Թուրքիան ընդմիշտ հրաժարւե- համիսլամական-համաթրքական բաղներից, իսկ անդին՝ հանր- նօթ եւ անհերքելի փաստ է, Թուրքիան յարձակողական է կասի, կամ գէթ՝ Հայաստանի վ- բերմամբ. բոլշեւիկների աջակ- թեամբ նա իր կամքն է թելադ- Արաքսի եւ Ախուրեանի եզերքն- Թուրքիան յարձակողական է Պ- կաստանի հանդէպ. Արարատի ապստամբութիւնները պատրւակ- նելով՝ նա նւաճողական գ- ծրագիրներ է սնուցանում Մակ- գուցէ եւ աւելի հեռուն՝ Ատր- տականում: Թուրքիան բռնաբ- ու ճնշում է մէկ ու կէս մ- Քիւրտերին: Թուրքիան դուրս է շել ու շարունակում է դուրսը- հել մէկ միլիոն Թրքահայեր: Թ- քիան ամենակատաղի ձուլման ղաքականութիւն է վարում իր խանութեան տակ մնացած չէ- լազ եւ ուրիշ այլազգի տար- հանդէպ: Դաշնակից ու գործ- բոլշեւիկների՝ Թուրքիան իր- րում անասելի բռնատիրական դեր է հաստատել: Այս յայտնի է ամբողջ աշխարհին, Ռէսուլ զադէն ելել՝ փառաբ- թիւն է հիւսում Թուրքիայի սոցիալ-դեմոկրատ ժորտանի- գովասանք է կարդում նրա գլ- ո՞ւմ են ուզում հաւատացնել, կարող են մոլորեցնել...

Ռէսուլ զադէն մեղադրում է բեւանդին, որ նա իր գիրքը գ- «ոչ թէ գիտական, այլ զուտ նագիտական նպատակներով»: մեծ «դիւանագիտական նպատա- րով շարադրւած է իր՝ Ռէսու- դէի գրքոյկը: Իբրեւ համաթրք- մոլեռանդ ջատագով՝ նա ուզ- համոզել մեզ, որ համաթուրակ- թիւնն ու համաթրքութիւնը յին յառաջդիմական շարժում է րիշ ազգերին վտանգ չի սպառ- իսկ, մասնաւորապէս, Կովկաս- համար օգտակար էլ է, որպէս աշխարհակալութեան դէմ ուղղ- մի երեւոյթ: Մենք գիտենք, որ համաթուրանականութեան հակիր Թուրքիան էր, որ 19 խափանեց Կովկասի միութիւ- 1920-1921ին բոլշեւիկներին նեց կործանելու համար ան- կասեան հանրապետութիւններ- կախութիւնը:

Գիտենք նաեւ, որ համաթ- կան շարժումը եթէ թուրք վուրդների ներքին կեանքում որոշ յառաջդիմական ազգա- էութեամբ եւ ոչ-թուրք ժողո- ների համար հանդիսացել է գիմական ու վնասակար երեւ-

Կովկասում, Թուրքեստան- ուրիշ վայրեր համաթրքական ղափարների կրողն է եղել, մ- մասամբ, կղերա-աւատապե- տարրը եւ բուրժուազիայի մնաց մասը:

Սրանք եթէ մի կողմից տել են իրենց ցեղակիցների տութեան ի նպաստ, միւս գրգռել ու լարել են յար- թիւնները թուրք ու խլած տոնեայ ժողովուրդների միջ- ծիք են ծառայել մութ ձեռքին:

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

ԽՈՐԹ ԲԱՌԵՐ

1. Արեւելահայ բարբառին մէջ կան կարգ մը բառեր, որ տեղի կուտան շփոթութեան։

Այսպէս,— Շնորհալի.— Կը գործածուի «տաղանդաւոր» բառին տեղ.— շնորհալի գրող, շնորհալի (տաղանդաւոր) արուեստագէտ, շնորհալի երգչուհի։ Իսկ եթէ երգչուհին «շնորհալի» ըլլա՞յ (gracieuse), արտաքին կերպարանքով...

Խանդ, խանդոտ,— Կը գործածուի «նախանձ», «նախանձոտ» բառերուն տեղ։

Բուն «խանդ»ը ուրիշ բան է — աւիւն (verve), ջերմ եռանդ։ Անկէ ալ՝ «խանդավառութիւն»ը, զոր կը թարգմանեն... էնտուզիազմ (enthousiasme)։

Վատ.— Կը գործածուի «գէշ», «յոռի» բառին տեղ։ Մինչդեռ իմաստն է — lâche (նամէրտ)։

2. Յետոյ կան բառեր որոնք մեր աշխարհաբարին մէջ պահած են իրենց սկզբնական ձեւը,— խառն, դառն, խոր։ Մինչդեռ արեւելահայ բարբառով կը գրեն խառը, դառը, խորը։

Ուրիշ շփոթութիւն մը,— ցանքս, հոգս։ Լաւագոյն է այն կոկիկ ձեւը որ կը գործածուի,— ցանք—ցանքերը (ոչ թէ ցանքսերը)։ Հոգ, հոգեր։ (Այս բառէն շինուած բացատրութիւն մըն ալ կայ, շատ անճաշակ— հոգացողութիւն— մինչ ունինք արդէն հոգածութիւնը)։

3. Ուրկէ՞ ծնաւ սա հրէշային վարքագիծը, որ կը գործածուի աջ ու ձախ։

Վարք եւ գիծ։ Քերականօրէն պէտք է ըլլայ վարագիծ։ Իմաստն է՝ դիրք (attitude) այս ինչ հարցի մասին։ Վերաբերում, ուղղութիւն։ Ըսել կ'ուզեն ligne de conduite, որուն դիմացը ունինք հրաշալի ուղեգիծը։

Տեղին համեմատ կարելի է գործածել նաեւ դիրք, ուղղութիւն, կեցուածք, ընթացք, — անշուշտ ուշադրութիւն ընելով նրբութիւններուն։

4. «Վարքագիծ»ը շատ կը յիշեցնէ մեր բարբարոս «առինքնել»ը, զոր Տէմիրճիպաշեանի բառարանէն գտաւ թարգմանիչ մը, մինչդեռ հոմանիշ այնքան բառեր ունինք, — քաշել, հրապուրել, յանկուցանել եւն. (attirer)։

Նոյնքան խորթ է նաեւ հռչակաւոր «զգայացունց»ը.— Բառական թարգմանութիւն՝ sensationnelին։ Ֆրանսերէնը կուտայ բուն իմաստը, իսկ այդ շինծու բառը՝ աւելի շատ ծիծաղ կը պատճառէ։ Ինչո՞ւ չըսել — ցնցող, մեծաղորդ, դղրդագին, շռնդալից, — տեղին համեմատ։ Մանաւանդ այս վերջինը ունի ֆրանսերէնին կէս-հեգնական իմաստը։

ՎԱՀԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Հիմնուած 1888ին, Փարիզի Հայ Ուս. Միութիւնը, իրեն նպատակ ըրած է հայ ուսանողութեան միջեւ սերտ յարաբերութիւն մշակել եւ օգնել բարոյական թէ նիւթական տեսակէտով։

Միութիւնը նախապէս ձգտումներ ունեցած է քաղաքական շարժում մըն ալ ստեղծել, կազմակերպելով մասնաւոր դասախօսութիւններ որոնք յաճախ ունեցած են հայրենաշունչ նկարագիր։

Իր գործունէութիւնը բնականաբար ծանօթ չէ ժամանակագրական կարգով, քաղաքական զանազան դէպքերու ընդմիջումին պատճառաւ, ինչպէս Մեծ պատերազմը, որոնք ստեղծելով անգործութեան շրջաններ, արգելք եղած են միութեան դիւանին շարունակութեան եւ պահպանման։

Արդի դիւանին մէջ գտնուող ծրագիր-կանոնագրէն յայտնի է սակայն, թէ ան իր ընդհ. առումով ձգտած է զարկ տալ հայ ուսանողութեան, միշտ նախանձախնդիր անոր ծաւալման։

Ընդհանուր պատերազմէն առաջ Հ. Ուս. Միութիւնը վերստին սկսած է կազմակերպութեան եւ գործունէութեան ձեռնարկած է զանազան հանդէսներու, դասախօսութեան, լսարաններու եւ արժանացած է ազգային բարենպատակ հաստատութիւններու նիւթական օժանդակութեան (Տիկնանց Միութիւն)։ Երկար տարիներ, իր նախաձեռնութեամբ կազմակերպած է ազգային (ապրիլեան) սգահանդէսը, սակայն չէ կրցած շարունակել։

Ներկայ տարեշրջանիս (1930-31) ան ունեցած է կազմակերպչական լուրջ շարժում, նախ իր անդամներուն թիւը բարձրացնելով 51ի եւ ապա իր ծրագիր-կանոնագրին մէջ մտցնելով քանի մը կարեւոր փոփոխութիւններ եւ յաւելումներ։

Հ. Ուս. Միութիւնը, իր ծրագրին մէջ ունի յօդուած մը որուն համաձայն նախաձեռնարկ պիտի ըլլայ, յարաբերութեան մէջ մտնելով հայ զանազան կեդրոններու մէջ գտնուող Հայ Ուս. Միութեանց հետ, հայ ուս. ընդհ. միութիւն մը կազմելու։

Արդէն իսկ, Միլանի Հ. Ուս. Միութիւնը, բաղկացած 30ի մօտ անդամներէ, լաւագոյն կերպով պատասխանած է այս անհրաժեշտութեան, որ իր ծրագրին ալ մաս կը կազմէ։

Փարիզի Հ. Ուս. Միութիւնը զերծ մնալով հանդերձ կրօնական թէ կուսակցական զանազան ազդեցութիւններէ, պիտի շարունակէ իր ջանքերը, կողք կողքի եւ սիրտ սրտի բոլոր հայկական կեդրոններու Ուսանողական Միութեանց հետ, գլուխ հանելու համար Հայ Ուս. Ընդհ. Միութիւնը, որ օր մը անշուշտ պիտի գրաւէ միջազգային ուսանողութեան մէջ իրեն վերապահուած տեղը։

Յ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Օգոստոս.— Սէն Լուի ազգային վարժարանի մասին շատ անգամներ գրած էինք «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ։ Դպրոցը իր 1931ի տարեշրջանը փակելու առիթով, սարքած էր հանդէս մը որ տեղի ունեցաւ «Կիլիկիա» սրահին մէջ, նախագահութեամբ առաջնորդ Պալաքեան եպսկ.ի։

Բեմին ճակատը աջ ու ձախ կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական դրօշները։ Երրորդ եւ չորրորդ դասարանի աշակերտներու կողմէ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ տեղի ունեցան նոյն դասարաններու աշակերտներուն կողմէ երգեր, արտասանութիւններ ու խմբերգներ, յաջող կերպով։

Մանկապարտէզի աշակերտ-աշակերտուհիները, թիւով 50-60 հոգի, բոլորն ալ սպիտակազգեստ, բոլորն ալ եռագոյններ իրենց ձեռքերուն մէջ, բեմ եկան, երգեցին, արտասանեցին ու պարեցին, մանկական անուշիկ առոգանութեամբ։

Դպրոցի տնօրէն Պ. Մարութեան կարդաց դպրոցի մէկ տարուան բարոյական ու նիւթական տեղեկագիրը, որուն գլխաւոր մասերը կ'ամփոփենք ստորեւ.—

1931ի տարեշրջանի աշակերտներուն ընդհ. թիւը եղած է միջին հաշուով 210, որոնց 150ը վճարող, իսկ մնացածը ձրի։

Աշակերտներու ամսաթոշակներէն գոյացած է, տարեկան 16,000 ֆրանք։ Ելքը եղած է 21,000 ֆր.։ Մօտաւորապէս 8000 ֆրանք բաց։ Դպրոցը ունեցած չէ որ եւ է արտաքին օժանդակութիւն եւ միայն ու միայն ամսաթոշակներով կը պահուի քանի մը տարի ի վեր։ Դպրոցի տնօրէնն ու պաշտօնէութիւնը երեք-չորս ամսական առնելիք ունին։

Երրորդ եւ չորրորդ դասարանի աշակերտ-աշակերտուհիներուն կողմէ բեմադրուեցաւ Թումանեանի «Անուշ»էն կտոր մը։ Բոլոր դերակատարներն ալ յաջող էին։ Այս խանդավառութեան յաջորդեց աճուրդը։ Դպրոցի աշակերտուհիներուն աշխատանքով պատրաստուած հինգ կտոր բարձի երեսներ էին աճուրդին առարկաները։ Բոլոր ներկաները մասնակցեցան իրենց կարողութեան չափով եւ գոյացաւ 1040 ֆր.։ Վերջին շահողը եղաւ Պ. Նշան Նիգմեան, որ լայն օժանդակութիւն ցոյց տուաւ աճուրդի միջոցին։

Յետոյ բեմադրուեցաւ Պ. Մարութեանի «Խափուած Թագաւորը» մանկական տրամը, բեմին երեւցան թագաւորն ու թագուհին, ծիրանագոյն տարազներով, պալատականներ, զինուորականներ, իշխաններ, ժողովուրդ, բոլորն ալ իրենց տարազով։

Պալաքեան եպիսկ. իր ուրախութիւնն յայտնելով, գնահատեց գաղութին զոհողութեան ոգին եւ համերաշխութիւնը։

ՕՐ. ՄԱՐԻ ԷԼՄԱՃԵԱՆ

ԵՒ

ՄՈՎՍԷՍ ԴԸՌՔՊԷՇԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Մարսէյլ 2 Օգոստ. 1931

*** Սէն Լուի Ազգային դպրոցը մէկ երկու տարուան մէջ ունեցաւ որոշ յառաջդիմութիւն, շնորհիւ աշխատող ու գիտակից հայրենակիցներու բարոյական օժանդակութեան։ Ինչպէս ըսինք, դպրոցը ունեցած չէ արտաքին որեւէ նիւթական օժանդակութիւն, թէեւ գրաւոր դիմումներ եղած են Պ. Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի, Քէլէկեան Խանին եւ Բարեգործականին։ Այս բոլոր ապարդիւն աշխատանքները ու դիմումները դարձեալ չեն յուսահատեցներ Սէն Լուցին, որ նախանձախնդրութեամբ կը պահէ իր դպրոցն ու եկեղեցին, միութիւնն ու լսարանը։

Ն. Արծրունի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿՈՉ ՀԱՅ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական առաջին խումբը օգոստոս 1ին մեկնեցաւ Մարսէյլ բանակումի։ Երկրորդ խումբը կը պատրաստուի մեկնիլ օգոստոս 15ին, դարձեալ նոյն բանակավայրը։

Հոն պիտի մնան մինչեւ օգոստոսի վերջ։ Բանակումի կրնան մասնակցիլ 8էն մինչեւ 16 տարեկան պատանիներ։

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն օր ժամը 1—2 եւ 6—8 Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդրոնական գրասենեակը, 1 rue Saulnier, Մեթրօ Գատէ։

Իսկ Անիէռ-Պուա Գոլոնպի բնակիչները կրնան դիմել Պ. Յովհաննէսեանի, 2 rue Victor Hugo. Bois-Colombes։

Բանակումի 15 օրուան ծախքը 225 ֆրանք է։

Սկաուտական վերին մարմին

Յ. Գ.— Արձանագրութիւնները կը վերջանան այսօր, 8 օգոստոս, մինչեւ ժամը 8։

ՀԵՂԵՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս 15ին, կէս գիշերէն յետոյ, տեղատարափ անձրեւ մը տեղաց Աբարանի շրջանին վրայ։ Անձրեւը տեւեց 2 ժամ։ Շուտով անձրեւը փոխուեցաւ կարկուտի։ Հարիւրին 50 համեմատութեամբ կարկտահար եղան շրջանին հիւսիս-արեւելեան գիւղերը, Սամաղարվիշ, Գիւլափլու, Իմբրլու, Տամջրլու, Հաջի-Բայրի եւ Ղարանլուղ։

Հեղեղն ալ աւելնալով, մեծապէս վնասուեցան ցանքերը։ Սամաղարվիշի մէջ հեղեղը քշած է քառասուն հեկտար ցանք։ Հաջի-Բայրիի մէջ՝ 10 հեկտար։ Սամաղարվիշի մէջ կարկուտէն եւ հեղեղէն սպաննուած են 13 ոչխար, 12 գառ, Հաջի-Բայրիի մէջ՝ 5 ոչխար եւ 1 հորթ։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ամերիկայի նախագահը որ մամուլի մէկ մասին կողմէ կը մեղադրուէր թէ բան մը չէ ըրած՝ մեղմացնելու համար անգործութեան տագնապը, հրատարակեց կարգ մը վիճակագրական թիւեր, ցոյց տալու համար կառավարութեան կարգ մը ձեռնարկները այս մասին։ Ասկից զատ, ինչպէս գրեր էինք երէկ, կառավարութիւնը մտադրած է այս աշնան կառուցանել 300 միլիոն տոլարի շէնք։ Իսկ վերջին չորս ամիսներու ընթացքին միայն, կառավարութիւնը գործ հայթայթած է 250,000 անգործներու։

Ներկայիս, Ամերիկայի մէջ, անգործներու թիւը պաշտօնապէս ցոյց կը տրուի 6 միլիոն։ Վախ կայ սակայն որ դէպի ձմեռ, այս թիւը բարձրանայ 10 միլիոնի։ Մասնաւոր կազմակերպութիւնները որոնք ցարդ կ'օժանդակէին անգործներուն, սպառած են իրենց նիւթական միջոցները եւ դժուար թէ այս ձմեռ, կարենան շարունակել իրենց նպաստի գործը։

Հակառակ հանրային կարծիքին սակայն, նախագահ Հուվըր կը շարունակէ պնդել թէ կառավարութիւնն ուղղակի պէտք չէ միջամտէ անգործութեան հարցին, այլ պէտք է գոհանայ ապահովելով զանազան կազմակերպութեանց գործակցութիւնը՝ ընդդէմ անգործութեան։

Լուր կայ թէ անգործներու թիւը նուազեցնելու համար, կառավարութիւնը որոշուած է 20000 օտարականներ Ամերիկայէն ղրկել իրենց երկիրները։

ՓԱՐԻԶ—ՊԵԼԿՐԱՏ ՃԵՊԸՆԹԱՑԻՆ ՈՃՐԷՆ ՎԵՐՋ

Փարիզ-Պելկրատ ճեպընթացին դէմ կատարուած ոճրափորձին յառաջ բերած յուզման հետեւանքով, սերպ կառավարութիւնը, Պեռնի միջազգային երկաթուղիներու Դաշնակցութեան կեդրոնին ուղղեց հրաւէր մը որ երկաթուղիի ընկերակցութիւնները խորհրդակցութեան նստին։

Այս խորհրդակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ քննել զանազան ոճրափորձերու հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնը եւ նախատեսել արգելիչ միջոցներ։

Յունիսէն ի վեր կառախումբերու դէմ գործուած ոճիրները քանդած են 11 կառքեր, 2ը սերպիական, 2ը աւստրիական, 6ը գերմանական և 4 ֆրանսական։

ԱՄԱՌ ՉՊԻՏԻ՞ ՏԵՍՆԵՆՔ ԱՅՍ ՏԱՐԻ

Փարիզի դէմքը ծռած է նորէն եւ այն պահուն երբ այս տողերը կը գրենք, անձրեւը հեւասպառ կը վազէ, ժամ առաջ պարպուելու փութկոտութեամբ ու վերէն, սպառնական որոտումներ կը փրթին։

Իսկ Լոնտոն, այս տարուան ընթացքին նմանը չտեսնուած փոթորիկ մը բռնուեր էր նախորդ իրիկուն, այն պահուն իսկ, երբ ամէն մարդ գործը կը փակէ ու տուն երթալ կը պատրաստուի։ Մութը կոխեր էր ժամանակէն առաջ, միայն մերթ ընդ մերթ փայլակի շողեր կը լուսաւորէին սարսափահար անցորդները։ Մէկ քանի վայրկեանի մէջ, հեղեղը անկարելի դարձուցեր էր մայթէ մայթ անցքը։

Երթեւեկը բոլորովին դադրեր էր, ճամբաները ողողուած ըլլալով։ Արուարձանի կառախումբերը չէին բաներ, կայարաններն ու երկաթուղիները փակուած էին։ Թաղի մը մէջ հարիւրաւոր տուներու գետնայարկը թաղուած մնաց ջուրի տակ։ Բնակիչներու սարսափը աւելի սաստկացաւ, երբ կոյուղիներու եւ նկուղներու իրենց սերական թաքստոցներէն փախող մուկերու խիտ կարաւաններ սկսան տապլտկիլ բարձրացող ջուրերուն մէջ։

Բազմաթիւ տուներ զարնուեցան կայծակէ։ Մոսկուայէն տրուած լուրերու համաձայն, կեդրոնական Ռուսիոյ մէջ, գէշ օդը աւերներ կը գործէ։ Մրրիկի մը զոհ գացած են 57 անձեր։ Քաղաքի մը մէջ 24 տուներ փլած են փոթորիկին սաստկութենէն։ 1200 անձեր մնացած են անապաստան։ Բազմաթիւ անասուններ փճացած եւ ամբողջ անտառներ աւերուած են։

ՌՈՒՍԻՈՅ ԵՒ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արժանթինի կառավարութիւնը ձերբակալած ըլլալով ռուս առեւտրական պատուիրակութեան անդամները, Ռուսիա որոշեց Արժանթինի մէջ փակել իր առեւտրական բոլոր ներկայացուցչութիւնները, կ'ըսուի նաեւ թէ արտաքին առեւտուրի գործավարութիւնը ջնջած է Արժանթինի տրուած ապրանքի յանձնարարութիւնները։

Խորհրդային մամուլը ուժգնօրէն կը յարձակի Արժանթինի վրայ, որ կառավարութիւնը սկսած է պայքարիլ բոլշեւիկներուն դէմ։

Պուէնոս-Այրէսի ոստիկանութիւնը ռուս առեւտրական պատուիրակութեան արկղերուն մէջ գտաւ գաղտնի պաշտօնաթուղթեր եւ 15 միլիոն ֆրանք արժէքով խորհրդ. միութեան դրամատունէն արժեթուղթեր։

Պաշտօնաթուղթերու քննութիւնը երեւան հանեց թէ Արժանթինի խորհրդ. առեւտրական պատուիրակութեան կազմակերպիչն է Չէկայի նախկին անդամ մը։

ՊՈՂՊԱՏԷ ՍԱՂԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

Գերմանիոյ «Պողպատէ Սաղաւարտ»ներու պետը Սելտէ նախորդ իրիկուն, Պերլինի մէջ կազմակերպած ճառով մը, պէտքը շեշտեց Փրուսիան գրաւելու, տիրելու համար ամբողջ Գերմանիոյ։

Իր օգնականն եւս յայտնեց թէ պէտք է Գերմանիոյ մէջ վերահաստատել զինուորական պարտադրիչ ծառայութիւնը, ինչ որ կարելի պիտի ըլլայ գերման խորհրդարանէն վտարելով ընկերվարականները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Բարեւեցին յարգանքով, բայց մտերմական ընտանութեամբ մը, որուն սովոր չէին։ Իրենց խընդակցութիւնները ու բարեմաղթութիւնները թոթովեցին. այնքան յուզուած էին որ չէին կրնար տատ տատ խօսիլ։ Էֆէնտիին սիրտն ալ ելաւ։

Չկրցաւ շատ բան ըսել, ամէնուն հաւասար հարցուց.

— Ընտո՞ր էք։ Աստուծմով ամէնքդ ալ ողջ առողջ, հանգիստ էք։ «Ամէնքդ» խորհրդաւոր ցած ձայնով մը արտասանեց։ Ակնարկութիւն էր կոտորածին։

— Փա՛ռք Աստուծոյ, էֆէնտի ողջ առողջ ենք. վիճակնիս յայտնի է, ըսին։

— Ողջութիւն ըլլայ, Աստուծոյ ողորմութիւնը մեծ է, պատասխանեց։

Հո՛ն, փողոցը, դասակարգերը իրարու կ'եղբայրակցէին տառապանքներուն մէջ իրենց հաւասարութեամբը։ Էֆէնտին ու աղբարը միեւնոյն տանջանքներով կը խոշտանգուէին, առանց խտրանքի, իբրեւ միեւնոյն ազգին զաւակները։ Վնեմ. Հայը այն պահուն որ կը կործանէր այն փաշաներուն ձեռքերէն, որոնց առջեւը խոնարհ երկրպագու եղած էր, իրեն յենարան ու զօրավիգ կը գտնէր ժողովուրդին սիրտը, ուր կը ցոլար աղքատ աշխատաւորներուն երեսը, աշխատաւորնե՜ր, որոնց վրայ միշտ վերեւէն նայած էր։ Օտարէն հալածուող ժողովուրդի մը համար եղբայրակցութեան զգացումին ամբողջ անուշութիւնը հիմակ կը զգար։ Ու կը զգար նաեւ թէ շատ խորունկ իմաստ մը ունէր, ցեղին՝ «սրտէ ի սիրտ ճամբայ կայ» քաղցրախօսիկ առածը։

Մնաք բարով ըսելով, էֆէնտին ճամբան շարունակեց, տըրտում ու խոհուն։ Իր աչքերը ի զուր չորս կողմերը կը փնտռէին այն դէմքերը զորս պզտիկուց ի վեր տեսնելու վարժ էր։ Ո՞ւր էին հայ համալները, որոնք իր անցած ատենը բարեւի կը կայնէին։ Անոնց հետ ալ կ'ուզէր երկու խօսք փոխանակել։ Անոնք ալ կը կարօտնար այդ րոպէին։ Եւ տեսաւ կոշտ ու կոպիտ, ժահաղէմ թուրքեր, այն բարի ու համեստ Մշեցիներուն տեղը անցած։

**

Կիրակի առտու կանուխ արթնցաւ։ Արեւ արեգակ օր մը կը ծագէր։ Պատուհանը բացաւ ու լիաթոք շնչեց օդին քաղցրութիւնը։ Հոն անուշը կերաւ, սուրճը խմեց, եւ նստած մնաց։ Բանտարկութեան օրերուն ամբողջ խոնջէնքը հիմակ այդ հանգստեան պահուն կը զգար։ Երկար ատեն հոն մնաց, միշտ մտածկոտ, մերթ ընդ մերթ «վա՜խ վա՜խ» մը հառաչելով։ Ինչե՜ր չէր ըրած, որպէսզի հայ ազգը օսմանցիներուն հաւատարիմ ու անձնուէր մնայ։ Ներսէս Պատրիարքէն մինչեւ դեղացի տէրտէրը, ամէնուն թշնամացած էր, ամէնուն դէմ կռուած էր հակաթրքական ձգտումներուն համար։ Եւ ի վարձատրութիւն իր այս ծառայութեանց, տաճիկը զինքը կործանած էր։ «Վա՜խ, վա՜խ, վա՜խ»։ Ու հագուելու համար տեղէն ելլելով, ինքնիրենը բարձրաձայն ըսաւ. «Եթէ արդարն հագիւ կեցթէ, մեղաւորն ո՞ւր երեւեսցի»։ Եթէ իրեն՝ որ հաւատարիմներու հաւատարիմ էր, այսպէս կ'ընէին, հապա ուրիշներուն ի՜նչեր չէին ըներ։ Եւ հիմակ ալ աղէկ կ'ըմբռնէր Ներսէս Պատրիարքին, յեղափոխականներուն «անխոհեմութեան» պատճառը։ Մորթելու համար դանակը վզին դրուած մարդէն իր շարժումներուն մէջ զգո՞ւշաւոր խոհեմութիւն կրնա՞ր պահանջուիլ։

Հագուեցաւ. եկեղեցիին ատենն էր, ելաւ գնաց։ Խորհրդարանին աչք մը նետելով, շիտակ Խնդրակատար անցաւ, ուրկէ մտած ատենը ոտքերը թեթեւ մը դողդղալ սկսան։ Ժամկոչը ուրախութեամբ ընդառաջ եկաւ։ Ան ալ իր բարեւը մտերմօրէն տուաւ։ Էֆէնտին մեծկակ գոհունակութիւն մը զգաց այն հինաւուրց Վանցին տեսնելուն։ Հայաստանցի պանդուխտներէն ան կը մնար միայն։ Եկեղեցին անբռնաբարելի էր, հոն ոչ ոք կրնար թուրք մը Աստուծոյ սպասաւոր դնել։

Պահարանը՝ իր աթոռը տեղն էր. հոն գնաց։

«Հաւատամք»ին աւետարանը կը կարդային։ Գլուխը բացաւ, երկիւղածութեամբ ունկնդրեց։ Մտախոհ եւ զղջացեալ կը հետեւէր արարողութեանց։ Յանկարծ ցնցուեցաւ։ Սպասաւորող քահանան «Եւ շնորհ յառաջիկայ ժողովրդեանս» կ'աղաղակէր բարձրաձայն։ Ո՞ւր մնաց «ազատութիւն եղբարց մերոց գերելոց»ը, որուն կարօտը կը քաշէր։ Ցիչեց ու գլուխը վայրահակեց։ Վեց տարի էր որ Օրթագեղի ժամը կը լփոտէր հայ ժողովուրդը կազդուրող հաւատարժարժ «Ազատութիւն»ը։ Օր մը ինքն ալ գերելոց եղած էր, ու ժողովուրդն իրեն համար ալ վախցած էր ձայնը երկինք բարձրացնել, առ Աստուած աղերսել։ Սրտաբեկ մնաց։ «Կեցո»ին յառաջացաւ դասը, պատարագւորին ժամուցը պատրաստած։ Ու լսեց «որ օրհնես»ը ինչպէս ինքը սրբագրած էր։ Վեց տարի է որ բերանները ա՛լ վարժուած էին ամէն թագաւորներու համար հաւասարապէս աղօթել, Սուլթանն ալ քրիստոնեայ թագաւորներուն հետ խառնել։ Ստորակէտ մը բաւական եղած է քրիստոնէութեան ոգին փոխելու։ Ու չլսուեցաւ «զինուորեալ մանկանց»ն ալ։ Նորէն էֆէնտին զաւթէն դուրս ելաւ, բայց այս անգամ ինքն իր անձին դէմ զայրացած։

Իր յանցանքին մեծութիւնը կ'ըմբռնէր։ Հայ ժողովուրդը ինքզինքը իր տաճարին մէջ ամփոփած՝ իր այրած սիրտը դարերէ ի վեր կը մխիթարէ մահմետականութեան դէմ Քրիստոսի դիմելով, եւ անոր վրայ յուսադիր՝ ապագայի մը ակնկալու մնալով։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ.—Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ:

կը խօսի՝ Ընկ. Բ. ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. OSSO եւ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.—Վաղը Կիրակի ժամը 5ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ:

կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ եւ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ.

կը խօսի Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պոմոն Սէն Ժիւլիէնի (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. Նազար Իշխանեանի պարտէզին մէջ:

Երգ, արտասանութիւն, նուագ, բանախօսութիւն, հայկական պարեր: Ճոխ պիւֆէ:

Տախքերու մասնակցութեան համար՝ 3 ֆրանք

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան կողմէ, իր կազմութեան 5րդ տարեդարձին առթիւ: Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին St. André, Bar-Restaurant du Bélvèdre.

կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Առնել 26, 27, 28, 35, 36 թիւ հանրակառքեր

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ» Մասնաճիւղին տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

կը նախագահէ՝ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Սէն Քլուի անտառին մէջ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ, երգ, նուագ եւ խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Tramway 2, 18 շոգեկառք եւ շոգենաւ:

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՊԻՅԵԱՆԳՈՒՐԻ Զաւարեան կոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Զաւարեան ակումբին մէջ: կը խօսի ընկ. Վ.ԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութիւնը 1908—1914 շրջանին, կը հրաւիրուին միայն ընկերները:

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

Ալփորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Գ. Գոստիկեանի, իր քեռայրին՝ Պ. Ս. ՄՆԱԿԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր. կը նուիրէ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալփորվիլի մասնաճիւղին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Ի. Թ.— Ստացած ենք:

Ցեսնել «Յառաջ» թիւ 1612.

Մարսէյլ, Գործ.— 824.60.

Լիոն, Թր.— 30:

Մարսէյլ, Տ. Ս.— 150.

Լապլաշէռ, Ս. Մ.— 21.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պրուսայի Սէլէօզգիւղէն Տիկ. Իսկուհի Մարտիկեան կը փնտռէ իր որդին Մատթէոս Մարտիկեան (25 տարեկան) որ Պոլսէն փոխադրուած է Քորֆուի որբանոցը, ուրկէց 1923ին մեկնած է Ֆրանսա: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցող Սէօլէօզցիներէ եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել Իսկուհի Մարտիկեանի 6 Rue Luski, Roustchouk, Bulgarie.

— *Ագսարայցի (Գոնիա) Վերոնիքա Կարապետեան՝ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Երուանդ Կարապետեան: (Հայրը՝ Սրապ, եղբայրները՝ Կարապետ, Յակոբ մեռած են:) Երուանդ 8—9 տարեկան հասակին ղրուած է Տէր Զօրի Թուրք վարժարանը, Անկէ իվեր մայրը լուր չունի զաւկէն: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Հայէն Բիւզանդ,* 48 Etienne Dolet. Alfortville (Seine), France.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ժողովըվաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 241 Rue J.J.Rousseau.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարսանճագի Հայր. միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին 14 Րիւ Բօլպէր, Պար Թապայի մէջ: Օրակարգ՝ գեկոյց պատգամաւորական ժողովի մասին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) *մինչեւ Սէն Լուի* (St. Louis) *երկարող գծին վրայ հայկական 250 տուննոց առաջին գիւղը: Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ: Այս հողաբաժինները կը գտնուին Գանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թիւ 29 Թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ, (նոյնպէս թիւ 31 եւ 32 Թրամուէյներու եւ պուրսին քովէն 10 թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերուքով):*

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մէթրօէն սկսեալ:

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆր. վճարում, ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ:

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փօն-տը-Վիվօ (Pont-de-Vivaux) *Թրամվ. 13, ծիարձակարանին դիմացը, 225 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններով:*

3.— Ճիշդ Սէն.Լու (St.Loup) *գիւղին մէջ, Թրամուէյի գծին վրայ, 400 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայման ներ:*

4.— Թիւ 2 (Plan-des Cuques) *Թրամուէյի վերջաւորութեանը եւ գծին վրայ 425 մէթրօնոց հողաբաժիններ, ջուր, ելեկտր., պուլըվարները շինուած են, նպաստաւոր պայմաններ:*

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) *Թրամուէյի գծին վրայ 1540 մէթրօնոց հողամաս մը:*

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Olives) *Թրամուէյի գծին վրայ 637 մէթրօնոց հողամաս մը:*

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. Պ. Լուտվիկ Տիարպէքիրլեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր, Պար տէ Լիոն, Գուր Պէլզէնս (Bar des Lions, Cours Belsunce), Marseille.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDIT[...]

208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant H. STEPHA[...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՊԱՏԱՀԱԾ ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՄԵԾ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Իբրեւ հայ ժողովուրդին ներկայացուցիչը, Հնչակեան կուսակցութիւնը, որ ի լուր աշխարհի կը յայտարարէ Հայոց նպատակները եւ յեղափոխութիւն կը յարուցանէ այդ նպատակներուն համար, մայրաքաղաքին մէջ եւ Սուլթանին դիմաց սարսափելի եւ տագնապալից յեղափոխութիւն մը յարոյց, այսպէս ցոյց տալով իր ուժն ու քաջութիւնը: Պէտք է շուտով Եւրոպայի հասկցնել թէ Հայերը կ'ուզեն որ լուծուի Հայկական Հարցը եւ նկատի առնուին վարչական եւ քաղաքական իրենց պահանջները,

Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ անկախութիւն տալէ յետոյ, պէտք է հայ ժողովուրդին տալ վարչական, քաղաքական բացարձակ ազատութիւն, ինչպէս նաեւ ուղղակի քուէարկութեան իրաւունք:

Ահա այս պահանջները ստանալու համար, Հնչակեան կուսակցութիւնն ու հայ ժողովուրդը միացեալ ուժերով սրբազան կռիւ յայտարարած են Թուրք պետութեան դէմ: Կռիւը կը շարունակուի եւ պիտի շարունակուի, մինչեւ իսկ եթէ մէկ Հայ մնայ աշխարհիս երեսին:

Հայ ժողովուրդը կը մերժէ հաշտութիւնը: Հնչակեան կուսակցութիւնը եւս երէկուան պէս պիտի կռուի անընդհատ:

Հայ եղբայրնե՛ր,

Յառա՜ջ: Բարբարոսները տակաւին մեզ կը ջարդեն եւ աւազակները մեզ կը վարեն: Քանդենք ճամբաները, զորս անոնք կը շինեն: Անոնք կուռքի պէս կանգնած են մեր գլխուն վերեւ եւ իրենց տրեխները լզել կուտան մեզի: Յառա՜ջ եղբարք, ժամանակը անցաւ: Հայերը այլեւս գերի չեն: Մեր ճակատագիրը մեր ձեռքին մէջ է: Մենք ենք տէրը մեր ապագային: Մեր ձեռքն է նաեւ նեղել Եւրոպան, որ լուծէ հայկական հարցը: Մենք պատրաստ ենք, դեռ աւելի սարսափելի գործեր ալ պիտի կատարենք: Յեղափոխութեան հեղեղը պիտի սրբէ ու մաքրէ Հայաստանը եւ Կիլիկիան: Եւ թշնամին պիտի խեղդուի արեան ալիքներուն մէջ:

Խռովութեանց այս շրջանին ազատութեան հնչակեան դրօշը կը խորհրդանշէ Հայոց անկախութեան երազը: Հայերը դարերէ ի վեր կը տառապէին թշուառութեան ու բռնութեան մէջ: Ահա ազատութիւն կը գտնեն եւ այս կռիւները կրակէ տառերով պիտի արձանագրեն պատմութեան էջերուն վրայ: Հայերն են միայն, որ ազատութիւն տուին Հայերուն: Ինչպէս իրենք ձեռք ձգեցին իրենց ազատութիւնը, իրենց տէրն ալ իրենք պիտի ըլլան: Ներկայիս կը մտնենք մեր յաղթութեանց երկրորդ օրը: Արեւելքը բոցավառեցաւ: Ազատութեան զանգակներուն ղօղանջն է որ կը լսենք: Այսօր, վաղը ըսելով կռիւէն ետ չմնանք:

Կեցցէ՛ սեպտեմբեր 18ի դէպքը:

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը եւ Հայաստանը:

Կեցցէ՛ յեղափոխութիւնը եւ ազատութիւնը:

Կեցցէ՛ Հնչակեան կուսակցութիւնը:

Անկցի՛ բարբարոսութիւնը:

Համաձայն մեր կուսակցութեան պատրաստած ծրագրին, սեպտեմբեր 18ին Պապը Ալիի եւ Պատրիարքարանի առջեւ միաժամանակ արիւնալի կռիւ մը մղեցինք: Թուրք ոստիկանները եւ զինուորները յարձակում գործեցին Հայերուն վրայ: Շատ արիւն թափեցաւ երկուստեք: Բազմաթիւ վիրաւորներ եւ մեռեալներ եղան: Աչքագին թիւով Հայեր ձերբակալուեցան: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն պիտի հրատարակուին մեր «Հնչակ» թերթին մէջ»:

Այս թռուցիկին ետեւը կայ ծանուցագիր մը, զոր Հնչակ[եան] կուսակցութիւնը, դէպքերու ընթացքին, ներկայացուցած էր օտար պետութեանց դեսպաններուն, խնդրելով միջամտել ի նպ[աստ] Հայերուն՝ Բարենորոգումի եւ ուրիշ հարցերու համար:

28.—ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՍԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵՆԷՆ Վ[...]

Հնչակեան կուսակցութիւնը, որ իր կեդրոնը Լոնտոն փոխադրած էր մարեցաւ 18 սեպտեմբերի յեղափոխութիւնը, սատակացուց իր գործունէութիւնը եւ թէ Պոլսոյ եւ թէ հայաբնակ նահանգներու մէջ խռովութ[իւն] յեղափոխութիւն յարուցանելու համար սկսաւ դիմել ամէն միջոցի: մասին ամէն օր հեռագրով տեղեկագրեր կը հասնէին: Նոյն ատեն Լո[նտոնի] կոմիտէն խումբ խումբ Հայեր, անիշխանական կամ անձնուրաց, Թու[րքիոյ] սահմաններէն ներս կը մտցնէր խլամական տարազով ու կերպարանքով[...] նակի համար, Ամասիա ղրկուած էին Մէհմէտ եւ Սալիհ անունով հայ հրոսակներ, որոնք Ամասիայէն Մարզուան ճամբուն վրայ, [...] կ'ելլեն Պալ Աղաքլին կնոջը Պերալի (?), որ ոսկի եւ արծաթ հետ[...] քով քաղաք կ'երթար: Երբ զէնք կ'արձակեն՝ կեցնելու համար կառքը, [...] ձայնէն վրայ կը հասնին խումբ մը ոստիկաններ, որոնք կը վերադառ[նային] մօտակայ գիւղէն: Կը սկսի ընդհարում մը, երբ հրոսակներէն մէկը կը [...] նուի եւ միւսն ալ ողջ կը ձերբակալուի: Սպաննուած եւ ողջ ձերբ[ակալ]ուած երկու հրոսակները իրենց տարազներով կը տանին Ամասիա: [...] թիւն կը կատարուի եւ կը հասկցուի, որ սպաննուած հրոսակը, [...] Մէհմէտը, Տօլմաճեան Օհան է, որ կանուխէն հեռացեր էր Ամասի[այէն] իսկ միւսը՝ Չրջակայ գիւղերու բնակիչներէն Սկիւտարլեան Յովհա[ննէս]

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

9 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1642 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԿՍԻՆՔ ՏԱՐՐԱԿԱՆԷՆ

«Ազգարար»ը, իր կարգին յուզելով լեզուական մաքրութեան խնդիրը, կը թելադրէ որ Պոլիսը դառնայ կեդրոն՝ ուղղութիւն տալու, լեզուն կանոնաւորելու և օտարաբանութիւնները կարճ կապելու համար։

Այս թելադրութիւնը անոր համար որ, դպրոց, թերթ և գրականութիւն կը ծաղկին Պոլսոյ մէջ։ Լեզուն կը մշակուի, կը զարգանայ բնականոն պայմաններու տակ։

Երեւութապէս միայն ճիշդ է այս տեսութիւնը։

Պոլիսը խոշոր դեր է կատարած արդի աշխարհաբարի մշակման եւ զարգացման մէջ։ Եւ կրնայ կատարել, տակաւին։ Դպրոցական սերունդ մը կայ որ կանոնաւոր հայերէն կը սորվի դասագիրքերու վրայ, համաձայն վերջնապէս ճշդուած քերականութեան մը։ Կան հին ու նոր ուսուցիչներ, ասպարէզին համար պատրաստուած, եւ ընդհանրապէս նախանձախնդիր։ Միջավայրն ալ կ'օգնէ, քանի որ դարաւոր մշակոյթ ենք ունեցեր այնտեղ։

Եւ սակայն, տարբեր են այսօր պայմանները, և մեր մատնանշած ցաւը չի դարմանուիր աչքերը Պոլիս ուղղելով։

Պոլիսը այս գործին մէջ կրնայ օգնել իբրեւ թանգարան մը։ Աւելի ճիշդ՝ իբրեւ շտեմարան եւ աղբիւր։

Այնտեղ ունինք անսպառ պաշար մը բառերու, բացատրութեան ձեւերու, յաջող բայց մոռացութեան տրուած հայացումներու։ Պոլսոյ Ազգ. Սահմանադրութիւնն անգամ տիպար կրնայ ծառայել պաշտօնական շարադրութեան, որուն գաղտնիքներուն անծանօթ են այսօրուան գրողները։ Նոյն իսկ պատասխանատու մարդիկ։

Պոլսոյ եւ Իզմիրի միայն կէս դարու լրագրական եւ թարգմանական վաստակը հանք մըն է ինքնին։ Կը բաւէ պրպտել, յիշողութեան ճիգ մը փորձել եւ շարժման մէջ դնել անհամար բառեր եւ բացատրութիւններ, որոնք ստրկօրէն, քմահաճօրէն կը թարգմանուին այսօր, ի սփիւռս աշխարհի, Հայաստանէն մինչեւ Հրոյ Երկիր։

×

Ո՛ր եւ է կեդրոնէ աւելի, կամ անոր մասին մտածելէ առաջ, ունինք դիւրին միջոց մը, — Մամուլը։

Եթէ իւրաքանչիւր խմբագիր թերթին բովանդակութենէն յետոյ, ունենայ նոյնքան ճաշակ լեզուական կանոնաւորութեան համար, արդէն գտած կ'ըլլանք ճամբան։

Եթէ իւրաքանչիւր խմբագիր, թարգմանիչ կամ գրող նախ ինքն իր վրայ ճիգ մը փորձէ կարելի եղածին չափ մաքուր և կանոնաւոր գրելու, յոգնածէն մինչեւ յետին լումը, արդէն կը սահմանափակուի չարիքը։

Այս տեսակէտով, Պոլիսն ալ շատ բան ունի սորվելիք։ Տակաւին, մինչեւ այսօր, թերթեր կան որ թուրքերէնէ թարգմանութիւններ կը կատարեն ճիշդ այնպէս ինչպէս շարադրուած է թուրքերէնը — «օլտուղունտան, պիլտիրիյորտէն»։ Երկարապատում, շղթայաշար, տասը նախադասութիւն մէկ բայի կապուած։ Մենք շատ անգամ կը ստիպուինք նորէն խմբագրել այդ կարգի թարգմանութիւնները, ինչպէս խորհրդահայ թերթերու թխածոյ խառնիճաղանճը։

Այս ախտը — թրքավարի հայերէնը — տարածուած է նաեւ արտասահմանի մէջ։ Հարիւրաւոր գրիչներ կան որ դեռ չեն թօթափած այդ ունակութիւնը, եւ հայերէնը կը շարադրեն թուրքերէն կաղապարի վրայ։

×

Եթէ կ'ընդունինք որ կենդանի լեզուի զարգացման մէջ վճռական դեր կը կատարէ մամուլը — օրագիր թէ պարբերական — ապա ուրեմն ծանրագոյն պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ խմբագրութեանց վրայ։

Խմբագրին պաշտօնը թերթը լեցնել չէ, այլ խմբագրել կարելի եղածին չափ լաւ, թէ՛ բովանդակութեամբ եւ թէ՛ լեզուով։

Արդ, ակներեւ հեղգութիւն մը թառած է մեր անհամար թերթերու նոյնքան անհամար խմբագիրներուն վրայ։

Շատ-շատերը, եկած հրատարակութեան կուտան առանց լեզու կամ կանոնաւորութիւն փնտռելու։ Տակաւին չենք խօսիր խառնուածքի եւ ճաշակի խաթարման, աղճատման վրայ, որ այնքան աւեր կը գործէ։

Առանց ուրիշները վիրաւորելու, կրնայինք ըսել թէ Դաշնակցական մամուլը բաղդատաբար աւելի բծախնդիր է այս ճամբուն վրայ։ Նոյնիսկ համեստ օրկաններ ունինք որոնց խմբագիրները յատկապէս ուշադրութիւն կ'ընեն գրելու, բացատրելու, նկարագրելու կամ թարգմանելու ձեւերուն։

Ուրեմն, եթէ միայն թերթերու խմբագրութիւնները քիչ մը աւելի ուշադիր ըլլային, փոխադարձաբար հետեւէին իրարու, կարելի եղածին չափ խուսափէին մտքի ծուլութենէ եւ գրչի տակ ինկած ամէն բառ ու նախադասութիւն գրաշարին յանձնելու դիւրին արհեստէն, խիստ պիտի շահէր մեր լեզուն։ Պիտի շահէր նոյն իսկ մեր մշակոյթը։

Ինչպէս բառերու հարազատութեան պարագային, այստեղ ալ հնոտի հայկաբանութեան բաղձանքը չէ որ զբաղեցնէ մեզ։

Ընդհակառակն, դէմ ենք նաեւ այդպիսի հայկաբանութեան, որուն հետքերը կը մնան դեռ Երուսաղէմի, Վենետիկի, Վիեննայի մէջ եւ այլուր։

Շ.

ՊՈՒԼԿԱՐ ՔՈՄԻԹԷՃԻՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Ջէմլինի մէջ, կառախումբին դէմ գործուած վերջին ոճրափորձէն յետոյ, զրոյց կը շրջէր թէ Սուշաքի մէջ եւս (Սերպիա) քոմիթէճիները նման արարքներու մէջ են գտնուած։

Սերպ հեռագրական գործակալութիւն մը, այս առթիւ կը յայտնէ թէ Սուշաքի մէջ որեւէ պայթում չէ պատահած։ Միայն, երբ Ջէմլինի կառախումբին մէջ պայթումը տեղի կ'ունենար, նոյն պահուն ուրիշ վայրի մը մէջ ալ տեղի ունեցաւ պայթում մը, առանց ծանր հետեւանքներու։ Արտասահմանէն եկող կառախումբերը սահմանագլուխներուն վրայ կեցնելու համար, կառավարութեան տուած որոշումէն յետոյ, որեւէ նոր պայթում տեղի չէ ունեցած սերպիական հողի վրայ։

Այս մասին, Վիեննայէն կը հեռագրեն թէ հակառակ սերպ մամուլի հրատարակութիւններուն, քննութիւնները չկրցան հաստատել թէ կառախումբերու մէջ պայթուցիկները զետեղուած են աւստրիական հողին վրայ։

ՉՈՐՍ ՀԱԶԱՐ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ ԲԱՑԸ ԿԸ ՄՆԱՆ

Լիմոժի մէջ, կօշիկի գործատէրերը որոնք առանձին սէնտիքա կազմած են, փակեցին իրենց գործարաններու դուները, անգործութեան մատնելով 4000 կօշկակար բանուորներ։

Գործատէրերու այս որոշման պատճառն այն է որ գործարաններէն մէկուն մէջ, բանուոր մը արտաքսուած էր գործատիրոջ կողմէ։ Բանուորները իբր բողոք, գործադուլ կազմակերպեցին, պահանջելով որ իրենց վտարուած ընկերը կրկին գործի առնուի։ Գործատէրերը իրենց դասակիցին կողմը բռնեցին, եւ հրաւիրեցին բանուորները որ շարունակեն իրենց աշխատանքը։ Բանուորները մերժած ըլլալով ընթացք տալ այս հրաւէրին, գործատէրերը փակեցին դուները։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՒԿԻԹԻ ԱՐՏԱԴՈՒՄԸ

Պոլսոյ հաւկիթի վաճառականներուն մասնակցութեամբ խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ արտածման պաշտօնատունին մէջ։

Պրիւքսէլի մէջ գումարուելիք հաւկիթի համաժողովին համար տեղեկագիր մը պատրաստուեցաւ, ինչպէս նաեւ քննուեցան Հռոմի Համաժողովին որոշումները։

Հաւկիթի արտածման մասին ամէնէն կարեւոր խնդիրը կնքումի դրութիւնն է։ Կարգ մը երկիրներ, ինչպէս Յունաստան, կը պահանջեն որ արտածուող իւրաքանչիւր հաւկիթ կնքուի իր արտադրական վայրերուն մէջ, մինչդեռ ասիկա մեծ դժուարութիւններու եւ ծախքի դուռ կը բանայ, որուն համար շատ կը տուժեն Թուրքիոյ հաւկիթ արտածողներ։

Խորհրդակցութեան մէջ ճշդուեցաւ Թուրքիոյ տեսակէտը որ պիտի ներկայացուի Պրիւքսէլի Համաժողովին։ Միւս վաճառականները յարմար կը տեսնեն որ միայն ծրարներու կնքումը բաւարար համարուի։

ՖՐԱՆՔԵԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆԱՒԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ուաշինկթընէն տրուած լուրի մը համաձայն, ֆրանքեւիտալական բանակցութիւնները՝ նաւային համաձայնութեան մը մասին, հաւանաբար պիտի վերսկսին սեպտեմբերին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՐՈՒՍԻԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ ՇՈՒՐՋ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ԵԼՈՅԹԸ

Գրեր էինք թէ Փրուսիոյ դահլիճը՝ ժողովուրդին ուղղուած յայտարարութիւն մը հրատարակեր էր ընդդէմ այսօրուան հանրաքուէին եւ թէ համաձայն մամուլի վերաբերեալ հրովարտակի մը տրամադրութեան, պարտադրեր էր որ ընդդիմադիր թերթերն ալ զայն արտատպեն։

Փրուսիոյ դահլիճին այս քայլը, անշուշտ մեծ դժգոհութիւն առաջ պիտի բերէր ընդդիմադիրներուն մէջ, որոնք բողոքի հեռագրեր ուղղեցին Նախագահ Հինտէնպուրկի։

Այս բողոքներուն վրայ, Հինտէնպուրկ պէտք տեսաւ ընելու յայտարարութիւն մը, որ Փրուսիոյ դահլիճին կը մերժէ այդ իրաւունքը եւ կերպով մը, կը նկատուի հրապարակային պախարակում։ Իր յայտարարութեամբ, Հինտէնպուրկ կը յայտնէ թէ Փրուսիոյ դահլիճին այս քայլը պատճառ կը դառնայ որ փոփոխութեան ենթարկել տայ յիշեալ հրովարտակը։

Քաղաքական շրջանակները կը վախնան որ Հինտէնպուրկի այս ելոյթը մեծ ազդեցութիւն գործէ հանրաքուէին վրայ, ի նպաստ ընդդիմադիրներուն, որոնք արդէն սկսած են շահագործել նախագահական այս յայտարարութիւնը։

Պրիւնինկ եւ Քուրցիուս Հռոմի մէջ

Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ եւ արտաքին նախարարը Քուրցիուս Հռոմի կայարանին մէջ ընդունուեցան Մուսոլինիի, արտաքին նախարարին Կրանտիի եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներու կողմէ։ Նոյն առտուն իսկ սկսան պաշտօնական բանակցութիւնները։ Առ այժմ խօսակցութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Սակայն մամուլի ներկայացուցիչներուն ըրած իր կարճ յայտարարութիւններով, Պրիւնինկ յայտնեց թէ Հռոմի տեսակցութիւնները մասնաւոր կարեւորութիւն կը ներկայացնեն, քանի որ շարունակութիւնն են Լոնտոնի մէջ՝ Իտալիոյ արտաքին նախարարին՝ Կրանտիի հետ սկսուած խօսակցութեանց։

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչներուն վերջին խօսակցութենէն վերջն է միայն որ պիտի հրատարակուի պաշտօնական յայտարարութիւն մը՝ արդիւնքին մասին։

Խռովութիւններ Պասրայի մէջ

Պաղտատէն տրուած հեռագրական լուրերու համաձայն, Մարգարէին ծննդեան տարեդարձի տօներուն առթիւ, լուրջ խռովութիւններ ծագեցան Պասրայի մէջ եւ կռիւներու ընթացքին, բազմաթիւ անձեր վիրաւորուեցան, մինչեւ որ Պաղտատէն օդային ճամբով ոստիկան ուժեր հասան։

Յունաստան՝ համայնավարներուն դէմ

Յունաստանի պահեստի զօրքերու եւ նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութիւնները քուէարկեցին բանաձեւ մը, որով կը յայտնեն թէ ամբողջ ուժով պիտի մաքառին համայնավար գրգռութիւններու դէմ եւ կը պախարակեն Մակեդոնիոյ այն ուսուցիչները որոնք, դպրոցական երիտասարդութիւնը կը վարակեն բոլշեւիկեան վարդապետութեամբ ու տեսութիւններով։ Բանաձեւը կոչ կ'ուղղէ կառավարութեան որ օրէնսկելի խստութեամբ պատժէ, Օգոստոս 1ի առթիւ, Սէրէզի եւ Պիրէոսի մէջ գործուած ոճիրներուն հեղինակները։

Քիլքիսի շրջանին կրթական քննիչը պաշտօնանկութիւնը առաջարկեց 9 ուսուցիչներու, զորս կը նկատէ ամէնէն ջերմ կուսակիցները բոլշեւիկ կազմակերպութեան։

Համայնավարները՝ Սպանիոյ մէջ

Սպանիոյ կառավարութեան ընթացքին դէմ բողոքելու համար, համայնավարները Մատրիտի մէջ կազմակերպած էին հաւաքոյթ մը, որմէ վերջ ցուցարարները սկսան փողոցէ փողոց թափառիլ, երգելով «Միջազգային»ը։ Ոստիկանութիւնը փորձեց զանոնք ցրուել, այս պատճառով ալ բախում մը տեղի ունեցաւ։ Զինուոր եւ հետեւակ ոստիկաններն ստիպուեցան քանիցս յարձակիլ. երկու կողմէն կրակ բացին իրարու դէմ. ցուցարար մը վիրաւորուեցաւ։ Հազիւ կարելի եղաւ առտուան ժամը 4ին, խաղաղութիւնը վերահաստատել թաղին մէջ, ուր խռովութիւնները տեղի կ'ունենային։

Չինաստանի ողողումները

Չինաստանի ողողումներուն մասին հետեւեալ նոր մանրամասնութիւնները կը տրուին.—

Հանքէու քաղաքին ողողումները մեծ մտատանջութիւն կը պատճառեն։ Քաղաք ապաստանած են 160,000 անձեր, զորս անկարելի է սնուցանել եւ պատսպարել։ Շատեր անոնցմէ ամէն օր կը մեռնին անօթութենէ եւ գրկանքէ։

Մարդու եւ անասունի դիակներ կը ծփան ջուրերուն երեսը եւ համաճարակը բռնած է աղէտեալ շրջանը, ուր բնակչութիւնը կը հասնի 27 միլիոնի։

Հունան նահանգին երկու երրորդը ողողուած է եւ տասը միլիոն անձեր ենթակայ են աղէտին։ Ամբողջ նահանգը սովի սպառնալիքին ենթարկուած է։

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Ատրպատականի առաջնորդ Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեան Թէհրան հրաւիրուած ըլլալով, սիրալիր ընդունելութիւն գտած է ներքին նախարարին եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներու կողմէ։

ԲԱՆԱՎԷՃԷՆ ՅԵՏՈՅ ԿՌՓԱՄԱՐՏ

ԹՈՒՐՔ ԽՄԲԱԳԻՐԸ ԾԵԾ Կ'ՈՒՏԷ

«Եարըն»ի խմբագրապետ Արիֆ Օրուճ պէյ յարձակումի ենթարկուած է երբ Պալը Ալիի մէջ, խմբագրատան առջեւ ինքնաշարժէն վար կ'իջնէր։ Յարձակողները երեք հոգի են, որոնք գաւազանի եւ կռուփի հարուածներ տուած են Արիֆ Օրուճի, որ անոնց ձեռքէն ազատած է անցորդներուն միջամտութեան վրայ եւ հասնող ոստիկաններու կողմէ։

Յարձակողները բռնուած եւ պահականոց տարուած են։ Արիֆ Օրուճ ըսած է թէ իրեն անծանօթ են յարձակողները, որոնք ներկայանալի երեւոյթ մը չունէին։

«Ագշամ» կ'աւելցնէ թէ իր քննութեանց համաձայն այս երկու անձերը Արիֆ Օրուճը ծեծած են այն հրատարակութիւններուն համար, որոնք երկրին դէմ վնասակար կը նկատուին։

ԿԱՆՏԻ ԱՆԳԼԻԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

Կանտի Անգլիա կ'երթայ։ Իր ճամբորդութիւնը կատարելու համար կառավարութեան հրաւէրը իրենտրամադրելու առաջին կարգի խուց մը, մերժեց եւ նախընտրեց ճամբորդել իր հաշւոյն գ. կարգով։

Կանտի իր հետ կը տանի իր ամենէն փոքր զաւակը եւ իր աշակերտուհին, անգլիացի ծովակալի մը աղջիկը Օր. Մատլէն Սլէտ։

Եօթանասուն պատգամաւորներ ամսոյս 15ին կը մեկնին։

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ Կ'ԻՋՆԷ

Ցորենի եւ ալիւրի գիներու անկման հետեւանքով, Փարիզի մէջ, հացին գինը 2.40էն պիտի իջնէ 2.30ի այս օրուընէ սկսեալ։

ՖՐԱՆՔԵՌՈՒՍ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մոսկուա, Մոսկուայէն Փրանսա պիտի գայ եօթ հոգինոց խորհրդային յանձնախումբ մը, որուն գործը պիտի ըլլայ զանազան յանձնարարութիւններ տալ փրանսական գործարաններու։ Յանձնախումբին գլուխը կը գտնուի Փիաթաքոֆ։ Եթէ վերջին պահուն, Փիաթաքոֆ չկարենայ Մոսկուայէն հեռանալ, իրեն պիտի փոխանորդէ Ազգ. Տնտեսութեան Վերին Խորհուրդի նախագահին փոխանորդներէն մէկը։ Գերմանիոյ վերջին տագնապին հետեւանքով, գերման գործարանները չպիտի կարենան կատարել Ռուսիոյ տուած ապսպրանքները։

Այս կը թուի ըլլալ պատճառը, որ ներքին առեւտուրի գործավարը Միկոյեան հրահանգած է ջնջել Գերմանիոյ տրուած յանձնարարութիւնները եւ զանոնք փոխանցել Ֆրանսայի։

Այս կարգադրութեան մէջ կը մտնեն նաեւ դիւանագիտական նկատումներ։ Ֆրանսայի տրուած այս յանձնարարութիւններով, Ռուսիա կը յուսայ դիւրացնել գործը այն պատուիրակութեան, որ ներկայիս բանակցութիւններ կը կատարէ՝ Ֆրանսայի հետ առեւտրական պայմանագրութեան մը կնքման համար։

ՎՐԻՊԱԿ.— Այսօր բ. էջ, բ. նիւթին խորագիրը պիտի ըլլայ ԵՕԹԸ ԳԱՀԵՐ։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Խմբ.— Ցառաչիկայ շաբթու յոյս կը տեսնէ Նահատակ Գրողներու Բարեկամներուն 4րդ Թատրոը, ողբացեալ Գեղամ Բարսեղեանի գործերու ժողովածուն։

Այս առթիւ «Ցառաչ»ի օգոստ. 16ի Թիւր նուիրուած է անոր յիշատակին։

Իբրեւ նմոյշ, ստորեւ կը դրատարակենք երկար գրութեան մը քանի մը հատուածները, Թէեւ ամբողջական գաղափար չի տար.—

Ասույի ՄԻԵՌ, ֆրանսական անպաշտօն գրականութեան կ՚ունի իր խիզախ ներկայացուցիչներէն մէկը, կեանքին ու մայր-բնութեան յուղումները լեցուած բանաստեղծը, ...

...

1906 ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Բացատրութիւնը նորածին մը չէ անոնց համար, որ բնազանցութեան կարդացած են։ ...

"ԵԹԷ ԳԱՅԵՐ ՊԻՏԻ ԽՈՐՏԱԿՈՒԻՆ„

(Հատուած մը ներագիրէն)

1914 յուլիսն է ամիսն, արեւատեանը, ...

ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ

ՑԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԼԻԱՑՈՒՄ

— Կը տեսնե՞ս, կան որ մեր ուղղութեան հակառակ կ՚երթան... կան որ կը կարեն մեր ձանձրացնել, ...

ՄՈՒՍԱՍԻՐ

ՁԱՅՆ ՄԸ ՏԵՐ ԶՕՐԷՆ

ՏԷՐ ԶՕՐ.— Տէր Զօր ունի 130 տուն Հայութիւն, ... 550 ... 200 ...

Գ.

ՆՈՐ ՆՈՒԱԳ

կա՛նգ առնեմ ծոս, ծոս բընութի՛ւնն իսկ կու լայ։
Հոս կը ծնանկէ անքախտ մարմինս որբին։
Ընտեւուած մ՚եմ քարինքներէն անծանօթին,
Սակայն պէտք է դեռ աղօթել ակամայ։

Պէ՛տք եմ ծրախ, խաղաղութեա՛մբ մ՚աղօթել,
Աղօթք մ՚որուն խոցուած, սրտին մէջ յայնչի
Ինկած ըլլայ ոսկի ճառա՛յլ մը յոյսի.
Պէ՛տք եմ ծրախ, բարձրեայ երկի՛նք երկարել։

Ճերի՛մ կայ ծոս, եւ խաչափայտ մ՚ծամբուրուած,
Հոս անծուն կայ, ծոս տիեզերք մ՚է շիջած,
Ուր կը փորձէ իր ծակարմաններն առաջին,

Ճերի՛մ կայ ծոս, վերջին քերթուա՛ծն Արարչին,
Ուր կը դիծն կեանքի վիշտերը ծամակ,
Ուր արցունքի կան ցինչ ծովեր անյատակ։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԻՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՋԻ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳ

Նանի՛, բաբո՛, կարգա՛ ...

...

ՀԱՅՆՐԻՒ ՀԱՅՆԷ

...

...ր գլորցին մէջ, ուր մեռան կը սառնէր իր ուսուցչուհիին կաթին։ Այնպէս որ չկրցաւ շնորհքով ապրելով որ եւ է գլրոց։ Եւ ահա իր կեանքը կ'անցընէ կիներուն եռեւէն։ Աչչտացող երիտասարդ մը։ Առեն մը Փարիզ կուգայ (ծնած էր Տիւսէլդորֆ 1798ին), և սեռային այնպիսի յեղխութիւններու կը յանձնուի, որ ուտով կը ստանայ աչաւոր մանրէն։ Անոջմէ զատ ուրիշ բանի մասին չէ խօսած երբեք։ Կ'ամուսնանայ Փրանսուհիի մը հետ, բայց առանց հոռնալու իր սովորութիւնները։ «Ի՞նչ ընեմ, կ'ըսէր, այնքա՛ն մոացիր եմ, որ ամէն աղուոր անցորդ իմ կինս կը կարծեմ»։ Վերջապէս, սակայն այս դաւանափոխը (Հրեայ էր, կաթոլիկ դարձաւ), այս ազգափոխը (Գերմանացի էր, Ֆրանսացի դարձաւ), այս յարափոխը, (ընկերվարական էր, շուտով ուրացաւ), այս Թափառաշրջիկը գամուեցաւ իր անկողնին՝ երբ սիֆիլիզի մանրէն աճեցաւ իր ողնածուծին մէջ։ Մարմինին վրայ աղտոտ ծաղիկներու պէս վէրքեր բացուեցան, սարսափելի գլխու ցաւ մը, ձեռքերը գանկին զարնել կուտար ամէն ժամ, ամէն վայրկեան։ Հետզհետէ ոտքերը անդամալուծուեցան, աչքերը կ'ուրացան, հալեցաւ հատաւ։ Սակայն միաց միշտ նոյն սկեպտիկը եւ հեգնաբանը. «Մարմինս շատ ապերախտ է կ'ըսէր, հոգիս կը ցաւնէ՝ երբ ես իրեն հաճոյք պատճառելէ զատ ուրիշ բան ընել չեմ խորհիր։» կինը ամէն օր կուլար ոտքերուն տակ եւ կ'աղաչէր Աստուծոյ, որ ներէ իր ամուսնին։ «Խե՛նդ, հարկաւ պիտի ներէ Աստուածը, ատիկա իր արհեստն է» կ'ըսէր։ Ի վերջոյ սեռային ախորժակն ալ կորսնցուց։ Եւ այս՝ երբեմն կատակի նիւթ կը դարձնէր. «Երգէ՛, սոխակս, հիմակ գնա երգէ պատշգամին վրայ առտուընէ մինչեւ իրիկուն, ալ ուրիշ գործ չունիս» կ'ըսէր։ Եւ ափսոսալով այն օրերուն վրայ, երբ քառորդ ժամ հանգիստ չէր ձգեր սոխակը, ինչպէս կը խօստովանի նամակի մը մէջ, կը կատղի յանկարծ եւ այդ չարութեամբ չի մոռնար իր թշնամիներուն ուղղել հետեւեալ կտակը. «Ձեզի՛, թշնամիներս, ձեզի կը կտակեմ մարմինիս վէրքերը, կուրցած աչքերս, թոյլ երիկամներս, թութերս («մայասըլ») և գլխուս ցաւերը»։

Զարմանալի է. որ այս տառապանքին մէջ, Հայնէ կրցաւ տալ բանաստեղծական գեղեցիկ գործ մը, զգայավառ ու թրթռուն։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

*Իտալացի քննադատ մը L'Eropéen*ի *մէջ այսպէս կը* ներկայացնէ իտալական երիտասարդ գրականութիւնը.—

Իտալական գրական նոր սերունդը, այն որ ներկայիս իր երեսուն տարին կը թեւակոխէ, արդէն կը սկսի ցոյց տալ այնպիսի ձըգտումներ եւ հակումներ, որոնք իրեն կուտան ինքնատիպ դիմագիծ մը։ Անստուգութեան եւ խարխափումի տարիներէն յետոյ, ահա արդէն իր լաւագոյն ներկայացուցիչները որոշապէս կը դառնան դէպի վիպագրութիւն, մերժելով ուրիշ գրական որեւէ սեռ։ Այդ վէպերը իրական վէպեր են, այսինքն յօրինուածքներ (organisme) *որոնք կը մատնեն* բարդութիւն մը, ուր դէպքերն ու ու զգացումները, սադրանքներն (intrigue) *ու հոգեբանութիւնը չափազանց լաւ դաշնաւորուած* են։ Նախորդ սերունդի իտալացի վիպագիրները դէպքերուն մէջ կը փնտռէին՝ միայն պատրուակ մը՝ արդարացնելու համար հոգեկան վիճակի իրենց երկար նկարագրութիւնները, այնպէս որ իրենց գործերը կը դառնային աւելի քնարերգական եւ ոգեկոչական, քան թէ վիպային եւ ողբերգական։

Ուրեմն, իտալացի երիտասարդ գրողներու այս յաջողութիւնը ցոյց կուտայ հասունութիւն մը, որ արժանի է ուշադրութեան։

Արդէն իսկ կը գտնուինք իտալական գրականութեան մէկ նոր ճամբուն առջեւ։ Հիմա բոլոր քննադատներն ալ մոռցած են իրենց գանգատները, զորս կ'ընէին պատեբազմէն յետոյ հասած գրական սերունդին մասին։ Եւ բոլորը կը հաւատան գրական վերածնունդի մը, որ նորութիւններ կը բերէ իրենց։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅԱՆՈՒՆ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ

Սիրելի բոլշեւիկներ,

Յանուն բանուորական իշխանութեան եւ իր հրաշքներուն, որոնց անունովը դուք ամէն օր եօթը կտոր կ'ըլլաք, կը խնդրուի նկատի առնել հետեւեալ «խայտառակ թերացումները», զորս կ'արձանագրէ «Խորհր. Հայաստան» (24 յուլիս)։ Հաւատացէք, որ այս բաները ճշմարիտ են, քանի որ բոլշեւիկեան թղթակիցներու կողմէ գրուած են.—

Հայաստանի մէջ շարունակ կը գանգատին թէ բանուորները տեղ կը փոխեն, երկու օր մէկ գործի գլուխ կանգնած չունին, այս պատճառով ջուրը կ'իյնան բոլոր ծրագիրները, հնգամեայ թէ հնգօրեայ։

Ինչո՞ւ մեղ կը փոխեն բանուորները, սակայն։ Բ. Աստուածատրեան կը գրէ թէ պատճառը պարզ է,— որովհետեւ չափազանց անմխիթար վիճակի մը մէջ կը գտնուին բանուորներուն բնակարանային եւ առողջապահական պայմանները։

«Շինարարութեան վայրերում բանւորութիւնը զուրկ է բնակարանային նւազագոյն յարմարութիւններից, ուր հասարակական կազմակերպման գործում եղած թերութիւններն անցնում են չափ ու սահմանից, խայտառակ կերպով ոտնահարւում են ամենատարրական կանոնները։»

Ծաղալի գործարանին մէջ կ'աշխատին 1281 բանուոր։ Ահա վիճակը ասոնց բնակարաններուն.— Ամէն կողմ աղբ, որովհետեւ գործարանային ու բնակարանային աղբը չեն փոխադրեր այլուր եւ ամէն օր կը դիզուի ու կը բուրումնաւէտէ մթնոլորտը։ Անմաքուր են արտաքնոցները, բնակարանները հոր չունին աղտոտ ջուրերու համար։ Անասուններու աղբը կը միայ գոմերուն մէջ։ Խմելու ջուր ալ չկայ եւ բանուորները կը խմեն Վեդիի բաց առուին ջուրը, առանց եփելու։ Գործարանին շրջակայքը կը գտնուին մեծ քանակութեամբ ճահիճներ, որոնք ճահճատենդի բոյն դարձուցած են շրջանը։ Հակառակ «նախագիծերուն» եւ «հետազօտութիւններուն», նոյնիսկ «պլան»ներուն, այդ ճահիճները չորցուած չեն տակաւին։ «Մալարիան չի սպասում «հետազօտութիւններին» եւ զարգանում է արագ թափով, զգալի հարւած հասցնելով ամէնից առաջ գործարանային շինարարութեան։ Միայն մայիս-յունիս ամիսների ընթացքում, որոնք մալարիայի զարգացման դեռեւս սկզբնական ամիսներն են, գործարանում հիւանդութիւնների հետեւանքով եղած 635 բացակայութիւններից 100ը հետեւանք են մալարիայի։ Այս թիւը յետագայում անկասկած ենթակայ է աճման, եթէ ժամանակին անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք չառնւեն»։

Շարունակենք, քանի թղթակիցը Երեւանէն է եւ բոլշեւիկ։

«Միխոյանի անբաւարար առողջապահական պայմաններում են պահւում բանւորական տաղաւարները, որոնք կահաւորւած չեն, յատակների եւ անկողինների վրայ կուտակւած կեղտն աննկարագրելի է։ Լւացարաններ չկան եւ միջատների թիւն այնքան մեծ չափերի է հասել, որ բանւորութիւնը գիշերը ոչ մի հնարաւորութիւն չունի հանգիստ քնելու եւ գերադասում է քնել դրսում, ուղղակի հողի վրայ։ Բաղնիքը եւ վարսավիրանոցը նոյնպէս հակառողջապահական վիճակում են եւ չեն ծառայում իրենց նպատակին։ Բաղնիքի մի մասը վերածւած է բնակարանի։

Աննկարագրելի հակառողջապահական պայմաններում են պահւում ճաշարանն ու փուռը։ Ամխների կեղտ է կուտակւած խալաթների եւ սրբիչների վրայ։ Սնունդը պահւում է բաց, փոշու, կեղտի եւ ճանճերի յարձակման ենթակայ։ Մթերքների մնացորդները թափթփւում են ճաշարանում եւ նրա շուրջը։ Ճաշարանի սեղանները կեղտոտ են եւ ծածկոց չունեն, լւացարաններ չկան, ի սպառ բացակայում են դանակ եւ պատառաքաղ, ջրի բաժակներ չկան, ջուրը խմում են ուղղակի շշերից։

Ճաշարանի համար ստացւած 2,500 քիլօ գետնախնձորը միանգամայն փտած է եղել, սակայն այդ գետնախնձորի մեծ մասը բաց է թողնւել գործածութեան»։

Քիչ մըն ալ շարունակենք, թղթակիցը բոլշեւիկ է.

«Փուռմ խմորը պատրաստւում է առւի ջրով, մինչդեռ հնարաւոր է մաքուր ջուր ստանալ երկաթուղու կայարանից։ Խմորը պահւում է բաց, աշխատանքի համար չկան յարմարութիւններ։ Ցանցագործ անփութութիւնը հասնում է այն աստիճանի, որ հացը տեղափոխւում է նոյն սայլով, որով դուրս է տարւում տնային աղբը եւ անասունների աղբը»։

Սիրելի բոլշեւիկներ, կը խնդրուի նկատի առնել այս թղթակցութիւնը, որ Դաշնակցական թերթերէն չէ, այլ «Խորհ. Հայաստան»էն։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1ի վիճակագրութեան համաձայն, պաշտօնապէս արձանագրուած անգործներու թիւն է 358361 որոնց 8702ը կիներ։ Այս թուականէն մէկ շաբաթ առաջ, այդ թիւը կը ներկայացնէր 35916, ուրեմն այս շաբթու ութսուն հոգիի նուազում մը։

Անցեալ տարի նոյն շրջանին, ընդհանուր անգործներու թիւն էր 817 հոգի։

Իսկ Փարիզի մէջ միայն, կը համրուի 14,525 անգործ, Սէնի ամբողջ նահանգը 24,376։

Յուլիս 25էն մինչեւ օգոստոս 1, Ֆրանսա մտած են 1414 օտար աշխատաւորներ. իսկ Ֆրանսայէն իրենց երկիրները մեկնած են 1043 օտարականներ։

ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Շավիլէն մեզ կը հաղորդեն թէ երկուշաբթի օրէն սկսեալ, ամբողջ արձակուրդի ընթացքին, շաբաթական երեք օրեր (երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ) կէս օրէն վերջ ժամը 1.30էն մինչեւ երեկոյեան 6ը Թաղին մանկապարտէզը բաց պիտի ըլլայ փոքրիկ եւ դպրոցական տղայոց համար։

Ծնողները կը հրաւիրուին որ առիթէն օգտուելով, փութան վերոյիշեալ օրերը արձանագրել տալ իրենց զաւակները, դիմելով մանկապարտիզպանուհիին, առժամեայ մանկապարտէզի սրահին մէջ 20, Av. Ville d'Avray Chaville։

Վարչութիւն

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԿԱՄՔ» (թիւ 1—8), պաշտօնական ամսաթերթ «Որդիք Հայաստանեայց»ի։ Հասցէ՝ 150 West Larned St. Detroit (Mich.) U. S. A.

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋ ը

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐ ԿԸ ՍՆԱՆԿԱՆԱՆ

Նիւ-Եօրքի մէջ, 4 դրամատուններ, որոնք աւելի քան 8 միլիոն տոլարի աւանդ ունէին, սնանկութիւն յայտարարեցին։ Այս դրամատուններէն 2ը պետական են, 2ը ազգային։

Այս տարուան ընթացքին, սնանկացած դրամատուններու թիւը, հաւանաբար աւելի մեծ պիտի ըլլայ, քան անցեալ տարի։ Անցեալ տարի 345 դրամատուններ սնանկացան 800 միլիոն բացով։ Իսկ այս տարի մինչեւ յունիսի վերջ, ուրեմն առաջին 6 ամիսներու ընթացքին, հաշուեյարդար պահանջած են 684 դրամատուններ, 400 միլիոն տոլարի բացով։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգլիոյ դահլիճին հինգ գլխաւոր անդամները Մաքտոնալտ, Սնօտըն, Հէնտըրսըն Թոմաս եւ Կրահամ մօտերս պիտի հաւաքուին, քննելու համար տնտեսական յանձնախումբին թելադրութիւններն ու յանձնարարութիւնները, բարելաւելու համար Անգլիոյ տնտեսական կացութիւնը։

Տակաւին, Անգլիոյ մէջ չէ տեսնուած որ արձակուրդի շրջանին նախարարները հաւաքուին որեւէ հարցի քննութեան համար։ Այս պատճառով ալ չափազանց կարեւորութիւն կը տրուի այս հաւաքոյթին։

Յայտնի է թէ տնտեսական յանձնախումբին թելադրութիւնները եթէ ընդունուին, պիտի գործադրուին ի վնաս անգործներու, որոնց յատկացուած նպաստներէն մեծագոյն մասն է որ պիտի գեղչուի։ Ինչ որ բուռն բողոքներու տեղի տուած է աշխատաւորական շրջանակներու մէջ եւ ամէնէն առաջ, իրենց կուսակցութեան մէջ է որ նախարարները բուռն ընդդիմութեան պիտի հանդիպին։

*** Անգլիոյ պետական դրամատունը դեռ պէտք չտեսաւ բարձրացնելու իր զեղչի սակը։ Սակայն ստերլինը թեթեւօրէն բարձրացաւ։ Ելեւմտական շրջանակները կը կարծեն թէ հետզհետէ վստահութիւնը պիտի վերահաստատուի, անգլիական դրամին արժէքը պիտի պահպանուի եւ պէտք չպիտի միայ ոսկի ղրկելու Եւրոպա եւ Ամերիկա։ Սակայն, Հոլանտա, Զուիցերիա եւ Պելճիքա կը շարունակեն Անգլիայէն ոսկի ներածել եւ միայն նախորդ օր, աւելի քան 2,5 միլիոն ոսկի դուրս ելած է Անգլիայէն։

ՄԵԾ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Չինաստանի ամէնէն մեծ գետերը եւ գետակները յորդած ըլլալով, հիւսիսային, կեդրոնական եւ հարաւային Չինաստանը ողողուած է։ Ամէնէն աւելի վնասուած է Եանկ-Չէյի հովիտը, Հանքէուլի եւ Նանքինի մինչեւ, որ լայնածաւալ լճի մը երեւոյթն ստացած է։

Բազմաթիւ շրջաններու մէջ, գիւղական հիւղակները հետզհետէ կը փլին եւ աղէտը կը տարածուի դէպի քաղաքները։ Նանքինի մէջ, շատ մը թաղեր ողողուած են արդէն. բայց մանաւանդ ամէնէն աւելի Հանքէու քաղաքն է որ վնասուած է։ Փողոցներու անցքը խափանուած է ճահճացած ջուրերով։ Կարգ մը վայրերու մէջ, հեղեղներու հոսանքը այնքան ուժեղ է որ երկաթուղիներ քանդած եւ երկաթագծերը ծռած ու ծռմռկած է։

Հանքէու քաղաքին կարգ մը թաղերու մէջ, ջուրը բարձրացած է մինչեւ տուներու առաջին յարկը։ Շրջակայքէն մօտ 140,000 փախստականներ ապաստանած են այս քաղաքը. բայց նոյնիսկ այս քաղաքին բնակիչներէն 50,000 հոգի միացած են անապաստան։ Մարդկային հարիւրաւոր կորուստներ կը համրուին։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին յառաջիկայ նստաշրջանը պիտի բացուի սեպտ. 1ին, Սպանիոյ ներկայացուցչին նախագահութեամբ։

Խորհուրդին առժամեայ օրակարգին վրայ կան 20ի չափ հարցեր, որոնց ամէնէն կարեւորն է անշուշտ, աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութիւնը։ Այս մասին՝ Լահէի միջազգային ատեանին խորհրդակցութեան եզրակացութիւնը պիտի հաղորդուի Խորհուրդին, անմիջապէս որ Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութիւնը ստանայ։

Խորհուրդը, իր այս նոր շրջանին պէտք է լուծէ նաեւ Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ ծագած վէճը, Լեհաստան բնակող գերման փոքրամասնութեան մասին։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիական կարգ մը շրջանակներ կը հաւատեն թէ Անգլիա արդէն Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան յանձնած է զինաթափութեան հարցին վերաբերեալ իր զեկուցագիրը, որուն ամփոփումը պիտի հրատարակուի մօտ ատենէն։

Այս զեկուցագրին բովանդակութիւնը գաղտնի կը պահուի առ այժմ։ Քաղաքական կարգ մը շրջանակներ կը յայտնեն թէ, զանազան կուսակցութեանց հետ համախորհուրդ, անգլիական կառավարութիւնը, առանց ժխտելու ապահովութեան հարցին կարեւորութիւնը, չպիտի հաւանի նոր յանձնառութիւններ ստանձնել, բացի անոնցմէ որոնք արդէն ճանչցուած են Լոքարնոյի համաձայնագրով եւ Փարիզի դաշնագրով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Ինքը՝ խոհեմ ու զգուշաւոր մարդ, ժողովուրդն այդ հաւատքէն որ զօրութիւն մըն է, զրկել ուզած էր։ Միեւնոյն ժամանակ չէր ուզած որ ժողովուրդին ձեռքը նիւթական ուժ մըն ալ տրուի, վասնզի միշտ խոհեմ եւ զգուշաւոր մարդն էր ինքը։ Եւ ի՛նչ կ'ընէր ինքը, երբ տաճիկ ժանդարմականը իր գլուխն ալ ճզմեց։ Իր խոհեմութիւնը, զգուշաւորութիւնը փրկե՞ց զինքը։ Այս մտածումներով մտաւ խորհրդարանը, ուր վեց տարի յետոյ, իր աչքերուն առջեւ կը վերանորոգուէին Տէր Յուսիկին հետ պայքարման տեսարանները։ Գեղացի տէրտէրը անշուշտ իր տառապանքներուն մէջ կը զօրանար այն զգացումէն թէ իբր Քրիստոսի եւ Ազգին զինուորը կը կռուէր։ Քաջ մըն էր, եթէ մեռնէր, բայց կը մեռցնէր ալ։

Խորհրդարանը քիչ մը նստած սուրճ մը խմեց, հարցումներ ըրաւ ու մեկնեցաւ։

Կէս օրէն առաջ աչքիլուսի սկսան գալ շատ ընտանիքներէ միայն երեք չորս հոգի, որոնց մէջ էր Օգսենտիոս էֆէնտին։ Էֆէնտին զանոնք ճաշի վար դրաւ։ Սեղանէն առաջ օղիի նստան։ Գլուխները երբ քիչ մը տաքցան, Օգսենտիոս էֆէնտին կրակոտ խօսքեր արտասանեց։ Էֆէնտին ալ յայտարարեց թէ իր մարտիրոսութեամբը ա՛լ այսուհետեւ ժողովուրդին պաշտելին էր։

«Աչք ամենեցուն ի քեզ յուսան», ըսաւ։

Կամաց կամաց լեզուները բացուեցան եւ հիւրերը փափաքեցան գիտնալ թէ ինքը ի՞նչ ըրած էր որ զինքը ձերբակալեր, բանտարկեր ու դատապարտեր էին։

— Մեծ ի՞նչը փնտռենք, հարցուց խնդալով ոսկեղարեան գրաբարին ներկայացուցիչը։

— Մեծ «Հ» փնտռեցէք, Օգսենտիո՛ս էֆէնտի, պատասխանեց տանտէրը։

Այս խորհրդաւոր հարցուպատասխանին բացատրութեան մը պէտք ունի։

Հայրապետ էֆէնտին կարդացած էր ֆրանսերէնէ թարգմանուած բոլոր վէպերը։

Մասնաւորապէս միտքը պահած էր ֆրանսացի ոստիկանապետի մը այն համոզումը թէ ամէն ծանր դէպքի մէջ փնտռելու է կինը։ «Փնտռեցէք մեծ Յն», Մեծ Յ ըսելով կը հասկնար յեղափոխութիւնը, բառ մը զոր ամբողջութեամբ բերանը առնելու չէր համարձակեր։ Ամէն չարիքի պատճառ մեծ Յն էր։ Հիմակ Օգսենտիոս էֆէնտին քարը տեղը կը դնէր։ Իրեն բանտարկութեանը համա՞ր ալ մեծ Յն փնտռելու էր։ Էֆէնտին ճիշդ պատասխանը տուաւ, «փնտռեցէք մեծ Հն» ըսելով։ «Մեծ Հ» Հայն էր. փնտռեցէք Հայը, փնտռեցէք հայութիւնը ամէն ձերբակալման մէջ։ Էֆէնտիին դիտողութիւնը հիւրերուն շատ հաճելի անցաւ. ճիշդ կացութիւնը կը պատկերացնէր։ Ամէն Հայ կը բռնուէր, կը բանտարկուէր, կը սպաննուէր, վասնզի Հայ էր։ «Փնտռեցէք մեծ Հն» ա՛լ անկէ ետքն ալ կարգախօս մը եղաւ։

Ու էֆէնտին իր կարգին ինքն ալ քարը տեղը դնել ուզելով, խօսքը հայկաբան էֆէնտիին ուղղեց ու ըսաւ.

— Օգսենտիոս էֆէնտի, Սողոմոն իմաստունը սխալեր է։ Ա՛յլ դարք, նո՛յն բարք։ Կը հասկնա՞ս ետ։

Ակնարկութիւն էր վեց տարի առաջ տէր Յուսիկին վրայ յարձակման միջոցին Օգսենտիոսի այն պատգամ խօսքերուն թէ «ա՛յլ դարք, ա՛յլ բարք», զոր ո՛չ ըսողը գիտէր թէ ո՛րմէն էր եւ ո՛չ ալ լսողը։

— Ա՛յլ դարք, նո՛յն բարք, կը հասկնա՞ս, Օգսենտիոս էֆէնտի, կը կրկնէր տանտէրը։ Եւ հասկցուց թէ դարերը փոխուած էին, բայց բարքերը ո՛չ։ Տաճիկները մնացած էին այնպէս տաճիկ, ինչպէս քանի մը դար առաջ։

Ոտքի ելան սեղանատուն երթալու համար։ Էֆէնտին կարծես հարցնելու բան մը ունէր ու կը վարանէր։ Վերջապէս, հայկաբանին դառնալով ըսաւ։

— Խօսքը խօսք կը բանայ։ ճանըմ, Օգսենտիոս էֆէնտի, ատենօք հոս դարիպ տէրտէր մը եկաւ, տաք գլուխ մէկը, Թօֆաֆ անունով գեղէ մըն էր, իր անունն ալ միտքս չի գար…։

— Հա՛, սա Տօմուզգեղցի տէր Յուսիկը, պատասխանեց Օգսենտիոս էֆէնտի։

— Ճի՛շդ ան։ Ատ խեղճ մարդը ետքէն Ընկիւրի բռնուեր եւ բանտարկուեր է եղեր։

— Այո՛, շատ բան քաշեց, Աքեա աքսորուեցաւ։

— Ետքե՞ն։

— Ետքէն, 1895ի ներեալներուն մէջ մտաւ։

— Խե՛ղճ մարդ։ Դեռ Աքեա՞ է։

— Ոչ։ Տեղապահ սրբազանը իր պաշտօնավարութեան առաջին օրերը անոր եւ ուրիշներու համար բարեխօսեց։ Ազատուեցան։

— Աղէ՛կ, աղէկ։ Հիմակ ո՞ւր է, երկի՞րն է,

— Ո՛չ, հոս կը սպասէ երկիր երթալու համար։ Գարակէօմրիւկի ժամը ղրկուած է։ Անգամ մը գացի տեսնուեցայ հետը։

Խօսելով սեղանատուն գացեր էին, էֆէնտին աւելի զուարթ կ'երեւար։ Ուրախ ճաշ մը ըրաւ, կատակաբանելով։ Օգսենտիոս էֆէնտիի տուած լուրը իրեն շատ հաճելի եղած էր։

ԺԴ.

Ա՛լ իրիկուն էր։ Տէր Յուսիկ հանգստանալու պատրաստութիւններ տեսնել սկսաւ։ Պանդուխտ տէրտէրոջ խուցին մէջ, որ ժամուն բակին վրայ կը նայէր, իբր կարասի մեծկած մինտէր մը կար, երկայն բարձով մը, ու փայտէ ճերմակ սեղան մը եւ երկու պարզ աթոռ։

Ամէն օրուան սովորութեանը համեմատ, ղարիպն իր անկողինը՝ որ անկիւն մը կը միար՝ բացաւ, երկնցուց, թօթվեց, շտկեց։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ՄԱՀ ԵՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի հայրենակիցներէն բնիկ Եոզկատցի Պ. Կարապետ Անտոնեանի զաւակը Պ. Երուանդ Անտոնեան, 26 յուլիս 1931ի կիրակի օր իր մահկանացուն կնքեց 23 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ, կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ իրենց բնակարանին մէջ։

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը տեղի ունեցաւ հանդիսաւորապէս 28 յուլիսի երեքշաբթի օրը ի ներկայութեան սգակիր ազգականներու եւ բարեկամներու խուռնբազմութեան մը, եւ մարմինը ամփոփուեցաւ քաղաքին գերեզմանատան մէջ։

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարեց Տ. Պսակ Քհ. Սարգիսեան, եւ գեղեցիկ դամբանականով մը վեր հանեց հանգուցեալին արժանիքները։

Քսանհինգէ աւելի ծաղկեպսակներով ծածկուած էր դագաղը. ողբացեալ հէգ երիտասարդը իր բնաւորութեամբ եւ նկարագրով սիրուած էր գաղութիս բոլոր խաւերէն։ Կը թողու զինքը սգացող հայրը եւ մայրը, եղբայրը՝ Յակոբ, քոյրը Նուարդ, եւ քեռայրը ու քոյրը Տէր եւ Տիկ. Քէհեան եւ շատ մը ազգականներ։

ՍԳԱԿԻՐ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

29.— ԹԼՓԱՏՈՒԱԾ ԼՐՏԵՍՆԵՐ

Դարձեալ Լոնտոնի կոմիտէին նախաձեռնութեամբ, Նիւ Եորքի մասնաճիւղը կը թլփատէ երեսուն Հայեր, որոնք ջուրի պէս քիւրտերէն կը խօսէին։ Յետոյ քրտական տարազ հագցնելով, իսլամական անուններով կը ղրկէ Անատոլու խորերը։ Այս խումբէն Արաբկիրի Քէշիշլէր թաղէն Գասպար Կիրակոս, որ կը կրէր Մէհմէտ Ալի կեղծանունը, կ'ուզէ Մէտինէ երթալ, սակայն ոստիկանութիւնը կը կասկածի եւ քննութիւն կը կատարէ, ի վերջոյ հաստատելով, որ Հայ է։ Այս ձեւով կը ձերբակալուին նաեւ միւս 29 ընկերները։ Սխի բնակիչներէն Պէշակէզեան հրէական կերպարանքով եւ Իսրայէլ անունով Մերսին ցամաք կ'ելլէ, սակայն կատարուած քննութիւնները կը հաստատեն, որ Հայ մըն է։

Դարձեալ այս կարգէն, սեւ ոչխարի մորթով գլխարկներ դրած, «քրմաչիփթէ» հրացաններով զինուած քառասուն Հայեր Լոնտոնէն Կիպրոսի ճամբովՀալէպի նահանգինՍուէյտիոյլեռներուն ստորոտը ցամաք կ'ելլեն և այդ շրջանին մէջ յեղափոխութիւն յարուցանելու կ'աշխատին։ Արդարեւ, ինչպէս վերջէն հասկցուեցաւ պատճառը, այդ ատենները հայաբնակ այդ շրջաններուն մէջ դէպքերը կրկնուեցան, ապստամբութեան եւ յեղափոխութեան նշաններ տեսնուեցան։ Թէեւ այդ շարժումներէն մաս մը զսպուեցաւ, սակայն դժբախտաբար քանի մը տեղերու մէջ կարեւոր կռիւներ տեղի ունեցան եւ շատ արիւն թափուեցաւ։

30.— ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ՍԱՐՍԱՓԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Այս արիւնալից դէպքերուն ամբողջ մանրամասնութիւնը պիտի տեսնուի իր կարգին այս իմ յուշերուս մէջ։ Միայն թէ Ելտըզի նոյն օրերու վիճակը, այս դէպքերուն չափ հրահանգիչ ըլլալով, կացութիւնն ու այս շարժումները լուսաբանելու համար, կ'ուզեմ բացատրել Ապտիւլ Համիտի և պալատականներուն մտայնութիւնը եւ վարչագիտութիւնը, կը փափաքիմ ապագայ սերունդներուն ներկայացնել թէ ի՛նչպէս կը կառավարէին անոնք այս սիրելի երկիրը։

Ես էի, որ Հայոց առաջին յեղափոխութեան ծագումէն սկսեալ, կուրծք ցցելով այնպիսի դժուարութիւններու դէմ, որոնց մարդկային ուժը չպիտի կրնար երբեք հանդուրժել, մահը արհամարհելով եւ ամենայն անձնազոհութեամբ գիշեր ցերեկ, անդուլ անդադար աշխատելով, աքնելով քրտնելով, անհուն յոգնութիւններով, 3—4 օրուան մէջ Հայոց ապստամբութիւնը խորտակեցի, ապահովութիւն եւ խաղաղութիւն հաստատեցի։ Եւ ահա Սուլթանին երկրորդ քարտուղարը, Իզզէթ ստորագրութեամբ եւ 22 սեպտեմբեր311 Թուակիր (1895) հեռագիրով մը, կը հրաւիրէր զիս յաջորդ օրը ժամը 6ին ներկայանալ իր պաշտօնատեղին, ինչպէս հրամայած էր Վեհափառը։ Որոշեալ ժամուն, մտայ Իզզէթ փաշայի սենեակը։ Այնտեղ կը գտնուէին վճռաբեկ ատեանի նախագահը Լէպիփ էֆէնտի, «կիտիշ միւտիւրի» Մահմուտ էֆէնտի եւ ուրիշ երկու անծանօթ անձեր։

Իզզէթ փաշա անօթահար ձեւով մը ըսաւ ինծի.

— Կը ներէք, Սուլթանը մեզի հրաման տուած է որ ձեզի քանի մը բաներ հարցնենք։ Թէեւ մենք երբեք կասկած չունինք ձեր մասին, սակայն ստիպուած ենք սուլթանական հրամանը կատարել եւ Լէպիփ էֆէնտիի հետ պիտի հարցաքննենք ձեզ, ատոր համար անօթապարտ կը զգանք մեզ։ Ոչ ոք կը կասկածի ձեր վրայ։

Յետոյ կանչեց սպասաւորը.

— Գոցէ՛ դուռը, եւ մարդ մի թողուր ներս մտնել։

Այդ պահուն տեսայ, որ Լէպիփ էֆէնտիին քովը նստած երկու ձեռը պատրաստուեցան նօթագրելու։

Լէպիփ էֆէնտին ճշմարտախօս, լուրջ ու պարկեշտ, զարգացած մըն էր։ Դարձաւ Իզզէթ փաշային եւ ըսաւ.

— Ես վստահութիւն ունիմ Նազըմ փաշայի բարեխղճութեան վրայ։ Ձեզ փափաքիր հարցնել ինչ որ Սուլթանը կը հրամայէ։ Թող ուրիշ մէկը հրամայէ հարցաքննել Նազըմ փաշան։

Իզզէթ փաշա պատասխանեց.

— Ոչ ոք կը կասկածի Նազըմ փաշայի անկեղծութեան եւ բարեծութեան վրայ։ Արդէն եթէ այս հրամանը տրուեցաւ, պարզապէս հերքելու համար է այն զրպարտութիւնները, զորս մէկ քանի շահախնդիր մարդիկ վերագրած են Նազըմ փաշայի։ Վեհափառն ալ վստահ է իր մասին։

Իզզէթ փաշա քաղաքավարութեան համար էր, որ այդպէս խօսեցաւ։ Միթէ չէ՞ր գիտեր իր Վեհափառ կայսեր ի՞նչ ապրանք ըլլալը։ Յետոյ [...]դառնալով ըսաւ.

— Երբ, հայկական դէպքերուն պատրաստութենէն երեք օր [...]լուր առնելով հանդերձ կարելի չեղաւ արգիլել ու զսպել, և առատ [արիւն հոսեցաւ] մայրաքաղաքին մէջ, կասկած ծագեցաւ որ պատճառը նազան կողմերէ կատարուած ազդեցութիւններն ու սպառնալիքներն են։ Կասկածը փարատելու համար, անհրաժեշտ է որ լուսաբանութիւն մը [տաք] այդ մասին։

Արդեօք ի՞նչ ըսել կ'ուզէր։ Ոչինչ կը հասկնայի։ Ապշած կը նայէի Իզզէթ փաշայի երեսը։

— Քիչ մը յստակ խօսեցէք, կը խնդրեմ, ըսի։ Իզզէթ փաշա գլխ[ով] Լէպիփ էֆէնտին հրաւիրեց քովնտի սենեակը եւ ըսաւ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
11 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1643 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՃԻՐ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

ԲԱՐԹՈՂ ՔԱՀԱՆԱՅ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

կիրակի օր փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ գործուեցաւ ոճիր մը, որ բարեբախտաբար, չունեցաւ ծանր հետեւանքներ։

Պատարագի վերջաւորութեան, օրուան պատարագիչը Բարթող քհնյ. Թագըմճեան, իջեր էր դպրաց դասը, աւետարանը համբուրել տալու հաւատացեալներուն, երբ ամէնէն վերջը, մօտեցաւ երիտասարդ մը եւ յայտնելէ վերջ թէ զինք հիւանդանոցէն դուրս բրածին, սկսաւ կրակել ատրճանակով մը, որ կ'երեւի, ձեռքին մէջ պատրաստ բռնած էր։

Առաջին գնդակը ձախ ուսէն վիրաւորեր էր պատարագիչ քահանան. ժողովուրդը սարսափահար կը խուժէր դէպի դուռ, մինչ ոճրագործը կը շարունակէր կրակել աջու ձախ, երկրորդ գնդակը ուղղելէ վերջ Վռամշապուհ եպիսկոպոսի, որ արթնամտութիւնն ունեցեր էր պատսպարուելու աթոռին առջեւի կողմը, եւսպառելէյետոյ ատրճանակին փամփուշտները, կը քաշէր դաշոյնը այս անգամ ու մինչեւ պահարան կը հալածէր Թովմա քահանան, որ փորձեր էր զինքը հանդարտութեան հրաւիրել։ Ու յետոյ, մէկ ձեռքը ատրճանակ, միւսով դաշոյնը բռնած, երբ կ'ուղղուէր դէպի դուռ, ատրճանակի պայթիւններէն հասնող ոստիկան մը կ'ազդարարէրիրեն անձնուիլ։ Ու զայն ձերբակալած, երբ կը տանէր ոստիկանատուն, եկեղեցիին դրան առջեւ հաւաքուած բազմութեան զայրոյթէն, բաւական դժուարութեամբ յաջողեցաւ փրկել ոճրագործը որ կ'երեւի գոհ չէր արդիւնքէն եւ կը շարունակէր սպառնալիքներ տեղալ Հոգաբարձութեան ներկայ անդամներուն։ Ժողովուրդը այս անգամ քաջալերուած ոստիկանին ներկայութենէն, կը խուժէր ոճրագործին վրայ, ոտքի, ձեռքի ու գաւազանի հարուածներ տեղացնելով։ Գաւազանի ուժգին հարուած մը հանդիպեցաւ ոստիկանին բազուկին։ Երկու ուրիշ հեծանուորդ ոստիկաններու օգնութեամբ միայն, կարելի եղաւ ժողովուրդը զսպել եւ ոճրագործը տանիլ ոստիկանատուն, ողորմելի վիճակի մէջ։

Բարեբախտաբար, Բարթող քհնյ. Թագըմճեանի վէրքը թեթեւ է։ Կապարը մխրճուած էր ուսին մէջ։ Պօժոնի հիւանդանոցին մէջ, կապարը հանելու համար գործողութիւն մը կրելէ յետոյ, փոխադրուեցաւ իր բնակարանը։

Ոճրագործը Թաւրիզցի Հայ մըն է Աղեքսանդր Աբրահամեան, ծնած 1903ին, արհեստով կօշկակար. Նախապէս երկար ատեն աշխատելէ վերջ Թուրքիոյ Ֆէնի մէջ, մէկ տարի առաջ եկեր էր փարիզ, ուր մինչեւ երեք ամիս առաջ, կ'աշխատէր կօշիկի արհեստանոցի մը մէջ։ Բայց, երե՛ք ամիսէ ի վեր անգործ էր եւ յաճախ դիմեր էր եկեղեցի նպաստ խնդրելու եւ միշտ ալ ստացեր էր։

Հինգ վեց օր առաջ, կրկին դիմեր էր յայտնելով թէ նոր դուրս կ'ելլէ հիւանդանոցէն ուր մտեր էր ջղային հիւանդութիւնը դարմանելու համար։ Այս անգամ սակայն, զինքը ճամբեր էին եւ կ'երեւի, այդ է որ զինքը մղեր է այս արարքին։

Աբրահամեան, որուն մտային վիճակը կասկածներ կը ներշնչէ, պիտի ենթարկուի բժշկական քննութեան։ Ոստիկանատան մէջ, հարցաքննութեան ընթացքին, հակասական յայտարարութիւններ ըրաւ եւ ըսաւ թէ անձնական վրէժխնդրութեամբ չէ որ ոճիրը գործած է, այլ «ժողովուրդին դատին ծառայելու», ու կամ «մարտիրոս Հայաստանի եւ պրոլետարիատի վրէժը լուծելու համար...»։

Աբրահամեան որ հիւանդանոցէն ելլելէ վերջ, ատրճանակն ու դաշոյնը գներ էր, ընկերային Ապահովագրութենէն իր ստացած 200 ֆրանքի գումարով, փարիզի մէջ կը յաճախէր համայնավար շրջանակներ եւ իր վրայէն գտնուեցաւ կարմիր Սէնտիքայի անդամատետր մը։

Հարցաքննութեան ընթացքին, երեւան ելաւ որ 1924ին ալ Աբրահամեան նման արարք մը գործած է։

Կիրակի օրուան եւ երէկուան ֆրանսական թերթերը երկար մանրամասնութիւններով կը պատմեն դէպքը։

Արագ ապաքինում կը մաղթենք Բարթող քահանայի, որ հայրն է ընկ. Մկրտիչ Երիցանցի։

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՀԱՅ ՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

26 տարու երիտասարդ մը, Գէորգ Այանեան որ Շոմէրաքի մէջ, իր կինը խեղդելէ վերջ, անոր դիակը նետեր էր գետը, ցմահ տաժանակիր աշխատութեան դատապարտուեցաւ Արտէշ Նահանգի Ոճրադատ Ատեանին կողմէ։

Հայեր եւ օտարներ Սուրիա չեն կրնար մտնել

Սուրիոյ Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէնութիւնը հովանաւորեալ երկիրներու Ապահովութեան պաշտօնէութեանց եւ սահմանային պահականոցներու հետեւեալ նոր հրահանգը ղրկած է, Հայերու եւ օտարներու ներգաղթին շուրջ.

1.— Արգիլուած է հովանաւորեալ երկիրներ մուտքը այն օտարներուն որոնք կուգան գործ փնտռելու յոյսով։ Բացարձակապէս արգիլուած է նաեւ մուտքը բոլշեւիկներու, անիշխանականներու եւ կասկածելի մարդոց։

2.— Ազատ կրնան մտնել օտարներ, որոնք օդափոխութեան կամ պտոյտի համար կուգան. բայց անոնք պէտք է ունենան համապատասխան փաստաթուղթեր իրենց հետ եւ բաւականաչափ դրամ։

3.— Հայերու մուտքը արգիլուած է, ի բաց առեալ այն պարագայէն, երբ անոնք հոս հարուստ ազգականներ ունենան եւ արտօնութիւն առած ըլլան ընդհ. ապահովութենէն։

Թուրք աւազակներ Սուրիոյ սահմանէն ներս

Թուրք աւազակախումբ մը Ուրֆայէն անցած է սուրիական սահման եւ երկու հովիւներ սպաննելէ վերջ, անոնց ոչխարի հօտերը քշելով տարած է Թուրքիա։

Վերադարձին, անոնք, պահակ ոստիկաններու հետ ունեցած են զօրաւոր բախումներ եւ ժամ մը տեւող ընդհարումէ վերջ կրցած են փախչիլ։

Հետեւեալ օրը, ուրիշ աւազակախումբ մը, ձիս աշիրէթէն, փորձած է սահմանը անցնիլ, բայց ընդհարում ունենալով սահմանապահ ուժերու հետ, վերադարձած է։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՇԱՐԺԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Երուսաղէմի մէջ, լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ շարժավարներու մտադրած գործադուլին մասին, որովհետեւ եթէ իրականանայ, վախ կայ որ ցեղային կռիւներու պատճառ դառնայ։

Այս գրգռութեան տուն տուած է անցեալ ուրբաթ օր, Արաբներու կողմէ կազմակերպուած հաւաքոյթ մը։ Արաբները՝ հիմնուելով կառավարութեան կողմէ զէնքի մթերանոցներու հաստատման վրայ, կը մեղադրեն այս վերջինը թէ կ'ուզէ Եգիպտոսը զինել։

Գործադուլը տեղի պիտի ունենար անկից մէկ ամիս առաջ, բայց ուշացաւ, սպասելով կառավարութեան կողմէ կատարուելիք քննութեան արդիւնքին։ Կառավարութիւնը կ'ուզէր տուրքերը աւելցնել։

Անցեալ երեքշաբթի օր հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը, լուրջ ազդարարութիւններ կ'ուղղէ շարժավարներուն։ Կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ չպիտի հանդուրժէ որ աշխատանքի ազատութիւնը խափանուի որեւէ կերպով եւ խիստ միջոցներու պիտի դիմէ։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Օտարականներու հարցը քննելու համար կազմուած յատուկ յանձնախումբ մը, իր տեղեկագրով կը դատապարտէ Ամերիկեան գաղթականական սպասարկութեանց կիրարկած «հակասահմանադրական, բռնապետական եւ ճնշիչ եղանակները», տարեկան մօտ 100,000 օտարականներու քննութեան գործին մէջ։ Իբրեւ հակամարդկային, տեղեկագիրը կը քննադատէ նաեւ Ամերիկա հաստատուած օտարականներէն, տարեկան մօտ 15,000 հոգիի վտարումը եւ կը հերքէ Ամերիկացիներու մտքին մէջ տեղ բռնած այն կարծիքը թէ երկրին մէջ գործուած ոճիրներուն պատասխանատուներն են օտարականները։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Վերջին վիճակագրութեան մը համաձայն, յուլիս 15էն մինչեւ 31 Գերմանիոյ անգործներու թիւին վրայ աւելցած են նաեւ 20,000 հոգի։

Յուլիս 31ին, անգործներու թիւն էր երեք միլիոն 976 հազար հոգի։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ

Չինաստանի ողողումները հետզհետէ կը ծաւալին, սպառնալով սովի մատնել 100 միլիոնի չափ բազմութիւն մը, որ իր ապրուստը կ'ապահովէ երկրագործութեամբ։ Աղէտեալները սովի ճիրաններէն փրկելու համար, Նանքինի կառավարութիւնը Ամերիկա ապսպրեց 62 միլիոն ֆրանքի ցորեն։

Մարդկային կորուստը մեծ է։ Յորդած գետերը կը քշեն բազմաթիւ դիակներ։

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գերմանիոյ մէջ 60,000 գերման հանրապետականներ ցոյց մը կատարեցին Վայմարի սահմանադրութեան հաստատման 12րդ տարեդարձին առթիւ, եւ այս պատեհութեամբ, հաւաստեցին իրենց բաղձանքը՝ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ հաստատուած տեսնելու բարեկամական յարաբերութիւններ։

Ֆրանսայի հանրապետական կազմակերպութիւնները շնորհաւորութիւններ ղրկեցին գերման հանրապետականներուն։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՐՈՒՍԻՈՅ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ՁԱԽՈՂԱԾ

Փրուսիոյ խորհրդարանը լուծելու համար, կիրակի օր կատարուած հանրաքուէէն չտուաւ համայնավարներու եւ ազգայնականներու սպասած արդիւնքը։ 26 միլիոն քուէարկուներէն 9,800,000ը միայն քուէարկեցին ի նպաստ լուծման, ուրեմն հարիւրին 37 համեմատութիւն մը, մինչ պէտք էր ըլլար կէս առ կէս։

Հիթլերեանները ձախողած ըլլալով մէկտեղ, այս թիւն իրենց համար կը նկատեն բարոյական մեծ յաղթանակ մը։

Հռոմի տեսակցութիւնը

Գերման վարչապետը Պրիւնինկ եւ արտաքին Նախարարը Քուրցիուս Հռոմէն վերադարձան Պերլին։ Գերմանեւիտալական այս տեսակցութեան մասին, մանրամասնութիւններ չեն հաղորդուիր։ Միայն իտալական «Ստեֆանի» գործակալութեան մէկ զեկոյցին համաձայն, այս տեսակցութեանց ընթացքին քննութեան առնուած է Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը։ Երկու կողմերը համամիտ գտնուած են որ ներկայի դժուարութիւններու առաջքն առնելու համար, անհրաժեշտ է բոլոր կառավարութեանց գործակցութիւնը եւ որոշած են իրենց կարելին ի գործ դնել, որպէսզի զինաթափութեան յառաջիկայ համագումարը դրական արդիւնքներու յանգի։

Պրիւնինկ եւ Քուրցիուս տեսակցութիւն ունեցած են նաեւ Պապին հետ։

Մուսոլինի Պերլին կ'երթայ

Գերմանիոյ վարչապետը հրաւիրեց Մուսոլինին որ Պերլին այցելէ։ Մուսոլինի ընդունեց հրաւէրը, բայց այցելութեան թուականը ճշդել յետաձգեց։

Յունաստան համայնավարներուն դէմ

Յոյն կառավարութիւնը քիչ ատենէն գործադրութեան պիտի դնէ խորհրդարանին կողմէ քուէարկուած օրէնք մը, որ կառավարութեան թոյլ կուտայ վարչական եղանակով՝ երկրէն արտաքսել հանրային անդորրութեան համար՝ վտանգաւոր նկատուող անձերը։ Ցարդ կիրարկուող օրէնքին համաձայն, նման անձերու երկրէն վտարումը կախում ունէր դատական վճռէ։ Ներկայ օրէնքին նպատակն է մասնաւորաբար հետապնդել անոնք որ համայնավար շարժման գլխաւոր վարիչներն ու դերակատարները ըլլալով մէկտեղ, կը գործէին մութին մէջ, վարագոյրի ետեւէ, եւ այս կերպով կը խուսափէին հետապնդումներէ, մինչ պատժի կ'ենթարկուէին անոնք որ գործի վրայ կը բռնուէին, այսինքն երկրորդական դէմքեր։

Նոր օրէնքով, երկրէն վտարումը պիտի կատարուի տեղական իշխանութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած յատուկ յանձնախումբի մը որոշումով։ Բայց անարդարութեանց առաջքն առնելու համար, պիտի կազմուին նաեւ վերաքննիչ յանձնախումբեր, որոնց պիտի կրնան դիմել անոնք որ կը կարծեն թէ անարդար որոշման մը զոհ կ'երթան։

Այս կարգի անձերը պիտի վտարուին Եգէականի կղզիները, ուր պիտի ենթարկուին խիստ հսկողութեան։

Համայնավարները Գերմանիոյ մէջ

Գերմանիոյ համայնավարները որոնք ուրբաթ գիշեր ցոյցեր կազմակերպած էին Պերլինի կեդրոնին մէջ, յաջորդ օրը շարունակեցին գրգռութիւններ սերմանել զանազան թաղերու մէջ։

Համայնավարներու կեդրոնատեղիին մօտերը բուռն բախում մը տեղի ունեցաւ ցուցարարներուն եւ ոստիկաններուն միջեւ, երբ այս վերջինները կը ցրուէին զանոնք։ Ոստիկանները որոնք պաշարուած էին համայնավարներուն կողմէ ստիպուեցան զէնքի դիմել։ Ցուցարար մը սպաննուեցաւ. ուրիշ մը ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ։

Երկրին ներսը, գլխաւոր քաղաքներու մէջ եւս, նման խռովութիւններ պատահեցան, մանաւանդ Պրեսլաւի, Համպուրկի, Տիւսէլտորֆի, Ֆրանքֆորթի մէջ, եւն։

.. Կիրակի օր եւս, նոր կռիւներ ծագեցան Պերլինի եւ քանի մը վայրերու մէջ։ Բազմութիւն մը հաւաքուեր էր համայնավար թերթին խմբագրատան առջեւ, երբ յանկարծ, հրազէններն սկսան գործել։ Երկու ոստիկան հարիւրապետներ մահացու կերպով վիրաւորուեցան. ուրիշ սպայ մը ծանրօրէն։ Ոստիկանութիւնը սկսաւ գործել։ Ժողովուրդը խուճապի մատնուած, ապաստանեցաւ քովնտի փողոցները։ Բազմաթիւ անձեր վիրաւորուեցան։*

Անգլ. «Տէյլի Էքսփրէս» թերթին երկու թղթակիցները որոնք լուսանկարներ կ'առնէին, յարձակման ենթարկուեցան համայնավարներու կողմէ եւ ծանրօրէն վիրաւորուեցան։

Բուռն փոթորիկներ Ռուսիոյ մէջ

Կեդրոնական Ռուսիոյ մէջ, բուռն փոթորիկներ պայթեցան, քանդելով բազմաթիւ բնակարաններ եւ պատճառելով նիւթական մեծ վնասներ։

Վաթսունի չափ մեռեալներ կան։ Աւելի քան 2000 ընտանիքներ մնացած են անապաստան։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Վերնագիրը տարօրինակ է։ 1925էն ի վեր Թրքական զինուորներ Սուրիա կուգային զինուած կամ անզէն։ Ֆրանսական իշխանութիւնը կ'առնէր անոնց զէնքերը եւ զանոնք կը ձգէր ազատ։ Ասոնք կամ գործ մը կը գտնէին եւ կամ գէշ գործերու ետեւէ կը պտտէին։

Այս դէպքերու պատճառը այն է որ Թրքական զինուորները գոհ չեն իրենց բանակներուն մէջ եւ ամէն օր կը ջանան փախուստ տալ եւ ապաստանիլ դրացի երկիրները։

Հիմա հազարէ աւելի Թուրք զինուոր կը գտնուի Հալէպի մէջ։ Ֆրանսական իշխանութիւնը որ եւ է վտանգ մը չի գտներ զանոնք սահմանէն դուրս հանելու։ Օրէ օր անոնց թիւը կ'աւելնայ։ Բայց ի՞նչպէս կարելի է թոյլ տալ կ'ըսէ Հալէպի «Թէքատտիւմ»ը, որ այս զինուորները գան մեր քով եւ խանգարեն երկրի կարգն ու խաղաղութիւնը։

ԹՈՒՐՔԵՒՊԱՐՍԻԿ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Թեհրանի մէջ Թուրքեւպարսիկ կառավարութեանց ներկայացուցիչները համաձայնութիւն մը կնքեցին։ Այս համաձայնութեամբ երկու երկիրներու քաղաքային դատարաններու կողմէ տրուած վճիռները փոխադարձաբար ի զօրու պիտի ըլլան երկու կողմերուն համար։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԷՆՔԸ

Թուրքիոյ մամուլի նոր օրէնքը վաւերացուած է Մ. Ժողովի կողմէ։ Օրէնքը պիտի հրատարակուի պաշտօնաթերթին մէջ եւ այդ թուականէն սկսեալ ի զօրու պիտի ըլլայ։

.. Նոր օրէնքի տրամադրութեանց համաձայն, ներկայ արտօնատէրներէն ոմանք չեն կրնար այդ հանգամանքը պահել, այս պատճառով, շահագրգռուողները սկսած են մամուլի տնօրէնութեան դիմել, իրենց արտօնութիւնները փոխանցելու համար պայմանները լրացնող անձերու անունին։*

Դիմողներուն մէջ կը գտնուի նաեւ «Իճթիհատ» հանդէսին արտօնատէր Ապտուլլահ Ճէվտէթ պէյ, որ չի կրնար արտօնատէր մնալ, որովհետեւ պետական ծառայութենէ զուրկ մնալու վճիռ տրուած է իր մասին, Չինադաղերին «Անգլիոյ Բարեկամներ»ու Միութեան անդամակցած ըլլալուն համար։

Ապտուլլահ Ճէվտէթ դիմած է եւ խնդրած որ իր հանդէսին արտօնատիրութիւնը փոխանցուի իր կնոջ անունին։

ԻԶՄԻՐԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Իզմիրի մէջ համայնավարութեամբ ամբաստանուած եւ ձերբակալուած անձերուն քննութիւնը մօտերս կ'աւարտի։

Վերջին պահուն լուր առնուած է որ Պոլսէն կարգ մը անձեր այդտեղի քանի մը հաստատութիւններու եւ խանութներու համայնավարական յայտարարութիւններ ղրկած են։

Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է այս գործին համար։

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդ. Միութեան գիտական Ակադեմիան ձեռնարկած է ֆրանս. յեղափոխութեան վերաբերեալ բազմաթիւ վաւերաթուղթերու հրատարակութեան։ Այս վաւերաթուղթերը երկար տարիներէ ի վեր պահուած կը մնային Ռուսիոյ թանգարաններուն մէջ։

ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՆՉԵՒ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Օրաթերթերթերու յարուցած այժմէական հարցերէն զատ, կարեւոր խնդիրներ կան, որոնք կը ներկայացուին գիրքերով եւ կը պարզաբանուին երկար ուսումնասիրութիւններով։ Անհրաժեշտ է երբեմն քաղհան ընել այդ ստուար գիրքերէն ալ, որոնք յաճախ կը շօշափեն մեր երկրին պատմութեան կապուած կարեւոր հարցեր։

Վերջերս անհագին հրատարակութիւններ լոյս տեսան բիւզանդական արաբական, փոքրասիական քաղաքակրթութիւններու մասին, քննական եղանակով մը ուսումնասիրելու համար դէպքերը, որ տեղի ունեցեր են մեր երկրին շուրջը։ Իսկ մենք, մեկուսացած, մեր ցաւին մէջ քաշուած, կարծես սպաննուած, մեր շուրջն ալ չենք դիտեր հիմա։ Օրաթերթերէ զատ, որոնց մէջ քիչ մը շատ ճիգ կը թափենք, չունինք ուրիշ հրատարակութիւն, թարգմանական կամ ինքնագիր։

Ուրիշները կը քալեն, մենք նստած ենք։ Այս վիճակով թերեւս շատ հեռու մնանք մեր դարէն։

Բաղհանի իմ համեստ, նոյն իսկ լրագրական փորձերուս մէջ, օրուան խնդիրներուն հետ՝ պիտի աշխատիմ տալ նաեւ գիրքերու մէջ յարուցուած այն հարցերը, որոնք կը ներկայացնեն ժամանակի վէճերը եւ, մօտէն կամ հեռուէն, կապ մը ունին մեր երկրին պատմութեան հետ։

Այսպիսի գիրք մըն է, արժէքաւո՛ր գիրք, Արդի աշխարհի հակասութիւնները (Les contradictions du monde moderne), զոր, քանի մը տարի առաջ լոյս ընծայեց յայտնի դէմք մը, Ֆրանսիս Տըլէզի։ Խորագիրը պիտի ուզէի թարգմանել Արդի աշխարհի հակամարտութիւնները, որովհետեւ կարծես հեղինակը աշխատեր է ներկայացնել մեծ պետութեանց աշխարհակալական մրցումները, թէեւ, իրականին մէջ, գիրքը ընկերային փիլիսոփայութեան փորձ մըն է, այնքան յստակ եւ լաւ պատրաստուած, որ կարելի է դասագիրք համարել։ Խոստովանինք, որ Տըլէզի սկեպտիկ նկարագիր մը տուած է իր գիրքին, երբ կ'ուսումնասիրէ ազգային հարցին շրջափոխութիւնը դարերու մէջ, նախ առասպելային նշանակութեամբ, յետոյ իրական իմաստով, նախ քաղաքական, յետոյ տնտեսական։ Հեղինակը կը կարծէ թէ ներկայիս աշխարհ կը ներկայացնէ տնտեսական միջկապակցութեան (interdèpendance économique) վիճակ մը։ Այսինքն տնտեսական շահերն են որ կը փոխարինեն ազգային ու քաղաքական ցանկութիւնները։ Եւ այս՝ շնորհիւ երկու ազդակներու,— մէկ կողմէ կատարելագործուեցան մեքենաները (արդիւնաբերութիւն), միւս կողմէ զարգացան արագ հաղորդակցութեանց միջոցները (շուկաներ)։ Ի վերջոյ շուկաներու եւ մեքենաներու միացեալ ծանրութիւնը յաղթեց քաղաքական բոլոր առասպելներուն, — ցեղ, ազգ, լեզու, — այսինքն տնտեսական հոգերը իրենց կառքին կապեցին քաղաքական ձին ու պայթեցաւ ընդհանուր պատերազմը։

Հետեւինք պահ մը պատմութեան, տեսնելու համար թէ ի՛նչպէս այդ երկու ուժերը, քաղաքական ու տնտեսական, հետզհետէ զարգացան, յետոյ իրարու միացան եւ սկսաւ ահաւոր կռիւը։

Ազգութեանց զարթօնքը կը սկսի 19րդ դարուն։

Ֆրանսական յեղափոխութիւնը, ազատագրելու համար մարդն ու հողը, եւ պաշտպանելու համար դանոնք արտաքին թշնամիներուն դէմ, իրաւունք տուաւ կառավարութեան զինուորագրել քաղաքացիներն ու գիւղացիները։ Նափոլէոն այսպէս անցաւ ազգային բանակի մը գլուխը եւ արշաւեց երկրէ երկիր։ Շուտով ազգային բանակներ կազմեցին պարտուած երկիրներն ալ, եւ այս անգամ Նափոլէոնն էր որ ինկաւ ազգային միացեալ բանակներու ճնշումին տակ։ Վիեննայի համաժողովին մէջ յաղթականները մոռցան սակայն խոստումները զորս տուած էին ազգային բանակներուն։ Եւ սակայն ազգային լեզուները հետզհետէ կ'ուռճանային ու կը զօրանային։ 1833ին մաճառերէնը կըյայտարարուի պաշտօնական լեզու, իսկ 1843ին՝ սերպերէնը։ Չեխերը, Պուլկարները, Յոյները կ'արթննային հետզհետէ։ Պետութիւնները կը ճնշէին զանոնք, սակայն միւս կողմէ կուիւ կը մղէին իրենց «հարստահարուած եղբայրներուն» ազատագրութեան համար։ Ու մինչ Ֆրանսա կը պահանջէր Ալզաս Լորէնը, տրամաբանական թուեցաւ շատերուն խորհիլ թէ պէտք է միացնել բոլոր այն ժողովուրդները, որոնք նոյն լեզուն կը խօսին։ Այսպէս ցարը աշխատեցաւ ազատագրել բոլոր Սլաւները (համասլաւականութիւն), յոյն կառավարութիւնը՝ իր ցեղակիցները (համահելլէնականութիւն)։

Շուտով ցեղակիցներու ազատագրութիւնը դարձաւ քաղաքական հակամարտութեանց խնդիր մը։ Ռուսիա կը մտածէր, Պալքաններուն մէջ Սլաւները ազատագրութեան մղելով, թաթը դնել Պոլսոյ վրայ։ Աւստրիա, ազգային ազատագրութեան նոյն այդ շարժումը շահագործելով, կ'ուզէր խափանել ռուսական ազդեցութիւնը Պալքաններու մէջ եւ իջնել Եգէական։ Միւս կողմէ, Ֆրանսա եւ Անգլիա, որոնք կ'ուզէին ցամաքային (կեդրոնական) պետութիւնները հեռու պահել Միջերկրականէն, ուժ կուտային Թուրքերուն։ Յանկարծ տեսնուեցաւ, որ Գերմանիա իր ազդեցութեան տակ առած է Թուրքիան։ Թուրքիա, այս «պաշտպանութիւններէն» օգտուելով, ազատեցաւ Ռուսիոյ երախէն (1878)։ Եւ դարձեալ, շնորհիւ այդ հակամարտութեանց, Թուրքիա ուրախ եղաւ որ Պուլկարիոյ Թագաւորը Պոլիս չմտաւ 1912ին, Ռուսիոյ սաստէն վախնալով։ Պուլկարիա ստէքէն ուզեց վրէժ լուծել եւ յարեցաւ Գերմանիոյ։ Պահ մը Ռուսիա եւ Գերմանիա իրար կը գտնեն Թուրքիոյ մէջ, առաջինը անդրկովկասեան իր երկաթուղին կ'ուզէր հասցնել մինչեւ Ալեքսանտրէթ, Կիլիկիոյ ծոցը, իսկ Գերմանիա իր երկաթուղին կ'ուզէր իջեցնել մինչեւ Պասրա, Պարսից ծոցը։ Սակայն, մէկ կողմէ Ֆրանսա, որ Սուրիոյ մէջ, Պոլիս-Պաղտատ երկաթուղիին երկայնքը, տնտեսական շահեր ունէր, եւ միւս կողմէ Անգլիա, որ Պարսից ծոցը ռազմախարիսխ մը կը համարէր Հնդկաստանի մէջ իր շուկաներուն պաշտպանութեան համար, չպիտի ուզէին որ Գերմանիա այդքան ուժովնար Թուրքիոյ մէջ։

Եւ Ռուսիա, Անգլիա եւ Ֆրանսա դաշնակցեցան, ստանձնեցին իթթիհատ թէրաքքը կուսակցութեան նիւթական ծախքերը, տապալելու համար Ապտիւլ Համիտը, որ բարեկամն էր Գերմանիոյ կայսեր։ Ապտիւլ Համիտի անկումէն յետոյ, Երիտասարդ Թուրքերու կառավարութիւնը դարձաւ յարեցաւ Գերմանիոյ։ Այն ատեն Անգլիա եւ Ֆրանսա խռովութիւն մը հանեցին Պալքաններուն մէջ, եւ յոյն, սերպ, պուլկար ազգերը միացնելով նետեցին Պոլսոյ վրայ։

Ինչպէս կը տեսնուի, մեծ պետութիւններն են որ կը կռուին, սակայն իրենք հեռու կը մնան եւ ռազմաբեմին վրայ կը խաղան միայն փոքր ազգերը։

Ասնպէս որ, առաջին անթիւ պիտի կարծուի թէ ազգային կռիւ մըն է, որ տեղի կ'ունենայ։ Կռիւին ազգային հանգամանքը, սակայն, առասպել մըն է, որովհետեւ իրականին մէջ աշխարհակալներու հակամարտ շահերու բախումն է այդ։

Մինչեւ այստեղ, այդ հակամարտ շահերը միայն քաղաքական գունաւորում ունին։

Յաջորդով՝ պիտի տեսնենք որ անոնք կը ստանան իրապէս եւ որոշապէս տնտեսական գունաւորում։

ԲԱՂՉԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ՌԱՊՊԻ,,

ՔՆԱՐԱՎԷՊ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«Սիգոննա»յէն յետոյ ահա «Ռապպի»ն։ Նշան Պէշիկթաշլեան, երեւի, խորապէս զգացած է Նոր Կտակարանի հմայքը։ Ահա հին, բայց սրբանուէր խորհրդանկարները իր վրձինին տակ կը վերակենդանանան թարմ ջնարակով մը։ Ահա ան անգամ մըն ալ խաչէն վար կ'առնէ մոմիան, անոր խոցուած կողերուն տակ կը փնտռէ սիրտը, անոր շուրջ կը ստեղծէ ժամանակը, կեանքը, աշխարհը․․․։

Քրիստոնեայ դաստիարակութիւնը շատ շատերուն քով մշակած է տեսակ մը հոգեկան տրամադրութիւն, զոր աւելի չգոյէ ուրիշ բառի, պիտի կոչեմ «աստուածաշնչական կարօտախտ»։ Շատեր, հակառակ իրենց քննադատական մտքին, երկար ատեն կը շարունակեն վերապրիլ, վերզգալ Աստուածաշունչի միթիք բոյրը, շունչը. այդ աւանդապատումը անոնց մէջ թողած է ներքին հայրենիք մը, ուր կ'երերան առհաւական ստուերները աստուածներու եւ նահապետներու, որոնց կարծէք պատգամաբերը եղած են առաջին եւ վերջին իմաստութեան. ներքին խորան մը, կամ ուրիշ բառերով, զգայնութեան եւ մտայնութեան տեսակ մը խորք, որուն կը կառչի այլեւս նոյն իսկ իրենց դրապաշտ ողջմտութիւնը...։

Ի հարկէ մանկութեան շրջանին, կոյս հոգիին կրած ներշնչումներն են որ կը պահեն իրենց ուժը այսպէս։ Տարիքը, փորձառութիւնները չեն կրնար միշտ հակազդել այդ նախնական յուզումներուն։ Ի՞նչ է արդէն կրօնքի զգայնութիւնը, հայրենիքի գաղափարը ոմանց քով, եթէ ոչ մանկութեան օրերուն առնուած տպաւորութիւններու ծալք մը, որ կը մնայ այլեւս անսրբագրելի։

Կրօնաշունչ այդ հայրենաբաղձութիւնը եղած է երբեմն աղբիւր մը գեղարուեստական ներշնչումներու. գեղեցիկ եւ անհունի յուզումը երբեք համեմատական, յարաբերական չէ մարդոց համոզումներուն հետ։ Այդ է պատճառը արդարեւ, որ մեր միտքը եւ սիրտը պիտի միան յաճախ անհաշտ եւ աներնել. եթէ սկեպտիկ մեր դատողութիւնը պիտի ջանայ աշխարհը վերլուծել եւ վերածել իր իմանալի եզրերուն, սիրտը սակայն, միշտ բնազանց, պիտի համարէ, պիտի ընդլայնէ տիեզերքի սահմանը մինչեւ գերբնականը...։

Այսպէս եւ ահա Յիսուսի առասպելը։ Քանիներ, Ռընանէն Պարպիւս փորձեցին կեղեւել եւ սօթտել աւետարանները. ի՛նչ մեկնութիւններ Քրիստոսի անձին շուրջ, զայն վերածելով երբեմն պատրանքի մը, երբեմն ալ գերիրականութեան մը, հասարակական իրարու եւ սակայն ճըշմարտանման ամէնն ալ։ Եւ սակայն պատմութիւնը խուսափեցաւ անոնց մատներէն եւ բոլոր ազնիւ ճիգերը՝ ճշմարտութիւնը սեղմելու եւ ամփոփելու՝ ծառայեցին միայն առասպելը ընդլայնելու։

Վերջի-վերջը եկած ենք յանգիլ եզրակացութեան մը։ Յիսուսը, իբրեւ պատմական փաստ, ինքնին հարց մըն է զուրկ կարեւորութենէ։ Էականը այն մտապատկերն է զոր ամէն հաւատացեալ կամ անհաւատ կը կրէ անոր մասին. այդ ենթակայական, այդ կենդանի պատկերն է միայն զոր այսինչները կը նկատեն իբրեւ բարոյական շարժառիթ, այնինչները իբրեւ գեղարուեստական տաղձ։

Իբրեւ այս, որ եւ է գրող կամ պատմող որ կը փորձուի մօտենալ Յիսուսի այնքան յայտնի, նոյնքան անսպառ հրաշապատումին, կը գտնէ եւ կ'արտայայտէ զայն, համաձայն իր խառնուածքին։ Գրող մը իր ներքին մառախուղը կամ սեփական պայծառութիւնը ունի. ու նիւթը կ'երեւի մեզ, լուացուած այդ ինքնուրոյն երանգներով ու լոյսերով։

Ահա եւ Պէշիկթաշլեանի «Ռապպի»ն։ Անծանօթ ուրուական մը չէ ատիկա, Ռապպին, բայց այս անգամ ան կ'երեւի մեզ ցոլացած նոր հայելիէ մը, հեզուկ, յուզուած եւ գունավառ հայելիէ մը, որ Պէշիկթաշլեանի խորքն է։ Նոյն երգը՝ որ այս անգամ կը թրթռայ խռովկոծ, գրեթէ տենդավառ քնարի մը վրայ...

*
* *

Արդարեւ Ն. Պէշիկթաշլեան հեթանոս մըն է. հեթանոս՝ իր զգալու եւ արտայայտելու ձեւերովը, իր կեանքի ըմբռնողութեամբ, իր արուեստով։

Պէշիկթաշլեան հեթանոս մըն է լայն չափով, գէթ այնքան որքան կը յայտնուի «Սիգոննա»յի, «Ռապպի»ի մէջ. ան կ'իջնէ արուեստի ամէնէն ուղղակի եւ սկզբնական աղբիւրներուն, ան իր զգայնութեան եւ արտայայտութեան միջեւ չի դներ ոչ մէկ կապանք կամ կեղծիք։

Հեթանոս հոգի մը առաւելապէս կ'ապրի զգայարանքներով. ոչ մէկ իմացական հակակշիռ չի գար խաթարել ուղղակի անմիջական տպաւորութիւնները։ Բացի այդ, հեթանոս ըմբռնումը կը նուիրականացնէ մարդու բնազդները, նոյնիսկ զայն կը ջանայ հաշտեցնել կրօնքի, բարոյականի, նոյնիսկ գեղագիտութեան հետ։

Ահա գիծեր զորս կը մատնէ Պէշիկթաշլեանի գրականութիւնը։ «Ռապպի»ի, այնքան որքան «Սիգոննա»յի էջերէն մտածումներէ աւելի պատկերներ է որ կը գունավառին, կը թրթռան. իր քնարերգակ էակներուն քով, բարդ կամ նուրբ զգացումներէ աւելի տարերային յուզումներ, կեանքէն բխող բնազդներն են որ կը խլրտին առաւելապէս։

Պէշիկթաշլեան,արտաքին պատկերները չուզեր, չի կրնար պահել իրենց բնական, պարզ երեւոյթին տակ. այլ կ'ընդլայնէ, կը ճոխացնէ աշխարհը իր երեւակայութեան տեսիլներովը։

Արեւելքի գինով, բոցավառ երազներով սնած է Պէշիկթաշլեանի երեւակայութիւնը։ Ան կը խտացնէ տպաւորութիւնները, մանաւանդ գոյները եւ բոյրերը, հեղձուցիչ թափ մը կուտայ անոնց։ Պիտի ըսեմ նոյն իսկ թէ երբեմն Պէշիկթաշլեանի քով գերազրգռուած վիճակ մը կայ, վիճակ մը որ կը յիշեցնէ արեւելեան բաղնիքի մը մթնոլորտը, ամառնային յետ միջօրէն ուր բոյրերը կը թանձրանան, մերկութիւնները կը փթթին ու կը նուաղին ծաղիկներու նման լոյծ գոյներու տակ ի՛նչ ի՛նչ տենչանքներ կը գալարուին օդին մէջ, ինչպէս գոլորշի ինչպէս երազ...

Վերջ ի վերջոյ Պէշիկթաշլեանի երգած աշխարհը կը կորսնցնէ շըփումը իրականութեան հետ. կը մնայ միայն տեսիլք մը, կրկներեւոյթ մը։ Ընթերցողը զգայնութիւնը կ'ունենայ բանդագուշանքի մը, կը տեսնէ հեքեաթունակ աշխարհ մը, այսպէս ինչպէս վարժուած ենք երեւակայելու Քանանու երկիրը, կամ երբեմնի Արեւելքը...

Նմուշի համար ըստ բախտի կուտամ քանի մը տող․

— «... Մերեմ իր ոսկեսնեակին մէջ, մեծ պատուհանին առջեւ պահ մը կեցաւ մտամոլոր։ Իր աչքերը մեղուներու նման կը թռչէին դէպի պարտէզ։ Երազանքի փեթթակներ կը կախուէին օդին մէջէն։ Փեթակները պայթեցան եւ լուսեղէն մեղրեր հոսեցան եւ լեցուցին ամբողջ պարտէզը։ Արեւին լոյսը կ'եփէր այդ մեղրերը։ Սպիտակ փրփուր մը ծնաւ եւ պարտէզին մէջ յորդեցաւ։ Փրփուրը լոյսի նման էր ու կը դառնար։ Յանկարծ կարմիր աստղ մը նշմարեց կապոյտ եւ լուսավառ անհունի մը մէջ։ Գոյներու քաղցրութեան մէջ նուաղեցան ու փակուեցան իր մեղու աչքերը։ Ու Մերեմ գոց աչքերով տեսաւ աստղին բացուիլը։ Հեռաւոր էակ մը իրեն կը նայէր։ Նիհար էր, հասակաւոր։ Անոր գլուխը նման էր կէս մը մարդկային, կէս մը հրեշտակային գլուխի։ Անոր աչքերուն քաղցր տկարութիւնը զօրաւոր էր արեւուն պէս։ Իր վարսերը մեծ հատիկներով Լիբանանի ողկոյզներուն նման էին...»։

Այս հատուածը երեւան կը բերէ «Ռապպի»ի լեզուական յատկանիշները, նոյն քնարական խռովքըծայրէ ի ծայր։ Պիրկ եւ բարկ այդ լարը չի թուլնար երբեք։ Պէշիկթաշ[լեանի] գրական բարբառը կը ծնի [...] պէս իր ներքին խանդավառ պատկերներէն, ազդեցութիւն կրէ իր թագուն երանգապնակ[ին] բոլոր գոյները կը փրփրին, կ'[...] կ'այրին։

Ու միանգամայն հնչուն, Պ[էշիկ]թաշլեան բնազդաբար կը փ[նտռէ] ու կը գտնէ անուններ, բառեր, [...]ութիւններ որոնք օժտուած երաժշտականութեամբ, հնչեղ քաղցր ձայնականութեամբ...

«— Շալոմ լէքհա, ունկն[...]

Այս բառերով կը սկսի ու էջէ էջ իրարու կը յաջ[որդեն] խորայեղական ոգեկոչումներ եւ նաւորուած անուններ.— Մ[...] Եէշուա, Սալպատ, Եուտա, [...] սալէմ, Մակտալա, Լազարէ, [...] լոմէ...

Փ. ՍԱՆԱՍ[...]

(Մնացեալը յաջորդով)

ՖԷՅՍԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

ԻՐԱՔ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ՀԱՆԴԷՊ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ

Իրաքի Ֆէյսալ Թագաւորին, Էնկիւրի այցելութեան ա[ռթիւ] «Ցէպա» հրատարակած է Էնկիւրիէն գրուած թղթակցութիւն որմէ կը քաղենք հետեւեալ հատուածները.—

Եթէ այս այցելութիւնը քիչ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ միջազգային տեսակէտով, նոյնը չէ սակայն երկու պետութիւններու սահմանային յարաբերութեանց, ինչպէս նաեւ Մուսթաֆա Քէմալի ձեռնարկած արեւմտացման գործին ինպաստ միգերու գործակցութեան մը տեսակէտէն։

Այս վերջին կէտին համար,կրնայ կատարելապէս ճիշդ ըլլալ — Էնկիւրիի մէջ յամառութեամբ պնդեցին այս մասին — թէ Մուսթաֆա Քէմալ Ֆէյսալը նկատած ըլլայ իրեն օժանդակելու համար նշանակուած անձ։ Իրաքի թագաւոր ըլլալով մէկտեղ, Ֆէյսալ չէ դադրած Շէրիֆ ըլլալէ, այն մասնայատկութեամբ որ Սիւննի ըլլալով հանդերձ, միեւնոյն ատեն Ալիական ալ է։ Անոր հայրը, Գուրանի մեկնաբանութեան վարպետ մը, ինքզինքը կը յայտարարէր ո՛չ կատաղօրէն Սիւննի, ոչ ալ մոլի Շիի։ Ֆէյսա՞լն ալ այդպէս կը նկատէ։ Այս անձը որ ժողովուրդը մղեց ընդդէմ թրքական տիրապետութեան, պիտի ուզէ՞ր իր հպատակները ազատագրել իսլամական նախապաշարումներէ։ Ամէնէն ըստոյգն այն է սակայն թէ՝ հոգիով մարմնով ինքզինքը պիտի նուիրէր այս գործին, եթէ ձեռնարկէր։

Սահմանային յարաբերութեանց առարկան էր երկու երկիրներու սահմաններուն շուրջը բնակող եւ ոտքի ելած Քիւրտերը։ Համաձայնութիւնն անմիջական եղաւ։ Պարծենկոտութեամբ թրծուած Արաբներն եւ իշխանաւո՛ր Թուրքերը Քիւրտերուն հանդէպ ցոյց կուտան հաւասար արհամարհանք։ Այս կարգի ինքնահաւանութիւնը առհասարակ կը մատնէ անձկութիւն։ Նման հարցերու մէջ, սովորական բան է ուրանալ լեզու ունենալու եւ կրթուելու համար զայն գործածելու իրաւունքը բոլոր անոնց, որոնցմէ կը վախնան։ Այսպէս է որ Պաղտատի կառավարութիւնը, թէեւ հոգատարութեան տակ, քրտական լեզուով քանի մը դասախօսութեանց կը հանդուրժէ միայն նախակրթարաններու մէջ։ Այս ողորմելի կրթութիւնը կը տրուի արաբական տառերով։ Թուրքիոյ Քիւրտերը այս ողորմութիւնն ալ չեն վայելեր։ Դպրոցներու մէջ, անոնց լեզուին գործածութիւնը արգիլուած է։ Անոնք միայն թրքերէնը կրնան սորվիլ եւ լատինական տառերով։ Շնորհիւ այս միջոցներուն, տգիտութիւնը պիտի պահպանուի եւ գիրքը իբր կապ չպիտի ծառայէ մարդոց միջեւ, զոր ամէն ինչ իրարու կը մօտեցնէ եւ որոնքիրարմէ կը բաժնուին միայն, երեւակայուած սահմանագիծով մը։

Քիւրտերու ընկերային եւ մտաւորական զարգացման մասին՝ տեսակէտներու այս նոյնութիւնը, հզօր պետութեան կողմէ այս հարցին հանդէպ ցոյց տրուած նա[...]տաւոր անտարբերութիւնը, այս[...]լոր ուժեղացած՝ սահմաններու կու. կողմերը կիրարկուող ճնշ[ման] նման միջոցներով, կ'ըսուի թէ ապահովեն Քիւրտերու իւրա[...] ու համակրութիւնը։ Այս տե[...] խաղաղեցման մը համար՝ համա[ձայ]նութիւնը դիւրին էր։ Իրաքի [...]չապետը Նուրի փաշա, Էնկ[իւրիի] մէջ իսկ ատոր համար աշխա[...] էր քանի մը ամիս առաջ։ Այդ [...]ծին մէջ ալ քաջալերուած էր։ [...]գատար պետութեան գործակալ[...] ինքնակալական անտարբերութ[իւնը] օգնած էր իրեն։ Շիտակ է թէ [...]միան Քիւրտեր,որոնք պիտի ըն[...]նեն զլացուած բնական իրաւու[նք]ներէ ծնող զգացումները։

Եւ սակայն, Քիւրդիստանը [...]տի կրնար միացնել Թուրքերը, [Ա]րաբները, Պարսիկները, առանց [...] տալու որ դաշնակցային կապ[...] հետեւանքն ըլլային խորհրդ[...] սպրանքներու, որովհետեւ, գր[...]բունի զետեղուած որքա՞ն գր[...]կաններ կան Մոսկուայի գործա[կալ]ներուն ձեռքը, որոնք արդէն Քիւ[րդիս]տիստանի մէջ կը քարոզեն, ծաւալ[...]ւորաբար ծանուանք Իրանի ճնշուած ցեղի եղբայրներու [ազա]տագրումը։

Բայց Քիւրտերը որ շատ բ[...]րու մէջ կրնան գերազանցել, ազատ են ջանք թափելու այդ [...]ղութեամբ, մեծ մասով, տակ[աւին] շատ յետամնաց են։ Պարտադր[...] առերեւոյթ հանդարտութիւն ուրեմն, կրնայ փոխանցման առ[...]լութիւններ ներկայացնել։

Էնկիւրիի կարգ մը շրջանակն[երը] այն զրոյցներն հանեցին թէ [...] եղած է Ֆէյսալ Թագաւորին որ [...]ուանց խորհրդակցելու Թուրք կառ[ա]վարութեան հետ, կարգադրած է [քա]րիւղի շահագործումը։ Իրօք, Մ[ու]սուլի դաշնագիրը Թուրքիոյ կու[տար] փոքր մասնակցութիւն մը հ[...]րու մէջ։ Բայց Անգլիոյ կ[...] բանակցողները պարագային յարմ[...] դիւանագիտութեան մէջ մա[...] քաղաքագէտներ չէին։ Անոնք չ[...] անգիտանար իրենց խօսակիցներ[ու] մտայնութիւնն ու նկարագիրը, կ[...] գաղբելի հարցերը, պահպանու[...] աւանդութիւնները, ո՛չ ալ պա[շտ]պանուելիք շահերը։ Սըր Ռոն[ալտ] Լինտսէ, արդէն հմուտ դեսպ[ան] միշտ զգուշացած էր անանիլ խօսքերով,կերերու շուքով։

1926 յունիս 5ին անոր կնք[ած] դաշնագիրը որ Իրաքի կը բ[...] Մուսուլը, անոր քարիւղները Քիւրտերը կարծ եւ յստակ էր։ [...]վաներ ամէն հարկատուութիւն ամէն յանձնառութիւն որ կր[նար] ծանրանար ապագային վրայ։ Քա[րիւղի] մասին, Թուրքիա պարգ[եւ] կը ստանար, 25 տարուան ա[...] ծանուած շրջանի մը համար,

…ղար ստերլինի միայն իրաւունք …ը, Իրաքէն արտածուած ամէն մէկ …միլիոն թոնոյի համար։

Որեւէ հսկողութիւն եւ հակա…լու իրաւունք իրեն մերժուած էր։ …րաքի կառավարութեան կողմէ իրեն …որուած ամէն թիւ ստիպուած էր …ալ նկատել։ Եւ որովհետեւ Անա…ոլուի մէջ զրոյց կը շրջէր թէ …նգլիա Թուրքիոյ կ'առաջարկէր 10-20 միլիոն ստերլին, Թուրքիոյ …ասնակցութեան բաժինը գնելու …ամար, Սըր Ռոնըլտ չոր կերպով …րաւոր ճշդեց թէ առաջարկը կը …ահմանափակուէր կէս միլիոն …տերլինով, մէկ անգամէն վճարելի։

Չի տեսնուիր թէ Էնկիւրիի կա…ռավարութիւնը ի՞նչ բանի վրայ …իմնած է իր խրատները։ Հաւանա…կան է որ կարծիքներ փոխանակ…ուած ըլլան այն վտանգներուն մա…սին զորս կը ներկայացնէ Քիւրտե…րու հարստացումը՝ քարիւղային …շրջաններու մէջ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկահայ կարմիր խաչի Արդ. պատգ. ժողովը, որ գու…մարուեցաւ Ֆիլատէլֆիայի մէջ, …հաստատեց հետեւեալ նախահաշիւը կազմած 1931—1932 տարեշրջանին հա…մար.—

Մուտք՝ (հաւանական)

Անդամավճարներէ՝	2,500.00
…պոմներէ	1,000.00
Ձեռնարկներէ	8,350.00
…ոմապահութենէ	2,000,00
Քարտերէ	650.00
…ացառիկ հասոյթ	500.00
Մուտքի ընդհ. գումար՝	15,000.00

Ելք.—

Քարտուղարութիւն	1,560.00
…րասենեակի	420.00
…իւանական	300.00
…անապարհածախս	500.00
Գումար	2,780.00

Այլեւայլք՝

…անուցումներ	300.00
…պագրական	300.00
…նախատեսուած	600.00
Ելք՝	3,980.00

Ասիկա այն գումարն է որ ան…քրաժեշտ նկատուեցաւ Հայ Կ. Խաչի …ազմակերպութեան մեքենան վարե…լու համար։

Իսկ պիւտճէի մնացեալ գումարը …աժնուեցաւ հետեւեալ վայրերուն …րայ.—

…ումանիոյ շրջանին	50.00
…ին Յունաստան	700.00
…ւարետ ղպրոցի հողին՝	900.00
…րակիա-Մակեդոնիա	150.00
…ուլկարիոյ շրջան	150.00
…աքովօ	100.00
…ոֆիայի Մեսրոպեան վարժարան	300.00
Սուրիոյ շրջան	1,000.00
Ազատագրութեան համար (Սուրիոյ շրջան)	1,500.00
Պէյրութի ճեմարանի սանե-րուն	2,00.00
(Իրաքի շրջան)	500.00
Ազատագրութեան համար Իրաքի շրջան	500.00
Առրպատականի	250.00
Հայաստանի	500.00
Ֆրանսայի շրջանին	150.00
Կարօտ վէթերաններուն	800.00
Ուսանողներու	600.00
Նոր սերունդի դաստիարակութեան	500.00
Գումար	10,350.00

Ելքի ընդհ. գումարը, ըստ պիւտճէի, կը հասնի 14,380 տոլարի։

Մուտքի եւ ելքի տարբերութիւնը պտի ղրուի դրամատուն իբր անձեռնմխելի գումար։ 1931 յուլիս 8ին Հ. Կ. Խաչը պատրաստ ունէր 3,419 տոլար եւ 49 սենթ։

⁂ Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչն ունի՝ 64 մայր-մասնաճիւղեր։

11 Սան-Սանուհիներու խումբեր։

Տուրք վճարող անդամ-անդամուհիներու թիւն է 1292 (ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կիներ եւ օրիորդներ)։

1930—1931 շրջանին կազմակերպութենէն հրաժարած են 51 ընկերուհիներ եւ ընկերներ։

3 հոգի մեռած են այս տարեշրջանին։

Կազմակերպութեան վրայ այս տարի միայն Ամերիկայի շրջանին մէջ (Միացեալ Նահանգներ, Գուպա եւ Գանատա) աւելցած են 395 (երեք հարիւր իննսունեւհինգ) անդամուհի-անդամներ։

Միայն Տիթրոյիթի Սաթենիկ մասնաճիւղին վրայ աւելցած են 42 նոր անդամներ։ Այս պատճառաւ Սաթենիկ մասնաճիւղը շահած է անդամներու յաւելման համար բացուած մրցանակը (Անդրանիկի նկարը)։

50 տոլար մրցանակ շահած է Փուլկարիոյ մասնաճիւղը, ամենաշատ անդամներ արձանագրած ըլլալուն համար։

ՀԱՅԵՐԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ԵՒ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ «Ազգարար»ը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ Էնկիւրիի եւ Կեսարիոյ տնտեսական կացութեան եւ հայկական բնկորներու կեանքի մասին.—

Էնկիւրիի ընդհանուր հայութիւնը կը բաղկանայ 300 տունէ, մօտ 1530 հոգի։ Հայ կաթոլիկները 120 տուն (510 հոգի) են։ Այս վերջինները բոլորն ալ արհեստաւոր են, սափրիչ, դերձակ, կօշկակար, թիֆթիկ եւ բուրդ մաքրող են։ Իրենց հոգեւոր հովիւն է Հայր Կղեմէս վրդ. Թօրպաճեան։ Մատուռ մը ունին Ս. Փրկիչ անունով, ուր կը կատարեն իրենց հոգեւոր պաշտօնը։

Իսկ Լուսաւորչականները 1020 հոգի, գրեթէ ամբողջովին արհեստաւոր ու մանիֆաթուրաճի են։ Կան 4-5 վաճառականի օգնականներ, 5 տունը բնիկ Էնկիւրիցի է, 75 տունը՝ Սթանոզցի, 35-40 տունը՝ Եոզկատի կողմերէն, 3 տունը՝ Գըրշէհիրցի, 10 տունը՝ Կէօկինցի, 8-10 տուն՝ Նալլուխանցի, 10-12 տուն Գալէճիկցի, իսկ մնացածները Զօրումցի, Սունկուրլուցի, Եւդոկիացի, Ամասիացի, Սեփաստացի քաղաքացիներ են։ Հոգեւոր հովիւն է Սահակ քհնյ. Տիվարճեան. ո՛չ եկեղեցի ունին, ո՛չ ալ դպրոց։ Անոնց զաւակները, հայ կաթոլիկ աշակերտներուն նման պետական տեղական դպրոցները կը յաճախեն։

Քահանային ամսաթոշակը միայն ազգապատկան քանի մը խանութներու վարձքէն կը վճարեն։ 3-4 հատ խանութներ ալ այրած են։ Օրը օրին քահանան կը կատարէ իր հոգեւոր պարտականութիւնը պսակ, մկրտութիւն, թաղում, եւայլն։ Տարին երկու անգամ Ծնունդին եւ Զատկին, մասնաւոր արտօնութեամբ կը պատարագէ, շարժական սեղանով մասնաւոր տան մը մէջ։

Էնկիւրիի շրջակայ վայրերու Հայերն են Սթանօզ՝ 10, Քէսքին՝ 12, Գալէճիկ՝ 8, Գըրշէհիր՝ 8, ընդամէնը 20-25 տուն։ Ասոնք ալ ջաղացպան, պարտիզպան են, եւ մեծ մասով աղքատ։

⁂ Տնտեսական տագնապը Էնկիւրիի մէջ ալ ազդեց. կարգ մը վաճառատուններ վճարումի դադրում եւ սնանկութիւններ ունեցան, անգործութիւնը շատցած է. տեղական գլխաւոր բերքը եւ թիֆթիկի բուրդի մթերանոցները մեծ վնասի ենթարկուեցան։

Պոլսոյ հետ բաղդատմամբ, ապրուստը աւելի սուղ է Էնկիւրիիմէջ։ Արդէն բնակարաններու վարձքը 100ին 25 սուղ է, իսկ անշարժ կալուածներու գինը 100ին 30 աւելի է։

Կեսարիոյ ապուխտագործներուն մէջ մեծ գործունէութիւն կը տիրէ 30-27 հազարի մօտ մորթուելիք կովեր գնուած են։ Կարինի, Մուշի, Ատանայի եւ Սեբաստիոյ կողմերէն բերուած այս կովերը մինչեւ 10 սեպտ. կ'արածուին, եւ 15 սեպտեմբերին երբ օդերը քիչ մը կը ցրտեն, կը մորթուին։

1914էն ի վեր տեսնուած չէր այսքան առատ կովի մորթուիլը։ Ամէնէն ընտիր ապուխտի քաշը Պոլսոյ մէջ 60-65 ղրուշի պիտի ծախուի։

Եօզղատ-Սեբաստիոյ կողմերու հայ գիւղացին, հունձքը ամբարելէ ետքը, առօրեայ գործերը կը թողու իր ընտանիքին, — եւ խումբ խումբ հոս կը փութան, ապուխտի գործերով զբաղելու համար։

1923ին Կեսարիոյ մէջ 14,000 հոր (տէզկեահ) կար, որոնց ամենակարեւոր միւղերը Հայեր կը գործէին։ Մօտ 130 հայ աշխատաւորուհիներ, կային, իսկ մնացածները թրքուհիներ էին։

Տարիէ մը ի վեր, հազիւ 3000 հոր մնացած է։ Գորգագործութիւնը շատ կայուն վիճակի մը ենթարկուած է։ Օրէ օր գինները անկում կը կրեն եւ արտածումը բնականաբար կը պակսի։ Ամերիկեան մաքսի խնդիրը, պարսկական գորգերու սարսափելի անկումը եւ սթօքի շատութիւնը այս արհեստը շատ անշահ դարձուցած են։ Նոյնիսկ ըսողներ կան թէ հորերուն թիւը հազարի պիտի իջնէ մինչեւ 1932 յունուար։

Հունձքը բաղդատմամբ նախորդ տարուան, աւելի շատ է այս տարի։ Նոր ցորենին 6 քաշը 25-30 ղրշ. է, գարին՝ 14-17, սիսոռը՝ 60 ղշ., բայց գնող չկայ։ Ալիւրի 6 քարը 25-40 ղշ. է, ընտիր սիսեռը՝ 40, ոսպը՝ 50։ Բայց խնդրանք չկայ։ Զտուած մաքուր իւղին 6 քաշը 480-600 ղրշ. է, բուրդին քաշը 35-40՝ ափիոնը 760-850, թարմ պանիրը՝ 130-180, միսին քաշը 20-30 ղշ.։ Բանջարեղէններուն գալով, գրեթէ ձրի են, վարունգին 100 հատը 10-15 ղշ. է, կանաչ լուբիային քաշը՝ 2-5 ղրշ., գետնախնձորը՝ 2-2.5, երանելի դդումը՝ 10 փարա…։

Այս տարուան ցուրտէն վնասուեցան պտղատու ծառերը։ Ծիրանին օխան 16-17ուկէսէն սկսելով 10 ղրուշի իջաւ։ Միւս պտուղները դեռ նոր պիտի հասուննան։ Խաղողը շատ առատ է։ Սմբուկը նոր ծախուիլ սկսած է, հատը 30 փարայի։ Մինչեւ 15-20 ղրուշի կը ծախուի 100 հատը։

Դաշտային աշխատութիւնը սկսած է, շատ գործունէութիւն կայ։ Հայ գիւղացիներն ալ Կեսարիա եւ շրջակայ գիւղերը կ'երթան ընտանիքով եւ 75-80 ղշ. օրավարձքով կ'աշխատին։ Այս պատճառաւ թանապուրի պէտքը աւելի զգալի դառնալով, մածունին օխան 4ուկէսէն 8ուկէսի բարձրացաւ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1913ին ֆրանսական բաժնետիրական ընկերութիւն մը տեղեկանալով որ Ալլահվերդիի շրջանը Բարանա եւ Կողբ գիւղերու շրջակայքը գոյութիւն ունին հանքային հարստութիւններ, աշխատեցաւ շահագործել։

Միխանա կոչուած տեղը կը փորեն, կը բանան երկու փապուղի 50-100 մեդր խորութեամբ եւ այնտեղ կը գտնեն մեծ քանակութեամբ լնոսկի (փլաթին)։ Յետոյ Կողբ գիւղին շրջակայքը եւս գտնուեցան պղնձի հանքեր։ Պէտք է նկատի առնել, որ մօտերը կը գտնուին Ալլահվերդիի պղնձի հանքերը։ Կողբեցիները մեծ քանակութեամբ պղնձահանք վերցնելով, կը տանէին իրենց տուները իբրեւ զարդարանք։

Կայ նաեւ ուրիշ հանք մը սրաքարի։ Անսպառ հանք մըն է այս։ Գիւղացիները հինէն ի վեր սովորութիւն ունէին օգտագործելու այդ հանքերը, նոյնիսկ արտածելու շրջակայ գիւղերը։

Սրաքարի հանքը կը գտնուի Բարանա գիւղէն 3 քիլոմեթր հեռու։ Քարերը երկու տեսակ են, — կարմիրագոյն ու կակուղ, որ շատ մեծ արժէք կը ներկայացնէ եւ կը գործածուի սրելու համար ամէն տեսակ գործիքներ, միւսը՝ սպիտակ եւ կարծր, որ կը գործածուի դարձեալ նոյն նպատակին։ Ահա այս քարերն էին, որ գիւղացիները պեղելով ու հանելով կը տանէին մինչեւ Թիֆլիս կամ Ազրբէջանի գիւղերը, ծախելու համար։

Երկրաբան Գ. Մուրադեան Ամասիայէն վեց քիլոմեթր հիւսիս ու արեւելք, Զալդաշ լերան ուղղութեամբ, երկու երկար գծով, երեւան հանեց օձաքարի առատ հանք մը։ Այս հանքերը կ'երկարին արեւելքէն արեւմուտք, մինչեւ թրքական սահմանը եւ հաւանօրէն դէպի Ղարախաչ-Զաջուռ, ինչպէս ցոյց կուտայ Արփաչայի արեւելեան ափը։

Օձաքարի այս հանքերուն մէջ երեւան ելան գունաքարի (chromite) երակներ, մասնաւորապէս Զալդաշ լերան հիւսիսային լանջքին վրայ։

Այս գունաքարը, որ տեսակ մը պողպատի հանք է, կը գործածուի, երկաթի հետ խառնուելով, գործիքներու պատրաստութեան, — օրինակ ռազմանաւերու զրահներ, թանկագին ներկեր եւ աղեր՝ կաշի վերամշակման համար։

Երկրաբան Մուրադեանի կարծիքով, այս շրջանին մէջ հաւանաբար կը գտնուին նաեւ անկիւզաքար, մագնիզիոմ, տալկ եւայլն.։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութիւնը հրահանգ տուած է Երեւանի եւ Լէնինականի քաղաքային խորհուրդներուն, որպէսզի կալեր պատրաստեն իբրեւ կայան օդանաւերու համար։

Օդանաւային կալերը պիտի օժտուին ելեկտրական լուսաւորութեան ցանցերով, քաղաքին հետ հաղորդակցութեան ճամբաներով, ելեկտրակառքերով, ջրմուղով։ Որոշուած է նոյնպէս օդային գիծ մը հաստատել Ջուլֆա-Մեղրի-Բագու ճամբով եւ կապել նաեւ Ղափանը, իբրեւ արդիւնաբերական կեդրոն։

Ուրիշ զեկոյց մը կ'ըսէ թէ արդէն իսկ շահագործման մէջ են հետեւեալ գիծերը.— Թիֆլիս-Բագու, Բագու-Հանքային Ջրեր, Բագու—Փէհլէվի։ Շուտով պիտի պիտի բացուի Թիֆլիս—Սոչի գիծը։ Ծրագրուած է նաեւ պատրաստել հետեւեալ գիծերը.—

Թիֆլիս—Լէնինական—Երեւան, Թիֆլիս—Հանքային Ջրեր, Բաթում—Քութայիս — Մեստիա, Բագու-Երեւան—Պաթում, Բագու — Կրասնովոդսկ, Բագու—Մախաչկալա—Աստրախան—Գուրիեւ։

Ուրիշ գիծ մըն ալ Ռոստովէն Պաթում։ Եւ ըստ նոր ծրագրի մը.

1.— Թիֆլիս — Լէնինական — Անի — Սարդարաբադ — Երեւան։

2.— Պաթում — Արտա Թուման — Ախալցխա — Ախալքալաք — Չիֆթալու—Լէնինական — Երեւան։

3.— Երեւան — Դավալու — Նորաշէն — Նախիջեւան — Ջուլֆա — Օրդուբադ — Մեղրի — Ղափան — Աջիքաբուլ — Բագու։

Օդանաւային կայաններ պիտի հաստատուին Երեւանի, Լէնինականի, Վորոնցովկայի, Անիի, Սարդարաբադի, Չիֆթալուի, Դաւալուի, Մեղրիի եւ Ղափանի մէջ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ԵՐԳՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Անցեալ նոյեմբեր 28ին, իմ պատրաստած «Երգն Հայաստանի» ֆիլմը ըստ օրինի ենթարկեցի գրաքննութեան եւ ստացայ արտօնագիրը (Թիւ 40049)։

Այդ ֆիլմը, ինչպէս գիտէք, ցուցադրուեցաւ Ֆրանսայի բոլոր կեդրոն քաղաքներուն մէջ։ Մարսիլիոյ մէջ ոստիկանութիւնը ինծի հաղորդելով թրքական հիւպատոսին բողոքը, պահանջեց ներկայացնել գրաքննութեան թուղթը, և իմանալով որ կանոնաւոր է, ազատ համարեց ֆիլմը։ Եղածը պարզ թիւրիմացութիւն էր, քանի որ Թուրքիոյ մասին որ և է ակնարկ չկայ ֆիլմին մէջ։

Սակայն մեծ եղաւ զարմանքս, երբ Փարիզ վերադարձիս ստացայ պաշտօնական թուղթ մը Գրաքննութեան Դիւանին կողմէ (Beaux Arts) որմէ առնուած էր արտօնագիրը։ Պահանջեցին երկրորդ անգամ ֆիլմը քննութեան ենթարկել։

Ուզեցի պատճառը հասկնալ եւ պատասխանեցին թէ արտաքին նախարարութեան պահանջն է, հիմնուած թրքական դեսպանի բողոքին վրայ։

Ֆիլմի վերաքննութիւնը կատարուեցաւ յուլիս 10ին, ի ներկայութեան երեք նախարարութեանց ներկայացուցիչներուն (արտաքին, ներքին եւ զատական)։ Իսկ օգոստոս 4ին ստացայ պաշտօնագիր մը որով կը պահանջեն.— 1. Փոխել ֆիլմին անունը։ 2. Վերցնել ֆիլմի վերջին տեսարանը, այսինքն հայկական դրօշակը, Էջմիածինը՝ Արարատով։

Ֆիլմին նոր անունը ժամանակին կը յայտարարուի թերթերու միջոցաւ։

Ն. ԿՈՐԳԱՆԵԱՆ

ՑԵԽԻ ՀԵՂԵՂ

Այս օրերս տեղացող յորդառատ անձրեւները պատճառ դարձան որ 2000 խորանարդ մեդր հող փրթի լեռնէն եւ ցեխի վերածուած սահի Սալանշ եւ Մակլան գիւղերուն միջեւ Խուփինէ Ռփաղ գետակը։

Գետակը այս պատճառով ալ յորդեցաւ եւ ողողեց շրջակայքը։ Երեք տուներ մնացին ցեխի հեղեղին տակ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

…Յետոյ պզտիկ մանղալին մէջ …անի մը ածուխ ալ աւելցուց, … կրակին վրայ զետեղեց …տուկը, որ սովով լուբիա կը …արունակէր, օրը պահք ըլլա…ուն։ Սեղանին վրայ կարգի …րաւ պնակը, դգալը, պատա…աքաղը, հացը, ջրին սրուակը … գաւաթը։ Քարիւղի լամպան …լ մաքրեց, պատրաստեց, լուց…ին տուփն ալ քովը դրաւ, ա…ոռը պատուհանին առջեւ քա…ելով, ժամագիրքը առաւ, ի…իկուան աղօթքները կարդալու։ …իչ մը ետքը խուցին դուռը …ացուեցաւ։ Ժամկոչն էր, որ …տ դառնալով գնաց սանդուխին …լուխը սպասողի մը ըսաւ.

— Հրամմեցէք, հոս է։

Տէրտէրը աթոռէն ելաւ։ Դըր…ն մէկը կուգար, քանի մը …այլ անոր ընդառաջեց։ Եկողը …րս մտաւ, դուռը գոցեց. քա…անան, վախնալով, ետ ետ գնաց, պատին կռթնեցաւ։ Այցելուն իր առջեւն էր, ֆէսը հանած, եւ ծռած՝ ձեռքը կը քաշէր համբուրելու։

— Ես քեզ մեղա՛յ, տէ՛ր հայր, ես քեզ մեղա՛յ, մրմնջելով։

— Ամէնքս Աստուծոյ մեղայ, օրհնա՛ծ, ամէնքս Աստուծոյ մեղայ, աղաղակեց տէրտէրը այլայլած ձայնով։ Ու յանկարծածին յուզմամբ այցելուին ճակատը քաշեց պագաւ։

Երկուքն ալ թաշկինակնին հանեցին, աչքերնին սրբեցին, ու րոպէ մը իրարու դէմ կեցան, մեծ խռովքութենէ մը թեթեւցած սրտով։ Տէրտէրը աթոռին մէկը բերաւ հայրապետ էֆէնտիին հրամցուց, միւս աթոռն ալ ինքը առաւ։ Ու դէմ առ դէմ նստան։

— Է՛, նայինք ընտա՞ր էք, հարցուց էֆէնտին խանդաղատանքով։

— Փա՛ռք Աստուծոյ, ողջ առողջ ենք, ի՛նչ ըլլալնիս յայտնի է։ Ազգին վիճակին ամէնքս ալ բաղդակից ենք։

— Գիտեմ, տէր հայր, գիտեմ, ազգին համար շատ բան քաշեցիք։ Աստուած վարձահատոյց ըլլայ։ Չարչարանքը, նեղութիւնը ամէնուս համար ալ է։ Աստուծով ամէն բան կը շտկուի։

Էֆէնտին «ամէնուս համար է»ին վրայ թեթեւ մը շեշտեց։ Անդրադարձաւ որ քահանան կը զգուշանար իրեն բանտարկմանը ո՛եւէ ակնարկութիւն ընելէ։ Անշուշտ չէր ուզեր զինքը պզտիկ ձգել իր անցեալ ամբարտաւանութեանը համար։ Բայց ինքը վերաւոր էֆէնտին սփոփանքի կարօտ էր. ուստի խօսքը ինքը բացաւ։

— Այնպէս է, տէր հայր, այնպէս է, ամէնքս ալ ազգին բաղդակից ենք։ Մեր գլխուն ալ շատ բան եկաւ։

— Լսեցի, էֆէնտիս, լսեցի, պատասխանեց տէրտէրը անկեղծ վշտակցութեամբ։ Ի՞նչ ընենք, ամէնքս ալ Հայ ենք։ Մեր պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ այս անօրէն մահմետականները միշտ մեր մեծերուն գլուխը կ'ուզեն ուտել։ Անշուշտ Յուշիկներուն մէջ կրակի տարուան աղէտը կարդացեր էք։

— Կարդացեր եմ, տէր հայր։

— Ին առաջ մեր քաջ նախարարները այրեցին, որպէսզի անտէր անտիրական ժողովուրդը դիւրութեամբ կոտորեն։ Միշտ միեւնոյն քաղաքականութեան հետեւած են։

Այս միջոցին տէր Յուսիկ տեղէն ելաւ, սուրճ պատրաստելու. էֆէնտին թող չէր տար որ նեղութիւն քաշէ։ Բայց դուռը բացուեցաւ. ժամկոչը երկու սուրճ կը բերէր։ Տէր Յուսիկ ներողութիւն խնդրեց, որ սիկառ չի կրնար հրամցնել, վասնզի ինքը ծխող չէր։ Էֆէնտին հատ մը գրպանէն հանեց, ու սուրճը խմելով, խօսակցութիւնը շարունակեց։

— Է՛, նայինք, տէր հայր, ե՞րբ կը մեկնիք, հարցուց։

— Շիտակը էֆէնտի, որոշ բան մը չեմ գիտեր։ Մօտերս նոր Պատրիարք պիտի ընտրուի, կ'ըսեն։ Կը յուսամ որ Սրբազանը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ։ Բացակայութիւնս շատ տարի տեւեց, ժողովուրդը կը սպասէ։ Ընելիք շատ բան կայ։

— Ի՛նչպէս, իմացա՞ք բան մը, ձեր գեղն ալ դէպք պատահե՞ր է, շատ դժբախտութիւններ տեղի ունեցե՞ր են։

— Ատ մասին փոքր նախախնամութեան, էֆէնտիս, լսեցի որ մեր գեղը անփորձ մնացեր է։

— Ի՛նչ կ'ըսէք, ատ ի՛նչ հրաշք։

— Էֆէնտի, միակ պարզ հըրաշք մը չէ։

— Հապա՞։

— Մեր տղաքը ժամանակին խելք ըրեր են ու քանի մը հրացան առեր պահեր են, քիչ մըն ալ զինավարժութիւն սորվելով։ Խուժանը դրսէն մեր գեղին վրայ յարձակում ըրած ատենը, տղաքն ալ անոնց վրայ յարձակեր են, եւ թշուառականները լեղապատառ կը փախչին։ Երիտասարդները անոնց ետեւէն կը վազեն եւ ուրիշ հայ գեղերու ալ օգնութեան հասնելով՝ զանոնք ալ փրկեր են։ Ա՛խ, էֆէնտիս, եթէ ամէն քաղաք ու գեղ ալ սանկ նախատեսութիւն ունեցած ըլլար, բանիկ մը չէր պատահեր։

Այս տեղեկութիւնը լսելուն՝ էֆէնտին պահ մը մտախոհ լուռ մնաց։ Կը հասկնար թէ «ժողովուրդի խոհեմութիւն»ը զէնք ունենալու եւ զինավարժութեան մէջ կը կայանայ։ Հետաքրքրութիւնը արթնցաւ, եւ տէր Յուսիկէն քանի մը տեղեկութիւններ ուզեց, կը զարմանար թէ անծանօթ գեղի մը մարդիկ ի՛նչպէս եղեր է որ կրցած են հեռաւոր ապագան նախատեսել։

Քահանան համառօտակի մը պատմեց տարիներէ ի վեր տեսնուած պատրաստութիւնները, բայց առանց ինքզինքը մէջ խառնելու, ամէն ինչ երիտասարդներուն կազմած ընկերութեան վերագրելով։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է
Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Խանասորի Տարեդարձի առթիւ։ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին։ Այս Շաբաթ իրիկուն։ Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ զաւեշտ։ Մուտքը ազատ է

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

Օգոստ. 16ին Բլամառի անտառին մէջ

կը խօսին՝ Պ. Պ. Կ. ԳԷՈՐԳՋԱՆԵԱՆ և ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Եւրոպական եւ հայկական տարազով հայկական պարեր, մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» Նուագախումբի արտասանութիւններ։Ձոխ պիւֆէ։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Խանասորի արշաւանքին առթիւ

Հ. Յ. Դ. Ռազմիկ խումբին կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Առնուվիլի զօրանոցին մօտիկ անտառին մէջ։ Գեղարուեստական բաժին։ Ճոխ պիւֆէ։

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ (ՊԱԼԵՆՑ)

51 Rue Monsieur - le - Prince, PARIS (VIe)

Հեռաձայն՝ Danton 88—65 Մէթրօ՝ Odéon

Գրատանս մէջ կան հայերէն եւ ֆրանսերէն ամէն տեսակ գրքեր, գրական, գիտական, դպրոցական, թատերական, առողջապահական, լեզուաբանական (բառարաններ, զրուցատրութիւն), ինչպէս նաեւ երաժշտական կտորներ (Կոմիտաս վրդ.ի, Հայաստանի երաժիշտներու, Սինանեանի, Սրուանձտեանցի, Պարթեւեանի, եւայլն։)

Գաւառէն եւ արտասահմանէն ստացուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։ Գործառնութիւնները միշտ կանխիկ դրամով։

Կը գնենք եւ կը փոխանակենք հին կամ գործածուած գիրքեր։ Օրը օրին կը ստանանք նոր հրատարակութիւնները, Հայաստանէն եւ գաղութներէն։

Վարձու կը տրուին վիպական գրքեր շաբաթը միայն 3 ֆրանքով (ամիսը 10 ֆր.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՀԱՄԱՌՕՏ ԳՐԱՑՈՒՑԱԿԸ

ՈՒՆԻՆՔ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ, ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՆՔ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԿԱՐԳԻ ԳՈՐԾԵՐ

1932Ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ

Պատրաստութեան մէջ է 1932ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ, որ պիտի ունենայ անցեալ տարուան գիրքին կրկին ծաւալը։ Տուէք ձեր անուն հասցէն, հրատարակութիւնը ձրի է։ Սկսած ենք ընդունիլ ծանուցումներ Փարիզէն եւ գաւառներէն։ Պահանջել մեզմէ ծանուցումներու նոր սակագինը։

Լիոնի մեր ներկայացուցիչն է Պ. Սահաթճեան, 11 Rue Claude-Boyer, Lyon.

գրել հետեւեալ հասցէին.— L. Mozian, 5 rue Champlain, Paris (20)

ՕՐ. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
ԵՒ
ԱՒԵՏԻՍ ԴՈՒՇԱՔՃԵԱՆ
(Տէնիզլիցի)

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Իսի լէ Մուլինօ 8 Օգոստ. 931

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, գործ.— 489.80:
Սէն Շամոն, գործ.— 330.90:
Շաթու, Չէն.— 70,
Լիոն, Տ.Ա.—35, Սկսանք ղրկել:
Հայլանտ փարք, տքթ.ք.—20տոլ.:
Քոմէլ, Պ. Տ.— 35,

Թաւրիզ, Հ. Ա.— Մինչեւ այսօր չենք ստացած «վասպուրական»ը ոչ խմբագրութեան, ոչ ալ վաճառման համար:

EMPIRE Միւզիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

Կ'ուզուի *հայ շօֆէօր մը լիվրէզոնի* (liv raison) *համար։ Դիմել Պ. Ինճեանի*, 148bis Rue Hoche, Colombes.

Գործ *կը փնտռէ հայ խոհարարուհի մը։ Վարժ տնական աշխատանքներու Դիմել կամ գրել Պ. Պօտուրեանի,* 11 Rue Sénêgal, Paris.

8, RUE CHATEAUDUN
MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է
MÈTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՐԻ Ջաւարեան կոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովրդայսօրըերեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ջաւարեան ակումբին մէջ։ կը խօսի ընկ. ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութիւնը 1908—1914 շրջանին, կը հրաւիրուին միայն ընկերները։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովրդայսօրըերեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Մ. Լուսիկեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին

ՊԵՏՐՈՍ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ
մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի Ռոստոմ» կոմիտէն եւ Լսարանական միութիւնը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Մ. Լուսիկեանի եւ իր պարագաներուն ընկ. Պ. ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գ. Արապեան եւ Պ.Յ. Հաճիմանուկեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ՕՐ. ՄԱՐԻԱՄԻԿ ԱՐԱՊԵԱՆԻ
դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պրուսայի Սէլէօզգիւղէն Տիկ. Իսկուհի Մարտիկեան կը փնտռէ իր որդին Մաթէոս Մարտիկեան (25 տարեկան) որ Պոլսէն փոխադրուած է Քորֆուի որբանոցը, ուրկէց 1923ին մեկնած է Ֆրանսա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցող Սէօլէօզցիներէ եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել Իսկուհի Մարտիկեանի 6 Rue Luski, Roustchouk, Bulgarie.

— *Ադապարայցի (Գոնիա) Վերոնիքա Կարապետեան՝ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Երուանդ Կարապետեան։ (Հայրը՝ Սրապ, եղբայրները՝ Կարապետ, Յակոբ մեռած են։) Երուանդ 8—9 տարեկան հասակին դրուած է Տէր Զօրի Թուրք վարժարանը, Անկէ իվեր մայրը լուր չունի զաւկէն։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Էլլէն Բիւզանդ,* 48 Etienne Dolet. Alfortville (Seine), France.

— կը փնտռուի եալովայի Գըլըճ գիւղէն Առաքել Պէյազեան, 1923—1924ին կը գտնուէր Լա Սէյն (Մարսէյլի շրջան), Լուր կայ թէ փարիզ մեկնած է եւ այժմ կ'ապրի իր մօրը Արմենուհիի եւ իր քոյրերը Արշալոյսի եւ Բեռուզի մօտ։ կ'ենթադրուի թէ իրենց բնակարանը կը գտնուի Ալֆորվիլ, իմացնել՝ Vahram Sinanianի, epicerie, 169 Rue Duguesclin, Lyon. (Rhône).

Վարձու են կահաւորուած սենեակներ մէկ կամ երկու անձի համար, դիմել 3 Impasse Bernard duBois, Marseille.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդթ. եւ փորիսի։ Ամէնօր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12։*

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

CORDONNERIE «AKAP»
Maison A. KAPIKIAN

17 Ave. Philippe Auguste, PARIS (11) Tél. Roq. 39-89

Մէթրօ՝ ԱՎՐՈՆ կամ ՆԱՍԻՈՆ

Չափու վրայ տոկուն եւ ճաշակաւոր կօշիկ ունենալու համար ոտքի կազմախօսական ձեւը ուսումնասիրած կօշկակարը միայն գոհացում կրնայ տալ ձեզի։ Մասնագիտութիւն *Բռէփ տը Շինի։* Հեռաձայնով իսկ կրնաք խորհրդակցիլ, ժամադրութեամբ չափ առնելու կուգայ:

Մասնաւոր արհեստանոց կօշիկներու նորոգութեան

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Varicesի (վառիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով:

Ցիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-49

(կառ. տիւ Նօռի եւ կառ տը լ'էսդի մէջտեղը)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՅԵ՛Ր, ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՁԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆՑԸՆԵԼ, ԳՆԵՑԷՔ

ODÉON — La Voix de son Maître — SEVA PARIS

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՓԼԱՔՆԵՐԸ ԱՄԵՆԱԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

L. NICHANIAN

56 Rue Piat, Paris (20) Մէթրօ Պէլվիլ

Ամառուան եղանակին ֆօնօները կը ծախուին ամենազեղչեալ գիներով

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու պատուոյ մէտայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն՝ կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), *գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում* (radiothérapie profonde) *նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։*

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի *գործողութիւն։ Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։*

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, թելադրական եւ ֆրէօյտեան մեթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներական հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի *պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք*

Դարմանատան ատամնաբոյժը կ'ընդունի վերոյիշեալ ժամերուն։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն։

Հասցէ՝ 126 Rue Legendre (17) Tél. Marcadet 07—42

Métro: La Fourche եւ Brochant, Autobus H. R. Rbis Tramway 39, 40, 42, 5:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

30.— ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ՍԱՐՍԱՓԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

— Բոլոր այս դէպքերուն մէջ կը կարծուի թէ Դահաժառանգին ձառը կայ։

Ապշութենէս սառեցայ։

Այդ պահուն «աղա» մը մտաւ ներս, և ըսաւ թէ Վեհափառը կը կանչէ Իզզէթ փաշան։ Իզզէթ փաշա դուրս ելաւ։ Մենք ալ դարձեալ միւս սենեակը գացինք։ Այս անգամ հարցաքննիչի կարգը տրուեցաւ Հաճի Մահմուտ էֆէնտիի։ Այս մարդը խիստ լեզու մը ունէր, տգէտին մէկն էր։ Խօսքը այսպէս սկսաւ.

— Ես գրագէտի պէս խօսիլ չեմ գիտեր։ Շիտակ շիտակ և կոշտուկոպիտ կը խօսիմ։ Կ'ըսեն թէ այս դէպքերը հայերը կատարեր են։ Հայերը իրենք իրենց և առանձինն բան մըն ալ չեն կրնար ընել։ Առիկա դուք ալ չէք կրնար ուրանալ։ Անկարելի է որ չգիտնաք նաեւ թէ ո՞վքերն են Հայերը կը մղեն ու կը դրդեն Հարկաւ կողմէ մը ձեզ խաբած են։ Աշխարհ գիտէ թէ Վեհափառը որքա՜ն ներողամիտ է և ողորմած։ Մարդ չկայ, որ յանցանք չունենայ, եւ չկայ մէկը որ անգամ մը խաբուած չըլլայ։ Եթէ հիմա ճշմարտութիւնը խոստովանիք, Վեհափառին մեծ ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլաք։ Ինչ պատասխան որ տաք, թո՛ղ գրագիր էֆէնտիները նօթագրեն։

Խնդիրը հասկցուեցաւ։ Սուլթանը կը կարծէ թէ Երիտասարդ Թուրքերու միութիւնը ու Դահաժառանգը դաշնակցեր են եւ գիս ալ իրենց կապեր են։ Միասին իբր թէ մե՛նք կազմակերպեր ենք Հայերուն յեղափոխութիւնը։

Արդէն Ապտիւլ Համիտ, ասկէ առաջ ալ անգամ մը պալատ կանչելով գիս, անձամբ ըսաւ ինծի.

— Հայոց գործը չէ այս խռովութիւնը։ Հայերը այս խնդրին մէջ կը ծառայեն իբրեւ գործիք։ Պէտք է, որ գիտնաք թէ ո՞վքեր են իսկական խռովարարները։ Երբ երեւան չհանէք զանոնք, երբեք վերջը չի գար այն խռովութիւններուն, որոնք կը վերագրուին Հայոց։

Օր մըն ալ «կիւոիշ միւտիրի» Հաճի Մահմուտ ոստիկանական նախարարութիւն զրկեր էր։ Այս օրհնած մարդը այսպէս խօսեցաւ ինծի.

— Վեհափառը հրաման ըրաւ ըսելու քեզի. «Փոքր տարիքէն կը ճանչնամ զինքը, անտեղեակ ալ չեմ թէ խեռ միտքով («սիվրի աքըլը») երիտասարդ մըն է։ Գիտեմ նաեւ թէ իրեն նման խեռ միտքով մարդոց նախագահն է։ Սակայն հաւատալով, որ ուղղամիտ մէկն է եւ իրեն հայ կերցնողին դէմ դաւաճանութիւն չըներ, մինչեւ հիմա ինքզինքս կը խաբեմ, իր ծառայութեան տեղեակ ըլլալով հանդերձ՝ ծառայութեանս մէջ առած եմ զինքը։ Բայց այս խռովութիւնները ե՞րբ պիտի վերջանան։ Արդա՞ր է որ այսքան արիւն թափի քանի մը հոգիի շահերուն համար։ Իր խիղճը ի՞նչպէս կը հանդուրժէ ասոր։ Արդեօք մէկը իրեն կը սպառնա՞յ»։

Իսկ ես երկար ու երկար բացատրեցի Հաճի Մահմուտին թէ որո՞նք են բուն պատճառները եւ ի՞նչ է որ կը կազմէ ներքիներեսը այս հայկական դէպքերուն։ Հաստատեցի թէ դէպքերուն հետ առնչութիւն չունիմ անոնք, որոնց Վեհափառը խռովարարութիւն կը վերագրէ։ Ահա դարձեալ իր նոյն կասկածամտութեան մատնուած էր, եւ նոյն հարցումները կ'ուղղուէին ինծի։

Գրագիրները պատրաստ կը սպասէին արձանագրելու համար ինչ որ պիտի պատասխանէի։

— Պարապ տեղը մի յոգնիք, ըսի, պատասխանս կրնամ գրել ես ձամբ։

Եւ առի իրենց ձեռքէն գրիչն ու թուղթը եւ սկսայ գրել պատասխանս։

Գրեցի թէ հայկական դէպքերուն հետ որեւէ առնչութիւն չունին անոնք, որ կասկածի տակ կը գտնուին։ Ոստիկանական նախարարութի[ւնը] ապստամբութիւնը զսպելու առեն ոչ մէկ թերութիւն ցոյց տուաւ։ ... մը անգամ զինուորական օժանդակութիւն խնդրեցի, բայց նկատի չառնուեցաւ խնդրանքս։ Եպարքոսն ալ խնդրին անհրաժեշտ չափով կարեւորութիւն չտուաւ։ Յետոյ աւելցուցի թէ այս խնդրին առթիւ դէպքերէն առաջ դէպքերուն ընթացքին Պապը Ալիի, քաղաքային զինուորներու հրամանատարութեան, Բերայի, Սկիւտարի կառավարիչներուն ուղղած գրութիւններս եւ հրահանգներուս պատճէնը յաջորդ օրը պատրաստ եմ բերել ... լատը ներկայացնելու։

Պալատէն դուրս ելայ, նոյն գիշերը օրինակեցի յիշեալ գրութիւններուն պատճէնը եւ յաջորդ օրը դարձեալ պալատ գացի եւ զանոնք յանձնեցի քարտուղարութեան։

Լէպիպ էֆէնտի եւ Իզզէթ փաշա քննեցին գրութիւններս։ Վ. ... ատեանի նախագահը ըսաւ.

— Ոստիկանական Նախարարութիւնը ինչ որ անհրաժեշտ էր, կատարած է։ Պատասխանատուութեան արժանի ոչ մէկ յանցանք կամ թերութիւն տեսնեմ։

Յետոյ դառնալով Իզզէթ փաշայի, ըսաւ.

— Գացէք ըսէք Վեհափառին։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

12 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1644 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՐԿԱՐԱՐ ՁԵՌՔԸ

Այս տարի ալ, Ամերիկահայ կարմիր Խաչի Պատգմ. Ժողովը քուէարկած է կարեւոր վարկ մը, զանազան հանրօգուտ ձեռնարկներու համար,

Երէկ հրատարակեցինք 1931-1932 տարեշրջանի նախահաշիւը, որ կը ներկայացնէ 15,000 տոլարի գումար մը: Մեծ մասով Ամերիկայէն դուրս եղած գաղութներն են որ պիտի օգտուին այս վարկէն, ինչպէս միշտ: Պատգմ. Ժողովը իրենց պէտքերուն համաձայն բաժիններ հանած է Ֆրանսայի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Սուրիոյ, Միջագետքի, Պարսկաստանի եւ Հայաստանի համար: Մասնաւորապէս ուշադրութեան առնուած են կարօտ շրջանները: Հին Յունաստանի կարմիր Խաչի դպրոցներուն անցեալ տարի սահմանած էին 600 տոլար, եւ 80 տոլար ալ աւելի վճարեցին. իսկ այս տարի վարկ բացած են 700 տոլար: Սուրիոյ շրջանին յատկացուած է 1000 տոլար՝ ընդհանուր պէտքերու համար, 1500 տոլար՝ բեկորներու ազատագրութեան համար եւ 2000 տոլար (ոչ թէ 200, ինչպէս տպուած էր երէկ) ալ Հայ Ճեմարանին: Բեկորներու ազատագրութեան համար Միջագետքին ալ բաժին կ'իյնայ 500 տոլար: Կարօտ վաստակաւորներու օգնութեան համար նախատեսուած է 800 տոլար: Չեն մոռցուած նաեւ ուսանողները, Խասքովոյի (Պուլկարիա) չքաւոր շրջանը (100 տոլար), Սօֆիայի Մեսրոպեան Ճեմարանը (300 տոլար), Ատրպատականի շրջանը (250 տոլար): Բուն Ամերիկայի բաժին կը մնայ միայն 500 տոլար, նոր սեբունդի փրկութեան համար:

×

Չի բաւեր այս թուանշանները կարդալ ու անցնիլ, քաջալերական խօսք մը շշնջելով:

Ահա քանի տարի է որ կը գործէ այս կարմիր Խաչը,— իսկապէս փրկարար ձեռք մը, առանց վհատելու եւ միշտ բան մը աւելցնելով, յանձնառութիւն մը աւելի ստանձնելով մէկ տարիէն միւսը:

Բազն տարուան ճիգ՝ համաձայն օրուան պահանջներուն: Եւ ամէնէն առաջ, գրեթէ ամբողջութեամբ՝ օգնութեան հասնելու համար Ամերիկայէն դուրս, ուր որ աղաղակ մը կը լսուի կամ ձեռնարկ մը կատարուի:

Անհաւասիկ երկու տարիէ ի վեր անօրինակ սաստկութեան մը հասած է տնտեսական տագնապը՝ Մ. Նահանգներուն մէջ ալ: Հազարաւոր հայ աշխատաւորներ դատապարտուած են անգործութեան: Ինը—տասը ամիս շարունակ անգործ մնացողներ, գործ փնտռողներ կան: Եւ կայ տրամադրութիւն մը՝ քիչ մըն ալ իրենք իրենց մասին մտածելու, իբրեւ գաղութ:

Հակառակ այս բոլոր տագնապներուն, կարմիր Խաչը յոգնելով, ոգնելով, կը կատարէ իր յանձնառութիւնները: Քիչ մը աւելի, քիչ մը պակաս, բայց երբեք ինքն իրեն չներելով յուսախաբութեան մատնել նպաստընկալ հաստատութիւնը:

Ո՞րն է գաղտնիքը այս յարատեւութեան, այս անընդհատ զարգացման:

Առաջինը անշուշտ այն՝ որ Ամերիկահայ կարմիր Խաչին հիմնադիրներն ու վարիչները, անդամներն ու անդամուհիները ջերմօրէն կը հաւատան գործին: Գիտեն թէ ի՛նչ կ'ընեն եւ ինչո՞ւ կ'ընեն:

Երկրորդ, կարմիր Խաչը իր առջեւ ունի կենդանի, սրտի մօտիկ ձեռնարկներ, գրեթէ ամէն գաղութի մէջ:

Եթէ իր դերն ըլլար միայն ողորմութիւն բաշխել եւ կամ օգնութեան հասնիլ աղէտներու պահուն, դժուար թէ այսքան տոկուն եւ արդիւնաւոր կեանք ունենար կարմիր Խաչը: Այդ պահանջը լրացնող բազմազան հաստատութիւններ եւ Միութիւններ կան քիչ մը ամէն տեղ, աւելի կամ պակաս գործունեայ:

Ամերիկահայ կարմիր Խաչի 64 մասնաճիւղերը, անոր 1292 վճարող անդամ-անդամուհիները (մեծ մասով կին եւ աղջիկ), հոգեկան ամուր կապեր ունին իրենց ուշադրութեան յանձնուած գործերուն հետ: Տարրական դպրոցներու ցանց մը կարօտ գաղութներու մէջ՝ անշուշտ որ պիտի ոգեւորէր հեռաւոր Ամերիկայի քոյրերը:

Միայն Զաւարեան վարժարանը (Յունաստան), որ շէնքովն ու հողովն ալ սեփականութիւնն է կարմիր Խաչի, կրնար լարել անոնց ուշադրութիւնը: Իսկ 1915ի բեկորներու փրկութեան ձեռնարկը՝ Սուրիոյ եւ Միջագետքի մէջ, բաւական էր ամէնէն անհոգներն ալ ցնցելու: Այնքան բազմապահանջ եւ ստիպողական գործ մըն է այս, որ տարօրինակ պիտի ըլլար, եթէ Բարեգործականն ալ չփութար բերելու իր բաժինը, — անշուշտ երկու-երեք անգամ աւելի:

Եւ այսպէս բազմաթիւ գործեր, որոնք սէր, աշխատանք և յարատեւութիւն կը պահանջեն:

Մենք վստահ ենք որ Արեւմտեան Եւրոպայի կարմիր Խաչն ալ կրնար միեւնոյն բարձրութեան հասնիլ, ընդլայնելով իր գործունէութեան շրջանը:

Շատ ալ տարբեր չեն Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի պայմանները: Տեղական հոգերէն դուրս, եթէ կարմիր Խաչի այս ճիւղն ալ աչքերը ուղղէ դէպի արեւելք — դէպի արեւելեան գաղութները կամ «Նահանգները»,— ծաղկոց մը, պատսպարան մը բանալով կամ օգնելով եղածներուն, կը հաւատանք թէ նոր ուժ եւ կորով կը ստանայ:

Շ.

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Եօզկատի Հայր. Միութիւն, Սէն Շամոն	100.—
օգոստ. 6ի գումարը	11,857.—
ընդհ. գումար	11,957.—

*
* *

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Եօզկատի Հայր. Միութիւն, Սէն Շամոն	100.—
Յուլիս 11ի գումարը	3985.60
ընդհ. գումար՝	4085.60

ՊՈԼՍՈՅ ՀՐԴԵՀԸ

Պոլսոյ անցեալ շաբթուան հրդեհին մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն պոլսական թերթերը. Նշան Թաշ, Մուրատիէ Թաղինէնէնփողոցէն սկսաւ կէս օրին եւ բոլոր սաստկութեամբ տեւեց մինչեւ ժամը ութը: Ամբողջ եօթը ժամ, տուները կը վառէին, որովհետեւ ջուր չկար:

Բոլոր կեդրոններէն, մինչեւ հեռաւոր արուարձաններէն հըր շէջ խումբերը հրդեհին վայրը փութացին իրենց բոլոր կազմածներով: Եւ սակայն ջրմուղները երկար ատեն անգործ ըսպասեցին բոցերուն դէմ ու հազիւ հեռաւոր տեղերէ բերուած ջուրով կարելի եղաւ կրակը «զովացնել»:

Հրդեհը երեք մեծ թեւերով կ'առաջանար դէպի Մաչքաթէշվիքիէ եւ դէպի Պէշիկթաշ, իւրաքանչիւր թեւ երկու երեք ճիւղերու բաժնուած: Կրակը իր անցքին վրայ բոլորովին մոխիր կը դարձնէր տուները, որոնք մեծագոյն մասով փայտաշէն էին եւ խուիներու պէս կը վառէին, կը հալէին հրդեհի զուրային մէջ:

Հրշէջները բազմաթիւ տուներ փլցուցին բոցերուն անցքը արգիլելու համար դէպի ուրիշ թաղեր, եւ այս գործողութեան միջոցին բազմաթիւ ձեռնասուներ գործածուեցան:

Երկու հրշէջներ շատ վտանգաւոր կերպով վիրաւորուած, գրեթէ ջախջախուած եւ հիւանդանոց տարուած են յուսահատական վիճակի մէջ, զինուոր մըն ալ ելեկտրահար եղած ու մեռած է: Ասկէ զատ Նիհատ պէյ անունով անձ մը, ի տես սարսափելի բոցերուն, սրտի կաթուած ունենալով յանկարծամահ եղած է փողոցին մէջ:

ՄԵՆԱՄԱՐՏ
ԹՈՒՐՔ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

«Ճիւմհուրիէթ» գրած էր թէ «Եարըն»ի խմբագրապետին վրայ կատարուած յարձակումը արդիւնք է «ազգային զգացումներու յորդում»ին: Պատասխանելով այս դիտողութեան, Արիֆ Օրուճ պէյ ուղղակի մենամարտի կը հրաւիրէ Եունուս Նատի պէյը:

«Փոխանակ ուրիշներ կռիւի գրգռելու, անձամբ եկուր եւ քեզի կը սորվեցնեմ թէ ի՞նչ բան է պայքարը: Այդ խեղճ մարդոց արի՞ւնը մատնել կ'ուզես: Չե՞ս գիտեր որ եթէ այդ փորձը անգամ մըն ալ կրկնուի, անպայման արիւնով պիտի վերջանայ, այս կամ այն կողմին ի հաշիւ...:

«Ընտրութեան իրաւունքը քեզի կը թողունք քու հաւնած զէնքով եւ ուզած տեղդ, բայց միայն քեզի հետ դէմ դէմի կռուինք: Կը սպասեմ ընտրած զէնքիդ, որոշած տեղիդ եւ վկաներուդ...»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՐՈՒՍԻՈՅ ՁԱԽՈՂԱԾ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԷՆ ՎԵՐՋ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Գերման կառավարութիւնը որոշած է ամենախիստ միջոցներով պայքարիլ համայնավարներուն դէմ, որոնք մանաւանդ այս վերջին շաբաթները, կրկնուած եւ արիւնահեղ խռովութիւններու տեղի տուին:

Խորհրդակցութեան մը ընթացքին, որուն կը մասնակցէր նաեւ Պերլինի ոստիկանապետը, գերման կառավարութիւնը կարգ մը որոշումներ տուաւ: Ոստիկանապետը ուշագրաւ տեղեկութիւններ հաղորդեց համայնավար կուսակցութեան ահաբեկչական կազմակերպութեանց մասին եւ յայտնեց թէ ոստիկանութիւնը ի վիճակի է իր տրամադրելի միջոցներով ջախջախելու ահաբեկչական ձեռնարկները եւ թէ չպիտի վարանի զանոնք գործածելու:

Խորհրդակցութիւն կատարուեցաւ համայնավար կուսակցութիւնը լուծուած յայտարարելու, սակայն այս միջոցը առայժմ մէկդի դրուեցաւ, նկատելով որ նման որոշում մը պէտք է տրուի գերման բոլոր կառավարութեանց կողմէ միաժամանակ եւ այն պահուն միայն երբ երկրին վիճակը դառնայ անտանելի: Մինչ ներկայիս, կացութիւնը այնքան ալ ծանր չէ:

Ընկերվարական շրջանակները նման որոշում մը կը նկատեն քաղաքական սխալ մը, ներկայ պայմաններով:

Առայժմ ուրեմն, ոստիկանութիւնը միայն պիտի գործէ ընդդէմ համայնավարներուն, պայքարին տրամադրելով իր բոլոր միջոցները: Կիրակի օրուան խռովութեանց հետեւանքով, Պերլինի մէջ ձերբակալուեցան 174 անձեր:

Ոճրափորձ Պրիւնինկի դէմ

Անցեալ շաբաթ իրիկուն, փորձ մը կատարուեր էր Ֆրանքֆորթ-Պերլին ճեպընթացը օդը հանելու: Կատարուած քննութիւնները երեւան հանեցին թէ ոճրափորձը պատրաստուած էր չափազանց վարպետութեամբ: Ոճրափորձին վայրէն գտնուեցան կազի խողովակի շատ մը կտորներ, բոլորն ալ լեցուած պայթուցիկներով: Այս կտորները 170 մեդր երկար թելով մը կապուած էին ելեկտրական գործիքի մը: Առաջին կտորին պայթումէն, քանդուեցաւ միայն 4 մեդր երկաթագիծ: Մեքենավարը յաջողեցաւ արագօրէն կեցնել ճեպընթացը, երբ լսեց առաջին պայթիւնը եւ այս կերպով առաջքն առած եղաւ մեծ աղէտի մը: 70ի չափ վիրաւորներ կան. բոլորը թեթեւ:

Ոստիկանութիւնը համոզուած է թէ ոճրափորձը ուղղուած էր Գերմանիոյ վարչապետին Պրիւնինկի եւ արտաքին նախարարին Քուրցիուսի դէմ: Ոճրագործները կը կարծէին թէ անոնք նոյն ճեպընթացով պիտի վերադառնան: Նիւթական կորուստները կը գնահատուին մէկ միլիոն մառք: Երկաթուղիի ընկերութիւնը տրամադրած է 20000 մառք, անոնց որ պիտի կրնան երեւան հանել ոճրագործները,

Սերպիա սահմանադրական կը դառնայ

Անգլիական գործակալութեան մը Զագրէպի թղթակիցը կը հաւաստէ թէ Եւրոպայի միակ միապետական երկիրը Սերպիա, սահմանադրական պիտի դառնայ մօտ ատենէն:

Սերպիոյ թագաւորը որոշած է արմատական փոփոխութիւններ մտցնել ներկայ վարչաձեւին մէջ որ հաստատուած է 1929ին: Թագաւորին մտադրութիւնն է առայժմ հաստատել վարչաձեւ մը, որ աստիճանաբար վերածուի խորհրդարանական վարչաձեւի, ինչպէս որ հաստատուեր էր Սերպիոյ մէջ 1918էն մինչեւ 1929:

Թղթակիցը կը հաւաստէ նաեւ թէ օգոստոս 16ին է, իր գահակալութեան 10րդ տարեդարձին, որ թագաւորը խորհրդարանին պիտի վերադարձնէ բոլոր սահմանադրական իրաւունքները: Սակայն խորհրդարանը որ 1929ին կը բաղկանար 16 կուսակցութիւններէ, այս անգամ պիտի ունենայ միայն երեք կուսակցութիւն: Ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան հոկտեմբերին:

Պարսկաստանի նաւատորմը

Պարսիկ կառավարութիւնը Իտալիոյ յանձնարարեց իւրաքանչիւրը 300 թոնօ տարողութեամբ 4 եզերապահ եւ 900 թոնօ տարողութեամբ 2 ականակիր նաւեր: Այս նաւերը պիտի յանձնուին այս տարի իսկ:

Յիսուն պարսիկ երիտասարդներ պիտի ղրկուին Իտալիա, մարզուելու համար նաւային սպասարկութեանց մէջ: Ցարդ Պարսկաստան ունէր միայն 3 նաւեր:

Յունաստանի ընտրութիւնները

Յունաստանի յառաջիկայ ընտրութիւններուն առթիւ, յունական թերթ մը կը հրատարակէ Վենիզելոսի յայտարարութիւնները: Յունաստանի վարչապետը յայտարարած է թէ վստահ է որ 1932ի ընտրութիւններուն, ժողովուրդը դարձեալ իրեն պիտի տայ քուէն: Իսկ եթէ իր կուսակցութիւնը պարտուի եւ գործի գլուխ գան ընդդիմադիր սահմանադրականները, պարտք պիտի սեպէ իր աջակցութիւնը տալ անոնց:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕԴԸ

Փարիզի օդը ո՛րքան նման է իր աղջիկներուն: Տասը վայրկեան արեւ, կէս ժամ անձրեւ, երկու ժամ ամպ, եւ այսպէս շարունակ:

Խաբուսիկ ժպիտ մը, յետոյ անորոշութիւն: կամ շանթ ու փոթորիկ:

Մանաւանդ այս տարի:

Զանազան Միութիւններ դաշտահանդէս կը ծանուցանեն ամբողջ մէկ շաբաթ:

Եւ, վերջին պահուն, կը յետաձգեն, չվստահելով օդին:

Իսկ անոնք որ կը յամառին յուսալ, դաշտահանդէսի փոխարէն կ'ունենան...տաշտահանդէս, կիրակի օրով, անտառի մը խորը:

Այսպէս եւ աղջիկները: կը ժպտին կը խայթեն, կը կալթեն: եւ յանկարծ... փոթորիկ: կամ առնուազն ամպ մըրրաւելի ծանր է քան անձրեւը:

Եւ մանաւանդ ի՜նչ փոթորիկներ:

Բացէք թերթերը եւ պիտի համոզուիք թէ տկար, փափուկ սեռը աւելի վարժութեամբ կը խաղայ ատրճանակին հետ, քան այն որ տգեղ կամ կոպիտ կը կոչուի:

Պո՛ւմ, պո՛ւմ — եւ առնուազն երկու հոգի կը փռուին գետին, սիրահարն ու սիրուհին:

Տասը վայրկեան իսկ չի տեւեր տպաւորութիւնը, եւ կեանքը կը թուայի ճիշդ ինչպէս օդը, — պահ մը արեւ, յետոյ որոտում, յետոյ շանթ — կայծակ, տեղատարափ անձրեւ, եւ նորէն խաղաղութիւն: Այսինքն անստուգութիւն: Պիտի բացուի՞, չը՛պիտի բացուի: Անձրե՞ւ թէ արեւ...

Հարցուցէք փարիզի աղջիկներուն:

Ի՛նչքան իրարու նման են փարիզի օդն ու աղջիկները: Մէկը ծնունդը միւսին:

ԱՐՇԱՒԻՐ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Գրած էինք թէ մամուլի նոր օրէնքը Մ. Քէմալի կողմէ վաւերացուած է:

Օրէնքին պարտադրած քննութիւնները կատարուելու համար, նոր կազմակերպութիւն եղած է Պոլսոյ ընդհ. դատախազութեան մէջ:

Միւս կողմէ, ուրիշ վեց-եօթը պաշտօնեաներ եւ քանի մը մեքենագիրներ պիտի առնուին: Այս պաշտօնեաները պիտի քննեն ֆրանսերէն, յունարէն, հայերէն, եբրայեցերէն, անգլիերէն եւ գերմաներէն թերթերը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը վախցուի որ Պաղեստինի Հրեաներուն եւ Արաբներուն միջեւ դարձեալ խռովութիւններ ծագին, որովհետեւ ներկայ կացութիւնը վտանգաւոր կը թուի: Կարգ մը վայրերու մէջ, հրեայ գաղութները ոստիկանութեան պաշտպանութիւնը խնդրած են: Կառավարական պաշտօնեաները այս առթիւ իրենց մօտ անյապաղ հրաւիրեցին հրեայ եւ արաբ թերթերու խմբագիրները: Կը կարծուի թէ իրենց ազդարարուած է զգոյշ ըլլալ եւ ժողովուրդը չգրգռել:

Պաղեստինի Բրիտանական Մարզպանը հրեայ պատուիրակութիւն մը ընդունեց, եւ անոնց հաւաստեց թէ կառավարութիւնը ուշադրութեամբ կը հսկէ եւ միջոցներ ձեռք առած է կարգ կանոնին պահպանման համար:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԻ ՊԱՀԱՆՋԸ

Միացեալ Նահանգներու Սահմանադրութեան մէկ տրամադրութեան համաձայն, այս երկրի Խորհրդարանը (Cengress) պէտք է գումարուի ամէն տարին մէկ անգամ եւ նստաշրջանը պէտք է բացուի դեկտեմբեր ամսուան առաջին երկուշաբթին, եթէ օրինական ճամբով չէ նշանակուած տարբեր թուական մը։ Այս սովորական նստաշրջանը կը տեւէ ամբողջ ձմեռը եւ յաճախ նաեւ գարնան ամիսները։

Երբ անցեալ մայիսին պիտի փակուէր Խորհրդարանի վերջին նստաշրջանը, գտնուեցան բազմաթիւ ծերակուտականներ ու երեսփոխաններ, որոնք յառաջիկայ դեկտեմբերէն առաջ արտակարգ նստաշրջանի մը պէտքը շեշտեցին։

Այս տեսակէտին պաշտպանները նկատի ունէին գլխաւորաբար տնտեսական տագնապը, որ հետզհետէ աւելի ծանր կը ճնշէր եւ դարմանի մասին լրջօրէն խորհիլը հրամայական կը դարձնէր։

Երբ երկիրը կանգնած էր տնտեսական ու ելեւմտական ծանր մտահոգութիւններու առջեւ, երեսփոխանական կամ ծերակուտական աթոռներ գրաւողները կը խորհէին իրենց պարտականութիւններու մասին եւ կ'ուզէին աւելի քան վեց ամիս հեռու մնալ Ուաշինկթընէն։ Այս պատճառով ալ, նախ քան վերջին նստաշրջանին փակումը, սիրտցաւ ներկայացուցիչները կ'ուզէին ապահովել արտակարգ նստաշրջանի մը գումարումը։

Տարբեր էր նախագահ Հուվըրի եւ իր խորհրդական-գործակիցներուն մտածումը, որ իրեն յենարան ունէր գործի մարդիկը, այսինքն դրամատէրերը։ Իշխանաւորները չէին հաւատար որ Խորհրդարանը կրնայ որեւէ ձեւով դիւրացնել տիրող տնտեսական տագնապին մեղմացումը։ Նախագահը կը շեշտէր թէ պայքարը պէտք է մղուի հազար ու մէկ ճակատի վրայ եւ ատոր համար ալ ինք ոչինչ կ'ակնկալէ արտակարգ նստաշրջանի մը աշխատանքներէն։ Արդիւնքն այն եղաւ որ Միացեալ Նահանգներու Խորհրդարանին վերջին նստաշրջանը փակուեցաւ, առանց արտակարգի մասին որոշում անցընելու։

Խորհրդարանական դադարի այս շրջանին, նախագահ Հուվըր բռնեց վարչական կարգադրութիւններուն ճամբան։ Կը սպասուէր որ նախագահը շարունակէր իր խորհրդակցութիւնները՝ տնտեսական տագնապը կասեցնելու եւ աշխատաւորներուն գործ ստեղծելու առաջադրութեամբ, սակայն վարչական կարգադրութիւններուն չտրուեցաւ այս ուղղութիւնը։ Դէթ ոչինչ յայտարարուեցաւ հրապարակաւ։

Ինչպէս ծանօթ են «Յառաջ»ի ընթերցողները, Հուվըրի վարչական առաջին կարգադրութիւնները եղան Միացեալ Նահանգներու կեդրոնական կառավարութեան պաշտօնատուներու պիւտճէներուն կրճատումը։ Այս մեծ հանրապետութիւնը այսպիսով բռնեց խնայողութեան ճամբան, անուղղակի օրինակ հանդիսանալով մեծ ու փոքր արդիւնաբերողներուն, որոնք սկսան աւելի համարձակօրէն կրճատել աշխատավարձերը եւ պահել արտադրութեան քանակի նուազագոյն չափը։

Երբ պետութեան հասոյթները պակսած են՝ իբր բնական հետեւանք համատարած անգործութեան, պարզ է որ ձեռք առնուած խնայողական միջոցները անհրաժեշտ նկատուին հանրութեան կողմէ։ Քիչերը կրնան տեսնել որ պետական խնայողութիւնը դէշ օրինակ միայն կրնայ ըլլալ արդիւնաբերողներուն համար, հետեւաբար կը նպաստէ անտեսական ներկայ կացութեան երկարաձգումին։ Քիչերուն միայն յատուկ այդ հեռատեսութիւնը չի բաւեր, որպէսզի սիրտցաւ ներկայացուցիչներ հրապարակաւ պահանջեն արտակարգ նստաշրջանի մը գումարումը, մանաւանդ ամրան այս տաքերուն։

Եթէ ոչ այս կարգի զուտ ներքին ու երեւութապէս օրուան պահանջ ներկայացնող կարգադրութիւններու, գոնէ ըստ էութեան նման՝ բայց միջազգային համաձայնութեան մը համար անհրաժեշտ պիտի ըլլայ հրաւիրել Միացեալ Նահանգներու Խորհրդարանի արտակարգ նստաշրջան։ Խօսքը մեծ պատերազմէն մնացած պետական պարտքերու վճարումները տարի մը յետաձգելու առաջարկի մասին է։

Լոնտոնի վերջին խորհրդաժողովը որուն մասնակցեցան շահագրգռուող եօթը մեծ պետութիւններու ներկայացուցիչները՝ Գերմանիան տնտեսական ու ելեւմտական փլուզումէ փրկելու առաջադրութեամբ, ընդունեց նախագահ Հուվըրի մէկ տարուան մորաթորիումի առաջարկը։ Այս կը նշանակէ որ Միացեալ Նահանգներու Գանձային նախարարութիւնը այս տարի պիտի չգանձէ Ֆրանսայէն եւ Անգլիայէն իր ունեցած պահանջները։

Արդ՝ այս գանձումները պիտի ըլլային յառաջիկայ դեկտեմբեր 15ին, եթէ «մորաթորիում»ի առաջարկը չընդունուէր, բայց այդ առաջարկը ընդունուելէն յետոյ ալ՝ այս երկրին մէջ գործադրութեան դրուելու համար, անհրաժեշտ է որ այդ համաձայնութիւնը վաւերացուի Միացեալ Նահանգներու Խորհրդարանին կողմէ։

Ճիշդ է որ նախագահ Հուվըր՝ այդ առաջարկը ներկայացնելէ առաջ խորհրդակցած է թէ՛ Ծերակոյտի եւ թէ երեսփ. ժողովի վարիչ տարրերու հետ եւ թէ ապահոված անոնց համաձայնութիւնը։ Սակայն խնդիր է թէ դեկտեմբեր 7ին նոր նստաշրջան մը բացող Խորհրդարանը պիտի կարենա՞յ մինչեւ 15ը վերջացնել ո՛չ միայն իր կազմակերպական աշխատանքները, այլեւ «մորաթորիում»ի հետ կապուած խնդիրներուն ուսումնասիրութիւնը։

Այս է որ կասկածելի կը նկատուի, աչքի առջեւ ունենալով այն պարագան որ թէ Ծերակոյտի եւ թէ երեսփ. ժողովի անդամները մօտաւորապէս հաւասար թիւով բաժնուած են երկու կուսակցութիւններուն վրայ, ինչ որ ժողովի կազմակերպման նախնական աշխատանքները կը դանդաղեցնէ զգալապէս։

Եւ յետոյ, «մորաթորիում»ի հետ կապուած խնդիրներուն ուսումնասիրութիւնն ալ թեթեւ գործ չէ, մանաւանդ որ մինչեւ դեկտեմբեր այս կարգադրութեան դրական ու բացասական հետեւանքները մէջտեղ ելած կ'ըլլան եւ կրնան տարակարծութիւններու առիթ տալ։

Այս պարագաները նկատի ունենալով է որ Սպիտակ Տան մօտիկ կանգնած դիւանագէտները ըստ երեւոյթին կը խորհին արտակարգ նստաշրջանի մը մասին։

Վերջերս Մէսէչուսէցին ներկայացուցիչը Թրէտուէյ այցելած է Նախագահին, որուն հետ ո՛չ միայն անձնական բարեկամութիւն՝ այլ եւ քաղաքական նոյնանման ըմբռնումներ ունի։ Յատկանշական է այս տեսակցութենէն յետոյ թերթերու թղթակիցներուն մէկ զեկոյցը որուն համաձայն ներկայացուցիչ Թրէտուէյ նախագահին թելադրած է հրաւիրել խորհրդարանի արտակարգ նստաշրջան մը։

Այս կարգի զեկոյց մը ենթադրել կու տայ որ պարագաները փոխած են նախագահ Հուվըրի ժխտական դիրքը այս խնդրի մասին։ Եւ որպէս զի նման գումարումէ մը նախագահին սպասած անպատեհութիւնները որքան կարելի է քիչ ըլլան, հաւանական է որ արտակարգ նստաշրջանը հրաւիրուի նոյեմբերին։

ԴՈԿՏ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ՌԱՊՓԻ"

ՔՆԱՐԱՎԷՊ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ու զարմանալի չէ երբեք եթէ յաճախ Պէշիկթաշլեանի լեզուն անհանդարտ, անհաւասարակշիռ թափ մը ունի, նման իր պատկերներուն. որովհետեւ ան չի յաջողիր հակակշիռի տակ առնել միշտ իր երեւակայական խռովքը. պատկերները եւ լեզուն կը հոսին զառիթափին ի վար գլորող հեղեղատին նման որ չի ճանչնար չափ, չափաւորութիւն ու ինքզինքէն դուրս ելած է։

Վերջապէս իր բառական հնչականութիւնը, իր հատկտեալ, ոստոստուն շեշտերը, յորձանապտոյտ լեզուն կուտան տեսակ մը ոճ զոր պիտի փորձուէի բաղդատել դարավերջիկ պարերու քիչ մը խենդ, քիչ մը գինով երաժշտութեան հետ, ճապանոնին հետ, եթէ չվախնայի տըպաւորութիւնս չափազանցելէ...

Օրինակ մը, որ միակը չէ.

«Բեթանիա։
կէս գիշեր։
Լուսանուշ խաւար։
Լուսինը կը լողայ ամպէ ամպ։ փոքրիկ վերջալոյսներ։ վարդի լճակներ որոնց մէջ կ'ընկղմի լուսնի նաւակը։ նարդոսի ջըրվէժ։ երազ կը տեղայ երկնքի խաղաղութեան ճամբաներէն։
Բեթանիա։
Աղբիւրներու փողոց։
. . . .

(Կ'ընդմիջեմ. շարունակեցէք կարդալ էջ 32ը, յաջորդ էջը, յաջորդ էջերը, եւ կամ որեւէ էջ. նոյն գնացքը ամէն տեղ։)

* *

«Ռապփի»ի նիւթը գեղազարդումն է (slylisation) կտակարանի մէկ դրուագին, Մարիամ Մագդաղենացիի տարփանքը Յիսուսի հանդէպ։ Պէշիկթաշլեան նոր, ինքնատիպ տիպարներ չէ ստեղծած, ոչ ալ փորձած է հոգեբանական կամ իմաստասիրական հարցեր դնել՝ կամ լուծել. ան բաւականացած է, նոյնիսկ տեղ տեղ նոր կտակարանի ոգիին տառին հաւատարիմ մնալու ստիճան ներկայացնել Յիսուսի կեանքին վերջին եղերական օրերը։ Պէշիկթաշլեան ուզած է կարծէք այդ եղերականութիւնը շեշտել, զունաւորել, անոր հակադրելով, կամ համադրելով Մարիամի տարփանքը...

«Ռապփի»ի մէջ, նոյնիսկ Յիսուսէ աւելի Մարիամի տիպարն է զոր հեղինակը ուզած է ամբողջացնել եւ կենդանացնել։ Ինչ տարբերային բայց բուռն զտարիւն մըն է որ կը լեցնէ այդ կնոջ կեանքը. անիկա կը ներկայացնէ սիրոյ նախզգայնութիւնը, սիրոյ հեռազգացութիւնը, անիկա կը սկսի սիրել կոչեցեալը, առանց զայն տեսած կամ ճանչցած ըլլալու. եւ իր մէջ յայտնուող այդ զգացումը, այդ կիրքը այլեւս կը քաշէ, կը վարէ զինքը, ու անկախ իր կամքէն, կ'առաջնորդէ միայն «Ռապփի»ի ոտքը, միայն անոր սիրտը...

Պէշիկթաշլեան տրոփուն, հխացող տողերու մէջ դիտցած է տալ այդ զոյգ սէրերուն, սիրոյ մարմնական կամ հոգեկան խռովքներու ամբողջ տուամը։ Սէ՛ր որ մարդկային ու նոյնիսկ աստուածային էութիւնները կը հրդեհէ «ճարճատող ձիթենիներու նման. հոդ Պէշիկթաշլեան կատարելապէս իր տարրին մէջն է. ան կը ճանչնայ սիրոյ բոլոր պահերը, տենչանքը, հեշտանքը, յագեցումը եւ հիասթափումը...

«Բանզի մարդկային զգացումը անհուն է, բայց մարմինները անյարմար կատարեալ վայելքի համար։»

* *

Բայց ինչո՞ւ Պէշիկթաշլեանի քնարական գրականութիւնը տեղ տեղ «սիրտ կ'առնէ» չափազանց ծանր մեղրի նման, որ կը գոցէ ախորժակը, առանց զայն յագեցուցած ըլլալու։

Կարծեմ պատճառը պարզ է. Պէշիկթաշլեան թերութիւններն ունի իր իսկ առաւելութիւններուն. իր յատկութիւններն են որ կը գլեն, կ'անցնին զինքը, զինքը կը խեղդեն կատարելապէս։

Այո, իր գրականութիւնը կը մեղանչէ չափազանցութեամբ եւ գերիրական, անդրիրական նկարագրութիւններով։ Կարծէք պարզ, բնական մարդկային աշխարհը չի բաւեր իրեն. պէտք կը զգայ մեզ տպաւորելու մտացածին աշխարհով մը, ուր ամէն երեւոյթ ջերմի բռնուած է, եւ իր բառերը կը ցատկեն ամենայն դիւրութեամբ ամենաբուռն վերջնագոյն արտայայտութիւններու։

Պիտի առարկուի թէ գրական ընթացիկ մեթոտ մըն է այլաբանութիւնը, չափազանցութիւնը։ Հակառակը չեմ պնդեր, բայց ընդունինք վերջապէս որ բնութիւնը եւ կեանքը տրամաբանութիւն մը ունին, զոր արուեստը չի կրնար անտեսել։

Չափազանց շատ արուեստ, տարապայման պաճուճանք, ահա Պէշիկթաշլեանի թերութիւնը։ Անիկա կը շլացնէ բայց կը յոգնեցնէ մեր ճաշակը. անիկա նոյնիսկ կասկածի տակ կը դնէ հեղինակի մը զգացումներու անկեղծութիւնը։

Թերութիւն մը զոր ռոմանթիզմը մշակեց առաւելապէս եւ զոր այլանդակեցին բոլոր այն գրական աճպարարները որոնց համար արուեստը խաղ մը, սնափառութիւն մը եղած էր։

Արուեստ, արուեստի՞ համար.եւս, ափսոս, զուրկ եմ այդքան նրբենի ըմբռնումներէ։ Կը հաւատամ սակայն որ արուեստը այնքան կը ծառայէ արուեստին որքան գիտէ ծառայէ բնութեան եւ կեանքին։

Պէշիկթաշլեանի գրական արժանիքները ոչ միայն քնարերգակ, այլ իբրեւ երգիծաբան անուրանալի են։ Բայց ինչ որ կը սիրենք ու կը ներենք երգիծաբանին քով, քնարերգակին քով շատ կը տեսնենք։ Եթէ առաջինը իրաւունք ունի իրականութիւնը դիտելու ոսպնեակներու ընդմէջէն, երկրորդը պարտաւոր է աշխարհի պատկերը տեսնել եւ տալ պարզ եւ մարդկային աչքերով։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

ԽՄԲ.— Օգոստոս 1ին հրատարակեցինք Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխի պարսիկ ներկայացուցիչ Գնդ. Քեազիմ պէյի յայտարարութիւնները՝ քրտական շարժման մասին։ Ստորեւ՝ այդ յայտարարութեանց վերջին մասը.—

Թուրք կառավարութեան ցանկութիւնն է իր տիրապետութիւնը տարածել պարսկական հողամասին այն ճանապարհի վրայ, որ Ղուզլուի հովիտէն սկսելով կ'ուղղուի դէպի Արարատ։ Այս հողաշերտը սահմանէն 6-7 քիլոմեթրի վրայ Պարսից երկրամասին մէջ կը գտնուի։ Իբրեւ փոխարինութիւնը Թուրքիան պատրաստ է ուրիշ հողամաս յանձնել Պարսից կառավարութեան։ Վերջինս նկատի ունենալով երկու կողմի շահերը եւ առաջնորդուած Թուրքիոյ օգնելու ցանկութեամբ, սկզբունքով ընդունած է այս առաջարկը այն պայմանով սակայն, որ հողամասերու վերոյիշեալ փոխանակութեան մէջ, սահմանագծի մասին կողմերը համաձայնութեան յանգին։ Ներկայիս երկու պետութիւններու միջեւ այդ մասին բանակցութիւնները կը շարունակուին։ Եւ որպէսզի մինչեւ այդ բանակցութեանց վերջը, անհրաժեշտ զգուշութիւնները ձեռք առնուած ըլլան, վերոյիշեալ ուղին երկու կառավարութեանց ուժերու հսկողութեան եւ ազդեցութեան տակ կը մնայ։

Ի հարկէ Պարսից կառավարութեան համաձայնութիւնն այն ժամանակ վերջնական կ'ըլլայ, երբ եղած առաջարկը կը մնայ իր որոշուած սահմաններուն մէջ եւ դէպի Արարատ տանող ճանապարհէն եւ զինուորական տեսակէտով այդ ուղին պահող բարձունքներէն զատ, ուրիշ պահանջ չըլլայ եւ միաժամանակ փոխանակութիւնը բաւարար ըլլայ։ Հակառակ պարագային դժուար թէ պարսիկ կառավարութիւնը հողամասերու փոխանակութեան համաձայնի։

«Արարատի ճնշումէն յետոյ տեղի ունեցած դէպքերու մասին կարգ մը ցեղապետներ Պարսից ուժերուն անձնատուր ըլլալով, ներկայիս ալ Պարսից իշխանութեան հսկողութեան եւ հովանաւորութեան տակ են։ Գալով խռովութիւնները շարունակող տարրերուն, եթէ Պարսից զօրքի հետապնդումը չըլլար, անկասկած, որ ներկայիս պատկառելի ոյժ մը կը ներկայացնէին։ Երբ Արարատէն խռովարար խումբերը սահմանն անցնելով, Աղ Գոլի. Ղուտի եւ Դըշլաղի շրջաններն էին կեդրոնացեր։ Պարսից զօրքը 28 Եսֆանդ 1309 (1931 մարտի 19ին) ընդհարման կը բռնուի անոնց հետ եւ այդ շրջաններէն հեռացնելով մինչեւ սահմանը կը հալածէ։

Հակառակ այն հանգամանքին որ խռովարարները ճնշելու համար Թուրք զօրքի աջակցութեան դիմում էր եղած, սակայն սահմանը բաց էր մնացած։ Այսպիսով խռովարարները յաջողեցան Թրքական հողն անցնիլ եւ Սարիհան, Քարաջի Բալաղ եւ Ղըշլաղաթ գիւղերու շրջանները ապաստանիլ։

Այդ շրջանի Քիւրտերէն աջակցութիւն ստանալով, նոյն խռովարարները սոյն թուի Ֆարւարդինին (ապրիլ 1931) պարսկական Ղարահասանի կայարանի վրայ գիշերային յարձակում կատարեցին։ Ոստիճանաւոր մը սպաննել է, քանի մը զինուոր վիրաւորելէ յետոյ, անոնք մտան պարսկական հողը եւ կեդրոնացան Ղալա-Ջեղի եւ Իլ Խիլ խանի լեռներու եւ բարձունքներու վրայ։

«Օրդիբէհեշտին (այս մայիսին) զանոնք ընկճելու համար զօրք ուղարկուեցաւ. միաժամանակ Թրքական իշխանութեան աջակցութիւնը խնդրուեցաւ։ Սակայն նախ քան անոնց աջակցութեան հասնիլը, Խորդադի 5ին (մայիսի 26ին) մեր զօրքը իր գործողութիւններն աւարտեց։ Խռովարարները ցրուեցան եւ բազմաթիւ զոհերով Արաքսի ափը եւ սահմանի աջ մասը գտնուող Դըշլաղ-Փանջարլու հասան։

«Ստացուած տեղեկութիւններու համաձայն անոնք Թանդուրեգ լեռն են ապաստանած։

«Խորդադի 10ին (յունիսի 1ին) լուր եկաւ թէ նոյն խռովարարներէն խումբ մը երեւցած է Զալդրանի շրջանը։ Իսկոյն Ղարաէյնի շրջանը զօրախումբ մը ուղարկելով, Թրքական հրամանատարին լուր տրուեցաւ եւ աջակցութիւն խնդրուեցաւ։ Վերջինս պատասխանեց, որ Բայազէդի հրամանատարը եւ զօրամասը Խորդադի 17ին (յունիս 7ին) սահմանագլուխ պիտի գան։

«Պարսկական զօրքը, նոյն օրը Շէյխ-Սալու շրջանում խռովարարներուն վրայ յարձակելով, զանոնք մինչեւ Թրքական սահմանը հալածեց։ Եւ որովհետեւ, այդ ժամանակ Թրքական ոյժեր չկային, խռովարարները յաջողեցան փախուստ տալ եւ իրենց ոյժերը կեդրոնացնելով, Խորդադի 18ին (յունիս 8) Շէյխ-Սալուի հարաւային դիրքերը գրաւեցին։ Այսպիսով մեր ոյժերն ստիպուեցան նորէն կռուի բռնուիլ անոնց հետ։ Գրաւելով անոնց դիրքերը, խռովարարները Բեքալէի հարաւային բարձունքները մղեցին։

«Խռովարարներու հանդէպ Թրքական ուժերու այս անգործութեան պատճառը, կարծիքս այն է որ Թրքական իշխանութիւնները հակառակ անցեալի գործունէութեան, այժմ ցանկութիւն ունին Քիւրտերու գժգոհութիւնները վերցնելով, սիրաշահիլ եւ անդորրութիւնը վերահաստատել այդ շրջաններուն մէջ։

Ինչպէս կը հաստատեն
նանշուած մարդասանութիւնն
Արարատի ընդվզումներուն
գործին մէջ մեր Թուրքիոյ
աջակցութիւնը մեզ նիւթական
ֆիզիքական խոշոր կորուստ
պատճառեց եւ սպասելի էր,
անոնց հանդէպ Թուրքիոյ
բարեացակամ վերաբերմունք
Բայց որովհետեւ մեր իսկական
տակն է սահմանի վրայ կատար
խաղաղութիւն հաստատել եւ
ւան Թուրքիոյ եւ Քիւրտերու
քարը վերցնել, ուստի մենք
զանք ուրախ կ'ըլլանք եթէ
իշխանութիւնները յաջողին Քիւր
րու վստահութիւնը գրաւել
հիլ եւ զանոնք հնազանդեցնել։
հանգերձ,պէտք է յուսալ որ Քիւր
րուն սահմանի մեր շրջանէն
բնակութեան տեղ տալով, Թուրք
անոնց վրայ բաւարար ուշադրութ
կը դարձնեն, որպէս զի պարսիկ
հողը չանցնին եւ պարսիկ գիւ
ցիութեան վնասներ չպատճառ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՆՈՒՈՐ Կ'ՈՒԶԷՆ

«Խորհրդ. Հայաստան»ի 26
լիսի թիւը կարճ մը նուիրուած է
բողջ մի բանուորներու պակաս
թեան հարցին։
Նախ խմբագրական մը, որ
բողիչ քաշխայի մը պէս «բնա
առնելով Ստալինի խօս
քննադատութեանց դէմ ինքնապաշ
պանութեան եղանակ —կը թելա
կազմակերպուած ձեւով բանա
հաւաքելու քաղաքականութիւն
մշակել, եւ արգիլել բանուորներու
ինքնահոս տեղափոխութիւնը,
շեփորելով «ինքնահոսը»։
Բանուորական ուժերու պակա
«չափազանց վատ դրութիւն է ստեղ
ծել»։ Արդիւնաբերութեան մէկ
ճիւղերուն մէջ,— պղինձ,
ուածներ, չէշաքար, բնակարանային
շինարարութիւն,— աշխատ
հանջ կայ բանուորներու։ Եւ
արդիւնաբերական ծրագրերու
ժումը։ Միայն ներկայ եղանակ
համար, շինարարական ձեռնար
վարիչները կը պահանջեն 15.000
բանուոր։
Եւ սակայն նոյն թերթը նկա
է, որ գիւղերուն մէջ կ'ապրին բա
մաթիւ բանուորներ, որոնք —
թէ ինչո՞ւ — չեն պատրաստ
գործի մտնել
ներուն։ Ու կը թելադրէ պայմ
գիր կնքել այդ ազատ բանուոր
րուն հետ։ Անիկա տեսակ մը
մանափակում է սակայն բանուոր
րու ազատութեան։ Այսինքն պայմ
նագրութիւններով — բանիմաց
թերգոյն կրնայ երեւակայել թէ
ձեւով կրնան խմբագրուիլ
— բանուորները գամուած պիտի
նան աշխատանքի մը, որ գերի
տի դարձնէ զիրենց, կամ աւ
հասարակ մեքենայ։ Սակայն
այդ «մեքենայացումն» է, որ կը
հանջէ։
Այս ամէնը լաւ. Ամէն բան
խատանքին համար, եւ ոչ թէ
ուորին համար։ Այս է եզրակաց
թիւնը բանուորահաւաքման այս
քաղաքականութեան։ Եւ այս քաղաքա
կանութիւն է պատճառը, որ,
լով բանուորին կեանքի եւ հա
տուութեան պահանջները, —
առթիւ դարձեալ կը թելադրենք
ընթերցողներուն՝ կարդալ կիրակ
եայ մեր քաղուածքը Հայաստան
բանուորներուն վիճակին մասին
բանուորը կը խուսափի պայման
գրութիւն կնքելէ, եւ կը
«ինքնահոսը», այսինքն բանուոր
կը գաղթէ գործարանէ գործարան
հանքէ հանք, ոչ թէ միայն
խատանք փնտռելու, այլ նաեւ
մը աւելի «մարդկային պայման
Պարզ խօսքով, — անկեղծ մեքե
(հայ բանուորը), փախելով
քելէ մարդկային լեզուով, իր
քը կը կատարէ մեքենայի պէտ
խօս՝ խօս տալով գործատու
հաւելով աշխատավայրէ աշխատա
վայր։
Այս առթիւ, կարծի՞ է

— աշխատանքը բանուոր՞ն
որ, թէ բանուորը աշխատանքին
որ։ Առանց հիւանդ նախադա-
թիւններու, յստակ եւ պարզ ի՞նչ
ի պատասխանէին Հայաստան-
ազատ խորհուրդներու ազատ
իչները։

ՀԵՑԵՒԱՆՔ

Նոյն թերթը կը գանգատի, որ
աքսի գործարանը, չէ կրցած ի-
անացնել արդիւնաբերական ծրա-
։ Օրական 2—4 հոր (տեղկեահ)
յալ կը մնայ եւ չեն աշխատիր,
կետեւ բանուոր չկայ ու
ի մը վարպետներ «չուեր են» եւ
սատելու գացեր են ուրիշ գոր-
աններու մէջ։ Մետաքսի գոր-
անին տնօրէնը կը դիմէ ձէթ—
ուի գործարանին տնօրէնին,
րելով որ իր գործարանէն հե-
ած բանուորները մերժէ ընդու-
Սակայն պատասխան կը ստա-
— Որտեղից ուզում են թող
, ինձ բանուոր է պէտք, ես
գնում եմ։
Այսպէս ձեռքէ ձեռք կը քաշեն
նուորները։ Եւ գործը կը տուժէ
ապէս։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԳԱԽԷԺ

Ռուսիա մեծ պահանջ ունի
ախէժի (քաուչու), այնպէս որ
րեկան կը ներածէ 90,000 թոնօ,
կ'արժէ 60-70 միլիոն ոսկի
ութլի։
Այս պահանջը երկրին արտա-
յադրութիւններով գոհացնելու հա-
, ռուս բուսաբանները երկար ա-
հետազօտութիւն կը կատարէին
ն կողմ։ Ի վերջոյ Ղազախստա-
մէջ գտան երկու բոյսեր, որոնք
ախէժ կուտան։ Այդ բոյսերը կը
ուին «խոնդրիլա» եւ «տաու-
ղըզ» Ձգախէժ կուտայ նաեւ ե-
ինը, որ մինչեւ այժմ կը մշակուէր
սուածեղէնի համար։
ուսաբանականհետազօտութիւննե-
երկայիս կը շարունակուին Վրաս-
նի և Հայաստանի մէջ։Այսատեղ
ս գիտնական բուսախոյզ մը օգ-
թեան կը հրաւիրէ ժողովուրդն
որ իրենց տեղեկացնէ ձգախէժ
ադրող բոյսերու գոյութիւնը ի-
ն շրջաններու մէջ։ Եւ գիւղու-
ն եւ այդպիսի բոյսերը
նցնելու համար կուտայ հետեւ-
տեղեկութիւնները։
Ձգախէժը յաճախ կը գտնուի
երու կաթնահիւթին, ինչպէս
կեղեւին ու տերեւներուն
։ Բոյսերու մէջ ձգախէժի գո-
թեան նշան կը համարուի մա-
յին կաթնահիւթը։ Այդ հիւթը,
ցօղունը կամ տերեւը կտրուի,
հոսի թանձր եւ սպիտակ։ Օդին
եցութեան տակ աւելի կը թանձ-
այ եւ թելի ձեւով կ'երկարի։
ափին մէջ խմոր թրելու ձեւով
ուի եւ գնդիկ պատրաստուի, կը
նակէ թէ լաւ ձգախէժ կուտայ
բոյսը։
Ժողովուրդը կարգ մը բոյսերու
կաթնահիւթը կը գործածէ իբ-
րեւ ծամոն (ձիւթ)։ Այսպէս Հայաս-
տանի մէջ ծանօթ են «սարի ծա-
մոն» եւ «Սուրբ Կարապետի ծամոն»
անունով ձիւթեր։
Ահա այսպիսի բոյսեր կը հա-
ւաքուին ներկայիս Հայաստանի մէ-
ջէն, հասկնալու համար թէ Հայաս-
տան իրապէս ունի՞ բոյսեր, որ
ձգախէժ կուտան։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Ե. Ե. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ալֆորվիլի Հ. Ե. Ե. Միութիւնը
վերջերս ունեցաւ իր ընդհ. ժողովը,
ուր ատենապետ Պ. Յ. Արըճեան
պարզեց կատարուած գործերը.—
Ա.— Վարչութիւնը ձեռնարկած
է արդէն, գիշերային դասախօսու-
թիւններու։ Շաբաթը երկու անգամ,
Բշ. եւ Եշ. գիշերները, ժամը 8ու-
կէսէն 10նուկէս Հայ Ակումբին մէջ
(որ միանգամայն Միութեան ակումբն
է) թէ կանոնաւորաբար կ'աւանդուին
հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները։
Առաջինը կ'աւանդէ Պ.Յ. Արըճեան,
իսկ միւսը Պ. Ե. Պասմաճեան։ Առ
այժմ հետեւողներուն թիւը քիչ է.
յոյս կայ որ հետզհետէ շատնան։
Բ.— Միութիւնը կազմած է
թատերախումբ մը՝ որուն օժանդակ-
վարիչ նշանակուած է՝ Պ. Ալեքսը
եւ դերուսոյց՝ դերասան Պ. Կոթիկ-
եան։ Դերասանական խումբը արդէն
պատրաստելու վրայ է՝ Մեծապա-
տիւ մուրացկան»ները, որ շուտով
պիտի բեմադրուի։
Գ.— Միութեան նուագախումբն
ալ որուն օժանդակ վարիչ նշանակ-
ուած է Պ. Գաբրիէլը, իր ուսուցի-
չին, Պ. Գարեգինին, ղեկավարու-
թեամբը փորձեր կը կատարէ։
Դ.— Երգչախմբին օժանդակ-
վարիչն է Պ. Արշակ Մկրեան. բա-
նակցութիւն կը կատարէ ծանօթ ե-
րաժիշտ Պ. Սաքօ Յակոբեանին հետ՝
խումբին ղեկավարութիւնը իրեն
յանձնելու համար։
Ե.— Միութիւնը կազմելու վրայ
է նաեւ իր գրադարանը։
Զ.— Կիրակնօրեայ դասախօսա-
կան եւ վիճաբանական ժողովներուն
պիտի ձեռնարկուի սեպտեմբերէնյե-
տոյ քանի որ ներկայիս դժուարու-
թիւններ կան։
Է.— Միութիւնը ներկայիս 53
անդամ ունի։ Դեռ իգական սեռէ
ո եւ է մէկը չէ մասնակցած. թէեւ
ընդհանուր տրամադրութիւնները լաւ
կ'երեւին։
Ը.— Նախորդ առժամեայ վար-
չութեան գանձապետ Պ. Երուանդը,
որ սոյն ժողովին ներկայ էր,
հակառակ ներկայ վարչու-
թեան պաշտօնական դիմումնե-
րուն, ցարդ չէ յանձնած իր քով
պահ դրուած գումարը։
Այս առթիւ ազդարարութիւններ
ուղղուեցան։ Վարչութիւնը մշակելու
վրայ է իր պիտանէն հաւասարա-
կշռելու միջոցները։
Այս բոլոր բացատրութիւններէն
յետոյ, նախագահը խօսք տուաւ
տասնեակ մը ժողովականներու, ո-
րոնց ամէնն ալ, հաւանութիւն
յայտնեցին վարչութեան ընդգրկած
ուղեգծին, եւ գնահատեցին՝ ցարդ
կատարած աշխատանքները։
Անշուշտ, այս բաւական ծանր
աշխատանքներուն առջեւ, Ալֆոր-
վիլի գիտակից երիտասարդութիւնը
ամէն աջակցութիւն պիտի ընծայէ
Միութեան։

Տեղեկատու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՃՐԱԳ ՄԸ

ՏԷՍԻՆ, 8 Օգոստոս.— Նոր սե-
րունդի հայեցի դաստիարակութեան
հարցը ստիպողական պահանջ դար-
ձած է։ Արտասահմանի մէջ Հայը
հայ պահելու կարեւորագոյն ազդակն
է համախումբ աշխատանք եւ գոհա-
բերութիւն։
Վերջերս «Հայրենիք» եւ «Յա-
ռաջ» թերթերը «Նոր սերունդի փր-
կութեան համար» սիւնակներ բա-
ցին, որոնք թէեւ սպասուած ար-
դիւնքը չտուին, սակայն եւ այնպէս
որոշ գաղութներու եւ քաղաքներու
մէջ իրենց բարերար հետքերը ձգե-
ցին, բանալով մանկապարտէզներ և
ծաղկոցներ։
Այդ աճազանգին ձայնէն էր որ
Տէսինն ալ ազդուեցաւ եւ այսօր
ունի իր կրթական փոքրիկ վառա-
րանը։
Ամիսէ մը ի վեր — յուլիսի
սկիզբէն — Տէսինի հովիւ Եսայի
քահանայ Ալթունեանի ջանքերով։
Մանկապարտէզը ունի 70ի մօտ
երկսեռ աշակերտներ։ Նկատի ունե-
նալով իր գոյութեան կարճ շրջանը,
անշուշտ ասիկա մեծ առաւելու-
թիւն մըն է։ Հետզհետէ նորեր կու
գան։ կրթական տուրքը 10 ֆրանք
է ամսական երկու պզտիկ ունեցո-
ղին աւելի աժան։ Մանկապարտէզը
կը գտնուի Rue Branlyի մէջ,
(Հ. Յ. Դ. Ակումբին մօտ)։ Դպրոցին
դիրքը լաւ է։ Շաբաթը հինգ օր
դասաւանդութիւն կ'ըլլայ։
Աշակերտութիւնը երեք կարգի
բաժնուած է՝ Ա.— Անոնք որ նոր
Ա. Բ. կը սորվին Բ.— անոնք որ
Ա. Բ.ին ծանօթ են մասամբ։
Հայերէնի դասաւանդութենէ դատ
հոգեւոր հովիւը կը սորվեցնէ ման-
կական աղօթքներ, ոտանաւորներ,
երգեր ու հայկական խաղեր։ Անցորդ
մը երբ դասի ժամանակ պատահա-
բար մանկապարտէզին առջեւէն
անցնի, պիտի լսէ «Մեր Հայրենիք»,
«Իբրեւ Արծիւ», «Լուսին չկար»,
եւ այլ հայկական քաղցրախօս եր-
գեր ու ասացուածքներ, որոնց ձայ-
նին տակ պահ մը զգացուած՝ հայ-
րենիքի մէջ ըլլալ կը կարծենք։ Կ'ար-
ժէ հրապարակաւ քաջալերել այս
ձեռնարկը։ Կը թելադրենք ծնողք-
ներուն, որ իրենց զաւակները ղըր-
կէին մանկապարտէզը։
Պիտի ջանամ յաջորդաբար տե-
ղեկութիւններ տալ «Յառաջ»ի նո-
րաբաց մանկապարտէզի մասին։

Լ. Գայաճանեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ

Վիէն.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնա-
ճիւղի ֆութպոլի յանձնախումբը այս
տարի եւս կազմակերպած է բաժակի
մրցումներ, օգոստոս 16ին, կիրակի
օր, շրջանի եւ գաւառի հայ խում-
բերու միջեւ։
Այս առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վար-
չութիւնը հրաւիրեց հետեւեալ հայ
խումբերը .— Փարիզի, Մարսէյլի,
Վալանսի եւ Ձլավիաքի Հ. Մ. Ը.
Մ.ի խումբերը։ Լիոնի Ֆութպոլ
Քլիւպը, Մօնշա Մարզականը, Արծիւ
Մարզական, Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ը
եւ ուրիշ խումբեր։ Լիայոյս ենք որ
մեր հրաւիրած խումբերը իրենց մաս-
նակցութիւնը պիտի բերեն։
Մրցումները պիտի վարեն Լիոնի
Լիկի պաշտօնական դատաւորները։
Յաղթական խումբը կը ստանայ ար-
ժէքաւոր 200 ֆրանքնոց պռօնզէ
բաժակ մը, իսկ «ֆինալիստ»ները՝
շքանշաններ։
Այս առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վար-
չութիւնը կը հրաւիրէ Վիէնի հայ
հասարակութիւնը ներկայ ըլլալ, քա-
ջալերելու համար հայ ֆութպոլիստ-
ները։
Իսկ դուք, հայ երիտասարդներ,
փոխանակ սրճարաններու մութ ան-
կիւնը կծկուելու, փութացէք դէպի
դաշտ։ Ճոխ պիւֆէ։

Մարտիկ Փափազեան

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Իմանալով Հ. Մ.
Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտներուն գա-
լուստը, օգոստոս 2ի առաւօտեան
ժամը 10ին, Մարսէյլի Սէն Շարլի
կայարանը կազմ ու պատրաստ դի-
մաւորելու գացած էին Մարսէյլի
շրջանի սկաուտները իրենց խմբա-
պետ ու վարիչներով։ Առաջնորդ Պա-
լագեան եպիսկոպոսն ալ իր կողմէ
ղրկած էր ներկայացուցիչ մը, Մեսրոպ
քահանայ։
Մեծ խանդավառութիւն կը տի-
րէր։ Բայց կառախումբը երկու ժամ
ուշացաւ։ Եւ վերջապէս վակոններու
պատուհաններէն երեւցան սկաու-
տական գլխարկներ։ Շատ յուզիչ էր
հանդիպումը։ Կարծես թէ հին բա-
րեկամներ էին բոլորը «սկաուտը
եղբայր է ամէնուն։»
Մարսէյլի սկաուտները կ'առաջ-
նորդեն Փարիզի իրենց եղբայրները
հաւաքավայր։ Կէս ժամ հանգիստ,
յետոյ կը հիւրասիրուին Պալաքեան
եպիսկոպոսի օդասուն վիլլան, ուր
առաջնորդը բարի գալուստ կը մաղ-
թէ, կ'օրհնէ ու կը քաջալերէ տղա-
քը։ Իրիկուան ճաշը պատրաստ էր
արդէն։ Գիշերը հոն կ'անցնեն ու
յաջորդ օրը կը մեկնին իրենց բանա-
կատեղին, Մարսէյլէն 8 քիլոմեթր
հեռու հովիտ մը, շրջապատուած
անտառներով։

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋ ը

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՌՈՒՍ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒՐՈՊԱ Կ'ԱՅՑԵԼԵՆ

Երեք հարիւր հոգինոց ռուս գործաւորներու խումբ մը, խորհրդա-
յին կառավարութեան ծախքով, սկսած է պտոյտներ կատարել Եւրոպայի
մէջ։ Արդէն գործաւորները հասած են Լոնտոն, ուր մէկ քանի օր պիտի
մնան, այցելելով գործարանները։ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան պաշ-
տօնատարներէն մէկը յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ գոր-
ծաւորներու այս պտոյտը որեւէ քաղաքական բնոյթ չունի։

ՄԻՇՏ ԱՒԵԼԻ ՄԵԾ

Ամերիկա վերջացուց աշխարհի ամենէն մեծ օդանաւուն շինութիւնը,
որ արժած է 4 միլիոն տոլար։ Աւելի մեծ է քան գերմանական ցէփլինը։
Օդանաւը կը բանի 8 շարժիչ մեքենաներով եւ ունի 4500 ձիու ուժ։ Պիտի
կրնայ ժամական 130 քիլոմեդր արագութեամբ թռչիլ. իր հսկայ փորին մէջ,
յատկապէս պատրաստուած անկիւն մը պիտի կրնայ բովանդակել 5 փոքր
սաւառնակներ, որոնք պիտի կրնան սաւառնիլ եւ իրենց տեղը վերադառ-
նալ, օդանաւուն թռիչքի իսկ ընթացքին։
Պիտի կրնայ 100 ճամբորդ փոխադրել, ամենէն հանգիստ պայմաննե-
րու մէջ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Օգոստոս մէկի ցոյցերը, ինչպէս յայտնի է, Յունաստանի մէջ վերջ
գտան մարդասպանութեամբ։ Համայնավարներու գնդակին զոհ գնաց ոստի-
կան մը։
Այդ օրէն ի վեր հարցաքննութիւնները եւ փնտռտուքները կը շարու-
նակուին, յանցաւորները եւ սպանութեան մանրամասնութիւնները երեւան
հանելու համար։ Այդ յանցանքով ձերբակալուած են հինգ հոգի եւ գտնուած
բազմաթիւ կարեւոր վաւերաթուղթեր։
Ոստիկանութեան համար ոչ մէկ մութ կէտ մնացած է։ Վերջնակա-
նապէս հաստատուած է որ Պիրէօսի մէջ կազմուած էր հինգ հոգինոց Չե-
կա մը, որ օրեր առաջ ժողովներ գումարած եւ որոշած է մէկ ոստիկան
սպաննել Օգոստոս մէկի օրը։ Սպանութիւնը յաջողցնելու համար նախապէս
ծրագիր պատրաստուած էր։
Չեկայի անդամներէն դատ ձերբակալուած են նաեւ Տրափէզոնայի հա-
մայնավարներէն շատերը, որոնք հեռուէն մեղսակցութիւն ունենալ կը
կարծուին։
Առանձին առանձին հարցաքննուած են ձերբակալուածները, որոնք
պատիպատ եւ հակասական խոստովանութիւններ եւ արդարացումներ ըրած
են, փոխադարձաբար զիրար մատնելով։
Հաւաքուած տեղեկութիւնները ցոյց կուտան թէ Չեկան շաբաթը ան-
գամ մը գաղտնի նիստ կը գումարէր։ Կանոնաւոր յարաբերութեան մէջ
մտած է Մոսկուայի կեդրոնական մարմնին հետ, որմէ կը ստանար հրա-
հանգներ։ Կը կարծուի թէ Չեկայի ղեկավարը եւ կազմակերպիչը եղած է
օտար եւ փորձ ղեկավար մը, որուն ոչ անունը յայտնի է, ոչ ալ բնակու-
թեան վայրը։
Չեկան կը կատարէր հետախուզութիւններ, կը հսկէր կուսակցութեան
անդամներուն քայլերուն, գիծէն շեղողներուն կը սպառնար եւ ի հարկին,
կուսակցական դաւաճանները ձերբակալելով կը ղրկէր Ռուսիա։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Անգլիական թերթ մը կը գրէ թէ Անգլիոյ վարչապետը Մաքտօնալտ
եւ ամերիկեան նախարարը Սթիմսըն, Սկովտիոյ մէջ իրենց տեսակցու-
թեան ընթացքին, ուսումնասիրած են ծրագիր մը, որ պիտի ծառայէ ջնջե-
լու պատերազմական պարտքերու մէկ մասը, մօտ կէսը։
Սթիմսըն, այս հարցին շուրջ, պիտի տեսակցի նաեւ ուրիշ պետական
մարդոց հետ, որպէս զի Ամերիկա վերադարձին, կարենայ լիակատար զեկոյց
մը տալ Նախագահ Հուվըրի, Եւրոպայի իրական կացութեան մասին։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կանտի խորապէս ազդուած է Հնդկաստանի ներկայ կացութենէն, տես-
նելով որ հնդկական բազմաթիւ շրջաններ կ'ուզեն իրենց քաղաքական պա-
հանջները իրականացնել բռնի ուժով։ Գրեթէ ամէն տեղ նոյն համայնքին
ծոցին մէջ հակամարտութիւններ կան, որոնք կը յանգին արիւնահեղ կռիւ-
ներու։ Կանտի վհատած ըլլալ կը թուի եւ յայտնած է թէ Հնդկաստանի
ներկայ կացութեամբ, քանի կը շարունակուին տեղական հակամարտու-
թիւնները ու հականգլիական պայքարները, աւելորդ է դէպի Անգլիա իր
ճամբորդութիւնը։
Հնդիկ Ազգ. Խորհուրդի Գործադիր Կոմիտէն հանրութեան ծանօթացուց
այն իրաւունքները զորս քաղաքացիները պիտի վայելեն ինքնավար վարչա-
ձեւի տակ, — տիտղոսներու ջնջում, պաշտօնատարներու թոշակներուն
վրայ կարեւոր զեղչ մը, հողերու եւ երկաթուղիներու ազգայնացում եւայլն.։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

— Հէ՛յ, հէ՛յ, ըսաւ էֆէնտին,
...ք ալ Հա՞յ ենք եղեր, մենք
...բա՞ն գիտենք եղեր, իբր թէ
...գին մէջ կարեւոր դե՛ր մը
...էինք։ Ժողովուրդը ինքը իր
...ուն, մենէ աւելի աղէկ գի-
...ր թէ խոհեմութիւնը ի՛նչ ը-
... կը պահանջէ։
Ազդեցիկ այդ Հայը իրեն
...տահած դէպքէն ի վեր ջղա-
... գրգռման մէջ էր։ Իր դառ-
...ցած սիրտը բանալու եւ խօս-
...վանելու անդիմադրելի պէտք
... կը զգար։ Հոգին տանջող
...ը դուրս տուաւ։ Տէր Յուսիկ
...տնելով ջախջախուած մե-
...տունին հոգեբանական վիճա-
... հուզեց զանիկա ջլատել։
...դհակառակը՝ ջանաց զօրա-
...ել այդ հոգին, կազդուրել,
...ատումէ փրկել։ Հայրապետ
...էնտին ուժ մըն էր, զոր չէ-
...քացման վտանգէն հարկ էր
...կել։ Ապագային պիտի կրնար
իրենց օգտակար ըլլալ։ Տէրտէ-
րը իր նախկին հակառակորդը
իր խուցը, այսինքն իր ոտքը
տեսնելէ ի վեր՝ այս մտածու-
թիւնը ունեցած էր ու ըստ այնմ
կը խօսէր։ Ուստի անոր յուսա-
հատական վերջին յայտարա-
րութիւններուն պատասխանեց.
— Էֆէնտի, այդպէս մի՛ ը-
սէք։ Այն բոլոր Հայերը որ ի-
րենց ազգը կը սիրեն ու անոր
օգուտը կը փափաքին, անոնք
ամէնքն ալ միեւնոյն կերպով
չեն կրնար մտածել։ Ո՞վ կրնայ
ապագան ճիշդ նախատեսել։ Ու
յետոյ, ազգերնիս անանկ վի-
ճակի մը մէջ է որ տեղ մը օգ-
տակար սեպուած գործը ուրիշ
տեղի համար կրնայ վնասակար
ըլլալ։ Ու ինչ որ քաղքի մը
կործանման պատճառ կը դառ-
նայ՝ ուրիշ քաղքի մը փրկու-
թիւնը կ'ըլլայ։ Իրաւ է որ մեր
գեղը ո՛եւէ աղէտ չպատահեցաւ,
շնորհիւ ժողովուրդին զէնքե-
րուն, բայց լսեցինք որ հոս
Օրթագեղ ալ բան մը չէ պատա-
հած։
— Չէ՛, փա՛ռք Աստուծու, հոս
ալ մէկուն քիթը չարիւնեցաւ,
պատասխանեց Օրթագեղի խը-
նամակալը զգածեալ համեստու-
թեամբ։
— Բայց Օրթագեղ ալ զէնք
չգործածեցիք, շարունակեց
տէրտէրը։ Այդ թաղն ալ հրա-
մանքներնուդ զգուշաւոր հեռա-
տեսութեամբը փրկուեցաւ։ Կը
տեսնենք թէ տեղ մը քաղաքա-
գիտական վարմունքը կրնայ
օգտակար ըլլալ, ուրիշ տեղ մըն
ալ զէնքի վարմունքը։ Ամէն
միջավայրի Հայերը իրենք ի-
րենց կացութեանը համեմատ
հոգալու են ինքզինքնին։
Հայրապետ էֆէնտին որքան
աւելի մտիկ կ'ընէր տէր Յուսիկը
այնքան աւելի կը սիրէր զա-
նիկա։ Կը հասկնար թէ այդ
Հայաստանցին ոչ միայն զօ-
րաւոր նկարագրի տէր խելացի
մէկն էր, այլ եւ շա՛տ փափ-
կանկատ։ Անոր խօսքերը թե-
թեւցուցին սրտին վրայ ծանրա-
ցած բեռը։ «Ա՛խ, կը մտածէր
ինքնիրենը, եթէ ասանկ շատ
տէրտէր ունենայինք, ազգը ա՛լ
ի՛նչ կ'ուզէր»։ Ու նոյն րոպէին։
տէրտերոջ խօսքերուն տպաւո-
րութեանը ներքեւ, որոշեց ազ-
գին տէր Յուսիկին պէս քահա-
նաներ պատրաստելու համար
ամէն ջանք ընել։ Այս որոշումը
հոգի տուաւ իրեն, մէկէնիմէկ
զինքը նոր մարդ ըրաւ։ Իր
կեանքը մեծ նպատակ մը ու-
նէր։ Անցեալը անցած էր, նա-
յելու էր ապագային։ Իր խոր-
հուրդները րոպէաբար ցոլացեր
էին տէրտէրին խօսքերուն՝ իր
մտքին տուած զարկերէն։
Մութը կը կոխէր։ Հիւրը
ոտքի ելաւ մեկնելու։
— Տէր հայր, ըսաւ, թերեւս
երկար ատեն ա՛լ չտեսնուինք։
Աստուած բարի ճամբորդութիւն
տայ։ Երկիրդ եթէ բանի մը
պէտք ունենաս, Պատրիարքա-
րանին միջոցաւ ինծի հաղորդէ,
պէտք եղածը ընեմ։
— Աստուած պակաս չընէ, է-
ֆէնտի։
Ու էֆէնտին յառաջացաւ
դէպի տէրտէրը եւ անոր ձեռ-
քերը համբուրելու համար քա-
շած ատենը, իր գրպանէն պզտիկ
քսակ մը հանեց, մէջը լեցուն
ոսկի, եւ քահանային ձեռքը
դնել ուզեց։ Անիկա ետ ետ
գնաց։
— Կ'աղաչեմ, էֆէնտի, նե-
ղութիւն մի կրէք։ Ես բանի մը
պէտքութիւն չունիմ։ Ուրիշ ա-
ւելի նեղութիւն ունեցողներ
կան։
— Չէ, տէր հայր, չէ՛, ա՛ռ,
ատ քեզի համար չէ։
Ու ծանր, խորհրդաւոր ձայ-
նով մը ցածկեկ, աւելցուց.
— Ժողովուրդիդ համար վա-
ռօդ, հրացան գնէ։ Խոհեմու-
թիւնը զէնքին մէջն է։ «Որ ո՛չ
սուր առցէ, սրով անկցի»։
Տէրտէրը նուէրն ընդունեց,
եւ էֆէնտիին երեսը նայելով.
— Աս կարմիր ժամուց է, ը-
սաւ։
Ու երկուքին աչքերն իրա-
րու հանդիպեցան։ Անոնց մէջ կը
վառէր հայ աղքատին ու հայ
հարուստին հազար տարուան
ատելութիւնը ժահմետական
թշնամիին դէմ։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ՎԵՐՋ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՁԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ

Վարշաւայէն (Լեհաստան)
մեզի կը գրեն Օգոստոս 8 Թուա-
կանով.—
Կը հրաւիրենք մեր հայրենակից-
ները զգուշանալ Հայկ Վարդան-
եանցէն որ շատերը խաբելէ յետոյ
անհետացաւ։ Կ'ըսուի թէ Փարիզ
անցած է եւ կը փնտռուի։

ՀԱՅ ՄԸ ԽԵՆԴԻ ՄԸ ՀԵՏ

Անցեալ օր ձերբակալուեցաւ
Ֆրանսացի մը, որ իր ծիծաղաշարժ
անունը փոխելով՝ ինքզինք թագաւոր
կը կարծէր Ֆրանսայի։ Կ'ապրէր
կնոջ մը հետ, զոր սպաննեց։Միասին
կ'ապրէր ուրիշ կին մըն ալ, որուն
բարեկամը կը կոչուէր Թուրեան,
այժմ անյայտ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՋՈՒԱՐԹՆՈՑ, Կիսամսեայ հան-
դէս գրականութեան եւ գեղարուես-
տի։ Բ. տարի, թիւ 3։ Զեռքէ հատը
2.50 ֆր.։ Արտասահման 4 ֆրանք։
Հասցէ՝ H. Palouian, B. P. No.
50, Paris.

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է
Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Ցակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Խանասորի Տարեդարձի առթիւ։ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին։ Այս Շաբաթ իրիկուն։ Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ զաւեշտ։

Կը խօսի՝ Ռ Է Ն

Մ ու տ ք ը ա զ ա տ է

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

Օգոստ. 16ին Քլամարի անտառին մէջ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Կ. ԳԷՈՐԳՋԱՆԵԱՆ և ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Եւրոպական եւ հայկական տարազով հայկական պարեր, մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի, արտասանութիւններ, եւն.։ Ճոխ պիւֆէ։

Հաղորդ. միջոցներ.— Hôtel de Ville կամ Porte de Versaillesէն առնել Թիւ 89 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած Մարսէյլի Ջառա քաղաքի Հայր. միութեան կողմէ։ Այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն, Maison Blanche Terminus du Canet No 221 գեղեցիկ պարտէզին մէջ։

Բանախօսութիւն, երգ, խմբերգ, զաւեշտ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Ճոխ պիւֆէ։ Կարելի է ճաշը միասին բերել։ Մուտքը ազատ է։

Քանըպիէռէն առնել հանրակառք Թիւ 29 եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն։

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամի 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եոզկատցի Միսաք Օտապաշեան, որ 1925ին Գավալայէն (Յունաստան) եկած է Ֆրանսա եւ կը բնակէր Salin de Giraud (B. d. Rhône)։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել M. Tachdjianի, 16 Rue Wilson, Saint Chamond (Loire).

— Կը փնտռուի Եալովայի Գըլըճ գիւղէն Առաքելպէյազեան։ 1923—1924ին կը գտնուէր Լա Սէյն (Մարսէյլի շրջան)։ Լուր կայ թէ Փարիզ մեկնած է եւ այժմ կ'ապրի իր մօրը Արմենուհիի եւ իր քոյրերը Արշալոյսի եւ Բերուզի մօտ։ Կ'ենթադրուի թէ իրենց բնակարանը կը գտնուի Ալֆորվիլ։ Իմացնել՝ Vahram Sinanianի, epicerie, 169 Rue Duguesclin, Lyon. (Rhône).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Զարուհի Լուսիկեան եւ զաւակունք, Պ. Պ. Նորայր եւ Քաջայր Լուսաբոնեան եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր, եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՊԵՏՐՈՍ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ

զառնաղէտ մահուան առթիւ։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

31 —ԱՅԺՄ ԱԼ ՍԱՅԻՏ ՓԱՇԱՆ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ...

Իզզէթ փաշա դուրս ելաւ։ Տասը վայրկեան յետոյ վերադարձաւ եւ Լէպլէպ Էֆէնտիին բսաւ՝

— Վեհափառը կ'ըսէ թէ դէպքերէն առաջ Սայիտ փաշա բնաւ կարեւորութիւն չտուաւ այս խնդրին եւ աւելորդ գրութիւններով ժամանակ անցուց։ Ի՞նչ կը նշանակէ այս։ Ասիկա ապացոյց մը չէ՞, որ Սայիտ փաշայի մատը կայ այս դէպքերուն մէջ։ Օրէնքով պատասխանատու չի՞ համարուիր։

— Եթէ Սայիտ փաշա դէպքերէն առաջ խնդրին կարեւորութիւն չտուաւ եւ Պապը Ալիէն պահանջուած միջոցներու գործադրութեան մէջ անփոյթ գտնուեցաւ, պատճառը իր անվստահութիւնն էր այն նշաններուն մասին, զորս ոստիկանական նախարարութիւնը ներկայացուցած էր իրեն։ Ասիկա սխալ մըն է միայն եւ օրինական պատասխանատուութեան խնդիր չի կրնար ըլլալ։

Ես ալ անհրաժեշտ. պաշտպանողականը խօսեցայ, փարատելու համար կասկածը, որուն տակ գրուեցաւ Սայիտ փաշա։ Ցետոյ աւելցուցի.

— Սայիտ փաշա կը դրուէ պետութեան ամենամեծ աթոռը։ Իրականին մէջ, Սայիտ փաշա այնպիսի նկարագիր մը ունի, որ, յանուն ո՛րեւէ շահի, չի մտներ նման գաղտնի ու աղտոտ գործերու մէջ։ Ի՞նչ շահ կրնայ սպասել հայկական դէպքերու կրկնումէն։ Մեծ համարձակութիւն պէտք է խառնուելու համար այդ դէպքերուն, որոնց մասին սխալ կարծիք ունի Վեհափառը։ Նկատի ունենալով Սայիտ փաշայի բնաւորութիւնը, կարելի է ըսել թէ երբեք ընդունելի չէ այդ կարծիքը։

Այսպէս պալատին թշնամութենէն ազատեցի Սայիտ փաշան։

Երբ գերմարդկային ճիգեր կը թափէի եւ, ընդհակառակն, իմ անկեղծութիւնս սխալ կը մեկնաբանուէր ու դաւաճանութիւն կը համարուէր, ինծի կը մնար գրել հրաժարականս ու քաշուիլ երթալ։ Ամէն մարդ պիտի ըսէ. «Քանի որ այսքան կասկածի ենթարկուեցար, ամէն պաշտօնէի պէս քաշուէ եւ ազատէ»։ Աւա՜ղ, ինծի համար անկարելի էր այդ եղանակով ազատումը։

32.— ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ ԷՐ

Աշխարհի վրայ ամէն բանէ եւ ասպարէզէ աւելի ոստիկանական գործերէն էր, որ կը պժգայի։ Ծանօթ է թէ ի՛նչպէս եւ ինչո՛ւ ստիպուեցայ ընդունիլ ոստիկանական նախարարութիւնը։ Այնուհետեւ հայկական դէպքերը աւելի շատ տարածուեցան եւ ծաւալեցան։ Յեղափոխութեան բուն խմորը եւ պատճառները հասկցուեցան, տեղեկացանք կոմիտէականներուն ծրագրած բոլոր միջոցներուն։ Հայրենիքը իրական վտանգի մը առջեւ կը գտնուէր։ Միեւնոյնատեն կոմիտէն ինծի սպառնագիր կը ղրկէր՝ պահանջելով հրաժարականս, հակառակ պարագայ պիտի սպաննէին զիս։ Երբ ականջ չդրի իրենց սպառնալիքներուն, մահափորձ կատարեցին ինծի դէմ։ Քանի մը անգամ կրկնուեցան այդ մահափորձերը, բայց ազատուեցայ զինուածով կամ ճակատագրով։ Ձերբակալեցի այդ մահափորձի հեղինակները եւ դատի յանձնեցի։ Անոնք խոստովանեցան իրենց ոճիրը եւ դատապարտուեցան պատիժի։ Սակայն իմ արժանապատուութիւնս չի թոյլատրեր, որ այս յուշերուս մէջ մանրամասն պատմեմ սոսկ իմ անձիս վերաբերող այդ խնդիրները։ Անոնական չհամարեցի հրաժարիլ, տեղի տալով այսպիսի սպառնալիքներու։ Եւ ամուր կեցայ իմ պաշտօնիս գլուխը։

33.— ՔԻՉ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ

Ինծի կը պակսէին միջոցները մարդկային իրաւունքները պա[illegible]ցնելու ընկերային արդարութեան իրաւունքներուն՝ իմ նախարար[illegible] մէջ։ Պալատին մէջ, սատանային խելքէն վեր խարդաւանքներ լով ու զրպարտութիւններ յերիւրելով, զուլումներ կազմակերպուեցան,— ես ականատես եղայ,— եւ զպրոցականներն իսկ չխնայուեցան։ Ես բաւոր երիտասարդներ ազատեցի։ Բնականաբար ամբաստանուածներ[illegible] մասը զոհ գնաց։ Ես ազատեցի այնքան, որքան կրնայի, մինչ խիղճ[illegible] ոչ ոք ունէի ինծի օգնական կամ ընկեր։ Մէկ կողմէ պալատին մէջ բաստուած սպրանքներուն, միւս կողմէ հայկական ապստամբութի[illegible] պատճառով, որոնք երկիրը գլխովին վտանգի մէջ կը նետէին, [illegible] կը կորսնցնէի խելքս, սակայն ապագային երկրին ապահովութեան մէջ քաղաքակրթական եղանակ մը մտցնելու նպատակով եւ աւելի լուրջ չարժելու համար՝ ստեղծեցի ոստիկանական դպրոց մը։ Իբր[illegible] սուցիչ Մանիասի Զատէ Րէֆիք պէյը այդ դպրոցին կալեցի, մինչ[illegible] լատին մէջ մեծ կասկածներ կը ծանրային այս մարդուն վրայ։ [illegible] եաքէն, 10 յուլիս 324ին (1908) կատարուած յեղաշրջման կարեւոր քերէն մէկը դարձաւ։ Զայն քիչ յետոյ ալ ոստիկանական խորհուրդի[illegible] խագահ նշանակելով, յաջողեցայ ոստիկանական նախարարութեան [illegible] րունակական հաղորդակցութեան մէջ պահել։

Թուրքիոյ մէջ պատահած հայկական դէպքերուն առթիւ, Հայ[illegible] Հրջանակները, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի քաղաքագ[illegible] այն կարծիքը կազմեր էին թէ Սուլթան Համիտի հրամանով ես զրգ[illegible] խլած ժողովուրդը եւ յարձակման մղեր հայ ժողովուրդին վրայ։ պնդէին թէ ցոյցերը չափաւորութեամբ արգիլել կարելի ըլլալով հա[illegible] ես զէնքի դիմեր եւ Հայերը ջարդել տուեր եմ։

(Շար[illegible]

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
13
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

13 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1645

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՈՒՐԻԱ – ԼԻԲԱՆԱՆ

Առջի օր հրատարակեցինք պաշտօնական տեղեկութիւն մը, ուն համաձայն գրեթէ կ'արգիլուի Հայերու մուտքը Սուրիա Լիբանան։

Սուրիոյ Ապահովութեան տեսչութեան որոշումը կ'ըսէ,

— Արգիլուած է Հայերու մուտքը, բացի այն պարագայէն երբ յոնք ճարուստ ազգականներ ունին եւ արտօնութիւն առած են պահովութեան տեսչութենէն։

Արգիլուած է, նաեւ, մուտքը անոնց—հայ թէ օտար—որ կ'երան գործ փնտռելու յոյսով։ Իսկ «բացարձակապէս արգիլուած մուտքը բոլշեւիկներու, անիշխանականներու եւ կասկածելի Արդոց»։

Դժուար չէ թափանցել այս տրակոնեան կարգադրութեան պարժառիթներուն։

Նախ կա՛յ տնտեսական տեսակէտը։

Հոգատարութեան ենթակայ երկիրներն ալ ազդուած են միայն համաշխարհային տնտեսական տագնապէն, այլեւ տքան տեղական հոգերու ծանրութեան տակ։

Արդէն աղքատ եւ կտրուած Ներքնաշխարհէ, եւ գտնուել սնանկ պետութեան մը — Թուրքիոյ — սահմանին վրայ, բանան եւ Սուրիա չեն կրնար դիմանալ յարաճուն բնակութեան մը պահանջներուն։

Ամէնէն բարգաւաճ շրջաններուն ալ, տարիներով արտաաղթի հոսանք մը տիրած է այդ երկու երկիրներուն մէջ, ասնաւորապէս դէպի Հարաւ. Ամերիկա։ Այդ հոսանքը վարաած է նոյնիսկ մեր հայրենակիցները, որոնք հարիւրներով ու կը կապէին դեռ քանի մը տարի առաջ, միշտ նոյն ուղղութեամբ։

Հոգատար իշխանութիւնը զանազան ծրագիրներ ունի, կրին տնտեսութիւնը բարձրացնելու համար։ Բայց մինչ այդ՝ վարանի լայն բանալ դուռները եւ սաստկացնել տեղացիներու դժգոհութիւնը։

Երկրորդ պատճառը քաղաքական է։

Իբրեւ նորակազմ պետութիւններ, Սուրիան եւ Լիբանանը ակաւին չեն գտած ամուր խարիսխ մը։ Ազգայնական բուռն րտայայտութիւններուն հետ զուգրնթաց, մարզանքներ կը փորձէ նաեւ կարմիր հոսանքը։ Յաճախ այս երկու ծայերը կը դիմաւորեն իրար— ինչպէս շատ մը երկիրներու մէջ— առանալու համար օտար տիրապետութեան դէմ։ Հոգատար իշխանութիւնն ալ դեռ իր վերջին խօսքը չէ ըսած, պետական արչաձեւի մասին։ Սուրիոյ համար մշակուած սահմանադրութիւնը կը մնայ առկախ։

Իրողութիւն է որ, ինչպէս առհասարակ արեւելեան երկիրերու մէջ, այստեղ ալ Մոսկուան կը ճգնի իւր լեցնել կրակին րայ, զանազան գործակալներու եւ գործիքներու միջոցաւ։

Մոսկուան — եւ անոր պոչին կապուելով Երեւանը — կը աշհագործէ նոյնիսկ հայ գաղթականներու տեղաւորման խնիրը, «հայկական օջախ»ի գնդակ մը գլորելով։

Կարգ մը գործակալներ այն կասկածը ներշնչեր են Արաբերուն՝ թէ Ֆրանսան ալ Սուրիոյ մէջ կը հետապնդէ այն քաղաքականութիւնը ինչ որ Անգլիան Պաղեստինի մէջ։

Եւ այս է պատճառը որ, արաբական թերթերը պարբերաար թունաւոր սլաքներ կ'արձակեն հայ գաղթականութեան էմ։ Կը տպեն ու կը ճռխացնեն ինչ որ կը լսեն, առանց պրպումի։ Առանց զանազանելու սուտն ու իրաւը, կարելին եւ անարելին։

Մինչդեռ չափազանց պարզ խնդիր է հայ գաղթականնեու տեղաւորման ծրագիրը, որ կը գործադրուի Ազգերու Դաշակցութեան կողմէ եւ պիտի վերջանայ մինչեւ 1933։

Իրականին մէջ, դուրսէն գաղթական տանելու խնդիր չկայ. յլ կայանները պարպելու։ 1921ին ընդունուած գաղթականերն են որ կը տեղաւորուին գիւղերու կամ քաղաքներու մէջ, մեծ մասով արտաքին աջակցութեամբ։

Այս ծրագրին իրագործումը եթէ բարիք մըն է մեր թաառական բազմութիւններուն համար, նոյնքան եւ աւելի մեծ արիք է Սուրիոյ և Լիբանանի կամ Ալէվիներու երկրին համար։

Տեղաւորումը մեծապէս պիտի նպաստէ երկու երկիրներու տնտեսական զարգացման։ Մինչդեռ կայաններու թշուառութիւնը միշտ պատրաստ գետին մը կը ներկայացնէ զանազան ործութիւններու համար։ Ամէն մէկ շինութիւն որ կը կատարուի, իւրաքանչիւր գիւղ որ կը հաստատուի Լիբանանի ովափը կամ Հալէպի շրջակաները, բա՛ն մը կ'աւելցնէ հիւընկալ երկրին հարստութեան վրայ։ Մեր գաղթականները բեռ են եղած ոչ մէկ պետութեան վրայ, եւ մասնաւորապէս այս երկիրներուն մէջ։

Մնաց որ, հոգատար իշխանութիւնը ինք չափազանց զգուշութեամբ կը շարժի այս հարցին մէջ ալ։ Վերջին կարգադրութիւնը, առանձնապէս Հայերու մուտքին դէմ դրուած արգելքն ալ այդ կ'ապացուցանէ։

Հաւանաբար այս քաղաքականութիւնը շարունակուի մինչեւ 1933, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաշուեյարդարի պիտի ենթարկէ գաղթականներու տեղաւորման խնդիրը, ամէն հոգ եւ պատասխանատուութիւն ձգելով միայն հոգատար իշխանութեան վրայ։

Շ.

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Այն պահէն ի վեր որ Պերլինի Պիւլովփլաց թաղին մէջ, մասնակի պատերազմական վիճակ է յայտարարուած, համայնավարները իրենց դիմադրութեան կեդրոնները փոխադրած են քաղաքին ուրիշ վայրերը։ Նախապէս, համայնավարներու կեդրոնը կը գտնուէր Պիւլովփլացի մէջ։

Երէկ գիշեր ոստիկաններու խումբ մը յարձակման ենթարկուեցաւ համայնավարներու կողմէ, որոնք կրակ բացին, երբ կը փորձէին հաւաքուած բազմութիւն մը ցրուել։ Փողոցներուն մէջ, կարճ կռիւէ մը յետոյ, ցուցարարները ցրուեցան եւ ապաստանեցան մօտակայ տուները։

ՅՈՅՆ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ

Աթէնք, 11 օգոստոս.— Մէկ քանի իտալացիներու եւ յոյն ոստիկաններու միջեւ, միջադէպ մը ծագեցաւ:

Այս միջադէպին հետեւանքով Փաթրասի իտալական հիւպատոսը՝ Փաթրասի նահանգապետին բողոքեց այն տեսակ լեզուով մը, որ այս վերջինը նկատեց անընդունելի։

Փաթրասի նահանգապետը հիւպատոսին վերադարձուց իր բողոքագիրը, Հիւպատոսը իր կարգին դիմեց Աթէնքի դեսպանին:

Հարցը ենթարկուած է ներքին նախարարին քննութեան։

ՆԱՒԹԱՀՈՐ ՄԸ ԿԸ ԲՌՆԿԻ ՊԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Թէհրանէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, 12 օրէ ի վեր, Պաքուի մէջ նաւթահոր մը կը բռնկի։ Կրակը մարելու ամէն ջանք անօգուտ մնացած է։ Երեք անձեր մեռած են այս աղէտին հետեւանքով եւ կը կարծուի թէ բազմաթիւ վիրաւորներ կան։

Կ'ըսուի թէ այս հրդեհին հետեւանքով օրական վնասը պէտք է գնահատել 800 թոնօ քարիւղ։

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ

Իրարմէ շատ հեռու գտնուող երկիրներու մէջ, ինչպէս Աւստրալիա, Շուէտ, Գերմանիա, Պելճիքա, Անգլիա, շարժագիր գործիքները արձանագրեցին երկրաշարժի ցնցումներ, որ պէտք է տեղի ունեցած ըլլան Արեւելքի մէջ։ Համաձայն գիտնականի մը յայտարարութեան, երկրաշարժը պէտք է տեղի ունեցած ըլլայ Անգլիայէն 7400 քիլոմեդր հեռու տեղ մը, հիւսիսային Հնդկաստանի, Ալասքայի կամ Անդիլեաններու մէջ։

Սթրազպուրկի բնագիտական կայանն ալ օգոստոս 10ին արձանագրած է վերջին 10 տարիներու ընթացքին նմանը չտեսնուած սաստկութեամբ երկրաշարժ մը։ Այս կայանին ենթադրութեամբ, երկրաշարժը պէտք է տեղի ունեցած ըլլայ Չինաստանի Քան-Սու նահանգին մէջ։

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ

Շաթլոյեանի ծովեզերքը (Շարանթ Ենֆէրիէօռ) հետաքրքրական երեւոյթ մը նշմարուեցաւ։ Երկինքը յանկարծ ծածկուեցաւ թուխ ամպերով՝ շանթ հարուած մը գոռաց եւ ամպերէն սկսաւ իջնալ դեղնորակ սիւն մը դէպի ծով, ուրկէ սկսաւ բարձրանալ ջուրի սիւն մը։ Թաթառը սկսաւ շարժիլ ծովեզրին զուգընթաց եւ անհետացաւ։ Այս երեւոյթը տեւեց 10 վայրկեանի չափ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔ-ՊԱՐՍԻԿ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Մասնաւոր աղբիւրէ կ'իմանանք թէ Պարսիկները եւ Թուրքերը համաձայնութեան եկած են, որպէսզի Արարատի շրջանը մաքրեն քիւրտ բնակիչներէն եւ զանոնք տեղափոխեն ուրիշ վայրեր։ Քիւրտերը չեն ուզեր համակերպիլ եւ ստիպուած են կռուիլ թէ Պարսիկներուն եւ թէ Թուրքերուն դէմ։

Յուլիս 25ին բուռն կռիւ մը ծագած է։ Երկու կողմերն ալ մեծ կորուստներ ունեցած են։ Պարսիկները զոհ են տուած, Նախիջեւանցի զնդապետ Քաբլալի Խանը, Հասան Խանը եւ վեց սպաներ։

Յուլիս 29ին Մակուէն սաւառնակով Թաւրիզ փոխադրուած է Քաբլալի Խանի մարմինը եւ այնտեղ թաղուած։

ՀՈՒՎԸՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻ

Ֆրանսայի, Ամերիկայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Ճափոնի, Պելճիքայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչներէն կազմուած մասնագէտներու ժողովը որ կը գումարուէր Լոնտոնի մէջ, վերջացուց իր աշխատանքները։ Այս յանձնախումբը կազմուած էր քննելու համար թէ ի՛նչ կերպով կարելի է գործադրել Հուվըրի առաջարկը, մէկ տարի յետաձգելու համար միջազգային պարտքերու վճարումը՝ սկսեալ 1931 յուլիս 1էն։

Մասնագէտներուն միջեւ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Գերմանիոյ վճարումներուն մասին՝ Հուվըրի առաջարկին գործադրութեան եղանակներուն շուրջ։

Համաձայնութիւն գոյացաւ նաեւ միջդաշնակցային պատերազմական պարտքերու գլուխէն՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ վճարելի գումարներուն մասին, ինչպէս նաեւ Չեխոսլովաքիոյ այն վճարումներուն մասին, որոնք մտած են 1930 յունուար 20ի Լահէյի համաձայնագրին մէջ։

Հունգարիա եւ Պուլկարիա եւս կ'օգտուին այս համաձայնութենէն, մէկ տարի յետաձգելով իրենց վճարումները։

Անգլիոյ տնտեսական կացութիւնը

Անգլիոյ տնտեսական կացութիւնը խորապէս կը մտահոգէ կառավարական շրջանակները։ Վարչապետ Մաքտոնալտ, որ օդափոխութեան էր մեկներ, վերադարձաւ Լոնտոն եւ անմիջապէս խորհրդակցութեան նստաւ ելմտական նախարարին Սնօտընի հետ։ Խորհրդակցութիւնը որուն կը մասնակցէին նաեւ ելմտական գլխաւոր հաստատութեանց վարիչները, տեւեց 6 ժամու չափ։ Թէեւ խօսակցութիւնները գաղտնի կը պահուին, սակայն կը կարծուի թէ հարցը գլխաւորաբար դարձած է տնտեսական յանձնախումբի տեղեկագրին վրայ որ կրկին խորհրդակցութեան նիւթ պիտի դառնայ։

Քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ այս խորհրդակցութիւններէն վերջ, խորհրդակցութիւն մըն ալ պիտի կատարուի քաղաքական միւս երկու կուսակցութեանց պետերուն հետ։ Անգլիոյ ելմտական բարելաւման հարցը այս կերպով պիտի քննուի ոչ-քաղաքական ծրագրով մը, որպէսզի կարելի ըլլայ որդեգրել յարմարագոյն միջոցները։

Գրուեցաւ թէ տնտեսակագէտներու տեղեկագրին հետեւանքով, անհամաձայնութիւն ծագած է դահլիճին մէջ։ Այս լուրը կը հերքուի։ Իրողութիւնն այն է որ տեղեկագրի եզրակացութեանց գործադրութիւնը պիտի պահանջէ հիմնական փոփոխութիւններ ներկայ օրէնքի կարգ մը տրամադրութեանց մէջ, ինչ որ կրնայ տեղի տալ բուռն վէճերու։

Անգլիոյ պետական ելեւմուտքին բացը կը կարծուի 120 միլիոն սթերլին, մօտ 15 միլիառ ֆրանք։

Իպրահիմ Թալի Արարատ կ'այցելէ

Թրքական թերթերը կը գրեն թէ ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի, Պայազիտի կուսակալ Մուխթար, ապահովութեան տնօրէն Շիւքրի եւ մասնաւոր դիւանի տնօրէն Հաշիմ պէյերու ընկերակցութեամբ Իկտիր հասաւ եւ մեծ պատիւներով ընդունուեցաւ։ Թալի պէյ իր հետեւորդներուն եւ շրջանի զին. հրամանատար Րիֆաթ պէյի հետ Արարատ լեռը բարձրացան եւ քննական պտոյտ կատարեցին։ Սահմանագլուխի պահականոցները այցելելով, զինուորներուն վիճակով հետաքրքրուեցաւ եւ ուշ ատեն քաղաք վերադարձան։

Հրոսակներ՝ Անատոլուի մէջ

Թրքական թերթերը կը գրեն.— Մարտինէն կը հաղորդեն թէ կուսակալութիւնը զեկոյցով մը անպայման անձնատուութեան հրաւէր ըրած է Սէյիթ խան հրոսախումբին, որ աւազակային բազմաթիւ գործեր կատարած է։

Զեկոյցին մէջ աւելցուած է նաեւ թէ յիշեալ աւազակախումբին անդամները Մուշի, Էրզրումի, Պայազիտի եւ Վանի կուսակալութիւններուն մէջ տարիէ մը ի վեր աւազակութիւններ կ'ընեն։

Զեկոյցին կցուած ցանկի մը մէջ 50-60 աւազակներու անունները կան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ...

Ականատես մը կը պատմէ.

— Կիրակի օր, Փարիզի ժամուն մէջ, երբ խելագար մը, Ալեքսանդր Աբրահամեան մէկ ձեռքը ատրճանակ, միւս ձեռքը դաշոյն՝ աջ ու ձախ կը սպառնար, ամէնը սարսափի մատնըւած, պատէ պատ կը զարնուէին։

Ոստիկանները եկան եւ տըղան բռնեցին։ Եւ ահա բոլորը առիւծ դարձած, խուժեցին կալանաւորին վրայ։ Եւ տո՛ւր թէ կուտաս։ Բռունցքով, գաւազանով, ոտքով։ Ոստիկանները հազիւ յաջողեցան փրկել տղան։

×

Ուրիշ ժողովուրդներու մէջ ալ այսպէ՞ս է։ Չեմ գիտեր։

Բայց իրականութիւն է, որ մեր մէջ, երբ մէկը ուժով է եւ տիրապետող, բոլորը կը քաշուին, կը քծնին կամ... կը փախչին։ Իսկ երբ տկարացաւ, ընկճուեցաւ կամ ինկաւ, վա՛յ իր գլխուն։

Մանաւանդ երբ աւելի զօրաւոր մը կաշկանդեց զայն, սպառնալով իր կարգին, վա՛յ անկելին։

Յարձակման ուժը ոչ թէ ներսէն է որ կուգայ, այլ դուրսէն։ Ո՛չ թէ գիտակցօրէն եւ առնաբար, այլ ընդ հովանեաւ համազգեստին, թղթանօթին կամ խարազանին...։

ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Պոլսոյ «Ճիւմհիւրիէթ»ը հետեւեալ «զգայացունց» լուրը ստացած է Պէյրութէն.

— Երիտ. քրիստ. ընկերակցութիւնը (Y. M. C. A.) եւ դաշնակցական կուսակցութիւնը միացած են։ Այս լուրը լաւ ազդեցութիւն չէ գործած հոս, որովհետեւ այդ ընկերակցութիւնը Պոլսոյ մէջ ալ մասնաճիւղեր ունի։

Այս ահաւո՛ր գոյժը հրատարակուած ըլլալով Արիֆ Օրուճ պէյի մենամարտի հրաւէրէն անմիջապէս յետոյ, անշուշտ սերտ կապ ունի անոր հետ։

Խանգարուա՛ծ է քաջարի Եօնուս Նատի պէյին քունը։

Եւ չպիտի զարմանանք, եթէ առտու մըն ալ կարդանք.

— Ամերիկեան Պորտը, Ղըպտիներու Պատրիարքարանը եւ Դաշնակցութիւնը զինակցութիւն կնքած են... կումթէժալայի մէջ։

ԱՐՇԱՒԻՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն թէ ելմտական գործավարը հրահանգ տուաւ հարկահաւաքներուն որ Պապական նուիրակութենէն գանձեն բոլոր տուրքերը։

Ելմտական գործավարը կը նկատէ ուրեմն թէ Պապական նուիրակը չի վայելեր դիւանագիտական իրաւասութիւններ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԿԸ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾԷ

Սոֆիայի մէջ, եւ գաւառները, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց քառասունի չափ Մակեդոնացի գաղթականներ։

Ձերբակալեց նաեւ խրուաթ լրագրող մը, որ վերջերս Սոֆիայի մէջ սկսեր էր հրատարակել խրուաթերէն թերթ մը՝ ընդդէմ Եուկօսլաւիոյ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Ամերիկայի յատուկ յանձնախումբը 2 միլիոն տոլարի նպաստ մը քուէարկեց, օգնելու համար անգործներուն։

ԲԱՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ

Նախորդ յօդուածովս բացատրեցի ներգաղթի բուն իմաստը: Կրկնենք անգամ մը եւս, որ եղած ձեռնարկը արդիւնք է երկրի տնտեսական ներկայ պահանջներուն:

Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանն ալ բացորոշապէս կը շեշտէ այս պարագան.

— «Խորհր. Հայաստանի կառավարութիւնը հնարաւոր է գտնում յառաջիկայ ամիսներում Խորհր. Հայաստանում ընդունել արտասահմանում գտնուող որոշ թիւով հայ աշխատաւորներ:

Դրա անմիջական դրդապատճառը հանդիսանում է այն բուռն տնտեսական վերելքը եւ բարգաւաճումը, որն ապրում է մեր երկիրը»:

Հայաստանի «բարեկամներ»ը շատ գէշ ծառայութիւն մը կը կատարեն, երբ կը փորձեն Հայաստանի կառավարութեան զանազան բարեխնամութիւններու գովքը հիւսել այս առթիւ: Գէշ ծառայութիւն է մանաւանդ այն աւելորդ ճիգը, որով այս մարդիկ կ'աշխատին քաղաքական շարժառիթներ ալ մտցնել — այս գերազանցապէս տնտեսական հաշիւներէն յառաջ եկած գործին մէջ:

Այս ուղղութեամբ եղած քարոզչութիւնը սկիզբէն իսկ կրնայ վնասել ներգաղթին: Ու մանաւանդ ներգաղթող այնքան չարչրկուած այն աշխատաւոր տարրերուն, որոնք այնքան ալ տեղեակ չեն այս կարգի «նուրբ» հաշիւներուն:

Վնասակար է անուշ եւ օրօրող երազներով ոգեւորել Հայաստան մեկնիլ պատրաստուողները: Այլ ընդհակառակն, պէտք է աւելի քան լրջութեամբ ցոյց տալ երկրի իրականութիւնը, աշխատանքի ընկերային նոր կարգերն ու պայմանները:

Ազգ ու հայրենիք, այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնենք արտասահմանի մէջ գոյութիւն չունի խորհրդային իշխանութեան համար:

Պէտք է ընդգծել Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի այն յայտարարութիւնը թէ «խորհրդային իշխանութիւնը աշխատանքի իշխանութիւնն է. խորհրդային Միութիւնը միջազգային աշխատաւորութեան հայրենիքը»:

Գիտակցաբար վերլուծենք այս բառերու իմաստը այսօր, չհիասթափուելու ու չընկճուելու համար վաղը:

Խորհրդային Միութիւնը, որու մէկ մասնիկն է մեր հայրենիքը, կը մերժէ հայրենիքը ըլլայ որեւէ ազգի: Այս կարեկցութեամբ ալ Հայաստանի իշխանութիւնը չընդունիր, որ Հայաստանը հայրենիքը կրնայ ըլլալ բովանդակ հայութեան, կամ հայ ժողովուրդին:

Խորհրդային Հայաստանը այսօր անվիճելիօրէն պէտք ունի աշխատող ձեռքերու: Այս պահանջը ժամանակին կը բաւարարուէր մասամբ՝ Ռուսաստանէն, դրացի երկիրներէն եւ նոյնիսկ Պարսկաստանէն փոխադրուած աշխատաւորներով: Հիմա երբ այլեւս Միութեան ենթակայ բոլոր երկիրներու մէջ աշխատաւորի պակասը զգալի է դարձեր, բնական է որ աւելի հեռուներ պիտի նայէր Հայաստանի կառավարութիւնը:

Այս կոչը բոլորին չէ անշուշտ:

Գիտենք որ դաշնակցական աշխատաւորութիւնը չի կրնար օգտուիլ այս հրաւէրէն, եւ ոչ ալ այն աշխատաւորները, որոնք տակաւին «շուռ չեն տուած իրենց երեսը հայ աշխատաւորութեան դահիճին Դաշնակցութենէն:»

Այս գռեհիկ արտայայտութիւնը, որ այնքան գոհունակութեամբ կը կրկնուի հոս բուն բարոյական դահիճներու կողմէ, պէտք է ըմբռնել աւելի լայն եւ գուցէ բոլորովին տարբեր բացատրութեամբ մը:

«Դաշնակցութեան երես շուռ տալ» չի նշանակեր միայն խզել բոլոր կապերը — եթէ կան — Դաշնակցութեան հետ: Այլ ինչպէս սովորութիւն է, մինչեւ խորհրդային Հայաստան մեկնիլը գաղութներու մէջ անհատաբար կամ հաւաքաբար անարգել, պարսաւել Դաշնակցութիւնը: Եւ այս գործողութեան համար օգտուիլ խորհրդահայ մամուլի, եւ իրենց արտասահմանեան տպագրութիւններու բառարաններէն:

Ասիկա տուրք մըն է, անպայման գանձելի տուրք մը, որու համար խորհրդային օրէնդրութիւնը բացառութիւն չի ճանչնար: Եւ լաւ չէ որ ոեւէ մէկը փորձէ խուսափիլ այս տուրքէն, իր իսկ բարիքին համար:

Բուն բանադրուածներէն դուրս, սակայն Հայաստանի «հոգատար» կառավարութիւնը արտօնած է մուտքը անոնց

«Որոնք իրենց առաջ ազնուօրէն նպատակ կը դնեն ձուլել մեր երկրիաշխատաւորութեանը ընդունելով եւ գործածելով արտադրութեան հաւաքական եղանակը. որոնք կը ցանկան իրենց գիտելիքը եւ փորձը ի սպաս դնել սոցիալիստական կարգերու կառուցման:»

Գաղթահայ աշխատաւորութիւնը ճիշդ է թէ այնքան ալ վարժ չէ, եւ ո՛չ ալ պատրաստ գործելու վերեւ հիմնուած պայմաններու մէջ: Իր սեփականութեան եւ անհատական գործի ըմբռնումը, կրնայ մասամբ դժուարացնել իւրացումը նոր ըմբռնումներու:

Հաւաքական տնտեսութիւններու եւ առհասարակ «արտադրութեան հաւաքական եղանակը» առաջին առիթով կրնայ հիասթափեցնել զինքը:

Եւ վերջապէս կան ուրիշ անակնկալներ ալ, ընկերային, ընտանեկան, դաւանական եւ պետական կարգ ու սարքի մէջ:

Այս բոլորը ընդունելով իբրեւ անխուսափելի դժուարութիւններ, նորէն առաւելութիւն մը, նպաստաւոր պատեհութիւն մը պէտք է համարել մասնակի այս ներգաղթը: Տնտեսական այս ջղայնացնող տագնապը, որ կը սպառնայ տակաւին երկարատեւ և ծանր անստուգութեան մէջ պահել աշխարհը, պէտք է մղէ մեր աշխատաւորութիւնը ինքնապաշտպանութեան բոլոր միջոցներուն:

Ներկայ պայմաններուն մէջ, միակ եւ լաւագոյն միջոցը ներկայացուց ներգաղթ դէպի Հայաստան:

Տագնապը եւ յետագայ դժբախտութիւնները կը թելադրեն գիտակցաբար գնահատել այս առթիւ եկած ձայնը: Պէտք է լսել այդ ձայնը, իր իսկ եղանակներով, առանց փոխանցող գործիքներու:

Այս պարագային, անձնապէս ես այն համոզումն ունիմ, որ մեր վըտանգուած աշխատաւորութիւնը կ'ապահովէ գոնէ իր գոյութեան հարցը: Լաւ է ըլլալ Հայաստանի մէջ, կապուած հողին եւ գործարանին — հայ գիւղացիի ու քաղաքացիի հետ, նոյնիսկ համայնավար բոլոր քմահաճ փորձերուն ենթակայ, քան մնալ օտար միջավայրի մէջ, աշխատանքի եւ քաղաքական բարդութիւններու սպառնալիքին տակ:

Եւ ի վերջոյ ինչո՞ւ չըսել նաեւ այն ճշմարտութիւնը թէ անկախ մարդոց կամքէն, ինչ անունով ալ մկրտեն — միջազգային թէ ազգային — Հայաստանը եղած է, այսօր ալ է եւ վաղն ալ պիտի մնայ հայ հայրենիք:

ԱՆՑՈՐԴ

ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻՆ

Կ'իմանանք թէ Հայաստանի պետական հրատարակչականը որոշած է հրատարակել տաղանդաւոր երգիծաբան Յակոբ Պարոնեանի գործերուն ամբողջական հաւաքածոն: Առաջին հատորը մամուլի տակ է և շուտով լոյս կը տեսնէ.

Միւս հատորներն ալ հետզհետէ պիտի հրատարակուին: Այժմ ձեռնարկներ կը կատարուին բոլոր երկերը ձեռք անցընելու համար:

Հրատարակչականը որոշած է հեղինակի իրաւունք վճարել հանգուցեալին դաւկին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՒ ՀԱՅԿ. ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

«ՈՒՐԱԽ ԵՄ ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆՑԻ ԵՆ»

ՍԱՒՏ ՆԷՅԼ.— Ստեղծագործող ժողովուրդ է Հայոց ժողովուրդը, ամէն գետնի վրայ, ու ամէն վայրի մէջ:

Հեռու բնաշխարհէն, հիւրընկալ այս ափերուն վրայ, հազիւ տասնեակ մը տարիներու ընթացքին, այսօր Հայը կանգնած է Արհեստագիտական Ցուցահանդէսին մէջ, կող - կողքի ընիկներուն հետ: Ու պատիւ մեզ համար որ առաջին տեղը Հայուն կը պատկանի:

Պ. Մօրիս Ջուէն, տնօրէնը արուեստներու եւ արհեստներու վարժարանի, փափաք յայտնած էր կազմակերպելու սոյն ցուցահանդէսը, աւելի զարկ տալու համար տեղական արհեստներու:

Լիբանանի ելմտական եւ տնտեսական վարչութիւնները ջատագովեցին Պ. Մօրիս Ջուէնի այս առաջարկը, եւ կազմակերպեցին «Լիբանանի Արհեստագիտական Ցուցահանդէսը», արուեստի եւ արհեստից վարժարանի սրահներուն եւ նրբանցքներուն մէջ, նախագահութեամբ Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ Պ. Շարլ Տէպպասի տիկնոջ:

Հայերու մասնակցութիւնը կազմակերպելու հոգը ստանձնեց Պէյրութի հայ գեղարուեստասիրաց Միութիւնը, որուն անդամուհիներէն երկուքը, մինչեւ ցուցահանդէսի վերջաւորութեան կը հսկէին հայկական բաժնին ու բացատրութիւններ կուտային բոլոր այն այցելուներուն որոնց հետաքրքրութիւնը կը շարժէին Հայերու ձեռակերտները:

Հայկական բաժինը կը զանազանուէր տեղացիներու բաժինէն, առաջին իսկ ակնարկով: Ես ինքս երկու ժամ անընդհատ պտտեցայ հայկական բաժինը, եւ տեսայ ստեղծագործ ձեռքը:

Հայը ոչ թէ «հայրենիք» ստեղծելու եկած է այս երկրին մէջ, ինչպէս կը բաբբաւին հայանուն ու Թուրք գործակալներ, այլ բարձրացնելու արհեստագիտական զարգացումը այս երկրին, ու զարկ տալու անոր տնտեսութեան:

Յիշենք այս երկրի պետական մեծ մարդոց կարգ մը խօսքերը, որոնք արտասանուեցան իրենց այցելութեան առթիւ, ի պատիւ հայկական բաժնին:

Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ Պ. Շարլ Տէպպաս երբ կը մտնէ հայկական բաժինը, կը յայտարարէ.

— «Ուրախ եմ որ Հայերը լիբանանցապատակ են, պէտք է խոստովանիմ, թէ ամենալաւագոյն բաժինը որ տեսայ Հայերունն է»:

Արժանի գովասանքներ ըրաւ նաեւ վարչապետ Օկիւստ Էտիպ փաշա:

Մամուլը սիւնակներ նուիրեց հայկական բաժնին, ուր սքանչելիքներ տեսած են:

«Լ'Օրիան» օրաթերթը որ չի քաշուիր Հայերը հարուածելէ իբրեւ «անբաղձելի» տարր, ահա թէ ի՛նչ կը գրէ իր զոյգ խմբագիրներու բերնով:

Առաջինը Պ. Մարսէլ Տարնիլ, ֆրանսացի խմբագիրը, գրեց թէ սքանչելիքներ տեսած է ցուցահանդէսին հայկական բաժնին մէջ:

Իսկ երկրորդը, «Լ'Օրիան»ի տնօրէնը, Պ. Կապրիէլ Բաքպավ, իր թերթի ճակտէն յայտարարեց թէ տեղացի ժողովուրդը դեռ շատ բան ունի սորվելիք Հայոց ժողովուրդէն:

Արաբական մամուլի կարեւոր դէմքերէն ազգայնական Պ. Ֆուատ Մէյտանիթ պատելէ յետոյ ցուցահանդէսի բոլոր բաժինները, կը հարցնէ հայ ցուցադրիններուն, թէ ո՞րն է արաբական բաժինը:

Երբ իրեն կը պատասխանեն, կը շարունակէ.

— «Տեսայ, անոնք բոլորը տեսայ: Ինքզինքս ձեր առջեւ շատ ամօթով կը զգամ: Մեր Արաբները, ձեզի հետ բաղդատելով, ոչինչ ըրեր են ցուցահանդէսին մէջ տեղ մը գրաւելու համար»:

Դեռ կան կարգ մը կարեւոր կարծիքներ օտար դէմքերու, ինչպէս ամերիկեան եւ ֆրանսական համալսարաններու փրոֆէսէօրներու պետական անձնաւորութիւններու եւ յայտնի արուեստակիցներու, որոնք բոլորն ալ անխտիր գովքը կ'ընեն մեր ժողովուրդի կարողութեան:

Հարուստ էր հայկական բաժինը, ու մենք հնարաւորութիւն չունինք հոս մի առ մի թուելու բոլոր ցուցադրութիւնները, յիշենք գլխաւորագոյնները:

Սկսելով զարդի բաժնէն, Հայերը այս բաժնին մէջ կրցած էին ցուցադրել լաւագոյն զարդեր, զորս կարելի է դասել եւրոպական ու պարսկական ամէնէնընտիր զարդերու կարգին: Այսպէս նուրբ մետաքսէ եւ բուրդէ ներդաշնակ գոյներով համադրուած զարդեր ունէին՝ Պ. Պ. Յովհաննէս Թաշճեան, Թօփճեան եղբայրներ, արեւելեան զարդերու վաճառատան տէր Պ. Թահան, ու Պ. Սիլահեան:

Բոլորն ալ ունին իրենց գործարանները ուր տեղական միջոցներով կը պատրաստեն այդ զարդերը:

Ճոխ է նաեւ ձեռագործի բաժինը, որ գնահատուած է մինչեւ հեռաւոր Ամերիկայէն, ուրկէ միշտ ապսպրանքներ կ'ըլլան հայկական եւ արեւելեան ձեռագործներ: Այս բաժնին մէջ, ընդհանրապէս կ'աշխատին հայ աղջիկները:

Յիշենք քանի մը հատը,— Քէլէկեան որբանոց, Սանոսեան, Պէզճեան, Լիւլէճեան, Ֆէժենա և Գարաճեան վաճառատուները:

Զավզավաճեան եղբայրները որոնք ոսկէ շքանշան ստացած էին Նիսի ցուցահանդէսէն, ցուցադրած էին դրամարկղ մը, վիրաբուժական սեղան մը, պահարան մը եւ մահճակալ մը, որոնք կարելի է ըսել թէ հայկական բաժնի ամէնէն ընտիր առարկաներն էին: Այս եղբայրները կը մրցին եւրոպական բոլոր ընկերութիւններու հետ, որոնք այս տեսակի գործի վերաբերեալ առարկաներ կը ներածեն Սուրիայէն ներս:

Լուսանկարչական բաժնի կը մասնակցէին Պ. Պ. Ապէլ եւ Լեւոն Թիւֆէնկճեան: Յանձնախումբը առաջնութեան տիտղոսը տուաւ Պ. Թիւֆէնկճեանի: Ան դեռ երիտասարդ է, հազիւ 21 տարեկան, մեծ նուաճում ունեցած է այս բաժնին մէջ:

Վարդապետեան եղբայրները որոնք գործարան ունին Լիբանանի մէջ, ցուցադրած էին կղմինտրի տեսակներ, ծաղկամաններ եւ հողէ զանազան տեսակի ամաններ:

Չէլէպեան եղբայրներու «Չէլէպի» դդմաճը (մաքարոնի) հաւասար կը դասուի իտալական դդմաճին, ու վերջերս զգալի կերպով նուազած է ներածումը իտալական հրապարակէն: Անոնք այժմ կ'արտադրեն 10 տեսակ մաքարոնի:

Պ. Վահրամ Գալայճեան ցուցադրած է սուրճի աղօրիքներ: Պ. Պ. Միհրան Թավուքճեան եւ Մելքոն Զաքրճեան գունաւոր կաշիներ: Պ. Պօյաճեանի շինած ինքնաշխատ ձայնագիրը շատ գեղեցիկ գործ մըն էր: Տիկին Եղճազեանի նկարները արուեստի գործեր էին: Քանդակագործ Պ. Անդրանիկ, որ աշխատակցեցաւ շինելու համար «Պալպէք»ը (եւ որ այժմ կը ցուցադրուի Exposition Coloniale*ի մէջ) պատրաստած էր փայտի վրայ քանդակուած քանի մը գործեր որոնք ուշադրութեան արժանի էին: Պ. Ապրօ Ապրոյեանի գուլպայի գործարանը, ուր բացառաբար հայ որբուհիները կ'աշխատին, ցուցադրած էր զանազան տեսակի գուլպաներ: Պ. Պապիկեան ցուցադրած էր իր գործարանի օճառները:*

Առանձին բաժին մը տրամադրուած է Ղազիրի կոյրերու արտադրութեանց: Արհաւիրքէն ազատած այդ բեկորներու աշխատանքը հիացումի առարկայ է օտար այցելուներուն: Պ. Ալահայտոյեան որ հսկիչն է կոյրերու բաժնին, մեզի բացատրութիւններ կուտայ անոնց կեանքէն: Հիւսուած աթոռներ, կազմածներ, զանազան տեսակի խաղալիքներ ու նաեւ առարկաներ (վրձին, գաւաթի սպաս) միշտ հիւսուած գործերն են այս որբերուն: Անոնք անցեալ տարուան Դամասկոսի ցուցահանդէսին ոսկէ շքանշանի արժանացան:

«Աւետարան ըստ Մատթէոսին»՝ կոյրերու մեքենայով մը գրուած ցուցահանդէսին մաս կը կազմէր:

**** Յառաջիկայ տարի Պէյրութի մէջ տեղի պիտի ունենայ մեծ ցուցահանդէս մը, որուն պիտի մասնակցին Սուրիա, Պաղեստին եւ Իրաք:*

Սոյն ցուցահանդէսին մասնակցելու համար Հայ Գեղարուեստասէր Միութիւնը այժմէն հրաւէր ստացած է:

Վստահ ենք թէ այս անգամ էն աւելի լաւ կազմակերպուած հրապարակ կուգայ հայկական բաժինը, ուր անգամ մը եւս պէտք է փայլի Հայու ստեղծագործ ձեռքը:

ՊԱՐ-ՍԱՄԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՖԻԼԻՊԷԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ՇՐՋԱՆԱՊԵՏԻՆ ՅՈՒԶԻՉ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՈՒՐԿԱԶ, 6 Օգոստոս.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ շրջանի կազմը, որ ունի կենսունակ ու արդիւնաւոր գործունէութիւն եւ 10-12 քաղաքներու մէջ մասնաճիւղեր, երկար ատենէ ի վեր կ'ուզէր սարքել արիներու ընդհ. բանակում մը: Զանազան պատճառներ արգելք եղան, ցարդ իրագործելու այդ փափաքը: Ասկէ առաջ տեղի ունեցան քանի մը մասնաճիւղերու միջեւ միայն մասնակի բանակումներ:

Այս տարի, Ֆիլիպէի մէջ տեղի ունեցած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Պատգմ. Ժողովին մէջ, որոշուեցաւ անպատճառ յաջողցնել զայն ու շնորհիւ Թափուած միահամուռ եւ անխոնջ ջանքերուն՝ կարելի եղաւ Յուլիս 23 — Օգոստոս 4 Քազանլըքի (Պուլկարիոյ վարդաստանը) մէջ կատարել Ընդհ. Բանակումը:

Դեռ ամիսներ առաջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր շրջանակներուն մէջ ոգեւոր եռուզեռ մը կը տիրէ: Ամէն տեղ աշխատանք կը թափուէր նիւթապէս թէ բարոյապէս սատարելու համար այս ընդհանուր ձեռնարկին: Բանակումին ծախսերը հոգալու համար բացուեցաւ ժողովրդական հանգանակութիւն մը, որու ցանկը «Նոր Արաքս»ի մէջ 15,000 լէվան անցաւ:

Այս նախնական պատրաստութիւններէն յետոյ, Յուլիս 25ին սկսաւ բանակումը:

Բանակումի համար վայր ընտրուած էր Քազանլըքի շրջակայ Հիսիթլի գիւղին մօտակայ բլրակը, որ Պալքաններուն մաս կը կազմէ:

Բանակումին իրենց մասնակցութիւնը բերին Ֆիլիպէի, Պուրկազի, Սլիվէնի, Սօֆիայի, Խասքովայի, Սթ. Զակօրայի, Շումէնի, Ռուսճուքի, Վառնայի եւ Թաթար-Փազարճըքի սկաուտները, թիւով մօտաւորապէս 130 հոգի, որոնք բոլորն ալ Յուլիս 26ին արդէն հասած էին բանակավայր եւ իրենց վրանները լարած:

Բանակումի պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Յուլիս 26 կիրակի օր, կէս օրէ յետոյ ժ. 4ին: Բանակավայրին մէջ կազմուած էին 15է աւելի մեծ ու փոքր վրաններ, պայտաձեւ: Մէջտեղը կը բարձրանար հսկայ սիւն մը, որուն վրայ պիտի ծածանէին հայկական ու պուլկարական դրօշները:

Որոշեալ ժամուն, բոլոր սկաուտները շարքով եկան ու բոլորուեցան սիւնին շուրջը: Եկան եւ հիւրերը:

Հերթապահ խմբապետի հրամանին վրայ՝ «Պատրա՛ստ», «Դրօշին պատուի առ», բոլոր սկաուտները քարացան իրենց տեղերը եւ իրենց նայուածքը ուղղեցին դէպի սիւնը: Նոյն պահուն չափահաս խումբ մը, առոյգ ու վստահ քայլերով մօտեցաւ սիւնին եւ դանդաղօրէն սկսաւ պարզել հայկական եւ պուլկարական դրօշները: Մինչ նոյն պահուն՝ անդին, 150է աւելի կոկորդներէ սլացիկ ու բարձր դող... կը թռէր «Յառաջ Նահատակ», Հ. Ը. Մ.ի քայլերգը:

Օրուան վարիչներէն մէկուն քանի մը խօսքերէն վերջ, խօսք տրուեցաւ Պուլկար սկաուտներու Ֆիլիպէի շրջանի ընդհ. պետ Պ. Անտոն ...լիէվի, որ գրաւոր գեղեցիկ ու նրբիմաստ ճառ մը կարդաց:

Ճառին մեծ շահեկանութեան համար, անոր ամփոփ թարգմանութիւնը կը ներկայացնեմ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն.

«Սկաուտնե՛ր,

«Երբ այս առտու արթնցաք ձեր վրաններուն տակ, լսեցի՞ք արդեօք առաւօտեան զօղանջը՝ Արարատի ստորոտը գտնուող գիւղական ... զանգակներուն:

Ձեր հայրենի հովիկը անուշ, բերա՞ւ յեղափոխական երգը ձեր հերոսներու կռիւներուն եւ փայփայեց ձեր ճակատները...:

Հասա՞ւ մինչեւ ձեզ՝ երգը այն մօր՝ որ առաւօտեան մթնշաղին մէջ կ'օրօրէր իր տղին տխուր անցեալը, արիւնալի պայքարները եւ անթաղ ու անխոնջ գերեզմանները...

Զգացի՞ք կանչը այն հայ մօր որուն ամէն մէկ շեշտն ու հառաչը ցաւ ու ցասում է չարչարուած...

Եւ վերջապէս հասկցա՞ք բողոքը ձեր մեծ անմահներուն՝ որոնք առօրեայ զարթումին հետ միասին՝ կ'ուզէին ձեզմէ «երդում» որ պիտի շարունակէք անոնց դժուարին այլ հաճելի գործը...

... Ես կը կարդամ ձեր դէմքերու արտայայտութեանց մէջ այդ բոլորին պատասխանը:

Այո՛, դուք լսեցիք այս բոլորը եւ զանոնք քանդակեցիք ձեր հոգիներուն խորը:

***

Հեռու են հայկական լեռները սակայն դուք կորեցիք անչափելի տարածութիւնները այս առաւօտ ձեր երեւակայութեանց շնորհիւ, երբ մթնշաղը եւ մառախուղը կը բարձրանային շրջակայ գագաթներէն վեր...

Դուք տեսաք գաղթական կարաւաններու անցքը, որոնց ետեւը կը հրդեհուէին գիւղեր եւ աւաններ: Դուք տեսաք ճամբաները լեցուած գլուխներով, անվերջ գլուխներով...

Դուք վկաներն էիք այն մեծ ու բարբարոս ջարդին, անօրինակելի անպատուութիւններուն ու սարսափներուն — վերջապէս այն բոլորին, ինչ որ ծնաւ բարբարոսութիւնը...:

...Բայց դուք տեսաք ուրիշ բան մըն ալ...

Մթնշաղ ու մառախուղով պատած բլուրներուն վրայ, գլուխները հակած գագաթներուն վերեւ կ'իյնային ճառագայթները ծագող արեւին:

Ճառագայթները, իրենց կուրացնող լոյսով սկսան ցրուել թանձր մառախուղը — խաւարը —, եւ հրդեհուած վայրերուն, ու աւերակներուն

վշալ սկսաւ գծուիլ ու ձիւաւորուիլ ազատութեան գեղածիծաղ արշալոյսը…։

Հայ կոյսին երգած տխուր երգին մէջէն, որով ան կը դիմաւորէր նոր օրը, ըմբռնեցիք քօղարկուած յոյսի ձայնը։

Դուք հաւատացիք ձեր ազգին վերազարթնումին՝ եւ տուիք ձեր որդիական խոստումը, ձեր հայրենիքին, Հայաստանի, որ պիտի ծառայէք անոր»։

Ցետոյ խօսքը ուղղելով սկաուտ. վարիչներուն, յարգելի Պ. Ա. Իլիճվ կարգ մը խրախուսական խօսքեր ըրաւ։ Բացատրեց սկաուտիզմի նպատակը եւ առաւելութիւնները ու թուեց անոր ապագայ բարիքները։

Ապա, ցաւ յայտնեց, որ պուլկար. սկտ. ընդհ. պետ. զօրավար Լազարով (որ մեծ հայասէր մըն է) եւ ընդհ. քարտուղարը, կը բացակային երկրէն, գացած ըլլալով մասնակցելու միջազգային սկտ. ընդհ. համաժողովին, եւ չեն կրնար բերել իրենց մասնակցութիւնը մեր այս անդրանիկ ընդհ. բանակումին։ Հաղորդեց անոնց ողջոյնները հայ սկաուտներուն, անոնց յոյսն ու հաւատքը անոնց փայլուն ապագային մասին եւ մանաւանդ անոնց մեծ համակրանքը հայ ազգին։

Պ. Իլիճվ վերջացուց իր ճառը հետեւեալ գեղեցիկ խօսքերով․

—«Երկու քոյր սկաուտական կազմակերպութիւնները (հայկ.ը եւ պուլկ.ը) սկաուտ. եղբայրական շատ ամուր և անքակտելի կապերով կապուած են իրարու, տոգորուած ընդհ. ձգտումով՝ դէպի լաւը, դէպի բարին, դէպի գեղեցիկը ու ազնիւը, եւ ներշնչուած անընկճելի կորովով ու կամքով, կը քալեն յառաջ, մի՛շտ յառաջ, գիտակից ու վստահ՝ թէ կը նպաստեն իրենց հովանիին ներքեւ գտնուող պատանիներուն եւ երիտասարդներուն ֆիզիքական, իմացական ու բարոյական զարգացման…»։

Պ. Իլիճվէն յետոյ, խօսեցաւ Տօքթ. Յովհ. Մանուկեան։ Գրաւոր ուղերձ մը կարդաց՝ Սթ. Զակօրայի վարիչը Պ. Երիցեան.

Այս արարողութենէն յետոյ, սկաուտներուն մէջէն զատուեցան 34 հոգի (բոլոր մասնաճիւղերէն), որոնք պիտի հետեւին բանակումին հետ ամբողջ տեղի ունենալիք սկաուտական Բանակում-Դպրոցին (լակէր ուչիլիշտէ)։

Այս Բանակում-դպրոցը, տասը օրուան դասընթացք մըն է, ուր կը պատրաստուին խմբակային առաջնորդներ։ Որպէս վարիչ-դասատու բաւիրուած էր Ֆիլիպէի շրջանի ընդհ. սկաուտ. պետ Պ. Անտոն Ի[illegible]էվ, որ իբրեւ օգնական ունէր երկու պուլկար վարիչներ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆիլիպէի նոր խմբապետներէն՝ Պ. Ս. Ճաճեան եւ Պ. Թ. [illegible]լկճեան։

ԳՐԻԳՈՐԻԿ

Ի ՊԵՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

ՀՈՆՈԼՈՒԼՈՒՅԱՀԱՅԵ՞Ր. ՈՒՆԿՆ ԴՐԷՔ…

Մեր թերթը երբեմն կը սրբագրէ հասած յօդուածներու լեզուն։ Երկու նպատակ կը հետապնդէ այդ սրբագրութիւններով։ 1.— Ընթերցողին տալ շիտակ լեզու մը։ 2.— Գրողին ալ տալ շիտակ գրելու դաս մը։ Դժբախտաբար մեր գաւառի թղթակիցները ձայն ունին, բայց աչք չունին, ուշադրութիւն իսկ չեն ըներ թէ ի՛նչ բառ փոխուած է իրենց թղթակցութեան մէջ։ Եւ յաջորդ անգամ նորէն կը գրեն նոյն սխալը, սրբագրուելու համար խմբագրատան մէջ։

Ա՛յ դուք, գաւառի ձայներ, քիչ մը մտիկ ըրէք խմբագրութեան ձայնն ալ։

1.— Սխա՛լ է, տգե՛ղ է, հրեշայի՛ն է գրել, օրինակի համար, պերլինաhայ գաղութը, Պուէնոս-Այրէսահայ գաղութը, Հոնոլուլույահայ գաղութը…։ Ըսէք պարզապէս,— Պերլինի հայ գաղութը, Պուէնոս-Այրէսի հայ գաղութը…։ Տեսա՞ք, ի՛նչ յստակ է բացատրութիւնը այսպէս։ Մի՛ չարաչար գործածէք հայ լեզուին բառակազմութեան ձկուն ու դիւրին ձեւերը, այլապէս գրողին խելքին առողջութեան մասին կասկած կը ծագի մեր մէջ։ Գիտէ՞ք, Եղիա Տէմիրճիպաշեան ալ այդպէս յիմարաբար իրարու կը միացնէր երկու բառեր, որոնք երբեք affinité չունէին։ Եւ կ'ըսէր «Ֆառատաշէյքափիրեան…»։ Ո՛չ, բառերն ալ սիրահարութիւններ ունին իրարու հետ, եւ չեն կրնար գրկել ու ողջագուրել իրար, երբ իրենց միջեւ affinité չկայ։

2.— Եղան մարդիկ, որ գրեցին —օ՛ հրէշութիւն,— վիէնաhայութիւն… քամչատքայահայութիւն…։ Արդէն սարսափ կ'ազդէր մեզի վիէնաhայ բացատրութիւնը, եւ ահա վիէնաhայութի՛ւն…։ Բայց, բարեկամներ, գիտէ՞ք թէ ի՛նչ կը նշանակէ hայութիւն: Թերեւս arménisme։ Զեմ գիտեր, ո՞վ բերաւ մեզի այս նուէրը, — Թուրքե՞րը տուին, (անոնք ալ Թիւրքլիք բացատրութիւնն ունին)։

Յանուն մաքրամաքուր հայ լեզուին, կը խնդրեմ, մի՛ գրէք «հայութիւն», այլ գրեցէք «հայ ժողովուրդ»։ Ու փոխանակ գրելու Վիէնի հայութիւնը, գրեցէք Վիէնի hայ ժողովուրդը կամ գաղութը, կամ վիէնի Հայերը,— ի՛նչքան յստակ է այս եւ առնական։

3.— Յաճախ կը կարդամ մեծ յօդուածագիրներու գրիչին տակ հիւանդ բառ մըն ալ, որ ահա, — hամամարդկային։ Ի՞նչ կը նշանակէ այս։ Ուրիշ լեզու ունի՞ այս բառին թարգմանութիւնը։ Ապահովաբար գրողը չի գիտեր թէ ի՞նչ բառ կը գործածէ։ Ան կը սիրէ բառերը ածանցել, քիչ մը մշուշով հագուեցնել, որովհետեւ իր միտքը մշուշի մէջ է։ Արդ, պարոննե՛ր, hամամարդկային բառը կը նշանակէ … կուլուկուլու կամ խուլուխուլու։ Այսինքն յիմարութիւն։ Մարդկային ըսելը չէ՞ բաւեր։ Եւ մի՞թէ աւելի յստակ չէ այս վերջինը, ու ճիշդ, ու պարզ։

ԱՍՈՂԻԿ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ԼԻՈՆ.— 12,000 բնակիչով քաղաք մըն է Թարարը, շրջապատուած գեղեցիկ սարերով, որոնց շատերու գլխին կը նշմարուի եկեղեցիներ, վանքեր։ Տեսակ մը պատմական քաղաք։ Ունի մետաքսի գործարաններ, որոնց կապուած է տեղացի ժողովուրդին մեծ մասին ապրուստը։ Իսկ շատեր ալ երկրագործութեամբ կը զբաղին։

Այս 12,000նոց քաղաքին մէջ ունինք 30-40 հայութիւն մը։ Տեղացիները առհասարակ համակիր են Հայերու։ Այս միջոցին գործերը թոյլ են, այնպէս որ ոչ գործաւոր կ'առնեն, եւ ոչ ալ կ'արձակեն մեր հայրենակիցները բոլորն ալ կ'աշխատին ու գոհ են իրենց վիճակէն…

Ամբլբիւի.— Թարարէն 16 քիլոմեթր հեռու եւ նոյնքան բնակչութիւն ունեցող քաղաք մը, հոս ալ այգի, պարտէզ, ծառաստան, մշակուած գեղեցիկ դաշտեր, սարեր եւ գործարաններ (մետաքսի)։— 4 — 5 հայ ընտանիք ալ այս քաղաքին մէջ կը բնակին, եւ շատ համերաշխ կ'ապրին իրարու հետ։ Հոս ալ գործերը թոյլ են, բայց բոլորն ալ կ'աշխատին, իրենց առօրեայ ապրուստը ճարելու չափ։

Պուր տը Թիզի եւ Թիզի (Bourg de Thizy et Thizy),— Զատ զատ գիւղեր, ուր ունինք տասնեակ մը Հայեր։ Այս երկու գիւղերը մեծնալով իրարու միացած են եւ հեռուէն դիտողին վրայ, քաղաքի մը տպաւորութիւնը կը ձգեն։ Գործարանները միշտ մետաքսի վերաբերեալ գործերը կը բանին։ Բաղդատմամբ միւս երկու քաղաքներուն, գործերը աւելի թոյլ են, շատ անգամ պակաս օրեր կամ ժամեր կ'աշխատցնեն։ Տեղացիները կը կարծեն թէ այս թուլութիւնը երկար չպիտի տեւէ։ Մեր հայրենակիցներուն խըրատ տալու յաւակնութիւն չունինք։ բայց նկատի առնելով մեր փափուկ դիրքը, մանաւանդ սա տնտեսական օրերուն պիտի թելադրէինք որ ջանան աւելի զգոյշ ըլլալ եւ չխառնուիլ տեղացիներու ներքին գործերուն։

Մ. Տէր Պետրոսեան

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋ ը

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Համաձայն համաշխարհային խաղաղութեան հիմնարկութեան վերջին տեղեկագրին, պետութիւնները անցեալ ելմտական շրջանին «ազգային պաշտպանութեան» համար ծախսած են 4,158,000,000 տոլար կամ 820,000,000 անգլ. ոսկի։ Այս թուանշանները առնուած են փաթսուն պետութիւններու կողմէ Ազգերու Դաշնակցութեան սպառազինութեանց տարեցոյցին համար հաղորդուած տեղեկութիւններէն։ Եւ կը ներկայացնեն 20,000,000 ոսկիի յաւելում մը անցեալ տարուան վրայ։

Այս վիթխարի գումարին մէջ Մ. Նահանգներուն բաժինն է 144 միլիոն ոսկի, կլորիկ հաշուով՝ ամբողջին մէկ վեցերորդը։ Երկրորդ տեղը կը բռնէ խորհրդային իշխանութիւնը,— 118,000,000 անգլ. ոսկի։ Ցետոյ կուգան Ֆրանսա,— 95,500,000 ոսկի, անգլիա՝ 95 միլիոն ոսկի, Իտալիա 49,000,000, Ճափոն՝ 47,000,000, Հնդկաստան՝ 42,000,000, Գերմանիա՝ 34,000,000, Լեհաստան՝ 18,000,000 ոսկի։

Արդարեւ, հսկայաքայլ յառաջ կ'երթայ խաղաղութեան դատը…

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ ոստիկանութիւնը ձերբակալած է համայնավար գործակալ մը, երբ Դամասկոս կ'երթար Պէյրութէն, Թռուցիկներ տպել տալու համար։ Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Ազդակ»։

Ցուլիս 28ին ժողով մը տեղի ունեցած է Պէյրութի համայնավարներէն մէկուն տունը։ Ներկայ եղած են շարժումին գլխաւոր պետերը։ Այս ժողովի ընթացքին հետեւեալ որոշումները տրուեցան.

1.— Շարունակել համայնավար քարոզչութիւնը եւ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնել հասարակութեան մէջ բոլշեւիկութեան սկզբունքները տարածելու համար։

2.— Օգոստոս 1ի տարեդարձը տօնել շքեղօրէն եւ օրուան նշանակութիւնը պարզող Թռուցիկներ ցրուել։

3.— Փառաւոր ընդունելութիւն մը կազմակերպել ֆրանսացի երեսփոխան Անտրէ Պրըթոնին։

4.— Ամէն միջոցներով ապահովել պաշտպանութիւնը համայնավար գործակալներուն որոնք պիտի դատուին օգոստոս 21ին։

Ընդհ. ապահովութիւնը այս ժողովի մասին տեղեկութիւն առած ըլլալով, ծանօթացաւ տրուած որոշումներուն եւ դիւրաւ ձերբակալեց համայնավարը։

Ուրիշ միջոցներ ձեռք առնուած են ձերբակալելու համար շարժումին միւս պետերը։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՆՁՐԵՒ, ԿԱՐԿՈՒՏ ԵՒ ՆՈՅՆԻՍԿ ՁԻՒՆ

Նախորդ օր, անակնկալ ու բուռն փոթորիկ մը պայթեցաւ Միջերկրականի եզերքներուն վրայ, ու նիւթական մեծ աւերներ գործեց մանաւորաբար Թուլոնի շրջանին մէջ։ Կէս օրէն առաջ գեռ փոթորիկի որեւէ նշան չկար, երբ երկինքն սկսաւ ծածկուիլ թանձր ու մռայլ ամպերով։ Ու յանկարծ, տեղատարափ անձրեւը ծայր տուաւ, փայլակներով, որոտումով ու կայծակներով։ Պահ մը, կաղինի մեծութեամբ, կարկուտ ալ տեղաց։ Ու կէս օրուան այդ պահուն, թանձր մութ մը կոխեց։

Բարեբախտաբար, փոթորիկը կարճ տեւեց։ Ցաջորդ օրը միայն կարելի եղաւ մօտաւոր գաղափար մը կազմել փոթորիկին պատճառած վնասներուն մասին։ Թուլոնի շրջանին մէջ, բերքը մեծ վնասներու ենթարկուած է, նոյնպէս այգիները։ Հեռագրական եւ հեռաձայնական թելերը խզուեցան։ Իսկ այդ շրջանին շոգեկառքի երթեւեկը մէկ քանի ժամ յապաղում կրեց։ Փոթորիկի պահուն ծովուն վրայ գտնուող 7 անձեր խեղդուեցան։

Ամէն օր անձրեւ, քանի մը օրը անգամ մը փոթորիկ, անընդհատ խոնաւութիւն, ահա այս տարուան ամառը։

Եւրոպայի մեծագոյն մասը կ'անցնէ գէշ օդի «տագնապ» մը…։ Լոնտոնի մէջ նոյնիսկ ձիւն տեղացած է եւ ամբողջ Անգլիոյ մէջ կը տիրէ անհաճոյ ցուրտ մը, ամառնային այս գեղեցիկ եղանակին…։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ռանկունէն տրուած լուրի մը համաձայն, Պիրմանիոյ անջատողականները խորհրդակցութեան մը ընթացքին, քուէարկեցին որոշումներ, որոնք շատ կը մօտենան ազգայնական կուսակցութեան բաղձանքներուն։

Այս որոշումներուն համաձայն, անջատողականներու գործադիր կոմիտէն պիտի կարենայ կրկին ծայր տալ պոյքոթի եւ կրաւորական ընդդիմութեան շարժման մը։ Եթէ կարելի չըլլայ այս որոշումները կիրարկել, այն ատեն Պիրմանիոյ համար պիտի պահանջուի անջատ վարչաձեւ մը։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Պալքանեան խորհրդաժողովը այս տարի պիտի գումարուի հոկտեմբերին, Պոլսոյ մէջ, ինչպէս կը յիշուի։

Պատրաստութիւններ կը տեսնուին արդէն։Պալքանեան պետութեանց պատուիրակութիւնները պալքանեան միութեան մը հարցին մասին իրենց տեղեկագրերը պէտք է յանձնեն խորհրդաժողովի դիւանին, մինչեւ սեպտ. 15։

Կարգ մը շրջանակներու մէջ մտադրութիւն կայ նախ քան խորհրդաժողովի գումարումը, առաջարկելու պալքանեան պետութեանց արտաքին նախարարներու ժողով մը։

ՆՈՐԷՆ ԳՆԴԱՊԵՏ ԼՕՐԷՆՍ

Առեղծուած մէկ մը, յարութիւն կ'առնէ այս խորհրդաւոր մարդը։ Գնդապետ Լօրէնս որ շատերուն կողմէ յորջորջուած էր Արաբիոյ անթագ թագաւորը, պատերազմէն յետոյ, իբր պարզ զինուոր մտեր էր, Անգլիոյ օդանաւային ուժերուն մէջ, վերջերս, պաշտօն ստացած է կարգի դնելու եւ փորձի ենթարկելու ինքնաշարժ նաւերու տորմիղ մը, որ Շնայտէրի բաժակի մրցման պէտք է պատրաստ ըլլայ օգնութիւն փութացնելու համար մրցորդներուն երբ արկած մը հանդիպին։

Անցեալ շաբթու կը գրէ «Տէյլի Էքսփրէս», այս մարդը ամէն օր կ'երթար Փլիմութի ջրասաւառնակներու կայանը, ուրկէ թեթեւ մակոյկներով կը սուրար անհաւատալի արագութեամբ։ Ինչ որ, կը գրէ անգլիական թերթը, Նոր յայտնութիւն մը երեւան կը բերէ այս անօրինակ մարդուն մէջ, որ քաջ հելլենագէտ եւ արեւելագէտ Օքսֆորտէն, պատերազմիկ եւ պետական մարդ. յաջողեցաւ դաշնակիցներու կողքին՝ Արաբիան մղել պատերազմի։ Կ'ըսեն թէ մեքենագիտական հանճար մըն է։ Շարժիչ մեքենայի մը որ եւ է մէկ թերութիւնը չի խուսափիր իր ձեռքէն եւ չկայ նման որ եւ է թերութիւն որ չկարենայ դարմանել։

Իր քննական պաշտօնը վերջացուցած ըլլալով, գնդապետ Լօրէնս կը մեկնի արձակուրդով, լրացնելու համար «Ոդիսական»ի թարգմանութիւնը, որուն ձեռնարկած էր քանի մը ամիս առաջ։

ՍԵՒՑԱՒԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՊԱՍՐԱՅԻ ՄԷՋ

Տասն օրէ ի վեր սեւցաւի (քօլերա) համաճարակը աւեր կը գործէ Պասրայի մէջ։ 16 հոգի արդէն մեռած են եւ 24 անձեր կը դարմանուին հիւանդանոցի մէջ։ Օրական աւելի քան 3000 անձեր կը պատուաստուին։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ամերիկայի անգործութեան յանձնախումբին տեղեկագիրը կը հաստատէ թէ, առանց նկատի առնելու անգործներու թիւը կ'աւելնա՞յ թէ կը պակսի, նպաստի խնդրանքները կը կրկնապատկուին, որովհետեւ անհատական խնայողութիւնները սպառած են։

ԻՍԿ ՍԵՐՊԻԱ ՏԱՔԷՆ ԿԸ ՆԵՂՈՒԻ

Առենէ մը ի վեր, սաստիկ տաք կը տիրէ Սերպիոյ մէջ, մինչ մենք հոս մէկ քանի ժամ արեւու կարօտէն կ'այրինք…։ Նախորդ օր Պելկրատի մէջ ջերմաչափը ցոյց կուտար 40 աստիճան։

Շատեր արեւահար եղած են։ Հանրային լոգարանները խռնուած են բազմութեամբ։ Դանուբի եւ Սավի նաւային ընկերութիւնները ստիպուեցան մասնաւոր 8 նաւեր յատկացնել, բազմութիւններ փոխադրելու համար գետեզրի զանազան վայրերը։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐԷՆ ԴԱՇՆԱԿ-ՀՕՅՊՈՒՆ

ԽՄԲ.— Թուրքերէն «Միլլիյէթ» լրագիրը, որ ծանօթ է «Դաշնակ-Հօյպուն» խորագրին տակ հրատարակած «յայտնութիւններով», որ շարք մը սկսած է «Հայերը» խորագրին տակ, եւ միեւնոյն ստորագրութեամբ (Ա. Հ.)։— Անփոփոխ ձգած ենք հայերէն թերթերէն եղած մէջբերումներու անճոռնի թարգմանութիւնները.—

«Էֆէնտիներ, մաքսային համաձայնագիրը մեր ազգայնական կառավարութեան կողմէ կնքուած առաջին համաձայնագիրն է։ Այս համաձայնութեամբ մեր թշնամիներուն երեւակայութեան մէջ մինչեւ Հարշիթի նպատը տարածուող Հայաստան մեզի կը թողու 93ի պատերազմով մեր կորսնցուցած հողերը եւ կը զրկուի ամէն իրաւունքէ»։

Այս խօսքերը առնուած են ազգիի մէկ բանախօսութենէն, որուն իւրաքանչիւր մէկ բառն ու խօսքը, որպէս պատգամ ընդունինք։ 336 դեկտեմբեր եւ 337 մարտ 16 Թուակիր համաձայնագրերով, Հայաստանի դատը արմատէն հանուելով վերջնականապէս տապալելէն վերջ, այս սիւնակներուն մէջ, քանի մը անգամ, մեր ըրած մերկացումները աւելորդ կրնան համարուիլ։

Բայց մենք Հայաստանի դատի մասին չպիտի խօսինք հոս եւ ոչ ալ ցարդ մեր հայրենիքին մէջ բնակող, Թուրք կառավարութեան շնորհներն ու երջանկութիւնը վայելող, Թուրք բարեկամութեան արժէքը գնահատող եւ հաւասարապէս Թուրք հայրենակցութիւնը ընդունող քաղաքացի Հայերու մասին, այլ արտասահմանի մէջ գտնուող եւ հայութեան ճշմարիտ շահերուն ծառայողներուն ստեղծութեան արժանացող, անձնական շահէն ուրիշ բան չհետապնդող կարգ մը ստրկահոգի Հայերու շուրջ պիտի գրենք մեր այս յօդուածաշարքը։

Նախապէս, նորէն այս սիւնակներուն մէջ, «Դաշնակ-Հօյպուն» վերնագիրը կրող յօդուածներով եւ քիւրտ դատի անունով մէջտեղ ելլողներուն ներքին երեսը կարելի եղածին չափ աշխատած էինք մերկացնել։ Այդ յօդուածները մեր յուսացածէն շատ աւելի մեծ արդիւնքներ ստեղծեցին։ Դաւաճանները կատղեցան իրենց ներկերուն հրապարակումէն։ Սիւնակներ եւ յօդուածներ անոնց արձակած փրփուրներով լեցուեցան։

Իսկ հայութեան բուն օգտին եւ շահերուն աշխատող Հայերը ճիշդ մեզի պէս կը խորհէին եւ կը մասնակցէին մեր զգացումներուն. ամէն կողմէ շնորհակալութեան հեռագիրներ ղրկուեցան։

«Դաշնակ-Հօյպուն» յօդուածներուն հայ ժողովուրդին քով յառաջ բերած տպաւորութիւնը երեք մասերու կրնանք բաժնել։

1.— Բարկութիւն եւ կիրք։

2.— Փրոփականտ։

3.— Մեր մտածումներուն համակերպիլ եւ Թուրքերու հետ եղբօր պէս ապրելու անհրաժեշտութեան համոզումը։

Իմ առաջուան յօդուածներուս մէջ ալ, տեղը գալուն պէս ըսած էի թէ՝ փոքր ազգերու համար ամենամեծ դժբախտութիւնը օտար քաղաքականութեան խաղալիք դառնալն ու չոր խոստումներու պոչին կառչիլն է։

Ահա, Հայերը, 40 տարի է ի վեր այս անուշ երազին մէջ կը տապլտկին։ Ասոնք մօտ կէս դար փութպոլի գնդակ մը եղան։ Ցարերու ոտքէն ազատուող այս գնդակը յանկարծ անցաւ Ֆրանսացիներու ոտքը։ Հետաքրքիր խաղարկութիւն մը… բայց գնդա՞կը…։

Մեր Քիւրտ եղբայրներն ալ միեւնոյն դժբախտութենէն վարակելու համար աշխատող սեւ երեսներ կան։ Մեզի հետ ազգային եւ ցեղային կապերով միացած երկու ժողովուրդներու լուսաւորութեան եւ անդորր քաղաքականութեան հարուածներէն ազատուելուն համար է որ, յօդուածաշարքով մը նորէն պէտք տեսայ անդրադառնալ սոյն խնդրին։

***

Ըսած էինք թէ «Դաշնակ-Հօյպուն» հերոսներուն Արարատի վերջին դասէն յետոյ, այլեւս նոր խաղի մը սկսելու եւ իրենց մեղքերը խոստովանելու կարելիութիւն չունին։ Անոնց համար լսելն ու խոստովանիլը կէս դարէ ի վեր թափուած Հայու, Քիւրտի եւ Թուրքի արեան եւ հազարաւոր նահատակուած հայ ընտանիքներու վրէժէն հրաժարիլ կը նշանակէր։

Սնանկ առեւտրականներու պէս իրենց հին տետրակներուն մէջ մխիթարութիւն փնտռելով, Միհրան Տէրտէրեան կ'ըսէ.

— 8 ապրիլ 1914, Քուլիճի հետ Սայիտ Հալիմ փաշայի միջեւ ստորագրուող համաձայնութեան մէջ արեւելեան նահանգներէ եօթը հատը մեզի կը ձգուէր։ Ութերորդ Դաշնակ համագումարին մէջ ալ Իթթիհատ Թէրագգը կուսակցութեան պետերը արեւելեան նահանգներու ինքնավարութիւն մը ընդունած էին։ Վանի եկեղեցիին տեղ հոյակապ տաճար մը հաստատուած հանգիստ պիտի չընենք։ Պարսիկ կառավարութեան օգնութեամբ եւ Քիւրտերու մասնակցութեամբ մեր ծրագիրներու եւ բաղձանքներու յաջողութեան պիտի աշխատինք։

Տէրտէրեան էֆէնտի երեւի մոռցած է Շամիրամի առկախեալ պարտէզներուն ալ Վանի լճին վրայ հաստատուիլը։ Ոչ մէկ Թուրք, ընդդիմադիր կամ ոչ, մեր արեւելեան նահանգներուն համար տարբեր վարչաձեւ մը կրնայ ընդունիլ։ Երեք տարի առաջ տխրահռչակ Մէհմէտ Ալիի եւ Կիւմիւլճինացիի Փարիզէն Պէյրութ տարած հայկական առաջարկը Զէյնէլ Ապիտին էֆէնտին անգամ չստորագրեց։

Մեզի համար ամենակարճ խօսքը մեր յօդուածին սկիզբը զարդարող տողերն են։

— «Հայաստան, օսմանեան կառավարութեան 93ի պատերազմին կորսնցուցած հողերը մեզի՝ ազգայնական կառավարութեան ձգելով, դատի իրաւունքէն զրկուած է»։ (1)

ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Խանասորի Տարեդարձի առթիւ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին։ Այս Շաբաթ իրիկուն։ Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ զաւեշտ։

Կը խօսի՝ Ռ Է Ն

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

Օգոստ. 16ին Քլամարի անտառին մէջ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Կ. ԳԷՈՐԳՋԱՆԵԱՆ և ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Եւրոպական եւ հայկական տարազով հայկական պարեր, մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի, արտասանութիւններ, եւն.։ Ճոխ պիւֆէ։

Հաղորդ. միջոցներ.— Hôtel de Ville կամ Porte de Versaillesէն առնել թիւ 89 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած Մարսէյլի Ջառա քաղաքի Հայր. միութեան կողմէ։ Այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն, Maison Blanche Terminus du Canet No 221 գեղեցիկ պարտէզին մէջ։

բանախօսութիւն, երգ, խմբերգ, զաւեշտ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։ ճոխ պիւֆէ։ կարելի է ճաշը միասին բերել։ Մուտքը ազատ է։

Քանըպիէռէն առնել հանրակառք թիւ 29 եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն։

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ պատանեկան միութեան բոլոր անդամները, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին ֆլորիայի վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՏԷՍԻՆԻ Հ.Մ.Ը.Մ.ի ընդհ.ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 7ին միութեան ժողովատեղիին մէջ։ կը հրաւիրուին անդամ-անդամուհիները եւ սքաուտները իրենց խմբապետով։ կարեւոր օրակարգ։ Ա. հանդէսի եւ մարզաթոնի հաշուետուութիւն։ Բ. կազմակերպութիւն միջազգային բաժակի մրցման, Գ. ֆութպոլի խմբապետի ընտրութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՓԱՐԻԶԻ Կիլիկեան Հայրենակցական միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Café Petite Source*ի մէջ, Մեթրօ Օտէոնի դիմաց։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մուրատեան եւ իրենց պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի փոքրիկն ԶԱՊԷԼԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եոզկատցի Միսաք Օտապաշեան, որ 1925ին Գավալայէն (Յունաստան) եկած է Ֆրանսա եւ կը բնակէր Salin de Giraud (B. d. Rhône)։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել M. Tachdjianի, 16 Rue Wilson, Saint Chamond (Loire).

— կը փնտռուի Եալովայի Գըրըճ գիւղէն Առաքելպէյազեան, 1923—1924ին կը գտնուէր Լա Սէյն (Մարսէյլի շրջան)։ Լուր կայ թէ Փարիզ մեկնած է եւ այժմ կ'ապրի՞ իր մօրը Արմենուհիի եւ իր քոյրերը Արշալոյսի եւ Բերուզի մօտ։ կ'ենթադրուի թէ իրենց բնակարանը կը գտնուի Ալֆորվիլ։ Իմացնել՝ Vahram Sinanianի, epicerie, 169 Rue Duguesclin, Lyon. (Rhône).

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ 20ԱՄԵԱԿԸ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Կուրպուլի մասնաճիւղը կը տօնէ իր 20ամեակը 23 Օգոստոս կիրակի ժամը 2ին Sacré Coeurի սրահին մէջ։

Ղեկավարութեամբ դերասան ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի, կը ներկայացուի

«ՉԱՐ ՈԳԻՆ»

ՀԱՅ պատուաւոր օրիորդ մը գործ կը փնտռէ գրասենեակի մէջ աշխատելու համար։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITION
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

33.— ՔԻՉ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ

Այս մասին սխալ են թէ ներքին եւ թէ արտաքին շրջանակներու կարծիքները։ Ժամանակակից օտար դեսպանները, որոնք Թուրքիա կը գտնուէին, շա՜տ լաւ գիտեն հետեւեալ պարագան.— Սուլթանը չափազանց կը վախնար օտար պետութեանց միջամտութենէն։ Եւ կը կարծէր թէ հայկական դէպքերը սադրուած են Երիտասարդ Թուրքերու Ընկերակցութեան եւ Գահաժառանգին կողմէ ընդդէմ իրեն։ Այդ պատճառով, առանց աղմուկի եւ իրարանցումի կ'ուզէր նախ ձեռք անցընել խռովարարներուն վարիչները, յետոյ ճզմել Գահաժառանգը։ Ան երբեք չէր հասկցած հայկական դէպքերուն նպատակն ու ծրագիրը։ Այս պատճառով, կը մտածէր ոչ թէ ժողովուրդը ջնջել, այլ նոյն իսկ ցրուել 5-10 հոգինոց հարսանեկան խումբերը։ Արդարեւ, հայկական դէպքերէն առաջ եւ դէպքերու ընթացքին, պալատէն շարունակ հրաման կուգար ինծի արգիլել ժողովրդային հաւաքոյթները, իրարու դէմ յարձակումները, արիւնահեղութիւնները։ Եւ ես օրը օրին համապատասխան մարմիններուն հաղորդած եմ այդ հրամանները։ Բոլոր այդ վաւերաթուղթերը պահած եմ։

Այսուհանդերձ, հայկական խռովութիւններուն մէջ մեծ յանցանք մը ունի Ապտիւլ Համիտ։ Որովհետեւ ինծի զլացաւ զինուորական օգնութիւնը։ Եթէ այդ օգնութիւնը շնորհուած ըլլար, շուտով կը զսպէի Պապը Ալիի վրայ յարձակումը, շարժման ծաւալումին արգելք կը հանդիսանայի, եւ այսպէս Անատոլուի մէջ ալ շարք մը ողբերգութիւններ չէին ծագեր։ Նոյն իսկ այն ատեն, երբ հայկական խռովութիւնները զսպելու համար, բացարձակ անհրաժեշտութիւն ներկայացած ըլլալով, զինուորական օգնութիւնը շնորհուեցաւ, ինծի պայման դրուեցաւ, որ զինուորներուն թոյլ չտամ զէնքի դիմել՝ եթէ անհրաժեշտութիւն իսկ ծագի։ Հետեւաբար բացարձակ սուտ է թէ Ապտիւլ Համիտ հրաման տուած է ջարդել Հայերը։

34.— ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Այս խօսքերը կը գրեմ ոչ թէ պաշտպանելու նպատակով բռնապետ եւ չարագործ թագաւոր մը, այլ հաստատելու համար պատմական ճշմարտութիւն մը։

Արդէն Ապտիւլ Համիտի պաշտպանութիւնը— եթէ նոյնիսկ փափաքիմ ընել— իմ ուժերէս վեր է։

Ինչպէս յուշերուս սկիզբն ալ ըսի, մանուկ հասակէս սկսեալ յարաբերութեան մտած ըլլալով Ապտիւլ Համիտի վարչաձեւին, անոր մերթ ողբերգական, մերթ ծիծաղաշարժ արտայայտութիւններուն հետ, շատ լաւ կը ճանչնայի այս մարդը, իր ինքնութիւնն ու մտայնութիւնը։ Նոյնիսկ այս մասին հանդուցեալ Նամըք Քէմալի հետ երկար վիճաբանութիւն մը ունեցանք, ինչպէս պիտի պատմեմ ետքէն։ Եղաւ ժամանակ մը, երբ Նամըք Քէմալ կը հաւատար Ապտիւլ Համիտի ուղղամտութեան, անկեղծութեան եւ ազատասիրութեան։ Իմ փորձառութիւնս ու քննութիւններս երբեք այդ տեսակէտին չյանգեցան։ Եւ բոլոր դէպքերն ալ հաստատեցին իմ տեսակէտներս։

Շատ օգտակար և հրահանգիչ են այդ դէպքերը, ապագային համար, եթէ չմոռցուին։ Ես ազգային պարտականութիւն մը կը համարեմ զանոնք ներկայացնել պատմութեան։ Այս պատճառով, քանի որ խօսքին կարգն եկաւ, կ'ուզեմ անդրադառնալ հայկական արիւնոտ յեղափոխական շարժումներուն, որոնք գրեթէ միաժամանակ տեղի ունեցան Պոլսոյ, Տրապիզոնի, Էրզրումի, Մարաշի, Հալէպի, Ատանայի, Զէյթունի եւ երկրին զանազան մասերուն մէջ։ Իրենց բոլոր մանրամասնութիւններով պիտի պատմեմ զանոնք և յուշերուս .... պիտի տամ Ապտիւլ Համիտի շրջանին ներքին երեսը, ամբողջ ապտեղութիւնը եւ գարշանքը։

35.— ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ինչպէս համառօտակի նկարագրած էի յուշերուս սկիզբը, կը վերադառնամ 1283 թուականի դէպքերուն (1867)։

Մեր տունը կը գտնուէր Պայազիտ-Բէօթահիացի Մուհիէտտին էֆէնտիի .... ամէն երեկոյ մեր տան մէջ եւ ամէն ցերեկ Պայազիտի մզկիթին մէջ .... կուտար ինծի։ Իբրեւ ունկնդիր, մեր դասերուն ներկայ կ'ըլլար նաեւ .... սուֆ փաշա զատէ Նուրի պէյ։ Այս երիտասարդը Նամըք Քէմալի բարեկամներէն էր։

Հայրս, որ Նուրի պէյի հօրը պաշտպանութեամբ կրթութիւնը .... էր Պոլսոյ մէջ, բազմաթիւ պաշտօններ վարած էր Պոլսոյ եւ Ռումելիի, ինչպէս նաեւ բանակի քննիչ մարմնին մէջ։ Եւ ամէն առթիւ հայրս, ... գուցեալ Եուսուֆ փաշայի ցոյց տուած բարիքներուն փոխարէն, կ'աշխատէր իր երախտագիտական պարտքն հատուցանել որդւոյն Նուրի պէյի, ... ինձմէ աւելի կը սիրէր։

Երբ այսպէս հոգ կը տանէր մեր կրթութեան, իրիկուն մը, Նուրի պէյ, որ կը կարծէինք թէ դաս առնելու համար եկած է, խուճապով բաներ ըսաւ հօրս եւ չմնաց ու մեկնեցաւ։ Հայրս յանկարծակի գունատեցաւ։ .... որ աղէտ մը պատահած է մեզի, եւ սառած կեցեր էի։ Հայրս .... հասկցաւ որ սարսափի մատնուած եմ, ուստի ծածկելով իր տխրութիւնը՝ .... խառնեցաւ ժպտիլ եւ ըսաւ.

— Տղա՛ս, բարեկամներս ճաշի հրաւիրած են զիս։ Ուստի .... միասին պիտի գայ։ Դուն մինակդ հին դասերդ սերտէ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
14 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1646 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱՂՈՒԱՆ ԵՐԿԻՒՂԸ

Զափազանց նեղ է մեր շրջագիծը։

Տարիներ ու տարիներ վարժուած ենք դէպքերը դիտել մեր ակնոցով։ Զափել մեր հասկացողութեան կամ բաղձանքներուն վրայ։

Այս ունակութիւնը չէ՞ մէկ պատճառը, մեր զարմանազան մարզանքներուն։

Թերեւս ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան քաղաքագէտ և քաղաքագիտական ծրագիր ունեցած է, որքան մենք։

Մենք մեզի համար շիներ ենք շրջանակ մը, ուրկէ անդին դժուար կ'ըմբռնենք ո՛ր և է բան։ Եւ կը շարունակենք հնչեցնել մեր կոչնակը, զարմանալով որ անոր ձայնը չեն լսեր ուրիշները, — «քրիստոնեայ», «բարեկամ» կամ «հայասէր» հասարակութիւններ։

×

Այս միամտութիւնը աստիճան մը հասկնալի էր երէկ, երբ կը գտնուէինք խաւարակուռ երկրի մը մէջ։ կամ «աշխրքի բաները» կ'իմանայինք աշխարհէն կտրուած մարդոց միջոցաւ։

Իսկ այսօ՞ր։ Չկայ քաղաքակիրթ, ամենազօր, համեմակարող ժողովուրդ մը որուն հետ շփում չունենանք։

Չկայ երկրամաս մը որ անմատչելի մնացած ըլլայ մեր ոտքերուն։

Եւ չկայ գաղտնիք մը որուն թափանցելու հնարաւորութիւն չունենանք։

Եւ սակայն, դիտեցէք ձեր շուրջը։ Հետեւեցէք միայն հայկական մամուլին եւ խօսուած ճառերուն։ Քրքրեցէք սա վերջին տասնամեակի պատմութիւնը։

Փոխուա՞ծ է ո՛ր եւ է բան։ Սթափա՞ծ ենք։ Յուսատու նշաններ կա՞ն աշխարհը տեսնելու այնպէս ինչպէս որ է։ կա՞յ ձգտում, տրամադրութիւն քննական աչքով դատելու իրերը...

×

Անհաւասարելի աննախընթաց խմորումներ տեղի կ'ունենան մեր շուրջը։ Մեր աչքերուն առջեւ, մեր ոտքերուն տակ։

Յաղթական թէ պարտեալ՝ կը գալարուին անօրինակ, անպատմելի տագնապի մը մէջ։ Մեծէն մինչեւ փոքրը մատնուած են զարհուրելի ջղաձգութեան մը։ Ամէնէն հզօրն ալ, օգնութիւն կ'աղաղակէ ուրիշներէն, անմիջական դրացիներէն կամ հեռաւորներէն։ Մէկուն ցնցումը, երկունքը մտահոգութեան կը մատնէ միւսը։ Ոչ թէ զոհին, այլ ինքն իրեն համար։

Գերմանիան սնանկութեան ափը հասաւ, եւ բոլորը շշմեցան։ Պարտքերու վճարման յետաձգում, արտակարգ խորհրդակցութիւններ, նոր վարկ,— որպէս զի փրկուի սնանկը։ Որպէս զի փրկուին իրենց առնելիքները։

Գերմանիան ինքն իր մէջ պարտկուեցաւ, եւ կամաց-կամաց կը շտկէ իր մէջքը։ Կարելի եղաւ անցընել փորձութեան ժամը։ Եւ ահա Մեծն Բրիտանիան իր կարգին մատնուած դժնդակ անելի մը։

Ի հարկէ միեւնոյն բաները չեն գերմանական տագնապը եւ անգլիականը։ Գերմանիան՝ պատժուած, ջախջախուած, վզէն երկանաքար մը կապուած, հազիւ կրնայ ոտքի վրայ մնալ։ Ոչ գաղթավայր՝ շահաստան ունի, ոչ առեւտրական տորմիղ։ Ոչ իսկ շարժելու, զարգանալու հնարաւորութիւն։

Իսկ իբրեւ յաղթական, այդ բոլոր առաւելութիւնները լիուլի կը վայելէ Մեծն Բրիտանիան։ Կը շարունակէ իշխել, տիրապետել, միջազգային ոստիկանութեան դեր կատարել։

Եւ սակայն, ահա տասը տարի է որ չի կրնար ելք մը գտնել գործազրկութեան քրոնիկ, յարաճուն տագնապին դէմ։

Շուտով երեք միլիոնի կը մօտենայ անգործներուն թիւը։ Եւ ոչ միայն որեւէ հեռանկար չկայ բարուօքման, այլեւ նոր տագնապներ երեւան կուգան։ Բրիտանական դրամը երկիւղալի ելեւէջներ ունեցաւ անցեալ շաբթու։ 1932ի ելմտացոյցը 120 միլիոն ոսկիի բաց մը կը ցուցնէ։ Խնայողութիւն, խնայողութի՛ւն կ'աղաղակէ ելմտական նախարարը, դժախ Սնօտընը, որ ընկրկիլ չէր գիտեր։

Կարճատես մարդիկ աշխատաւորական դահլիճին ապիկարութեան պիտի վերագրէին այս զարհուրելի տագնապները։ Մինչդեռ Անգլիոյ ամէնէն թթու պահպանողականներն ալ կ'ըմբռնեն թէ չարիքը ուրիշ տեղ է։ Թէ բան մը փոխուած է— խորապէս փոխուած — յետ-պատերազմեան աշխարհին մէջ։ Թէ չարիքը վեր է մարդոց ուժէն, անոնց բարի կամքէն։

Անքակտելի հանգոյց մը կապած է պետութիւններու ձեռքերն ու ոտքերը։ Այլեւս անօգուտ են միջին ճամբաները, սպեղանիներն ու ամոքիչները։ Իսկ ո՛ր եւ է ցնցում սարսափ կ'ազդէ ամէնէն հզօրին ալ։

Աշխատաւորական վերջին համագումարին մէջ, Վիեննա, մարդիկ հազիւ կրցան արտասանել դաշնագիրներու վերաքննութեան խօսքը, եւ մոլտուքներ ծայր տուին։ — Այո՛, ճիշդ է... Սկզբունքով համաձայն ենք... Եւ սակայն...

Եւ խնդիրը թաղուեցաւ անորոշութեան մշուշին մէջ։ Անցաւ բանաձեւ մը, որ չունի գործնական արժէք։ Խմորումները պիտի շարունակուին, անշուշտ, յանգելու համար միակ ելքին։ Բայց մինչեւ ո՞ւր։

Իրենց կարգին, քաղքենի աշխարհականները երբեմն կը փսփսան պատերազմական պարտքերու վերաքննութեան մասին։ Փսփսուքներ որ ժամանակի նշան են։ Բայց, նորէն, չունին գործնական, անմիջական արժէք։

Անստուգութիւնը կը մնայ տիրապետող։ Մարդիկ հազիւ կարողութիւն ունին իրենց դուռներէն եւ պատուհաններէն դուրս նայելու։

Վաղուան երկիւղն է որ կը ջլատէ մտքերը։ Շ.

ՊԱՂԵՍՏԻՆ ԿԸ ԽԱՂԱՂԻ

Երուսաղէմի ամբողջ հրէական մամուլը կ'ընդունի որ այլ եւս մտահոգութեան ո եւ է պատճառ չկայ Պաղեստինի Հրեաներուն ապահովութեան համար։

Կառավարութիւնը ծայրայեղ զգուշութեամբ կը հետեւի կացութեան։ Շարժավարները 24 ժամուան գործադուլ հռչակեցին։ Հրեաները միացան Արաբներուն, հակառակ անոնց հակահրեայ զգացումներուն։

Գործադուլը խաղաղօրէն կը շարունակուի եւ կը տարածուի Անդրյորդանան, պատճառ հանդիսանալով որ հաղորդակցութիւնները կտրուին Երուսաղէմի եւ Ամանի միջեւ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻՆ ԶՈՀԵՐԸ

Թուրքիոյ մամուլի նոր օրէնքը որ Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ վաւերացուած ըլլալով, մէկ քանի օրէ ի վեր ի զօրու է, սկսած է արդէն տալ իր անմիջական հետեւանքները։

Կարգ մը թերթեր որոնց տնօրէններու կրթական ու ընկերային պայմանները չէին համապատասխաներ նոր օրէնքի տրամադրութեանց, դադրեցան հրատարակուելէ։

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ ՔՈՄԻԹԷՃԻՆԵՐԸ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄՆԵՐԸ

Սերպիական «Փոլիթիքա» թերթը արտատպումներ կատարելով Սոֆիայի թերթերէն, կը հաստատէ թէ պուլկար շրջանակները նախապէս տեղեկութիւն ունէին պուլկար-մակեդոնական քոմիթէի դէպքերէն։ «Այսպէս, երկու պուլկարական թերթեր գրած էին 24 յուլիսի թուականով, թէ Նիշի երկաթուղագծին վրայ պայթում մը տեղի ունեցած էր եւ հեռագրած էին նաեւ «Լոնուվէլին». մինչդեռ փորձը ձախողած է, որովհետեւ քոմիթաճիները սերպ պահակախումբի մը կողմէ բռնուած էին։ Ծրագրուած դէպքը, Պուլկարներու կողմէ իբրեւ պատահած տեղեկացուիլը ցոյց կուտայ թէ ռումբերը այս անգամ ալ ղրկուած էին Պուլկարիայէն»։

Այս առթիւ Պուլկարիոյ վարչապետը Մալինոֆ, Մակեդոնացիներու ձերբակալման մասին յայտնեց թէ, առով պուլկար կառավարութիւնը ցոյց կուտայ իր կամքը թէ չի հանդուրժեր որ հայրենասիրական պատրուակներով որեւէ մէկը, խանգարէ երկրին անդորրութիւնը եւ կառավարութիւնը դնէ գէշ դիրքի մէջ։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐԸ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Ամերիկացի նախարարը Սթիմսըն, տակաւին կը գտնուի Եւրոպա, քննելու համար տնտեսական եւ ելեւմտական կացութիւնը։ Անոր Ամերիկա վերադարձին, այսինքն յառաջիկայ ամսու, սեղանի վրայ պիտի դրուի պատերազմական պարտքերու վերաքննութեան հարցը, համաձայն Ուաշինկթընէն տրըւած լուրերու։ Այս առթիւ խորհրդակցութիւն պիտի կատարեն նախագահ Հուվըր, Քոնկրէսին նախագահը եւ Սթիմսըն։

Հուվըր արդէն զգացուցած է թէ ուշ կանուխ պէտք է անդրադառնալ պարտքերու այս հարցին եւ թէ Ամերիկայի վճարելի գումարները պէտք է նուազեցնել, հիմ բռնելով տոլարի ներկայ արժէքը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔՕ-ԳԵՐՄԱՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի գերման դեսպանը պաշտօն ստացաւ յարաբերութեան մտնելու Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Լավալի հետ, անոր հաղորդելու համար գերման կառավարութեան հրաւէրը՝ Պերլին այցելելու եւ շարունակելու Լոնտոնի նախարարներու խորհրդաժողովի մէջ՝ ընդհատուած բանակցութիւնները։

Գերման դեսպանը որ հրաւէրը պիտի փոխանցէ այսօր կամ վաղը, պիտի հարցնէ նաեւ Ֆրանսայի վարչապետին ճամբորդութեան թուականը։

Գերմանական թերթ մը այս առթիւ կը յայտնէ թէ գերման կառավարութիւնը կը փափաքի գլխաւորաբար որ ֆրանքօ-գերման տեսակցութիւնը տայ շօշափելի արդիւնքներ։

Ֆրանսայի վարչապետին պիտի ընկերակցի արտաքին նախարարը Պ. Պրիան։

ՖՐԱՆՔՕ-ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ՎԱՐԿ ՊԻՏԻ ԲԱՆԱ՞Յ ՌՈՒՍԻՈՅ

Յայտնի է թէ ժամանակէ մը ի վեր, բանակցութիւններ կը կատարուին Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ առեւտրական համաձայնութեան մը կնքման համար։ Յիշենք այս առթիւ թէ խորհրդային վաճառամարտին վատ հետեւանքները խափանելու համար, ֆրանսական կառավարութիւնը գործադրութեան դրեր էր 1930, հոկտ. 3ի հրովարտակը, որուն անմիջապէս պատասխաներ էր Խորհրդ. Միութիւնը հոկտ. 20ի արգելիչ հրովարտակով մը։ Այս կերպով երկու կողմերու առեւտրական փոխանակութիւնները նուազեր էին զգալի չափերով։

Այս էր որ երկու կողմերը մղեց փոխադարձ համաձայնութեան մը եզրերը փնտռելու եւ բանակցութիւնները սկսան որոնք կը շարունակուին։ Առաջին պատեհութեամբ իսկ, Ֆրանսա եւ Ռուսիա ջնջուած յայտարարեցին արգելիչ հրովարտակները։ Սակայն ֆրանսական կառավարութիւնը նախ քան այդ, աւելցուցեր էր արդէն ռուսական ներածումներու վրայ՝ մաքսատուրքը։

Այս բանակցութեան առթիւ կասկածներ կան թէ Ռուսիա կը ձգտի նոր վարկեր ստանալ Ֆրանսայէ եւ թէեւ հակաբոլշեւիկ «լ'Ամի տիւ Փէօբլը» կը հարցնէ իր երէկուան թիւով թէ արդի դրամով՝ Ֆրանսայի 300 միլիառին վրայ նստելէ յետոյ, Ռուսիա պիտի կրնա՞յ տակաւին ազատօրէն փճացնել ֆրանսական արտադրութիւնը։

Այս առթիւ, Ֆրանսայի առեւտրական նախարարը Պ. Ռոլէն վճռապէս յայտարարեց թէ որքան ատեն որ պարտքերու հարցը չկարգադրուի, նոր վարկի մասին կարելի չէ խօսիլ ոչ կառավարական, ոչ ալ անհատական։

Անգլիոյ խնայողութիւնները

Անգլիոյ վարչապետին կողմէ կազմուած նախարարական յանձնախումբը որ կը քննէ տնտեսագէտներու ներկայացուցած տեղեկագիրը, իր աշխատանքները պիտի շարունակէ մինչեւ երկուշաբթի, որմէ վերջ ընդդիմադիր երկու կուսակցութիւնները պիտի հրաւիրուին խորհրդակցութեան։

Կառավարութիւնը ինքզինքը անկարող կը նկատէ առաջքն առնելու ելեւմտական տագնապին եւ մանաւանդ նուազեցնելու ելեւմուտքին բացը, առանց Ազատականներու եւ Պահպանողականներու գործակցութեան։

Կը մտածուի փոփոխութիւն մը մտցնել պատերազմական փոխառութեան մէջ, նուազեցնելով տոկոսը։ Այս փոխառութիւնը վճարելի է 1947ին եւ մնացեալ 16 տարիներու ընթացքին, դժուար կը նկատուի պահել 100ին 5 սակը։

Այս կերպով ստացուելիք խնայողութիւնը պիտի կազմէ 30 միլիոն ստերլինի գումար մը, որ մէկ քառորդն է յառաջիկայ տարուան ելեւմտական բացին։

Կ'ըսուի նաեւ Անգլիոյ կառավարութիւնը մտադիր է ընդհանուր կերպով նուազեցնելու բոլոր նախարարութեանց, մանաւորաբար պատերազմական բոլոր ճիւղերու ծախքերը։

Ժանտատենդի համաճարակը Պոլսոյ մէջ

ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՄԱ 10 ՎԱՐԱԿԵԱԼ

Վերջին օրերս ժանտատենդը (թիֆօ) սկսած է տարածուիլ Պոլսոյ մէջ, Նշանթաշի, Շիշլիի եւ Գուրթուլուշի կողմերը, եւ բազմաթիւ վարակեալներ հիւանդանոց կը փոխադրուին։ Քաղաքապետութեան առողջապահական տնօրէնը այս առթիւ հետեւեալը յայտարարեց լրագրողներու.

— Ժանտատենդի համաճարակ կայ Նշանթաշէն եւ Շիշլիէն Պէշիքթաշ երկարող շրջանակներուն մէջ ինչպէս նաեւ Գուրթուլուշի կողմերը։ Քաղաքապետութիւնը հարկ եղած կարեւորութիւնը տուած է, եւ արագօրէն պատուաստ կը կատարէ։ Համաճարակին պատճառը՝ կոյուղիներուն բաց մնալն է։ Քաղաքապետական ժողովը որոշած էր առժամապէս գոցել կոյուղիները, բայց գիտական մարմինը դեռ գործի չսկսաւ։

Հիւանդութիւնը օգոստոս մէկին է որ համաճարակի ձեւ առաւ։ Ցարդ պաշտօնապէս 10 դէպք արձանագրուած է։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գրեր էինք թէ պայքարելու համար համայնավար գրգռութիւններուն դէմ, յոյն կառավարութիւնը որոշած է իւրաքանչիւր կեդրոնի մէջ հաստատել յանձնախումբ մը, որ պիտի կրնայ վտարել երկրին անդորրութիւնը խանգարողները։ Այս յանձնախումբերը բաղկացած պիտի ըլլան իւրաքանչիւր կեդրոնի նահանգապետէն, ընդհ. դատախազէն եւ ոստիկանութեան տնօրէնէն։ Իսկ վերաքննիչ յանձնախումբին անդամները պիտի նշանակուին ուղղակի ներքին նախարարին կողմէ։

Նախարարական խորհրդակցութեան մը ընթացքին որոշուեցաւ լուծուած յայտարարել բոլոր այն կազմակերպութիւններն ու միութիւնները, որոնք մարզական կամ գրական պիտակներով համայնավարական քարոզչութիւն կը կատարեն։

Որոշուած է նաեւ կղզի մը աքսորել բոլոր այն համայնավարները որոնք բանտարկութեան դատապարտուած են։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԱՆՊԱՐՏ Կ'ԱՐՁԱԿԷ

Բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Մոսկուայի դատարանը քննեց «Ցոսֆոլրիդ» թրըսթին 6 ղեկավարներու գործը։

Տասնեւմէկ օր տեւող դատավարութենէ վերջ, դատարանը հաստատեց թէ ամբաստանութիւնը հիմնաւոր չէր եւ անպարտ արձակեց մեղադրեալները։ Միեւնոյն ատեն հաստատեց նաեւ թէ անոնցմէ շատերը ընդունակ են օգտակար աշխատանք մը կատարելու եւ պէտք է մասնակցին ընկերվարական շինարարութեան աշխատանքներուն»...

Ստալինի նախանշի ճառէն վերջ, առաջին շնորհն է որ կը վայելեն մասնագէտները։ Լուր կայ նոյնիսկ թէ, վերջերս պատուանշան եւ պարգեւ ստացող մասնագէտներուն մէջ կան որ դատապարտուած էին Ռամզինի դատի ընթացքին, դիտել կուտայ «Փօփիւլէռ»։

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԵՒ ՉԵԽՕՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Փրակայէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, հունգար-չեխօսլովաք սահմանագլուխին մէկ փոքր կայարանին մէջ, միջադէպ մը տեղի ունեցաւ։ Հունգար զինուորական իշխանութիւնները ձերբակալեցին չեխօսլովաք մաքսային պաշտօնեայ մը։

Այս ձերբակալումներուն պատրուակ ցոյց կը տրուի թէ չեխ պաշտօնեաները անարգած են հունգարական ազգը։

Միջադէպի վայրը մեկնած է չեխօսլովաք քննիչ յանձնախումբ մը, քննութիւն կատարելու։

Հունգարական գործակալութիւն մը կը յայտնէ թէ ձերբակալուած երկու պաշտօնեաները գինով ըլլալով, անարգած են Հունգարիան եւ անոնց անարգանքները մեծ իրարանցումի մատնած են տեղին բնակչութիւնը։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ ՄԸ

Սթրազպուրկի քաղաքապետը որ համայնավար կուսակցութեան կը պատկանի, կամուրջի մը բացման հանդէսին առթիւ, վերցնել տուաւ ֆրանսական եռագոյն դրօշները եւ ազգ. զարդանշանները։

"ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ,,Ը

(Տպաւորութիւններ)

Դառն ճակատագիր է ունեցած Հայ Յեղափոխական Շարժումը։

Զոհե՛ր, զոհե՛ր ու զոհե՛ր...

Մեր վերջին քառորդ դարու պատմութիւնը, արիւնաշաղախկայարան մըն է։

Ահա եւ բացէ՛ք Մալխասի «Ապրումներ»ը, զոր «Հայրենիք»ի մէջ պարբերաբար առիթ ունեցանք կարդալու։

Մալխասի գրքին կարելի չէ մօտենալ ո՛չ գրական և ոչ ալ գեղարուեստական չափանիշով։ Այս գիրքը ցանդիպումներու տպաւորութիւններու, ենթակայական խորհրդածութիւններու *գեղեցիկ հաւաքածոյ մըն է*, պատմական արժէքով։ *Մալխաս հաճելի* պատմող է, անսեթեւեթ նկարագրող *եւ մանաւանդ լաւ* դիտող։ *Իր* շրջապատի *բոլոր երեւոյթները* ինկեր են իր թեւաւոր գրչին տակ, այնպէս ինչպէս ներկայացեր են իրեն։ Ան իր հաստափոր գիրքը գրած չէ «գրող» դառնալու համար, այլ գրեր է այն, ինչ որ տեսեր է։ Եւ այնքա՛ն հարազատ է, եւ այնքա՛ն բնական, որ երբ կը սկսիս կարդալ, գիրքը ձեռքէդ չես ուզեր վար ձգել։ Անկասկած, Մալխասի «Ապրումներ»ը մեր յեղափոխական շարժման պատմութիւնը ուսումնասիրելու համար, մեծ ծառայութիւն պիտի մատուցանէ։

Մենք հպարտ ենք հայ յեղափոխական շարժումով, մենք հպարտ ենք անոր պատմութեամբ, որովհետեւ այդ շարժումը մեծագոյն տուրքն էր *Հայոց ազատագրութեան* դատի եւ Հայոց պատմութեան երփներանգ շրջանի մը։

Շարժումը, ինքնաբուխ բռնկումը *կուզար* վարէն, *ժողովուրդի* անբիծ ծոցէն, ատոր համար պարտ էր գետինը, ատոր համար զանգուածային էր հոգեբանութիւնը։

Երկի՛ր, հայրենի՛ք եւ ազատութի՛ւն... *Մոգական բառեր* էին, որ մեր ժողովուրդի բոլոր լաւագոյն զաւակները կը դիւթէին եւ *կը նետէին ռազմադաշտ*՝ խորհրդաւոր, երկիւղածօրէն հաւատաւոր, *բոցակէզ, ցնցող ուժ մը* կար անոնց մէջ։ Իսկ մեր ազատագրութեան մարտիկները, ա՛խ, որքա՛ն *քիչ էին անոնք, բայց* այդ քիչով *անոնք զանգուածներու մէջ* ժողովրդականացուցին ազատութեան չարչարուած գաղափարը...

Մալխասի «Ապրումներ»ը մեզ քառասուն տարի ետ կը տանի եւ երեւոյթներուն կուտայ իր ժամանակի զրոշմն ու մտահոգութիւնը։

Անձնուիրութեան ու մոռացումի *հոյակապ տիպարները*՝ ֆուչաքաւորներէն *մինչեւ* անծանօթ ֆիմեստները *շարան շարան* կ՚անցնին աչքիդ առջեւէն։

Ահա Շաւրօն, երիտասարդ ու կրթուած։ Ճեմարանէն ու Ներսիսեան դպրոցէն վերջ, «գնում է մեռնելու» յանուն հայրենիքի, դրան ետեւ ձգած իր երեք տարեկան զաւակը, իր ծերունի մայրն ու կինը եւ հետեւեալ յուզիչ նամակ-կտակը կ՚ընէ իր զաւակին.—

«Սիրելի ու պաշտելի ցակոբիկս,

«Վերջին անգամ քեզ, իմ սրբազան կտակն եմ անում։ Դու միշտ աչքի ունեցիր, որ ես քեզ՝ քո Ջէյթունցի պապի, իմ հօր ցակոբի անունն եմ տուել։ Քո պապը եւ քո հայրը գնացին միեւնոյն ճանապարհով, եւ դու, իբրեւ արժանի յաջորդ՝ պարտաւոր ես նոյն ճանապարհով գնալ։ Այդ ճանապարհը փշոտ է եւ դառն, այնտեղ երբեք վարդեր չեն բուսնում։ Քո պապը եւ հայրը երբեք վարդերի վրայով չեն անցել, այնպէս որ դու էլ չես անցնի։

«Իբրեւ նուիրական յիշատակ, քեզ եմ ուղարկում, որ անպատճառ հագնիս այս *չերքէզկին*, կապես հօրդ գօտին եւ այս մահացու սուրն էլ վրադ կրես։ Թող իմ հայրական օրհնութիւնը քեզ վրայ լինի, Թող այդ սրբազան դաշոյնը քո մէջ բորբոքի վրէժխնդրութեան ազատարար թոյնը, որ դու կարողանաս, քո հօր վրէժն առնել։

«Ես գնում եմ մեռնելու. եւ կտակում եմ քեզ, անգին զաւակս, որ դու նոյնպէս գնաս արիւնի եւ արտասուքի երկիրը, վրէժխնդիր լինիս, քո հօր, սպանուած մայրերի, բռնաբարուած անհամար քոյրերի պատուի համար»։

Իր վիպական ձեւին տակ, որքա՛ն հարազատ է եւ որքա՛ն յուզիչ, երբ կը փոխադրուիս այդ օրերու մտայնութեան մէջ։

Եւս առաւել յուզիչ է Բալա-Ջանը, որ Չորեքանի տարազին տակ եղերական ողբական մըն էր ապրած։

Ըլլալով Կուկունեանի անդրանիկ արշաւախումբի անդամներէն, ան ալ կ՚աքսորուի Սիպիրի սառնամանիքները։

Սակայն Բալա-Ջանը, իր լուռ մեծութեամբ եւ հերոսութեամբ ներկայացնելու համար, խօսքը տանք Մալխասին։

— «Աքսորականի տանելի կեանք մըն էր սկսեր Ստեփանի (Բալա-Ջանի) համար, մինչդեռ իր ընկերները առտուն կանուխ հսկողութեան տակ անտառը կը տարուէին՝ աշխատանքի ծառեր կտրելու եւ քաշ տալու դէպի գիւղը։ Ու այս ամբողջը սեւ հացի մը փոխարէն։

«Սակայն մեր Ստեփանի ուշքն ու միտքը փախչելու հետ էր։ Հայրենիք վերադարձը դարձեր էր այնքան հրամայական, որ վերջ ի վերջոյ մի քանի աքսորականներու հետ գլուխ գլխի տալով կը ծրագրեն առասպելական փախուստ մը։

«Իր ընկերները, որոնք անտառի փայտ կտրողներն էին, նոյնպէս քաղաքական աքսորեալներ, իրենց աշխատանքի ժամանակ երբ արդէն հսկողութիւն չկար վրանին, ծովի մօտերը, հեռուհետէ գերաններէ լաստ մը կը պատրաստեն, ճկուն ճիւղերով ամուր մը իրար կապելով։

«Ամէն օր անտառ հասնելուն, երբ խումբ խումբ կը մեկնէին զանազան ուղղութեամբ օրական աշխատանքի, հաւաքատեղին կը մնային զինուորներն ու պահապանները, որոնք աներկբայ էին, թէ մութը կոխելուն, բանտարկեալները կամայ ակամայ պիտի վերադառնան, եթէ չեն ուզեր գազաններու հետ լինել։ Եւ որ աւելի վատն է, անոնք կարող էին հանդիպիլ ընիկ կիսավայրենիներուն, որոնք շատ նման հոտառութիւն ունէին փախստականներ հետապնդելու եւ սպաննելու, եթէ չէին կրնար ձերբակալել։ Ու այդ կ՚ընէին որովհետեւ կառավարութիւնը երեք ռուբլի նուէր կու տար։

«Ամէն օր Բալաջանի ընկերները իրենց բաժին հացէն ժայռի մը խոռոչին մէջ մաս մը կը պահէին, փախուստի համար։

«Վերջապէս լաստը պատրաստ է եւ հացի պաշարը բաւարար։ Եւ օր մը, երբ ծովը ազատ կը լինի արդէն սառոյցներէ, լաստը կը ձգեն ծովը. իրենք ալ վրան կը պլպլին, կը բանան ողորմելի առագաստ մը, որ մեծամասնաբար իրենց վարտիքներէն ու շապիկներէն էր կազմուած, ու ճամբայ կ՚իյնան՝ իրենք զիրենք յանձնելով բախտին, որ ընդհանրապէս չի ժպտար խեղճերուն, եւս առաւել աքսորեալներուն։

«Օրերով լաստը ովկիանոսի ալիքներուն խաղալիք կը դառնայ։ Ո՞ւր կ՚ուզէին երթալ, ո՞ւր կրնային երթալ, շիտակը իրենք ալ չէին գիտեր։ Բայց հաստատ որոշած էին, թէկուզ մահ, բայց հեռու Սախալինէն։ Այսքանը բաւական էր արդէն, որ այդ յանդուգն փախստականները արհամարհէին ովկիանոսը եւ կուխ յայտարարէին անոր դէմ իրենց ողորմելի լաստով։

«Թէ ի՞նչ կերպով անոնք բաւական հեռացան կղզիէն, դէպի հարաւ, դժուար թէ կարելի լինի բացատրել։

«Ամէն բան լաւ։ Սակայն չորս հինգ օրէն հացի պաշարը կը վերջանայ. անօթի փորով լաստին վրայ երկնցած, անոնք կը մատնուին յուսահատական կացութեան մը, ուր ամէն արիութիւն կը սկսի ընկրկիլ, տեղի տալով համր մահուան սարսափին։ Պարապ խօսք չէ, սոված էին երկու օրէ ի վեր, անբան ստամոքսը անզիջողաբար պահանջ ունէր, աղիքները կը գալարուէին։ Ու վե՞րջը, պէտք էր բանով մը լեցնել անկուշտ փորը։ Իսկ ինչո՞վ... լաստի փայտերը չէին ուտուեր, շատ էր կարօտ ... բայց օ՜հօ՜ օ՜ օ՜... իրենց վրացի *փախստական ընկերը ի՛նչ* չաղն էր եւ ի՛նչ մսոտ... Ու մռայլ յուսահատ աչքերը նաւորդներուն կը սկսին խոժոռ-խոժոռ նայիլ դէպի իրենց երէկի սիրելի ընկերը, որու միակ յանցանքը մսոտ լինելն էր... ի մեծ դժբախտութիւն իրեն։ Չորս կողմէն արդէն անախորժ ակնարկներ եւ ատամներու կրճտումներ կը լսէ սարսափած Վրացին։

«Բարեբախտաբար, զարնան եղանակին, երբ ճափոնական առագաստանաւերը կը տարածուին ամբողջ Սախալինի եւ մայր ցամաքի երկայնքը, ձկնորսութեան... սովալլուկ փախստականները խելագար նշաններով կը հասկցնեն անոնց ու կ՚ազատին եւ կը կերակրուին բարի ձկնորսներէն...»։

Այնուհետեւ Բալաջանը կ՚անցնի Պարսկաստան, ուր եւ կը մնայ ու կը գործէ եւ մեծ պատերազմին կը սպաննուի Արճէշ։

Մալխասի «Ապրումներ»ը *յեղափոխական կեանքէ առնուած* տարրական դասագրքի *մը* տպաւորութիւնը կը ձգէ վրադ, մատչելի ամէնքին. մանաւանդ հազուագիւտ լուսանկարներով ճոխացուած, եւ դիւրըմբռնելի ու խանդավառ։

Առաջին հատորն է տակաւին 511 մեծադիր էջերու մէջ, որ կուտայ Կովկասի, Սալմաստ-Խոյ-Միհանդ գծի, բոլո՛ր դէպքերը, յաճախ ծիծաղաշարժ ու քրքջալի...

Պէտք է տարածել այսօրինակ հատորները, որպէս պատմական վաւերագրեր, սատարելու համար մեր բոլոր յուշագիրներուն, որ հնարաւորութիւն ունենան արձանագրելու մեր պատմութիւնը։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏՕՆԵՆ

ԺԸՆԵՒ.— 1291ի ամառը, երբ դեռ Զուիցերիան գոյութիւն չունէր, Հելվէտիոյ կեդրոնական երեք «քանթօն»ները Ուռի, Շվից, Ունթերվալտ, կը վճռեն ապստամբիլ Հապսպուրկեան իշխանութեան եւ իր մարզպաններու քմահաճ բռնակալութեան դէմ։

Սակայն գիտնալով որ ինքնանկ չ՚ուրը առանձին անկարող են յաղթել թշնամին՝ անոնց ներկայացուցիչները հանդիսաւոր բոլոր մը կ՚ուխտեն միահամուռ ուժերով կռուիլ մինչեւ իրենց կատարեալ ազատագրումը։ Ու վերջապէս կը յաջողին իրենց երկրի սահմաններէն դուրս վտարել աւստրիական ջոկատները։

Վերոյիշեալ երեք քանթօններու դաշնակցութեան ուխտն է որ սատարեց այս երկրի անկախութեան ու հիմքը դրաւ Զուիցերիոյ դաշնակցական հանրապետութեան։ Որովհետեւ ժամանակի ընթացքին հետզհետէ նոր նահանգներ միացան երեք նախկին նահանգներուն (քանթօն) որոնց հիմերը դրին Զուիցերիական Դաշնակցութեան, բաղկացած այսօրուան 22 նահանգներէն։ Ըսինք ի միջի այլոց, որ զուիցերիական իւրաքանչիւր քանթօն ինքնավար հանրապետութիւն մըն է, ռամկավարական լայն ըմբռնումով։

Ի յիշատակ 1291ի Օգոստոսի անկախութեան ուխտին, դարերէ ի վեր ամէն տարի Օգոստոս 1ին Զուիցերիոյ ժողովուրդը խանդավառօրէն կը տօնէ ազգային անկախութեան տօնը որ այնքան նուիրական թուական մըն է իրեն համար։ Նուիրական՝ ոչ միայն անոր համար որ այդ թուականը կը յիշեցնէ ազատագրումը թշնամիի լուծէն, այլ և հիմնադրութիւնը Զուիցերիական Դաշնակցութեան։ Անվիճելի իրողութիւն է որ այս երկիրը իր ազատութիւնն ու անկախութիւնը կը պարտի 22 նահանգներու Միութեան։ Օգոստոս 1ի տօնակատարութիւնները նախաձեռնածին են ուրեմն համերաշխ այն ոգիին որ կը տիրէ ու պէտք է տիրէ ի սէր այս ժողովուրդի ազատութեան։

Ահա թէ ինչու հակառակ երեք տարբեր մշակոյթի (գերմանական, ֆրանսական եւ իտալական) 3-4 տարբեր լեզուներու, հակառակ կրօնական զանազան յարանուանութեանց ու այլազան բարքերու, այս երկրի ազատ բնակիչները կը մնան միացած, պահպանելու համար իրենց սուրբ ու նուիրական անկախութիւնը։

Tous pour un, un pour tous.— Այսպէս ուխտեցին Զուիցերիոյ ազատութեան հիմնադիրները։ Այս նշանաբանն է որ կը ժայթքէ բոլոր ճառախօսներու բերնէն ու կը կրկնէ մամուլը անդադար։

Անկախութեան սիրահար այս ժողովուրդը գիտակից այն մեծ բարիքին որ կը վայելէ, եւ որու վրայ այնքան խանդով կը գուրգուրայ, գիտէ պահել ու պաշտպանել զայն ի գին ամէն զոհողութեան։

Ահա թէ ինչու խանդավառ ու հպարտ, բայց զգաստ ու համեստ կը տօնէ Օգոստոս 1ը։ Այդ օրը մեծ ու փոքր քաղաքներու և գիւղերու զանգակներու ղօղանջը կ՚աւետէ Մեծ Տօնը ու ժողովուրդը կը հրաւիրէ դէպի հրապարակ, դէպի հասարակաց հաւաքատեղիներ։ Ամենուրեք կը ծածանի ազգային դրօշը եւ 22 քանթօններու դրօշակները։

*
* *

Քաղաքներու կեդրոնէն հեռու, բարձր Ալպեաններու ստորոտը ձորին մէջ հանգչող սա համեստ գիւղն ալ կը տօնէ այս երեկոյ իր անկախութեան տօնը։

Հակառակ առողջական վիճակիս, դողդոջ քայլերով դէպի գիւղ կը փութամ, մօտէն տեսնելու սա խանդավառ ժողովուրդը։

Երեկոյեան զանգերու ղօղանջէն վերջ ահա հետզհետէ կը կազմուի «քորթէժ»ը (թափոր) ու կը յառաջանայ գիւղին հրապարակը ուր ճառեր պիտի խօսուին։ Երկսեռ խուռն բազմութիւն, հաւաքուեր են մեծ ու պզտիկ, քաղքենին, գիւղացին ու լեռնցին. չկայ ոչ լեզուի, ոչ դասակարգի եւ ոչ ալ կրօնի խտրութիւն, բոլորը նոյն զգացումով տոգորուած եկեր են իրենց պաշտամունքի զգացումը արտայայտել ազգային դրօշին առջեւ։

Ու նուագախումբը կը հնչեցնէ ազգային քայլերգը.

O monts indépendants
Répétez nos accents, nos libres chants.
A toi, patrie, Suisse chérie,
Le sang, la vie de tes enfants.

Ո՜վ անկախ լեռներ
Արձագանգ տուէք մեր ազատ երգերուն,
Քեզի՛ հայրենիք, սիրելի Զուիցերիա,
Արիւնն ու կեանքը քու զաւակներուդ։

Ու բոլոր կուրծքերէն հայրենաշունչ այս երգը կը պոռթկայ, լեռները արձագանգ կուտան իբրեւ յանկերգ։

Երգէն յետոյ ակնարկները դէպի լեռները կը յառին։ Սրտապնդիչ տեսարան։ Սարալանջերուն վրայ հոս ու հոն ցրուած հովիւներու խրճիթներուն առջեւ կրակի կարմիր լոյսեր. ու մինչեւ վերը լերան կատարը մօտ 3300 մեթր բարձրութեամբ կը պլպլայ կարմիր լոյսը։ Երկու երեք քաջարի երիտասարդներ հակառակ օրուան անձրեւին ու փոթորկին ժամերով դէպի լեռ մագլցած են, «ազգային կրակ»ը վառելու համար։

Ըստ աւանդութեան՝ անկախութեան հիմնադիրներու ապստամբութեան առաջին ազդանշանն էր այդ կրակը վառուած բլուրներու եւ լեռներու կատարէն. տեսակ մը խորհուրդ թէ ազատութիւնը այդ լեռներէն պիտի գար...

Ու դարձեալ ժողովուրդը մագնիսացած ինքնաբուխ ու միաբերան.

Sur nos monts quands le soleil
Annonce un brillant réveil...

Երբ արեւը մեր լեռներուն վրայ Պայծառ զարթօնք մը կ՚աւետէ..

Ու գիշերը մինչեւ ուշ՝ հրթիռները դէպի երկինք կը սլանան պատմելով միութիւնը եւ լեռներու լռութիւնը։

Ահա այսպէս կը տօնեն ազգային անկախութեան տօնը Զուիցերիացիները, խանդավառ եւ ուրախ կ՚երգեն ու կը պարեն։ Անխառն ըզգացում մը սակայն որ կը համակէ զիս ի տես այս բազմութեան. ու հիացումէս ծնունդ կ՚առնէ դառնութեան եւ քիչ մըն ալ, ինչո՞ւ պահեմ, նախանձի զգացում։

Մեզմէ յետոյ եկած ժողովուրդ մը կը վայելէ ազատութեան բոլոր բարիքները այս առանձնաշնորհեալ երկրին մէջ. միակ մե՞նք, ի՞նչ է մեր մեղքը։ Ու կը խորհիմ։ Այն պահուն երբ այս փոքրիկ ժողովուրդը հիմը կը դնէր իր անկախութեան ու կը կազմակերպուէր, անդին՝ Փոքր Ասիոյ մէկ անկիւնը։ Միջերկրականէն ոչ հեռու ազատութեան սիրատենչ ուրիշ փոքրիկ ժողովուրդ մը ազատութեան պայքարին մէջ խոշտանգուած ու խորտակուած, անգամ մը եւս կ՚իյնար իր պայքարին մէջ՝ կորսնցնելով իր ազատութիւնը երկար ժամանակի համար։

Գ. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԷՆԿԻՒՐԻ

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ ԱՔՍՈՐԻ

Ռընէ Վանլանտ կը շարունակէ Թուրքիոյ մասին իր պրպտումները «Էքօ տը Փարի»ի մէջ։ Նկարագրելէ վերջ դէպի Էնկիւրի իր ճամբորդութիւնը, կը խորհրդածէ.—

Էնկիւրի-Փալասի մէջ, պարեր էին ամբողջ գիշերը։ Անոր պերճաշուք սրահները դեռ կը ներկայանէին հանդէսի վաղորդայնի մը մռայլ անկարգութիւնը...

Թերթերը կարդալով իմացայ թէ Ազգ. Մեծ Ժողովին նախագահը եւ իր կինը իրենց ներկայութեամբ պատուեր էին Սփորթինկ— Քլիւպի տարեկան պարահանդէսը։ Կ՚երեւի, պերճ սեղաններու շուրջ, մեծ ուգեւորութիւն տիրեր էր։ Այս տեղեկութեանց կը հետեւէր յայտնի անձնաւորութեանց ցանկը, արդուզարդի նկարագրութիւններով, վերջին ըստեղծագործութիւնները Լոնտոնի, Վիեննայի եւ Փարիզի մեծ դերձակներուն։

Անմիջապէս, երկու մտածումներ, երկու հակադրական պատկերներ բռնեցին զիս, — այս փայլուն հանդէսը եւ ճամբու ընթացքին նշմարուած մարդկային թշուառութիւնը։ «Էնկիւրի, հրաշխային տեղ» յիշեցի։ Պարեր են հրաբուխի մը վրայ, բայց բնութեան մարած ադմուկներէն աւելի, քաղաքականութեան որոտումներին էին որ կը թնդային մօքիս մէջ,— Մենեմենի յեղափոխական միջադէպեր, տերվիշներու եւ յետադիմականներու կախուիլը, քրտական անզուսպ ըմբոստութիւնը, անհատոյց եւ սովալլուկ Թուրքիա մը, օտար պղտոր դաւեր, տխրատեսիլ Եւրոպա մը...

Նոր քաղաքին տրուած այցելութիւն մը, մէկ վայրկեանի համար միայն կը փարատէ այս առաջին խորհրդածութեան պատճառած վրդովանքը։ Անշուշտ, ճիզը մեծ եղաւ և թափը՝ խանդավառ։ Կայլին արձաններուն շուրջը, ամբողջ առեւտրական, պաշտօնական կամ վայելքի թաղեր երեւան ելած են։ Երեւան ելած են այս զրկուած հողէն, որ ճակատագրօրէն նշանակուած ըլլալ կը թուէր իր վրայ կրելու ապագայ աւան մը, ուր միայն յունական եւ հայկական հնարամտութիւնը լոկ կրնար քիչ մը կեանք դնել։ Արդ, «փոխանակեցին» Յոյները, ջարդեցին կամ աքսորեցին Հայերը։ Ի՞նչ ալ ըլլայ, արեւմտեան կերտիչներու մեծամեծ օգնութեամբը, բարձրացած է արդիական մայրաքաղաքի մը տաղմը։ Հին քաղաքին եզեր... այն քաղաքին որ մեր կոմփր... Պոլսեցի պարտութենէն իվեր... արձագանգ չունէր պատմութե... Էնկիւրին կը տարածուի օդա... երկրաչափական։ Լայն պողո... պատկառազդու շէնքեր, կառ... պէս յօրինուած թատրոններ, ... նատուններու թաղ, որ շատ ... պիտի զարդարուի անտառ... եւ պարտէզներու ճոխութեա... վերը, Կայլին սիրած Ջան Փ... բնակարանը, ուրկէ, մայրա... պահուն, կը նշմարուի մ... ամայութեան մը հորիզոնները... յետոյ, զօրանոցներ, օդանա... կայաններ, մօտակայ գիւղի մը... մեկուսացած երկաթ ուղեգ... մը, ճաշարաններ ռուսական ... գախումբով որոնք իրենց խմ... ները կը խառնեն մուէզզին... տկարացող շեշտերուն։ Քաղ... բոլոր կէտերուն համար հա... ուած են օթոպիւսի սպասա... թիւններ։

Ըլլայ զինուորական հրամ... տարութեան, կառավարական ... չութեան կամ դիւանագիտու... համար, առաջին ակնարկով կը ... թէ Պոլսէն մինչեւ Անատոլու... տը՝ լայն յեղափոխութիւն մը ... տարուածէ, վերջնական, առանց ... խումի, առանց պակասի։

Բայց, շուտով կը նշմա... յղացման մը ամբողջ արուեստ... նութիւնը որ զանց կ՚առնէ իր... բնական կարգը։ Մայրաքաղաք... կիւրին, կարելի է ըսել թէ բաղ... ներու վրայ փոխադրուած է ... պութեան մէջ։ Ցարաբերութեան... առեւտուրի հոսանքներէն ... զետեղուած, հոն կը տարուի ... միայն սպառման յատուկ է։ ... Թուիր որ Ըսմէթ փաշայի ... Թուղային մեծամեծ քաղաք... նութիւնը, ամէն բանէ առաջ ... տի առնուած ռազմական օ... տեսակէտէն, կարենայ դարձ... ապաշնորհ կացութիւն մը։ ... կայքը անմշակ է, որովհետեւ ... բերրի։ Պէտք եղաւ որ Կայլին իր... բողջ յամառութիւնը ի գործ ... իր տիպար ագարակին շուրջը ... նանչցնելու համար տունկերով ... րոնք չէին կրնար սնանիլ ... հողի մը վրայ։

Այս աղքատ շրջանին ... անձրեւն իսկ անկանոն կը դառ... այն օրէն ի վեր որ տեղին ... պայքարելու համար, ցամքեցա... լճակները։ Դալով քաղաքին, ... բողջութեան մէջ գէշ է։ Առա... օրերու խանդավառութեամբ, հա... եղած էր որ Էնկիւրիի 30.0... բնակչութիւնը արագօրէն պի... բազմապատկուէր 10ով։

Հաշիւէն շատ հեռու ենք։ ... րեմն, քանիցս, պէտք եղաւ կր... յատակագծերը եւ այս յաջորդա... փոփոխութիւնները կը մնասեն ... դաշնակութեան։ Վերջապէս, բ... մաթիւ շինութիւններ դադրած ... դրամ չըլլալուն։ Եւ պարապ հողե... լքուած արհեստանոցները կը կազ... տգեղութեան պարապութիւններ, ... հովը կը բարձրացնէ փոշիի ... ձանքներ։

Եթէ բանակ եւ վարչութ... կրնան զգալ թէ իրենց սիրտը ... զարնէ աքսորի այս քաղաքին մէ... չի թուիր սակայն թէ դիւանագ... տական մարմինը հոն գտած է ... «կլիման»։ Բացի Խորհրդային Մի... թեան եւ Վերսայլի դաշնագր... ծնած ազգերու ներկայացուցիչներէ... դիւանագէտները դեռ Էնկիւրիի ... ունին ոտնադարի վայր մը, ... կամ նուազ ընդարձակ եւ նկար...

Դժուար է հեռանալ բարեխա... եւ փոփիուն Վոսփորէն, երթալ ... գլափակուելու համար տափաստա... նի մը այս անկիւնը, որ ճամբ... չկայ, ձմեռը սառնային է, ամա... տաք կրակ։

Սախական եւ ռազմագիտակ... յղացումէ մը ծնած, Էնկիւրի ... տի կրնայ մնալ նոր Թուրքիոյ հ... ծանատարութեան կեդրոնը։ Բայց ... տով չէ որ պիտի կրնայ «մայր... քաղաք» դառնալ։ Երկար վարժ... թիւն պէտք է, մինչեւ որ ... հոգին դառնայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐԿՈՒՏ ՈՒ ԿԱՅԾԱԿ

Հայաստանի մէջ եւս յուլիս ամսուան սկիզբէն ի վեր անձրեւային շրջանակ մը կ'ընէ։ Եւ պակաս չեն տեղեկները, որոնք, ինչպէս իրենց ժամանակին տեղեկագրած ենք այս սիւնակներուն մէջ, մեծ վնաս հասուցին ցանքերուն ու գիւղերուն։

«Խորհ. Հայաստան»ի կը հեռագրեն Դիլիջանէն թէ յուլիս 27ին տարձակ տեղատարափ անձրեւ մը եւ ոտոյ հեղեղը արշաւեց դաշտերուն մէջէն, մեծ վնաս հասցնելով ցանքերուն։ Նոյն ժամանակ կարկուտն ալ աւերեց պտղատու ծառերը։

Անձրեւային այս եղանակին պատճառով Դիլիջանի շրջանին մէջ յասած են դաշտային աշխատանքները, մասնաւորապէս մարգագետնի հնձումը։

Նոր Բայազիտէն եւս նոյն թուականով կը հեռագրեն թէ տեղատարափ անձրեւի մը ընթացքին կայծակ ինկաւ Քէօսա Մահճաղ գիւղին վրայ։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ կայծակը ինկաւ տան մը վրայ, ուր հաւաքուած էին քանի մը կոմունիստներ։ Կայծակը մարդ չսպաննեց, սակայն մեծ յուզում պատճառեց։ Բժշկական դարմաններ տրուեցան անոնց։ Այս դէպքը պատճառ դարձաւ, որ ժողովուրդին մէջ զանազան զրոյցներ շրջին։ Անմիջապէս յանձնախումբ մը ղրկուեցաւ Քէօսա Մահճաղ, հակակրօնական պայքարի մը սկսելու եւ կայծակին մասին բնագիտական տեղեկութիւններ տալու համար։

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎԻ ՆՍՏԱՆ

Յուլիս 28ին Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն եւ կեդրոնական վերստուգիչ յանձնախումբը միասնաբար ժողով գումարեցին նախագահութեամբ Ա. Խանջեանի, օրակարգի հարց ունենալով։

1· Արդիւնաբերութեան առաջին կիսամեակի ծրագիրներուն արդիւնքը։

2· Հերթական խնդիրներ։

Նախ զեկոյց մը կարդաց Ս. Վարդանեան, յետոյ կարգով խօսեցան Մ. Սարգսեան, Բ. Ներսիսեան, Ղամարեան, Կ. Մարտինեան, Վ. Մխիթարեան, Աղաբեկով, Դէմիրճեան, Իսրայէլեան, Աթանէսեան, Մոկացեան, Ս. Մարտիկեան, Պ. Մկրտիչեան, Աղաբաբեան, Ս. Գրիգորեան, Ադամալեան, Բաղիկեան, Ա. Յովսէփեան, Վ, Խաչիկօղլեան, Ա. Գոգունց, Գողթունի, Խ. Յովսէփեան, Ջալաթեան եւ Ճամշեան։

Այդ վիճաբանութիւններուն մասին առանձին։ Ժողովը առաջին անթիւ կուսակցութենէն վտարեց «մատժողկոմի տեղակալ» Միրաքեանը, որ չէր հնազանդած Կեդր. կոմիտէի քարտուղարութեան։ Կեդր. Կոմիտէն զինքը վարիչ նշանակած էր Աղբաբայի խորհրդային գիւղատնտեսութեան։

Միրաքեան ոչ միայն կը մերժէր ընդունիլ այդ պաշտօնը, այլ նոյնիսկ կը համարձակէր իր պատճառաբանութիւններուն տալ «խումճապային տրամադրութիւն», որովհետեւ «խորհրդային գիւղատնտեսութեան բոլոր ճիւղերը լիակատար քայքայման են հասած»։

ՊԵՏՐՈՍ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆ

(ՓՕՕՕ)

Ինն երկար ամիսներ, կրծող հիւանդութեամբ մը անկողնի ծառայելէ յետոյ, շաբաթ օր, 8 օգոստոսին Ռօմանվիլի իր բնակարանին մէջ մեռաւ Հ. Յ. Դ. Ռոստոմի հեր սիրելի ընկերներէն՝ Փօտօն։

Ծնած էր Կարնոյ Ողնի գիւղը 1892ին։ Համեստ արհեստաւորի մը զաւակն էր։ Պզտիկ տարիքէն արհեստի մեծ փափաք ունէր։ Այդ իսկ պատճառով առանց վերջացնելու Կարնոյ ազգային վարժարանի ընթացքը, մտաւ կօշկակարի մը քով։ Իր անհատական ձիրքին ու աշխատանքին շնորհիւ, ժամանակէն առաջ դարձաւ կօշկակարի վարպետ։ 22 տարեկան հասակին արդէն տէրն էր արհեստին։

Կարնոյ մէջ հազիւ գործի ձեռնարկած էր, երբ ստիպուեցաւ ամէն ինչ լքել։ Մեզ նման ան եւս անցաւ տարագրութեան ճամբաներէն ու ճաշակեց բոլոր դառնութիւնները։ Կէս ճամբան որպէս արհեստաւոր Յիսուս Ասխեսման, ուր եւ ամուսնացաւ կարնեցի աղջկան մը հետ։ Զինադադարին ընտանիքով փոխադրուեցաւ Պէյրութ, անկէ Պոլիս։ Հակառակ իր նիւթական աննախանձելի վիճակին չուզեց բեռ ըլլալ Ազգ. Խնամատարութեան վրայ, ու աշխատանքի ձեռնարկելով, ապրեցուց իր ընտանիքը։ Այդ նեղ օրերուն, չմոռցաւ կատարել իր պարտականութիւնները հանդէպ իր կուսակցութեան։

Իզմիրի աղէտի ժամանակ եկաւ Ֆրանսա ու հաստատուեցաւ Փարիզ։ Նախապէս իբրեւ կօշկակարի պարզ բանուոր աշխատեցաւ Ծ.Պաղտասարեան եւ Վ. Փաստրմաճեան կօշկակարի արհեստանոցը, սիրուած բոլորէն։

Երկու տարի վերջը, արդէն Փօտօն կը տեսնենք կօշկակարի արհեստանոցի տէր։ Գործի ձեռնարկեց միայն 5000 փրանքով, վստահ իր յարատեւ աշխատանքին ու աննկուն կամքին վրայ, կարճ ժամանակէն տիրացաւ կոկիկ դրամագլխի մը, ընդարձակեց իր արհեստանոցը արդիական ձեւով եւ յաջողութեամբ տարաւ այդ գործը մինչեւ անկողին ինկնալը։

Փօտօն մէկն էր մեր ոչ զարգացած ընկերներէն, որ գիտակցաբար կ'ընէր ամէն ինչ ե՛ւ գործը ե՛ւ զոհողութիւնը։

Կօշկակարութեան վերաբերեալ բոլոր գործերու ժամանակ անոր կը դիմէինք, առանց տրտունջի։ Սիրաչօժար բոլորին ընթացք կուտար։ Ընկերներ ու հայրենակիցներ արհեստանոցին մէջ արհեստ կը սորվէին։ Անոնց համար ամէն զոհողութիւն կ'ընէր։ Շատերը նոյնիսկ իրեն հետ կը ճաշէին ու իրեն տունը կը պառկէին, մինչեւ որ արհեստ սորվէին ու առանց փոխադարձութեան։

Բոլոր օգնութեան կոչերուն սիրով եւ լիաբուռն կը պատասխանէր։ Բոլոր նեղը ինկողներուն օժանդակութիւն ցոյց կուտար։

Պարագաներ պատահած են երբ կլորիկ գումար նուէր տուած է ուրիշներէն պարտք առնելով։

Վերջին ծայր կարգապահ ու պարտաճանաչ մարդ էր։

Կիրակի օր, մահէն հազիւ 24 ժամ վերջը յանձնեցինք հողին ընկերներու եւ հայրենակիցներու կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան։ Կը թողու այրի մը եւ երկու զաւակներ։

Հանգի՛ստ, ոսկորներուդ, Փօտօ՛։

Երանի է թէ քու յաջորդներդ ալ քեզի չափ զոհողութեան ոգի ունենային եւ քեզի չափ ընկերասէր ու հայրենասէր ըլլային։

Մադկեպսակներ ղրկած էին Բարձր-Հայքի Հայրենակցական Միութիւնը, իր այրին, եղբայրը՝ Մ. Լուսիկեան, Գ. Գարաքէհեանեան, Յ. Խաչիկեան, Գ. Խաչատուրեան, այրի Տիկ. Գ. Լուսպարոնեան, երկու փրանսացի ընտանիքներ եւայլն։

ԱՐԻՍ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Խանասորի տարեդարձին առթիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ենթակոմիտէն այս տարի եւս կազմակերպած էր ընտանեկան մեծ դաշտահանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Վարիզելի դաշտին մէջ։ Պողպատու ծառերու գագաթները կը ծածանէին Հ. Յ. Դ. արիւնագանգ զինանշանը եւ հայկական եռագոյնը փրանսականին հետ։

Հայ ընտանիքները իրենց կերակուրներով խումբ խումբ կը դիմէին դաշտը, զարմանք պատճառելով տեղացիներուն։ Գրեթէ ամբողջ գաղութը հոն էր։ Անվերջ կ'երգէին ու կը նուագէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր։

Նախագահ ընկեր Թ. Մարգարեան հանդէսը բացուած յայտարարեց երգիչ խումբի «Կարկուտ տեղաց»ով, եւ յետոյ ամփոփ կերպով բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը։ Ըրաւ յարգանքի խօսքեր, անոնց որ կռուեցան Խանասորի դաշտին մէջ, ապացուցնելով թէ այս ժողովուրդը յաղթել ալ գիտէ։

Յետոյ, նուագի ընկերակցութեամբ երգիչ խումբի կողմէ երգուեցաւ «Դուք զոհ գնացիք կռուի մէջ յուսահատ»։ Ընկեր Գր. Տօնիկեան արտասանեց «Ուխտաւոր»ը, փոքրիկն Հրաչ Գասպարեան «Նոր սերունդը»։ Ընկեր Սահակ Խանզատեան «Էլ մի աղօթիր»ը արտասանելէ յետոյ, բուռն ծափերու վրայ մեներգեց Կոմիտասի վարդապետէն կտոր մը։ Պ. Գաղազեան արտասանեց «Յարգանք քեզ»ը։ Ընկեր Մանուէլ Թաշճեան կարդաց գրաւոր բանախօսութիւն մը, որ կը պարզէր Խանասորի արշաւանքին մանրամասնութիւնները։ «Խանասորի արշաւանքը հերոսական պատուոյ յաղթանակը, եկաւ ցնցնելու բոլորը, Թոյլերուն ոգի, եւ անհաւատներուն յոյս ներշնչելով»։

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը փակուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով։ Ժամը 7ին տեղատարափ անձրեւ մը խանգարեց ուրախութիւնը։

Մ. Ազատ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Երբ անդին Միջերկրականի եզերքը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտական շարքերէն 50ի չափ պատանիներ, իրենց արձակուրդի բանակումը կը կատարեն, աստին, Ֆրանսայի բոլորովին տարբեր մէկ կողմը, Ատլանտեանի ափունքին, Ռօնս-լէ-Պէնի ծառախիտ մէկ բլուրին վրայ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի աղջիկ սկաուտներն են որ, իրենց խմբապետուհիին առաջնորդութեամբ կանգնած են իրենց վրանները։

Հակառակ Ֆրանսայի զանազան կողմերէն եկած փրանսացի աղջիկ սկաուտներու դրացնութեան, մեր աղջիկները կրցած են իրենց բանակետղին տալ հայ տոհմիկ մթնոլորտը, եւ հայ տանտիկնոջ մը վայել կոկիկութեամբ դասաւորել իրենց վրանները։

Ֆրանսացի աղջիկ սկաուտ մը կը հարցնէ մեր այցելութեան նպատակը. անմիջապէս որ կը յայտնենք, կը բացագանչէ «Ա՜հ Արմէնի կ'ուզենք երթալ»։ (որովհետեւ մեր բանակետղը «Հայաստան» կը կոչեն անոնք) «Այս կողմէն եկէք խնդրեմ։» 50 քայլ հեռու հիանալի դիրքի մը վրայ թառած կը գտնենք «Հայաստան»ը։ Վրանները թափուր են։ Պահակ աղջիկը սուլիչի կանչ մը կ'արձակէ, ու աջա մեր աղջիկները երագուն թռչնիկներու պէս չորս կողմէն կը թափին։ Ուրախութեան կանչեր, հուռռաներ, ոստումներ։ Բոլորը կ'ոգեւորուին։ Ամէն մարդ կ'ուզէ իր շինարար աշխատանքը ցոյց տալ այցելուներուն։ Հետզհետէ կ'այցելենք վրանները հօս խոհանոց, հոն խմբապետուհիին վրանը, հօս ննջարան, գովելի կանոնաւորութեամբ մը դասաւորուած։ Կը լուսանկարուինք։ Մեզ ցոյց կուտան պզտիկ այգի մը զոր անուանած են «Հայաստանի այգի», եւ որուն ոգկոյգները անհետացած են մեր չարաճճի աղջիկներուն յարձակումներուն տակ։

Վերջին պահուն երբ մեկնումի նշանը կուտանք, քանի մը պզտիկներ հեւ ի հեւ կը հասնին կաթսայով մը, ու մեզ կը ստիպեն ճաշակել իրենց պատրաստած հայկական կաթնապուրէն։ Եւ մեր մեկնումը առիթ կուտայ մեզ համոզուելու որ Հայը ուր որ ալ երթայ բան մը կը սորվեցնէ օտարին, քանի որ ափ մը հայ աղջիկներ կրցած էին սորվեցնել հայ սկաուտական քայլերգը իրենց փրանսացի քոյրերուն, որոնք միաձայն, հայերէն լեզուով ի պատիւ մեզ կ'երգէին «Յառաջ անսասան, յառաջ անվեհեր, դէպի յաղթանակ, յաղթանա՛կ։»

Ժ.

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԸՆԴԴԷՄ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ

Օգոստոս 1ի ցոյցերուն առթիւ կատարուած ձերբակալութեանց հետեւանքով, մեծ դատ մը պիտի սկսի Պուքրէշի մէջ։ Ընդհ. ապահովութեան տնօրէնութիւնը սկսած է զատել այս ձերբակալուածները եւ նշանակել անոնք որ պիտի միան ձերբակալման վիճակի մէջ ու յանձնուին դատարան։ Ձերբակալուածներու թիւն է 1000ի չափ։ Կը կարծուի թէ 100ի չափ անձեր վար պիտի դրուին իբր համայնավար, երկրին անդորրութեան դէմ գործած ըլլալու յանցանքով։ Դատավարութիւնը պիտի սկսի նոյեմբերին։

ՅՈՅՆ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Յունաստանի երկրագործական կուսակցութեան ընդհ. ժողովը որ կը գումարուէր Սելանիկի մէջ, հրատարակեց յայտարարութիւն մը որ ամփոփումն է ժողովի որոշումներուն։

Այս յայտարարութեամբ, երկրագործականները կը պահանջեն դահլիճին հրաժարումը, խորհրդարանին լուծումը եւ նոր դահլիճի մը ձեռքով կատարուած համեմատական ընտրութիւններ։ Այս կուսակցութիւնը որ յոյն կուսակցութիւններուն մէջ ամէնէն նորն է, ուժեղ է մանաւանդ Մակեդոնիոյ եւ Թեսալիոյ մէջ։

ՄԻ՛ՇՏ ՊԱՏՐԱՍՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ

Խորհրդային Միութեան պատերազմական գործավարը Վորոշիլոֆ որ ձեռնարկեր էր դէպի Ծայրագոյն-Արեւելք քննական ճամբորդութեան մը, վերադարձաւ Մոսկուա, աչքէ անցընելէ յետոյ կարմիր բանակը։

Զանազան վայրերու մէջ, Վորոշիլոֆ խօսք առնելով, յորդորեց զինուորներն ու գործաւորները որ միշտ պատրաստ ըլլան պատերազմի։

Իր այս ճամբորդութեան ընթացքին, Վորոշիլոֆ իր ձեռքով իսկ Լենինի պատուանշանը կախեց Պլիւխէրի կուրծքէն, ռուս արեւելեան բանակին հրամանատարը, որ ինչպէս կը յիշուի, Մոսկուայի վերջին դատավարութենէն առաջ, ընդդէմ Ստալինի՝ Սիրցովի հետ դաւած ըլլալու մեղադրանքով շնորհազուրկ եղած էր։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ

Չինաստանի մէջ պատահած ողողումներուն հետեւանքով, Եանկ-Չէի հովտին մէջ կացութիւնը զարհուրելի է։ Գարնան նպաստաւոր եղանակները թոյլ կուտային յուսալու որ երկրագործ ժողովուրդը առատ բերք պիտի ստանայ։ Սակայն աննախընթաց ջրհեղեղը, մէկ քանի օրուան մէջ, փճացուց բերքերը 45,000 քառ. քիլոմեդր տարածութեան վրայ։ Մօտ 25 միլիոն բնակչութիւն, մատնուած է սովի եւ թշուառութեան սպառնալիքներուն։

ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը ստացաւ Աւստրիոյ կառավարութեան մէկ նամակը, որով յիշելէ յետոյ վերջին ամիսներու դժուարութիւնները, կ'առաջարկէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը քննէ Աւստրիոյ ելեւմտական եւ տնտեսական կացութիւնը եւ միջոցներ կիրարկէ։ Աւստրիոյ կառավարութիւնը խնդրած է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը միջոց մը գտնէ մեծ փարկ մը բանալու իրեն։

Աւստրիա Ազգերու Դաշնակցութենէն խնդրած է 800 միլիոն փրանքի փոխառութիւն մը։

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ

Յայտնի է թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հրաւէր ուղղած էր պետութեանց որ մանրամասն տեղեկագիր մը ներկայացնեն իրենց զինուորական ու պատերազմական ուժերուն մասին, նկատի ունենալով զինաթափութեան յառաջիկայ համագումարը։ Շատ մը պետութեանց կարգին, Ռուսիա եւս իր տեղեկագիրը ղրկեց զինաթափութեան համաժողովի նախագահութեան։ Բայց, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարն էր որ յայտնեց թէ տեղեկագիրը ստացուած է եւ թէ պիտի հրատարակուի ինչպէս ուրիշ պետութեանց տեղեկագրերը։

Ասոր վրայ, Ռուսիոյ արտաքին նախարարը հեռագրով մերժեց խորհրդային տեղեկագրին հրապարակումը, յայտնելով թէ ան ուղղուած է զինաթափութեան համագումարին եւ թէ անոր գումարումէն առաջ պէտք չէ բացուի։

Այս միջադէպին հետեւանքով, Լեհաստան եւս որոշած ըլլալով հետեւիլ Ռուսիոյ օրինակին, իր մտադրութիւնը յայտնեց Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան։

Այժմ, Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին, փոխադարձ համաձայնութեամբ հաւանելու համար որ իրենց տեղեկագրերը հրատարակութեան տրուին։

ՊՐԻՒՆԻՆԿԻ ԴԷՄ ՌՃՐԱՓՈՐՁԷՆ ՅԵՏՈՅ

Ֆրանքֆորթ-Պերլին ճեպընթացին դէմ կատարուած ոճրափորձին հեղինակները գտնելու համար, քննութիւնները առաջ կը տարուին։ Ոճրին գործուած վայրին մօտերը, գտնուեցաւ ելեկտրական թելի ճախարակ մը, որ փաթթուած էր ծրարի թուղթի մը մէջ։ Թուղթին վրայէն գտնուեցաւ հասցէն այն վաճառատան, ուրկէ գնուեր էր ելեկտրական թելը։ Այս կերպով կարելի եղաւ տեղեկութիւններ քաղել գնողներուն մասին, որոնք կը կարծուի թէ գործած են ոճիրը։

Ոստիկանութիւնը հիմա փութով քննութիւններ կը կատարէ երեւան հանելու համար գնորդները, որոնցմէ մէկը 35 տարու անձ մըն է, օտարական շեշտով։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐԷՆ ԴԱՇՆԱԿ - ՀՕՅՊՈՒՆ

Դաշնակներէն մեր առնելիք ամէն խօսքին վերջաւորութեան այս պատմական խօսքը եթէ կարդացուի, որպէս պատասխան, երկար եզրակացութիւններու տաղտուկէն ազատուած կ'ըլլանք։

Դաշնակ ակումբին մէջ Ուզանեան կը խօսի.

— «Ճէպէլ Տրիւզի մէջ Ֆրանսէ Տէփրէ չէրքէզ էտհէմը հրաւիրելով տեսակցեցաւ անոր հետ։ Շատ մը գաղտնի պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Պարսիկ կառավարութիւնը իրականին մէջ Դաշնակցութեան ձեռքն է։ Քիւրտերը Դամասկոսի Սալահէտտին Էյուպիի Թիւրպէին մէջ՝ Մէվլուտ կարդալ տուին։ Սալահէտտին Էյուպին Քիւրտ է եղեր»։

Յարութիւն Տէյիրմէնճեան կ'ըսէ.

— «Թուրքերը համոզել դիւրին է մեզ համար։ Ես համաշխարհային պատերազմի միջոցին Անդրանիկի հետ միասին գտնուած եմ եւ Թուրքերէն պէտք եղածին չափ վրէժ լուծած եմ, բայց չեմ կշտացած դեռ։ Դաշնակները Ռուսերուն դէմ նորէն յարձակման պիտի սկսին։ Թուրքերէն մեր առնելիք հողերուն վրայ տաճարներ պիտի կառուցանենք»։

Պանչէճիքցի Լեւոն.

— «Չէրքէզներն ու չէչէններն ալ մեզի հետ են։ Շատ մը Հայեր իսլամ անունով խառնուած են Քիւրտերու։ Ռուսերը եւ Գերմանները ալ մեր թշնամիներն են»։

«Յուսաբեր» թերթի 2 դեկտ. 1930 թիւէն.

— «Թուրքիա եւ Ռուսիա արտասահման գտնուող Հայերու իրաւունքներուն դէմ համաձայնութիւն մը գոյացուցած ըլլալով, Դաշնակցութիւնը որոշած է այս երկու կառավարութեանց դէմ պայքարիլ»։

Դաշնակ չէֆերէն Լեւոն Շանթ.

— «Ինչպէս շուները իրենց ակռաներով, եզները իրենց կոտոշներով, եւ էշերը իրենց աքացիներով կը պաշտպանուին, Հայերն ալ կը պաշտպանուին Դաշնակցութիւնով»։

Եթէ մեզի միայ Հայերը, ընդհակառակն, ինքնապաշտպանութեան համար մարդկային ու քաղաքակրթական միջոցները որդեգրելով է որ Դաշնակներու ակռայէն, կոտոշէն եւ աքացիներէն հեռու կը մնան։

«Յուսաբեր»ի 1931 յունուար 26ի թիւէն.

Մենք եւ մեր դատը.— «Արարատի ձորերը բոլշեւիկ ըլլալուն պէս, Ռուսահայաստանի դռները փակուեցան։ Տարագրութեան մէջ գտնուող Հայերը անհայրենիք ժողովուրդ մը դարձան։ Մեր գտնուած դարուն մէջ ժողովուրդները իրենց քաղաքական կուսակցութեանց հետ կռիւ կ'ընեն։ 1920էն սկսած Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները ի՞նչ ըրին։ Ասոր հաշիւը Ռամկավարներէն, Հնչակեաններէն եւ Դաշնակներէն պէտք է հարցնել։ Ասոնցմէ ռամկավարներն ու հնչակները ոչ մէկ գործունէութիւն ունեցած են։ Գործող կուսակցութիւնը միայն Դաշնակցութիւնն է։ Եւ 1931էն սկսեալ իր բոլոր պատրաստութիւնները լրացուցած ըլլալով...»

Սելանիկի «Հորիզոն» թերթէն.

— «Երբ Իտալացիները հաշտութեան համաձայնագիրները կը սրբագրեն, ինչո՞ւ ուրիշ համաձայնագիր մը կը մոռնան։ Իտալիոյ այսօրուան ընթացքին նայելով, կարելի է ենթադրել որ ան այս խնդրին երբեք պիտի չանդրադառնայ։ Գործուած անիրաւութեանց դէմ բոլորին սիրտը կը բզքտուի։ Թուրքիա հին Թուրքիան չէ։ Ամէնուն հետ բարեկամ եղած է։ Բոլոր պետութեանց հաւասար դիրք մը ունի։ Անկասկած հեղինակութեան տէր է։ Այդ է պատճառը որ մոխրակոյտի մը վերածուած Լօզանը խառնել չի մտածեր ոչ ոք։ Բայց մենք պիտի շարունակենք եւ օրին մէկը Լօզանի ամօթը պատմութեան էջերէն պիտի ջնջենք...»։

Լօզանի դաշնագիրը ամօթ եւ անիրաւութիւն նկատող Դաշնակ խմբագիրներուն պատասխանելու համար նորէն Կազի փաշայի մեծ ճառէն քանի մը տող պատմել բաւական է, լռեցնելու համար այդ հոտած ֆոնոկրաֆները։

Ճառ, էջ 304.

— «Գիտէք որ Մունտրոսի զինադադարէն ի վեր, Հայերը, ըլլայ Հայաստանի մէջ եւ ըլլայ սահմանամերձ շրջաններու մէջ, Թուրքերը սպաննելէ չէին դադրեր։ 336ի աշնան հայկական զօրամասերը անհանդուրժելի դարձած էին... 336 յունիսին, Հայերը, Օլթիի մէջ կազմուած Թուրք տեղական կառավարութեան դէմ ըմբոստանալով այդ շրջանները գրաւեցին... վերջապէս Քէօթէքի եւ Բարդուզի շրջաններուն մէջ հաւաքուած մեր ուժերը Հայերու կողմէ սկսած յարձակման վրայ, սկսան պատերազմի»։

Մենք չենք ուզեր բան մը աւելցնել ասոր վրայ։ Սակայն այդ ատենուան արեւելեան ճակատի մեր հրամանատարը, հայկական ուժերու հրամանատարին իր գրած մէկ յիշատակագիրի մը մէջ, յիշելէ վերջ Հայերու կողմէ ի գործ դրուած զուլումներն ու բռնութիւնները, կ'աւելցնէր. «Գիւղերէն Թուրքերը լեռները կը տարուին եւ Հայերու կիրքերուն կը յանձնուին...»։

Ամէն բան կրնայ սուտ ըլլալ՝ Բայց բան մը կայ ճիշդ եւ իրական, ան ալ Հայերու հետ պաշտօնապէս կնքուած համաձայնութիւնն է։ 336ին, առաւօտ մը, հայ բանակի կատարած յարձակման միջոցին, անոնց մէջ կը գտնուէին անշուշտ այսօրուան Դաշնակ հերոսները։ Այդ առաւօտ յաջողութիւն գտնող եւ յարձակման մասնակցողներէն ոմանք կը գտնուէին նաեւ մեր քէմալական կառավարութենէն հաշտութիւն ուզողներու մէջ։

(2)

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Պատանեկան Միութեան հիմնութեան տարեդարձին առթիւ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին.

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ.— Այս Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին։ Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներն եւ համակիրները

Կը խօսի՝ Ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի Իսի-լէ-Մուլինօի մէջ

A l'Ecritoire գրատունը 63 Bld. Gallieni

Դ Ա Շ Տ Ա Յ Ի Ն Պ Տ Ո Յ Տ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Բէօթահիոյ Հայրենակցական երկսեռ միութեան կողմէ այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Սէնթ Անթուանի մայրիներու անտառին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

Place d'Aix*էն առնել հանրակառք թիւ 27 եւ իջնել վերջաւորութենէն մէկ կայարան առաջ, ուր կը սպասեն ուղեցոյցներ։*

ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Խանասորի Տարեդարձի առթիւ։ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին։ Վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սօսիէթէ Լիոնէզի սրահը։ Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ զաւեշտ։

Կը խօսի՝ Ռ Է Ն

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս կիրակի Քլամառի անտառին մէջ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Կ. ԳԷՈՐԳՋԱՆԵԱՆ և ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Եւրոպական եւ հայկական տարազով հայկական պարեր, մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի, արտասանութիւններ, եւն.։ Ճոխ պիւֆէ։

Հաղորդ. միջոցներ.— Hôtel de Ville կամ Porte de Versailles-էն առնել թիւ 89 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած Մարսէյլի Ջառա քաղաքի Հայր. միութեան կողմէ։ Այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն, Maison Blanche Terminus du Canet No 221 գեղեցիկ պարտէզին մէջ։

Բանախօսութիւն, երգ, խմբերգ, զաւեշտ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։ ճոխ պիւֆէ։ կարելի է ճաշը միասին բերել։ Մուտքը ազատ է։

Քանըպիէռէն առնել հանրակառք թիւ 29 եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն։

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամի 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Պատանեկան միութեան բոլոր անդամները, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԷՍԻՆԻ Հ.Մ.Ը.Մ.ի ընդհ. ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 7ին Միութեան ժողովատեղիին մէջ։ Կը հրաւիրուին անդամ-անդամուհիները եւ սքաուտները իրենց խմբապետով, կարեւոր օրակարգ։ Ա. հանդէսի եւ մարզատօնի հաշուետուութիւն, Բ. կազմակերպութիւն միջազգային բաժակի մրցման, Գ. ֆութպօլի խմբապետի ընտրութիւն, Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

8, RUE CHATEAUDUN

MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

MÈTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

ՓԱՐԻԶԻ Կիլիկեան Հայրենակցական միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Café Petite Source*ի մէջ, Մէթրօ Օտէոնի դիմաց։*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Գոնսթանցա, Գորճ.— 1200 ֆր., կարգադրեցինք։

Պէլֆոռ, Ս. Ա.— 35։

Անտիոք, Գ. Թ.— 140։

Մարսէյլ, Յ. Յ.— 100

Կ'ուզուի *կնոջ հագուստ ձեւել ու կարել* (haute couture) *սորվիլ փափաքող հայ լուրջ օրիորդ մը, ներկայացուածիր ծնողքին կողմէ։ Ապահով գործ։ Դիմել ամէն օր ժամը 9—12 եւ 2—7,* Madame Baronvartian*ի.* Maison Adrine, 16 rue de Cotte, Metro Ledru Rollin.

ԾԱԽՈՒ Է ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ

Վալանսի հայաշատ կեդրոնին մէջ լաւ կահաւորուած սափրիչի խանութ մը ծախու է մեկնումի պատճառով։ Նպաստաւոր գին։ Պայմաններու մասին գրել կամ անձամբ դիմել հետեւեալ հասցէին. Պ. Եօրկանճեան, Rue 14, Cantons No 12, Valence (Drôme)։

ՀԱՅ պատուաւոր օրիորդ մը գործ կը փնտռէ գրասենեակի մէջ աշխատելու համար։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

EMPIRE Միւզիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդթ. եւ փարխի։ Ամէնօր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12։*

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

Ատամները մաքրելու համար խիւս, փոշի եւ հեղուկ

E S K A

Պատրաստուած Ռուսիոյ կայսեր նախկին ատամնաբոյժ S. S. KOSTRITZKY*ի դեղագրին համաձայն*

Կը ծախուի միմիայն դեղարաններու մէջ։ Դիմել՝ Laboratoire Esk[a] R. Hobschette, Dr. en Pharmacie, 76 Rne Orfila. Paris (2[0])

ETUDE DE Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷԿՃԵԱ[Ն])

(11e année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Conseil juridique à la Défense Automobile et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire

18, Rue Dauphine, Parie (6e) Tél. Danton 73 97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumes-ներ. կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին— ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6—7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ։

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական հանգամանքները, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին.

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ[Ց]

Varices*ի* (փառիս) եւ hémorroides*ի* (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով։

Ցիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-49

(կառ. տիւ Նօռի եւ կառ. տը լ'էսդի մէջտեղը)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

CONSTANTINOPLE

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

37 RUE TRÉVISE, 37 Մէթրօ՝ Cadet Tél. Taitbout 56—96

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական թարմ եւ մաքուր նպարեղէններ,

Ա Ռ Ա Ջ Ն Ա Կ Ա Ր Գ եւ Ք Ա Ն Ի Ա Ր Դ Ա Ւ Ս Ո Ւ Ր Ճ

Ապսպրանքները անմիջապէս կը յանձնուին բնակարան

Գնումներու համար կը տրուի փրիմ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑՆԵՐԸ

1 Bld. du Nord, Le Raincy (S. et O.) Tél. Raincy 172

Կը գոհացնեն ամէնէն դժուարահաճ յաճախորդները, դիւրամատչելի պայմաններով։

Հագուստեղէններ եւ ճերմակեղէններ, նուրբ ձեռագործի աշխատանքներ, օժիտի պատրաստութիւն։ Վարիչ խնամակալուհին այցելութիւններ կ'ընդունի երեքշաբթի օրերը։

Օգտուեցէք առիթէն։

Columbia

Agence exclusive

POLYDOR

REGISTERED TRADE MARK

H. ARTINIAN, 26 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

1931ի Հայերէն, յունարէն եւ Թուրքերէն ամէնավերջին փլաքները հասած են. Նուագուած եւ երգուած նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ։ Գին 18, 20, 24, 27, 36, 39 ֆր.։ Ունինք նաեւ ամենամեծ գործարաններու ֆօնօները (երաշխաւորուած) 300—2000 ֆր.։ Կրնանք հայթայթել նաեւ La Voix de son Maître*ի* Courant continu*ն, գին՝ 478 ֆր. 75։ Մեր գիները գործարաններէն նշանակուած են։ Ծախուածները ետ չենք առներ։ Բաց է ամէն օր ժ. 8էն իրիկուան 9։*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

35.— ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Եւ գլխ ղրկեց կանանոցը՝ 10—15 վայրկեան յետոյ, ուսուցիչիս հետ ծեկնեցաւ։

Հայրս այդ գիշեր առտուան դէմ միայն վերադարձաւ։ Ուժաթափ կը թուէր։ Սակայն կ'աշխատէր ժպտիլ՝ մեզմէ ծածկելու համար իր վիշտը։

Երբ յաջորդ առաւօտ ծզկիթ գացի դասս առնելու, տեսայ որ ուսուցիչս ալ նոյն վիճակին մատնուած է։ Դէմքէն յայտնի էր, որ մտահոգ էր եւ խռովահար։

Նոյն օրը երեկոյեան, ոստիկանական հրամանատարին կողմէ ղրկուած քանի մը պաշտօնեաներ հայրս առին տարին, միւս օրն ալ՝ ուսուցիչս։

Նոյն գիշերն իսկ լուր առինք թէ արգիլափակուած են հին բանտը, առանձին սենեակներու մէջ։ Սակայն չկրցանք հասկնալ ձերբակալութեան պատճառը։ Կէս գիշերէն ետքը, գացի արթնցուցի հօրս հին բարեկամներէն Ասըմ պէյը, որ Հալէպի ծօտերը կը բնակէր։ Բացատրեցի աղէտը, որ մեր գլխուն իջեր էր եւ հարցուցի թէ ինչո՞ւ ձերբակալուած էին։ Այս անձը դատական բարձր պաշտօնեաներէն մէկն էր։ Մտատանջութիւնը ծածկելով ուզեց մխիթարել զիս.

— Հոգ մի ըներ, տղաս, զրպարտութեան մը զոհ գացած են, Աստուծով ազատ կ'արձակուին։ Այսօր իմացայ որ ձերբակալուեր է նաեւ բարեկամս Իզզէթ պէյը, որ հօրդ ծանօթներէն է եւ Պաալ Ալիի գլխանի բարձր պաշտօնեաներէն։ Ոչ ոք գիտէ թէ ինչո՛ւ ձերբակալուած է։ Դուն վաղը հայրդ տեսնելու համար բանտի տնօրէնութեան դիմէ։ Եթէ արտօնութիւն չտան, ոստիկանական հրամանատարին աղերսագիր մը կը գրես։

Շնորհակալութիւն յայտնեցի, եւ վերադարձայ տուն, երբ սկսեր էր երկինքը ճերմկիլ։

36.— ՔԱՐՍԻՐՏ ՄԱՐԴԻԿ

Բանտ գացինք ընկերակցութեամբ Աչճէտ աղային, որ մանուկ հասակէս ի վեր իմ «լալա»ս էր (սպասաւոր մը, որուն կը յանձնուի երախաներուն հոգածութիւնը թուրք ընտանիքներու մէջ)։ Բանտին մեծ դուռը բացուած չէր դեռ։ Դրան երկու կողմը կանգնած էին զինեալ երկու ոստիկաններ։ Հերթապահներ էին։ Վախն ի վախ պահակներուն հարցուցի թէ ե՞րբ կը բացուի դուռը։ Մէկը պատասխան իսկ չտուաւ։ Միւսն ալ բսաւ. «Ջեծ գիտեր են»։

Ի՜նչ քարսիրտ մարդիկ, Աստուա՜ծ իմ։

Դրան առջեւէն հեռանալով, գացի դիմացի շէնքին պատին կռթնեցայ։ Աւելի քան մէկ ժամ ոտքի վրայ սպասեցի։ Վերջապէս մեծ դրան վրայ դռնակ մը բացուեցաւ։ Դուրս ելաւ մարդ մը, որուն թեւերուն վրայ կը տեսնուէին դեղին ժապաւէններով խաչաձեւ հիւսուած երկու բանալի-նշաններ։ Վազեց դէպի ոստիկանական նախարարութեան դուռը։ Մինչեւ այդ ատեն, այսպիսի նշաններով մարդ տեսած չէի։ Լալայիս հարցուցի։ Աչճէտ աղա պատասխանեց.

— Բանտապահ է, ասոնց մօտ կը գտնուին զնտաններուն բանալիները։

Զնտան բառը նետի պէս խոցեց սիրտս։ Այլեւս կորսնցուցի քաջութիւնս, որ մինչեւ այն ատեն կը զգայի։ Սիրտս կը բաբախէր պայթելու աստիճան։ Աչքերս մթնեցան։ Գլուխս սկսաւ դառնալ։ Ծանր զանգուածի մը պէս գետին ինկայ։ Ուշաթափ չէի, բայց նուաղուն վիճակի մը մատնուած էի։ Բնաւ միտքէս չելլեր խեղճ Աչճէտ աղայի խուճապն ու յուզումը։ Գե[տ]նէն վեր բարձրացուց զիս, թաշկինակովը սրբեց արցունքներս, ու մինչ [հ]ուստներս կը թթվէր՝ ինք եւս կուլար ինծի հետ։

Մինչեւ այդ ատեն, կը կարծէի թէ բանտն ու զնտանը տարբեր չե[ն] քեր են, թէ զնտանը այն շէնքն է, առանց պատուհանի, խաւարակ[ու]չ չարչարանքի տուն մը, ուր միայն եղեռնագործները կը նետուին։ Նոյն[պէս] լսեր էի թէ զնտան նետուած մարդիկը շղթաներով կը կապուին, գիշ[եր]ներն ալ քունէ զրկելու համար զանոնք՝ խարազանով կը ծեծեն ան[դա]դար։ Երբ կը յիշէի այդ պատմութիւնները, որոնք ինծի կը յիշեցնէին մ[եր] նազարեան չարչարանքները, չափազանց կը յուզուէի։ Այնպէս որ այդ պ[ա]հուն ալ, մտածելով թէ հայրս, զոր աշխարհիս վրայ ամէն բանէ աւելի սիրէի, զնտանի այդ չարչարանքներուն չպիտի դիմանայ եւ ապահովաբ[ար] այնտեղ պիտի մեռնի, շարունակ կուլայի։

37.— ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԻ ՏՈՒՆԸ

Քիչ յետոյ դուռը բացուեցաւ։ Անմիջապէս գունէն ներս նետուեց[անք]։ Ընդարձակ բակ մըն էր։ Աջ ու ձախ կողմերը՝ երկաթապատ դռներով եր[կու] սենեակներ։ Իսկ ճիշդ դիմացս, բանտին բուն մուտքը երկաթէ փեղ[կ] մը զոցուած, որուն ետին կը տեսնուէին բազմաթիւ մարդիկ թշուառ [...] պարանքով, աղտոտ ու պատռտած զգեստներով, ֆէսով ու թաղիքէ «քէ[լաֆ]լահ»ներով։ Ասոնք բանտարկեալներն էին, որ իրարու հետ խօսելու ժամ[ա]նակ կը պոռային ու կը կանչէին՝ կարծես կռիւ կ'ընէին, եւ իրարու հայհոյէին։ Մերթ ընդ մերթ կը լսուէր բանտապահներուն բարձր ձայ[նը]։

— Թուլումպաճի Մուհսի՛ն։

— Եանքեսէճի Նիքոլա՛։

— Փարմաքսըզ Խաչի՛կ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
K. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

15 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1647

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ ԿԱԶՄԱԾ ԱՏԵՆ

— Ե՞րբ կը սկսի ներգաղթը, կը հարցնեն մեզի։

Առաջին աւետիսը մենք տուինք, անցեալ յուլիս 10ին, «Թայմզ»ի հեռագրով։ Անուհետեւ հասան մանրամասնութիւնները, Հայաստանի «վարչապետ»ին բերնով։

Լուրը հաստատուեցաւ, ուրեմն։ Բայց գործին կազմակերպութեան մասին ո՛ր եւ է տեղեկութիւն չունինք մինչեւ այսօր։ Արդեօք ուրիշները ունին եւ կը պահե՞ն։

Այդպիսի նշան մըն ալ չենք տեսներ։ Երեւանցիներու «բարեկամները» աւելի բան մը չկրցան գրել բացի աժան փառաբանութենէ և մաղթանքներէ։ Ընդհակառակն, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը տեսակ մը անհամբերութիւն կը ցուցնէր, դեռ անցեալ օր.

— «Այս առիթով անգամ մը եւս անհրաժեշտ կը համարենք շեշտել թէ՝ ժամանակը կարճ է, հոկտեմբերը կը մօտենայ, պէտք է փութացնել ներգաղթի պատրաստութիւնները։

... Հայաստանի կառավարութիւնը ասկէ ամիս մը առաջ արդէն ձեռնարկած է գաղթականներ ընդունելու պատրաստութեանց. անտարակոյս դժուարագոյն աշխատութիւնները Հայաստանի մէջ է որ կը կատարուին, բայց օտար երկիրներէ ցուցակագրել երթալիք գաղթականները, անոնց հաւաքական վիզայի գործողութիւններ կատարելը եւ հազարաւորները շոգենաւ մտցնելը աշխատանքներ են որ դիւրութեամբ եւ կարճ ժամանակի՝ մէջ չեն կատարուիր»։

Արդարեւ, մէկ ամիսը անցած է արդէն եւ հաւանաբար ամիսներ պիտի անցնին տակաւին, մինչեւ որ ճամբայ ելլեն առաջին կարաւանները։

Մեր տեղեկութեանց համաձայն, Փարիզ կը սպասուի Հօկին նախագահը, հռչակաւոր Տրապզոնցին, որ երեւցաւ քանի մը տարի առաջ։

Ընթերցողները գիտեն թէ ի՛նչպէս կը կատարուի ներգաղթը մեր աշխարհին մէջ։ — Գործը վստահուած է Հօկին, և ասոր ճամբան մըն ալ Բարեգործականին։ Հօկն է որ պիտի կազմէ «բարեյոյս» գաղթականներուն ցանկերը։ Պիտի քննէ մինչեւ եօթերորդ պորտը։ Պիտի զտէ ու մաղէ։

Միայն այս գործողութիւնը՝ անշուշտ ամիսներ պիտի տեւէ։ Այն ալ ենթադրելով որ ամէն ինչ կանոնաւոր ընթանայ։ Նախընթաց փորձերէն գիտենք թէ ի՛նչ կը նշանակէ այս ցուցակագրումը, մանաւանդ այն գաղութներուն մէջ ուր մարդիկ մէկ օրէն միւսը բռն կապելու հարկադրանքին տակ են։ Օրինակ՝ Յունաստան։

Ներգաղթը— դէպի երկիր— բոլորովին ուրիշ բան է ամէն տեղ, բացի խորհրդային աշխարհէն։ Հազարաւորներ կը դիմեն իրենց հիւպատոսարանը, կը ստանան անցագիրը եւ կը մտնեն շոգենաւ կամ շոգեկառք։

Խ. Հայաստանը ոչ հիւպատոսարան ունի, ոչ ալ անոր համապատասխան օրկան մը։ Եղած-չեղած՝ սա խեղճ ու կրակ Հօկն է, որուն անդամներուն բարեհաճութենէն կախում ունի անցագիրը,— հայրենիք երթալու իրաւունքը։

Պէտք չէ պատրանքներ ունենան, այս մասին, բոլոր անոնք որ կ'ուզեն օգտուիլ ներգաղթի պատեհութենէն։

Եւ որովհետեւ տասը հազար հոգի նախատեսուած է— գաղթական երկիրներէ— պէտք չէ զարմանալ, եթէ տասը ամիս տեւէ ոչ թէ տասը հազարին, այլ գոնէ հինգ հազարին մեկնումը։

Ըսելիք չունինք, եթէ Երեւանի պատգամաւորը կուգայ այնպիսի իրաւասութիւններով, որ պիտի կրնայ անմիջապէս շոգենաւ դնել հազարաւորներ, եւ Երեւան հասցնել ձմեռէն առաջ։

Իսկ այդ ալ հաւասար է հրաշքի մը, որուն դժուար կը հաւատանք, ճանչնալով մարդիկը, կարմիր գիծէն ներս թէ դուրս։ Մանաւանդ գիտնալով տիրող կարգ ու սարքը՝ իր ամբողջ յօրինուածքով։

Ամէն պարագայի մէջ, քար դրած իրենց սիրտերուն վրայ, պէտք է պատեհութենէն օգտուին անոնք որ այլեւս չեն դիմանար պանդխտութեան տառապանքներուն։ Լաւ է պատառ մը չոր հաց ունենալ հայրենի հողին վրայ, քան օրն ի բուն թափառիլ վիթխարի ծխնելոյզներու ժխորին տակ, ի խնդիր նոյն հացին։

Կը գտնուինք այնպիսի կացութեան մը մէջ, ուր մեր բաղձանքներն ու նախասիրութիւնները չեն որ արժէք ունին, այլ ուժգնագոյն չարիքը։

Այստեղ չպիտի փորձենք ո՛րեւէ թելադրութիւն ընել ոչ ներգաղթի թեկնածուներուն, ոչ ալ գործը կազմակերպողներուն։

Թող կարելի եղածին չափ շատ մարդ երթայ։ Բայց երթայ գիտակցաբար։ Հասկնալով տրուած արտօնութեան տառապանքն իմաստը, եւ մէկդի դնելով որեւէ միամտութիւն։

Գացողները պիտի երթան իբրեւ աշխատաւոր, եւ պիտի զրկուին հաւաքական տնտեսութեանց, ինչպէս Հայաստանի հազար հազարաւոր գիւղացիները։ Չպիտի ունենան ո՛ր եւ է քաղաքական դաւանանք, բացի անայլայլ հաւատարմութենէ։ Եւ պէտք է չպիտի անցընեն որ եւ է ազատ առեւտուր, այնպէս ինչպէս քաղքենի երկիրներու մէջ։ Եւ չպիտի մտածեն վերադարձի մասին։

Շ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԺԱՆ-ԿՈՒԺՈՆԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Բարթող քահանայ Թագըմճեան որ քիչ մնաց զոհ երթար անցեալ կիրակի, Փարիզի հայոց եկեղեցիին մէջ գործուած ոճրին, ստացած է ֆրանսերէն գրուած անստորագիր նամակ մը, որուն թարգմանութիւնը նոյնութեամբ կուտանք ստորեւ.

Արժանապատիւ հա՛յր,

Ֆրանսերէն թերթերէն մեծ ցաւով իմացայ դրամը որ այս առտու տեղի ունեցած է ձեր եկեղեցիին մէջ։

Առողջութիւն կը մաղթեմ ձեզ եւ կրնաք դուք ձեզ բարեբախտ համարել որ խուսափած էք այս ոճրափորձէն։

Բայց, իմ սիրելի քահանաս, ձեզմէ չէ որ դրամ պիտի ուզէր։ Այլ հայ պուրժուաներէն որոնք եկեղեցի կուգան իրենց համազգեստաւոր կառավարներուն քշած իրենց անհատական ինքնաշարժներով։

Ահա, առաջքն առնելու համար այս գայթակղութիւններուն, որոնք գրեթէ յաճախ տեղի կ'ունենան, ձեր պարտականութիւնն է զգուշացնել հարուստ հաւատացեալները որոնք աւելի կամ նուազ ապրուստի միջոցներ ունին, որ բարեհաճին օգնութիւն հասնելու դժբախտներուն, տկարներուն, որոնք ֆրանսական կառավարութենէն զատ, ուրիշ նեցուկ, ուրիշ պաշտպանութիւն չունին։

Կը կարծեմ թէ Ֆրանսա շատ վեհանձն եղած է հանդէպ բոլոր օտարականներուն, որոնք եկած են ապաստանելու Ֆրանսա եւ զանոնք ընդունած է իր բազուկներուն մէջ, իբրեւ իր հայրենիքին զաւակները։

Այսօր, բարեգութ Ֆրանսան շատ դժբախտներ փրկած է Թրքուառութենէ. շատ օգնած է հայ գաղթականներուն. ինչո՞ւ ձերինները նոյնը չեն ըներ. ինքզինքիս թոյլ կուտամ ձեզ դիտել տալու թէ այս անձերը փոխանակ խորհելու, մտածելու իրենց հաճոյքին, շատ լաւ կրնային քիչ մը մտածել դժբախտներուն, որոնք մայրաքաղաքին մէջ տիրող անգործութեան զոհերն են։

Ո՛չ, գոյութիւն ունենալու չէին այս եսասիրութիւնները, որովհետեւ այս դէպքերը որ գրեթէ յաճախ կը տեսնուին, օտար երկրի մէջ, պատիւ չեն բերեր ձեր ժողովուրդին։

Հաճեցէ՛ք ընդունիլ, պարոն, անձնուէր յարգանքիս հաւաստիքը»։

Այս նամակը զոր պէտք է ընդունիլ իբրեւ տեսակ մը ազդարարութիւն ուղղուած Փարիզի Հայոց Հոգաբարձութեան, ինչպէս ըսինք, գրուած է ֆրանսերէն, բայց Հայու ֆրանսերէնով եւ բնականաբար, ստորագրութիւն չի կրեր։

Կը լսենք թէ Բարթող քահանայ զայն յանձնած է Հոգաբարձութեան ուշադրութեան։

ԳԱՌԼՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մեծ ցաւով լսեցինք մահը Պ. Գառլօ Պետրոսեանի, որ ամիսներէ ի վեր կը տառապէր ծանր հիւանդութենէ մը։

Ծնած էր 1882ին, Պոլիս, ուր իր եռանդուն մասնակցութիւնը կը բերէր ազգային կեանքին։

Եղած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրներէն եւ ամէնէն կորովի անդամներէն, ու մինչեւ իր հիւանդութիւնը իբր անդամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Շրջ. Վարչութեան, կ'աշխատէր զարկ տալ Միութեան։

Մեր ցաւակցութիւնները իր ընտանեկան պարագաներուն։

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԱՆԿՈՒՄ ԲԱՄՊԱԿԻ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Վերջին յիսուն տարուան ընթացքին նմանը չտեսնուած անկում մը տեղի ունեցաւ ամերիկեան բամպակի հրապարակին վրայ, երբ հրատարակուեցան վերջին հունձքին հաշիւները։ Մանչեսթրի մէջ անկումը եղաւ մէկ փէննիէն մինչեւ յուկէս փէննի, մէկ փաունտի վրայ։

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը այս տարուան արտադրութիւնը կը հաշուէ 15,584,000 հակ, որ ճիշդ 1,500,000 հակ աւելի է սպառածէն եւ որ 9 միլիոն հակի մթերքով աշխարհի պէտք ունեցած քանակէն 12,000,000 հակ աւելի է։ Գիներու անկումը կը հաշուեն 31 միլիոն սդեռլին։ Նախապէս ալ բամպակի գինը ինկած է մէկ փէննի մէկ օրուան մէջ, բայց այդ քանի մը տարի առաջ էր, երբ մէկ փաունտ բամպակը կ'արժէր մօտ 20 փէննի, երբեք այսքան խոշոր անկում չէր եղած, երբ բամպակը այնքան աժան էր որքան այսօր, 1900ի եղանակին էր որ, վերջին անգամ, բամպակը 4 փէննի կորսնցուց մէկ փաունտի վրայ, բայց այն ատեն միջին գինը բոլորովին տարբեր էր։ Ամէնէն աժան գինը եղած է 1895 յունուար 31ին։

Աւելորդ է ըսել որ այս անկումը մեծապէս պիտի սարսէ Մանչեսթրի եւ Լիվրփուլի հրապարակները։ Եգիպտոսի մէջ ալ ծանր մտահոգութիւն կը տիրէ։ Կառավարութիւնը տիրող մտահոգութիւնը փարատելու համար պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Եւրոպայի ծախուած եգիպտական բամպակին միակ մթերքն է 5000 հակ, որ վերջերս Լիվրփուլ ղրկուեցաւ, եւ թէ նոր վաճառում չպիտի ըլլայ, բացի Ռուսիայէն։

Ամերիկեան 14 կառավարութիւններ դիմում ստացած են ագարակապաններու սէնտիքայէն, որ հրահանգեն բամպակի մշակներուն այրել բամպակի մթերքին մէկ քառորդը։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

Ռիկայէն տրուած լուրի մը համաձայն, Մոսկուայի համայնավար կուսակցութեանց քարտուղարներու մէկ հաւաքոյթին, Ստալին, երկար ճառով մը յայտնեց թէ հնգամեայ ծրագրի իրագործման դժուարութեանց մասին շրջող զրոյցները անհիմն են։

«Խորհրդային կառավարութիւնը, ըսաւ Ստալին, պիտի շարունակէ իրականացնել տընտեսական ծրագիրը, առանց որ եւ է զիջում ընելու ընդդիմադիրներուն, ըլլան աջ թէ ձախ։ Խորհրդային կառավարութիւնը մտադիր է իրականացնելու երկրորդ հնգամեայ ծրագիր մը որ պիտի բարելաւէ ժողովրդին ապրուստը, աւելցնելով սպառման անհրաժեշտ նիւթերու արտադրութիւնը»։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԱՎԱԼ ԵՒ ՊՐԻԱՆ ՊԵՐԼԻՆ Կ'ԵՐԹԱՆ

Ինչպէս երէկ հաղորդեր էինք, Փարիզի գերման դեսպանը Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Լավալի հաղորդեց գերման կառավարութեան հրաւէրը՝ Պերլին այցելելու։ Հրաւէրը ուղղուած էր վարչապետին եւ արտաքին նախարարին Պ. Պրիանի որ այս միջոցին կը բացակայի Փարիզէն եւ այդ պատճառով ալ, մեկնումի թուականը կարելի չեղաւ ճշդել։ Այցելութիւնը պիտի տեւէ երկու օր եւ կը կարծուի թէ տեղի պիտի ունենայ օգոստոսի վերջերը 26ին կամ 27ին։

Գերման կառավարութեան այս հրաւէրը տեղի տուած է զանազան մեկնաբանութեանց ֆրանսական մամուլին մէջ, թէեւ անսպասելի բան մը չէր։

Անգլիոյ ելմտական տագնապը

Անգլիոյ նախարարները շարունակեցին իրենց խորհրդակցութիւնները երկրին ելեւմտական եւ տնտեսական կացութեան մասին։

Նախարարները որոշեցին կառավարութեան գործունէութիւնը յարմարցնել հիմնական երկու սկզբունքներու, — իրականացնել ելեւմտացոյցի հաւասարակշռումը եւ բոլոր դասակարգերուն վրայ արդարութեամբ բաժնել պարտադրելի զոհողութիւնները։

Պահպանողական երկու պետերը Պոլտուին եւ Չէմպըրլէյն արդէն հարցին շուրջ խորհրդակցութիւն մը ունեցան։ Պոլտուին յայտնեց թէ ձեռք առնուելիք միջոցներու ստիպողականութիւնն ու կարեւորութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնեն խորհրդարանի գումարումը։

Հաւանական կը նկատուի որ խորհրդարանը հրաւիրուի սեպտեմբերին, այսինքն աշխատաւորականներու տարեկան համագումարէն առաջ։ Որով Աշխատաւորներու համագումարը պիտի գտնուի կատարուած գործերու առջեւ։

Կանտի կը մերժէ Լոնտոն երթալ

Պոմպէյէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ հնդիկ ազգ. խորհուրդի գործադիրը որոշած է չմասնակցիլ Լոնտոնի կլոր Սեղանի խորհրդաժողովին եւ հետեւաբար Կանտի չպիտի երթայ Լոնտոն։

Այս որոշման պատճառն է Կանտիի հեռագրին՝ Հնդկաստանի փոխարքային կողմէ տրուած պատասխանը։ Այդ հեռագրով, Կանտի կը բողոքէր թէ Պոմպէյի իշխանութիւնները չեն յարգեր Տէլհիի զինադադարին պայմանները։

Առեւտրական սենեակներու սէնտիքան եւս որոշած է պոյքոթի ենթարկել Լոնտոնի խորհրդաժողովը։ Եթէ ուրեմն, հնդիկ ազգ. խորհուրդի գործադիրը յամառի իր որոշման վրայ, եւ մահմետականներն ալ շարունակեն իրենց անհաշտ վերաբերումը, յոյս չկայ որ Լոնտոնի կլոր Սեղանը կարենայ կարգադրել հնդկական հարցը։

Սերպիա կը մնայ իր վիճակին մէջ

Անգլիական թերթ մը կը հաղորդէ թէ իր գահակալութեան 10րդ տարեդարձին առթիւ, Սերպիոյ թագաւորը որոշած է Սահմանադրութիւն յայտարարել երկրին մէջ։

Թագաւորը խստօրէն հերքեց այս լուրը եւ յայտնեց թէ երկիրը վերջնապէս գտած ըլլալով իր քաղաքականութիւնն ու ուղղութիւնը, որ եւ է փոփոխութեան չի կարօտիր։

Մակեդոնացիները իրար կը սպաննեն

Սոֆիայի մէջ, Ներքին Նախարարին բնակարանին առջեւ, յարձակման ենթարկուեցաւ մակեդոնական Փրոթոկերոֆ խմբակցութեան անդամներէն Լեւ Կլովինչէֆ։ Յարձակողներն են Իվան Միխայլոֆի խմբակցութեան պատկանող երեք անձեր։ Կլովինչէֆ ատրճանակի երկու գնդակներով վիրաւորուեցաւ և յայտնեց թէ յարձակողներէն մէկը որ կը ճանչնայ, անցեալ տարի եւս փորձեր էր զինքը սպաննել։

Յարձակումը գործողները յաջողած են փախուստ տալ։

Յարձակում յոյն նախարարի մը վրայ

Յունաստանի դատական նախարարը, այն միջոցին որ դուրս պիտի ելլէր իր պաշտօնատեղիէն, գաւազանով յարձակում կրեց մէկու մը կողմէ։ Անցորդները այնքան արագութեամբ օգնութեան հասան, որ նախարարը միայն գաւազանի մէկ հարուած ստացաւ ոտքէն։ Ամբոխը ուզեց Լինչի օրէնքին ենթարկել յարձակողը, որ փրկուեցաւ ոստիկաններու միջամտութեամբը։

Յարձակողը ծանօթ էր արդէն իբրեւ փախուկ, որ անցեալ տարի, Աթէնքի մէկ հրապարակին վրայ, յեղափոխութիւն յայտարարել ուզեր էր։

Պասրայի սեւ ցաւի համաճարակը

Պասրայի մէջ տիրող սեւ ցաւի (քօլերա) համաճարակին պատճառով, որ միայն մէկ օրուան մէջ 18 զոհեր խլեց, պարսիկ կառավարութիւնը դիմեց զգուշական միջոցներու սահմանագլուխին վրայ։ Բոլոր ճամբաները փակուած են, բացի Մուհամմէրայէն, ուր հասնող ճամբորդները բժշկական քննութեան եւ առողջապահական հսկողութեան կ'ենթարկուին։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆՑ

Մինչեւ ֆրանսական յեղափոխութիւնը, «պատիւը» աւանդական շնորհ մըն էր, որով կրնային պարծենալ միայն ազնուականները։ Աւատապետական շրջանի այդ առաքինութիւնը, իբրեւ աւանդութիւն ստանալէ յետոյ, ազնուականները գրեթէ միշտ կ'ուրանային կամ կը մերժէին քաղքենիներուն «պատիւը»։ Քաղքենին «պատիւ» չունէր, եւ ազնուականը կը մերժէր կռուիլ քաղքենիին հետ։ Նըվէրի դուքսը գանահարութեամբ կը սպառնար Ռուսոյին, որ զէնք վիրաւորած էր պարսաւագիրով մը։ Ռոհանի ասպետը Պասթիյլ նետեց Վոլթէրը, որ յանդգնած էր մենամարտի հրաւիրել զինք։

Յեղափոխութենէն յետոյ, քաղքենի դասակարգը ջնջելով հանդերձ բոլոր ազնուապետական գերադասութիւնները, պահեց անոր «պատիւի» ըմբռնումը։ Սակայն այդ «պատիւը» տուաւ ազգին։ Յեղափոխութենէն առաջ, Թագաւորը, իբրեւ ամենամեծ անձը ազնուապետական դասակարգին, կրնար պատերազմիլ յանուն ոչ միայն երկրին շահերուն, այլ նաեւ յանուն իր «պատիւին»։ Քաղքենիները Թագաւորը փոխարինեցին ազգով, որ կրնար պատերազմ յայտարարել՝ պաշտպանելու համար ոչ միայն իր շահերը, այլ եւ «պատիւը»։ Ազգին այդ «պատիւը» կը խորհրդանշէին դեսպանները եւ դրօշակները։ Անարգել դեսպան մը, պատռել դրօշակ մը, կը նշանակէր ասպարէզ կարդալ երկրի մը պատւոյն։ Եւ որքա՛ն պատերազմներ ծագեցան այդպիսի պատուազգածութիւններու համար միայն։

Ի՞նչպէս ծագեցաւ ընդհանուր պատերազմը։

Արքայական պատուախնդրութեան հարց դրուեցաւ նախապէս։ Գահաժառա՛նգ մը սպաննուած էր։ Ուրեմն, պէտք էր հատուցանել այս ոճրային անարգանքը։ Բայց գիտել կու տային թէ ոճիրը կատարուած չէր այն երկրին մէջ, որմէ հատուցում կը պահանջուէր։ Այսպէս յայտարարուեցա՛ւ պատերազմը։ Արդէն ուրիշ երկիրներու մէջ եւս ժողովուրդը պատրաստուած էր, նման պատուախնդրական «ազգային արժանապատուութեան» զգացումով։ Գերմանիոյ մէջ ժողովուրդը կը հաւատար թէ Դաշնակիցները ոտնակոխ պիտի ընեն իր երկիրը, Ֆրանսայի մէջ ժողովուրդը համոզուեր էր թէ Գերմանացին կը պատրաստուի ջնջել ֆրանսական դրօշակն ու լեզուն։ Եւ ժողովուրդները սահման նետուեցան, ջերմեռանդ երգելով.

— Ցէօյչլանտ իւպէր ալլէս..

— Ալօ՛ն, զ'անֆան տը լա փաթրի...

Բայց այսպէս չէ՛ր, որ ծագեցաւ պատերազմը։

Երկար ատենէ ի վեր, «ազգային պատիւը» փոխարինուեր էր «ազգային տնտեսութիւնով»։ Եւ պետութիւնները, պաշտպանելու համար իրենց «ազգային» ճարտարարուեստը, շուկայ ապահովելու համար իրենց «ազգային» տնտեսութեան, պատերազմի կը պատրաստուէին ամենայն տենդով։ Զինակցութիւն կը կազմէին, իրենց ճակատին ետեւ ուժեր կը համախմբէին։ Ֆրանսա կը դաշնակցէր Ռուսիոյ հետ, Գերմանիա՝ Աւստրիոյ հետ, Անգլիա՝ Ռուսիոյ հետ, իսկ Իտալիա «Թուր տը վալս»կը խաղար։ Ի վերջոյ, Եւրոպա երկու ճակատ կազմած էր, Երրեակ Համաձայնութիւն եւ Երրեակ Զինակցութիւն։ Փոքր ազգերը խանգարած էին հաւասարակշռութիւնը։ Մեծերը այլ եւս պատրաստ էին, յանուն իրենց շուկային պաշտպանութեան, այս անգամ չափուիլ դէմ առ դէմ։

Եւ առաջին օրէն եօթը ճարտարարուեստական պետութիւն ճակատ ճակատի եկան։ Յետոյ իրենց միացան բազմաթիւ ուրիշ պետութիւններ, որոնք նոյնպէս տնտեսական շահերով կապուած էին պատերազմիկներուն։

Պետութիւնները կռուէին յանուն իրենց ճարտարարուեստին։ Երկար ատենէ ի վեր քաղաքականութիւնը «կը ծառայէր» տնտեսագիտութեան։ Երկար ատենէ ի վեր դիւանագէտները դարձած էին ազգային ճարտարարուեստի ներկայացուցիչներ։ Վաճառականներն ու ճարտարարուեստի վարիչներն էին, որ կը թելադրէին ու կը ներշնչէին քաղաքական աշխարհի մէջ։

Առուտուրի կռիւ էր այս, ահա թէ ինչո՛ւ աշխարհի կէսը ստիպուեցաւ մասնակցիլ այդ կռիւին։ 1915 մայիսին կռիւի մէջ մտաւ Իտալիա, որ չէր կրնար աշխատիլ առանց անգլ. ածուխին։ 1916 մայիսին Անգլիա կռիւի մէջ նետեց Փորթուկալը, որուն անկախութիւնը Անգլիոյ շնորհն է պարզապէս։ 1916 օգոստոսին Ռուսիա պատերազմի քշեց Ռումանիան, որուն դէմ ելաւ Պուլկարիա՝ շնորհիւ Գերմանիոյ ճնշումին։

Նոր աշխարհը առաջին առթիւ չէզոք մնաց, որովհետեւ մեծ շահ ունէր, շարունակ կը բանէին իր գործարանները՝ պարենաւորելու համար երկու ճակատները։ 1917ին գերմանական սուզանաւերու պատերազմը պատճառ դարձաւ, որ ապրանքները դադրին։ Գործարանները չէին բանիր այլեւս, գիւղացիները չէին կրնար իրենց ցորենը ծախել, ոչ ալ կենդանի՝ պահածոյ միս պատրաստելու համար։ Գործազրկութեան տագնապի վախ կար։ Յանկարծ հանրային կարծիքը առարկեց թէ Գերմանիա անհանդուրժելի պահանջներ դրած է։ Եւ ահա նոր աշխարհն ալ պատերազմի մէջ մտաւ։ Չէզոք մնացին միայն անոնք, որ շահ չունէին։

Ընդհանուր պատերազմին պատճառը տնտեսական է։

Զէնքն ալ եղաւ տնտեսական։ Նախ, կեդրոնական պետութիւնները, շնորհիւ իրենց կատարելագործեալ ճարտարարուեստին, եւ հետեւելով Նափոլէոնեան պատերազմներու աւանդութեան, փորձեցին քալել թշնամիին ամէնէն զօրաւոր ճակատին վրայ, քանդելու եւ խորտակելու համար անոր կենսական ուժը։ Թշնամին եւս, ֆրանսական եւ անգլիական բանակները, հետեւեցան նոյն մեթոտին։ Ահաւոր բախում մը։ Բոլորը կը կարծէին թէ այդ բախումէն յետոյ շուտով պիտի վերահաստատուէր խաղաղութիւնը։

Անակնկալ արհեստագիտական կէտ մը ջուրը ձգեց բոլոր այդ ծրագիրները։ Հասարակ փոս մը հողին մէջ, առջեւը երկաթեայ փուշերու ցանց մը, կը խորտակէր բոլոր յարձակումները։ Աւազի տոպրակի դէզերու ետին՝ կա՛նգ առաւ ռազմական արշաւանքը։ Ռազմաճակատը անխորտակելի պատ մը դարձած էր այլեւս։ Ռազմագէտներու ամբողջ հոգը այդ պատին պաշտպանութիւնը դարձաւ այնուհետեւ։ Խրամատը սպաննեց հին ռազմարշաւը։ Ցամաքին վրայ կռիւը վերածուեցաւ տագնապալից սպասումի մը։ Ծովուն վրայ ալ, Եութլանտի նաւամարտը ցոյց տուաւ որ խոհեմութիւն է դուրս չելլելը նաւահանգիստներէն։ Բանակները անդամալուծուեցան։

Այն ատեն ասպարէզ եկաւ տնտեսական զէնքը, այն որ պատճառ դարձեր էր պատերազմին։

Անգլիա եւ Ֆրանսա ծրագրեցին խիստ պաշարման ենթարկել թշնամին։ Գերմանիա ճարտարարուեստական երկիր մըն էր, ուրեմն չպիտի կրնար երկար տոկալ, եթէ պակսէին իր նախանիւթերը։ Հետեւաբար կը կարծէին թէ կրնան շահիլ պատերազմը... «վարդանուշէ կարկանդակով» մը։ Սակայն Գերմանիա մինակ չէր, ան ցորեն ու կենդանի կը ստանար իր դաշնակիցներէն։ Շուտով հատաւ այդ շուկաներուն պաշարն ալ։ Նոյն իսկ գրաւեալ Ռումանիոյ ցորենն ու քարիւղը։ Գերմանիա ճնշեց Զուիցերիան, որ կաթ, միս ու ածուխ հայթայթէ իրեն։ Սկսաւ քամել Հոլանտան։ Ռազմագիտութիւնը կը կայանար... ցորեն ու քարիւղ հայթայթելուն մէջ։

Յանկարծ Գերմանիա տնտեսական նոյն զէնքը փորձեց իր թշնամիներուն դէմ, երբ յուսախաբ եղաւ պարտուած Ռուսիայէն, որ ոչինչ կրցաւ հայթայթել իրեն, ինք եւս յաղթուած ըլլալով տնտեսական այդ պատերազմէն։ Գերմանիա սկսաւ ամէնէն անգութ կռիւին։ Սուզանաւերով կտրեց ճամբան բոլոր այն նաւերուն, որոնք ուտեստ ու ռազմանիւթ կը տանէին իր թշնամիներուն։ Երեւակայեցէք, որ 1917ին, միայն ապրիլ ամսուն մէջ, ընկղմեց 471 նաւ։ Յուսահատութիւնը տիրեց թշնամի ճակատին վրայ։ Միացեալ-Նահանգները եւս նեղուեցան, որ գերման սուզանաւերը կը զրկեն զիրենք յաճախորդներէն։ Ասպարէզ եկաւ Ուիլսըն, որ իբրեւ իրաւաբանութեան տաղանդաւոր դասախօս, լաւ գիտէր թէ ի՛նչ զէնքով պէտք էր մասնակցիլ կռիւին։ «Թողէք, որ բոլոր ժողովուրդները ազատօրէն կառավարեն իրենք զիրենք։» Մի՞թէ Եւրոպան նոյն խաբէութեան չէր դիմած։

Գերմանիա զրկուած էր քարիւղէ։ Հատած էր հացը, կը պակսէր ձգախէժը (քաուչու), մեքենայի հասարակ իւղը։ Շոգեկառքերը չէին լաւ բանիր, մաշած էին անիւները, առանց իւղի մնալով։ Գերագոյն ճիգ մը ըրաւ, ճեղքեց թշնամի ճակատը, բայց Միացեալ Նահանգները թարմ ուժ կը բերէին, եւ առատ քարիւղ, այնպէս որ ինքնաշարժները արագութեամբ ճակտէ ճակատ կը հասցնէին զինուորները։ Ի վերջոյ, Գերմանիա ստիպուեցաւ հաշտութիւն խնդրել, թէեւ երբեք յաղթուած չէր իր բանակը, պատերազմական իր ահաւոր մեքենան։

Այսպէս Գերմանիոյ թշնամիները հասան յաղթանակին՝ քալելով «քարիւղի ալիքներուն վրայէն»։

Ընդհանուր պատերազմը առուտուրի կռիւ մըն էր, մեծ պետութիւնները կռուեցան շուկայ գտնելու, տնտեսական աղբիւր ճարելու համար իրենց երկրին։ Իսկ մենք կը կռուէինք հասարակ ու չոր հողի մը համար, որպէսզի վրան մեր տունը շինէինք, Անոնք, յանուն իրենց առուտուրին, խաբեցին մեզ եւ թիզ մը հող չտուին մեզի, ոչ իսկ մեր մեռելներուն։

Սակայն այսօր վերջացա՞ծ է պատերազմը։ Այո՛, լռած են թնդանօթները։ Սակայն կը բանին, գիշեր ցերեկ կը բանին գործարանները։ Կը նշանակէ թէ քաղաքական կռիւները դադրած են այլեւս, բայց տնտեսական կռիւները ոչ։ Չկայ խաղաղութիւն, քանի գոհացուած չեն ժողովուրդներու ապրելու պայմանները հաւասարապէս։

Վերջին տագնապը, որ պահ մը սարսեց Միացեալ-Նահանգներն ու Գերմանիան, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ հետեւանքը այդ տնտեսական պայքարին։ Պատերազմի ընթացքին կը բանէին գործարանները ռազմանիւթ հայթայթելու համար պատերազմին։ Հիմա անհրաժեշտ է հսկայ գործարաններու բանուորներուն գործ տալ ու կշտացնել զանոնք։ Այսպէս տնտեսական պայքարը կը շարունակուի ոչ միայն պետութիւններու միջեւ, այլ նաեւ իւրաքանչիւր երկրի մէջ ճարտարարուեստի վարիչներուն ու աշխատաւոր զանգուածին միջեւ։

Ո՞վ կրնայ ըսել թէ խաղաղութեան մէջ կ'ապրինք։

ԲԱՂՋԱՆ

ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՈՒՐԿԱԶ.— Անցեալ օր նկարագրած էի Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներու բանակումը Քազանլըքի մէջ։ Կը փութամ լրացնել տեղեկութիւններս։

Բանակումը տեւեց տասն օր, եւ անցաւ շատ խանդավառ եւ դաստիարակիչ։ Տասը քաղաքներու 130ի մօտ սկաուտները իրարու քով հաւաքուելով՝ վայելեցին բնութեան գեղեցկութիւնները եւ հրաշալիքները, սարքեցին իրենց ֆիզիքական, իմացական եւ բարոյական զարգացման և ծանուանդ գեղեցիկ պատեհութիւնը ունեցան իրարու հետ ծանօթանալու եւ եղբայրանալու։

Բանակումին ժամանակացոյցը բաւական ծոխ էր ու այլազան։

Ամէն առաւօտ, ժամը 9ին, սկաուտները կը հաւաքուէին բանակավայրին կեդրոնը եւ «Մեր Հայրենիք»ը ու «Շումի Մարիցա»ն (Պուլ. Ազգ. քայլերգ) լիաթոք ու միահամուռ երգելով՝ կ'ողջունէին հայկական եւ պուլկարական դրօշներու պարզումը՝ հսկայ Պալքանի կողերուն վրայ։ Յետոյ, իրենց առօրեայ աղօթքը ընելով՝ կը լծուէին աշխատանքի։ Երեկոյեան նոյն արարողութիւններով վար կ'առնէին դրօշները։

Տասը օրուան ընթացքին եղան զանազան խաղեր, փորձեր, մրցումներ, գնացքներ եւյլն., որոնք մեծապէս խանդավառեցին մեր տղաքը։

Մեր մինուճար, առոյգ եւ վառվռուն սկաուտները կը կատարէին երկարութիւն, լայնութիւն եւ ծանրութիւն չափելու փորձեր, բաւական մեծ ճշտութեամբ, կը շինէին տեսակ-տեսակ կամուրջներ եւ գետերու վրայէն կ'անցնէին, վիրաւորներ կը դարմանէին, գիւղերու մասին տեղեկագիրներ կը պատրաստէին, գիւղային փողոցներու յատակագիծները կը գծէին եւյլն., բոլորը՝ եւ մեծ յաջողութեամբ։

Շրջ. Սկտ. Յանձնախումբը խորհած էր տղոց ֆիզիքականին հետ, հոգ տանիլ նաեւ իմացականին, եւ այս առթիւ հրաւիրած էր դասախօսելու Տոքթ. Յովհաննէս Մանուկեանը եւ Հայր Ռ. Քօսեանը (Ֆիլիպէի Մխիթարեաններէն)։

Գրեթէ ամէն օր տեղի կ'ունենային դասախօսութիւններ։ Տոքթ. Յովհ. Մանուկեան կատարեց 5-6 դասախօսութիւններ, հետեւեալ նիւթերուն շուրջ.— Արեւահարութիւն, Անարիւնութիւն, Կարմիր Խաչ, Բուսականութիւն եւ կենդանաբանութիւն, Բարոյականի արժէքը։ Յարգելի Տոքթ.ին բանախօսութիւնները հասկնալի եւ շատ շահեկան էին ու մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուեցան։

Հ. Ռափայէլ Քօսեան կատարեց շահեկան դասախօսութիւն՝ «Մարմնակրթանք»ի շուրջ։ Դասախօսութիւն մըն ալ ըրաւ Շումէնի սկտ. խմբապետը՝ Պ. Եփրեմեան «Կարգապահութեան» մասին։

Բանակումի ընթացքին, սկաուտներուն համար ամէնէն հաճելի պահը՝ «Կրակի շուրջ»ն էր։ Գրեթէ ամէն գիշեր, սկաուտները եւ հիւրերը կը հաւաքուէին խոշոր խարոյկի մը շուրջ եւ հոն ազգային երգերով, արտասանութիւններով, զուարճախօսութիւններով, մեներգներով, հայկական և պուլկարական պարերով, մարզանքներով, կատակերգութիւններով, շատ հաճելի և զուարթ ժամանցներ կ'անցընէին։

«Կրակի շուրջ»երուն մէջէն ամենէն աւելի հաճելի եւ տպաւորիչն էր օգոստոս 2ի, կիրակի գիշերուանը, որու ընթացքին ունեցանք նաեւ Ֆիլիպէէն նոր հիւրեր։ Անոնցմէ Պ. Թ. Արզումանեան (Շրջ. Քննիչ Յանձնախումբի անդամ) եւ Պ. Ներսէս Աստուածատուրեան (Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան անդամ և եռանդուն Հ. Մ. Ը. Մ.ական) շատ գեղեցիկ բանախօսութիւններ և թելադրանքներ ըրին։

Այդ գիշեր, ընդհանուրի փափաքին վրայ, Պուլկար ընդհ. վարիչ Պ. Իլիէվ շատ զգայուն եւ յաջող կերպով արտասանեց Եավօրոֆի «Հայերը» (Արմէնցի) Հայերուս ձօնուած սքանչելի բանաստեղծութիւնը։

Բանակում-Դպրոցը, որ ընդհ. բանակավայրէն քիչ հեռու կը գտնուէր, մեծ կանոնաւորութեամբ աւարտեց իր տասնօրեայ դասընթացքը։ Դասընթացքին մասնակցող սկաուտները առտու-իրիկուն զբաղեցան իրենց դասերով եւ բազմաթիւ գործնական փորձերով։ Անոնք երկու գիշեր, ժամը 3ին (կէս գիշերէն յետոյ) ունեցան «մանէվրա» (գնացք)։ Մէկ անգամին, լեռներուն մէջ գտնուած վիրաւոր մը դարմանեցին եւ փոխադրեցին եւ անգամ մըն ալ հեռու վայրի մը մէջ պահուած գանձ մը գտան։ Ընդհ. վարիչը շատ գոհ մնաց մեր տղոց գիշերային այս փորձերէն։

Սկաուտները, յուլիս 31ին, ուրբաթ օր ունեցան ընդհանուր արշաւ մը դէպի Շիփքա պատմական գիւղը։ Հոն այցելեցին ռուսական Ս. Կոնստանդին հսկայ եկեղեցին եւ անոր բոլոր կողմերը պտտեցան։ Այս եկեղեցին ունի 17 զանգակներ, որոնց մէկը այնքան մեծ է, որ՝ կ'ըսեն թէ՝ ձայնը մինչեւ 3 ժամ հեռուները կը լսուի։ Եկեղեցիի պատերուն վրայ գրուած են ռուս եւ Թուրք կռիւներու ընթացքին ինկող Ռուսերուն անունները։ Ի մէջ այլոց կը հանդիպինք նաեւ ոսկեզօծ գրուած 3-4 Հայ զինուորականներու անուններուն։ Եկեղեցիէն ոչ շատ հեռու, լերան վրայ կայ հսկայ յիշատակարան մը։

Բանակումի ընթացքին, չորեքշաբթի օր, ունեցանք տեղատարափ անձրեւ մը։ Սաստիկ հովը եւ սոսկալի անձրեւը քանդեցին շատ մը վրաններ և պատսպարեալները դուրսը մնացին։ Հոս մեր քաջարի ու անվախ տղաքը, անձնուիրաբար աշխատեցան, անձրեւին եւ կարկուտին տակ օգնութեան հասնելով փոքրիկներու եւ հիւրերուն ու զանոնք աւելի ապահով վրաններ փոխադրելով։ Իսկապէս մեր աչքերուն առջեւ անձնազոհութեան եւ ուրիշի օգնելու պատրաստակամութեան շատ գեղեցիկ օրինակներ պարզուեցան...։

Բանակում-Դպրոցի 34 սկաուտները, իրենց վարիչներով օգոստոս 4ին, մեկնեցան բանակավայրէն եւ հանդիպեցան Շիփքա գիւղը եւ Ս. Կոնստանդին վանքը, զորս աւելի առաջ տեսնելու առիթը չէին ունեցած, իրենց դասերով զբաղած ըլլալով։ Անոնք պտտելէ յետոյ վանքը և շրջակայքը, երեկոյեան շարքով վերադարձան Քազանլըք, ուր տպաւորիչ անցք մը կատարեցին։

Մնացեալ սկաուտները եւ հիւրերը նոյն օրը, կէս օրէ վերջ, մեկնեցան բանակավայրէն եւ նոյնպէս եկան Քազանլըք։

Հոս, երեկոյեան, տեղի ունեցաւ վերջին հրաժեշտի «Կրակի շուրջ»ը, որ բացուեցաւ ընդհ. սկաուտական երգերով։

Սկաուտներէն եւ հիւրերէն զատ ներկայ էր նաեւ Քազանլըքէն երկսեռ բազմութիւն մը։ Եղան երգեր, հայկական պարեր, զուարճախօսութիւններ, արտասանութիւններ եւյլն., որոնք շատ խանդավառ շրջանակ մը ստեղծեցին։ Ի մէջ այլոց, Պ. Անտոն Իլիէվ բաժնեց Բանակում-Դպրոցի տասնօրեայ դասընթացքը աւարտող սկաուտներու վկայականները։

Բանակում-Դպրոցի շրջանը լաւագոյն յաջողութեամբ աւարտեցին միայն չորս հոգի, Օր. Մ. Սուլթանեան՝ Պուրկազէն, Օր. Մ. Պարտիզպանեան՝ Ֆիլիպէէն, Պ. Գր. Զիլինկիրեան՝ Պուրկազէն, Պ. Գ. Դանիէլեան՝ Պուրկազէն, որոնք ստացան «Վկայեալ Սկաուտներու» աստիճան եւ «Վարիչներու» պաշտօն։

10 սկաուտներ ստացան Ա. կարգի աստիճան, շատ լաւ նիշով աւարտած ըլլով դասընթացքը։

Իսկ մնացեալները ստացան Բ. կարգի եւ Գ. կարգի աստիճաններ։

Յետոյ, կէտերու աւելութեամբ Ա. Բ. Գ. ելած մասնաճիւղերուն բաժնուեցան մրցանակներ։

Ա) Ֆիլիպէ 97 կէտով, (կը ստանայ կողմնացոյց մը), Բ) Թ. Փազարճըք 88 կէտով (կը ստանայ սկտ.
դանակ մը), Գ) Պուրկազ 82 կէտ
(կը ստանայ սկտ. գծեր մը)։
Աղջիկներէն Ա. կը հանդիսանա
Ֆիլիպէ, Բ.՝ Սլիվէն, Գ.՝ Պուրկ
Ամէնէն վերջ, Տոքթ. Յ. Մ
նուկեան ընդհ. խմբապետութ
կողմէ շնորհակալութիւններ յայտն
բանակումին նիւթապէս թէ բար
յապէս աջակցողներուն, եւ քանի
թելադրանքներ ըրաւ։
Մեր տղաքը շարքով վերադա
ձան քաղաք եւ գիշերեցին իր
տրամադրուած հսկայ վարժար
մէջ։
Միւս օր, առտու բոլորս
այցելեցինք օդանաւերու կայանը
տեսանք օդանաւերու բարձրան
եւ վար իջնելը։ Հոն լուսանկար
ցանք։ Պուլկար սպայ մը օդապա
կի կազմուածքի մասին ծանօ
թիւններ տուաւ մեզի։ Նոյն
ժամը 10ին շոգեկառքով ա
սկաուտ վերադարձաւ իր քաղա
ԳՐԻԳՈՐԻ

ՓՐԿԵՆՔ ՀԱՅ ԵՐԳ

Օտար հորիզոնների տակ ազ
յին կեանքով ապրելու եւ ման
հայ սերունդը օտարացումից փ
պահելու համար պէտք է լուրջ
կազմակերպուած աշխատանք թա
մեր ազգային եւ ժողովրդական
երգն ու նուագը բոլոր խաւերի
տարածել։ Մազկոյից, դպրո
պատանեկան, մարզական, արիա
կուսակցական, հայրենակցակ
փոքր ու մեծ գաղութներից մի
հայ եկեղեցիներն ու հայ ունե
ների ասպարանքները։
Մեր տարագրութեան առա
տասնամեակում այս ուղղութ
աշխատանք շատ քիչ է կատա
Գլխաւոր պատճառը բացակա
թիւնն է Կարա-Մուրզայի եւ Կ
տասի պէս տաղանդաւոր երաժշ
գէտների, որոնք գաղութէ գա
շրջագայելով ահագին գործ կ
էին կատարել։
Ներկայումս զանազան հայ
ղութներում ցրուած մեր աչքի ըն
երաժշտագէտները զբաղուած
գլխաւորապէս իրենց առօրեայ
հոգերով։ Չկան յատուկ կազմա
պութիւններ, որոնց նիւթական
բարոյական աջակցութեան շնո
մեր երաժշտագէտները ի վի
լինէին զբաղելու միայն մեր ա
յին, եկեղեցական ու ժողովրդ
երգերն ու նուագը սովորեցնելու
բեւոր աշխատանքով։
Առանձնապէս կանգ առ
փարիզահայ իրականութեան
գլխաւորապէս պէտք է նկատել
աշխարհիս այս ամենէն լուս
կեդրոնում, հակառակ քան հա
նոց բազմութեան, բազմազան
գոյնզգոյն միութիւնների եւ
սակցութիւնների, բազմաթիւ
զօսաւոր եւ ունեւոր հայրենակ
րու, այս ուղղութեամբ, մինչեւ
մա կատարուած աշխատանքը չ
բելի բաւարար համարել։
Փարիզի հայոց եկեղեցին
իր երգեցիկ խումբը, որ կը կ
լուրջ ուշադրութեան եւ բար
գութեան։ Պ. Սերգոյեան ան
չի անգիտանում որ երբեմն օտ
կաններ ալ յաճախում են մեր
ղեցին, երգեցողութիւնները
համար։
Ի դէպս ասեմ, որ ռուս
օփերայի խմբից մի հայ երգչու
հրաշալի ձայն ունի եւ
սիրում է հայ եկեղեցական
գրուած պատարագի երգերնու
կանները, ամենայն սիրով
յայտնեց մտնել երգեցողական
մէջ, եթէ խումբը որոշ չափով
բեկարգուի։
Փարիզում մի քանի տարի
ասպարէզ եկաւ երաժշտագէտ
Պատմագրեանը իր երգեցիկ
եւ տուեց ընդամէնը 2-3 համ
ասպարէզից քաշուեց։
Պ. Ա. Պատմագրեանը կար
բաժշտագէտ է եւ հմուտ եր
խմբի ղեկավար, իսկ իր
իբրեւ երգչուհի, հայկական

կամարի փայլուն աստղերից մէկը կարելի է համարել:

Փարիզի ամենաբեղմնաւոր երաժշտագէտը վերջին 5-6 տարիների ընթացքում եղել է Սաքօ Յակոբեանը որ գործարաններում շատ յաճախ օրական 10ժամեայ ծանր աշխատանքից յետոյ, առանց մի որեւէ կազմակերպութեան նիւթական օժանդակութեան, իր շուրջը հաւաքելով մեծ մասով բանուոր-բանուորուհիներ, վառ է պահում հայկական երգը:

«Սիփան» երգչախմբի անդամներն ու անդամուհիները, որոնցից շատերը ապրում են Փարիզի արուարձաններում, ֆիզիքական ծանր աշխատանքնից յետոյ, շաբաթը մի քանի անգամ երեկոները հաւաքելով սրճարանների որեւէ ծխոտ անկիւն, աղմուկի եւ ժխորի մէջ կատարում են իրենց պարտականութիւնը եւ հազիւ կէս գիշերին վերադառնում իրենց տները:

Այս երգչախումբը մեծ ոգեւորութիւն պատճառեց «Կոմիտաս» երգչախմբին հետ, վերջին համերգում: Բայց բոլորս էլ մոռանում, անգիտանում ենք, որ այդ երգեցիկ խմբի հանդէպ մենք էլ պարտականութիւններ ունինք: Ու այդպիսի երգչախմբեր մենք պարտաւոր ենք կազմակերպել նաեւ Փարիզի հայաշատ արուարձաններում Իսի-լէ-Մուլինօ, Շավիլ, Պուա Քոլոմպ, Ալֆորվիլ, Առնուվիլ, Սարսէլ, Անկիէն, Գաշան եւայլն: Ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արիների խմբերից:

Իմ կարծիքով. «Սիփան» խումբը կը լինի մայր խումբ, իսկ Փարիզի եւ արուարձանների երգեցիկ խմբերը կը կազմեն անոր մասնաճիւղերը: Բոլորը միացնելով թէ Փարիզում եւ թէ արուարձաններում կարելի կը լինի տարին մէկ քանի անգամ կազմակերպել 2-300 հոգուց բաղկացած երգահանդէսներ, որոնք մեծ ոգեւորութիւն պիտի պատճառեն թէ մեզի եւ թէ լուրջ ուշադրութեան առարկայ պիտի դառնան Ֆրանսիացիներին եւ օտարազգիներին:

Այս ազգօգուտ եւ յոյժ կարեւոր գործը իրագործելու համար առանց կուսակցական եւ սեռի խտրութեան, պէտք է հաւաքել «Սիփան» երգչախմբի շուրջ եւ կազմել մի օժանդակ մարմին Փարիզի եւ արուարձանների միութիւններից եւ անհատներից, փոքրիկ ամսավճարներով ստեղծել որոշ ֆոնտ եւ որոշ վարձատրութեամբ հնարաւորութիւն տալ Փարիզում եւ հայաշատ արուարձաններում երգեցիկ խմբեր պատրաստելու եւ երգահանդէսներ կազմակերպելու:

Այս միջոցով մենք հնարաւորութիւն տուած կը լինենք մեր հայրենակիցներին, մանաւանդ մատաղ սերունդին հայ ազգային եւ ժողովրդական երգեր սովորելու, իրենց իսկական բառերով եւ եղանակներով,

Այսպիսի մի շատ կարեւոր ձեռնարկ գլուխ հանելու համար, ցանկալի է որ մեր հեղինակաւոր մտաւորականները եւ նախանձախնդիր հայրենակիցները Փարիզի հայ թերթերի միջոցով մտքերի փոխանակութիւն կատարէին եւ անմիջապէս անցնէին գործի, հրաւիրելով խորհրդակցական ժողովի:

Այդ ժողովից ընտրուած Վարչութիւնը երգեցիկ խմբերի գործը կազմակերպելուց յետոյ, նոյն ոգեւորութեամբ կը սկսի կազմակերպել հայկական երաժշտախումբ:

ԲԵՆՕ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

Հայ աշակերտներու յաջողութիւնը.— ի պատիւ կոմիտաս վարդապետի.— վերելք դէպի Ալպեանները.— Նկարահանդէս

Ժընեւի «Հայաստան»ի աշակերտութեան դպրոցական տարեշրջանը, նախկին տարիներուն նման, յաջողութեամբ վերջացաւ: Կարելի է մինչեւ իսկ ըսել թէ, ամբողջութեանը մէջ, միջինէն ալ աւելի բարձր էր տղոց աշխատանքը: Առանց բացառութեան, ամէն դպրոցներու մէջ ալ, երկրորդական վարժարաններէն մինչեւ գեղարուեստից դպրոցները, Հայերը պատուաբեր կարգ մը ունէին: Մասնաւորաբար յաջողութիւնը ուշագրաւ էր «Էքօլ փրոֆէսիոնէլ»ի մէջ, ուր դասարանի մը մէջ Հայերը առաջին հինգ դիրքերը կը գրաւէին, անցնելով իրենց դասընկեր քանի չափ Զուիցերիացիները:

Այսպէս, տեղական տասը տեսակ վարժարաններու մէջ, «Հայաստան»ի սաները ստացած էին երեւունի չափ վկայագիրներ, որոնց արժանանալու համար պէտք է ստանալ բարձրագոյն թիւին առնուազն 3)4ը:

Վկայական ստացան վեց աշակերտներ: Չորս աշակերտուհիներ շրջանաւարտ եղան Առտնին Աշխատանքներու (Ecole Ménagère) դպրոցէն, մէկ հոգի Առեւտրական վարժարանէն, եւ մէկ մանչ Ոսկերչական դպրոցէն:

Այս վերջինը, կ. Բէշիշեան, որ յառաջիկային սահմանուած է ըլլալու նշանաւոր ոսկերիչ մը, ստացաւ մրցանակով առաջին վկայական, արժանանալով դատաւորներու մասնաւոր գնահատանքներուն:

*** «Հայաստան»ի սաները, որ հիմա իրենց արձակուրդը անցընելու համար կը գտնուին Ալպեաններու վրայ, գեղեցիկ գաղափարը ունեցան տօնելու հանճարեղ երաժիշտ Կ. վարդապետի վաթսունամեակը օտար շրջանակներու մէջ: Այս առթիւ կազմակերպուած էր երկու նուագահանդէս, պտոյտի կարեւոր կեդրոններու մէջ: Առաջինը՝ Մարէքօթ, երկրորդը՝ Սալվան: «Հայաստան»ի երգչախումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց Կոմիտասի քառաձայն խմբերգները, որոնք այնքան անուշ հնչեցին Ալպեաններու կողերուն վրայ թափառող օտարներու սրտերին: Արտասովոր ծափերու արժանացան Գութաներգը, Շողեր ջանը ու Սարերի վրովը, Անգլիացի, Շուէտացի, Գերմանացի ունկնդիրներ, յուզումով եւ անձկութեամբ հետեւեցան հայ գեղջուկ երգերուն, որոնք այնքան չնաշխարհիկ երկրի արձագանգն էին լոկ, եւ որոնք աւելի ճոխացած ու զօրացած կը պայթէին ուրիշ երկիրներու տակ, իբրեւ բողոք մը մելամաղձոտ դէպի մարդկութիւն ու Աստուած:

Ջութակահար-երաժիշտ մը որ կը գտնուէր ունկնդիրներու մէջ, զանոնք «գիւթիչ եւ երկնային» կը կոչէր: Ուրիշ մը զարմանքով կ'ըսէր ինծի թէ, այսքան խորունկ եւ ինքնատիպ երաժշտութիւն մը գրեթէ անծանօթ մնացած է Եւրոպայի մէջ: Երկու նուագահանդէսներն ալ յարգանքի արժանի ցոյցեր եղան եւ պանծացումը հանճարեղ Կոմիտասին ու արուեստագէտի հայկական զգացումներուն:

*** Օգոստոս 10ին «Հայաստան»ի երեք արիներէն Վ. Զաքարեան, Ս. Կարապետեան եւ Կարօ Գումրուեան դժուարին վերելք մը կատարեցին Ալպեաններու վրայ: Փլանաժէօրի ժայռը, որ մինչեւ հիմա գրեթէ անպարտելի մնացած է, յաղթուեցաւ մեր երեք հայ տղոց մարմնամարզական անվիճելի կարողութեան առջեւ: Մէկ ժամուան մէջ վտանգաւոր վերելքը կատարած էին արդէն քաջութեամբ:

Մեր երեք ընկերները ամբողջ գիւղին հիացման արժանացան:

*** Վերջին երկու շաբաթներուն մեր տղոցմէն երկու հոգի, Գ. Նազարէթեան եւ կ. Բէշիշեան, տեղւոյն մեծագոյն պանդոկին սալոններուն մէջ ջրաներկերու ցուցահանդէս մը տուին: Երկուքին ալ նկարչական կարողութիւնը անվիճելի կը մնայ երկուքն ալ ապագայ խոստացող երիտասարդ դծողներ են:

Կ. Բէշիշեան, ոսկերիչ-նկարիչ. գնահատելի էր մասնաւորաբար վրձինի հարուածներով որոնք քանի մը նկարներու վրայ վարպետի տարողութիւնն ունէին: Ալպեան տեսարաններ, ջրվէժներ, դաշտագետիններ, տեսնուած ու դծուած արեւելքցիի գոյներով եւ զգացումներով՝ շատ սիրուեցան: Երկու նկար, մէկը՝ Ալպեան շղթայ մը անհուն մարգագետինով, միւսը՝ գաւառական եկեղեցիի մը փլատակ մուտքը ներկայացնող խիստ յաջող էին ու հաւնուեցան արուեստագէտներուն կողմէ:

Գ. Նազարէթեան, աշակերտ Գեղարուեստից վարժարանի, ուսանող ճարտարապետութեան որ այս տարեշրջանին երկու մրցանակներ խլեց ցուցադրած էր 30ի մօտ ջրաներկեր: Այս մատղաշ արուեստագէտը որու մօտ զգացումը զարգացած է նիւթերու արտակարգ ճոխութիւնը կայ, փայլուն ապագայ մը կը խոստանայ, կրնայ աշխատանքով առաջնակարգ նկարիչ մը ըլլալ: Իր մէկ նկարը՝ որ Յիսուսի խաչելութիւնը կը ներկայացնէր Ալպեաններու մէջ փոթորիկի մը ընթացքին, գլուխ գործոց էր:

Շնորհաւորանքնե՜ր:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 օգոստոս.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութիւնը այս տարի եւս տօնեց իր կազմութեան եօթներորդ տարեդարձը, օգոստոս 9ին St. André Bar Bélvédéreի օդասուն պարտէզին մէջ:

Անբախտ են մեր հայ պատանիները գաղութներու մէջ: Շատերը մեծ եղեռնին զոհ են տուեր իրենց մայրերն ու հայրերը եւ չունին կռուան մը ուր կարենան հասակ նետել, զարգանալ ու զարգացնել իրենց նմանները, մինչեւ որ ազատ հայրենիքի արեւուն տակ ապրին իբրեւ հարազատ հայ քաղաքացիներ: Եւ սակայն կը տոկան ու կը ձգնին:

Անձրեւոտ օդէ մը յետոյ, կէսօրէն վերջ ժպտեցաւ արեւը եւ պատանիներու խումբեր իրարու ետեւէ սկսան չուել դէպի հանրակառք: Հանդիսավայրը լեցուեցաւ երկսեռ երիտասարդութիւնով:

Բացումը տեղի ունեցաւ «Բամ Փորոտան»ով զոր նուագեց երկսեռ նուագախումբը: Բացման խօսքն ըրաւ ընկեր Ատանալեան, որ ծանրացաւ հայ պատանիներու ապազգայնացման դէմ Միութեան տարած աշխատանքներուն վրայ: Խոստովանեցաւ թէ Միութիւնը իր գոյութիւնն ու տեւականութիւնը կը պարտի այն մեծ կուսակցութեան որ եղաւ յենարանը եւ իր յառաջացման ռահվիրան: Եղան յաջող արտասանութիւններ ընկերներ Մ. Գաբրիէլեանի, Լ. Ստեփանեանի, Կ. Մանասեանի, Յ. Ալիքսանեանի եւ Վ. Ֆէսճեանի կողմէ: Ընկեր Աւտոյեանի գեղջկական երգերը ոգեւորեցին հանդիսականները, իսկ փոքրիկն Յ. Ուզունեանի անակնկալները խնդական վայելք մը եղան:

Հանդէսի առաջին մասէն վերջ, Վարչութեան անդամներէն մէկը տուաւ պատանիներու եօթը տարուան աշխատանքին ամփոփ զեկուցումը որուն կարեւոր մասերը կու տամ ստորեւ.—

1924 յուլիս 15ին Մարսէյլի մէջ հիմը կը դրուի Պատանեկան Միութեան: Մէկուկէս տարի դժուարին պայմաններու մէջ գործելէ վերջ, 1925 դեկտեմբեր 26ին պաշտօնապէս ինքզինքը կը հռչակէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութիւն: Այս թուականէն ետքն է որ Միութեան գործունէութիւնը լայն հիմերու վրայ դրուեցաւ. ամէն կողմ կազմուեցան մասնաճիւղեր.— Լիոն, Տէսին, Վիէն եւ Մարսէյլի արուարձանները, — Սէն Լու, Պուլվար Օտտօ, ինչպէս նաեւ Տիթրօյտ եւ Քուպա:

Միութիւնը մասնաւոր զարկ տուած է պատանիներու մտաւոր եւ բարոյական կրթութեան: Ունեցած են դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովներ եւ կը շարունակեն մինչեւ այսօր: Կ'ունենան նաեւ գրական պզտիկ սալոններ: Երկու ընկերներու յանձնուած զրուցմք մը կը կարդացուի եւ յետոյ վիճաբանութեան կը դրուի: Այսպէս ամէն ընկեր պարտաւոր է իրեն տրուած նիւթը ուսումնասիրել եւ պատրաստել:

Սոյն աշխատանքներու համար գլխաւոր տեղ կը բռնէ Գրադարանը որ հիմնուած է 1926ի վերջերը եւ նախանձելի դիրք մը դրաւած է: Գրադարանը ունեցած է հետեւեալ պատկերը:

1927ին 80 ընթերցող կարդացած են 1320 գիրք, 1928ին 100 ընթերցող կարդացած են 1450 գիրք, 1929ին 120 ընթերցող կարդացած են 1570 գիրք, 1930ին 132 ընթերցող կարդացած են 1720 գիրք, 1931ին 150 ընթերցող վեց ամսուէն կարդացած են 950 գիրք: Ուրեմն 590 ընթերցող 4ուկէս տարուան մէջ 7010 գիրք կարդացած են:

Գրադարանը ճոխացնելու համար բոլոր եկամուտները յատկացուած են գիրք գնելու: Այսպէս.—

1927ին գնած են 160 գիրք 3019 ֆրանքով, 1928ին գնած են 82 գիրք 1574 ֆր., 1929ին գնած են 200 գիրք 2586 ֆր., 1930ին գնած են 285 գիրք 4193 ֆր., 1931ին նոր ապսպրած 80 գիրք 3000 ֆր.:

Չորսուկէս տարուան մէջ գնուած 807 գիրք, 14,372 ֆր. արժէքով:

Վերոյիշեալ ժամանակաշրջանին ունեցած են իբր նուէր 250 գիրք, որով այժմ գրադարանին մէջ ունին 1057 հատոր:

Սէն Լուի մասնաճիւղը ունի 85 գիրք իսկ պուլվար Օտտօն 110 գիրք: Ընդհ. գնուած գիրքերուն փոխարժէքէն զատ, 850 գիրքերու կազմութեան համար ծախսուած է 5500 ֆրանք: Որով չորս ու կէս տարուան մէջ գրադարանի համար ծախսուած է 21852 ֆր.:

Նուագախումբը քանի մը հայրենաշունչ կտորներ նուագելէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Պ. Հիւսեան, նիւթն էր՝ «Պատանեկան կազմակերպութիւնները հայրենիքէն ներս եւ հայրենիքէն դուրս»: Շեշտելով հայրենիքէն դուրս երիտասարդական եւ պատանեկան կազմակերպութիւններու անհրաժեշտութիւնը, ընկերը յորդորեց քաջալերել այսպիսի միութիւնները: Գնահատեց եօթը տարուան արդիւնաբեր գործունէութիւնը եւ իր խօսքերը վերջացուց «կեցցէ հայ պատանիները և կեցցէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը» գոչելով: Հանդէսը վերջ գտաւ քրքջալիր զաւեշտով մը, ընկեր Ուզունեանի ու Թորոսեանի գեղեցիկ բեմադրութեամբ:

Ս. Միլտոնեան

Ի՞ՆՉ ՏԵՍԱԿ ՄԱՐԴ Է ՍՏԱԼԻՆ

Պուտափէշտէն կը տեղեկացնեն թէ նախկին հունգարացի զինուոր մը, Սթէֆան Պանիած որ Ռուսաստանի մէջ գերութեան ընթացքին, սպասաւոր եղած է Ստալինի մօտ, հետեւեալ հետաքրքրական տեղեկութիւնները կուտայ:

— Ռուսաստանէն փախչելով Հունգարիա վերադարձայ: Օմսքի կողմը յաջողած էի գետին մը առնել, բայց համայնական տնտեսութեան գործադրութեամբ ձեռքէս առին հողը: Եթէ բոլշեւիկները իրենց ծրագրութիւնը 1917ին յայտնած ըլլային, գիւղացիները անոնց չպիտի օգնէին:

Յետոյ, Պանիած կ'ըսէ թէ 1920ին ծառայած էր բանակին մէջ, կռուելու լեհական ճակատը, ուր Ստալին մեծ դեր մը խաղաց: Այդ ատեն է որ նախկին գերին, իբրեւ սպասաւոր կ'առնուի կարմիր դիկտատորէն: Իր ամբողջ ծառայութեան ընթացքին կ'ըսէ ան, երբեք տեսած չէ Ստալինի խնդալը, ճոյակատար ոչ մէկ նախադասութիւն կ'արտասանէ եւ յաճախ կռիւներ ունեցած է բանակի հրամանատարներուն հետ: Վրանկելի պարտութենէն յետոյ, Ստալին քաղաքական գետնի վրայ փոխադրած է իր գործունէութիւնը:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղական ապրանքներու ցուցահանդէսը օգոստոս 11ին բացուեցաւ Կալաթա Սարայի շէնքին մէջ: Այս տարուան Ցուցահանդէսը աւելի ճոխ է: Դպրոցի բակին մէջ ալ տաղաւարներ հաստատուած են:

Իզմիրէն, Էսկիշէհիրէն, Պրուսայէն կարգ մը հաստատութիւններ ալ կը մասնակցին ցուցահանդէսին: Այսպէս Իզմիրէն ձէթի գործարանատէր մը մասնաւոր տաղաւար մը ունի: Միւս կողմէ Սանայի դրամատունն ալ մեծ տաղաւար մը ունի, որ կը գրաւէ ցուցահանդէսին մեծ մասը, ուր ցուցադրուած են Տէֆթէրի հիւսուածեղէնները, Պէյքոզի կօշիկները, եւ Գարամուսալի գործարաններուն արտադրութիւնները:

Ըմպելիներու մենաշնորհի վարչութիւնն ալ մեծ տաղաւար մը շինած է, ուր կը ցուցադրուին զանազան օղիներ, գինի եւ լիքէօր: Ցուցահանդէսը ունի նաեւ նամակատուն մը, ոստիկանական պահականոց մը եւ հրշէջ գունդի կազմակերպութիւն մը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐԱՐԱՏ»

Զ. Ո. Մ.ի «Արարատ» ֆութպոլի Ա. խումբը, 1932—32 եղանակին համար, հետեւեալ կազմը կը ներկայացնէ:

Հ. Սալմաստլեան, Մ. Սիսակեան, Խ. Մովսէսեան, Մ. Մելքոնեան, Յ. Թէյեան, Գ. Գուշագճեան, Ֆ. Լօրանեան, Ս, Տոլմաճեան, Կ. Նալպանտեան, Մ. Երանեան, Ի. Տէրվիշեան, Ա. Տիւրկէրեան, Յ. Փիլիկեան, Գ. Ջէնկինեան, Օննիկ:

Խումբին վարիչ
Հ. Ակոնայեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐԷՆ ԴԱՇՆԱԿ - ՀՕՅՊՈՒՆ

Պոլսոյ, Ատանայի, Սասունի եւ Վանի մէջ Հայերու, իսկ Արարատի ստորոտները Քիւրտերու արիւնը թափող եւ դեռ թերթերու սիւնակներու մէջ իրաւունք եւ վրէժ ճառող այս էֆէնտիները ո՞ւր էին Արփա Չայի ռազմադաշտերուն վրայ երբ իրաւունքն ու վրէժը կը լուծուէր... Եթէ ստորագրութենէ վերջ, իրաւունք եւ վրէժ լուծելով մահափորձեր կատարել, լեռներու կատարներուն վրայ և թերթերու սիւնակներուն մէջ կռուել եւ կանչել քաղաքականութեան վայել բան մը ըլլար, Թուրքիա այդ շարժման ամէնէն ...կիզը կը գտնուէր, որովհետեւ մեր կորսնցուցած հողերը մեծ Հայաստանի հողերուն 5-6 անգամն են:

Գահիրէ հրատարակուող եւ իր կրակոտ գրութիւններով ծանօթ Դաշնակ օրկան «Յուսաբեր» 3 փետր. 1931ին, մեր Գահիրէի դեսպանատան մէկ հերքումը հերքելու ատեն կ'ըսէ.

— «Մինչեւ 24 Ապրիլ 1915 Թուականը, Արեւելքի մէջ խաղաղ ու լուռ ապրող Հայերու հիմա ո՞ւր գտնուիլը կրնա՞յ, մեզի իմացնել դեսպանատունը. անոնց հաշիւը որմէ՞ պէտք է հարցնել: Շատ կը փափաքինք որ Էնկիւրին մեզի պատասխան տայ եւ մեր հայրենիք մը եւ ազգ մը չունենալը հերքէ»:

Յուսաբերի այս պատասխանին եւ փափաքին վրայ քիչ մը պէտք է կենալ: Արեւելքի մէջ խաղաղ եւ լուռ ապրողները միայն Հայերը չեն: Հոն Թուրքեր ու Քիւրտեր ալ կային: Անոնց օճախները մարող եւ դեռ մարելու աշխատողները որո՞նք են: Ընդհ. պատերազմի միջոցին ռուս բանակներու հետ միանալով այդ խաղաղ բոյներուն կրակ տեղացողներուն, տեւականօրէն մահափորձեր ընողներուն, մեծ քաղաքականութեանց խաբուելով «Հօյպուն» կամ «Հայբուն» անուններու տակ հանդիսատ լեռնցիները խաբելու եւ մեր սահմաններու պահպանութեամբ խաղցողներուն հանդէպ Թուրք կառավարութեան ձեռքերը ծալլելով կենա՞լը կ'ուզէք:

Յուսաբեր Էնկիւրիէն պատասխան կը սպասէ: Ես Էնկիւրի չեմ, բայց Էնկիւրիի յաւիտենական եւ անփոփոխ ձայնը անգամ մըն ալ կը կրկնեմ.

— «Էֆէնտիներ, Ալեքսանդրապէլի համաձայնագիրը... Հայերը դատէ եւ իրաւունքէ դուրս հանած է: Ի վերջոյ, 16 մարտ 337 Թուակիր Մոսկուայի եւ 13 հոկտեմբեր 337 Թուակիր Կարսի դաշնագիրները անոր տեղ ի զօրու եղած են:

Այս բոլոր դաշնագիրներու վրայ, աշխարհի ամէնէն մեծ պետութիւններուն կողմէ ընդունուած եւ ստորագրուած Լօզանի դաշնագիրն ալ եթէ աւելցուի, դժուար է հասկնալ թէ «Յուսաբերճի»ները որոնցմէ՞ եւ ի՞նչ տեսակ պատասխան մը կը սպասեն:

Այո, Ռամկավարները Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելէ զատ ուրիշ բան չեն ըրած. իսկ Հնչակները իրենց գոյութիւնն անգամ զգալի չեն ըրած: Գործ տեսնող միայն Դաշնակները մնացած են: Անոնց ի՞նչ գործ տեսած ըլլալը բացատրել աւելորդ է մեզ համար. այդ, առաւելապէս Հայերու կը վերաբերի: Բայց ի՞նչ գործ տեսնել, ուզելը գիտնալ, ամէն պարագայի տակ օգտակար է:

Ըսի թէ, Դաշնակ կուսակցութիւնը հայ ժողովուրդը ֆութպոլի գնդակի մը նման ուրիշներու ոտքին տակ կը ձգէ: Իրապէս ցարերու հարուածներէն այս գնդակը ազատելով, այժմ Ֆրանսացիները թէ Սուրիացիներու միութեան արգելք ըլլալու եւ թէ ալ Թիւրք սահմանին վրայ տեւական պատուար մը կանգնելու համար մտածեցին օգտուիլ Դաշնակ քաղաքականութենէն:

Դաշնակները Յունաստանէն, Մաճարիստանէն, Ռումանիայէն եւ Թուրքիայէն դժբախտ հայ ընտանիքները սկսան փոխադրել Սուրիա: Մեր հիւսիսային սահմանին վրայ, ամէն տարի քիչ մը աւելի հայկական շղթայ մը երկարել սկսաւ: Ասոր բացատրութեան չմտած, Սուրիոյ մէջ տիրող վարչականդրութեան մասին քիչ մը խօսելու ստիպուած ենք:

Հայերու Սուրիոյ մէջ ինչո՞ւ բազմանալը փաստելու համար, ամենամեծ եւ որոշ վկան Ֆրանսացիներու Սուրիոյ մէջ գործադրութեան դրած իրար հակասող օրէնքներն են: Ասոնցմէ գլխաւորները անմիջապէս աչքէ անցընենք:

Հրատարակուած 25 մարտ 1930ին:

1.— Սուրիան անկախ պետութիւն մըն է. իր հողէն ոչ մէկ մաս կրնայ բաժնուիլ:

2.— Կառավարական ձեւը հանրապետական է եւ կեդրոնը Դամասկոս:

24.— Իշխանութիւնը ժողովուրդինն է:

30.— Օրէնսդիր Իշխանութիւնը Երեսփոխանական ժողովն է:

31.— Հաստատելու իրաւունքը հանրապետութեան նախագահին իրաւունքն է:

104.— Հանրապետութեան նախագահը սովորական շրջանին հիմնական օրէնքի փոփոխութիւնը կրնայ պահանջել. փոփոխութեան համար երեսփոխաններու երկու երրորդին եւ նախարարներու հաւանութիւնը պայման է:

108.— Վարչական շրջաններու սահմանը եւ կարգադրութիւնները եւ այդ տեղեր տրուելիք արտօնութիւնները մասնաւոր կանոնով մը կը հաստատուի:

Այս կանոնը Ֆրանսացիներու հետապնդած արդիւնքին բոլորովին հակառակ էր: Ֆրանսական մարզպան Պ. Փոնսօ, այս կանոնը առնելուն պէս իսկոյն Փարիզ մեկնեցաւ:

(3) («Միլլիյէթ»)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Պատանեկան Միութեան հիմնութեան տարեդարձին առթիւ

կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.—Վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին

կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ.—Վաղը Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին: Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներն եւ համակիրները

կը խօսի՝ Ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Քէօթահիոյ Հայրենակցական երկսեռ միութեան կողմէ վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Սէնթ Անթուանի մայրիներու անտառին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Place d'Aix*էն առնել հանրակառք թիւ 27 եւ իջնել վերջաւորութենէն մէկ կայարան առաջ, ուր կը սպասեն ուղեցոյցներ:*

ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Խանասորի Տարեդարձի առթիւ: Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին: Այսօր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սօսիէթէ Լիոնէզի սրահը: Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ զաւեշտ:

կը խօսի՝ Ռ Է Ն

Մուտքը ազատ է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս Կիրակի Քլամարի անտառին մէջ

կը խօսին՝ Պ. Պ. Կ. ԳԷՈՐԳՋԱՆԵԱՆ և ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Եւրոպական եւ հայկական տարազով հայկական պարեր, մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի, արտասանութիւններ, եւն.: Ճոխ պիւֆէ (լեհմ-էճին):

Ընձրեւի պարագային ապաստարան:

Հաղորդ. միջոցներ.— Hôtel de Ville կամ Porte de Versailles*էն* առնել թիւ 89 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիւբինի Հայր. միութեան կողմէ: 22 Օգոստ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ-Զոլայի շքեղ սրահին մէջ:

Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի կը ներկայացուի

ՇԻԼԼԷՐԻ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ

Միջնարարներուն Լիոնահայ նուագախումբը կը նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ՝ ղեկավարութեամբ երաժիշտ Պ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի:

Տոմսակները կը ծախուին Թիրեաքեանի, Նիկողոսեանի ճաշարանները, յանձնախումբի անդամներուն մօտ եւ հանդէսին օրը կիշէն:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄԵՆՔ» մամուլի տակ է երիտասարդ պարբերաթերթի բ. թիւը ճոխ բովանդակութիւնով:

Ֆրանսա, գաղութները եւ ամբողջ Պալքանները տարեկան 40 ֆրանք, մնացեալ երկիրներու համար՝ 2 տոլար:

դիմել՝ *ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ*ի, 261 Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10).

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՊԷՔՈՆԻ «Մասիս» խումբի ժողովը այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը երեքշաբթի ժամը 8.30ին ակումբին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի իշխան Ենթակոմիտէն ընկ. ԱՐՇԱԿ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերոջ ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ՀԱՅ պատուաւոր օրիորդ մը գործ կը փնտռէ գրասենեակի մէջ աշխատելու համար: դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Այրի Տիկ. Զարուհի Գ. Պետրոսեան եւ զաւակները՝ Անգինէ, Վահան, Սիրարփի եւ Նուպար, Այրի Տիկ. Մաննիկ Պետրոսեան, Այրի Տիկ. Մարիծա Տիրատուրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պաղճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պաղճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Պապաեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկ. Նշան Քէօյլէեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Մանիշակեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Գարակիւզելեան, Տէր եւ Տիկ. Նշան Գայսէրլեան եւ զաւակները (Եգիպտոս), Պ. Գրիգոր Գայսէրլեան (Եգիպտոս), Այրի Տիկ. Եպրաքսէ Տիրատուրեան եւ զաւակները (Պոլիս) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, որդւոյն, քեռայրին, հօրեղբօրորդւոյն եւ ազգականին

ԳԱՌՆԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 13 Օգոստ. Հինգշաբթի առաւօտ, 49 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, Շաբաթ, առաւօտեան ժամը 10.30ին իր բնակարանին մէջ, 3 rue Marcelin Berthelot, Rosny sous Bois.

Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Բոնի սու Պուաի գերեզմանատունը:

Շոգեկառքը կը մեկնի Gare de l'Est*էն* առաւօտեան ժամը 9.30ին:

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել,

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Իսի-լէ-Մուլինոյի Զ. Ռ. Միութեան ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԵԹԷ *ամսավճարով հող գնած էք եւ կ'ուզէք ամսավճարով տուն շինել, կը ստանձնենք շինութիւնը հետեւեալ պայմաններով: Տան ներսի մասը՝ փլաթր, իսկ դուրսի կողմը՝ ֆիպրօսիման, որ քարաշէն տան տոկունութիւն ունի եւ արտօնուած է քաղաքապետութենէն:*

Մէկ սենեակ 3×4 մ. 4995 ֆրանք, 2 սենեակ 2×3 եւ 3×3 մ. 6395 ֆր., 3 սենեակ 3×3 մ. 9900 ֆր.:

Ունինք նաեւ ծախու փոքր եւ մեծ հողաբաժիններ Փարիզի արուարձաններուն մէջ, կայարանի մօտ, ամսական 150 ֆր. ամսավճար: Մանրամասնութիւններու համար գրել՝ H. Hampartzoumian, Maison Maurice, 40 Bld. Bonne Nouvelle, Paris (10).

Քաթալոկները կը ղրկուին ձրի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Կիլիկեան Հայրենակցական միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Café Petite Source*ի մէջ, Մէթրօ Օտէօնի դիմաց:*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ. գործ.— 881.60
Ժուայեէօզ Ս. Մ.— 70
Սէնթ Արօման Ա. Թ.— 35
Սէն Վալիէ Ա. Փ.— 70
Լա Պէսէ Ա. Մ.— 100

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) *մինչեւ Սէն Լուի* (St. Louis) *երկարող գծին վրայ հայկական 250 տուննոց առաջին գիւղը: Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ: Այս հողաբաժինները կը գտնուին Գանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թիւ 29 թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ, (նոյնպէս թիւ 31 եւ 32 թրամուէյներու եւ պուրսին քովէն 10 թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերուքով):*

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մեթրօէն սկսեալ:

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆր. վճարում, ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ:

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փոն-տը-Վիվօ (Pont-de-Vivaux) *թրամվ. 13, ձիարձակարանին դիմացը, 225 մեթրոնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններով:*

3.— Ճիշդ Սէն. Լու (St. Loup) *գիւղին մէջ, թրամուէյի գծին վրայ, 400 մեթրոնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններ:*

4.— Թիւ 2 (Plan-des Cuques) *թրամուէյի վերջաւորութեանը եւ գծին վրայ 425 մեթրոնոց հողաբաժիններ, ջուր, ելեկտր., պուլըվարները շինուած են, նպաստաւոր պայմաններ:*

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) *թրամուէյի գծին վրայ 1540 մեթրոնոց հողամաս մը:*

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Olives) *թրամուէյի գծին վրայ 637 մեթրոնոց հողամաս մը:*

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. Պ. Լուտվիկ Տիարպէքիրլեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր, Պառ տէ Լիոն, Գուռ Պէլզէօնս (Bar des Lions, Cours Belsunce), Marseille.

8, RUE CHATEAUDUNի

MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

MÈTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

Ատամները մաքրելու համար խիւս, փոշի եւ հեղուկ

E S K A

Պատրաստուած Ռուսիոյ կայսեր նախկին ատամնաբոյժ S. S. KOSTRITZKYի դեղագրին համաձայն

Կը ծախուի միմիայն դեղարաններու մէջ: Դիմել՝ Laboratoire Esk[a] R. Hobschette, Dr. en Pharmacie, 76 Rue Orfila. Paris (20)

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ[Ց]

Varices*ի* (վարիս) եւ hémorroides*ի* (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մե. թոտներով:

Ցիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօ[ն] օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-4[...]

(կառ տիւ նօռի եւ կառ տը լ'էսդի մէջտեղը)

Վ Ա Ր Ձ Ո Ւ Տ Ո Ւ Ն

վիլլիէ-լը-պէլ-կօնէս կայա[րա]նին դիմացը քարուկիր 2[...]

4 սենեակ, խոհանոց եւ լոգարան պարտէզ՝ ծառերով եւ ծաղի[կնե]րով, օդաւէտ, ջուր, ելեկտրականութիւն, կազ, հանոց եւ[...] տարեկան վարձք 4200 ֆր.:

Այս տունը նաեւ ծախու է, 70,000 ֆր. որուն 20,000ը կան[խիկ] մնացեալը մաս առ մաս վճարելի գնողին փափաքանաց համա[ձայն] պայմանաժամով: դիմել ուղղակի տիրոջը՝ իրաւագէտ Պ. Վ[...] 18 Rue Dauphine, Paris (6), Tél. Danton 73—97:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԴԻՄԵԼ՝

Վ. Ս. ԹԷՄՈՒՐՃԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԲԱՆ՝ ՎԿԱՅԵԱԼ ԷՔՍԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

ԵՐԴՈՒԵԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆ՝ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ

76, RUE BERNARD-DU-BOIS, 76 MARSEILLE

ժամը 11—12 եւ 5—7. ձրի խորհրդակցութիւն կառավարական բոլոր գործերու համար:

Կ'ուզուի *կնոջ հագուստ ձեւել ու կարել* (haute couture) *սորվիլ փափաքող հայ լուրջ օրիորդ մը, ներկայացուածիր ծնողքին կողմէ: Ապահով գործ: Դիմել ամէն օր ժամը 9—12 եւ 2—7,* Madame Baronvartian*ի*. Maison Adrine, 16 rue de Cotte, Metro Ledru Rollin.

ԾԱԽՈՒ Է ՍԱՓՐԻՋԻ ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ

Վալանսի հայաշատ կեդրոնին մէջ լաւ կահաւորուած սափրիչի խանութ մը ծախու է մեկնումի պատճառով: Նպաստաւոր գին: Պայմաններու մասին գրել կամ անձամբ դիմել հետեւեալ հասցէին. Պ. Եորկանճեան, Rue 14, Cantons No 12, Valence (Drôme):

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Դերձակ Պօղոս Գորգիկեան ծանուցանէ իր յարգելի յա[ճա]խորդներուն թէ իր գործա[տե]ղին փոխադրած է 13 Route [de] Choisy, Ivry S)Seine: Մէ[թրօ] Porte de Choisy.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Ա[...] եւ նոր մէթոտ, զարմ. արանց եւ [...] նանց մորթի, արեան, վեներ. հի[...] եւ փորիսի: Ամէն օր 9-12, 2-8, Կիր.[...]*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDIT[...]
208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant H. STEPHA[...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

37.— ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԻ ՏՈՒՆԸ

Այս ձեւով կը կանչէին բանտարկեալները: Շատերը մտածած իսկ չունէին իրենց դատապարտութեան մասին, այլ ընդհակառակն կային որ ուրախ զուարթ կ'երգէին, «տէսթան»ներ կ'ըսէին:

Բանտին տնօրէնը եկած չէր դեռ: Մարդ մը, որ իր բանտարկուած ազգականը տեսնելու եկած էր, ձեզի ըսաւ թէ բանտապահներուն պետէն կարելի է արտօնութիւն առնել: Վազեցի բանտապահներու պետին սենեակը: Ներսը երկու հոգի կար, մէկը 40-45 տարեկան, յաղթանդամ, փառապեխ, խոշոր աչուի, դաժնադէմ, սեւորակ մարդ մըն էր (*), որ աթոռակի մը վրայ նստած՝ կը խօսէր միւսին հետ, ճիշդ իրեն նմանակ:

Երբ զիս տեսաւ, յօնքերն իրարու փակցնելով, խիստ ձայնով մը ըսաւ.

— Ի՞նչ կ'ուզես, տղա՛յ:

Պատասխանելու ուժ մնացած չէր վրաս: Հազիւ պատասխանեցի.

— Հայրիկը տեսնելու եկած է: Ձեզմէ արտօնութիւն կը խնդրէ: Հայրիկը եւ ուսուցիչը միասին երէկ գիշեր բանտարկեր են:

Դժխադէմ այս մարդը խոժոռ նայուածքով մը ըսաւ.

— Հօճային հետ բանտարկուած վեց հոգի, որոնք դրագիրի կերպարանք ունին, մարդու հետ չեն կրնար տեսնուիլ:

Ցեռոյ դառնալով բանտապահին, աւելցուց.

— Այդ բանտարկեալները առանձնախուցերու մէջ դրուած չե՞ն:

Երբ դրական պատասխան ստացաւ, նորէն դարձաւ ինծի.

— Զեն կրնար տեսնել, չես կրնար, զուր է սպասել, գնա՛:

Մօտեցայ բանտապահներու այս պետին,

—Մեծայարգ աղա, խղճացէք, գէթ մէկերկու վայրկեան տեսնեմ հայրիկս:

Աղաչեցի, խնդրեցի, բայց մտիկ ընող չեղաւ, և դուռը գոցուեցաւ առջեւս:

Երբեք այսպիսի չար ու կոշտ ընթացքի հանդիպած չէի կեանքիս մէջ, ուստի խորապէս ազդուեցայ, ինչ որ տեսայ ու զգացի իմ լալս ալ: Ջանացի մխիթարել զիս եւ թելադրեց խնդրագիրով մը դիմել ոստիկանական հրամանատարին:

38.— ՄԱՐԴԻԿ, ՈՐ ՍԻՐՏ ՉՈՒՆԻՆ

Տրտում տխուր հեռացայ: Լալալիս հետ գացի ոստիկանական նախարարութեան դուռը: Հին շէնքին սանդուղներուն եռեւը «արզուհալճի»ներ կը գտնուէին: Մօտեցայ մէկուն եւ խնդիրս հասկցուցի: Խնդրագիր պատրաստեց եւ ինծի տուաւ: Ելայ ոստիկանական հրամանատարին սենեակը: Դրան առջեւ կը սպասէին քանի մը թիկնապահներ:

— Հրամանատար փաշան տեսնել կ'ուզեմ, խնդրագիր ունիմ, ըսի:

— Արգիլուած է ներս մտնել, խնդրագիրը ինծի տուր, ես իրեն կը յանձնեմ, պատասխանեց մէկը:

— Ժամանակը կարճ է, կը խնդրեմ շուտ յանձնեցէք, ըսի:

Թիկնապահը առաւ խնդրագիրս եւ դրաւ քովի աթոռին վրայ, յետոյ սկսաւ խօսիլ իր ընկերոջ հետ: Վախնալով որ կը չարանայ ինծի դէմ, զգուշացայ խնդրանքս կրկնելէ: Կէս ժամ սպասեցի ոտքի վրայ: Հոգն իսկ չէր թիկնապահին: Քանի մը անգամ մեր նայուածքները իրարու հանդիպեց, բայց մարդը տեղէն չշարժեցաւ: Համբերութիւնս հատաւ: Մօտեցայ թիկնապահին. — Ժամանակը կ'անցնի. խնդրագիրս եթէ հիմա չպիտի յանձնեք, ես անձամբ տամ, պէ՛յ էֆէնտի:

Այս խօսքերս կատաղութիւն պատճառեցին մարդուն, որ աթոռին [...] յէն առնելով խնդրագիրս՝ երեսիս նետեց: Դիմադարձելու յարմար [...] չէր: Առանց բառ մը արտասանելու՝ գետնէն վերցուցի խնդրագիրս եւ [...] տեղայ ոստիկանական հրամանատարին դրան: Արգիլեց: Այս կոշտ եւ [...] սիրտ մարդը խիղճի բերել անկարելի էր այլեւս: Հեռացայ: Մտածեցի [...] րագիրս յանձնել այն պահուն՝ երբ հրամանատարը դուրս ելլէ: Ու[...] գացի սպասեցի սրահին մէկ անկիւնը: Իրիկուն եղաւ: Ոստիկանական [...] մանատարին սենեակին առջեւ եռուզեռ մը սկսաւ: Թիկնապահները, [...] ները, սպասաւորները իրար կ'ուտէին: Այդ պահուն դրան վարագոյրը [...] ուեցաւ եւ հրամանատար փաշան դուրս ելաւ սենեակէն: Հօրս փրկու[...] ամբողջ յոյսը այս մարդուն կապուած էր: Առջեւը գացի: Թիկնապահ[...] վազեց եկաւ, ձեռքէս առնելու համար խնդրագիրը: Զտուի: Հրամանա[...] փաշան ձեռքէս առաւ խնդրագիրը, բայց առանց կարդալու եւ առ[...] բառ մը արտասանելու՝ թիկնապահին յանձնեց ու ինք ելաւ գնաց:

Բոլոր յոյսերս օդը ցնդեցան: Շուարած, հրամանատարին ետեւէն [...] նայէի: Ոստիկանական բարձր հրամանատարութեան հասարակ սպա[...] րէն, բանտապահներէն, թիկնապահներէն մինչեւ հրամանատարը ինք [...] գռեհիկ ու կոշտ ընթացքը ցոյց տուին, մէջս արթնցնելով զզուանքի [...] յում մը: Եւ երբ, երկար ժամանակ յետոյ, սափպուեցայ ընդունիլ [...] նական նախարարի աթոռը, նոյնիսկ մինչեւ հիմա, զզուանքի զգացու[...] րելի չեղաւ սրբել իմ մէջէս:

(Շար.)

(*).— Խ Մ Բ.— Հետաքրքրութեան համար կուտանք այս այս նկարագրականին Թուրքերէնը.— *«Իրի եափըլը, փօս պըյըգլը, ճէլլատ եուզլու, իրի կէօզլու էսմէրիմսի...»:*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
16
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

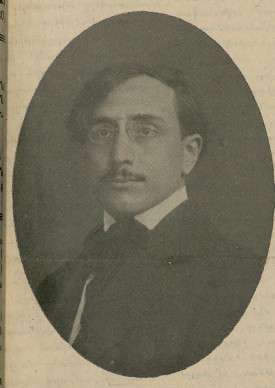
16 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1648

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Ծնած է 1883ին Կէտիկ փաշայի մէջ (Կ. Պոլիս): Ծնողքը Ակնէն գաղթած էր: Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ Կէտիկ փաշա թաղին Մեսրոպեանվարժարանին մէջ, ուր իր ուսուցիչներն էին Լեւոն Շանթ, Վարդգէս, Գնունի, Արտաշէս Անդրէասեան: Դեռ աշակերտ, մասնաւոր հակում ցոյց կուտայ գրականութեան: Յետոյ կը յաճախէ Պէզճեան մայր վարժարանը, զոր կ'աւարտէ եւ յաջող քննութենէ մը յետոյ կը մտնէ կեդրոնական վարժարան: 1896ի դէպքերուն պատճառով, կը լքէ վարժարանը եւ կը մտնէ գրավաճառի մը մօտ, յետոյ հօրը փերեզակի խանութը, գրական առաջին փորձերը կը տպուին *Սուրհանդակի* մէջ (1900) եւ յետոյ յաջորդաբար կ'աշխատակցի *Ազդակ*, *Մանզումէի Էֆքեար*, *Բիւզանդիոն* թերթերուն, իբրեւ խմբագիր, 1909ին կը մտնէ *Ազատամարտի* խմբագրութեան մէջ: 1915ին հայ մտաւորականներուն հետ զոհ կ'երթայ Թրքական սպանդին,

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ճառագայթ մը՝ որ եկաւ ու անցաւ: Խոյանք մը՝ խորտակուած կէս ճամբու վրայ: Եւ խռովք ամբողջ էութեամբ:

Ահա՛ Գեղամ Բարսեղեանը, քանի մը բառով:

Իր եղերական վախճանէն տասնըվեց տարի յետոյ ալ, գրիչը կը դողայ ձեռքերուս մէջ, ամէն անգամ որ կը փորձեմ թուղթին յանձնել տող մը գիր՝ իր մասին:

Ներէ՛, աննման Գեղամ, որ ամէնէն անճարակը ես եղած ըլլամ, քեզի նուիրուած այս համարին մէջ:

Թո՛յլ տուր քանի մը նախադասութիւններ միայն կարկտել, յիշատակիդ համար, այնքան պայծառ ու սարսռուն:

Եւ թող պարտք մնայ բոլոր բացականներուն վրայ, անգամ մը եւս ուշադրութեան յանձնել Տառապանքը որ բզքտեց քեզ, եւ Երկունքը որուն վկաներն եղանք մենք:

Զօրս երիտասարդներ քու վաստակդ կ'երգեն այսօր, եւ չորսէն երեքը ոչ իսկ տեսած են քեզ:

Կը նշանակէ թէ, սարսուռը որուն մարմնացումն էիր, եւ երկունքը որ կը բոցավառէր աչքերդ, կը տեւէ: Կը տեւէ՛ իսփիւռս աշխարհի, սերունդի մը մէջ որ ափէ ափ, թաղարէ թաղար նետուեցաւ:

Եւ այս թող ըլլայ գերագոյն սփոփանքը քեզի, ինչպէս բոլոր միւսներուն համար:

Կանգո՛ւն է Շատրուանը, հերարձակ եւ յորդահոսան, եւ աւելի խրոխտ ու ծաւալուն.

— «Շատրուանը կը սերմանէ. իր պսպղուն հունտերը կը յանձնէ աւազանին ջուրին մէջ, որ կ'ակօսուի ու կը խռովի. վայրկեան մը չի կրնար իր միապաղաղ անդորրութիւնը գտնել, վասն զի մշտապէս կը հարուածուի այն պզտիկ տարափէն որ չընդհատիր բնաւ»:

Ինչ որ ամէնէն աւելի կը յատկանշէ Գեղամը, ալացքն էր գաղափարին եւ անսահման սէրը, պաշտամունքը արուեստին:

Բառերը, անոր գրչին տակ, կը թօթուէին իրենց բոլոր պայմանադրական փոշիները, դառնալու համար իրական կերպարանքներ, պատկերներ, խորհուրդներ: Ժամերով եւ ժամերով կը տքնէր, կը խազխզէր թուղթին վրայ, գտնելու համար լաւագոյնը, գերընտիրը, ամենանուրբը:

Տեսիլք, այո՛, ինչպէս իրերուն, նոյնպէս բառերուն մէջ:

Համիտեան ամէնէն դաժան շրջանին էր, եւ գիշերները կը լուսցնէինք, երազներ հիւսելով: Երազելով Արշալոյսը, որ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ կարենալ ազատ արտայայտուիլ: Կարենալ մեր խօսքն ըսել, առանց գրաքննութեան եւ առանց վերապահութեան:

Պիտի ուզէի յիշել այնքան կենդանի դրուագներ:

Բայց, ներեցէք, ընկերներ, կը սարսափիմ բոլոր տեսակի Յուշերէն: Ասղնտուքներ են անոնք եւ վկայութիւններ, որ կրնան արժէք ունենալ միայն յետ մահու:

Ուրիշ գիծ մը, Գեղամէն, պայծառութիւնն էր: Պայծառութիւն մտքի եւ սրտի:

Բոյս մը, որ թաղարներու մէջ կ'աճի այժմ: Եւ թաղարներու մէջ ալ կը չորնայ:

Նայեցէք իր աչքերուն: Իր վճիտ նայուածքին, եւ դատեցէք սերունդը որ կը հեւար այդ օրերուն...

Աչքի առջեւ է Գեղամին խռովայոյզ ցասումը բոլոր ծամածուռ դիրքերուն, բոլոր «եկամուտ» մարզանքներուն եւ դերասանութիւններուն հանդէպ:

Եւ անհաւասիկ իր ազնուական հոգին է որ ուժ կուտայ, նորէն, շեշտակի նայելու բոլոր ծպտումներուն, եւ քանդելու կարգադրինէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ
ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԴԷՄ

Պոլսէն կը հեռագրեն *Թայմզի* օգոստոս 13 թուականով.—

Թուրքիոյ պաշտօնական շրջանակները իրար անցած են իմանալով որ ֆրանսական կառավարութիւնը կը խորհի Սուրիոյ հայ գաղթականները տեղաւորել թրքական սահմանին վրայ: Այս առթիւ «Վագըթ»ը, խմբագրականով մը կը յանձնարարէ կառավարութեան ամէն անհրաժեշտ զգուշութիւն ձեռք առնել, կանխելու համար անհաճոյ միջադէպեր սահմանին վրայ:

Ֆրանսայի նախարարները Պերլին կ'երթան

Գրեր էինք թէ Ֆրանսայի վարչապետը Պերլին այցելելու հրաւէր էր ստացեր Փարիզի գերման դեսպանին միջոցով եւ թէ հրաւէրը ընդունուած ըլլալով մէկտեղ այցելութեան թուականը դեռ չէր ճշդուած վերջնապէս, արտաքին նախարարին Պ. Պրիանի Փարիզէն բացակայութեան պատճառով:

Պ. Լավալ կրկին ընդունեց գերման դեսպանը եւ յայտնեց թէ բժիշկները քննելով Պ. Պրիանի առողջական վիճակը, թոյլ չեն տուած որ ճամբորդէ այս օրերս: Բժիշկները հանգիստ յանձնարարած են անոր, որպէսզի կարենայ մասնակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին, որ կը բացուի այս ամսու վերջերը:

Այս պայմաններու տակ ուրեմն, Ֆրանսայի նախարարներու Պերլին այցելութիւնը կը յետաձգուի, մինչեւ Ազգ. Դաշնակցութեան ժողովը:

Անգլիոյ տնտեսական կացութիւնը

Լոնտոնի ելեւմտական շրջանակները, որոնք գոհունակութիւն յայտներ էին անգլ. կառավարութեան ելեւմտական բարւոքման ձեռնարկներուն համար, սկսած են վերապահութիւն ցոյց տալ, յաջողութեան մասին:

Տնտեսագէտներու տեղեկագիրը նկատի ունեցած է միայն 95 միլիոն անգլ. ոսկիի բաց մը: Մինչ բուն ելեւմուտքի բացը կը հասնի 120 միլիոնի: Այս պատճառով ալ տեղեկագրին եզրակացութիւնները անբաւարար կը նկատուին: Իսկ կառավարութիւնը պաշտօնապէս գոնէ ստիպուած է նկատի առնել տնտեսագէտներու յանձնախումբին տեղեկագիրը եւ անոր եզրակացութիւնները:

Տնտեսագէտները խնայողութիւն կը յանձնարարեն մանաւանդ ընկերային հաստատութեանց եւ սպասարկութեանց վրայ, ոստիկանութեան, հանրային կրթութեան եւ ընկերային ապահովագրութեան վրայ, մասնաւորաբար: Ուրիշ խօսքով, զոհողութիւնը աւելի կը պարտադրուի միջակ եւ աղքատ դասակարգերուն: Այս պատճառով ալ կառավարութիւնը կը փնտռէ նոր տուրքեր հաստատելու միջոցը, պարտադրուած զոհողութիւնը հաւասարապէս բաժնելու համար բոլոր դասակարգերուն վրայ:

Գերմանիոյ տուրքի վարկերը

Դրամատուններու ներկայացուցիչներու ժողովը որ կը գումարուէր Պալի Միջազգային Դրամատան մէջ, համաձայնութեան եկաւ Գերմանիոյ յատկացուած վարկերուն շուրջ: Գերմանիոյ տրուած կարճատեւ վարկերը պիտի երկարաձգուին: Այս նկատումով ալ մշակուած է ծրագիր մը, որ ներկայացուեցաւ Գերմանիոյ պատուիրակներուն: Բանակցութիւնները սկսան անոնց հետ: Պիտի շարունակուին նաեւ այսօր:

Խորհրդային նաւատորմին ռազմափորձերը

Հէլսինկֆորսէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, ֆինլանտական մամուլը դիտել կուտայ որ 4 ամիսէ ի վեր, խորհրդային նաւատորմը, խորհրդաւոր ռազմափորձեր կը կատարէ, պատերազմի ընթացքին ընկղմած ընդծովեաներ փնտռելու պատրուակով: Թերթերը կը գրեն թէ ընդծովեայ փնտռելու խօսք չի կրնար ըլլալ, քանի որ բոլշեւիկներն իրենք իսկ յայտարարած են թէ յոյս չկայ:

Ֆինլանտական թերթերը կը կարծեն թէ խորհրդային նաւատորմը այս կերպով կը փնտռէ նաւային կայան մը՝ Ֆինլանտայի կամ Պալթեան պետութեանց դէմ՝ ապագայ պատերազմի մը հաւանականութեամբ:

Մեքենաները կասեցնելու համար

Պերլինէն կը հաղորդեն թէ Արհեստագիտական կաճառին ընալուծութեան դասախօսը, Հոֆման, գտած է կազ մը, որ կրնայ կասեցնել եւ անշարժութեան մատնել բոլոր մեքենաները: Այսպէս, քանի մը ռումբ նետելով դէպի երկինք, այս կազը կը ստիպէ վար իջնել բոլոր այն օդանաւերը, որոնց կը հասնի կազային այդ ամպը: Դարձեալ այս կազը կրնայ անշարժութեան մատնել հրասայլերը (թանք): Գերման զինուորական իշխանութիւնները փորձեր կատարած են եւ հաստատած այս տեղեկութիւնները: Այնպէս որ ծրագրած են գործարան մը շինել, կազ արտադրելու համար:

Փրոֆ. Հոֆման յայտարարած է նաեւ թէ գտած է «արուեստական ամպ» ստեղծելու միջոց մը, ծածկելու եւ պաշտպանելու համար քաղաքները թշնամի օդանաւերու յարձակման դէմ:

30,000 բանուոր Խալքի մէջ

Իզմիրէն կը հաղորդեն թէ տեղւոյն Խալքի նախագահ Հաճի Մուհիտտին պէյ թուղթի գործարաններուն եւ նաւահանգիստի ընկերութեան բանուորներուն հետ շփում ունենալով, կուսակցութեան ծրագիրը կարդացած եւ անոնց փափաքները մտիկ ըրած է:

Այս շփումին հետեւանքով, շուրջ 30,000 բանուորներ Խալք կուսակցութեան մէջ մտած են:

Ցորենի արտածումը Ռուսիայէն

Պոլսոյ առեւտրական սակարանին եկած լուրերու համաձայն, այս տարի ցորեն արտածող երկիրներուն մէջ երկրորդ պիտի ըլլայ Ռուսիան, Ամերիկայէն վերջ: Խորհրդային կառավարութիւնը միայն Իտալիոյ 200,000 թոնօ ցորեն պիտի ղրկէ: Միւս կողմէ, 20,000 թոնօ արտածած է արդէն Անգլիա:

Ռուսիա բազմաթիւ նաւեր վարձած է Իտալիայէն, 800,000 թոնօ արմտիք փոխադրելու համար:

***Թուրքիոյ երկրագործական դրամատունը սկսած է ցորեն գնել գիւղացիներէն, բայց այս գնումը ոեւէ ազդեցութիւն չէ ըրած ցորենի գիներուն վրայ: Հաւանական է որ գիները բարձրանան, եթէ գնումը քիչ մը աւելի առաջանայ:*

ՀԱՅԵՐ ՉԵՆ ԳՏՆՈՒԻՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

«Էլ Ահրար կը գրէ.—

Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ կացութիւնը բնականոն է: Եթէ երբեք երբեմն աւազակային դէպքեր պատահին եւ փորձեն խանգարել սահմանին անդորրութիւնը, անոնք Սուրիացիներ չեն: Քէմալիստ քաղաքականութենէն եւ վարչաձեւէն փախչողներն ու վռնտուողներն են անոնք, որոնք անտուն մնացած են: Անոնք կողոպուտի եւ աւարի համար կը յարձակին սահմանի վրայ:

Երկրորդ պարագայ մըն ալ՝ մաքսանենգութեամբ պարապողները բոլորն ալ Թուրքեր են որոնք Գամըշլըէն Թուրքիա ապրանքներ կը փախցնեն.

Այս սահմաններու վրայ, եւ գլխաւորաբար Գամըշլըի շրջանները, Հայերու տեղաւորման եւ բնակութեան զրոյցները բոլորովին սուտ են: Հազիւ երեք հարիւր Հայեր կը գտնուին Թէլ Պրագի մէջ, որ 40 քիլոմեդր հեռու կը գտնուի Գամըշլըէն: Իսկ Քիւրտերը շատ են, մօտ 250 գիւղեր, որոնք կը գտնուին վերին Ճէզիրէի մեծ մասը:

Ներում Ռուսիոյ մէջ

Խորհրդային Միութեան ներման յանձնախումբին նախագահը կեդր. գործ. կոմիտէի նախագահութեան յանձնեց զանազան պատիժներու ենթարկուած գիւղացիներու եւ բանուորներու ցանկ մը: Ասոնք իրենց վարքով եւ աշխատանքով, արժանի եղած են մասնակի ներման մը: Այս կարգի անձերէն 700 հոգի ներման պիտի արժանանան:

Կլոր սեղանի համաժողովը

Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ ձախողեցան բոլոր ճիգերը, զորս կառավարութիւնը փորձեց՝ համոզելու համար Կանտին, որ մեկնի Լոնտոն: Ձախողութեան պատճառ կը նկատուի այն, որ փոխ-արքան հակառակած էր իրաւարարական յանձնախումբի մը կազմութեան: Փոխ-արքան դիտել տուած էր, որ նման յանձնախումբ մը օրինապէս չի կրնար պաշտօնի կոչուիլ գնահատելու իրաւասութեամբ կառավարական գործերը: Հակառակորդ կողմն ալ, պնդելով որ Տէլհիի դաշնագիրը նուիրական հանգամանք ունի, կ'աւելցնէր թէ կառավարութիւնը չի կրնար դատաւոր ու դատախազ ըլլալ միանգամայն: Յետոյ կ'ամբաստանէ անգլիական կառավարութեան ներկայացուցիչները, որոնք իրականին մէջ չեն ուզեր Կանտիի Լոնտոն մեկնիլը, եւ այդ նպատակով շարունակ արգելքներ կը յարուցանէ:

Այսուհանդերձ Կանտի թելադրած է բոլոր ազգային կազմակերպութիւններուն չխանգարել զինադադարը: Երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ իր երկու օգնականներուն հետ: Այս խորհրդակցութենէն յետոյ, Կանտի հեռագիր մը ղրկեց փոխարքային: Խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ հեռագրին բովանդակութեան մասին: Հնդկական Համաժողովին Դիւանը կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ եւ հաղորդեց որոշում մը, որուն համաձայն երբ, բացառիկ պարագաներու տակ, Դիւանը չկարենայ ժողով գումարել, իր նախագահը իրաւունք կը ստանայ գործելու յանուն դիւանին: Դարձեալ, ուրիշ յայտարարութեան մը համաձայն, հնդկական համաժողովը կը պնդէ Կլոր Սեղանի համաժողովին չմասնակցելու որոշման վրայ, առանց մերժելու Տէլհիի համաձայնութիւնը:

Թուրքիոյ մամուլի օրէնքը

Մամուլի նոր օրէնքը հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ եւ պաշտօնաթերթին այս թիւերէն մէկ մէկ հատ ղրկուեցաւ կուսակալներուն եւ ընդհ. դատախազներուն,

15 օրուան ընթացքին, թերթերը պարտաւոր են լրացնել նոր օրէնքին պահանջները, թերթի տէր եւ խմբագրական տնօրէն չեն կրնար ըլլալ անոնք, որոնք գրաւման շրջանին հրատարակութիւն ըրած են ի նպաստ թշնամիին: Իսկ օրէնքին մասնաւոր յօդուածին մէջ յիշուած յանցանքներէն մէկով դատապարտուածները չեն կրնար խմբագիր ըլլալ:

Զինադադարին, Պոլսոյ մէջ թշնամիին ի նպաստ հրատարակութիւն ընող ֆրանսերէն, յունարէն եւ հայերէն թերթերուն տէրերը եւ խմբագիրներն ալ պիտի արգիլուին լրագրութիւն ընելէ:

** Պոլսոյ ոստիկանական տնօրէնութեան Ա. ճիւղին (քաղաքական) մէջ նոր դիւան մը կազմուած է, Պոլսոյ թերթերուն հրատարակութիւնները քննելու համար:

Դիւանը կը բաղկանայ երկու պաշտօնեաներէ որոնք պիտի քննեն թէ թերթերը օրէնքին համաձայն կը գրե՞ն ոստիկանական դէպքերը: Այս օրէնքին հակառակ բան մը եթէ տեսնուի, ընդհ. դատախազութեան պիտի հաղորդուի:

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԳՐԱԳԷՏԸ ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ ՄԷՋ

Ուխտաւորի մը պէս, ինչպէս այդ կը պատահէր գաւառներէն Պոլիս եկող մտաւորականներուն, ամառնային օր մը 1912ին, «Ազատամարտ»ի խմբագրութիւնը կը բարձրանայի։ Խմբագրութենէն Ռուբէն Զարդարեանը կը ճանչնայի միայն։ Օգնական խմբագիրներէն ոչ մէկը ծանօթ էր ինծի անձնապէս։ Բայց ես համարձակ կը մտնէի անոնց մօտ, իբրեւ մէկը, որ Բարձր-Հայքեան Նամակներով, մտաւորական այդ ընտանիքին համեստ մէկ աշխատակիցը կը ներկայանար։ Առաջին անգամ հոն ճանչցայ Գեղամ Բարսեղեանը։

Խմբագիրներու սրահին մէջն էր, սեւեր հագած, սեւ փողկապով այդ երիտասարդը, որուն սեւ մազերը պատրոյգի պէս կը կախուէին ճակտէն ակնոցներուն վրայ, եւ ինքը՝ գրեթէ ամէն վայրկեան, ձեռքի միօրինակ շարժումով, տեղաւորել կը փորձէր մազերու այդ ըմբոստ փունջերը։ Հակառակ գլուխը հակած վիճակին, ընդհանուր այդ մութ գոյնին մէջ, աչքի կը զարնէր դէմքին գունատութիւնը, մեղրամոմի պէս, որ հակապատկերը կը կազմէր սեւերով այդ տղուն։ Շա՛տ քիչ անգամ կ'ընդհատէր իր աշխատութիւնը։ Խօսակցութեան չէր մասնակցեր եւ մատները կը սահէին թուղթին վրայ, հոն ցանելով մեծ մեծ գիրերով բառեր ու նախադասութիւններ, որոնք գրաճանաչի մը կողմէ խոր վերլուծման ենթարկուելով, պիտի մատնէին անոր հոգիին փոթորիկները։ Երբեմն միայն վեր կ'առնէր յոգնած գլուխը, բառ մը կը փոխանակէր, իբր թէ երազէ մը արթնցած ըլլար. մեքենական այդ շարժումին կ'ընկերանար, հազուագիւտ կերպով աչքերուն խորէն, առեղծուածային ժպիտ մը։

Այսպէս տեսայ ու ճանչցայ զինքը։ Ճանչնալու համար սակայն ներքին մարդը եւ գրագէտը իր փոթորիկներուն, զգայութիւններուն ու երազներուն մէջ, պէտք էր թափանցել գործին, զոր ան տուած էր, հոգ չէ նոյնիսկ շատ սահմանափակ տարածութեան վրայ։

Մարդը Գեղամ Բարսեղեանի մէջ, կը յայտնուէր բոլոր այն ստորոգելիներով, որոնք յատկանիշը պիտի ըլլան երազող եւ բանաստեղծ սերունդներուն,— դժգոհ ժամանակակից ընկերային կարգերէն, գրականութեան եւ արուեստի վարդապետութիւններէն. յանդուգն՝ մտածումի եւ արտայայտութեան մէջ, սիրահար՝ նոր զգայութիւններու եւ յոյզերու, հաւատացեալ՝ ճշմարտութեան և գեղեցկութեան, ուժին եւ յեղափոխական մտածումին փրկարար դերին. երկրպագու՝ արուեստի տաճարին. խենթ՝ բոլոր կարելիութիւններուն համար, առելավառ զգայութեամբ տարուած բոլոր այն երեւոյթներուն եւ մարդոց հանդէպ, որոնք զուրկ են երիտասարդական կորովէ եւ խիզախութենէ։ Մէկ խօսքով սերունդ մը, որ իր ուսերուն վրայ եւ հոգիին մէջ կը զգայ պատասխանատուութիւնը ընկերային յեղափոխութեան մը, գրականութեան, արուեստի եւ իմաստասիրութեան մարզերուն մէջ։

Դժգոհութեան այդ ցաւը, հալածական թռչունի մը պէս, ժամանակակից հայ երիտասարդութեան մէկ մասին միտքն ալ ակօսեց։ Գեղամ Բարսեղեան այդ սերունդին յատկանշական դէմքն էր, ո՛չ այնքան իր ստեղծագործութեան ծաւալով, որքան այն թափով, ներուժութեամբ, երազով ու տրտմութեամբ, որոնք անոր գրականութեան վրայ կնիք մը դրին։

Տրտմութիւնը մանաւանդ անբաժան էր իր հոգիէն ու խորհուրդէն։ Կանխահաս երազողներուն պէս, աչքերը կը բանար մեր սովորական իրականութեան մէջ, ուր մարդիկ, ըսելու համար գրագէտներ, գերին էին սովորամոլութեան եւ գրական նախապաշարումներու։ Իր յանդգնութիւնները կը ձգտէին բարեշրջել գրականութիւնը, լեզուն եւ ոճը։

Կանուխէն զգաց անդարձ կորուստը զուարթութեան եւ պոհեմականութեան պաշտելի ու անմեղ վայրկեաններուն, որոնց կարօտը ուղիղ չէր համեմատեր իր հոգեկան տրամադրութիւններուն։ Կեանքի մէջ իրեն վիճակուած ասպարէզին անորոշութիւնը եւ հոգերը, (լրագրութիւն եւ հրապարակագրական աշխատանքներ) կը խորացնէին անոր տրտմութիւնը։ Բայց ինքը ասպարէզին գերին դարձեր էր, սիրելով զայն, եւ չէր կրնար ազատիլ անոր օղակներէն։ Ընկերներու շրջանակին մէջ միայն, երբեմն, փարատելու համար հոգիին մշտարթուն մելամաղձոտութիւնը, ինքնաբուխ եւ պայթող զուարթութիւն մը կը կայծկլտար անոր աչքերուն խորը։ Գեղամ գիտակցութիւնն ունէր իր ներքին հոգեկան այդ վիճակին ու կրակին, եւ ինքզինքը կեանքի բարիքներէն անժառանգ կը նկատէր։ Կը զարմանար որ գաւառացի տղաքը Պոլիս հասնելուն պէս մէկ մէկ գործի տէր կ'ըլլան, մինչդեռ շինուածքը որ ինքը ունէր, ինչպէս դառնօրէն կը խոստովանէր նամակի մը մէջ, զինքը անընդունակ կը դարձնէր գրական յաջողութիւններու։

Թափուր խորհուրդ մը կը կրէր իր լռութիւնը ոչ միայն առօրեայ զբաղումներու միջոցին, այլ մանաւանդ գիշերները։ Կը խուսափէր ընտանեկան հաւաքոյթներէ, ինչպէս կը վկայէր իր եղբայրը։ Ժամերով կ'առանձնանար գիրքերու մտերմութեան մէջ։ Ընդհանրապէս գիշերները կ'աշխատէր լապտերի լոյսով. ժամերով կը գրէր, եւ երբ այլեւս քունէն յոգնած, մտացիր, կ'ընդհատէր գիրը, լոյսը կը մարէր ու կը փորձէր պառկիլ. հազիւ հինգ վայրկեան կ'անցնէր, դարձեալ կ'ելլէր անկողնէն կիսատ ձգած գրութիւնը ամբողջացնելու համար, եւ ասիկա գրեթէ ամէն գիշեր։

Միշտ վերապահ էր խօսակցութեան մէջ։ (Այս գիծը ընդհանուր էր սերունդին բոլոր տղոց մօտ գրեթէ)։ Կասկածի զգայութիւնը զինքը կը դարձնէր զգուշաւոր, լռակեաց, կնքուած բերնով, իբր թէ յեղափոխական ծանր առաքելութեան մը տառապանքն ապրէր։ Բնաւորութեամբ մեղմ թուող Գեղամը, բուռն կը դառնար, երբ գաղափարով հակառակորդի մը դէմ արտայայտուէր։ Այս էր պատճառը, որ իր դատաստաններուն մէջ, իբրեւ մոլեռանդ աղանդաւոր, ծայրայեղութիւններու մէջ կ'իյնար։

* *

Քանի մը խուսափուկ գիծերով տալէ յետոյ Գեղամին դիմաստուերը, աւելի դժուար կը թուի անոր դերին սահմանումը մեր գրականութեան մէջ։ Անցեալ օր գրասէր բարեկամ մը, առանց յետին մտքի, կը հարցնէր, թէ կարեւորութիւն ունեցող գործ մը տուա՞ծ է, որ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու հրատարակութիւններու շարքին մէջ, ուրիշ աւելի՛ կարեւոր ու ծանօթ դէմքերէ առաջ այդ տարաբախտ երիտասարդին հատորը լոյս կ'ընծայէք։ Հարկ եղաւ բացատրել իրեն, որ գրականութեան մէջ քանակը չէ անուն ապահովողը։ Մենք կը ճանչնանք բազմաթիւ գրողներ, որոնք Գեղամ Բարսեղեանի գրական արտադրութեան թերեւս տասն անգամը ձեռագիր ստորագրեր են, եւ կրնան տասն անգամ ալ ստորագրել, սակայն չպիտի յաջողին ունենալ մեր գրականութեան մէջ այն տեղը, որ Գեղամին վիճակուեցաւ, որովհետեւ այն քիչը, որ տուաւ հաւատքով, խանդավառութեամբ ու սիրով տուաւ. որովհետեւ խնամք, հոգածութիւն ու աշխատանք դրաւ թէ՛ իր ձգտումներուն եւ թէ՛ իր լեզուին ու արուեստին մէջ. որովհետեւ իր հետ տարաւ խորո՛ւնկ այն տրտմութիւնը, որ գրաւեր էր իր հոգին, եւ որ ժամանակէն առաջ, թախիծով ու կարօտով կը համակէր իր գրականութիւնը. որովհետեւ, եւ մանաւանդ, սովորական ճամբաներէ չքալեց, եւ անկախ գրագէտի ինքնուրոյն գիծը բերաւ մեր գրականութեան մէջ։

Շա՛տ քիչ ընթերցող ունեցաւ։ Եթէ խիստ դատաստանով մը մօտենանք իր գործին, պիտի տեսնենք որ հազիւ հատոր մը լեցնելու էջեր ստորագրած է։ (Դուրս ձգելով առօրեայ հրապարակագրական յօդուածները եւ ճամբորդի յուշերը)։ Բայց այդ էջերուն մէջ տաժանելի հաւատարմութեամբ, ջանացեր է ցոլացնել իր ներքին եսը, արտայայտել զայն բիւրեղացած ձեւով, նախ իբրեւ բովանդակութիւն.

Պաշտամունք եւ արտայայտութիւն հայ հոգւոյն...

Կ'երեւակայէր ապառնի քաղաքը եւ անոր վաղուան Հայը, մեր ցեղին հոգեկան բոլո՛ր մասնայատկութիւններով, որոնք մեր ներքին լռութեան մէջ թաքուն կը մնան, եւ կը սպասեն արուեստի մոգական ուժին արտայայտուելու համար։ Կը բաղձար որ վաղուան Հայը հետը բերէր անցեալը ապրուած ու յիշատակ դարձած, ֆիզիքական ու գեղարուեստական առաքինութիւններ.— պաշտամունք ուժի, գեղեցկութեան ու ճշմարտութեան, ստեղծագործ աշխատանքի ու արգասաբեր սիրոյ։ Այս կալուածին մէջ խուզարկիչ մըն էր, որ գլուխը հակած հասունցած արտի մը հասկերուն վրայ, կ'ընտրէր ամէնէն յուռթիները, որովհետեւ կը հաւատար սերունդին բեղմնաւորութեան՝ շնորհիւ ընտրողական օրէնքին։ Ցեղայ՝

Մշակած՝ կենսանորոգ պատուաստումով մը՝ հայ լեզուին...

Հօս արդէն Գեղամ Բարսեղեան վարպետ ճարտարապետն էր, վարպետ ոսկերիչը։ Հայ լեզուն կը պատուաստէր բառերով, ցնցող, գեղեցիկ ու նորանոր բառերով, որոնք կենսանորոգ դեր մը խաղալու պիտի ձգտէին մեր լեզուին մէջ։ Կը տուայտէր լեզուի եւ բառերու մտահոգութիւնով։ Հասարակէն դժգոհ էր միշտ։ Բովանդակութենէ աւելի, լեզուին տարրերուն կը ձգէր արտայայտել իր երազին պատկերները, երեւակայութեան խաղերը։ Անոր լեզուն եւ ոճը միայն պիտի թովեն իր յիշատակին ոգեկոչումը։ Անոր ճիգը պիտի ուզէի նմանցնել այն սուզակին որ կեանքի գնով կը թափանցէ ովկիանոսին խորութիւնները, անկէ դուրս բերելու համար ոստրէի խեցիին մէջ պահուած մարգարիտը։ Ձեռք բերելէ յետոյ կը սկսէր զայն մաքրելու, յղկելու աշխատանքը, կարելի փայլունութեամբ դուրս ճառագայթելու համար անոր գեղեցկութիւնը։

Ոսկերիչին փնտռտուքն էր անոր, թանկագին քարերով ստեղծել ինքնուրոյն զարդեղէններ նախ։ Դժգոհ էր մեր լեզուին բառերէն, որոնք ուժը չունէին արտայայտելու իր միտքին պատկերները։ Հիւանդագին բծախնդրութեամբ անկասկած, կը ծռէր անիկա թուղթին վրայ, կը կռուէր բառերուն հետ, գաղափարի եւ զգայութեան արձանը կերտելու համար։

Քանի մը բարեկամներ անոր գրքին անուն մը տալ ուզեցինք։ Դիտէինք որ ան պաշտամունքն ունէր բառերուն, պէտք էր ներկայացնել իր հատորը գաղափարով մը, որ խտացնէր իր նկարագիրը, գրականութիւնը, ոճն ու լեզուն։ Ընտրուած ու պատկերալից բառեր եկան մեր շրթներուն վրայ, շատրուան, տենդեր, փոթորիկներ, յոյզեր։ Անգիտակից այդ փորձով, Գեղամին գրականութեան ու ոճին սահմանումը կ'ընէինք, աւելի քան պերճախօս ու նշանակալից։

Եւ վերջապէս՝ ինքնուրոյնութիւն եւ անկախութիւն ձեւին մէջ (*)...

Ձեր միտքը շա՛տ քիչ բան պիտի մնայ անոր ընթերցումէն։ Չպիտի կրնաք գտնել ոեւէ յստակ միտք կամ զգայութիւն, բայց ինչ որ պիտի մնայ, պատկերն է գեղեցիկ երազի մը, որ պիտի յամառի կենդանի մնալ հոն։ Գեղամ այն գրագէտներէն էր, որոնց համար երկրորդական նշանակութիւն ունին գաղափարները, իմաստն ու բովանդակութիւնը։ Անոնց մտահոգութեան առարկան, բառերու ընտրութեան հետ, մտահոգութիւնն է ձեւին ու արտայայտութեան, որուն համար հպարտ են պահելով իրենց ինքնուրոյնութիւնն ու անկախութիւնը։ Գեղամ զիջումի մարդը չէր։ Անորոշ ու տարտամ իր յատակագծով, գրական ոեւէ սեռի դժուար էր պատշաճեցնել իր գրականութիւնը, արձակ քերթուածներու հերարձակութիւնն ունէին անոնմէ շատերը, նոյնիսկ մանկական ոգիով խմբագրուած քանի մը արձակ էջերը կը մատնէին իր մէջ ձեւապաշտը, որ արուեստին համար միայն գրիչ կը շարժէր։ Աւելի ճիշդ էր իր ճիգը նմանցնել գրական-ճարտարապետի դերին, կամ շատրուանի մը, որ ներքին անտեսանելի մղումով, հակառակ արտաքին հանդարտութեան, յանկարծ ջուրի ցայտք մը դուրս կը պոռթկար, վայրի գեղեցկութեամբ. յետոյ արեւուն ճառագայթները կը մաղուէին անոր մէջէն, ծիածանի գոյնզգոյն խաղը պատկերացնելու համար։

Անկախութեան եւ ինքնուրոյնութեան այս հոգեբանութիւնը շա՛տ բնական էր իրեն պէս հոգիի մը, որ իրեն համար միայն կը մտածէր, եւ ոչ թէ դուրսի աշխարհին ու ընթերցողներուն համար։ Այս էր պատճառը, որ Գեղամ ազնուական գրագէտը մնաց ան անմատչելի ամբոխին, նոյն իսկ միջին մտաւորականին։ Չսակարկեց իր արուեստը, գրիչը, լեզուն ու գաղափարները։ Որովհետեւ Գեղամ ունեցաւ նաեւ իր գաղափարները, թէեւ տարտամ, ընկերային անարդարութիւններու դէմ բողոքողի յեղափոխական խառնուածքով։

Այն պատճառները, որ Գեղամի գրական եւ անհատական դիմագիծը սահմանափակ շրջանակի մը մէջ սիրելի կը դարձնէին զինքը, իր նահատակութենէն տասնեւվեց տարիներ վերջն ալ, կը հաւատանք, կը պահեն իրենց ուժը, մեր յիշողութիւններուն մէջ թարմացնելու յիշատակն անոր, որ երազին գիրկը ինկաւ, չկրցաւ տալ իր սրտին ու հոգիին ծաղիկները մեր գրականութեան, եւ փուշէ պսակով մը քալեց դէպի Գողգոթա...։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(*) Բովանդակութեան, լեզուի ու ձեւի այս երրորդութիւնը հանգանակը կը կազմէր նախ «Մեհեան»ի, արուեստի եւ գրականութեան պարբերականին, (1914) որուն խմբագրութեան մէջ, կարեւոր ու պատասխանատու դեր ունէր, ինքը՝ Գեղամ Բարսեղեան։

Մ. Պ.

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՈՒ ՏԵՍԼԱՀԱՐ

... Ու ահա՛ լուռ ու տժգոյն բնարակիրը որ կը յառնէ մեր մտածումին մէջ։ Ինքնուս, բայց գեղարձակ, իր տաղանդին ուժգին եւ աղուոր ցայտքովը, հայուածքին խաղաղ ջրերուն տակ ծածկելով ներքին ալեկոծութիւնը ու ադամանդի պէս կարծր ու մաքուր, երբ իր տեսիլքներու մրրիկը կը թողնէ զինքը։ Ան այսպէս կ'երեւայ մեզ երբ տող առ տող ու էջ առ էջ, երկիւղած ու քաղցր խանդաղատանքով մը, փնտռելէ յետոյ զայն իր սրարշաւ, գիտուն ու տենդաշար արձակին մէջ, կը կազմենք կամաց կամաց, գիծ առ գիծ իր մեռեալ ու վսեմականօրէն ազնուական երիտասարդի դէմքը։

Տրտում իր ամբողջ անձովը, բայց տրտմութեամբ մը՝ որ կուգայ կեանքի լուրջ ու որքա՛ն վսեմ ու ողբերգական ըմբռնումէ մը, անընդհատ հրկիզուելով այս մեծ ու սքանչելի հրդեհէն որ կեանքն է, արշաւասոյր անցնելով իր տենչանքներու քառուղիներէն ու ինչպէս ինք կ'ըսէ խորտակելով իր համբերութեան հովանոցը, բարձրանալով հեղձամղձուկ իր շրջապատէն՝ ստեղծելու համար տեսիլքներու ու ներշնչեալ արշաւանքի երկրորդ կեանք մը, բայց չվախնալով խուժանէն՝ թզուկ ու սովորական մարդոց եւ ծամածուռ կլափով հոպիտներու, որ այնքան շատ էին այդ դէշ օրերուն եւ որ այնքան լիբր են այսօր եւս,— երբ պատմութիւնը մեզ կ'ենթարկէ վերջնական փորձի մը։

Բայց այսօր, հարկ է ձգել ուրիշներուն,— իր անմիջական ընկերներուն, որ անմիջական երեցներն են այսօր — իր այնքան սիրած լռութեան մէջէն եւ յիշատակի մառախուղէն՝ իր անաղարտ ու տրտում պատկերը դուրս հանելու քաղցր հոգը։ Ու հարկ է որ երկրորդ կեանքով մը շողայ ան, այդ տեսլահար ու ազնուական տղու դէմքը, այս ժամին մէջ, ուր ազատ մարդիկ անընդհատ կը խանգարեն մեր եղերական գնացքը։

Ու մենք, հարկ է որ առանց յուզումի ծանօթացնենք քաղաքացին, որ ինք եղաւ, բանաստեղծը՝ որ պիտի մնայ, հակառակ մարդոց տգիտութեան, իր զգայուն արձակին մէջ, մերթ գրեթէ մոլեկա՛ն ու մերթ կարկաչուն եւ ուղխինաչոս լեզուով, ուր միտքի անակնկալ ցայտումներու գեղեցկութեան կը միանայ, քնարական քաղցրաթրթիռ շունչ մը եւ տեսլահարը՝ որ մինակ է իր հոգիին լուսաւէտ դաշտերուն մէջ, հեծած իր անհանգիստ ու հըպարտ երեւակայութեան նժոյգին վրայ, որ կը ղրոշէ ինչպէս առասպելական պարմանի կարմիր ու սպիտակ երազներուն հեւացնող քառուղիներուն վրայ։

Ու յետոյ կայ մարդը վերջապէս որ կ'ունկնդրէ վրիժաբեր ազատութեան յաղթական ձայնը եւ որ երբեք, մտքի մարդին մէջ, չի յապաղիր «աջին ու ձախին դաւաճանութեան առջեւ» ինչպէս ինք կ'ըսէ։ Մէկը՝ որ շրջապատի աղտեղի ու հողակոյտ ափերէն կը բարձրանայ ստեղծելու համար իր մթնոլորտը։ Ու երկրի կեղեւին վրայ ապրող ամէ՛ն արարածի և ամէ՛ն աղմկարարի տրուած չէ ասիկա։ Որովհետեւ, հակառակ ընթացիկ կարծիքին, բացառապէս հազուադէպ են անոնք որոնց կեանքը յարատեւ ստեղծագործութեան մը նման կը շողայ մութին մէջ, կամ ինչպէս կապոյտ կղզի՝ կը ցցուի ալեկոծ տարերքին դէմ։

Գուցէ ոմանք շատ պայծառ ու շատ անիրական գտնեն այս տղան որ մեր մտածումէն կը յառնէ, մեր կեանքին մէջ իսկ, երկրորդ ու աւելի ուժգին կեանքով մը ապրելու համար։ Գուցէ իր ընկերները մտածեն, որ մտքի բնական խանդավառութեամբ մը զայն կը վերածենք քաղցրադէմ ու հոլարձակ հերոսի մը ինք որ մտքի ազնիւ, բծախնդիր ու ճշգապահ աշխատաւոր մը եղած է միշտ։ Բայց ո՞վ է մեզմէ ան, որ կրնայ առօրեայ ընտանի յարաբերութիւններուն, հպումներուն եւ դժնդակ հոգերուն առթած յոգնութենէն լրիւ կերպով ազատիլ՝ գիտելու ու զգալու համար ամբողջ շքեղ հըպարտութիւնը այսպէս գունատ տղու մը կեանքին։ Անհրաժեշտ էր տարածութիւնը որ կը լեցնէ մեր ակնարկը ու ժամանակը՝ որ արձաններուն իսկ կուտայ իրենց հանդարտ եղելութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլար գիտել զայն, իր
հպարտութեանը մէջ։ Ու մ
մեր սերունդին տրտում կե
ամէն օր դարանակալ կ
սպասէ մեզ, գուցէ անհրա
կ'ըլլանք, նաե՛ւ մեր սպառ
բարձր հայրենի արժէքն
դաշաս կորուստը մեր զու
տասարդութեան, որպէսզի
ամբողջ ստոյգ շնորհը իր
որ կը հնչէ ազնիւ մեռած

Հետեւաբար, մենք կը
ան կեցած է ամբարձիկ
ինչպէս կը տեսնենք մենք
ո՛չ թէ իր միւս կեանքով
ականատեսները այսուհան
դաղատանքով ու սիրով կ
տրտում ու վէս գեղեցկու
կը ցայտէ մեր մտածումէն
իր շատրուանը, սլացիկ
դաշար, նայելով «մարդ
յաղթանակներ»ուն, գլխա
սպասումը կախաղանին վր
յանալով, վազելով, հրկի
անձկութիւնները, իր շառ
կայութեան ափունքներէն
գեղ բարձրացող տղուն
վարսերը հովին ու լափելով
ծութեան աղի բուրումը,
ապառնի քաղաքը խուզարկ

* *

Ու աչալսիկ անընդհ
թացքի մէջ եղող, բարձունք
ձունք խոյացող, բայց ո՛չ
վերջացող, միշտ ծովախ
ներքին ալեկոծութեան
պարզած իր ազատասէր
ռազաստները, սուրալով ան
երիտասարդ կեանքին մէջ
գտնենք խանդավառութեան
մաթիւ պատճառներ։ Եւ
հարկ կը զգանք թուումը

Ու նախ, խորունկը իր
հպարտութիւնը՝ որ չախորժ
րութենէ եւ չի դարպասեր
զին։ Ահա՛ մտաւորական
կեցուածք մը, որ ամբողջ
գրաւէ՝ այսուհանդերձ փոդ
զարթուն ու զարմանալի
սիրող մեր հոգին։ Երբ ու
իրենց խարխուլ ու քանիօն
ւեր փառքը կը բարձրացնեն՝
ու թացիկ շուայտութեամբ մ
պասելով այս արիւնակոծ ու
բաբախտ բազմութեանց, երբ
ներէ ի վեր իրենց սուտ ու
զավիղ բառերուն դէշ անձր
հեղուն մեր վրայ, երբ իրենց
սուաղ ու ծուռ բերնով կը
ձայնին բոլորին հետ, որպէսզ
ուան մատեաններուն մէջ ու
— ծուրիկնե՛ր— իրենց պղտ
կիւնը,— որ չպիտի ունենան,-
կարծր ու անմխտելի ստուգու
մըն է որ կը ցայտէ իր բ
տեղծ-քաղաքացիի արժատակա
դէպի Հայոց երկիրն ու այս
տուած ժողովուրդը։

Եւ ո՛չ մէկ սուտ աղապա
ո՛չ մէկ ընթացիկ գրութիւն,
ինքնակոչ մարգարէի պատիր
կանք իր սիրոյ մէջ։ Կարդացէք
տորանը», որ ցուրտ դայրոյթ
կը հարցապնդէ պատմութիւն
ժողովուրդը կը հրաւիրէ բոնու
ու գիմադարձութեան։ Ու այս
յօդուածին մէջ կը զգաք իր
բուռը հպարտութիւնը, որ կը
բացնի եւ որ չուզեր արտասա

Այսպէս է Գեղամ Բարսեղ
Քաղաքացի՞,— բայց այս
անտարակոյս։ Ու ո՛չ թէ բ
թիւ ուրիշներու նման դիւրին
ծութեամբ մը, հաճութիւն մը
կը սողայ իշխող գաղափար
դըրշապարին տակ, այլ ամբ
գիտակցութեամբ մը որ կը լ
բէ իր նախադասութիւնը, որ
կը մղէ գաղափարական բունկ
րու, մտքի բնութեանց ու տ
բական սիրոյ, որ սկիզբն է
չութեան։

Քաղաքացի, նաեւ որով
կը զգայ որ քաղաքականութ
ուրիշ բաներ ըլլալէ առաջ,
ուսեստն է կառավարելու ծով
ւալ բազմութեանց արշաւը
առաւելագոյն ազատութիւն,
ծագործութիւն ու գեղեցկութ
Որ իր մեծ ու ահեղ ձեռքերուն
կը վարէ ազգերն, իրենց գալա

ներով ու հունի մէջ կը նետէ գաղափարներու սանձարձակ հեղեղը։ Ու հոս, ան արագ, գրեթէ բիրտ հատուածականութեամբ մը, դեռ սկիզբէն իսկ, դիրք կը բռնէ խրամատին այս կողմը, ընդդէմ բոլոր ապիրատ բռնութիւններուն։ Ու ինչպիսի՜ յանդուգն երիտասարդութեամբ մը։

Ու բացարձակապէս ոչինչ կը նշանակէ, իր միւս կեանքի ընթացքին, խմբագրական սեղաններու վրայ, հասարակ լրագրողներու հետ, իր հանդէս բերած գուցէ բարեհամ, բայց արհամարհական լռութիւնը։ Իր շարժումներու հեզութիւնը ու խաղաղութիւնը իր առօրեայ բառերուն։ Ուրիշ են խառնուածքները որ կը տոկան ամենօրեայ փառնումի, ամուլ գետնի վրայ շռայլօրէն թափուած անվկանդ քարոզչութեան։ Անոնք առաջին շարքայիններն են ու զինուորեալները յեղափոխական ալեկոծութեանց։ Մինչդեռ ի՛նչ որ զինքը կը յատկանշէ՝ հպարտ ու յառաջընթաց մտաւորականի ազնուապետական կեցուածք մըն է, որ ոչինչ ունի նուիրապետական, այլ պարզապէս արտայայտութիւնն է հոգեկան ազնիւ ու տրտում վիճակի մը։ Եւ որ խոտելի չէ։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

«Բայց այդ հոգին (հայ) կիսամերկ է եւ ուրացուած, ինչպէս առաքելական մեծութիւնները։ Ատենն է ուրեմն, անոր դառնալու զայն ճանչնալու, եւ երբ ճանչնանք զայն՝ պիտի սիրենք զայն»։ (ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, էջ 16)

Սրբազան ու տարօրինակ լոյսի մը նման անթափանցելի մնաց Գեղամի համբաւը ու անխոցելի հեռաւոր, մեր այս վերջի տարիներու գրական սանձարձակ ասպատակութեան մէջ։ Անոր ընկերները անգամ գովելով հանդերձ զայն, կը սահէին շարունակ, խորհրդաւոր լռութեամբ մը։ Արծուաթիւ փայլակի մը տակ տեսնուող հոյակապ ու սարսռեցուցիչ շէնքի մը պէս կը տեսնէինք Գեղամը՝ մերթ ընդ մերթ։ Ամէնէն գեղեցիկ լոյսը եկաւ ինծի «Բարձրավանք»էն։ Ոտանաւոր մըն էր ան ղրուած՝ Գեղամով հմայուած եւ անով ալիշաւորուած ընկերոջ մը կողմէ, որ բացառապէս հասած է հող սերերուն ամէնէն վսեմին։ Խոր էր անոր եւ անոր սերունդին պատկանող տղոց յարգանքը Գեղամի հանդէպ, որուն մտքի եւ սրտի ուժերուն հզօրապէս միացումը կ'արթնցնէր բարի ու չար նախանձներ։

Գիրքը սակայն, որ հրապարակ կուգայ վերջապէս, մեզ կը դնէ դէմ դիմաց՝ Գեղամին հետ, ցրուելով վերջնապէս՝ ան որ հատուածական, ցանուցիր եւ անմատչելի գործերուն շուրջ ունեցած մեր սահմանափակ կամ վերապահ համակրանքը։ Կը հրաւիրեմ սերունդս դառնալու զայն, տղաք որ առիթ չունեցան մեր գրականութիւնը ճանչնալու եւ անոնք մանաւանդ որ կը գրեն աջին ու ձախին, քայքայելով ամէն բան, տարուած իմաստակ ախտէ մը։ Ես, ինքս կը բերեմ ահա այստեղ իմ զգլխումներուս է՛ն մեծը։

Խրոխտ, ազնուական եւ անկեղծ այդ տղան, որ նոր է ինծի համար, կը բացուի տեսիլներուս հեղուկին մէջ, երիքովեան վարդի մը պէս, որուն չոր, ծրարուած, թնճուկի մը, կմախքի մը, նիհար մատներուն պէս կծկուած ոստերը կը ջղապրկուին ջուրին հանդիպումէն ու կը բերեն յաւերժական կանաչութիւն մը։ Յաւերժական՝ դարձեալ, ինչպէս շատրուանը զոր զմայլելիօրէն երգած է Գեղամ՝ բնութիւնը արուեստականօրէն ընդօրինակող ջուրի այդ ցայտքը, որ կը բարձրանայ ու կ'իյնայ, կը փշրուի, կը թափի կէս ճամբէն՝ քայքայուելով ցանցնուելով իր շուրջը, եւ որ պիտի բարձրանայ ու թափի ու քայքայուի շարունակ, այն վեհութեամբ եւ ադամանդի նոյն գունաւոր փալփլուքով, որքան որ ալ փոխուի իր մարմինին կամ կեցուածքին ճարտարապետական կառուցուածքը, դարերու ընթացքին։

Բանաստեղծ է Գեղամ ու մտաւորական։ Այս երկու մարդերը քիչ անգամ կը գտնեն իրար նոյն մորթին տակ, համահաւասար կերպով։ Ու քիչ անգամ կը պատահի որ այդ երկուքին համերաշխութիւնը աճի ու մեծնայ հոգեկան ազնուական խմորի մը վրայ, որով կը յատկանշուի Գեղամը։ Տենդոտ ու մաքուր, յորդ ու խրոխտ, անկեղծ ու ազնուական ուղեւոր մըն էր ան՝ մեծ ու մթին ուղիներու, որոնց վրայ քիչերը գացած են։ Մոնազնի իր երազները կ'արծարծէ ան՝ անտառի մը մէջ որ մութ է ու ցուրտ։ Կը սպասէ ու կը յուսայ լաւ օրեր, յաղթանակ մը՝ ինքզինքին վրայ։ Փառքը զոր կը սպասէր ան ամէնէն արդարներէն եւ ամէնէն սուրբերէն էր։ Անոր աչքերը կը տառապէին առաւելապէս հոյակապ տեսիլքներու եւ իրական բարձրացման մը կարօտէն։ Որովհետեւ չափազանց գիտակից իր եւ ուրիշներու ուժերուն՝ իր եւ ուրիշներու յաւակնութեանց, չէ յանձնած ան՝ ինքզինքը, պզտիկ գովեստներուն եւ պզտիկ աշխատանքներուն, շուրջի ճղճիմ ու խլրդային դաւաճանութիւններուն։ Հսկայական բագուկներ կ'երկարէ ան, դէպի իր տենչանքներու քառուղին որ նոյն ատեն կ'երկարէ հոյակապ բագուկներ, ընդունելու համար բանաստեղծը, իր այդ երազուն եւ առնական ամուսինը, որուն ծարաւը մեծ է եւ ողբերգական, որուն քալուածքը շփոթ՝ բայց շատ անվախ։

Ըմբոստ մըն է ան՝ իր ու շուրջի ճղճիմութեանց դէմ եւ երբեմն երկիւղած հաւատացեալ մը արեւմուտքի վեհութեան, Կուռմոնի, Մալարմէի, Ռոտէնպախի եւ Վէրհառնի... յառաջապահ մտաւորականներու ընկերութեան եւ մարդկային ազնուականութեան։ Ու յառաջապահ մըն է ան՝ նոր, գալիք Հայերուն եւ ապառնի մարդկութեան համար քրիստոնէականօրէն զոհաբերուող եւ հեթանոսօրէն վարդապետող։ Ու գիտակից՝ իր արհաւիրքի օրերուն ու իր մեծ կոչումէն կը տառապէր ան՝ հազար ու մէկ խորհուրդներով, հպարտութեամբ մը որ կը զգուշանայ նոյնիսկ զբաղեցնել մեզ՝ իր ցաւերով, զարնուելով շարունակ ազգային նեղ շրջապատին եւ իր ներքին տկարութիւններուն, կառչած առնական ու վսեմ յոյսի մը, որ կը հակի գիտակցաբար թերեւս՝ դէպի անբնական իրականութիւն մը։

Խելացի այս անկեղծութիւնը կը տանի հոգին, կը հասցնէ զայն բազմաթիւ ներքին անկարգութիւններու եւ փլուզումներու։ Եթէ ողջ մնար Գեղամ քանի մը տարի եւս, մենք պիտի ունենայինք հաւանաբար մեր գրականութեան մէջ զմայլելի, երեւոյթ մը։

Անոր համար է որ նկատուած է ան՝ իրաւացիօրէն կիսատ մնացած գործ մը եւ ոչ թէ անոր համար որ տկար են մինչեւ մահը իր այդ տուածները։ Մենք քիչ անգամ հանդիպած ենք ընդհակառակն մեր մէջ «Անդրադարձում»էն «Տենչանքներու Քառուղին»ին հաւասար էջերու։ Առաջինին մէջ, զարմանալիօրէն արդիական, Գեղամ կը մատնէ մեզի իր ներքին թնճուկը, այն որ կ'ուզէ ապրիլ եւ չուզեր, որ մեղք մը կը համարի վարդապետելը, բաղդատելով պատանեկութեան մը հետ որ վսեմ էր, մաքուր ու աւելի բանաստեղծ՝ իր չարտայայտուած վիճակով իսկ։ Տխուր ենթադրութիւններու կրնայ տանիլ մեզ այս կտորը որ կը յիշեցնէ իր խորքով Ինտրան։ Երկրորդին մէջ կը վերածնի ան իր մոխիրներուն մէջէն, կը կանգնի դարձեալ խրոխտ դարձեալ քաջ, քաջերու բազմութեան մը կողքին։ Կ'արշաւէ նորէն, (կը նախակարապետէ յետ պատերազմեան հոգեբանութիւն մը)։ Հակառակ իր բոլոր յոռետեսութիւններուն, անարժան գտնելով հանդերձ իր շրջապատը իր այդ զոհաբերումներուն, տարուած՝ անգութ ու անծանօթ կամքէ մը, իբրեւ մեծ ներշնչեալ մը որուն համար գրականութենէն աւելի ներքին ապրումներն են կարեւորը եւ որուն համար արտաքին իրականութենէն աւելի ներքին գերիրականութիւնն է կարեւորը։

Այսպէս է ուրեմն որ ան՝ փրցուցած է բոլոր իրական պատկերները իրենց արմատներէն եւ տարած տարածած է զանոնք ներաշխարհի մը մէջ, ուր ընթերցողը զգացական որոշ փորձառութենէ մը յետոյ է միայն որ կրնայ հասնիլ։

Զի առաջին նայուածքով մը Գեղամ կ'երեւայ մեզի տարուած՝ քիչ մը Զարդարեանի պոռոտ ոճէն, իբրեւ սիրահար մը՝ խոշոր, հին ու վերացական բառերու։ Առաջին դատումով մը կը տեսնենք զայն միայն իբրեւ լեզուի վարպետ մը, որ է արդարեւ, բծախնդիր ու խղճամիտ, ճշգրիտ ու տեղ տեղ նիւթերուն համապատասխան «ֆոնէթիքով» մը, որ կը զգացնէ մեզի շատրուանին ցայտքը, ատրաշէկ գամերուն կայծկլտումը, ձիներուն ծուէն ծուէն իյնալը ու ձիերուն վազքը։

Աշխատած է Գեղամ արդարեւ եւ շա՛տ ոճին համար, բայց ասիկա չէ եղած նպատակ ու մեկնակէտ ինչպէս տեսանք շատերու մէջ, որոնք զոհեցին շատ անգամ, խեղդեցին մտածում մը չըսուած ձեւով եւ հետեւաբար «փրէսիէօզ»ով ըսելու համար։

Կան անտարակոյս աւելորդ ու փրփրուն մասեր, ինչպէս կան մեր ամէնէն սիրուած եւ վաւերական բանաստեղծին՝ Վարուժանին մէջ։ Կան անտարակոյս տկար ու թոյլ կտորներ ալ։

Բայց դատաստանը կը հակի միշտ դէպի անոր առաւելութիւնները, որովհետեւ կը զարմացնէ ան զիս, իր կանխահասութեամբ, իր անխոնջ աշխատանքով եւ իր ծաւալուն մտքով։

Իր արեւելքի ու արեւմուտքի հաւասարակշիռ խառնուրդով, մեկուն եւ միւսին մէջ տարածած իր ազգային ու միջազգային արմատներով (բացառիկ երեւոյթ մեր մէջ), իր տեսիլքներուն թաւչութեամբ, իր պայծառ խաւարով որ ադամանդներ կը կերտէ եւ այդ բոլորին հետ, արուեստագէտի այդ վսեմ խառնուածքին հետ քալող քաղաքական ու գրական քննադատի ճշգրիտ եւ ազնիւ դատաստաններով։

Տարիներով փնտռելէ վերջ արձակ բանաստեղծութիւնը, որուն տարրական ըմբռնումն իսկ չունինք, կը հանդիպիմ ահա Գեղամին ու կը տարուիմ անով, անոր «Երգեր Ցայգերէն»ով, անոր հեռաւոր ու առաքելական շունչով որ կը բխի անզգօրէն ու անսպառօրէն մինչեւ ոսկորներուն ծուծը քամուող յորդառատ, ռեմպոյական հոգիէ մը։

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԲԱՄԲԱԿ ԿԸ ՓՃԱՑՆԷ

Մինչ ամերիկեան բամպակի սպառումը ամբողջ աշխարհի մէջ չանցնիր 13—14 միլիոն հակը, այս տարի հին մթերքով եւ նոր բերքով Ամերիկա պիտի ունենայ 24,5 միլիոն հակ բամպակ։ Այս գերարտադրութեան գինները սահմանափակելու համար, ագարակներու սէնթիքան խնդրեց ամերիկեան 14 կառավարութիւններէ որ բամպակի մշակներուն յանձնարարեն փճացնել բերքին քառորդը։

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ
ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԸ, ԻՐ ԼԵԶՈՒՆ

Մեր գրողներուն մեծամասնութիւնը կը բնակի թերթերու խմբագրութեանց մէջ։ Գեղամ Բարսեղեան ամենեւին դուրս չէ եղած այդ տունէն։ Ու կը զարմանաս, որ այս օժտուած տղան ինչո՞ւ երբեք տանիք չելաւ քիչ մը։ Մանաւանդ Հուրիյէթէն յետոյ, երբ խանդավառութիւններու, խենդութիւններու եւ խոյանքի այդ շրջանին՝ անհրաժեշտ էր մեզի առաքեալը, որ գար նստած՝ ալիքի մը վրայ, մազերը հովին, աչքերը վարդով լեցուն։

Գեղամ Բարսեղեան հեքեաթին այն տղան է, որ կը կենայ դրան ետին, երկչոտ, դողահար, համեստանակ։

* * *

Մեր գրականութիւնը աճեր է միշտ թերթի մը հովանիին տակ։ Ա. Արփիարեանի սերունդը, ուրիշ անունով՝ մեր իրապաշտ դպրոցը, հասակ առաւ «Հայրենիք»ի քղանցքին տակ։ Գեղամ Բարսեղեանի սերունդն ալ՝ «Ազատամարտ»ի շուրջը։ Կարգ մը աւանդութիւններ «Հայրենիք»էն փոխանցուեր էին «Ազատամարտ»ի։ Նախ սէրը գաւառին, յետոյ՝ կենդանի լեզուին։ «Սուրհանդակ» փոխանցման գիծ մը եղաւ միայն։

Նորութիւնը, զոր կը բերէին Գեղամ Բարսեղեան եւ իր ընկերները «սէնպոլիզմ»ն էր, պարզապէս Mercure de Franceի գրականութիւնը, կամ Կուռմոնի շունչը։

Սէնպոլիզմը սխալ հասկցուած է մեր մէջ։ Ֆրանսայի մէջ սէնպոլիզմը կը համարէին «հոգեվարք ռոմանթիզմին վերջին ազնուութիւնը»։ Արդարեւ, սէնպոլիզմը գրական այն դպրոցն էր, ուր անհատը ներշնչման կը մտնէր՝ պարպելու համար իր ենթագիտակցական հարստութիւնն ու շնորհքը։ Երաժշտական *խորհրդապաշտութիւն* (mysticisme) որ թաթխուած էր տխրութեամբ։ Եւ ինչպէս ռոմանթիզմը, սէնպոլիզմն ալ իր տխրութիւնը կ'առնէր անդրմանշեան եւ անդրհռենոսեան երկիրներու մշուշէն եւ աստուածաշնչական հոգիէն, մինչեւ իսկ սլաւ երկրին *ունայնապաշտութենէն* (folie nihiliste)։ Սէնպոլիսթները բնազանցական գրականութիւն կ'ընէին պարզապէս։

Հայ սէնպոլիսթները հետեւեցան միայն անոնց թեքնիքին, որ լեզուական երաժշտութիւնով մը կը փորձէր տալ ու թելադրել խորհրդաւոր պատկերներ։ Ի վերջոյ պատկերներու սէրը վերածուեցաւ խորհրդանշաններու հանդէսի մը։ Բառերն իսկ դարձան խորհրդանշաններ։ Այդ այն շրջանն է, երբ սկսան բառերը գրել գլխագիրով։ Արեւելեան հին սէնպոլիզմն էր այդ, որ մուտք կը գործէր մեր գրականութենէն ներս։ Ընդհակառակն, եւրոպական սէնպոլիզմը բոլորովին կը ջնջէր գլխագիրն ու կէտադրութիւնը, որովհետեւ իրեն համար լեզուն ստեղնաշար մըն էր միայն։

● Գեղամ Բարսեղեանի գրականութեան մէջ՝ ձայնական կամ երաժշտական արուեստը տեղի կու տայ խորհրդապատկերային արուեստին։ Եւ այս՝ երկու պատճառով։ Նախ, — Գեղամ Բարսեղեան, իբրեւ արեւելքցի, չէր կրնար սիրել եւրոպական ձեւով ստեղծուած պատկերը, որ արդիւնք է զգայախաբութեան, մինչ արեւելքի մէջ պատկերը լոյսի խաղ մըն է անպայման։ Երկրորդ, — ինչպէս բոլոր ճնշուած ժողովուրդներուն մէջ կը կատարուի, ազատութենէ զրկուած հոգին ինքզինք կ'արտայայտէ խորհրդանշաններով։ Ահա թէ ինչո՛ւ Գեղամ Բարսեղեանի լեզուն գեղազարդ գրքի մը կը նմանի, եւ իր արուեստը թեւը կու տայ նախ նկարչութեան, յետոյ միայն երաժշտութեան։

Պէտք չէ մոռնալ, այստեղ, թէ այդ լեզուին մէջ կը պառկի աղուոր առնականութիւն մը։ Մանչու լեզու մըն է գործածած անիկա, մանաւանդ իր հրապարակագրութեան մէջ, որ գիտէ կռուիլ, խարազանել, նոյն իսկ հայհոյել։ Կը կարծեմ թէ Գեղամ Բարսեղեանի հետ երիտասարդութի՛ւնն է, որ կը մտնէ գրի ասպարէզը։ Առաջ, պէտք էր մօրուք ունենալ եւտէրտէրիբերան։ Սովորութիւն էրեւպէտք էր ծանօթ ըլլալ շողոքորթելու, աժեն-չաժենը օրհնելու, մանաւանդ հարուստները պանծացնելու եւ անտաղանդ մարդիկը գովելու արհեստին բոլոր նրբութեանց։ Գեղամ Բարսեղեանի լեզուն հեգնել ու խայթել չի գիտեր, բայց լաւ կը ծեծէ իր զոհը։ Երբեմն այնպիսի տիտղոս մը կու տայ, որ հայհոյութենէ մը աւելին կ'արժէ, պարզապէս կը սպաննէ։

Իր սերունդով կը սկսի սովորութիւնը հայհոյելու Փղշտացիներուն։

Երիտասարդնե՛ր, ծանօթացէ՛ք.—

Գեղամ Բարսեղեան, բիւրեղ երիտասարդ մը մեր գրական տունէն

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՊԷՐՆԸՐՏ ՇՕ

Խորհրդային թերթերը այս օրերուս լեցուն են աղմուկով եւ աղակներով։ Ուրախութի՜ւն, ուրախութի՜ւն։ Որովհետեւ Պէրնըրտ Շօ կարմիր երկիր է գացեր եւ գովեր փառաբաներ է բոլշեւիկեան բաները։ Կը ճանչնանք Պէրնըրտ Շօն,— տաղանդաւոր գրող է, բայց մանաւանդ ապուշները զարմացնելու եւ ապշեցնելու գաղտնիքին ալ տէրն է։ Յաճախ մարդ չի հասկնար թէ իր գովեստը ծա՞ղր է, կամ իր ծաղրը գովե՞ստ է։ Անշուշտ բոլոր բաները չեն արձանագրեր խորհրդային թերթերը։ Ֆրանսացի օրագրող մըն է, այս անգամ, որ կը պատմէ թէ, այցելութեան մը ընթացքին, Պէրնըրտ Շոյի կը ներկայացնեն, ինչպէս միշտ, այցելուներու տոմարը, րէքլամ մուրալով։ Պէրնըրտ Շօ կը գրէ. «փա՛ռք տուէք Աստուծոյ համեղ ճաշէ մը ետք»։

Ի՞նչ, այդքան դժուա՞ր է համեղ ճաշ մը ընել Ռուսիոյ մէջ։

Ուրիշ առթիւ մը կը գրէ.— «Հայրս շատ կը խմէր, իսկ ես շատ կ'աշխատիմ։ Երբ հնգամեայ ծրագիրը վերջացնէք, լաւ մը հանգչեցէք»։

Պէրնըրտ Շոյի հեգնութեան ուժն ու իմաստը հաճելի՞ է արդեօք Ռուսերուն։ Լունաչարսկի «իզվեստիայ»ի մէջ կը վերլուծէ իրլանտացի վիպագրին ոչ միայն կարողութիւնն ու վայելած համակրանքը, այլ նաեւ անոր հեգնանքին խաղերը, եւ, քիչ մը սկեպտիկ, կ'աւելցնէ թէ Պէրնըրտ Շոյի այս դիւրին գովեստները, բոլշեւիկեան բաներուն մասին, վաղը կրնան նոյնքան դիւրութեամբ խիստ քննադատութիւններու փոխուիլ դարձեալ այդ նոյն բոլշեւիկեան բաներուն մասին, բայց այս բացատրութիւնն իսկ չի՞ նշանակեր միթէ, որ Պէրնըրտ Շոյի կարծիքները երկդիմի են, այնպէս որ կարելի է վիպագրին գովեստներուն տալ դառն քննադատութեան մը իմաստը։

Մի՛ ուրախանաք, բոլշեւիկներ, եսապաշտ Պէրնըրտ Շոյի համար հաճոյք է երգիծել միամիտները։

ՇԱՏՐՈՒԱՆԸ

ԽՄԲ.— Այսօր լոյս կը տեսնէ Նահատակ Գրողներու Բարեկամներու Հրատարակութեանց Դ. հատորը, ողբացեալ Գեղամ Բարսեղեանի ամբողջական գործը։ Ստորեւ՝ հատուած մը Գեղամի գրականութենէն, որուն նուիրուած է «Յառաջ»ի այս թիւը.—

Ջուրի վճիտ ցայտքը կը բարձրանայ խրոխտանքով. ծաղկեթաղարներով շրջանակուած բոլորշի աւազանին գոգը՝ վերամբարձ ծորակէն դուրս կը փախչի շատրուանին ջուրը, եւ, վէս ու անվեհեր, կը բարձրանայ։ Ու կը գլուի, կը ցրցքնուի յետոյ. երբ անծանօթ ուժէ մը մղուած ջուրի նուրբ ու սեղմ ցայտքը կը բղխի ու շեշտակի կը ճեղքէ օդը, արծուաթիւ արագութեամբ կը սլանայ դէպի վեր՝ յանկարծ կը յոգնի իր թափին մէջ, կը թուլնայ, կը ծիւղաւորուի, կը տարածուի. այն ատեն ահա բարակ, քնքուշ անձրեւ մըն է որ կը տեղայ՝ դէպի վար այս անգամ. Ջուրը այդ ամենաբարձր կատարին վրայ անօսրացած՝ վասն զի կը տարողնի իսկոյն, կը քակուի թել առ թել, բիւրաթեւ՝ անհամար կաթիլներ, ծաղիկ, քաղցրիկ, թեթեւ կայլակներ, հեղուկ ու թափանցիկ զանակներ կ'իյնան՝ կը թափին, կը թափթփին շարունակ, անվերջ։

Շատրուանը կը սերմանէ. իր պսպղուն հունտերը կը ցանցնէ աւազանին ջուրին մէջ, որ կ'ակօսուի ու կը խռովի. վայրկեան մը չի կրնար իր միապաղաղ անդորրութիւնը գտնել, վասն զի մշտապէս կը հարուածուի այն պզտիկ տարափէն որ չընդհատիր բնաւ։ Իր դէմքը հազարումէկ կնճռոտութիւններ կ'ուրուագծէ, հազար ու մէկ արտայայտութիւններով կը փոփոխուի ընդմիշտ. իւրաքանչիւր կայլակի հպումին տակ՝ փոքր շրջանակներ կը կազմուին, որոնք կը լայննան անմիջապէս, մինչեւ անորոշ ըլլալու եւ սրբուելու աստիճան. ու այսպէս՝ կրկին եւ եւ, անդադրում։

Ու ջուրի այս թարմ բողբոջման, ջուրի այս մշտառոյգ, կենդանի ու յարաշարժ ծաղկեւորման մէջէն՝ ահա հիմա արեւու շառայլ մը՝ ծառին սաղարթներէն սպրդելով մուտ կը գործէ՝ կը պրիսմակուի. ու այն ատեն կենաշխարհային մթնոլորտ մը կը ստեղծուի շատրուանին մէջտեղ. իրարու ընդելուզուած, գրեթէ միաւորուած բազմազան գոյներ կ'ընդնշմարուին ջուրի խուրձին մէջ, ծիածան մը կը դողդղայ, եօթնգունեան հիւրիկը կը փթթի տժգունօրէն ու բիւրեղներ, բիւրեղացումներ թռչուն ժայթքերով կը փալփլին՝ ջուրի, արեւու ու ծիածանի այդ մոգական հրաշալիքին մէջ։

* *

Անապակ եւ ուժգին տաղանդն իսկ չէ՞ թուիր ըլլալ շատրուանի այս ժայթքը. չէ՞ որ ան ալ կը բղխի միեւնոյն ինքնաշարժ մղումով, կը բարձրանայ միեւնոյն թափով, ու յետոյ իր բարերար ներգործութիւնը կը տարածէ, կը համասփռէ չորս բոլորքը։ Ա՛ն ալ, ինչպէս շատրուանին ցայտքը՝ նախ սեղմ ու ինքնամփոփ՝ երբ փայլակնային արագութեամբ կը յայտնուի, ու սիգապանծ թռիչքով մը իր գագաթնակէտը կը հասնի՝ չէ՞ որ ա՛լ իր դերին մէջ կ'ըլլայ. սերմնացանի դեր, որ կը կայանայ մտքի հունտերը ցանցնելու շարժուձեւին մէջ։

Ա՛ն՝ ճշմարիտ տաղանդն ալ չէ՞ որ մինչեւ իր բարձրանալը՝ միեւնոյն սարսուռները կ'ապրի, բայց այդ սարսուռներով կ'ոգեւորուի, ու յետոյ կը տեղայ իր արգանդին մէջ յղացուած տարրերը, կը ցանէ զանոնք իր շուրջը — սերմեր՝ որ կը վրդովեն իր շուրջի մարդիկը, կը ցնցեն զանոնք, ինչպէս շատրուանին ջրացայտքը կը վրդովէ աւազանին ջուրը։

Ու այդ գիրքին, այդ բարձրութեան մէջ չէ՞ որ փառքի ծիածանը կը շրջապատէ տաղանդն ալ, ինչպէս ահա զարդարած է շատրուանին ջուրը։

* *

Ահա անիկա՝ այդ ջուրի ցայտքը՝ կը բարձրանայ միշտ, հաճոյք պատճառող սլացքով մը թափ կու տայ ու կը բարձրանայ։ Իր տենդը, իր յուզմունքը ունի ան, այդ ջուրը. անվկանդ ու մշտանորոգ կենսունակութիւն մը կը խայտացնէ զայն. կ'արհամարհէ ան ամէն բան. իր հպարտ եսին գիտակցութեամբը կը խանդավառուի. իր գոհացումը կը գտնէ հոն՝ ուր իր ամենաբարձր գէնիթին հասած ըլլալ կը կարծէ, եւ երբ կը հասնի այդ կատարին՝ իր ոյժերուն փթթինազեղ ծաղիկները կը թօթուէ, կը ցրցքնէ։

Շատրուանին ջուրին ցայտքը վեր կը սլանայ միշտ, ջինջ ու անապակ՝ ինչպէս ստոյգ տաղանդը, եւ սեգ ու հպարտ՝ ինչպէս արծիւը։

(Սուրհանդակ, 1905)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, Գրեց՝ Սուրէն Բաբախեան, Պատկերազարդ, Հրատ. Սահակ-Մեսրոպ տպարանի, Գահիրէ, 1931, Գին 12 ֆրանք։ Հասցէ Imp. Sahag-Mesrob, 25 Chareh Tevfik, Le Caire (Egypte)։

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»
Լոյս տեսաւ Ն. Գ. Բ.ի առաջին շարքին չորրորդ հատորը
ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ ամբողջական գործը
Արձակ էջեր, պատմուածքներ ու զանազանք

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ
Այսօր կիրակի Քլամառի անտառին մէջ
կը խօսին՝ Պ. Պ. Կ. ԳԷՈՐԳՋԱՆԵԱՆ և ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
ընծրեւի պարագային ապաստարան:
Հաղորդ. միջոցներ.— Hôtel de Ville կամ Porte de Versaillesէն առնել Թիւ 89 ճանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիւրինի Հայր. միութեան կողմէ: 22 Օգոստ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ-Զոլաի շքեղ սրահին մէջ:
Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի կը ներկայացուի
ՇԻԼԼԷՐԻ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ

IMPRIMERIE - **MASSIS** -ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

39.— ԽՆԴՐԱԳԻՐՍ ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ Կ'ԸՆԷՐ...

Յաջորդ օրը դարձեալ բանտ գացի, բանտապահներու պետին մօտեցայ, եւ հարցուցի թէ ո՞ւր է հայրս, կ'ուզեմ անպայման տեսնել: Նոյն կոպտութեամբ պատասխանեց:

— Հայրդ ոստիկանատունն է, անկէ դուրս չելած՝ չես կրնար տեսնել:

Եւ իր սենեակը մտաւ:

Առաջին անգամ էր, որ կը լսէի ոստիկանատուն բառը: Այդ թուականին մեր մէջ ոստիկանական կազմակերպութիւն չկար տակաւին: Իմաստը հասկնալու համար՝ դիմեցի բանտապահի մը, որ բացատրեց ինծի: Ոստիկանատունը փոքրիկ սենեակ մըն է, ըսաւ, ուր կ'արգելափակեն ամէն կարգի յարաբերութենէ զրկուած մարդիկ, որպէս զի մարդ չկարենայ տեսնել զանոնք: Այս տեղեկութիւնը ստանալէ յետոյ, անօգուտ համարեցի այլ եւս սպասել: Սկսայ լրտեսել ոստիկանական հրամանատարը: Երկու ժամ անցաւ, հրամանատար փաշան չերեւցաւ: Յանկարծ վարի յարկէն փողի ձայն մը լսուեցաւ: Եաուզեռ մը սկսաւ: Ամէն մարդ, իրենց ձեռքին մէջ մէկ մէկ խնդրագիր, պատրաստուեցան դիմաւորելու հրամանատար փաշան: Վերջապէս փաշան, գոռոզ քայլերով ու շարժումներով վեր բարձրացաւ սանդուղներէն: Ժամբուն վրայ, սրահին մէջ հաւաքուած մարդոց ձեռքէն թիկնապահ մը մէկիկ մէկիկ սկսաւ հաւաքել խնդրագիրները: Երբ բազմութիւնը ցրուեցաւ, մօտեցայ այն թիկնապահին, որ առջի օր խնդրագիրս առեր էր: Հարցուցի թէ ի՛նչ եղաւ խնդրագիրս:

— Խնդրագիրներուն պատասխանը կուտայ միայն դիւանապետը, գնա՛ անոր հարցուր, ըսաւ:

Փնտռելով փնտռելով գտայ Դիւանատունը: Ըսին թէ խնդրագիրս երկու ժամ առաջ ճամբայ հաներ էին դէպի հարցաքննութեան դիւանը: Վազեցի հարցաքննութեան դիւանը, ներս մտայ: Մօտ 40 տարեկան, սեւ մօրուքով, թարմ դէմքով մարդ մըն էր հարցաքննիչը, որ կը կոչուէր Արիֆ պէյ: Հարցումս դեռ չէի աւարտած, երբ կատարեալ քաղաքավարութեամբ ընդմիջեց զիս.

— Հասկցայ թէ ի՛նչ կ'ուզես, նստէ նայինք, տղա՛ս, ըսաւ եւ աթոռ մը ցոյց տուաւ:

40.— ՖԷՍԵՐՈՒՆ ԾՈՊԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՓՐՑՆԵՆ

Ինչպէս անապատներուն մէջ ծարաւէն ուշաթափ, մահուան սահմանին հասած դժբախտ մէկը, որ յոյսով եւ ուժով կը լեցուի ի տես զով ու կանանչ ովասիսին եւ ի լուր աղբիւրի մը բիւրեղ խոխոջիւնին, այնպէս ալ հաճոյք զգացի եւ ծայրայեղ յուզումէս աչքերս թրջեցան: Ոստիկանական հրամանատարութեան շէնքին մէջ այն կոպիտ ընթացքը, որ կը կրկնուէր երկու օրէ ի վեր, բաղդատելով այս մարդկային ու քաղաքավար ընդունելութեան հետ, զարմանքի մէջ էի ինկեր: Շնորհակալութիւն յայտնելով, նստայ:

Քանի վայրկեան չանցած, երեք ոստիկաններու հսկողութեան տակ ներս մտաւ հայրիկս: Հարցաքննիչը հրամայեց, որ ոստիկանները դուրսը սպասեն: Ցետոյ բարեացակամ ընդունելութիւն մը ըրաւ հօրս, անոր ցոյց տալով աթոռ մը իր մօտիկը: Բացատրելէ ետքը իմ տառապանքս ու նեղութիւններս, ըսաւ.

— Փա՛ռք Աստուծոյ, հոգ ընելու բան մնացած չէ, Աստուծմով մը օրէն ազատ կ'արձակուիս:

Հօրս ֆէսին վրայ ծոպ (փիւսկիւլ) չկար: Ցետոյ միտքս ինկաւ որ հայրս մերժած էր մեր տունի կերակուրը, զոր ղրկած էինք առ... Հարցուցի ատոնց պատճառը:

Հայրս խնդաց զառնօրէն:

— Տղուս հարցումներուն կրնա՞մ պատասխանել, ըսաւ հարցաք...

— Ինչո՞ւ չէ: Սենեակին մէջ մեզմէ զատ ոչ ոք կայ: Կրնաք...

Հայրս սկսաւ խօսիլ.

— Ֆէսին ծոպը կը փրցնեն անարգելու համար: Թէեւ կ'ըս... ծոպն ու ապարօշը (սարըք) կը խլեն, որպէսզի բանտարկեալները ձուլին անձնասպան ըլլալ, բայց մենք չենք հաւատար այդ պատճա...նութեան: Վասնզի հիմա երկրին վարիչներուն միակ նպատակն է բոլոր անոնք, որ դաւաճան կը համարուին՝ հայրենիքին համար իրե... տարած ծառայութեան պատճառով միայն: Ինչո՞ւ մերժեցի կերակո... ղրկեր էիք տունէն: Ձեր կերակուրը բանտին մէջ գետինը թափած յետոյ գետնէն առնելով, հողով խառն դրած էին ամաններուն մէջ: ...ցուցի բանտապահին, որ կերակուրը կը բերէր, թէ ինչո՞ւ հող ... են կերակուրին: Ըսաւ թէ ամաններուն տակ ծուկ փնտռելու ստի...ուած են պարպելու կերակուրը, եւ քննութենէ յետոյ՝ նորէն ամա... լեցնելու: Մ'ի՞թէ կարելի՞ է ուտել կերակուրը, այդ քննութենէն ... Ահա թէ ինչո՛ւ ետ ղրկեցի: Դուն եթէ երբեմն գաս զիս տեսնելու... քանը կը բաւէ, տղաս:

Մէկ շաբթուան ընթացքին, երկու օրը մէկ անգամ, ուրեմն եր... տեսնուեցայ հօրս հետ, միշտ հարցաքննիչին սենեակին մէջ:

(Շար...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵԻՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
18 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 1649

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ԵՐՐՈՐԴԸ ՊԱՏՐԱՍՏ

Ահա եւ չորրորդ հատորը,— «Ամբողջական գործեր»՝ Գեղամ Բարսեղեանի։

Կազմուած՝ 1929 սեպտեմբերին, «Ն. Գ. Բ.»ը արդէն կատարած է իր յանձնառութեանց մէկ երրորդը.— Սեղանի վրայ են խոստացուած 12 հատորին չորսը։

Անցեալ աշնան հրապարակ ելաւ առաջին հատորը,— «Արնակ էջեր»՝ Ռուբէն Զարդարեանի (215 էջ։)

1931 մարտին լոյս տեսաւ երկրորդ հատորը,— «Նամակներ Յանդուխտի կեանքէն», Մելքոն Կիւրճեանի (216 էջ)։

Յուլիսին՝ երրորդը «Տարօնի Աշխարհ», Գեղամ Տէր Կարապետեանի (340 էջ)։

Իսկ օգոստոս 15ին՝ չորրորդ հատորը, «Ամբողջական Գործեր» Գեղամ Բարսեղեանի (254 էջ)։

Արդէն մամուլին յանձնուած է հինգերորդ հատորը — Ա. Արփիարեանի գործերու ժողովածուն։

Մէկ խօսքով, լրջօրէն հիմնաւորուած է գործը։ Եւ այս ընթացքով, կարճ ժամանակէն պատրաստ պիտի գտնենք 12 հատորին կէսը։ Աշխատանք մը, որ արդար հպարտութիւն կրնայ պատճառել Նահատակ Գրողներու Բարեկամներուն, Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա։

×

Եւ հիմա, անխուսափելի, տաղտկալի յորդորը,— Պէտք է սպառել այս գիրքերը։

Արդարեւ, ի՞նչ օգուտ ունի հատոր հատորի վրայ շարել, եւ դիզել մթերանոցներու մէջ։

Որքան գիտենք, գոհացուցիչ է սպառումը, բաղդատելով ուրիշ հրատարակութեանց հետ։

Բայց, ինչո՞ւ չըլլայ աւելի քան գոհացուցիչ։

Ինչո՞ւ մատենադարանի փոշիներէն, թերթերու դեղնած էջերէն տքնութեամբ, գուրգուրանքով հաւաքուած այս նշխարները աւելի շուտ եւ աւելի շատ չսպառին, չտարածուին բոլոր խաւերուն մէջ։ Այլ մանաւանդ երիտասարդութեան մէջ։

Ամբողջ անցեալ մըն է որ կը պատկերանայ մեր աչքին առջեւ, մարմին կ՚առնէ մեր սեղաններուն վրայ, գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ նոյնքան գեղեցիկ ու միաձեւ հատորներով։

Անդարձ կորսուած փաղանգի մը երկունքն է որ, հատորէ հատոր, կը պատմէ մեզի ճիգը՝ հայկական մտքին ու արուեստին։ Ստեղծագործ ճիգ՝ ամէնէն դաժան պայմաններուն տակ։ Առօրեայ հնհնուքներու եւ ընթացիկ հոգերու ճախճախուտքին մէջ։

Թանկագին վաւերական մը՝ որ կը սկսի ութսունական թուականներէն, երբ աւելի շատ օտար թարգմանութիւններով զբաղած էին մարդիկ։ Երբ տակաւին նոր էր արթնցած գիտակցութիւնը՝ ազգային արժէքներու։

×

Հրատարակուած հատորներէն վերջին երեքը առաջին անգամ է որ կ՚երեւան գրքի ձեւով։ Իսկ ամբողջութիւնը նորութիւն է այն սերունդին համար որ հասակ նետեց օտար ափերու վրայ։

Բայց, չափազանցութիւն չպիտի ըլլար ըսել թէ՝ նոյն իսկ անոնք որ ժամանակին տեսած եւ կարդացած են այդ արտադրութիւնները, առօրեայ թերթերու կամ պարբերականներու մէջ, անոնք ալ հաւանաբար նոր կ՚անդրադառնան կատարուած ճիգին խորութեանն ու շքեղութեանը։ Ուրիշ բան է թղթատել հատոր մը, նկատի ունենալ իբրեւ ամբողջութիւն, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ օրը օրին կարդացած ըլլալ այսինչ հատուածը, այնինչ արձակը։

×

Այս առթիւ, պիտի թելադրէինք հրատարակիչներուն, ըլլալ աւելի բծախնդիր՝ ընտրութեանց մէջ։ Նոյնիսկ հեղինակներու բարիքին համար։

Ուրիշ թելադրութիւն մը եւս, որ պարզապէս առեւտրական է։

Հարկ է միջոց մը գտնել, քիչ մը աւելի մատչելի դարձնելու համար գիրքերու գինը։ Առ հասարակ մեր մէջ մանր-մանր կը հաշուեն թերթի եւ գրքի գինը։ Ժառանգական ունակութիւն։ Բայց այն խաւերը որ ամէնէն աւելի պէտք ունին այս գիրքերուն, հիմքեր կը գտնեն վարանելու։ Մանաւանդ անճար գաղութներու մէջ։

Առեւտրական ձեռնարկ մը չըլլալով այս գործը, կը կարծենք թէ մասնաւոր դժուարութիւններ չկան, աւելի ժողովրդական գին մը սահմանելու։

Յաջորդ հատորներու հրատարակութեան առթեն, հրատարակիչները անշուշտ նկատի կ՚ունենան նաեւ շարք մը տաղանդաւոր նահատակներ — երիտասարդներ — որոնք իրենց կարգին կայծեր ցանեցին թերթերու մէջ, եւ որոնց անունն իսկ մոռցուած կը թուի։

Այդ շարքէն կը յիշենք ողբացեալ Գագիկ Տէվճեանը, որմէ ընտիր արձակ մը լոյս տեսաւ Մոսկուայի «Բանբեր»ին մէջ,— «Լճակին Ջամբիկը»։ Աւելի թանկագին են ձեռագիրները։

Ունինք Գրիգոր Եսայեանը, Արմէն Տօրեանը (դժբախտաբար ֆրանսերէն), Տիգրան Գասապեանը, Իսրայէլ Տխրունին (Արիս Իսրայէլեան), Սարգիս Մինասեանը։ Մասնաւոր պրպտումներով, թերեւս կարելի ըլլայ գտնել բաւական նիւթ՝ հատընտիր ժողովածու մը կազմելու այսպիսի խումբէ մը։ Շ.

ԹՈՒՐՔԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գաշիրէի «Մոքաթթամ» թերթը կը գրէ.—

Սահմանագլուխէն ստացուած լուրերուն համաձայն, Թուրք եւ ֆրանսական յարաբերութիւնները կնճռոտ կերպարանք մը ստացած են։ Ֆրանսական իշխանութիւնները կ՚ամբաստանուին Թուրքերու կողմէ, թէ իրենց դէմ դաւադրութիւններ կը սարքեն այն վայրերունմէջ, ուր Քիւրտեր կը բնակին, այսինքն՝ Սուրիոյ սահմաններուն վրայ Թուրքիոյ սահմանամերձ շրջաններուն մէջ։

Վերջին անգամ, Դամասկոսի մէջ ի պատիւ Հաճոյի եւ միւս քիւրտ պէյերուն սարքուած հանդէսնհրը եւ հոն խօսուած ճառերը, մասնաւորաբար քիւրտ Ղամբին Ղային տղուն կողմէ տրուած պատուասեղանները, ի պատիւ նոյնքիւրտերու, քրտաբնակ վայրերու մէջ. Թրքական շրջանակներու վրայ մեծ ազդեցութիւն գործած եւ անոնց ուշադրութիւնը գրաւած են։

Տիարպէքիրէն վերջին օրերս տասը վաշտ զինուորներ ամբողջական կազմածներով Նուսէպին գալով՝ հոն հաստատուած են. այսչափ ուժի մը հոն հաստատուիլը կը նշանակէ թէ՝ Թուրքեւ ֆրանսական յարաբերութիւնները խանգարուած են եւ նորանոր բարդութիւններու կը սպասուին։

Սահմանագլուխէն եկողներու պատմածին համաձայն՝ քիւրտ աւազակներու եւ Թուրք պահակախումբերու միջեւ տեղի ունեցած են արիւնահեղ ընդհարումներ, որոնք վերջացած են աւազակներու պարտութեամբ։ Այս վերջիններս... ապաստանած են ֆրանսական սահմանը։

Լուրերը Թրքական աղբիւրէ են, կ՚ըսուի թէ ֆրանսական գծին վրայ է որ այդ ապստամբները կը կազմակերպուին ու կը ճամբուին Թրքական հողը։

Վերջին օրերս, ի մասնաւորի Թուրք զօրքերու կողմէ, ձեռք ձգուեցան քանի մը տասնեակ Հայեր !, որոնք ֆրանսական զէնքեր կը կրէին եւ կ՚աշխատէին Թրքական հողը անցնիլ սահմանէն, կէզըրէի գծէն։

Կը վախցուի որ նոր խռովութիւնները սկսին, եթէ երբեք ֆրանքեւԹուրք յարաբերութիւնները չճշդուին եւ ֆրանսական իշխանութիւնները Թուրքերուն վճռական ազդարարութիւններ չընեն եւ կտրուկ միջոցներ ձեռք չառնեն ոտնձգութիւններուն առաջքը առնելու համար։

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻՆ ԴԷՄ

Պոմպէյէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ տեղին ոստիկանութիւնը բռնեց ինքնաշարժ մը, որուն մէջ պայթուցիկ նիւթեր կային։

Կասկած կայ թէ այս պայթուցիկները պիտի ծառայէին մահափորձի մը ընդդէմ Հնդկաստանի նոր փոխարքային, որ պաշտօնական ճամբորդութիւն մը պիտի կատարէր դէպի Քաունփօր։ Կասկածելի չորս անձեր ձերբակալուեցան։

ՎՐԻՊԱԿ.— Ուրբաթ օրուան «Յառաջ»ի մէջ, Ռ. յօդուած, 11րդ հատուած, «Շառբօ» — պիտի ըլլայ Շարբօ։

Կիրակի օրուան թիւին մէջ, Նազըմ փաշայի Յուշերը, վերջին սիւնակ, վարէն վեր 7րդ տող—«մուկ փնտռելու»— պիտի ըլլայ —նամակ փնտռելու։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՄԱՔՐՈՒԱԾ ?

Թրքական «Վագըթ» թերթը կը գրէ թէ Արարատի անցեալ տարուան զսպումէն ազատուած սահմանափակ թիւով Քիւրտերը պարսիկ հողը անցած եւ Մասիսէն 30 քիլոմեդր դէպի արեւելք գտնուող Ագկէօլի շրջանակը ապաստանած էին։ Պարսիկ զօրքերը փորձած են զինաթափել զանոնք եւ այս պատճառով արիւնոտ կռիւներ տեղի ունեցած են նախ Գարտայնի եւ յետոյ Կիւլլիւ Ջէմէն լեռներու մէջ, մեծ կորուստ կրելէ յետոյ, աւազակները երեք մասի բաժնուած եւ ցրուած են։ Մասերէն մէկը, Բրօ Հասօի հրամանին տակ, պարսկական հողը փախած է։ Երրորդը, Ֆէրզանտէի ղեկավարութեամբ, Ագկէօլի ուղղութեամբ փախած է, իսկ Ֆարսի հրամանին տակ գտնուողներն ալ Եկմալ ապաստանած են։

Բրօ Հասօ, եղբայրը եւ քանի մը ընկերները սպաննուած են Պարսիկներու կողմէ։

Մ. Քէմալի խորհրդակցութիւնը

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՏ

Մուսթաֆա Քէմալ, երկարատեւ խօսակցութիւն մը ունեցաւ խորհրդային դեսպանին հետ, որ կը վերադառնար Ռուսիայէն։ Տեսակցութիւնը շատ երկար տեւեց։ Կը հաստատուի թէ Ռուսիոյ արտաքին գործավարը Լիտվինոֆ պաշտօնական այցելութեան պիտի երթայ Էնկիւրի, այս հոկտեմբերին։

Մակեդոնացիները զիրար կը ջարդեն

Մակեդոնական կազմակերպութիւնները — Միխայլովիստներ եւ Փրոթոկէրովիստներ — կրկին սկսած են իրարու դէմ դաւել եւ զիրար ջարդել։ Շաբաթ օր, կարգ մը փրոթոկէրովիստ պետեր հաւաքուած էին իրենցմէ մէկուն տունը։ Երիտասարդ մը բերաւ յանձնեց ծրար մը, որ ղրկուած էր տանտիրոջ համար։ Այս վերջինը, երբ ծրարը բացաւ, զարհուրելի պայթում մը տեղի ունեցաւ։ Տանտէրը Թոտորոֆ գետին փռուեցաւ, մարմինը ծակծակ եղած էր եւ մէկ աչքը վիրաւորուած։ Անոր հայրը, քահանայ մը՝ նոյնպէս վիրաւորուեցաւ ծանրօրէն։ Ուրիշ պետի մը Թրայքոֆի երկու բազուկները կտրուեցան. իսկ երրորդ մը Տիմոֆ բազմաթիւ երկաթի կտորներ ստացեր էր մարմնին զանազան կողմերէն։

Ոճրին հեղինակները երեւան հանելու համար բացուած քննութիւնը հաստատեց թէ, ծրարը որ կը պարունակէր դժոխային մեքենայ մը տանտիրոջ յանձնուած էր մօտակայ կաթնավաճառի մը, աշկերտին կողմէ։ Աշկերտը յայտնեց թէ ծրարը իրեն տուած էր անծանօթ մը, եւ առանց կասկածելու, ինքն ալ յանձն առած էր զայն տանիլ մակեդոնական պետին տունը։

Ոստիկանութիւնը հաստատած է թէ ոճիրը պատրաստուած էր Վանչա Միխայլոֆի կուսակիցներուն կողմէ, որոնք այս կերպով յաջողեցան գիծէն դուրս ձգել երեք ուժեղ հակառակորդներ։

Անգլիոյ տնտեսական տագնապը

Անգլիոյ Նախարարական մասնախումբը կրկին կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները տնտեսագէտներու տեղեկագրին վրայ։

Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել տնտեսագէտներու եզրակացութեանց ընդհանուր գիծերուն վրայ, յետոյ քննելու համար Նախարարներու լիակատար նիստին մէջ։

Անգամ մը որ նախարարները համաձայնին գործադրելի ծրագրին մասին, բանակցութիւնները պիտի սկսին ընդդիմադիր կուսակցութեանց հետ։ Անգլիոյ վարչապետը խորհրդակցութեան պիտի հրաւիրէ նաեւ աշխատաւորական երեսփոխանները։

Անգլիոյ նախարարները ամենէն աւելի կը վախնան որ իրենց կուսակցական ընկերները աւելի շատ ընդդիմութիւն ցոյց տան տնտեսական-ելեւմտական ծրագրին, քան թէ հակառակորդ կուսակցութիւնները։

Լոնտոնի կլոր Սեղանը

Հնդիկ 27 պատգամաւորներ, որոնք պիտի մասնակցին Լոնտոնի խորհրդակցութեան, հասան Պոմպէյ։ Սակայն, վախ կայ որ Կանտիի եւ իր կուսակիցներուն մերժումը ձախողեցնէ կլոր Սեղանը։

Անգլիոյ աջակողմեան շրջանակները այս առթիւ կը դատապարտեն Հնդկաստանի նախորդ փոխարքային լորտ Իրվինի մեղմ ու հաշտարար քաղաքականութիւնը՝ հանդէպ Կանտիի։ Այս քաղաքականութիւնը, կը կարծեն թէ քաջալերած է զայն եւ իր կուսակիցները աւելի պահանջկոտ եւ անհաշտ դառնալու։

Իսկ ազատական, չափաւոր եւ աշխատաւորական շրջանակները որոնք ուժ տուեր էին Լորտ Իրվինի քաղաքականութեան, հիասթափ եղած են Կանտիի բռնած դիրքէն։ Ասոնք կը նկատեն թէ Կանտիի մերժումը յաղթանակն է ծայրայեղ տարրերուն, որոնք անողոք թշնամիներն են Անգլիոյ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԵՑՑԷ՛ ԱԽՈՌԸ

Հետեւեալ տողերը կը կարդամ «Բանւոր»ի մէջ —«օրկան Միացեալ Նահանգաց կոմունիստ կուսակցութեան» (8 օգոստ 1931).

Հարցում.— (բանուոր մըն է հարցնողը).— Թուրքերը Հայերու եկեղեցիները ինչի՞ վերածեցին:

Պատասխան.— Թուրքերը Հայերու եկեղեցիները մեծ մասով ախոռի վերածեցին եւ լաւ ըրին, որովհետեւ եկեղեցիները մարդկային հաշիշատուն ըլլալէ դադրելով, դարձան կենդանիները պաղէն, տաքէն ու անձրեւէն պատսպարող շէնքեր:

Վիրաւորուեցա՞ն ձեր զգացումները։ Թշուառնե՛ր։

Նո՞ր կ՚իմանաք որ փոխուա՛ծ է աշխարհը։ Մանաւանդ մեր աշխարհը։ Եւ սրընթաց կ՚երթան փոփոխութիւնները։

Փոխուա՛ծ է ամէն բան, բացի հայկական կապիկէն, շիմփանզէ կամ օրանկութան, որ կը նախընտրէ Թուրքիոյ բոլոր հայկական եկեղեցիները վերածուած տեսնել ախոռի։

Անշուշտ ինքնապաշտպանութեան բնազդն է որ կը խօսի այստեղ ալ։

Ախոռի վերածուած այդ եկեղեցիները, որոնք սահմանուած են կենդանիները պատսպարելու «պաղէն, տաքէն ու անձրեւէն», առտու մըն ալ կրնան պատսպարան դառնալ այս կարմրատտուն կենդանիներուն։

Ուրեմն, կեցցէ՛ ախոռը, իր ասուն եւ անասուն բնակիչներով, Երեւանէն մինչեւ Նիւ Եորք։

ԱՐՇԱԻՐ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ուաշինկթընէն տրուած լուրի մը համաձայն. վերջին վիճակագրութիւնը Ամերիկայի բնակչութեան թիւը ցոյց կուտայ 122 միլիոն 775 հազար, որուն հարիւրէն 56,2ը քաղաքներու մէջ, հարիւրէն 43,8ը գիւղական շրջաններու մէջ։

ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ

Շաբաթ եւ կիրակի, տօնին առթիւ, Փարիզ պարպուեցաւ ու բնակչութիւնը խուժեց դէպի գիւղերը։ Այս առթիւ պատահած արկածներ երթեւեկի ճամբուն վրայ, կը ներկայացնեն կանոնաւոր ճակատամարտի մը արիւնահեղ արդիւնքը։ 36 մահ, 100 վիրաւոր, երկու օրուան մէջ։ Կան դեռ 6 վիրաւորներ, որոնք հոգեվարքի մէջ են։

ՄԱՀ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՅՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

Երուսաղէմի յոյն Պատրիարքը Կոստանդին Դամիանոս մեռաւ 83 տարեկանին։ Պատրիարքական գահը բարձրացեր էր 1897ին: 1917ին, երբԱլէնպիի բանակը կը մօտենար Երուսաղէմի, Թուրքերը զայն բանտարկեցին եւ երկու տարի իբրեւ գերի պահեցին։

Երուսաղէմ վերադարձին, իր եկեղեցին գտաւ կազմալուծուած եւ նիւթապէս քայքայուած, 62 միլիոն ֆրանք պարտքի մը տակ ճնշուած:

Շնորհիւ անգլիական իշխանութեան օժանդակութեան, յաջողեցաւ վերակազմել իր կրօնական իշխանութիւնը։

*** Երուսաղէմի օրթոտոքս պատրիարքութեան հաւանական թեկնածուն կը նկատուի Մելետիոս եպիսկոպոսը, նախկին պատրիարք Պոլսոյ, որ Լօզանի դաշնագրէն վերջ, երկրէն վտարուեր էր Թուրքերուն կողմէ, իր հայրենասիրութեան պատճառով:

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ
ՔԱՂԱՔԱՑԻ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՈՒ ՏԵՍԼԱՀԱՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քաղաքացի՞, այո՛, — ու ատիկա կը տեսնուի նաեւ իր զայրագին արշաւին մէջ կղերին ու անոր դժնի իշխանութեան դէմ, տարածուած սեւ կափարիչի պէս, մարդոց հոգիներուն վրայ։ Ու եթէ կարելի է ենթադրել որ մտաւորականի ստացական ու օտարամուտ խանդավառութիւնն է որ զինքը կը հրէ առաջ, երբ կը գրէ Ֆրանչիսկօ Ֆերրերի մասին ցաւի խոր զգացումով, մէկը իր շատ երիտասարդ էջերէն, այդ ենթադրութիւնը կը փլի՝ երբ կը կարդանք իր վրիժառու արձակը որ կը խարազանէ հայ եկեղեցիին չաբագործ պաշտօնէութիւնը։ Ու իր գրեթէ ցուրտ ու պաղարիւն գնացքին տակ՝ կը զգանք անդառնալի համոզման կարմիր կրակը։ Նաեւ երբ կը պահանջէ իր «Հերոսներուն Օրը» գրուածքին մէջ բոլոր ազատութեան համար մեռնող զինուորներուն ի յիշատակ, երկիւղածութեան օր մը, որ ունինք այսօր եւ զոր հարկ է վերածել վրիժառութեան օրուան մը։

Ու դեռ քաղաքացի, — ու այդ կը հաւաստենք ձեզ, իր հրացայտ հաւատքին մէջ, որ ունի ազատութեան յաղթանակին համար։ «Այսպէս Պատմեց Վրիժաքիբ Ազատութիւնը» կտորին մէջ, ուր տեղ տեղ իր ոճը կ՚ընդունի փսեմ տրտմութիւն մը, այդ հաւատքը գեղեցիկ է իրապէս շքեղ ու եղերական գեղեցկութեամբ մը։ Ալեքսանդ տարիքի պէս կը հոսի բառը՝ մեզ ցոյց տալով անսահման տխրութիւնը գերութեան ու տգէտ սորկութեան։ Ու յետոյ իր ամբողջ գրականութիւնը տեսակ մը ստորինանական վերելք է դէպի առաւելագոյն ազատութիւն, ամէն կտոր՝ ձերբազատման արարք մը, ուր կը յայտնուի, իր յուզիչ այլ միայն փափաքը բարձրացնելու գրականութիւնը քաղքենի ցեխուտքէն, կնոջ շալիկէն եւ ժանեկազարդ չփականերէն դէպի ընկերային արուեստը, որուն մասին կը խօսի տեղ մը, անկեղծ խանդավառութեամբ մը։

Ու չի գոհանար խօսելով միայն, այլ յուսահատական ու սրտառուչ ճիգով մը կ՚աշխատի սեւեռել իր գաղափարները էջերու մէջ, որոնց միջակութենէն յանկարծ կը ցատկէ իր անմոռանալի, իր զարմանալի, իր *արագընթաց* Գամ Շինողներուն որ կը թնդայ մուրճերու հարուածով եւ զոր մենք չենք փոխեր արեւելահայ գրականութեան շեղջակուտակ էջերուն հետ՝ որ վերէն արհամարհանքով վար իջնող ուսուցիկ ու կեղծ զրախօսութիւնը միայն բերին, այդ կալուածին մէջ։

Ու տակաւին եւ միշտ՝ քաղաքացի անշուշտ, իր յեղափոխական խոյանքովը, առէ՛ք «Գերագոյն Ցիծարութեան Ցայգերգը» օրինակ, իր քաղցր գորովովը որ կը տանէր դէպի խոնարհ մարդիկը եւ որ իրապաշտներուն վերամբարձ հետաքրքրութիւնը չէր, իր ատելութեամբը քաղքենի դասուն եւ յետադիմութեան դէմ, — տեսէ՛ք «Հին Պատմութիւնը»։ Ու վերջապէս հարկ կա՞յ ըսել որ կը պատկանէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ ընտանիքին, որուն մէջ կը միայ իր յիշատակովը ամէնէն մերձը մեզի ու մեռեալներէն ամէնէն երիտասարդը, կը կարծենք։

* * *

Եւ արդ, որքա՞ն յաճախ ու որքան շատերը մեզմէ կրնայ ամչնել, իր մտաւորական յուղթի եւ ներուժ կեանքին, իր իմացական որոնումներուն, անձկագին տառապանքներուն եւ անյագ ծարաւին պատճառաւ, ի խնդիր աւելի հերոսական ու գեղեցիկ կեանքի մը, որուն ցոլքը, կը հաւատանք, կը շողար իր աչքերուն խորը։

Արդարեւ քիչ անգամ Հայոց իրականութիւնը տեսած է էջեր ուր երգը, նուագը յաւիտենական սիրոյ, կը զգենու այդքան մտաւորական տարազ մը։ Նախատիպարը, իրական ու ապառնի հայ մտաւորականին (մեւս սքանչելի ինքնուրին պէս, որ Արտաշէս Յարութիւնեան էր եւ որուն տուրքերուն ամէնէն գեղեցիկը տուաւ հանդիսաւոր ու քաղցրաբարբառ իր «Բաժակաձառ»ին մէջ) զգայարանքներու թրթռացումներն իսկ կը յաջողէր վերածել մտքի խնջոյքներու, հեշտութեան ծածուկ ծարաւներն իսկ կը բարձրացնէր արձանական ու կայուն հաճոյքի։

Ու հոս է որ կարելի է անվիճելիօրէն պնդել իր բանաստեղծական խառնուածքին հետ՝ մտաւորական կազմութեան վրայ, ցոյց տալով տեղը կնոջ ու իր սպիտակ մարմինին, իր յղի գործին մէջ։ Երբեք, բայց երբեք իր երգը չիջներ իգութեան մեղկ ու հասարակ ծարաւին։ Ահա՛ աղջիկ մը Մաննան, որ կը բղխի սափորի մը վայելչութեամբը ու արձանի մը պերկ այլ թրթռուն մերկութեամբը, վեր՝ առօրեայ կեանքէն վերամուելու համար իմացական ուրախութեան մը «որ բնական երակով մը կ՚երթայ, — ու ինչ շքեղ երթով — խառնուիլ Հայոց աղջիկներու ցաւին։ Ու ամբողջ գործին մէջ չի մեղանչեր իր այս հպարտ կեցուածքին դէմ։ Կինը կը միայ անանձնական, մէկ մասնիկը միայն տիեզերական գեղեցկութեան, ներդաշնակ արարչութեան մը մէջ։ Ու ո՛չ մէկ բաղձանք թաց խենէշութեամբ չի գրկեր անոր նրբին մէջքը։

Ու ժայթքին հետ իր ընդարձակ երեւակայութեան որ մերթ Ազատութիւնը կը քալեցնէ բռնութեան երկիրներէն, մերթ սպասումը կը բարձրացնէ կախաղան, բնական փեսմութեան մը հետ՝ որ իր ազնուական հպարտութեան հետ, գլխաւոր գիծերէն մէկը պիտի միայ իր բանաստեղծունչ երկին, իր ոճին բնաբական ճշգրտութեամբը՝ որ միշտ կը միայ վճիտ ու ճիշդ, նոյնիսկ ընթացիկ յօդուածներու մէջ եւ նոյն իսկ կը հասնի քաղցր պարզութեան մը, հակառակ ներքին կշռոյթի մը, օրինակ «Երգեր Ցայգերէն» խորագիրը կրող արձակ էջերուն մէջ, միշտ նոյն հպարտ մարդն է որ կ՚անցնի երգը շրթունքին ու լռութիւնը ձեռքերուն վրայ, — բանաստեղծը։

Ու կրկին կրնայ ամչցնել մեզմէ շատերը, կրնայ այսօր իսկ բաբախուն, հրատոչոր, ճկուն իր լեզուովը մեզ կարգի կանչել։ Արդարեւ ի՞նչ գիտութեամբ է որ կը նորակերտէ, հակառակ իր ներքին ալեկոծութեան նախապատուութիւնը որ կը սուրայ։ Ու ի՞նչ աղապատանք եւ ի՞նչ գորով ունի դէպի Հայոց լեզուն։ Խուզարկելով գրաբարը, որ աղբիւրն է ու պէտք է լեզուական ամէն նորոգութեան շտեմարանը ըլլայ, կը մաքրէ բառը կարծէք իր աղտերէն ու քուրայէն դուրս ցայտած մետաղէ հեղուկի պէս կը նետէ մեր զգայնութեան։

Ու քիչ անգամ կը վրիպի։ Վասն զի քնարակիր ու քաղաքացի, ան ունի ճակտին վրայ, ինչ որ շատերը չունին ապրող մեռելներուն, արարչագործ կնիքը յաւիտենական երգին ու իր արիւնին մէջ՝ սրբազան տենդը գեղեցկութեան, որ թրթռուն մարդը կը զատէ սրիկայէն, անասուններէն եւ ծոյլերէն։

* *

Բայց ի՛նչ որ իր անձնական ու մասնաւոր տուրքն է Հայոց գրականութեան, ի՛նչ որ երկար ատեն զինքը պիտի պահէ գեղեցիկ ու դէմքը անարատ՝ ժամանակի մառախուղին դէմ, ատիկա տեսիլքն է, որ իր մեռեալ տղու յիշատակը կապոյտ լոյսի մը դէմ, ահա՛ ցոյց կուտայ մեզ, երկինքին եւ երկրին միջեւ։

Երկինքին եւ երկրին միջեւ ու մահուան քաղցր կարօտը ձայնին մէջ, մահուան անուշ զօղանջը երգերուն վրայ՝ ու երգերուն վրայ՝ անզգայ կառուցումը երկրորդ կեանքի մը, ուր կարելի պիտի ըլլան բոլոր սպիտակ խաղաղութիւնները, *այսպէս է* Ապառնի քաղաքին խուզարկիչը։

Մի՞թէ կարելի՞ է գտնել մեր սահմանափակ գրականութեան մէջ ուրիշ էջեր, ուր այնքան անձկայրեաց ու տխրանուշ նուագով մը մահը թափառի եւ ուր մահը, ո՛չ թէ երեւայ որպէս ծամածուռ ու ճակատագրական մանգաղակիրը, այլ սպիտակ հագած պատանուհին, որ տրտում սիրով մը կը մերձենայ մեզ եւ որ կը գեղեցկացնէ կեանքը, իր հեռաւոր ներկայութեամբը։ Ու ո՞վ է այն բանաստեղծը որ չունի մահուան ծփանքը աչքերուն մէջ ու անոր համը բերնին վրայ ու կրնայ յաւակնիլ ողողցնել մեր հոգին ապառնիին անստուգութեամբը։

Տեսլահա՞ր,— անտարակոյս է՛ր ինքը։ Բայց մահուան տեսիլքը չէր միայն որ կը հրկիզէր իր հոգին։ Բոլոր անկարելի ու շքեղ բաներուն հրդեհը կար, իր մարմինին մէջ, որ ազնիւ անօթ մը եղաւ արարչութեան։ Ու որքան որ տգեղ ու խեղանդամ էին մարդիկ իր շուրջը, բռնապետութեան ընթացքին ու յետոյ, երբ ծաղրանկար ազատութիւն մը աւելի խեղաթիւրեց զանոնք, այնքան իր կեանքին վրայ բացուեցաւ ծլարձակ փթթումով մը միւս տեսիլքը,— գեղեցկութիւնը։

Ցետոյ միւս անկարելի կոթողացումը մարդուն, մարդուն՝ որ անընդհատ կը յառնէ իր աճիւնէն,— հերոսութիւնը, որքան պայծառ ու անհասանելի կ՚երեւար իրեն։ Ատիկա մարմարացայտ յաղթանակն էր, ատիկա նուաճումն էր տենչանքներու քառուղիներուն, ատիկա փախճանն էր բոլո՛ր հրկիզումներուն ու կախաղան բարձրացումը իր զուր սպասման։

Տեսլահա՞ր,— անտարակոյս է՛ր ինքը, այլապէս ի՞նչպէս բացատրել գրեթէ անիրական ու չքնաղ գեղեցկութիւնը իր Հայաստանեայց գրականութեան *երազին, որ յե*ղափոխութեան արեան մէջէն զուցէ բխէր օր մը, փոխ ու ղողհար ցայտումով մը, բայց որ տեսիլք մըն է լոկ հիմա, որքան ատեն որ այսպէս անկարելիօրէն հեռու ըլլայ Հայոց երկրին ու տեսիլքը յեղափոխութեան՝ մարդոց հոգիներէն, որքան ատեն որ հրապարակին տիրեն նեպոտական սրիկաներն ու սակաւարիւն քաղքենիները։

Բայց վկայ մեռեալի իր սպիտակ հոգին՝ մենք պէտք է յաղթենք այս դաժան իրականութեան։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐԻ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

«Աշխատանքի մսի պահանջը, Մոսկուայի եւ անոր կամակատար Երեւանի եւս յիշել տուած է որ կարմիր գծէն դուրս Թրքահայ անտիրական աշխատաւորութիւն մը փռուած է։ ...Հետեւաբար շահագործումի նիւթ...»։

Այսպէս կը ստորագրէ ընկ. Շահրունի, արձանագրելով մանրամասնօրէն որ, 10,000 բազմութեան մը արիւնով ու քրտինքով, «մով»,

Ա.— Ուժ պիտի տան Հայաստանի մէջ, հնգամեայ ծրագրի արագ գործադրութեան, Հայաստանի ճարտարարուեստացումին, եւ հաւաքական տնտեսութեան.

Բ.— Այս պատրուակով, Հայաստանի վարիչները, «հրաման» պիտի վերակենդանացնեն քայքայուած «Հօկ»երը, պիտի հրատարակեն Փարիզի մէջ թերթի մը տեղ ուրիշ մը, պիտի վրդովեն գաղթահայ խաղաղութիւնը, արձանագրութիւններու պահուն պիտի կրկնուին «մերձաւոր խայտառակութիւնները» եւ պիտի փորձեն «կորած եւ անյայտ» մարդիկ ջուրին երեսը բերելու։

Գ.— Հրէի եւ հեթանոսի խնդիր պիտի յարուցանեն, մուտքի տոմսերուն համար։

Կը յիշէ ընկերը նաեւ այն երկար սպասումները, հիասթափութիւնները, որ կրեցին ոմանք կէս ճամբան. ուրիշներ արտասահմանի մէջ սկսան կազմուրուիլ, Բարեգործական յուսահատ իր հրաւիրակներէն, Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականներուն կ՚օժանդակէ։ Դեռ որբեր կան որ խոտ կը ճարակին։ Այսպիսի բոպէի մը մէջ է որ Մոսկուա կը հրամայէ ութ տարուան լռութենէ յետոյ։

Այս էին մտքերը ընկերոջ յօդուածին, «Շահագործում» վերնագրով («Ցառաջ», 2 օգոստոս)։

Պարզ եւ յստակ՝ ընկ. Շահրունին կը շեշտէ որ այս թշուառ ու անտէր բեկորները երկիր պիտի մտցնեն շահագործելու համար, իբրեւ «մեքենայի միս»։

Զգելով ընկ. Շահրունի խոշորացոյց-հեռադիտակը, կ՚աշխատիմ քիչ մը առարկայական ըլլալ, իրապաշտ, առանց իրերուն մէջ նուրբ ոսկեթելեր փնտռելու։

Անարժանաբար կը մօտենամ հարցին, առաւելապէս ընկերոջ արտայայտութեան եղանակին եւ ձեւերուն։

Եղածը ոչ հսկայ թիւ մըն է եւ ոչ ալ խոշոր աղմուկի պէտք կայ։ Սակայն այդ «շնորհ»ը այժմէական է եւ կարեւոր։

Ի հարկէ, ինչպէս որեւէ հայ մարդ, նոյնպէս ընկերը դէմ չէ ներգաղթին, չի կրնար ըլլալ, իր կոկորդն ալ ցամքած է յաճախ «բացէք դուները» աղաղակելէն։ Ցետոյ՝ ի խորոց սրտի կը փափաքի որ Հայաստանը «Արմէններու» երկիրը զարգանայ, կազմուրուի եւ կազմուրէ. «յանուն Հայաստանի Հանրապետութեան»։

Ամէն հայ իր ուժէն կաթիլ մը պիտի տայ, հայրենի հողին, ծառին ու ջուրին համար։

Գիտենք սակայն որ գաղթահայ գանգուածը, յիշատակելի օժանդակութիւն մը չտարաւ։

Հատ ու կտոր, մանրուք դրամի պէս, այո՛, երբեմն բաներ մը հասան Երկիր։

Աղէտներու ատեն ձայներ լսուեցան, ու յետոյ բոլորը գացին անկողին։

Իբրեւ կարկառուն եւ շօշափելի՝ գաղթահայը Հայաստանին տուաւ, աղմուկ, պոռչտուք, պաղատանք ու երկրպագութիւն։

Գիտենք փաստերով, թիւերով, արձանագրութիւններով ու վիճակով, որ գաղթահայ տարրալոյծ բազմութիւնը, որակով ի՞նչ արժէք ունի, ինչպիսի կազմակերպական քաոս, տնտեսական որքան սուր տագնապ առհասարակ։ Եւ ամէնէն կարեւորը որքա՞ն անկում, հոգեկան քայքայում անճրկած, յուսակտուր ու մանաւանդ քաղաքականօրէն անարժէք, իբրեւ հաւաքականութիւն։

Անճակատ, անկազմակերպ ու անզգայ։

Մէկ ցցուն յատկանիշ ունի այս ամբոխը.— յարմարիլ, տոկասութիւն չինել։

Հայրենիքի գաղափարը, ազգային ոգիի մշակումը, զգայնութիւնը ներքին, մաշած լարեր են։

Փաստերը շատ են, սիրտ խոցոտող, աւերիչ, սակայն չոր իրողութիւն։ Նոյնիսկ համեմատաբար աւելի «կազմուրուած» շրջաններու մէջ։

Այսօր կազմուրուած, վաղը կրնան մոխրի վրայ նստիլ։ Ու նորէն քալել ճամբաներէն։

Ներկայացնենք պզտիկ գծերով, հասարակութեան հոգեկան կառուցուածքը։ Ի՞նչպէս կ՚ապրին։

Գաղթը հինէն ի վեր եղած է, *սակայն* ճիւաղական գաղթը կատարուեցաւ մեծ պատերազմին, Անկախութեան անկումին եւ Իզմիրի հրդեհումին ատեն։ Յիշենք նաեւ Կիլիկիոյ անկումը։

Ու ժողովուրդը, խեղագար ու հեւասպառ մտաւ հոն ուր արգիլուած չէր։ Սուրիա, Յունաստան, Ֆրանսա։ Վերջինը, հիւսիսային Ամերիկա, աշխատանք ճարելու յոյսերով։

Սուրիա եւ Յունաստան կառավարութիւն ու նոր փարչաձեւ ունեցան, տակաւին անկազմ։ Մէկը թեեւ հին, սակայն շատ տկարացած, տնտեսական ճնշող տագնապի մէջ է յարատեւ։

Աշխատանք չկայ, ճարտարարուեստի հսկայ կարելիութիւններ չունին ու իր տեղացի ժողովուրդին հետ՝ ծանրութեան տակ կ՚երթան սրընթաց՝ առաջին առթիւ մեր անպատսպար թշուառ ու կիսաքաղց բեկորները։

Ոչ մէկ ինքնայատուկ գիծ զարգացուցող արտասահմանի աւանդապաշտ սակաւ անտիրական ու անդէկ բազմութիւնը։

Շուկայէ շուկայ ինկած, հրապարակէ հրապարակ՝ հլու, կամակատար բայց աշխատունակ այս ժողովուրդը, միայն հացի մը համար փոքրիկ երդիքի մը տակ իր գլուխը ծածկելու։

Մտաւ ամէն սեւ ու ճնշող աշխատանքի, կորաքամակ, շահագործուեցաւ սարսափելի ձեւերով ու այլազան պայմաններով, պարզ ի խնդիր պարզ օրապահիկի։

Փճացաւ տնտեսութիւնով, միայն եւ ձեռնտու աշխատանքի սակաւութենէն, փճացաւ փիզիքապէս, օրը օրին մեռնելով ու հատնելով։ Դառնալով հեւզհեւտ պատեհապաշտ ու վատ։

Դարձաւ անարի ու նիւթապաշտ ժողովուրդ անընդունակ ամփոփուելու, սեղմուելու, քալելու։

Իր հողէն դուրս, իր երկրէն հեռու, քրտինքը եւ բազուկը տուաւ օտար ճարտարարուեստի ու տնտեսութեան *ու զարգացումին* օտար ծոցի մշակումին, *օտարին վերելքին* միշտ արտասովոր շահագործումով։

Առաւելապէս հոս, մեր աչքերուն տակ։ Կը յիշենք, տակաւին շատ թարմ են. Սուրիայէն 300—500 որբերու փոխադրութիւնը, երկրագործական շրջաններու մէջ ցրուած՝ կանխորոշ ծրագրով։

Քանի՞ն մեր հաւաքականութեան մէջ վերադարձան։ Յունաստանէն նոր հասած կարաւանն ալ նոյն ճամբէն պիտի քալէ։ Ցիրուցան բոլոր անկիւնները, հեռու ընկերային կեանքէ, կորուած հայ շրջապատէ։ Ցանու՞մ ինչի՞։ Ցանուն աշխատանքի ու առօրեայ հացի պահանջին։

Պայմանագրերով կը սաքէին այս կամ այն հաստատութենէն ներս, սեւ ու չարքաշ աշխատող, խաղաղ ու անշիրք բանուորներ, անլեզու ու անգիտակից։

Կը լծուէին անասնական աշխատանքի չեղչեալ գիններով։ Ցանուն իրենց հասարակ սնունդին ու պորտաբոյծ դառակարգի մը յաւելեալ շահերուն։ Տեղը չէ թիւերով խօսիլ։

Այսպէս, տասը տարի, այս ժողովուրդը վիզը տուաւ ամէն օտար կալի, յարատեւ ու հաստատուն աշխատանքի համար, աշաբեկուելով գալիքէն։

Այս ընդհանուր երեւոյթը դարձաւ տիրական, ցնցող։ Գնաց ու կ՚երթայ ամէն օր, կամաց-կամաց թօթվելով իր աւանդական սովորութիւնները, բարքերը, իր ձգտումները ու արիւնը։ Դառնալով անդիմագիծ։ Այս մտայնութիւնն կը շարունակուի քառասունէն վեր սերունդին մէջ։

Իսկ նորերը, որ հասակ կը ձգեն մշակոյթի կեդրոններու մէջ, տկար ու անշիրք ոգի, տարտամ զգացումներ ունենալով հայ մշակոյթին ու հայ հողի մասին, արդէն սրարշաւ կը վազեն ու կ՚երթան մեզմէ դուրս, անօգուտ ու անարժէք մեր հայրենիքին համար։

Զէն տեսած հայրենի տունն ու *ծուխը, հողն ու ծառը* վերացական, ու անչօշափելի *ըմբռնումներ* ունին հայրենիքի մասին, որ տեղ մը կը գտնուի, հեռո՜ւ, հեռո՜ւ հէքեաթի պէս։

Ու եթէ երկար տեւէ այս երթը, մաշիլ, հինով ու նորով, դառնալով միշտ օտար մեքենայի միս, *օտար մշակոյթին ու տընտեսութեան*՝ ուղեղ ու բազուկ։

Խոշոր ըլլանք քիչ մը, կ
պատաշաճ ու լուրջ։ Սահման
քաշենք մեր բառերուն առջեւ
Ողջունենք զոնէ տասը հ
ներգաղթը, մենք Դաշնակց
ներս, ինչ ատեն ալ զուգադի
ինչ ձեւի ալ ըլլայ ան։ Ի
մեծ տառերով կ՚արձանագ
15,000ի, 50,000-100,000
տութիւն մը, օտար ափի
հանրօգուտ գործի մը համար։

Գիտենք թէ ինչ տարբեր
պիտի մտնեն։ Սակայն այս զա
ներու մէջ շինարարական ու
գային ճիգերու համար ան
զանգուածը, պիտի երթայ
հողին վրայ, հայ երկրին
տարարուեստին, հայ վեր
հում միս դառնայ։

Հոս պիտի շահագործ
թող հոն, *մեր երդիքներ*
տակ, մեր երկինքին խնկարկելով
հաբերուն, յանուն գալիքին ու
րի տնտեսական աճումին։

Տարբեր իրաւակարգի տակ

Լաւ գիտնալով որ, հոն
սակայն միշտ աշխատանք
ունենան, պիտի ապրին զոնէ
մեծամասնաբար տանելի հոգեկան
րումներով, հեռու հացի մշտ
տագնապէն։

Անոնք կրնան մէկ թեթեւ
տաղձը կազմել շէնքի մը վերա
նութեան որ մերն է, իսկ ար
սահմանի մէջ ուրիշինը։

Բաւական է որքան ուրիշ
շահագործեցին, կաթիլ կաթիլ
մելով մեզ, յուսադրելով, ամբա
գելով, տագնապներու ատեն ալ
նէն դուրս հանելով քիչ մըն
Մոսկուայի հրամանով հայանուն
բիշները թող օգտագործեն։

Աղա թէ ինչո՞ւ ընկեր Շահ
րունիի «մսի պահանջը» ուրիշ
րուն հետ ես եւս կը գտնեմ
եւ վրդովիչ, մանաւանդ նկատի
նելով իր հիմնաւորումները։

Զլրացուցի խօսքս։

Պ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵ

ԺԱ.

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

— Դուն ո՞ր մէկը պիտի
տրես քու քաղցի համար
«ոսպէ ապո՞ւր»ը, թէ «անդր
կութիւն»ը...

Կան՝ որ շօշափելին ու իր
կանը կը նախընտրեն, հրաժ
րելով անդրանկութենէն...

Եւ ա՞յս է իրականութիւնը

— Ինչպէ՛ս կը վախնաս
դուն, ո՛վ իմ սիրական, իրակ
նութիւնը *նախընտրելով՝*
ւատե՛ս քու սաւառնող ախո
ժակները եւ սպաննե՛ս
քաղցը...

— Ինչպէ՛ս կը վախնաս
դուն, ո՛վ իմ սիրական, իրակ
նութիւնը *նախընտրելով՝*
տապէս քաղցած մնաս ու
հար...

— Ինչպէ՞ս կը վախնաս
դուն, ո՛վ իմ սիրական,
հասարակներու պէս, հաւատ
ու փարի՛ս իրականութեան...

Սարդարապատի անշէ
սարածութիւնն է իրական
թիւնը...*Այնտեղ մեղէգներ մի*
կ՚ապրին, արգահատելի կրե
ներու եւ թշուառական բոյսեր
հետ՝ որոնց անունն է մեռան

Հաճելի՞ է քեզ բնակակցի
ու հաւասարիլ մողէզներու, կը
խաններու եւ քարշաբոյր խոտ
րու հետ, որոնք կը կոչուի
մեռան...

Պէտք է ոռոգե՛լ, պէտք
նոր կարելիութիւններով օժտ
իրականութիւնը, *որ կը կոչ*
Սարդարապատ...

Սարդարապատի ճահճու
նե՛րն են իրականութիւնը
դորտե՛րը կ՚ապրին եւ անոր յ
ւերժութիւնը կը բաղձան, իրեն
շրեփուկներու յաւերժութեան
ի խնդիր...

Հաճելի՞ է քեզ բնակակցիլ
հաւասարիլ շրեփուկներու հե
եւ տառապիլ տենդերու ամէնէ
սոսրինովը...

Պէտք է ցամքեցնել, պէտք
է նո՛ր կարելիութիւններով օժ
տել իրականութիւնը, որ Սար
դարապատի ճահճուտն է...

Աւելի կատարեալ ու բարձ

…ան՝ որոնք չե՛ն իրականացած, …ւ որոնց հասնելու համար պէտք …սպաննե՛լ Սարդարապատի …ատրին տենդերը…

Ճշմարիտ որ, իրականութիւ…ը, երբեմն սքանչելի տեսարան…երու իր հարստութիւնը ցոյց …ուտայ Սարդարապատէն, բայց …այէ որ չխաբուի՛ս…

— Բոլոր վեհափառ բար…ունքները եւ տենչալի ու ան…ամեշտ տարածութիւնները, արդարապատի եւ իրականու…եան սահմաններէն դուրս են…

— Դուն կարո՞ղ ես տենչալ …ւ սիրահարիլ անոր, որ դո՛ւրս Սարդարապատի ու իրակա…ութեան սահմաններէն…

Վատ բանաստեղծներն ու …կարիչները միայն դողդողալով …ը մօտենան իրականութեան ու …արդարապատին, եւ կ՚ընդօրի…ակեն զանոնք ամէն սխալի …արմարելով…

— Դուն կարո՞ղ ես ընտիր …ազմիկի ու երկրագործի ու բա…աստեղծի պէս որբագրե՛լ իրա…անութիւնն ու Սարդարապատը։

— Դուն կարո՞ղ ես նկատել …ուդ կատարեալ կոչուած վար……ետի արտառոց թերութիւննե…ը…

Ընդօրինակութեան ի՛նչ ար…անի բան կայ այս Ղուրդու…ուլի, Դամիրչիօղլի, կամ Զօ…յանքեաթա բառերուն մէջ…

Իրականութիւնը լեցուն է …ժալուր խօսքերով, զորս …էտք է ջնջե՛լ, յանուն այս …րկրի վրայ թողնելիք գեղեցիկ …արահիւսութեան ու երկի…

Եւ ինչ որ քիչ ու շատ տա…ելի կը դարձնէ իրականութիւնն …ւ Սարդարապատը, այն է որ …ոչուած է անիրականութենէն…

Ո՛վ դու, որ կը տենչաս փե…այութեան կամ պսակի, այս …րկու հարսնացուներէն ո՞ր մէ…ին համար կը տոչորուի քու …իրահարութիւնը…

ՄՈՒՍԱՖԻՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԻՆՔՆ ԻՐ ԳԼԽՈՒՆ

Նախարարներու երթեւեկը …արիզ, Լոնտոն, Հռոմ, ո՛չ մէկ …նմիջական բարելաւում կրցաւ …ացնել երկրի իրական կացու…թեան մէջ։ Ամերիկա մնաց նոյն …չանաւոր դիտողը։ Անգլիա …նքզինք Գերմանիոյ մօտ ցոյց …ալով յաջողեցաւ իր փոխա…ութիւնը ստանալ, բայց Ֆրան…ասանխախտ մնաց իմասին գեր…ման փոխառութեան մը, որ իբր …րիակը կրնար իր տեսակէտին …էջ դարմանել վերջին շաբաթ. …երու տնտեսական խոշոր վէր…ը… Սիրալիր այլ կեղծ ըլլա…ու չափ քաղաքավար տեսու…թիւններէն արդիւնք մը չեղաւ։ Մնաց պաղ իրականութիւնը — …երմանիա ինք իր գլխուն ճարը …էտք էր նայեր, եթէ կ՚ուզէր …նկախ տնտեսական կեանք մը …պահել։ Ու թէեւ Ֆրանսա որեւէ …պաշտօնական պայման դրած …է, բայց փսփսուքներն ալ ան…պակաս են։ Օրինակ թէ Ֆրան…սա պատրաստ է տմէն վայր…կեան, եթէ Գերմանիա, անմի…ջապէս յանձնէ Թղթատարի եւ …ւաքսի հսկողութիւնը կամ ար…գիլէ Պողպատէ Սաղաւարտ…ներու գոյութիւնը — Հինտէն…պուրկի պատերազմիկները — …եւ կամ հրաժարի ծրագրուած …րահապատի շինութենէն եւն. …եւն.։

Ինչպէս գրեր էին, արդէն …ամուլի ազատութիւնը կերպով …մը կապտուած է։ Հակառակ ա…նոր, գտնուեցաւ նոյնիսկ ռամ…կավար թերթ մը B. Z. Am Mittag որ ուզեց թելադրել թէ …ընդունելու է Ֆրանսայի առա…ջարկները, որովհետեւ կացու…թիւնը անտանելի է… Բայց ա…հա յաջորդ օրն իսկ, կառավա…րութիւնը պարտադրեց իրեն, …պել առաջին էջին վրայ պե…տական յայտարարութիւն մը այն …որոշ իմաստով թէ՝ Գերմանիա …այդպիսի առաջարկ ընդունած …չէ ֆրանսական կառավարու…թենէն, իսկ եթէ ընդունած ալ …ըլլար, պիտի մերժէր, որովհե…տեւ բուն սահմանադրութեան …կը ճակաէ…։

Ուրեմն կացութիւնը այսպէս է։ Պետութիւն եւ ժողովուրդ յանձն առած են տանիլ տնտեսական ծանր տագնապը, որքան որ կարելի է։ (Հոգ չէ թէ երկրէն դուրս մարքին գինը հսկայական անկումներ կրէ)։ Իսկ Ռայխսպանքը ամէն միջոց ձեռք առած է դուրսի հետ առեւտուրը զոհացնելու։ Եւ աւելին ալ պէտք չէ հիմակուհիմա, գէթ մինչեւ ֆրանսացի նախարարներու փոխադարձ այցելութիւնը Պերլին, որուն շատ յոյսեր կապուած են։

Հանրաքուէի խնդիրը իսկապէս մասնաւոր նշանակութիւն ունի։ Պողպատէ Սաղաւարտաւորներու, այսինքն նախկին պատերազմիկներու, հետեւաբար եւ աջակողմի փափաքն էր սկիզբէն Փրուսիոյ դէմ հուժկու բողոք բարձրացնել, որովհետեւ գիտէին թէ դժուար էր հանրաքուէ յաջողցնելը։ Բայց Stahlhelmի (Պողպատէ Սաղաւարտ) այս հսկայ կազմակերպութեան առաջարկին իրենց ձայնը եկան միացնել շատ մը ուրիշ տարրեր, մանաւանդ ազգային, ծայրայեղ ազգայնական, յետոյ ալ համայնավար կուսակցութիւնները։ Ասոնք 14 սեպտ. 1930ի ընտրութիւններէն քաջալերուած, կը խորհէին թէ նոյն քուէներով նախ 12ուկէս միլիոնը ապահով էր, իսկ անհրաժեշտ 13ուկէսը լրացնելու համար պակսած մէկ միլիոնն ալ շատ մը դժգոհ տարրերէ կրնայ գոյանալ։ Թիւերու լեզուն ուրիշ էր, իրականութիւնը ուրիշ։ 26,399,885 ընտրողներու մէջէն 9,793,603ը միայն «այո՛» ըսին։ Մինչդեռ, ըստ օրէնքի, պէտք էր ընտրողներու թիւին կէսէն աւելին։

Այսպէս, անյաջողութեան մատնուեցաւծայրայեղկողմերու փայփայած հանրաքուէն։ Մարդիկ կ՚ուզէին Փրուսիոյ երեսփոխանական ժողովը լուծել, անկէ անցնիլ պետութեան գլուխ եւ ազդել ընդհանուր հանրապետական կառավարութեան վրայ, Պրիւնինկի մասամբ չափաւոր քաղաքական ուղղութիւնը փոխել կամ վերջապէս դէպքերուն յանձնել ամբողջ երկրին ճակատագիրը։ Դէպքեր որոնք պիտի կրնային թերեւս ստիպել պահանջատէրերը ուրիշ կերպ վարուելու։ Ապա թէ ո՛չ… Այս էր համայնավարներուն, այս էր նաեւ ծայրայեղ ազգայնականներուն ըմբռնումը «գործ»ին մասին։

Կրնա՞ր ըլլալ որ յաջողէին։ Ո՛վ գիտէ բախտին խաղերը։ Իրականութիւնը սակայն վերջի վերջոյ եկաւ ապացուցանել թէ գերման ազգը դեռ համբերութիւն ունի վերջին ճիգ մըն ալ ընելու եւ կը նախընտրէ բարեշրջութեան ճամբան։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿԵԴՐՈՆԸ ՊԱՇԱՐՈՒԱԾ

Պաշարման վիճակը կը շարունակուի Պերլինի Պիւլովփլաց Թաղին մէջ, ուր կը գտնուի համայնավարներու կեդրոնատեղին։ Անցորդները հրաւէր կը ստանան ձեռքերը վեր առած քալելու, արգիլուած է փողոցներուն մէջ կանգ առնել եւ խմբուիլ։ Ո՛չ ոք կրնայ մօտենալ համայնավար կեդրոնատեղին, որ պաշարուած է ոստիկանական շղթայով մը։ Մօտակայ տան մը մէջ կատարուած խուզարկութեան մը ընթացքին, ոստիկանները երեւան հանեցին երեք լեցուն ատրճանակներ, ինչպէս նաեւ 100ի չափ փամփուշտ պարունակող սնտուկ մը։

Նախորդ գիշեր, համայնավարները փորձեցին թափօրներ կազմել Պերլինի զանազան թաղերուն մէջ։ Թաղի մը մէջ ոստիկանութիւնն ստիպուեցաւ զէնքի դիմել։ Ցուցիչ մը կրակ բացին ոստիկաններուն վրայ։ Բազմաթիւ ձերբակալումներ կատարուեցան։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՎԷՊԸ Կ՚ԱԶԴԷ՞ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ ՎՐԱՅ

Փարիզեան թերթ մը այս հարցարանն է բացած, եւ հրատարակութեան կուտայ ֆրանսացի գրագէտներու կարծիքը այդ առթիւ։

Վիպագիր Ռաշիլտ կը գրէ.— «Շարժանկարը արուեստ մըն է, որուն համար անհրաժեշտութիւն մը չէ որեւէ բան փոխ առնել վէպէն։ Անոնք, որ թիւրիմացութեամբ մը իրարու կը միացնեն վէպն ու շարժանկարը, կը ստեղծեն հրէշներ, որոնք երբեք չպիտի դիմանան։

Թօյլատրուած է որ վիպագիրներն ու բանաստեղծները պատկերներով մեզի ներկայացնեն որեւէ նիւթ, որ փորձութեան կ՚ենթարկէ զիրենք, սակայն անհրաժեշտ է, որ հրամարին հոգեվերլուծական ուսումնասիրութիւններ տալու սովորութենէն, որ կը հետաքրքրէ միայն զիրենք։ Եղ լեցնելու այդ միջոցը արդէն անհանգուրժելիէվէպերու մէջ, իսկ ժապաւէնի՞ վրայ,— մնասակար։ Արդէն ամէն շարժում, որ իր հետ չի բերեր իր բացատրութիւնը, իր թափանցիկ հոգեբանութիւնը, գէշ է յօրինուած կամ ներկայացուած։ Եւ կարելի չէ վէպէն քանի մը էջ պակսեցնելով շարժանկարի վերածել, որովհետեւ ծակ մը կը ստեղծուի։ Աւելի գէշ, երբ հիմա վիպագիրները իրենց տեքստին մէջ կը գնեն արագութիւն մը։ Զգեցէք շարժանկարը, որ գոնէ ի՛ր միջոցները»։

Իվէթ Կիլպէր կը պատասխանէ.— «Այո՛, կը կարծեմ թէ բազմաթիւ վիպագիրներ, սպառելու համար իրեց գործերը, պիտի ուզեն հետեւիլ գրական նոր ձեւի մը (écriture), կառուցման նոր եղանակի մը, որ կը միացնէ գրականութիւնը ողբերգութեան։ Նկարագրականին պիտի խառնուի գործողութիւնը։ Հոգեկան վիճակներու ուսումնասիրութիւնը չպիտի այլեւս նկարագրուի, այլ միայն պիտի փորագրուի։ Վաղուան գրողները պիտի սիրեն հարթաքանդակը, շուքէն դուրս ցայտեցնելու եւ կարկառելու համար իրենց հերոսներուն հոգին։

Եւ սակայն ինչո՞ւ խուճապ ցոյց տալ գրական այս նոր եղանակին համար։ Գրելու արուեստը միշտ կը հետեւի ապրելու այն եղանակին, զոր դարերը կը թելադրեն։ Արդի մեր դարը աւելի տեսողական է, քան ուղեղային։

Այլեւս մեռած է խորհրդապաշտութիւնը։ Նկարչութեան, քանդակագործութեան, երաժշտութեան մէջ մտածումը չի կենար հիմա, այլ կը վազէ, կը հետեւի դարուս արագութեան կշռոյթին։ Ու մեր ուղեղն ալ, տղոց պէս, պատկեր կ՚ուզէ, շարունակ պատկեր, որպէսզի արագութեամբ ըմբռնէ ինչ որ իմացական ուժերու դանդաղութիւնը կը զլանայ իրեն։

Այսուհանդերձ ունինք եւ պիտի ունենանք գրողներ, որոնք պիտի ուզեն հաւատարիմ մնալ գրելու հին աւանդական ձեւերուն»։

Յաջորդով ուրիշ գրողներու պատասխանները։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ամիսներէ ի վեր վերակազմուած է Կիլիկեան Հայր. Միութիւնը։ Տակաւին բոլոր փարիզաբնակ Կիլիկեցիները չեն պատասխանած Վարչութեան կոչին եւ չեն համախմբուած Միութեան դրօշին տակ։ Մինչդեռ այնպիսի գործեր ու ձեռնարկներ կան որ կը կարօտին բոլոր Կիլիկեցիներու միահամուռ ճիգերուն։

Միութեան ընդհ. ժողովները կանոնաւորապէս կը գումարուին։ Այդ ժողովները բացի առաջադրուած հարցերէ, կը ծառայեն վառ պահել փոխադարձ կապը։

Սուրիոյ մէջ մեր հայրենակիցները մեծ մասամբ համախումբ կ՚ապրին եւ իրենց կրթական, բարեսիրական գործերը ունին։ Բացի մշակութային աշխատանքներէ, գաղթականներու վերջնական տեղաւորման կենսական գործը կայ։

Մեր Միութեան նպատակն է հողին կապել Հալէպի եւ Պէյրութի կայաններու գաղթականները։ Հողը միայն վերջնապէս կը լուծէ Սուրիոյ գաղթականութեան տեղաւորման հարցը։

Փարիզի Մասնաճիւղին միակ նպատակն է ստեղծել միջոցներ քանի մը նոր գիւղեր եւս հաստատելու համար։

Ուրիշ պարագայ մը եւս, մեր Միութիւնը հայրենի բնագաւառի անունով մկրտած ենք իբրեւ Կիլիկեան Հայր. Միութեան։ Այս Միութեան մէջ մէջ պէտք է ձուլուին բոլոր այն Միութիւնները որոնք կազմուած են տարիներէ ի վեր, Կիլիկիոյ այս ու այն քաղաքի անունով։ Վերջին մեր ընդհ. ժողովը ուզելով պահել իւրաքանչիւրին ինքնուրոյնութիւնը, գտաւ նպատակայարմար բանաձեւ մը։ Բոլոր Միութիւնները պիտի կոչուին «Կիլիկեան Ընդհ. Հայ. Միութիւն», տակը Հաճընի, Զէյթունի, Մարաշի, Այնթապի, Ատանայի եւն. մասնաճիւղ։ Անոնք որ նոր պիտի կազմուին, խառն ու մէկ կազմակերպութեան մէջ պիտի համախմբուին Յետագային Վարչութիւնը շրջաբերականով մը պիտի բացատրէ այս պարագան։

ՅՈՎՀ. ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ»

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 13 Օգոստ.— Շաբաթ իրիկուն տեղի ունեցաւ Կոմիտասեան համերգը, տեղւոյս նորակառոյց մատուռին մէջ։ Ժամանակէն առաջ խուռն բազմութիւն մը լեցուցած էր մատուռը, եւ անհամբեր՝ հանդէսի բացման։ Եւ ահա օրուան նախագահը Յով. վարդապետ Ֆէրհատեան, բացաւ հանդէսը։ Երեք երիտասարդ ջութակահարներ նուագեցին «Տէր կեցո»ն։ Յետոյ նախագահը ներկայացուց Կոմիտաս Վարդապետի կեանքը։

Նորակազմ երկսեռ երգչախումբը երգեց «Ալագեազ»ը, որ շատ լաւ տպաւորութիւն ձգեց։ Իսկ Յ. Յովսէփեան երգեց «Կանչէ կռունկ»ը մեծ յաջողութեամբ։ Գ. Սարայտարեան թէեւ կարճ, բայց իր ժողովրդական ոճով իր կարգին բացատրեց հայ երգին արժէքը։ «Ս. Էթիէնի մէջ պակաս մը կար, եւ ահա այսօր այդ պակասը լրացուց երգչախումբը»։ Ցոյց տուաւ հայ երգի ներդաշնակութիւնն ու քաղցրութիւնը եւ հրաւիրեց ձգեց թրքական ամօթալի երգերն ու շարքինները, որպէսզի մեր սրտերը հրճուին Կոմիտասեան քաղցր երգերով։

Երգչախումբը երգեց «Բէլէ, բէլէ»ն, «Սարերի վըրով», «Սարէն կուգայի», «Հոլ արա, եզը», խոր հրճուանք պատճառելով բոլորին։ Փոքրիկն Յ. Պուրուեան երգեց յաջողութեամբ «Ով ծիծեռնակը»։ Մ. Բէպապճեան եւ Բ. Ներսէսեան նուագեցին «Համբարձում եայլա», «Ես լսեցի», իսկ Ա. Ե. Տէմիրճեան պարզ կերպով բացատրեց Կոմիտաս վարդապետի գործը, որով կորուստէ փրկուեցաւ հայ երգը, եւ տարածուեցաւ համայն աշխարհ։ Յետոյ երգուեցաւ «Ալ այլուղ» եւ «Էս գիշեր», որոնք մեծ տպաւորութիւն ձգեցին։ Բ. Ներսէսեան նուագեց «Սեւ խաւարը» եւ Ա. Ե. Տէմիրճեան երգեց «Դարդս լացէք»ը։ Երեք ջութակահարներ Բ. Ներսէսեան, Մ. Բէպապճեան եւ Տ. Գարատաղեան նուագեցին «Մայր Արաքսի»ն, մասնակցութեամբ երգչախումբին, եւ հանդէսը փակուեցաւ։ Ժողովուրդը դժուար կը բաժնուէր այդ անուշ մթնոլորտէ, տանելով իր հետ եւ սրտին խորը Կոմիտաս վրդ.ի յիշատակը, եւ անոր երգերուն ներդաշնակութիւնը։

Հանդէսէն գոյացաւ 205 ֆր. 25 սանթիմ, որ պիտի ղրկուի կարգադիր յանձնախումբին։

Ազատ կամք

ԱՒՍՏՐԻԱ ՉՈՒԶԵՐ ՀՐԱԺԱՐԻԼ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳՐԷՆ

Երէկ հաղորդեր էինք թէ աւստրիական կառավարութիւնը՝ դիմելով Ազգերու Դաշնակցութեան, պարզած է իր ելեւմտական ողորմելի կացութիւնը եւ խնդրած է որ վարկեր յատկացուին իրեն։ Այս լուրը մեծ տպաւորութիւն գործած է Վիեննայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ եւ տեղի տուած է լրագրական բուռն վէճերու։

Թերթերը կը պնդեն թէ երկրին ելեւմտական վիճակը այնքան գէշ չէ, որքան ցոյց կը տրուի պաշտօնապէս։

Աւստրիական թերթ մը, բուռն յարձակում մը կը գործէ Շօպէրի քաղաքականութեան դէմ, «վերջապէս պէտք է լքել մաքսային միութիւնը» խորագրով յօդուածի մը մէջ։ Թերթը կը մեղադրէ Աւստրիոյ վարչապետը թէ դարձեալ խոռվքի կը մատնէ Եւրոպան եւ կը պահանջէ որ հրաժարի իր պաշտօնէն, եթէ կ՚ուզէ որ Աւստրիա վերականգնի եւ Եւրոպայի խաղաղութիւնը չվրդովի։

Այս առթիւ, հարցումի մը պատասխանելով Շօպէր յայտնեց թէ կառավարութիւնը երբեք մտքէն չանցըներ լքել աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութիւնը եւ թէ այս հարցին մասին խօսելու համար, պէտք է սպասել Հաակի Ատեանին որոշման։

Շօպէր աւելցուց թէ, ինքն անձնապէս, աւելի կը նախընտրէ հեռանալ կառավարութենէն, քան թէ հրաժարիլ այս ծրագրի իրականացման հետապնդումէն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅՈՑ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Գրած էինք թէ օգոստոս 10ին Պոլսոյ մէջ բացուեցաւ Արհեստակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած տեղական ապրանքներու Գ. ցուցահանդէսը, որուն կազմակերպիչ մարմինը հրաւէր ղրկած էր Պոլսոյ մամուլին, որոնց կարգին նաեւ «Ազդարար»ի։ Ցուցահանդէսի քօմիսէր Նազըմ Նուրի պէյ, ի պատիւ լրագրողներուն տրուած թէյասեղանի ընթացքին, կարճ ճառ մը խօսեցաւ տեղական ցուցահանդէսի կարեւորութեան եւ յառաջդիմութեան մասին։ Մասնաւորաբար շեշտեց թէ Արհեստակցական Միութիւնը իր իսկ ճիգերով և առանց որեւէ օժանդակութեան, կը յաջողի երրորդ անգամ ըլլալով բանալ այս ցուցահանդէսը աւելի լայն սահմանի մէջ։ 9 հոգինոց կարգադիր յանձնախումբը իր կարելին ըրած է, ներկայանալի ընելու համար ցուցահանդէսը։ Բերայի գայմագամութիւնը իր տրամադրութեան տակ դրած է 8 ոստիկանէ բաղկացած հսկիչ մարմին մը եւ հրշէջ գունդ մը։ Ասկէ զատ շէնքը ցուցահանդէսի առթիւ ապահովագրուած է 250,000 ոսկիի։

«Երկրին ճարտարուեստը, ըսաւ Նազըմ Նուրի պէյ, ամէն քաջալերութեան արժանի է, իր ունեցած յառաջդիմութիւնն ու զարգացումը քիչ վերջ պիտի տեսնէք երբ այցելէք տաղաւարները»։

Եւ կոչ ուղղեց լրագրողներուն, որ չխնայեն իրենց քարոզութիւնը ի նպաստ տեղական արտադրութիւններուն, որոնք եւրոպականներուն կը հաւասարին ու գրեթէ կէս աժան են, բաղդատմամբ անոնց։

Այս տարի, մասնաւոր կարգադրութեան մը համաձայն, ցուցահանդէսին մէջ կարելի պիտի ըլլայ ապրանք ծախել։ Ասկէ զատ, նուէրներ պիտի տրուին մասնակցողներուն։

Անցեալ տարի կարելի եղած էր երկարաձգել ցուցահանդէսը, այս տարի սակայն օգոստոս 26ին պիտի փակուի վերջնականապէս։ Թէյասեղանէն վերջ լրագրողները լուսանկարուեցան ու սինեմա քաշուեցան։ Յետոյ առաջնորդութեամբ Նազըմ Նուրի պէյի եւ Առեւտրական Սենեակի կարգ մը անդամներու եւ վաճառականներու, պտտեցան տաղաւարները, որոնց մէկ մասին յարդարումը դեռ չէ վերջացած։

Անցեալ տարուան բաղդատմամբ, տաղաւարները աւ. հասարակ լաւագոյն ճաշակով մը յարդարուած են։ Բայց Պոլսոյ մեծ հաստատութիւններէն, Իզմիրէն եւ Պրուսայէն ալ կարգ մը տուներ իրենց մասնակցութիւնը բերած են։ Իրենց ապրանքներուն ճոխութեամբը աչքի կը զարնեն Հասան Պասրի պէյի և Պասրա Փազարի մետաքսեղէնները։

Ատափազարի կտաւի գործարանը չափազանց աժան կտաւ, անձեռոց սեղանի ծածկոցներ ցուցադրած է։ Ասկէ զատ, տաղաւարներ ունին Պաքըրքէօյի, Պէյքօզի, Ֆէսհանէի եւ Հէրէքէի գործարանները, Թօփհանէի Մաճառ տապաձագործարանը, Իզմիրէն Թուրան վաճառատունը, Աճէմ Ֆարուքի (արդուզարդի վերաբերեալ նիւթեր) Իպրահիմ Զիա տունը։

Կան նաեւ պիսքիւիի, շաքարեղէնի, իւղի գլխարկի, խաղալիքներու, ռատիոյի, Պօնոնթիի բաժիններ։

Հայերէն կը մասնակցին Երիս օճառի գործարանը, Իսթիքլալ Գուլումճը Փազարի տէր Օննիկ Ագիզեան, ոսկերիչ Խաչիկ Երուանդ Մէսթեան եւ Յարութիւն Այվազեան (մետաքսեղէն) եւ կիլեան ու Քէչեան։

Կալաթա Սարայի լիսէն ուր կը տրուի ցուցահանդէսը կրթական գործավարութեան հաշւոյն 250 հազար ոսկիի ապահովագրուած է։

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ժանտատենդի (թիֆօ) դէպքերը մտահոգիչ բնոյթ մը առած են, ինչպէս գրած էինք։ Կուսակալութեան առողջապահական տնօրէն Ալի Րիզա պէյ յայտարարած է թէ այս մասին գրուած թիւերը չափազանցութիւններ են, բայց ինչպէս քաղաքապետութեան առողջապահական բաժնի տնօրէն, Նէշէթ Օսման պէյ, կարգ մը բժիշկներ ալ հաստատեցին թէ ժանտատենդի դէպքերը աւելցած են Գուրթուլուշի, Նշանթաշի, Շիշլիի, Գասըմ Փաշայի եւ Պէշիկթաշի կողմերը։

Սիւրէյա պէյ անուն բժիշկ մը յայտարարած է թէ միայն ինք ժանտատենդէ բռնուած վեց հիւանդներ ունի։

Ժանտատենդի դէմ պաշտպանուելու ամէնէն ապահով միջոցը պատուաստ ըլլալով, հաւանական է որ Քաղաքապետութեան առողջապահական պաշտօնեաները վարակուած շրջանակներու բնակիչները պատուաստելու եկլեն։

Քաղաքապետութիւնը ջանք կ՚ընէ այս կոյուղիները գոցելու համար անհրաժեշտ գումարը հայթայթելու։

Որոշուած է փութով տարրալուծել այն ջուրերը որոնք Գուրթուլուշի կողմերու ժողովուրդին կողմէ կը գործածուին։

ՊՐԻՒՆԻՆԿԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գերմանիոյ ներքին եւ արտաքին կացութեան մասին, վարչապետը Պրիւնինկ, զեկոյց մը տուաւ նախարարաց խորհուրդին։ Վարչապետին զեկոյցըզգոյշ կը պահուի։ Սակայն գերմանական թերթ մը կուտայ կարգ մը տեղեկութիւններ։ Պրիւնինկ յայտնած է թէ Գերմանիոյ համար անկարելի ստանալ երկար պայմանաժամով վարկեր՝ այս պահուս, եւ հետեւաբար, առանց արտաքին օժանդակութեան, մեղմացնել երկրին տնտեսական եւ ելեւմտական ներկայ կացութիւնը։

Դալով դրամատուններու վրայ կատարուելիք հսկողութեան, նոր սպասարկութեանց հաստատումը չէ նախատեսուած։ Հսկողութիւնը պիտի յանձնուի արդէն գոյութիւն ունեցող սպասարկութեանց։ Դալով խնայողական սնտուկներուն, անհրաժեշտ կը դառնայ անոնց կանոնադրութիւնը փոփոխութեան ենթարկել։

Գերմանական պետութիւնները կը դժգոհին որ կեդր. կառավարութիւնը որ միջոցը գտած էր օժանդակելու դրամատուններուն, շատ խիստ կը գտնուի հանդէպ իրենց եւ համայնքներուն, որոնք նիւթական դժուարութեանց մատնուած են։ Կարգ մը շրջանակներ առաջարկած են նոր գեղչ մը կատարել թոշակներու եւ օրավարձերու վրայ։

Գերմանական քաղաքներու պարտքը կը գնահատուի 800 միլիոն մարք։

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է
Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիւրինի Հայր. միութեան կողմէ: 22 Օգոստ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ-Զոլայի շքեղ սրահին մէջ:
Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի կը ներկայացուի
ՇԻԼԼԷՐԻ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ
Միջնարարներուն Լիոնահայ նուագախումբը կը նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ՝ ղեկավարութեամբ երաժիշտ Պ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի:
Տոմսակները կը ծախուին Թիրեաքեանի, Նիկողոսեանի ճաշարանները, յանձնախումբի անդամներուն մօտեւ հանդէսին օրը կիջէն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. միութեան կողմէ
Այս կիրակի ժամը 2.30ին Սոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ
Ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇի
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «...ՓԱՇԱՆ»
Տոմսերու գին 5 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԷՔՈՆԻ Մասիս խումբի ժողովը այսօր երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այսօր երեքշաբթի ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ.ի Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Ակնցի Մինաս Սէմէրճեան, հօր անուն՝ Առաքել. մօր անուն՝ Տիրուհի: ընդհ. պատերազմին կը գտնուէր պուլկար բանակին մէջ, ուր հետքը կորսուած է: իմացնել իր քրոջը Մարիաի Գըլլըբրեանի, 4 Rue Jouye-Rouve Paris (2): Գտնողին 200 ֆր. նուէր:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ
Սէն Շամոն, Զ. Փ.— 100:
Վիէն, Մ. Ն.— 53:
Սէն Կրաթէն, Ա. Վ.— 120:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) մինչեւ Սէն Լուի (St. Louis) երկարող գծին վրայ հայկական 250 տուններ առաջին գիւղը: Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ: Այս հողաբաժինները կը գտնուին Գանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր Թիւ 29 Թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ, (նոյնպէս Թիւ 31 եւ 32 Թրամուէյներու եւ պուրսին քովէն 10 Թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերու քով):

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մէթրօէն սկսեալ:

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆր. վճարում, ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ:

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փօն-տը-Վիվօ (Pont-de-Vivaux) Թրամվ. 13, ձիարձակարանին դիմացը, 225 մէթրոնոց հողաբաժիններ, Նպաստաւոր պայմաններով:

3.— Ճիշդ Սէն Լու (St. Loup) գիւղին մէջ, Թրամուէյի գծին վրայ, 400 մէթրոնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններ:

4.— Թիւ 2 (Plan-des Cuques) Թրամուէյի վերջաւորութեանը եւ գծին վրայ 425 մէթրոնոց հողաբաժիններ, ջուր, ելեկտր., պուլըվառները շինուած են, Նպաստաւոր պայմաններ:

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) Թրամուէյի գծին վրայ 1540 մէթրոնոց հողամաս մը:

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Olives) Թրամուէյի գծին վրայ 637 մէթրոնոց հողամաս մը:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. Պ. Լուտվիկ Տիարպէքիրլեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր, Պառ տէ Լիոն, Գուռ Պէլզէօնս (Bar des Lions, Cours Belsunce), Marseille.

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Դերձակ Պօղոս Գորգիկեան կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն Թէ իր գործատեղին փոխադրած է 13 Route de Choisy, Ivry S/Seine: Մէթրօ Porte de Choisy.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

40.— ՖԷՍԵՐՈՒՆ ՏՈՊԸ ԻՆԶՈ՞Ւ ԿԸ ՓՐՑՆԷՆ

Դանիէլ Կիճէսին անցեր էր: Ուրիշ շատ օրեր ալ անցան: Հայրս տակաւին բանտը կը մնար: Արդեօք խաբե՞ց զիս հարցաքննիչը: Բայց ի՞նչ պէտք ունէր սուտ խօսելու:

41.— ՀԱՅՐԻԿՍ ԻՆԶՈ՞Ւ ԲԱՆՏԱՐԿԵՐ ԷԻՆ

Այլ եւս բոլորովին կտրեցի յոյսս հօրս փրկութեան մասին: Այսուհանդերձ քանի մը օր յետոյ հարցաքննիչը ինծի լսել թէ կրնայի հայրս տեսնել ո՛ր օրը որ ուզէի: Այդպէս հրաման տուած էր բանտին տնօրէնը:

Բարի լուր մըն էր այս, որ կարծես ցոյց կուտար թէ բախտաւոր փոփոխութիւն մը տեղի կ'ունենար: Շատ ուրախացայ այս լուրով, եւ այնուհետեւ ամէն առտու նախ հօրս այցելութեան կ'երթայի, յետոյ դաս առնելու:

Իրիկուն մը, երբ տուն դարձայ, տեսայ որ Նուրի պէյին քոյրը, Ֆաթմա հանըմ, այցելութեան եկած էր մեզի: Այս տիկինը մայրն էր տոքթ. Էսատ փաշայի, որ նշանաւոր էր իբրեւ ակնաբոյժ: Խուսափելից շարժումներով կը պատմէր թէ ի՛նչպէս եղբայրը Եւրոպա փախեր էր Նամըք Քէմալ պէյի հետ, թէ ինչո՛ւ ձերբակալեր էին հայրս: «Նոր Օսմանցի»ներու Միութեան մասին լուր առեր էր կառավարութիւնը: Եպարքոս Ալի փաշա կը հրամայէ բանտարկել այդ միութեան անդամները: Ֆաթմա հանըմի եղբայրը, Նուրի պէյ, կը փութայ հօրս մօտ, առաջարկելով միասին փախչիլ: Սակայն հայրս կը նախընտրէ բանտարկուիլ, քան թէ անտէր ձգել իր զաւակները, որոնք դեռ շատ փոքր էին: Կը ձերբակալուին բազմաթիւ անձեր, որոնք կը գործէին Պապը Ալիի եւ տարբեր բարձր պաշտօնատուններու մէջ, իբրեւ անդամ այդ միութեան: Այսպէս մէկ օրուան մէջ բանտարկուեցան Պապը Ալիի գործակատար Ազմի, արտաքին նախարարութեան արարողապետ Նուրի եւ Իզզէթ, սպարապետութեան դիւանադպիր Սայիտ, Աքսարայցի Շէյխ Հասան, ուսուցիչ Քէօթահիացի Մուհիտտին: Մատնիչն ալ Միութեան անդամներէն Սուպհի փաշա զատէ Այէթուլլահ պէյն էր: Բոլոր անոնք որ լաւ կը ճանչնային Այէթուլլահը, երբեք չէին հաւատար թէ կրնար մատնած ըլլալ: Զրպարտութիւն կը համարէին:

Բոլոր այս տեղեկութիւնները խոր ուշադրութեամբ մտիկ ըրի: Ուրեմն երբ Նուրի պէյ մեր տունը եկաւ, խուճապահար բաներ մը ըսաւ հօրս ականջին, յետոյ առանց կենալու մեկնեցաւ, ու քիչ յետոյ հայրս ալ ուսուցիչս հետ տունէն հեռացաւ եւ առտուն միայն վերադարձաւ, բոլոր այդ տագնապը կապ ունէր իրենց միութեան մասին եղած մատնութեան հետ:

42.— ԿԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ

Քանի մը օր յետոյ, քաղաքական բոլոր բանտարկեալներուն կիները հաւաքուեցան մեր տան մէջ: Որոշուեցաւ, որ այս կիները, իրենց զաւակները միասին առնելով՝ ներկայանան Պապը Ալի, աղերսագիր տալու համար եպարքոս Ալի փաշային: Տղոց մէջ ամէնէն մեծը ես էի, ուստի որոշեցին, որ աղերսագիրը ես ներկայացնեմ ձեռքովս:

Եպարքոսին ուղղուելիք աղերսագիրը գրելը ամենուն գործը չէ, բնին: Պէտք էր երթալ գտնել Սուլթան Պայազիտի մզկիթին դրանը մօտ կիսափուլ խրճիթին բնակիչներէն աղերսագրող Թէվֆիք էֆէնտիին, որուն գրիչէն, կ'ըսէին թէ, արիւն կը կաթի եւ գրած բանը շատ կը յուզէ:

Ու Թէվֆիք էֆէնտիին մօտ գացինք ու գրել տուինք աղերսագիրը: Տիկինները կարգով կնիք զարկին աղերսագրին տակ: Յաջորդ օր խումբով գացինք Պապը Ալի: Երբ եպարքոս Ալի փաշա ոտքը գետինը դրաւ իջնելով իր կառքէն, ներկայացուցի աղերսագիրը: Յետոյ ամէն բաժ աղերսագիր ներկայացուցինք այսպէս: Ոչ առաջին աղերսագիրը ալ միւսները որ եւ է ազդեցութիւն չգործեցին, եւ 71 օր բանտարկուելէ յետոյ, հայրս, Ազմի, Նուրի պէյ, Շէյխ Հասան աքսորուեցան ...րոս, իսկ ուսուցիչս, Սայիտ պէյ եւ ուրիշ ընկերներ աքսորուեցան ...գոս, առանց դատուելու:

43. — ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Գլխաւոր հաշուակալ Թէվֆիք պէյին մեծ տղան երբեմն կը մօտեցնէր աքսորական «Նոր Օսմանցի»ներու ժողովին: Եւ մեզի կը տեղեկացնէր ինչ որ կը կարդար այն ազատական թերթերուն մէջ, զորս կը ստանար Թղթատարով: Թէվֆիք պէյ երկու եղբայր ունէր, որոնք կը կոչուէին Րէշիտ եւ Ալի, միասին կը շարունակէինք մեր ուսումը: կէսօրէն վերջ ամէն օր, կառավարչատան մէջ դիւանին գործերուն օգնելու կ'երթայի:

Երկու տարի անցաւ: Տարիքս բաւական յառաջացած էր, ուսմանս հետ թեան տէր դարձած էի: Երբ հայրս տեսաւ, որ այլեւս կրնայի իր... զանազանել Եանիան ու Գոնիան, արտօնութիւն տուաւ կարդալու ազա...կան թերթերը: Այդ թուականին մեզի նուէր ղրկուեցան Զիա պէյի ...նաստեղծութեանց գրքոյկները, 100 օրինակ: Այդ գրքոյկներէն ինծի տուին մէկ մէկ օրինակ: Կարծես գանձ գտած էի: Ամբողջ ժամանակս ...ցուցեր էի ընթերցման: Երբ այսպիսի անուշ գրպանմներով կը փորձ... մոռնալ պանդխտութեան եւ աքսորի դառնութիւնները, «Նոր Օսմանցի»...րու միութեան ամէնէն անձնուէր անդամը, Շէյխ Հասան, մեռաւ կարճ... ւանդութենէ մը յետոյ: Այս մեծ հայրենասէրին մահը ոչ միայն բարեկ...ներուն, այլ նոյնիսկ Նիկոսիոյ ամբողջ ժողովուրդին մեծ ցաւ պատճառ...

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
19 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1650

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՎԱՆ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԲԱԽՏԻՆ ՁԳՈՒԱԾ

Կը թուի թէ աճուրդ մը տեղի կ'ունենայ մեր տարագիր ազմութիւններու գլխուն վրայ։

Աճուրդ կամ նուազուրդ, — ամէն պարագայի մէջ խաղ մը, որուն ելքը անծանօթ է։

Ճիշդ այն պահուն որ Երեւանէն լուր եկաւ թէ տասը հազար գաղթականներ պիտի փոխադրուին Հայաստան, Ազգերու Դաշնակցութեան համապատասխան գրասենեակին պատուիրակը կտոյտ մը կատարեց Սելանիկէն Աթէնք։

Պատուիրակը երկու քաղաքներուն մէջ ալ հետաքրքրուեցաւ գաղթականներու կացութեամբ, տեղեկութիւններ քաղեց պաշտօնական շրջանակներէ։ Եւ ահա զարմանալի լուր մը։

Աթէնքի «Նոր Օր»ն է որ կը գրէ թէ վերջնապէս որոշուած է քանի մը հազար գաղթականներու տեղափոխութիւնը։

— «փոխադրութեան վայրի մասին թէեւ լռութիւն կը տիրէ, բայց կ'ենթադրուի թէ Ալճերիան է։ Նոյն տեղեկութեանց համաձայն, ստիպում կամ բռնադատում չպիտի ըլլայ»։

Ու մեր պաշտօնակիցը կ'ողբայ.

— «Շատ ցաւալի է որ ներկայ դժուարութիւններուն կուրծք տալու եւ ժողովուրդը պաղարիւն պահելու համար ազգային վերին իշխանութիւն գոյութիւն չունի, եւ գործերը մնացած են երեսի վրայ»։ (14 օգոստոս)։

Այսպէս ուրեմն, մինչ Երեւան կը խոստանայ տասը հազար հոգի ներս առնել, Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ իր կարգին ձեռնարկներ կը կատարէ, քանի մը հազար գաղթականներու այլուր փոխադրութեան համար։ (Թուրքերն ալ այս բառը կը գործածէին — «այլուր փոխադրութիւն»— երբ տեղահանութեան օրէնքը հանեցին, 1915 մայիսին)։

Եւ երկու պարագաներուն մէջ ալ, չկայ «ազգային վերին իշխանութիւն մը», որ հետաքրքրուի։ Գոնէ հարցնէ թէ ո՛ւր կը տանին, կամ ի՛նչպէս պիտի տանին...

Եւ տասը տարիէ ի վեր կը շարունակուի այս ողբերգութիւնը։ Կը ցուցակագրեն, կը զատեն, կը տանին, — միշտ ուրիշները։ Միշտ օտարները, կամ անպատասխանատու «ճամբորդ»ները։

Առեւտրական ապրանք իսկ ըլլար, բուռ մը մարդիկ պիտի հետաքրքրուէին։

Հազարներ ու հազարներ են որ բեռ կը կապեն առաջին հրաւէրին, առտուն կանուխ արթնցողին առջեւ — իսկ «ազգը» լուրերը կը կարդայ ու կ'անցնի։ Լաւագոյն պարագային, հառաչանք մը, — եւ ամէն ինչ կը մոռցուի։

Եթէ համերաշխութեան, գործակցութեան բոլոր հարկեցուցիչ պատճառները երկրորդական համարէինք, միայն այս հիմնական խնդիրը բաւական էր, քով քովի բերելու զանազան հոսանքներ, քաղաքական թէ հանրային։ Սկսելով Բարեգործականէն։

Եթէ ունենայինք «վերին իշխանութիւն», կամ պատասխանատու օրկան մը, անշուշտ պիտի հարցնէր.

— Պ. Պ. իշխանաւորներ Հայաստանի, ահա աճուրդի հաներ են մեր անճար, անտէր բազմութիւնները։ Տասը հազարի ընդունելութեան աւետիսը տուիք մէկ անգամ, — եւ այնուհետեւ լռութիւն։ Ե՞րբ կը բացուին «դռներն յուսոյ»։ Պիտի բացուի՞ն արդեօք։ Պարզ հայերէնով — ո՞ր օրուան կը սպասէք տանելու համար։ Պիտի տանի՞ք, վերջապէս։

Եւ ստացուած պատասխանին համաձայն, այդ օրկանը պիտի յայտարարէր Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակին.

— Պարոն, շնորհակալ ենք ձեր բարեկամութենէն։ Մենք տեղ ունինք մեր գաղթականներուն համար։ Հերիք է ինչքան ցրուեցիք մեզ, բեռէ մը ազատելու փութկոտութեամբ։

Ըսինք— ստացուած պատասխանին համաձայն։

Արդարեւ, եթէ յուսատու չըլլար Երեւանցիներու պատասխանը, այդ «վերին մարմինը» պարտականութիւն պիտի սեպէր գլուխ գլխի տալ, եւ գտնել լաւագոյն ելքը։

Այն ատեն էր որ, պիտի կրնայինք հանգիստ սրտով ուրոշել — Ալժերիա՞ պիտի տանինք, Թունո՞ւզ թէ ափրիկեան Տրիպոլիս։

Ուրիշ խօսքով, ստանձնած պիտի ըլլայինք պատասխանատուութեան մեր բաժինը, փոխանակ լալկան կանչեր արձակելու, կամ հէքեաթ պատմելու։

Մինչդեռ, ներկայ պայմաններուն մէջ, ամէն ինչ կը կատարուի մեր կամքէն անկախ, մեր գլխուն վերեւ, եւ մեզի կը մնայ միայն հետեւանքները արձանագրել, կատարուած իրողութենէ մը յետոյ։

Ո՞վ ընտրեց Ալժերիան։ (կայ և Հալէպիստանը, ինչպէս կը հաղորդէ «Նիւ Եորք Թայմզ»)։ Ալժերիոյ ո՞ր մասը։ Եւ ի՞նչ պայմաններով,— համախո՞ւմբ թէ ցիրուցան։ Իբրեւ վարձու աշխատաւո՞ր, թէ բոլորովին ազատ։ Ծովա՞փը. քաղաքի՞ մէջ թէ երկրին խորերը։

Ո՞վ պիտի տայ այս հարցերուն պատասխանը, գաղթակա՞նը թէ Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակը։

Ահա թէ ո՛ւր կը տանի մեզ ամէն ինչ Երեւանի ձգելու, անոր բարեհաճութեան վստահելու «իմաստութիւնը»։

Զնայելով որ, Երեւանը մէկ անգամ միայն, լրագրական տեսակցութեան մը ընթացքին, իր «վարչապետ»ին բերնով յայտարարեց թէ «հնարաւոր է համարում» յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին ընդունիլ «որոշ թիւով աշխատաւորներ»։ Իսկ այնուհետեւ լռութիւն։

Աւելի ճիշդ, անկէ ի վեր մթութիւն, եւ նոր ձեռնարկներ՝ Յունաստանի գաղթականները Ալժերիա կամ Հալէպիստան փոխադրելու...

Շ.

ՄԷՐՍԻՆԻ ՔԻՒՐՏ ՉԷԹԷՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Գրեր էինք թէ («Յառաջ», 7 օգոստոս) Մէրսինի ոստիկանութիւնը երեւան հաներ էր Քիւրտեր, որոնք իբր բեռնակիր կը ծպտուէին, բայց Թուրքիոյ դէմ կը գործէին, զանազան միջոցներով։ Այս մասին սուրիական «Աշտ Իւլ Ճէգիտ» թերթը կը գրէ խմբագրականի մը մէջ։

—Թուրքիայէն առնուած մասնաւոր լուրերու եւ հեռագիրներու համաձայն, քրտական ապստամբութիւնը խոր արմատներ ձգած եւ հետզհետէ ընդարձակուած է։ Նոյնիսկ Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներուն մեծամասնութիւնը վարակուած է քրտական ապստամբական շարժումներով։

Այդ լուրերու մէջ ամենէն ուշագրաւն է Մէրսինի մէջ զօրաւոր քիւրտ չէթէախումբի մը գոյութիւնը, որուն անդամները, ըստ Թրքական վերջին տեղեկութեանց ձերբակալուած են։ Այս չէթէախումբի բոլոր անդամները բեռնակիրի տարազ կը կրեն։

կառավարութիւնը Մէրսինի մէջ իսկոյն քննութեան եւ խուզարկութեան ձեռնարկելով, բազմաթիւ քիւրտեր ձերբակալած է եւ անոնց տուներէն գտած մեծաքանակ զէնքեր եւ ռումբեր։ Միայն մէկուն բնակարանէն գտնուած է 15 մավզեր եւ 40 ռումբեր։

Թրքական ակումբները մեծ իրարանցման ենթարկուած եւ մտահոգուած են այս երեւոյթով։ կը զարմանան թէ՝ կառավարութիւնը ինչպէ՞ս չէ կրցած թափանցել նման գաղտնի դաւադրութեան մը։ Մէրսինի թերթերը սկսած են յարձակիլ կառավարութեան վրայ, որ լաւ հսկողութիւն չէ կրցած տանիլ։

Քիւրտերը թէպէտ բոլորովին ուրացած են իրենց վերագրուած դաւադրութիւնները, սակայն հաստատուած է որ անոնք քիւրտ ապստամբական պետերուն կողմէ կազմակերպուած են եւ կը պատրաստուէին դաւադրական մեծ ոճիր մը պատրաստելու։ Բացի այդ, Թուրք կառավարութիւնը հասկցած է որ Քիւրտերէ բաղկացած լրտեսական զօրաւոր կազմակերպութիւն մը գոյութիւն ունի Թուրքիոյ մէջ։

Եթէ այս լուրը ըլլար միայն Թուրքիոյ մասին շրջող զրոյց, այնքան կարեւորութիւն պիտի չունենար, սակայն զանազան աղբիւրներէ բխող շատ մը լուրեր կը հաստատեն որ Քիւրտերը լրջօրէն աշխատանքի լծուած են եւ Թուրքիոյ բոլոր կողմերը տարածած իրենց ապստամբական շարժումները։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐԳԵԼՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԴԷՄ

Պոլսէն կը տեղեկացնեն.—

Պոլսոյ կուսակալութիւնը կ'ուսումնասիրէ մամուլի նոր օրէնքին ճշգրիտ գործադրութիւնը։

Տասնըհինգ օրուան պայմանաժամ մը տրուած է օրէնքին տրամադրութիւնը գործադրելու։ Անկէ զատ, կան կարգ մը հրահանգներ, որոնք կը կարծուի թէ անմիջապէս գործադրութեան պիտի դրուին եւ պիտի արգիլուի շատ մը խմբագիրներու իրենց արհեստը ի գործ դնել։

Նոյնպէս արգելք պիտի դրուի կարգ մը յունարէն, հայերէն եւ ֆրանսերէն թերթերու հրատարակիչներուն եւ խմբագիրներուն, որոնք զինադադարի ընթացքին Թուրքիոյ շահերուն դէմ գործեցին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ ՄԱՍ ՄԸ ՀԱՅԵՐ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ ԵՂԵՐ ԱԼՃԵՐԻԱ

Աթէնքի Նոր Օրը կը գրէ.—

կառավարական շրջանակներէ ստացած մեր տեղեկութեանց համաձայն, Ազգերու Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ, քանի մը հազար հայ գաղթականներու այլուր տեղափոխութիւնը վերջնականապէս որոշուած է։ Փոխադրութեան վայրի մասին թէեւ լռութիւն կը պահուի, բայց կ'ենթադրուի թէ Ալճերիան է։ Նոյն տեղեկութեանց համաձայն, ստիպում կամ բռնադատում չպիտի ըլլայ։

Ազգերու Դաշնակցութեան պատկան մարմինը հայ գաղթականներու այլուր փոխադրութեան որոշումը տուած է հելլէն կառավարութեան դիմումներուն վրայ։

Յոյները կը վտարուին Պուլկարիայէն

ՍՕՖԻԱ, 17 օգոստոս.— Ներքին Նախարարը ստորագրեց հրովարտակ մը, որուն համաձայն, Նահանգապետները պարտաւոր են հրաւիրել յունական հպատակները որ մինչեւ մէկ ամիս հեռանան Պուլկարիայէն։

Ասկից առաջ արդէն, յոյն կառավարութիւնը իր կողմէ հրաւիրած էր պուլկար կառավարութեան հպատակները որ հեռանան յունական հողերէն, առանց թոյլ տալու անոնց որ օգտուին երեք ամսուան պայմանաժամի մը իրաւունքէն։ Այս երեք ամսուան պայմանաժամը նախատեսուած էր այս առթիւ կնքուած մասնաւոր համաձայնութեամբ մը։

Կանտի կը վերսկսի պայքարը

Պոմպէյէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Կանտի մտադրած է վերստին ծայր տալ անհնազանդութեան չափաւոր շարժման մը, հրահանգելով ըմպելիի վաճառատուններու առջեւ հսկող կամաւորներուն որ, անսաստեն կառավարութեան հրահանգներուն։ Կ'ըսուի թէ այս շարժման թաքուն պատճառն է գրգռել անգլ. իշխանութիւնները որ շարժումը զսպելու համար խստութեանց դիմելով, դրժեն զինադադարի համաձայնութիւնը եւ այս կերպով, երկու կողմերն ազատ ըլլան պայքարելու։

Ազգերու Դաշնակցութեան օրակարգը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի յառաջիկայ նիստը կը բացուի սեպտ. 1ին։ Օրակարգին վրայ աւելցած են մէկ քանի նոր հարցեր եւս։ Ա.) Աւստրիոյ առաջարկը, քննելու երկրին ելմտական եւ տնտեսական կացութիւն։ Բ.) Յոյնեւպուլկար գաղթականութեան հարցը, որ բխած է Քաֆանտարիս-Մոլոֆ համաձայնութենէն։ Օգոստոս 7ի նամակով մը, պուլկար կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ յոյն կառավարութիւնը չէ կատարած յուլիս 31ի իր վճարումը ըստ վերեւի համաձայնութեան, որ կնքուած ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբը, Պուլկարիա հարցը կ'ենթարկէ անոր քննութեան։

Ռուսական ցորենի արտածումը

ՌՈՒՍԻԱ ԿԸ ՎԵՐՑՆԷ ՀԱՑԻ ՔԱՐԴԵՐԸ

Համագործակցականներու ընդհ. ժողովին առջեւ խօսք առնելով, Ստալին յայտնեց թէ, յառաջիկայ տարիէն սկսեալ հացի քարդերը պիտի վերնան ինչպէս նաեւ պարենաւորման վերաբերեալ կարգ մը սահմանափակումներ։ Ստալին յայտնեց նաեւ թէ նոյն թուականէն սկսեալ, ռուսական ցորենի արտածման քանակը պիտի նուազեցնեն։

Մոսկուայի մէջ արդէն կը նախատեսեն պարենաւորման յատուկ 200 նոր վաճառատուններու բացումը, անմիջապէս որ Ստալինի յայտարարած միջոցները իրագործուին։

Կ'ըսուի թէ այս որոշումներուն տուն տուած են միջազգային հրապարակի վրայ՝ արմտիքի մեծ մթերումները։ Սակայն կը կարծուի նաեւ թէ ուրիշ նկատումներ եւս տուն տուած են այս կարգադրութեանց։ Խորհրդ. Միութեան բազմաթիւ շրջաններուն մէջ, տեղական սպառման յատկացուած ցորենը չափազանց քիչ է. միւս կողմէ այս տարի բերքը առատ չպիտի ըլլայ։

Յունաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը

Յունաստանի արտաքին նախարարը, ճառ մը խօսեցաւ Սելանիկի մէջ, ուր պարզելէ վերջ Յունաստանի արտաքին քաղաքականութեան ընդհանուր գիծերը, շեշտեց մասնաւորաբար թէ յոյնեւթուրք դաշինքը, հանդարտեցուց յունական հոգին և թոյլ տուաւ Պոլսոյ յոյն փոքրամասնութեան որ խաղաղ ապրի։

— Այս դաշինքն ըսաւ, նոյնպէս, բարձրացուց յոյն պատրիարքին հմայքը եւ Յունաստանի ելեւմուտքին վրայ, թոյլ տուաւ որ կատարուի 200 միլիոն դրամի, խնայողութիւն մը, գումար մը, զոր յոյն կառավարութիւնը կրնայ տրամադրել գաղթականներու տեղաւորման եւ աղքատներու վիճակին բարելաւման։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Հալէպիստանէն	500.—
օգոստ. 12ի գումարը	11,957.—
ընդհ. գումար	12,457.—

*
**

... Խմբագիր,

ՀԻՐՆԱ (Հալէպիստան), 29 յուլիս.— Ներփակ պիտի գտնէք 500 ֆրանքնոց չէք մը ձեր անուան, ի նպաստ Մակեդոնիոյ որբերուն։— Հաճեցէք ընդունիլ զայն, ու «Յառաջ»ի մէջ բարի եղէք հրատարակել նուիրատուներուն անունները, որոնց մէջ կան նաեւ մեզի ցաւակից երկու յոյն բարեկամներ։ Նուիրատուներն են.—

Ժօռժ Պ. Գազանճեան 165, Աղամեան եղբարք 111. Տէր եւ Տիկին Պուրսալըեան 56, Փանաեօթի Ժօրկալիս 56, Վանկէլի Էգօնօմու 56, Օհաննէս Քերմենեան 56 ֆրանք։ Գումար 500 ֆրանք։

Ժօռժ

ՀԱԿԱՔԷՄԱԼԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Սօֆիայէն կը տեղեկացնեն.—

Սօֆիայի Թրքական դեսպանը պահանջած է դատարանի յանձնել Շումէնի եւ Ֆիլիպէի մէջ լոյս տեսնող կարգ մը թուրքերէն թերթեր, որոնք լոյս կը տեսնեն Փարիզի «Ռէֆիւպլիք Անշէնէ» հակաքէմալական թերթին ազդեցութեան ներքեւ եւ Մ. Քէմալի անձին դէմ յարձակումներ հրատարակած են։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Յունաստանի պատերազմական նախարարը եւ Աթէնքի ֆրանսական դեսպանը կնքեցին համաձայնութիւն մը Յունաստանի մէջ՝ ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութեան մասին։ Այս պատուիրակութեան պետը պիտի ըլլայ գնդապետ մը եւ բաղկացած պիտի ըլլայ 4 ցամաքային եւ երկու օդանաւորդ սպաներէ։ Համաձայնութիւնը կնքուած է երկու տարուան համար։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիական «Տէյլի Մէյլ» թերթը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ, երկրին ելեւմտական կացութիւնը բարելաւելու համար՝ կառավարութեան մշակած ծրագրին մասին։ Այս ծրագրին համաձայն, կարելի պիտի ըլլայ կարեւոր խնայողութիւն մը ընել ճամբաներու շինութեան, ուսուցիչներու թոշակին, երեսփոխաններու տըրուած հատուցմանց վրայ, եւն.։

Իսկ «զոհողութեանց հաւասարութիւն» սկզբունքը տեղի տուած է զանազան մեկնաբանութեանց։

ՌՈՒՍԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՏՈՐՄԻՂԸ

Մոսկուայէն Ռիկա հասած ճամբորդ մը կը յայտնէ թէ Ռուսիա ուժ կուտայ օդանաւերու շինութեան։ Այս միջոցիս, Մոսկուայի մէջ շինելու վրայ են մեծ օդանաւ մը, որ պիտի կրէ Լենինի անունը։

Լենինկրատի մէջ եւս, շինելու վրայ են ուրիշ օդանաւ մը։ Երկուքն ալ Ցեփլինի ղրութեամբ կը շինուին եւ պիտի դրուին պատերազմական գործավարին տրամադրութեան տակ։ Գերման ճարտարապետներ կը հսկեն շինութեան։ Եթէ թեխչքի փորձերը յաջողին, նման 5 օդանաւեր եւս պիտի շինուին։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

"ԹԵՐԱԿԱՏԱՐՄԱՆ„ ՏԵՒԱԿԱՆ ԱԽՏԸ

Երեւանի մէջ յուլիսի վերջին տասնօրեակին տեղի ունեցան մէկէ աւելի խորհրդակցութիւններ, երկրի տնտեսական ձեռնարկներու ընդհանուր գնահատութեան մասին։

Համահայաստանեան տնտեսական վարիչներու խորհրդակցութեանը յաջորդեցին Հայաստանի եւ Երեւանի կոմիտէներու եւ ապա Կեդր. Կոմիտէի եւ կեդր. վերահսկիչ յանձնախումբի միացեալ դիւաններու ժողովները։

Տարբեր անուններով տեղի ունեցած այս գումարումներու արձանագրութիւնները հնարաւորութիւն կուտան ծանօթանալու Հայաստանի տնտեսական ընդհանուր վիճակին։ Մասնաւորաբար թիւերով կը ներկայացուի այս տարուան առաջին կիսամեակի պատկերը, Հայաստանի Ժողովրդական Տնտեսութեան Խորհուրդին ենթակայ՝ արդիւնաբերական բոլոր ձեռնարկներուն։

Ներկայացուած թուական տեղեկութիւններէն առաջ, հարկ է յիշեցնել մեր ընթերցողներուն, որ ներկայ տարեշրջանը համայնավարներու կողմէ կը համարուի բախտորոշ տարի՝ հնգամեայ ծրագրի յաջողութեան տեսակէտէն։ Ճիգ մը Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան որ նպատակ ունի այս տարուան ընթացքին կրկնապատկուած, եռապատկուած աշխատանքով իրականացնել «Հնգամեակը չորս տարում» կարգախօսը։ Ուրիշ խօսքով 1931-32ին իրականացնել այն բոլոր նախատեսուած ծրագիրները, որոնց համար նմանապէս ժամանակ էր սահմանուած մինչեւ 1933ի վերջը։ Այս առաջադրութեամբ, բնականաբար կրկնապատկուեցան ո՛չ միայն այս տարուան համար եղած ձեռնարկները, այլ եւ «հարուածային» եղանակով լծուեցան աշխատանքներուն։ Հայաստանի համար առանձնապէս տարին անյաջողութեամբ սկսաւ իր առաջին ամիսներէն իսկ։

«Խորհրդ. Հայաստան» իր մարտ 10ի թիւով կը գրէր.

«մենք արդէն բոլորեցինք հնգամօակի 3րդ վճռական տարւայ երկու ամիսները եւ մեր աշխատանքն այնպիսի խայտառակ արդիւնքներ է տւել, որ անյապաղ պէտք է ահազանգտանք»։

Այս ահազանգը արդիւնք էր խորհրդային վիճակագրական տուեալներուն, որոնցմով յայտնի կ'ըլլար թէ Խորհրդ. Հայաստանի Ժողովրդային Տնտեսութեան բոլոր ձեռնարկները իրենց հաշուեփակը (երկու ամսուան) կատարեր են հարիւրին 20.5 թերակատարումով։

Եւ ճիշդ այս պատճառով ալ «մարտը ճեղքուածների վերացման ամիս» յայտարարուեցաւ, որու ընթացքին պէտք էր ո՛չ միայն փակուէին յունուար եւ փետրուար ամիսներու ճեղքուածները, այլեւ պէտք էր առաջին եռամսեակի ծրագիրը ամբողջութեամբ կատարել։

Մարտը սպասուած յաջողութիւնը չբերաւ մեր երկրին տնտեսութեանը՝ ընդհանուր բացը մնաց մնաց, աննշան բարելաւումով մը միայն։

Թողունք հիմա այդ օրերուն եղած պատճառաբանութիւնները, որոնք կը նկատուէին գլխաւոր արգելքը ծրագրերու լրիւ կատարման համար, որովհետեւ աւելի յետոյ առիթը պիտի ունենանք նոյն պատճառաբանութիւնները լսելու առաջին կիսամեակի արդիւնքներու քննութեան առթիւ։

Առաջին կիսամեակի բացերը լեցնելու վճռական տրամադրութիւններն ու քայլերը յետագային ալ մնացին առանց շօշափելի արդիւնքի։

Մայիսին եւ յունիսին արդէն կը [illegible] տարուան առաջին կիսամեակի պատկերը, թերակատարման անխուսափելի փաստերով։ Բայց [illegible]ր էր կռուիլ այս սեւ ուրուականին դէմ, կռուիլ «բոլշեւիկներու» եւ «հարուածային» կարգով։

Առանձին հրահանգով եւ «մարտական» կարգադրութիւններով, կիսամեայի վերջին ամիսը յայտարարուեցաւ «հարուածային ամիս» որու ընթացքին «սօցմրցման եւ հարուածային թափով մեր աշխատաւորները իրենց անունով հրատարակուած» «բանաձեւերով» կը խոստանային «կատարել եւ գերակատարել» կիսամերձ ծրագիրները։

Տնտեսավարներու Համահայաստանեան խորհրդակցութեանմէջ, այս հարցին նուիրուած իր զեկուցման ընթացքին, Պ. Ստեփանեանը կիսամեակը կը ներկայացնէ ո՛չ յուսադրական հաշուեփակով։

— «Ժողովրդային տնտեսութեան խորհուրդին ենթակայ ձեռնարկները, առաջին կիսամեակի ծրագիրը կատարել են 80.8 տոկոսով»։

Հոս եւս թերակատարում մօտ հարիւրին 29։

Այս չոր թուական տեղեկութիւնը, այնքան ալ ծանր կարելի չէ նկատել ըստ զեկուցաբերին, աչքի առջեւ ունենալով առ հասարակ Հայաստանի արդիւնաբերութեան ընդհանուր վիճակը։ Մանաւանդ համեմատելով ձեռք բերուած արդիւնքը, նախորդ տարուան հետ։

— «եթէ համեմատութեան մէջ դնենք այս կիսամեակի եւ 80 թւի առաջին կիսամեակի պլանների կատարումը, ապա այս տարւայ կիսամեակում կ'ունենանք 24.7 տոկոսի աճում»։

Համայնավար կոմիսարին այս ակամայ ոգեւորութիւնը, որ կրնայ ազդել նաեւ մեր վրայ, դժբախտաբար շատ հեռու է փոխելու այս փրատես կացութիւնը, որ կրնայ կասեցնել Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը, վերելքը։

Հարիւրին 24ի աճումը, 1930ի առաջին կիսամեակի հետ համեմատելով, իրապէս աճում ալ չէ։ Որովհետեւ 1930ի առաջին կիսամեակին հաւաքական տնտեսութիւններու հետեւանքով երկրի մէջ տեսակ մը անիշխանական վիճակ էր ստեղծուած։ Այդ օրերուն կանգ էր առած ո՛չ միայն արդիւնաբերութեան վերելքը, այլ եւ կը տիրէր ընդհանուր շփոթ մը, անտիրութիւն բոլոր ձեռնարկներու մէջ։

Դեռ չըսինք որ, երկրի բոլոր ղեկավար եւ կենդանի ուժերը այդ օրերուն լծուած էին կասեցնելու ընդհանուր քայքայումը, իբրեւ ամենակենսական պայման տնտեսական կեանքը իր սովորական ընթացքին մէջ դնելու համար։

Պ. Ստեփանեան զուր ջանքեր կ'ընէ այս տարուան համար հարիւրին 24 աճում յայտարարելով, երբ իրականութեան մէջ անցեալ տարուան արդիւնքները արդէն իսկ հեռու էին բուն նախատեսուած ծրագրի սահմաններէն։

Եթէ այս կարեւոր պարագայէն անկախ, ընդունինք որ այս տարուան կիսամեակին արդիւնքները հարիւրին 24 աւելի բարձր են անցեալ տարուան համեմատութեամբ. ապա ուրեմն ստիպուած ենք խոստովանիլ թէ Հայաստանի արդիւնաբերութեան ընթացքը այս տարի հազիւ թէ կըրցեր է պահել անցեալ տարուան վիճակը։

Ուրիշ պարագայ մը եւս, որ առանձնապէս կարեւոր է Հայաստանի տնտեսական զարգացման տեսակէտէն։

Ինչպէս ըսի, տրուած տեղեկութիւնները կը վերաբերին միայն Հայաստանի Ժողովրդ. Տնտեսութեան Խորհուրդին ենթակայ ձեռնարկներուն. ուրիշ խօսքով՝ հարիւրին 29 թերակատարումին ենթակայ են Հայաստանի կառավարութեան ձեռնարկները։ Կան նաեւ համամիութենական ձեռնարկները, հանքային խոշոր արտադրութիւններն ու յարակից գործարանները, որոնք նոյնպէս իրենց կիսամեակը վերջացուցած են թերակատարումով։

Իշխանութիւնները, Թիֆլիսէն ու Մոսկուայէն մտահոգուած են ամէնէն աւելի համամիութենական ձեռնարկներու «ճեղքուածները» գոցելու խնդրով։ Նոյն տրամադրութիւնը ուժեղ է նաեւ Երեւանի մէջ։

Եւ որովհետեւ ներկայ պայմաններու մէջ դժուար թէ կարելի ըլլայ լրացնել բոլոր ճիւղերու մէջ մատնանշուած թերակատարումները, կը տարուինք ենթադրելու, որ առաջին առթիւ բարւոքուին հաւանաբար համամիութենական ձեռնարկները։ Թէ ինչ վիճակի պիտի մատնուին այդ պարագային Հայաստանեան ձեռնարկները, իրենց արդէն հարուստ ճեղքուածներով, այդ ցոյց պիտի տայ ապագան։

Ռուսաստանի «Նուէրը» Հայաստանի հանդէպ, այնքան ալ զգալի չէ դժբախտաբար ստեղծուած այս կացութեան մէջ։ Եւ ընդհակառակն, մեր «մեծ բարեկամ»ը երկրի արդիւնաբերութեան այս ակներեւ ճեղքուածքներու օրերուն, կը թելադրէ ամէնէն առաջ վերակենդանացնել պղնձի արդիւնաբերութիւնը, որուն այնքան պէտք ունի Ռուսաստան։

Հայաստանի պղինձը շատ աւելի մեծ արժէք է Ռուսաստանի համար, քան ընդհանուր տնտեսութեան զարգացումը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

"ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ„ ՀԱՅԵՐԷՆ

I.— ՎՏԱՆԳԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

Պատմական վայրկեանի մը, երբ հայ ժողովուրդը ցիրուցան եղած է աշխարհի երեսը՝ իր դարաւոր երազը պահ մը մարմին առած կարծելէ յետոյ, երբ, գինովութեան պահէ մը ետքը՝ հիմա դարձեալ աշխարհները կը թափառի յուսախաբ, մարդիկ պէտք ունին կարծես տեսիլքի մը, որուն դարձեալ փարելին տաժանելի վերելքը քալելու համար։

Ցո՛յս մը, հաւատքի լա՛ստը, որուն կառչի դարձեալ հայ ժողովուրդը։

Հայրենիք մը՝ ուր երթայ հանգչեցնել գլուխը։

Հեռուն, ափ մը հող ունի որ իրն է ու իրը չէ։ Դարերուն խորէն եկած է ան իրեն, պահ մը ժպտած, պահ մը կանչած զինքը, բայց օր օրի կը հեռանայ ան իրմէ։ Քանի տարիները ընդունայն կ'անցնին, այնքան մշուշը կը պատէ զանիկա։ Ան կը սկսի խորթ գալ իրեն։

Այսպիսի օրերու մարդիկ պէ՛տք ունին յոյսի։ Որպէս զի մշուշը ցրուի ու հայրենի հողը դարձեալ գայ մեր հոգին գտնել։ Պէտք է նոր աւիշ մտնէ մեր երակներէն՝ որպէս զի դարերուն երազը դարձեալ անուշ մը ժպտի մեզի, ու մեր սրտերը կապենք հողի այն ազուոր կտորին, որ կծկտեր է Արարատին ոտքը։

Գաղութներու մէջ մենք բոլորս պէտք ունինք, ամէն օր, հաւատքի նոր կաթիլի մը։ Չափազանց զարհուրելի էր մեր տառապանքը ու շա՛տ ահաւոր մեր յուսախաբութիւնը՝ որպէս զի կարենայինք անտրտունջ սպասել։ Կարենալ վաղուան սպասելու համար, մեր հոգիները պէտք ունին անծանօթ ուժի մը։

Երգերն ու ճառերը՝ որոնք երբեմն ամբոխներուն մէջ տեսիլքը վառ կը պահէին՝ անզօր են հիմա։ Երէկուան ամէնէն հաւատացեալն անգամ սկեպտիկ է դարձեր այսօր, ու չի հաւատար դարերուն պատմած հէքեաթին։

Նո՛ր յուռութք պէտք է, նո՛ր թալիսման մը։

Նո՛ր երգ մը որ մեր սրտերուն մէջ անշէջ պահէր ճրագը։ Որ վա՛ռ պահէր Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը մեր հոգիներուն մէջ։

Ահա թէ ինչո՛ւ ամէն մէկս ճիգի պէտք ունինք անուր մնալու համար։ Սպասել կարենալու համար վաղուան։

Լաստի՝ պէտք ունինք որպէս զի հեղեղը մեզ անդունդը չձգէ։

Ցոյսի՛ մը որ մեզ բոլորս իրարու կապէր, ու չվախնայինք փոթորիկներէն։ Միացնէր մեր հոգիները որ օր օրի կը պաղին իրարմէ։ Անդրապնդէր կապը զոր աշխարհի դառնութիւնները կը թուլցնեն ամէն օր։

Ազուոր բան է եթէ մեր հոգիները իրարու զօդուած մնան այս ահաւոր փորձութիւններուն մէջ, ու միացած, գրկուած սպասեն։ Որպէս զի տոկանք, եթէ նոյնիսկ Վաղը ուշանայ։

Կրօնը բաժնեց մեզ իրարմէ, ու ամէնքս տարբեր Աստուծոյ կը հաւատանք։ Մեր ազգային իտէալը այլեւս նոյն ջերմութեամբ չոգեւորեր բոլորը, ու ամէն մէկը իր նժարը ունի զայն չափելու համար։ Մեզ իրարմէ կը բաժնեն մեր մորթին գոյնը, ու ծաւալը մեր փորերուն։

Ա՜հ, գոնէ մեզ միացնէր Արուեստը, Գիրը։

Ա՜հ, գոնէ միակ լեզո՛ւ մը ունենայինք։

Այս ճիչն է որ հիմա կը թուի շատերուն սրտէն։

Միացեա՛լ լեզու, որպէս զի մեր հոգիները աւելի մօտ զգան իրար։ Որպէս զի իրարու աւելի՛ լաւ շաղախուինք։

Ազուոր է մտահոգութիւնը, եթէ նոյն իսկ ան չզօրէ ափունք տանելու։

Լա՛ստ մը։

Եթէ նոյն իսկ ան չկարենայ մինակը ալիքներուն կուրծք տալու։

Ազուոր է սրտցաւութիւնը երբ խորունկէն կը բխի, նոյն իսկ եթէ միամտութիւն կայ խառնուած անոր։

Ես հաւատքը կը սիրեմ։ Ի՜նչ փոյթ թէ ան արքայութիւն չտանի ընդհուպ։

Ի՜նչ փոյթ թէ կարելի ըլլայ հետը վիճիլ։

* *

Հետզհետէ կ'որդնոտի մեր գրական լեզուն։ Ամէն անգամ որ հայերէն թերթ մը ձեռք կ'առնէ մարդ՝ զանիկը կ'ուգայ։ Կը պժգայ տեսնելով լեզուն որով հիմա կը խմբագրուին հայ թերթերէն շատերը։ Մեր գրական լեզուն ամէն օր կը նահատակուի անոնց մէջ, ու մէկը չկայ որ ուզէ պաշտպան կանգնիլ խեղճ զոհին։ Ընդհակառակն։ Մեզմէ ամէն մէկը դաշինքի մը դերը կը կատարէ։ Մերթ ինքը կացինը շարժելով, մերթ սրելով ուրիշին դանակը։ Խօսքս գաղութներուն մասին է անշուշտ։ Հայաստանի սահմաններուն մէջ շատ հիւանդ է հայ լեզուն։ Բայց անոնք որ անոր մահը կ'ողբան հեռուէն, չեն կրնար թեթեւցնել իրենց խղճմտանքը։ Նոյնքան հոգեվարք է հայերէնը զոր մեր գաղութները կը գործածեն։ Ամէն օր կ'այլանդակուի հայ լեզուին դիմագիծը, ու անիշխանութիւն մը գլուխն առած կ'երթայ։ Ո՞ր հայ գրողն էր որ թեթեւ խղճմտանքով պիտի դիտէր այս զարհուրելի պատկերը։

Երեք տարի առաջ այս թերթին մէջ յօդուածներու շարք մը գրեր էի հայ գրական լեզուի մասին։ Այդ յօդուածներէն մէկուն մէջ փորձեր էի մատս դնել վէրքի մը վրայ, որ հակառակ միշտ կսկծալուն՝ մէկը սիրտ չէր ըներ նշդրակը մօտեցնելու։ Կը փորձէի մատնանշել թէ արեւմտահայ բարբառը գաղութներու մէջ հետզհետէ կը կորսնցնէ իր դիմագիծը, երթալով կ'աղճատի ու կը հիւծի։ Այս առթիւ յիշեր էի հին մտահոգութիւն մը, — հնարաւո՞ր էր մեր գրական զոյգ բարբառներուն ձուլումը, գոնէ մերձեցումը, եւ յիշեր էի նաեւ որ հայ ժողովուրդին ճակատագիրը թոյլ չէր տուեր որ այդ մտահոգութիւնը իր լուծումը գտնէ, այն ատեն, որովհետեւ բաղձանքներով լեզու չէր ստեղծուեր ու բնի կարելի չէր միացնել մեր զոյգ մը բարբառը՝ որքան ալ սիրելի ըլլար գրական միակ լեզու մը եւ հետեւաբար միակ գրականութիւն մը ունենալ, — քանի հայ ժողովուրդը տէր չդառնար հայրենիքի մը՝ ուր գային իրարու խառնուիլ իր բոլոր զաւակները, քանի սահմանները չվերնային։

Աւելցուցեր էի որ հայրենիք մը ստեղծուեցաւ, բայց դէպքերը ստեղծեցին տարբեր պատկեր մը։ Գաւառը, մայր երակը ա՛լ չկար, ու հիւծած էր Պոլիսը. արեւմտահայ գրականութիւնը նետուած էր գաղութները, իսկ արեւելահայ լեզուն՝ որ ինք ալ կը հիւծէր ներսէն՝ անկարող էր ինքզինք պարտադրելու բովանդակ հայ ժողովուրդին։

Ու կ'եզրակացնէի.

— «Այս պայմաններուն մէջ, դեռ պիտի ապրին մեր զոյգ մը բարբառները՝ մինչեւ որ իսկապէս միանայ մեր բովանդակ ժողովուրդին ճակատագիրը։ Ու մինչեւ այն ատեն պիտի զարգանան եւ թերեւս պէտք է զարգանան անոնք առանձին, որովհետեւ մէ՛կը չի գիտեր թէ ի՛նչ վերապահուած է վաղը մեր ցեղին։ Ահա թէ ինչո՛ւ գաղութներու մէջ ստիպուած ենք պահպանել բարբառը, որ երէկ կը զարգանար Պոլսոյ ու գաւառներու մէջ, եւ զոր ճակատագիրը գաղութները տարագրեց։ Ահա թէ ինչո՛ւ ստիպուած ենք մտահոգուիլ անոր ապագայովը. աշխատիլ որ ան մաքուր, անաղճատ մնայ, չթողուլ որ աղաւաղուի, լղրճուի։ Այդ պարագային է որ պիտի պահպանուի մեր մշակոյթը, մնալով կենսունակ պատուաստ մը, երբ վաղը հատուածները իսկապէս միանան։ Ան ի՛սկապէս պիտի կարենայ կատարել թթխմորի մը դերը»։

Տարբեր չէր կրնար ըլլալ հայ գրողի մը մտահոգութիւնը, երբ իր աչքովը կը տեսնէր թէ լեզուն կը հիւծի ներսէն, երթալով ներսը որդ կը կապէ։ Ու այնպէս կը հաւատայի թէ ուրիշներն ալ պիտի փարակէր այս մտատանջութիւնը։

«Յառաջ»ի խմբագիրը, ձայնակցելով ինծի գիտել կուտար իր մէկ խմբագրականին մէջ.

—« Մեր սերունդը չափազանց մտահոգ է արեւմտեան բարբառի ներկայ վիճակէն։ Հայրենիքը ունի մէկ լեզու,— ռուսահայերէն։ Մեր բարբառը, ինչպէս ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, կը գտնուի հայրենիքի սահմաններէն դուրս։ Մեր ճիտին պարտքն է թոյլ տալ որ մեռնի արեւմտահայերէնը, այնքան գեղեցիկ, ու այնքան ճոխ ու ճկուն։ Մենք մասունքի մը պէս կը գուրգուրանք անոր վրայ, ու թող շատ չտեսնուի, եթէ կ'ուզենք որ այստեղ ալ մեր լեզուն լսուի ու արդացուի։ Գուշակութիւններովչենք բաղիր,— թէ ո՛րը պիտի ըլլայ վերջնական լեզուն։ Բայց ոճիր պիտի ըլլար, լքեալ գոյքի մը պէս, երեսի վրայ ձգել մեր լեզուն, ու թոյլ տալ որ հասնողը պատուաստ մը փակցնէ անոր։ Այս գիտողութիւնը կ'ուզենք մասնաւորապէս շարք մը թրքահայ գրողներու, որոնք բուռ մը ռուսահայերէն բառ ժողված, կը ցանեն աջ ու ձախ, տեսակ մը անհոգութեամբ, ողորմելի խառնիճաղանճ մը ստեղծելով»։

Ձայնակից՝ ուրիշնե՛ր ալ ունեցայ։ Կ'երեւի շատերուն սրտէն էի խօսեր։ Վէրքը այնքան էր ծաւալած՝ որ կսկիծը անշուշտ պիտի կոտտար ամէնուն ալ սրտին մէջ։

Բա՞յց...

ՍԻՐՈՒՆԻ

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՎՏԱՆԳԸ

Ժամանակէ մը ի վեր, մեր մամուլին մէջ յաճախ կը հանդիպինք «այլասերում», «ձուլման վտանգ» եւ նման բացատրութիւններու, որոնք չեշտուած այժմէութիւն մը ստացած են։։

Իրարու յաջորդեցին յօդուածներ ու կարծիքներ որոնք դարման մը կ'առաջարկէին, միջոց մը ցոյց կուտային չարիքը չէզոքացնելու։ Անշուշտ իւրաքանչիւրն առաջնորդուելով իր հայեցակէտէն։

Այդ կարծիքները, սակայն, երբեմն հակասական էին եւ առաջարկուած միջոցները յաճախ իրար ժխտող։

Թէ այլասերումը կայ, թէ ձուլումը կը սպառնայ,— չի կրնար տարակուսելի ըլլալ, շնորհիւ ամենօրեայ բազմաթիւ ու ակներեւ փաստերու։

Բայց որեւէ դարմանի վրայ մտածելէ առաջ, անհրաժեշտ է նաեւ ցուին տեսակը ճշդել, անոր զացման ձեւն ուսումնասիրել պա միայն, պայքարի եղանակը մանել, որպէսզի այդ պ արմատական եւ արդիւնաւոր ու իր նպատակին հասնի։ պէս անիմաստ աշխատանք ւելորդ յոգնութիւն կը Ցանկարծածին ծրագիրներով տահական միջոցներով ազգ կոյթ չեն փրկուիր։

Խօսքս կը վերաբերի ան Խ. Հայաստանի կամ խորհ երկիրներու սահմանէն դուրս նուող հայութեան միայն, որով գիտենք թէ երկրի ժողովուրդ մատնուած է աղէտի մը, որ երեւոյթ է եւ կապ չունի գա հայութեան սպառնացող վտա հետ։

Այլասերման հարցը քննել տեն, եթէ աչքի առջեւ ունե գաղթահայութեան աշխարհագր դիրքը, պիտի տեսնենք որ ան ուած է աւելի կամ նուազ խմբաւորումներով, անսահման րածութեան մը վրայ, այլազան կլիմներու մէջ՝ որոնց բարքերը, ղաքակրթութիւնը, մշակոյթը տնտեսական պայմանները ոչ տարբեր մակարդակներու վրայ այլ եւ շատ անգամ նմանու եզր իսկ չունին։

Եւ քանի որ գաղթահայութ իւրաքանչիւր հատուած մասնա պէս կ'ազդուի ուղղակի զինք շ պատող տարրէն, պարզ է որ այդ դեցութիւնը ա՛յն չափով միայն րաւոր եւ արագ կ'ըլլայ՝ ինչ չա որ բարձր է իր ապրած եր բնիկներու մակարդակը։

Օրինակ, արեւմտեան Եւրոպ կամ հիւսիսային Ամերիկայի հա թիւնը շատ աւելի զգալի հա կ'ենթարկուի ու շատ աւելի ա կը նոյնանայ իր երկրի տար հետ, քան Պալքանեան գաղթա յութիւնը՝ որ անշուշտ իր կար աւելի կ'ազդուի քան մերձաւոր րեւելեան երկիրներու գաղութնե

Այս հիման վրայ, օտարացմ դէմ մեր մղելիք պայքարը չի կր նոյնն ըլլալ այդ զանազան երկ ներուն մէջ։ Պայքարի այն ձեւը թափը որ պիտի կարենայ զգա արդիւնքներ տալ եւ խոշոր համ մատութեամբ վտանգը չէզոքացն արեւելեան երկիրներներու մէ գրեթէ անզօր ու անիմաստ պի ըլլար արեւմտեան գաղութներ մօտ, որոնք աւելի ուժեղ ու արմա տական միջոցներու կը կարօտին։

Աշխարհագրական այս տուեալ ները ճշդելէ վերջ, պէտք է նկատ ունենալ նաեւ իւրաքանչիւր գա ղութի ներքին բաժանումները՝ հա մաձայն տարիքի եւ դասակարգ Իւրաքանչիւրը կ'օտարանայ այ բայց ոչ միեւնոյն պատճառներ բերումով եւ միեւնոյն նկատումներէն առաջնորդուած։

Օրինակի համար հոս, Ֆրանսայի մէջ, հայ մանուկը, պատանին թէ երիտասարդը, երեքն ալ կ'այլասերին, բայց ոչ նոյն ձեւով։

Մանուկը կ'օտարանայ որովհետեւ իր աչքերը բացած եւ իր բանականութիւնը հազիւ արթնցած՝ այս շրջանակն ու մթնոլորտը գտա ան։ Իր ճանչցած ու գիտցած միակ աշխարհը ա՛յս է եւ իրեն հարազատ։ Այս պայմանները բնականոն են իրեն համար։ Ան կերպով մը նախասահմանեալ եւ անհրաժեշտ զոհն է։

«Պատանին անցեալէն աղօտ յիշատակ մը ունի։ Մտքին մէջ քանի մը դէմքեր ու դէպքեր կան երկրէն, զորս կը յիշէ երբեմն, կամայ թէ ակամայ, եթէ ուզես յիշեցնել իրեն։ Կը զգայ որ վերջապէս բանով մը կապուած է հայութեան, բայց գիտակցութիւնը չունի եւ ինք եւս կ'երթայ հոսանքն ի վար։

Երիտասարդը շատ բան կը յիշէ եւ յստակ պատկերն ունի մօտաւոր անցեալին։ Յաճախ մտքովը կը վերապրի այդ յիշատակները եւ որոշ խանդաղատանքով կը յիշէ զանոնք։ Բայց վերջապէս հասեր է տարիքի մը ուր ինք եւս պիտի խառնուի կեանքի պայքարին իր անհատական

գոյութիւնն ապահովէ։ Կը կարծէ թէ նոյնանալով տիրող տարրին հետ, աւելի զինուած պիտի ըլլայ այդ պայքարին համար եւ հետեւաբար յաջողութիւնն ալ աւելի դիւրին։ Ակամայ ինք ալ կ'օտարանայ։

Այս բոլորը եւս այլասերմանձեւեր են զորս պէտք է նկատի առնել, դարման խորհելու համար,

Չեմ անդրադառնար գաղութներու ներքին նկարագրին։ Անոնց ամէն մէկը առհասարակ բաղկացած է զանազան գաւառներու եւ շրջաններու բնիկներէ, ինչ որ ծնունդ տուած է մտայնութեանց, բնաւորութիւններու եւ սովորութիւններու խառնիճաղանճի մը։ Այս պարագան զգալի չափով կը դժուարացնէ գործը։

Չեմ յիշեր նաեւ օտար «հրապուրիչ գեղեցկութիւններու հմայքը» որոնց մասին կը խօսուի ստէպ, բայց որոնց ազդեցութիւնը այնքան ալ ճակատագրական չեմ նկատեր ես։

Կան դեռ զանազան երկիրներու ներքին օրէնքները որոնց հարկադրաբար պիտի յարմարցնենք մեր պայքարի ձեւը։ Գիտենք որ ամէն երկիր նոյն օրէնքներն եւ նոյն թոյլտուութիւնները չունի։

Արդ, կը տեսնուի որ այլասերման դէմ պայքարելու գործը հսկայ աշխատանք է եւ մանրամասնօրէն մշակուած ծրագիր կը պահանջէ։

Ի՞նչ յաջողութիւն կրնայ գտնել այդ պայքարը, եթէ համազգային հանգամանք չունենայ եւ գործակցաբար ըլլայ։

Ո՞վ աւելի ատակ պիտի ըլլար այս գործին, եթէ ոչ համաղաղթային իսկապէս հեղինակաւոր կեդրոնական մարմին մը, որ քններ, գրեր, գծեր ու գործեր իւրաքանչիւրին մէջ՝ իր պահանջին համաձայն, բայց բոլորն ալ իր ձեռքին մէջ։ Ո՞վ կրնայ ժխտել այս անհրաժեշտութիւնը։

Ժխտողներ կան թէեւ, պաշտօնական թէ անպաշտօն հայ համայնավարները, որոնք կը կարծեն թէ ընկերվարութիւնը ազգութեանց վերացումով միայն կրնայ տալ իր շարիքները եւ Պալէն աւելի պապական՝ այդ ուղղութեամբ կը ճգնին։

Բայց պէտք է ընդունիլ վերջապէս որ ժամանակ է խօսքէն գործի անցնելու, եթէ կը հետաքրքրուինք այս ժողովուրդի ճակատագրով։ Ամէն օր քայլ մը աւելի կը դժուարանայ գործը եւ ամէն օր վտանգն աւելի եւս կը սպառնայ։ Եթէ կրցանք այս գործը գլուխ հանել, միացեալն ամբողջ պարապ տակառի աղմուկ է։

Պիտի նմանինք եղերամայրերուն որոնց աչքին արցունքը իրենց որդին եւ զգացումներուն հետ կապ չունէր։

Պիտի ըլլանք եղերամայրեր հայութեան դագաղին վրայ։

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷՋ

ՀԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԸ ՍԽՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պոլսոյ մէջ հայ եւ Թուրք լրագիրները շաբաթէ մը ի վեր կը զբաղին գայթակղութեան մը պատմութիւնով, որուն հերոսը, ինչպէս պիտի յիշեն մեր ընթերցողները, Լոնտոնի նոյն հերոսն է։ Այն ատեն, «Յառաջ»ի թղթակցութիւններուն պատասխանելով, Պոլսոյ հայ թերթերը, որ հիմա մեծ յարմարութիւն ցոյց կուտան գայթակղութիւնը ամէնէն իրապաշտ ձեւով ներկայացնելու, բողոքեցին եւ զրպարտութիւն համարեցին դէպքը։ Երեւի, Գուսան վարդապետ իր բարեկամները համոզելու համար ուզեր է նոյն գայթակղութիւնը կրկնել Պոլսոյ մէջ։

Արդարեւ անուշ ձայնով վարդապետը, Պալաթի մէջ կը մոլորեցնէ 15—16 տարեկան մանչուկ մը, Մաղաք, եւ վեց ամիսէ ի վեր մեղապարտ բարեկամութիւն մը կը մշակեն Վոսփորի ալուոր բլուրներուն վրայ։ Դպրաց դասու տղաքը կը հետապնդեն այս երջանիկ զոյգը եւ կը յաջողին նոյնիսկ լուսանկարել Գուսան վարդապետն ու իր սիրականը Վոսփորի անտառներուն մէջ։

Տղոցկատարութիւնը չի հանդուրժեր այս մոլութեան, որ կը շարունակուի Լոնտոնէն մինչեւ Պոլիս։ Այս անգամ սակայն Թուրք լրագիրներն ալ կը խառնուին եւ օրերով կը պատմեն, նոր մանրամասնութիւններ կուտան այս գուսաներգութեան զանազան դրուագներուն մասին։

Այսպէս, «Ենի Կիւն» կը պատմէ թէ, վերջերս, հետապնդող տղաքը լուր կ'առնեն, որ վարդապետն ու տղան տուն մը քաշուեր են։ Բոլորը միասին կը պաշարեն տունը։ Ու կը զարնեն դուռը։ Ի վերջոյ վարդապետը կը բանայ դուռը, յանցապարտ կերպարանքով մը։

Գայթակղութեան այս խնդիրը, այնքան կը ծեծուի, որ կարծես կծիկ կը քակուի, ուրիշ նման գործեր ալ երեւան կ'ելլեն։ Եւ դարձեալ Թուրք թերթերը կը պատմեն թէ հայ եպիսկոպոս մը վերջերս զրկուեր է իր եպիսկոպոսական մատնին։ Գողցողը կ'ըսեն թէ պատանի մըն է, բայց որովհետեւ գողութիւնը տեղի ունեցած է եպիսկոպոսին մէկ մեղաւոր պահուն, կարելի չէ եղած ետ առնել մատանին։

Դարձեալ Թուրք թերթերը կը պատմեն թէ Կէտիկ Փաշայի քահանաներէն մէկը վերջերս Նիւքսէք Քալըբըբմի վրայ «փափէլ» կը խաղայ ու կը ձերբակալուի։ Երբ այսպիսի պատմութիւններ կան մէջտեղը, ինչպէ՞ս կրնան պատժել Գուսան վարդապետը առանձին, կը հարցնէ «Ենի Կիւն»։

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 օգոստ.— Քանի մը ամիս առաջ, «Յառաջ»ի մէջ երեւցան այս վերնագիրը շօշափող թղթակցութիւններ, որոնք մանրամասնօրէն կը պարզէին տագնապը։

Սկզբնական շրջանին, գործազրկութեան նշանները զգալապէս մտահոգութեան մատնեցին բանուոր դասակարգը, բայց տագնապը աստիճանաբար մեղմացաւ, ու մենք խափանուած համարեցինք զայն։ Այս իրական փաստերուն վրայ յենելով, լռեցինք մենք. եւ հայ աշխատաւորներու պաշտպան «Յառաջ»ը։ Եւ սակայն, առժամեայ նիւթական սեղմ միջոցները չկրցան բոլորովին խափանել չարիքը։

Տագնապը կամաց կամաց աճեցաւ գաղտնօրէն ու հրապարակ եկաւ աւելի ուժեղ ու ազդու։ Ու այսօր Մարսէյլի գործաւորական հրապարակը, օտարներու շրջանակին մէջ, կը ներկայացնէ անտանելի շրջան մը։

Մարսէյլի կարգ մը գործարանները այնքան ազդուեցան տագնապէն որ, փակեցին իրենց դռները, դուրս թափելով հարիւրաւոր գործաւորներ, մեծ մասով Հայեր։ Ահա իւղի գործարանները. իսկ միւս գործարաններէն շատերը «գոտէրը ու քափըլէթը» որոնց մէջ կ'աշխատէին 5000—6000 գործաւորներ, սկսան թուլացնել իրենց գործերը։

Օրական տասնեակ գործաւորներ, բոլորն ալ հինգ վեց տարուան աշխատաւորներ, արձակուեցան առանց պատճառի։ Բաւական չհամարելով աշխատողներուն ժամերու կրճատումը, 500է աւելի գործաւորներու ճամբայ տուին անորոշ ժամանակով։

Մէկ խօսքով, տագնապը հետզհետէ կը սաստկանայ, փոխանակ մեղմանալու։

Բանուորութիւնը, արհեստը, ճարտարարուեստը՝ առեւտրական շուկան, բոլորն ալ վարակուած են տնտեսական տագնապէն։ Բոլորն ալ կայուն վիճակ մը ունին։ Տասնեակ մը վաճառատուններ զեղչեալ սակով սկսան ծախել իրենց ապրանքները, իսկ հարիւրաւոր արհեստաւոր գլխիկոր կը թափառին արհեստանոցէ գործարան եւ գործարանէ նաւահանգիստ։ Իսկ բանուորներու բանակ մը աչքերն յառած են ագարակներն ու այգիները, որոնց աշխատանքները կըսկսին օգոստոսի վերջերը։ Օրհնութիւն մը պիտի ըլլար այս գործը մեր դժբախտ եղբայրներուն համար։ Գոնէ ամիս մը կ'ազատուին անգործութեան մղձաւանջէն։

Բայց այդ ալ բաւական չէ, մանաւանդ ընտանիք ունեցող անհատներուն համար։ Հոս ձմրան անգործութեան սարսափը դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած կը մնայ գործաւոր դասակարգին գլխուն։

Տագնապին առաջին զոհերը կրնան ըլլալ ապազգային, ինչպէս ներկայիս, Հայերը։ Տեղացիները արդէն ապահով միջոցներ ունին տագնապէն պաշտպանուելու, իսկ միւս օտարականներուն համար տագնապը այնքան ճնշիչ չէ, քանի որ հայրենիք ու պետութիւն ունին ու իրենց հիւպատոսներու շնորհիւ կ'օգտուին թէ տեղական եւ իրենց կառավարական օժանդակութենէն։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ անհայրենիք, ու անպաշտպան ժողովուրդի ցիր ու ցան բեկորներուն վիճակը, աւելի վերջը։ Անհրաժեշտ է որ հիմակուընէ բոլորս առանց քաղաքական ու յարանուանական խտրութեան, միասնաբար հետաքրքրուինք, բարոյական ու նիւթական օժանդակութեան համար։ Պարտականութեան մեծ բաժինը կ'իյնայ մեր բարեսիրական հաստատութիւններուն, Բարեգործականին եւ անոնց միլիոնատէր աղա-էֆէնտի ղեկավարներուն վրայ։

Հակառակ այս բոլոր դժբախտութիւններուն ազգային կեանքը ազդուած չէ, ներկայացում, ու դաշտահանդէսները իրար կը յաջորդեն։

Ն. Արծրունի

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

Գրեր էինք թէ Պոլսոյ մէջ ժանտատենդ կայ։ Ժանտատենդի դէպքերը նուազիլ սկսած են, ձեռք առնուած միջոցներու շնորհիւ։ Վարակուած շրջաններուն մէջ առողջապահական պաշտօնեաները սկսած են բնակիչները պատուաստել տուները այցելելով։ Կարգ մը տեղերու մէջ ալ մարդիկ ինքնաբերաբար դիմում կը կատարեն պատուաստուելու համար։

Պատուաստող պաշտօնեաները միեւնոյն ատեն նախազգուշական միջոցներ կը թելադրեն վարակուած շրջաններու բնակչութեան, մասնաւորաբար զգուշացնելով զանոնք խմելիք ջուրերուն եւ հում ուտելիք բանջարեղէններուն համար։ Շիշլի եւ Գուրթուլուշի շրջաններուն մէջ ծախուած բանջարեղէնները առ հասարակ կոյուղիներէն վազող ջուրով կ'ոռոգուին, այսպէս վտանգ մը կազմելով։

ՎՐԻՊԱԿ.— Մկրտիչ Պարսամեանի կիրակի օրուան յօդուածին մէջ հետեւեալ վրիպակները սպրդած են՝ բ. սիւնակ բ. պարբերութիւն, պիտի ըլլայ *թաքուն խորհուրդ մը կը կրծէր իր էութիւնը*, փոխանակ՝ Թափուր խորհուրդ մը կը կրէր իր լռութիւնը։ Գ. սիւնակ գ. պարբերութիւն, պիտի ըլլայ *մշակուած* փոխանակ՝ մշակածի՝ Նոյն պարբերութեան մէջ պիտի *բաւեն*, փոխանակ՝ պիտի *թռվենի*։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՌՈՒՍ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՈՒՄԸ

Հակառակ խորհրդային իշխանութեանց բազմաթիւ խոստումներուն, բանուորներու պարենաւորումը կը շարունակէ մնալ անկանոն։ Այնքան որ բոլշեւիկեան մամուլն անգամ, ստիպուած է մերթ ընդ մերթ բողոքի ձայն բարձրացնել։

Մոսկուայի «Փրավտա» թերթը իր օգոստոս 10ի թիւին մէջ կը յիշէ կարգ մը իրողութիւններ, որոնք յատկանշական են։

Այս թերթը կը գրէ թէ Սթալինոյի մէջ, Ռիկովի անունը կրող գործակցական վաճառատուները ոչինչ կ'ընեն երկար սպասումներու առաջքն առնելու համար։ «Բանջարեղէնի վաճառատուններուն, ինչպէս նաեւ կաթնավաճառներու եւ մսավաճառներու խանութներուն առջեւ, կը գրէ թերթը, գնորդները կարգի կը կենան եւ կը սպասեն յաճախ, նախորդ իրիկուընէ մինչեւ առտու։ Մանուկներուն լիզրա մը կաթ հայթայթելու համար (կաթը միայն մանուկներուն յատկացուած է եւ այն ալ քիչ քանակութեամբ), գործաւորը պէտք է 5—6 ժամ կորսնցնէ սպասելով։»

Մինչեւ այս վերջերս, կը գրէ թերթը, գետնախնձորը կը ծախուէր մարդ գլուխ երկու քիլօ հաշուով, պայմանաւ որ յաճախորդը միեւնոյն ատեն գնէ մէկ երկու քիլօ կաղամբ։

«Փրավտա» այս կարգի ուրիշ օրինակներ ալ կը յիշէ։ Յաճախորդներու բողոքները որեւէ օգուտ չեն ունեցած։

Օտեսայի մէջ, կը գրէ, համագործակցական թերթ մը, խանութներու առջեւ յաճախորդներու թիւը կը սկսի նուազագոյն 100ով, բարձրանալու համար մինչեւ 400։

Ամէն տեղ, կ'երեւի, նոյնն է պատկերը։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հնդկաստանի մէջ, նոր կնճռոտութիւններէ կը վախցուի։ Փաթիալայի մահարաճան կը յայտնէ թէ հնդկական 30 պետութեանց պետերը կը պահանջեն Սէնքէյի սահմանադրական նախագծին վերաքննութիւնը։ Այդ նախագիծը կը նկատեն անբաւարար՝ ապահովելու համար հնդիկ պետութեանց ներքին գերիշխանութիւնը եւ իշխաններու իրաւունքները։ Կը պահանջեն որ հնդիկ պետութիւնները մնան իբրեւ անջատ միութիւններ։

Իսկ Քաունփորի ոստիկանութիւնը երեւան հանած է դաւադիրներու խումբ մը, որ Հնդկաստանի փոխարքային դէմ դաւ մը սարքած էր։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ

Հանքէուի ողողումներուն հետեւանքով, իշխանութիւններն ստիպուեցան պարպել քաղաքին անգլ. թաղամասը։ Քաղաքին ամէնէն բանուկ եւ գեղեցիկ թաղերուն մէջ, մեծ շէնքեր փլան։ Ողողուած շրջաններու մէջ ամէն յարաբերութիւն անկարելի դարձած է։ Խեղդուածներու եւ փլուզման զոհերու թիւը հազարներու կը հասնի։

Ջուրերը կը շարունակեն բարձրանալ։ Բազմաթիւ Չինացիներ խեղդուելու վտանգէն փրկուելու համար, ապաստանած են ծառներու վրայ, ուր այս անգամ ենթարկուած են սովի սպառնալիքին։

Շրջակայքի վտանգուած վայրերէն հազարաւորներ կը շարունակեն ապաստանիլ Հանքէու, ուր սակայն, աւելի ապահովութիւն չկայ, քան ուրիշ ողողուած շրջաններու մէջ։

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ԿԱՐԳՈՒԻԼ

Պերլինի մէջ, երիտասարդ մը, որ անգործութեան նպաստ խնդրած էր, հետեւեալ պատասխանն ստացաւ վարչութենէն.— Չենք կրնար հետեւանք տալ ձեր խնդրանքին։ Կարգուած էք ամսոյս 4ին, երբ երկար ատենէ ի վեր անգործ էիք։ Այս պայմաններու տակ, որեւէ մասնաւոր պատճառ չունէիք ամուսնութիւն կնքելու։ Այս շրջանի կոմիտէին որոշման համաձայն, նկատի ունենալով ներկայիս տնտեսական տագնապալի պայմանները, նպաստի գումարները միայն կրնան յատկացուիլ ծայրայեղ թշուառութեան համար, բայց ո՛չ քաջալերելու համար դիրք չունեցող երիտասարդներու ամուսնութիւնը։»

Եթէ ուրեմն երիտասարդը պէտք ունի անպատճառ նպաստ ստանալու, իրեն կը մնայ կնոջմէն բաժնուիլ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգործութեան տագնապը մեղմացնելու համար, նախագահ Հուվըրի առաջարկներուն մէջ կայ հետեւեալ թելադրութիւնը,— Աշխատանքի շաբաթը իջեցնել 5 օրուան. ինչ որ ամենէն աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ։ Քաղաքական կարգ մը շրջանակներ կը կարծեն թէ այս կերպով խորհրդարանը պիտի կրնայ խուսափիլ ընկերվարական կարգ մը առաջարկներ քուէարկելու պարտաւորութենէն։

ՅՈՒԿՕՍԼԱՒԻԱ ԵՒ ՀՈՒՎԸՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Յուկօսլաւիոյ կառավարութիւնը տեղեկացուց ամերիկեան կառավարութեան թէ չպիտի կրնայ ընդունիլ պարտքերու յետաձգման իր առաջարկը, որովհետեւ, ատով, 16 միլիոն տոլարի վնասի մը պիտի ենթարկուի։

Ամերիկեան կառավարութիւնը կը կարծէ սակայն թէ կարելի պիտի ըլլայ Յուկօսլաւիան փրկել իր վնասներէն, մասնաւոր փոխառութիւններով, որպէսզի կարենայ մասնակցիլ Հուվըրի առաջարկին իրականացման։

ԱՐԳԱՆԴԻ ՃԱՄԲՈՎ

ԽՄԲ.— Գրագէտ Յ. Օշական պատրաստած է եռահատոր վէպ մը, որ իբրեւ թերթօն պիտի հրատարակուի «Յուսաբեր»ի մէջ։ Ստորեւ հատուած մը՝ առաջին հատորէն.—

— Խնամի՛...

Բարձր, ինքնավստահ այս կանչը անակնկալի չի բերեր ժամուորները։ Ամէն ինչ հոն, գեղին մէջ, կը քալէ իր յաւիտենական քայլը։ Այսպէս է որ, իր ներքին պէտքերուն համար, կեանքը ստեղծած ըլլայ ձեւ ու սարքուած, կեդրոններ, որոնց իմաստը չի կրնար մեկնել, ինչպէս բացատրել համբաւն ալ, ստուգաբանել։ Բայց անոնք եղած են ու են։ Այդ նշանաւոր կէտին, անոնք բոլորն ալ — բացառաբար կիներ — ով գիտէ որքան ատեններէ ի վեր վարժուած են այդ շեշտին։ Բոլորն ալ բռած են, կամ պիտի ընեն իրենց կարգին, իրենց բերանը, այնքան մը բաց ու հպարտ ինչպէս հիմա Նալպանտենց Հաճի Աննան, ու ունեցեր են կամ ունենան պիտի՝ այս առտուներէն։ Օրե՛ր ուր անոնց մէջ ձայնելու է գործին, ծանր ու լուրջ գործին կրակուած ատեղը։ Ի՜նչ փոյթ որ պառաւները ցամաք հաց ուտեն, երբեմն նոյնիսկ տարիներով։ Անոնք ուրախ են որ կը հասնին վերջապէս իրենց մուրատին ու փառքին։ Անոնք կը փոխուին ժամուն փողոցը ու կ'ելլեն, կը քակուին իրենց զրկանքներէն ու կը խօսին շե՛շտ, տիրական, խաբելու աստիճան գիւղին ամենահաս խղճմտանքը, իմաստութիւնը։

Այս է պատճառը որ կանչողին ու կանչուողին հետ, անոնք անվրդով կը հետեւին նման ընդմիջումներու։ Կը փնտռեն ալ զանոնք, շինելու համար տունի, դռնառաջի հաւաքումները ու ասոնց «ալոնք»ը։ Իրաւ է որ քառորդ դարէ ասդին, մեծ գիւղը հետզհետէ իր նորութիւնները, լուրերը, ոճիրներն ու եղերական երգերը կը ճարէ սրճարաններէն, այրերու խողովակով։ Բայց գիւղին բուն իրականութիւնը շինողները միշտ ալ կիները եղած են. անյիշատակ օրերէ ի վեր, ու անոնց համար լուրերուն ամէնէն հարազատ, «իրաւ»առուն ժամուն փողոցն է։ Անշուշտ մունետիկ չէ որ կը ձայնէ այդ նեղլուկ անցքն ի վար։

Բայց հասկնալու ձեւերը բազմազան են այնքան ու մարդ չարհամարհեր մժեղն անգամ երբ կը կճուի հետաքրքրութեան ասեղէն։ Մնաց որ օրերը, պահերը, դէմքերը այնքան նման ու ծանօթ են։ Ու անոնցմէ զարտուղումն է որ նոր պատահարը կը թելադրէ, կը մեկնէ, կը տարածէ։

Ու ժամուորները կը նեղուին, տեսակ մը կէս ու շփոթ հոգիով կը շտկեն իրենց տուները երբ այս կարգէ հարուստ աղմուկ մը կը պակսի իրենց կռնակին, ամէն անգամ որ ժամուն հարաւը, բակի «կանանց դռնէն» ելլելէ յետոյ, կը մտնեն նշանաւոր խողովակ փողոցը, հաստ-հաստ շարուած իրարու ետեւէ, ականջ լարելով ամէն շշուկի. ամէն կեցուածքի, ու գուշակօրէն ծանրացած, կը դառնան իրենց օրուան հոգերուն, տունին ու օճախին անսպառ պահանջին։

Քանի մը հարիւր քայլ հասակի մը վրայ, բայց լայնքով մը որ հազիւ անցքը կ'արտօնէ գէր յետոյքով կիներուն. այդ փողոցը,, սարսափելի ու նեղ Փողոցը Ժամուն, տիրացած է բացառաբար դաժան ու լուրջ համբաւի։ Բայց այս ստացումի չի նմանիր ուրիշներու որոնք պատմական իրողութիւններ կը դիմացնեն, ու կը պահեն յիշատակը ոճրին որ կատարուեցաւ երբ իրենք տակաւին պարտէզ էին, մաս չկազմելով գեղին մարմնին։ Ի՞նչպէս ու ինչո՞ւ այս մասնաւոր ու խորհրդաւոր անունը։ Ատ չէ էականը։ Իմ օրերուս, ատոյգը ան էր որ անիկա աւելի ծանրահշիւ ու բարեացակամ ճամբայ մըն էր կիներուն համար քան նոյն գիծէ ու շինուածքէ ուրիշ նշանաւոր փողոց մը.— Բաղնիքինը՝ ուր կիները, մանաւանդ տաք ջուրէն կարմրած հարսներն ու հարսնցուները չէին կրնար լայննալ, յամենալ, հակառակ բամբասանքի ու խօսք կապի ստիպողական պէտքերուն (բաղնիքը աղջիկներուն պազարն է ամէն բանէ առաջ ուր կը ճշդուին անոնց արժէքները), կճմելով այրերուն նայուածքէն, ու, շուարուն ամապաբանքի մը մէջ, ամօթխած, գողդոջուն յուսակտուր, կը սուզուէին դէպի բակերն ու անկիւնները, աչքերնին չբաժնելով գետնի քարերէն։ Արգիլուած էր հոն խօսքի կենալը, խօսք լսելու գինով։

Բայց ժամուն փողոցը գերազանց էր դարձնալ ու իր կարգադրութեանց ծաւալովը աւելի ուշագրաւ քան դարաւոր միւս կեդրոնը, եկեղեցիի բակին հնադարեան արիշը որուն տակ տէրտէր, դեռ թաղական խորհրդարանի շինուելէն առաջ, ծերերուն հետ խորհուրդի կը նստէր բայց անկար ու ջրոտ բամբասանքը միայն կը յաջողէր լարել կցկէ կցկ ու գործ շինելու «եփելու» տեղ, խանգարել գիտէր։ Այս էր պատճառը որ գեղին մէջ բոլոր կարեւոր կարգադրութիւնները (ու դուք կը հասկնաք, հարկաւ որ սահմանափակ է անոնց թիւը) հոնկէ կ'առնէին իրենց ծագումը, քանի որ կարելի չէ եղած հերքել կիներուն կամքն ու հեղինակութիւնը աշխարհի որեւէ գործին մէջ։

Մեծ ու դժուա՛ր բախտը այդ դպրոցին. գրեթէ նման այն կեանքերուն, որոնք կը սկսին ամէնէն վարերէն, հասնելու համար մեծ գագաթումին։ Պէտք է անմիջապէս աւելցնել որ անիկա տարիներով ու տարիներով ուրիշ բան չէ եղած եթէ ոչ փակ անցք մը, անձրեւկաթի սովորական կանգուննոց ուղը՝ քանի մը հսկայի ու գրեթէ իրար կպած տանիքի քիւերուն։ Ծերերը, որոնց շատին տարիները աւելի հին են քան եկեղեցին, կը յիշեն յստակ՝ անցքին այդ օրերը, կը թքնեն ու կը հայհոյեն բախտին որ նոյնն է մարդոց ինչպէս իրերուն դիմաց. ու գլուխ կը թօթուեն, դարմանալով «աշխըրքի» բանին, Խոջէնենց հսկայ քայքայումին, ինչպէս «Սարբենց» սկսող ասղին։ Ու խեղճերը գիտեն թէ ի հեճուկս իրենց անզիջող արհամարհանքին որով կ'օծեն ամէն նոր յաջողում ու անուն, այսօր անիկա ամէնէն բանուկ նրբուղին է, յատկացուած բացառաբար կիներու երթուդարձին։

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

Յոյն արտաքին նախարարը պարզելէ յետոյ Յունաստանի տեսակէտը Քաֆանտարիս - Մոլոֆ համաձայնութեան եւ նախագահ Հուվըրի առաջարկին մասին, անդրադարձաւ Յունաստան բնակող Հրեաներուն եւ յայտնեց թէ «Հրեաները ազնիւ եւ աշխատող ցեղ են։ Արժանի են սիրուելու եւ յարգուելու ամէն տեղ, ինչպէս Յունաստանի մէջ»։

Գերմանիոյ յատկացուած վարկերը

Ելեւմտագէտներու յանձնախումբը որ Պալի մէջ կը գումարուէր քննելու համար Գերմանիոյ կացութիւնը, վերջացուց իր աշխատանքները եւ պատրաստեց տեղեկագիր մը որ քննելով Գերմանիոյ ելեւմտական կացութեան զանազան երեւոյթները, կը յանձնարարէ 6 ամիս երկարաձգել կարճատեւ վարկերը։ Ասոնց գումարը կը հասնի 100 միլիոն տոլարի։ Այս երկարաձգումը պիտի կատարուի պայմանաւ որ ֆրանսական, անգլիական եւ ամերիկեան դրամատուները, որ 100 միլիոն տոլարի վարկ մը բացած են Գերմանիոյ, վճարման պայմանաժամերը երկարաձգեն իրենք եւս, իրենց կարգին։

Անգլիոյ խորհրդարանին բացումը

Անգլիոյ ելեւմտական կացութիւնը բարւոքելու մտադրութեամբ մշակուած ծրագրին առթիւ, պահպանողականներու պետը յայտարարեր էր թէ անհրաժեշտ է հրաւիրել խորհրդարանը։

Կը հաստատուի թէ անգլ. խորհրդարանը նիստի պիտի հրաւիրուի սեպտեմբերի առաջին օրերը։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.80ին Դաշնակցութեան Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ-ի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անդամները բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին իր հաւաքատեղիին մէջ, Bar de la Poste, 2 rue Colbert.

Մասնաւոր հրաւիրագիր ղըրկուած չըլլալով կը խնդրուի այս յայտարարութիւնը իբր այն նկատել։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ժիւվիզի, Տիկ. Թ.— 100 ֆր.,
Էթուլի, Պ. Տ.— 35,
Մազական, Յ. Ղ.— 240,
Վալանս, Քէ.— 40,

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ակնցի Մինաս Սէմէրճեան, հօր անունը՝ Առաքել. մօր անունը՝ Տիրուհի։ Ընդհ. պատերազմին կը գտնուէր պուլկար բանակին մէջ, ուր հետքը կորսուած է։ Իմացնել իր քրոջը Մարիամ Գըլլըրեանի, 4 Rue Jouye-Rouve Paris (2)։ Գտնողին 200 ֆր. նուէր։

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Ծաղիկ։ Իզմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը։ Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին (5000) ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»։ Իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, (Maroc).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

43. — ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Խանութները փակեցին, մեծ, պզտիկ, հարուստ, աղքատ, բոլորը միասին յուղարկաւորութեան փութացին։ Ապտիւլ Համիտի դէմ եւ իր վարչաձեւին հանդէպ անհնազանդութեան ի՜նչ լաւ ապացոյց, ճշմարտասիրութեան եւ բարեխղճութեան մասին անկեղծ կապակցութեան ի՜նչ լաւ նշան։ Ափսո՜ս, որ ազգին ճակատագրին վարիչները արթնամտութիւնը չունէին հասկնալու համար այդ ընդհանրական զգացման արտայայտութիւնները։ Ազատութեան այս նահատակին մարմինը արցունքով թաղեցինք Նիկոսիոյ գերեզմանոցին մէջ։ Երբեք չպիտի մոռնամ այն մարդկային եւ համակրական վերաբերումը, զոր ցոյց տուին Կիպրոսցիները աքսորականներուն, մեռեալ կամ կենդանի։

Ժամանակ մը յետոյ, Եպարքոսը մեռաւ, եւ իրեն յաջորդեց Մահմուտ Նէտիմ փաշան։ Նոր Եպարքոսը, ազատելու համար իր բարեկամը, նշանաւոր խուժ Աչմէտ պէյը, որ, իբրեւ «Նոր Օսմանցիներ»ու Միութեան անդամ, կը գտնուէր աքսորեալներուն մէջ, յաջողեցաւ ընդհանուր ներում շնորհել տալ բոլոր աքսորականներուն ու փախստականներուն։ Թէ հիւանդութենէ մը ապաքինումը, կամ տառապանքէ մը ազատումը ի՜նչ հաճոյք եւ ուրախութիւն կը պատճառէ, զգալու համար պէտք է նախ կրել չարչարանքն այդ աղէտներուն։ Ա՜խ, ի՜նչ հաճոյք, ի՜նչ ուրախութիւն էր, որ զգացինք։

1288ին (1872), Ռամազան ամսուն սկիզբը, Նիկոսիայէն հեռեւակ եւ ձիաւոր բիւրուց բազմութիւն մը ողջերթի եկած էր մեզի, երբ մեկնեցանք քաղաքէն։ Զորսուկէս ժամ հեռու, Քաթըրճի գիւղին մէջ անցուցինք առաջին գիշերը, եւ յաջորդ օրը հասանք Թուզլա նաւահանգիստը։ Ամբողջ ժողովուրդը ուրախութեամբ դիմաւորեց մեզ։

44. — ՔԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐ ԿԻՊՐՈՍԷՆ

1284ին (1868) աւարտեցի նախակրթարանը, եօթը ամիս յաճախեցի զինուորական երկրորդական վարժարանը։ Այդ թուականին հայրս Կիպրոս հրաւիրեց մեզ։ Ընտանիքով Կիպրոս գացինք։ Հիճրէթի 1285 տարւոյն վերջերն էր, երբ Կիպրոս հասանք։

Երեք տարի մնացինք Նիկոսիոյ մէջ, որ կառավարչութեան կեդրոնն էր։ Այնտեղ ֆրանսերէն սորվեցայ եւ բարձրագոյն կրթութիւնս ստացայ։

Կիպրոսի կառավարիչն էր քիւրտ Սայիտ փաշան, որ բնութեամբ քաղաքավար մարդ մըն էր, սակայն թէ հօրս եւ թէ միւս աքսորականներուն լաւ չէր նայեր։ Պատահական տեսակցութիւններէն խուսափել կուտար։ Անշուշտ պատճառը այն էր, որ կ'ուզէր իր աթոռը պահել եւ եպարքոս Ալի փաշային հաճելի ըլլալ։ Երբ այս կառավարիչը իր բնակարանէն կառավարչատուն երթար, առջեւէն կը քալէին 4 զինեալ յիսնապետներ եւ «եաթաղան»ով ու «քարապինա» հրացանով սպառազէն 4 Արնավուտներ, իսկ ետեւէն կը քալէին իշխանութեան քանի մը բարձր պաշտօնատարներ։

Ու մինչ կառավարիչը այսքան կը սիրէր շուքն ու պերճանքը, կառավարչութեան կարեւոր պաշտօնատարներէն, հաշուակալը չափազանց խղճամիտ, պարզասէր եւ խոնարհասիրտ մէկն էր։ Ամէն բարիք չէր զլանար աքսորականներուն, անոնց տունը կ'երթար, որպիսութիւնը կը հարցնէր. շաբաթական ճաշատեղան կուտար եւ դրօսանքներ կը սարքէր, այսպէսով մոռցնելու համար անոնց վիշտը։ Հայրս, որ հին գրականութիւնը շատ կը սիրէր, ոչ մէկ գիշեր մինակ կը մնար, հաշուակալը իր մատենադարանէն եւ բարեկամներէն գիրք կ'առնէր եւ հօրս կուտար՝ զբաղեցնելու համար զայն։

45. — ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երբ Թուզլա հասանք, ամէն ընտանիք տեղաւորուեցաւ տան մը իբրեւ հիւր։ Մեր ժամանումէն երկու օր վերջ, լսեցինք որ Պոլսոյ կանակական հրամանատարը, Հիւսնի փաշան, ատինձանաբերկուելով աքսորուեր է։ Հիւսնիէ էֆէնտիանունով նաւահանգիստ կ'եղէ եւ զլխուն «մեկ վի»ներու «քիլաֆ»ը անցընելով՝ ուղղակի Թուզլայի մզկիթը կ'երթայ։

Մեր տանտէրը հօրս ըսաւ.

— Աստուածային արդարութիւնը կատարուեցաւ։

Եւ հրաւիրեց, որ հայրս երթայ տեսակցի Հիւսնի փաշային հետ։ Կայն հայրս մերժեց, չուզելով ամօթապարտ եւ շատ ծանր վիճակի մը դնել ոստիկանական նախկին հրամանատարը։ Յաջորդ օրը նստանք աւստրիական նաւ մը, որ խարիսխ ձգեր էր ծովուն բացը եւ այսպէս բաժնուեցանք Թուզլայի հիւրասէր ժողովուրդէն։ Իրիկուան դէմ նաւը ճամբայ ելաւ։ Ռամազան ամսուն 15ին Պոլիս հասանք։ Ժամանակ մը յետոյ Եւրոպայէն վերադարձան նաեւ Նամըք Քէմալ, Զիա եւ Ռէշատ պէյերը եւ իրենց ընկերները։

46. — ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Երբ Նուրի պէյ վերադարձաւ Եւրոպայէն, «Հուրիէթ» թերթին բողջական հաւաքածոն փառակազմ նուէր տուաւ ինծի։ Միեւնոյն ժամանակ դաս կուտար կուտար Մոնթէսքիոյի գործերէն։

Յետոյ ինծի կը բացատրէր իրաւաբանութեան փիլիսոփայութիւն (Հիքմէթը հուգուգ) իր նօթերը, զորս գրի առած էր Փարիզի մէջ, երբ համալսարանի դասախօսութեանց կը հետեւէր։ Բոլոր այս ծանօթութիւնները բաւական ընդարձակեցին մտային պաշարս։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

20 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1651

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՌԱՒՈՐԷՆ ՄՕՏԱՒՈՐԸ

Վերջերս ուշագրաւ փոփոխութիւն մը կը նշմարուի Մոսկուայի արտաքին՝ յեղափոխական քաղաքականութեան մէջ։

Քանի մը տարի յաջորդաբար ամբողջ ուշադրութիւնը Ծայր. Արեւելքի վրայ կեդրոնացնելէ յետոյ, տեսակ մը դարձ կը փորձէ Գ. Միջազգայինը։

Դարձ՝ դէպի անմիջական սահմանները և դէպի արեւմտեան Եւրոպա։

Արդարեւ, կարգ մը երեւոյթներ կ'ապացուցանեն թէ երկրորդական գծի վրայ նետուած է Ծայր. Արեւելքը եւ բոլշեւիկները այսօր աւելի շատ կը զբաղին Միջին Ասիայով եւ Եւրոպայով։

Անոնք յաջողեցան տակն ու վրայ ընել անծայրածիր Չինաստանը։ Եւ յաճախ կը պարծենան թէ յաջողած են կարմիր իշխանութիւններ հաստատել զանազան վայրերու մէջ։

Բայց, Չինաստանը ովկիանոս մըն է։ Չորս հարիւր միլիոն ազգութեան մը մէջ հինգ-տասը խարիսխներ՝ չեն կրնար փութացնել համաշխարհային յեղափոխութիւնը։ Չինաստանը շատ հեռու է դրամատիրական միջնաբերդերէն, և այնտեղ սարքուած խռովութիւնները չեն կրնար ունենալ անմիջական հետեւանք։

Եւ ահա կը տեսնենք որ, անցեալ գարունէն ի վեր, Գ. Միջազգայինը արտակարգ ճիգեր կը թափէ Պարսկաստանի մէջ։

Վերջին ամիսներու ընթացքին, կարմիր գործակալները յաջողեր էին հարիւրաւոր միամիտներ հրապուրել, եւ զէնք ու զինուորներ մթերել Ատրպատականի Նահանգին մէջ։ Բայց կառավարութիւնը ժամանակին լուր առած ըլլալով, երեւան հանեց դաւադրութիւնը։ Այս առթիւ բանտարկուեցան հարիւրաւոր մարդիկ, — մեծ մասով Թուրք-Թաթար։ Զոհերուն մէջ ինկեր էին նաեւ 40-50 հայ արհեստաւորներ (կօշկակար եւն.)։

Աւելորդ է ըսել, որ օտար գործակալներու այս գործունէութիւնը եթէ յաջողութիւն կը գտնէ երբեմն, պատճառը կարգապէս տնտեսական է։ Հացի խնդիր։ Ատրպատականն ալ, ինչպէս ամբողջ Պարսկաստանը, այս միջոցին մատնուած է ծանր տագնապի մը, եւ շատեր կը խաբուին զանազան խայծերէ եւ շոնդալից խոստումներէ։

Այլապէս, չափազանց միամիտ պէտք է ըլլալ, հաւատալու համար թէ համայնավարութիւնը կրնայ արմատ բռնել Պարսկաստանի, մանաւանդ Ատրպատականի մէջ։ Երկրին ժողովուրդը շատ լաւ գիտէ խորհրդային արքայութեան իրական վիճակը, իբրեւ սահմանամերձ շրջան։

Թէհրանի կառավարութիւնը, իբրեւ անմիջական դրացի, լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակելով հանդերձ Մոսկուայի հետ, խստութեամբ կը հսկէ կարմիր վտանգին վրայ։ Օրէնքով ալ արգիլուած է ո՛ր եւ է գործունէութիւն՝ այդ ուղղութեամբ։

Պարսկաստանէն յետոյ, Գ. Միջազգայինը իր աչքերը յառած է դէպի Իրաք եւ Սուրիա։ Աչքեր ունի այդ երկիրներու բոլոր կարեւոր կեդրոններուն մէջ։

Այս ձեռնարկները, անշուշտ, ուղղուած են բրիտանական եւ ֆրանսական աշխարհակալութեանց դէմ։ Բոլշեւիկները կ'օգտուին ամէն պատեհ առիթէ, ազգային կիրքերը բորբոքելու եւ օտար լուծը թօթափելու համար։

Այդպէս ըրին Թուրքիոյ մէջ ալ, երբ նոր սկսած էր քէմալական շարժումը։

Մոսկուայի համար հիմնական քաղաքականութիւն է Արեւելքը ոտքի հանել նախ ազգային անկախութեան գետնին վրայ, յետոյ յանգելու համար բուն յեղափոխական շարժման։

Այս նպատակին հասնելու համար, խտիր չեն դներ միջոցներու մէջ։ Կը գործակցին ու կը զինակցին ամէնէն վարկաբեկ եւ յետադիմական ուժերուն հետ։ Մօլլաներ, հօճաներ եւ ջարդարարներ(Էնվէր, Նուրի եւն.) չէի՞ն որ պատուոյ տեղերը գրաւեցին Բագուի արեւելեան համագումարին մէջ։ Եւ դեռ այսօր ալ, չեն վարանիր շահագործել Պարսկաստանի կղերը։

Հեռաւորէն մօտաւորը վերադարձի մը ակներեւ նշանները կը տեսնենք նաեւ Թուրքիոյ մէջ, ուր շաբաթը անգամ մը համայնավարներ կը ձերբակալուին (Պոլիս, Իզմիր, Ատանա եւ աւելի խորերը)։ Մ. Քէմալ սիրակցորդ բարեկամն ու զինակիցն է Մոսկուայի, բայց աչքէ չի վրիպեցներ անոր կասկածելի խաղերն ալ՝ ի վնաս իր իշխանութեան։

Իսկ ինչ որ տեղի կ'ունենայ Գերմանիոյ մէջ, ամիսներէ ի վեր, չի կարօտիր ո՛ր եւ է մեկնութեան։ Կարմիրները իրենց գերագոյն ռազմախաղը կը փորձեն, բոցավառելու համար Գերմանիան, որ կը դիմադրէ, կը դիմանայ շնորհիւ ընկերվարական եւ արմատական հոսանքներու գերակշռութեան։

Ու վերջապէս, Մոսկուան ահա նորէն բանակցութիւններ կը վարէ Ֆրանսայի հետ, աւելի լայն հիման մը վրայ։ Նոյնիսկ մեծագումար վարկեր ստանալու առաջադրութեամբ։

Որ կողմէն ալ դիտենք, պիտի համոզուինք որ Գ. Միջազգայինը եւ խորհրդային կառավարութիւնը նորէն իրենց ուշադրութիւնը դարձուցած են դէպի անմիջական շրջապատը, ու դէպի Եւրոպա։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

Կարգ մը կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուեցան վերջերս Հայաստանի կառավարական կազմին մէջ։

Կրթական գործավար նշանակուած է դրաստամատ Տէր Սիմոնեան (փարիզի հանգուցեալ «երեւան» թերթին նախկին խմբագիրը)։ Այդ գործավարութենէն «ազատուած է» Արտօ Եղիազարեան, «իր դիմումի համաձայն»։

Առողջապահական գործավար նշանակուած է Գէորգ Ղեւոնդեան։ Այդ գործավարութենէն «ազատուած է» Գարեգին Գարդաշեան, «շրջանում աշխատանքի անցնելու պատճառով»։

Եւ դարձեալ, «շրջանում աշխատանքի անցնելու պատճառով» Լեւոն Վարդապետեան «ազատուած է» Հայաստանի Գերագոյն դատարանի նախագահութենէն, Սուսաննա Շահվերդովա՝ բանուորագիւղացիական տեսչութեան գործավարութենէն, (իրեն յաջորդ նշանակուած է Աղասի Գալոյեան), Վահան Մելքումեան՝ մատակարարութեան գործավարութենէն (իրեն յաջորդ նշանակուած է Լեւոն Ղազարոսեան, եւ փոխ-գործավար Վահան Մալխասեան), Խորէն Յովսէփեան՝ պետական նախագիծերու յանձնաժողովի նախագահութենէն։ Ելմտական գործավարութեան պաշտօնատարներէն հրաժարեցուած են Գուլամիրեան եւ Բալեան, «թոյլ տրուած սխալների համար»։ Հրաժարեցուած է նոյնպէս ելմտական փոխ-գործավար Պետրոսեանը։

Իսկ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի եւ վերստուգիչ յանձնաժողովի միացեալ վերջին նիստին մէջ, որ փակուեցաւ 30 յուլիսին, կեդր. կոմիտէի բիւրոյի անդամ ընտրուեցան Գ. Գումեդին եւ փոխ-անդամ՝ Լ. Բարսեղեան։ Կեդր. կոմիտէի մէջ մտան Դէմիրճեան, Ղարիբեան, Եսայեան, Յովհաննիսեան, Կուրղինեան, Արզումանեան, Դր. Սիմոնեան, Դ. Շահվերդեան, Ս. Գրիգորեան, Վ. Աւագեան եւ Պ. Թորոսեան։

Կեդր. վերստուգիչ յանձնաժողովի մէջ մտան Մուղդիսին, Ա. Յովսէփեան, Ե. Խոջամիրեան եւ Ե. Յարութիւնեան։

Օտար նախակրթութիւնը արգիլուած

Կ. ՊՈԼԻՍ, 19 օգոստ.— Կրթական գործավարը հրատարակութեան տուաւ հրահանգ մը, որ իրարանցում պատճառեց օտար դպրոցներուն մէջ։ Համաձայն այս հրահանգին, ապագային ամէն Թուրք աշակերտ պարտաւոր է Թուրքերէն լեզուով եւ Թուրք ուսուցիչներէ առնել գրականութեան, պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասերը, ինչպէս կը տրամադրէ Թուրք պաշտօնական դպրոցներու ծրագիրը։

Թուրք իշխանութիւնը, հրատարակելով այս օրէնքը, կը կարծէ իր իրաւունքին մէջ ըլլալ։ Սակայն, նկատի ունենալով որ այս որոշումը յանկարծական ձեւով տրուած է, այն ալ դպրոցներու վերամուտէն հազիւ ամիս մը առաջ, առանց հաշուի առնելու այն պայմանագրութիւնները զորս կնքած են ուսուցիչները, իրապէս ծանր կացութեան մը կը մատնէ օտար դպրոցները։

Անկարելի կը համարուի պաշտօնական որեւէ միջամտութիւն։ Եւ սակայն, կ'ըսեն թէ, Անգլիոյ դեսպանը, անձնական դիմում մը կատարելով, կը խորհի Թուրք կառավարութենէն խնդրել, որ մէկ տարի յետաձգուի հրովարտակին գործադրութիւնը։ Ներկայ հրովարտակը ամէնէն աւելի կը վնասէ ֆրանսական միաբանութեանց դպրոցներուն, ինչ որ կը նախատեսէին կանուխէն։

Երեսուն միլիոն մարդ անտուն

Չինաստանի ողողումները ահաւոր եւ անլուր աղէտի մը համեմատութիւններն առած են։ Յորդած գետերու ալիքներէն 4 միլիոնի չափ տուներ փլած ու քշուած են արդէն։ Աւելի քան 30 միլիոն բնակչութիւն մնացած է անապաստան եւ կը գտնուի յուսահատական վիճակի մէջ։

Կացութիւնը կը ծանրանայ հետզհետէ, որովհետեւ Ջուրը երթալով կը բարձրանայ։ Նիւթական վնասները կը գնահատուին մէկ քանի միլիառ ֆրանք։ Զոհերու մասին, պաշտօնական ո եւ է տեղեկութիւն չկայ։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք կ'առնէ համաճարակը սահմանափակելու համար։

Երկրին մէջ, շատ տեղեր, ամրան ցանքերը փճացած են։

Սպանիոյ խռովութիւնները

Պարչելոնայի մէջ, թէեւ հանդարտութիւն կը տիրէ այս օրերս, սակայն բնակիչները մտահոգ են։ Քարտոնա կոչուած վայրին հանքերուն շուրջ, ամբողջ գիշերը հրացանի պայթիւններ լսուեցան, վրդովումի մատնելով բնակչութիւնը։ Ատենէ մը ի վեր արդէն, հանքագործները գործադուլի մէջ են եւ զինուորներ կը հսկեն հանքերուն վրայ։ Սակայն, նկատի առնելով բնակչութեան գերագրգիռ վիճակը, օգնական ուժեր ղրկուած են։

Գերմանիոյ առեւտրական կացութիւնը

Գերմանիոյ արտաքին առեւտուրը երթալով կը բարւոքի, ինչպէս նախատեսուած էր։ Ներածումները հետզհետէ կը նուազին, իսկ արտածումները դանդաղ բայց տեւական կերպով կ'աւելնան։

Օտար դրամներու գործառնութեան վրայ դրուած արգելքին հետեւանքով, ներածումները իջած են 562 միլիոն մարքի։ Ամէնէն փոքր գումարն է որ արձանագրուած է 1929էն ի վեր, երբ ներածումներու միջինն էր 1120 միլիոն մարք, իսկ 1930ին 866 միլիոն։ Ներածման նուազումը աւելի ուշագրաւ է սննդեղէնի և հիւսկեղէնի վերաբերեալ նախանիւթերու վրայ։

Վարկի չգոյութեան հետեւանքով, գործատէրերն ստիպուած են ապրանքի իրենց մթերքները արտածել կոտրած գիներով։ Այս կերպով, յուլիս ամսուան արտածումը բարձրացած է 827 միլիոն մարքի, ինչ որ ցոյց կուտայ 79 միլիոնի յաւելում մը յունիսի վրայ։

Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ

Արեւելեան նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյ տեղեկագիր մը յանձնեց կառավարութեան, որով կը յայտնէ թէ Սուրիայէն Թուրքիա մաքսանենգութեամբ պարապողները գլխաւորաբար Ուրֆա, Մերսին եւ Այնթապ քաղաքները իրենց կեդրոն ընտրած են։ Անոնք սուրիական սահմաններէն ներս կը մտնեն, մեծաքանակ ապրանքներ՝ մետաքս, բուրդ եւն. կը գնեն եւ առանց մաքս վճարելու կը բերեն Թուրքիա։

Սահմանապահ ժանտարմաները չեն կրնար հետապնդել զանոնք, որովհետեւ սահմանը ընդարձակ է, բայց սահմանապահները անբաւական։

Իպրահիմ Թալի պէյ կը վերջացնէ իր տեղեկագիրը, հրաւիրելով կառավարութիւնը որ Սուրիոյ հետ կնքելիք մաքսային համաձայնութիւնը փութացնէ, որովհետեւ այդ է միակ դարմանը վերջ տալու համար զանազան սահմանային տգեղ դէպքերու, և մաքսանենգութեանց։

Մտահոգութիւն յունահայ գաղութին մէջ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ (15 օգոստոս).—

Գաւառներու մէջ շաբաթներ առաջ, տեղական իշխանութիւնները մանրամասնօրէն արձանագրած էին Հայերու անունները, բնակութեան վայրը, արհեստը։ Այս անգամ միեւնոյն արձանագրութիւնը կատարուած է Աթէնքի եւ Պիրէոսի գաղթակայաններուն մէջ։ Վարչութեան շրջանակներէն կը տեղեկանանք թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը եկած է զբաղելու Հայերը Յունաստանէն հեռացնելու ծրագրով։

Ցաւալի է ըսել թէ Վարչութիւնը շաբաթներէ ի վեր նիստ գումարած չունի, շնորհիւ ռամկավարներու կազմալուծման քաղաքականութեան։ Ժողովուրդի ճակատագրին հետ այսքան թեթեւօրէն վերաբերումը պէտք է վերջ գտնէ եւ Վարչութիւնը եթէ գոյութիւն ունի, պարտաւոր է լուսաբանել հանրութիւնը։

Ամերիկուհի մը կը լողայ Վոսփորի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Օր. Անիթա Կրու, աղջիկը ամերիկեան դեսպանին, լողալով անցաւ Վոսփորը երկայնքէն, Սեւ ծովէն մինչեւ Մարմարա, հինգ ժամուան մէջ։

Օրիորդ Կրու 22 տարեկան է։ Առտուան ժամը 4.50ին ջուրը նետուեցաւ երկու փարոսներուն մօտ, որոնք կը գտնուին եւրոպական եւ ասիական եզերքներուն վրայ, եւ ժամը 9.50ին հասաւ Մարմարա։ Հեռաւորութիւնը մօտ 30 քիլոմեթր է։ Ապահովաբար առաջին փորձն է այս։ Թէեւ լողորդը օգտուեցաւ Վոսփորի հոսանքէն, որ քիչ մը ուժեղ է Սեւ ծովէն Մարմարա ուղղութեամբ, բայց եւ այնպէս գնահատելի է յաջողութիւնը։ Ամերիկեան դեսպանը նաւու մը մէջ նստած, կը հետեւէր իր աղջկան, ու «կրամաֆոն» կը նուագէր։

Արաբական միութեան փորձեր

«Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ...»

Դամասկոսէն կը հեռագրեն Պոլսոյ Թուրք թերթերուն.—

Շատ յամառօրէն շրջող զրոյցի մը համաձայն, Հիճազի եւ Նէճտի Թագաւոր ԻպնիՍուտ եւ կարգ մը իսլամ աշիրէթներու պետերը ձեռնարկներ կը կատարեն, արաբական միութիւն մը կազմելու համար։ Եթէ այս ձեռնարկը դրական արդիւնք մը տայ, ամբողջ Արաբիան, մէջն ըլլալով նաեւ Սուրիան եւ Պաղեստինը, միակ մեծ պետութիւն մը պիտի կազմէ, մէկ Թագաւորի իշխանութեան տակ։

Կը կարծուի թէ այս նոր ձեռնարկին մէջ կարեւոր դեր մը պիտի կատարեն արաբ զանազան աշիրէթները, որոնք միլիոնաւոր անձերէ կը բաղկանան։

Կ'ըսուի նաեւ թէ միութեան նախաձեռնողները պիտի ուզեն որ Իրաքի Ֆէյսալ Թագաւորը իրենց գլուխը կանգնի։

Եթէ ձեռնարկը յաջողի, այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ խորհիլ Արաբիոյ Հայերուն եւ հոգատար պետութեանց կացութեան մասին։

Կրակուբոց համանավարին ձերբակալումը

Շանկայէն կը տեղեկացնեն թէ միջազգային թաղի իշխանութիւնները յաջողեցան ձերբակալել համայնավար պետ մը, Նուլէնս, որ Խաղաղականի գաղութներուն եւ ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կը վարէր քարոզչական լայն գործունէութիւն մը ընդդէմ մեծ պետութեանց։

Շանկայի եւրոպական շրջանակներուն մէջ այն համոզումը կը տիրէ թէ Չինաստան այսպէսով կ'ազատի յեղափոխութեան մը վտանգէն։ Կ'ըսուի թէ միջազգային թաղի իշխանութեանց այս ձեռնարկը այնքան կարեւոր է, որքան խուզարկութիւնը, որ կատարուեցաւ 1926ին, Լոնտոնի Արգոսի գրասենեակներուն մէջ, յանգելով անգլեւռուս դիւանագիտական յարաբերութեանց խզման։

Նուլէնս, որ Գ. Միջազգայինի Գործադիր կոմիտէին անդամներէն մէկն է, յանձնուեցաւ, կնոջը հետ, չինական կառավարութեան։

Համայնավար պետը, որ 5 բնակարան ունէր Շանկայի մէջ, 8 թղթատարական եւ 4 հեռագրական հասցէ, ու բազմաթիւ կեղծանուններ եւ կեղծ անցագիրներ, ուզած ատենը Պելճիքացի կը դառնար, կամ Զուիցերիացի, նոյնիսկ Անգլիացի։ Գրաւուած վաւերաթուղթերէն կը հասկցուի թէ Նուլէնսի ձեռքով կատարած քարոզչութիւնը կը տարածուէր Ասիոյ բոլոր երկրամասերուն վրայ։ Վերջին ամիսներուն, անոնք բաշխած էին 80,000 սթերլին (10 միլիոն ֆրանք), յանուն Լէնինի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԴԺՆԴԱԿ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Բոլոր նշանները կը ցուցնեն որ ընկերային փոթորիկի մը սարսափը սկսեր է բռնել մեծ պետութիւններու վարիչ շրջանակները։ Այդ սարսափի օրէ օր մեծնալուն ամէնէն աւելի կը նպաստէ աշխարհի տնտեսական վիճակին աւելի ու աւելի վատթարացումը։ Գերմանիոյ սնանկանալու սպառնալիքին թողած ընդհանուր տպաւորութիւնը դեռ թարմ է ամէնքիս մտքին մէջ։ Անգլիոյ ելեւմտական հաւասարակշռութիւնը պահելու առաջադրութեամբ՝ այդ երկրի աշխատաւորական կառավարութեան ճիգերու մասին կը կարդանք ամէն օր։ Տարբեր չեն Միացեալ Նահանգներու վարիչներուն մտահոգութիւնները։

Կասկած չկայ որ մթնոլորտը աւելի քան խտացած է։ Ընդհանուր կացութեան մասին հաւաքաբար մտածելու հետ միասին, եթէ ոչ տակէ առաջ, իւրաքանչիւր կառավարութիւն բնականօրէն պիտի խորհի իր երկրի մասին։ Հասկնալի է, ուրեմն, նախագահ Հուվըրի հետաքրքրութիւնը հանդէպ այս երկրի ընկերային մեծագոյն չարիքին՝ որ գործազրկութիւն կը կոչուի։

«Յառաջ»ի ընթերցողները ծանօթ են այս երկրի գործադիր իշխանութեան պետին այն կարգադրութիւններուն, որոնցմով պետական պաշտօնատուները խնայողութեան ճամբան բռնել ստիպուեցան՝ կրճատուած պիւտճէներու դէմ յանդիման գտնելով իրենք զիրենք։ Այս հարկադրանքը բացատրուեցաւ տնտեսական տագնապով, որուն մեծագոյն պատճառն ու միանգամայն արդիւնքն է գործազրկութիւնը։

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ են նաեւ այն կարգ մը խորհրդակցութիւնները, որ տեղի ունեցան նախագահին հրաւէրով, արդիւնաբերող —դրամատէրերու եւ աշխատաւոր զանգուածներու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ։ կիսամիջոցներ էին օլորն ալ, բայց ունեցան իրենց դերը։ Այժմ կացութիւնն այնպէս է որ, նախագահը կը խորհի յառաջիկայ ձմրան ընթացքին գործազուրկներուն հասցուելիք օգնութիւնը հիմնականօրէն ապահովելու մասին։ Այս կը նշանակէ որ, հակառակ «գործերը կենդանութեան նշաններ կը ցուցնեն, շուտով պիտի բացուին»ի նման արտայայտութիւններուն, տագնապը պիտի շարունակուի յառաջիկայ ձմեռ եւս։ Այսքանն իսկ չի կրնար անտարբեր ձգել ամէն մէկ քաղաքացի, ո՛ւր մնաց այս երկրի առաջին քաղաքացին, որ անշուշտ շատ աւելի մօտէն տեղեակ է իրերու կացութեան՝ քան կը պարզեն այս մասին եղած հատուկտոր հրատարակութիւնները։

Կարգ մը պաշտօնական զեկոյցներ կը բաւականանան ընդհանուր խօսքերով միայն։ Այսպէս, նախագահը կը տեսակցի Ամերիկեան Կարմիր Խաչի ատենապետ Փէյնի հետ։ Այս առթիւ եղած հրատարակութիւններուն մէջ կը պարզին «մասնաւոր եւ պաշտօնական աղբիւրներէ բխած տեղեկութիւնները մխիթարական չեն, թէեւ հեռու են չափազանց վրդովիչ ըլլալէ»ի նման դարձուածքներ, որոնց բուն իմաստին թափանցելու համար այնքան ալ սուր աչք պէտք չէ։

Աւելի որոշ են Աշխատանքի Ամերիկ. Դաշնակ. նախագահ կրինի հրատարակած տեղեկութիւնները, որոնք յառաջիկայ ձմրան համար նախորդէն աւելի մեծ համեմատութիւններով գործազրկութիւն կը գուշակեն։ Համաձայն այս քննութիւններուն, որ կատարուած են Միացեալ Նահանգներու 184 քաղաքներուն մէջ, Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան նախագահը կ'ենթադրէ որ օգնութեան պահանջը յառաջիկայ ձմեռ պիտի ըլլայ նախորդին կրկինը։

Գաղափար մը տալու համար նախորդ տարուան ընթացքին գործազուրկներուն բաշխուած գումարի մասին, առնենք քանի մը թիւեր Մէտէչուսէցի նահանգային պաշտօնատան հանրային բարեկեցութեան բաժնին տեղեկատուութենէն, որ հրատարակուեցաւ Պոստոնի թերթերուն մէջ, օգոստոս 4ին։ Ըստ այդ տեղեկատուութեան, 1931 մարտ 31ին վերջացող ելեւմտական տարուան ընթացքին Մէտէչուսէցի կարօտ ընտանիքներուն բաժնուած է 12 միլիոն 750,112 տոլար։ Նախորդ տարին այդ գումարը եղած է 9,267,407 տոլար։ Այսպիսով, վերջին տարին կը ցուցնէ մօտաւորապէս երեքուկէս միլիոն տոլարէ աւելի ծախք մը՝ յատկացուած օգնութեան նպատակէն։

Գործերը գէշ էին 1929-1330 տարեշրջանին։ Աւելի գէշցան անցած տարի։ պարզ է որ նախորդներէն աւելի գէշ պիտի ըլլան յառաջիկային։

Հիմնուելով նախորդ ամսուն հաւաքուած տեղեկութիւններու վրայ, Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան նախագահը կը յայտարարէ դարձեալ թէ՝ յուլիսի ընթացքին գործազուրկներու թիւը հասած է 5 միլիոն 200 հազարի եւ այս ընթացքով անոնց թիւը յառաջիկայ ձմրան կը բարձրանայ եօթը միլիոնի։

Նկատի պէտք է առնել թէ՝ այս թիւերուն մէջ չեն մտներ այն բազմութիւնները, որոնք թէեւ բանուոր չեն, բայց տնտեսապէս աւելի լաւ վիճակ մը չեն ունեցած եւ չունին։ Խօսքը կը վերաբերի պետական ու մասնաւոր հաստատութիւններու այն պաշտօնեաներուն, որոնք նոյնպէս զրկուած են աշխատելու և օրապահիկ մը ճարելու կարելիութենէն՝ իբր հետեւանք տնտեսական տագնապին։

Գործազուրկներու աճում մէկ կողմէն, աշխատավարձերու կրճատում միւս կողմէն, կը պարզեն դժնդակ հեռանկար մը, որուն ազդած սարսափէն ոչինչ կը պակսեցնեն պաշտօնական շրջանակներուն այն յայտարարութիւնները թէ՛ իրենք ըստ առաջնոյն կը շարունակեն հակառակ մնալ աշխատավարձերու կրճատումին։

Կեանքը կ'երթայ իր ճամբով։ Ոսկեբէզերը անշարժ կը մնան դրամատուներու, անբռնակալելի ճոխութիւններով ու առատութեամբ արտադրուած ապրանքները՝ վաճառատուներու եւ պահեստներու մէջ։ Արդիւնաբերողն ու մեծ առեւտրականը կը խորհին պահել իրենց շահոյթը. իսկ օրը օրին ապրող բազմութիւնները հարկադրուած կ'ըլլան ափ առնել բարեսիրական հիմնարկներու դռները՝ իրենց ընտանիքի անդամներուն անհրաժեշտ սնունդը գնել կարենալու համար։

Ճիշդ է որ օրէ օր աճող կարօտ ընտանիքներուն բաշխուած նպաստի գումարները կը հաւաքուին փոքրաթիւ հարուստներէն, որոնք այս կերպ կատարած ըլլալ կը կարծեն իրենց մարդկային պարտականութիւնները, բայց ճիշդ է նաեւ այն որ այս կացութիւնը չի կրնար երկար տեւել, այլապէս անտանելի կը դառնայ թէ՛ տուողին եւ թէ մանաւանդ ստացողին համար։

Այս հեռանկարը չէր կրնար անտարբեր թողուլ այս մեծ երկրին վարիչ շրջանակները։ Թէ ի՛նչ կը խորհին ու կը փորձեն ընել անոնք, այդ կը կազմէ մեր յաջորդ յօդուածին նիւթը։

ԴՈԿՏ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՆՈՒԱՃԱԳՈՅՆ ՉԱՐԻՔԸ

Առաջին յօդուածով պարզեցի մեր գաղութներուն եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի ընդհանուր վիճակը, տասը հազարի ներգաղթին առթիւ։

Քիչ մըն ալ շէնցած ու կ'աղդուրուած շրջաններու մասին։

Ընկ. Շահրունին, կարծես կարեւոր չի գտներ ներգաղթի լուրը, այս բոլէին, երբ Նահր էլ Օմարի գաղթականները յուսահատ Երեւանէն, իրենց բոյները շինած են Մուսուլի հիւսիսային մասին վրայ.— Օտար հող։

Պուրկազի գաղթականները, որոնք արձանագրուեցան «Նուպարաշէնի» համար «արտմաշ եւ սպառիչ» գործողութիւններու տակ են տակաւին։

Արաբկիրցիներն ու Մալաթիացիները, սրտաբեկումներու մէջ են։ Սուրիոյ մէջ սկսած են Սահակաշէնի եւ Մեսրոպաշէնի մէջ կազմուելու, իսկ Բարեգործականը, արդէն սկսած է օժանդակել գաղթականներու տեղաւորման։

Ուրեմն այսպիսի հոգեպարտ'ը եւ ուժերու լարուած շրջանին այնքան ալ արժէք չունի եղածը։ Կարծես Մոսկուան ի տես այս երեւոյթներուն կ'ուզէ շահագործել 10,000 հայ գաղթականները։

Ես չեմ խանդավառուիր գոնէ, բոլոր շինարար եւ ժողովուրդը հողին ու աշխատանքին կապող ա՛յն ձեռնարկներէն, որոնք մեր ճողին վրայ չեն։

Ու եղածը կը նկատեմ, երկու չարեաց փոքրագոյնը։ Տեսակ մը վտանգաւոր բարիք։ Հոն ուր հողին ու տնտեսութեան կապուած ենք, առեւտուրի եւ ընկերային կեանքի հետ յարաբերութիւններ ստեղծած, մնացած ենք հոն։ Մեր կապը հայրենիքին հետ, թուլցած է, ու աստիճանաբար կորսուած, ընիկ ժողովուրդին հետ։

Ընկ. Շահրունին եւս լաւ գիտէ, որ այսօր Ֆրանսայի շատ մը շրջաններուն մէջ, բազմաթիւ հողատէրեր, տուն տեղ եղածներ ունինք, որոնք գիծ քաշած են իրենց եւ իրենց անցեալին վրայ, եւ հողին վրայ եւ ազգին։ Այս քանդող ու վտանգաւոր հոգեբանութիւնը, հետզհետէ կը դառնայ ծաւալուն, նոյն իսկ, զոհաբերուած եւ հայրենիք տեսածներուն քով։

Այսօր մեկուսացած են իրենց շինած նոր տուներուն եւ ծառերուն հետ։ Հոն է իրենց հայրենիքը։

Ինքը քաշուելէ վերջ, կը քաշէ նաեւ իր զաւակը, վարակիչ դառնալով իր շրջանին։ Շատ է թիւը այս ըմբռնումները կրողներուն, որոնց վրայ տախտակ կամ քար պէտք է քաշել։

Սուրիոյ եւ Յունաստանի մէջ միայն մշակոյթով կրնան ատեն մը եւս դիմանալ, պահել հայ հոգին ու դիմագիծը, սակայն վախճանը նոյնն է։

Շինուած բոյնը դժուար կը քանդեն, մանաւանդ երբ լքուած են, անկազմակերպ ու ենթակայ տկարացման։

Ժողովուրդի հոգիէն շատ բան կը պակսի, ըլլան Սուրիոյ թէ Ֆրանսայի, Յունաստանի թէ Ամերիկայի մէջ, քիչ մը ուշ կամ քիչ մը կանուխ, համաձայն տեղերու տարբերութեան եւ պայմաններու դասաւորման։

Հողն է, երկրի հողը միայն որ կը փրկէ հաւաքական ուծացումէ եւ փճացումէ։

Արտասահմանի բոլոր «կազմակերպուելու» փորձերը, շինարարական ձեռնարկները, հաւաքական ճիգերը թէեւ այժմէական, սակայն խախուտ են եւ ոչ հիմնական բարելաւում եւ փրկութեան ազդակ։

Զարմանալի է նաեւ ընկ. Շահրունիի մտահոգութիւնը. — ՈրԴաշնակցականները եւ իրենց հետ հեռուէն կամ մօտէն կապ ունեցողները ներս չեն կրնար մտնել։

Լաւ. բաժնենք իր միտքերը պահ մը։ Սակայն կ'ընդունի՞ որ արտասահմանի մէջ ուժեղ եւ ծաւալուն արժէք ներկայացնող կազմակերպութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է։

Անպայման, չի կրնար մերժել։

Անսահման խանդավառութիւն կա՞յ իր շուրջը, հանդէսներ, ընկերական-հանրային հաւաքոյթներ, ձեռնարկներ, ներկայացումներ, ու հաւատք, այո՛։

Իր ժամուլը եւ հրատարակութիւնները ամէնէն շատ կը սպառի՞ն, տարածուա՞ծ են, այո՛։ Իր դրօշը կը դնէ՞ որ եւ է երեւոյթի եւ ձեռնարկի առթիւ։ Անպայման։

Ուրեմն հաւաքականութիւն մը կայ ամուր հեռանկարներով, ջղուտ եւ աշխատող, որ չունենար որոշ ատեն մը, միշտ կապուած մնալով այս կուսակցութեան մեքենային եւ գաղափարին, իր շրջանակով — համակիրներ եւ «կապ ունեցող»ներ։

Թող երթան անոնք որ չեն դիմանար։ Աշխատինք այս տարրը ներս մտցնել ու մենք մնանք դուրս, որովհետեւ տակաւին կրնանք տեսնել եւ շարունակել։

Կարեւոր է հսկենք որ ներս երթան աշխատասէր, ընդունակ եւ ճոյ մարդիկ, հսկենք որ անճարակ, խաբեբայ, ծոյլ ու տըխեղծ տարրերը չնախընտրուին։

Թող իրականանայ լուրը, թող գաղթեն երկիր, որու ձեռքով ալ ըլլայ անի։ Ինծի համար ձեւը չէ կարեւորը, նիւթն է, բովանդակութիւնը որ կը հետաքրքրէ։

Ընկ. Շահրունին, շատ լաւ գիտէ որ Ֆրանսայի մէջ գունագեղ ու այլազան բազմաթիւ կազմակերպութիւններ կան, եւ ամէնէն տկարն ու դեղնածը, անարժէք, Հօկն է։

Գիտենք թէ ի՞նչ տարրերէ կազմուած է, ո՞րքան անդամ ունի, ի՞նչ շրջապատ, ու իր կողքին ի՞նչ հաւաքականութիւն։

Ու այս ներգաղթի լուրին վրայ, թերթի մը երեւումով, «յատկանշական երեւոյթներ» փնտռել՝ կը կարծեմ սխալ է։ Հատ մը կար ատեն մը որ չէր սպառէր, հող ու հուն չունէր։ Դադրեցուցին։

Մարդիկ շնորհազրկուեցան։ Այժմ ալ տարբեր ձեւով երեւան կուգան, եւ շատ բնական է, նորէն պիտի դադրի քիչ մը դիմանալէ վերջ, որովհետեւ արդիւնք չի տար, չեն կրնար իրենց գոյութիւնը ապացուցանել Երեւանին։

Համոզումը, հաւատքը, ինքնանուիրումը չէ որ զիրենք կը մղէ, այլ ռոճիկը։ Վստահութիւն չունին իրենց ըրածին ու գրածին վրայ։

Տեսանք Աւ. Իսահակեանը հոս Մարսէյլի մէջ, երկու հարիւր հոգիի ներկայութեան, Բանաստեղծի իր համբաւին գացած էին շատերը։ Հօկի անդամներն իսկ հիասթափեցան բուռնծներէն, սրահի դատարկութենէն, մինչդեռ տեսած են նոյն սրահը լեփ-լեցուն, մեր համեստ գործիչներէն մէկուն ներկայութեան։

Թող Հօկը կատարէ ձեւակերպութիւնները, միայն հայ ողջմիտներն ու հայրենասէրները, ու մենք, հսկենք եւ արգիլենք «մերձաւոր խայտառակութիւններ»ը։

Այո, այս կրնան ընել։

Թոյլ չենք տար որ այս անգամ, մարդիկ շահագործեն, այս քրտնած, ցիրուցան ու արիւնոտ ցեղի մը փշրուած բեկորները։

Ներգաղթի աշխատանքներն ու ցուցակագրումը չեն որ հիմ պիտի ներարկեն չորցած եւ կքած ծառի մը արմատներուն, վերակենդանացնելու համար Հօկը։

Կազմակերպութեան մը ուժը իր բարոյական արժէքն է, ուղղութիւնը, գաղափարական յըստակութիւնը եւ գործելակերպը։

Հօկերը չունին այս նիշերը։

Անոնք անփոփոխ եւ նեխած պիտի մնան որքան ատեն որ ծառայեն մութ ու անյայտ, վարձուած ձեռքերու։ Որքան ատեն որ ան մնայ կայարանը՝ վոնտուածներու, սնանկացածներու, խարդախներու եւ ապիկարներու։

Մենք արժէք չենք տեսներ Հօկերու եւ անոնց շուքին տակ ապաւինած «կոյր երգեցիկներու»։ Նշանակութիւն ալ չենք տար կոյրերուն, անոնց առջեւէն անցնելով մեր երգչախումբով։

Մենք կ'անցնինք... «Կորած եւ անյայտ» մարդիկ թող երեւան գան։

Կորածները կորած են, անոնք անժամանակ են եւ անդարձ. կը քալեն շարունակ յանուն նիւթին, խնկարկելով ու ծափելով երբեմն, փողոց իջած։

Երեւանի եւ Մոսկուայի շու՞նչն է որ մեռածը պիտի կենդանացնէ, թէ քանի մը ամսականները։

Միայն սեղմենք ինքզինքնիս ու իրերը տեսնենք յստակ անաչառ ոգիով։ Երբ դաշն ցական ենք եւ կը խանդա մեզ մեր երկրին շինարա թիւնն ու աճումը։

Լաւ է ուշ քան երբեք։ Մ երթան երկիր, 10,000 տումը իրագործուի։ Մենք կը կասկածինք եւ կը վախն

Մեր հողին վրայ, մեր տարարուեստին ու մշակոյ համար, ապագային ի խն այս անգամ ալ դառնանք ւանի «մեքենաներու մխ», կուսակի հրամանով։

Միայն ունենանք աշխ տանք, յարատեւ ու խաղ Վաղը, փճացումին, անկ ու տագնապին աղաղակը ականջներուն վրայ դադրի չելէ, նոյն ուժգնութեամբ։

Հոն գոնէ հացին ու վաղ հոգը (տնտեսական) չ այժմ, աշխատելու կ'երթ

Իսկ հոս, անակնկալ մը կրնայ նստեցնել մոխիրի կրակի վրայ։

Պ. ՄԻՆԱՍԵ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

(Թղթակցութիւն Եգիպտոսէն)

Հայ որբերու եւ ծանաւանդ որբուկներու վիճակը շա՜տ վրդովիչ է Եգիպտոսի մէջ։ Իսկ որբուհիներունը՝ ողբալի...։

Անոնք որ չափահաս դարձած են այլ եւս եւ ինքնապաս, անոնք, կըծկուած սափրիչի մը, կօշկակարի մը խանութին անկիւնը — իբրեւ տէր կամ պաշտօնեայ — շատ քիչ կը հետաքրքրուին, նոյն իսկ չեն հետաքրքրուիր նախ իրենց ճակատագրով, երկրորդ իրենց եղբայրներուն, իրենց փոքր ու անչափահաս եղբայրներուն վիճակով։ Արտաքոյ ոխ մը՝ իրենց ազգին ու ազգակիցներուն դէմ՝ ծնած է իրենց մէջ։

Այս տղաքը, որոնց վրայ պէտք է դնենք մեր յոյսը, ոչ միայն չեն ուզեր կարդալ, սորվիլ իրենց ազգին պատմութիւնը եւ իրենց ծընողքին եղերերգութիւնը, այլ կը մերժեն ամէն ինչ, նոյն իսկ Հայերու հետ ո և է յարաբերութիւն, նոյն իսկ հայ անունը։ Յանցաւորները իրենք չեն անշուշտ, այդ գիտենք։ Եւ երբ վաղը հակահայ գործեր ալ ունենան, — և բնականաբար պիտի ունենան եթէ այսպէս երթայ — դարձեալ յանցաւոր պիտի չըլլան, որովհետեւ այնքան անտարբեր ենք մենք, երջանիկներս անոնց հանդէպ։

Չափահասները, որոնք ինքնապաս դարձած են, այսպէս են աչա։ Քիչ է թիւը անոնց, որոնք կը հետաքրքրուին։ կրկնեմ՝ եթէ միւսները այսպէս ձգած են ամէն ինչ՝ յոռետեսութեամբ՝ արդիւնքն է ազդակներու բացակայութեան։

Երկրորդ դասակարգ մը, որ ընդհանրապէս փոքր պատանիներէ բաղկացած է, կը մնայ Boys-Home կոչուած բանտերուն մէջ։ Սիրտ չունիմ խօսելու տեսածներուս, լսածներուս (որբերու բերնէն) եւ զգացածիս մասին։ Այսքան բռնապետութիւն տեսնուած չէ։ Ամէն որբուկ, ո եւ է խանութի մը մէջ (ինչ խանութ ալ ըլլայ, որու որ պատկանի) աւելածու, ծառայ կամ «աշկերտ» է։ Առտուն ժամը 6ին կ'ելլէ, քալելով՝ Շուպրայէն մինչեւ Պապ-էլ-Լուք (10 քիլոմեթր) կամ Մաթոսեանի գործարանը՝ կիզէ (15 քլմ.է աւելի) կ'երթայ, Ջորիի պէս՝ կշտամբուելով՝ ծեծուելով՝ կ'աշխատի անընդհատ, փոխան առ առաւելն 7 դահեկան օրավարձի (9 ֆրանս. ֆր.), որմէ մէկ ծեծ ծասը կը պահուի «Տնօրէնութեան» կողմէ՝ միշտ որբի կամքին հակառակ, շաբաթական մէկուկէս դահեկան «խաշլըխ» տըրուելու համար։ կէս օրուան ճաշի համար ալ երկու երեք դահեկան «չի խնայուիր», այդ գիտենք։

Խօսեցնելու էք այս տղաքը, միշտ միշտ պատճառելով իրենց, խօսեցնելու էք եւ պիտի տեսնէք թէ ի՛նչ սոսկալի մանրամասնութիւններ ունի որբուկին կեանքը այդ «Տան» մէջ։ Զրկա՛նք, զրկա՛նք։

Որբը իրաւունք չունի կէսօրերուն ճաշի դրամը խնայելով բան մը գնելու։ Որբը իրա չունի... որբը իրաւունք չունի... իրաւունք չունի... ա՛յնքան շա յօդուածները այն բերանացի րեւս գրաւոր) օրէնքին, զոր վիտալն կոչուած «մարդասէր»ը է։ Վա՛յ այն որբին, որ գլխար նուէր կը ստանայ իր դուրսի ծանօթէն եւ այդ գլխարկը չի տանիր յանձնէր տնօրէնու

Որբը իրաւունք չունի... Ա տանքէն երբ յոգնած է եւ կ' քիչ մը կարդալ, դասագիրք կամ բան (թերթ ու վէպ), որբը տաւոր է իրեն տրուած անգլ դասագիրքը միայն կարդալ, այն Ս. Գիրքը, որ կը քնանայ դարանին մէջ։ Ես գացի տեսայ ցի տեսայ թիւով շատ Ս. Գիր նոր-նոր, եւ երբ հարցուցի թէ կարդա՞ք, կասկածամտութեամբ բառեր դուրս տուին եւ վախ ակնարկներ նետեցին, որ մի՛ լրտես մը ըլլար։ Եւ յետոյ, չեք տեր թէ ինչ ձեւակերպութիւն ընդունուեցանք ներս, այդ ալ... հիւ մէկ որբ ծանօթի մը, որ պաշտօնի վրայ էր։

Կ'ըսէի՝ որբը իրաւունք չունի կամ ուրիշ գիրք կարդալու։ « սաբեր»ը «թոյն է» այդ անծե րուն համար։ «Համասպրամ»ը տասարդական ձեռնարկ է, « ծակը» նոյնպէս։ Լաւ է որ « ալ չկարդան։

Խանիկեան կոչուած «քըլ եան» Յունաստան ղրկուեցաւ ամսուն, որովհետեւ Որբերու կամաց կամաց յրուելու կ'աշխ Մխթըր Տէյվիտսընը։ 12—16 րեկան տղաք, 5—6 հոգի դուրս կ'ելլեն եւ սենեակ կը ձեն։ Այս սենեակը «անօթի բեր»ուն համար եղնիկներով լ տառ մըն է։ Վանդակը կոտր է, ազատութի՛ւն։ Պէտք է գրկ ծռնալ ասով։ Փոքր տարի սրճարան, սիկար, ըմպելի եւ նոց...։

* * *

Տարեթ մը առաջ հինգ որբ հետ Աթապա հրապարակէն, Շուպրա՝ իրենց սենեակը գացի սելով։ Այդ օրը շատ գէշ եղայ

Կը քալէի արագ արագ, երբ սայ հինգ փոքրիկ պատանիներ, րոնք պոռչտալով կը յառաջա քասքէթը «ալա ափաշ» դրուած սիկարէթը շրթերնուն։ Կարծեցի անոնք յոյն լակոտներ են։ լսեցի հայերէն կոշտ արտայայ թիւն մը։ Մօտեցայ իրենց։ բացի եւ ըսի թէ կ'ուզէի՞ն որ կերանայի իրենց։ Ընդունեցին քալեցինք։ Կ'ուզէի խօսք բանալ սել ինչ որ ունիմ մէջս, քի տաքցնել զիրենք։ Հետաքրքր իրենց մօտ: Homeը ձգած եւ հինգ ընկեր՝ սենեակ մը

...ձած։ Ամէն մէկը մէկ տեղ կ'աշխատէր։ Լաւ։

— Ո՞ւրկէ կուգաք, երբ հարցուցի, պատասխանեցին անկեղծօրէն.

— Սինէմայէն։

Միշտ հարցումներ ըրի։ Հարցուցի թէ թերթ կը կարդա՞ն։ Ո՛չ։ Գի՞րք։ Ո՛չ։ Հայկական որեւէ ակումբ կը յաճախե՞ն։ Ո՛չ։ Ի՞նչ կ'ընեն իրենց ազատ ժամերուն։ Կը թափառին ու սինէմա կ'երթան։

— Ինչո՞ւ չէք կարդար, կարդա՞լ չէք գիտեր։

— Գիտենք, բայց ո՞վ «խափա» ունի յոգնեցնելիք։

... Կը հետաքրքրուի՞ք ձեր ազգով։

— Այո՛։

— Ի՞նչպէս։

— Ի՞նչպէս պիտի ըլլայ, Հայ մնալով։

— Ո՞վ էք դուք։

— Որբեր։

— Գիտէք թէ ի՞նչ ըսել է որբ։

— Գիտենք այնպէս եւ այնչափ ինչպէս եւ որչափ մեզի սորվեցուցած են պատուելիները։

Հայհոյանք՝ անոնց հասցէին։ Բուռն արտայայտութիւններ։ Կը գգջամ։

— Տղայ, քու ծնողքդ ո՞ւր է։

— Ո՞ւր պիտի ըլլայ, գերեզմանին մէջ։

— Կը խորհի՞ս երբեմն։

— Շա՜տ խորհելով բան չելլեր։ ...Անոնք գացեր են, գալիքներուն նայէ՛... խորհելով չպիտի երթամ՝ նիրբ չպիտի ըսեմ եա՛.։

— ... Հաշիւ չպահանջե՞ս...

— Վազ անցէք պարոն, այդ խեւլքը ինծմէ, ես հիմա կը նայիմ կոր քի վարպետս ե՛րբ չաքաթականս պիտի աւելցնէ։ Յետոյ, ծայրի պահանջես ինչ պիտի ընես, մեզմէ մեծերը շատ պահանջեր են, պահանջեր են եւ... եղեր են։

Դաշոյնը զոր կը մխեն այս փառաւորութեամբ տղաքը՝ սրտիս, պահելով հանդերձ կը փորձեմ, ճիգ կ'ընեմ պարտուողի դերը թօթափել, բայց անկարելի կ'ըլլայ։ Հինգը մէկ խօսք կ'առնեն ու կը խօսին կրքով։ Կը կարծէի թէ անոնց եւ իմ միջեւ գտնուող տարիքի տասը տարին գոնէ սանձ ըլլալ պիտի հրամայէ անոնց լեզուին։ Անկարելի։ Կը գնահատեմ իմ զգացումներս, բայց աւելորդ է։ Կը պոռան։ «Որբը մէկ նպատակ ունի — աշխատանք ու հաճոյք»։

— Ո՞րն է ձեր հաճոյքը...

— Թաղ, պար, սիկար, գինի եւ ուրիշ բաներ...

Խորտակուած, զսպելով յուզումս որ կը զարգանայ, «գիշեր բարի» կ'ըսեմ անոնց, ու կը հեռանամ։ Կուլա՞մ թէ ոչ, ոչ ոք իրաւունք ունի գիտնալու այդ, բայց սա որոշ է, որ բժշկութիւն ու գրականութիւն զոհեց որբին համար։ Այո՛, կուլամ։ Լացիս մէջ կը մոռնամ որբը։ Անկարկս մէկ կողմ միայն դարձած է — հարո՜ւստ «Հայ»երուն։ Կը տեսնեմ մէկը, ատամնաբոյժ մը, երջանիկ մը, որ բարիք կ'ընէ որբուհի մը առնելով իր տունը եւ ...պղծելո՛վ զայն։

Պէտք չունիմ այլեւս խօսելու։ Կը հասկնաք։ Անօգուտ կ'ըլլայ աղաղակը որ կը զարնուի սենեակիս առաստաղին։ Քունս կը խանգարուի այն անարգանքէն, զոր ամէնէն կոշտը այդ հինգէն նետեց Րաֆֆիին վրայ, երբ անոնց կ'առաջարկէի սինէմայի տրուած դրամը «Խենթը» գիրքին տալ։

Որբը կ'ըսէ՝

— Ազգին անունով ու ազգին համար խօսողները ամէնէն «փիս» մարդիկն են։ Որբին ալ խրատ տուող որքան շա՜տ են։

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ երբ սորվինք մեր ազգին պատմութիւնը, մե՛ր պատմութիւնը, ի՞նչ պիտի ըլլայ, պատառ մը հաց ստա՞նկ ալ պիտի ուտենք՝ ստա՛նկ ալ։

— Ես կը նայիմ որ ե՞րբ խանութի տէր պիտի ըլլամ եւ հանգիստ կեանք վարեմ։ Ինծի ի՞նչ կարդալը։ Փիլիսոփաներ կան որոնց «նեֆէս»ը կը հոտի։

Որբը մեզմէ գնեց սառնք, աշա այսօր մեզի կը ծախէ զանոնք։ Արժանի ենք։ Լա՛ւ ըրին երբ այդ երեկուն ինծի այս դասը տուին։ Լաւ ըրին։ Սակայն մի՞ր՞չը...։

— Մինչեւ ե՞րբ այսպէս պիտի շարունակուի։

— Ես խափա չունիմ, կ'ըսէ որբը։

Մե՛նք գործեցինք այս ոճիրը Մենք ձգեցինք որ որ որբը «խափա» չունենայ։ Մե՛նք, մենք։ Հիմա խղճի խայթ ալ չունինք, խղճի խա՛յթ ալ չունինք։ Կ'ուտենք, կը խմենք, օթոյով կը պտտինք, տուն շինել կուտանք, ազգասիրութիւն կը ծախենք, երեսփոխան կ'ըլլանք ե՛ւ... Եւ կը շարունակե՛նք մեր ոճիրը, մեր ոճիրը...։

Ահա մեր որբերը։

Կա՛ն որ ծաղկի. վարդի հունտով վարդ բուսած են, բայց փուշերու մէջ փուշի դիմագիծ կը ստանան։ Կան ալ որ վարդի հունտ էին, բայց այսպէս փուշ պիտի բուսնին...։ Պէտք է փրկել, պէտք է շուտ վազել։ Սակայն պէ՛տք է աճապարել։

ՀԱՅՈՒ ՏՂԱՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԲՌՆԱԳՐԱՒՈՒՄ

«Խոր. Հայաստան» կը գրէ 21 յուլիս).—

Ալի Օսմանլու արտավայրին կեդրոնը, ուր սպիտակ վրանի գլխին բարձր կը փողփողի կարմիր դրօշակը, խռնուեր էր քոչուորներու խանդավառ բազմութիւնը։ Քոչուորները բերեր էին թարմ պանիր, սաթի նման դեղին կարագ, մաքուր լուացուած բուրդ, մեծադմակ ոչխարներ։ Ժամանակ առ ժամանակ վրանէն մէկ մէկ դուրս կ'ելլէին քոչուորները, իրենց ուսին վրայ բեռցած նոր հագուստեղէն եւ այլ ապրանքներ։ Մթերման կայանը, թէեւ օրն արդէն ուշ էր, աշխոյժ առեւտուրի մէջ էր, փոխանակելով արօրներու բարիքը ճարտարարուեստական ապրանքներու հետ։

Յանկարծ հեռուէն լսուեցաւ ձիու սմբակներու դոփիւնը։ Բոլորին աչքը ուղղուեցաւ այդ կողմ։ 11 զինուած ձիաւորներ, կը սլանային դարվեր, դէպի վրանները։ Լուռ ու մունջ ճեղքելով ամբոխը, մօտեցան սարսափահար մթերիչներուն։ Յանձնեցին կարգ մը թուղթեր եւ կարճ ու կտրուկ, քանի խօսք փոխանակեցին, յետոյ, քոչուորներուն տրտունջին ու բողոքին անտարբեր, սկսան վրանէն դուրս նետել հագուստեղէնները, կերպասները, օճառը, դերձանը, ծխախոտը։

Մէկուկէս ժամուան մէջ, մարտական այս աշխատանքէն յետոյ, մթերման կայանէն հետք մը չմնաց։ Ձիաւորները իրենց բերած սայլերուն վրայ բեռցուցին ոչ միայն վրաններուն ամբողջ ապրանքը, այլ նաեւ վրանները, կշիռքը, ամէն բան։

Ի՞նչ կը նշանակէ այս ամէնը։

Թալինի նախագահը հրահանգ կը ղրկէ բռնագրաւելու Ղուրզուղուլու շրջանի մթերման կայանին ապրանքները, որովհետեւ Ղուրզուղուլուն յանձնած էր վրան զարնել Թալինի շրջանին մէջ։

— Եթէ շատ խօսելու լինէք, բոլորովին կը վռնտենք ձեզ մեր արօտավայրերից։

Այս սպառնալիքը կ'ընեն Թալինցիները։ Նոյն իսկ բռնագրաւիչներէն մէկը կ'ըսէ.

— Դու ինձ 4 մեթր չալկացու չտւեցիր, երբ խնդրում էի, հիմա բոլորը կը վերցնենք։

Ես ու դուն, մեր ու ձեր, եւ հրաշալի կարգապահութիւն բոլշեւիկեան դրախտին մէջ, ուր սակայն բռնագրաւումները տեղի կ'ունենան ցարական օրերու կռպտութեամբ։

ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՃՆՇՈՒՄԸ

Ժամանակին գրեցինք թէ Հայաստանի բոլշեւիկները ի՞նչ պահանջներ կը ներկայացնեն բժիշկներուն, — աւելի կուսակցական քարոզչութիւն քան թէ հիւանդներու դարմանում։ Այս առթիւ բանաձեւ մըն ալ ստորագրել տուին անոնց։

Եւ ահա փրոֆ. Լ. Յովհաննիսեան, «Նամակ խմբագրութեան» սիւնակին մէջ, «Խորհրդ. Հայաստան»ի էջերէն կը բողոքէ.

— «Մարտնչող մատերիալիստներու ընկերութեան բժշկական հատուածը իր մէկ նիստին մէջ քննադատեց իմ մէկ քանի բժշկական աշխատանքներս։ Այդ առթիւ կը յայտնեմ, որ.

— Բժիշկներու մօտ զրոյց կը շրջի թէ Դարդաշեանի նկոյթը ինծի դէմ կը կրէ անձնական հակառակութեան դրոշմ։ Ես անձնական հակառակութեան հետք չեմ գտներ անոր քննադատութիւններուն մէջ։

2.— Համաձայն եմ Դարդաշեանի հետ, որ անհրաժեշտ կը գտնէ գիտական գործնական աշխատանքներու մէջ բժիշկներու ուշադրութիւնը նախ եւ առաջ բեւեռել այն հիւանդութիւններուն վրայ, որոնք ամէնէն աւելի կ'անդրադառնան արդիւնաբերութեանց, ընկերային կեանքի վրայ։

—3. Դալով մանկամնացութեան (infantilisme) *հարցին, որ ինչպէս գիտել տրուեցաւ նիստին մէջ, 1928ին նիւթ ծառայեց իմ մէկ գիտական փոքրիկ աշխատութեանս, այնքան կարեւոր չեմ համարած, նկատի ունենալով. որ հիւանդանոցին մէջ այնպիսի նիւթեր կային, որոնց ուսումնասիրութեան համար ոչ ժամանակը կը պակսէր, ոչ ալ մասնաւոր աշխատանք կը պահանջուէր։*

4.— Իսկ ինչ որ կը վերաբերի ճահճատենդի մասին կարդացած դասախօսութեանս, երբ ներկայացուցի ֆիզիքական թեւաքարգրացման երեւոյթները (իմ այս դիտողութիւններս կը պատահին այն ատեն, երբ մանուկին մարմինը շատ կը տառապի ճահճատենդէն), ոչ անձի անուն տուի, ոչ ալ հիւանդանոցի, թէեւ յայտնեցի որ կարգ մը բժիշկներ համամիտ չեն»։

Այս յայտարարութեան կը պատասխանէ անմիջապէս խորհրդային Հայաստանը, եւ կ'ըսէ թէ փրոֆ. Լ. Յովհաննէսեան այս բացատրութիւնով կ'աշխատի նուազեցնել գործնականին մէջ կատարած իր սխալները։ Եւ մասնաւորապէս կը քննադատէ փրոֆ. Լ. Յովհաննէսեանի ղեկավարութեան տակ գտնուած հիւանդանոցը։ Ի՞նչ են այդ սխալները,— պարզապէս այն, որ փրոֆէսօրը եւ բոլոր բժիշկները շատ զբաղած են գիտական խնդիրներով, կամ, ինչ որ բուն ցաւն է, քիչ զբաղած են կոմունիստ կուսակցութեան քարոզութեան հարցերով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Վագըթի խմբագրապետ եւ Արդուինի երեսփոխան Մեհմէտ Ասըմ պէյ, այս վերնագրով առաջնորդողի մը մէջ դիտել կուտայ.—

Գիտենք թէ ֆրանսական կառավարութիւնը, Սուրիոյ մէջ Հայեր զետեղելու քաղաքականութեան մը կը հետեւի։ Անկէ բաւական առաջ, երբ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ խնդրոյ առարկայ եղաւ Պալքաններու եւ Յունաստանի հայ գաղթականներուն խնդիրը, որպէս թէ մեղքնալով անոնց, ֆրանսական կառավարութիւնը խոստացաւ Սուրիա ընդունիլ զանոնք։ Անկէ յետոյ ամէն կողմէ Հայեր սկսան գաղթել Սուրիա։ Այնպէս որ, անցեալ տարի այս ձեւով Սուրիա ղրկուած գաղթականներուն թիւը հարիւր հազարի կը հասնէր։

Այժմ Ֆրանսա նոր թափ մը տուած է Հայ զետեղելու իր քաղաքականութեան։ Սուրիոյ ֆրանսական բարձր մարզպանը, Փարիզի արտաքին նախարարութեան պաշտօնատան մէջ երկարօրէն տեսակցած է Բարեգործականի նախագահ Պ. Գ. Նուպարեանի հետ։

Հոն փոխադարձ հայկերոյթներ տրուած են, բազմաթիւ ժողովներ գումարուած են, եւ որոշուած է 8-9 նոր գիւղեր ալ շինել։

Այս քաղաքականութեան հետեւելով, Ֆրանսա կը հաստատէ թէ չէ յաջողած իր հոգատարութեան մէջ։ Հայերը ամէն կողմէ հաւաքելով եւ Սուրիա տանելով, Ֆրանսա կ'ուզէ ֆրանսացած տարր մը ունենալ, որպէս զի կարենայ պահել հոգատարութիւնը, որ անհաճոյ է Սուրիացիներուն։

Եւ որպէս զի այս քաղաքականութիւնը ուշադրութիւն չգրաւէ, Ֆրանսա շատ ճարպիկ խաղ մը խաղաց։ Այսպէս, մինչդեռ ինք քաղաքական նպատակներով է որ Հայերը Սուրիա կը փոխադրէ, յաջողեցաւ ցուցնել թէ այս գործը կ'ընէ իբրեւ մարդասիրական պարտականութիւնը։

Եթէ Հայեր տեղաւորելու այս քաղաքականութիւնը զուտ սուրիական խնդիր մը ըլլար, բնականաբար չպիտի ուզէինք միջամտել անոր։ Մինչդեռ, սուրիական ըլլալու չափ եւ նոյնիսկ անկէ աւելի, Թուրքիոյ սահմանային խնդիր մըն է ան։ Որովհետեւ փոխադրուած գաղթականներուն մէկ մասը սահմանամերձ շրջաններու մէջ կը տեղաւորուի, իսկ ասիկա կը սպառնայ մեր սահմաններու ապահովութեան։ Ֆրանսա երկրորդ Հայաստա՞ն մը կ'ուզէ հաստատել Սուրիոյ մէջ։ Մասնաւորաբար ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ, երբ Սուրիա փոխադրուած Հայերը կը տեղաւորէ Թուրքիոյ հարաւային սահմաններուն մէջ։

Որպէս թէ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ եղած յանձնառութեան մը հետեւանքով, Ֆրանսա կրնայ հայկ. գաղութ մը ստեղծել Սուրիոյ կեդրոնը կամ հարաւային սահմանին վրայ։ Ասոնք չեն շահագրգռեր Թուրքիան։ Միայն խնդիրը կը փոխուի, երբ Ֆրանսա հայ գաղթականները կը բերէ ու կը տեղաւորէ մեր սահմաններուն մօտիկ շրջաններուն մէջ։ Այն ատեն խնդիրը ընդհ. ապահովութեան հարց մը կը դառնայ մեզի համար, եւ հարկ կը դառնայ որ կառավարութիւնն ալ ուշադրութիւն դարձնէ անոր։ Հետեւաբար կ'ուզենք որ կառավարութիւնը այս մասին շատ զգայուն շարժի։

ԾԽԱԽՈՏԻ ԲԵՐՔԻՆ ՈՒՎԱՃԱՌՈՒՄԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պալքանեան առեւտրական համաժողովին համար պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Այս համաժողովին կարեւոր խնդիրներէն մէկը պիտի ըլլայ ծխախոտի մշակութեան հարցը։ Յոյները կ'առաջարկեն որ ծխախոտի մշակութիւնը սահմանափակուի, իսկ Պուլկարները համաձայն չեն երբեւիցէ այս առաջարկին, ինչպէս կը տեսնուի իրենց թերթերուն մէջ եղած հրատարակութիւններէն։ Դալով Թուրքիոյ, ասկէ առաջ այս տեսակ սահմանափակում մը եղած է արդէն եւ յատուկ օրէնք հրատարակուած է, այնպէս որ նոր սահմանափակումին պէտք չի տեսնուիր։

*** Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, արեւելեան Մակեդոնիոյ 930ի ծխախոտի բերքը 16,214,250 քիլօ եղած է որոնցմէ 11,508,115 քիլօն ծախուած է մինչեւ 1931 յուլիս 1931 Այս հաշուով, 4766,632 քիլօ ծխախոտը կը մնայ դեռ։

Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ կացութիւնը քիչ մը լաւ է։ Այս շրջանին մէջ անցեալ տարի եղած 3,928,000 քիլօ ծխախոտէն միայն 833,000 քիլօ մնացած է։

ԴԱՇՏԱՄՈՒԿԵՐՈՒ ՄԵԾ ԱՒԵՐ

Քէրքըլարէլէն կը հաղորդեն թէ դաշտամուկերը խիստ բազմացած են վերջերս եւ բուսականութիւնը ոչնչացնելէ վերջ սկսած են տուներէն ներս խուժել։ Մուկերու առաւերումին ենթարկուած են Գարաքեօյ, Աշճէտամի, Եունտոլան գիւղերը, որոնք մեծ վնասներու ենթարկուած են։

Փընար Հիսար, եւ Լիւլէպուրկազ շրջանակներուն մէջ մուկերու ջնջումի գործը լրացած է։ Այս վայրերուն մէջ կարգ մը տեղեր մինչեւ հարիւրին 70-80 եւ մինչեւ իսկ հարիւր վնասի ենթարկուած գիւղեր կան։ Բայց եւ այնպէս վնասը ընդհանուր չէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

ԼԻՈՆ, 16 օգոստոս.— Գործազրկութեան տագնապը գրեթէ նոյնն է ինչ որ ամիսներ առաջ։

Անոնք, որոնք երկու-երեք գաւակներու տէր էին եւ տարիներու աշխատանքի փոխարէն քանի մը հազար ֆրանք աւելցուցած էին, նեղ օրուան համար, այդ պահեստն ալ սպառեցին եւ մատնուեցան թշուառութեան, իրենց երախաներով միասին։ Կը ճանչնամ հայ մարդիկ որոնք աւելի քան չորս-հինգ ամիսէ ի վեր սենեակներու վարձքը չեն վճարեր, որովհետեւ գործ չկայ եւ նախ իրենք, սենեակի մէջ ապրողները անօթի են։ Կառավարութեան յատկացուցած չնչին նպաստը չի կրնար ապրեցնել 6-7 անձերէ բաղկացած ընտանիք մը։

Թշուառութեան անկիւն մը մատնուած են առաջին առթիւ Հայերը, որովհետեւ չունին ազգային կառավարութիւն մը, որ խորհէր կա՛մ հայրենիք տանելու եւ կամ պետական սնտուկէն ամսէ ամիս որոշ գումար յատկացնէր այս ցիրուցան բազմութեանց։

Իսկ գոյութիւն ունեցող հայկական կազմակերպութեանց վարչութիւններն ու վերին մարմինները բոլորն ալ անզօր են դարմանելու այս թշուառութիւնը, որովհետեւ վե՛ր է իրենց կարելին ու ուժէն։ «Լաւութիւն» ըսինք, ո՛չ թէ անոր համար որ Լիոնի Հայերը ասկէ առաջ լաւ էին իրենց համերաշխութեամբ, ղեկավարներովը... եւ երեք տեսակ «ազգային» վարչութիւններով, այլ գէթ այսօրուան անօթութիւնը, յուսախաբութիւնը չկար, կը գործէին ու կ'ապրէին։ Չենք կրնար մեղադրել բոլոր կազմակերպութիւնները, բացի անոնցմէ, որոնք նպաստընկալ պաշտօնեաներ կը պահեն տարեկան տասնեակ հազար ֆրանքի հասնող ամսականներով։

Ցաւահաստութեան այս օրերուն բոլորին աչքը եւ մտածումը ուղղուած է սեփական հայրենիքի մը գաղափարին, որովհետեւ առանց անոր չկայ ո՛չ մէկ միջոց, ո՛չ մէկ միջավայր, որպէսզի հայ մարդը տեղ «գաղթելու» պէտքը չունենայ իր օրուան ապրուստին համար։

Լռած են մեծ ու փոքր կազմակերպութիւնները։ Երբ միութեան մը անդամները անգործ են, նախ կը խորհին իրե՛նց սեփական մարմնի թշուառութիւնը ամոքել, յետոյ ուրիշ համայնքներուն։ Կամաց կամաց կը լռուին նաեւ այն միութիւնները, որոնք Հալէպի կամ Յունաստանի իրենց կարօտ հայրենակիցներու կ'օգնէին տարեկան որոշ գումարով մը։

Գործ չկայ, հաց չկայ, ահա մեր հայրենակիցներու վիճակը։

Թ. Հերոյեան

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ՏԷՍԻՆ, 17 Օգոստ.— Շաբաթ որ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին, տօնուեցաւ Խանասորի արշաւանքի 34րդ տարեդարձը, Սոսիէթէ Լիոնէզի որահին մէջ։

Հակառակ օդին անյարմարութեան խուռն բազմութիւն մը եկած էր լսելու Խանասորի հերոսական դրուագները։ Մուտքի դրան վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները, նոյնպէս բեմին աջ ու ձախ կողմերը։ Նախագահ ընկ. Ա. Միքայէլեան բացուած յայտարարեց հանդէսը «Կարկուտ տեղաց»ով, զոր երգեց պատանիներու խումբը, յետոյ, նախագահը քանի կարճ ու ամփոփ գիծերու մէջ ներկայացուց Խանասորի արշաւանքին պատճառները, ըսաւ թէ Խանասորը եկաւ սորուկի հոգեբանութիւնը վերցնել եւ վարժեցնել ճակատ առ ճակատ կռուիլ թշնամիին դէմ։ Նոյնպէս կարդաց Խանասորի արշաւանքին ականատես գերման Թըթակեցի մը գրութիւնը, գրուած գերմանական թերթին մէջ։

Գեղարուեստական բաժինին մասնակցեր էին ընկերներ՝ Յ. Գայաճեան արտասանութիւնով մը, «Հայ մայրերուն» Մ. Գինոսեան, «Ցարգանք քեզ հայ դրօշ» ընկ. Դատեճեան «Ափ մը մոխիր», Ն. Խաչատուրեան, «Դարերու վրէժ»ը։ Փոքրիկն օր. Հիւսեան արտասանեց «Սիրուն գարուն»։ Մեներգեց ընկ. Ն. Խաչատուրեան «Ես լսեցի», Ա. Դանիէլեան «Սրինգ»ը եւ ժողովուրդի փափաքին համաձայն երգեց «Տըլէ Եաման»ը։

Ցետոյ բանաստեղծ ընկ. Ա. Գաւոնէ արտասանեց Պ. Դուրեանի «Տրտունջք»ը։

Գեղարուեստական բաժնէն վերջ, նախագահը խօսքը տուաւ օրուան բանախօս ընկ. Ռէնի, որ փաստացի վերլուծումներով պարզեց Խանասորի արշաւանքի շարժառիթները։ Մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ Դաշնակցութեան կատարած քաջագործութիւններու մասին։

Ցետոյ պատանի ընկերներ ներկայացուցին «Աւիտցի Սափրիչը», հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակով»։

Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկերահամակրական թէյասեղան մը Պ. Սարոյեանի սրճարանին մէջ։ Հոս եւս կոկիկ ու երիտասարդ բազմութիւն մը եկած էր։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ռէն, որ իր սրամիտ խօսքերով ուրախ ու խանդավառ տրամադրութիւն ստեղծեց։ Տեղի ունեցան մեներգներ, խմբերգներ, կատակաբանութիւններ, հաճելի պատմուածքներ, եւ բաժակաճառեր։ Ցատկապէս նշանակելի էին ընկ. Ա. Գաւոնէի խօսքերը, որ ուղղեց պատանիներու, խանդավառելով զանոնք։

Աճուրդի դրուեցաւ խորոված հաւ մը, որ բարձրացաւ 161 ֆր.ի։ Շահեցաւ Գօբօն, կրկին տալով իր նուէրը։

Ընկերահամակրական ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր։

*** Ցաջորդ օրը կիրակի Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչը տուաւ եղանակի վերջին պտտահանդէսը, ծանօթ պող աղբիւրին քով։ Ժամանակէն առաջ հասարակութիւնը հաւաքուած էր պտտահանդէսը,— Լիոնէն եւ շրջաններէն։

Ծառերու վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները, իսկ ծառի կատարին վրայ տնկուած էր հայկական եռագոյնը, որ կը փալփլէր արեգակի շողերուն տակ։

Կարմիր Խաչը ամէն աշխատանք թափած էր, պտտահանդէսը փայլուն անցընելու համար։ Կը մասնակցէր ֆրանսական ժազ-պանտը՝ առաջնորդութեամբ Պ. Ժ. Խոյիկեանի։

Եղան ֆրանսական պարեր, հասարակութեան կողմէ։ Ընկ. Ռէն, որ ներկայ էր հանդէսին, համառօտակի բացատրեց կնոջ դերը մարդկութեան մէջ, շեշտեց անոնց օգտակարութիւնը պատերազմին եւ զանազան աղէտներու, կրթական ու որբախնամ գործերու ընթացքին։ Ապա թելադրեց ներկաներուն որ թեւ ու թիկունք հանդիսանան Կարմիր Խաչի եւ անոր բոլոր ձեռնարկներուն։ Աճուրդի դրուեցաւ ձմերուկ մը եւ մէկ շիշ շամպանեայ որ բարձրացաւ 347 ֆր, դրամը հաշուելու կնքահայր եղաւ եւ շահեցաւ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը, նուիրելով 10 ֆր. եւս։ Կարմիր Խաչը պատրաստած էր պիւֆէ մը խմելիքներու, որմէ օգտուեցաւ հասարակութիւնը։ Կ. Խաչի այս ձեռնարկը տուաւ բաւական շօշափելի գումար մը։ Նուագախումբի «Զէյթունցի ենք»ով ցրուեցաւ հասարակութիւնը պտտավայրէն, իրիկուան դէմ։

Լ. Գայաճանեան

ԲԱԽՏԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏ ՄԸ

Մեզի կը հաղորդեն թէ Գույումճեան Վէհանի 12 տարեկան Քօլօճալի պետական վարժարանին մէջ, բոլոր դասերուն՝ ամենալաւ նիշը առած ըլլալով շրջանին բոլոր վարժարաններուն Առաջինը հռչակուած է։ Այս ուշիմ տղան ստացած է պետական ռոճիկ՝ յաճախելու համար բարձրագոյն վարժարան մը։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ, ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ

կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕ, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին.

կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. վարոյեանի բնակարանը:

կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

կը խօսի՝ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. միութեան կողմէ

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Սուբէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «...ՓԱՇԱՆ»

Տոմսերու գին 5 ֆրանք

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ փարիզի 80 սկաուտներուն: Այս կիրակի ժամը 2ին Stade Virabianի մէջ St. Antoine.

կը Նախագահէ՝ ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Place d'Aixէն առնել 27 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն. Մուտքը ազատ է

կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջանի հայրենակիցները.

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ կալծակ խումբի ժողովը այսօր երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այսօր իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանի սրահը.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է.

ԼԻՈՆԻ կուկունեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Նիկողոսեանի ճաշարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է. Օրակարգ՝ պատգամաւորի ընտրութիւն:

Այրի Տիկին Նոյեմզար Համբարձումեան, Այրի Տիկ. Աղաւնի Սամուէլեան, Այրի Տիկին Արմենուհի Բէօսէեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Սամուէլեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Մինըդատ Համբարձումեան (Պերլին), Այրի Տիկ. Տիրուհի Մաղազաճեան, Տիարք Գաբրիէլ Համբարձումեան, Այրի Տիկ. Սաթենիկ Գաբրիէլեան (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Ճէպպարեան, Աստուածատուրեան, Մաղազաճեան ընտանիքները ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, մօրեղբօր, եւ ազգականին՝

ՏԻԱՐ ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ

ողբալի մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Երկուշաբթի, 17 Օգոստ. յետ երկարատեւ հիւանդութեան.

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 10.30ին հանգուցեալին բնակարանը, 10 Place Carnot. Rosny-sous-Bois, *եւ մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը.*

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայ իբր այն նկատել:

Gare de l'Estէն շոգեկառքը կը մեկնի ժամը 9.30ին, Porte de Vincennesէն առնել հանրակառք թիւ 118 եւ 121.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անդամները բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին իր հաւաքատեղիին մէջ, Bar de la Poste, 2 rue Colbert.

Մասնաւոր հրաւիրագիր ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի այս յայտարարութիւնը իբր այն նկատել.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. խաչի մասնաճիւղը Օգոստ. 17էն սկսեալ բացած է հայերէնի դասընթացք մը ձրի, վեց տարեկանէն վեր տղոց համար, շաբաթը չորս օր հինգական ժամ: 9—11 եւ 2—5: փափաքողներու կը տրուի ջութակի եւ մանտոլինի դասեր փոքրիկ վճարումով.

ՏԱՐՕՆ-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 2ին, 121 Rue J. J. Rousseau, *Իսի լէ Մուլինօ.*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն խոսրով էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Ծաղիկ: Իզմիրի դէպքէն առաջ կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն.

կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը: Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»: իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, (Maroc).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պուէնոս Այրէս, Ս. Թ.— 5 տոլ. Քաշան, Պօղ.— 165 ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

46.— ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Մէկ ամիսէ ի վեր Պոլիս հասած էինք, երբ հայրս ինծի յանձնարարեց յաճախել դիւանագիտական դպրոց («մախրէճի աքլամ մէքթէպի»):

Այս դպրոցը մեծ դեմքեր տուած է մեր երկրին, այդ պատճառով կ'ուզեմ կարգ մը տեղեկութիւններ տալ այդ դպրոցի ուսուցիչներուն մասին:

Այդ շրջանին դիւանագիտական դպրոցը կը գտնուէր Սիւլէյմանիէ ճղկիթին մօտ, դէպի Տէօքմէճիլէր երկարած պողոտային վրայ: Ժամանակ մը յետոյ փոխադրուեցաւ Սուլթան Մահմուտի դամբարանին դիմացի շէնքին մէջ: Այս շէնքը կառուցուած էր իբրեւ համալսարան: Ետքէն կրթական նախարարութեան շէնք դարձաւ:

Այս դպրոցին մէջ չափագիտական եւ բնագիտական առարկաներէ աւելի, մեծ կարեւորութիւն կը տրուէր լեզուներու եւ գրականութեան: Դասաւանդութեանց ցուցակը կը լեցնէին մասնաւորապէս արաբերէն եւ թուրքերէն գրականութիւնները, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէնը:

Արաբական գրականութեան ուսուցիչն էր նշանաւոր Հոճա Տաքիր էֆէնտին, որ կարող մէկն էր ուսումով եւ հմտութեամբ, ինչպէս ծանօթ իր արդիականութեամբ: Օր մը դասընկերներէս Շէմսէտտին էֆէնտի,— որ ետքէն Թէհրանի դեսպան անուանուեցաւ եւ ժամանակ մըն ալ Էվգաֆի նախարարութեան մէջ մտաւ,— քառորդ ժամ ուշ եկաւ: Դասախօս Տաքիր էֆէնտի հարցուց թէ ինչո՛ւ ուշացեր էր: Շէմսէտտին, որ չափազանց կրօնասէր էր, ըսաւ թէ «նամազ»ի պատճառով ուշ մնացեր էր: Դասախօսին դէմքը բոլորովին փոխուեցաւ բարկութենէն եւ ջղայնութենէն, բոլորովին կարմրեցաւ եւ պոռաց.

— Էֆէնտի՛, իսլամական պարտականութիւն մըն է, զոր կարելի է կատարել դասէն առաջ ալ, դասէն վերջն ալ: Կարելի է ուրիշ օր մըն ալ աղօթել: Մենք հիմա կ'ապրինք աշխարհի վրայ, դասը աշխարհիկ պարտականութիւն մըն է, այնպէս որ անդրաշխարհի գործերէն առաջ պէտք է կատարել զայն: Եթէ անգամ մըն ալ կրկնէք, ձեզ դասի չեմ կրնար ընդունիլ:

Դասախօս Տաքիր էֆէնտի դասաժամերը կը յարգէր ծայրայեղ կարեւորութեամբ: Ճիշդ ժամուն դասի կուգար եւ ճիշդ ժամուն կը մեկնէր:

Ուրբաթ օրերը հրացանը կ'առնէր, որսի կ'երթար: Եթէ օդը աւրուած ըլլար, կը նստէր տունը եւ թարգմանութիւն կը կատարէր: Ֆրանսերէն գիտէր, ու Լամարթինի եւ Հիւկոյի բանաստեղծութիւններէն իր հաւնած կտորները արաբերէնի կը թարգմանէր: կամ արաբերէն գրականութենէն ֆրանսերէնի կը թարգմանէր: Ամէն ձմեռ, երկու անգամ Բերա կ'անցնէր, ֆրանսական թատրոն երթալու համար: Երբ թատրոն երթար, ապարօշը կը հանէր, գօտիի պէս մէջքին կը փաթթէր:

Պատմութեան դասախօսն ալ, Հիլմի էֆէնտի, իր քննադատական վերլուծումներով կը լուսաւորէր մեր միտքը: Յետոյ հրաժարեցաւ այս դասախօսը, որուն յաջորդեց պատմաբան Ապտիւրրահման Շէրէֆ պէյ: Այս դասախօսը իր նախորդէն աւելի լաւ կ'աւանդէր պատմութիւնը, սակայն կը խուսափէր զանազան վարչաձեւերու մասին պատմական դատաստան կատարելէ:

Դասընկերներուս մէջէն կը յիշեմ անոնք, որ անուն ու դիրք շինեցին, —Երեսփ. Ժողովի նախկին նախագահը, Ահմէտ Րիզա, Փարիզի նախկին դեսպան Սալիհ Միւնիր, Վիէննայի նախկին դեսպան Մահմուտ Նէտիմ, կայսերական արարողապետ Կալիպ, Սելանիկի նախկին կուսակալ Էնիս եւ պետական խորհուրդի դիւանապետ Ֆուատ: Այս ընկերներէս, ինծի ամէնէն աւելի մտերիմ կը զգայի Ահմէտ Րիզան: Իր անհեթաքուն մտածումներն խսկ չէր ծածկեր ինձմէ: Երբեմն իրեն կը նուիրէ Նամըք Քէմալի որեւէ մէկ գործը, գարմանքի մատնելով զինք: Ամէն գամ կ'ըսէր ինծի.

— Երբ ուսումս աւարտեմ, Եւրոպա պիտի երթամ: Այնտեղ ես Նամըք Քէմալի պէս գործեր պիտի հրատարակեմ: Պիտի աշխատիմ հայրենիքս ազատել գերութենէ եւ տգիտութենէ: Ուրիշ իտէալ չունիմ:

Այսպէս դիւանագիտական դպրոցին մէջ ուսման ու զարգացման տիրանալէ յետոյ, վկայականս ստացայ եւ 1291ին (1875) մտայ արտաքին նախարարութեան արտաքին թղթակցութեանց դիւանը: Այդ թուականին արտաքին նախարարն էր Սաֆվէթ փաշա, իսկ արտաքին դիւանապետն էր Համտի պէյ, որ վերջը երբ թանգարանի տնօրէն էր, մեռաւ: Փարիզի նախկին դեսպան Նուման փաշան ալ դիւանի լրտեսներուն պետն էր:

Այս դիւանին մէջ հազիւ 4 ամիս մնացի: Այն տարին, որոշուած դիւանագիտական դպրոցի «քաջալաւ» նիշով վկայական ստացած շրջանաւարտներէն 12 հոգի Փարիզ ղրկել, իբրեւ ուսանող իրաւաբանութեան չափագիտութեան: Ես ալ ատոնցմէ էի:

47.— Ի՞ՆՉՊԷՍ ԾԱՆՕԹԱՑԱՅ ՆԱՄԸՔ ՔԷՄԱԼԻ ՀԵՏ

Նամըք Քէմալ պէյ, որ մէկն էր Կիպրոսի աքսորականներէն, տարկուած էր Քամուսա բերդին մէջ: Նամակով մը իրեն խորհուրդ ցուցի եւ խնդրեցի, որ, եթէ Եւրոպա մեկնիլս յարմար կը նկատէ, յանձնարարական մը տայ Փարիզի իր ծանօթներէն մէկուն համար:

Քէմալ պէյ պատասխանեց թէ մեր ազգային օրէնսգիտութիւնը ուսումնասիրած եւրոպական իրաւագիտութիւն ուսանիլը օգտակար չի ըլլալ, այսուհանդերձ Փարիզի մէկ կողմէն մտնելով եւ միւս կողմէն ելլելով իսկ կարելի է բան մը սորվիլ: Եւ յետոյ գրեր էր թէ նամակ ղրկեր է իր բարեկամներէն Հալիմ փաշայի, որպէսզի ինծի համար յանձնարարագիր մը գրէ Հիւսնի պէյի, որ այդ ատեն կը հսկէր Փարիզի ուսանողներուն վրայ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
21 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1652 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ՀԵՏԵՒՈՂԱԿԱՆ

Էնկիւրի նոր ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն հարիւր հազար Թուրքեր պիտի տեղաւորեն Արեւելեան Նահանգներուն մէջ։

«Ճիւմհուրիյէթ»ն է որ կը գրէ.

— «Թուրքիոյ բնակչութիւնը խիստ քիչ է բաղդատմամբ երկրին տարածութեան, որով աւելի մեծ բնակչութեան պէտք ունինք, իսկ Պուլկարիոյ եւ Սերպիոյ մէջ կան բազմաթիւ անգործ եղբայրներ։

«... Սոյն գաղթականները առաւելապէս պիտի տեղաւորուին երկաթուղիներու ուղղութեամբ, եւ մասնաւորապէս դէպի Վան երկարող շրջանակին մէջ»։

Ձեռնարկը գլուխ հանելու համար, կը նախատեսեն հինգ միլիոն ոսկի ծախք։

Յետոյ, կը խորհին գործը յանձնել ամերիկեան ընկերութեան մը, հետեւողութեամբ Յունաստանի, որ յաջողապէս գլուխ հանեց մէկ միլիոն գաղթականներու տեղաւորումը։

Այս լուրերուն հետ մէկտեղ, Թուրք թերթերը կը շարունակեն վայրենի կանչեր արձակել, Սուրիա եւ Լիբանան ապաստանած հայ գաղթականներու տեղաւորման մասին, որ ոչ գաղտնիք է, ոչ ալ մաս կը կազմէ բարձր քաղաքականութեան։

Կը նշանակէ թէ՝ Թուրքերը յամառ հետեւողականութեամբ կը շարունակեն իրենց քաղաքականութիւնը, հայկական ո՛րեւէ դատ, ո՛րեւէ պահանջ միանգամ ընդ միշտ խափանելու համար։

Արդարեւ, «Վագըթ» այնքան յառաջ կը տանի լրբութիւնը, որ կ'առաջարկէ Ֆրանսայի՝ Թունուզ եւ Ալժերիա փոխադրել հայ գաղթականները, փոխանակ զանոնք տեղաւորելու Սուրիոյ մէջ։ «Թունուզի եւ Ալժերիոյ պէս գաղթավայրեր աւելի նպաստաւորապէս են այս Հայերու ներկայ եւ ապագայ համար»։

×

Նոր չէ «արեւելեան Նահանգները» Թուրքերով ծաղկեցնելու այս ծրագիրը։

Դեռ Համիտեան շրջանէն, Թուրք իշխանութիւնը բռնած էր այնպիսի քաղաքականութիւն մը, որ կը ստիպէր Հայը՝ ձգել փախչելու, եւ իր ունեցած-չունեցածը թողլու Թուրք «մուհաճիր»ներու։ Այս էր որ «հողային հարց» կը կոչուէր Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին։ Հայկական բազմաթիւ գիւղեր, ամբողջ շրջաններ՝ կոտորուած կամ լքուած, դարձեր էին թրքական սեփականութիւն։

Իթթիհատը աւելի արմատական եղաւ։ Եւ 1915էն ի վեր ոչ թէ գիւղեր, ու ոչ միայն ամբողջ Թրքահայաստանը, այլ բոլոր հայաբնակ վայրերը, իրենց շարժուն եւ անշարժ հարստութիւններով դարձած են «լքեալ գոյք»։ Կատարեալ աւար։

Տուն եւ հարստութիւն չմնաց այլեւս, եւ հիմա հողերն են, բարաւոր ժառանգութիւններն են որ աւարի կը տրուին։ Որովհետեւ «Թուրքիոյ բնակչութիւնը խիստ քիչ է բաղդատմամբ երկրին տարածութեան, որով աւելի մեծ բնակչութեան պէտք ունինք»։

Անմէտ Աղայեւները տարիներէ ի վեր ծրագիրներ կ'որոճան, 50,000 քառ. քիլոմեդր տարածութեան վրայ 25—30 միլիոն Թուրք տեղաւորելու համար։

Այնպէս որ, պէտք չէ զարմանալ, հարիւր հազարի նոր ծրագրին համար։

Այս ծրագիրը թերեւս հինգ-վեց տարի առաջ գործադրուած ըլլար, առանց քրտական շարժման։ Շէյխ Սայիտը եւ յետոյ Արարատն ու Ջիլանը վեր ի վայր շրջեցին տեղաւորման ձեռնարկները։ Գոնէ յետաձգեցին եւ դժուարացուցին։

Ինչ որ «արեւելեան Նահանգներ» կը կոչենք, փլատակներու ուցահանդէս մըն էր Մեծ Պատերազմէն յետոյ։ Քրտական ըրտումները եկան քար քարի վրայ չձգելու, միեւնոյն ատեն տեւականացնելով անապահովութիւնը, թշուառութիւնը եւ գաղթը։

Հիմա կը թուի թէ պայմանները նպաստաւոր կը համարեն, ծրագիրները նորէն ձեռք առնելու, եւ Հայաստանն ու Քիւրտիստանը վերջնապէս թրքացնելու համար։

Չէ՞ որ Արարատը լուռ է արդէն, խորհրդային իշխանութիւնը միշտ Թուրքիոյ կողքին, իսկ Պարսկաստանն ալ՝ ճռական դիրք բռնած քրտական շարժման դէմ։

— Հասէք, Թուրք եղբայրներ Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ, հաւասիկ անսահման տարածութիւններ ձեր տրամադրութեան տակ։ Ձեզի կը սպասեն Վանն ու Մուշը, Ալաշկերտն ու Պասէնը, Երզնկան, Էրզրումը, Բաղէշը, Տիգրանակերտը, Խարբերդը։ Գացէք եւ շէնցուցէք։ Ո՛չ Հայ մնաց, ոչ Քիւրտ...։

×

Իսկ մե՞նք։ — Կեցցէ՛ բանկալը։ Կեցցե՛ն թերթերն ու ճառերը, խելքի տուպրակներն ու զարմանազան մարզանքները։ Ըսն այսպէս, դուն այնպէս»։

Կարծես գիտակցութիւնը չունինք մեր իրական վիճակին։

Ահա տասը տարիէ ի վեր կը խօսինք ու կը վիճինք ճիշդ այնպէս ինչպէս երբ աւելի քան երկու միլիոն հայ ժողովուրդ ունէինք Թուրքիոյ մէջ, երբ ողջ էր Կովկասը, իսկ արտասահմանի մէջ նորէն լրագրողներ եւ ճառախօսներ բռնած էին հրապարակը։

Եւ, ոչ մէկը պատասխանատու է ինքն իր աչքին։ Միշտ ուրիշն է պատասխանատուն։ Միշտ ուրիշը։

Մեր բոլոր մարզանքները կը յանգին Թուրքի սրտէն ջուր խմելու։ Անոր հաճոյք պատճառելու։ Անոր հացին իւղ քսելու։ Ի՛նչ փոյթ։ Կը բաւէ որ խօսքի տակ չմնանք...

Շ.

ՅՈՅՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ԵՏ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ

Ոչ փոխանակելի յոյներուն գրաւուած կալուածները ետ դարձնելու մասին հրատարակուած օրէնքը գործադրուիլ սկսած է։ Պոլսոյ կուսակալութեան հաղորդուած է ցանկը այն շէնքերուն, որոնք իրենց տէրերուն պիտի վերադարձուին։ Այս շէնքերուն մեծ մասը փոխանակուած Թուրքերու տրուած են, բայց ետ պիտի առնուին, օրէնքի տրամադրութեան համաձայն։

Փոխանակեալները, այս օրէնքին գործադրութենէն չվնասուելու համար, խնդրագիրներ տուած են կազի եւ վարչապետ փաշաներուն, Ազգ. ժողովի նախագահութեան, եւ մէկ պատճէնն ալ Խալքի ընդհ. քարտուղարութեան ղրկած են։ Փոխանակեալ Թուրքերը իրենց խնդրագրին մէջ կը պարզեն այն կացութիւնը որուն պիտի ենթարկուին օրէնքի գործադրուելուն վրայ, եւ կը խնդրեն որ երկու կողմերը գոհացնող միջոց մը խորհուի։ Այս առթիւ, իրենք կ'առաջարկեն որ փոխանակութեան խառն ցանձնաժողովին մօտ գտնուած գումարները շէնքերու տէրերուն տրուին եւ իրենք մնան իրենց տեղերը։

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Համաձայն նոր օրէնքի մը, որ հաստատուեցաւ Պարսկաստանի խորհրդարանի կողմէ, կիները իրաւունք պիտի ունենան ամուսնալուծում պահանջելու իրենց ամուսիններէն։

Ամուսնութեան նուազագոյն տարիք սահմանուած է, այրերուն համար՝ 18, կիներուն համար՝ 16։ Օրէնքը գործադրելի է սեպտեմբեր 24էն։

ՀԱՑԱՀԱՏԻԿԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ հաւաքական տնտեսութեան կեդրոնը հրահանգներ տուած է որպէս զի շուտով հաւաքեն ցորենի հունձքը։ «Հարուածային» վաշտերը հրահանգ ստացած են աշխատիլ գիշեր ցորեկ։ Հաւաքուած հացահատիկը պիտի յանձնուի կառավարութեան։ Բացարձակապէս արգիլուած է հաւաքական տնտեսութեան անդամներուն միջեւ բաժնել համաձայն իւրաքանչիւր ընտանիքի սպառողներու թիւին։ Բաժանումը պիտի կատարուի համաձայն աշխատանքի օրերու թիւին։

Այս հրահանգները տրուած են, նկատի առնելով որ հաւաքական տնտեսութիւնները անբաւական քանակութեամբ ցորեն կը յանձնեն կառավարութեան։ Այս վերջինը կը ճգնի իր հսկողութեան տակ առնել ամէն բան։

Ցորենի մթերման ծրագրին գործադրութիւնը մասնաւորապէս անգոհացուցիչ եղած է Հիւսիսային Կովկասի եւ Ուրալի շրջաններուն մէջ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Կոմս Պէթլէն, որ տարիներէ ի վեր տիրաբար կը վարէր Հունգարիոյ ճակատագիրը, յանկարծ հրաժարական տուաւ առջի օր։

Հունգարիոյ միապետականները ոգեւորուած են նորէն, թէեւ յաջորդ վարչապետը աւելի յետադիմական չի կրնար ըլլալ քան կոմս Պէթլէնը։

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՍԵՐՊԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ Մակեդոնացի յեղափոխականներ փորձեցին անցնիլ սահմանը, եւ այս առթիւ սերպ անտառապահ մը սպաննուեցաւ։

Ուրիշ կէտի մը վրայ եւս հրացանաձգութիւններ տեղի ունեցան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Բրիտանական տագնապը

Անգլիոյ նախարարները ինը ժամ անընդհատ ժողով գումարեցին առջի օր, տնտեսական տագնապին դարման մը գտնելու եւ մասնաւորապէս ելմտացոյցին բացը գոցելու համար, Պատերազմէն ի վեր, նախարարական ամէնէն կարեւոր ժողովն է այս։ Ներկայ էին դահլիճին 21 անդամները։

Ինչպէս յայտնի է, ելմտացոյցը բաց կը ցուցնէ 120 միլիոն ստերլին (14,880 միլիոն ֆրանք)։ Խորհրդակցութեան ընթացքին, Նախարարները մէկ ժամ միայն դադար ունեցան, ճաշի համար։ Խնայողական ծրագիրներուն մէջ կան նախարարներուն թոշակները կրճատելու, ապահովագրական սնտուկներու տուրքերը աւելցնելու առաջարկներ։ Իսկ ամէնէն փշոտ առաջարկն է մաքսային տուրքերը հարիւրին 10 աւելցնելու ծրագիրը։ Կ'առաջարկուի նաեւ հարիւրին 10 տուրք հաստատել դրամագլուխի վրայ, տասը միլիոն ոսկի շահելու համար։ Անգործներու սնտուկին ելքի եւ մուտքի տարբերութիւնն է 90 միլիոն ստերլին, որուն 35 միլիոնը կը ճարուի 1929ին քուէարկուած օրէնքի մը շնորհիւ։ Կը խորհին շաբաթը երկու փէննի աւելցնել բանուորներուն, գործատէրերուն եւ պետութեան ապահովագրական վճարքը, ինը միլիոնի նոր հասոյթ մը ապահովելու համար։

Ֆրանսեւռուս բանակցութիւնները

Ամերիկեան թերթ մը ծանուցած էր թէ չյարձակման դաշնագիր մը կնքուած է Խորհրդային Միութեան եւ Ֆրանսայի միջեւ, նոր բանակցութիւններու ընթացքին։

Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կանխահաս կը համարեն այս լուրը։ Ճիշդ է որ առեւտրական բանակցութիւններուն հետ զուգընթաց, խորհրդակցութիւններ կը կատարուին քաղաքական գետնի վրայ եւս, Պ. Պերթըլոյի եւ խորհրդային դեսպանին միջեւ։ Բայց այդ խորհրդակցութիւնները հազիւ քանի մը ամիսէն որոշ ձեւ կրնան առնել, եթէ երբեք առնեն։

. Աջակողմեան թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն այս խորհրդակցութիւնները։ «Տէպա» կը գրէ.

— «Ոչ—յարձակման դաշինք մը չափազանց վտանգաւոր պայմաններով պիտի կապէ մեզ խորհրդային իշխանութեան եւ իրաւամբ դաւաճանութիւն պիտի համարուի Լեհաստանի մէջ։ Արդարեւ, եթէ օր մը բոլշեւիկները վէճ ունենան Լեհաստանի (կամ ուրիշ հարեւանի մը հետ), մենք չպիտի կրնանք միջամտել»։

Ապստամբութիւն Քուպայի մէջ

Բուռն ապստամբութիւն մը ծագած է Քուպայի մէջ (ուր նմանապէս հայկական գաղութ մը ունինք)։ Խիստ գրաքննութիւն հաստատուած ըլլալով, դժուար է ստոյգ լուրեր ստանալ։ Ամերիկեան հեռագրի մը համաձայն, այս միջոցին կատաղի կռիւներ կը մղուին Սանթա Քլարայի մէջ, կառավարական ուժերուն եւ ապստամբներուն միջեւ։ Դասալիք զինուորները կ'աւելնան։ Երկու օտար նաւեր, որոնց մէկը գերմանական, ռազմանիւթ փոխադրած են ապստամբներուն համար։ Կառավարական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ ապստամբները մեծ ուժեր ունին։

Միշտ աւելի բարձր եւ աւելի հեռուն

Ֆրանսայի ամէնէն ճարտար օդաչուորդները որոշած են նոր փորձ մը կատարել, կոտրելու համար ուղիղ գծով թռիչքի մրցանիշը, զոր շահեցան ամերիկացի օդաչուորդներ Փոլանտօ եւ Պորտմէն։

Այս երկու սաւառնորդները Ամերիկայէն Պոլիս թռան առանց կանգ առնելու, կտրելով 8044 քիլոմեդր եւ 233 մեդր։ Ֆրանսայի օդանաւային Նախարարութիւնը 800,000 ֆրանք պարգեւ սահմանած է նոր յաղթանակին համար։ Նոր օդանաւին անունն է «Միութեան գիծ No. 2»։ Պիտի մասնակցին Լը Պռի, Տօռէ, Մէրմօզ եւ Քոտոս։ Օդանաւը ունի 650 ձիու ուժ և աւելի քան ունի 10,000 քիլոմեդր կտրած է փակ շրջագծի մէջ։

1600 նաւթահորեր փակուած

Թէքսասի (Մ. Նահանգներ) կառավարիչը պաշարման վիճակ հրատարակեց եւ հրամայեց փակել 1600 նաւթահորերը, որոնք ամենամեծ տարածութիւնը կը բռնեն Մ. Նահանգներուն մէջ, — 2800 քառ. մղոն։

Պաշարման վիճակի յայտարարութենէն անմիջապէս յետոյ, զինուորներ շարժեցան դէպի նաւթահորերը, կառավարիչին հրամանները գործադրելու համար։ Զինուորները հազիւ երեւցած, սկսան փախչիլ բազմաթիւ ոճրագործներ, խարդախներ եւ պոռնիկներ։

Կառավարիչը կը յայտարարէ թէ բազմաթիւ շահագործողներ կան, որոնք կ'անտեսեն քարիւղի օրէնքին եւ եթէ ինք չշարժէր, ժողովուրդը ոտքի պիտի ելլէր։

ԱՄԱՆՈՒԼԼԱՀ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻ... ԻԲՐԵՒ ԳՈՂ

Աֆղանիստանի գահընկէց արքան, որ Հռոմ կը բնակի, առջի գիշեր իր ամարանոցը դարձած ատեն, կը տեսնէ որ բանալիները մոռցեր է։ Առանց պաղարիւնը կորսնցնելու, պատուհանէն ներս կը սողոսկի։ Դրացիները տեսնելով, ոստիկանութեան լուր կուտան թէ գող մտաւ դիմացի տունը։ Ոստիկանները կը վազեն, կը խուժեն ներս, եւ կը ձերբակալեն Ամանուլլահը, որ երկար վիճաբանութենէ յետոյ, կը յաջողի ապացուցանել իր ինքնութիւնը...

ԸՆԿ. ԹՈՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Ահա՛ ուրիշ մըն ալ յանկարծամահ։

Անբա՛խտ ընկեր։ Ամիսէ մը ի վեր եկած էր Ամերիկայէն, եւ կը պատրաստուէր վերադառնալու, Մարսէյլի հայրենակիցներն ալ տեսնելէ յետոյ։ Եւ ահա անակնկալ գոյժը..

Երէկ գիշեր ժամը 1ին, Թաքսի մը կը նստի, եւ ալ դուրս չելլեր։ Շարժավարը ի զուր կը սպասէ որ դրամը վճարուի։ Յանկարծ դուռը բանալով կը գտնէ անշունչ մարմին մը։ Եւ կը տանի շիտակ հիւանդանոց — Օթէլ Տիէօ։

. 45 տարեկան և ընիկ Տիգրանակերտցի, ընկեր Թորոս Յակոբեան 1912է ի վեր հաստատուած էր Ամերիկա։ Հացագործութեամբ կը զբաղէր Փրովիտէնսի մէջ։ Երիտասարդ տարիքէն մտած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ եւ միշտ խանդավառութեամբ կը հետաքրքրուէր կուսակցական աշխատանքներով։ Միտք ունէր գործերը կարգադրելէ յետոյ անցնելու Սուրիա։ 1915ի սարսափներուն կորսնցուցած է կինը եւ զաւակները։ Ունի եղբայր մը եւ ազգականներ՝ Ամերիկայի մէջ։

Ամերիկեան հպատակ ըլլալով, մահուան լուրը անմիջապէս հաղորդուեցաւ ամերիկեան հիւպատոսարան,

. Մահուան պարագաները խորհրդաւոր ըլլալով, ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է։

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. կոմիտէն ցաւով կը ծանուցանէ Փրովիտէնսի (Ամերիկա) ընկերներէն

ԹՈՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ տեղի ունեցաւ Հինգշաբթի գիշեր ժամը 1ին, Փարիզի մէջ։

ՓՈԹՈՐԻԿ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ՋԱՐԴՈՒՓՇՈՒԻ

Առջի օր, իրիկուան դէմ, բուռն փոթորիկ մը պայթեցաւ Փարիզի վրայ, ծանր վնասներ պատճառելով։ Թէեւ կարճատեւ, բայց իրարու յաջորդեցին տեղատարափ անձրեւ մը, կայծակ եւ որոտում։

Զինուորական օդանաւ մը, որ Տիժոնէն ճամբայ ելած եւ Պուռժէ իջած էր, ժամը 4ին նորէն սաւառնեցաւ։ Կայծակն ու անձրեւը մթագնեցին հորիզոնը, եւ օդաչուորդը զգալով վտանգը, հրամայեց մեքենավարին՝ վար իջնել անկարգելով մը։ Այս վերջինը քանի մը վայրկեան յետոյ, Օռեան փողոցին մէջ, կառչեցաւ շէնքի մը տանիքին։ Մեքենավարը օդին մէջ առկախ, օգնութիւն պոռաց։ Տունը մարդ չկար։ Դրացիները դուռը խորտակելով, ներս մտան եւ տեսան որ մեքենավարը պատուհանէ մը նետուած է ներս, եւ փռուած սենեակին մէջ։ Մէկ ոտքը կոտրած էր։

Իսկ օդանաւը երկար մաքառելէ յետոյ, գնաց ինկաւ Նէօյյի, պարտէզի մը մէջ, եւ ջարդուփշուր եղաւ։ Օդաչուորդը հրաշքով ողջ մնաց, զանազան վէրքեր ստանալէ յետոյ։

60,000 ՀՈԳԻ ԿԸ ԴԻՄԱՒՈՐԵՆ «ԿՈՄՍ ՑԵՓԼԻՆ»Ը

Հռչակաւոր օդապարիկը, կոմս Ցեփլին, Լոնտոն հասաւ առջի օր եւ հրամանատարը ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով։ Օդապարիկը վար իջած ատեն դիմաւորելու գացած էին 60,000 հոգի։

"ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ,, ՀԱՅԵՐԷՆ

2.— ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Յառաջ»ի միջոցաւ տպած յօդուածներուս մէջ կ'ընդունէի որ քիչ մը դժուար է արեւմտահայ բարբառը մաքուր պահել գաղութներու մէջ՝ կ'ըսէի թէ մեր դպրոցներն ու մամուլը, դժբախտաբար, բաղձալի տարբերու ձեռքը չեն, որովհետեւ հա՛սնողը սպրդած է ներս։ Ու այս առթիւ ուշադրութեան կը յանձնէի աւելի մեծ անպատեհութիւն մը, որուն ձայնակցեցաւ «Յառաջ»ն ալ։

Եւ ահա մեղադրանքները սկսան տեղալ բոլոր անոնց վրայ որ զգուած գաղթահայ գրականութեան մէջ տիրող քաոսէն, քաջութիւնը ունեցեր էին նշդրակի մը պէտքը շեշտելու։ Գայթակղեցան նոյն իսկ մեր շատ մը լուրջ և փորձառու ընկերները։

Ըսենք, արդարութեան համար, որ եթէ այդ մեղադրանքներուն մէջ յաճախ հեղնութիւն կար, երբեմն կար նաեւ ազնիւ մտահոգութիւն մը՝ հոգ չէ թէ աւելորդ։ Երբ մենք ձայն բարձրացուցինք յանուն արեւմտահայ բարբառի մաքրութեան՝ մեղադրողներէն քիչերը միայն հասկցան մեր նախանձախնդրութիւնը։ Ոմանք ալ վրտանգ մը նշմարեցին մեր առաջարկին մէջ։ կարծեցին թէ երբ արեւմտահայ լեզուն առանձինն զարգանայ՝ խրամատը աւելի՛ լայն կը բացուի երկու հայ բարբառներուն, եւ հայութեան երկու մայր հատուածներուն միջեւ։

Երկու խօսք միայն բոլոր անոնց որ, այս առթիւ, ուզեցին տեղական հայրենասիրութիւն վերագրել մեզի։

Նոյն իսկ այնպիսի օրերու երբ յանուն Միացեալ և Անկախ Հայաստանի այսօր երդում ընողներէն շատերը Քարլ Մաքս կը հոլովէին, «հոսհո՛ս» Պոլսոյ մէջ սերունդ մը կար որ իր հոգիին մէջ վաղուց փըլցուցած էր սահմանները, եւ ռոմանձայնը կ'առնէր ազատութեան, հըրաշքին։

Այդ սերունդին համար սահմաններ չկային արդէն։ Կովկասէն եկած ժպիտը, ճիչը, երգի մը յետին բըրդուճը նուիրական էր անոր համար։ Ցաճախ իր արժէքները մոռցած՝ ան Կովկասէն մարգարէի, սուրբի կը սպասէր. ու իր հոգին լա՛յն կը բանար հեռաւոր եղբայրներէ եկող ձայնին։

«Տեղական հայրենասիրութիւն» չէ մեր ըրածը, երբ կը սոսկանք մեր լեզուին այսօրուան վիճակէն, ու կը պոռանք թէ ճշմարիտ Պրոպատիկէ մը դարձեր է հայ մամուլը այսօր, ուր ժողվուեր են բոլոր կաղերն ու հաշմանդամները, բոլոր անոնք որ վիժեր են ուրիշ ասպարէզներու մէջ ու իրենց շունչը հայ թերթերուն մէջ են եկեր առեր, ամէնէն տափակ վարժապետներէն մինչեւ տիրացուն, պատուելին, սնանկ խանութպանը, մինչեւ վաշխառուն։ Տեղական հայրենասիրութիւն չէ պոռալ թէ հասնողը գրե՛չ կը շարժէ, թէ հիմա հայ խմբագրատուները ա՛լ դամբիւղ չունին։ Թէ պէտք է զտուի ցորենը կորեկէն, ու մաքրուի արեւմտահայ բարբառը։

Այո՛, կ'ուզենք որ մեր բարբառը մաքրուի։

Յանուն հա՛յ լեզուին, հա՛յ գրականութեան,

Եթէ մաքրուի արեւմտահայ բարբառը՝ շահողը հայ գրականութիւնը կ'ըլլայ։

Այս նախանձախնդրութեան «տեղական հայրենասիրութիւն» չեն ըսեր։ Ուրի՛շ բան է այդ հայրենասիրութիւնը։ Երբ Կովկասի մէջ «հոսհո՛ս» կանչեն մեզ, ու Պոլսեցին չախորժի «հէնցումէնց»ներէն, երբ Վանեցին Վանէն զատ ուրիշ հայրենիք չճանչնայ, ու Հայաստանի մէջ մեզ գաղթականի տեղ դնեն, հո՛ն փնտռենք տեղական հայրենասիրութիւնը։ Երբ Պոլիսը խորշի գաւառացիէն, ու գաւառը Պոլսոյ չհաւնի, երբ նոյն իսկ Պոլսոյ թաղերը իրար քամահրեն, Խասգիւղցին ինքզինքը ազնուական հռչակէ, ու Սկիւտարցին միակ ազգասէրը, — հո՛ն փնտռենք տեղական հայրենասիրութիւնը։

Ու դեռ գիտե՞ք ո՛ւր է «տեղական հայրենասիրութիւնը»։ Երբ Մալաթիացին ուրիշ երազ չունի բայց եթէ իր Նոր Մալաթիան, Խարբերդցին իր Նոր Խարբերդէն դուրս ուրիշ Հայաստան չըմբռներ, ու Հայաստանի ամէն նահանգը. ու այդ նահանգներուն ամէն մէկ գիւղը իրմէ դուրս Հայ չի ճանչնար։ Պէտք է ա՛յդ հայրենասիրութիւնը ողբալ։

Արեւմտահայ բարբառը զտել ուզելը մեղք չէ. տեղական հայրենասիրութիւնը երբեք դեր չունի հոն։ Մեզ մեղադրողները կը սխալին եթէ կը կարծեն որ Պոլիսը մեզ կախարդած է ու անոր ստեղծած բարբառը կաշկանդած է մեզ։ Արեւմտահայ բարբառով գրիչ շարժող մեր գրողներէն քանի՞ հատը բուն Պոլսեցի են։ Երկրէ՛ն կու գան մեր այսօրուան արեւմտահայ գրողներուն մե՛ծ մասը։ Թող մեղադրէին մեզ եթէ ամէն մէկս մեր ծնած տեղին բարբառովը գրէինք։ Ա՛տ կ'ըլլար տեղական հայրենասիրութիւնը։ Ու ա՛տ կ'ըլլար ողբալին։

* *

Զկայ մէկը որ չըմբռնէ երկուութեան չարիքը։

Բայց, ի՞նչպէս ծագեցաւ այդ չարիքը։

Մեր հին բարի օրերուն, երբ ոսկեդա՛ր ունէինք, միակ բարբա՞ռ մը կար լոկ, թէ գրաբար կոչուած այդ լեզուին կողքին կար եւ ուրիշ մը։

Կամ թէ մեր այսօրուան աշխարհաբարը արդեօք գրաբարի աղաւաղումէ՞ն յառաջ եկած է։

Կէտ մը կայ, սակայն, որուն շուրջը համաձայն են մեր բոլոր բանասէրները։ Երբ Մեսրոպ հայ տառերուն գիւտը ըրաւ եւ գրական հայերէնով առաջին թարգմանութիւնները եւ հեղինակութիւնները երեւան եկան, գրուած լեզուն այն լեզուն էր զոր կը գործածէին Այրարատեան աշխարհին մէջ ժողովուրդին բարձրագոյն դասերը, եկեղեցականները եւ աւագանին։

Այս մասին վէճ չկայ։ Բանասիրութիւնը տուած է արդէն իր վերջնական կարծիքը։ Նոյն իսկ արդէն դար մըն է որ բանասէրները համաձայն են։

Երկրորդ եւ երրորդ դարերու մէջ, կ'ըսէր՝ օրինակի համար՝ Քերոբէ Պատկանեան, Հայաստանի զանազան գաւառական լեզուներէն մէկը՝ գերիշխանութիւն մը ստացաւ միւսներուն վրայ, եւ խիկոյն պաշտօնական ու դասական լեզու եղաւ։ Արարատեան նահանգի այս արքունի *լեզուն* Ոստանիկ *կը կոչուէր*, ինչպէս Պարսկաստանի արքունի *լեզուն ալ* Տէրի։ *Երբ Հայերը* քրիստոնէութիւնը ընդունեցին Դ. Դարու մէջ, ու հինգերորդին մէջ յօրինուեցաւ հայ այբուբենը, արքունի լեզուն եղաւ միակ գրական լեզու եւ գիտնական բարբառ։ Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը ընդհանրացուց անոր գործածութիւնը։ Հռչակաւոր գրագէտներու երկասիրութիւնները ճոխացուցին զայն խիկոյն, որ աւելի կատարելագործուեցաւ ասորի եւ մանաւանդ յոյն գրականութեան ազդեցութեամբը։

Դժուար չէ բացատրել թէ ինչո՛ւ Հայաստանի բարբառներէն մէկը, Արարատեանը, ինքզինքը հարկադրեց բոլորին, գրական լեզու դառնալով։ Նախ անշուշտ կար աշխարհագրական դիրքի գերազանցութիւնը։ Արարատեան նահանգը Մեծ Հայքի 15 նահանգներէն ամենէն ընդարձակն էր եւ ամէնէն կեդրոնականը. իր բարբառը ամէնէն աւելի մատչելին էր բոլոր նահանգներուն ալ։ Արարատեան նահանգը ունէր եւ պատմական հմայք. հոն էին եղած Հայաստանի հին մայրաքաղաքները՝ Արմաւիր, Արտաշատ, Դուին, Վաղարշապատ, եւայլն. հոն էր եղած ուրեմն արքունիքն ու աւագանին։ Այդ նահանգին մէջ էր Հայոց կաթողիկոսական աթոռը եւս, եւ հոն կը սնէր կղերական ընտրանին։ Ասկէ զատ, Արարատեան բարբառը աւելի անաղարտ կը մնար քան սահմանային նահանգներուն բարբառները՝ որոնք միշտ ենթակայ էին օտար լեզուներու ազդեցութեան։ Չմոռնանք նաեւ որ Արարատեան նահանգին մէջ ապրող ընտրանին մեծապէս պէտք է զարկ տուած ըլլար տեղական բարբառին զարգացման։ Եւ վերջապէս Սահակն ու Մեսրոպը հոն էին սնած ու գործի լծուած։

* *

Բանասէրները սկսած են համաձայնիլ նաեւ ուրիշ կէտի մը մասին։ Թէ, գրաբարին հետ, ռամկօրէն մըն ալ կար։ Թէեւ չէր գրուեր ան, բայց կը խօսուէր։

Կը կարծուէր նախապէս որ մասնաւոր աշխարհիկ լեզու մը ունեցած չենք եւ որ մեր միակ լեզուն մեր նախնիքներուն գրած եւ նաեւ խօսած գրաբարն է։ Կը կարծուէր դարձեալ որ մեր աշխարհիկ լեզուն աղաւաղումն է գրաբարին եւ սկսած է կազմուիլ երբ Հայերը դարձեալ ինկան գերութեան ու խաւարին մէջ, ոսկի ու արծաթ դարեր ստեղծելէ յետոյ գրաբարի օրով։

Բայց շատ չլմնացաւ այս տեսութիւնը։ Աւելի մանրազնին պրպտումներ երեւան հանեցին որ մեր նախնիքը ունէին գրաւոր եւ խօսուած լեզուներ, իրարմէ բոլորովին անկախ, եւ որ ժամանակը երկուքին վրայ իր դերը խաղաց՝ մէկը զարգացնելով հետզհետէ եւ գրական լեզու դարձնելով, իսկ միւսը թաւալելով մեռեալ լեզուներու ծոցը։

Նոյնիսկ անցեալ դարու կէսերէն մեր բանասէրները սկսան գալ այդ եզրակացութեան։

Չի հաստատուիր այն կարծիքը թէ, կ'ըսէր Հախվերդեան, Հայաստանի մէջ եղած ըլլայ ատեն մը կամ երկիր մը՝ ուր խօսուած ըլլայ հինգերորդ դարու Թարգմանչաց ու անոնց հայացուցած Աստուածաշունչին լեզուովը։ Կարելի է որ հինգերորդ դարու Հայերը մեզմէ հարիւրապատիկ աւելի դիւրութեամբ կը հասկնային այդ լեզուն, բայց երբեք խօսած չեն զայն։

Բանասէրները անշուշտ չոր վճիռներով չբաւականացան։ Անոնք խիկապէս պրպտեցին եւ գտան հայ բարբառներու հետքերը նոյնիսկ մեր գրաբարին օրով։ Այնպէս որ, այլեւս վէճի չի դիմանար պնդել թէ նոր դարերու պտուղ է ռամկօրէնը, որ մեր այսօրուան աշխարհաբարին ծնունդ տուաւ։

Գաւառաբարբառներու գոյութիւնը Հայոց մէջ ամէնէն աւելի դիւրաւ բացատրելի հարցն է, մատենագրութեան պատմութեամբ զբաղողի մը համար։ Երկիր մը որ ինքնավար նահանգներու բաժնուած՝ աւատական դրութիւն մը կ'ապրի, որ հաղորդակցութեան միջոցներ չունի իր հեռաւոր շրջանները իրարու կապելու համար, որ յաճախ բաժնուած է բարքերով, մտայնութեամբ եւ քաղաքական ուղեգիծով, եւ որուն զանազան շրջանները տարբեր ժողովուրդներէ մտաւոր սնունդ կ'ընդունին, չէր կրնար ծնունդ չտալ շատ մը տեղական բարբառներու։ Երբ, մինչեւ վերջերս մեր ժողովուրդը իր ծոցին մէջ կրցաւ պահպանել բազմաթիւ գաւառաբարբառներ, անոնց սնունդ տալ եւ ապրեցնել նոյնիսկ երկու գրական բարբառներու առընթեր, զարմանալի թող չթուի, երբ մեր նախնիքը իրենք ալ ունէին իրենց գաւառաբարբառները։

Չգենք սակայն ենթադրութիւնները, եւ փաստերուն դիմենք։ Դիմենք նոյն իսկ մեր ոսկեդարու մատենագիրներուն։

Կորիւն, Մ'արաց սահմանակից շրջաններու բնակիչներու մասին խօսելով, կ'ըսէ թէ անոնք կրթութեան եւ ուսման դժուարընծել էին *իրենց* խեցբեկագոյն եւ խոշորագոյն *լեզուին համար*։

«Հրաման առեալ ի թագաւորէն՝ սկիզբն առնելոյ վխուժառուժ կողմանն Մ'արաց, որք վասն խեցբեկագոյն եւ խոշորագոյն լեզուին դժուարամատոյցք էին. առեալ պարգեւօս, հանճարաբանս կրթեալ... կացուցանէին... մինչեւ բնաւ արտաքոյ խուժաց բնականութեանս զերծանել։ Եւ ի ձեռն առեալ այնուհետեւ... զաւետարանական արուեստն ի թարգմանել, ի գրել եւ յուսուցանել։»

Կորիւնի խեցբեկագոյն *եւ* խոշորագոյն *լեզու բառը* անշուշտ կոշտ գաւառաբարբառ մըն էր, զոր կը խօսէին Մարաց սահմանակից շրջանները։

Կորիւն անհրապոյր գոյներով կը ներկայացնէ նաեւ Սիւնեաց գաւառին Հայերը՝ «գազանամիտ, վայրենագոյն եւ ճիւաղաբարոյ» կոչելով զանոնք, ինչպէս նաեւ Փայտակարանի եւ Գուգարաց բնակիչները։

Ուրիշ մատենագիրներ ալ ակնարկներ ունին՝ ձգենք հետքերը որ կը վկատան անոնց մէջ։

Յիշենք այս առթիւ որ վէճի նիւթ է Խորենացիի «Հասարակաց խօսիւք» (Գ. Ա.) բացատրութիւնը, երբ կ'ըսէ թէ իր պատմութեան երրորդ մասը պիտի գրէ «Հասարակաց խօսիւք»։ Կ'ակնարկէ՞ր արդեօք ռամկական բարբառի մը։ Բայց Խորենացիի պատմութեան այդ երրորդ մասը լեզուական տեսակէտով տարբերութիւն մը չունի առաջին երկու մասերէն։ Կամ այն է որ ի վերջոյ հրաժարած է «հասարակաց խօսիւք» գրելու իր մտադրութենէն, եւ կամ այդ բացատրութեամբ կ'ուզէ հասկցնել թէ «պարզ լեզուով» պիտի գրէ, այսինքն առանց հռետորական ձեւերու։ Կարծողներ ալ կան թէ այդ բացատրութեամբ կ'ուզէ իմացնել թէ իր պատմութեան այդ մասը պիտի շարադրէ «Բերանացի աւանդութեանց» վրայ հիմնուելով։

Բանասէրները դժուար կը մեկնեն նաեւ Խորենացիի ակնարկը հայ լեզուներու («հոյակակնացս լեզուաց» Գ. Ծբ.) մասին։ Որքան ալ համոզուած ըլլան Խորենացիի օրով հայ բարբառներու գոյութեանը՝ կը դժուարանան Խորենացիի ակնարկը վերագրել այդ բարբառներուն։

Բայց եթէ մատենագրութիւնները ժլատ են ակնարկութեանց մէջ՝ մեզի կուտան այլապէս զօրաւոր փաստեր։ Այդ փաստերը կը քաղենք նոյնիսկ իրենց գործածած լեզուէն, որ շատ բան կը մատնէ իրենց ծածկած հարցերուն մասին։

ՍԻՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊ

ՍՈՒՐ ՏԱԳՆԱՊ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿԸ.— ԴԷՊԻ ԳԻՒՂ.— ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ.— ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹ.— ԻՍԿ ՄԵ՞ՆՔ.— ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ ՄՈՌԱՑՈՒԹԵԱՆ ՏՐՈՒԱԾ.— ԴԺԲԱԽՏ ԱՐԿԱԾՆԵՐ.— ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՆ ԱԼ ԼՔՈՒԱԾ։

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ, 23 յուլիս— Տնտեսական տագնապը կապարի մը ծանրութեամբ ինկած է Արժանթինի հանրապետութեան բնակչութեան վրայ։ Գիւղը քաղաքէն գէշ, քաղաքը գիւղէն աւելի յուսահատական։ Անգործներու յարածուն թիւը վտանգաւոր կացութեան մը կը մատնէ երկիրը լուրջ մտահոգութիւն պատճառելով օրուան վարիչներուն։

Տնտեսականին հետ զուգընթաց, Արժանթինի քաղաքական կեանքն ալ բնականոն ընթացք չունի։ Հակառակ անցեալ տարուան սեպտեմբերեան յեղափոխութեան՝ զոր այնքան խանդավառօրէն դիմաւորեցին ուսանողութիւնը, զինուորական դասը, ու ժողովրդի լայն խաւերը, այսօր շատ շատերը յուսախաբութեան մատնուած են։ Շատերու վարդագոյն երազները օդն ելած են։

Անցեալները տեղի ունեցած ընտրութիւնները, հակառակ բոլոր օրինական ձեւերուն, անվաւեր հըռչակեցին ժամանակաւոր կառավարութեան կազմը։

Ապագայ ընտրութիւններուն մէջ բախտորոշ նշանակութիւն պիտի ունենայ Արժանթինի ընկերվարական կուսակցութեան դիրքը։ Վերջին տարիներուն ընկերվարականներու ազդեցութիւնն ու գաղափարը շատ աւելի ծաւալուն ու խոր արմատներ է նետած աշխատաւոր խաւերու մէջ քան ուրիշ որեւէ կուսակցութիւն։ Բոլոր քաղաքական կուսակցութիւններն ալ այս կամ այն ձեւով կ'աշխատին սիրալիր յարաբերութիւն մը ստեղծել իրենց եւ ընկերվարականներու միջեւ։ Նոյնիսկ առժամեայ կառավարութիւնը, հակառակ զինուորական կացութեան ու խիստ դրաքննութեան, կը զգուշանայ նոյն ձեւերը գործադրել ընկերվարականներու հանդէպ։ Ընկերվարական երեսփոխան Նիքոլա Ռէփեթօ իր ընդդիմադիր ճառերու պատճառաւ թէեւ քանիցս ձերբակալուեցաւ, բայց հազիւ քանի մը ժամեր տեւեց բանտարկութիւնը, մինչդեռ ուրիշները ամիսներով ներսը կը մնան։

Ընկերվարականները բունած են ծայրագաւառներէն մինչեւ մայրաքաղաք Պուէնոս-Այրէսը, ուր կեդրոնացած է գրաւոր ու բանաւոր գործունէութեան ուղն ու ծուծը։ *Ժողովրդային Տունը* (Casa del Pueblo) *հաւաքատ ժամադրավայրն* է բոլոր անոնց, որոնք հոն կը դիմեն այս կամ այն պատճառաւ։ Ոչ մէկ խտրութիւն օտարի ու տեղացիի միջեւ։ Ընդհակառակն աւելի սիրալիր վերաբերում օտարին հանդէպ որ աւելի պէտք ունի օժանդակութեան եւ խորհուրդի։

Ցաւալի է որ մենք Հայերս մինչեւ հիմա չենք կրցած օգտուիլ այս բարենպաստ պարագաներէն։ Այսօր երբ արդէն մէջտեղ է դրուած տեղացիի ու օտարի խնդիրը, երբ որեւէ պարագային գործի կ'ընդունին առաջին առթիւ տեղացիներն ու տեղական հպատակները, այս կապը աւելի քան անհրաժեշտ է։ Շատ մը հայ երիտասարդներ հարիւրներով կը ծախսեն տեղական վկայական մը ստանալու համար, մինչդեռ այս ծախքն ու ժամանակի սպառումն անգամ կարելի կ'ըլլայ խնայել, եթէ ցանկալի կապը ստեղծուի։ Ազգային շահի տեսակէտով այս մերձեցումը կարեւոր է մանաւանդ անոր համար, որ ընկերվարականներու գլխաւոր *օրկան* La Vanguardia*ի հէջէ*րը պիտի սիրայօժար տրամադրուին մեզի, պէտք եղած փրոփականտը ընելու։ Իսկ այս կարեւոր պահանջ մըն է, քանի որ տեղացին ու ընդհանրապէս Արժանթինի ժողովուրդը գրեթէ գաղափար չունին մեր մասին, կամ ունին շատ այլանդակ տպաւորութիւններ։

* *

Մայրաքաղաքը արդէն նեղ կու գայ օտարներուն, որոնք ստիպուած են դէպի գիւղերն ու հեռուները մեկնելու, հողին ու գիւղատնտեսութեան համար։ Ազգային փոքրամասնութիւններն ալ իրենց կարգին լրջօրէն կը խորհին այս առթիւ, ամէն մէկը իրեն նպաստաւոր ծրագիրներ մշակելով։

Մեզի բախտակից Ռուսերը որոնք թիւով մեզմէ շատ աւելի քիչ են, իսկ որակով աւելի քան բարձր, մասնաւոր մարմին ստեղծած են, որ պիտի գնէ յարմարագոյն վայրի մը ուսումնասիրութեամբ, տեղին վրայ ռուսական ամփոփ գաղութ մը կազմելու, եւ ամբողջապէս գիւղատնտեսութեան կապուելու համար։

Թէ ինչքան պիտի յաջողի այս ծրագիրը, դժուար է նախատեսել։ Բայց փաստը այն է, որ այս ուղղութեամբ կ'աշխատին ռուս գաղութի լաւագո՛յն ուժերը՝ գիւղատընտեսը, ճարտարագէտը ու մտաւորականը։ Ռուսական մամուլն ալ սկսած է մանրամասնօրէն ուսումնասիրել այս կամ այն գիւղատնտե-
սական շրջանները, գլխաւորա
ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով
վայրերուն վրայ ուր տակաւին ա
հողեր կան ու կարելի կ'ըլլայ
գաւորուիլ համեմատաբար նպաստ
ւոր պայմաններով։

Մենք Հայերս, որ կարեւոր
մասնիկ մը ունինք Արժանթինի
բնակչութեան մէջ, չունինք
կեդրոնական մարմին, որու միջ
կարելի ըլլար մայրաքաղաք
շրջաններու ցրուած հայութեան
չեւ ընդհանուր կապ մը ստեղ
Չկայ կեդրոնական այնպիսի
ուժ մը որ կարենար որոշ հեղ
կութիւն վայելել ընդհանուրի կ
Պուէնոս-Այրէսի հայ Ա. Եկե
ւոյ հոգաբարձութիւնը թէեւ իր
ժանի տեղը ունի, բայց անոր
ծունէութիւնը ամփոփուած է
քաղաքին մէջ ու եկեղեցւոյ
Շրջանները օրուան ընդհ. հո
կլանուած ու կեդրոններէն
ցուած, կամաց կամաց կը հ
Տակաւին անցեալ տարիներուն
քուման փոքրաթիւ հայութիւն
բեմը կենդանութեան նշաններ
կուտար։ Նոսարիօ կ'ապրէր
շնչէր։ Քաղաքին մօտիկ հայ
ղութ մը՝ Պերիսօ ամէնէն
խանդավառ կը տօնէր ազ
տօները։ Բայց ներկայիս բոլոր
կարծէք թմրած են։ Ոչ մէկ շար

Մինչեւ այսօր ամբողջ հ
ւային Ամերիկայի մէջ կարե
եղած գոնէ Կարմիր Խաչ մը
մել, հակառակ այնքան նպաստ
տրամադրութեանց։ Լալիկ միջի
րեցաւ Պուէնոս-Այրէսի Հայ Օ
դաց Միութիւնը, որմէ շատ
կը սպասուէր։ Հայ եկեղեցւոյ
նանց օժանդակ յանձնախումբ
րոնց մէջ կան գործունեայ եւ
զունակ տիկիններ եւ օրիո
գրեթէ ոչինչ կ'ընէ բացի տօ
հանդէսներուն մասնակցութենէ

Եւ դժբախտութիւններ
չեն։ Հայ երիտասարդ մը որ
տարի առաջ դժբախտ արկած
պատճառաւ մահուան ճիրան
ազատուեցաւ, այսօր այդ վ
վերջ երբ առողջանալու նշ
կան, գրեթէ կիսաքաղց վիճակի
մէջ փոքր եղբօր չարաչար
տանքի չնչին վաստակովը կ'
Հայ ընտանիքի մը հայրը, գ
յին արկածի մը զոհ կ'ըլլ
մարմինը, երեք օր տունին
մնալէն վերջ, դրացիներն ու
ներ ստիպուած կ'ըլլան պէտք
կարգադրութիւնները ընել։ Հ
բիրոդ մը կը հիւծի։ Կարելի է
եթէ հոգացող մը ունենայ։ Ա
միայն պատահական, իսկ
քանի՜ երիտասարդ կեանքեր
խամրին աչքէ ու սրտէ հեռու

Պարագայ մը եւս։

Պուէնոս Այրէսի մէջ կ
կերպուած բոլոր հանդէսներու
մանաւանդ ազգային տօներու
կայ կ'ըլլան բազմաթիւ հայ
նիներ։ Առաջին խոկ հայացքէ
րելի է բնորոշել, որ այս
նիները տեսակ մը շփոթ ու
րոշ կացութեան մը մէջ կը գ
ինչպէս կ'ըսեն «իրենց պնակի
չեն»։ Ու մինչդեռ բոլոր հայ
զութներու մէջ մեր պատա
մասնաւոր ուշադրութեան կ'
նանան, եւ հանրային կեանքի
իրենց արժանի տեղը կը
այստեղ բոլորովին անուշադր
են մատնուած։

Լքուա՞ծ է վաղուան
որ պիտի գայ մեր կեանքի
դառնալու։

Ս. ԹԻՒԼ

ՊՈՒԼՂԱՐ ՊԱՐԵՆԱՒՈՐ
ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգուսատի սղութեան
ընդունուած 1924ի
համաձայն, Պուլկարիոյ
բարական խորհուրդը
ներքին նախարարութեան
ստեղծել պարենաւորման
ծավարութիւն մը։

Կէօրկի Նիկոլով, ել
նախարարութեան
ընդհանուր քարտուղար
ծավար նշանակուեցաւ
նաւորման։

Այս գործավարութիւ
տի աշխատի ապահով
րուստի աժանութիւնը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

100.000 ԹՈՒՐՔԵՐ ՊԻՏԻ ԶԵՏԵՂՈՒԻՆ ԱՐԵՒԵԼ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

«Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ.— Ներքին գործավարութիւնը, յետագային գործադրուելու համար, գաղթականներու զետեղման ծրագիր մը մշակած է։ Ինչպէս յայտնի է, մեր բնակչութիւնը շատ քիչ է մեր հողերու ընդարձակութեան հետ բաղդատմամբ, եւ աւելի մեծ բնակչութեան պէտք ունինք։ Իսկ Պուլկարիոյ եւ Ցունաստանի մէջ ունինք բազմաթիւ անգործ արենակիցներ։

Նոր ծրագիրը այնպէս մը պատրաստուած է, որ այդ արենակիցներէն 100,000 հոգի Թուրքիա բերուին եւ կանոնաւոր կերպով տեղաւորուին։ Կառավարութիւնը նախ նոր շէնքեր պիտի շինէ գալիք գաղթականներուն համար, գործելու եւ ապրելու հնարաւորութիւն պիտի պատրաստէ եւ յետոյ պաշտօնեաներ ղրկելով Պալքանները, կարաւան կարաւան պիտի փոխադրէ զանոնք։ Գաղթականներուն անմիջապէս հող եւ լծկան պիտի տրուի։ Անոնք պիտի զետեղուին երկաթուղիի անցքերուն եւ մասնաւորապէս դէպի Վան երկարող շրջանակին մէջ։

Հինգ միլիոն ոսկի ծախք կը նախատեսուի այս աճագին ծրագրին համար։ Նախկին բաբունապետ Խալիմ Նաուճի ներկայացուցած ամերիկեան խմբակը, որ ասկէ առաջ կ'ուզէր փոխանակելի գաղթականները զետեղել, այս ծրագրին գործադրութեան ալ թեկնածու ներկայացած է։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԾԽԱԽՈՏԸ ԿԸ ՔՇՈՒԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԷՆ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Պոլսոյ Առեւտրական Սենեակը քննութիւններ կը կատարէ Եգիպտոսի ծխախոտի առեւտուրին, եւ Թուրքիայէն Եգիպտոս ներածուած ծխախոտի մասին։

Քննութեանց համաձայն, Եգիպտոս ներածուած է 1930ին 6,723,000 քիլօ ծխախոտի տեւ. Ասոր 2,694,000 քիլոն թրքական ծխախոտ է։

Նախորդ տարուան հետ բաղդատմամբ, 1930ի ներածումը 516,000 քիլօ պակաս է։ Պատճառը այն է որ, մէկ կողմէ տնտեսական տագնապ կայ Եգիպտոսի մէջ, եւ միւս կողմէ ներածման տուրքը 90 եգիպտական դահեկանէն 100ի բարձրացած է։ Թուրքիայէն 1930ի ընթացքին Եգիպտոս ներածուած ծխախոտը, 1929ի հետ բաղդատմամբ, 700,000 քիլօ պակասած է։ Ասիկա շատ ուշագրաւ պարագայ մըն է, երբ նկատի առնենք որ չինական, ճափոնական եւ ամերիկեան ծխախոտներուն ներածումը ընդհակառակն աւելցած է։

Այս նուազումին պատճառը սա է։ Եգիպտոսի սիկարի գործարանները աւելի չինական եւ ճափոնական ծխախոտ կը գործածեն։ Յետոյ, ընդհ. պատերազմէն վերջ, Վիրժինիայի ծխախոտները շատ յարգ գտան Եգիպտոսի մէջ։

Եգիպտացի ծխողները վարժուած են այս ծխախոտներու համին, իսկ միւս կողմէ հաբիրին 30է աւելի է անոնց արդիւնքը։

Բայց այս պատճառաւ, այս տարի Եգիպտոսի մաքսային հասոյթը մէկ միլիոն եգիպտական ոսկի պակսած է։ Ասոր համար, եգիպտական կառավարութիւնը մտադրած է աւելի մաքսի ենթարկել ճափոնական ծխախոտը։

Առեւտրական Սենեակը եւ Ծխախոտի Մենաշնորհի Վարչութիւնը յարմար դատած են որ Ճափոնի եւ Վիրժինիայի ծխախոտներուն տեսակները մշակուին Թուրքիոյ մէջ։ Այս ձեւով կարելի է ապահովել թրքական ծխախոտին մրցակցութիւնը օտար հրապարակներու վրայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՄԱՐԹԻԿ (Մարսէյլ) 14 Օգոստոս.— Հոս հաստատուած 15-20 ընտանիք հայրենակիցներու մէկ մասը իր անձնական գործը ունի։ Կան երկու սափրիչ, երկու կօշկակար (հնակարկատ), մէկ դերձակ որոնք իրենց խանութները ունին։ Կան նաեւ երկու շրջուն առեւտրականներ։

Իսկ գաղութին մնացեալ մասը որ բանւորներէ կը բաղկանայ, բոլորն ալ կ'աշխատին Vermideck հաստատութեան իւղի բաժինին մէջ եւ քանի մը հոգի ալ համանուն հաստատութեան նաւահանգիստը։ Գործերու առատութեան ժամանակ, երբ աշխատաւորի տագնապ ալ ունեցաւ այս գործարանը, ընդունած էր բաւական Յոյներ, անոնց կարգին հայրենակից մը, Պ. Սարգիս Տէյրմէնճեանը (Ուրֆացի)։ Ասոնց ինքնութեան թուղթերը անկանոն էին, այսինքն 100 ֆրանքնոց։ Սակայն գործազրկութեան տագնապը հոս եւս իր անդրադարձումը ունեցած ըլլալով, կամ կառավարութեան տուած խիստ հրահանգին պատճառով, վերջերս գործարանի տնօրէնութիւնը բոլոր օտարականներու ինքնութեան թուղթերը քննութեան ենթարկեց, եւ անկանոն թուղթ ունեցողներուն յայտնեց թէ, պէտք է քանի մը օրէն կանոնաւորեն, հակառակ պարագային պիտի հանուին։ Տնօրէնութիւնը միամիտ չէ անշուշտ, երբ կ'ըսէ թէ՛ քանի մը օրէն թուղթերը կանոնաւորեցէք։ Անոնք լաւ գիտեն որ կարելի չէ քանի մը օրուան, կամ քանի մը ամսուան ընթացքին այդ թուղթերը կանոնաւորել։ Մանաւանդ որ, միեւնոյն տնօրէնութիւնը բացարձակապէս կը մերժէ աշխատանքի պայմանագրութիւն ստորագրել, ինչ որ միակ միջոցն է թուղթերը կանոնաւորելու։ Գործէ արձակուելիք Յոյներուն հոգը անգամ չէ։ Անոնք նախ ամուրի երիտասարդներ են եւ երկրորդ, եթէ նեղուին, կրնան իրենց երկիրը դառնալ։ Մեր հայրենակիցներուն խնդիրը տարբեր է դժբախտաբար։ Անոնք չունին դիւրութիւն հայրենիք երթալու համար։ Իսկ եթէ գոնէ Սուրիա երթալ կարելի ըլլայ, (երբ Սուրիոյ հպատակ է) զաւակներու հոգը թոյլ չի տար, Ուրկէ՞ ճարէ ճանապարհածախսը։

Այս կարգի հայրենակիցները կ'անիծեն այն ամսաթերը, որոնք Սուրիայէն հոս բերին վարդագոյն յոյսերով, եւ անկանոն անցագիրով։

Անցեալները առիթը ունեցայ կարդալու Հայաստանէն գրուած նամակ մը։ Գրողը ասկէ գացած կոմսոմոլ մըն է որ կ'ըսէ.«Մինչ ձեր կապիտալիստական երկիրներում բանւորը գալարւում է կրիզիսի (տագնապ) ճիրաններում Խ. Հայաստանի ինդուստրիան (ճարտարարուեստ) հսկայական յառաջդիմութիւն ունենալով աշխատող ձեռների կարիքն է զգում։ եւ այդ կարիքին գոհացում տալու նպատակաւ Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը պայմանագրութեամբ բանւոր է բերում Պարսկաստանից»։

Այսպէս ուրեմն, թող Հայաստանը բանւոր բերէ Պարսկաստանէն իսկ արտասահմանի ընչազուրկ, շուարած հայ բանւորը երթալիք տեղ չունենայ, գոց գտնելով բոլորի կարգին եւ աւելի ամուր նաեւ իր հայրենիքին դռները։ Այս առթիւ հայրենակից մը արդար զայրոյթով դիտել կուտար անցեալ օր.– Ո՞ւր երթանք եղբայր, որեւէ երկիր մեզ չընդունիր. իսկ Հայաստանի վարիչները Թուրքէն ալ կարծրասիրտ են, Թաթարը, Պարսիկը, Բրկըզը, Չէրքէզը կը տանին հոն աշխատցնելու համար, իսկ Հայերը կը սակարկեն, այն Հայերը, որոնք տասնեակ տարիներ մարտնչեր են եւ այս վիճակին են հասեր Հայաստանի համար...»։

Գաղութիս մէջ հանրային կեանք բացարձակապէս գոյութիւն չունի։ Չկայ որեւէ միութիւն կամ կազմակերպութիւն, եւ խորհող ալ չկայ այդ մասին։ Ամէն մարդ իր հացը, իր շահը կը խորհի։ Դժբախտաբար այս անտարբերութեանն տուժողը նոր սերունդն է։ Նախ տեղական դպրոցները չեն ընդունիր։ Եթէ հաւաքական ճիգ մը փորձուի, կը յուսանք թէ կարելի կ'ըլլայ օրական քանի մը ժամ տեղ մը հաւաքելով մեսրոպեան տառերը սորվեցնել օրն իրուն փոքրերը թափառող տղոց։

Խ. Արթինեան

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ինչպէս գրած էր «Յառաջ»ը, օգոստոս 8ին Փարիզ-Մարսէյլ ճեպընթացով, Մարսէյլ հասան 60ի մօտ հայ սկաուտներ, մէկ ամսուան բանակումի մը համար։ Նախապէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան դիմումով, ծանօթ հողատէր Պ. Յովսէփեա սիրայօժար տրամադրեց իր Սէնթ-Անթուանի ծառաստանը, հայ սկաուտներուն։ Ծառաստանը ունի բանակումի բոլոր յարմարութիւնները։ Մեր տղաքը շատ գոհ կ'երեւին այս բանակավայրէն, մանաւանդ որ շրջապատուած է հայկական թաղերով, եւ իր առջեւ փռուած են Մարսէյլը իր ամբողջ տարածութեամբ եւ կապոյտ ծովը։

Կիրակի օր, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր անդամները սկաուտներն ու բազմաթիւ պատանիներ փութացած էին բանակավայրը, Փարիզի սկաուտ եղբայրներուն բարի գալուստ մաղթելու։ Ծառաստանը տեսակ մը զբօսավայր է տեղացիներուն համար եւ այդ օրն ալ շատեր հաւաքուած, հայ սկաուտներուն տասնեակ մը համեստ վրաններուն շուրջ, հիացումով կը դիտէին։ Սկաուտները իրենց կարգապահութեամբ, ամէնուն գնահատանքին կ'արժանանային ու օտարները գովեստով կը խօսէին անոնց համեստութեան մասին։

Կամաց-կամաց արեւը իր մայրամուտին կը մօտենար, ձորերէն հաւաքելով իր ոսկեգոյն սաւանը, սակայն արեւուն վերջին ճառագայթները դեռ կը շողային ծառերուն կատարներուն վրայ որոնց բարձրութեան հետ, հայկական եռագոյնը կը ծածանէր ծալ ի ծալ։ Դրօշակը վար առնելու ժամը հասած էր և ահա, խմբապետ Աբէլեանի սուլիչին կանչին տակ, ամէն անկիւնէ սկաուտները հապճեպով կը փութան դրօշակի ձողին շուրջ, ու «դրօշակի պատուի առ»ի հրամանին վրայ ամէնը արձանացած, աչքերը սեւեռած դրօշին եւ ձեռքերը դէպի դրօշ երկարած՝ յարգանքով բարեւի կը կենան։ Հանգիստի հրամանին վրայ սկաուտները ուրախ զուարթ ցրուեցան, գացին հրաժեշտ տալու իրենց այցելու եղբայրներուն։

Ապրին հայ սկաուտները, որ իրենց կարգապահութեամբ բարձր կը պահեն մեր ազգային նկարագիրը։ Կը մաղթենք որ այսպիսի շարժումներ կրկնուին ամէն տարի։

Վարդան Քիւփէլեան

ՄԵՐ ՊՏՈՅՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Քէօթահիայի Հայր. Միութիւնը կազմակերպած էր դաշտային հանդէս մը օգոստոս 16ին, Սէնթ Անթուանի մայրիներու անտառին մէջ, Փարիզէն հասած հայ արիներու բանակատեղիի կողքին։

Ըստ ծննդավայրի սովորութեան, առաւօտեան ժամը 6ին ճամբայ ինկած էին խումբ խումբ հայրենակիցներ, ծրարներով, կողովներով ու գորգերով։ Կէս օրէ վերջ ընտանիքներու թիւը հասած էր մօտ երեսունի։ Ճաշի ժամանակ աւանդական «Հայր մեր»ը կ'երգուէր երիտասարդներու կողմէ։

Աթոռներ չունէինք եւ ոչ ալ սեղան, այլ կապերտներու եւ գորգերու վրայ ծալապատիկ շրջանակ կազմած, ամէն ընտանիք կ'ուտէր ու կը խմէր։

Բոլոր հայրենակիցները, հաւաքուեցան ընդարձակ տեղ մը եւ տեղի ունեցաւ պզտիկ հանդէս մը։ Բոլոր հայրենակիցները երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը։ Յետոյ խօսեցան Միութեան ատենապետը, Մարտիրոս Առաքելեան եւ այս տողերը գրողը։ Այս առթիւ հրաւէր եղաւ նախ Քէօթահեացի եւ ապա բոլոր հայրենակից երիտասարդներուն արձանագրուիլ ծրագրուած Կոմիտասեան երգչախումբին։

Խօսք տրուեցաւ նաեւ վաստակաւոր ուսուցիչ Պ. Վ. Գուլումճեանի որ ըսաւ։ — «Հոմերոս փառքն է աշխարհին, բայց մասնաւորապէս փառքն է Յունաստանի, իսկ միեւնոյն երկրի 7 մեծ քաղաքները դարերէ ի վեր կը վիճին Հոմերոսի ծննդավայրը ճշդելու համար եւ դեռ վէճը վերջ չէ գտած, որովհետեւ 7 քաղաքներն ալ կը բաղձան այդ մեծ մարդուն հայրենակից անուանուիլ։ Կոմիտաս վարդապետի ծննդավայրը Քէօթահեան է ու այս ոչ ոք կրնայ ժխտել։ Մեծ երաժշտագէտով կը պարծենայ համայն հայութիւնը ու մասնաւորապէս պէտք է պարծենայ Քէօթահեացի Հայը»։

Բանախօսը կոմիտասի ամփոփ կենսագրականը ընելէ վերջ, յաջողութեան մաղթանքներով վերջացուց իր խօսքերը։

Օր. Զ. Աչըքկէօզեան յաջողութեամբ մեներգեց «Հայաստան երկիր դրախտավայր»ը, Պ. Հ. Համբարձումեան արտասանեց Ա. Իսահակեանի «Հին օրհնութիւն»ը եւ երգեց «Կիլիկիան»։ Հայ արիներու կողմէ եղան հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ փանթէզիներ։

Անվերջ խնդուքներ պատճառեցին Պ. Ունանեանի գեղեցիկ անակնկալները։ Տեղի ունեցան նաեւ եւրոպական պարեր ու դաշտային հաճելի խաղեր։ 13 օրիորդներ անդամ արձանագրուեցան կոմիտասեան երգչախումբին։

Ս. Միլտոնեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի յանձնախումբը եռանդուն գործունէութեան մէջ է, կազմելու իր խումբերը յառաջիկայ տարեշրջանին համար։

Նկատի ունենալով անցեալ տարեշրջանի յաջողութիւնները եւ սոյն տարեշրջանին համար Ֆրանսայի զանազան գաւառներէն եկած հրաւէրները, յանձնախումբը ձեռնարկած է զօրաւոր Ա. խումբի մը կազմութեան։ Արդէն միայն Ա. խումբին համար 17 խաղացողներ արձանագրուած են։ Լաւագոյն հայ խաղացողներ եկած են ֆրանսական խումբերէ, իսկ մասնաւորապէս Իտալիայէն բերուած են իտալական խումբերու մէջ համբաւ առած հայ խաղացող մը։

Այս առթիւ անցեալ կիրակի, Ա. խումբը եւ ոչ կատարեալ կազմով, իր նախափորձը կատարեց խուլ-համրերու ֆրանսական ազգ. խումբին դէմ եւ յաղթեց 2ի դէմ 5ով։ Խուլ-համրերու անգ. խումբը այս մրցումէն յետոյ գնաց Գերմանիա, ուր պիտի մրցի ուրիշ ազգերու ազգ. խումբերու դէմ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղը 1930—31 շրջանին ունեցած է 4 կանոնաւոր խումբեր, որոնց 2ը, Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ մրցած են գոհացուցիչ արդիւնքներ ձեռք բերելով։ Ա. խումբը կատարած է 24 մրցումներ, որոնց 7 Փարիզի մէջ իսկ 17ը գաւառները։ Նշանակած է 56 կոլի դէմ 52 կոլ։ Ճամբորդած է 10,060 քիլոմեթր տեղ, եւ ծախքերու համար ստացած է 31,280 ֆր., որոնք ամբողջութեամբ ծախսուած են խաղացողներու ճամբորդութեան, պանդոկի, ճաշի եւ խումբին գոյքերու գնման։

Բ. խումբը կատարած է 14 մրցումներ որոնց 3ը Փարիզ եւ 11ը գաւառի Ա. խումբին դէմ։ Նշանակած է 28ի կոլի դէմ 19 կոլ, ճամբորդած է 3255 քիլոմեթր տեղ եւ ստացած է ծախքերու համար 3822 ֆրանք։ Որով Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու խումբերը միասին կատարած են 13315 քիլոմեթր ճամբորդութիւն։

Թղթակից

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ԱՆՕԹԻ

ԼԻՈՆ.— Շատերու մէջէն, աչքովս տեսայ ընտանիք մը՝ սեւ թշուառութեան մատնուած։

Պ. Պօղոս Առուբեան, Դատեմցի (Խարբերդի շրջան) 9 ամիս է անգործ է։ Ունի երկու փոքրիկներ, մէկը մանչ 3 տարեկան եւ միւսը աղջիկ 5 տարեկան։ Տիկնոջ կուրծքը տկար ըլլալով, դատապարտուած է երկար ատեն հիւանդանոց մնալու։

Քանի անգամներ դիմում կատարուեցաւ կառավարութեան (Assistance des enfants)։ Յանձն կ'առնեն ընդունիլ պզտիկները, պայմանաւ որ իրենց մնան ընդմիշտ։

Ո՞ւր են Հ. Կ. Խաչերը, որոնց նպատակն է պաշտպան դառնալ հայ հիւանդին եւ անոր որբ զաւակներուն։

Ինչո՞ւ լուռ կը մնան Բարեգործական կամ հայրենակցական եւ ուրիշ ընկերութիւնները։

Դիմումներ կատարուեցան գրեթէ բոլոր հայ ընկերութիւններուն, որոնք իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին, առանց մտածելու թէ փոքրը մնացած մանուկները ինչո՞վ կ'ապրին։

Ճիշդ է որ ինկած մարդը տէր չունենար։

Բ. Աբրահամեան

ԽՄԲ.— Ի՞նչ կը բանին Խարբերդի Հայր. Միութիւնները, մեծ թէ փոքր։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐԷՆ ԴԱՇՆԱԿ - ՀՕՑՊՈՒՆ

Այդ միջոցէն կարգ մը ֆրանսացի երեսփոխաններու հողատարութեան դէմ ճառեր արտասանելը յուսադրած էր Սուրիացիները։ Եւ մինչ սուրիացի ազգայնականները մեծ յոյսով կը սպասէին Մարզպանի վերադարձին, տարօրինակ առաջարկի մը առջեւ գտնուեցան։ Հետեւեալ զարմանալի առաջարկը ներկայացուց Պ. Փօնսօն.—

«Հիմնական օրէնքը ֆրանսական կառավարութեան կողմէ ընդունուած է։ Միայն թէ Սուրիոյ անկախութեան, սահմանին եւ միութեան ծրագիրներուն վերաբերեալ 6րդ յօդուածը պիտի վերցուի եւ հոգատար պետութեան անունով օրէնքին վերջաւորութեան յօդուած մը պիտի աւելցուի։ Այդ յօդուածը հետեւեալն է.

116 Յօդ.— Այս կանոնի ոչ մէկ յօդուածը կրնայ Ֆրանսայի Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ ստանձնած պարտականութիւններուն հակասել։

Այս յօդուածը ի հարկէ հիմնական օրէնքի 115րդ յօդուածը բոլորովին կը չէզոքացնէ եւ հոգատարութենէ մը աւելի, իշխանութեան մը գոյութիւնը կը զգացնէ։

Ժողովը իսկոյն մերժեց այս առաջարկը։ Ասոր վրայ մարզպանը լուծեց ժողովը։

Սահմանադիր ժողովը Ֆրանսայի փափաքներուն իրականացման պաշտօնը ստանձնած էր։ Պ. Փօնսօ Արեւելքցիներու մասին գէշ գաղափար մը կազմած եւ Սուրիացիներուն այն գաղափարը տուած էր թէ ժողովը չէ լուծուած։

Պ. Փօնսօ թէ՛ ազգայնականներու բողոքներէն ու դիմումներէն ազատուելու եւ գրգռութիւնները մոռցնել տալու համար նորէն Ֆրանսա գնաց։ Ժողովի վերստին գումարումը կամ նոր ընտրութեան ձեռնարկումը յետաձգուեցաւ։ Մարզպանի վերադարձին։ Մարզպանը Փարիզ գնաց եւ ամիսներ չեկաւ։ Իբր թէ սահմաններու հերոս զօրավար Էրնէսթի ընկերակցութեամբ Անգլիացիներու հետ սահմանային խնդիրներ կը լուծէր։

Սուրիացիները շատոնց հասկցած էին մարզպանին նպատակը։ Երբ Փօնսօն վերադարձաւ, Սուրիոյ Սահմանադիր ժողովի նախագահ եւ ազգայնական վարիչ Հաշիմ Աթասի 11 յունուար 1930ին հետեւեալ յուշագիրը հրատարակեց.

— «Մարզպան Պ. Փօնսօ երկու անգամ Փարիզ գնաց եկաւ։ Իրեն հետ տեսակցելու համար կատարած դիմումներուս պատասխան չտուաւ։ Վերջապէս նամակով մը իմացուցի ստեղծուած արտասովոր կացութիւնը եւ հասկացողութեան մը գալու կարելիութիւնը յիշեցնելով տեսակցութիւն ուզեցի։

11 ապրիլ 1930ին տեսակցեցանք։ Մօտերս տարբեր քաղաքականութիւն մը հաւանականութիւնը յայտնեց։

Հիմա, ո՛վ հայրենակիցներ. Մեր արեւելքի եղբայրները կ'ընթանան դէպի իրենց ազատութիւնն ու անկախութիւնը։ Դուք տասը տարի է ձեր հաւատարմութեամբ առանձին մնացիք։ Մենք մեր Պաղտատի եղբայրներուն տրուած իրաւասութեանց եւ իրաւունքներուն ալ յօժարեցանք։ Բայց դեռ մեր պետական հասկացողութեան եւ ըմբռնումներուն տհաս ըլլալը յայտնեցին։ Ֆրանսական ժողովուրդը իր քրտինքով շահած դրամը չուզեր Սուրիոյ համար վատնել։ Ֆրանսացի ժողովուրդը խաղաղ ժողովուրդի մը իրաւունքները կապտել եւ անոր երակները ծծել կ'ուզէ։

Հայրենակիցներ.

Միանալ չգիտցող ժողովուրդները կը ցրուին, ազգային շահերու տեղ անձնական շահեր կը հետապնդուին եւ մահը կը մօտենայ։ Միացէք եւ ձեր վրայ կատարուած յարձակումներուն դէմ բերդ մը կազմեցէք։ Նահատակներու արիւնով ողողուած ձեր հայրենիքը, ձեզ միութեան կը հրաւիրէ»։

Ազգայնական վարիչին այս հրաւէրը, Ֆրանսացիները բոլորովին տարբեր ուղղութեան առաջնորդեց։

14 մայիս 1930ին յայտարարուեցաւ որ Սուրիան հինգ անկախ կառավարութիւններու բաժնուած է եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իւրաքանչիւրին համար առանձին սահմանադրութիւն պիտի մշակէ, որով այլեւս Սուրիոյ Սահմանադիր ժողովին պէտք չի մնար եւ կը լուծուի։

Ազգայնականները պատմութեան մէջ շատ հազուադէպ անակնկալի մը առջեւ գտնուեցան։ Մանաւանդ հինգ տարբեր հիմնական օրէնքներու հրատարակութենէն առաջ, Ազգերու Դաշնակցութեան հաստատել տալով, կատարուած խրողութեան առջեւ մնալը, անհանդուրժելի վիճակ մըն էր։

Ֆրանսացիներու Սուրիոյ համար ընդունուած հիմնական օրէնքին մէջ, հետեւեալ կէտերը գլխաւորաբար աչքի կը զարնեն.—

«Սուրիան հանրապետական վարչութեամբ կը կառավարուի։

Ճէպէլ Տրիւզի եւ Լաթաքիոյ կառավարութիւնները մարզպանին կողմէ նշանակուած կառավարիչներով պիտի կառավարուին։ Ալէքսանտրէթ Սուրիոյ կապուած չըլլալով հանդերձ, մարզպանին կողմէ նշանակուելիք միւթէսարըֆի մը միջոցաւ պիտի կառավարուի»։

Սուրիոյ համար հիմնական օրէնք մը մշակուած, սակայն Սուրիա ըսուած մեծ անունին եւ ընդարձակ տարածութեան մէջ պզտիկ եւ կեանքի հնարաւորութիւններէն զրկուած հողամասեր բաժնուած են։ Մինչեւ անգամ կարգ մը Ֆրանսացիներ չկրցան հանդուրժել այսքան զգալի մահափորձի մը։

Փիէրլա Մազիէր իր հրատարակութեան մէջ կ'ըսէ.

«Մենք 1861էն ի վեր Լիբանանցիները Թուրքերու եւ իսլամներու ճնշումներէն ազատել կ'ուզենք։

(4) («Միւլքիէթ»)

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ, ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.— վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ

կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՍՍՕ, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին.

կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. վարոյեանի բնակարանը:

կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք).— վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին.

կը խօսի՝ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին.

կը խօսի՝ Ընկ. ՕՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ.— վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Խանասորի արշաւանքին առթիւ

Հ. Յ. Դ. Ռազմիկ խումբին կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Առնուվիլի զօրանոցին մօտիկ անտառին մէջ:

կը խօսի՝ Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

գեղարուեստական բաժին: ձոխ պիւֆէ.

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի կողմէ, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն Հայ Ակումբին մէջ. կը խօսի Տօքթ. ՔԻԹԻՒՔԵԱՆ. Նիւթ՝ «Ստամոքսի հիւանդութիւններ»: կը հրաւիրուի Ալֆորվիլի հայ հասարակութիւնը.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

կը խօսի՝ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. միութեան կողմէ

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Սոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «...ՓԱՇԱՆ»

Տոմսերու գին 5 ֆրանք

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ փարիզի 80 սկաուտներուն: Այս կիրակի ժամը 2ին Stade Virabianի մէջ St. Antoine.

կը Նախագահէ՝ ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Place d'Aixէն առնել 27 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն. Մուտքը ազատ է

կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջանի հայրենակիցները.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՍԻՓԱՆ երկսեռ երգչախումբի կողմէ, այս կիրակի ժամը 3ին, Salle Mutualitéի սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor, Métro Mobert Mutualité. կը խօսի՝ Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, Ադամեանի մասին:

խմբերգ, մեներգ, նուագ, եւայլն. Տախքերու մասնակցութեան համար՝ կը գանձուի 2 ֆրանք.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիւրինի Հայր. միութեան կողմէ: Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ-Զոլայի շքեղ սրահին մէջ:

Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ կը ներկայացուի

ՇԻԼԼԷՐԻ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ

Միջնարարներուն Լիոնահայ Նուագախումբը կը նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ՝ ղեկավարութեամբ երաժիշտ Պ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ:

տոմսակները կը ծախուին Թիրեաքեանի, Նիկողոսեանի ճաշարանները, յանձնախումբի անդամներուն մօտ եւ հանդէսին օրը կիշէն.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Զաւարեան Ակումբին մէջ: Զեկոյց պատգամաւորի:

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է.

ԼԻՈՆԻ կուկունեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Նիկողոսեանի ճաշարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է. Օրակարգ՝ պատգամաւորի ընտրութիւն:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕԻ (Մարսէյլ) Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Միութեան Գրադարանին մէջ. կարեւոր օրակարգ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէսին, Ս. Թ.— 35:

Քուրպըվուա, Յ. Թ.— 10.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անդամները բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին իր հաւաքատեղիին մէջ, Bar de la Poste, 2 rue Colbert.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. խաչի մասնաճիւղը Օգոստ. 17էն սկսեալ բացած է հայերէնի դասընթացք մը ձրի, վեց տարեկանէն վեր տղոց համար, շաբաթը չորս օր հինգական ժամ: 9—11 եւ 2—5: փափաքողներու կը տրուի ջութակի եւ մանտոլինի դասեր փոքրիկ վճարումով.

ՏԱՐՕՆ-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 2ին, 241 Rue J. J. Rousseau, *Իսի լէ Մուլինօ.*

Այրի Տիկին Նոյեմզար Համբարձումեան, Այրի Տիկ. Աղաւնի Սամուէլեան, ինչպէս նաեւ Սամուէլեան եւ Համբարձումեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՄԻՔԱՅԷԼ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ,

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն խօսրով էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Տադիկ: Իզմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն.

կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը: Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»: Իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, (Maroc).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

47.— Ի՞ՆՉՊԷՍ ԾԱՆՕԹԱՑԱՅ ՆԱՄԸՔ ՔԷՄԱԼԻ ՀԵՏ

Փարիզ մեկնելէս 25 օր առաջ, Կիպրոսէն ստացայ Քէմալ պէյի մէկ գիրքը, «Թախրիպը Խարապաթ» (Քանդենք Գինետունները): Շատ կը հպարտանայի եւ կ'ուրախանայի ստանալով Քէմալ պէյի նուէրները, իր ձեռագիր ձօնով ու ստորագրութիւնով: Այս գիրքը քննադատական մըն էր Զիա փաշայի «Խարապաթ» (Գինետուններ) գիրքին մասին: Օրինակեցի եւ յանձնեցի «Խարապաթ»ի հեղինակին, որ տակաւին փաշա չէր:

Այդ շրջանին Զիա պէյ կը բնակէր Պէշիկթաշ, Եըլտըզի պողոտային վրայ: Գրքին քանի մը էջը կարդաց, նիւթը հասկցաւ եւ անտարբերութեամբ ըսաւ.

—Կը տեսնեմ, որ Քէմալ պէյ բարկացեր է ինծի և բարկութիւնը այս ձեւով է յայտներ: Ապահովաբար սրդողած է, երբ տեսած է որ «Խարապաթ» գրքիս մէջ չեմ խօսած իր անձին ու գործերուն մասին: Անարդար է: «Խարապաթ»ի մէջ խօսած եմ միայն բանաստեղծներու եւ անոնց ստեղծագործութեանց մասին: Քաղաքակրթական գործերու մասին չեմ խօսած: Քէմալ պէյի բոլոր բանաստեղծութիւնները չեմ կրցած գտնել, փոքրիկ մաս մը միայն կարդացեր եմ. այդ մասին ալ խօսած եմ «Խարապաթ»ի մէջ: Աննման գրող մըն է, որոշ է: Սակայն չէի գիտեր թէ բանաստեղծ մըն է: Եթէ բանաստեղծութիւն ալ գրած էր, ինծի պէտք էր ցոյց տար:

Զիա պէյ «Թախրիպը Խարապաթ»ի յարձակման խստութիւնը կը թուէր թէ մոռցած է, բայց ազդեցութիւնը որոշ էր որ չէր կրնար ծածկել: Այդ ազդեցութեան տակ, աւելցուց.

— Փարիզ պիտի երթաք, ամէն բանէ առաջ կը յանձնարարեմ որ ուսումնասիրէք ֆրանսական գրականութիւնը: Որպէս զի կատարելապէս տիրանաք լեզուին, եւ ծայր աստիճան յատակ գրէք՝ բոլորին հասկնալու չափ, պէտք է որ խորապէս ուսումնասիրէք եւ մարսէք ֆրանսական գրականութիւնը: Քէմալ պէյի բոլոր այն գեղեցիկ գրուածքները, զորս կարդացեր ու սիրեր էք, ֆրանսացի գրողներու գործերէն քաղուած են, աւելի ճիշդը՝ բառացի թարգմանուած են: Նամըք Քէմալ պէյ լաւ թարգմանիչ մըն է:

Հրաժեշտ առի Զիա պէյէն: 12 օր յետոյ ստացայ Քէմալ պէյի մէկ գործը, «Սագընամէ» (բաժակածառ), որ կը բովանդակէր 49 քերթուած, եւ կը հաստատէր հեղինակին կարողութիւնը արձակ եւ չափածոյ գրականութեան մէջ:

Քէմալ պէյ կը կարծէր թէ Զիա պէյ իր «Խարապաթ»ը լեցուցեր էր գինետուներու յատուկ տաղերով ու երգերով, զորս կը համարէր երիտասարդութեան համար վնասակար եւ առողջ ու ճշմարիտ գրականութեան հակառակ: Այդ պատճառով «Թախրիպը Խարապաթ»ը գրեր եւ քննադատեր էր, սակայն աչա իր թշնամիին կը յանձնէր «Սագընամէ» մը, գինետուներու յատուկ «քոս-քոճաման» գիներգութիւն մը, ինչ որ հաճելի չթուեցաւ ինծի: Այդ գիներգութիւնը յանձնեցի Զիա պէյի, արժանք-զարմանքի եկաւ, բայց երբեք չարտայայտեց այն քննադատութիւնը որմէ վախ ունէի:

48.— ՊՈԼՍԷՆ ՓԱՐԻԶ, ՓԱՐԻԶԷՆ ՊՈԼԻՍ

Հրաժեշտ առի Զիա պէյէն: Երեք օր յետոյ հեռացանք Պոլիսէն եւ մէկ շաբաթէն հասանք Փարիզ: Ափսո՜ս, որ շուտով ծագեցաւ Հերսէքի, Գարատաղի եւ Սերպիոյ ապստամբութիւնը, եւ պատերազմ ծագելու հաւանականութիւն կենալով՝ բոլորս ալ Պոլիս դառնալու ստիպուեցանք: Հայրս ծեր բացած էր, տառապանքները զօրս կրած էր, աշխատելու ուժ չէին վրան, այնպէս որ հանգստեան կոչուած էր: Անկարելի էր մեր օրերու ծախքերը հոգալ իր դոյզն թոշակով: Անհրաժեշտ էր այլեւս, որ խատէի եւ նեցուկ հանդիսանայի իրեն: Այդ նպատակով, 450 դրշ. կանով ստանձնեցի պաշտօն մը հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան թարգմանչական գրասենեակին մէջ: Այդ շրջանին, Թոփ գափուի կայքը խրուաբանական դասընթացք մը բացուած էր: Նոյն ատեն սկսայ ծախել այդ դասընթացքներուն:

Մ'ակուսա բերդին աքսորականը, Նամըք Քէմալ պէյ 15 օրը անգամ ընդարձակ նամակ մը կը գրէր ինծի, եւ Հերսէքի, Գարատաղի, Սերպիոյ, Պուլկարիոյ շարժումներուն առթիւ Պիզմարքի, կոմս Անտրաշիի, Կորչաքոֆի զանազան քաղաքական տեսակէտներուն մասին իր կարծիքը յայտնէր ինծի՝ առանց ծուլանալու: Եւ երբեւ եզրակացութիւն այդ իր հրդամթիւններուն, կը գրէր. «Քանի որ է Պիզմարք, անկարելի է թէ բանական ճշգրտութեամբ որոշել վախճանը, կամ հետեւանքը, դաւերը քաղաքականութենէն»:

49.— ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՄՏԱՅ

Մայր աստիճան զգուանք կը զգայի պաշտօնական ծառայութենէն: Արդէն առած ամսականս ալ չէր բաւեր ինծի: Հրաժարեցայ յետոյ հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան թարգմանչական դիւանէն, սկսայ տարակել «Խիլաֆայի Էֆքեար» օրաթերթը:

Գրեթէ ամէն օր անպայման տեսս մը կը գրէի ոստիկանութեան ուզելով լուծել վրէժը այն ծանր ազդեցութեան, զոր վրաս թողած էր բանտարկութեան ժամանակ ինծի ցոյց տրուած ընթացքը: Սուլթան մուտի գաչկալութենէն յետոյ, երկրին մէջ ազատութեան փոքրիկներ կը տեսնուէին:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
22 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1653 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՀՐԱԲՈՒԽԸ

Աւելի քան քսան տարի բրիտանական կառավարութիւնը զբաղեցնելէ, աքսորուելէ եւ բանտարկուելէ յետոյ, Կանտի արդէն դարձած է կեդրոնական դէմք, հաւասարէ հաւասար բանակցելու ատրիճան:

Դեռ անցեալ տարի էր որ բանտէն ելաւ, միշտ պատրաստ շարունակելու «աններդանդութեան պատերազմը»: Ոչինչ պակսած էր իր հմայքէն, ինչպէս իր կորովէն: Եւ Հնդկաստանի փոխարքան «բարւոք համարեց» նորէն սիրաշահիլ, դէմ դիմաց խօսիլ ու ելք մը գտնել:

Այսպէս եղած է միշտ բրիտանական աշխարհակալութիւնը: կոպտօրէն կը լքէ. քուրջի մը պէս մէկդի կը նետէ բարեկամը: Իսկ թշնամին սիրաշահելու, զայն անփնաս դարձնելու համար կը դառնայ խոնարհամիտ, զիջող, բարեացակամ: Կանտիէն առաջ, աքսորական եւ հալածական Զաղլուլ փաշան էր որ անցաւ նոյն ճամբէն, Եգիպտոսի դէպքերուն առթիւ:

Բրիտանական աշխարհակալութեան համար «աւազակապետ» մըն էր Մ. Քէմալն ալ: Եւ պաշտօնապէս արտասանուեցաւ այս բառը, Խորհրդարանին մէջ: Բայց ահա, ոչ միայն ծովակալներ ու զօրավարներ կ'երթեւեկեն Լոնտոնէն Էնկիւրի, այլ եւ իշխանազուն մը, դեռ վերջերս, պատիւ համարեց ճաշել եւ լուսանկարուիլ «աւազակապետ»ին հետ...

×

Հնդիկ փիլիսոփան չլքեց իր ժողովուրդին դատը: Համայնավար թերթերն ու ճառախօսներ ի զուր կը մեղադրեն զայն իբրեւ «դաւաճան:»

Զարին չարով չդիմադրելու աւետարանը ափին մէջ ունենալով հանդերձ, հնդիկ փիլիսոփան կը շարունակէ պայքարը նոյնքան ուժգնութեամբ եւ յարատեւութեամբ, որքան կարելի չէր եթէ բուռն ապստամբութիւն մը սարքէր Հնդկաստանը: Կրաւորական դիմադրութիւնը կամ աններդանդութեան պատերազմը արդէն շարժման մէջ դրած է միլիոններ: Խուլ, ստորերկրեայ որոտում մըն է որ կը ծաւալի այդ անսահման երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Եւ Լոնտոնը իրապէս կ'ըմբռնէր վտանգը, երբ աճապարեց սահմանադրութեան ծրագիր մը պատրաստել Հնդկաստանի համար, ու սարքել «Կլոր Սեղան»ի խորհրդաժողովը: (Խորհրդակցութիւն հաւասարէ հաւասար):

Կանտի հաւանեցաւ առժամապէս դադրեցնել պայքարը, եւ մասնակցիլ սարքուած ժողովին: Նոյնիսկ պատրաստած էր իր ինքնատիպ հագուստ-կապուստը, որ կը մնար անփոփոխ:

Եւ սակայն, Հնդկաստանի ոստիկանութիւնը կարգ մը բռնութիւններ գործադրած ըլլալով, ըմբոստ փիլիսոփան բռնաբարուած հռչակեց դաշինքը, եւ հիմա կը մերժէ Լոնտոնի հրաւէրը: Ու ոչ միայն կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ, այլեւ նոր ամբաստանութիւններ կը հրատարակէ, ապարէզ կարդալով նոր փոխարքային: (Տես Վերջին Ժամ):

Անշուշտ Լոնտոնի մէջ հաճութեամբ չեն դիտեր այս անակնկալը, որ կը սպառնայ խանգարել ծրագրուած ժողովը: Մանաւանդ որ Կանտիի հեղինակութիւնը աւելի բարձրացած է այժմ, շնորհիւ համահնդկական ընդհ. ժողովին:

Ինչպէս կ'երեւայ, այդ ժողովին մէջ տրուած են շատ վճռական որոշումներ, եւ բրիտանական կառավարութիւնը տակաւին չէ կրցած հասկնալ ամբողջ գաղտնիքը: Ճշդուած է նոյն իսկ անկախ Հնդկաստանի ազգային դրօշը:

Տասը տարի առաջ, ծրագրուած էր եռագոյն դրօշ մը,— կարմիրը՝ Հնդիկներուն համար, ճերմակը՝ փոքրամասնութեանց համար եւ կանանչը՝ Իսլամներուն համար: Այս անգամ բոլորովին փոխած են:

Վերջին լուրերու համաձայն, Հնդկաստանի փոխարքան նոր փորձ մը պիտի կատարէ, Կանտին համոզելու, կամ անոր հետ չափուելու համար:

Անշուշտ կացութիւնը կը բարդանայ, եթէ Կանտի տեղի չտայ:

Լոնտոն իր յոյսը դրած է հնդիկ իշխաններուն վրայ, որոնք իրենց շահերուն բերումով, հակառակ են ազգային պահանջներուն: Եւ մէկ ալ՝ Հնդկաստանի Իսլամներուն վրայ, որոնք փոքրամասնութիւն ըլլալով (70 միլիոն), կը վախնան թէ պիտի կլանուին հնդկական ծովուն մէջ,

Այսպէս կամ այնպէս, հրաբուխի վրայ է նստած Հնդկաստանը, ուրիշ խօսքով՝ բրիտանական աշխարհակալութիւնը: Թէեւ աշխատաւորական, բայց Մաքտօնըլտը աւելի հաշտաբար չի կրնար ըլլալ քան Պոլտուինը: 1924ին, իր առաջին իշխանութեան օրով, Մաքտօնըլտն էր որ խիստ ազդարարութիւն մը ուղղեց Հնդկաստանի ապստամբներուն:

Երէկուան եւ այսօրուան մէջ տարբերութիւնը այն է, որ մինչ պահպանողականները քարացած, ամուր կառչած են իրենց աւանդութեանց, նոր ուժերը կ'ըմբռնեն կացութեան ծանրութիւնը: Գիտե՛ն որ, կարելի չէ սնամէջ բանաձեւերով ճնշել ու կառավարել ժողովուրդները:

Արթնցա՛ծ է բովանդակ Արեւելքը: Տեղ մը բուռն միջոցներով, ուրիշ տեղ՝ աններդանդութեամբ կամ կրաւորական դիմադրութեամբ, բոլորը կը ձգտին միեւնոյն նպատակին — թօթուել օտար լուծը եւ տէր դառնալ իրենց ճակատագրին:

Շ.

70 ՈՐԲԵՐ ԵՒՍ ԿՈՒԳԱՆ

Սելանիկէն 40 չափահաս որբեր «Աէթօս» շոգենաւով Ֆրանսա ղրկուած են օգոստոս 15ին: Այս որբերուն 23ը առնուած են Տրամայի շրջանէն, իսկ 17ը՝ Սէրէզի գիւղերէն: Պիրէոնի մէջ ասոնց պիտի ընկերակցին 30 ուրիշ որբեր եւս եւ բոլորը մէկ Ֆրանսայի մէջ պիտի յանձնուին ագարակները, հոն աշխատելու համար:

Ըստ պայմանագրութեան, որբերուն, բացի սնունդէ եւ բնակարանէ, պիտի տրուի 150ական ֆրանք ամսական եւ չորս ամիս յետոյ, իրենց ամսաթոշակներուն 100ին 10ը վար պիտի դրուի, ճանապարհի եւ այլ ծախսերուն համար:

Որբերու փոխադրութիւնը կը կատարէ Բարեգործականը:

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ատրպատականի Առաջնորդ Ներսէս արք. որ Թեհրան հրաւիրուած էր երեք աշխարհականներու հետ, վերադարձած է Թաւրիզ: Առաջնորդը սիրալիր ընդունելութիւն գտած է պալատական նախարար Թիմուրթաշի եւ միւս նախարարներուն կողմէ, որոնք ուշադրութեամբ լսած են իր բաղձանքները:

10,000 ՇՐՋԻԿՆԵՐ ԴԷՊԻ ՌՈՒՍԻԱ

Ամառը ամենէն բանուկ եղանակն է պտոյտի՝ դէպի խորհրդային արքայութիւն: Մոսկուայի կեդրոնական պանդոկները կը լեցուին անգլիախօս շրջիկներով: Առաջին տեղը կը բռնեն Ամերիկացիները: Անցեալ տարի 5000 շրջիկներ կը համրէին, իսկ այս տարի կրկինը կը սպասուի: Մինչեւ 20000ի յոյս կար, բայց տնտեսական տագնապը լուրջ արգելք մը կը կազմէ:

Շրջիկները երեք մասի կը բաժնուին: կան ուսանողները, ուսուցիչները, մտաւորականները, ազատ ասպարէզներու հետեւող այրեր եւ կիներ: Յետոյ կուգան ռուսածին օտարականներ, վերջապէս կան բուն շրջիկները, որոնք նորութիւն եւ զուարճութիւն կը փնտռեն:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Համաձայն վերջին պաշտօնական տեղեկագրին, 1931 օգոստոս 10ին Անգլիոյ գործազուրկներուն թիւն էր 2,714.360: Բացարձակապէս անգործ են 1,916,813 հոգի, առժամապէս՝ 686,688, իսկ պատահական գործեր ունին 110,860 հոգի:

Այս թիւը անցեալ տարուան վրայ կը ցուցնէ 663.622 յաւելում:

Անգործներուն 1.456,390ը այրեր են, 58,686ը պատանիներ, 483,750ը կիներ, 451,910ը աղջիկներ:

ԿԻՆ ՄԸ ԻՆԿԱՒ ՕԴԱՆԱՒԷՆ

Նախընթաց օրուան փոթորիկին հետեւանքով, օդանաւի արկած մը եւս պատահեցաւ Լանի մէջ: Օդանաւորդ մը կը մաքառէր մրրիկին դէմ, որ վերիվայր շրջած էր օդանաւը: Իրեն ընկերացող տիկինը —ազգականուհի մը— փորձեց վար իջնել անկարգելով: Գործիքը բացուեցաւ յանկարծ եւ կինը 800 մեդր քաշքշուելով, նետուեցաւ ծառի մը վրայ: Գանկը ջախջախուած ըլլալով, մահը վայրկենական եղաւ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԸ

Հինգշաբթի կէսօրէն յետոյ Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ, Լեւոն անուն հայ որբ մը երբ հեծանիւով կ'անցնէր, գետին փռուեցաւ սուրացող ինքնաշարժի մը ընդհարումէն: Գանկը ճեղքուած ըլլալով, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: Խօսելու կարողութիւնը կորսնցուցած էր, իսկ ողջ կամ մեռած ըլլալու մասին լուր չունինք տակաւին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՆՏԻ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ

Հնդիկ փիլիսոփան, որ մերժեց մասնակցիլ Լոնտոնի խորհրդաժողովին, երկար ամբաստանագիր մը յանձնեց մամուլին, բրիտանական կառավարութեան դէմ:

«Աններդանդութեան» պատերազմին հրամանատարը կը մեղադրէ թէ Հնդկաստանի փոխարքան խախտած է Տելհիի դաշինքը, թէ բազմաթիւ այրեր եւ կիներ խոշտանգուած են ոստիկանութեան կողմէ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ չարչարանքները հրամայուած են հարկահաւաքներուն կողմէ, կառավարութեան մեղսակցութեամբ: Հարկահաւաք մը, ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ պիծակներով լեցուն սենեակ մը թխած է վեց «կարմիր շապիկաւորներ», որոնք կը մերժէին վճարել տուրքերը: Խեղճ մարդիկը չարաչար խայթուելով, ստիպուեցան հրամայել իրենց կիներուն որ վճարեն տուրքերը: Ուրիշ վայրի մը մէջ կամաւորներ խաշեցան արեւին տակ եւ ծեծ կերան: Վերջապէս, կամաւոր մը մերժած ըլլալով յայտնել համահնդկական ժողովին գաղտնիքները, ծառի մը կապուեցաւ հրավառ արեւուն տակ:

Անգլիական թերթերը կ'ըսեն թէ՝ այս ծանրակշիռ ամբաստանագրին հրատարակութենէն յետոյ, անիմաստ է սպասել որ Կանտի Լոնտոն գայ եւ մասնակցի խորհրդաժողովին,

⁂ Հնդկաստանի փոխարքան որոշած է վերջին փորձ մը կատարել եւ համոզել Կանտին, միեւնոյն ատեն կէտ առ կէտ մերժելով անոր ամբաստանագիրը:

Պաղեստինը զարգացնելու համար

Համաձայն Սիոնական վերջին համագումարի որոշման, վարչական խորհուրդը որոշեց Ամերիկա ղրկել պատգամաւորութիւն մը, առաջնորդութեամբ իր նախագահին, խոշոր դրամագլուխ մը հաւաքելու եւ հողերու գնման ու զարգացման յատկացնելու համար:

Աւելորդ է ըսել թէ՝ այս ձեռնարկը նոր զարկ պիտի տայ Հրեաներու տեղաւորման՝ Պաղեստինի մէջ:

Կառավարը Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մարզպանութիւնը, առանձին հրամանագրով մը արգիլեց հովանաւորեալ երկիրներ մուտքը՝ իտալերէն «Իլ Նիոնէ Սարտ» եւ Փարիզ հրատարակուող «Թաս Պրայի» համայնավար թերթերու:

Անցեալ շաբթու, Պէյրութի եւ Ճիւնիի միջեւ հեռագրական թելերու վրայ կախուած համայնավարական դրօշակներ տեսնուելով, իսկոյն վար առնուեցան :

Հակառակ Ընդհ. Ապահովութեան կողմէ համայնավարներու հանդէպ ցոյց տուած զօրաւոր դիրքին, այս վերջիններուն գործունէութիւնը չի թուլնար:

Աքքարի գիւղերէն Ռաապի, Մոպրէյճի, Պէյտոյի եւ Այն Եազուպի մէջ գրաւուած են յեղափոխական թռուցիկներ:

Համայնավարները կը հրաւիրէին ժողովուրդը խորհրդային վարչաձեւը ընդունիլ եւ ըմբոստանալ հանրային իշխանութիւններուն եւ դրամատէրներուն դէմ:

Գործազրկութիւնը կ'աւելնայ Գերմանիոյ մէջ

Չորս ամիս նուազման նշաններ ցուցնելէ յետոյ, գործազրկութիւնը աւելնալ սկսաւ Գերմանիոյ մէջ: Յունիսի վերջերը անգործներուն թիւն էր 3,960,000: Յուլիս 31ին բարձրացած էր 3,980,000ի: Գործազրկութեան մէկ պատճառը այն է որ թուլութիւն կը տիրէ շէնքերու շինութեանց ասպարէզին մէջ:

Միւս կողմէ, ճարտարագործական շատ մը մեծ հաստատութիւններ կը պատրաստուին արձակել բանուորները: Միայն Տիւսէլտորֆի մէջ մեծ հաստատութիւն մը մօտերս պիտի ճամբէ 1300 բանուորներ: Խոշոր հանք մը սեպտեմբերին պիտի փակուի, եւայլն:

⁂ Պերլինի մէջ մտահոգութիւն պատճառեց այն լուրը թէ Անգլիա կը խորհի 10 առ հարիւր աւելցնել մաքսատուրքը, ելմտացոյցին բացը գոցելու համար: Վախ կայ որ այդպիսի յաւելում մը ծանր վնաս հասցնէ գերմանական արտածման, սաստկացնելով տնտեսական տագնապը եւ գործազրկութիւնը:

Ֆրանսեւռուս դաշինք ?

Երէկ ծանուցած էինք թէ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի մէջ, առեւտրական համաձայնութենէն զատ, չէզոքութեան դաշնագիր մը կնքելու համար Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ:

Վերջին լուրի մը համաձայն, Փարիզի խորհրդային դեսպանը անցեալ շաբթու Մոսկուա հաղորդած է առաջադրուած դաշնագրին նախագիծը: Խորհրդային շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ դաշնագիրը ո՛րեւէ ակնարկ չպիտի պարունակէ Լեհաստանի արեւմտեան սահմաններու մասին և անոնց հանդէպ երաշխաւորութիւն չպիտի ստանձնէ: Ռուսիոյ արտաքին գործավարը օրը օրին տեղեկութիւններ տուած է Գերմանիոյ, կատարուած բանակցութեանց մասին: Յայտնի չէ թէ երբ պիտի ստորագրուի համաձայնութիւնը, եթէ գոյանայ: Խորհրդային շրջանակները գաղտնի կը պահեն ամէն բան:

ՊԷՏՔ Է ԵՐԹԱՆ...

ԻՆՉՄԷ ՀԵՌՈՒ, ԱՅՆՔԱՆ ԼԱՒ (?)

[Note: the second headline reads "ԻՆՉՄԷ ՀԵՌՈՒ, ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄՕՏ"]

Դամասկոսի «Էլիֆպա» թերթին խմբագիրներէն Պ. Օմար Թըպնի, Հայաստանի ներգաղթի լուրին առթիւ կը գրէ (11 օգոստ).

— Այս լուրը պէտք է շատ գոհ ձգէ Հայերը: Հեռաւոր հայրենիքէ մը եկած հիւրերը, իսկապէս գոհունակութիւն կը պատճառէ մարդուն: Եւ քանի որ հոն իրենց հող եւ գործ պիտի տրուի եւ ամէն հանգիստ պիտի ապահովուի, պէտք է երթան:

Հայերը կրնա՞ն գոհ մնալ հոս տեղացի ժողովուրդէն բռնութեամբ առնուած հողերու իրենց տրուելէն: Եւ, եթէ ժամանակը փոխուի, Հայերը կրնա՞ն վստահ ըլլալ որ այս բռնութեամբ առնուած հողերը իրենց պիտի ըլլայ միշտ:

Հոգատարութիւնը Հայերը իբրեւ խաղալիք կը գործածէ:

Հայ կուսակցութիւնները կ'ըսեն թէ անկախութիւն եւ ազատութիւն կ'ուզեն. շատ լաւ, ահա՛ իրենց հայրենիքը զիրենք կը կանչէ, թող հրամմեն. եթէ չերթան, կը նշանակէ ուրեմն որ անկեղծ չեն իրենց արտայայտութեանց մէջ:

Մենք կը քաջալերենք Հայերը, եւ կը սիրենք անոնց յառաջդիմութիւնը, բայց ոչ թէ մեր հայրենիքին մէջ, այլ իրենց հայրենիքի մէջ: Աստուծմէ կը խնդրենք որ երջանիկ ընէ Հայերը, սակայն մեզմէ հեռու... եւ իրենց հայրենիքի ծառայութեանց մէջ յաջողութիւն գտնեն:

Եթէ անոնք կարգ մը արեւելեան ժողովուրդներէ վրէժ լուծել, ուզեն, աւելի կը յաջողին իրենց այդ զգացումներուն մէջ երբ իրենց բուն հայրենիքին մէջ ըլլան:

ԲԱԶՄԱԿՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Պարսկաստանի խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկած է, որով կիներուն ալ իրաւունք կը տրուի ամուսնալուծում պահանջելու: (Մինչեւ հիմա այդ իրաւունքը կը վայելէին միայն այրերը): Միեւնոյն ատեն, ամուսնութեան տարիքը 14էն 18ի բարձրացած է այրերուն, եւ 9էն 15ի՝ կիներուն համար: Նոր օրէնքով, բազմակնութիւնը պիտի շարունակուի: Բայց մամուլը կը պահանջէ որ գոնէ զեղչուի իւրաքանչիւր էրիկ մարդու տրուած կիներուն թիւը:

ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ամերիկեան շրջանակներու մէջ ակներեւ չկամութիւն մը կը տիրէ, պատերազմական պարտքերու վերաքննութեան հարցին առթիւ, որ հրապարակ դրուած է նորէն: Պաշտօնապէս հերքուեցաւ այն լուրը թէ Մ. Նահանգները պիտի զեղչեն պատերազմական պարտքերը եւ հատուցումները, արտաքին նախարարին նախարին վերադարձէն յետոյ:

Իսկ Լոնտոնի մէջ կը կարծուի թէ՝ բրիտանական դրամատան տնօրէնը Ամերիկա գացած ատեն, պիտի յաջողի համոզել եւ ընդունիլ տալ պարտքերու վերաքննութեան խնդիրը:

Միւս կողմէ ծերակուտական Պորահ որ կը սիրէ միշտ աղմուկ հանել, կը պահանջէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը: «Մինչեւ որ Եւրոպա չազատագրուի հաշտութեան դաշնագիրներու գերութենէն եւ անոնց պարտադրած սպառազինութիւններէն, անօգուտ է պատերազմական պարտքերու ջնջում առաջարկել»:

ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՀՍԿԵՆ

Հինգշաբթի գիշեր ոստիկանները շրջան մը կատարելով Անիէռի եւ Լըվալուայի մէջ, քննութենէ անցուցին 150 հոգի: Ձերբակալուեցան 25 հոգի, կանոնաւոր թուղթեր չունենալով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Այն դժնդակ հեռանկարը, զոր փորձեցինք պարզել նախորդ յօդուածով, վերջին շաբթուան ընթացքին, սկսած յուլիս 30էն, երեւան բերաւ կենդանութեան նոր նշաններ։ Գլխաւոր դերակատարներն են Նախագահ Հուվըր, աշխատանքի Նախարար Տօք եւ Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան Նախագահ Կրին։ Երեքն ալ կը զգան ելեկտրականացած մթնոլորտին անխուսափելի հեռանկարը փոթորիկը եւ կը խորհին հակազդելու միջոցներու մասին։

Նախագահ Հուվըր կը շարունակէ մնալ զգոյշ եւ վերապահ։ Ան խորհրդակցութեան կը կանչէ Ամերիկեան Կարմիր Խաչին ատենապետը, կը յուզէ յառաջիկայ ձմեռ գործազուրկներուն օգնելու կարելիութեանց հարցը եւ կը համաձայնի անոր հետ որ՝ գործազուրկներուն օգնութեան հասնելու ձեռնարկի կազմակերպութեան մէջ մեծ դեր մը չի կրնար կատարել ու մանաւանդ մեծ յանձնառութեան մը տակ չի կրնար մտնել Ա. Կ. Խաչը, քանի որ անոր նպատակն է օգնել անոնց՝ որ պատուհասուած են բնութեան գործած աւերներէն,— հրդեհ, հեղեղում, երաշտ եւայլն։ Ըստ երեւոյթին երկուքին համար ալ հաճելի կուգայ մոռացումը պատերազմին, որմէ աղէտեալներուն օգնելու պարտականութիւնն ալ ունի Ա. Կ. Խաչը եւ որ «աստուածային» պատուհասներու շարքէն դուրս կը մնայ։ Տողերու տակէն միայն կարելի է կարդալ, որ Ա. Կ. Խաչի ատենապետը յանձն առած է օգնութեան գործը կազմակերպել միայն այն փոքր վայրերուն մէջ, ուր բարեսիրական ուրիշ ընկերակցութիւն չկայ։

Այս մեծ Հանրապետութեան Նախագահը հակառակ է, նաեւ գործազրկութեան դէմ պետական ապահովագրութեան դրութիւնը որդեգրելուն, քանի որ այս դրութեան հիմնական թերութիւնները երեւան եկած են Գերմանիոյ, մանաւանդ Անգլիոյ օրինակներէն։ Մարդ արարածը, հարկաւ երբ առողջ է, ոչ *միայն* ապրելու, *այլ եւ* աշխատելու *պահանջն ունի։ Այս տեսակէտէն* պետական ապահովագրութիւնը իմաստ կ'ունենայ այն ատեն միայն, երբ առողջ քաղաքացիին *համար* աշխատանք ապահովէ։ Չենք կրնար ըսել որ Նախագահ Հուվըր այս ըմբռնումով հակառակ է գործազրկութեան դէմ պետական ապահովագրութեան, քանի որ այս մասին որեւէ բացատրութիւն չկայ։ Անշուշտ ան ունի իր պատճառները, որոնց յայտնի չըլլալը հիմք չի կրնար ծառայել պարսաւանքի։

Ինչ որ կը փորձէ այժմ Հուվըր, ուրիշ բան չէ բայց եթէ կրկնութիւնը մինչեւ այժմ իր ըրածներուն, *այսինքն* կանոնաւորում Նպաստաբաշխութեան։

Պէտք է յիշել որ այս երկրի դաշնակցային իւրաքանչիւր միաւոր —նահանգ— ունի մէկէ աւելի ընկերակցութիւններ, որոնք սովորական ժամանակ մէկ մէկ բարեսիրական հիմնարկութիւններ են, բայց այսպիսի տագնապի շրջաններուն իրենց գործունէութիւնը կը տարածեն նաեւ գործազրկութենէ ազդուածներու վրայ։

Նախագահ Հուվըր անկէ առաջ փորձեց կապ մը հաստատել զանազան նահանգներու մէջ աշխատող այս կարգի ընկերակցութիւններու միջեւ։ Այս նպատակով կազմուեցաւ աշխատանքի նախարարութեան կից յանձնախումբ *մը, որուն գործը* վիճակագրական տեղեկութիւններ հաւաքել է եւ նահանգներու բարեսիրական ընկերակցութեանց կեդրոններուն շրջաբերականներ ղրկել։ Այս կողմ չանցաւ։ Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ ապակեդրոնացած այս մեծ երկրին մէջ։

Պէտք է նկատի առնել նաեւ այն որ անցած տարի, Նիւ Եորք Նահանգի կառավարիչին հրաւէրով, Արեւելքի Նահանգներու կառավարիչները հաւաքուեցան եւ խորհրդակցեցան գործազրկութեան դէմ պայքարելու միջոցներու մասին։ Երբ նման խորհրդակցութիւններ հնարաւոր են ամէն ատեն՝ իրարու մօտիկ եւ նման պայմաններ ունեցող նահանգներու վարիչներուն միջեւ, երկրին գրեթէ մէկ ծայրը ինկած մայրաքաղաքին մէջ կազմուած յանձնախումբէ մը կարելի չէ շատ արդիւնք սպասել, կենդանի գործի տեսակէտէն։

Հուվըր հաստատած էր նաեւ գործ հայթայթող դաշնակցային մարմին մը, նոյնպէս կից Աշխատանքի Նախարարութեան։ Այս պարագան որ օգոստոս 2ին աշխատանքի Նախարար Տօքի հետ ունեցած իր խորհրդակցութեան միջոցին՝ նախագահը կը խօսի ի միջի այլոց այդ մարմնի վերակազմութեան անհրաժեշտութեան մասին, ցոյց կուտայ թէ ո՛ր աստիճան արդարացուցած է ան իր գոյութիւնը։

Մինչ Նախագահը կը դառնար այսպէս նոյն շրջանակին բոլորտիքը, ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ այս մարզին մէջ Հուվըրի գլխաւոր գործակիցը, աշխատանքի նախարար Տօք, որ ամբողջ երկրին մէջ աշխատանքի տեւողութիւնը կրճատելու ծրագիրը պաշտպանեց։

Նկատի ունենալով Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան անդամներուն եւ իրենց պետ-նախագահին իրական յարաբերութիւնները, պէտք է ենթադրել որ Տօքի այս ելոյթը որոշ չափով կ'արտայայտէ նաեւ ժողովրդի նոր տրամադրութիւնները։ Այս ենթադրութիւնը կը զօրանայ անով որ, հակառակ անցնող քանի մը օրերուն եւ այդ միջոցին երկու պետական անձերու հանդիպումին ու խորհրդակցութեան, Նախագահը որեւէ կերպով դէմ չարտայայտուեցաւ աշխատանքի նախարարին միտքերուն, մանաւանդ որ անոնք հիմնովին կը հակասեն հրապարակաւ իր հետեւած քաղաքականութեան։

Աւելի ուշագրաւն այն է որ աշխատանքի նախարարին պարզած ծրագիրը չի սահմանափակուիր միայն բանուոր դասակարգի աշխատանքի օրերն ու ժամերը կրճատելու առաջադրութեամբ, այլ կը տարածուի նաեւ գրասենեկային աշխատանք կատարողներու եւ պետական պաշտօնէութեան, ուրիշ խօսքով ո՛չ միայն բազուկի, այլեւ մտքի աշխատաւորներուն վրայ։

«Յառաջ»ի ընթերցողները գիտեն որ այս հիմնական պահանջը քանի մը ամիս առաջ հրապարակ դրած ու պաշտպանած էր Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան նախագահ Կրին, որ կը թուի թէ իր փաստերով յաջողած է շահիլ Աշխատանքի քարտուղարին համամտութիւնը։

Օգտուելով գործազրկութեան հանդէպ երեւան եկած վերջին օրերու կենդանի հետաքրքրութենէն, եւ իրեն ներկայացող նոր պատեհութիւններէն, Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան նախագահը կրկին հրապարակ իջած է եւ ուժգնօրէն կը պաշտպանէ իր տեսակէտները։

Խօսելով Աշխատանքի Մէսէչուսէցի Դաշնակցութեան տարեկան ժողովին, Կրին ներկայ կացութեան իբր հիմնական դարման կը հռչակէ աշխատանքի տեւչութեան կրճատումը։ Ան կը պահանջէ որ իւրաքանչիւր մարդ աշխատի ո՛չ թէ վեց, այլ հինգ օր, շաբաթական ո՛չ թէ 45, այլ 30 ժամ։ Եթէ այս ձեւով գործի ընդունակ բոլոր մարդոց համար աշխատանք չապահովուի, ապա ամէն անձ պէտք է աշխատի շաբթուան մէջ ո՛չ թէ հինգ, այլ չորս կամ երեք օր։ Էականն այն է որ ամէն մարդու համար աշխատանք ապահովուի։

Ասոր համար անհրաժեշտ կը գտնէ Կրին, որ պետական թէ մասնաւոր արդիւնաբերութեան տէրերն ու վարիչները հիմակուընէ վստահացնեն դեռ գործ ունեցող 20 միլիոն բանուորները թէ՝ ինչ ալ պատահի, իրենք պիտի շարունակեն իրենց գործը, ինչպէս նաեւ երաշխաւորութիւն տան որ՝ ինչ ալ պատահի, վեց միլիոնի հասնող գործազուրկները շուտով պիտի ունենան իրենց աշխատանքը։ Այս կերպով նախ, գործի վրայ եղողները ապագայի նկատմամբ կասկածներ չեն ունենար ու կը ծախսեն լաւ օրերու նման, երկրորդ՝ գործազուրկները կը փրկուին ողորմութեամբ ապրելէ։

Իր այս հիմնական տեսակէտը պարզելէ յետոյ՝ Կրին կը պահանջէ որ Մ. Նահանգներու նախագահը մայրաքաղաքին մէջ գումարէ խորհրդաժողով մը, որուն մասնակցին կառավարութեան, արդիւնաբերող-դրամատէրերու եւ աշխատաւորութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ տնտեսագէտներ ու դրամատուներու վարիչներ։

Կրին կը յայտարարէ որ այս պահանջները ձեւակերպուած են կազմակերպուած աշխատաւորութեան կողմէ եւ արդիւնք են դրական տուեալներու եւ լուրջ քննութեանց։

Նման պահանջներ դրած էր Կրին անկէ քանի մը ամիս առաջ եւս, բայց այժմ իր ձայնը աւելի բարձր կը հնչէ ու աւելի հեռուները կ'արձագանգէ։

Կրկնենք անգամ մըն ալ որ Միացեալ Նահանգներու Աշխատանքի Նախարարին վերոյիշեալ յայտարարութիւնները կը ցուցնեն որոշապէս թէ՝ Կրին եւ իրեն պէս մտածողներու արդար պահանջները ի՛նչ ճամբայ կտրած են, համեմատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը։

Այս մեծ երկիրը պիտի գիտնա՞յ ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները՝ կանխելու համար մեծ փոթորիկ մը։

Այդ ցոյց պիտի տայ մօտիկ ապագան։

ԴՈԿՏ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

''ՍՄԵՆՈՎԵԽԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ,,

Յօդուածով մը ներկայացուցեր էինք Արտ. Կարինեանի գրքին— Նացիոնալիզմի «Նոր դիրքերը»— առաջին մասը, ուր ծանր քննադատութեան կ'ենթարկուէին մեր Ռամկավարները։ Երկրորդ մասին մէջ, Կարինեան կը յարձակի Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախկին «հաւատուրաց» ղեկերէն Յ. Քաջազնունիի, Գ. Չալխուշեանի, Ս. Բաղդասարեանի, եւ Ա. Ղազարեանի վրայ։ Այստեղ Կարինեան իր յարձակումը կը բաժնէ երկու մասի,— նախ կ'առնէ Քաջազնունին ու Չալխուշեանը։ Մենք ալ այդպէս կ'ընենք։

Կարինեան կը գրէ թէ դեռ 1924ին քննադատութեան ենթարկեր է Չալխուշեանի գրքոյկը,— տեսնել *իր* Հայ ազգայնականների ուղին աշխատութիւնը, տպուած Մոսկուա։ Եւ ընդունելով, որ Չալխուշեան «անհամեմատ աւելի սուր կերպով է խարազանում Դաշնակիզմի ողջ գործունէութիւնը», կարծես կը հաւատայ անոր մեղայականին ու կ'անցնի Քաջազնունիի, որ լոյս է *ընծայեր* Հայաստան եւ Թիւրքիան *խորագրով գրքոյկ մը*։

Ինչպէս կը տեսնուի, յարձակումը Քաջազնունիի դէմ կը սկսի հինէն, շատ կանուխ, եւ կը շարունակուի ամէն օր, մինչեւ հիմա։ ՅԱՌԱՋի ընթերցողները կը յիշեն այն ծանր քննադատութիւնները, որոնց ենթարկուեցաւ վերջերս այս դժբախտ ծերունին։ Հրաժարեցնելէ յետոյ զայն իր պաշտօնէն, տակաւին քանի մը օր առաջ ալ յարձակողական յօդուած մը գրեր էին Խորհ. Հայաստանի *մէջ անոր դէմ, որ գրեց թէ* Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անելիք չունի։

Ի՞նչ կը նշանակէ այս պարագան։

Ստիպուած ենք պահ մը ձգել Կարինեանի յօդուածը եւ խորհրդածել այն երեւոյթին մասին, զոր «սմենովեխականութիւն» կ'անուանեն Երեւանի քաղաքագէտները։

Քանի մը մտաւորականներ, որոնք ազգային Հանրապետութեան անկումէն յետոյ արտասահման ինկեր էին, հոգեկան տարօրինակ քայքայման մը ենթարկուեցան եւ յանկարծ ուրանալով իրենց հին երազները, այն հաւատքն ունեցան թէ «Հայաստանը կարող է ապրել միմիայն Ռուսաստանին կառչած», թէ ներկայ քաղաքական գոյավիճակը ժամանակաւոր հանգրուան մըն է, ուր հայ ժողովուրդը ամփոփելով իր ուժերը՝ պիտի կարենայ ապագայ նպաստաւոր շրջանի մը մէջ լուծել հայկական հարցը։ Այս հաւատքը հետզհետէ դառնալով միամտութիւն, անոնք կարծեցին թէ հայ բոլշեւիկները միեւնոյն Դաշնակցականներն են, որ կը շարունակեն հին «գործը»։

Թէ որքա՜ն դառն յուսախաբութեան մը յանգեցաւ այս միամտութիւնը, մեզ չի հետաքրքրեր։ Թող քաշե՛ն Քաջազնունիները։ Սակայն կարեւոր է պարզել սա հարցը, թէ տակաւին մարդիկ կան արտասահմանի մէջ, որ առաւել կամ նուազ չափով կը նման ին Քաջազնունիներուն։ Չեն գիտեր թէ երկրին մէջ մեր գիւղացիները կրաւորական դիմադրութիւն մը կը փորձեն, մինչեւ որ ազատութիւն ըլլայ։

(Մեր յօդուածին նիւթ չի կազմեր Ներգաղթի հարցը եւ անոր բուն իմաստը։ Շատ լաւ գիտենք թէ Սթալին խաղ մը խաղաց եւ հեռաւոր Մոսկուայէն քար մը ուղեց նետել մինչեւ Սուրիա, տասը հազար հոգի ընդունելու աւետիս մը տալով։ Արդարեւ Թուրքիա եւ Ռուսիա նոյն շահագրգռութեամբ կը հետեւին Սուրիոյ տեղաւորման աշխատանքներուն։ Երկու երկիրներն ալ կը կարծեն թէ Ֆրանսա խարխուլ կը դարձնէ Սուրիան, իր արեւելեան աշխարհակալութեան ապագայ գործողութիւններուն համար։ Եւ ժամանակէ մը ի վեր «Զարիա Վաստոկա» եւ «Պրավդա», եւ վերջերս «Վագըթ» եւ ուրիշ Թուրք թերթեր կը գանգատին թէ հայ գաղթականները կը խռնուին Սուրիոյ հարաւային սահմաններուն վրայ։ Յանկարծ Մոսկուա յայտարարեց թէ 10,000 հայ գաղթական պիտի ընդունի Հայաստանի փակ դուռներէն ներս։ Քարը ճիշդ ատենին նետուած էր։ Թրքահայ գաղթականները յոյսով մը կ'անշարժանան այլ եւս, կ'ոգեւորուին պահ մը։ Եւ կը խանգարուի տեղաւորումը։ Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը եւս ահա, ոտքերը գետնէն կտրած, պոռաց թէ Ներգաղթի այս բարի լուրէն յետոյ, այլ եւս աւելորդ է գաղթական տանիլ կամ տեղաւորել ուրիշ տեղ։ Տասը հազար գաղթականի տրուած արտօնութեան լուրով, — պարզապէս լուրով — մասամբ անշարժութեան կը մատնուէին միւս հարիւր հազարներն ալ։ Թրքահայ դատը, յանուն որուն այնքա՛ն յեղափոխական կազմակերպութիւններ են ծնունդ առեր հայ ժողովուրդին ծոցէն, ահա այսքան լղրճուած է եւ մենք բոլորս կարծես մէկ հոգ ունինք,—թաղել այդ դատը, ցրուելով, հովին նետելով Թրքահայ գաղթական ժողովուրդը)։

Բայց ահա երեւոյթ մը եւս, որ դարձեալ «սմենովեխականութիւն» է։ Հայ ժողովուրդը, երբ կարծեց թէ անելիք չունի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, դառնացաւ։ Եւ այսօր բոլշեւիկեան վարչաձեւին տակ, կ'ուզէ ժամանակ շահիլ, մինչեւ որ գայ «նպաստաւոր շրջանը», առանց երբեք հրաժարելու անհատական հողատիրութեան իր սկզբունքներէն։ Ահա թէ ինչո՛ւ «Խորհրդ. Հայաստան»ի թղթակիցները շարունակ գիւղերուն մէջ երեւան կը հանեն... Հ. Յ. Դաշնակցութեան ստուերը։ Եւ գիւղացիները կը դատապարտուին իրենց Դաշնակցականի հոգեբանութեամբ։ Վերջերս Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն եւս գիտել կուտար, որ գիւղերուն մէջ տակաւի՛ն — տասը տարի յետոյ — չէ ամրացած կոմունիստ կուսակցութիւնը, եւ հին գաղափարները՝ գիւղատնտեսութեան մասին։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեսակէտները՝ օրուան զանազան հարցերուն մասին, պատնէշի պէս կը դիմադրեն բոլշեւիկներուն։ Աքսորները եւ կալուածի գրաւումները ոչ մէկ օգուտ ըրին։ Սիպերիոյ վախն իսկ չազդեց։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չէ՛, որ կը գործէ այնտեղ, այլ բոլորին միտքին մէջ կը ծփայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարը։ Երբ այսպէս է պարագան, սմենովեխականները միայն Քաջազնունիները չեն, այլ բուն իսկ հայ գիւղացիները։ Այնպէս որ ծիծաղելի է յարձակիլ Քաջազնունիի վրայ, «ընկե՛ր» Կարինեան։ Կ'ընդունինք, որ աւելի ծիծաղելի է Քաջազնունիի միամտութիւնը, որ բոլշեւիկներն ալ կը համարի . . . դաշնակցական։ Եւ այդ միամտութեամբը, Երեւան նստած, առանց հայ գիւղացիներուն չափ քաղաքագիտութիւն կամ առնուազն խոհեմութիւն ցոյց տալու, դաս կուտայ արտասահմանի Դաշնակցականներուն, բացատրելով թէ հայ բոլշեւիկները «լաւ» Հայեր են, որ կը նախնտրեն Ռուսիան, քան թէ Թուրքիան «ժամանակաւոր այս հանգրուանին մէջ»։ Ընդհակառակն, կ'ըսէ Քաջազնունի իր տրամախօսական բացատրութեանց ընթացքին; դուն, ո՛վ Դաշնակցական, կը նախընտրես Թուրքիան, քան թէ Ռուսիան, առանց գիտնալու թէ՝

1 — Թուրքիա երբեք հաշուի չպիտի առնէ Դաշնակցականներին, որովհետեւ ռէալական ոչ մի ուժ չեն ներկայացնում դրանք։ 2— Թուրքիան չի հաւատում եւ չի էլ հաւատայ երբեք Դաշնակցականներին։ 3 — Եթէ Թուրքիան կարողացաւ խլել Ռուսների ձեռքից Կարսը։ ինչո՞ւ պիտի տայ դաշնակցականներին այդ թանկարժէք ամրութիւնը (դեռ Վանն ու Մուշը վրան աւելացրած), քանի որ Հայաստանն այդ պարագայում պիտի դառնայ պատնէշ Թուրքիայի եւ Ռուսաստանի միջեւ։ Եւ վերջապէս «Թուրքերի հետ համաձայնութեան գալու որեւէ փորձ անելու համար, ամէնից առաջ դու, ո՛վ Դաշնակցական, պիտի հրաժարուես Միացեալ Հայաստանից»։

Ուրեմն, միացէք Ռուսիոյ, մի «գայ գարուն»։

Կարինեան քննելով Քաջազն այս տրամախօսական պատճ բանութիւնները, կը համոզուի, ուրացող Դաշնակցականները, սմենովեխականները, երբեք չեն ցած իրենց ազգային երազները։ Թէ ինչո՛ւ 1924էն ի վեր, տարի է, շարունակ յարձ կ'ենթարկուի Քաջազնունին։ կայն կայ նաեւ երկրորդ պատ մըն ալ, որ կը բացատրէ այս ձակման երկարումը։ Երկրին ինչպէս ըսի, հայ գիւղացին բոլ վին սմենովեխական է, ան իր կը քշէ՝ հակառակ բոլոր բա թիւններուն,—կը բանտարկուի «ունեցած» գիւղացի, կ'աքս իբրեւ «սեփականատէր» գիւղացի, հողազրկուի իբրեւ համայն «թշնամի», բայց եւ այնպէս չի հրաժարիր ազգային տնտե թեան աւանդութիւններէն։

Գիւղացի համոզելու համար, հրաժեշտ է mytheր ստեղծ զանոնք ծեծել՝ յօրինակ այլոց։ ջազնունին Հայաստանի մէջ մըն է այն յամառութեան, որ ւատուրացութենէ յետոյ իսկ, հաւատուրացութեան քօղին ազգային անկախութիւն կ'եր Ահա թէ ինչո՛ւ քաջազնունիզմ չեց այդ երեւոյթը «Խորհ. Հայ տան»ի յօդուածագիրներէն մէ ամէն օր կը ծեծեն զայն մէ պզտիկ։

Այդ «քաջազնունիզմ»ը, այդ նովեխականութիւնը, սակայն դժ թէ քանդեն բոլշեւիկները։ Մ նե՛րն անցան իրենց հորդան Թուրքե՛րն անցան իրենց եաթաղ ներով, քանի՛ քանի՛ աշխարհակ ներ անցան իրենց ձիերով այդ բախտ Հայու հոգիին վրայէն, կեղծ հաւատարմութեամբ մը, նովեխականութեամբ, դիմադրեց լորին։

Անցէ՛ք Ռուսեր, դուք ալ կարգին։

ՇԱՀԷ

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՎԱՅՆԱՍՈՒՆԸ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԻՆ ԱՌԹԻ

«ՎԱԳԸԹ» Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԱԼՃԵՐԻԱ ԵՒ ԹՈՒՆՈՒԶ ՓՈԽԱԴՐԵԼ ՀԱՅԵՐԸ

Առջի օր հրատարակեր էինք Պոլսոյ «Վագըթ» լրագրին գրգ յօդուածը՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայերու տեղաւորման առթիւ

Թուրք Թերթը կը շարունակէ յուզել հանրային կարծիքը, ս իրաւ իրար խառնելով։

Թերթին խմբագրապետը, Մեհմէտ Ասըմ, կը գրէ Օգոստոս խմբագրականին մէջ.—

— Երէկուան յօդուածովս խօսելով Ֆրանսայի հետեւած այն քաղաքականութեան մասին՝ որ հայ գաղթականները Սուրիոյ մէջ զետեղելու ձեւով սկսած է եւ վերջին օրերս նոր թափով կը շարունակուի, արձանագրած էի թէ՝ այս քաղաքականութեան ետին գաղտնի եւ եւ քաղաքական երեւոյթներ կան։ Եւ ակնարկելով այն վտանգին, որ կրնայ առաջ գալ Սուրիա բերուած հայ գաղթականները մեր հարաւային սահմաններուն մօտ գտնուող վայրերու մէջ զետեղելէն, ուշադրութիւն հրաւիրած էի այն կէտին վրայ՝ թէ ասիկա մեզի համար ապահովութեան խնդիր մըն է։

Նկատելով որ այս խնդիրը մասնաւոր եւ կենսական կարեւորութիւն մը ունի, այսօր դարձեալ կ'ուզեմ անդրադառնալ։ Անցեալ տարի ծագած եւ Թուրք բանակին հերոս զինուորներուն կողմէ արագօրէն զսպուած Արարատի դէպքին մասին կատարուած քննութիւններով կարեւոր ճշմարտութիւն մը երեւան ելած էր։ Հաստատուած էր թէ՝ ապստամբութեան հեղինակներուն կողմէ մեր արեւելեան նահանգներուն դէմ շատ խորհուած եւ աշխատուած եղեռնափորձի ծրագիր մը գոյութիւն ունի։

Մեր Արեւելեան նահանգներու տգէտ եւ ամէն բանէ անտեղեակ կարգ մը քիւրտ ցեղախումբեր ապստամբութեան մղուած ատեն, ուղղուած էր աղբին անդին գտնո Հայերն ալ մասնակից ըլլ շարժումներուն, եւ երեւան ելած որ ամէնէն աւելի Սուրիոյ մաններուն մէջէն էր որ փրօփ կանոն կատարուած էր Քիւրտե եւ Հայերու միջեւ այսպիսի խառն վարարական գործակցութեան գիր մը կազմելու համար։

Հետեւաբար Ֆրանսացինե կողմէ Թրքական սահմաննե մօտ վայրերու մէջ գաղթականն զետեղելու համար տակաւին րունակուող գործունէութիւնները նած եւ ուսումնասիրած ատեն, կարելի է չյիշել դեռ շատ մօ ւոր անցեալի մը մէջ կատարու ապստամբութեան եւ յելուզակ թեան դէպքերը։

Ըսել կ'ուզեմ թէ՝ մէկ կող մեր Արեւելեան Նահանգներու ո՛ մէկ անկիւնին մէջ յելուզակութ եւ կամ ապստամբութեան ձե դէպք մը ծագելուն պէս, ասոր կը տեսնուի Հայերն ու Քիւրտ միացնելով, զանոնք գրգռել ու արտաքին դաւադիր կազմակերպ թեանց մասը։ Միւս կողմէ՝ հասկցուի թէ Սուրիոյ մէջ գաղթականներ հաւաքելու քաղաքականութիւնը հետապնդող Ֆրան նպատակն է՝ այդ գաղթականն զետեղել մասնաւորաբար Թրքակ սահմաններու մօտ վայրերու Այս պարագային, սա անհրաժ հարցումը կը ծագի միտքերու

— Արդեօք առնչութիւն մը կ

...րեւելեան նահանգներու սահ... րուն շրջակայ տեղերու Քիւրտ ... միութիւնները Հայոց հետ միացնե... անոնք Թուրքիոյ դէմ հանելու ... ին՝ եւ մեր հարաւային սահ... րու մօտակայ տեղերու մէջ գաղթականներ բնակեցնելու ... Ֆրանսայի հետեւած ծրագրին ... ւ է որ շատ դաւն եւ նե... ցիչ է այսպիսի կասկածելի ...ւմ մը ընել՝ քաղաքական կեան... ջ միշտ Թուրքիոյ մասին իր ... ացակամութենէն ծառող երկրի ...մար։ Բայց, ի՞նչ ընենք որ մեր ... ուն առջեւ տեղի ունեցող կարգ ... պքեր, կը ստիպեն մեզ այսօր հարցումը ուղղել։ Եւ այնպէս կը ...ենք որ եթէ Ֆրանսացիները ...ւին մեր հարաւային սահմա... ... ուխին շրջակաները հաւաքել ... անգլուխին ապահովութիւնն ... նդրրութիւնը խանգարելիք ... մը կասկածելի եւ վտանգաւոր ... ր, եւ կամ՝ եթէ օրին մէկը ... րիոյ հիւսիսային շրջաններուն ... փոքր Հայաստան մը կազմելու ... աքականութեան հետեւին, պէտք ... ժէն իսկ ընել այս հարցումը, ... ալ դաւն ու նեղացուցիչ ըլ... հեռացնելու համար յետագային ... ւ երկիրներու միջեւ հաւանական ... րիմացութիւնները։

Հաւանական է որ Ֆրանսացի... ... ժամանակին ցարական Ռու... ... կողմէ Մակեդոնիոյ մէջ հե... ... ւած խառնաշփոթութեան և ... ութեան քաղաքականութիւնը ... արեւելեան սահմաններուն վրայ ... ծադրելու գաղափար մը եւ նպա... ... մը չունին։ Սակայն որչափ ա... ... որ Սուրիա բերուած Հայերու ... եղումը ներկայ ձեւով շարու... ... ւի, հարկ է ընդունիլ թէ այս ... ակ ընթացք մը ուրիշ արդիւնք ... ի տայ, բայց եթէ քաջալերել ... արեւելեան սահմաններու ա... ... հովութեան դէմ շարժող կազմա... ... ութիւնները եւ գլխացնել ա... ... նց գործը։

Եթէ Ֆրանսա իրապէս կը գթայ ... քաններու, Յունաստանի եւ կամ ... ուրիշ տեղերու մէջ ցրուած վիճակի ... ապրող Հայոց վրայ, եւ կ'ուզէ ... ել անոնց, իբր մարդասիրական ... ւութիւն, կրնայ զանոնք Սու... ... յէն ուրիշ տանելիք տեղ գտնել։ ... մէջ այլոց Թունուզի եւ Ալ... ... րիոյ նման գաղթավայրեր աւելի ... տակայարմար են այս Հայերուն ... րկային ու ապագային համար։ ... Թունուզի ու Ալժերիոյ նման ... գաղթականներու դետեղման ... մար ուրիշ շատ գաղթավայրեր ... կը գտնուին տակաւին, ասոնք ... նքը մէկդի ձգելով, Սուրիոյ նա... ... պատուութիւն տալուն, եւ վեր... ... ալ այս գաղթականները Սու... ... յ Թրքական սահմանագլուխին ... տակայ վայրերուն մէջ դետեղե... ... ն պատճառները ի՞նչ կրնան ըլ... ... ։ Այս հարցումներուն պատասխա... ... ն անհամբերութեամբ պիտի սպա... ... ն Թուրքերը՝ որ միշտ ուղղամիտ ... անկեղծ բարեկամի քաղաքակա... ... ութեան մը հետեւած են Ֆրանսայի ... անդէպ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱՆՈՒԱՆՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի Չեկայի փոխ-նախագահ կարգուած է Խաչիկ Մուղդուսին։

Դարձեալ, Հայաստանի բանուորագիւղացիական տեսչութեան փոխ-գործավար նշանակուած է Արամ Վարդապետեան։ Այժմ բանուորագիւղացիական տեսչութեան բուն գործավարն է Աղասի Գալոյեան, որ, ինչպէս գրեցինք հինգշաբթիի թիւով, յաջորդեց Սուսաննա Շահվերդովայի։ Աղասի Գալոյեանի մասին հետեւեալ կենսագրական տեղեկութիւնները կուտայ «Խորհրդային Հայաստան».—

Ծնած է 1899ին Կարսի շրջանին Գորախան գիւղը։ Ծնողքը հողագործ էր։ 11 տարեկանին կը մտնէ Կարսի Արհեստաւորական Դպրոցը։ 1914ին, երբ կը պայթի պատերազմը, կառավար կը նշանակուի Կարսի խճուղիին վարչութեան կողմէ։ Յետոյ Մերտենկ կը ղրկուի, դարձնելու համար քար ջարդող մեքենան, յետոյ Օլթի՝ դարձեալ իբրեւ մեքենավար։ 1917ին՝ դարձեալ կառավար Սարըղամիշի Կովկասեան առաջին վաշտին մէջ։ 1918ին Երեւան կ'երթայ։ 1919ին կը յարի համայնավարներուն, երբ դեռ կ'աշխատէր կառատան մը մէջ։ Այնուհետեւ կը վարէ կուսակցական աշխատանքներ։ Ներկայիս Գալոյեանի յանձնուած է ոչ միայն բանուորագիւղացիական տեսչութեան գործավարութիւնը, այլ նաեւ Կեդր. Վերստուգիչ յանձնաժողովի նախագահութիւնը։ Իր ուսման աստիճանին մասին տեղեկութիւններ չկան կենսագրականին մէջ։

⁂ Կեդր. Վերստուգիչ Յանձնաժողովը վտարեց կուսակցութեան շարքերէն Վարոսեան Ցարութիւնը, որ չէր ուզեր հնազանդիլ Կեդր. Կոմիտէին եւ խոյս կուտար գիւղական աշխատանքէ։

ԴԷՊԻ ԳԻՒՂ

Այս տարի, Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին եւ Վերստուգիչ Յանձնաժողովին միացեալ նիստին մէջ վիճաբանութիւնները այն եզրակացութեան հասան— ինչպէս ամէն տարի — որ գիւղերուն մէջ ամրացած չէ կարմիր կուսակցութիւնը։ Եւ դարձեալ ինչպէս ամէն տարի, որոշուեցաւ զօրաշարժի ենթարկել բոլոր կոմունիստները՝ «գրաւելու համար» գիւղերը։ Շատեր չուզեցին հնազանդիլ այդ զօրաշարժին, եւ վտարուեցան շարքերէն։ Այս առթիւ «Խորհ. Հայաստան (11 օգոստոս) սպառնական հրաւէր մը ուղղած է բոլորին· —«Զօրաշարժի ենթարկուած շարք մը ընկերներ տակաւին մեկնած չեն իրենց շրջանները։ Կը հրաւիրենք այդ ընկերները, որ մէկ օրուան ընթացքին վերջացնեն իրենց բոլոր գործերը եւ մեկնին նշանակուած շրջանները։ Բոլոր շրջաններուն հրահանգ ղրկուած է, որ տեղեկացնեն նշանակուած ընկերներու ժամանումը։ Պատասխանատուները պիտի պատժուին»։

ԿՈՒԳԱՆ ՈՒ Կ'ԵՐԹԱՆ... ՄԱՔՈՔԻ ՊԷՍ

Կը պարծենա՜ն, այնտեղ, պարծանքի եւ պարծենքոտներու երկրին մէջ թէ, լուծուած է գործազրկութեան տագնապը։ Այդ բացատրութեան իմաստն ալ մոռցած են մարդիկը։ Ոչ թէ գործազուրկ չկայ, այլ բանուորն է որ կը պակսի։ Եւ ահա ուրիշ տագնապ մը.— Բանուորները, որոնք ձեռքի վրայ են այնտեղ, կը ձգեն իրենց գործը, կը ճամբորդեն գործարանէ գործարան, գիւղէն քաղաք եւ քաղաքէն գիւղ, ճիշդ մաքոքի պէս։ Այնպէս որ գործարանները ամէն օր կը դատարկուին եւ աշխատանքները կը յապաղին։

Ահա թէ ի՛նչ կը գրեն Լենինականէն «Խորհրդ. Հայաստան» թերթին.—

Վերջերս բանուորական ուժերու շարունակական տեղափոխութիւնը Լենինականի մանարաններուն մէջ սպառնալի չափերու հասաւ։ Առաջին կիսամեակին բանուորներու տեղափոխութեան համեմատութիւնը հարիւրին 27,5 էր, մինչ անցեալ տարի՝ հարիւրին 1,2 միայն։

Այսպիսի զանգուածային տեղափոխութեանց պատճառներէն գլխաւորն է բնակարանի տագնապը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՃԱՄԲԱՅ ՏՐԱՊԻԶՈՆԷՆ ԻՐԱՆ

«Ենի կիւն» կը տեղեկանայ թէ Լոնտոնի մէջ կարեւոր խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան նշանակութեանը մասին այն խճուղիին, որ Տրապիզոնէն պիտի երկարի մինչեւ Իրան։ Անգլիացիները կը կարծեն թէ Պարսկաստանի քաղաքական եւ տնտեսական անկախութիւնը մեծ կարեւորութիւն ունի արեւելեան քաղաքականութեան մէջ։

Հիւսիսային Պարսկաստան պաշարուած է ռուսական հողամասերով, այնպէս որ այդ հարուստ երկրամասը համաշխարհային առեւտրական շուկաներուն կապող ճամբաներն ալ նոյնպէս կ'անցին ռուսական հողէն։

Այս հարցին առթիւ Լորտերու Ժողովին մէջ երբ կարեւոր վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենային, Լորտ Լէմինկթըն տեղեկութիւն ուզեց կառավարութենէն, յանուն որուն Լորտ Փալմուր ըսաւ.

— Բրիտանական կառավարութեան առած տեղեկութիւններուն համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը որոշած է նորոգել այն ճամբան, որ Տրապիզոնը կը միացնէ պարսկական սահմաններուն։ Այս ճամբուն շինութիւնը պիտի աւարտի երկու տարիէն ըստ տրուած որոշման։ Եւ երբ ճամբան պատրաստ ըլլայ ինքնաշարժով փոխադրութեանց համար, Պարսկաստանի հիւսիսային արեւմտեան հողամասերը կարեւոր եւ նոր ճամբով մը, անմիջական կապով մը կը միանան Եւրոպայի, ինչ որ մեծ դիւրութիւն ու զարգացում պիտի շնորհէ պարսկական վաճառականութեան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Մարսէյլէն կէս ժամ հեռու, Լը Քանէ կոչուած հայաշատ, սիրուն արուարձանի օդասուն եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ Սեբաստիոյ Զարա քաղաքի Հայր. Միութիւնը, սարքած էր դաշտահանդէս մը, իր կազմութեան երրորդ տարելիցին առթիւ։

Կէսօրուան մօտ, հոծ թիւով հանդիսականները իրենց ընտանիքներով եւ ուտելիքներով արդէն գրաւած էին իրենց սեղանները դալար եւ բարձրադիր ծառերու զով շուքին տակ։ Պարտէզին մէջտեղը շինուած էր կոկիկ բեմ մը որու երկու եզերքները եւ ճակատին վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական զոյգ եռագոյնները։

Հանդէսը բացուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով եւ «Լա Մարսէյէզ»ով, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս։ Նախագահ Պ. Լ. Ճէրանեան երկու խօսքով պարզեց հանդէսին նպատակը։ Զարացիներու պզտիկներուն կողմէ եղան հայրենասիրական երգեր եւ արտասանութիւններ։ Պուլվար Օտտոյի ազգային վարժարանի սկաուտ աշակերտներէն Վահան Ցակոբեանի արտասանութենէն յետոյ, օրուան բանախօս, Պ. Եղիշէ Թորոսեան բացատրեց Հայր. Միութիւններու կատարելիք պարտականութիւնները այս օտար ափերուն վրայ։ Պ. Ս. Ավտոյեան երգեց Կոմիտաս վարդապետի «Երեւան բաղ եմ արել»ը եւ Ց. Թումանեանի «Բարձր Սարեր»ը Պ. Մ. Գաբրիէլեան արտասանեց Ե. Չարենցի «Հայաստան»ը։ Փոքրիկն Մարի Արապեան յաջողութեամբ պարեց «Շամիրամ»ը։ Դաղարին՝ պարի ուսուցիչ Պ. Ցովհաննէս Ղէմսիզեանի ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ ֆանֆարին՝ տեղի ունեցան եւրոպական պարեր։ Կատակերգակ դերասան Պ. Ս. Պեքմէզեանի կողմէ եղան քրքջալից ֆանթէզիներ։ Պ. Գ. Քէնտիրեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Մասիս»ը։ Ֆրանսացի դերասանուհի մը երգեց ֆրանսական եւ եւրոպական երգեր։ Հայաստանէն նոր եկած Պ. Եդուարդ Գարագաշեան հայկական եւ կովկասեան պարերով ոգեւորեց ներկաները։ Խումբ մը օրիորդներու կողմէ եղան հայ գեղջկական պարեր։ Նուագախումբը մէջընդմէջ նուագեց հայկական եւ միջազգային գեղեցիկ կտորներ։ Սէն Լուի ազգային վարժարանի աշակերտներէն Վրէժ Եղովանեան յաջողութեամբ արտասանեց «Աղիզ մերիկ»ը եւ ֆրանսերէն կտոր մը։

Միութեան կողմէ ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցաւ խորոված ոչխար մը որմէ ապահովուեցաւ 800 ֆրանքի մօտ գումար մը։

Պ. Ս. Պեքմէզեանի ղեկավարութեամբ եւ Միհրան Գաբրիէլեան մասնակցութեամբ ներկայացուեցաւ խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը, «Զորս Սալորները» եւ փակուեցաւ հանդէսը։ Հասարակութիւնը ցրուեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։

Գր. Քէնտիրեան

ՄԵՐ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Օգոստոս 15.— Հ. Ց. Դաշնակցութեան Պատանեկան միութեան Մարսէյլի Շրջանի մասնաճիւղերը իրենց գործունէութեան մէջ նոր եռանդ ու ոգի մը դրած են այս օրերս եւ հանդէսը ու ներկայացումները իրարու կը յաջորդեն։

Շարժման ազդանշանը տուաւ Մարսէյլի մասնաճիւղը «Խանասորի» առթիւ դաշտահանդէս մը սարքելով, եւ հետզհետէ շարժումը տարածուեցաւ, բոլոր քոյր մասնաճիւղերուն մէջ։ Երէկ Մարսէյլն ու Պուլվար Օտտօն ու այսօր ալ Սէն Լուն։

Սէն Լուի Պատ. Միութիւնը օրէ օր նորանոր նուաճումներ կ'ընէ թէ մշակութային եւ թէ ազգային գետնի վրայ, շնորհիւ տասնեակ մը անձնուէր պատանիներու, որոնք երէկ հազիւ թէ հայկազեան քանի մը բառեր կ'արտասանէին։

Միութեան հիմնադրութեան տարեդարձի հանդէսը տեղի ունեցաւ Կիլիկեան Թատերասրահի մէջ, օգոստոս 15ին, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Ց. Շրջանային կոմիտէին հսկողութեամբ տեղական ենթակոմիտէին։

Սրահը լիքն էր երկսեռ բազմութեամբ։ Բեմին ճակատը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական դրօշները որոնց շուրջը կը զարդարէին Անդրանիկի, Սերոբի, Հրայրի եւ ուրիշ յեղափոխական նահատակներու մեծադիր նկարները։ Հանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Բացման խօսքը ըրաւ ընկ. Գ. Փիլիկեան պարզելով մասնաճիւղին երկու տարուան գործունէութիւնը։

Օր. Սրբուհի Արսլանեանը արտասանեց «Դրօշակին շուրջ», Պ. Վրէժ Եղովանեան «Աղիզ Մէր»ը Պ. Գ. Ցովսէփեան ներկայացուց ֆանթէզի մը, «Սէնլուի Քեռին», պահ մը հանդիսականները տարաւ Հայաստանի գիւղերը իր գեղջկական երգերով, «Քելէ քելէ» եւ «Այսօր Ուրբաթ է»ով։ Ընկեր Ս. Իշխանեան որ գրաւոր արտասանութիւն ալ ըրաւ, զգացումը արթնցուց հանդիսականներուն մէջ, Պ. Յակոբ Թորոսեան Մարսէյլի իր զաւեշտներով զուարթացուց սրահը։

Խմբերգ մասնաճիւղի երգչախումբին կողմէ, ու անոր յաջորդեց օր. Մարտիրոսեանի մեներգները։

Հ. Ց. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի կողմէ բանախօսեց ընկ. Աղգին Մարտիրոսեան, պարզելով Պատանեկան Միութիւններուն կեանքն ու գործունէութիւնը։

Բանախօսութենէն վերջ աճուրդի դրուեցաւ Անդրանիկի ձիաւոր մեծադիր նկարը։ Բոլոր ներկաները իրենց կարողութեամբ մասնակցեցան աճուրդին, որմէ գոյացաւ 165 ֆրանք։ Ամբողջ հանդէսէն գոյացաւ մօտ 275 ֆրանք։

Ն. Արծրունի

ՄԱՅՍՈՒՐԵԱՆ

Օգոստոս 2ին Թիֆլիսի մէջ մեռաւ վաստակաւոր դերասանուհի Մայսուրեան։

Աշակերտական գրասեղաններէն սկսեալ, Մայսուրեան կը մասնակցէր ընտանեկան եւ բարեգործական ներկայացումներուն, այսպէս իր մէջ զարգացնելով սէրը եւ արուեստը դերասանութեան։

Մասնակցած է ռուսական Թատերասիրաց խումբին (1894 1900), յետոյ, թէեւ հայերէն չէր գիտեր, 1900ին կը մտնէ Բագուի թատեր. խումբին մէջ եւ արտակարգ ճիգեր թափելով՝ հայերէն կը սորվի։ Այնուհետեւ կը մասնակցի հայկական ներկայացումներուն։

Մայսուրեան հետզհետէ ուշադրութիւն գրաւեց թէ լեզուի եւ թէ արուեստի իր յառաջդիմութիւններով։ Կարեւոր դերեր ստանձնեց, եւ գնահատութեան արժանացաւ։

Այս ներկայացումներուն ընթացքին ճամբորդեց Անդրկովկասի բոլոր քաղաքները, ինչպէս նաեւ Ռուսիա։ 1930ին Թիֆլիսի մէջ կատարուեցաւ իր 35 ամեայ բեմական գործունէութեան յոբելեանը եւ արժանացաւ վաստակաւոր դերասանուհիի տիտղոսին։

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

Կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն որոշած է գրել Ռուսիոյ քաղաքացիական պատերազմներու պատմութիւնը (1917-1921), որ պիտի բաղկանայ 10-15 հատորէ, ուր պիտի հաւաքուին պատմական յօդուածներ եւ վաւերաթուղթեր։ Իւրաքանչիւր հատոր պիտի զարդարուի գեղարուեստական մեթոտներով։ Խմբագրութիւնը կազմուած է այսպէս.—

Կորքի՝ խմբագրապետ, պատմագիտական խմբագրութիւն՝ Պոկրովսկի, Բուբնով, Եարոսլավսկի, Սկրիպնիկ, Գամարնիկ, Եակովլեւ, Ախունդով, Ստեցկի, Պոպով, Էյդէման։ Գեղարուեստական խմբագրութիւն՝ Դէյման Բեդնի, Ֆադաեւ, Վսեվոլոդ Իվանով, Լեոնով, Նիկիտինկօ, Զարոտ, Կիրշոն, Դէման, Ֆեդին, Պանֆերով եւ Մ. Կոլցով։

Այս առթիւ Մաքսիմ Կորքի երկար կոչ մը ուղղեց մամուլին, օժանդակութիւն խնդրելով իր գործին մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԽՄԲ.— վերջին մասը հրատարակուած է «Յառաջ»ի Յունուար 16ի Թիւին մէջ։

ՊՈՒԻՆԵՐԸ ՍԱՍՆՈՅ ԵՒ ՄՇՈՅ ԴԱՇՏԻՆ ՄԷՋ

Հեղինի կռիւը.—1904ի յունուարի 10ին, Տաղւըրնի հաւաքեկաւ Իշխանաձորէն՝ թէ միւտիր Քոռ-Սլօն 15 սուարիներով ու իր աշիրէթով եկեր է Հեղին, Արակոնք, Ընկուզնակ եւ Իշխանաձորը թալանելու։

Վահանի եւ իմ կարգադրութեամբ, խմբի անդամներէն մի քանիսը, Գէորգ Չավուշի եւ Մուրատի ղեկավարութեամբ, հոն օգնութեան ուղարկեցինք։ Տղայք կը հասնեն, ուր փախեր, եկեր էր Հեղնցի հարուստ հայ մը, Վարդան անունով եւ օգնութիւն կ'ուզէր հայ զինուորներէն,իր պատիւն ու կայքը ստանալու։ Այս Վարդանը ոչ մի հաւատք չունէր յեղափոխութեան վրայ եւ կը ստանէր Սուլթանի հաւատարիմ հպատակ ձեւանալով՝ ապահովել ինքզինքը։ Նա մի ժամանակ, նոյնիսկ, մատնիչ ճանչցուեցաւ յեղափոխականներու կողմէն, որոնք պիտի սպաննէին զինքը։

Անգամ մը, Քոռ Սլօ, յայտնի աւազակ, Հեղին գալով,կը յափշտակէ իշխան Վարդանի 60 ոչխարը, 3 ձին եւ 20 ոսկի դրամը։ Այդ ժամանակ միայն կը համոզուի Սուլթանի հաւատարիմ հպատակը, որ խաբուեր էր իր հաւատքին մէջ,որ հաստն ու բարակը մէկ գին ունենն։ Եւ միակ միջոցը կը գտնէ՝ յեղափոխականներուն դիմել եւ անոնց պաշտպանութիւնը խնդրել։ Ատոր համար էր, որ նա Իշխանձոր եկած էր։

Տղայք, առանց ի նկատի ունենալու Վարդանի հակայեղափոխական անցեալը, վեր կը կենան գնալու Հեղին, աւազակը պատժելու համար։

Երբ տղայքը ճանապարհ կ'իյնան, Քրտերը կ'իմանան անոնց շարժումը եւ անմիջապէս կ'իմացնեն Քոռ Սլոյին։ Սա Փասուր կը փախչի՝ կառավարութենէն ուժ ստանալու համար,որովհետեւ այդ ատենները Տիգրանակերտէն Փասուր էր եկեր 800 հոգիէ բաղկացած մի գունդ զօրք։

Տղայք Հեղին հասնելուն՝ կը գրեն Քոռ Սլոյին, որ տարած թալանը ետ դարձնէ։Նա կը մերժէ թալանը դարձնել եւ Բագրանցի աշիրաթն ալ օգնութեան կը կանչէ, միեւնոյն ժամանակ նամակ կը գրէ տղայոց, թէ ինքը նպատակ չունի Հայերու հետ թշնամանալու, այլ կառավարութիւնն է, որ այդ ընել կուտայ։

Ճիշդ այդ ժամանակները Հեղին կ'երթան նաեւ մի քանի Ահրոնքցիներ, որոնք նոյնպէս օգնութիւն կ'ուզէին տղաքներէն։ Մի քանի օր առաջ Քըրտերը Ահրոնքի վրայ էին յարձակեր եւ սպաններ էին ինն հոգի Հայերէն եւ փախցուցեր եօթ տարեկան մի աղջիկ։ Զաւրագործները բոլորովին ազատ էին, բայց կառավարութիւնը համիտական արդարադատութեամբ եղած ոճրագործութեան համար, իբր յանցաւոր, ձերբակալած էր Հայերէն 8 հոգի։ Քոռ Սլօն զօրքով ու Քիւրտերով կուգար։ Զօրքը մնաց Ահրոնք, իսկ Քոռ Սլօն 50-60 Քիւրտով եկաւ Հեղինի վրայ։ Կռիւ եղաւ, Բայց թշնամին ստիպուած հեռացաւ, յեղափոխականների մոսինների կրակի տակ։

Այս տեղի ունեցաւ յունուար 17ին։

Երբ թշնամիները քաշուեցան, տղայքն ալ չմնացին գիւղի մէջ։ Իրենց հետ վերցնելով գիւղացիներուն եւ անոնց շարժական կայքը, անցան Արակոնք։ Զինուորներէն Պօղոսը, քանի մը ընկերներով, մնաց Մէզրէ՝ Հեղինի գիծը պաշտպանելու, Քրտերի յանկարծական յարձակման պարագային։

Մի օր Մէզրէի մօտերը կ'երեւին մի քանի Քրտեր, լրտեսելու համար այդ կողմերը։ Ատոնցմէ մէկն էր Սէլիմ անուն յայտնի ոճրագործը, որ սպաններ էր չորս Հայեր եւ Սերոբի մատնիչներուն միացած՝ մեծ դեր էր խաղացեր մատնութեան գործին մէջ։ Պօղոսը կ'իմանայ այդ Քիւրտերու ներկայութիւնը եւ յանկարծակիի բերելով, կը բռնէ երեքն ալ, կը սպաննէ Սէլիմը,իսկ միւսները ազատ կ'արձակէ։ Այդտեղէն Պօղոսը կ'անցնի Ընկուզնակ, ուր եկեր էին նաեւ Մուրատն ու Գէորգ Չավուշը։

Վարդան իր գիւղից փոխադրել տուաւ 1500 կտոր ցորեն, կըլկլ ալիւր, Իշխանձոր, իրեն տան մէջ ունեցած մեծ քանակութեամբ կահկարասիքը, մօտ100 փեթակ մեղու։ Տունը, որ հազիւ 2000 ոսկիով կը շինուի,իր ձեռքովը վառեց։ Մի հոր ցորեն մնաց վառուած տան տակ։ Այդպիսով, Վարդանը հետեւեցաւ տղայոց, եկաւ Իշխանձոր։

Մարտի մէջ ունեցանք ժողով մը։ Առաջարկեցի, որ Հեղին, Արակոնք, Իշխանձոր, Ընկուզնակ դարտկեն ու գան Տալուորիկի 8 թաղերը, որովհետեւ աչքի առաջ ունէի կառավարութեան յանկարծակի յարձակումը այն կողմի վրայ։ Վահանն ու Հրայրը կ'ըսէին.—

— Ոչինչ չկայ կցումէն, ուղղակի Կէփին կ'երթան։

Ըսի.

— Եղբայրներ, Սուլթանը մեր հօրեղբօր տղան չէ, որ անցեալ տարուան պէս մեզ հանգիստ թողնի, վերջ տայ։ Զինով պիտի գայ եւ մեր բոլոր ապրանքները հոն պիտի մնան։

Նոյն օրերը Գէորգէն նամակ ստացուեց թէ՝ «17 ընկերով եւ 40 չախմախլիով էաչափ Քրտերի եւ զօրքի դէմ չեմ կրնայ դիմանայ։ Հարկաւոր է, ինչ կայ, չկայ, ամբողջ հասատութիւնը փոխադրել Տալուորիկ»։ Բայց Հրայրն ու Վահանը նորէն խորհուրդ չտուին եւ Գէորգը հոն մնաց։

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ, ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ

կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕ, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին,

կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. վարոյեանի բնակարանը:

կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք).— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին,

կը խօսի՝ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ.— վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

կը խօսի՝ Ընկ. ՕՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ
կը խօսի՝ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Խանասորի արշաւանքին առթիւ

Հ. Յ. Դ. Ռազմիկ խումբին կողմէ

վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Առնուվիլի զօրանոցին մօտիկ անտառին մէջ:

կը խօսի՝ Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: ճոխ պիւֆէ,

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. միութեան կողմէ
Վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Սոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ
Ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «...ՓԱՇԱՆ»

Տոմսերու գին 5 ֆրանք

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ փարիզի 80 սկաուտներուն վաղըկիրակի ժամը 2ին Stade Virabianի մէջ St. Antoine.

կը Նախագահէ՝ ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Place d'Aixէն առնել 27 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն,

Մուտքը ազատ է

կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջանի հայրենակիցները,

Ց Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

ՍԻՓԱՆ երկսեռ երգչախումբի կողմէ, վաղը կիրակի ժամը 3ին, Salle Mutualitéի սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor, Métro Mobert Mutualité. կը խօսի՝ Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, Ադամեանի մասին:

Խմբերգ, մեներգ, նուագ, եւայլն, Տախքերու մասնակցութեան համար՝ կը գանձուի 2 ֆրանք,

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիւրինի Հայր. միութեան կողմէ: ԱյսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ-Զոլայի շքեղ սրահին մէջ:
Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ կը ներկայացուի

ՇԻԼԼԷՐԻ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ

«ՄԵՆՔ» Մամուլի տակ է երիտասարդ պարբերաթերթի բ. Թիւը ճոխ բովանդակութիւնով,

Ֆրանսա, գաղութները եւ ամբողջ Պալքանները տարեկան 40 ֆրանք, մնացեալ երկիրներու համար՝ 2 տոլար,

դիմել՝ *ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ*ի, 261 Rue du Fbg. St. Martin, Paris (*10*).

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ ջոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ջաւարեան Ակումբին մէջ: Ջեկոյց պատգամաւորի:

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ)Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Միութեան Գրադարանին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բարթող Ա. քահանայ Թագըժճեան կը փութայ խորին շնորհակալութիւններ յայտնել ամէն անոնց որոնք բարեհաճեցան գրաւոր կամ անձամբ համակրութիւն եւ ցաւակցութիւն յայտնել եկեղեցւոյ մէջ իր կրած յարձակման առթիւ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Կ. Հայր. Մ.ի.— 40:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը Օգոստ. 17էն սկսեալ բացած է հայերէնի դասընթացք մը ձրի, վեց տարեկանէն վեր տղոց համար, շաբաթը չորս օր հինգական ժամ: 9—11 եւ 2—5: փափաքողներու կը տրուի ջութակի եւ մանտոլինի դասեր փոքրիկ վճարումով,

ՏԱՐՕՆ-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2ին, 241 Rue J. J. Rousseau, *Իսի լէ Մուլինօ:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն խօսրով էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Ծաղիկ: Իզմիրի դէպքէն առաջ կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն,

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը: Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»: Իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, (Maroc).

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Պօլսի եւ Տրք. երկսեռ երիտ. միութեան կողմէ: վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Գռէփիէօ Լա-Բափ կղզիակին մէջ, Արեւել. եւ եւրոպ. պարեր, եւն.: ընտիր ճազ պանտ,

ԾԱՆ.— Պրօթօ կայարանէն առնել շոգեկառք առաւօտեան ժամը 7, 7.30, 11 եւ 13ին,

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻՒԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) *մինչեւ Սէն Լուի* (St. Louis) *երկարող գծին վրայ հայկական 250 տուննոց առաջին գիւղը: Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ: Այս հողաբաժինները կը գտնուին Գանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թիւ 29 Թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ, (նոյնպէս թիւ 31 եւ 32 Թրամուէյներու եւ պուրսին քովէն 10 թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերու քով):*

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մէթրօէն սկսեալ:

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆր. վճարում, Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ:

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փոն-տը-Վիվօ (Pont-de-Vivaux) *Թրամվ. 13, ձիարձակարանին դիմացը, 225 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններով,*

3.— Ճիշդ Սէն Լու (St.Loup) *գիւղին մէջ, Թրամուէյի գծին վրայ, 400 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններ:*

4.— Թիւ 2 (Plan-des Cuques) *Թրամուէյի վերջաւորութեանը եւ գծին վրայ 425 մէթրօնոց հողաբաժիններ, Ջուր, ելեկտր., պուլըվարները շինուած են, նպաստաւոր պայմաններ:*

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) *Թրամուէյի գծին վրայ 1540 մէթրօնոց հողամաս մը:*

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Olives) *Թրամուէյի գծին վրայ 637 մէթրօնոց հողամաս մը:*

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. Պ. Լուտվիկ Տիարպէքիրլեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր, Պառ տէ Լիոն, Գուռ Պէլզէօնս (Bar des Lions, Cours Belsunce), Marseille.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. աղանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդթ. եւ փորիսի: Ամէնօր9-12, 2-8, Կիր.9-12:*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDI... 208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant H. STEPH...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

49.— ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՄՏԱՅ

Օգտուելով այդ ազատութենէն, գրեցի Նոր Օսմանցիներու Միութեան պատմութիւնը, ներկայացուցի հիմնադիրները, միեւնոյն ատեն ցոյց տալով անունները անոնց, որ իրենց անձնական շահերուն համար, Ալի փաշային մատնեցին կարգ մը անդամներու անունները: Բացատրեցի թէ միութեան կազմութեան բուն նպատակն էր սահմանադրական վարչաձեւ ստեղծել, եւ այս առթիւ չքաշուեցայ գրել. «Նոր Թագաւորին հանրօգուտ ջանքերով, կը յուսամ թէ կ'իրագործուի այս նպատակը»: Այսուհանդերձ, կ'աւելցնէի, եթէ տեւէ այս կամայական վարչաձեւը, որ դարերէ ի վեր կը քամէ ազգին ամբողջ ուժն ու կը կրծէ ժողովուրդին կեանքը, այն ատեն պէտք է բոլորովին կտրել մեր յոյսը պետութեան ապագային մասին:

Այս յօդուածներս լաւ ազդեցութիւն կը ձգէին ժողովուրդին վրայ:

Սակայն հաճելի չթուեցաւ Պալատին, նոյնիսկ սահմանադրական նախարարներուն, որոնք «անժամանակ» կը համարէին այդ յօդուածներս: Զարմանալին այն էր, որ Հագըը էֆէնտի, կայսերական ընդհանուր ներման շնորհիւ Հռոդոսէն, Աքքայէն ու Կիպրոսէն վերադարձած աքսորականներէն մէկն ըլլալով հանդերձ, օր մը Նամըք Քէմալի եւ Նուրի պէյի ներկայութեան, ժողովի մը մէջ, սաստիկ յանդիմանեց զիս՝ խօսելով այդ յօդուածներուս մասին: Բարկութիւնով ու սրտմտութիւնով կ'ըսէր ինծի.

—Այդ յօդուածները կարդացի Իզմիրի մէջ, երբ կը վերադառնայի Աքքայէն: Այդ յօդուածները գէշ ազդեցութիւն մը պիտի թողուն պալատին եւ Փաշը Ալիին վրայ: Ես ալ տառապեցայ ու ճաշեցայ, վախնալով որ Պոլիսը չտեսած, դարձեալ աքսորավայրս դառնալու պիտի ստիպուիմ:

Անօթապարտ մնացեր էի, երբ Նամըք Քէմալ պէյ այդ ազդեցութիւնը փարատելու համար ըսաւ.

— Դուն այդքան կասկածամտութեամբ օր մըն ալ կը թուլնես խելքդ: Քիչ մը անուր կեցիր նայինք: Ժողովուրդն ու կառավարութիւնը դէպի սահմանադրութիւն մղելու նպատակով, Նազըմ ուզեր է օգտուիլ ժամանակի ազատութենէն: Այսպէսով ան կատարեց իր ազգային ու բարոյական պարտականութիւնը: Ես կը շնորհաւորեմ զինքը եւ կը գնահատեմ:

Նուրի պէյ ինծի կապուած էր խոր համակրութեամբ եւ սիրով: Նամըք Քէմալի միտքերը ինք ալ յայտնեց եւ լռեցուց Հագըը:

50.— ԵՒ ԱՀԱ ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ ԳԱՀ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ

Ժամանակ մը յետոյ, Սուլթան Մուրատ ուղեղային հիւանդութեան պատճառով գահէն իջաւ: Եւ Ապտիւլ Համիտ այսպէս գահ բարձրացաւ:

Նամըք Քէմալ, նոր Թագաւորին գահակալութենէն 12 օր յետոյ, զիս հրաւիրեց իր տունը, որ կը գտնուէր Վէֆայի գառիվայրին վրայ: Գացի: Ապտիւլհագ Համիտ պէյն ալ ներկայ էր: Նամըք Քէմալ պէյ ըսաւ ինծի:

— Ալի Շէֆքաթի չուզեր խմբագրութիւն ընել «Իսթիքպալ» թերթին մէջ: Թերթին տէրը, ծագմամբ Թէոտոր էֆէնտի, խմբագիր կը փնտռէ: Եթէ ստանձնես խմբագրութիւնը, գոհ կը մնամ: Երբեմն ես ալ յօդուած կուտամ եւ կ'օգնեմ քեզի:

Նամըք Քէմալի մասին խոր յարգանք եւ համակրանք կը զգայի: Անմիջապէս համաձայնութիւն յայտնեցի: Շատ գոհ մնաց: Բերայի անգլիական պանդոկին մէջ ճաշի հրաւիրեց զիս եւ քեռայրս, Միւնիր պէյ, որ աքսորականները ազատելու համար «Հէվրէթ Հէրրըտ»ի մէջ բազմաթիւ ուածներ գրած էր:

Ճաշէն յետոյ եկաւ Պէտրի պէյ, որ, Ապտիւլ Ազիզի գահընկէցման ժամանակ մեծ ծառայութիւն մատուցած էր Սիւլէյման փաշայի եւ սպայակոյտի արժէքաւոր դէմքերէն մէկն էր, յետոյ եկաւ Եղիպտացի երիտասարդ մը, որ Նամըք Քէմալի հետ բարեկամացած էր Եւրոպայի մէջ: Մինչեւ կէս գիշեր վիճեցանք թէ նոր վեհապետը լրջութեամբ եւ անկեղծութեամբ կ'ընդունէ՞ր թէ ոչ սահմանադրութիւնը:

Նամըք Քէմալ պէյ կ'ըսէր.

— Ապտիւլ Համիտ կը սիրէ սահմանադրութիւնը: Այդ մասին հ... ուած եմ այնքան, որքան Միտհաթ փաշա: Միայն թէ կը վախնամ ռուսական փրոփականտը կը զինէ «ուլէմա»ներու կրօնամոլ դասակարգը սահմանադրութեան դէմ:

Անշուշտ ժամանակ մը յետոյ Նամըք Քէմալ դառնալէս պիտի հասնէր թէ որքա՜ն սխալ էր իր կարծիքը Ապտիւլ Համիտի մասին: Կէս գիշերէն յետոյ, ամէն մարդ իր տունը դարձաւ: Յաջորդ առտու գործի... «Իսթիքպալ»ի խմբագրատան մէջ: Նուրի պէյ կայսերական դիւանին ... գ. քարտուղար նշանակուած էր: Այս անուանումը այնպէս կարծել ... շատերուն թէ Թագաւորը համակիր է ազատութեան եւ սահմանադրութեան եւ ժողովուրդին վրայ ալ լաւ տպաւորութիւն թողուց: Այդ շրջանին ... կը կարծուէր թէ շուտով պիտի յայտարարուի սահմանադրութիւնը, ... որ ամէն կողմ օրինագիծեր կը մշակէին: Արգելք մը չտեսայ այլեւս ... մէջ գրել բոլոր այդ հարցերուն մասին: Ու գրեցի թէ անհրաժեշտ է ... ուածներով պարզաբանել այդ հարցերը, որպէսզի օր առաջ հարցերը ... իրենց լուծումը, որուն անհամբերութեամբ կը սպասէ ժողովուրդը:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
23
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931
23 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1654
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ՈՉ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆ...

Եթէ ոչ ուրիշ բան, գոնէ Թուրքիոյ յարատեւ գործունէութիւնը պիտի ստիպէր մեզ քով քովի գալու: Գործակցելու եւ գործելու:

Հայկական մամուլը օրը օրին կ՚արձանագրէ քեմալապետութեան արտաքին եւ ներքին կեանքը: Անոր ճիգերն ու յեղաշրջումը: Անոր հետեւողական, անսասան քաղաքականութիւնը:

Բայց, կ՚արձանագրէ ու կ՚անցնի: Լաւագոյն պարագային, կը գոհանայ հարեւանցի դիտողութիւններով: կամ հաճելի գուշակութիւններով:

Մեր մէջ իսկ, դեռ շատերը կան, որ չեն ընդունիր թէ այսօրուան Թուրքիան երէկուանը չէ, թէ լեռ ու ձոր կայ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ,— միշտ ի վնաս մեզի:

Թուրքը քաղաքակրթուե՞ր է թէ ոչ.— այդ չէ որ կը հետաքրքրէ մեզ: Բայց Թուրքը Նորոգուելու, երիտասարդանալու, ամրանալու ճիգեր կը թափէ ամէն ճակատի վրայ: Հոլովոյթ մը տեղի կ՚ունենայ արդի Թուրքիոյ մէջ: Լուրջ, լայն հոլովոյթ մը,— Թուրքի բարիքին համար:

Որքան ալ ճարտարութիւնք վկայութեան կանչել պատմութիւնը, գունաւորել առօրեայ, ընթացիկ երեւոյթները, բան չի փոխուիր կացութենէն: Թուրքը սկսաւ քալել: կը քալէ առանց աջ ու ձախ նայելու: Իսկ մենք օրօր կը կարդանք: կանգնած՝ մեռեալ կէտի մը վրայ, գուշակութիւններ կը կատարենք:

Ոչ ոք ուրացաւ Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը, որ երթալով կը խորանայ, եւ կրնայ անակնկալի մը, աղէտի մը յանգիլ:

Եւ սակայն, կը շարժի՛: Թուրքն է որ կը շարժի, կը խմորուի, Նոր պատուաստ եւ աւիշ կը ստանայ:

×

Այսքանը միայն, բաւական էր, որպէսզի հայկական բոլոր հոսանքները մէկդի դնէին ամէն վէճ ու քէն, եւ խմբուէին կլոր սեղանի մը շուրջը, իրենց կարգին գործելու, հակազդելու համար: Գործունէութեան Նոր ձեւեր գտնելու, եղածները կատարելագործելու գործելու համար:

Գիտենք մեր ուժերը, եւ հրաշքներ գործելու միամտութիւնը չունինք: Զունինք մանաւանդ հիմա, երբ այնքան բարդ է քաղաքական կացութիւնը եւ այնքան աննպաստ՝ յատկապէս մեզ համար:

Բայց, մարդիկ ե՞րբ կրցեր են դատ շահիլ, ամէն ինչ սեւ տեսնելով: Հառաչելով ու յօրանջելով:

Ո՞վ, ո՛ր իմաստունը կրնար պնդել, թէ չունինք «անելիք», եւ պէտք է սպասենք որ տանձն ու խնձորը հասնին:

Ահաւասիկ վերջին լուրը — Թուրքիա կը պատրաստուի հարիւր հազար գաղթական տեղաւորել «արեւելեան Նահանգներուն», յատկապէս Վասպուրականի շրջանին մէջ: Ծրագիր մը, որ կը խանգարուի տասը տարիէ ի վեր, զարնուելով զանազան արգելքներու:

Ահաւասիկ Թուրք մամուլը գրգռիչ կանչեր կ՚արձակէ, 1921ին Սուրիա եւ Լիբանան ապաստանած տարագիրներու տեղաւորման առթիւ:

Թուրքեր կամ Թրքաբարոյ գործակալներ կը վխտան ամէն տեղ, Նախիջեւանէն մինչեւ Սուրիա:

Զունի՞նք ո՛րեւէ «անելիք»: Երեւա՞նն է տէր ու պաշտպանը այս հարցին մէջ ալ: — Երեւանը՝ բարեկամ եւ զինակից Թուրքիոյ: Երեւանը՝ գլխիվայր խրած զարմանազան մարզանքներու մէջ: Եւ բոլորովին երես դարձուցած՝ Հայկական Դատին...

Մեծն Բրիտանիոյ աշխատաւորական դահլիճը ծանր տագնապի մը մատնուած է, տնտեսական պատճառներով: Եւ ահա փիշերներ կը լուսցնեն բոլոր հոսանքներու, երեք կուսակցութեանց վարիչները, ելք մը գտնելու համար:

Երկրորդակա՞ն է մեր տագնապը: կամ արդեօք այնքա՞ն անդարմանալի է ներքին հակամարտութիւնը, որ Թրքական վտանգին հանդէպ իսկ ձեռք ձեռքի չենք տար:

Հարցեր, հարցումներ որոնք պատասխանի կը սպասեն: Որոնք լռջութեան կը հրաւիրեն բոլորը, Նոյնիսկ անհատները:

Անցեալ օր կը յիշէինք Յունաստանի տարագիրներու գլխուն սարքուած նոր խաղը,—անոնց տեղափոխութիւնը դէպի Ալժերիա կամ Թունուզ:

Վաղը միեւնոյն խնդիրը կրնայ յուզուիլ Պուլկարիոյ, Սուրիոյ կամ Լիբանանի մէջ:

Լա՞ւ կ՚ըսեն թէ գէշ, — ամէն բան վերջանալէ յետոյ միայն պիտի հասկնանք: Ինչպէս միշտ:

Եթէ այս բոլոր հարցերը չեն հետաքրքրեր մեզ, եթէ անոնք բաւական չեն զգաստութեան կանչելու մեզ, յանուն տարագիր բազմութիւններու փրկութեան, ի՞նչ յաւակնութեամբ ժողովուրդէն աւելի իմաստուն, եւ անկէ աւելի բարձր խօսելու իրաւունքներ կուտանք մենք մեզի, հաւաքաբար թէ անհատապէս, մեծէն մինչեւ փոքրը:

Եղա՞ծ է, մեր պատմութեան մէջ, աւելի չարաբաստիկ շրջան: Եւ տասն անգամ աւելի անկերպարան, ընդվզեցուցիչ վիճակ:

Եթէ 1860էն ի վեր եկած-գացած սերունդները բան չեն խօսիր մեզի, Թուրքիոյ պատկե՞րն ալ անզօր է սթափեցնելու մեզ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Աշխատաւորական դահլիճը չկրցաւ ելք մը գտնել ելմտական տագնապին, հակառակ գիշերաջան տքնութեանց: Արհեստակցական միութիւնները, որոնք խոշոր ուժ մը կը ներկայացնեն թէ դուրսը եւ թէ խորհրդարանին մէջ, կ՚ընդդիմանան Մաքտոնըլտի ծրագրին: վարչապետը ստիպուած է լեզու գտնել իր հակառակորդներուն, պահպանողականներուն հետ:

Եթէ վէճը չհարթուի, հաւանական է որ կամ դահլիճը հրաժարի, եւ կամ խորհրդարանը լուծուի: կը նախատեսուի նաեւ խառն դահլիճ մը, բաղկացած՝ Ազատականներէ եւ պահպանողականներէ:

Խնայողութեան ծրագրին մէջ կայ Թելադրութիւն մը՝ հարիւրին տասը զեղչելու նախարարներու Թոշակը (5000 ստերլին):

«... որոնց ամէնէն շատը Հայեր են»

Պէյրութէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի օգոստ. 19 Թուականով.— Համայնավար երեսփոխան Պ. Անտրէ Պէրթոն Ֆրանսա մեկնեցաւ այսօր, իբրեւ փաստաբան պաշտպանելէ յետոյ համայնավար բանտարկեալները, որոնց ամէնէն շատը Հայեր են: Ասոնք դատի քաշուած էին զինուորական ատեանին առջեւ, հանրային անդորրութիւնը խանգարել փորձած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Գլխաւոր խռովարարները դատապարտուեցան 2-3 տարի բանտարկութեան, բայց վճիռները առկախ կը մնան, մինչեւ որ երկրորդ յանցանք մը գործեն, հինգ տարուան ընթացքին:

ՅԱՌԱՋ.— «Թայմզ»ի Թղթակիցը ուրկէ՞ իմացաւ որ «ամէնէն շատը Հայեր են» եւ ինչո՞ւ միայն Հայերու անունը կուտայ: դեռ վերջերս «Իւմանիթէ» պարզելով այս խնդիրը, միայն երեք Հայերու անուններ կուտար,— երեք ողորմելիներ որոնք չեն գիտեր ի՛նչ կ՚ընեն:

Արաբները եւ Հրեաները Պաղեստինի մէջ

Պաղեստինի արաբական գործադիր կոմիտէն յայտարարութիւն մը հրատարակելով Օգոստոս 19ին, կը ծանուցանէ թէ ընդհանուր գործադուլ պիտի ըլլայ կիրակի օր (այսօր),— 1929ի դէպքերու տարեդարձին առթիւ:

Գործադիր կոմիտէն իր ժողովին մէջ որոշեց չեղեալ համարել իր պատուիրակներուն խօսակցութիւնը՝ բրիտանական մարզպանին հետ, ինչպէս եւ Նկատի չառնել կառավարութեան ազդարարութիւնը՝ անկարգութեանց դէմ:

Արաբական կոմիտէին այս ընթացքը մեծ ջղագրգռութիւն պատճառած է Հրեաներուն, որոնք հազիւ հանդարտած էին:

⁂ Արաբները իրենց յայտարարութեան մէջ կը պատմեն թէ հրեայ գաղթականները կը սպառազինուին եւ զինուորական մարզանք կը ստանան ինքնապաշտպանութեան պատրուակով, թէեւ կառավարութիւնը տասն անգամ աւելի պաշտպանողական միջոցներ ունի քան դրացիները: Այս քաղաքականութիւնը, կ՚ըսեն, կը ստիպէ Արաբները որ իրենք ալ զինուին եւ այսպէս ծանրօրէն կը վտանգուի խաղաղութիւնը: Վերջապէս կ՚աւելցնեն թէ կառավարութիւնը կ՚ուզէ օրինականացնել 25,000 Հրեաներու ներկայութիւնը,— մարդիկ որոնք Պաղեստին մտած են անկանոն միջոցներով:

Համայնավարները Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը հրամայեց աքսորել վեց «վտանգաւոր» համայնավարներ, որոնց մէջ են կուսակցութեան կեդր. օրկանին խմբագիրները:

Կը շարունակեն իրար կոտորել

Ներքին կռիւները սաստկօրէն կը շարունակուին մակեդոնական կազմակերպութեան մէջ: Օգոստոս 20ին երկու անծանօթներ ատրճանակներով յարձակեցան Փրոթոկէրոֆի խմբակէն երեք անձերու վրայ, որոնք տուն մը վարձած էին Սոֆիայի մէջ: Երկուքը ծանրապէս վիրաւորուեցան, իսկ երրորդը գերի բռնուեցաւ յարձակողներուն կողմէ, որոնք փախան ինքնաշարժով մը: Երկու վիրաւորներն են Մաթէվ եւ Զէնտով,

Գործազրկութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, տնտեսական գործունէութիւնը Թուլցած է վերջերս եւ գործազուրկներու Թիւը մեծապէս աւելցած է յուլիս ամսուան ընթացքին: Մինչեւ յուլիսի վերջը արձանագրուած գործազուրկներուն Թիւն է 12,400, մինչ յունիսին 10,713 էր:

Աւելորդ է ըսել Թէ այս Թիւը իրականէն շատ պակաս է: Աշխատանքի նախարարութիւնը 90,000 կը հաշուէ գործազուրկներուն Թիւը:

⁂ Համայնավարները, որ աշխատաւորական կուսակցութիւն անունով կը գործեն Պուլկարիոյ մէջ, արտօնութիւն խնդրեցին միթինկ մը գումարելու եւ իրենց ակումբները վերաբանալու: Արտօնուեցաւ միայն միթինկը:

Դրամով երկիր կը գնեն

Լեթոնիոյ ականաւոր տնտեսագէտներէն Տոքթ. Կրինպէրկ ուշագրաւ ծրագիր մը պատրաստած է, Թէ իր երկրին ելմտացոյցի բացը գոցելու եւ Թէ Լեհաստանի հետ եղած վէճ մը հարթելու համար:

Այդ ծրագրին համաձայն, Լեթոնիա Լեհաստանի պիտի ծախէ Լաթկալիայի շրջանը, փոխարէն ստանալով յիսուն միլիոն տոլար:

Ո՛ւր էր որ այսպէս կարգադրուէին ուրիշ «վէճեր» ալ...

Հնդիկները կը վերսկսին կռիւը

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ հնդիկ ազգային համագումարին Նախագահը ազդարարած է իր հետեւորդներուն՝ պատրաստուիլ վերսկսելու պայքարը, որ անխուսափելի կը համարուի, իբրեւ հետեւանք Հնդկաստանի կառավարութեան բռնած ընթացքին:

Անգլիացի ոստիկանապետ մը յարձակման ենթարկուելով Հնդիկի մը կողմէ, վիրաւորուեցաւ կողէն:

Սպանիոյ կղերը կը դաւադրէ

Փախստական կղերական մը, կարտինալ Սէկուրա, հովուական Թուղթ մը հրատարակեց Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան դէմ, լի ծանր լուտանքներով: «Այն ամօթալի գործերը որոնց ականատես եղանք երկրին մէջ, կ՚ապացուցանեն թէ Սպանիա արագօրէն դէպի հեթանոսութիւն կ՚երթայ: Եկեղեցին երկու զէնքեր ունի ինքնապաշտպանութեան համար. մէկը՝ Աստուծոյ ձեռքն է, միւսը՝ որ կանոնական պատիժներէ կը բաղկանայ, հոգեւոր պատիժներու ամէնէն ծանրն է (բանադրանք):

Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է կղերական դաւադրութեան դէմ: Նոր ուժեր ղրկուեցան վտանգուած շրջանները:

Վախ կայ որ այս դաւադրութեան հետեւանքով խզուին Սպանիոյ եւ Վատիկանի յարաբերութիւնները:

Ես ցորեն տամ, տուն սուրճ տուր

փոխանակութեան հնօրեայ դրութիւնը ի պատուի է նորէն:

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն Թէ՝ պայմանագիր մը կնքուեցաւ, որուն համաձայն Պրազիլիա 1275 միլիոն պարկ սուրճ պիտի յանձնէ Միաց. Նահանգներուն, իսկ այս վերջինը փոխարէն պիտի տայ 25 միլիոն գրիւ ցորեն:

կը Թուի Թէ այս դրութիւնը պիտի ընդհանրանայ այն երկիրներուն միջեւ որոնք աւելորդ արտադրութիւն ունին:

Յոյնեւպուլկար համաձայնութիւն մը

Յոյնեւպուլկար խառն յանձնաժողովը, որ կը զբաղէր բնակիչներու եւ սահմանամերձ կալուածներու փոխանակութեան խնդիրներով, վերջացուց իր պաշտօնը, գոհացնելով երկու կողմերն ալ: Յանձնաժողովը մեծապէս կրճատած է այն հատուցումները զորս Յունաստանի պիտի վճարէ անհատական կալուածներու փոխարէն:

Կարմիր փրկիչները կը փլցնեն Ս. Փրկիչը

«Փրավտա» կը գրէ Թէ ձեռնարկուած է փլցնելու Մոսկուայի Ս. Փրկիչ եկեղեցին, որ փառաւոր շէնք մըն է: Անոր գետնին վրայ պիտի շինուի խորհուրդներու պալատը: Եկեղեցիէն հանուած գեղարուեստական առարկաները յանձնուած են անաստուածներու Թանգարանին:

Եգիպտոսն ալ սկսաւ խնայել

Իբրեւ հետեւանք տիրող տագնապին, եւ գոցելու համար ելմտացոյցին բացը, եգիպտական կառավարութիւնը որոշեց.— Ա. հարիւրին 10 զեղչել ընդհանուր ծախքերը, Բ. դադրեցնել ո՛րեւէ նոր անուանում պետական պաշտօնէութեան մէջ, Գ. յետաձգել այն նոր շինութիւնները որոնք ստիպողական չեն կամ երկրորդական կը համարուին:

Կառավարութիւնը չէ ուզած կրճատել պաշտօնեաներու Թոշակը, նկատի առնելով որ այդ բացառիկ միջոցը կրնայ արդարանալ այն ատեն միայն, երբ ելմտական կացութինը ծանրապէս վտանգուի:

Ֆուատ Թագաւորը հրամայեց լուսավառութիւններ չկատարել իր տարեդարձին առթիւ, իբրեւ խնայողութիւն: Միայն Աղեքսանդրիոյ քաղաքապետութիւնը 9000 սդերլին վարկ բացած էր, այս նպատակով:

Թուրքիա եւ Եգիպտոս

Պայմանագրութիւն մը կնքուեցաւ Եգիպտոսի եւ Թուրքիոյ միջեւ, երկու երկիրներու հպատակներու կացութեան մասին:

Համաձայն այդ պայմանագրին, Թուրքիա կ՚ընդունի որ իր հպատակները ենթակայ ըլլան եգիպտական դատարաններուն, եւ չվայելեն աւելի առանձնաշնորհներ քան ունին Եգիպտացիները իրենք:

Նկատի առնելով որ Թուրքիա ջնջած է «կապիտիւլասիոն»ները, զարմանալի պիտի ըլլար, եթէ պահանջէր որ իր հպատակներն ալ վայելեն այն իրաւունքները ինչ որ ունին Եւրոպացիները Եգիպտոսի մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՐԱՔԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, ՖԷՅՍԱԼ, որ Փարիզ կը գտնուի քանի մը օրէ ի վեր, Գաղթային ցուցահանդէսը այցելեց առջի օր: Թագաւորը կառքով պտտեցաւ ցուցահանդէսը, ընկերակցութեամբ ալժերիացի զինուորներու: Այցելեց նաեւ մզկիթը:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ տագնապը մեղմացնելու համար, Մ. Նահանգներու Նախագահը Օգնութեան յանձնախումբ մը կազմեց, ինչպէս նախատեսած էր Ամերիկայի մեր աշխատակիցը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ բազմաթիւ ընկերութիւններ սնանկութեան դուռը հասած են, մասնաւորապէս ճարտարագործական եւ երկրագործական մեքենաներու ճիւղերուն մէջ: Պերլինի Եվայցէր եւ Օփլէր երկաթեղէնի ընկերութիւնը 12 միլիոնի բաց մը ունի, այսինքն վեց անգամ աւելի քան իր դրամագլուխը:

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔԷՆ ՅԵՏՈՅ ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ

Մեր վերջին յուշատետրը այսպէս կը վերջացնէինք. «Ընթերցող հասարակութիւնը ի՞նչ կը պահանջէ գրողէն, եւ այս վերջինը ի՞նչպիսի պահանջներու մէջ կ'արտադրէ իր գործը»։

Գրագէտները, գրական ո՛ր սեռին ալ լծուին, (բանաստեղծութիւն, վէպ, պատմուածք, թատերգութիւն եւ գրական քննադատութիւն), ստիպուած են հաշուի առնել ընթերցողներուն տրամադրութիւնները, եւ ակամայ։ (Մի՛շտ նկատի ունենալ գրական գործերու հանդէպ հայ ընթերցողներուն հինգ հարիւրի խի՛ստ սահմանափակ թիւը)։ Ընթերցողներն իրաւունք ունենալ կը կարծեն, որ հեղինակը նկատի առնէ իրենց ցանկութիւնները, մտքի մակարդակը, հոգեկան պահանջները։ Կը կարծեն, թէ գրողը մեքենայ մըն է, եւ պէտք է դադրի իրեն համար մտածելէ, զգալէ ու արտադրելէ, դառնալու համար տեսակ մը միջնորդ՝ զուրսի աշխարհի անհատներուն եւ իր միջեւ։ Անոնք չեն կրնար հաշտուիլ արուեստագէտի հոգիին անկախութեան եւ մտքի թռիչքներու ազատութեան հետ։ Այս է եղեր պատճառը, որ ամէն ժամանակներու մէջ, ճշմարիտ գրագէտին ու ընթերցողին միջեւ միշտ խրամատ մը բացուած է։ Գրագէտ ուրեմն, եթէ կ'արտադրէ, ստիպուած է նկատի առնել վարէն եկող այդ պահանջը, որ անզգալաբար, ընթերցողներու սահմանափակ շրջանակի մը մէջ կը ձեւակերպուի։

Ստիպուած է իր ստեղծագործութեան տալ այնպիսի դրոշմ եւ բովանդակութիւն, որ միջակէն ալ վար ըլլայ, հասկնալի ըլլալու համար։ Հեղինակներու անձին կապուած այս թիւրիմացութիւնը անխուսափելիօրէն կ'անդրադառնայ անոր գործին վրայ, խորքին եւ այն միջոցներուն վրայ, — ոճ, լեզու եւ ճարտարապետութիւն, — որոնցմով կերպարանք ու մարմին կ'առնէ ան։

Մեր մէջ նոյն իսկ ամէնէն ժողովրդական հեղինակին գիրքերն իսկ սահմանուած են ծրարներու մէջ մնալու, ա՛լ չեմ խօսիր անոնց մասին, որոնք բանի գրող ու հեղինակ դառնալ կ'ուզեն, ա՛լ չեմ խօսիր այն մտաւորական անկախներուն մասին, որոնք կ'արհամարհեն ընթերցող սովորական դասակարգին մտայնութիւնը։ Այս վերջինները եթէ փորձեն հատոր մը հանել հրապարակ, տխրութեամբ պիտի դիտեն կապոցները, իրարու վրայ դիզուած, առանց վաճառուելու։

Եթէ կ'ուզէք հարցուցէք կարծիքը բոլոր հեղինակներուն, անոնց որ գիրքեր լոյս ընծայած են, եւ ենթարկուած յուսախաբութեան։ Այս է պատճառը, որ շատերը կը նախնտրեն իրենց ձեռագիրները պահել։

Մեր մտաւորականները, որոնք առ հասարակ վճարող ընթերցող չեն, իրենց պահանջն ունին գրական արտադրութիւններէն։ Վճարող ընթերցողն ալ ի՛րն ունի։ Կը ստեղծուի քաօս մը, որուն մէջէն հեղինակին կ'իյնայ դուրս գալ, իր ձեռքին բռնած Արիատնէի կծիկը։ Եւ հեղինակը դուրս կու գայ միշտ ի վնաս իր գործին, ի վնաս իր քսակին։ Ու պէտք է աղաղակել ճշմարտութիւնը. — Հայ հեղինակին գիրքերը չեն փնտռուիր, չեն վճարուիր, չեն կարդացուիր։

Կենդանի նահատակութեան մը բոլոր փուլերէն կ'անցնի ան։ Գրքին լոյս ընծայումը վաղանցուկ ուրախութիւն եւ հպարտութիւն կը պատճառէ անոր, եւ անմիջապէս կը յաջորդէ նիւթական տագնապը. — Պէտք է դրամ հասցնել տպարանատիրոջ, մինչ հատորները կը քնանան փոշիներու մէջ...։

Տեսնենք սակայն թէ ի՛նչ պայմաններու տակ տեղի կ'ունենան երկունքն ու ծնունդը գրական ստեղծագործութիւններուն։

Մեր մէջ գիրք ու թերթ հրատարակող հայ մտաւորականները նիւթական աննախանձելի պայմաններու մէջ կը գտնուին։ Հինէն ի վեր շարունակուող այս աննպաստ վիճակը այսօր աւելի քան կը շարունակուի։ Հոգիի աչքերով հետեւեցէ՛ք մշակոյթի եւ գրականութեան մեր յոգնավաստակ մշակներուն։

Ահաւասիկ մեղրամոմի գոյնով երիտասարդներ, կարծես արիւնը ցամքեր է իրենց երակներուն մէջ, դալուկ ճակատով, մռայլ աչքերով։ Ամէնէն անշուք սենեակը վիճակուած է իրենց իբրեւ բնակարան. կթոտ քայլերով, օրը չորս եւ աւելի անգամներ, կը բարձրանան սանդուղները։ Ուսանող չեն, (մեր իրականութեան համար աւելորդ պերճանք մը դառնալ կը սկսի երիտասարդութեան այս ծաղիկը, դժբախտաբար, քանի՛ ազգային եւ քաղաքական անորոշութեան մէջ կը տուայտինք հաւաքաբար), բայց նո՛յնքան տխուր է ասոնց վիճակը։ Շէնքերուն եօթներորդ կամ ութերորդ յարկերը, աստղերուն աւելի մօտ... մարդոց տեսողութենէն աւելի հեռու... միշտ մոոցուած ու լքուած կ'ապրին մեր վաղուան յոյսերը, յաճախ անկիւնի մը օրհնութիւնը փնտռելով այսպէս մեր մտաւորական ծաղիկները...

Ելեկտրական լոյսի խնայողութեան համար մոայլ լապտեր մը կը շողայ յաճախ, ցուրտ սենեակի մը առանձնութեան մէջ, ուր հիւանդկախ երիտասարդներ, իրենց շունչով տաքցնել կը փորձեն սառած մատները, եւ որոնք կը սահին թուղթին վրայ։ Յաճախ սուր հազ մը կը գալարէ զիրենք, վտանգաւոր կարմիրի մը փայլը շողացնելով հոն։ Կան որ սրճարաններու մէջ կը գիշերեն, սեւ սուրճով մը առտուան շողերուն սպասելով, մեկնելու համար քիչ վճարուած աշխատութեան մը, որ չի խանդավառեր զիրենք, եւ զոր տանելու հարկադրուած են, կարենալ վճարելու համար արդէն զիջուած պարտքեր։ Կարելի է անոնցմէ ոմանք նմանցնել թիթեռնիկներու, որոնք լոյսերուն շուրջ կը դեգերին, լոյսով գինովնալու եւ յոգնած մարմիններով հատնելու համար...

Տխուր է պատկերը եւ իրական հազար իննհարիւր երեսուն եւ մէկ թուականներուն, երբ արտաքին նշաններով, ապագայ պատմագէտն ու ընկերաբանը, աչքերը ակնոցներ անցուցած, այսօրուան մեր գրական ովկեղարուն եւ մշակոյթի փառքերուն պատմութիւնը գրի պիտի առնեն հարիւր տարիներ վերջ...։

Իսկ ցերե՞կը...։ Շա՛տ մի հետաքրքրուիք, ինչպէս որ չէք հետաքրքրուած մինչեւ հիմա։ Լաւ է որ չքրքրենք ժամանակակից այդ հիւանդութեան վէրքը, մեր երիտասարդ մտաւորականներու հետզհետէ հասնող գրական սերունդներու նիւթական պայմաններու թշուառութիւնը եւ ապրելու մտահոգութիւնը։ Հանգիստ ձգենք զիրենք, տարիքնին առած այդ որբերը, որոնք ո՛չ տէր, ո՛չ տիրական ունին, եւ որոնք կանխահասօրէն, վաղուան անստուգութիւնն ունին, լքուած են բոլորէն եւ չեն գիտեր թէ ո՛ւր կ'երթան, ո՛ւր պիտի երթան...։

Ոչ ոք հարցուց, ոչ ոք ալ պիտի հարցնէ։

Շա՛տ լաւ, նիւթական այս աննպաստ պայմաններուն մէջ, որ այս երիտասարդները կ'արտադրեն ու յաճախ արժէքաւոր գործեր կը հրատարակեն, մտքի խաղաղութիւն, հոգիի ջերմութիւն ունի՞ն։ Յաճախ կը խօսուի անոնց տկարութեանց ու մեղքերուն վրայ, բայց անդրադարձե՞ր էք մեղքերուն վրայ բոլոր անոնց, որոնք կրնային բան մը ըլլալ եւ չըրին, չհետաքրքրուեցան անոնցմով, կը զգա՞ք ձեր սիրտերուն մէջ դողը անոնց մատներուն, որոնցմով գրի առին ու կ'առնեն տակաւին իրենց հոգիին ողբերգութիւնը, կը զգա՞ք որբութեան, անմխիթար անտարբերութեան ցաւը, որով թաթաւուեր են անոնց երգն ու խօսքը...

Ահաւասիկ նաեւ երէց սերունդը հայ մտաւորականին ու գրագէտին։ Լաւագոյն պարագային ուսուցչութիւնն է անոր վիճակուածը։ Այդ ասպարէզին բոլոր հոգերը, անորոշութիւնները, արժանապատուութեան վիրաւորանքները կը ճնշեն անոր ուղեղը, մարմինը, հոգին ու սիրտը։ Անորոշութիւն ներկայի, մանաւանդ ապագայի։ Իր աչքերուն առջեւ կը տեսնէ սրտի հատորիկներու գալարուիլը, որոնց աչքերուն փայլը կանխահաս կերպով մարիլ կը սկսի։ Անիկա ալ լծուած է ստեղծագործ աշխատանքի, յոգնած ուղեղով ու մարմինով կ'անցնի գրասեղանին առջեւ թուղթին յանձնելու համար իր հոգիին կրակն ու մտքին թռիչքները։ Պատրաստ ունի անտիպ ձեռագիրներ, թարգմանութիւններ, ուսումնասիրութիւններ։ Անցեալի փորձը չուզեր կրկնել։ Կը զգուշանայ ափ առնել խմբագրութիւններուն դուռները։ Սակարկել չի սիրեր։ Բայց կը սիրէ հրատարակուած տեսնել իր գործերը։ Խմբագիրները, իրենք ալ զրկուածներ յաճախ, անողոք են, չեն կրնար վճարել, չեն ուզեր վճարել, կը սակարկեն, եւ լոյս կ'ընծայեն ձրի յօդուածներ, անվճար գրութիւններ, թերթին էջերը ո եւ է ձեւով լեցնելու մտահոգութեամբ։

Տարէց ու փորձառու գրագէտը վճարուած չէ այնպէս ինչպէս երիտասարդը։ Մտաւորական-գրական աշխատակցութեան վարձատրութիւնը, մեր իրականութեան համար, պերճանք է։ Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այդ կալուածին մէջ, աճպարարութիւն, խանութպանութիւն է, շուկայի հաշիւ է, չըսելու համար շահագործում։ Մեր մէջ անունի, համբաւի հմայքն ալ արժէք ու կշիռ չունի։ Գրագէտը, երիտասարդ կամ տարէց, տաժանագին երկունքներէ վերջ, պատրաստ ունի ձեռագիրը։ Որակի խնդիրը ուրիշ հարց է. որակ ունեցող գիրքերը նոյնքան դժուար կը ծախուին որքան անկէ զուրկերը։ Դժուարութիւնը կապուած է ամէնուն։ Դժբախտութիւնը պատրաստ ձեռագիր մը ունենալն է, գրագէտ ծնած ու արտադրելն է։ Տարիքդ առա՞ծ ես, գրական անցեա՞լ ունիս, բազմաթիւ գործերու հեղինա՞կ ես, համբա՞ւ ունիս, գրականութեան մէջ որոշ տե՞ղդ... Նոյնն է։ Կրունկէդ կապուած են բոլոր դժուարութիւնները, այնպէս ինչպէս երիտասարդ գրողին, առանց տարբերութեան։ Ճակատագիրդ կախում ունի նախ հրատարակիչէ մը, եթէ գտնես. քսակէդ՝ եթէ ունիս, ընթերցողներու այն խիստ սահմանափակ թիւէն՝ (հինգ հարիւր), որոնց դուռը զարնել ստիպուած ես, գրական գործդ առաջարկելու համար. որովհետեւ մեր մէջ գրքին ետեւէն չեն վազեր. ընդհակառակն, գիրքերն են, որ կը հալածեն ընթերցողները։

Գիրքը ձեռագիր վիճակի մէջ պատրաստ է ուրեմն։ Հիմա ձեզի հետ մտնենք հրատարակիչի մը կամ տպարանատիրոջ մը գրասենեակը։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով։

ԳԵՂԱՄԸ ԻՐ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Այս գրութիւնը սահմանուած էր անցեալ կիրակի օրուան բացառիկ թիւին, բայց յետաձգուեցաւ, տեղի անձկութեան պատճառով։

Ի՞նչ տաժանելի է ու կսկծալի՝ յիշել Գեղամը, քրքրել անոր յիշատակները, եւ անգամ մը եւս զգալ որ անդարձ կորսուած է մէկը այն չափազանց հազուագիւտ հոգիներէն, որ ինքնատուր արուեստ ունէր հոգիները լեցնելու բարութեամբ ու գեղեցկութեամբ։ Բարի ու ազնուական հոգի, բառին բարձրագոյն եւ ուղիղ ըմբռնումով, հեզահամբոյր, պարզ ու անկեղծ նկարագիր, ըմբոստութեան ընդհատ ցայտքերով սակայն, ու անխոնջ խուզարկու եւ բծախնդիր՝ արուեստի նրբութիւններուն ու գեղեցկութեանց։

Դժնդակ է այս վերյիշումը, բայց միեւնոյն ատեն որքա՜ն հոգեպարար է ետ երթալ քանի տարի, երիտասարդանալ Գեղամով ու եղբայրանալ անոր քաղցր յիշատակներուն հետ։ Թարմացնել այն բոլոր պահերը, որոնք օծուն էին Գեղամէն բղխած անհուն բարութեամբ, զգալ որ մթնոլորտը՝ ուր կը շնչես, Գեղամի գերզգայուն հոգին կը սաւառնի և անոր մշտակայ ժպիտը կը ծփայ անոր վրայ։

* * *

Գեղամը խմբագրական քարտուղարն էր «Ազատամարտ»ի, ուր մնաց մինչեւ իր վերջին օրը, երբ անողայ խորշակը եկաւ ան ալ տանելու ամբողջ փաղանգին հետ։ Իբրեւ խմբագրական քարտուղար, ուրիշ բաժիններու հետ, սահմանուած էր նաեւ մամուլի բաժինը, ուր երեւան կը բերէր, մանաւանդ նոյն օրերու պայքարի տենդոտ շրջանին, ճարպիկ ու ջղուտ պայքարողի յատկանիշեր։ Պէտք էր կարդալ մանաւանդ իր մեկնութիւնները, կծու, խիստ եւ հատու, եւ երբեմն չափազանց վիրաւորական, այն բոլոր յարձակումներուն առթիւ, որ նոյն օրերու հակառակորդ թերթերը կը կատարէին։ Գիտէր հակառակորդին յարձակողականը պաշտպանողականի վերածել, այնքան տեղին ու ժամանակին կը հասցնէր հարուածը եւ լաւ կը ճանչնար տկար կողմերը հակառակորդին։ Բայց ինչ որ կ'ուզէինք վեր առնել հոս, այն է որ, հակառակորդ թերթերու խմբագիրներուն բոլորին ալ ծանօթ էր այդ կծու մեկնաբանութեանց հեղինակը, այսուհանդերձ, ոչ մէկը անոնցմէ անձնական ո եւ է ոխ չէր պահեր, չէ՛ր կրնար պահել այդ տողերը մրոտող Գեղամին հանդէպ, այլ ընդհակառակն, տեսակ մը անբացատրելի գուրգուրանք ու յարգանք ունէր անոր հանդէպ։

Ի՞նչպէս բացատրել ասիկա. — ինծի կը թուի թէ միայն Գեղամով, անոր անսահման բարութեամբ, որուն հանդէպ ամէն քէն ու ատելութիւն զինաթափ կ'ըլլար։

* * *

Քիչեր միայն Գեղամին մտերմութեան մէջ մտած էին, բայց, տարօրինա՜կ երեւոյթ, բոլոր անոնք որ այդ սեղմ շրջանակէն դուրս կը մնային, նուազ յարգանք ու սէր չունէին անոր հանդէպ։ Առաջին տեսակցութեան իսկ, ինքզինքդ մտերմացած կը զգայիր անոր, հակառակ անոր որ ո՛չ շատ կը խօսէր, յաճախ գրեթէ բնաւ չէր խօսեր, եւ ոչ ալ ծեքծեքուն ո եւ է ձեւ ունէին շարժումները։

Սակաւախօս մըն էր, ու աւելին՝ ծայրայեղ վերապահ մը։ Ուրիշները հանդելու, իր մտածումներուն համախոհներ ճարելու ո՛չ մտահոգութիւնն ունէր եւ ոչ ոեւէ ճիգ գործ կը դնէր։ Յաճախ, նոյնիսկ մտերմական խօսակցութեանց ընթացքին, երբ համաձայն չըլլար քու խօսքերուդ, երկար սպասումէ վերջ միայն, կարծես համբերութիւնը սպառած, ըմբոստ շարժում մը կը կատարէր եւ երկու խօսքով, կարճ, կտրուկ եւ բուռն, կը յայտնէր իր տեսակէտը։ Ողջամիտ էր եւ իրապաշտ՝ քաղաքական խնդիրներու մէջ։ Զինքը կը չարչարէր առաւելապէս ազգային ազատագրութեան հարցը, իր բոլոր դժուարութիւններով ու դոհողութիւններով։ Ուրիշ եւ ուրիշ միջոց չէր ճանչնար. — յեղափոխութի՛ւն միայն։ Յեղափոխական էր, չըսի՞նք դեռ թէ կատաղի Դաշնակցական մըն էր։ Բայց չէր կրնար հաշտեցնել հայ քաղաքական պատին հետապնդութիւնը՝ ընկերվարութեան հետ, որու հոգիով հաւատացող մըն էր թէեւ, բայց չէր դադրեր զայն «գեղեցիկ ցնորք» մը նկատելէ գոնէ մեզի՝ Հայերուս համար։ Ուրեմն ազգայնական Դաշնակցական մը պարզապէս, համոզուած եւ խորապէս հաստատ իր ըմբռնումներուն մէջ։ Ջերմեռանդ հաւատացող մըն էր մեր ցեղային առաւելութիւններուն, եւ խանդավառ հիացող մը հայ մշակութային ամէն ձեռնարկի։ Այսուհանդերձ, մեծ արհամարհանք ունէր ամէն միջակութիւններու հանդէպ, մանաւանդ գրական կալուածի մէջ։ Ու իբր նրբազգաց գրող, խորունկ ատելութիւն կը զգար նաեւ քաղաքական ճամարտակութիւններու հանդէպ, եւ չէր ներեր որ մարդիկ՝ գոց եղած բառերու եւ «ֆորմիւլ»ներու դէզ միայն արտաբերեն հանրային ցաւերու հանդէպ, եւ ասիկա մեծագոյն անարգանքը կը նկատէր մեր մեծ ցաւին։

Օրուան մէջ յաճախակի էին իր վերացումի պահերը։ Ու ամէն անգամ որ երազանքի պահէ մը կը սթափէր եւ կ'անդրադառնար բիրտ կացութեան, կը հառաչէր ու կ'ափսոսար Պօլէոի պէս որ երազները իրականութիւն չեն։ Այսուհանդերձ, իր լաւագոյն պահերը, երջանկութեան քաղցր րոպէները կը պարտէր իր այդ երազներուն, երբ գլուխը ձեռքին մէջ, անուշ ու ինքնագոհ ժպիտով մը կը գինովնար զանոնք ու հեշտագին անձնատուութեամբ մը կ'օրօրուէր անոնցմով։ Վերացումի այդ գերագոյն պահերուն էր որ, գրիչը ձեռքը՝ թուղթին վրայ իրար խաչաձեւող զուգահեռ սեղմ գիծեր կը քաշէր, կերպասի հիւսուած թելերուն պէս։ Եւ գիծերու այդ խաչաձեւումին մէջ, ինչպէս բոլոր ճամբաները կեանքին, կը ջանար փնտռել իր ճամբան, ու անոր հետ նաեւ ցեղինը, որուն պաշտամունքը իր նուիրական տեսլականը դարձած էր միշտ։

* * *

«Մեհեան» գրական ըմբոստ պարբերականը՝ որ հրատարակուեցաւ պատերազմի նախօրէին, արգիւնք էր առաւելապէս իր ճիգերուն, ու ինքն էր որ կեդրոնական շաղախն ու օղակը եղաւ անոր շուրջը հաւաքուած գրողներուն միջեւ։ Գեղամի շունչն էր որ կար անոր մէջ, բաբախուն հայ արուեստին սերովը։ Անոր մէջ իր վերջին գործը եղաւ «Վաղուան Հայերը», որ սակայն կիսաւարտ մնաց «Մեհեան»ի դժբախտ դադարումով։ «Վաղուան Հայերը» կարելի է նկատել Գեղամի ամէնէն յատկանշական գրուածքը, իր գրական ու հանրային ըմբռնումներու տեսակէտէն։

Ու եթէ պէտք ըլլայ բնորոշել Գեղամը, անհրաժեշտ է ըսել թէ, անոր մէջ ամէն ուժի ու արտայայտութեան գումարը երեւան կուգար ձգտումով, տենչանքով։ Գեղամին միտքը, կամքն ու բոլոր զգացումները ուրիշ բան չէին, այլ միայն իր հոգին խռովող այլազան ձգտումներուն գործիքը։ Անսահման ձըգտումներ ունէր, անկարելի բաղձանքներ, իր հոգին եւ ապա բոլոր հոգիները լիացնելու երազով թէ իրականութեամբ, միեւնոյնն է։ Որովհետեւ չէ՞ որ երազը՝ վաղուան իրականութիւնն էր։ Ու հոգեկան այս քաղցր երանութեան տիրանալու եւ երազներու լիաշուրթն ըմբոշխնումն ունենալու համար, ան իր հոգիին մէջ անչափելի ուժ կը զգար, «տենչանքներու բոլոր քառուղիներէն միանգամայն արշաւելու»։

Լ. ՄՕՁԵԱՆ

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԺԲ.

ԱՆԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

— Ո՛վ դու, որ կը տենչաս փեսայութեան կամ պսակի, ո՞րն է քու նշանածը...

Անտարակոյս դուն պիտի կարողանաս հրապարակին վրայ քու խանութն ունենալ, եթէ նշանուիս իրականութեանը հետ...— Ան պզտիկ խնայողութիւն մը ունի պահած իր ապագայ փեսացուին...

Ճշմարիտ է, որ ան երբեմն յամառ կ'երեւի, բայց ընդհանրապէս հաճոյակատար է զինք սիրողներուն հանդէպ... Ան տնտեսող է եւ լաւ տեսակի «չորթանէ ճաշ» ու «փշրո՛ւկ» կարող է պատրաստել...

Նա երազուած կին կարող է դառնալ քեզ, եթէ դուն սակաւապէտ ես ու նուա՛զ խստապահանջ, որովհետեւ անհաշիւ վատնումներու պէտք չունի, քանի որ տարիքն առած մէկն է...

— Դուն վշտացա՞ր...— Ներողութիւն կը խնդրեմ, որովհետեւ բնաւ տեղեկութիւն չունէի թէ դուն ազնուական ես ու նաեւ խստապահանջ...

Ուրեմն այն երիտասարդն ես դուն, որ սիրահարած է ու կ'ուզէ ամուսնանալ անիրականութեանը հետ...

Այդպէ՛ս ուրեմն, բաւական չէ որ դուն տեսած ես զայն, այլեւ կը սիրե՛ս... Այստեղ հարցը բոլորովին կը փոխուի...

Կը նշանակէ թէ դուն բաւականաչափ հարուստ ես, ու նաեւ յամառօրէն բծախնդիր...

Օ՛, սիրելիս, բայց այս բաւական չէ կարենալ տիրանալու համար Անիրականութեան սիրոյն...

Պարզապէս քու հմայքիդ առագաստները բարձրացնելու եւ աւելի արագ հասնելո՞ւ, թէ միայն բաւարարելու եւ ուրախանալու համար է որ կը սիրես Անիրականութիւնը...

Եթէ առանց տրտունջի դուն կարող ես բաւարարուիլ ուխանալ իրականութեան հրամցուած ճաշերով, ամենեւին պէտք չկա՛յ համտեսել նաեւ Անիրականութեան մատուցածը, հետաքրքրութիւնը միայն լիա...

Քու երկրիդ աղջիկները չժպտեցա՞ն քեզի եւ ա՞յս պատճառով է որ դուն յոյսերդ նետեցիր դէպի այդ տարերկրեայ հարսնցուն...

Թէ դժգոհելով հանրային ու դիւրամատչելի կիներէ, ղժուարամատչելին կը տենչայ քու հոգին, յաղթահարելու եւ հանդարտելու համար...

Բայց խանդոտ է Անիրականութիւնը. — Դու կարո՞ղ ես հրաժարիլ քու պզտիկ հաճոյքներէդ, ամբողջովին նուիրուելով անոր...

Օ՛, սիրելիս, բայց այս բաւական չէ կարենալ տիրանալու համար Անիրականութեան..

Պարզապէս քու լիացումը լրացնելու եւ բոլոր յագեցածներու պէս յօրանջել ու նիրհել կարենալու համա՞ր է որ կը հետապնդես զինքը...

Թէ քու տենչն է իր ցաւալի մեկուսացումէն ու անտարբերութենէն արժատախիլ ընել զինք. եւ առաջնորդելով աշխարհի փողոցներու եւ հանրային պարտէզներու մէջէն մէկ նոր երթ ու մէկ նոր շուք տալ աշխարհի փողոցներուն ու հանրային պարտէզներուն...

Արդեօ՞ք դուն Անիրականութեան կը տենչաս իր անծայրածիր կալուածներու եւ անհաշուելի հարստութեան համար, որ կարենաս բազմապատկել քու հարստութիւնը եւ առանձնացած ապրիլ, ինչպէս բոլոր ծերացած առեւտրականները...

Թէ դուն դժգոհ ես մինակութեանդ եւ քու արտադրածի անբաւականութենէն, ու կ'ուզես ներկայանալ կրկնապատկուա՛ծ, բազմապատկուա՛ծ...

Երբեմն տենչացին եւ սատուեցան ծնան անիրականութիւններէն... Արդ՝ ես կ'օրհնեմ քու պսակն ու փեսայութիւնը՝ կը տենչամ որ գերիրականութիւն մը ծնի քու հարս Անիրականութիւնը...

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ՆՈՐԷՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԹՈՒՐՔ ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՄԸ ԳՐԳՌԻՉ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ

«Վագըթ» կը շարունակէ քրքրել Սուրիոյ տեղաւորման խնդիրը, որ աչքի փուշ է դարձեր.

Թուրք թերթը իր վերջին թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ հէքեաթները, իբրեւ թէ քաղելով «Սուրիայէն Պոլիս եկած եւ այնտեղի գործերուն քաջածանօթ անձէ» մը.

— Սուրիոյ մէջ յեղափոխութիւն ծագեցաւ 1925ին եւ այդ միջոցին Ֆրանսացիները օգտուեցան Հայերէն ընդդէմ Արաբներուն եւ իսլամներուն։ Անկէ ետքը աւելի եւս ոյժ տուին Սուրիոյ մէջ հայ տեղաւորելու քաղաքականութեան։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Պալքանեան երկիրներ եւ Յունաստան ցրուած Հայերուն վրայ խորհրդակցեցաւ եւ Ֆրանսացիները խոստացան զանոնք տեղաւորել Սուրիա։ Ասով պարզապէս կ'ուզեն իրենց քաղաքական դիրքը ամրապնդել այնտեղ։ Ֆրանսացիները արտասահմանէն շատ Հայեր բերին Սուրիա եւ տեղաւորեցին այլ եւ այլ տեղեր։ Միայն Պէյրութի մէջ այժմ 50—60.000 Հայ կայ։ Ճէպէլի կողմն ալ շատ Հայեր ցրուած են։ Ֆրանսացիները ասոնց հող տուին։ Հալէպի մէջ Հայերուն թիւը 20-30,000 գնահատողներ կան։ Ասոնց մեծագոյն մասը թափառականներ են. բայց յաճախ ասոնց մէջ կը տեսնուին մարդիկ որ փոքր գործերէ սկսելով հետզհետէ կ'ընդարձակեն իրենց գործառնութիւնները եւ տեղական առեւտրական հրապարակին վրայ կարեւոր դիրքերու կը հասնին։ Բովանդակ Սուրիոյ մէջ Հայերուն թիւը 100,000էն շատ աւելի է։ Սուրիոյ ընդհանուր բնակչութեան թիւը 2ուկէս միլիոն է, որով կարելի է դիւրաւ ըմբռնել թէ Սուրիոյ ընդհ. եւ քաղաքական կեանքին վրայ ի՛նչ կարեւոր ազդեցութիւն պիտի գործեն Հայերը որոնք բնականաբար կողմնակից են Ֆրանսացիներուն։ Սուրիոյ ամէն կողմերու Հայերը ընդհանրապէս միութեամբ չեն շարժիր տակաւին։ Պէյրութի Հայերը ազատօրէն կը գործածեն իրենց ազգային անունները եւ չեն ծածկեր իրենց ինքնութիւնը, բայց Ճէպէլի կողմը գտնուող Հայերը Պօղոսի եւ Աբրահամի նման անունները կը փոխեն Իպրահիմի եւ Ալիի նման իսլամական անուններու։

Բնական է, սակայն, որ այս վիճակը երկար ատեն չպիտի տեւէ։ Երբ իրենց թիւը աւելնայ, դարձեալ իրենց բուն անունները գործածելու պիտի սկսին այժմ զգուշաւոր եւ ճէպ մը սքօղեալ ապրող Հայերը։ Կը կարծեմ թէ Սուրիոյ մէջ Լիբանան է այն վայրը, ուր ամէնէն աւելի շատ է Հայերու թիւը։ Այսօր Լիբանանի մէջ մէկ տարր կայ միայն որ կ'ուզէ Ֆրանսացիները, այսինքն Ֆրանսացի կղերականներու կողմէ սիրուած Մարոնիները։ Հիմա մեծամասնութիւնը հակառակ է ֆրանս. հովանաւորութեան։ Եթէ ազատ ընտրութիւն տեղի ունենայ, ֆրանս. կարգեւորութեան հակառակորդները մեծամասնութիւն կը շահին։ Բայց երբ Լիբանանի մէջ ալ բազմանան Հայերը, այն ատեն հաւանական կը դառնայ որ Ֆրանսացիները մեծամասնութիւն շահին։ Այս է պատճառը որ Սուրիոյ ազգայնականները խիստ կ'ընդդիմանան հայ տեղաւորելու ֆրանս. քաղաքականութեան։ Բայց տնտեսական կացութիւնը աննպաստ է Լիբանանի։ Եթէ Լիբանանի Արաբները Ֆրանսացիներուն հետ աղէկ չըլլան, չեն կրնար ապրիլ։ Կարդացի «Վագըթ»ի գանգատը որ Հայերը կը տեղաւորեն սահմանագլխուն մօտ վայրեր։ Իմ գիտցածս այն է որ Հայերը չեն ուզեր արդէն սահմանագլխուն մօտ բնակիլ, որովհետեւ երկրագործութիւնը անոնց գործին չի գար։ Անոնք կը նախընտրեն մեծ քաղաքները։ Բայց իրաւ է նաեւ որ Հայեր կը տեղաւորեն սահմանագլխուն մօտ վայրեր, Հայերուն փափաքին հակառակ։ Բայց Հայերուն մէջ կան ղատարկապորտներ որ կը նախընտրեն մաքսանենգութիւն եւ աւազակութիւն, եւ հետեւաբար կը փափաքին Թուրքիոյ հարաւային սահմանին մօտիկ վայրեր երթալ այդպիսի գործերով զբաղելու համար։

Սահմանագլուխի ապահովութեան տեսակէտով, Թուրքերը իրաւունք ունէին զգոյշ շարժելու Սուրիա հայ տեղաւորելու ֆր. քաղաքականութեան հանդէպ։ Գալով հայեւքիւրտ գործակցութեան, Սուրիոյ մէջ զանգուածային քիւրտ կարեւոր բնակչութիւն չկայ։ Միայն Դամասկոսի մէջ կայ քրտական թաղ մը, իսկ անկէ դուրս Քիւրտերը կ'ապրին ցիրուցան։ Բայց կարգ մը գրգռիչներ կ'ուզեն գործակցութիւն յառաջ բերել Հայերուն եւ Քիւրտերուն միջեւ։ Անցեալ տարի Հայերը համաժողով մը գումարեցին Լիբանանի մէջ։ Ամէն պարագայի, Սուրիոյ մէջ գոյութիւն ունի հայկական խնդիր մը եւ անոր հոգին Լիբանանի մէջ է։ Թուրքիոյ հարաւային սահմանին վերաբերեալ հայկական խնդիրը կարելի է մէկ մասը նկատել Սուրիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող ընդհանուր հայկական հարցին։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՆ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Աշխատաւորական կուսակցութեան գրասենեակները, որ իբրեւ նախազգուշութիւն պատահական հաւաքոյթներու դէմ, մինչեւ հիմա փակուած էին եւ ոստիկաններու հսկողութեան տակ կը մնային, հսկողութիւնը աւելի սաստկացնելով ոստիկանական իշխանութիւնը կնքեց բոլոր համայնավարական ակումբներուն դուռները, առանց վերցնելու ոստիկանական հսկողութիւնը։

ՁԱՅՆ ՄԸ ԱՆԱՊԱՏԷՆ

ՍԵՓԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՒ ԴՊՐՈՑ ՏԷՐ-ԶՕՐԻ ՄԷՋ

ՄԻ ՄԻԱՅՆ 150 ՈՍԿԻ ԿԸ ՊԱԿՍԻ

ՏԷՐ-ԶՕՐ, 10 Օգոստ.— Երկու տարի է որ սկսած էինք աշխատանքի, եղան սրտառուչ կոչեր, դիմումներ, մասնաւոր մեծահարուստներու ղրկուեցան նամակներ եւ խնդրանքներ։

Այս բոլորին ի պատասխան եւ ամէնուն մէջէն, միայն մէկ հոգի, սրտցաւ հայրենակից մը, Պ. Բարսեղ Պալըգճեան լսեց մեզ, ու իր առաջին 25 եգիպտական ոսկի նուէրով մասնակցիլ ուզեց նահատակներու անուան բարձրանալիք եկեղեցի-դպրոցի շէնքին։ Այն ալ «ՈՄ» անունով, խորհելով թէ՝ անշուշտ հարուստներ աւելի լայն չափով ընդառաջ պիտի երթան այս ձեռնարկին։

Ու մենք, երկար եւ յուսալից սպասեցինք։ Եկեղեցիի, դպրոցի եւ յուշարձանի համար «Յուսաբեր» եւ «Յառաջ» լայն տեղ տուին մեր տողերուն եւ մասնաւոր խմբագրականներով անդրադարձան մեր կոչերուն։ Սակայն անոնք մնացին «Ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Զօրաւոր սուրբ չունեցանք մեծ արծաթաւորներու մօտ։ Մէկ միլիոնը, հայ ցեղին ամբողջ մէկ երրորդին յիշատակը անգոր մնացին շարժելու անոնց սիրտը։ Անոնք ձիարշաւներու համար հազարներ տուին, Մօնաքոյի-Մօնթէ-Քարլոյի մէջ տասնեակ հազարներ թափեցին։ Մենք ցաւով դիտեցինք այս մեղաւոր եւ ըմբոստացուցիչ անտարբերութիւնը հայ հարուստին, բոլոր հայրենակցական եւ այլ բազմապիսի Միութիւններուն։

Իսկապէս զարմանքով կը գրէր Պ. Պալըգճեան իր մէկ նամակով, թէ «ունեւորներ չյօժարեցան իրենց պատրաստ ունեցածէն» նպաստել մեր կոչին։ Զգանուեցաւ մէկը որ նախաձեռնէր այս շարժումին, մարտիրոսները միլիոն էին, գոնէ քանի մը տասնեակ հազարներ ըլլալու չէի՞ն անոնց յիշատակը յարգողները։ Ու Պ. Պալըգճեան, 250 եգիպտական ոսկի եւս յատկացուց մեր այս գործին։ Ու շնորհիւ այդ համեստ նիւթականով հայրենակցին, Տէր-Զօրի մէջ ունեցանք ընդարձակ շէնք մը ութ տասը սենեակներով եւ երկու բակերով։ Ապրիլ 24ի ուխտավայրը իրականութիւն է այլեւս։

Շէնքը 550 Թրք. ոսկիի գնած ենք, եւ Պ. Պալըգճեանի ղրկած եւ ղրկելիք գումարները նկատի ունենալով փոխառութիւնով եւ մասամբ ալ տեղական նուէրներով վճարած ենք 400 ոսկին։ Պարտք ունինք 150 Թրք. ոսկի։

Անհրաժեշտ նորոգութիւնք կ'ըլլան հայ համայնքին գործօն մասնակցութեամբ, որպէս որմնադիր, հիւսն, քարակոփ եւ գործաւոր տարուած աշխատանքներով եւ մասնակի փոքրիկ նուէրներով։

Թերեւս ըսին՝ տնտեսական տագնապ կայ։ Սա իրականէն աւելի երեւակայական, հոգեբանական «քրիզ» է։ Մեր ժողովուրդէն ո՛չ մէկ անհատ կամ ընտանիք, ըլլայ հարուստ կամ համեստ գործաւոր, ո՞ր մէկը իր ունէ, նոյնիսկ երրորդական պէտքէն ինքը զրկեց տագնապին պատճառով։ Եւ ո՛չ մէկը։ Ու երբ որ հայ գաղթաշխարհը ուզէ, հրաշք կը կատարուի տնտեսական, քաղաքական, կրթական եւ ամէն շրջանակի մէջ, ո՛չ Մակեդոնիոյ տղաքը կը տուայտին եւ ո՛չ Զանգեզուրի աղէտեալները այդ ատեն։

Անգամ մը եւս կ'ուղղենք մեր աչքերը դէպի մեր ունեւոր հայրենակիցները, բարեկեցիկ գաղութներն ու Միութիւնները, դէպի Ապրիլեան սերունդը ու կը ձգենք մեր ձայնը յանուն եւ ի յիշատակ մեր բոլոր նահատակներու, յուսալով թէ՝ անոնց իւրաքանչիւրը պիտի կանխէ իր քոյր Միութիւնը կամ հայրենակիցը ու մրցման մը մէջ եղածի պէս պիտի շարժի ու գոցէ այս բացը։

Կը սպասենք որ գոնէ Տէր-Զօրի յիշատակը ցնցէ մեր հարուստները եւ անոնք զողան իրենց սիրելիներուն ոսկորներուն առջեւ։

Մ. Ս.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿԻՆԸ ՏԱՐԲԵ՞Ր Է ԱՂՋԻԿԷՆ

Կոմսուհի Լէոն Թոլսթոյ իր օրագրութեան մէջ, զոր կը հրատարակէ «Լա Ռըվիւ տը Փարի», կը քննադատէ իր ամուսինին գործերը, մասնաւորաբար Sona eàKreutzerը.

— «... Այս գործին մէջ բոլորովին անճիշդ են ինչ որ գրուած է կիներուն մասին, երբ անոնք տակաւին աղջիկ են կամ մանկամարդ։ Արդարեւ մանկամարդ կինը, այսինքն այն որ զաւակ կը բերէ աշխարհ եւ կը սնուցանէ իր կաթով, անտեղեակ է դեռ զգայական կիրքերուն։ Մնաց որ, ան իսկական կին կը դառնայ ամէն երկուտարին մէկ անգամ։ Երեսունէն յետոյ է, որ կնոջ մէջ կ'արթննայ կիրքը»։

Այս հարցը, զոր կոմսուհի Թոլսթոյ կը յուզէ, չափազանց հետաքրքրական է, մանաւանդ հոգեբանախօսական վերլուծման մը համար։ Որոշ է թէ իգական սեռը իր կեանքի ընթացքին կը կրէ երեք հոգեբանախօսական հրջափոխութիւններ, 1— երբ աղջիկ է, 2— երբ կին է եւ 3 — երբ մայր է։

Այսինքն երեք էակ մէկ մարդու մէջ։ Այրերը կարծես միայն երկու ձեւափոխութիւն կը կրեն, արբունքէն առաջ եւ յետոյ։

ԳԵՐՄԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գերմանիոյ հոգեբանական վերլուծման մասին լոյս տեսած են, մանաւանդ այս վերջին տարիներուն, բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ, երբեմն իբրեւ վէպ, երբեմն իբրեւ փորձագրութիւն եւ երբեմն իբրեւ օրագրութիւն։ Այս հարցին մասին ֆրանսերէն թերթ մը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.—

Գերմանիոյ մասին պատրաստուած բոլոր ուսումնասիրութիւններէն դուրս կը մնայ այն սերունդը որ 10 տարեկան չկար տակաւին՝ երբ ծագեցաւ ընդհ. պատերազմը։

Այսօր այդ սերունդը կը հասնի իր երեսնակին։

Գերմանիոյ մէջ, քսան տարեկան ըլլալ կը նշանակէ աշկերտ երթալ գործատան մը մէջ։ Գործատէրը դաժան մարդ մըն է, խստաբարոյ եւ ծանրաղեծ, որուն համար աշկերտը ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ։ Անկէ կը պահանջէ կատարեալ եւ կոյր հնազանդութիւն մը։ Ծնողքը եւս կը տիրէ այդ քսան տարեկան աշկերտին վրայ։

Պատերազմը եւ իր աղետալի վախճանը թօթվեց լուծն այս երիտասարդութեան, որուն անհատական կեանքը հետզհետէ աւելի կը խեղդուէր դժնդակ կարգապահութեան մը մէջ։ Եւ ահա ազատագրուեցաւ յանկարծակի։ Քսան տարեկանին իրաւունք ստացաւ ընտրելու եւ իր ձեռքը դրաւ կառավարութեան ու Գերմանիոյ Ճակատագրին վրայ։

Անյուսալի առիթ մըն էր այս, եթէ ոչ եղական, ազատագրուելու համար բոլորովին։ Պատերազմի տարիներու սովի վախին, յեղափոխութեան խռովքին եւ աղէտներու մրրրձաւանցին մէջէն, իր հոգին փնտռեց ամուր խարիսխ մը՝ վերանորոգելու համար երկրին ընկերային շէնքը։

Բայց շատերու համար յուսախաբութիւն մը եղաւ տեսնել, որ այս սերունդը գլուխ դարձուցած է չափաւոր հանրապետութեան մը գաղափարին։ Քաղաքականապէս ազատագրուելէ յետոյ, ան գլխիվայր նետուեցաւ ձախ կուսակցութեանց գիրկը։ Համայնավար եւ ազգային —ընկերվարական, այդ կուսակցութիւնները իրենց շարքերուն մէջ գտան ջերմ մարտիկներ այս սերունդէն։ Այս երիտասարդութիւնը, փորձելէ յետոյ ազատել իր անհատականութիւնը այն ջղագալարումներէն, որոնք կը սարսէին իր երկիրը, խանդավառութեամբ նետուեցաւ այն ճամբուն մէջ (Հիտլէր կամ Մոսկուա), ուր,— զարմանալի չէ՞,— անհատական ազատութիւններու մասին երբեք չի խօսուիր։

Ֆրանսացիները կը կարծեն թէ նախապատերազմեան 10 տարեկան գերման սերունդը, գտնելէ յետոյ իր անհատական անկախութիւնը, զոհեց զայն փորձերու, որոնք վրէժխնդրական բան մը ունին իրենց մէջ իբրեւ յատկանիշ։

«ՋՀԱՑ ՄԵՐ ՀԱՆԱՊԱԶՕՐ»

Անրի Փուլայլ, որ կը վարէ Le Nouvel Age պարբերականը, քանի մըհ ատուածներ տուաւ այնտեղ իր մէկ նոր վէպէն, Le pain quotidien, չուզելով — ինչպէս ինքզինք կ'արդարացնէ — իր գրականութեամբ խճողել պարբերականը։ Ցաւով լոյս կը տեսնէ այդ վէպը առանձին հատորով։ Այդ վէպին մասին, սակայն, հեղինակը ինք հետեւեալ տեսակէտները կը հրատարակէ պարբերականին մէջ.

— Ուզեցի ճշգրիտ դիմաստուերը տալ ժողովուրդին, որ բազմաթիւ երեսներ ունի, ուզեցի ցոյց տալ իր հոգին, որ միազանգ ամբողջութիւն մը չէ երբեք, միշտ հետեւելով իրականութեան։ Իմ հերոսներս ապրած են, եւ շատերը կ'ապրին տակաւին։

Վերջապէս, բանւորական կեանքը, որ աշխատեցայ ներկայացնել, առնելով իրականը, ճշգրիտը, քան թէ արուեստագիտականը։

Ջանացի տալ ժողովուրդին խօսելու եղանակը իր ամէնէն ժուժկալ մերկութեամբ։ Գրականութի՞ւն է այս, գրականութիւն չէ՞, — չեմ գիտեր, հոգս անգամ չէ։ Ես ուզեցի նկարագրել կեանքը, դիտելով զայնփոփոխութեանց մէջէն զորս կրած էին հայրս, մայրս, ազգականներս, բարեկամներս։ Հայրս ատաղձագործ էր, մայրս աթոռ կը հիւսէր, հայրս վիրաւորուեցաւ եւ վէրքին հետեւանքով մեռաւ, մայրս մինակը պայքարեցաւ՝ կերակրելու համար իր երեք լաճերը։ Ի վերջոյ մահը զինքն ալ տարաւ, զրկանքի եւ խոնջէնքի մէջ չարչարելէ յետոյ։

Երեք լաճեր էինք մենք, դեռ շատ պզտիկ, որ անօգնական մնացինք։ Այս ամէնը, այո՛, գրականութիւն չէ։ Մնաց որ, ես գրագէտ մարդ չեմ, հետեւաբար գրագէտներուն կարծիքին տասնոց չեմ տար, գիս կը շահագրգռեն կեանքի մարդոց կարծիքները»։

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մոսկուայի մէջ հրատարակուեցաւ շունչալից ծրագիր մը, որ կը ձգտի վերջ տալ արհեստագիտական տգիտութեան։ Ծրագրին նախաձեռնութիւնն ստանձնած է Բուխարին, Լոնտոնէն վերադառնալէ յետոյ այս առթիւ գրած ղեկոյցին մէջ, Բուխարին դիտել կուտայ թէ խորհրդային զանգուածը նոյնիսկ «որակեալ» բանուորներն ու վարիչները բոլորովին անտեղեակ են ելեկտրականութեան, քիմիագիտութեան եւ մեքենագիտութեան, որոնց վրայ դրուած են ճարտարագործութեան հիմերը։

Ընդունելով այս իրողութիւնը, Կեդր. Կոմիտէն որոշեց շարժման մէջ դնել անթելները, շարժանկարները, թանգարանները, հրատարակիչները եւ դպրոցները, նոյն իսկ մանկապարտէզները. արհեստագիտական կրթութիւն տարածելու համար։ Ցանձնարարուած է պետական հրատարակչականին՝ իր թուղթին եւ տպագրական միջոցներուն մէկ չորրորդը յատկացնել արհեստագիտական գիրքերու եւ թերթերու, հովանաւորութեամբ տնտեսական գերագոյն խորհուրդին։

Այս ձեռնարկն ալ կ'ապացուցանէ թէ խորհրդային իշխանութիւնը կը ձգտի փոխել երկրին ոչ միայն ֆիզիքական հիմերը, այլեւ հոգեբանութիւնը հողագործականէն դարձնել ճարտարագործական։ Այն ալ կարճ ժամանակաշրջանի մէջ։ Ծրագրին ուժ տալու համար, վերջերս պատուանշաններ եւ պարգեւներ սահմանուեցան հին դպրոցի մասնագէտներուն։ Այս վերջինները պիտի վայելեն նաեւ հաւասար իրաւունք բանուորներու հետ՝ պարէնի, բնակարանի, կրթութեան եւ ընկերային ապահովագրութեան առանձնաշնորհներու տեսակէտով։

ԵՐԿՈՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒ ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ

Պելկրատէն կը գրեն թէ երկու գիւղացի աղջիկներ, որոնք սիրահարուած էին միեւնոյն երիտասարդին, անտառ մը քաշուեցան եւ մենամարտեցան հացի դանակներով։ Մէկը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, իսկ միւսը փախաւ եւ կը փնտռուի։

Դէպքին ամէնէն եղերական դրուագը այն է որ, երիտասարդը դեռ մէկ օր առաջ երկուքին ալ խօսք տուած էր ամուսնանալ, իսկ իրականին մէջ նշանուած էր ուրիշ աղջկան մը...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ապրիլ 13ին, երբ Թնդանօթներով Սէմալի վրայ յարձակում [...]ղաւ, լուր ղրկեցինք Գէորգին [...]է շուտ գայ։ Գէորգը շուտով [...]կաւ։ Անոր գալուն՝ Քիւրտերը [...]ուցան Իշխնձորի վրայ, ուր [...]իւղացոց ամբողջ հարստութիւ[...]ը հաւաքուած էր։

Արտըկոնք գիւղացիք եւ [...]ս մը հեղինցի փախան Քիւրտերու մէջ, ա՛լ չեկան։ Իսկ [...]եղինցի Վարդանը, Ընկուզնակիք, Իշխնձորցիք եկան Կելիէկուզան։ Ճանապարհին երկու [...]իշխնձորցի երեխայ բուքէն [...]եղցուան։ Բոլոր հարստութիւ[...]ը մնաց զօրքի եւ քիւրտի [...]րամադրութեան տակ։

Յունուար ամսին Հրայրը եւ [...]առաքելը հինգ զինուորներով [...]աշտ էին իջել, գործերը կարգադրելու եւ զինուորական խորհուրդ կազմելու համար։

Կառավարութիւնը, իմանալով անոնց ներկայութիւնը, կը սկսի հետամուտ լինել զիրենք բռնելու։ Սուրբ Սարգսի պահոց առաջին օրերը, Առաքելը կը բաժնուի Հրայրէն եւ Յունան կ'երթայ չորս ընկերներով։ Այնտեղ մէկ-մէկ, երկու-երկու կ'ապրին Հայոց տուները մի քանի օր։

Փետրուարի սկզբին լուր կը բերեն Առաքելին, թէ զինուորները պաշարեր են զինուոր Գրիգորը եւ Ջնտօն։ Իսօն դուրս կուգայ իմանալու համար, թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ։ Դուրսը կը նկատէ, որ զինուորները խոտեր վերցուցած՝ կը տանեն տղայոց գտնուած տունը այրելու։ Իսօն կը կրակէ հրացանը, որուն ձայնէն Առաքելն ու ընկերներն ալ դուրս կը նետուին տուներէն եւ կը յարձակին զինուորներուն վրայ։ Զինուորները փախչելով կը մտնեն Մեղրագետի Թմբերուն տակ։ Առաքելը երկու հոգու դիրք պահել կուտայ գիւղի աղայի տունը, որ գիւղի մէջ ամենա բարձր շինութիւնն է, իսկ ինքն միւս ընկերներու հետ, Թուրք զինուորներու ձիերը կը բերէ, քէօշկի տակ պատրաստ կը պահէ։ Թուրք զինուորները արդէն հաւար ձգեր են ամէն կողմ։ Շուտով օգնութեան կը հասնի Նորաշէնի զօրքը։

Կռիւը բաւական սաստիկ կերպարանք կը ստանայ։ Կռուի ժամանակ մի զինուոր, նեղ մնալով տղայոց արձակած գնդակներէն, կը փախչի եւ կը մտնէ տուն մը։ Իսօն կը նկատէ զայն եւ խոտ կը բերէ այրելու զանիկա տան մէջ։ Տան տէրը, որ կնիկ մըն էր, կը միջնորդէ եւ չուզեր թոյլ տալ, որ Իսօն իր դիտաւորութիւնը կատարէ։ Ճիշդ այդ ժամանակ, երբ Առաքելի ձայնն ալ միւս կողմէ կը կանչէ Իսոյին, դիրք մը կը պահպանուի, բայց կինը չի թողնար զինուորին հրացանն ու փամփուշտը առնելէ յետոյ միայն արձակել։

Հրացաններու բերնէն արձակուող կրակը եւ վառօդի հոտը կ'արծարծէ կռուի եռանդը։ Առաքելը, հեգնելով թշնամիներու ուժը, պոռալով կ'ըսէր.

— Այդպէս 100ով, 200՞ով կ'ուզէք մեզ հետ գլուխ ելնել, անիծածնե՛ր, լաւ գիտցէք, որ խաբուած էք,

Իսկ կտրիճ Իսօն, արծուի պէս, կտուրէ կտուր կը թռչէր կռուելու ժամանակ, դիրքերը պահելու համար։

Երեկոյեան ժամը 5ին կռիւը կը վերջանայ։ Տղաներուն ոչ մէկ վնաս։ Թուրքերէն կը սպաննուի մէկը եւ մէկ ալ կը վիրաւորուի։ Երբ մշուշը կը թանձրանայ դաշտին վրայ եւ մութը կամաց-կամաց կը տիրէ, մեր քաջերը կը նստին զօրքերէն խլած ձիերու վրայ եւ կը հեռանան գիւղէն։

Կռուի ձայնէն՝ շրջակայ գիւղացիները եւ Հրայրը կը պատրաստուին օգնութեան հասնիլ, բայց տղաքը արդէն հեռացած էին։

Մարտի 30ի իրիկուն, ժամը 6ին, Կելիէկուզան կը հասնի Պատըկանցի Արթինի եղբօր տղան՝ Մանօն, որոնց ընտանիքը, տունն ու տեղը կը գտնուէր Քիւրտերու մէջ։ Քիւրտերը արէ էին անցուցեր ամբողջ ընտանիքը եւ կողոպտեր ամբողջ տունն ու տեղը։ Մանօն միայն կրցեր էր մի կերպ ազատիլ։ Քիւրտերը անոր էլ ետեւէն եկեր էին մինչեւ Կելիէկուզան։

Մերոնք, Մանոյի պատմութիւնը լսելէ յետոյ, կը վազեն գիւղէն դուրս, դէպի դիրքերը։ Քիւրտերու հրացաններու ձայնը գնալով կը շատնար։ Դիրքերէն կը լսուէր մերոնց պատասխանը, մութը կամաց-կամաց կը կոխէր, ցուրտն ալ կը սաստկանար։ Երկու կողմէն բաւական հրացանաձգութիւնէն յետոյ, Քիւրտերը քաշուեցան։

Առաւօտը բացուեցաւ, բերելով իր հետ արեան եւ վրէժի օրը։ Լուսաբացին, Սէմալցի զինուորներու մէջէն, քրտացած Սէլիմը կը յաջողի մի կերպ փախչիլ։

(Շար.)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

51.— ՊԱԼԱՏԸ ԽՌՈՎՔԻ ՄԷՋ

Յօդուածս ջղայնութիւն պատճառեց պալատին մէջ: Պաշտօնապէս եւ բերանացի հաղորդուեցաւ թէ արգիլուած է այսուհետեւ որեւէ բան գրել թերթերուն մէջ այդ հարցերուն մասին: Մենք ալ սկսանք «Իսթիքլալ» թերթը լեցնել, առաջուան պէս, զանազան թարգմանութիւններով եւ քրոնիկներով, որոնք պալատին համար վնասակար չէին համարուեր:

Այդ թուականին «Իթթիհատ» թերթը կը գտնուէր Աչմէտ Միտհաթի քեռորդին՝ Ճէվտէթ պէյի տնօրէնութեան եւ պատասխանատուութեան տակ: Ճէվտէթ պէյ դիմելով Նամըք Քէմալի, կը խնդրէր, որ ընդունի իր թերթին խմբագրութիւնը: Ընդունելով Նամըք Քէմալի միջնորդութիւնը, խմբագրապետ դարձայ «Իթթիհատ» թերթին: Թարգմանիչէ մը զատ ուրիշ օգնական չունէի: Թերթը լեցնելու համար, ստիպուած էի մինչեւ ուշ ժամանակ աշխատիլ տպարանին մէջ: Յաճախ ալ, վերարկուովս փաթթուած, «քանափէ»ի մը վրայ կ'երկննայի ու կը լուսցնէի: Այդ շրջանին խռովութիւնները, որոնք սկսած էին Պոսնայի եւ Հերսէքի մէջ, տարածուեցան Պուլկարիոյ, Գարատաղի եւ Սերպիոյ մէջ, յետոյ տեղի ունեցան պատերազմներ: Համասլաւականութեան քաղաքականութիւնը յաջողութեամբ ամէն կողմ տարածումներ ծնաւ: Եպարքոս Միտհաթ փաշա մէկ կողմէն կ'աշխատէր Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ համաձայնութեան մը գալ, միւս կողմէ երեսփոխանական ժողովին բացման հրամանը ստանալ: Կարճ ժամանակ մը յետոյ բացուեցաւ խորհրդարանը: Խորհրդարանի վիճաբանութիւնները գրի առնելու համար, գլխ խմբագիր նշանակեցին «Թաքվիմը Վագայի» թերթին: Այս թերթին մէջ իբրեւ սրբագրիչ կ'աշխատէին Զիհնի եւ Սայիտ, որոնք նշանաւոր էին ոչ միայն իբրեւ ուսուցիչ, այլ եւ իբրեւ արաբական գրականութեան լաւագոյն գէմքերը:

Խորհրդարանի վիճաբանութիւնները գրի կ'առնուէին տառացի եւ կը հրատարակուէին պաշտօնապէս:

Ուստի կ'աշխատէի, որ սխալ կամ պակաս բան մը տեղի չունենար նօթագրութեանց մէջ: Բայց եւ այնպէս, քանի մը երեսփոխաններ, նիստէն վերջը, քովս կուգային եւ կ'ուզէին հասկնալ թէ իրենց խօսքերը ճշգրտութեամբ եւ ամբողջութեամբ նօթագրուա՞ծ են: Եւ այս առթիւ կ'աշխատէին արձանագրութեանց մէջ խօթել խօսքեր, զորս չէին արտասանած նիստերու ընթացքին: Նոյնիսկ երբեմն ինծի կ'ըսէին.— «Ինչպէս եղաւ մոռցայ խորհրդարանին մէջ ըսել, կը խնդրեմ, վաղուան թիւով սա խօսքերս ալ աւելցուր»: Եւ այսպիսի զարմանալի առաջարկներ:

52.— «ԻԹԹԻՀԱՏ»Ը ԴԱՐՁԱՒ «ԹԵՐՃԻՄԱՆԸ ՀԱԳԻԳԱԹ

Եւ ահա ոստիկանական նախարար Էօմէր Ֆէյզի փաշային զրկուեցաւ երկու պատրաստ «ժուռնալ», այն ամբաստանութեամբ թէ եպարքոս Միտհաթ փաշա, իր վայելած ընդհ. յարգանքին ու վստահութեան շնորհիւ երիտասարդութիւնը իր կողմը շահելով, կ'ուզէ շուտով գիկտատուրա յայտարարել:

Այս լուրին վրայ, 24 յունուար 1294ին (1878), երկուշաբթի օր մը, Տոլմա Պաղչէի պալատը հրաւիրեցին Միտհաթ փաշան եւ հրաժարեցնելէ յետոյ սահմանադրութեան 113րդ յօդուածին համաձայն, Թուրքիայէն վտարման որոշում տուին եւ «Իզզէտտին» շոգենաւը դնելով Պէնկազի զրկեցին:

Ժողովուրդը խոր վիշտի մը մատնուեցաւ: Եւ ահա յանկարծ Նամըք Քէմալ պէյն ալ աքսորուեցաւ Միտիլլի: Կարելի չէ երեւակայել վիշտին յուզումը, զորս զգաց ժողովուրդը այն ատեն: Այսպիսի շրջանի մը, մտածելով վտանգին մասին կը նշանակէ միայն փախկոտութիւն:

Բնականաբար չլռեցի, եւ իմ զգայարանքներովս զգալով այն ընդվզումը, զոր պատճառեց Նամըք Քէմալի եւ Միտհաթ փաշայի աքսորը, խիստ յօդուած մը գրեցի: Պահանջեցի պարզել աքսորման պատճառները հրաւիրեցի կառավարութիւնը, որ ժողովուրդը լուսաբանէ եւ հանդարտեցնէ:

Կայծակի ազդեցութիւն գործեց այս յօդուածս Պապը Ալիին ու գաւըրի գլխանին մէջ: Ամէն կողմ սկսան քննութիւն կատարել իմ մասին: Յաջորդ օրը քիչ մը ուշ գացեր էի տպարան: Թերթին տէրը, Ճէվտէթ պէյ, որ մինչեւ այդ՝ քաղաքավար վերաբերում մը ցոյց կուտար ինծի, զարմանք պատճառեց՝ երբ խոժոռադէմ ըսաւ.

— Հրամմեցէք, պէյ էֆէնտի, տեսնենք ի՞նչ պիտի ընէք հիմա: Ուրեմն է ի վեր, Պապը Ալիի բարապանը երեք անգամ եկաւ եւ ձեզ հարցուց: Եպարքոսը կ'աճապարէ, ձեզ տեսնել կ'ուզէ: Դժուար չէ հասկնալ թէ ինչ: Ձեր այդ յօդուածովը խորտակեցիք թէ ձե՛զ, թէ՝ էֆէնտիին (Աչմէտ Միտհաթ), թէ՛ մեր օրաթերթը: Հրամմեցէք Եպարքոսին մօտ:

Այդ վայրկեանին, ինչ որ ամէն բանէ աւելի վրաս գէշ ազդեց, Ճէվտէթ պէյի ընթացքն էր: Խիստ պատասխան մը տուի: Քիչ մը ինքզինքս ժողվեց, բայց ըսաւ.

— Յօդուածը գրած պահուդ, չմտածեցի՞ր թէ գործը մինչեւ ո՛ւր կրնար հասնիլ: Աչմէտ Միտհաթ, որ աքսորավայրէն նոր ազատած վերադարձեր էր, այս անգամ պիտի տեսնէս թէ որքան հեռու պիտի քշուի: Այդ կասկած մի ունենար: Ան գիտցաւ որ մեծ վտանգի մը առջեւ է եւ պահուեցաւ: Թազաւորին գլխանը կը փնտռէ զինք, բայց չի կրնար գտնել: կցուեցաւ որ փախէն տեղ մը պահուըտած է:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

25 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1655

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԳԻՇԵՐ ՑԵՐԵԿ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԿԱՆ ՈՍԿԻՆ ՊԻՏԻ ԻՅՆԱ՞Յ

Բրիտանական տագնապը տակաւին չգտաւ իր ելքը, հակառակ վարչապետ Մաքտոնըլտի բուռն ջանքերուն: Բոլոր թերթերը պէտքը կը շեշտեն արագ եւ ստիպողական միջոցներու կիրարկման: Պահպանողականներու եւ ազատականներու հետ գործակցութեան եզրեր գտնելու փորձերը տակաւին չեն յանգած: Մաքտոնըլտի առաջարկին վրայ, ազատականներու եւ պահպանողականներու պետերը հրաւէր ստացան տեսակցելու Թագաւորին հետ: Թագաւորին հետ տեսակցութենէն անմիջապէս վերջ, երկու պետերը խորհրդակցութիւններ ունեցան իրենց կուսակցութեան գործադիր խորհուրդին հետ: Այս խորհրդակցութեանց արդիւնքը տակաւին յայտնի չէ:

Նոյն գիշերը դահլիճը, մինչեւ ուշ ատեն ժողով ունեցաւ: կէս գիշերէն վերջ, ժամը 2,30ի ատեն, վարչապետ Մաքտոնըլտ կարճ տեսակցութիւն մը եւս ունեցաւ Թագաւորին հետ:

Այս յաճախակի տեսակցութիւնները եւ գիշերային խորհրդակցութիւնները ցոյց կուտան թէ ի՛նչ տագնապի մատնուած է Անգլիա որ ելքը կը փնտռէ երեք կուսակցութեանց համերաշխութեան եւ գործակցութեան մէջ: Թագաւորը անշուշտ իր ազդեցութիւնը բանեցուցած է որպէս զի երեք կուսակցութիւնները գտնեն համաձայնութեան եզրեր եւ արագօրէն փնտռեն տնտեսական ու ելմտական տագնապին լուծումը:

Ակնարկ մը այդ տագնապին զարգացման վրայ:

Անգլիոյ տագնապը ինչպէս կը յիշուի, իր ներկայ սաստկութեամբ երեւան եկաւ գերման տագնապին հետեւանքով: Գերմանիոյ սնանկութեան սպառնալիքին տակ, անգլիական դրամը սկսաւ իյնալ: Անգլ. դրամատունները մեծ գումարներ մտցուցեր էին Գերմանիա: Այդ օրէն ասդին, անգլիականը դեռ չէ գտած ինքզինքը, թէեւ գերման տագնապը ժամանակաւոր կերպով մեղմացած է: Հակառակ ասոր, վստահութիւնը որ խախտած էր, չվերականգնեցաւ: Պէտք եղաւ դիմել Ֆրանսայի եւ Միացեալ-Նահանգներու պետական դրամատուններուն: Այս միջոցն ալ օգուտ չունեցաւ: Որովհետեւ տագնապին պատճառը աւելի խոր էր եւ գերման տագնապը առիթ մըն էր անգլիականին սաստկացման: Որովհետեւ, անգլիական դրամը չէր կրնար ամուր մնալ, քանի որ կոթնած էր մեծ բաց ունեցող ելմտացոյցի մը վրայ:

Տագնապը մեղմացնելու համար, պէտք էր բացը գոցել: Այդ է որ օրերէ ի վեր անգլիական կառավարութիւնը կը փորձէ ընել, երկրին պարտադրելով զոհողութիւններ եւ խնայողութիւններ: Իսկ այս ճամբուն վրայ, Մաքտոնըլտ ամէնէն աւելի կը հանդիպի իր կուսակիցներուն եւ արհեստակցական սէնտիքաներուն ընդդիմութեան: Այս վերջինները ընդհանրապէս կը պնդեն թէ տագնապը զուտ ելմտական է եւ տրամադիր չեն ընդունելու անգործութեան նպաստի վրայ առաջարկուած խնայողութիւնները, զորս Մաքտոնըլտ եւ Սնօտըն կ'ընդունին իբր անխուսափելի:

Պահպանողական թերթերը կը փորձեն դասեր հանել Անգլիոյ այս տագնապէն: «Էքօ տը Փարի» քննելով տագնապը կը հանէ հետեւեալ եզրակացութիւնը.— Անվիճելի կերպով, աշխատաւորական կառավարութիւնը մասամբ մը նպաստած էր որ ելմտացոյցը անհաւասարակշռութեան մատնուի, կիրարկելով իր ռամկավարական սկզբունքները:» Եւ Անգլիոյ ներկայ տագնապը բաղդատելով Ֆրանսայի 1926ի տագնապին, կը շարունակէ.— Երկու պարագաներուն ալ, հարցը կը դառնայ կուսակցական կառավարութեան մը վրայ, որ հաւատարիմ մնացած ըլլալով իր կուսակցութեան խոր ձգտումներուն, մատնուած է ելեւմտական անլոյծ դժուարութիւններու ու չի կրնար անոնց առաջքն առնել, առանց ծրագրի կատարեալ փոփոխութեան: Իր երկիրը փրկելու համար, պէտք է որ ուրանայ իր տեսաբանութիւնը:

Իսկ «Ժուռնալ» կը գրէ.— Հիմակուհիմա այս վերջին եղերական օրերէն կրնանք գոնէ քաղել եզրակացութիւնը մը,— որ հակառակ Մաքտոնըլտի եւ իր աշխատակիցներուն իրական յատկութիւններուն եւ ջանքերուն, Անգլիոյ մէջ աշխատաւորական երկրորդ փորձը հիմա վերջացած է:

«Բոլոր ժողովուրդներուն համար, այդտեղ կայ դաս մը, որմէ կրնան օգուտ քաղել, ըլլայ բժշկուելու, ըլլայ զգուշանալու համար»:

ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Նախորդ գիշեր Մաքտոնըլտ տեսակցութիւններ ունեցեր էր Թագաւորին եւ ընդդիմադիր պետերուն հետ: Կ'երեւի բանակցութիւնները ձախողեր էին որ, կէս գիշերին, զրոյց կը շրջէր թէ դահլիճը պիտի հրաժարի: Լուրը քանիցս հերքուեցաւ: Սակայն առտուան դէմ, ժամը 4ին, «Տէյլի Հէրալտ» որ կը նկատուի կէս-պաշտօնաթերթ, մասնաւոր տպագրութեամբ մը կը հաստատէր հրաժարականի լուրը, թէ դահլիճը պիտի տայ հրաժարականը, բոլոր բանակցութիւնները ձախողած ըլլալով: Ուրիշ թերթեր եւս հաստատեցին այս լուրը, որ դեռ պաշտօնական չէ:

Թագաւորը իր մօտ կանչեց պահպանողականներու պետը, Պոլտուինը եւ ազատականներու պետը, Հէրպըրթ Սամուէլը: Կը կարծուի թէ նոր դահլիճը կազմելու հոգը պիտի յանձնուի Պոլտուինին:

ԿՈՒՐԴ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ ճարճապի շրջանակները բնակող քիւրտ Մուլլա աշիրէթին պատկանող ոչխարի հօտեր կ'անցնին Թրք. սահմանը եւ կ'արածեն անոր հողերուն վրայ:

Թիւրք կառավարութիւնը կ'արգիլէ անոնց արածումը իր հողերուն վրայ, սակայն նկատի չառնուիր քիւրտերու կողմէ: վերջին անգամ, ամսոյս 6ին, Թուրք կառավարութիւնը կը գրաւէ աշիրէթի բոլոր հօտերը, երբ անոնք ըստ իրենց սովորութեան գացած էին Թրքական սահմանը՝ արածելու համար: Ասոր վրայ Մուլլա աշիրէթին պատկանող մարդիկը իրենց զէնքերը առնելով կը յարձակին Թրք. սահմանին վրայ: Արատի պահականոցի ուժերը կ'ուզեն արգիլել, սակայն բուռն ընդհարում մը տեղի կ'ունենայ քիւրտերու եւ պահակ զինուորներու միջեւ, երկար կը տեւէ կռիւը եւ որու միջոցին կը վիրաւորուին հարիւրապետ Արիֆ պէյ եւ կը սպաննուին երեք զինուորներ:

Քիւրտերու կողմէ երեք հոգի սպաննուեցան, սակայն անոնք յաջողեցան իրենց հօտերը վերագրաւել եւ բերել սուրիական սահման:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Յունուար 1էն մինչեւ 14 օգոստոս, Ռուսիոյ կողմէն գերման գործարաններու տրուած ապսպրանքներու գումարը կը հասնի 684 միլիոն մառքի: Օգոստոսի սկիզբը գործերը դանդաղեցան, այն պատճառով որ գերման պետական դրամատունը զեղչի սակը բարձրացուցեր էր 15 առ հարիւրի, մինչ, երբ ապրիլի սկիզբը, Պերլինի ռուս առեւտրական ներկայացուցիչներուն եւ գերման գործարաններու միջեւ պայմանագրութիւնը կը կնքուէր, սակը տակաւին 5 առ հարիւր էր:

Սակի բարձրացման վրայ, նոր բանակցութիւններ կատարուեցաւ երկու կողմերու միջեւ, որոնք համաձայնեցան սակի միջինին վրայ, 10 առ հարիւր:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Վաղը, Իտալիոյ մէջ պիտի սկսին օդանաւային ռազմափորձերը: Այս ռազմափորձերուն պիտի մասնակցին 894 օդանաւեր, հետեւեալ բաժանումներով.— 88 հետապնդման յատուկ օդանաւեր, 48 ցամաքային յարձակման, 20 ռազմագիտական հետախուզութեան, 128 ցերեկնային եւ 120 գիշերային ռմբակոծման, 13 ռմբակոծման փորձերու յատուկ օդանաւեր, եւ 48 ջրասաւառնակներ, եւայլն: 153 օդանաւեր յատկացուած են կապը պահպանելու:

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ ՊՈԼԻՍ ԳՆԱՑ

Յունաստանի վարչապետը Վենեզիլոս Պուքրէշէն յետոյ, անցաւ Պոլիս, ուր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ վարչապետին Ըսմէթ փաշայի եւ արտաքին գործավարին Թէվֆիք Րիւշտիի հետ: Մէկ օր մնալէ վերջ, մեկնեցաւ Սելանիկ:

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ ժանտատենդի դէմ նախազգուշութեան համար պատուասատի կայաններ հաստատուած են զանազան վայրեր:

Միւս կողմէ, շրջուն պատուաստողներ ալ թաղերը պտտելով տուները կ'այցելեն եւ պատուաստ կ'ընեն:

Համաճարակը մեղմացած է օգոստոսի առաջին շաբաթէն սկսեալ եւ սովորական չափին իջած է:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԱՌՆԵՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Խորհրդային Հայաստանի Գործավարներու Խորհուրդին նախագահ Պ. Սահակ Տէր Գաբրիէլեան Պերլինէն Փարիզ հասաւ շաբաթ օր:

Մեր տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Ս. Գաբրիէլեան Փարիզ պիտի մնայ մօտ երկու շաբաթ, այս առթիւ այցելելով Գաղթային ցուցահանդէսը:

Նախատեսուած տասը հազար գաղթականները պիտի առնուին Յունաստանէն, Սուրիայէն, Ֆրանսայէն եւ ուրիշ երկիրներէ: 3—4 հազարը պիտի ղրկուին այս աշնան, իսկ մնացեալը պիտի ամբողջացուի մէկ տարուան ընթացքին: Ծրագիր մը պատրաստուած է, որուն համաձայն եօթը տարուան ընթացքին Հայաստան պիտի փոխադրեն հարիւր հազար հոգի: Հայաստանի ներկայ պայմաններուն մէջ անկարելի կը համարուի հարիւր հազարէն աւելի գաղթական փոխադրել:

Կռիւներ Կովկասի մէջ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ռիկայէն (21 օգոստոս).—

Կովկասի մէջ ապստամբ հրոսախումբեր սպաննեցին Մուսա Խունդուքովը, որ տեղական վարիչ մըն էր եւ հաւաքական տնտեսութեան գլխաւոր կազմակերպիչը Չէչնայի շրջանին մէջ: Խունդուքով, որ «Կարմիր դրօշ»ի պատուանշանը ստացած էր եւ «Երկաթէ մարդը» կը յորջորջուէր, կարեւոր դեր մը կատարեց Վրաստանի հանրապետութեան դէմ մղուած կռիւներուն մէջ: Անցեալ տարի յատկապէս Կովկաս ղրկուեցաւ, հաւաքական տնտեսութիւնը գործադրելու համար լեռնային ցեղերուն մէջ: Իր անողորմ գործունէութիւնը պատճառ եղաւ գիւղական ապստամբութիւններու եւ հրոսակային կռիւներու, որոնց ընթացքին սպաննուեցաւ:

Կարմիր զինուորը՝ քաղաքական տեսակէտով

Կարմիր բանակին համար արձանագրուած նորագիր զինուորները խիստ քննութեան կ'ենթարկուին քաղաքական տեսակէտով: Այս քննութիւնը արդէն սկսած է Մոսկուայի շրջանին մէջ: Իբր 700 վաշտ երիտասարդ համայնավարներ՝ եւ տեղական խորհուրդներու անդամները պաշտօն ստանձնած են քննել իւրաքանչիւր զինուորի քաղաքական տեսակէտները: Նորագիրներու ցանկերը կախուած են գործարաններու եւ համայնավարական հաստատութիւններու պատերուն վրայ, որպէսզի տեղեկութիւններ քաղուին անոնց մասին: Մասնաւոր տուփեր զետեղուած են, անստորագիր տեղեկութիւններու համար: Պատերազմական գործավարը հրամայած է քննութիւնը շարունակել նորագիրներուն ընդունելութենէն վերջն ալ, որովհետեւ շատ մը զինուորներ անվստահելի համարուած են գիւղացիներու ապստամբութեանց դէմ կատարուած գործողութիւններու ընթացքին:

Խռովութիւններ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, երկու արաբ պետեր ձերբակալուեցան, հակառակ դրուած արգելքին, ճառեր արտասանած ըլլալու մեղադրանքով: Այս ձերբակալութեանց հետեւանքով, երկու օր յաջորդաբար խռովութիւններ ծագեցան Նապլուսի մէջ:

Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, մարդ չէ վիրաւորուած կամ սպաննուած այս խռովութեանց ընթացքին: Սակայն արաբական թերթերը կը հաւաստեն թէ բազմաթիւ ցուցարարներ եւ ոստիկաններ վիրաւորուած են եւ թէ կացութիւնը ծանր է:

Յոյն-պուլկար նաւային միջադէպ մը

Յոյն առեւտրական նաւ մը երբ դուրս կ'ելլէր Պուրկազի նաւահանգիստէն, բախում մը ունեցաւ պուլկարական նաւու մը հետ, որ ծանր վնասներ կրեց:

Առանց նկատի առնելու արկածը եւ անոր հետեւանքները, յունական նաւը շարունակեց իր ճամբան: Սակայն նաւահանգիստի պուլկար իշխանութիւնները ազդարարեցին որ կանգ առնէ: Յունական նաւը ընդհակառակն, աւելի արագացուց իր ընթացքը դէպի բաց ծով: Այն ատեն, պուլկարական երկու եզերապահ նաւեր, հրաման ստացան հետապնդելու յունական նաւը, որ արդէն բաց ծովը մտած էր: Եզերապահ նաւերը ստիպուեցան վերադառնալ:

Պուլկար ծովային իշխանութիւնները տեղեկագիր մը պատրաստած են եւ պիտի բողոքեն յոյն կառավարութեան:

Կանտի պիտի երթա՞յ Լոնտոն

Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ Կանտի պիտի ճամբորդէ դէպի Սիմլա, ուր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Հնդկաստանի փոխարքային հետ:

Մեծ յոյսեր դրուած են այս տեսակցութեան վրայ, որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ կը կարծուի, Կանտիի մասնակցութիւնը Լոնտոնի խորհրդաժողովին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿ. ԹՈՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր Ամերիկայի ընկերներէն տարաբախտ Թորոս Յակոբեանի դիազննութիւնը վերջացած ըլլալով, յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի չորեքշաբթի օր, ժամը 11ին:

Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջ:

⁂ Ինչպէս կը յիշուի, ընկերը յանկարծամահ եղած էր ինքնաշարժին մէջ, գիշերը պանդոկ դարձած ատեն:

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷԿ ԹԱՏՐՈՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքի ժողովրդական մէկ թատրոնին մէջ, զաւեշտի մը ներկայացման ընթացքին, հետեւեալ միջադէպը պատահեցաւ: Այն պահուն որ դերասան մը երգիծական կտոր մը կ'արտասանէր ընդդէմ կառավարութեան անդամներուն, ատրճանակներով զինուած 3 անձեր ելան բարձրացան եւ կրակեցին, Դերասանը յաջողեցաւ փախուստ տալ անվտանգ, սակայն թատրոնին երեք սպասարկուները վիրաւորուեցան: Մէկը մեռաւ իր ստացած վէրքին հետեւանքով՝ երբ հիւանդանոց կը փոխադրուէր:

ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԿԸ ՊԱՅԹԵՑՆԷ

Արժանթէօյլ բնակող իտալացի գործաւոր մը 50 տարուան որ կը բնակէր տնակի մը մէջ, անձնասպան եղաւ եղերական կերպով: Բերնին մէջ զետեղեց պայթուցիկի գնդակ մը, զոր թելով մը հաղորդակցութեան դրաւ ելեկտրական գործիքին հետ ու կոխեց կոճակը: Զարհուրելի պայթիւն մը լսուեցաւ: Տնակը քանդուէր էր, փլատակներուն տակ թաղելով զինքը: Գլուխը ջախջախուած էր:

ՃԱՓՈՆԵԻԹՈՒՐՔ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Թրքական մանիֆաթուրայի հրապարակին վրայ խիստ մրցակցութիւն կ'ընեն ճափոնական ապրանքները: Թուրք ճարտարարուեստական միութիւնը այս խնդրին մասին տեղեկագիր մը ղրկած է տնտեսական գործավարութեան: Առեւտրական Սենեակն ալ իր կարգին քննութիւն կը կատարէ այս մասին:

Կատարուած քննութեանց համաձայն, Ճափոնի գծաւոր կտաւներն ու բամպակէ կերպասները մեծ ազդեցութիւն ըրած են տեղական կերպասներու վաճառման վրայ:

ԵԳԻՊՏՈՍԸ՝ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ

Եգիպտական կառավարութիւնը հրատարակեց Գահիրէ քաղաքին առողջապահական վարչութեան տեղեկագիրը, որ վրդովիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ:

Համաձայն այդ տեղեկագրին, 1928ի ընթացքին մեռած են 11,626 մանուկներ՝ մէկ տարեկանէն վար, ինչ որ կը ներկայացնէ հազարին 253: 1927ին այս համեմատութիւնն է հազարին 221, իսկ 1926ին՝ 220: Նախընթաց հինգ տարիներու ընթացքին տարեկան միջինը կը կազմէր հազարին 253:

Գահիրէի բնակչութեան թիւն է 1,099,700, որոնց 74,490ը օտարականներ եւ 1,025,206ը եգիպտացիներ: Մահերու գլխաւոր պատճառներն են աղետապը եւ փորքշուքը:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԱՆԿԱՐԵԼԻՆ ՓՈՐՁԵԼ

Ներկայ տարուան առաջին կիսամեակի տնտեսական ծրագրերու թերակատարման փաստը, լուրջ մտահոգութեան է մատնած Հայաստանի համապատասխան կազմակերպութիւնները։

Առաջին անգամ չէ, որ մեր օրուան վարիչները կը հանդիպին այդպիսի կացութեան։ Վերջերս մանաւանդ, սովորական է դարձած արդիւնաբերութեան այս կամ այն ճիւղին մէջ յառաջ եկած «ճեղքուածքներ»ը։

Բայց ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս համաձայն պաշտօնական կարծիքներուն, այս կացութեան բուն պատճառը ներքին է, տեղական եւ ո՛չ թէ արտաքին եւ առարկայական։

Կարդացուած զեկոյցները կ'եզրակացնեն՝

«Որ նախ՝ մենք ունինք բոլոր հնարաւորութիւնները պլանները (ծրագիր) կատարելու համար, որ այդ պլանները ռէալ (իրական) են...»։ («Խորհրդ. Հայաստան», 26 յուլիս)։

Թէ որչափո՞վ արդար է, եւ իրականութեան համապատասխան այս պնդումը, մենք չէ որ կ'ուզենք առարկել։ Բայց կան լրջօրէն առարկողներ իրենց իսկ շարքերէն, որոնք մինչեւ վերջ կը պնդեն թէ՝

«Պլանները ռէալ չեն, երկրի պայմաններին անհամապատասխան եւ անիրագործելի...»։

Ո՞րն է այս երկու տեսակէտներէն իրականը։ Աւելորդ է ճշդել, երբ իրականութիւնը միշտ վերջիններուն ի նպաստ կը խօսի։

Իրենց ներքին այս վէճերէն, սակայն, ակներեւ է այն զօրաւոր ճիգը, որ կը գործադրուի մեծամասնութեան, կամ աւելի ճիշդ ղեկավարութեան կողմէ՝ համոզելու իրենց հետեւորդները, հրաւիրելու ամբողջական գործադրութեան համար։

Այս ուղղութեամբ անոնք չեն մոռնար հրապարակէն քշելու բոլոր լուրջ եւ բանաւոր քննադատները, իբրեւ «աջ ու ձախ օպորտունիստներ, հաշտւողականներ, ծպտեալ թըշնամիներ։»

Մեծամասնութիւնը կը փորձէ լռնամով ծածկել մեր արդիւնաբերութեան վրայ ազդող, այն անտարբեր և անփոյթ վերաբերմունքը, որ երեւան կուգայ խորհրդային միւս կեդրոններու մէջ, Հայաստանի պահանջներու մասին։ Մինչդեռ իրականութիւն է, որ յաճախ գործարանի մը մեկ կարեւոր մասը անգործութեան կը դատապարտուի Բագուէն ապսպրուած մեքենայի մեկ մասի յապաղման հետեւանքով (Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանը)։

Երեւանի օդանաւային կայանի շինութիւնը ամիսներէ ի վեր կը ձգձգուի Թիֆլիսի համապատասխան իշխանութեան կողմէ, Երեւանի քաղաքային վարչութենէն «հող տրամադրուած չը լինելու» պատրուակով, մինչ վերջինս շատոնց է որ «ներկայացրել է հողի տեղն եւ պլանը»։ «Խորհրդ. Հայաստան»ը իր կողմէ ալ արձանագրած է այս կարգի փաստեր, իր «Բաց նամակ»ներով, ուղղուած կեդրոնական օրկաններուն եւ տնտեսական կազմակերպութիւններուն, դժգոհելով Հայաստանի ապսպրանքներու «հանդէպ ցոյց տրուած անհոգութեան» մասին։

Անոնք սակայն լուրջ պատճառներ չեն նկատուիր «համահայաստանեան տնտեսավարների խորհրդակցութեան» ընթացքին։

«Թերակատարումների հիմնական պատճառը հանդիսանում ենք մենք արդիւնաբերութեան ասպարէզում աշխատողներս, գործարանների վարչութիւնները եւ կուսակցական եւ պրոֆեսիոնալ կազմակերպութիւնները»։

Չենք վիճիր այս պնդումներուն դէմ. ընդհակառակն մեկէ աւելի առիթներով Հայաստանի արդիւնաբերութեան մէջ կատարուած սխալները վերագրած ենք բուն ղեկավար եւ վարիչ տարրերուն։ Բայց ասիկա պատճառ մը չէ ընդունելու նոյնպէս որ առ հասարակ Հայաստանի պարտադրուած տնտեսական ծրագիրները յաճախ չափազանց վեր են երկրին հնարաւորութիւններէն։

Դեռ ուրիշ հարց է թէ, առ հասարակ այդ ծրագրերու կազմութեան մէջ Հայաստանէն աւելի Մոսկուան եւ Թիֆլիսն են իրական դերակատարները։

Կուսակցական բարձրագոյն օրկաններու հրամաններուն անպայմանօրէն հնազանդելու հոգեբանութիւնը, շատոնց է որ մոռցնել է տուեր հայ համայնավարներուն, իրենց ինքնայայտնութիւնը, Հայաստանի «անկախ հանրապետութեան» իրենց ներկայացուցչական հանգամանքը։

Հայ համայնավար ղեկավարութեան ճիգերը եւ անոնց արտայայտութիւնները սակայն կը մնեն ակամայ չեն մխրճուելու այս անախորժ հարցին խորքերը։

Գէշ տպաւորութիւն մը, անախորժ հով մը կը վրդովէ ամէն մեկ պրպտող միտք, որ փորձ կ'ընէ վերլուծելու Հայաստանի վարիչներու վճիռները, իրենց այս կամ այն անյաջող ձեռնարկներուն առթիւ։

Տարիներէ ի վեր ո՛չ մեկ փաստ կրցանք գտնել, որ Մոսկուան եւ Թիֆլիս սխալած ըլլան իրենց նախահաշիւներու եւ դիւրատես գնահատութիւններու մէջ։ Եւ ասիկա նոյն իսկ թերակատարումներու այս շարունակական ախտէն յետոյ ալ, երբ գրեթէ անհնար է ամբողջութեամբ կատարել տնտեսական այն բոլոր ծրագիրները, որոնք ինչպէս ըսինք, կազմուեր են վերոյիշեալ կեդրոններու մէջ, եւ պարտադրուեր Հայաստանի իրենց գործակալներուն։ Բանականութիւնն եւ տրամաբանութիւնը անգամ իրենց կուսակցական շահին պիտի թելադրէին լուրջ գնահատութիւնը տալ բոլոր թերագնահատումներուն։

— Ո՛չ, կ'ըսեն եւ կը կրկնեն մեր հերոսները, Հայաստանը կրնայ եւ ի վիճակի է իրականացնելու բոլոր պլանները։ Եւ պէտք է իրականացնել «բոլշեւիկեան վճռականութեամբ հարուածելու աջ եւ ձախ բոլոր տատանումներին»։ Եւ տարիներով անընդհատ կը լսենք այս պոռոտ ու անբովանդակ արտայայտութիւնները, կ'արձանագրենք հարուածի ենթարկուած «տատանւողների» զարմանազան ու յաճախ ընվզեցուցիչ պատմութիւնները։ Եւ սակայն իւրաքանչիւր եռամսեակի, հակառակ այս կարգի «արգելքների վերացման» ծրագիրը կը մնայ անկատար, կամ ինչպէս կ'ըսեն իրենք «պլանը կատարւեց թերակատարումով»։

Կը թուի թէ այս ուղղութեամբ ալ համայնավարութիւնը ունի իր Լենինեան պատգամը,— վերէն տրըւած անկարելի հրահանգներու դէմ, մխիթարուիլ սեփական խարազանումի քաղաքականութեամբ։

Օրինապահութի՞ւն, հաւատքի՞ թէ ստրկամտութեան արդիւնք է այս «սեփական խարազանումի քաղաքականութիւնը» — դժուար է գնահատել։

Փաստը այն է որ մեր վարիչները որոշեր են երբեք եւ ո՛չ մեկ առիթով ընդդիմանալ իրենց պարտադրուած այն բոլոր ծրագիրներուն, թէեւ անհնար է գործադրել զանոնք գէթ առայժմ մեր երկրին մէջ։ Որոշեր են չառարկել նոյնպէս այն իրողութեան դէմ, որ դարձեալ շնորհիւ այդ չիրականացած ծրագիրներուն, Հայաստանի տնտեսական զարգացման ընթացքն ալ կը մնայ միշտ շրջանակուած սպառիչ փորձնական ցանցի մէջ։

Փա՜ռք անսխալական Ստալինին, որու կամքը սուրբ է եւ նուիրական, պատգամը՝ անքննելի, անառարկելի, մանաւանդ հաւատարիմ հայ համայնավարին համար...

Ս. ԹԸԹՈՒԼ

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԿԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փարիզի հարաւային արեւելեան կողմն է Ցուցահանդէսը, Վէնսէնի անտառին մէջ։ Փռուած է Տօմէնիլ լիճին շուրջ եւ կը գրաւէ ընդամէնը՝ 110 հէքթար տարածութիւն։

Վէնսէնի Անտառը։ Տօմէնիլ լիճ եւ յետոյ՝ երկու կղզեակներ լիճին մէջ։ Պարսի եւ Րէօյի։ Այս բոլորը, ժամանակ մը Ֆրանսայի արքաներուն զբօսավայրն էր։ Մանաւանդ Սէն-Լուի թագաւորին։

Լիճ, անտառ եւ կղզեակներ։ Այս բոլորը յեղափոխութենէն առաջին Փարիզի եւ Փարիզաբնակ սիրահար զոյգերու հեւքին ու հծծիւնին թանկարժէք թաքստոցն էր։

«Լատինական թաղ»ի յարաշարժ երիտասարդութիւնը հո՛ն կ'երթար, իրեն պարապոյ ժամերուն, անտառին մէջէն՝ սպիտակ թերթիկներով մանիշակներ գտնելու յոյսով...։

Այժմ, սակայն, ահա այս արքայաբոյր անտառն է, որ իր լիճով եւ կղզեակներով վերածուած է հսկայական քաղաքի մը։

Ցուցահանդէսը՝ ամբողջ քաղաք մըն է՝ գունագե՛ղ եւ արդիական։

Ոչ՛, նախշուն փունջ մըն է անիկա, արեւելքի վայրի եւ կուսահամ ծաղիկներէն կազմուած։

Արեւին ցուցադրութիւնը՝ այս մշուշափառ քաղաքին մէջ։

Ի՛նչ հոգ, որ միշտ անձրե՛ւ կայ։ Միշտ տեղատարա՛փ կը թափի։ Դուք կրնաք երեւակայել արեւը՝ անոր անհամար բարիքներուն եւ բոյրերուն ընդմէջէն որ կը ցուցադրուին։

Կարդացա՞ծ էք Լըքոնթ տը Լիլի «Փիղերը»։ Ինչպէ՛ս կիզիչ արեւը կը զգաք ձեր ուսերուն եւ կռնակին վրայ։ Ահա այդպէս ալ, Մարոքի, Հնդկաչինի, Սենեկալի տաղաւարները կը տաքցնեն հոգին։

Արեւելքը իր հի՜ն հի՜ն ցեղերով եկած է իր միսթիք իմաստութիւնը ցուցադրել արեւմուտքի ամենակուլ շահագիտութեան առջեւ։

Եւ փունջը՝ եւրոպական ճաշակով։ Մանաւանդ ֆրանսական։

Փօրթ-Տօրէէն դուրս կ'ելլեմ՝ Սուտանէն եկած ընկերոջ մը հետ։ Մուտքի գլխաւոր դուռը մեր դիմացն է։ Պատուոյ դուռ։ Դրան առջեւ, պայտաձեւ հրապարակին վրայ՝ անակնկալ յարձակումներ։ Աջէն ու ձախէն։ Թշնամին՝ երկու սեռէն ալ։ Տոմսակներ կ'երկարեն, տոմսակներ կը պահանջեն։ Պիտի ծախեն կամ պիտի գնեն։ Յետոյ, յայտագրեր, գրքոյկներ, քարտէսներ։ Իւրաքանչիւրը ինքնիրեն պաշտօնական հանգամանք մը կուտայ։ Եւ ոմանք, իրենց թեւերուն վրայ կարմիր ժապաւէններ ունին որ աւելի իրենց կը ներարկէ իշխանական հով քան թէ կը ծառայէ իբրեւ նշանատախտակ guide officiel (պաշտօնական ուղեցոյց)։

Հրապարակին կեդրոնէն կը ծառանայ՝ հսկայական կոթող մը, որ ըստ երեւոյթին ձօնուած է ցուցահանդէսի նուիրատուներուն։ Միլիոնաւոր մարդոց եւ կամ իշխանաւորներու անուններ կան վրան։

Բարձրէն, կոթողին մէջէն ջուր կը ցայտէ եւ կ'իյնայ ինքն իր ոտքերուն տակ՝ աւազանի մը մէջ։ Եւ, ո՞վ զարմանք, կոթողը շինուած է խաւափարտէ մինչ կուտայ ապառաժի պատրանք։

Պատուոյ դրան մէջ բազմաթիւ մուտքեր կան։ Ո՞ր մեկէն մտնել։ Կ'ուզես ամէնքէն ալ անցնիլ, կարծելով որ ստորադասած մուտքդ կրնայ կորուստ մը ըլլալ հանդէսին։ Անոր համար ալ պահ մը կը թափառիս։ Կը դիտես բոլորը եւ յետոյ՝ կեդրոնէն։ Մի՛շտ կեդրոնէն։ Բայց, անմիջապէս, որ ներս մտնես, դուրսի հաշուականութիւնդ եւ ճարպիկութիւնդ տեղն ու տեղը կը փշրուի, որովհետեւ, բոլոր մուտքերը, մեծ ու փոքր՝ լայն կամ նեղ, կը տանին՝ ցուցահանդէսին։

Իւրաքանչիւր մուտքին խաչաձեւ ու զարմարձիկ երկաթը՝ որուն մէջէն պիտի անցնիս՝ կ'արձանագրէ այցելուներուն համրանքը։

Յուլիսի մէջ, երեք օր իրարու յաջորդող նպաստաւոր օդի առիթով, ցուցահանդէսը կերած ու փսխած էր մօտ մեկ միլիոն այցելուներ։

Եւ ահա՛ ցուցահանդէսը։

Կառք, հանրակառք, սուլիչ։ Փողոց, փայտուղի, ծայթեր։ Շուկայ, պողոտայ։ Հրապարակ, արձաններ։ Աղբիւրներ, աւազաններ, վիլլաներ, ծառեր, ծաղիկներ։ Հսկայանիստ շէնքեր, աշտարակներ, զանգակատուն, նկեղեցի։ Տաճար, մեհեան։ Եւ յետոյ՝ դամբան։

Այլազան տաղաւարներու տակ՝ բազմաթիւ տօնավաճառներ։ Ճաշարաններ, սրճարաններ, գործարաններ։

Դարմանատուն եւ դեղարան՝ ամէն կեդրոնի մօտ։ Հեռագրատուն, նամակատուն, ոստիկանատուն, դրամատուն եւ յետոյ բազմութիւն, բազմութի՜ւն։

Ի՛նչ հապճեպ եւ ի՛նչ իրարանցում, որուն մէջ դուն ալ կը ձուլուիս։

— Charming, charming, charming...

Ալաշէկ եւ ժպտադէմ Ամերիկուհիներ են որ եղնիկի տպաւորութիւն կուտան վրադ՝ երբ տաղաւարէ տաղաւար՝ կը սլանան՝ «քոտաք» մը իրենց ստինքն ի վար։

Խումբ մը Գերմաններ՝ հաստափոր, իրենց սափրուած գլուխները կը դարձնեն օդին մէջ՝ Անքօրի մեհեանին աշտարակները դիտելու համար։

Գաւառներէն հասած զանազան պատգամաւորութիւններ, գաղթավայրերու ներկայացուցիչներ, Արաբներ, Հնդիկներ, սեւամորթ կամ պղնձագոյն դէմքեր, բոլորը, բոլորը մեծ անհանդարտութեան մը ենթարկուած կը թուին ըլլալ։ Ցուցահանդէսին վազքն է որ վարակած է բոլորը։ Կը կարծես, որ ժամ մը յետոյ ցուցահանդէսը պիտի վերջանայ։

* * *

Ո՞ւրկէ սկսիլ եւ ո՞ւր վերջացնել։ Կ'ուզես մեկ անգամէն լափել ամբողջութիւնը։

Նախ՝ ընդհ. գաղափար մը, որպէս զի ըստ այնմ որոշես ծանրանալ նախասիրած տաղաւարներուն վրայ։

Բայց, արտաքնապէս հմայիչ են բոլորը եւ ինքնատիպ։

Կարծես իւրաքանչիւր գաղթավայր հրաշքով մը Վէնսէնի անտառին մէջ փոխադրուած է իր իսկութիւնով։

Հոս են՝ Մարոք, Ալճերի, Թունուզ, Սուրիա, Մեծն-Լիբանան, Պաղեստին։ Անոնք արաբական աշխարհի մը համն ու հոտն ունին։ Բուրմունք եւ «եա լէյլի»։ Լիահագագ զրոյց, հրաւէր եւ ուղտերու բոժոժ։

Հոս են՝ Հնդկաչին, Մադակասքար, Արեւմտեան եւ Հասարակածային Ափրիկէներ։ Հոս են՝ Ովկիանիա, Ֆրանսական-Հնդկաստան Սոմալի, Նոր-Քալէտոնիա, Մարթինիք, Կույանա, կղզիներ։ Մեկ խօսքով ֆրանսական բոլոր գաղթավայրերը։

Եկած են ցուցադրելու իրենց բարքերը, կենցաղը, ճարտարապետութիւնը, գեղարուեստը եւ վաճառականութիւնը։ Իրենց կրօնքը, երգը, պարը եւ փիլիսոփայութիւնը։

Ֆրանսայէն զատ կը մասնակցին նաեւ՝ Պելճիքա, Տանըմարքա, Հոլանտա, Իտալիա, Փորթուկալ, Միացեալ-Նահանգներ։

Գաղթային մեծ պետութիւնը՝ Անգլիան — բացակայ է։ Միայն Cité Informationի մէջ կրպակ մը ունի, ուր այցելուներուն կը հրամցնեն գրքոյկներ եւ քարտէսներ իրենց գաղթավայրերու մասին գրուած։

Այցելուները կարելի է բաժնել երկու կարգի։

Անոնք՝ եկած են պարզապէս տեսած ըլլալու հետաքրքրութենէն խաբղանուած։ Ընդհանրապէս երիտասարդներ են։ Արձակուրդ ստացած՝ դպրոցականներ կամ պաշտօնեաներ։

Երկրորդ խումբը անոնք՝ որ եկած են առեւտրական ուսումնասիրութեան համար, ճաղատ եւ ատամնաթափ վաճառականներ։

Այս վերջինները՝ աւելի ցորեկն է որ կը խռնուին։ Իւրաքանչիւր կրպակին առջեւ անոնք կը քարանան՝ ապշահար ու նենգ խորշոմներով։ Թանկագին քարերու անյարգար կտորներու վրայ դիւրին է նշմարել անոնց ընչաքաղցութիւնը։ Ցորենի եւ կամ եգիպտացորենի իւրաքանչիւր ոսկեհատիկը՝ իրենց համար իրականացած ոսկի մը կը թուի ըլլալ։ Սուրճի եւ քաքաոյի նմոյշներուն վրայ անոնց ամենակալ երեւակայութիւնը թեւ կ'առնէ, ու կը հեռանա՛ն միայն՝ երբ երազէ արթնցածի պէս հառա՛չ մը կը փրթի իրենց հոգիին խորերէն։ Յետոյ նօթեր կ'առնեն, գրքոյկներ կը հաւաքեն։ Թիւեր, գործողութիւններ եւ կը քալեն։

Երրորդ դասակարգը՝ շէն եւ թեւթեւսիրտ՝ աւելի գիշերն է, որ լեցուի ցուցահանդէսին մայթերուն վրայ։

Ցուցահանդէսը՝ Փարիզին պէս գեղեցիկ է լոյսերուն մէջ։

Տօմէնիլը իր երկու կղզեակներով վիպաշունչ գեղեցկութիւն մը կ'ընծայէ ընդհանուր տեսարանին վրայ։ Այս երկու կղզեակները գիշեր ատեն ջուրի թատրոններ են։ Իսկ ցորեկ ժամանակ նազելաճեմ կարապներու նման կը ծփան։

Լուսազարդութիւնը եւ ջուրերուն խաղը իր կատարելութեան կը հասնի ամէն ուրբաթ եւ տօնական գիշերները։

Պալթի եւ Վէնսէնի ցամաքներուն վրայ կառուցուած ջուրի կոթողներէն բազմահազար ցայտաղբիւրներ եւ շատրուաններ՝ լոյսէ թափանցիկ կերպասներու պէս կը տարածուին լիճին վրայ։ Եւ զով եւ յանկուցիչ անձրեւ մը՝ ջուրի փրփուրներէն գոյացած՝ կը յանձնուի հովին թեւերուն եւ կ'երթայ թառիլ այցելուներու հիացկոտ ու երազուն թարթիչներուն։

Ջուրը՝ ոսկի եւ արծաթ փոշիներու վերածուած՝ կը քսուի հանգիսականներու դէմքին վրայ։

Ջուրերը՝ բանտէն արձակուած սիրահարներու պէս՝ երկու կողմէն թեւերը բաց՝ կը գիրկընդխառնուին, կը համբուրուին եւ յետոյ երկնային պատմուճաններ զգեցած՝ Ջրանոյշներու նման կը պարեն՝ կամա՛ր, կամա՛ր, երազի՛ պէս...

Այդ գոյներով կը փորձեն ջուրերուն հագցնել զանազան ազգերու դրօշակներ։

Ահա՛, ֆրանսականը։ Յետոյ դեղին, կանաչ, վարդագոյն։ Գոյներ՝ որ կրօնքի պէս կը պաշտուին Ասիոյ եւ Ափրիկէի խորերը։

Եւ չես գիտեր գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար Հայաստանի հանրապետութեան դրօշն ալ կը պարզուի մերթ ընդ մերթ՝ աղո՜ւ եւ հեշտագին ներդաշնակութեամբ։

Կարմի՜ր, կապո՜յտ, նարնջագոյն...

Նարնջափա՜ռ է Պալթիի եղերքը Միջերկրականի կիլիկեան ափերուն պէս...

Տրոմանո՜յշ պարիկ՝ մեր դրօշը, որ կը ծնի՛, կը մեծնա՛յ, կը մարի՜...

Յետոյ նորէն փիւնիկի պէս՝ ջուրի մոխիրներէն՝ կը տարածէ իր լուսաբաղձ թեւերը...

Երբեմն, յորդող բոլոր ջուրերը ադամանդի կը վերածուին եւ գօտիի պէս կը կամարեն՝ լիճին մէջքը։ Երբեմն, բոլոր եղերքներէն կարծես մանիշակ կը բուսնի։ Եւ ահա վարդագոյն աղջիկներ կ'իջնեն հաւաքելու զանոնք։ Եւ կը մնայ գիւմրիւթի մարգագետին մը։

Այսպէս, ջուրերը կը պարեն անխոնջ, հարո՜ւստ եւ շնորհալի հասակներով։ Ու մինչեւ կէս գիշեր, ոտքի բթամատերու վրայ, յաջողաբար խաղալէ յետոյ իրենց դերը՝ համեստութեամբ կը հեռանան այդ բոլոր գոյնզգոյն ծաղկեփունջերը իրենց թեւերուն մէջ։

Գիշեր ժամանակ, իւրաքանչիւր ճաշարան կամ սրճարան՝ մեկ առանձին երկիր կը ներկայացնէ։ Ն... կիր մը հեռա՛ւոր եւ քաղցրան...

Ահա Ալճերիան, Մարոք, Թու... նուզ։

Զովասո՛ւն եւ ստուգապարդ գի... շեր։ Հանդա՛րտ՝ լիճի մը պէ... Բացօթեայ սրճարանի մը կեդրոն... տաղաւարի մը մէջ նստած է նուա... գախումբը։ Բոլորն ալ ծալապատիկ... Գորգերու վրայ։ Ծնծղայ եւ թմբուկ... ջութակ եւ ուտ։ Մէջտեղը կը պարէ... ճերմակ կիներ՝ սեւաչեայ։

— «Էյ հէյնա՜, էյ հէյնա, ե... աթրիլ նիտա...»

Եւ լեցուն բազմութիւն՝ սրճա... րանին մէջ եւ սրճարանէն դուր... Ցածախորդները սուրճ կը խմե... արեւելեան գաւաթիկներու մէջէ... ջուր կը սպասարկեն աղճերի... մանչեր։

— «Եա վէլէ՛տ...»

Հնդկաչին ճաշարանը։ Մետաք... տեղական տարազներով՝ սպասաւո... ներ՝ հանդարտ խոնարհութիւն կ'... նեն՝ այս 400 հոգինոց սրահին մէ...

Եւ յախճապակիէ պնակներ... մէջ կը ճաշակես՝ համադամ ձու... թռչուն, անուշեղէն։

Յետոյ՝ ներկայացուած տեղակ... կեանքէ եւ պորտի-պար։

Հնդկաչինը՝ իրեն միամտութեա... եւ իմաստութեամբ։

Մարոքի հրապարակին վր... տերվիշ մը վիզին շուրջ օձեր կա... խած՝ խորհրդաւոր նայուածքներ... նետէ երկինք եւ գետին։ Հազար... ւոր հետաքրքիրներ կը շրջապատե... զինք։ Անկիւնէ մը երկու հոգի դուր... կուգան խնկամաններ բռնած։ Մէկ... տերվիշին թոյլտուութեամբ աթոռի... վրայ կը բարձրանայ եւ կը յայտա... րարէ ժողովուրդին.

— Պարոններ, տիկիններ, ձե... կը ներկայացնեմ աշխարհի ամենա... մեծ հաճի-պապան, որ կը բնակ... օձերուն եւ հուրիներուն հետ։ Բայ... ղազուշակ է. փութացէք օգտուիլ ի... ներկայութենէն։

Յետոյ՝ երեքը մեկ, խունկ ծխե... լով ներս կը մտնեն, սպասելով ո... յաճախորդներ հետեւին իրենց։

Ճիշտ դիմացը, ծառերու մէ... կտրած անկիւն մը, ուր պարտէզ ե... աւազան կայ։ Ահա «տիվան»ի... մէջ՝ թրքական նուագ։

Հայեր են նուագողները։

— «Զարէսիզ տէրտլէրէ տիւշ... տիւմ»։

Յետոյ ուտը առանձին աղօթ... մը կը հծծէ եւ մարդ մը՝ դէմք... ձախ ափին մէջ առած «ղազել» կ... կարդայ։

Չես գիտեր, ասոնք ո՞ր ազգը, ո՞... տաղաւարը կը ներկայացնեն։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կը տեղեկանանք մա... հը ընկեր Կարապետ Մուշլեանի... որ Ռուսիայէն աքսորուած էր... ուրիշ ընկերներու հետ, եւ դա... պարտուած տաժանակիր աշխա... տանքի։

Կարապետ Մուշլեան, բնի... Էրզրումցի, երիտասարդ հասա... կին մէջ եղած է յայտնի հայրե... նասէր եւ բանուորներու պաշտ... պան։

Երկար տարիներ իր շու... ժողված ունէր 150—200 հայրե... նակիցներ Նիքօլայէվի մէջ, մե... մասամբ Ցարօնցիներ։ Ընդհա... նուր պատերազմին երբ կամա... ւորական խումբեր Հայաստան... ճակատը կ'երթային, օգնած է... շատերուն։

Օտէսայի ու Նիքօլայէվի մէ... երբ մեծամասնականները եկա... Մուշլեան դաշնակցութեան կ... միտէին կազմը փոխեց գաղթ... կանական կոմիտէի ու չուզ... փախչիլ ու բաժնուիլ հայ ըն... կերներէն ու բանուորներէն։ Յե... տոյ, դաւաճանի մը մատնու... թեամբ կ'աքսորուի եւ կը դատա... պարտուի տաժանակիր աշխա... տանքի եւ իր հայրենիքի սիրո... կը մեռնի, առանց իր նպատա... կին հասնելու։

Հանգիստ ոսկորներուդ, սի... րելի Կարապետ, մշտցին չպիտ... մոռնայ քու անձնուիրութիւնդ...

Ս. Սանոսեան

ՏՕՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆԻ ՆՈՐ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ ԲԵՐՈՒԱԾ ՏՂԱՅ ՄԸ ՆԸ ԱՄԻՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ

Մէկ անգամ ընդ միշտ պէտք իտցուի թէ ո՞վ է եւ ի՛նչ կընէ Պարոնիկեան — պատերազմէն առաջ Վանէն ղրկուած է բարեխիրական ընկերութեան մը կողմէ Գերմանիա, ուսանելու։ Տքթ. Պարոնիկեան տիտղոսին համար երկար ատեն պէտք եղած է ուսանիլ եւ մինչ այդ ամուսնացած է Գերմանուհիի մը հետ եւ հաստատուած Տրէզտընքօս Նիցկրունտ։ Պատերազմէն ետքը, դրամական անկումը քանդած է Պարոնիկեանի ընտանեկան տիրացած հարստութեան հիմը։ Պարոնիկեան բուռն աշխատանք թափած է միւս բարեխնորական հաստատութիւններէն, Տքթ. Լէփսիուսի, Քիւնաւորդի, տարբեր ուղղութեամբ նոր գերմանեւհայ բարեխիրական միութիւն մը կազմելու։ Շնորհիւ միւսներու թոյլ կողմերուն եւ մանաւանդ իր խօսելու կարողութեան, յաջողած է նիւթական հողի վրայ եւ անաւ ձեռնունայն չէ վերադարձած իր ճամբորդութիւններէն, որու ըրած է զանազան գաւառներ քարոզելով բարի քրիստոնէութիւն եւ հայ թշուառութեան օգնելու անհրաժեշտութիւնը Հայու ձեռքով, այսինքն իր ձեռքով։ Նոր ուղղութիւնը այս էր. կ'ուզէ՞ք որ Հայը աւելի լաւ քրիստոնեայ ըլլայ. կամ օրինակ՝ Մատթէոսի Աւետարանը լաւ հասկնայ, պէտք է ընել այդ՝ Հայու միջոցով։ Հայաստանի օգնեցէք Հայու ձեռքով, իսկ այդ Հայը կայ ու չկայ ինքն է...։

Տօքթ. Արմենակ Պարոնիկեան պէտք եղածէն աւելի զբաղեցուցած է Գերմանիոյ հայ ազգային շրջանակը։ Դեռ երկու տարի առաջ, պաշտօնական յայտարարութիւնով Գաղթային Միութիւնը կը զգուշացնէր որեւէ յանձնել անոր։ Սակայն Պարոնիկեանի յաճախակի երթեւեկը դէպի Պալքանները եւ վերջին անգամ մինչեւ Երուսաղէմ, ապահովեցին իրեն «բարեկամ»ներու շարք մը, որոնց մէջ կային բարձրաստիճան հոգեւորականներ Մազլըմեաններ, Գուշակեաններ եւն. Թող մեծամասնութիւնը այս «բարեկամ»ներուն, միամտօրէն ինկած ըլլայ Պարոնիկեանի անուն շահագործելու թակարդը, բայց չէ՞թ մէկ հոգի չկա՞ր անոնց մէջ, որ խնդիրը լրջօրէն նկատի առնէր եւ Պարոնիկեանի ծրագիրներուն զովասանք եւ «ամէն» ընելէ առաջ, հարցում մը ուղղէր Գերմանիոյ Հայոց գործերը վարող իշխանութեան, Պերլինի Հայ Գաղթային Միութեան, կամ նոյնիսկ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գրիգոր Ծ. վրդ. Շահլամեանի, որ — պատի՛ւ իրեն — Պարոնիկեանի խոստումները իրենց բուն արժէքով, այսինքն «զէրօ»ով նկատի առաւ, եւ յօդորեց հոն կենալ իր առաջարկութիւններէն, որովհետեւ ուղղութիւնը իսկապէս սխալ էր։ Որբեր կամ անչափահաս տղաք բերել Գերմանիա, կը նշանակէ ձեռքէ հանել զանոնք։ Հոգեւոր ճեմարան հաստատել Գերմանիա,— կը նշանակէ ջուրը պատէն վեր հանել։ Երուսաղէմի ընծայանը լիուլի կը բաւէ մեզի, ով որ կ'ուզէ իրապէս օգնել այդ ուղղութեամբ, կրնայ այդ հաստատութեան, արդէն եղածին բարգաւաճման աշխատիլ եւ տրամադրել իր միջոցները։

Բայց տեսնենք Պարոնիկեանի բուն նպատակը ո՞ւր է, թէ ոչ 1) որբեր անչափահասներ կ'ուզէ մօտը ունենալ իբրեւ կենդանի օրինակներ հայ իրականութեան, 2) առանց դպրոցի դպրոցականներ իր տան մէջ, որպէս զի դպրոցի պիտակ բացուի, 3) Հոգեւոր ճեմարան, իր խօսքով «Խրիմեան ճեմարան», որպէս զի Հայերը գիտնան թէ իրենց «Խայրիկ»ին անունով այս ճեմարանը, ուղղակի լուսաւորչական հաստատութիւն մը եւ հայ նոր հոգեւորականներ պիտի պատրաստէ որ եկեղեցին բարեշրջական օրէնքով պիտի բարեշրջեն, իրենք իրենց, ոչ թէ դուրսէն, իսկ գերմանացի բարեխօսներն ալ պիտի գիտնան թէ Հայերը աւետարանը նոր ուղղութեամբ, ընենք չիտակ, բողոքական աչքով կը կարդան ու կը սորվին իրենց իսկ հաստատութեան մէջ, 4) Այս բոլորին մէջէն պիտի փայլի Պարոնիկեանի անունը, որ հայկական օգնութեան կոմիտէին (Armenisches Hilfs Komitee) հիմնադիր տնօրէն-նախագահն է ցկեանս և մանաւանդ զանձապահն է։

Ուրեմն թէ՛ բարեգործութիւն, թէ՛ մտաւոր աշխատանք, թէ՛ հայ եկեղեցիի բարեկարգութիւն, ո՛վ չուզեր սասնկ բան... բայց, ինչպէս ըսի, Գերմանիոյ մէջ ապրող քիչ մը ամէն Հայ լաւ կը ճանչնայ Պարոնիկեանը, որուն գործունէութեան բազմաթիւ ծալքերը դիրք մը կրնան լեցնել. գործունէութիւն որ յանուն բազմաչարչար հայ ազգին եւ անոր դժբախտութեան կատարուած է առանց շօշափելի արդիւնքի։ Ինքնագլուխ եւ սանձարձակ առանց հաշիւ տալու։ Վերջապէս դեռ մինչեւ ե՞րբ պիտի համարձակին մարդիկ իրենց ուզած կերպով շահագործել հայ անունը։ Բայց չմեղադրենք այս կամ այն, խոստովանինք միայն որ մեղաւորը մենք իսկ ենք. ոչ թէ մէկը՝ այլ ամէնքը։ Զանինք իրաւասու եւ պատասխանատու մարմին մը որ կարենար ժողովուրդին անունով խօսիլ եւ հետեւաբար զարմանալու չէ, երբ հասնողը այս կամ այն մորթը կը հագնի եւ կը շահագործէ այս դժբախտ ազգը։

Վերջին օրինակ.— Դեռ անցեալ տարի, Պարոնիկեան յաջողեցաւ քանի մը տղաք բերել իբրեւ աշակերտ իր «Խրիմեան ճեմարանին», որուն տնօրէնութիւնն ալ «ի վերայ ամենայնի» առաջարկած էր, չեմ գիտեր քանի անգլիականով Դուշակեան եպիսկոպոսի, որ սակայն —զգոյշ մարդ — գամ տեսնեմ, յետոյ, ըսած էր։ Այսպէս դըլպոցին անունը ելաւ, Թորգոմ արք. Երուսաղէմի պատրիարք ընտրուեցաւ, Պերլինի հոգեւոր հովիւը արդէն մերժած էր, բայց տղաքը եկած մնացին։ Միայն Պարոնիկեան երբեմն Աւետարանէն դասեր կուտար։ Ահա ակադեմիան։

Այսօր այդ աշակերտներէն, 19 տարեկան Յակոբ Պետրոսեանն (Յունաստանէն) է որ դատարանի առջեւ իր դժբախտ Հայու պատմութիւնը պատմելու ստիպուած է Պարոնիկեանի տունը այրելու ամբաստանութեան տակ։

Տրէզտընի թերթերէն մէկը, «Dresduer nenests Nachrichten» մանրամասնօրէն կը գրէ դատավարութեան մասին, որ երեք ամսուան կանխաբերել բանտարկութենէ յետոյ, տեղի ունեցած է օգոստոս 13ին եւ 14ին։ Երկար պատմութենէն կ'առնեմ այն որ Պետրոսեան ուսումնատենչ տղայ մըն է, ծանօթ յունարէն, իտալերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներուն, ուզած է Պարոնիկեանի մօտ գալ իր ուսումը կատարելագործելու, մինչդեռ տրուած են իրեն պարտէզի աշխատանք, փայտ կտրել եւ ուրիշ գնա-եկուր։

Յուսախաբութիւնը ծայր աստիճան ըլլալով՝ զգայուն տղան ուզած է վրէժ լուծել տունը կրակի տալով. «Կը խորհէի թէ, ըսած է, այսպէս ընելով փրկած կ'ըլլայի նաեւ վերստաբեալ արժանապատուութիւնը ազգիս եւ երկու շաբաթ բանտարկուելէ յետոյ կ'ազատէի՝ արատ մը սրբած»։ Եւ վերջացուցած է.

— «Ըն մոխիր դարձուց իմ սիրտս, ե՛ս ալ մոխրացնել ուզեցի իր գործը»։

Պարոնիկեանի պաշտպանողականը պատիւպատ բան մը եղած է։ Դատարանը լաւ տպաւորութիւն կրած չէ իրմէ եւ դատապարտեալին ըրած յայտնութիւնը թէ հալածուած դրամները կ'իրացնէ՝ մանաւոր նկատողութեան առած է, մանաւանդ որ ուրիշ անգամ մըն ալ նոյն հարցին համար դատ ունեցած է, բայց յաջողած է ազատիլ պատասխանատուութենէ։

Դատարանը Յակոբ Պետրոսեանի անկեղծութիւնը լիովին ընդունելով եւ իր կացութիւնը հասկնալով հանդերձ, չէր կըրնար առանց պատիժի ձգել զայն։ Եւ դատապարտեց ինը ամսուան բանտարկութեան, որմէ երեքը արդէն անցած ըլլալուն, դեռ վեց ամիս բանտը պիտի մնայ։

Մեկնութիւնները կը թողում «Հայոց ազգին».— Կեցցէ՛ ազգը։

ԻՐԱԶԵԿ

Յ. Գ.— Յաջորդով՝ գերմաներէն թերթին պատմութիւնը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԳԸ

Թղթակից մը կը գրէ.—

Դեռ չէ մոռցուած այն խանդավառ գնահատութիւնը որ եղաւ պելժ. մամուլին մէջ, «Արմենիա» երաժշտական ընկերութեան սարքած համերգներուն առթիւ, (Ուրախ ենք ըսելու որ, քաջալերուած անցեալ փետրուարի յաջող նախափորձէն, Տիկ. Ն. Մորեան նախաձեռնած է վերակազմել նոյն ընկերութիւնը։)

Եթէ սակայն այդ համերգներու յաջողութիւնը կը պարտինք երաժշտագէտ Վարդան Սարգսեանի անվիճելի ձեռնհասութեան, պէտք չէ մոռնալ որ «Արմենիա»ի առաջին հիմնադիրը եղաւ ողբացեալ Տիկին Մելանի Վ. Խորասանճեան, որուն յիշատակին կառուցուած է Մարսիլիոյ Նրբարուեստ եկեղեցին։

Ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանանք որ, Պ. Սարգսեան հրաւիրուած է Մարսէյլի մէջ պատրաստել հոգեւոր խումբ մը, բազմաձայն երգեցողութեամբ, աւելցնելու համար բացման հանդիսութիւններուն փայլը։ Ասիկա արդար պատճառութիւն մըն է որ կ'ընծայուի «Արմենիա»ի ղեկավարին, հաստատելու համար իր նուիրական պարտքը, իր ասպարէզին մէջ զինքը քաջալերող օտարազգի Տիկնոջ մը յիշատակին։

Օգտուելով այս պատեհութենէն, Պ. Սարգսեան մտադիր է կազմակերպել նաեւ աշխարհիկ երգեցիկ խումբ մը եւ սարքել տօնական համերգ մը Մարսիլիոյ գաղութին մէջ, որ անշուշտ միւս բոլոր գաղութներուն պէս կարօտն ունի լսելու հայ երգը, հրամցուած՝ փորձ ու խղճամիտ արուեստագէտի մը խընամքով։

Կը սիրենք յուսալ որ ասիկա սկիզբ մը ըլլայ Պ. Սարգսեանի համար, հրապարակ իջնելու տիրաբար, եւ ընդլայնելու իր գործունէութեան շրջանակը ամբողջ արտասահմանի մէջ այնպիսի ատեն մը, երբ մամուլի մէջ արծարծուելու վրայ է հայ երգը վերապրեցնելու հարցը, եւ երբ աւելի քան երբեք զգալի է անոր պահանջը՝ իբրեւ կարեւոր ազդակ ազգային միութեան եւ ազգապահպանման։

Ներկայիս մատի վրայ կը համրուին լուրջ պատրաստութիւն ունեցող երաժշտագէտները, որոնց մէջ անկասկած առաջին գծի վրայ կը գտնուի Պ. Սարգսեան, իբր յաջորդը աշակերտը Կոմիտաս Վարդապետի եւ հաւատարիմ հետեւորդը անոր ուսուցանելու մեթոտին եւ արտայայտութեան ոճին։ Փայլուն կերպով աւարտած է Պրիւքսէլի Արքունի երաժշտանոցը եւ օտար շրջանակներու մէջ գնահատուած՝ իբրեւ առաջնակարգ ղեկավար։

Ինքն էր որ, տարի մը առաջ, Կոմիտասեան Խնամատար Յանձնաժողովին գաղափարը տուաւ կազմակերպելու մեծ երգախումբ մը, պանծացնելու համար վարպետին գործը եւ հիմնելու այդ առթիւ միայնուն երգչախումբ մը, Պրիւքսէլի «Արմենիա»յին նման ուժեղ ընկերակցութեան մը ձեւով։ Խնամատար Յանձնաժողովը իւրացնելով հանդերձ գաղափարը, գուցէ հաւատք չունեցաւ դրամական իրականացման մասին, կամ մեծածախս բեռան մը տակ մտնելու վախէն ունեցաւ եւ նախընտրեց շատ աւելի համեստ ուժերով եւ նեղ սահմանի մէջ գործադրել թելադրուած գաղափարը։ Փորձը, սակայն, ցոյց տուաւ թէ ժողովուրդը ինչ մեծ չափով ծարաւ ունէր լսելու մայրենի երգը, եւ ի՛նչ գուրգուրանքով յայտնեց իր համակրանքը տարուած աշխատանքին։

Փարիզէն աւելի բախտաւոր է ահա Մարսիլիոյ գաղութը, որ անշուշտ պիտի գիտնայ գնահատել հայ երաժշտութեան տաղանդաւոր մշակի մը ներկայութիւնը իր մէջ, եւ պիտի ուզէ մանաւանդ տեւականօրէն մը ապահովել կրկնակ երգչախումբերուն, հոգեւոր թէ աշխարհիկ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔ ԼԵԶՈՒԻ ԽՆԴԻՐԸ

«Սոն Փօսթա» հարցարան մը բացած է Թուրքերէն լեզուին եւ այբենը բարեփոխելու խնդրին մասին։ Լեզուական յանձնաժողովի անդամներէն Փաշա պէյ, պատասխանելով հարցումներուն, կ'ըսէ.

— Այբուբենին մէջ ամենափոքր փոփոխութիւն մը կատարելու չէ։ Առաջնակարգ ուղղագրութիւնը կրնայ քիչ մը փոխուիլ։ Օրինակ, ւի վրայ դրուած նշանը այնքան անհրաժեշտ չէ։

Գալով բերականութեան, ակներեւ է փոփոխութեան պէտքը։ Արաբական եւ պարսկական կանոնները նետելու է։ Առով ըսել չեմ ուզեր թէ նետելու է արաբերէն եւ պարսկերէն բառերը։ Անոնք այլեւս մեր սեփականութիւնը եղած են, եւ զանոնք նետել՝ կը նշանակէ Թուրքերէնը անդամալուծել։

Իսկ եթէ չենք ընտելացած այդ բառերուն, յանցանքը մերն է որ զանոնք եղածին պէս առած ենք, փոխանակ Թուրք տորպ հագցնելու անոնց։ «Մէշրէպէ» բառը ժողովրդական լեզուի մէջ «մաշրապա» եղած է եւ «սաթուր»ը «սաթըր» (տաղ)։ Այսպէս ըլլալու է նաեւ միւս բառերուն համար, պէտք է զանոնք յարմարցնել մեր առոգանութեան։

Գալով Ույկուր եւ Չաղաթա լեզուներէն օգտուելուն, առաջինը շատ հին է, եւ երկրորդն ալ հետզհետէ կը կորսնցնէ իր կարեւորութիւնը։ Հետեւաբար, անոնցմէ ի՞նչ բառ կրնանք առնել այժմ։

Գիտական բացատրութիւններուն մէջ ալ, պէտք է ընդունիլ եւրոպական բացատրութիւնները, միայն քիչ շատ յարմարցնելով մեր հնչումին եւ ուղղագրութեան։ Բայց ասիկա միայն այն ասութիւններուն համար, որոնց համապատասխան Թուրքերէնները չկան։

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻՆ ԴԷՄ

Ժանտատենդին դէպքերուն առթիւ, առողջապահական գործավարութիւնը հրահանգած է որ հիւանդութիւն գտնուած թաղերուն մէջ պատուասատի կայաններ հաստատուին, ինչպէս կ'ըլլայ Էնկիւրիի մէջ։

Առողջապահական տնօրէնութիւնը, այս հրահանգին վրայ, Բեբայի կողմը վեց տեղեր պատուաստի կայան հաստատած է։

ՄԵՏԱՔՍԻ ԳՈՐԾԸ ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական կառավարութիւնը Պրուսայի հիւպատոսութիւնը ջնջելու որոշում տուած է։ Հիւպատոսութիւնը ներկայիս իր կարեւորութիւնը կորսնցուցած է Պրուսայի մէջ ուր նախապէս բազմաթիւ Ֆրանսացիներ կ'ապրէին մետաքսաթելի ու խոզակի առեւտուրին պատճառով։ Ֆրանսացիները հետզհետէ մեկնած են Պրուսայէն, որովհետեւ մետաքսաթելի ու խոզակը արտածելու փոխարէն տեղական գործարաններու մէջ կը ծախուին եւ Ֆրանսացիները այլեւս գործ մը չեն ունեցած։

⁂ Թաց խոզակի վաճառումը վերջացած է Պրուսայի մէջ։ Այս տարի բերքը 523,000 քիլոյէն աւելի չէ եղած, մինչդեռ անցեալ տարի 720,000 քիլօ էր։

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ ՈՒՐՖԱՅԻ ՄԷՋ

Ուրֆայէն կը հաղորդեն թէ ոստիկան զինուորները երկար հետապնդումէ վերջ յաջողած են ձեռք անցընել երեք աւազակներ որոնք Սեվէրեկ-Ուրֆա ճամբուն վրայ կողոպուտներ կ'ընէին։

Օգոստոս 9ին, երեք զինեալ անձեր յարձակած են իմամ Կիւլլիւ անուն մէկուն եւ իր երեք ընկերներուն վրայ որոնք Սեվերեկէն Ուրֆա կուգային։ Աւազակները յափշտակած են այս մարդոց ապրանքները, չորս ուղտեր եւ էշ մը ու երկու ոսկեպայուսակներն ալ բանելով անյայտ ուղղութեամբ տարած են։

Ոստիկան զինուորները, գիւղացիներու օժանդակութեամբ յաջողած են բռնել երեք աւազակները որոնք Սիւլէ աշիրէթին պետերէն Հիւսէյին Իւսսալլիի մարդիկն են։ Ոստիկան զինուորները յաջողած են ետ առնել նաեւ գողցուած ապրանքներն ու կենդանիները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Իսօն, մի քանի զինուորներու հետ, վեր կը կանգնի զայն փնտռելու։ Երբ գիւղէն դուրս կուգայ, կը նկատէ, որ Քիւրտերը արդէն եկեր են գիւղին մօտ, թփերի ետեւ, դիրք են բռներ։ Անմիջապէս կը կրակէ հրացանը եւ կռիւ կը սկսուի երկու կողմէն։

Հրացաններու ձայնէն՝ Մուրատը, գիւղի մէջ թողնելով Շէնըքի իշխանը, ինքը զինուորներով կռուի վայրը կը թռչի։ Անոր նպատակն էր՝ առաջին անգամ մի կերպ կռուի առաջն առնել։ Բայց երբ կը տեսնէ, որ Քրտերը արդէն գիշերանց պատրաստուած են եղեր յարձակումի, Գալօն ալ Թուրը ձեռք բռնած, սալաւաթ տալով, Քիւրտերուն սիրտ կուտար եւ յառաջ կը քշէր, եւ մանաւանդ երբ կը տեսնէ Իսոյի մարմինը արեան մէջ շաղախուած եւ անկենդան գետին ինկած, ա՛լ կրակ կը կտրի եւ «վրէժ, ընկերնե՛ր, վրէ՛ժ», կանչելով առաջ կ'իյնայ։

Անոր ինքնամոռացութեան եւ արիութեան օրինակը շուտով կը վարակէ բոլոր ընկերները եւ կը սկսի կատաղի կռիւ։ Զնայած, որ Քիւրտերու բռնած դիրքերը աւելի լաւ էին, քան մերոնցը, այսուհանդերձ Քիւրտերը մէկիկ մէկիկ գետին կը գլորուէին։

Գալօ աղան ալ, որ Հայերը ջնջելու երազ կը տեսնէր, մուրազին չհասած՝ զոհ գնաց ֆէտայիներու վրիժառու գնդակին։ Շէնի Քիւրտերը աճապարած էին Գալոյին օգնութեան հասնիլ։ Շուտով կռուի տեղը կը հասնին նաեւ Իսօն, որ Սէմալէն կուգար, եւ Շէնըքցի Ղազար։

Տղայքնոր թափով մը կը յարձակին, կը քշեն Քիւրտերը իրենց դիրքերէն եւ գնդակներու կարկուտի տակ կը փախցնեն։ Քիւրտերը գիւղ կ'ապաստանին։ Տղաքը դէպի Գալոյի գիւղը կ'առաջանան։ Կռիւը այժմ փոխադրուած էր մի ձորի մէջ։ Սէմալի իշխան Մանուկ եւ Պատըկանցի Արթին կը բռնեն երկու կողմի կածերը (Սասնոյ բարբառով՝ գագաթ, բլուրի կամ լերան), որպէսզի Քիւրտերու այդ կողմէն յարձակումը արգիլեն։ Իսկ Մուրատը, կռուելով դէպի գիւղ կը յառաջանար։ Երբ նա արդէն գիւղն էր, կտուրներու վրայ ձայն տուեց ընկերներուն խոտ բերելու եւ գիւղը բնակիչներով հրդեհելու համար։

Քիւրտերը, տներու մէջ փակուած, կը պոռային, կ'աղաչէին, որ իրենք անձնատուր կը լինեն, իրենց խնայեն։ Ասոր վրայ հայ զինուորները կ'ուզեն գիւղը մտնել՝ զինաթափ ընելու զանոնք։ Բայց Քիւրտերը ստելով, իրենց խոստման հակառակ, կրակ կ'ընեն, որմէ կ'ընկնին երկու տղայ։ Այն ատեն, Մուրատը, առանց ժամանակ տալու Քիւրտերուն, զինուորներով տներէն ներս կը մտնէ եւ կը կոտորէ, իսկ Կոտոլի Հաճին, միւս կողմէն, կ'այրէ գիւղը։

Այս կռուին մէջ Քիւրտերէն կը կոտորուի 41 մարդ, իսկ մերիններէն անոնք, որոնց մասին յիշուեցաւ արդէն։

Քիւրտերէն վերցուեցաւ 17 հրացան։

Պէտք էր տեսնել այս կռուի ժամանակ Սասունցի կիներու օգնութիւնը։ Անոնք հաց, ուտելիք, ռազմամթերք շալկած, կռուի տեղը կը տանէին եւ իրենց քաջալերական խօսքերով կը խրախուսէին կռուողները։ Կռուից յետոյ, Կելիէկընման պարպելով, բնակչութիւնն ալ իր շարժական կայքով զինուորներու հետ կը քշուի Շէնըք։

⁂

Այս կռուէն երկու օր վերջ, Քիւրտերը յարձակեցան Ծովասարի, Արտխոււ եւ Քարախու գիւղերու Հայերու վրայ, տները այրեցին եւ կողոպտեցին, Տալուորիկէն Սմբատը օգնութեան հասաւ, բայց թալանի մի մասը միայն կարողացաւ վերադարձնել։

Այդ կռուին ժողովրդից մասնակցեցին նաեւ 140 հրացան (կանոնաւոր, անկանոն)։ Քիւրտերուց բերած հրացանի, ոչխարի եւայլն թալանի մասին Սէմալցիք, Ալիանցիք եւ Շէնըքցիք կռուեցին։ Ալիանցոց քիչ տուին, էնոնք բարկացան, թողին իրենց մասը եւ գնացին։ Յետոյ աւելացրին եւ յետեւից ուղարկեցին։ Հրայրը գնաց եւ կերպ մը հաշտեցուց։

Քրտացած Սէլիմը բնիկ Սէմալցի էր եւ ունէր հայ ազգականներ։ Կարծիքաւոր ենք թէ անոնք փախցուցած ըլլան։

Ապրիլ 6ի գիշերը դալմադամ Սալէ աղայէն լուր մը ստացայ։

«Սիրելի բարեկամ,— կը գրէր անիկա,— մինչեւ հիմա ես քեզի եղբայր կ'ըսէի, հիմա ալ եղբայր պիտի ըսեմ։ Ինձնից այսչափ բարիք կուգայ քեզ ըսելու, որ ամէն բան վճռուած է, վրանիդ գալու է 18,000 զօրք, մաս մը Շէնըք-Սէմալի վրայ, միւս մասը Տափըկի վրայ, 8 թնդանօթներով։ Զգո՛յշ կաց, ինչ կարող ես՝ ըրէ՛»։

Մինչեւ այդ ատեն՝ ես վառած էի Քոփ, Զէյնիքցիք եւ Ալվաձը՝ ուժերը ամփոփելու համար։

Այդ իմանալով, լուրը անմիջապէս հաղորդեցի Հրայրին, որ Սէմալ կը գտնուէր։ Նա հոն Մուշի Հայերից իմացեր էր, թէ զօրքը դուրս եկած էր Մուշէն։ Հաղորդածս իրեն համար հաստատութիւնն էր։ Նոյն գիշեր գնաց Շէնըք, դատարկեց Շէնըքը եւ բոլոր ժողովրդի հետ եկաւ Սէմալ։

Շէնըքը ունէր բազմաթիւ դիրքեր։ Ամբողջ թշնամին կըրնար լաւ դիրքեր ունենալ Շէնըքի մէջ։ Իսկ Սէմալը ունէր միայն Սէմալ գիւղի դիրքը. առաջը մեծ տարածութեամբ դուրան է։ Մենք պէտք է օգտուէինք այդ դիրքերէն, իսկ թշնամին առանց դիրքի պիտի մնար։ Մուշի զօրքերը գացած էին Ղըզըլ-Աղաճ եւ շրջակայ գիւղերը, որ այնտեղից բարձրանային Շէնըք։

(Շար.)

Ֆրանքեւռուս բանակցութիւններ

Ֆրանքեւռուս բանակցութեանց մասին, բոլշեւիկեան «Իզվեստիա» թերթը կը գրէ.— Կարգ մը երկիրներու մէջ, Խորհրդային Միութիւնը կը վայելէ վարկի նպաստաւոր պայմաններ, ապրանքներու յանձնարարութեան եւ գնման համար։ Եթէ Ֆրանսա իրօք կը փափաքի զարգացնել իր առեւտրական յարաբերութիւնները Ռուսիոյ հետ եւ հոն գտնել իր ապրանքներուն համար շուկայ մը, նոյն նպաստաւոր պայմանները պէտք է Ռուսիոյ ապահովուին ֆրանսական շուկային վրայ։ Վարկերու հարցը ուրեմն, լրացուցիչ մասը կը կազմէ Ֆրանսայի հետ կատարուող տնտեսական բանակցութեանց։

Ռուսալեհական բանակցութիւններ

Լեհական թերթերը կը հրատարակեն գերման գործակալութեան մը հեռագիրը, որուն համաձայն, լեհ կառավարութիւնը արդէն բանակցութիւններ կը կատարէ Ռուսիոյ հետ, չեզոքութեան դաշինքի մը կնքման համար։ Այս դաշինքը պիտի կազմէ լրացուցիչ մասը ֆրանքեւռուս դաշինքին, որուն մասին շատ կը խօսուի այս օրերս։

Լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաւաստեն թէ մինչեւ օրս, ոչ մէկ բանակցութիւն տեղի ունեցած է Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ եւ կը յայտնեն թէ լեհական կառավարութիւնը պիտի սպասէ որ Ֆրանսա իրեն հաղորդէ ֆրանքեւռուս բանակցութեանց արդիւնքը։ Յարդ Լեհաստան չէ նախատեսած Ռուսիոյ հետ չեզոքութեան դաշինքի մը կնքման պէտքը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Եռագոյն խումբի
Սեպտ. 13ին, կը ներկայացուի՝ ղեկավարութեամբ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
«ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ»
Նկատի ունենալ այդ թուականը

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի կեդր. կոմիտէն կը ծանուցանէ թէ ընկեր **ԹՈՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ** յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, չորեքշաբթի առաւօտ, ժամը 11ին Institut Médico-Légal, Place Mazas, մէթրօ Quai de la Rapée: Մարմինը պիտի փոխադրուի Thiaisի գերեզմանատունը, կը հրաւիրուին ընկերները: կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամը 10.45ին:

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ՏԷՍԻՆԻ Եռագոյն խումբի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամի 8ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը Օգոստ. 17էն սկսեալ բացած է հայերէնի դասընթացք մը՝ ձրի, վեց տարեկանէն վեր տղոց համար, շաբաթը չորս օր հինգական ժամ: 9—11 եւ 2—5: փափաքողներու կը տրուի ջութակի եւ մանտոլինի դասեր փոքրիկ վճարումով։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Փիէռ տը Քոր, Թոմ.—70 Ֆր.:
Պասրա, Գործ.— 1 անգլ.:
Ջաճլէ, Բ. Փ.— 25 Ֆր.:
Լա Սիօթա, Գործ.— 90։

ՕՐ. ՎԱՐԴԵՆԻ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ
ԵՒ
ԽՈՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Լիոն 23 Օգոստ. 931

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Ծաղիկ: Իզմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը: Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 Ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»: իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, Maroc).

— Կը փնտռուի Ակնցի Մինաս Սէմէրճեան, հօր անուն՝ Առաքել. մօր անուն՝ Տիրուհի: Ընդհ. պատերազմին կը գտնուէր պուլկար բանակին մէջ, ուր հետքը կորսուած է։ իմացնել իր քրոջը Մարիաի Գըլլըրըեանի, 4 Rue Jouye-Rouve Paris (2), գտնողին 200 Ֆր. նուէր։

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի Իսի-լէ-Մուլինօի մէջ

A l'Ecritoire գրատունը 63 Bld. Gallieni

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

1932Ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ

Պատրաստութեան մէջ է 1932ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ, որ պիտի ունենայ անցեալ տարուան գիրքին կրկին ծաւալը: Տուէք ձեր անուն հասցէն, հրատարակութիւնը ձրի է: Սկսած ենք ընդունիլ ծանուցումներ Փարիզէն եւ գաւառներէն: Պահանջել մեզմէ ծանուցումներու նոր սակագինը:
Լիոնի մեր ներկայացուցիչն է Պ. Սահաթճեան, 11 Rue Claude-Boyer, Lyon.
Գրել հետեւեալ հասցէին.— L. Mozian, 5 rue Champlain, Paris (20)

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ (ՊԱԼԵՆՑ)

51 Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Հեռաձայն՝ Danton 88—65 Մէթրօ՝ Odéon

Գրատանս մէջ կան հայերէն եւ ֆրանսերէն ամէն տեսակ գրքեր, դրական, գիտական, դպրոցական, թատերական, առողջապահական, լեզուաբանական (բառարաններ, զրուցատրութիւն), ինչպէս նաեւ երաժշտական կտորներ (Կոմիտաս վրդ.ի, Հայաստանի երաժիշտներու, Սինանեանի, Սրուանձտեանցի, Պարթեւեանի, եւայլն:)

Գաւառէն եւ արտասահմանէն ստացուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։ Գործառնութիւնները միշտ կանխիկ դրամով։

Կը գնենք եւ կը փոխանակենք հին կամ գործածուած գիրքեր: Օրը օրին կը ստանանք նոր հրատարակութիւնները, Հայաստանէն եւ գաղութներէն:

Վարձու կը տրուին վիպական գրքեր
շաբաթը միայն 3 ֆրանքով (ամիսը 10 Ֆր.)
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՀԱՄԱՌՕՏ ԳՐԱՑՈՒՑԱԿԸ
ՈՒՆԻՆՔ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ, ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՆՔ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԿԱՐԳԻ ԳՈՐԾԵՐ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

52.— «ԻԹԹԻՀԱՏ»Ը ԴԱՐՁԱՒ «ԹԷՐՃԻՄԱՆԸ ՀԱԳԻԳԱԹ

Յօդուածիս պատասխանատուութիւնը ինծի կը վերաբերէր։ Հաւանաբար կարճ ժամանակի մը համար թերթը դադրեցնելու հրաման տրուէր. ուրիշի վնաս չէր կրնար պատճառել։ Ճէվտէթի խռովալից ընթացքը անտեղի էր։ Որոշեցի այլեւս չվերադառնալ այդ տպարանը եւ մեկնեցայ ուղղակի Պապը Ալի։ Ծառայի մը միջոցաւ, Եպարքոսին տեղեկացուցի ժամանումս։ Եպարքոս էտհէմ փաշա, առանց վայրկեան մը սպասցնելու, ընդունեց։ Կայսերական թղթակցութեանց դիւանի պաշտօնեաներէն Մահմուտ պէյ ալ ներկայ էր։ Եպարքոսը հասակիս նայեցաւ։ Արհամարհական ձեւով, կարեւորութիւն չտալու պէս, հարցուց թէ ո՞վ եմ։

— Ես Նազըմն եմ, ուզեր էիք, եկայ։

Զարմանքով եւ ուշադրութեամբ վրաս նայեցաւ, վերէն վար քննեց զիս եւ ըսաւ.

— Դո՞ւն գրեցիր այդ բաները։

Մահմուտ պէյ միջամտեց.

— Յարգելի տէ՛ր, դեռ շատ երիտասարդ է, գէշն ու աղէկը չէ կըրցած զանազանել կամ խաբուած է։ Ներեցէք իրեն եւ կայսերական ներում ստանալու համար գիմում կատարեցէք։ Իրեն հետ ես ալ կը խնդրեմ։

Եպարքոսը պատասխանեց.

— Ներումը կամ գթութիւնը վերջը։ Նախ ես պէտք է գիտնամ թէ ի՞նչ է գրած այդ յօդուածները։

Եւ դառնալով ինծի.

— Շիտակ խօսէ՛։ Դուն քու խելքո՞վդ գրեցիր թէ ուրիշը թելադրեց քեզի։

Զիս մարդու տեղ չէր դներ։ Ատկէ տարբեր իմաստ չունէր այդ հարցումը։ Ծայր աստիճան ջղայնացայ եւ պոռացի.

— Ես գրեցի, շարունակութիւնն ալ լոյս կը տեսնէ վաղը...։

Եպարքոսը փոխեց իր շեշտը եւ մեծ փափկութեամբ ըսաւ.

— Զինչա՛ր, օղլում (չըլլա՛յ թէ այդ բանը ընես, տղաս)։ Մեղք է քեզի։ Անգամ մըն ալ յօդուած չպիտի գրես թերթի մէջ։ Աճող երիտասարդի կը նմանիս, եւ եթէ նպատակդ ապրելու միջոց մը գտնել է, կը խոստանամ քեզի յարմար գործ մը գտնել։

Յետոյ դառնալով Մահմուտ պէյի, ըսաւ.

— Պոսնայի կուսակալական դիւանապետութիւնը թափուր է կարծեմ, երէկուընէ ի վեր բազմաթիւ աղերսագիրներ եկան։ Հասկցէք, եթէ թափուր է այդ պաշտօնը, ուրիշի տալ չեմ ուզեր։

Վստահ էի, որ հայրս չպիտի յօժարէր։ Այսուհանդերձ բերանս չբացի դուրս ելլայ։ Ետեւէս կը պոռար Եպարքոսը.

— Այսուհետեւ լրագրի հետ կապ չունիս. այս օրուընէ սկսեալ պետական պաշտօնեայ ես։ Քեզ երկար ատեն Պոլսէ չեմ թողուր, աստիճանի բարձրացում շնորհելով Պապը Ալի պիտի բերեմ։

— Շնորհակալ եմ, վաղը պատասխանը կուտամ, ըսի, ինչպէս սովորութիւն է եւ մեկնեցայ։

Իրիկունը խնդիրը բացատրեցի հօրս։ Ինչպէս գուշակեր էի, հայրս երբեք չէր յօժարեր, որ ղուրսը կամ Պոլսոյ մէջ պաշտօնական, կառավարական ծառայութիւն մը ստանձնեմ։ Միայն թէ յանձնարարեց որ եպարքոսին խօսք տամ թէ այլեւս նման յօդուածներ չպիտի գրեմ։ Յաջորդը օրը գացի Պապը Ալի եւ յարմար լեզուով մը Եպարքոսը ապահովցուցի թէ այլ չպիտի գրեմ նման յօդուածներ։

Ահմէտ Միտհաթ էֆէնտի, «Իթթիհատ» թերթին մէջ լոյս տեսնել[...] յօդուածս վրան բաց ձեւով սրբագրելով հանդերձ՝ զօրութեամբ հաս[...] էր Միտհաթ փաշայի աքսորման պատճառները։ Արդէն յաջորդ օրն [...] այդ պատճառները պարզուեցան եւ պաշտօնապէս հաղորդուեցան։

Ինծի գոհացում տալու նպատակով, Ճէվտէթ տունս եկաւ եւ ըսաւ՝

— Վտանգէն ազատեցանք։ Ահմէտ Միտհաթ էֆէնտի քեզի համ[...] երաշխաւոր եղած, այսուհետեւ նման յօդուածներ գրել չտալու խոստում[...] Եւ յետոյ կը խնդրէ, որ տպարան դառնաք։

Ելանք, միասին տպարան գացինք։ Ահմէտ Միտհաթ էֆէնտի գու[...] ղէմքով մը դիմաւորեց մեզ։ Եւ բացատրեց թէ ի՛նչպէս Թագաւորին կաթ[...] կեր Ըսմէթ պէյի միջոցաւ պալատ հրաւիրուելով, յաջողեցան խաղաղեց[...] Վեհափառին ցասումը, եւ ինք ու Ապտիւլհագ Համիտ երաշխաւոր կ'ըլ[...] ինծի։ Երբեք չհասկցայ թէ ի՛նչպէս Ապտիւլհագ Համիտ եկաւ խառնուեց[...] իմ յօդուածիս խնդրին։

Այդ գիշեր մեր Նուրի պէյը նամակ մը ղրկեր էր հօրս։ Կ'իմացնէր [...] եպարքոսն ու Ըսմէթ պէյը իրարու հետ խօսեր են իմ մասիս, թէ այլ[...] հոգ ընելու բան մնացած չէ։

Այս խնդիրներէն յետոյ անցեր էր քանի մը օր, երբ յանկարծ Ահմ[...] Միտհաթ էֆէնտի ըսաւ.

— «Իթթիհատ» այսուհետեւ «Թէրճիմանը Հաքիգաթ» պիտի կոչ[...]

— Ի՞նչպէս։

— Ի՞նչ ընենք, այսպէս է հրամանը։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
26
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

26 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1656 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ, ԲՐԻՏԱՆԻԱ

Իսկապէս անօրինակ է այն տագնապը որ կերաւ Մաքտոնըլտի դահլիճին գլուխը։

Պատերազմական վիճակ՝ առանց պատերազմի։ Եւ այնպիսի ատեն մը երբ մեծ յոյսեր դրուած են Մեծն Բրիտանիոյ վրայ, ուրիշ երկիրներու տագնապը փարատելու համար...

Միայն մեծ պատերազմին էր որ, ազգային միութեան դահլիճ կազմուեցաւ, մասնակցութեամբ երեք հոսանքներուն։ Եւ այն ատեն հասկնալի էր այս բացառիկ միջոցը, որուն հետեւեցան ուրիշ երկիրներ ալ։ Եթէ ոչ գոյութեան, գոնէ ամէն գնով յաղթանակը շահելու կռիւն էր որ կը մղուէր այն ատեն։

Իսկ այսօ՞ր։ Ինչո՞ւ այս իրարանցումը։— Արքայական միջամտութիւն, անընդհատ, գլուխ գլխի խորհրդակցութիւն ընդդիմադիր պետերուն հետ, եւ յետոյ անփառունակ նահանջ, որպէս զի ազգային դահլիճ կազմուի։ Որպէս զի պատասխանատուութիւնը բաժնուի բոլոր հոսանքներուն վրայ։

×

Նոր չէ որ տագնապի կը մատնուի Մաքտոնըլտի դահլիճը։ Բայց այս անգամ իրապէս ծանր էր փորձութիւնը։

Տագնապը կոչուեցաւ ելմտական. իսկ իրականին մէջ պայքարն է դրամատիրութեան եւ աշխատաւորութեան։

Ելմտացոյցին մէջ նախատեսուած 100—120 միլիոն սթերլինի բացը գոցելու համար, աշխատաւորական դահլիճը դիմեց ամէն տեսակ միջոցներու։ Պատրաստել տուաւ խնայութեան, նպաստներու եւ թոշակներու կրճատման, նոր տուրքերու ծրագիր մը։

Մինչ այս մինչ այն, վրդովուեցաւ Լոնտոնի սեղանաւորական ոստանը։ Անգլիական ոսկին սկսաւ իյնալ։ Քաղքենի-դրամատէր դասակարգը չէր ուզեր ո՛րեւէ նոր զոհողութիւն ընել։ Եւ սկսան հրապարակը աղմկել, սակարան խաղալ, դրամագլուխ փախցնել եւն.։

Ելքը պարզ էր, — կամ դահլիճին կուսակիցները պիտի կրէին նոր զոհողութիւնները, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար։ Եւ կամ, դահլիճը կանգնած՝ դասակարգային տեսակէտին վրայ, պիտի պարտադրէր իր ծրագիրը, ստանձնելով բովանդակ պատասխանատուութիւնը։

Մաքտոնըլտ եւ Սնօտըն, ելմտական նախարարը, ընտրեցին առաջին ելքը, տեղի տալով պահպանողական եւ ազատական կուսակցապետներու ազդարարութեանց։

Եւ ասով իսկ, խախտեցին իրենց կուսակցութեան ծրագիրն ու համերաշխութիւնը։

Արդէն ընդդիմադիր դիրք են բռնած դահլիճին ինը անդամները, առաջնորդութեամբ Հէնտըրսընի (արտաքին նախարար), որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ աշխատաւորական ընտանիքին մէջ։ Հաւանական է որ, կուսակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, կարգապահական պատիժ, եթէ ոչ արտաքսում ստանան Մաքտոնըլտ, Սնօտըն եւ ուրիշներ, իբրեւ դասալիք։ Սակարկութեան եւ հրաժարման լուրը մեծ վրդովում պատճառած է արդէն, եւ նոյնիսկ պառակտումէ վախցողներ կան։

«Ազգային դահլիճ»ին առաջին գործը պիտի ըլլայ կրճատել գործազրկութեան նպաստը, ինչ որ աւելի պիտի սաստկացնէ յուզումը։ Բայց դահլիճը կը յուսայ ամուր մեծամասնութիւն մը ապահովել գոնէ քանի մը ամիս, փոթորիկը անցընելու համար։ Երեսփ. ժողովին այսօրուան կազմն է,— 280 աշխատաւորական, 261 պահպանողական, 55 ազատական եւ 18 անկախ։ Գումար՝ 614։ Եթէ աշխատաւորականները բուռն պայքար մղեն, նոր դահլիճը կը յուսայ նորէն 40—50 ձայնի մեծամասնութիւն մը ունենալ, եւ քուէարկել տալ իր ծրագիրները։ Այսինքն ելմտացոյցին բացը գոցել՝ ի վնաս աշխատաւոր բազմութեանց։ Եւ այս, որպէսզի կարենայ ապահովութիւն ներշնչել քաղքենի—դրամատէր դասակարգին, եւ փրկել սթերլինը։

Երկարատեւ խորհրդակցութեանց ընթացքին, կարելի եղած էր 60 միլիոն սթերլինի հասոյթ ճարել զանազան եկամուտներով, որոնց բեռը ամէնէն աւելի կը ծանրանար չունեւոր զանգուածին վրայ։

Աշխատաւորական դահլիճը մերժեց այդ ծրագիրը, Արհեստակցական միութեանց ճնշումին վրայ։ Հիմա որ Մաքտոնըլտ լքեց իր կուսակցութեան դատը եւ միացաւ ընդդիմադիրներուն, անշուշտ քաղքենի դասակարգին տեսակէտն է որ պիտի գերակշռէ։

Ինչպէս կը տեսնուի, բրիտանական ընկերվարութիւնը, որ իր ուժը եւ ներշնչումը առաւելապէս կը ստանայ արհեստակցական միութիւններէն, չի նմանիր ուրիշ երկիրներու ընկերվարութեան։ Միշտ ալ տիրապետող է բարեշրջման գիծը, եւ ամենախոր ցնցումներն իսկ տեղի կ՚ունենան խաղաղ եւ օրինական միջոցներով, ոչ թէ բուռն պոռթկումներով։

Ամէն պարագայի մէջ, Մեծն Բրիտանիան կ՚անցընէ ամենասուր ճգնաժամը, վերջին պատերազմէն ի վեր։ Այս անգամ ընկերային եւ տնտեսական գետնի վրայ։

Համաշխարհային տագնապին մէկ երեսն է անգլիականը, սերտօրէն կապուած՝ միւս դրամատիրական երկիրներու դիրքին հետ։

Ոչ միայն Եւրոպայի, այլ եւ Ամերիկայի մէջ տիրող դասերը մէկ բերան հարց կուտան.

— Յո՞ երթաս, Բրիտանիա...

Շ.

ԱՆԳԼԻՈՅ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգլիոյ տագնապը իր քաղաքական առաջին հետեւանքն ունեցաւ, Աշխատաւորական դահլիճի հրաժարումով։ 120 միլիոն սդերլին բացի մը պատճառով ստեղծուած կացութիւնը դարմանելու համար, անհրաժեշտ էր արագ եւ կտրուկ միջոցներու գործադրումը։ Նախատեսուած պայմաննենրէքին ներածումներու վրայ 10 առ հարիւր տուրք (պահպանողականներու առաջարկ), անգործներու ապահովագրութեան հաշւոյն, գործատէրերու եւ գործաւորներու վրայ դրուած տուրքին յաւելումը, եւ անգործութեան նպաստի նուազումը։ Ասոնք էին նախատեսուած գլխաւոր միջոցները, ելեւմտական զանազան գլուխներու վրայ՝ կարեւոր խնայողութիւններով։ Կառավարական ծրագիրը կը նախատեսէր հետեւեալ խնայողութիւնները, ելմտացոյցի զանազան գլուխներէն,— 12 միլիոն հանրային կրթութենէն, 9 միլիոն պատերազմականէն, 8 միլիոն՝ հանրօգուտ աշխատութիւններէն։

Այս խնայողութիւնները ընդունուած էին, բայց ներածումներու վրայ առաջարկուած տուրքը կը մերժուէր Ազատականներու եւ կարգ մը Աշխատաւորականներու կողմէ. իսկ անգործութեան նպաստի նուազումը (շաբաթական 2 շիլին) կը հանդիպէր Արհեստակցականներու բուռն ընդդիմութեան։ Ասկից՝ ձախողումը Մաքտոնըլտի բուռն ճիգերուն։

Այս կերպով, Մաքտոնըլտի աշխատաւորական դահլիճը գործի գլուխ մնացած կ՚ըլլայ աւելի քան 26 ամիս։ 1929ի ընտրութիւնները խորհրդարան մտցուցած էին 287 աշխատաւորականներ, 260 պահպանողականներ, 59 ազատականներ եւ 9 անկախներ։ Մեծամասնութիւն ապահովելու համար, աշխատաւորական դահլիճն ուրեմն ստիպուած էր ապահովել ազատականներու գործակցութիւնը իշխանութիւնը կարենալ պահպանելու համար։ Բայց տագնապը իր սաստկութեամբ կըրցաւ բաժանումներ ստեղծել նոյնիսկ Մաքտոնըլտի կուսակիցներուն մէջ եւ այսպէս, կոտրել անոր ուժը։

Աշխատաւորական դահլիճը, թէեւ յաջողեցաւ միջազգային գետնի վրայ յաջողութիւններ ունենալ, սակայն ներքնապէս ձախողեցաւ։ Երբ գործի գլուխ կուգար անգործութիւնը նուազեցնելու խոստումներով, անգործներու թիւն էր մօտ մէկ միլիոն 1929ին։ Այսօր այդ թիւը բարձրացած է 2 միլիոն 700,000ի, եւ շնորհիւ ստեղծուած աննպաստ կացութեան, յոռետեսներ կան որ կը գուշակեն թէ ձմեռը, Անգլիոյ անգործներու թիւը պիտի բարձրանայ 3 միլիոնի.

Իսկ ներկայ ելեւմտական կացութիւնն ալ աւելի վատ է։ Ամերիկեան եւ ֆրանսական դրամատուններէն առնուած յիսուն միլիոն սթերլինը արդէն սպառած է եւ անշուշտ, Անգլիա նոր վարկերու պէտք պիտի ունենայ, իր դրամին արժէքը պահպանել կարենալու համար։

Սակայն Անգլիա որ տարեկան 3600 միլիոնի հասոյթ մը ունի, պիտի կրնայ անշուշտ մեծ չափով մեղմել տագնապը, եթէ նախատեսուած միջոցները գործադրուին, շնորհիւ երեք կուսակցութիւններու գործակցութեան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃ

Երէկ հաղորդեր էինք Անգլիոյ դահլիճին հրաժարումը։ Վարչապետը իր հրաժարականը ներկայացուցեր էր թագաւորին, յայտնելով թէ իրեն համար անկարելի պիտի ըլլայ գործադրել խնայողութեան ծրագիրը, զոր անհրաժեշտ կը նկատէր։

Թագաւորը ընդունեց Մաքտոնըլտի հրաժարականը, սակայն կրկին իրեն յանձնեց նոր կառավարութեան կազմութիւնը, ազգային աւելի լայն հիմերու վրայ։

Հին դահլիճէն մէկ քանի նախարարներ, որոնց մէջ Հէնտըրսըն, մերժեցին մտնել կառավարական նոր կազմին մէջ։

Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, Մաքտոնըլտ բանակցութեան մտած է պահպանողականներու պետին Պոլտուինի եւ ազատական ղեկավարներէն Հէրպըրթ Սամուէլի հետ։ Երկուքն ալ պիտի աջակցին Մաքտոնըլտի նոր դահլիճին կազմութեան համար։ Կը կարծուի արդէն թէ բանակցութիւնները այնքան յաջող անցած են որ, հաւանաբար այսօր, նոր դահլիճը՝ Մաքտոնըլտի վարչութեամբ գործի ձեռնարկէ։

Հաւանական կը նկատուի որ նոր դահլիճը բաղկանայ 12 անդամներէ, 4ական առնելով երեք կուսակցութիւններէն։

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Աշխատաւորական կուսակցութեան գործադիրը եւ սէնտիքաներու ընդհ. խորհուրդը, այսօր նիստի հրաւիրուած են, քննելու համար Մաքտոնըլտի պարագան, ինչպէս նաեւ այն աշխատաւորական նախարարներունը, որոնք նոր դահլիճին մէջ պիտի մտնեն։ Պիտի քննուի թէ աշխատաւորական նախարարները ի՛նչ հանգամանք կրնան ներկայացնել՝ գործելու համար յանուն աշխատաւորական կառավարութեան։

Աշխատաւորական շրջանակները դիտել կուտան թէ Մաքտոնըլտ եւ աշխատաւորական միւս նախարարները որոնք կը մտնեն կառավարական նոր կազմին մէջ, գործած են ինքնագլուխ, առանց խորհուրդ հարցնելու իրենց կուսակցութեան գործադիր մարմնին՝ նոր դահլիճին մէջ մտնելէ առաջ, թէ աշխատաւորականները երբեք չեն կրնար յանձն առնել ուժ տալու ազգային միութեան կառավարութեան մը, եւ թէ այս պայմաններու տակ, աշխատաւորական նախարարները նոր դահլիճին մէջ կը գործեն իրենց անձնական պատասխանատուութեամբ։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Քաղաքական տագնապի ծագումէն ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, մամուլին յանձնուեցաւ պաշտօնական զեկոյց մը, որ կը նկատուի նոր դահլիճին գործունէութեան ծրագրին կարեւոր մէկ մասը։ Զեկոյցը կը յայտնէ թէ նոր դահլիճին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ կիրարկել բոլոր այն միջոցները, որոնք պիտի նպաստեն պայքարելու տագնապին դէմ։ Այս նպատակին հասնելէ վերջ է միայն, որ դահլիճին մասնակցող կուսակցութիւնները պիտի վերստանան իրենց կուսակցական անջատ գործունէութեան ազատութիւնը։

Խորհրդարանը պիտի հրաւիրուի սեպտ. 8ին, իր խօսքը ըսելու համար դահլիճին ծրագրին մասին, ինչպէս նաեւ համապատասխան օրէնքներ քուէարկելու համար։

Ամերիկեան դրամատուներու վերջնագիրը Անգլիոյ

Անգլիոյ աշխատաւորական թերթը «Տէյլի Հէրալտ» երեւան կը հանէ ամերիկացի դրամատէրներու ազդեցութիւնը Անգլիոյ վերջին քաղաքական տագնապին վրայ։ Ամերիկացի դրամատէրները իբր թէ, վերջնագրով մը սպառնացած են ո՛չ մէկ վարկ բանալ անգլիական կառավարութեան, եթէ խստիւ չկիրարկէ խնայողութիւններու ծրագիրը, որուն կ՚ընդդիմանան Անգլիոյ արհեստակցականները։ Այս վերջնագրին հետեւանքով է եղեր որ պառակտում ծագեր է աշխատաւորական դահլիճին մէջ։

Մամուլի ազատութիւնը ? Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ համաձայն մամուլի նոր օրէնքի տրամադրութեան, ընդդիմադիրներու գլխաւոր բերանը «Եարըն» դադրեցաւ հրատարակուելէ։ Դադրեցաւ նաեւ յունական օրաթերթ մը։

Բացի թրքերէն անկախ թերթէ մը որուն օրերը համրուած ըլլալ կը թուին, Պոլսոյ մէջ ներկայիս 5 թրքերէն թերթեր կը հրատարակուին։ Այս թերթերը կը պատկանին Խալքի եւ կառավարութեան։

Պաղեստինի խռովութիւնները

Նապլուսի մէջ նոր խռովութիւններ ծագեցան։ Անգլիացի ոստիկանապետ մը որ կ՚անցնէր փողոցէն, քարկոծուեցաւ եւ վիրաւորուեցաւ։ Ոստիկանները ստիպուեցան զէնքի դիմել, յարձակողները կարգի բերելու համար։ Վեց ցուցարարներ վիրաւորուեցան։ Տեղական իշխանութիւնները խիստ միջոցներու դիմեցին եւ օգնական ուժ ու զրահապատ ինքնաշարժներ ուղեցին կեդրոնէն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ պալքանեան համաժողովի գումարման առթիւ, որոշուած է պալքանեան ցուցահանդէս մը բանալ։ Մօտերս յանձնախումբ մը պիտի կազմուի այս գործին համար, ցուցահանդէսի մասնագէտ անձեր հրաւիրելով։

Յայտնի չէ թէ ինչ շէնք պիտի յատկացուի ցուցահանդէսին։

ԱՆՁՐԵՒ ԵՒ ՓՈԹՈՐԻԿ

Երկու օրէ, Փարիզ, ինչպէս նաեւ կեդրոնական եւ հիւսիսային Ֆրանսա. անընդհատ կը թրջուին։ Անհատնում անձրեւ, կարճ ընդհատումներով։ Կարգ մը վայրերու մէջ, ողողումներէ կը վախցուի։

Նախորդ օր, երեք հարիւրի չափ նաւեր ձկնորսութեան ելեր էին Տուարնընէզի եւ Քամարէյի բացերը։ Գիշերը, զարհուրելի փոթորիկ մը պայթեցաւ։ Առտուան դէմ, նաւերէն շատերն ստիպուեցան ապաստան փնտռել։ Սակայն փոթորիկը կը շարունակէր սաստկօրէն։ Վիթխարի ալիքներ ողողեցին երեք նաւեր, ծով քշելով ութ ձկնորսներ։

ՅՈՅՆ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ

Յունաստանի ներքին նախարարութիւնը ունկնդրութեան ընդունեց թատրոնի տնօրէններէ եւ դերասաններէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը, որ բողոքեց մէկ քանի օր առաջ, Աթէնքի մէկ թատրոնին մէջ դերասանի մը վրայ կատարուած յարձակման առթիւ։

Նախարարը յայտնեց թէ ոստիկանութիւնը հրահանգ ստացած է խիստ միջոցներ ձեռք առնելու, պաշտպանելու համար թատրոնի ազատութիւնը. սակայն յորդորեց թատրոնի տնօրէնները որ զգուշանան ներկայացնելէ այդ տեսակ երգիծական կտորներ, որոնք կրնան միջադէպերու տեղի տալ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՀՌՉԱԿԵԼ

Պուլկար մամուլը երկարօրէն կ՚զբաղի պետական պիւտճէի բացով։ Ելեւմտական շրջանակներու կարծիքով, եթէ կառավարութիւնը Ժընեւի մէջ, հանրային պարտքի ի նպաստ թեթեւացումներ ձեռք չբերէ, քանի մը ամսուան ընթացքին անխուսափելի է Պուլկար պետութեան սնանկութիւնը։

Ընդդիմադիր մամուլը խստօրէն կը քննադատէ վարչապետ Մալինոֆը թէ պարզ պաշտօնատար մը ղրկեց Լոնտոն, մինչդեռ Պ. Վենիզելոս անձնապէս հոն ներկայ ըլլալով, յաջողեցաւ ի նպաստ Յունաստանի կարգադրութիւններ ձեռք բերել։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Լեհ ոստիկանութիւնը, վերջերս կարգ մը տեղեկութիւններ էր հաւաքեր Լեհաստանի Երիտասարդ Համայնավարական կազմակերպութեանց գործունէութեան մասին։

Այս տեղեկութեանց հետեւանքով, ոստիկանութիւնը կատարեց 180 խուզարկութիւններ, զանազան վայրերու մէջ, ուր համայնավարները գործունէութիւն ցոյց կուտային։ Այս խուզարկութիւնները յանգեցան հարիւր ձերբակալումներու։

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՀՈԳԻ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ

Սօֆիայէն կը տեղեկացնեն.—

Պուլկար խորհրդարանի բացման առթիւ, նախատեսուած ըլլալով որ որոշ տարրերու կողմէ խռովութիւններ կրնան պատահիլ, ոստիկանութիւնը գիշեր ատեն ձերբակալած է 40 հոգի։

"ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ,, ՀԱՅԵՐԷՆ

3.— ՌԱՄԿՕՐԷՆԻ ԱՆՑԵԱԼԸ

Նոյնիսկ հինգերորդ դարէն կուգան մեզի հայ ռամկօրէնի մը գոյութեան փաստերը։

Այո՛, հինգերորդ դարն իսկ զոր Ոսկեդար կը կոչենք, զերծ մնացած չէ ռամկօրէնի ազդեցութենէն։ Բիւզանդ Փաւստոսի մէջ բազմաթիւ են հետքերը։ Մեղանչած են նաեւ Կորիւն եւ Ղազար։ Խստաբիր Եզնիկն անգամ իր մեղքերը ունի։

Ու շատ բնական են այս «մեղքերը»։ Մատենագիր մը որքան ալ բծախնդիր ըլլայ իր ոճին ու լեզուին, որքան ալ ձեռբազատէ իր գրիչը ռամիկին ազդեցութենէն, չի կրնար ամբողջովին կեանքէն, միջավայրէն անջատուիլ։ Իր շրջապատը անպատճառ հետք մը կը ձգէ վրան։ Ան չի կրնար խցել ականջը, եւ զսպել բառը որ լեզուին ծայրը կուգայ ակամայ։ Նոյնիսկ հիմա ալ չկա՞ն մեր մէջ մաքրակրօն գրողները՝ որոնց գրչին տակ յաճախ կը սպրդին ռամկական ասութիւնները։

Մեր Ոսկեդարու գրագէտներուն մեղքը ակամայ է ուրեմն։ Բայց կա՛յ։

Ռամկօրէն բառեր չէ՞ն, օրինակի համար, ստորագծուած ձեւերը, քաղուած մեր հի՛նգերորդ դարու հեղինակներէն.—

Զամէն մնացեալսն. ուր պատիւ գլխոց. շատ անգամ ըմբռնեալ է գիս. աւելի զօրքն պատուի. ի տեղաց իշխանութեան իւրեանց. ի վանք մի. լնոյր զերկիրն վանքով. լցան գանձինք բազմօք եւ ճարստացան. ի ծեռդ քոյ. ի մարդոյ խօսելոյ. Թէ կամիք եւ թէ ոչ կամիք բայց թէ մտանեմ. եկ առաքեմ զքեզ. որ ի տեղւոջն շինած քաղաք. բարի եկիք. այսպէս արարից քեզ որ սաստ շատ է։

«Ո՞ր ուշադիր բանասէրն է որ, կը հարցնէ Հայր Գարեգին Զարպհանալեան, յայտնի չի տեսներ (ասոնց մէջ) մեր աշխարհիկ լեզուն, ոճերովն, առմունքովը, ու քերականական դասաւորութեամբ։» Արդարեւ ո՞ր գրաբարեանն է որ խէթով չպիտի նայէր ամէնին, ուին, աւելիին, շատին եւայլն։

Եւ ահա ուրիշ բառեր որոնք մեր մաքրակրօն մատենագիրներուն կողմէ գործածուած են եւ որոնք ռամիկ կը հոտին.—

Շուք (ստուեր). իրիկուն (երեկոյ). ծուռ (թիւր). տաք (ջերմ). յոգնիլ (վաստակել). ուժաւոր (զօրաւոր). կարդացմունք (ընթերցումն). ճրամել (հրամայել). կողմակալ (կուսակալ). խելացի (իմաստուն). ճերիք (բաւական) երբ (յորժամ). չէ (ոչ), եւայլն.։

Առանց «ա» յօդակապի սա բարդութիւնները ռամկօրէնը չե՞ն մատներ.— Բանբեր (բանաբեր), արքակաղին (արքայակաղին), չարկամ (չարակամ), վատտոհմիկ (վատատոհմիկ), եւայլն.։ Կամ սա բառերը որոնց ծայրէն թլփատուած է արմատական «ն» բառը.— Հետիոտ (հետիոտն), կողմ (կողմն), ինք (ինքն), շրինդ (շրինդն), եւայլն.։ Կամ ի՞նչ աւելի ռամիկ քան «եր» մասնիկով յոգնակին, ինչպէս զձեռներն (զձեռս), զշայերն (զշայս), զհարկերն (զհարկս) զբաներդ (զբանս), եւայլն.

Դեռ խօսքը չենք ըներ ուրիշ շատ մը զարտուղութեանց՝ հոլովումներու, խնդրառութեանց, նախդիրներու ջնջման, յօդի գործածութեան, խոնարհմանց, համաձայնական շարքի տեսակէտով։

Զարպհանալեան կը յիշատակէ «ոսկեդարեան» շարք մը մեղանչումներ քերականական եւ համաձայնական կարգի մէջ.— Ջրմանէ. ի վերայ ջարձկներոյդ. թէ քեզ պէտք է. մատամբ մի չկամիք շարժել. քանի անգամ. վասն ինձ. գիշերքն որ եղեւ նա ի մէջ մեռելոց. ելէք քալէք անցս ի լեռնային կողման. եկ երթամք շրջիմք ի դաշտ. մի անգամ մտանեմ տեսանեմ եւ ելանեմ գնամ ատտի. մեք զմեր թագաւորն որո՞վ երեսօք տեսանեմք միմիանց առաջեցին. մեք որ այն ամենայն վասն մեր եղեւ. ձեր ուխտաւորք ընդէ՞ր են մատնատք. միթէ շա՞ն գլուխ եմ, եւայլն։

Այսպէ՛ս էր մեր Ոսկեդարը։

*
* *

Ճիշդ է որ ռամկօրէնը կար՝ բայց ամբողջապէս անով գրուած երկեր չունինք։ Անոր հետքերն է, ազդեցութիւնն է որ կը գտնենք մեր հին մատենագիրներուն քով մինչեւ ԺԳ. դար։ Բայց անկէ առաջ ալ մատենագիրներ ունեցած ենք որոնք շատ լայն չափով ազդուած են անկէ։ Օրինակ Յովհան Մամիկոնեանը, հեղինակ Է. դարու Տարոնի եպիսկոպոս էր երբ Ներսէս Շինող կաթողիկոսին հրամանով գրած է Տարոնի պատմութիւնը, առաջին ութը գլուխը հաւանաբար թարգմանելով Զենոբ Գլակէն, եւ մնացեալ երեքն ալ ինք շարադրելով։

Արդ Մամիկոնեանը իր գրաբար երկրին մէջ կը գործածէ շատ մը ռամկօրէն նոր բառեր.— Շալաւ (զգեստ), պապ (հաւ), սապոն) (օճառ)։ Ուրիշ բառեր կը գործածէ գրաբարէն տարբեր իմաստով.— կտրել (հատանել), ծգեաց (էարկ), վճարել (հատուցանել)։ Կը կիրարկէ ռամկօրէն հոլովներ,—ի մեզանէն (ի մէնջ), այսց (սոցա) կամ ձեւեր,— (Սեւ (սեաւ)։ Այլ կը գործածէ մեր այսօրուան «ալ» շաղկապին տեղ։ Մամիկոնեանի մօտ կը հանդիպինք նաեւ սղումներու եւ ամփոփումներու որոնք ռամկօրէնի յատուկ են, գրաբարի դէմ քերականական մեղանչումներու համաձայնական խոտորումներու։

Թ. դարն ալ ռամկօրէնին գիրկ կը բանայ։ Հոն կը հանդիպինք նորանոր բառերու եւ նշանակութեանց (համիմազ—դատախազ—նեպակ — հրամանագիր. հայրենիք — կալուած. ձեռնաւոր—արհեստաւոր), բառերու նոր ձեւերու (ջաղաց—ջրաղաց. էգի— այգի. կարմունջ—կամուրջ), քերականական նորութեանց, նախդիրներու ջնջման, բայերու ռամկօրէն խոնարհումին, համաձայնութեան եւ խնդրառութեան նոր ձեւերու, նորամուտ այլազգի բառերու եւայլն։

Այս դարուն մէջ է որ կը յիշուի Շապուհ Բագրատունի պատմիչը, որուն գործը մեր ձեռքը հասած չէ։ Յովհաննէս կաթողիկոս կը վկայէ անոր համար թէ գրած է «գեղջուկ բանիւ եւ ոչ ըստ քերթողական հրահանգաց»։ Շապուհ Բագրատունիի պատմութիւնը կորած է, թէեւ անոր վերագրուեցաւ պահ մը վերջերս գտնուած ձեռագիր մը եւ երբ այն ալ հրատարակուեցաւ։ Կարծողներ ալ կան թէ Յովհան կաթողիկոսի «գեղջուկ բանիւ» բացատրութիւնը ոչ թէ լեզուին այլ գաղափարներուն կ'ակնարկէ։

Ռամկօրէն ասութիւններ կը կը գտնենք նոյն իսկ Ժ. Դարու մեծ վանականին Գրիգոր Նարեկացիի մօտ։ «Յարութեան տաղ»ին մէջ ան կը գործածէ փոկեր շարած, ու, ամէն, ճռընչաւոր, եւայլն։

ԺԲ. դարուն արդէն կ'ընդհանրանան ռամկօրէն ձեւերը. կը գտնենք կու—կը, նա—նէ մասնիկներու գործածութիւնը, սղումներու եւ ամփոփումներու յաճախութիւն, նախդիրներու ջնջում կամ մասնաւոր գործածութիւն, քանի մը նոր հոլովներու բազմութիւն, բացասական բայերու նոր ձեւ, նորելուկ բառեր, նշանակութիւններ եւ խնդրառութիւններ, օտար բառեր բնիկ ածանցումներով հայացած, եւայլն։

Նոյն դարուն Մատթէոս Ուռհայեցի ռամկօրէնով խառն գրաբար մը կը գործածէ։ Բայց ինչ որ աւելի յատկանշականն է Ներսէս Շնորհալի իր հանելուկները ռամկախառն գրած է։ Այսօր անճառ հեղինակը տարբեր բարբառներ գործածած է իր Աստուծուն ու իր ժողովուրդին հետ խօսած ատեն։

Աւելորդ է ըսել թէ այս եւ նախորդ դարէն մնացած հարիւրաւոր վիմաքանդակ արձանագրութիւններ եւս կը կրեն ռամկօրէնի հետքերը։

Դիոնիսիոս Թրակացիի քերականութիւնը իր հայերէն հին թարգմանութեան համեմատելով, Յովհաննէս Երզնկացին, ԺԳ. դարուն։ յունական զանազան բարբառներով յիշատակութիւնը կ'ընէ եւ իր կողմէ կը շեշտէ գաւառաբարբառներու կարեւորութիւնը լեզուի մը հըմտութեան համար, ու այս առթիւ կը վկայէ մեր հին գաւառական բարբառներուն գոյութիւնը, յականէ անուանէ իսկ յիշելով զանոնք, — Եզերական, Կորճային, Տայեցի, Խութայեցի. Զորրորդ-հայեցի, Սպերացի, Սիւնի, Արցախային, Միջերկրեայ եւ Ոստանիկ։ Կը մէջբերեմ իր իսկ ըսածը։

«Եւ դարձեալ զքո լեզուիդ գիտելն բովանդակ զբառսն Եզերական, որպէս զԿորճայն եւ զՏայեցին, զԽութայինն եւ զՋորրորդ հայեցին, եւ զՍպերացին եւ զՍիւնիս եւ զԱրցախայինն, այլ մի միայն զՄիջերկրեայն եւ զՈստանիկսն, վասն զի պիտանիք այսոքիկ են ի տաղաչափութիւն, այլ եւ օգտակարդ ի պատմութեան, զի մի վրիպեսցի անընտել գոլով լեզուացն»։

Մեր նպատակը չէր աշխարհաբարի պատմութիւնը գրել։ Ուզեցինք ցոյց տալ միայն որ ԺԳ. դարը սկիզբը չէ մեր այսօրուան աշխարհաբարին։

Թէ ինչպէս քալեց մեր լեզուն ԺԳ. դարէն յետոյ, տեղը չէ քննել հոս։ Ըսենք միայն որ ռամկօրէնը տակաւ դարձաւ գրուող լեզու՝ հուսկ ուրեմն վերածուելու համար գրական բարբառի։

Մխիթար Հերացի բժշկապետն էր որ 1184ին բացաւ ռամկալեզու երկերուն շարքը իր Ջերմանց Մխիթարութիւն գործով։

Անկէ յետոյ կուգան Գիրք վաստակոց տիտղոսով թարգմանութիւն մը երկրագործութեան մասին, Սմբատ Գունդստապլի (1208—1276) Օրինամատեանը Վարդան Արեւելքցիի (մեռած 1271ին) Առակները, եւայլն։

Ու յետոյ կուգայ զմայլելի շարքը միջնադարեան հայ երգիչներուն, սկսելով Յովհաննէս Երզնկացիէն, Ֆրիկէն եւ Կոստանդին Երզնկացիէն, որոնք բացին ռամկօրէնի յաղթութեան ճամբան։

Այնպէս որ դար մը առաջ երբ արդէն կը տատանէին գրաբարին հիմերը, ռամկօրէնը քիչ մը ճակատաբաց կուգար ասպարէզ, անոր աթոռը պահանջելու համար։

ՍԻՐՈՒՆԻ

ՁԱՅՆ ՄԸ ՀԵՌԱՒՈՐ ՋՈՒՂԱՅԷՆ

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ, 21 Յուլիս.— Հաճոյքով եմ հաղորդում, որ վերջապէս Նոր-Ջուղայի աղմկոտ ու կործանարար պայքարը դադարել է, որ կեանքը բնական ճամբու մէջ է։

Դաւաղիր Մագիստրոսի հեռանալուց յետոյ, տարիներ շարունակ պայքարող կողմերը համերաշխութեան եկած, ձեռք-ձեռքի տուած, լծուել են շինարար աշխատանքի։

Ընկ. Յ. Յորդանանեանը, իր Հնդկաստան ու Ջաւա կատարած պտոյտից վերադառնալուց յետոյ, հրապարակային ժողովներում պարզեց, որ Հնդկահայութիւնը զզւել է Ջուղայի պայքարներից, որ շուտով հիմնարկութիւնները կը զրկւեն նիւթական օժանդակութիւնից, եթէ պայքարի արդի վիճակը շարունակւի։ Բայց խաղաղութեան և համերաշխութեան պարագային, խոստովանում են խոշոր օգնութիւն։ Առաջին հերթին հէնց Յորդանանեանի միջնորդութեամբ Ջաւայի հայութիւնը տրամադրում է 10,000 գիլտէր ազգային դպրոցներին, եթէ համերաշխութիւն լինի։ Ընկ. Յորդանանեանը կոչ արաւ մոռացութեան տալ անցեալը եւ նուիրուիլ շինարար աշխատանքի, փրկելով համայնքի պատիւը։ Առաջարկն ընդունւեց սիրով. համաձայնութեամբ կազմւեց համայնական խորհրդի ցանկը։ Նոյն ձեւով կազմւեց եւ Պօղոսեան վարչութիւնը։ Մինչդեռ Մագիստրոսը ուղիղ երկու տարի փոթորկեց ու չը թողեց, որ այդ մարմինները կազմւեն ու գործի անցնեն, որպէս զի միահեծան իշխողն ինքը լինի։

Մինչեւ օրս Համայնականը յաջողութեամբ կարգադրել է ու վերջացրել կալւածական խնդիրը, պետական ընդհանուր սաւթի (նօտարական հիմնարկութեան վաւերացում) ենթարկելով։ Այժմ Համայնականը զբաղւած է գաւառի վիճակով։ Յոյս կայ, որ դպրոցական խնդիրը լուրջ բարեփոխութեան կ'ենթարկւի։ Ծրագրում են հիմնել Փէրիայում եւ Չհարմահալում կենտրոնական դպրոցներ, կանոնաւոր ուսուցչական խմբերով, ինչպէս եւ գիւղատնտեսական դպրոցներ։

Այդ խնդիրներին կ'անդրադառնամ ապագային, երբ ծրագիրն իրականութիւն կը դառնայ, գիւղերում կը բացւեն օրինակելի դպրոցներ ու շրջիկ դեղատներ բժիշկներով։ Առայժմ ուշադրութեան առարկան մատենադարան-թանգարանն է։ Տարիներ շարունակ առաջնորդների ու ու անհատների ապիկարութեան շնորհիւ, բոլորովին լքուած էին ազգային-եկեղեցական բոլոր հնութիւններն ու ձեռագիրները։ Յատկապէս Մեսրոպ եպիսկոպոսի օրով անտէրութիւն էր, ոչ մի բանի վրայ ուշադրութիւն չէր դարձնում, թէեւ պարծենում էր, որ էջմիածնի մատենադարանի հոյակապ շէնքի կառուցանողն է եղել, սակայն Ջուղայում մազաչափ օգտակար չեղաւ, որովհետեւ ամբողջ Պարսկահայութիւնը այլասերւած ու կորած էր համարում հայութեան համար, ուստի մտածում էր ու աշխատում ձեռքն ընկածը տեղափոխել «կարմիր դրախտը», այն ատենի իշխողներին դուր գալու համար։ Ժողովուրդը շատ ճիշտ էր բնորոշում ասելով՝ եթէ հնարաւորութիւն ունենայ, վանքի հողը կը մաղի ու կը տեղափոխի...։ Ո՞վ չը գիտէ, որ առաջնորդարանի ու ազգային հիմնարկութիւնների գիւանաթուղթերը, եկեղեցական հնութիւնները միանգամայն անուշադրութեան մատնւած են եղել։ Կամ փոշիների մէջ փտել են ու ոչնչացել, կամ վաճառւել են չնչին արժէքներով։

Նոր Համայնականի գործի անցնելուց յետոյ տեղի ունեցաւ շատ գնահատելի աշխատանք։ Այդ աշխատանքի ու ձեռնարկութեան պատիւը պատկանում է Պ. Ստեփան Կիրակոսեանին, որ իր կրթութիւնն ստացել է Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանում։ Պ. Կիրակոսեանի շնորհիւ մատենադարանի շէնքը ենթարկւեց փոփոխութեան ու նորոգութեան։ Շէնքի ամբողջ յատակը պատած է ջնարած աղիւսներով, որ փոշու դէմ առնելու ամէնալաւ միջոցն է։ Յատուկ պահարանների մէջ կնքուած են կրկնակի կնիքներով բոլոր ձեռագիրները ու արժէքաւոր հնութիւնները։ Բոլոր եկեղեցիներից մատենադարան տեղափոխեցին հին նկարներ, ձեռագրեր, գորգեր, քանդակագործութիւններ, արձաններ, քարտէսներ եւ այլ իրեր։ Ուշադրութեան արժանի են Պարսից վեհապետների, կրօնապետների եւ Հայոց կաթողիկոսների հրովարտակներն ու կոնդակները, որոնք զետեղւած են շրջանակների մէջ։

Ուշագրաւ է Շահ Աբբասի հրովարտակներից մէկը։ Որքան իր ցաւն է յայտնում պարսիկ ժողովուրդին, որ ոտքի տակ տալով հիւրասիրութեան ազնիւ եւ սրբազան սովորութիւնը՝ նեղացնում են Հայերին, որոնք թողնելով իրենց հայրենիքը՝ իրենց շէն ու ճոխ օջախները, հազարներ արժող տները, եկել են Պարսկաստանը շէնցնելու իրենց աշխատասիրութեամբ, արհեստներով ու առեւտրով։ Ով Հային է զարնում, անպատւում՝ իրեն, Շահն Շահին է զարնում։

Առանց չափազանցութեան պիտի ասել, որ այդ ձեռնարկը Պարսկաստանում հայութեան պարծանքն է կազմում։ Թէեւ դեռ աշխատանքը չի վերջացել, դեռ շատ հնութիւններ կան եկեղեցիներում ու մասնաւոր բնակարաններում, որոնք պիտի տեղափոխւեն, բայց դարձեալ թանգարան մտնողը համակւում է յարգանքի, երախտագիտութեան զգացումով, խոնարհւելով ժողովրդի գեղարւեստական ստեղծագործութեան առաջ։

Պարսկական մամուլը մի շարք յօդւածներ նուիրեց Հայ հնագիտութեան ու գեղարւեստին, վեր հանելով հիմնարկութեան պատմական-գեղարւեստական արժէքը։ Թէհրանից Խորհրդարանի անդամներ, նախարարներ, շրջիկներ եւ այլ անհատներ այցելութեան են գալիս Ջուղայի թանգարանը տեսնելու համար։ Այցելուների մէջ կան պարսկուհիներ, որոնք հաճոյքով իրենց համակրանքն արտայայտել են նւէրներով։ Նւիրել են նկարներ, տաբաղներ, ոսմանաններ եւ այլ իրեր։ Մեր հարուստները թող օրինակ վերցնեն գեղարւեստասէր պարսկուհիներից։

Հնութիւնների դասաւորման, հին նկարների նորոգութեան աշխատանքը յանձնւած էր նկարիչ Պ. Խաչատրեանին, որ շատ խնամքով կատարել է։

Մատենադարանին նախկին վիճակի մասին յատուկ զեկուցում է պատրաստում Համայնականին անդամ Պ. Կիրակոսեանը, որ հաւանօրէն վերջացնելուց յետոյ հասարակութեան սեփականութիւն կը դարձնի. Նոյն Պ. Ս. Կիրակոսեանի աջակցութեամբ բացւեց Պ. Խաչատրեանի նկարչական դպրոցը, որ մի քանի ամսւայ դասընթացքով գրաւեց քառասունի չափ ուսանողներ։ Սրանց կազմակերպած նկարների ցուցահանդէսը շատ հաճելի տպաւորութիւն թողեց ու գնահատութեան արժանացաւ։ Յատկապէս ուսանողների մէջ առաջ էր եկել բուռն ոգեւորութիւն ու սէր դէպի նկարչութիւնը։

Ձեռագրերի ու թանգարանի հնութիւնների մանրամասն արժեւորումը թողնում եմ հնագէտներին։

Իմ նպատակն է փաստ արձանագրել եւ գնահատանքի ու քաջալերութեան խօսք ասել։ Առ հասարակ մեր իրականութեան մէջ աշխատանքն ու արժանիքը չեն գնահատւում. Նախանձն ու հակամարտութիւնը մեռցնում են աշխատելու ցանկութիւնը, բայց աշխատողները չպիտի յուսահատւեն։

Վերջացնելով երկտողս, նորից շեշտում եմ, որ եթէ խաղաղութիւն եւ համերաշխութիւն չլինէր, նման աշխատանքներ, ազգային հպարտութեան կոթողներ չպիտի կանգնէին։ Համերաշխութեամբ կազմւած Համայնականը սիրով ընդառաջ է գնացել այդ աշխատանքներին, չխնայելով նիւթական ու բարոյական լայն աջակցութիւն։

ԺԱՆ-ՎԱԼԺԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ

ՀԱԼԷՊ, 13 օգոստ.— 4—5 [cut off] րներէ ի վեր Հալէպի վրանաքա[cut off] քին մէջ կազմուած էր «Վասպ[cut off] րական միութիւն»ը, որ կը գոր[cut off] քաշուած իր պատեանին մէջ, [cut off] բերաբար տալով ներկայացում[cut off]։ Մինչեւ 6—7 ամիս առաջ իր [cut off] ծունէութեան սահմանը անկէ ան[cut off] չէր անցներ, իսկ այդ թուակա[cut off] սաղին կարգ մը հայրենասէր [cut off] րաշցիներ, 300 հոգի, սթափելով [cut off] րենց թմբիրէն, կազմած են «[cut off] րաշի երիտ. միութիւն» մը, բաղ[cut off] ցած բոլոր յարանուանութեանց [cut off] կայացուցիչներէն։ Իրենց հա[cut off] չկայ խնդիր հրեայի եւ հեթանո[cut off] կուսակցականի եւ անկուսակցակ[cut off] նի։ Անոնք լաւ հասկցեր են, [cut off] մինչեւ հիմա հայուն տունը [cut off] ղած են անմիաբանութիւնը, [cut off] նական խտրութիւնը։ Այսօր, շնոր[cut off] 300ի հասնող այս կազմակերպ[cut off] թեան ջանքերուն, հետզհե[cut off] չքանալու վրայ է հին հակառակ[cut off] թիւնը եւ նեղմտութիւնը, որուն [cut off] յաջորդէ «եղբայր եմք մենք»ի [cut off] մաստուն քաղաքականութիւնը։

Մարաշի Երիտ. միութեան [cut off] գիր-կանոնագիրը խստօրէն պայմ[cut off] կը դնէ, որ իր անդամները [cut off] «յարատեւող, պարկեշտ, քաղաք[cut off] վար, իրենց առողջութեան պա[cut off] պանման հոգածու եւ իրարու [cut off] պէս նաեւ ուրիշներու հանդէպ [cut off] ծեն յարգանք»։ Միութեան [cut off] չեն կրնար անդամագրուիլ [cut off] յանցանքով դատապարտուածն[cut off] խաղամոլներ, գինեմոլներ եւն.։

Միութիւնը իր նպատակներ[cut off] հասնելու համար որդեգրած է [cut off] մը սկզբունքներ. իր հաւաքատեղ[cut off] մէջ բանախօսութիւն, թատերակ[cut off] ներկայացումներ, մարզական խ[cut off] (որ արդէն գոյութիւն ունի), ինչ[cut off] նաեւ ի նորոյ կառուցուած [cut off] մարզադաշտը Հ. Մ. Ը. Մ.ի [cut off] տին կողքին, ամէն յարմարութ[cut off] ներով։ Ունի նաեւ նուագախումբ [cut off] կը նուագէ ազգային եւ եւրոպակ[cut off] կտորներ։

Կարգ մը հին-գլուխ մարդիկ [cut off] ռայան այս հանեստ առաջադր[cut off] թեամբ հրապարակ իջած երի[cut off] սարդներուն դէմ, ամէն գնով ք[cut off] քայլելու համար զայն, սակայն եր[cut off] տասարդներուն արհամարհանք[cut off] արժանացան անոնք, որ «Իթթի[cut off] Թերագգը Ճէմիյէթի» կը կոչէ[cut off] զայն։

Միութեան մէջ կան փրանս[cut off] կան եւ տեղական իշխանութեան մէջ կարեւոր դիրքեր ունեցող հա[cut off] րենասէր երիտասարդներ. բարձր[cut off] գոյն վարժարանի ուսանողներ, պա[cut off] կեղծ արհեստաւորներ։ Մէկ խօ[cut off] քով, ինչպէս վերը կ'ըսէինք, իրե[cut off] մէջ ո՛չ մէկ կէտի շուրջ տարակ[cut off] ծութիւն չկայ, ամէնն ալ եղբայր[cut off] կան տաք շունչով իրարու հետ [cut off] ղախուած հասկցող երիտասարդ[cut off] են։

Իր ծրագրին մաս կը կազմէ [cut off] շերային դասընթացքներ բան[cut off] սորվեցնել մայրենի լեզուն, ֆրան[cut off] սերէն, եւ տեղական լեզուներ [cut off] թուաբանութիւն, եւայլ կարգ [cut off] կարեւոր դասեր։ Ծրագիրը պ[cut off] գործադրեն յառաջիկայ դպրոցակ[cut off] շրջանին. արդէն իսկ իրենց մ[cut off] թիւնը տեղական եւ հոգատար [cut off] ռափարութենէն փաւերացնելու [cut off] քեր կ'ընեն, յուսալի է որ մօտ[cut off] ստանան արտօնութիւնը։

Այս բոլորը լաւ եւ արժանի [cut off] մէն քաջալերութեան եւ գնահ[cut off] տանքի։ Կը մնայ անդին կարե[cut off] պարագայ մը, որ ազգապահպան[cut off] ամէնէն զօրաւոր ազդակն է, — ի[cut off] կան սեռին դաստիարակութի[cut off]։ Դժբախտաբար այս կէտը վրիպեր[cut off] Միութեան ծրագիրը մշակողներ[cut off] աչքէն։ Եթէ հայ իգական նոր [cut off] րունդին մասին ալ խորհէ[cut off] եւ լայն տեղ տրուէր անոնց [cut off] բարձրացման գործին, պիտի ծափ[cut off] հարեինք զիրենք։ Կը յուսանք [cut off] վարիչ մարմինները այս կէտը [cut off] նկատողութեան կ'առնեն, մեծապ[cut off]

ծառայութիւնը մատուցանելով իգական սեռին բարձրացման:

Մեր մեծագոյն բաղձանքը, այս միութեան մասին այն է, որ անոնք չընկրկին ո՛չ մէկ խոչընդոտի առջեւ. տեւականացնեն զայն, ապրին եւ ապրեցնեն հայրենանուէր այս գործը յօգուտ իրենց եւ պատկանած համայնքին: Դժբախտաբար ամէն տեղ կը կազմուին բարի առաջնորդութեամբ միութիւններ, կը խմբագրեն գեղեցիկ նշանաբանով ծրագիրներ, օր մը մոռացութեան տալու համար ճղճիմ եւ աննշան վէճի մը առթիւ:

Մարաշի Երիտ. Միութեան առաջին եւ կենսական գործը պիտի ըլլայ, արմատապէս վերցնել, իրենց հայրենակից նոր սերունդին մտքէն հանել թրքախօսութեան ախտը, որմէ դէշ կերպով վարակուած են: Եթէ միայն այս գործին մէջ յաջողին, մեծագոյն ծառայութիւնը մատուցած պիտի ըլլան:

Շա՜տ ցաւալի է այս տեսակէտէն կիլիկեցի հայուն վիճակը: Երկա՛ր տարիներու դառն փորձը ցոյց տուաւ, որ իրաւասու ո՛չ մէկ ազգ. մարմին լրջօրէն կը հետաքրքրուեցաւ այս կենսական խնդրով: Զգեցին հսկայ բազմութիւններ իրենց գլխին, պէտք եղած կարեւորութիւնը եւ գուրգուրանքը չորուեցաւ հայ լեզուի մասին եւ մեր ժողովուրդը մնաց դէշ տեսակի թրքախօս մը, մինչեւ իր ուղն ու ծուծը: Եւ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուի նոյն անտարբերութիւնը եւ անարգանքը հայ լեզուին հանդէպ: Տատերուն կարծիքով թրքախօս տղան պէտք է յանձնել հայախօս գաւառացի ուսուցչի խնամքին: Թող ներեն ինձ թրքախօս գաւառացի ուսուցիչները, դժբախտաբար անոնք չկրցան դրոշմել հայ տղուն մէջ ճշմարիտ հայախօսութիւնը, որովհետեւ այդ ուսուցիչներու տուներուն մէջ իսկ տիրապետող լեզուն թուրքերէնն է... Ու ինչպէ՞ս կրնանք պահանջել, որ հոգ տանի հայախօսութեան: Հանդիպած եմ ես ուսուցիչներու, որոնք դպրոցին մէջ իսկ հոգ չեն տանիր աշակերտներու հայերէն խօսակցութեան:

Մենք շա՜տ երկար ճամբայ ունինք քալելիք այս ուղղութեամբ. մեծ ջանք պէտք է թափենք հասնելու համար մեր նպատակին: Կրթական ճակատին վրայ պէտք է առնենք բոլոր կիրքերը եւ տարակարծութիւնները: Մէկ նպատակի պէտք է յառենք մեր ճիգերը: Պէտք է վարժեցնել թրքախօս նորահաս սերունդները հայերէն խօսելու, հայերէն մտածելու, եւ հայու վայել կեանք մը ապրելու. Եթէ կրցանք այս գործին մէջ գոնէ կիսով չափ յաջողիլ, այդ մեր լաւագոյն յաղթանակն է: Եւ սակայն այդ բանին համար բաւական չէ պանիր հացով ուսուցիչ պահել:

Ընդունելով օտար լեզուի կարեւորութիւնը հայ դպրոցներէն ներս, չենք կրնար անտարբեր մնալ մեր լեզուի վաստակաւորներուն հանդէպ. անոնք շատ դէշ կը վարձատրուին: Մինչ օտար լեզուներու այցելու ուսուցիչը կրկնապատիկ կը վարձատրուի, միայն հայ ուսուցիչը անտեսուած է, ձգուած իր բախտին, ոչ ոք կը հետաքրքրուի իրմով: Իսկ ուսուցչութիւնն ալ ձգած է, որ ուրիշներ հետաքրքրուին իրմով: Վարժապետի միամտութիւն:

ՄՇԱԿ

«ՎԱՀԱՆ ՋԵՐԱԶ» ՄԱՐԶԱՐԱՆ

Նիւ Եորքի մէջ կազմուած է կեդր. յանձնախումբ մը, որ պիտի շինէ «Վահան Ջերազ» անունով մարզարան մը, Պէյրութի հայ ճեմարանին կից:

Այս առթիւ հրատարակուած կոչին մէջ կը կարդանք.

— Վահան Ջերազի սրտակից քանի մը ընկերներ, իրենց այդ անմոռանալի ու նահատակ ընկերոջ բարձր ու ամբասիր յիշատակը յաւերժացնելու համար, որոշած են, իր անունով մարզարան մը հիմնել:

Մարզարան մը՝ օժտուած ամենավերջին կատարելութիւններով, որ կարենայ անշէջ վառարան մը դառնալ հայ նոր սերունդի ֆիզիքական դաստիարակութեան: Մարզարան մը, այնպիսի մթնոլորտով, որուն մէջ շնչող հայ տղան, ընդմիշտ պատուաստուի, Ջերազի ամէն կերպով առողջ ու գերազանցապէս մաքուր մարզիկի ու հայ մարդու գաղափարականով:

Մարզարանը պիտի հիմնուի Պէյրութի մէջ, Համազգային Ճեմարանի կողքին:

Պէյրութին է տրուած նախընտրութիւնը, իբրեւ ամենակարեւորներէն մէկը մեր գաղութներուն եւ ամէնէն աւելի պէտք ունեցողը այդպիսի կեդրոնի մը:

Համազգային Ճեմարանին սեփականութիւն դարձնել որոշուած է ան, որովհետեւ, ֆիզիքական դաստիարակութիւնը, իբրեւ շատ կարեւոր մէկ ճիւղը ընդհանուր դաստիարակութեան, անհրաժեշտ է որ գտնուի, հսկողութեան տակ, այնպիսի կարող դաստիարակներու, որպիսիք են Հայ Ճեմարանի տնօրէնները: Ասկէ զատ, Նախաձեռնարկները, այս՛ առիթով Հայ Ճեմարանին որոշ չափով օգնած ըլլալու հոգեկան բարձր գոհացումը կ'ուզեն պարգեւել իրենց եւ բոլոր անոնց, որոնք պիտի փութան պատասխանել այս կոչին:

Իսկ ի՞նչ անուն աւելի պիտի պատշաճէր, հիմնուելիք մարզարանի ճակատին, բայց եթէ «Վահան Ջերազ»ը որուն ապրած կեանքը եղաւ, համակ սէր՝ բնութեան, ազնիւ ու առողջ կեանքի եւ քաջ ու խրոխտ նկարագրի. առողջ իսկ դառնալով օրինակելի ու ոգեւորիչ, իր՛ այնքա՜ն անկեղծօրէն սիրած հայ նոր սերունդին համար: Անուն մը՝ որ հայ մարմնակրթական պատմութեան մէջ, արժանաւոր առաջնորդներու շարքին է արձանագրուած ոսկի տառերով եւ որ, դեռ վերջերս արժանացաւ, պարտականութեան ճամբուն վրայ հպարտօրէն մարտիրոսացած հերոսներու լուսաւոր փառապսակին:

Գործին նախաձեռնութիւնն ստանձնած են Ջերազի ընկերները՝ Տոքթ. Մ. Գարակէօզեան, Արշաւիր Շիրակեան, Եղիշէ Քաջունի, Գաբրիէլ Մաճառեան, Տիգրան Խոյեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՆԵԽԱԾ ԴԻԱԿԸ» ԵՒ ...ԿԱՐՄԻՐ ԱԳՌԱՒՆԵՐԸ

Թիֆլիսի «Պրոլետար» թերթին մէջ (1 յուլիս), Ս. Ն. ստորագրութեամբ յօդուած մը, որ «Նեխւած դիակը» խորագիրն ունէր, կը խօսէր հիւանդագին մղձաւանջի մը մասին — Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատերազմի պատրաստութիւնը? ընդդէմ Ռուսիոյ?? — Թէ քիչ մը չափազանցուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ռազմական նախապատրաստութիւններու առասպելը եւ կ'ըսէր.

— «Այժմ Դաշնակները մեզ հետաքրքրում են այն չափով, ինչ չափով նրանք հանդիսանում են իմպերիալիզմի՝ խորհրդային Ռուսիոյ վրայ յարձակւելու համար ռազմական նախապատրաստութեան պատուակներից մէկը: Քաղաքական տեսակէտից Դաշնակցութիւնը դիակ է: Հանգիստ թողնենք այդ դիակը»:

Այսուհանդերձ Ս. Ն. կը կարծէ թէ այդ մեռած դիակը»... մեռած չէ, եւ կը գործէ՛:

— Մեր հայեացքները դարձնել Դաշնակների կողմն ստիպում՝ է մեզ նրանց այն ակտիվութիւնը, որը կապ ունի թիւրքական Քիւրդստանի վերջին դէպքերի հետ: Քիւրդ ժողովուրդի պայքարը սոցիալական եւ ազգային ճնշման դէմ նորից հրապարակ է հանել Դաշնակիզմի դեռ չթմրած դագաղը»:

Այս ի՛նչ հայերէն, ի՛նչ բացատրութիւն, բոլշեւիկ պէտք է ըլլալ՝ հասկնալու համար: «Նեխած դիակը յանկարծ կը դառնայ «չթըմրած»... «դագաղ»:

Բայց եւ այնպէս յաջողեր է հասկնալ հայ բոլշեւիկ մը, Եղիա Զուբար, որ ծանր, խիստ ծանր յարձակում մը կը կատարէ Ս. Ն.ի դէմ, Խորհ. Հայաստան»ի էջերէն (6 օգոստ.): Նախ ըսենք, որ Զուբարի ամբողջ նպատակն է քաւել իր հին մեղքը: Մեր ընթերցողները կը յիշեն վէճը որ ծագեցաւ հայ բոլշեւիկի մը յօղուածէն, ուր քննութեան կ'առնուէր այն հարցը թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որո՞ւ դէմ կը կռուի, — Ռուսիո՞յ թէ Թուրքիոյ: Պէտք չէ հաւատալ, Երեւանի մէջ, թէ Դաշնակցութիւնը կը կռուի միայն ու միայն Թուրքիոյ դէմ: Այդ ոճիրին համար պատժուեցան Զուբարն ու իր ընկերը: Առիկա անցեալ ամառ էր: Այս ամառ Զուբար, քաւելով իր մեղքը, կ'ըսէ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նեխած չէ, այլ իր բոլոր ուժերովը կը կռուի ոչ թէ միայն Թուրքիոյ, այլ նաեւ Ռուսիոյ դէմ: Եւ կատաղութիւն կը յայտնէ, որ Ս. Ն. «նեխած դիակ» կը համարի Դաշնակցութիւնը: Ո՞ւր է այդ «նեխած դիակը» կը հարցնէ Զուբար: Ս. Ն.ի քթի՞ն տակ:

— «Հազիւ թէ դիւրեկան լինէր ապրել նեխւած դիակի հարեւանութեամբ: Սակայն Ս. Ն.երն ապրում են»:

Անո՜ւշ:

Բայց երեւի, կարմիր ագռաւները (Ս. Ն.) տեսեր են, «որ այդ նեխւած դիակը գտնւում է կարմիր գծից դուրս, զանազան Փարիզներում եւ Պոսթոններում»:

Ո՛չ, կ'ըսէ, Զուբար, ներսն է այդ «նեխած դիակը»:

ԶՈՒԲԱՐԻ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Ու Զուբար, իր մղձաւանջէն տարուած, կ'արթնցնէ «ընկեր» Ս. Ն. «նացիոնալ ուկլոնիստը», որ փոխանակ «այշօրէն ինքնագոհ» մնալու, բանայ «անրջոտ աչքերը» եւ տեսնէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը խորհրդային սահմաններէն ներս: Տեսէք թէ ի՛նչպէս կը նկարագրէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հասակը երկրին մէջ,—տեսէք, կ'ըսէ, «գազազած կուլակին, քաղաքի նեպմանին, կոնդրատեւականին, հակայեղափոխական նացիոնալիստ ռէակցիոն պրոֆէսէօրներին»: Ասոնք բոլորը դաշնակցականներ են կամ Դաշնակցութեան «ագէնտ»ները: Ուրեմն չէ մեռած Դաշնակցութիւնը, կ'ըսէ Զուբար, եւ կը դաւադրէ խորհրդային իշխանութեան դէմ:

Զուբար չի բաւականանար իր դայրոյթով ընդդէմ Ս. Ն.ին, այլ կը յարձակի նաեւ Թիֆլիսի «Պրոլետար» թերթին վրայ, իբրեւ բուն յանցաւորին, որ «Նացիոնալ ուկլոնիստական ծուռեցման, փայլուն այդ նմոյշը զրեւորեց» հրատարակելով այդ յօդուածը: Ան կը կարծէ թէ Ս. Ն. առանձին չէ, այլ բազմաթիւ են անոնք, «Պրոլետար»ի խմբագրութիւնն ալ միասին, որոնք, «կոոպերատիվի թէյը խմելով» եւ «անրջոտ աչքերով» դագաղի մէջ կը դնեն «... Փարիզում գտնուող Դաշնակցութիւնը», առանց նկատի առնելու որ, «ամենայն Հայոց սիրելի երկրում» կը գործեն «Դաշնակցութեան գաղափարական ու քաղաքական ղեկավարութեան տակ, ոչ միայն կուլակները, ոչ միայն կոնդրատեւականները եւ ինտելիգենցիայի ռէակցիոն նացիոնալիստական ներկայացուցիչները, այլեւ նրա ծրագրերին նպաստում են աջ օպորտունիստները, նացիոնալ-ուկլոնիստները, դասակարգային թշնամու ագէնտները» եւ բոլշեւիկներու «շարքերո՛ւմ»:

Հանգիստ թողուլ այդ «դաշնակցական տարրերը», ինչպէս կը թելադրեն «Պրոլետար» եւ Ս. Ն., գործ մըն է, որուն համար, կ'ըսէ Զուբար, «Դաշնակցութեան Բիւրոն մեծապէս շնորհակալ է լինում» կամ նման յօդուածի տակ «հանգիստ սրտով կարող է ստորագրել մի Քաջազնունու ձախ վարիանտը՝ Արշակ Ղազարեան»:

Այս կրքոտ յարձակման,— որ ծանր ամբաստանութեան մը հանգամանքն ունի, տեղ տեղ գործածուած ըլլալով նոյնիսկ «դաւաճանական եւ հակախուսակցական գիրքաւորում» բառերը, — կը պատասխանէ «Պրոլետար» թերթը իր կարգին:

«ՊՐՈԼԵՏԱՐ»Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

«Պրոլետար» թերթը դժուշ կը շարժի՝ պատասխանելու առեն այդ յարձակողականին, որ կը կրէ «Նացիոնալ—ուկլոնիստի հակադաշնակցական դիակաբանութիւնը» խորագիրը:

Նախ կ'ընդունի, որ Ս. Ն.ի բացատրութիւնը թէ Դաշնակցութիւնը «նեխւած դիակ» է, «կոպիտ քաղաքական սխալ է, որ թմրեցնում է Խորհրդ. Հայաստանի աշխատաւորների աչալրջութիւնը»: Վերջապէս կ'ընդունի, որ գիշեր ցերեկ պէտք է խենդի պէս պոռալ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պատերազմի կը պատրաստուի արտասահմանի մէջ, իսկ սահմաններէն ներս դաւադրական ցանց կը լարէ:

Այս ապաշաբանութիւնը կը համարի օգտակար, բայց ըսել թէ Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ գործ ունի ներսը կամ դուրսը, կը համարի «քաղաքական տխմարութիւն»: Որովհետեւ երբ մղձաւանջ մըգոյութիւն ունի իրենց ուղեղին մէջ, թշնամին կը զօրանայ: Այս առթիւ «պիսմիլլահի» ձեւով, խմբագրութիւնը կ'արտասանէ մոգական տարազները դաշնակցական դեւին դէմ, —մոբելիզացիա՛, մերկացնե՛նք, անցի՛ տեղական նացիոնալիզմը, վելիկոդերժաւ շովինիզմը, կուլակութիւնը, ինտերվինցիան, պո՛ւմ պո՛ւմ,— եւ յանկարծ կը սողոսկի եւ կ'ըսէ թէ «չի կարող Զուբարի յօդւածի առանձին քաղաքականապէս անփոյթ ձեւակերպումների կողքից անցնել»: Ու գիտել կուտայ թէ Զուբարի «թէօրիայով բոլշեւիկները ագրարային կապիտալիզմի շրջանն են ապրում»:

Ցետոյ կ'աւելցնէ թէ Զուբար ճիշտ չէ գործածած կոմունիստ տարազը, փոխանակ «երկու ֆրոնտի» վրայ պայքարելու, «մէկ ֆրոնտի» վրայ պայքարն է թելադրած, «լուութեամբ է անցել ազգային հարցում երկու ֆրոնտով պայքարի խնդիրների կողքից»:

Ասոնք մութ բացատրութիւններ են, բացատրութեանց մէջ խեղճանք, բայց հասկցողին համար յայտնի է թէ սպառնալիք մըն է պատասխանին այդ վերջաբանը: «Մի ամբաստաներ մեզ, մենք ալ կ'ամբաստանենք քեզ»,— այս է ամբողջ իմաստը: Եւ բոլշեւիկեան գործերու ծանօթ մարդիկ միայն գիտեն թէ ի՛նչ դիւրին է ամբաստանութիւնը կարմիր դրախտին մէջ, դէպքի կամ յանցանքի հարկ չկայ, կը բաւէ բառ մը միայն՝ տապալելու համար մէկը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս տարի, Ֆրանսայի հայ տարեկան մեծ մարզահանդէսը, կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնական մարզական յանձնախումբին կողմէ, տեղի պիտի ունենայ կիրակի 13 սեպտեմբերին Փարիզի ոստիկաններու մարզարանին մէջ, որ կը գտնուի Փանթէն, Փօրթ տը լա Վիլէթէն տասը վայրկեան հեռու:

Մասնակցիլ փափաքող մարզիկները պէտք է իրենց գիմումը ընեն, անձամբ կամ գրաւոր, ամէնէն ուշը մինչեւ յառաջիկայ օգոստոս 31, հետեւեալ հասցէին.—

Mr. Gibdouny, 12 Passage du Caire. Par s (2), յայտնելով իրենց անուն - մականունը, որոշ հասցէն եւ ի՞նչ մրցումներու մասնակցիլը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաւառի մասնաճիւղերը հրաւէր ստացած են մասնակցելու այն մարզատօնին, որուն վերջնական յայտագիրը պիտի տրուի մօտ օրէն:

Փարիզի շրջանին մարզիկները կրնան երթալ փորձեր ընելու C. A. Montrouge*ի մարզարանը*, Սթատ Պիւփալօի եօին, Բօրթ տ'Օրլէան:

Մարմ. յանձնախումբ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՔԻՆ ՄԷԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

«Յառաջ»ի մէջ Բ. Կ. (Սէն Շամոն) եւ (Լա Սիօթա), կարգ մը թելադրութիւններ ըրեր էին: Մենք մեր կողմէ կը թելադրենք որ այդ փորձերը կատարեն իրենց շրջաններու մէջ: Եթէ լաւ արդիւնք տուաւ մենք ալ պիտի հետեւինք իրենց օրինակին:

«Մշեցի»ն ցաւ կը յայտնէ որ գոյութիւն չունի հաշուետու եւ հաշուեքննիչ մարմին» եւն., եւայլն: Ցանուն մեր սրբազան անցեալին, չենք ուզեր հրապարակաւ վէճի բռնուիլ իրեն հետ: Ունինք մեր ընդհ. ժողովը որ ի վիճակի է ամէն բան քննելու:

Վարչութիւն
Տ. Տ. Հայր. Միութեան

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԷՆ

Մարսէյլի Աղքատախնամ Տիկնանց Վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ՝ խնամատարութեան կանոնագրի տրամադրութեններն դուրս է ճամբորդներու ճամբու ծախքը հոգալ:

Ըստ կանոնագրի, կ'օգնէ տեղւոյն աղքատներուն, անտէր հիւանդներուն ու աննեցուկ եւ գործելու անկարող ծերերուն:

Կը խնդրուի Փարիզի, Լիոնի եւ այլ տեղերու ազգային վարչութիւններէն եւ Աղքատախնամներէն որ Մարսէյլի Աղքատախնամի վրայ յոյս դնելով յանձնարարականով մը մեզի ճամբորդ չղրկեն. ընդ հակառակն այդպիսիները Մարսէյլ գալով աւելի դժբախտ կ'ըլլան:

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ապրիլ 11ին կուսակալը ղրկեց 200 ձիաւոր ջան բէզարներ եւ մօտ 300 Քիւրտեր: Այդ օրը Հրայրը Սէմալ կը գտնուէր, մօտաւորապէս 200 հրացանով: Երբ ջան բէզարներն ու Քիւրտերը կը հասնին Շէնըքի կողքը, մաս մը ժողովուրդ կը վազէ Շէնըքը կռիւ ընելու: Փոխանակ թշնամին յոգնելու, առաջ գալու, ձիւնի միջէն, որ պիտի ...անց դիրքի մէջ, մեռնք ...ն գնացեր, բոլորը մէկ 200 հրացան, այրուած Շէնըքը պաշտպանելու: Այլեւս միտք չկար Շէնըքը գնալու, քանի որ Շէնըքը, ինքը, այրացուած էր: Կռուի ձայնը ինձ հասաւ: Ես ...զինուոր հետս առնելով անմիջապէս գնացի Սէմալ: Երբ ես ...ն հասայ, կռուողները արդէն ...ը վերադառնային Շէնըքէն, ...իւը ղղրած էր: Բոլորը հոն ...սաքունեցան:

Զինուորներու մէջքերնին նայեցայ: Ցուցակը քովս էր, իւրաքանչիւրի քով ինչ փամփուշտ կար, գիտէի: Մի ժամուան մէջ 7000էն աւելի փամփուշտ ծախսուած էր, մի մասը՝ 2 կարգ, մի մասը՝ մի կարգ: Բոլորը մէջքերնին դատարկած էին: Այդչափ փամփուշտ ծախսելնին, այրուած Շէնըքի մէջ ինձ վրայ շատ վատ տպաւորութիւն թողուց: Մեր ամբողջ ունեցածն էր, աւելացնելով 35 հազար փամփուշտ (թէ՛ մօսին, թէ՛ բերդանկա): Ես կը մտածէի, որ եթէ այս փոքրիկ կռուին, 600 հոգու դէմ, այսչափ փամփուշտ է ծախսուեր, ապա՝ վաղը, եթէ մեծ յարձակում ըլլայ, մեզի կը մնայ միայն մէկ օրուան պաշար:

Ես Հրայրին հարցուցի, թէ ի՞նչ կ'ըրեք, միտք կար այստեղից Շէնըքը գնալու ու բացի չախմախլըից 7000 փամփուշտ ծախսելու:

Նա ըսաւ.

— Ժողովուրդը գնաց, չկրցանք առաջքն առնել: Կասկածեցանք, թէ կ'երթան կը սպաննուին, մենք ալ գնացինք: Ինչ որ է, բան մըն է, եղաւ:

Երբ Ապրիլ 11ին այդ կռուին ես օգնութեան կ'երթայի՝ ճանապարհին ինծի պատահեցին Սէմալցոց ապրանքները, որ պիտի Կէլին բարձրացնէին: Լուսացաւ, եղաւ ապրիլ 12: Առաջարկեցի Հրայրին.

— Դու հոս եղի՛ր, դատա՛րկ է, այրէ, իսկ ես պիրեմ Շատախը, իսկ այսօր երեկոյեան փոխադրուենք Կէլիէկուզան: Որոշ կամը (գագաթ), որու վրայ մենք պիտի կռուինք եւ պաշտպանենք Կէլիէկուզանը եւ հոն հաւաքուած ամբողջ ժողովուրդը, կը հաւաքենք 5000 հոգի, ձիւնը կը բանանք, հողէ պատնէշներ կը շինենք զանազան տեղեր, դիրքեր կը կազմենք: Կամը մէկ գլուխը դուն կը նստես, միւսը՝ ես: Ժողովուրդը, մեր զինուորներն ու տասնապետները կը կարգադրենք դիրքերու վրայ: Թշնամին ծակերէն վեր պիտի բարձրանայ դէպի մեզ: Շնորհիւ մեր դիրքերուն՝ մեր մէկ գնդակը նրանց 200ին պիտի պատասխանի:

Մինչեւ կէսօրը վիճաբանութիւն տեղի ունեցաւ այդ մասին իմ ու Հրայրի միջեւ: Բայց նա ոչ մի որոշում չկրցաւ տալ, որովհետեւ կը լսէր անմիտ ժողովուրդին: Ժողովուրդը կ'առաջարկէր.

— Մինչեւ որ մի 10 մարդ սպաննել չտանք մենք դուրս չենք գար:

Ես ըսի ժողովրդին.

— Մենք աշիրի դէմ չէ որ պիտի կռուենք: Ահագին քանակութեամբ զօրք կուգայ, թընդանօթ կը բերեն: Լսեցէ՛ք՝ հեռանանք այստեղից:

Հրայրը որոշեր էր, որ Սպաղանայ Մակարը Սէնալայ դիմացի Դաշտօքը բռնած զամբը այրէ: Ժողովրդի մի մասը յարձակեր էր Մակարի վրայ, ըսելով.

— Մենք չենք թողլ տայ, որ վառես:

* * *

Այդ նոյն օրն եկաւ Առաքել վարդապետը՝ հետը բերելով Սուլթանի իրատէն եւ պատրիարքի կոնդակը, որով կը խոստացուէր ընդհանուր ներում յեղափոխականներուն, օտարներուն ազատ ճանապարհ: Առաքել վարդապետը կ'առաջարկէր, որ 50 հոգի օտարական եւ 350 հոգի տաճկահայ զանազան տեղերուց հաւաքած անձնատուր լինին:

Առաքել վարդապետը ղըրկուած էր կուսակալի կողմէն, որ բանակին հետ կը գտնուէր Լաշկանցիկ: Հոն էին նաեւ Մշոյ Քաղաքական Ժողովի անդամները, Մշոյ իշխանները, Մշոյ Առաջնորդ Գնէլ վարդապետը, Բաղէշին՝ Եղնիկ վարդապետը, Սուրբ Կարապետի վանահայր Վարդան վարդապետը եւ Ս. Կարապետից եկած Ստեփան վարդապետը:

Ինչ որ ձեռնտու էր կառավարութեան՝ կուսակալը կը գրէր եւ դրանց ստորագրել կուտար: Առաքել վարդապետին մեր քով ուղարկելու առեն՝ կուսակալը պատուիրած էր, որ անպատճառ երեկոյեան ժամը 12ին վերադարձած ըլլայ:

Առաքել վարդապետը ըսած էր.

— Գուցէ նրանց Սէմալ չգտնեմ, այլ Կէլիէկուզան կամ Տալւորիկ: Զգիտեմ, գուցէ ուշանամ:

Կուսակալը պատասխանած էր.

— Եթէ մինչեւ իրիկուն չգաս միրուքդ կը կտրեմ: Հրայրը Սէմալ է, Անդրանիկը Տափըկ, Վահանը՝ Տաղըրտի: Դրանք բոլորը մէկ են: Որ մէկին պատահես, պատասխան կ'առնես ու կուգաս:

Վարդապետը ղրկեցինք մի ուրիշ տեղ: 30 հոգի զինուոր, ես ու Հրայրը նստանք խորհրդի: Ես առաջարկեցի Հրայրին.

— Անմիջապէս գրէ՛, պատասխանէ, որ մենք անձնատուր չենք լինի: Մայիսեան ռէֆորմների համար է, որ կը կռուինք: Կը գործադրեն՝ հա՛, չէ նէ՝ մենք պատրաստ ենք կռուելու:

(Շար.)

Երուսաղէմի գործադուլը

Երուսաղէմէն կ'իմացնեն թէ տեղին արաբական համայնքներուն տրուած ընդհանուր գործադուլի հրամանը գործադրուած է հաւատարմօրէն։ Այս գործադուլին նպատակն է բողոքել հրէական բնակավայրերու մօտ, զէնքի եւ ռազմանիւթի պահեստներու հաստատման դէմ։

Գործադուլը իսկապէս ընդհանուր էր Երուսաղէմի մէջ եւ շրջակայքը, ուր ոստիկանութիւնը զգուշական միջոցներու դիմած էր, կանխելու համար անկարգութիւններ եւ խռովութիւններ։ Բայց Արաբներու խումբ մը մերժեց ցրուիլ ու քարկոծեց ոստիկանները, որոնք ստիպուեցան զէնքի դիմել։ 10 ցուցարարներ վիրաւորուեցան։

Լեհեւռուսական դաշնագիր

Մոսկուայի լեհական դեսպանը մեկնեցաւ խորհրդային մայրաքաղաքէն, երթալու համար Վարշաւիա։

Իր մեկնումէն առաջ, լեհ դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ խորհրդային արտաքին գործավարին Լիտվինոֆի հետ, որուն յանձնեց Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ կնքուելիք չէզոքութեան դաշնագրի մը նախագիծը։

Այս նախագիծը մշակուած է, նկատի առնելով Քէլլոկի դաշնագրին գործադրութեան հետեւանքով ստեղծուած միջազգային կացութիւնը։ Այս նախագծով գործնական քայլեր առնուած կ'ըլլան, յաջողցնելու համար բանակցութիւնները որոնք երկու երկիրներու միջեւ տեղի կ'ունենային 1926էն ի վեր։

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Շապին Գարահիսարի եւ շրջ. Ռազմիկ Հայր. միութեան կողմէ Օգոստ. 30, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին։ Մուտք գերեզմանատան Gambettaի դուռէն, 96 division.

Կը խօսին քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները։ Կը հրաւիրուին հայրենակիցներ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Կը խօսին ընկ'րներ *Մեսրոպ Գույումճեան* եւ *Վազգէն Շուշանեան*։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը Օգոստ. 17էն սկսեալ բացած է հայերէնի դասընթացք մը՝ ձրի, վեց տարեկանէն վեր տղոց համար, շաբաթը չորս օր հինգական ժամ։ 9—11 եւ 2—5։ Փափաքողներու կը տրուի ջութակի եւ մանտոլինի դասեր փոքրիկ վճարումով։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Մ.— 20 ֆրանք։
Վալանս, Գործ.— 361։

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Ծաղիկ։ Իզմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը։ Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»։ Իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, Maroc).

— Կը փնտռուի Ականցի Մինաս Սէմէրճեան, հօր անունը Առաքել. մօր անունը Տիրուհի։ Ընդհ. պատերազմին կը գտնուէր պուլկար բանակին մէջ, ուր հետքը կորսուած է։ Իմացնել իր քրոջը Մարիաի Գըլլըբըեանի, 4 Rue Jouye-Rouve Paris (2). Գրտնողին 200 ֆր. նուէր։

ՌՈՍՏՈՄ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

131 Fbg. du Temple
Մէթրօ՝ Belleville

Բաց է Երեքշաբթի երեկոները ժամը 8.30—10։ Գրադարանը ճոխացած է ծանօթ հեղինակներու թատերական, վիպական, առողջապահական եւ գիտական արժէքաւոր գիրքերով։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւղ. եւ փարիսի։ Ամէն օր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12։*

8, RUE CHATEAUDUN

MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

MÉTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

ԴԵՐԱՍԱՆ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ Զոլայի Թատրոնին մէջ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վասպ. Հայր. միութեան, այս կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին Սոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ Ա. ԱՐԷԼԵԱՆԻ ԱՆԱՌԱԿ ՈՐԴԻՆ

Տոմսերու գինները սովորական են

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի Իսի-լէ-Մուլինօի մէջ

A l'Ecritoire գրատունը 63 Bld. Gallieni

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ՄՐՐԻԿՆԵՐ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ Բ. ՏԱՐԻՆ 1932

Լոյս պիտի տեսնէ Հոկտեմբերի սկիզբը՝ հետաքրքիր բովանդակութեամբ եւ բազմաթիւ նկարներով։

Գին՝ 30 ֆրանք, 1.50 տոլար։

Դիմեցէք այժմէն M. et M. BARSAMIAN, 94 Rue Lafayette, Paris (10).

Նկատի պիտի առնուին ապսպրանքներն այն գործակալներուն, որոնք իրենց առկախ հաշիւները մաքրած պիտի ըլլան մինչեւ Հոկտեմբերի վերջը, առանց բացառութեան։

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԱՐԱՄ ԹԱՀԹԱՃԵԱՆ

վերաբացած է իր գրասենեակը Փարիզի մէջ
վար ։' բնակարաններու շինութեան համար
Հասցէ՝ 285 Rue Paradis, Marseille
18 Rue Claude Vellefaux, Paris (10)
Խորհրդակցութիւն՝ ժամադրութեամբ

CORDONNERIE « AKAP »

Maison A. KAPIKIAN
17 Ave. Philippe Auguste, PARIS (11) Tél. Roq. 39-89
Մէթրօ՝ ԱՎՐՈՆ կամ ՆԱՍԻՈՆ

Ձափու վրայ տոկուն եւ ճաշակաւոր կօշիկ ունենալու համար ոտքի կազմախօսական ձեւը ուսումնասիրած կօշկակարը միայն գոհացում կրնայ տալ ձեզի։ Մասնագիտութիւն *Բոէփ տը Շինի։* Հեռաձայնով իսկ կրնաք խորհրդակցիլ, ժամադրութեամբ չափ առնելու կուգայ։

Մասնաւոր արհեստանոց կօշիկներու նորոգութեան

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱ…

Varicesի (վառիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մե… թոտներով։

Ցիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօ… օրեր 10—12։ 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-4…

(կառ. տիւ նօռի եւ կառ. տը լ'էսդի մէջտեղը)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՈՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆՆԵՐՈՒ (ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ)

ՄԻՄԻԱՅՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

D. STAMBOULIAN, Représentant,
1 Place Notre Dame, Grenoble, Isère

Ունինք առաջին տեսակի մաքուր եւ լաւ պլղուր, ծեծած, կորկոտ եւ խարբերդի մուխաշեր սեւ սիսեռ, պատրաստուած վալանսի (Drôme) մեր նոր եւ ընդարձակ գործարանին մէջ։

Նաեւ ունինք արեւելեան ամէն տեսակ ուտեստեղէններ։ Աժան գին եւ արագ գործառնութիւն։

Պահանջեցէք մեր գիները, ընդհ. ցանկը եւ նմոյշները։ Կը ստանձնենք արտասահման, տուներու ներկայացուցչութիւն…

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

CONSTANTINOPLE

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

37 RUE TRÉVISE, 37 Մէթրօ՝ Cadet Tél. Taitbout 56—…

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական թարմ եւ մաքուր նպարեղէններ,

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ եւ ԱՆԽԱՐԴԱԽ ՍՈՒՐ…

Ապսպրանքները անմիջապէս կը յանձնուին բնակարան

Գնումներու համար կը տրուի փրիմ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ALIMENTATION TURENNE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

112 Rue de Turenne. Փարիզ (3) Թէլէֆոն՝ Archive 50—6…

Մէթրօ՝ République եւ Filles du Calvaire

Այցելեցէք մեր խանութը եւ բաղդատեցէք մեր գիները

Ապսպրանքները շուտով կը յանձնուին բնակարան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

52.— «ԻԹԹԻՀԱՏ»Ը ԴԱՐՁԱՒ «ԹԷՐՃԻՄԱՆԸ ՀԱԳԻԳԱԹ»

— Լաւ, բայց ժողովուրդը կը խնդայ մեր վրայ։ Երկար խորհրդակցեցանք։ Թող միայ «Թէրճիման» բառը, զոր Սուլթանն էր ընտրեր։ «Իսթանպուլ» անունին տեղ դնենք «Հագիգաթ» բառը։ Թերթին անունը թող ըլլայ «Թէրճիմանը Հագիգաթ», ըսի։

Այսպէս ջնջեցինք «Իթթիհատ» վնասակար բառը։

53.— ԵՐԿՈՒ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԳՐԵՑԻ

Երբ ամէն մարդ կը հրճուէր 1293 տարուան (1877) յունուար ամսուն շնորհուած ազատութիւնով, Ռուսիա պատերազմ յայտարարեց Թուրքիոյ դէմ։

Թերթերը ու թատրոնները կ'աշխատէին թարգման հանդիսանալ գերայոյզ ժողովուրդին հայրենասիրական զգացումներուն։ Ես ալ, նիւթը Սոխումի ճակատամարտներէն քաղելով, երկու թատերգութիւն գրեցի։ Յուսացածէս աւելի յաջողութիւն գտան այդ թատերգութիւնները։ Կէտիկ փաշայի եւ Բերայի թատրոններուն մէջ գրեթէ երեք օրը մէկ անգամ, երբեմն ամէն գիշեր այդ թատերգութիւնները կը ներկայացնէին։ Վերջին թատերգութիւնս ներկայացուեցաւ Օսմանլը թատրոնին մէջ, երբ դեռ Նամըք Քէմալ պէյ Միտիլլի ղրկուած չէր։ Նամըք Քէմալ պէյ ամէն ներկայացման կուգար եւ կը շնորհաւորէր զիս։

54.— ՀԻԼԱԼԸ ԱՀՄԷՐԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսեւթուրք պատերազմին առթիւ, Միջազգային Կարմիր Խաչի համաժողովին որոշումներուն համաձայն, կազմուեցաւ Հիլալը Ահմէր ընկերութիւնը։ Ընդհանուր քարտուղար անուանուեցաւ Նուրի պէյ, որուն շնորհիւ թղթակցութեանց պաշտօնը ինծի յանձնուեցաւ։ Մինչեւ պատերազմին վախճանը, շարունակեցի պարտականութիւնս։ Այս ընկերութեան կ'անդամակցէին նաեւ դեսպանատանց օտար բժիշկները։ Շաբաթը երկու օր ժողով կը գումարէին Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ։ Կէսօրուան ճաշը այնտեղ կ'ընէին։ Ճաշի պահուն, անոնց կը հրամցուէր Պորտոյի ամենէն ընտիր գինին, եւ ուրիշ ազնիւ ըմպելիներ։ Ճաշէն յետոյ, ժողովի ընթացքին, ոգելից ըմպելիներու ազդեցութեան տակ, պարզ խորհրդակցութիւնները վէճի եւ կռիւի կը վերածուէին։

55.— ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Նուրի պէյ, կայսերական դիւանը մտնելէն ի վեր, շարունակ ինծի գործ կը հայթայթէր եւ զիս իր պաշտպանութեան տակն էր առեր։ Օր մը գրութիւնով մը կայսերական դիւան հրաւիրուեցայ։ Այնտեղ ներկայացուեցայ Սուլթանին առաջին քարտուղարին՝ Սայիտ փաշայի, եւ Սուլթանին կաթընկեր Ըսմէթ պէյի։

Առաջին այցելութիւնս էր այս, պալատին մէջ։ Սայիտ փաշա լաւ ընդունելութիւն մը ցոյց տուաւ ինծի։ Բայց բան մը չհասկցայ Սուլթանին կաթընկեր Ըսմէթ պէյի շարժումներէն ու խօսուածքէն։ Ապուշներու եւ տխմարներու յատուկ բոլոր այն նշանները զորս դիմագէտները կը կարդան, կը տեսնուէին անոր տգեղ դէմքին վրայ։ Այս մարդը միշտ առջեւը կը նայէր եւ երբեք չէր խօսեր։ Երբ պատահէր, որ աչքերը բարձրացուցած առեն քովի նստողին դէմքին հանդիպէր, խրտչելու ձեւով դէմքը ուրիշ կողմ կը դարձնէր։

Ըսմէթ պէյի դէմը, պատուհանին առջեւ նստած էր մէկը, որ կը հասկցուէր թէ շատ ջղային մարդ մըն է։ Այս մարդն ալ, առանց երբեք երեսը նայելու, առջեւի սեղանին վրայէն կը վերցնէր թուղթերը, կը աէր, յետոյ նորէն իրենց տեղերը կը դնէր, կարծես ժամանցութեան երթալ ուզէր՝ ոտքի կ'ելլէր, եւ յանկարծ հրաժարելու ձեւով մը խ… հար տեղը կը նստէր։ Վերջապէս ինչ ընելը չէր կրնար որոշել, … նալի մարդ մըն էր։

Պայթելու ատենն եղաւ։ Նուրի պէյի նայելով, հասկցա… կ'ուզէի մեկնիլ։ Նուրի պէյ կարեւորութիւն չտուաւ.

— Սպասէ՛, քեզ պիտի ներկայացնեմ դեռ մեր մեծին, ի՞նչ կ'… պարես։

Յետոյ ոտքի ելաւ եւ արտառոց մարդուն դառնալով ըսաւ.

— Տէ՛ր, ահա ձեր մեծութեան ներկայացնեմ Նազըմը, որ կը … ձեր հաճակրանքը։

Եւ ինծի ծանօթացուց այդ մարդը, որ Ապտիւլ Համիտի գրագր… պետը, Թէվֆիք պէյն էր։

Գրագրապետը ինծի դարձաւ.

— Վա՛յ էֆէնտիմ, մաշալլա՛հ, թէշէքքիւր էթթիք, ինշալլահ … ալինիզ քէմալինտէ տիր (օ՛, ուրախ եմ ծանօթանալուս, կը յուսամ …

Այսպիսի պաղ երգով մը ուզեց կարծ կապել։ Այնպէս կը հասկց… որ կ'ուզէր վայրկեան մը առաջ ազատիլ մեզմէ, ինք որ մինակ իր … հին մէջ, իր գործերովը կը սիրէր ապրիլ։

Վերջապէս ոտքի ելանք Նուրի պէյի հետ։ Մեկնումի արտօնու… խնդրեցինք։ Եւ այսպէս բաժնուեցանք Ըսմէթ եւ Թէվֆիք պէյ… Վայրկեան մը առաջ կ'ուզէի դուրս նետուիլ այս մութ եւ ահաւոր … տեղէն։ Նուրի պէյ ըսաւ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵԻՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
27 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1657 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

«Պիլտիրիշ» շաբաթաթերթը, որ կը հրատարակուի Պոլսոյ մէջ, իբրեւ օրկանը Ազրբէջանի ազգայնականներուն, իր վերջին թիւով կ'ողբայ թէ Ռուսաստանը տիրաբար կ'իշխէ իրենց հայրենիքին վրայ։

Այս առթիւ կը յիշէ թուանշաններ, որոնք իսկապէս շատ պերճախօս են։ (20 օգոստոս)։

«Պիլտիրիշ» կ'ըսէ թէ այս թիւերը քաղած է «Բագինսկի Ռաբոչ»ի 1931 յուլիս 22ի թիւէն, իսկ խորհրդային թերթը իր կարգին զանոնք առած է Ազրբէջանի բանուոր-գիւղացիական տեսչութեան եւ վիճակագրական վարչութեան պաշտօնական տեղեկագրէն։

Եզրակացութիւնը — Թուրքերը (Թաթարները) տարուէ տարի կը քշուին ասպարէզէն, իսկ Ռուսները տարուէ տարի կ'աւելնան, գրաւելով երկրին վարչական մեքենան։

Քանի մը թուանշաններ իբրեւ ապացոյց.—

Ազրբէջանի Տնտեսական Գերագոյն Խորհուրդին մէջ 1928ին Թուրքերու համեմատութիւնն էր 100ին 72, 1929ին՝ 100ին 31, իսկ 1931ին՝ 100ին 22։

Ջուկի վարչութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 21, 1929ին՝ 100ին 23, 1931ին՝ 100ին 11։

Ընկերային ապահովագրութեան ճիւղին մէջ,—1928ին՝ 100ին 12, 1929ին՝ 100ին 16, 1931ին՝ 100ին 14։

Պարենաւորման գործավարութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 21, 1929ին՝ 100ին 23, 1931ին՝ 100ին 12։

Քարիւղի վարչութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 9, 1929ին՝ 100ին 7, 1931ին՝ 100ին 5։

Բանուորական բնակարաններու ճիւղին մէջ, — 1928ին՝ 100ին 8, 1929ին՝ 100ին 6, 1931ին՝ 100ին 4։

Պետական ծրագրին (Պետպլան) վարչութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 67, 1931ին՝ 100ին 39։

Գերագոյն դատարանին մէջ, — 1928ին՝ 100ին 66, 1931ին՝ 100ին 46։

Հաւաքական տնտեսութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 50, 1931ին՝ 100ին 14։

Կրթական գործավարութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 65 էր, իսկ այսօր 104 պաշտօնեաներէն 50ը միայն Թուրք են։

Բամպակի վարչութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 80ը 1931ին՝ 100ին 41։

Արհեստակցական Միութեանց մէջ, — 1928ին՝ 100ին 65, 1931ին՝ 100ին 39։

«Պիլտիրիշ» կը գանգատի որ վիճակագրութիւնը լռութիւն կը պահէ կեդր. Գործադիր Կոմիտէի, գործավարներու խորհուրդին, հողագործական, ելմտական, առողջապահական, դատական, փոխադրութեանց, պատերազմական գործավարութեան եւ պետական դրամատան մէջ եղած Թուրքերու համեմատութեան մասին։

Եւ տակէ տակ շարելով ու ամփոփելով թուանշանները, կը յանգի հետեւեալ եզրակացութեան.— Միջին հաստատութեանց մէջ, Թուրքերու համեմատութիւնն է հարիւրին 41, գործակցական, տնտեսական, վարկի եւն. հաստատութեանց մէջ՝ հարիւրին 17, կեդրոնական հաստատութեանց մէջ՝ հարիւրին 22։ Իսկ տարբեր բաղդատութեամբ մը, կ'ուզէ համոզել թէ միջին հաշուով Ռուսներու համեմատութիւնն է հարիւրին 90, առնուազն հարիւրին 72, եւ շատ մը ճակատներու վրայ՝ 95, նոյնիսկ հարիւրին 100։

Ուրիշ պատկեր մը.— «Պրոմեթէ», կովկասեան անկախութեան կոմիտէին օրկանը, իր վերջին թիւին մէջ զանօրէն կը գանգատի թէ՝ Թուրք-Թաթարական շրջաններու խորհրդային թերթերը (Թուրքերէն) բուռն պայքար կը մղեն Մ. Քէմալի եւ Թուրքիոյ դէմ... Եւ իր կարգին թարգմանութիւններ կը կատարէ մասնաւորապէս «Գըզըլ Ուզպէկիստան» թերթէն։ «Պրոմեթէ» այս պայքարին իբրեւ պատրուակ ցոյց կու տայ Թուրանական շարժումը, որ, իր կարծիքով, գոյութիւն չունի։

Իբրեւ Թուրք ազգայնականներ եւ ջերմօրէն կուսակից՝ կովկասի անջատման, բնական է որ բոլոր «Պիլտիրիշ»ները եւ «Պրոմեթէ»ները պիտի ուզէին իրենց սեփական հայեացքով տեսնել իրերը։ Ամբողջական գաղափար կազմելու համար, կ'արժէր աչքի առջեւ ունենալ նաեւ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Դաղստանի պատկերը։

Բայց անվիճելի է մէկ բան,— Խորհրդ. իշխանութիւնը ամուր բռնած է իր թաթը ամբողջ Կովկասի, եւ մասնաւորապէս Ազրբէջանի վրայ։ Աշխարհակալութիւն մը, որ կը բխի տնտեսական եւ քաղաքական պատճառներէ։

Արդարեւ, Մոսկուան Բագուի վրայ կը նայի ճիշդ այնպէս ինչպէս նախկին Պետրոկրատը։ Եւ թերեւս աստիճան մըն ալ աւելի։

Ռուսները հետզհետէ կը տիրապետեն ոչ միայն վարչական, տնտեսական եւ զինուորական կազմակերպութեան ճակատին վրայ, այլ եւ ռուս ժողովուրդ կը տեղաւորեն Ազրբէջանի մէջ։ Մոսկուան տիրաբար տուն-տեղ է եղած Անդրկովկասի մէջ, իր ճնշումը զգացնելով տեղ մը այսպէս, տեղ մը այնպէս։

Եւ պարապ տեղը չէ որ, սա մինուճար եւ թշուառ Հայաստանի ներդաղթն անգամ Մոսկուան է որ կը վարէ, ոչ թէ Երեւանը։

Գալով Ազրբէջանի, եւ ընդհանրապէս կովկասեան Միութեան, զարմանալի է որ անոնք տակաւին կը յամառին իրենց խնդիրը կապել Թուրքիոյ հետ։

Շ.

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Մալաթիայէն կը հաղորդեն թէ, Ռոտոսթոյի ճամբուն վրայ, քանի մը աւազակներ դէմը կ'ելլեն հաւ ծախող Իպրահիմի եւ կը յափշտակեն անոր ունեցած դրամները։

Լուրը հազիւ առնուած, ոստիկան-զինուորները հետապնդումի կ'ելլեն եւ 36 ժամէն կը ձերբակալեն աւազակները։

⁂ Պրուսայի կուսակալը անձամբ կը հետապնդէ այն աւազակները, որոնք մարդ կողոպտեցին Եալովայի ճամբուն վրայ։ Աւազակներուն պետը, Ճէլալէտտին օղլու Խալիլն ալ ձեռք անցած է։

⁂ Սալիհլիէն Աղհիսար գացած միջոցին, երկու ուղեւորներ յարձակում կրած են երեք հոգիէ։ Աւազակները 800 ոսկի յափշտակած են ճամբորդներէն։

ԵԳԻՊՏՈՍ՝ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը հրաման ստացած է ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել, արգիլելու համար համայնավարներու մուտքը եգիպտական նաւահանգիստ մը։ Արքայական հրամանագիր մը հպատակութենէ զրկեց վեց եգիպտացիներ իբրեւ համայնավար։

ՏԱՆԿԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Օգոստոսի 10էն 17, տանկի 20 դէպքեր արձանագրուած են Յունաստանի մէջ։ Շնորհիւ ձեռք առնուած առողջապահական միջոցներուն, համաճարակը չէ տարածուած։

Համաճարակին տարածումը արգիլելու համար, Ներքին Նախարարութիւնը որոշած է մեկուսացնել Սիրա կղզին, որ ամենէն աւելի վարակուած է։ Կղզիին եւ երկրին մնացեալ մասերուն միջեւ, երթեւեկը բոլորովին պիտի դադրի, մինչեւ որ համաճարակը վերջ գտնէ։

Առողջապահական մարմին մը ղրկուած է Սիրա կղզին, բնաջնջելու համար «Սթեկոմիա» կոչուած ժժեղը, որ վարակման ամենէն գլխաւոր միջոցը կը նկատուի։

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Յունաստանի վարչապետը Վենիզելոս Պուքրէշէն անցեր է Պոլիս։ Վենիզելոս Պոլսէն Աթէնք մեկնած է երկուշաբթի օր, տեսակցելէ վերջ Թուրքիոյ վարչապետին Ըսմէթի եւ արտաքին գործավարին Թէվֆիք Րիւշտիի հետ։ Այս տեսակցութեան մասին՝ հրատարակուած զեկոյց մը կը յայտնէ թէ երկու կառավարութեանց պետերը անգամ մը եւս, գոհունակութեամբ հաստատեցին թէ երկու երկիրները միացնող բարեկամական կապերը կ'ամրանան, ու կը զարգանան։

20-30,000 ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ եւ աղջիկներ, կապոյտ շապիկներով եւ պլուզներով եւ կարմիր վզնոցներով, բազմաթիւ դրօշներով եւ իրենց մասնաւոր նուագախումբերով, Ֆրանքֆորթ հասան Գերմանիոյ բոլոր կողմերէն, ներկայ ըլլալու համար Գերմանիոյ երիտասարդ ընկերվարական աշխատաւորութեան համագումարին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Անգլիական երեք կուսակցութիւնները մէկ օր տեւող խորհրդակցութիւններէ եւ բանակցութիւններէ յետոյ, համաձայնեցան նոր դահլիճի կազմին շուրջ՝ Մաքտոնըլտի գլխաւորութեամբ։ Մաքտոնըլտ թագաւորին ներկայացուց ազգային միութեան դահլիճին կազմը։

Նոր կառավարութիւնը կը բաղկանայ 10 գլխաւոր նախարարներէ, չորսական առնուած՝ պահպանողականներէն, եւ աշխատաւորականներէն, իսկ երկու հոգի՝ ազատականներէն։ Աշխատաւորականներէն կան Մաքտոնըլտ վարչապետ, Սնօտըն ելեւմտական, Թոմաս գաղութներ եւ լորտ Սէնքի։

Պահպանողականներէն Պոլտուին, Չէմպըրլէն եւ ուրիշ երկու անձեր, իսկ ազատականներէն Հէրպըրթ Սամուէլ ներքին եւ լորտ Րիտինկ արտաքին։

Իշխանութեան փոխանցումը կատարուած ըլլալով, նոր դահլիճը գործի ձեռնարկած է արդէն։

Դահլիճին կազմութենէն վերջ, Մաքտոնըլտ անթելով տարածուած ճառի մը մէջ, անդրադարձաւ ներկայ կացութեան եւ հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ վերջին տագնապին կարգ մը կէտերուն մասին.— Օտար դրամագլուխի փախուստը Անգլիայէն, կարելի է բացատրել այսպէս։ Անգլիոյ մէջ դրամագլուխ մտցուցած կարգ մը օտար հաստատութիւններ՝ քաշեցին իրենց դրամին մէկ մասը, որովհետեւ անոնց վստահութիւնը խախտեցաւ։ Արդէն համաշխարհային տագնապը վնասած էր նաեւ Անգլիոյ։ Վրայ հասաւ գերմանական տագնապը։ Յայտնի էր թէ Անգլիա մեծ գումարներ մտցուցած էր Գերմանիա, ուրկէ չէր կրնար իր դրամը քաշել։ Բայց մանաւանդ օտար հանրային կարծիքը վրդոված էր Անգլիոյ ելեւմտական բացով։ Այն համոզումը գոյացած էր թէ Անգլիոյ դժուարութիւնները տեւական էին եւ վերջապէս, օտարները որ գաղափար մը չունէին Անգլիոյ նիւթական ուժին վրայ, չափազանց մտահոգ էին։ Սխալ է սակայն թէ օտար երկիրները փորձած են գիտակցօրէն վնասել Անգլիոյ։ Ընդհակառակն, անոնք մեծ օժանդակութիւն ցոյց տուած են եւ պատրաստ են նոյնը ընելու, պայմանաւ անշուշտ որ վստահութիւն ունենան։

Պաշտօնական զեկոյց մը

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ԵՒ ԼԵՀԵՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՇՈՒՐՋ

Յայտնի է թէ այս միջոցիս բանակցութիւններ կը կատարուին Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ։ Իսկ լեհեւխորհրդային բանակցութիւններու մասին հակասական լուրեր հաղորդուեցան։ Այս առթիւ Ֆրանսայի արտաքին Նախարարութիւնը մամուլին հաղորդեց հետեւեալ զեկոյցը.— կարգ մը թերթեր այս վերջերս տեղեկութիւն մը հաղորդեցին, թէ որեւէ բանակցութիւն չի կատարուիր Լեհաստանի եւ Խորհրդ. Միութեան միջեւ, ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքման համար։ Ի վիճակի ենք յայտնելու թէ այս լուրը ճիշդ չէ։ Իրօք, 1930 հոկտեմբերին իսկ, Լեհաստան ստացած էր խորհրդային առաջարկ մը ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքման ձգտումով, ինչպէս յայտնուած էր ֆրանսական կառավարութեան։ Դեկտեմբերի ընթացքին, լեհական կառավարութիւնը յայտնած էր թէ սկզբունքով՝ տրամադիր էր նպաստաւոր կերպով ուսումնասիրելու Մոսկուայի կառավարութեան թելադրութիւնը եւ 1931 փետր. 12ին, Պ. Զալեսքի այս իմաստով յայտարարութիւն մը կ'ընէր լեհական Ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնախումբին առջեւ։

«Հետեւաբար, այս մասին, վստահութիւն գոյացնելէ վերջ, թէ ամիսներէ ի վեր Մոսկուայի եւ Վարշաւիոյ միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին, ֆրանսական կառավարութիւնը, իր կարգին սկսաւ անցեալ ապրիլին քննել նոյն կարգի առաջարկ մը, զոր քանիցս իրեն ներկայացուցեր էր խորհրդային կառավարութիւնը»։

Զեկոյցը կը յայտնէ նաեւ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը, խորհրդային առաջարկի քննութեան մէջ նկատի ունեցած է իր միջազգային յանձնառութիւնները եւ պարտաւորութիւնները որոնք կը բխին Ազգերու Դաշնակցութեան իր մասնակցութենէն եւ այդ առաջարկին քննութիւնը կապուած է նաեւ տնտեսական կցիռի հաստատման մտադրութեամբ կատարուած բանակցութեան։

«Վարշաւիայէն ստացուած վերջին տեղեկութիւնները, կը շարունակէ զեկոյցը, ցոյց կու տան թէ Լեհաստանի եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ, դաշնագրի մը կնքման մասին խօսակցութիւնները որոնք ժամանակաւոր կերպով ուշացած էին, մօտերս պիտի վերսկսին Մոսկուայի մէջ»։

Ռումէն մը կը վիրաւորէ Հայ մը

Մարսէյլէն կ'իմացնեն թէ Օրիոլի մօտերը Հայ մը Յովհաննէս Զիլինկիրեան վիրաւորուած է հետեւեալ պարագաներու տակ։ Իր զաւակը եւ դրացի ռումանացիի մը զաւակը իրարու հետ կը կռուէին։ Հայերը կը խառնուին գործին,— փոխանակելով կծու խօսքեր ու հայհոյութիւններ։ Գիշերը սակայն, երկու հայերը իրարու կը հանդիպին եւ կռուի կը բռնուին փողոցը։ Ռումանացին կը քաշէ ատրճանակը եւ դէմքէն կը վիրաւորէ Հայը։

Յովհաննէս Զիլինկիրեան փոխադրուած է հիւանդանոց։ Իսկ Ռումանացին բանտարկուած է։

ՅՈՐԵՆԻ ԿՌԻՒԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՐԻՒՆԱՀԵՂ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աւստրիական մամուլը կը հրատարակէ Մոսկուայէն ստացուած կարգ մը լուրեր, որոնց համաձայն, կառավարութեան ներկայացուցիչներու կողմէ՝ ցորենի բերքին գրաւումները, զանազան վայրերու մէջ եւ առաջին օրէն իսկ, տեղի տուած են ըմբոստացումներու եւ թէ շատ մը տեղերու մէջ, գիւղացիները հրաժարելով դիմաւորած են կէփէուի ջոկատները, որոնք ցորենի բռնագրաւման կ'երթային։

Կարմիր բանակի նորակոչները որոնք արձակուրդով գիւղերը կը գտնուէին, միացած են գիւղացիներուն, ընդդէմ կառավարութեան պաշտօնեաներուն։

Բռնագրաւման բազմաթիւ խումբեր ջարդուած են եւ փոխադրութեան համար յատկացուած բեռնատար բոլոր ինքնաշարժները քանդուած։ Միեւնոյնատեն, կարգ մը գիւղերու մէջ, տեղացիները սպաննած են կառավարութեան ներկայացուցիչները։

Խարքովի բոլշեւիկները ըմբոստները զսպելու համար, գործածած են օդանաւեր, գիւղերուն վրայ նետելով հրձիգ ռումբեր։ Ձերբակալուած ըմբոստները անմիջապէս հրացանի բռնուած են առանց դատի ու դատաստանի եւ բազմաթիւ ձերբակալումներ կատարուած են։

Տոնի շրջանին մէջ եւս, նման բազմաթիւ դէպքեր պատահած են։

Բոլշեւիկ կառավարութիւնը ներկայիս շատ խիստ միջոցներու կը դիմէ։ Բռնագրաւման ջոկատներուն պիտի ընկերակցին թեթեւ հրետանիներ եւ ջոկատներու պետերը ամէն իրաւասութիւն պիտի վայելեն զսպելու համար ըմբոստութիւնները։

ՆԱՒԹ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ

Անգլիացի հանքաբան պ. Հոմս որ 8 տարիներէ ի վեր Պահրէյն կղզիին մէջ զբաղած էր հետազօտութիւններ կատարելով, յաջողած է վերջապէս նաւթ գտնել ճէպէլ Լազոխանի շրջանին մէջ (Պարսկաստան)։

Հանքաբանը վերադարձած է Անգլիա եւ այնտեղէն չորս ամերիկացի երկրաչափներու հետ, նորէն դարձած է Պահրէյն, ուր անոնք ձեռնարկած են շահագործման աշխատանքներու։

Միւս կողմէն գերմանական նաւ մը Պահրէյնի մէջ ցամաք իջեցուցած է որոշ քանակութեամբ անհրաժեշտ մեքենաներ եւ գործիքներ՝ այս տեսակի շահագործման համար։

«Սէթարէ ջեհան» կը գրէ որ հաւանական է վէճ ծագի Անգլօ-պարսկական նաւթի ընկերութեան եւ վերոյիշեալ խումբին միջեւ, որովհետեւ Պահրէյն կղզին Պարսկաստանի լրացուցիչ մասը կը կազմէ, բնականաբար այնտեղի նաւթահորերն ալ տ'Արսիի մենաշնորհի շրջանին մէջ կը գտնուին եւ Հոմսի խումբը մենաշնորհ մը ձեռք բերած է Պահրէյնի շէյխէն։

Յայտնի չէ թէ խնդիրը ինչո՞վ կը վերջանայ, քանի որ Պահրէյնի շէյխը ոչ մէկ օրինական իրաւունք ունի այդ կղզիին վրայ։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ գահժառանգը Ֆրանսա կուգայ ուսանելու, իրեն կ'ընկերանայ պալատական Պ. Թէյմուրթաշ։

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹԵՎՖԻՔ ՐԻՒՇՏԻԻ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Էքօ տը փարի»ի աշխատակիցներէն Ռընէ վանյանտ, որուն Թուրքիոյ մէջ կատարած պըրպտումներէն, մէկ քանի հատուածներ ներկայացուցինք, տեսակցութիւն մը ունեցած է Թուրք արտաքին գործավարին Թէվֆիք Րիւշտիի հետ: Ստորեւ հատուած մը այդ տեսակցութենէն:

— Սկիզբէն իսկ, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ ինծ կը յայտնէ թէ առաջքս կը գտնուի իրապաշտ մը: Նաեւ պատեհապաշտ մը, քանի որ կը վերջացնէ հետեւեալ հաւաստումով.— Ես դէպքերու քաղաքականութիւն կը կատարեմ»:

— Բայց, կ'աւելցնէ նախարարը, ատով, այս քաղաքականութիւնը նուազ յստակ եւ կապակից չէ որ կը դառնայ: Արդէն ճշտուած է հրապարակային յայտարարութիւններով եւ նուիրագործուած դաշնագրերով: Ամէնէն առաջ, այդ քաղաքականութիւնը հիմնուած է անկախութեան, ապահովութեան —նաեւ միջազգային վէճերու մէջ չէզոքութեան մեր որոշման վրայ: Կ'ուզենք Թուրքիան զերծ պահել ամէն միջամտութենէ կամ մասնակցութենէ որ չի հաշտուիր, մեր ներքին վերակազմութեան ձեռնարկելու համար՝ մեր ինքնափոփման պէտքին հետ:

Ասոր վրայ, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ բանաձեւի մը մէջ խտացուց զանազան պետութեանց հետ իր կառավարութեան մշակած յարաբերութեանց բնոյթը,— համաձայնութիւն եւ բարեկամութիւն, առանց խտրութեան:

— Հապա՞ Ռուսիոյ հետ:

— Ամէնէն մտերմական եւ ամէնէն ամուր յարաբերութիւնները: Եւ կասկածելի ոչինչ մեր համաձայնութեանց մէջ:

Ասիկա ըսուեցաւ այնքան կորովով, որ վերջակէտ կը դնէր հետաքրքրութեան:

— Իսկ Ֆրանսա՞յի մէջ:

— Ֆրանսայի հետ կնքեցինք բարեկամութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագրութիւն մը: Կը մնայ կնքել առեւտրական պայմանագրութիւն մը: Պատրաստ ենք: Առաջարկներ եղած են Ֆրանսայի:

— Ըսողներ եղան թէ կը հակիք դէպի այն կողմը, որ կը կոչուի «դժգոհներու սէնտիքա»:

— Չեմ ճանչնար այդ հաստատութիւնը: Մեր նպատակակէտը պարզ եւ յստակ է: Չմտնել ոչ մէկ խմբակցութեան մէջ եւ լաւագոյն յարաբերութիւնները մշակել բոլոր կառավարութեանց հետ:

Այս լակոնական եւ անորոշ պատասխանները գիս կը յուսալքեն քիչ մը...: Անցնելով ուրիշ կարգի գաղափարներու, կ'անդրադառնամ թէ ներկայիս Թուրքիոյ մէջ ֆրանսական ձեռնարկները յարձակման կ'ենթարկուին Թուրք մամուլին կողմէ:

— Այդ մասին, գացէք տեսնելու ազգային տնտեսութեան նախարարը: Գալով ինծի, ես կ'անգիտանամ այդ ձեռնարկները: Անոնց հանդէպ, մենք կը վարուինք համաձայն պայմանագրութեանց եւ ազգային ընկերութեանց վերաբերեալ օրէնքներու: (Սկզբունքո՞վ, այո՛, բայց գործնականին մէջ): *Գալով մամուլի յարձակումներուն* (կէս-պաշտօնական) *մեծ բան չեն նշանակեր*: «Մամուլը միշտ լուսինը կ'ուզէ ունենալ»: Զգենք որ արդէն, ան անբողջովին ազատ, նոյնիսկ աւելի ազատ է, *քան թէ Ֆրանսայի մէջ* (օ՛հ, օ՛հ, հապա՞ «Եէնի Ատանա Թերթին դէմ հետապնդումները այն ամբաստանութեամբ թէ Ազգ. մեծ ժողովին դէմ դիտումնաւոր պայքար կը մղէ: Հապա՞ Իզմիրի շրջանին մէջ՝ գրաքննութիւնը: Ու «Թանին»ի, «Թասվիրի Էֆքեար»ի եւ «Սօն փօսթա»յի խափանումները, եւայլն եւայլն...): Բայց կը բացատրէ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ կրնանք ընդունիլ այս ազատութիւնը եւ նոյնիսկ այս չափազանցութիւնները, որովհետեւ, վարչաձեւը կը կռթնի անխախտ հիմերու վրայ:

Չկասկածինք: Սակայն, հանրապետութիւնը յայտարարուեցաւ թէ վտանգի մէջ է եւ պատերազմական օրէնքը հաստատուեցաւ. որովհետեւ քանի մը չէյխեր կանանչ դրօշը պարզեր էին...:

Պահ մը խօսակցութիւնը կը դառնայ Թուրքիոյ մէջ ֆրանսական դպրոցներու հարցին, Սուրիացիներու գրաւեալ կալուածներուն շուրջ, որմէ վերջ «Էքօ տը փարի»ի Թղթակցին պատասխանելով, Թէվֆիք Րիւշտի կը բացատրէ թէ ի՞նչ պայմաններ պէտք են որպէսզի Թուրքիա մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

— Պէտք է որ ամենէն առաջ, Եւրոպա համոզուի ասոր.— կ'ուզենք մեկուսանալ չէզոքութեան դիրքի մը մէջ եւ մնալ ազատ: (Թուրքը կը սարսափի գրաւոր յանձնառութիւններէն. անոր կը պակսի առաձգականութիւնը): Այս վկայութեան մէջ մի տեսնէք մտածուած մեկուսացում մը, այլ միայն, մեր ձեռքերը չկապելու փափաքը:

«Արդ, եթէ Թուրքիա մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, *պարզ անդամի հանգամանքով*, ազատ չպիտի ըլլայ իր գործունէութեան մէջ: Որովհետեւ Ժընեւի Խորհուրդը կուտայ որոշումներ, որոնք յանձնառութեան տակ կը ձգեն Դաշնակցութեան բոլոր անդամները: *Միայն* խորհուրդին մէջ աթոռ մը *պիտի կրնայ մեզ փրկել* այս դրութեան անպատեհութիւններէն:

Այդ կէտով գոնէ, ի վիճակի պիտի ըլլայինք ներկայացնելու առարկութիւններ եւ փաստեր, որոնք պիտի յարմարէին մեր տեսակէտին: Այս պահանջը, չի բխիր արժանապատուութեան մտահոգութենէ: Միայն ենթարկուելու վախն է որ տուն կուտայ մեզ: Պիտի ըսէք թէ Թուրքիոյ չափ կարեւոր պետութիւններ ալ ներկայացուցիչ չունին Խորհուրդին մէջ: Անշուշտ, բայց այս պետութիւնները կը պատկանին խմբակցութեան մը, որ այնտեղ ներկայացուցիչ ունի. կ'ուզեն մեզ ստիպել որ այս խմբակցութիւններէն *մէկո՞ւն յարինք*: (Արդէն չէ՞ ըսած...):

Ուրեմն, Խորհուրդին մէջ աթոռ մը կամ ոչինչ: Այս ըսելով մէկտեղ, յայտնենք թէ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ միայն համակրանք կը տածենք: Մեր գործակալները հոն կը մշակեն թանկագին յարաբերութիւններ եւ կէս-պաշտօնապէս կը միջամտեն ամէն անգամ որ մեր նախաձեռնութիւնը կրնայ ծառայել ընդհանուրի շահին:

ԳԱԼՈՎ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

— Թուրքիա 15 տարուան պատերազմական ժամանակաշրջանէ մը դուրս կ'ելլէ: Երկիրը աւերուեցաւ զանազան բանակներու կողմէ, նոյնիսկ Թրքական բանակին կողմէ: Յետպատերազմեան զինուորական գրաւումը ծանր կշռեց: Ամէն ինչ վերաշինութեան կը կարօտէր ու աղքատ ենք: Մեր 227 միլիոն ոսկիի ելմտացոյցին վրայ (հարիւրին 41 զինուորական ծախքեր) որոշեցինք 40 միլիոնի նուազում մը: Ու դեռ, պէտք է որ թեթեւցնենք տուրքերը: Ներկայիս օսմանեան պարտքերը կը վճարենք մեկ երրորդով: Այս թիւն իսկ վեր է մեր միջոցներէն: Պէտք է կարգադրութիւն մը գտնել, պահանջատէրերու ներկայացուցիչներուն հետ համաձայնութեամբ, առանց սակայն զիջելու փոխառութեան:

«Կառավարութիւնը չի կրնար մտնել փոխառութիւններու քաղաքականութեան մը մէջ: (Սակայն արդէն փորձեց, բայց առանց յաջողութեան): Ասոր փոխարէն, կատարելապէս պիտի ընդունինք որ մեր ելեւմտական եւ տնտեսական հաստատութիւնները ինչպէս երկրագործական դրամատունը դիմում կատարեն օտար դրամագլուխին: Դրամը որ օրինակ պիտի ստանային հարիւրին 6 տոկոսով, պիտի կրնային փոխ տալ հարիւրին 8ով (կամ աւելիով) *ինչ որ պիտի կազմէր լաւ գործ մը*: Բայց պետութեան կողմէ ոչ մէկ երաշխաւորութիւն կամ միջամտութիւն կամ մենաշնորհներու յօժարում: Կ'ուզենք ապրիլ իբր պետութիւն, մենք մեզմով: Մեր ժողովուրդը տառապեցաւ: Եթէ պիտի ըլլայ դեռ աւելի եւս պիտի տառապի, սակայն դուրս պիտի ելլենք այս կացութենէն»:

Ամփոփելէ յետոյ Թէվֆիք Րիւշտիի յայտարարութիւնները, «Էքօ տը Փարի»ի աշխատակիցը կը խորհրդածէ.— Սահմանափակուելով խախուտ կացութեան մը մասին՝ Թէվֆիք Րիւշտիի վերջին նկատումներով, երբ կը հաւաստէ թէ Թուրքիա պիտի յաղթէ, պէտք է յիշել թէ շատ քիչ են այն մասնագէտները որ կը բաժնեն այս լաւատեսութիւնը: Իրաւ է թէ մասնագէտները երբեմն սխալած են: Այսպէս է որ զանազան նշաններ մեզ գուշակել կուտային իտալական լիրի թաւալգլոր անկումը: Անոնց հաշիւները թերեւս հոգեբանական ազդակներուն չէին տար արժանի ցուցիչը:

«Արդ ասոնք, բոլորովին մասնաւոր արժէք մը կը ստանան, երբ հարցը կը դառնայ Թուրք ժողովուրդին վրայ: Անոր տառապանքի եւ համակերպութեան ընդունակութիւնը կը գլէ ամէն երեւակայութիւն: Ժխտական առաքինութիւն անշուշտ, անընդունակ փայլուն վերականգնումներու, բայց ուրկէ կը բխի գրեթէ անսահման տոկունութեան ուժ մը:

«Դիմանա՛լ, այս է թշուառացած Թուրքիոյ լուռ կարգախօսը: Դիմանալ՝ մինչեւ այն անծանօթ պահը, երբ բարեբախտ դէպք մը պիտի գայ ամէն ինչ կարգադրել:

«Եւրոպայի մէջ կ'ըսեն ժամանակը դրամ է:

«Արեւելքի մէջ՝ յոյս է»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ 30 յուլիս.—Հակառակ Արժանթինի ներկայ տնտեսական ու քաղաքական, անմխիթար եւ անորոշ կացութեան, Պուէնոս Այրէսի հայ գաղութը վեցամսեայ գովելի շրջան մը բոլորեց:

Ինչպէս նախորդ տարիները այս տարի եւս ճիշդ իր ժամանակին Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ, հոն բազմութեան մը ներկայութեան տօնուեցաւ Ապրիլեան հերոսամարտի տարեդարձը. իսկ Այնթապի Հ. Ե. ընկերութեան վարչ. նախաձեռնութեամբ, Այնթապի ինքնապաշտպանութեան 11րդ տարեդարձը: Այս երկու տօնակատարութիւններն ալ սիրալիր ընդունելութիւն գտած են ամէն տարի խուռն բազմութիւն մը կուգայ յարգելու ինկած հերոսներու անմոռանալի յիշատակը:

Ցաւալի է, որ միւս բազմաթիւ Հայրենակցական Միութիւններէն շատ շատերը այս տարի գրեթէ կենդանութեան նշաններ իսկ ցոյց չեն տար, կամ ներքին անմիտ վէճերով են զբաղած:

Միայն Եվէրէկի եւ Սիսի Հայրենակցական Միութիւնները հանդէս-խնջոյք, եւ ներկայացում ու բնտանեկան պարահանդէս մը տալով, կրցած են առիթ ստեղծել այս ընդարձակ գաղութին մէջ ցրուած իրենց հայրենակիցները համախմբելու:

Նմանօրինակ հաւաքոյթներու լաւագոյնը պէտք է համարել Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ի նպաստ դպրոցի ու եկեղեցիի շինութեան տրուած տարեկան հանդէսը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 18ին տեղւոյս գեղեցիկ ու ընդարձակ սրահներէն մէկին մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան:

⁂ Այս օրերս տեղի ունեցաւ Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան տարեկան ընդհ. ժողովը ուր ընտրուեցան հետեւեալները.— Պ. Պ. Իսրայէլ Արսլան, Հրանդ Նիքօթեան, Արմէն Պերկամալի, Գ. Տիրատուրեան, Յ. Բաբիկեան, Ս. Պաշչէճեան, Ա. Պուլտուզեան եւ Ն. Պալեան:

Անցնող տարուան հաշուետուութիւնը ցոյց կուտայ որ հոգաբարձութիւնը 25,000 փեսոյի մուտք եւ շուրջ 16,000 փեսոյի ելք է ունեցած: Դպրոց-եկեղեցիի շինութեան գործը գրեթէ կէս եղած եւ ժամանակէ մը ի վեր ընդհատուած է, բայց մեծ յոյս կայ, որ վերսկսի:

⁂ Ժամանակին տօնուեցաւ նաեւ Ապրիլեան սգատօնը եւ Մայիս 28ը: Հակառակ ափ մը թափթփուքներու աղմուկին, հետզհետէ կը զարգանայ անկախութեան գաղափարը այս յոգնած եւ ուժասպառ ժողովուրդի մէջ որ տարուէ տարի աւելի բազմութեամբ կուգայ իր յարգանքը մատուցանելու:

Բացի այս Մայիս 28էն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Արարատ» խումբի նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ անկախութեան տարեդարձը Պուէնոս-Այրէսի արուարձաններէն Փուենթի-Ալսենայի Խրիմեան Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ:

Քաջալերիչ էր մանաւանդ այդ շրջանին ծանօթ բարեկամ Տօքթ. Ժիւան Պրիւնոյի ճառը, որու մէջ երեւան բերաւ տարինակ ծանօթութիւն մեր հին ազգային պատմութեան եւ մանաւանդ Մայիս 28ին վերաբերեալ խնդիրներուն շուրջ:

Ուրիշ արուարձանի մէջ, որ կը կոչուի Պեննյրօ, «Սերոբ-Աղբիւր» խումբին կողմէ ընկերա-համակրական խնջոյք մը տրուեցաւ:

Առաջին անգամն է, որ Պուէնոս Այրէսի մէջ այս ձեւով կը տօնուի Մայիս 28ը իրեն քաշելով այսքան բազմաթիւ ունկնդիրներ եւ տարածուելով մինչեւ շրջանները: Ցուսադրիչ ու մխիթարական երեւոյթ:

⁂ Խանասորի տարեդարձը տօնուեցաւ ճիշդ իր օրին, յուլիս 25ին:

Ինկապէս տօնական օր, երեք շարք սեղաններ: Սրահին ճակատը ակնախտիղ լոյսերու մէջ, ու բազմաթիւ եռագոյններու շարքերէն կ'երեւին Խանասորի հերոսները: Պատկառելի դէմքեր որոնց եկած է իր յանգանքը տալու «ամերիկեան» երիտասարդութիւնը:

Խանասորի տօնակատարութիւնը ամէն տարի իր շուրջ կը հաւաքէ 20 30 տարեկան խուռներամ երիտասարդութիւն մը: Կուգան համոզուած ըլլալով իսկ, որ «ածուրդ»ը անպակաս է, եւ այս նեղ օրերուն ստիպուած պիտի ըլլան ծախսելու: Կուգան նոյն իսկ երբ մուտքը վճարովի է:

Հակառակ իր տկարութեան, այս տարի եւս բոլորի խնդրանքով կառավարիչ ընտրուեցաւ մեր աւագ ընկերներէն Արմենակ Մաղաքեանը:

Տեղի ունեցան արտասանութիւններ, երգուեցան բազմաթիւ ազգային յեղափոխական երգեր, մէջ ընդ մէջ նուագեց նուագախումբը: Ընկ. Ս. Բաբսեղեան պարզեց Խանասորի պատմական արժէքը: Խօսեցաւ նաեւ ընկ. Թորգ.: Աճուրդին մասնակցեցան բացի ընկեր-համակիրներէն, նաեւ «Ցուսաբեր»ի, Զ. Ո. Մ.ի, «Արմենիա»ի, «Թաթուլ», «Ցաւաջ», «Արարատ» խումբերու եւ «Ցառաջ» օրաթերթի ներկայացուցիչները:

Կէս գիշերին ներկաները մեկնեցան բարձր տրամադրութեամբ:

Ցաւալի է, որ այս գաղութի մէջ մինչեւ հիմա չէ ընդհանրացած մեր օրերու հոյակապ օրերէն մէկը, փետրուար 18ը: Եթէ անգամ մը սկսի վստահ եմ, որ երիտասարդութեան համար նոյնքան ոգեւորութեան աղբիւրը պիտի ըլլայ որքան Խանասորի արշաւանքը:

⁂ Հ. Մ. Ը. Մ.ը այս գաղութի լաւագոյն կազմակերպութիւնն է: Միշտ առողջ եւ գործօն: Այս անգամ յիշենք միայն որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը գործունէութեան նոր շրջան մը սկսած է մասնաճիւղեր կազմելով զանազան արուարձաններուն մէջ: Կազմակերպած փութպոլի խաղերը արդէն սկսած են ուշադրութիւն հրաւիրել: Իսկ ամենալուրջ ձեռնարկը բանախօսութեանց շարքն է, որ աւելի քան կարեւոր է մեր երիտասարդութեան համար: Առաջին բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Տօքթ. Գ. Տիրատուրեանի կողմէ: Նիւթն էր՝ «Վեներական հիւանդութիւնները»: Հ. Մ. Ը. Մ.ի բռնած ճամբան ուղիղ է եւ օգտակար: Ուրիշ առթիւ մը, կը խոստանամ աւելի մանրամասնօրէն խօսիլ իրենց մասին: Առայժմ յաջողութիւն:

Ս. ԹԻԻԼԵՆՑ

ՀԱՅ ԳԱՅԼՈՒԿՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Ֆրանսական խորհրդարանի նախկին անդամ եւ խաղաղութեան դատին պաշտպան Պ. Marc Sagnier*ի*՝ Bierv lle*ի*՝ գիւղակը այս տարի եւս իր ծոցին մէջ համախմբեց հայ գայլուկներու խումբը եւ անոնց ծնողները:

Դղեակին պարզ և «կամաւոր» եկեղեցականը Ս. Գիրքը ձեռքը՝ կ'օրհնէ ժողովուրդը, որ եկած է խաղաղութեան հաւատքով ներշնչուելու:

Ժամերգութենէն ետք կ'ուզենք պտտիլ դղեակին շուրջ. կը հարցնենք դռնապանին — սխալեցայ դղեակի տիրոջ աղջկան որ կամաւոր մըն է խաղաղութեան դատին: Քիչ մը հեռուն գետակը կ'անցնի հանդարտ. քանի մը հայ այցելուներ, նաւակ մը կը գտնեն եզերքը՝ կ'իջեցնեն ջուրին մէջ: Ամէն ինչ հիւրերու տրամադրութեան տակ է:

Կը բարձրանանք ծայրիներով շրջապատուած Camp de la Paix*ի* ընդարձակ դաշտին մէջ. մարմարեայ հոս հոն ցրցընուած քարերու վրայ *փորագրուած կը գտնենք* Pax լատիներէն բառը՝ (խաղաղութիւն): Այս բառին շուրջ ստեղծուեցաւ 1921ին այն շարժումը՝ որ կը կոչուի «Խաղաղութեան Կամաւորներու Միութիւն»: Նպատակն է համախմբել բոլոր ազգերու երիտասարդ եւ պատանի՝ տարրերը, ներշնչել անոնց համագործակցութեան ոգին, ջնջել ցեղային ատելութեան բնազդները, եւ հաստատել խաղաղութեան, եղբայրական միութեան բարոյական ուժեր: Այս շարժումին մեծ ժողովը 1926 Թուականին՝ կը կատարուի այս դաշտին մէջ. հոս եկած են աշխարհի ամէն կողմէ ներկայացուցիչներ Թուով 5440: Այդ առթիւ հսկայ վրանաքաղաք մը հաստատուած է եւ կառավարութիւնը ղրկած է մասնաւորապէս վրաններ:

Բոլոր կամաւորները բաց ու բրիչով՝ այդ պատմական դարձած գիւղին՝ ճամբաները շինելու գործին լծուած են. ամէն տեղ կանոնաւոր խճուղիներ շինուած են, ամէն մէկ անկիւնի վրայ աղբիւրի ծորակ մը կը հոսի, թաղերը մկրտուած են խաղաղութիւնը յատկանշող ոեւէ անունով: Չես հանդիպիր ոչ մէկ անունի՝ որ յիշեցնէ պատերազմը եւ եւ անոր զօրավարները: Աշտարակի մը կատարէն կը ծածանի դրօշ մը, վրան՝ խաղաղութիւն:

Հեռուն բլրակի մը զառիթափին վրայ կը տեսնենք շարժումներ: Հայ գայլուկներն են: Անոնց երգին արձագանգը կը հասնի մինչեւ մեզ: Կ'անցնինք ոլորապտոյտ ճամբաներէ, կը հանդիպինք անոնց խմբակներուն, հոս հոն ցրուած, ոմանք կը շինեն աւազէ տուներ, իսկ աղջիկ գայլուկները շինած են աղուոր պարտէզ մը շրջապատուած ծայրիներու ճիւղերէ եւ հոն կը սպասեն աչալուրջ՝ որպէս զի չարաճճի տղաներ չսպրդին իրենց սահմաններէն ներս: Իսկ ուրիշ խումբ մը հաւաքուած խոտերէ շինուած հովանիի մը տակ, սեղաններու շուրջ կը շինեն կենդանիներ ու ձեւեր, ձեռագործներ խմորի կտորներէ եւ կը գծագրեն պաշտանկարներ տանց պատկերներ ունենալու իրենց առջեւ:

Վերը՝ բարձունքին վրայ է իրենց ճաշարանը. երեք մասերու բա[...] է, «Վէնկուէնկայ», «Միօն» եւ [...] նի»: Կանուխէն արթնցած, [...] են իրենց անկողինները, աւլ[...] բած են գետինները: Գիշ[...] քունի պահուն, ազդանշանէ[...] մանուկներու աղմուկը կը [...] յանկարծ, ամէնքը ստիպուա[...] քնանալ անշշուկ. պառկելէ[...] կը ստանան խնամքներ՝ խմբապ[...] հիէն, ցորեկուան փաղքերու [...] քին ստացուած վէրքերու հա[...]

Վարէն խմբապետը եղջերա[...] հնչեց: Ճաշի պահն է: Մայր[...] ճիւղերու տակէն եւ ամէն մէ[...] կիւնէ մէյմէկ գայլուկ դուրս կ[...] վերէն վար հեւ ի հեւ վազ[...] աւելի լաւ թռիչք մըն է որ [...] կուտայ. Խումբերը կը մրցին [...] առաջ անցնելու համար. «Վէ[...] կան» յաղթական է. տրամա[...] են սեղաններ, աթոռներ [...] սրահի մը մէջ: Ապուրները կ[...] ուին եւ կը պարպուին, «ա[...] ալ խմբապետուհի» ձայնե[...] բարձրանան ամէն կողմէ: Կը [...] երգերը.

Աճ գայլիկ, գայլիկ
Ասկէ աղուոր ինչ կայ

Բոլոր ծնողները եւ օտար[...] բերը՝ որոնք կը ճաշեն դղեկ[...] հին մէջ, կը լքեն իրենց սե[...] եւ ներկայ կ'ըլլան այս ցնծա[...] իսկ երբ համադամ կերակու[...] կամ պտուղ մը ունին, այդ [...] նոնց երգը աւելի ուժգին եւ [...] չուն է:

Գիշեր մը հայ գայլու[...] ի պատիւ հաւաքոյթ մը սա[...] է դղեակի սենեկայի շէնքին [...] Ներկաներու մեծ մասը Հայեր[...] հեռաւոր երկիրներէ եկած [...] ւորներ ալ փութացած էին՝ [...] իւրաքանչիւրը երգեց իր [...] երգը եւ արտասանեց կա[...] Տխրութիւն մը կար ամէնու[...] քին վրայ, հիւանդ հայ գայլ[...] Լեւոնիկը ներկայ չպիտի կրն[...] լար հանդէսին, խմբապետուհի[...] քերը վիրաւոր էին. շուարած է[...] քան, հունգարացի կամաւորը, [...] ջապէս կը բարձրանայ լեռ, կը [...] երկար ճամբայ մը, գիշերուա[...] թին մէջէն եւ շալակին վրայ [...] ցած հայ տղեկը՝ յաղթապա[...] մտնէ սրահ:

Հայ գայլիկներու իւրաք[...] խումբ կը ներկայացնէ հ[...] կտորներ իրենց կողմէ [...] բաստուած. օտարներն անզ[...] գնահատէին անոնց դերասան[...] եւ ճկուն ձեւերը եւ կա[...] ընդունակութիւնները:

Հայ արենուշներն ալ [...] հեռու մայրիներու խիտ [...] ակ բանակած են երեք [...] րով. անոնց հիւրասէր սենե[...] բաց էին ամէնուն առջեւ, [...] եւ կոկիկ. հոն ամէն իր՝ իր [...] էր: Գիշեր մը գիւղն ամբող[...] ւաքուած էր անոնց բան[...] կրակին շուրջ: Բոլոր ներ[...] թաց խոտերու վրայ նստած [...] բոցավառ կրակը կը ճար[...] դաշտին մէջ, հայերէնով կ[...] ցին զանազան դերեր մեծ յա[...] թեամբ: Անձրեւը կը մաղէր [...] դարտօրէն, ոչ ոք կը շարժ[...] տեղէն, կէս գիշերը մօտ էր [...] լորը թրջեր էին: Գիւղի ամբող[...] ւոր եւ տեղացի բնակիչները [...] լով բաժնուեցան բանակավ[...] վերջին պահուն միասին շր[...] պարը կատարեցին կրակին [...]

Երեք շաբաթուան այս [...] կուրդէն ետք գայլուկները [...] դառնալու պատրաստութի[...] տեսնեն: Դուն կանուխէն [...] կապած են գոյքեր եւ անկ[...] Եղջերափողը վերջին անգ[...] հնչէ, բեռները կապած իրենց [...] նակին կը սկսին իրենց «Յա[...] բով»ի յուզիչ երգերուն, Անն[...] գին եւ գայլուկներուն սիրելի [...] հարարուհին, հայ ծնողներու [...] տուցանելու համար պարտէ[...] ծաղիկներ ժողված եւ [...] կազմել տուած է. «au Bierville au revoir»*ի* եւ անուշ երգը կը հոսի հայ[...] ներու բերաններէն:

Կամաւորներու խմբակը [...]

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

«ԱԶԳԱԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆ»

Ընկեր «ազգաբնակչութիւնն» ալ եկաւ զուրսէն։ Վզին թուղթի փողկապ, ձեռքը գաւազան։ Մտաւ բոլոր դասախօսական ժողովներէն ներս, հրապարակային բանախօսութիւններու մէջ եւ ի վերջոյ թերթերուն ու գիրքերուն էջը։ Քիչ մըն ալ, եւ աչա տեղ պիտի չինէ հայերէն բառարանին մէջ։

Ո՛չ, կը մերժենք ճանչնալ այս ընկեր «ազգաբնակչութիւնը»։ կը մերժենք, որովհետեւ հայ չէ։ Ջնջուտ է թերթէ։

Ի՞նչ կը նշանակէ «ազգաբնակչութիւն»։ Ո՞ր լեզուէն թարգմանուած է։

Մենք, որ կը սիրենք պարզութիւնը, յստակութիւնը, գեղեցկութիւնը, ճշտութիւնը, մենք որ, կը յարգենք բառերու ներդաշնակութիւնը, բարդութեանց վայելչութիւնը, իմաստներու կենդանութիւնը, մենք կը մերժենք «ազգաբնակչութիւնը» մտցնել հայկազեան լեզուին մէջ։

Որովհետեւ ազգ եւ բնակիչ բառերը չեն կրնար բարդութիւն կազմել, այլ մանաւանդ այդ բառերը միանալով՝ չեն կրնար վերացական գոյական մը չինել։ Սխալ է, նոյն իսկ բնակչութիւնը, թէեւ կարելի է երբեմն գործածել, բայց իր տեղը։

Ազգաբնակչութիւն բառը կը գործածեն ժողովուրդ բառին տեղ։ Օրինակի համար՝ «Երեւանի ազգաբնակչութիւնը...» կ'ըսեն, բայց մի՞թէ գեղեցիկ չէ ըսել «Երեւանի ժողովուրդը»։ Պոլսոյ մէջ ալ կը գործածեն «բնակչութիւն»։ Օրինակի համար՝ «Փարիզի բնակչութեան թիւն է...»։ Բայց աւելի գեղեցիկ չէ՞ ըսել «Փարիզի բնակիչներուն թիւն է...»։

Ուրեմն, դուրս նետեցէք Հայոց բառարանէն այս «ցուցանք» բառը, — ազգաբնակչութիւն։

ԱՍՈՂԻԿ

ունենալով Marc Sagnierի տեղինը եւ օրհորդը, կ'ուղեկցի հայ գայլուկներուն՝ մինչեւ կայարան։

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ընտանիքի հայր մը, Արտաշէս Շտիկեան, խմբագրատուն գալով գանգատեցաւ թէ իր զաւակը, Վարուժան, ծանր արկած մը անցուցած է բանակումին մէջ, իբրեւ հետեւանք անհոգութեան։

Ահա իր պատմութիւնը.—

Նախանցեալ շաբաթ օր, մինչ մանուկները բլուրի մը կուշտը կը փորէին, թիւնէլ բանալու համար, փլուզում մը տեղի կ'ունենայ։

երկու մանուկներ կը վիրաւորուին, իսկ իր փոքրիկը, ինը տարու, Վարուժանը կը մնայ քարի մը տակ։ վիրաւոր վիճակի մէջ, զայն կը տանին մօտակայ դարմանատուն մը, ուրկէ, երկու օր յետոյ միայն, ծնողքին պահանջին վրայ կը փոխադրուի Փարիզ, հիւանդանոց մը։

Տղեկին սրունքը կոտրած է եւ գործողութեան ենթարկուելէ վերջ, բժիշկը յոյս կը յայտնէ թէ պիտի կրնայ առողջանալ 3 4 ամիսէն։

Գիտենք որ մարզական կեանքի մէջ անխուսափելի են արկածները։ մեր երկու ընկերներու զաւակներն ալ վիրաւորուած են։

Վարիչներուն վրայ պարտականութիւն կ'իյնայ քիչ մը աւելի ուշադրութեամբ հսկել այսպիսի պարագաներու մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱՆՈՒԱՆՈՒՄՆԵՐ

Առողջապահական փոխ-գործավար նշանակուեցան Արմենակ Մալխասեան եւ Տիգուշ Բունիաթեան։

ՀԱՅ ՊՐՈԼԵՏ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ

Հայաստանի պրոլետ գրողներու ընկերակցութեան դիւանը որոշեց պրոլետ գրողները կապել երկրին արդիւնաբերական կայաններուն, կանոնաւորապէս վարելու համար բանուորներուն գրական-գեղարուեստական աշխատանքները։

Այսպէս վեց պրոլետ գրողներ Երեւանէն մեկնած են հիւսիսային Կովկասի կամ Անդրկովկասի արդիւնաբերական վայրերը.—

Նայիրի Զարեան՝ Դոնբաս, Գեղամ Սարեան՝ Կուզբաս, Գ. Բես՝ Բագու, Ալազան՝ Ալլահվերդի, Արմ. Թամազեան՝ Ղափան, իրեն կ'ընկերանայ նաեւ Աղնաւուրեան, իսկ Լ. Թարգիւլ՝ Լէնինական։

Երեւան մնացած պրոլետ գրողներն ալ բաժնուած են հետեւեալ աշխատանքի վայրերուն մէջ.—

Ա. Վշտունի՝ պահածոյի գործարան, Ե. Չարենց՝ ծխախոտի գործարան, Ա. Բակունց՝ մեքենայական գործարան, Ե. Զուբար՝ տպարան, Աղաւնի՝ մետաքսի գործարան, Ս. Վահունի՝ բնածխիտի գործարան, Երուանդունի՝ Արարատ գործարան, Ա. Շայբոն՝ ձէթ-օճառի գործարան, Ս. Տարօնցի՝ կարմիր բանակի ճամբայ։

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ ԿԱՐԴԱԼ-ԳՐԵԼ ՍՈՐՎԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հրամանագիր մը, զոր կը ստորագրէ գործավարներու խորհուրդին փոխ-նախագահը Ա. Երզնկեան, կը հրաւիրէ մարդահամար կատարել՝ արձանագրելու համար երախաները եւ չափահասները, որոնք պարտաւոր են գրել-կարդալ սորվիլ։

Որոշուած է արձանագրել բոլոր այն երախաները, որոնց տարիքը կը հասնի մինչեւ 17։ Նոյն ատեն պիտի արձանագրուին չափահասները, իրենց գրել-կարդալու աստիճանին ճշտումով։

Մարդահամարը, որ տեղի կ'ունենայ սեպտեմբեր 1էն մինչեւ 8, պիտի վարէ կրթական գործավարը։

Այս առթիւ, կրթական գործավար Դրաստամատ Սիմոնեան հետեւեալ կոչը հրատարակած է Երեւանի մամուլին մէջ.—

«Կուսակցական եւ խորհրդային վարիչ մարմինների կողմից մեզ յանձնարարուած է առաջիկայ ուսումնական տարւայ սկզբին կատարել 0-17 տարեկանների մարդահամար եւ 18ից աւելի տարիք ունեցողների հաշւառում։ Մարդահամարին ու հաշւառման ենթակայ է Խորհրդային Հայաստանի սահմաններում բնակւող մշտական ամբողջ բնակչութիւնը։ Այս մարդահամարը իր բնոյթով ու նպատակներով առաջինն է մեր երկրում։ Նրա արդիւնքները պէտք է հանդիսանան նաեւ այն հիմնաքարը, որի վրայ պէտք է կառուցուի Խորհրդային Հայաստանի մշակութային շինարարութեան երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը։ Նկատի ունենալով այն խոշոր ու չափազանց կարեւոր նշանակութիւնը, որ հետապնդում է այս մարդահամարը, լուսաւորութեան գործավարութիւնը սրանով յայտարարում է զօրաշարժի ենթարկուած աշխատաւորներին... լինել իրենց աշխատանքի վայրում ոչ ուշ, քան մինչեւ օգոստոսի 25ը, ամէն կերպ աջակցել, որպէսզի ոչ մի երախայ դուրս չմնայ մարդահամարից եւ ոչ մի մեծահասակ հաշւառումից։

Այս առթիւ Կեդր. Հայաստանի Գործադիր Կոմիտէի մէկ որոշումէն կը քաղենք հետեւեալ բացատրական կէտերն ալ.—

1.— Պարտաւորիչ կերպով գրելկարդալ պիտի սորվին 16—50 տարեկան երկու սեռի բանուորները, որոնք կը բնակին Հայաստան,— մինչեւ 1 յունուար 1932։

2.— Երեւանի եւ Լէնինականի երկու սեռի բնակիչները 16—45 տարեկան, որոնք չեն պատկանիր առաջին խումբին,— մինչեւ 1 յունուար 1932։

3.— Բամպակամշակութեան շրջաններու աշխատաւորները, 16—45 տարեկան,— մինչեւ 1 յունուար 1933։

4.— Մնացած բոլոր շրջաններու բնակիչները, երկու սեռէ, 16—40 տարեկան,— մինչեւ 1 յունուար 1933։

5.— Մինչեւ 20 մայիս 1932, գրել-կարդալ պէտք է սորված ըլլան 18 տարին լրացուցած երիտասարդները, որոնք կը մտնեն զինուորական կազմակերպութեան մէջ։

6.— Դատի պիտի ենթարկուին անոնք, որ գրել-կարդալու մասին տրուած այս պարտադիր որոշման չեն հնազանդիր եւ կը խուսափին։

ԾԱՆՈԹ.— Փոքրամասնութիւններուն (թուրք, քիւրտ եւ յոյն) դիւրութեան համար պիտի հրատարակուին մայրենի լեզուով ամսաթերթեր եւ պիտի տրուի մատչելի գրականութիւն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԴԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ճարտարագէտ Խալատեանկով հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ վերջերս «Խորհ. Հայաստան»ի մէկ խմբագրին.—

Հայաստան պիտի ունենայ, համաձայն հնգամեայ ծրագրին, օդային հաղորդակցութեան երկու գիծ,—

1.— Մէկը պիտի անցնի հիւսիսէն հարաւ,

2.— Միւսը արեւմուտքէն արեւելք։

Առաջին օդային գիծը, անցնելով Սարդարաբադի եւ Լէնինականի վրայով, պիտի կապէ Երեւանը Թիֆլիսի հետ, եւ այսպէս պիտի միանայ Թիֆլիս-Բագու-Խարկով-Մոսկուա գլխաւոր օդային գիծին։ Այս գիծը արագ հաղորդակցութիւն մը պիտի ապահովէ Երեւանի եւ Թիֆլիսի միջեւ թէ վարչական-կառավարական եւ թէ մշակութային-տնտեսական կողմէ։

Երկրորդ օդային գիծն է Պաթում-Լէնինական-Երեւան-Նախիջեւան-Բագու։ Այս գիծը, որ պիտի անցնի Անդրկովկասի շարք մը հանրապետութիւններուն վրայէն, պիտի կատարէ Սեւ ծովը Միջերկրականի կապող օդային գլխաւոր գիծի մը դերը։ Ապագային իրարու պիտի կապէ լեռնային շրջաններու կեդրոններն ալ։

Ճամբորդներու, թղթատարի եւ լրագիրներու արագ փոխադրութիւնը մինչեւ ամենահեռաւոր շրջանները, պիտի ապահովէ Հայաստանի եւ միւս հանրապետութիւններուն մշակութային եւ արդիւնաբերական աճումը։

Ապագային պիտի խորհուի օդային հաղորդակցութեան կապ հաստատել նաեւ արտասահմանի հետ։

Երեւան կը հանդիսանայ այն կեդրոնը, ուր կը յանգին կամ իրար կը կտրեն օդային բոլոր գիծերը։ Ուստի անհրաժեշտ է մեծ ուշադրութիւն ցոյց տալ։ Երեւանի օդային կայանըպիտիհիմնուիԵրեւանէն7քիլոմեթր հեռու, հարթ դաշտի մը վրայ։ Կարելի չէ հիմա անմիջապէս աշխատանքի անցնիլ, որովհետեւ այդ վայրը բամպակ ցանուած է։ Այսուհանդերձ պէտք է պատրաստութիւն տեսնել կառուցման համար։

Պէտք է պատրաստել անհրաժեշտ նիւթերը՝ խայծղանով պատելու համար ճամբան, ջուր հասցնելու համար կայանին, պարիսպ շինելու համար կայանին շուրջը, հեռախօսի ու ելեկտրականութեան գիծեր երկարելու համար մինչեւ կայան։ Անհրաժեշտ է նաեւ շինել պէնզինի մթերանոց և պանդոկ։

Կը խորհուի օդային սպասարկութիւն կատարել երեք շարժաեքենայով օժտուած օդանաւերով, որոնք մէկ ժամէն կը կտրեն 180 քիլոմեթր։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՌՈՂՋ ԿԵԱՆՔ, ամսագիր բժշկական եւ առողջապահական։ Թիւ 8, Օգոստ.։ Ձեռքէ կը ծախուի հատը 4 փրանք։ Հասցէ՝ Տօքթ. Բէշիշեան, 126 Rue Legendre, Paris (17e).

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՇԱՍԻ ՄԷՋ

ՇԱՍ.— Մարսէյլ-Փարիզ գիծին վրայ, Ռոնի գետափը, բոլորովին առանձնացած, բլրակի մը վրայ, օդասուն գիւղ մըն է Շասը։

Գաղութը բարեկեցիկ վիճակ ունի, 45—50 տնուորներով։ Քսան տունէ աւելի են Հաճընցիները։ Գործարանատէրը խիրաքանչիւր ընտանիքի տրամադրած է երկու սենեակնոց յարկաբաժին մը, ինչպէս նաեւ բաւականաչափ հող։ Այս բոլորին փոխարէն հայրենակիցները կը վճարեն 20 փրանքի աննշան գումար մը։ Գաղութս ունի Հաճընի Հայր. միութիւն մը 20—25 անդամներով հաստատուած 1927 յունուար 1ին։ Դժբախտաբար նեղ շրջանակի մէջ ըլլալուն, սահմանափակ վիճակ մը ունի։ Կան գիտակից անհատներ որոնք հոգ կը տանին մատաղ սերունդին դաստիարակութեան, դասաւանդելով տուներուն մէջ։ Շատ զգալի է դպրոցի մը պակասը։

Ինչպէս Ֆրանսայի ամէն կողմը, այստեղ ալ մտահոգութիւն կը տիրէ գործադրկութեան պատճառով։ Մեր հայրենակիցներուն 3)4ը մասը ամուսնացած եւ բազմանդամ ընտանիքի տէր են։ Չե՞մ գիտեր ուր պիտի յանգի այս վիճակը։

Ինծի ցոյց տուին Սօֆիա հրատարակուած շաբաթաթերթ մը, որ սուտերով լեցուն թղթակցութիւն մը տպած էր Շասէն, «Ջալլաթ» ստորագրութեամբ։

Խորհուրդ կուտամ այդ մարդուն (Սարգիս Կոփկեան) որ նախ իր տունը կառավարէ եւ յետոյ հրապարակ իջնէ։ Զինքը ճանչցողներ չեն պակսիր։

Փօղոս Այվազեան

ԲԱԼՈՒՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԼԻՈՆ, 23 Օգոստ.— Բալուի Հայր. Միութեան հանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ իրիկուն, Լիոնի 3րդ թաղապետարանի շքեղ սրահին մէջ։

Ներկայ էր հայրենակիցներու մեծկակ թիւ մը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր ժողովուրդը երգեց յոտնկայս։ Նախագահ Պ. Պօղոս Մուրադեան քանի մը խօսքով պարզեց հայրենակցական միութեան ձեռնարկները Բալուցի կարօտեալներու հանդէպ, եւ վերջացուց սիրոյ եւ համերաշխութեան յորդորով մը։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար բաժինը բերած էին Օրդ. Վ. Տօլպաշեան (արտասանութիւն) Տիկ. Մ. Ապաճեան (մեներգ), Պ. Ն. Կարմիրեան (Ա. Ահարոնեանի «Ուխտաւոր») Տիկ. Ս. Սեթեան (արտասանութիւն «Խնայողութիւն»)։ Ապա տեղի ունեցան հայկական պարեր հայկական տաւղով։ Բոլորն ալ յաջող։

Յետոյ բանախօսեց Պ. Կիւրեղ Խրայեան, ներկայացնելով անցեալ դէմքերն ու դէպքերը, աւանդութիւնները ու սովորութիւնները հեթանոսական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը։

Բանախօսութենէն վերջ տեղի ունեցաւ աճուրդ մը որմէ գոյացաւ 225 փրանքի գումար մը։ Յետոյ միութեան անդամներուն կողմէ ներկայացուեցաւ քրքջալիք զաւեշտ մը, «Հնարամիտ Վարձակալ»ը։

Ժողովուրդը ցրուեցաւ հայրենի շունչ մը տանելով իր հետ։

Միսաք Ղազարեան

«ԻՆՉՊԷՍ ԱՊՆԱՆ ՏԵՐԵՒՆԵՐ»

ՊՈԼԷՆ, 22 օգոստոս.— Կ'իյնան մէկը միւսին ետեւէն, ծանօթ ընկերէն մինչեւ անծանօթը։ Գործարանային այս կեանքը դեռ շա՛տ ու շատ զոհեր ունի հնձելիք, քանի՝ աշխատանքի այս պայմանները դեռ չենք կրցած պէտք եղածին պէս ըմբռնել։

Ահա եւ մէկը, ընկ. Խաչիկ Աւետիսեանը, առողջ ու կայտառ երիտասարդ մը, շուրջ 35 տարեկան, որ 8-9 ամիսէ ի վեր կը տառապէր այն հիւանդութենէն՝ որուն անունն իսկ կմախքի մը գանկը կը պատկերացնէ բոլորի աչքին...

Թաղումը տեղի ունեցաւ կէսօրէ վերջ ժամը 5ին։ Ստուար բազմութիւն մը կը հետեւէր իր դագաղին։ Բացի իր ընկերներէն ներկայ էր գրեթէ ամբողջ գաղութը։ Ինչպէս եւ փրանսացի ծանօթներ ու բարեկամներ։

Ծաղկեպսակներ ղրկած էին Հ. Յ. Դ. Վալանսի եւ Պոլէնի մարմինները, իր բանուոր ընկերները Պէրժէր եւ Քասի գործարանը, ինչպէս նաեւ ծանօթներ ու բարեկամներ։

Վալանսէն եկած էր Պսակ քահանան, որ արարողութիւններէն վերջ՝ խօսեցաւ դամբանական մը, վեր հանելով դժբախտ ընկերոջ արժանիքները։

Եւ մտածել որ՝ «երկաթի» պէս կազմերն իսկ կրնան հալիլ գործարանին մէջ թափուած աղի քրտինքին տակ։

Եւ կարելի է ըսել որ ան զոհը եղաւ այդ քրտինքին։

Ինծի չիյնար իր կենսագրութիւնը տալ հոս։ Այդ պարտքը կ'իյնայ անոնց որ մօտէն ճանչցած են իր կեանքն ու անցեալը։

Յարգա՛նք քու յիշատակիդ աղնիւ ընկեր։

Գ.

ԿԱՄԾԱԿԻՆ ԽԱՂԵՐԸ

Թուլուզի մօտակայքը, իր արտին մէջ հողը կը վարէր ֆրանսացի երկրագործ մը, Էտուար Սարօթ, երբ յանկարծ փոթորիկն սկսաւ եւ քիչ յետոյ փայլակները իրարու յաջորդեցին։ Ու երբ կայծակ մը ինկաւ մօտիկը, հողագործը տեսաւ որ բոցերով շրջապատուած է, բայց յանկարծ կայծակ ինկաւ նորէն եւ զինք 10 մեթր հեռու նետեց, գետին ինկած չինկած, դարձեալ գնդակի պէս վեր նետեց զինք եւ երրորդ անգամ ձգեց ծառի մը տակ։ մեծ դժուարութեամբ բժիշկները յաջողեցան ուշքի բերել հողագործը անվնաս։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ստորագրէ՛ մեր երեքի անունն ալ ու ղրկէ։ Իսկ հիմա, ինչ կայ՝ ինչ չկայ՝ կը փոխադրենք Կէլիէկուզան։ Երեկոյեան մութ ատենը կ'այրենք գիւղերը եւ անմիջապէս կը փոխադրուինք Կէլիէկուզան։ Ես ալ գնամ Շատախ, վերջացնեմ այս գիշեր եւ բոլոր ժողովրդով, կէս գիշերին կը հասնեմ ձեզ։

Նամակ մըն ալ գրեցինք Գէորգին, որ Իշխնձորը բոլոր հաւաքէ, վազը գայ Կէլիէկուզան։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ մեզ յանկարծակիի բերել։ Մեր դիրքերու տարածութիւնը շատ է, իսկ մենք քիչ ենք, չենք կրնար պաշտպանուիլ ու շուտով Կէլիէկուզանը մեր ձեռքէն կ'առնեն։

Նոյն րոպէին Պ. Վահանէն նամակ մը առինք։ Լուր կը պահանջէր մեզանից, թէ ի՛նչ դրութեան մէջ ենք։ Հրայրը անմիջապէս պատասխանեց նամակով եւ աւելցուրեց. «Եկուր Գիւղաշէն, ես ու Անդրանիկն ալ հոն կուգանք, կը խորհինք այս հարցի մասին ու կը պատասխանենք»։

Հրայրը որոշեց, որ Սեդրակ, Աւետիս, զինուոր Գրիգոր, Մաթօն եւ քանի մը զինուոր հետերնին ղատարկեն Ալիանցիք եւ վառեն։

Այդտեղի ժողովուրդը կ'ընդիմանայ տղաներուն, նոյնիսկ Վահանին վրայ կը յարձակին ու կ'ըսեն,

— Մենք չենք ուզեր, որ մեր գիւղն այրէք։

Երեկոյեան ժամը 11ն էր։ Հրայրն ըսաւ ինծի.

— Խնդրեմ, դու գնա՛ Տափըկ։ Ես վախենամ որ հոս խաբէ եւ հոն յարձակում ընէ։ Վահանը կանչեր եմ Գիւղաշէն, դուն ալ հոն եկուր, խորհրդակցինք եւ պատասխանենք։

Ես ըսի.

— Խնդրեմ, գիշերը ա՛լ մի վերադարձնէք։ Ես կ'երթամ Տափըկ, դուք խորհրդակցեցէք եւ պատասխանեցէք։

— Դէ՛, լաւ,— ըսաւ,— քու ստորագրութիւնդ ալ կը դնենք եւ այնպէս կը ղրկենք։

Ես վերցուցի մի ձի եւ մի ջորի, գնացի Տափըկ։ Վահանը Ցլուըներէն կուգայ Գիւղաշէն, կը տեսնէ որ, որ ոչ Հրայրը կայ, ոչ Անդրանիկը։

Ես վառեցի Իրիցանք ու Քոփ, անցայ Տափըկ։ Հոն Վահանէն ստացայ տոմսակ մը. «Կ'երեւի խաբեցիք, ես եկայ Գիւղաշէն. ոչ դուն կաս, ոչ Հրայրը»։

Զանցած հինգ րոպէ, տոմսակ մը եւս առի թէ՝ «Կռիւ է, շուտ գաս, ես Գիւղաշէն եւ Շուշնամերկ այրել կուտամ»։

Անմիջապէս Տափըկը վառեցինք, նախօրօք պատրաստած էինք նաւթ եւայլն, եւ շտապեցինք Շուշնամերկ։

* * *

Հրացաններու ձայնը բարձրացած էր դէպի սարը, Կէլիէկուզանի դիմաց։ Կուսակալը իրեն հետ գտնուած զօրքերով ու Քիւրտերով, վարդապետներն ու Քաղաքական ժողովը հետերնին առաւօտ, լուսաբացին, կը հասնի Շէնըքի կողքը։ Շէնըքը այրած ըլլալու համար կը գրի եւ ստորագրել կուտայ։ Լոյսը բացուելուն՝ զօրքը կը բաժանէ 6 տեղով, թնդանօթով կը սկսի ռմբակոծել Սէմալն ու Ալիանցիքը։

Երբ ժողովուրդը դուրս կը քաշուի, կը սկսի ժողովրդի առաջ ռմբակոծել, որպէսզի առաջ չկրնայ երթալ։

Զօրքն ալ ժողովուրդի ետեւից կուգայ։ Ուլն ու գառը, ոչխարն ու կովը, մեծ քանակութեամբ, մնացին, որովհետեւ մարդիկ զբաղուած էին իրենց օրօրոցներով, կնոջմով, քոյրերով, որ մի կերպ դրանց Կէլիէկուզան հասցնէին։

Հէնց էդ պատճառով մեր տղայոց քով շատ քիչ կռուողներ մնացին։

Երբ թնդանօթներու ձայնը կուգայ, Հրայրը, ինչպէս ժողովուրդն ու մեր զինուորները ինծի կը պատմէին, քիչ մը կը տատանուի եւ հրացան ճակտին՝ կը սկսի մտածել։

Երբ ես հասայ Շուշնամերկ, հոտս կար 30 կանոնաւոր հրացան եւ 30-40 չախմախլը։ Հոտս շատ հրացան կ'ըլլար, բայց մարդիկ զբաղուած էին ուրիշ բանով։ Շատախի 6 գիւղերու ոչխարը կ'ըլլար մօտ 12-13,000, մօտ 1200 տաւար, եզ եւայլն։ Ոչխարներուց շատերը ծնած էին։ Իրենք ալ ունէին կին, երեխայ, եւայլն։ Ահա այդ բանով էին զբաղուած, այն մարդիկ, որոնք մեզ հետ պիտի կռուէին։

Ես ուզեցի Շուշնամերկէն անցնել Անթապու հովտով Դաշտօք եւ առնել զօրքի յետեւը։ Բայց Պ. Վահանն ու հոդ գտնուած Շատախի ժողովուրդը խորհուրդ չտուին։ Այդ բոլորը շատ արագութեամբ կը կատարուէր։

Բարձրացայ Մճէլնայ աղբրի գագաթը։ Դիրքերից իրարու պոռալով՝ ինծի հասկացուցին, թէ զօրքի առաջը իջեր է Կէլիէկուզանի Չրի եզերքը։ Գիւղը առնելուն մնացել է 400 քայլ։ Երբ իմ հող բարձրանալս կը տեսնեն, Մուրատ ու Ֆարհատը քանի մը զինուոր կ'առնեն ու կ'երթան զօրքի դիմաց, Չրի եզերքը։

Մինչեւ զօրքի Չրի եզերքը հասնելը, Կէլիէկուզանը արդէն դատարկուեր էր, ոչ մարդ, ոչ կին, ոչ կռուող էր մնացեր։ Մնացեր էին միայն Մուրատ, Ֆարհատ, Իսօ, Աւետիս, Համօ եւ 15 զինուոր։ Քանի մը զինուոր անցեր էին Չրի միւս եզերքը։

Մի տաս-տասնհինգ Սասունցի կին, իմ գտնուած դիրքերուց հաւար կը տանեն Կէլիէկուզան, թէ Անդրանիկը 150 հոգով զօրքի յետեւը առաւ, կը ջարդէ զօրքը։ Ես այդ ատեն հասած էի զօրքի կողքը։

Զօրքի մի մասը կը գտնուէր Բերրեկու հովտի գլուխը։ Մճէլնայ աղբիւրից մինչեւ իմ գտնուած տեղը մի ժամուան ճանապարհ է։

(Շար.)

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք).— Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին, 63 Rue de la République,

կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՊՕՄՈՆ—ՍԷՆ ԺՒԼԻԷՆ.— Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, Ընկ. Վարոյեանի բնակարանը։

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԼԱ ՍԻՈԹԱ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Այս դասախօսական ժողովներուն կը հրաւիրուին համակիրները։

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Շապին Գարահիսարի եւ շրջ. Ռազմիկ Հայր. միութեան կողմէ Օգոստ. 30, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին: Մուտք գերեզմանատան Gambettaի դուռէն, 96 division.

կը խօսին քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները:

կը հրաւիրուին հայրենակիցներ:

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: կը խօսին ընկ'րներ *Մեսրոպ Գույումճեան եւ Վազգէն Շուշանեան։*

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԼԻՈՆԻ Իզմիրցիներու Բրաբօգնութեան միութեան Ա. Եռամսեայ ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Salle de Bibliothèque*ի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 241 Rue J. J. Rousseau. *բոլոր ընկեր-ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։*

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի ժողովուրդային Գրադարանը, վարձքով կուտայ վիպական, ազգագրական, եւ ամէն տեսակ գիրքեր։ Ակումբը կը տրամադրուի նաեւ զանազան միութեանց ժողովներուն։ Դիմել Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 7—8.30, 206 Rue Duguesclin, Lyon.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թարաթ, Պէյ.— 35։

Անիէո, Ճեր.— 20։

Պուրթէզոն, Պ. Զ.— 38։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Մաղիկ: Իզմիրի դէպքէն առաջ կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը: Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»: իմացնել H. Ghougassian, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, Maroc).

— կը փնտռուի Ակնցի Մինաս Սէմէրճեան, հօր անունը՝ Առաքել. մօր անունը՝ Ցիրուհի: ընդհ. պատերազմին կը գտնուէր պուլկար բանակին մէջ, ուր հետքը կորսուած է, իմացնել իր քրոջը Մարիամ Գըլլըբեանի, 4 Rue Jouye-Rouve Paris (2)։ գտնողին 200 ֆր. նուէր։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւանդ. եւ վարախի։ Ամէն օր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12։*

EMPIRE Միւզիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

8, RUE CHATEAUDUN

MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱԿԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

MÈTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varicesի (վարիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով:

ցիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-49

(կառ. տիւ Նոռի եւ կառ. տը լ'էսդի մէջտեղը)

ETUDE DE Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷԿՃԵԱՆ)

(11e année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Conseil juridique à la Défense Automobile et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire

18, Rue Dauphine, Parie (6e) Tél. Danton 73 97

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ. կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին—ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6—7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ։

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական հանգամանքները, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին.

ՀԱՅԵ՛Ր, ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՁԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆՑԸՆԵԼ, ԳՆԵՑԷՔ

ODEON — «La Voix de son Maître» — SEVA PARIS

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՓԼԱՔՆԵՐԸ ԱՄԵՆԱԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

L. NICHANIAN

56 Rue Piat, Paris (20) մէթրօ Պէլվիլ

Ամառուան եղանակին ֆօնօները կը ծախուին ամենազեղջեալ գիներով

ԵԹԷ ամսավճարով հող գնած էք եւ կ'ուզէք ամսավճարով տուն շինել, կը ստանձնենք շինութիւնը հետեւեալ պայմաններով: Տան ներսի մասը՝ փլաթր, իսկ դուրսի կողմը՝ ֆիպրօսիման, որ քարաշէն տան տոկունութիւն ունի եւ արտօնուած է քաղաքապետութենէն։

Մէկ սենեակ 3×4 մ. 4995 ֆրանք, 2 սենեակ 2×3 եւ 3×3 մ. 6395 ֆր., 3 սենեակ 3×3 մ. 9900 ֆր։։

Ունինք նաեւ ծախու փոքր եւ մեծ հողաբաժիններ Փարիզի արուարձաններուն մէջ, կայարանի մօտ, ամսական 150 ֆր. ամսավճար։ Մանրամասնութիւններու համար գրել՝ H. Hampartzoumian, Maison Maurice, 40 Bld. Bonne Nouvelle, Paris (10).

Թաթալոգները կը ղրկուին ձրի։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

Ատամները մաքրելու համար խիւս, փոշի եւ հեղուկ

ESKA

Պատրաստուած Ռուսիոյ կայսեր Նախկին ատամնաբոյժ S. S. KOSTRITZKYի դեղագրին համաձայն

Կը ծախուի միմիայն դեղարաններու մէջ։ Դիմել՝ Laboratoire Eska, R. Hobschette, Dr. en Pharmacie, 76 Rne Orfila. Paris (20).

ՀԱՅԵՐ

ԱՅԼԵՒՍ ՎԱՐՁՔ ՄԻ ՎՃԱՐԷՔ

Անմիջապէս տէր եղէք գեղեցիկ հողաբաժնի մը, ՍԷՎՐԱՆի կայարանէն 300 մէթր հեռու, փարիզէն (կար տիւ Նորէն) 13 քիլոմեթր, 20 վայրկեանի ճանապարհ, օրական 150 շոգեկառք։

Լայն ծառուղիներու վրայ, ամէն դիւրութիւններով օժտուած հողաբաժիններ՝ անմիջապէս շինութեանց ձեռնարկելու համար։

Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Օդասուն շրջան: Սէվրան քաղաքի ընդարձակումով ապագայի համար շահաւոր գործ։

փոխարժէքը՝ վճարելի 6 տարուան մէջ փոքր մասնավճարներով։ Հայ ընտանիքներու համար մասնաւոր կարգադրութիւններ։

Մանրամասնութիւնները ձրի ստանալու համար, գրել՝

Mr ANDRÉ ISAMBERT, 98 Rus Boileau, Paris (16)

կամ դիմել՝ Հինգշաբթի, Շաբաթ օրերը կէսօրէ վերջ կիրակի ամբողջ օրը «AUX TRÉFLES», Ave. de Livry à Sevran (կայարանէն 300 մէթր հեռու)։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու պատուոյ մէտայլ ֆրանս. առողջապահ. Նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), *գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում* (radiothérapie profonde), *նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։*

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի *գործողութիւն։ Հակաջղաձգային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։*

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննական, թելադրական եւ ֆրէօյտեան մէթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քիթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներական հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի *պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։*

Դարմանատան ատամնաբոյժը կ'ընդունի վերոյիշեալ ժամերուն։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն։

Հասցէ՝ 126 Rue Legendre (17) Tél. Marcadet 07—42

Métro: La Fourche եւ Brochant, Autobus H. R. Rbis, Tramway 39, 40, 42, 5:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

Նուրի պէյ ըսաւ.

— Հիմա կարգը պէյերուն եկաւ։ Քեզ պէյերուն ալ ծանօթացնեմ։

— Ո՞ր պէյերուն։

— Սուլթանին սենեկապետներուն։

— Ուրիշ օր մը կը ծանօթանանք ատոնց հետ, հիմա կը խնդրեմ որ թոյլ տաք մեկնիմ։

Եւ դուրս նետեցի ինքզինքս։

56.— ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԱՍԻՆ

1293 տարուան ռուսեւթուրք պատերազմը սկսաւ թրքական բանակներուն յաղթական արշաւով։ Սակայն երբ Պալատը ուղղակի միջամտեց զինուորական գործողութիւններուն, հրամանատարներուն մրցակցութիւնը պատճառ դարձաւ որ յաղթանակին փառքը խլէ Ռուսիան։ Արդէն ռուսական բանակը անցեր էր Պալքանները։ Դրաւեալ Պուլկարիոյ Իսլամները, թողլով իրենց երդիքն ու հողերը, կը գաղթէին դէպի Պոլիս։ Ամէն գիշեր Ռումելիի շոգեկառքով Պոլիս կը հասնէին գաղթականները կատարելապէս թշուառ, հազար հազարներով։ Զանոնք կը զետեղէին խաներու, պարապ տուներու եւ մզկիթներուն մէջ։ Գաղթը չէր վերջանար սակայն։ Միւս կողմէ տուն ու մզկիթ չմնաց, տեղաւորելու համար զանոնք։ Այնպէս որ գաղթականները մնացին Սիրքէճիի նաւամատոյցին մօտ, աւերակներուն մէջ կամ հրապարակներուն վրայ։ Անհրաժեշտ էր լուրջ եւ արագ միջոցներ գտնել, տեղաւորելու համար այս ամէնքը։ Սայիտ փաշայի նախագահութեան տակ կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, որուն կը մասնակցէին նախարարներ եւ աւագանին։ Զիս ալ քարտուղար նշանակեցին։ Անշուշտ Նուրի պէյին յանձնարարականով։

Այս բարձր յանձնախումբը կը շարունակէր ժողով գումարել հրապարակին վրայ, վրանի մը տակ, Երկաթի մատենադարանին առջեւը։ Օրը օրին որոշումներ կուտայինք եւ միջոցներ ձեռք կ'առնէինք, գաղթականները տեղաւորելու համար մօտակայ գաւառներուն մէջ։

57.—ՍԱՅԻՏ ՓԱՇԱՅԻ ՀԵՏ

Օր մը յանձնախումբը որոշեց աղերսագիր մը խմբագրել, ապահովելու համար Ռումելիի գաղթական ժողովուրդին հանգստութիւնն ու փրկութիւնը։ Ձեռագիր օրինակ մը պատրաստեցի եւ Սայիտ փաշային յանձնեցի։ Տեսայ որ ձեռագրիս եղերքը երկու վայրկեանի մէջ մատերով գրածէս աւելի երկար յաւելումներ էր ըրեր, կարգ մը սրբագրութիւններ կատարելով բուն որոշումը ճշդեր էր։ Հիանալի բան էր իր լեզուին յստակութեան հետ հաստատամտութիւնը, ինչպէս նաեւ արագ խմբագրելու կարողութիւնը, որ արտակարգ էր։ Այն յոգնախուռն գաղթականները, որոնք խճողուած էին իրենց յատկացուած տուներուն մէջ, կը սպառնային Պոլսոյ հանրային առողջութեան։ Ընդամէնը աւելի քան 100,000 հոգի էին անոնք, որոնք եթէ կարճ ժամանակի մը մէջ տեղաւորուեցան, ատիկա կը պարտին Սայիտ փաշային։

Երբ յանձնախումբը ժողով գումարէր, գրեթէ միշտ Սուլթանը ունկնդրութեան կը կանչէր Սայիտ փաշան, որ անպայման 10 վայրկեանէն կը վերադառնար։ Փաշան իմ մասիս շատ համակրալից վերաբերում մը ցոյց կուտար եւ քաղաքավար կը վարուէր։ Անկէ համարձակութիւն առնելով, իրեն յայտնեցի թէ ձանձրացեր էի իբրեւ գրական գործիք ծառայելէ օրաթերթերու տէրերուն ձեռքը, ուստի կ'ուզէի ինքնագլուխ թերթ մը լոյս ընծայել, եթէ խորհուրդ տար եւ արտօնութիւն ստանալու մասին իր միջնորդութիւնը բերէր։ Տարիքս փոքր էր, ըստ մամուլի օրէնքին։ Բայց ա[...] հազար տեսակ դժուարութիւն ցոյց կուտային անոնց որ թերթի հրատա[...] կութեան համար խնդրագիր կը ներկայացնէին, եւ այս՝ հակառակ սա[...] նադրական սկզբունքներու։

Այս պատճառով անկարելի էր բան մը յուսալ, եթէ ուզէի օրին[...] ձեւով խնդրագիր մը ներկայացնել Բարձր Դրան։

Օր մը, երբ փաշան ունկնդրութեան կ'երթար, դուրս ելայ վրանէն[...] պատրաստած աղերսագիրս յանձնեցի իրեն։ Խնդրեցի որ ուժ տայ արտօ[...] թեան։ Զօրաւոր խոստումներ առի եւ բաժնուեցայ։ Եւ սակայն փաշան[...] վերադարձաւ Սուլթանին քովէն, բան մը չըսաւ ինծի։ Արդեօք աղերսա[...] տալու վարանեցա՞ւ, թէ յանձնեց բայց մերժուեցաւ։

58.— «ԳԱՂԹԻ ԱՂԷՏԸ»

Պատերազմը վերջացած էր։ Թուրք գերիներուն մեծ մասը վերա[...] ձած էր Ռուսիայէն։ Կազի Օսման փաշան եւ Փլեվնայի բանակին [...] յակոյտը Պոլիս հասած էին։ Գիշեր ցերեկ կը մտածէի այն ազդեցու[...] մասին, զոր այս պարտութիւնը պիտի գործէր երկրին ապագային վրայ։ [...] փաղանց կը վշտակրէի։ Ներսէս արիւն կուլայի, տեսնելով այս [...] անտուն գաղթականներուն թշուառութիւնն ու չարչարանքները։

Ուզելով այդ թշուառներուն փոքրիկ ծառայութիւն մը մատուցանել[...] նոյն ատեն ցոյց տալ պարտութեան ազդակներն ու պատճառները[...] թատերգութիւն մը գրեցի, «Ֆէլաքէթը Հիճրէթ» (Գաղթի Աղէտը) [...] գիրով։ Յանձնախումբ մըն ալ կազմեցի, հովանաւորութեամբ Կազի փաշայի, եւ ներկայացման հասոյթը որոշեցի յատկացնել գաղթականներ[...]

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
28
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

28 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1658

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԱՐՇԵԼԻ Է, ՊԱՐՈՆՆԵՐ

Մէկ շաբաթէ ի վեր Փարիզ կը գտնուի քաղաքացի Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, Նախագահ՝ Հայաստանի գործավարներու խորհուրդին։ Բաղքենի, ընթացիկ բացատութեամբ՝ վարչապետ կամ Նախարարապետ։

Եկած օրն իսկ, Հայաստանի Ներկայացուցիչը պարտք սեպեց յայտարարութիւններ ընել Փարիզի երեւանեան կոչնակին եւ ռամկավար պաշտօնաթերթին։ Յայտարարութիւններ, որոնք տեղեկութիւններ կուտան ծրագրուած Ներգաղթի մասին։

Համաձայն այդ յայտարարութիւններուն, Երեւան պիտի կրնայ անմիջապէս ընդունիլ վեց հազար հոգի, որոնց համար բնակարան պատրաստած են եղեր, «իսկ երկու ամիսէն տեղ պատրաստած կ'ըլլանք չորս հազարի համար եւս»։

Իւրաքանչիւր ընտանիք հինգ հոգի հաշուելով, տասը հազար հոգի պիտի ընդունին։ Իւրաքանչիւր ընտանիքի տեղաւորման ծախքը հազար րուբլիէն՝ Նախատեսած են երկու միլիոն րուբլի (մէկ միլիոն տոլար)։ Իսկ փոխադրութեան ծախքը պիտի հոգան արտասահմանի կազմակերպութիւնները,— Բարեգործական, Հայր. Միութիւններ եւն.։

Այս հաւաստիքները արդէն Թոցուցած են Երեւանի վարձու մունետիկներուն խելքը։ Եւ չտես, գարշելի «ղալմաղալ» մը բռներ է հրապարակը։

Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան ինքն է որ տուն կուտայ այդ ժխորին, ինչպէս Երեւանի, նոյնպէս եւ Փարիզի մէջ։ Հայաստանի «վարչապետը» ինքն իրեն Թոյլ կուտայ քաղաքականութիւն խաղալ գործի մը մէջ, որ ամէն բանէ առաջ լրջութիւն կը պահանջէ։

Երբ տակաւին Երեւան էր, պարտականութիւն սեպեց յայտարարել «Խորհրդային Հայաստան»ի խմբագրին.

— «Միջազգային բանուորութեան հայրենիքին մէջ տեղ չեն կրնար ունենալ Հայաստանի աշխատաւորութեան ու միջազգային բանուորական բանակի Թշնամիները, արիւնռուշտ իմպերիալիստներու վարձկան՝ դաշնակցական Թափթփուքները»։

Հազիւ Փարիզ հասած, եւ առանց ճանչնալու միջավայրը, նորէն կը յիշեցնէ.

— «Մենք կ'ըսենք որոշակի, Թէ ներս պիտի առնենք աշխատաւորներ, բանուորներ, գիւղացիներ եւ որակեալ, մասնագէտ տարրեր. ուրեմն այդ տարրերուն կը մնայ *նախօրօք* խզել իրենց կապերը խորհրդային Հայաստանի ոխերիմ Թշնամի դաշնակցական կուսակցութեան հետ։»

Այսքանը արդէն բաւական է, որ լարուած ճախարակներու պէս ոստոստեն, ճռնչեն Երեւանի գոյնզգոյն բարեկամներն ու գործակալները, եւ իրենց կարգին քաղաքականութիւն խաղան։

Քաղաքականութիւն՝ տարագիր բազմութիւններու գլխուն։ Անարգ խեղկատակութիւն մը՝ ի հաշիւ անճար աշխատաւորներու որոնք ուրիշ բան չեն ուզեր, եթէ ոչ հայրենիք, որոնք ուրիշ կարօտ չունին, բայց եթէ կարօտը հողին եւ արդար վաստակին։

Խոստովանեցէ՛ք, պարոններ, որ գարշելի է այս պատկերը։ Աւելի քան գարշելի, Պ. Տէր Գաբրիէլեան։

Ներգաղթի «Ուքա՞զ» էք ստացեր Մոսկուայէն։ Բարի։ Աշխատեցէք իրականացնել։

Աշխատեցէք տանիլ ոչ թէ տասը հազար, այլ հարիւր հազար։

Արժեցուցէք ձեր վարկն ու խելքը՝ ընդարձակելու, զօրացնելու համար հայրենիքը, կարելի եղածին չափ շատ աշխատաւորներ փրկելով օտարութենէ, անստուգութենէ, Թշուառութենէ։

Այստե՛ղ է որ երեւան պիտի գայ ձեր արժանիքը։ Մնացեալը՝ ճամարտակութիւն է եւ խուժանավարութիւն։ Քամի, որ կուգայ ու կ'անցնի։

Պ. Տէր Գաբրիէլեանի յայտարարութիւններէն կ'երեւայ որ ահագին պարտականութիւններ կ'իյնան արտասահմանի մարմիններու վրայ, գաղթականներու փոխադրութեան համար։

—«... Բայց միայն շոգենաւը բաւական չէ. կան անոնց պարենաւորումը ճամբու ընթացքին եւայլն։ Ասկէ զատ պէտք չէ կարծել նաեւ, որ գաղթականները Պաթում հասնելէ ետք այլեւս ամէն ինչ կը վերջանայ։ Հայաստանի կառավարութեան յանձնելով այդ գաղթականները, պէտք չէ վերջացած նկատել արտասահմանեան կազմակերպութեանց պարտքը, անոնք պէտք է օժանդակեն Հայաստանի կառավարութեան, անոր գործը դիւրացնելու համար»։

Կառավարութիւն մը որ այս մտահոգութիւններն ունի եւ այս ակնկալութիւնները՝ արտասահմանէն, չի կրնար գոհացում գտնել խուժանավարութեամբ։

Ժամանակ է, վերջապէս, որ եկող-գացող «կոմիսար»ները բան մը սորվին։ Բա՛ն մը մոռնան իրենց գիտցածէն, որ ոչ իմաստութեան «ալֆա»ն ու «օմեղա»ն է, ոչ ալ անպատճառ բարիք՝ հայ աշխատաւորութեան համար։

Ներգաղթի դիւրացումը կը պահանջէ հաւաքական, գործօն, ծաւալուն աշխատանք եւ վստահութիւն։

Ներգաղթը չի կրնար դառնալ մենաշնորհ, առտուն կանուխ արթնցողին ձեռքը։ Կամ նիւթ՝ շուկայիկ սակարկութեանց։

Եւ ո՛րեւէ իշխանութիւն, ինչքան ալ յաւակնութիւններ ունենայ, չի կրնար անվերջ պառակտում ստեղծել զանգուածներու միջեւ, առանց վնասելու հայրենիքին։

Քիչ կը աւելի լրջութիւն եւ պարկեշտութիւն, երբ անճար եւ անհամբեր բազմութիւններու ճակատագիրն է մէջտեղ դրուած, «հարուածային կարգով»։ Շ.

ՍԵՐՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԴԱՇՆԱԿՑԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԻՋԵՒ...

«ԹԱՅՄԶ»Ի ՀՐԱՇԱԶԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ

Լոնտոնի «Թայմզ»ը երկար Թղթակցութիւն մը հրատարակած էր երէկ (27 օգոստոս), իր Թուրքիոյ Թղթակցէն։ Խորագիրը՝ «ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ— ԵՐԿԻՒՂ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵՆԷ»։

Տեղի անձկութեան պատճառով, այսօր կուտանք ամէնէն հետաքրքրական մասը, մնացեալը վերապահելով վաղուան.—

Կովկասի վերջին դէպքերը մեծ անձկութիւն կը պատճառեն Էնկիւրիի մէջ։ Զանգեզուրի շրջանին մէջ խոշոր տարածութիւններ բաժնուած են հայ գաղթականներու, եւ հայկական առանձին վարչական շրջան մը ստեղծուած է Ղարաբաղի գաւառին մէջ, որ նմանապէս մաս կը կազմէր Ազրբէյջանի։ Պատճառը Թերեւս այն է որ խորհրդային իշխանութիւնը աւելի վստահութիւն ունի հայ գիւղացիներու քան Ազրբէյջանի Թուրքերուն վրայ. որոնք սաստկապէս Թշնամի են համայնավարութեան։

Միւս կողմէ, կ'ըսուի Թէ Դաշնակ Կոմիտէն, որ հզօր է Հայկական Հանրապետութեան մէջ, սերտ եւ սիրալիր յարաբերութիւններ կը պահպանէ խորհրդային կառավարութեան հետ, եւ Հայերուն հանդէպ ցոյց տրուած շնորհը կրնայ արդիւնք ըլլալ այս գործակցութեան։ Ինչ որ ալ ըլլայ պատճառը, Թուրքիա երկիւղով կը դիտէ ո'րեւէ շարժում որ կը ձգտի զօրացնել հայկական ազդեցութիւնը իր սահմաններուն վրայ։

Ունենալով Հայեր՝ Թրքական սահմանագլուխի Կովկասեան եւ Սուրիական ափերուն վրայ եւ դժգոհ Քիւրտեր՝ սահմանին Թրքական կողմը, Թուրքիա իրաւունք ունի մտատանջուելու արեւելեան նահանգներու ապագայի մասին։ Եւ զգուշական միջոցներ կ'առնուին։ Լայն իրաւասութիւններով մարզպանը նշանակուեցաւ արեւելեան շրջանին մէջ եւ բարենորոգումներու ընդարձակ ծրագիր մը պատրաստուեցաւ 4 տարի առաջ։ Այժմ կը ծանուցուի Թէ, արեւելեան նահանգներու Թուրք բնակչութիւնը պիտի զօրացուի 100,000 Թուրք գիւղացիներ փոխադրելով Պուլկարիայէն եւ Եուկոսլավիայէն։

ՓԱԽՈՒՍՏ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐԱԽՏԷՆ

Ֆրանսական ընդհ. ապահովութեան գործակալները Տէօնքերքի մէջ կը զբաղին Ռուսիայէն փախած լուսով մը, որ Տէօնքերք հասած է նաւու մը մէջ պահուըտելով։ Փախստականը անցած է Ալճերիայէն, իտալիայէն, գերմանիայէն եւ պելճիքայէն։

Այս անձը որ կը կոչուի Պարգեւիչ, հեղինակած է քանի մը գրքոյկներ, *Տասներեք տարի խորհուրդներու ձեռքին տակ»* եւ «Ներկայիս ի՞նչպէս կ'ապրին խորհ. Ռուսիոյ, անոր բանտերուն եւ Թիարաններուն մէջ»։

⁂ Հինգած մակոյկով մը վեց հոգի Ռուսիայէն փախած եւ Վառնա եկած են ուժասպառ վիճակի մէջ։ Փախստականները երեք այր, կին մը եւ երկու տղաք են, որոնք տասը օր առաջ ռուսական եզերքներէն մեկնած են քանի մը օրուան պաշարով ու ահաւոր նեղութիւններ կրած են ծովուն վրայ, անօթի ու ծարաւ։

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն Թէ ժանտատենդը դարձեալ երեւան ելած է այնտեղ։ Առողջապահական վարչութիւնը հիմնական միջոցներ ձեռք առած է։ Այս առԹիւ բոլոր տուներուն կոյուղիները կը ջացուին եւ մէջը հականեխական բաղադրութիւններ կը լեցուին։

Առ այժմ հիւանդութեան դէպքեր չեն արձանագրուիր։

ՉԷԶՈՔՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐ ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԵՏ

Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքման բանակցութիւնները կը կատարուին գաղտնօրէն։ Թէեւ հաղորդուեցաւ Թէ լեհ կառավարութիւնը Մոսկուայի իր դեսպանին միջոցով դաշնագրի նախագիծ մը ներկայացուցած է Մոսկուա, սակայն դեռ պաշտօնական ո՛չ մէկ զեկոյց հաղորդուեցաւ այս մասին։

Միւս կողմէ, Մոսկուայի գերման դեսպանը վերադարձած է Պերլին, զեկոյց տալու ֆրանքեւռուս բանակցութեանց եւ լեհական նախագծի հետեւեանքով ստեղծուած կացութեան մասին։ Իսկ Ռուսիոյ արտաքին գործավարը Լիտվինոֆ որ պիտի երթայ Ժընեւ, կանգ պիտի առնէ Պերլին, տեսակցութիւն մը ունենալու համար Քուրցիուսի հետ։

Ռումէն կառավարութիւնը որ տեղեակ է կատարուող բանակցութիւններուն, ուշի ուշով կը հետեւի անցուդարձերուն։

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԻՆ

Սիմլայի մէջ, Հնդկաստանի փոխարքային հետ տեսակցելէ վերջ, Կանտի յայտարարեց Թէ շաբաԹ օր կը մեկնի Լոնտոն, մասնակցելու Կլոր Սեղանի խորհրդակցութեան։ Տեսակցութենէն անմիջապէս վերջ, Կանտի վերադարձաւ Պոմպէյ։ Փոխարքային եւ Կանտիի տեսակցութիւնը գոհացուցիչ արդիւնք տուած է։ Այս մասին զեկոյց մը պիտի հրատարակուի։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երուսաղէմէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, արաբական գործադիր կոմիտէն հրատարակեց զեկոյց մը, որով երեւան կը հանէ կառավարութեան գործադրած «տրակոնական» միջոցները՝ անդորրութիւնը պահպանելու համար Նապլուսի մէջ, ուր անցեալ կիրակի ոստիկանութիւնը զէնք էր գործածեր, ցուցարարները ցրուելու համար եւ վիրաւորեր երեք Արաբներ։ Արաբական գործադիրը կը յայտնէ Թէ նման խիստ միջոցներ չպիտի արգիլեն Արաբները որ պաշտպանեն իրենց կեանքը։

Անդրյորդանանեան Արաբներու պատուիրակութիւն մը, ներկայիս կը շրջագայի Պաղեստինի զանազան քաղաքները։

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ ԿԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆԻՆ

Հռոմի մէջ զրոյց կը շրջի Թէ իտալական կառավարութեան եւ Վատիկանի միջեւ համաձայնութիւն է գոյացած, կաթոլիկ հաստատութեանց շուրջ ծագած հարցերուն մասին։

Ըստ այս համաձայնութեան, երիտասարդ կաթոլիկ հաստատութիւններն ու անոնց հովանաւոր մարմինները պիտի դառնան Թեմական կազմակերպութիւններ եւ Իտալիա պիտի ընդունի Թէ եպիսկոպոսներն իրաւունք ունին նշանակելու այն կղերականները, որոնք պիտի զբաղին ֆաշիստական երիտասարդ կազմակերպութեանց կրօնական դաստիարակութեան հսկողութեամբ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԳՈՐԾԻ ՁԵՌՆԱՐԿԵՑ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՆՀԱՇՏ ՊԱՅՔԱՐԸ ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԴԷՄ

Իշխանութեան փոխանցումը արդէն կատարուած ըլլալով, Անգլիոյ նոր կառավարութիւնը գործի ձեռնարկեց, առաջին առԹիւ իսկ, ուսումնասիրելով արտակարգ պիւտճէի ծրագիրը։ Ուսումնասիրուելիք տնտեսական ծրագրին գլխաւոր կէտերուն շուրջ՝ դահլիճին մէջ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ, ինչպէս կը հաւաստեն լաւատեղեակ շրջանակներ, շնորհիւ նախորդ դահլիճին հրաժարումէն առաջ, կուսակցութեանց պետերուն միջեւ կատարուած բանակցութիւններուն։

Նոր դահլիճը նշանակեց զանազան յանձնախումբեր, որոնց գործը պիտի ըլլայ քննել ելեւմտական եւ տնտեսական այն հարցերը, որոնք արագ լուծում կը պահանջեն եւ մշակել դարմանի առաջարկներ։ Որոշուած է խորհրդարանի աշխատանքներու ընթացքին, յետաձգել կարգ մը օրէնքներու վիճաբանութիւնը եւ ամէնէն առաջ խորհրդարանին ներկայացնել ելմտական եւ տնտեսական այն միջոցները, որոնց վրայ դահլիճը կանգ պիտի առնէ մինչեւ սեպտ. 8։

Կ'ըսուի Թէ կառավարութիւնը խորհրդարանի լուծումը պիտի յայտարարէ այն ատեն միայն, երբ երկրին ելմտական կացութիւնը կատարեալ վստահութիւն ներշնչէ արտասահմանի։ Քաղաքական շրջանակները համոզուած են Թէ դահլիճը իր առջեւ ունի երկարաշունչ աշխատանք մը, որ կրնայ տեւել մէկ տարի կամ աւելի։ Ասկից զատ, նոյնքան կարեւոր գործ մըն է նաեւ Կլոր Սեղանի խորհրդակցութիւնը եւ Նոր կառավարութիւնը որոշած է Հնդկաստանի մէջ վերահաստատել խաղաղութիւնը եւ Թոյլ չտալ որ կրկնուին այն դէպքերը, որոնք ծագեցան Կանտիի շարժման հետեւանքով։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԸ ՎՏԱՐԵԼՈՒ

Աշխատաւորական դահլիճին հրաժարումէն անմիջապէս յետոյ, Աշխատաւորականները եւ արհեստակցականները առանձին նիստեր ունեցան եւ իրենց խորհրդակցութիւնը վերջացուցին խառն ժողովի մը մէջ։

Այս խառն ժողովին մէջ միաձայնութեամբ տրուեցաւ որոշում մը, որուն համաձայն, ո՛չ մէկ ջանք պիտի խնայուի, խորհրդարանին մէջ Թէ երկրին ամէն կողմերը, բուռն պայքար մղելու համար ընդդէմ նոր կառավարութեան։ Այս որոշումը, գնահատելով հրաժարած նախարարներու ընթացքը, կը յայտարարէ Թէ խորհրդարանի աշխատաւորականները պաշտօնապէս կը կազմեն ընդդիմադիր տարրը։

Լոնտոնի աշխատաւորական կազմակերպութեան կոմիտէն, առաջարկած էր Մաքտոնըլտի վտարումը ենթարկել Ընդհ. Խորհուրդի որոշման «իր անհաւատարմութեան պատճառով»։ Առաջարկը նկատի չառնուեցաւ։

Այսօր միայն, Մաքտոնըլտի պարագան պիտի քննուի աշխատաւորական Գործադիրին կողմէ, նկատի առնելով անոր կուսակցութեան պետի եւ Գործադիրի անդամի հանգամանքը։

Մաքտոնըլտ անձնական նամակ մը ուղղելով աշխատաւորական երեսփոխաններուն, կը բացատրէ իր ընթացքին տուն տուող պատճառները։

Թուրքիոյ օդանաւային տորմիղը

Պոլսէն, «Թան»ի Թղթակիցը կը գրէ Թէ Թէեւ յառաջիկայ տարուան համար, պատերազմական օդանաւորդութեան յատկացուած վարկը 1,840,031 ոսկի էր, սակայն այդ գումարը բարձրացուցած են 3,456,814 ոսկիի։ Ասով կը հաստատուի Թէ հակառակ պատերազմական վարկերու կրճատման, Թուրքիա որոշած է զօրացնել իր օդանաւային տորմիղը։ Թուրքիա ամէնէն աւելի նախընտրութիւն տուած է ֆրանսական օդանաւերու։ 122 պատերազմական օդանաւերուն վրայ 69ը ֆրանսական են, 20ը չեխօսլովաք եւ 33ը հայթայթուած են զանազան երկիրներէ։

Թուրքիա ներկայիս բանակցութեան մէջ է իտալական գործարաններու հետ, 16 ջրասաւառնակներու հայթայթման համար։ Գործը արդէն վերջացած պիտի ըլլար, եթէ Թուրք օդանաւային վարչութիւնը եւ նաւորդները չպահանջէին որ սաւառնակները օժտուած ըլլան ֆրանսական Իսփանօ-Սուիզա շարժիչ մեքենաներով։ Իտալացիները ասոնց տեղ կ'առաջարկեն 750 ձիու ուժով իտալական շարժիչ մեքենաներ։ Թուրքերը կը պնդեն իրենց պահանջին վրայ։

Հրաժարում խորհրդային գործավարներու

Մոսկուայի մէջ զրոյց կը շրջի Թէ խորհրդային չորս գործավարներ հրաժարական տուած են։ Ասոնց մէջ է, կ'ըսուի, նաեւ Միկոյեան։

ԳՈՂ ՀԱՅ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Մարսէյլի մէջ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Հայ մը Ստեփան Շուշանեան, 43 տարու, որ վաճառատունէ մը գողութիւն էր ըրեր։

Ստեփան Շուշանեան որ կը կարծուի Թէ Թաւրիզցի է, յանձնուած է դատական իշխանութեան, ոստիկանատան մէջ հարցաքննութեան մը ենթարկուելէ վերջ։

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԻԱՍՆԻԿԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Անոնք, որ կը հետեւին Հայաստանի կառավարական կազմին շարունակական փոփոխութիւններուն, կը տեսնեն թէ պաշտօնի գլուխ կ՚անցնին ոչ միայն անոնք որ քիչ մը «ռուսասէր» են, այլ նաեւ անոնք, որ «Նոր բոլշեւիկներ» են։ Այսօր «Խ. Հայաստան» թերթին մէջ անունն իսկ չէք գտներ այն «հին բոլշեւիկներուն», որոնք պատրաստուած մարդիկ էին, խոր հմտութիւն ունէին և մտային պաշար։ Ժամանակ մը անհրաժեշտ էր կուսակցական երկար «սթաժ», հիմա ոչ։ Նոր բոլշեւիկները գիւրութեամբ կը գրաւեն այժմ բոլոր դիրքերը, առանց պայմանադրական սթաժի եւ առանց մտաւորական պաշարի։ Երիտասարդներ են անոնք, որ չկրցան դպրոց տեսնել։ Եւ հիմա, երբ պէտք է ցոյց տալ բանուորներուն ու գիւղացիներուն թէ իրենցմէ որ եւ է մէկը կրնայ կառավարական բարձրագոյն դիրքերուն կանչուիլ, երիտասարդները, տակաւին խակ ու անփորձ, դիրքի կը բարձրացնեն ամէն օր։ Չի բաւեր սակայն փառասէր ըլլալ, գրաւելու համար նման դիրքեր։ Անհրաժեշտ է նաեւ վարել գիտնալ գործերը։ Ի՞նչ դիւրին բան, եւ ի՜նչ հանճարեղ միջոց, — Մոսկուա ամէն մեծ պաշտօնատարի կողքին նշանակած է «մասնագէտ» Ռուս մը, իբրեւ օգնական կամ խորհրդական։ Ուրեմն, գործերը կը վարեն այդ «մասնագէտները», բայց ժողովուրդին ցոյց կը տրուի թէ սա՛ երիտասարդ բանուորն է, որ կը վարէ գործերը։ Այս հանճարեղ գիւտը, որով Մոսկուա դուրս քշեց հին բոլշեւիկները եւ երիտասարդներ դրաւ անոնց տեղը, մեկնաբանութեան չի կարօտիր։ Չէ՞ որ երիտասարդները գործէ չեն հասկնար։ Մասնագէտ չեն։

Բայց ո՞ւր են անոնք, որ պատրաստուած էին, պաշար ունէին և կարողութեան տէր էին։

Այսօր փաստ է, որ չկան մէջտեղը, այդ «հին բոլշեւիկները»։

Անոնցմէ էր Ալեքսանդր Միասնիկեան, պատրաստուած, խոր հմտութեան եւ պաշարի տիրացած։ Օգնանուով ճամբորդութեան մը ընթացքին՝ ինկաւ ու մեռաւ (1925)։ Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ կը մտածեն իր ընկերները, որոնք ողջ են, կ՚ապրին բայց անկիւն մը նետուած։ Ի՜նչ հաւատքով, ի՜նչ յոյսերով, եւ ի՜նչ խանդավառութեամբ ողջունած էին «կարմիր արշալոյսը»։ Կը մտածե՞ն, վերջապէս, թէ հիւսիսային աշխարհակալին ներկն է միայն փոխուած։

Նորերը գիտենք ու կը ճանչնանք։

Ներկայացնենք հիներէն մէկը, Ա. Միասնիկեանը, որուն կեանքին, մտածումներուն ու ցանկութիւններուն առարկայական պարզաբանումն իսկ, բաղդատութիւնով մը Հայաստանի ներկայ կացութեան հետ, կրնայ տիպար դաս մը, թելադրական դաս մը դառնալ շատերուն համար։ Կը հետեւիմ Ցոլակ Խանզադեանի գրքոյկին, «բնոյթագրման փորձին», որ կը ներկայացնէ Միասնիկեանը իր զանազան արտայայտութիւններով։

*
* *

Ի սկզբանէ էր Հ. Յ. Դաշնակցութիւն։

Երբ Միասնիկեան, 1904ին, Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանը կը մտնէ, դաշնակցական էր արդէն։ Նախիջեւանէն Մոսկուա կը հասնէր Աւետիք Իսահակեանի յանձնարարականով.

— Շատ լաւ տղայ է, պատրաստուա՜ծ։

Այստեղ կ՚ուսանէին Վահան Տէր Գրիգորեան (բանաստեղծ Տէրեան), Պօղոս Մակինցեան, Ցոլակ Խանզադեան եւ ուրիշներ։ Խանդավառ երիտասարդներ բոլորը։ Կը կարդան Րաֆֆի, Աչարոնեան։ Բոլորին մտածումը կեդրոնացած է Թրքական Հայաստանի ազատագրական շարժումներուն վրայ։ 1905ին Վահան Տէրեան եւ Պօղոս Մակինցեան քննութիւն կուտան եւ կը մտնեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ։ Անմիջապէս կը դրկուին Շիրակի շրջանը։ Անօթիի պէս կը կարդան Բելինսկի, Պիսարեւ, Մարքս, Զումբով, Էնգելս, Լասսալ։

Թիթեռնիկնե՜ր բոլորը, նոր ծաղիկ են տեսեր։ Եւ ահա կը մոռնան հայկական իրականութիւնը։ 1906ին Միասնիկեան կը հրաժարի Հ. Յ. Դաշնակցութենէն եւ կը մտնէ Ռուսաստանի Սոցիալ Դեմոկրատ Բանուորական կուսակցութեան մէջ։ Այնուհետեւ իր կեանքին լծակն ու միակ խաղալն էր մարքսիզմը։ Տէրեան եւս անդամագրուած էր նոյն կուսակցութեան, բայց չէր կրնար հանդուրժել մարքսիստներու ամէն բան մարքսիզմով բացատրելու յաւակնութիւններուն։ Ցուրտ ձայնով մը, կը կրկնէր շարունակ.

— Ի՞նչ գիտէ մարդը… ի՞նչ գիտէ մարդը…

Վ. Տէրեան անլուծելի կը համարէր կեանքը, որ հարցերու եւ մթին հանելուկներու հանգոյց մը կը թուէր իրեն։ Ու ջղագար, սուր ձայնով մը, երբեմն կոպիտ, երբեմն հանդարտ, հարց կը տեղար Միասնիկեանի գլխուն.

— Կամքի ազատութիւն… ազատութեան թագաւորութիւն… անհատ, բարոյական, գեղեցկագիտութիւն, պատճառապաշտութիւն… ի՞նչպէս լուծել, ի՞նչպէս բացատրել…

Միասնիկեան, ժայռի անտարբերութեամբ, կը պատասխանէր.

— կարդացե՞լ ես Մարքսի «Կապիտալը», կարդացե՞լ ես Էնգելսի «Անտի-Դիւրինգը», այնտեղ ամէն ինչ կայ, պատասխանները քո բոլոր հարցերին…

— Ա՜յ, դու կարդացել, խրացրել ես, չէ՞, դէ՛, բացատրիր, պարզաբանիր։

Ու վէճի կը բռնուէին։ Տէրեան չէր գոհանար Միասնիկեանի բացատրութիւններով, կը զայրանար, ջղայնօրէն եղունգները կը կրծէր, երբեմն ալ կը հայհոյէր։ Քիչ յետոյ կը հաշտուէին թէյասեղանին շուրջ, ցնոր «ճակատամարտ»։

Ամէնէն ծանր վէճը… սիրոյ մասին էր։

Միասնիկեան կը մերժէր զգայավարութիւնը (sent mentalisme)։ Դէմքն իսկ ցոյց կուտար յուզական արտայայտութեանց բացակայութիւնը իր մէջ,— «մի կողմից կիսագանգուր, գեղեցիկ, սեւ մազերի շրջանակում ամուր նստած, արտայայտիչ աչքերը, խիստ եղերագծուած շրթունքները, որոնցից ներքինը Աֆրիկացի էր յիշեցնում, եւ հումէական յամառ ծնօտը, միւս կողմից թէեւ ոչ խոշոր, բայց ամուր կառուցուած մարմինը, ընդհանուր առմամբ թողնում էին հաստատուն, լաւ կոփուած շէնքի տպաւորութիւն։ Ատելութիւնը դէպի ճոռոմ նախադասութիւնը, հանգիստ քայլուածքը, խօսելու պարզութիւնը, ինքնազսպութեան մեծ կարողութիւնը դարձնում էին նրան այնպիսի բնաւորութիւն, որի մասին հայ ժողովուրդն ասում է,— ծո՜վ է, ծո՜վ…»։

Եւ այս կամակոր մարդը, խրելով մարքսիզմին մէջ, իր «օրթոտոքսիան» աւելի հեռուները տանելով, գրեթէ կը մերժէր սէրը.

— Մարքսիստը չի կրող սիրել կնոջ եւ ամուսնանալ։

Տէրեանի համար անհանդուրժելի էր այս։ Եւ «հրաշք-աղջկայ» երգիչը իր հոգւոյն բոլոր ուժովը կը յարձակէր Միասնիկեանի վրայ.

— Ի՞նչպէս կարելի է ապրել առանց կնոջ, առանց սիրոյ։ Ի՞նչպէս կարող է մարքսիզմը ժխտել սէրը։

Եւ օր մը, աչքերը պայծառութեամբ եւ ուրախութեամբ շողացին, երբ իմացաւ թէ Կարլ Մարքսն ալ պաշտելու աստիճան սիրե՛ր էր կինը, որուն սիրային ոտանաւորներ ալ նուիրեր էր։

Սակայն սէրը պարտութեան մատնած էր նաեւ Միասնիկեանը։ 1908ին, իր նամակներուն մէջ կը յայտնուի սիրոյ տառապանքը։ Այսպէս կը գրէ բարեկամի մը.

— Իմ դրութիւնս շան դրութիւն է ուղղակի, ոչ փող, ոչ սենեակ, ոչի՛նչ, թափառում եմ շարունակ, սակայն ամէն օր էլ կանոնաւոր կերպով յաճախում են բայոնները, մեր թէորիան այստեղ չի կիրառւում արդէն, ըստ տնտեսական դրութեան չէ, որ ես այժմ կարողանում եմ աշխատել։ Սակայն ներսումս կատարեալ մի տրագեդիա է տեղի ունենում, առարկայական եւ ենթակայական աշխարհներս տարուբերւում են…»։

Օր մը վերջ կը գրէ. «Ես գտնւում եմ անտանելի դրութեան մէջ, ներքինս փոթորկուած է, չեմ իմանում թէ կը մնա՞մ Բագւում, որովհետեւ չեմ կարող տանել»։

Կը սիրէր հրեայ աղջիկ մը, որ սաստիկ կը չարչարէր զինք,— «ուղղակի մեռնում եմ, տրամադրութիւնս դժոխային է» կը գրէր ամիս մը յետոյ։ Եւ կը խոստովանէր, որ լացն է կարդալով Տէրեանի սիրային սա տողերը.

Դու անհոգ նայեցիր իմ վրայ,
Ու անցար քո խաղով կանացի,
Ես քեզնից դառնացած հեռացայ,
Ես քեզնից հեռացայ ու լացի։

Այսուհանդերձ, կ՚ըսէ Խանզադեան, Միասնիկեանի կեանքին մէջ միջադէպ մըն էր այս սիրահարութիւնը։ Ճիշդ է, ետքէն ամուսնացաւ, զաւակ ալ ունեցաւ, բայց ոչ իբրեւ ամուսին եւ ոչ իբրեւ հայր՝ երբեք չփոխեց իր կեանքը եւ նուիրուեցաւ «գործին», նոյն սառնասրտութեամբ եւ նոյն ատելութեամբը յուզման եւ զգացման հանդէպ։

Յաջորդով կը ներկայացնենք իր «գործը», որպէսզի կարելի ըլլայ եզրակացնել թէ այդ իր «գործին» ներկայ վիճակը որքա՜ն տարբեր է իր երեւակայածէն, յուսախաբ ըլլալու աստիճան։

ՇԱՀԷՆ

ՅԱՒԵՐԺԱՑՆԵՆՔ ԱԴԱՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Հայկական թատրոնի ամէնէն մեծ աստղ՝ Պետրոս Ադամեանի մահից յետոյ քառասուն տարի է ինչ, կցկտուր տեղեկութիւններով միայն գոհացած՝ շարունակ հոլովում ենք Ադամեանի անունը։ Չենք ուզում նեղութիւն կրել մեր ամէնէն տաղանդաւոր արուեստագէտի կեանքի եւ գործունէութեան մասին հայ եւ ռուս մամուլում նշանաւոր արուեստագէտների եւ թատերական քննադատների ուսումնասիրութիւններից մէկ ժողովածու կազմել։

Այս մեծ բացը մասամբ գոցելու համար, դերասան Ա. Շահխաթունին քրքրելով Փարիզի ռուսական Տուրգենեւեան ճոխ գրադարանը, յաջողել է Ադամեանի Կովկասի եւ մանաւանդ Ռուսաստանի բոլոր մեծ քաղաքներում ունեցած փայլուն յաջողութիւնների մասին, ռուսական թերթերից շատ արժէքաւոր եւ պատմական քաղուածքներ անել։ Իր այս ուսումնասիրութեանց վրայ աւելացնելով հայկական աղբիւրներից եւս մի շարք կարեւոր տեղեկութիւններ, Պ. Շահխաթունին, սրանից մօտ երկու ամիս առաջ, Գրական Ակումբում, Պետրոս Ադամեանի մասին տուեց մի շատ հետաքրքրական բանախօսութիւն, եւ արժանացաւ ներկաների անկեղծ գնահատանքին։

«Սիփան» երգչախումբի Վարչութիւնը, վերջերս սկսել է կազմակերպել իր համեստ ուժերով գրական - գեղարուեստական ցերեկոյթներ, ընդամէնը երկու ֆրանք մուտքով։ Այս պարբերական ցերեկոյթների մէջ, բացի Սիփան երգչախմբի խմբական երգերից, թէ երգչախմբի անդամ - անդամուհիների, հրաւիրուած արուեստագէտների և թէ հանդիսականների կողմից լինում են մեներգ, նուագ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, ինչպէս նաեւ հայկական, ռուսական եւ եւրոպական պարեր։

Անցեալ կիրակի էլ շատ յաջող անցաւ ցրրեկոյթը։ Բացի Սիփանի խմբական երգերից որ ղեկավարեց Սաքօ Յակոբեանը եւ մէկն էլ Նշան Սերգոյեանը, տեղի ունեցան մեներգ, արտասանութիւն, նուագ եւ պարեր։ Իսի - լէ - Մուլինօի Եփրատ նուագախումբը սիրայօժար իր քոյր խմբի կազմակերպած ցերեկոյթին բերեց իր մասնակցութիւնը։ Տիկ. Մաշա Սուրաբեանը դաշնակի վրայ նուագելով երգեց «Աչեր սեւորակ»ը եւ «Ա՜յ Սարեր»ը։

Հեռաւոր Ջաւայից եկած Պ. Կարապետեանը, բացի այն որ գնել էր Սիփան երգչախումբի տոմսակներից տասը հատ, հայկական ջերմ մթնոլորտի մէջ գեղարուեստական մեծ հաճոյք ստանալով, Սիփանին նուիրեց հինգ անգլիական ոսկի եւս։

Բայց ինչ որ անջնջելի կը մնայ ներկաների յիշողութեան մէջ, այդ Ա. Շահխաթունիի բանախօսութիւնն էր Պետրոս Ադամեանի մասին։ Իրեն յատուկ պատկերաւոր ոճով եւ մատչելի լեզուով, մօտ 2 ժամ, Պ. Ա. Շահխաթունին կարողացաւ ներկաների ուշադրութիւնը լարուած պահել եւ խորունկ ապրումներ պատճառել, երբեմն ուրախ, երբեմն էլ տխուր։

Կարելի է մէկ երկու սիւնակով «Յառաջ»ի ընթերցողներին տալ Պ. Շահխաթունիի հետաքրքրական բանախօսութեան կարեւոր մասերը, բայց սրանով ոչ Շահխաթունին եւ ոչ մէկը մեզանից կատարած կը լինենք մեր պարտականութիւնը հանդէպ Ադամեանի։

Գոնէ իր մահւան քառասնամեակի առթիւ, պարտք սեպենք միջոցներ ստեղծել եւ կարող անձերի միջոցով ի մի ժողովել նրա մասին գրաւոր եւ անգիր բոլոր տեղեկութիւններն ու աշխատութիւնները եւ առանձին պատկերազարդ գրքով յաւերժացնել Պետրոս Ադամեանի անմահ յիշատակը։

Արդ, կ՚առաջարկէի այս տարի մեր Մշակոյթի Օրը նուիրել Պետրոս Ադամեանի մահւան քառասնամեակին։ Լաւ կը լինէր որ ոչ միայն Փարիզում, այլ եւ բոլոր հայկական գաղութներում տօնէին քառասնամեակը, բոլոր հայկական թերթերը տօնի օրը յատուկ էջեր նուիրէին Ադամեանի յիշատակին, անձնական յուշերով, տեղեկութիւններով, ինչպէս նաեւ հայ եւ օտար մամուլում լոյս տեսած նիւթերից օգտուելով։

Բոլոր գաղութներում «Մշակոյթի Օր»ւայ հանդէսից գոյացած հասոյթը պէտք է ղնել Փարիզում մի յանձնաժողովի տրամադրութեան տակ, որի պարտականութիւնը պէտք է լինի գործադրել բոլոր հնարաւոր միջոցները եւ Ադամեանի կեանքի ու գործի մասին լոյս ընծայել մի բովանդակալից աշխատութիւն։ Որպէսզի մեր ժողովրդական բոլոր խաւերում մուտք կարողանայ ունենալ, Ադամեանի գրքին պէտք է շատ մատչելի գին նշանակել։ Հայերէն հրատարակելուց յետոյ, ցանկալի է գոյացած հասոյթով ձեռնարկել ֆրանսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն կամ ռուսերէն լեզուներով եւս հրատարակել։

Մեր բեմական արուեստագէտների մէջ կարելի է ասել որ Պետրոս Ադամեանը ամէնէն տաղանդաւորն է։ Նոյն իսկ աշխարհիս ամէնէն քաղաքակիրթ ազգերի մէջ մեր Ադամեանը, որպէս արուեստագէտ, եզակի դէմքերից մէկն է, որի մասին դժբախտաբար թէ մենք եւ թէ քաղաքակիրթ ժողովուրդները շատ քիչ բան գիտեն։

Թէեւ քառասուն տարի է ինչ, Պետրոս Ադամեանը թաղուած է Պոլսո Շիշլիի գերեզմանատունը, բայց եւ այնպէս մեր սեպուհ պարտականութիւնն է յաւերժացնել նրա անմահ յիշատակը եւ թոյլ չտալ, որ իրագործւի Ադամեանի Գամառ-Քաթիպայի ասած այն խօսքը, թէ «Դերասաններիս մահից յետոյ, ժողովուրդը մեզ մոռանում է»։

Ի պատիւ Կոմիտաս վարդապետի կազմակերպուած երգահանդէսից յետոյ, հերթը Պետրոս Ադամեանինն է։

ԲԵՆՕ

ԱՆԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՍԱՆՋԱՐՋԱԿ

Հալէպի Թուրքերէն «Թէգատտիւմ» թերթը կը գրէ.—

Դրացի հանրապետութեան մէջ, (Թուրքիա) չէթէները ամէն տեղ աւազակութիւններ կ՚ընեն, արիւն կը թափեն, կողոպուտներ կ՚ընեն եւ ապստամբական շարժումներ կը հանեն։ Կառավարական շրջանակները շատ կը մտատանջուին այս կացութեամբ։

Այս կացութեան պատճառներն են ժողովուրդին տնտեսական սուր տագնապն ու կառավարութեան հանդէպ սնուցած անվստահութիւնը։ Շատեր անօթութեան հետեւանքով աւազակութիւն կ՚ընեն եւ կը գոհացնեն իրենց անօթութեան պահանջները։

Իսկ ամէնէն կարեւորը այն է որ կառավարութեան թշնամիները, որոնք ներկայ դէշ վարչաձեւէն դժգոհ են, չեն կրնար հանգիստ եւ անգործ մնալ եւ միշտ կ՚ուզեն խռովութիւն հանել։ Անոնք կ՚աշխատին կառավարութեան հանգիստն ու խաղաղութիւնը վրդովել։ Կը ջանան բազմացնել ամէն ապստամբութիւններն ու աւազակութիւնները։

Չէթէները Րէյհան եւ Արարատ լեռներուն, Մանիսայի ամառանոցներուն եւ Սէվէրէկի եւ Բլանլըի անտառներուն մէջ հետզհետէ զօրացած եւ բազմացած են։ Ատանայի եւ Քիլիսի շրջաններուն մէջ շատ ընդարձակ տարածութիւններ գրաւած են ապստամբական եւ աւազակային դէպքերը։ Գիւղեր եւ քաղաքներ ենթակայ են անոնց յարձակումներուն եւ կողոպուտին։ Շատեր կը մորթուին անխնայ։ Այդ աւազակախումբերէն մէկը շատ յանդգնօրէն մտած է Սէվէրէկ քաղաքը եւ օր ցերեկով շուկաներու մէջ պտտելով, սպառնացած է բոլորին հշարժ… բնոց տեղերէն։ Վերջը արձ… մը մտած են անոնք։ Աւա… ներէն մէկը տեսած է Ուրֆ… երեսփոխանին տղան, Մուհ… էմին պէյը որ նստած էր ա… մը վրայ։ Իսկոյն կանչելով… ընկերները, կը յայտարարէ…

— «Տեսէք այս սատրին… բարածը որ պատճառ եղա… պետերուն ձերբակալման. էր որ լուր տուաւ կառավ… թեան եւ բռնել տուաւ»

Վերջը աւազակները մ… նաբար յարձակելով, տե… տեղը սպաննեցին Մուհ… էմին պէյը։

Կառավարական ուժերը … կողմէ շարժման մէջ կը դ… եւ կը ղրկուին կռուելու չէ… ներու դէմ. քէմալիստ… թշնամին Ապտիւլրահան Ա… պէյ իր խումբով միասին … խումբ մը կ՚ունենայ կառա… րական ուժերու հետ, որու… ջոցին 18 աւազակներ … զինուորներ կը սպանն… Կռիւները կ՚ընդարձակուին… երկարատեւ բախումներ … կ՚ունենան հրոսակներու եւ … ուորներու միջեւ, մերթ հր… կախումբերու եւ մերթ զին… ներու յաղթութեամբ։

Ատանայի եւ Քիլիսի շր… ներու ապստամբութիւ… շատ բուռն եւ սաստիկ ըլլ… կառավարութիւնը կարեւոր… ժեր ղրկած է եւ ժողովուր… հրահանգած է պարպել իր… տուններն ու խանութները, … մէջ պիտի բնակին զինուորն… Այժմ բոլոր մեծ հաստատ… թեանց եւ շէնքերու մէջ … ուորներ լեցուած են այդ շր… ներու մէջ։ Շատ մը տեղեր … տերազմական վիճակ յայ… բարուած է։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԽԼԻՐԴԻՆ ԲՈՒԺՈՒՄԸ ԿԱԶԻ ՆԵՐԱՐԿՈՒՄՈՎ.— ԿՈՅՐԵՐԸ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԵ՞Ն.— ՀԱՐԲՈՒԽԻ ԴԷՄ.— ՀՍԿԱՅ ՕԴԱՊԱՐԻԿ ՄԸ.—

Փրոֆ. Նիվիտոմսքի կը կարծէ գտած ըլլալ խլիրդը (քանսէրը) բուժելու միջոցը, մասնաւոր կազի մը ներարկումով։ Այս կազը կը գտնուի Ատրպատականի մէջ եւ ծանօթ է Նաֆթալան անունով, որ տեղական լեզուով կը նշանակէ «սուրբ նաւթ».—

Տեղացի ժողովուրդը դարերէ ի վեր ծանօթ էր այդ նաւթին բուժիչ յատկութիւններուն, մորթի, վէրքերու սպիացման, յօդացաւերու եւն. համար։

Ընդհ. պատերազմէն առաջ, գերմանացիները հետաքրքրուեցան նաֆթալանով, սակայն միայն վերջերս էր որ փրոֆ. Նիվիտոմսքի փորձեց այդ բնական արտադրութիւնը գործածել խլրդային ուռերու դարմանումին մէջ։ Կ՚ըսուի թէ իր աշխատանոցին մէջ մուկերու վրայ կատարած փորձերը հրաշալի արդիւնքներ տուած են։

Փրոֆ. Նիվիտոմսքի կը խորհէր մօտերս Մոսկուայի մէջ իր աշխատանքներու մասին գիտական զեկոյց մը հրատարակել։

** Այս օրերս միջին Եւրոպայի մէջ օրուան հրատապ հարցն է աւստրիացի հռչակաւոր գիտուն փրօֆ. Յ. Կառթըլկրուպէրի բանախօսութիւնը, որուն նիւթն է «Տեսողութիւնը իբր ելեկտրական երեւոյթ».—

Յիշեալ գիտնականը կարգ մը ճշդումներ ընելէ ետք, կը յայտարարէ թէ իր գիւտին շնորհիւ այսուհետեւ կոյրերը պիտի կրնան տեսնել։ Իր տեսութիւնները աւելի ընդարձակ կերպով սահմանելու համար, դիտաւորութիւն ունի մօտերս գիրք մը հրատարակել «Լոյսի աւետարանը» խորագիրով։

Տրուած բացատրութիւններէն առայժմ սաչափը միայն կարելի եղած է հետեւցնել … լուսաելեկտրական բջիջի շնորհիւ, լոյսի ճառագայթ… րուն ձեւափոխութիւնը կր… գրգռել տեսողական ջիղը, … հետեւանքով այս վերջին… վիճակի պիտի ըլլայ ուղղ… ընդունելու պատկերը։

Տօքթ. Կարթլկուպէր որ… է իր փորձերը կատարել վի… նայի հիւանդանոցի մը մէջ։ … բաւոր կոյրեր անձկութեա… կը սպասեն որ օր առաջ … կանութիւն գտնեն այս … տարածուած լուրերը։

** Ամերիկայի մէջ, գի… կան հիմնարկութիւններու … լադրութեամբ, կարգ մը ծա… բժիշկներ ձեռնարկած են … պայքար մը մղելու հարբու… դէմ։

Ճօն Հօփքինսի քննութեա… սովորական հարբուխը արդ… է շատ փոքր մանրէի մը ա… ցութեան, որ անտեսանելի… մանրադիտակին մէջ։ Ներկա… այս մասին կատարուած … հետազօտութիւն կը ձգտի գ… նել ա՛յն եղանակը, որով … րելի ըլլայ կռուիլ այդ ան… սանելի մանրէին դէմ եւ ոչն… ցընել զայն։

Ամերիկացի բազմաթիւ … սանողներ կամովին ներկա… ցած են, իրենց անձին վրայ … տարել տալու համար փորձ… Իսկ տօքթ. Տօղէս, իր փ… ձերը կը կատարէ շիմփազ… րու վրայ, դիտած ըլլալով … այս կապիկները մարդուն … կ՚ազդուին ցուրտէն եւ հա… բուխ կ՚ըլլան։

Ինչպէս ըսինք, հարբու… մանրէն չափազանց փոքր … ա՛յնքան փոքր որ մինչեւ … սօր կարելի չէ եղած բռնել գ… յախճապակիէ զտոցներու … ջոցաւ։

** Ինչպէս ծանուցած էր «Յ… առաջ», Օհայոյի մէջ (Միաց… Նահանգներ) աւարտելու մօ… «Էքրըն» կոչուած հսկայ դ… ւոր օդապարիկը, որ իր … կին մէջ ամէնէն մեծն է եւ … կունը։ Տարողութիւնը մօտ…

բայց 200.000 խորանարդ մեդր է, եւ լեցուած հելիօմ կոչուած ոչ դիւրավառ կազով:

Յիշեալ օդապարիկը պիտի կրնայ փոխադրել չորս թնդանօթ եւ ռմբարձակներու ամբողջական կազմած մը: Իր հսկայ փորին վրայ պիտի կրնայ կրել չորս սաւառնակներ, որոնք հետազօտութիւններ պիտի կատարեն, ի հարկին ռումբեր արձակելէ ետք, իրենց տեղը պիտի վերադառնան:

Օդապարիկը անտեսանելի ըլլալու համար, պիտի սաւառնի արուեստական ամպերու խաւի վրայէն: Անկէ դէպի վար պիտի երկարի 400 մեդր երկայնութիւն ունեցող պարան մը, որ հաղորդակցութեան մէջ պիտի գտնուի օդապարիկին հետ, եւ անոր ծայրը սպասող դէտը ինքնին գրեթէ անտեսանելի ըլլալով, պիտի կրնայ որոշել թշնամիին դիրքը, եւ հեռաձայնով պէտք եղածը պիտի ազդարարէ օդապարիկին, որպէս զի անկէ ռումբեր եւ հեղձուցիչ կազեր արձակեն:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Աղբաբայի Շրջանը, կը գրէ «Խ. Հայաստան» (2 օգոստոս), որ կը բաղկանայ 64 գիւղերէ, 40 առ հարիւր համեմատութեամբ Թուրքեր են, որ կը բնակին: «Փաստերը ապացուցում են, որ այդ Շրջանում կուսակցութեան հրահանգները միանգամայն անբաւարար են կիրառւում թէ համայնական գիւղատնտեսութեան շարժման եւ թէ մշակութային յեղափոխութեան բնագաւառներում»:

Օրինակի համար:

Գիւղերուն մեծ մասը Շրջանային կեդրոնէն հեռու է 30-40 քիլոմեդր: Շրջանային կառավարչական պաշտօնները կը գտնուին Հայերու ձեռքը: Թէեւ գոյութիւն ունի թուրքերէն մեքենայ, սակայն Շրջանային մարմինները հայերէն լեզուով գրել կուտան բոլոր Շրջաբերականները եւ հրահանգները: Թուրքերն ալ որ «ոչինչ չեն հասկանում, շատ յաճախ գործածում են որպէս ծխախոտի թուղթ»:

Այս՝ կառավարչական:

Մինչեւ հիմա, կ՚ըսէ նոյն թերթը, Աղբաբայի Շրջանի Թուրքերը հաւաքական գիւղատնտեսութեան շարժման յարած են 10 առ հարիւր համեմատութեամբ միայն: Բօղեոխուշ գիւղին մէջ համայնավար մը գացեր ըսեր է թէ «բոլոր նրանք, որ կոլտնտեսութեան մէջ չեն, կուլակի հետ են եւ մեր թշնամին»: Ջալաբ գիւղին մէջ ալ ձախ «քեալլագէօզութիւններուն» իմաստը դեռ չէ բացատրուած: Սուլթանաբադի ու Տաշքէօրփիի մէջ ժողովուրդին չէ յայտարարուած բոլշեւիկեան նշանաբանը թէ «ով աշխատի, նա ուտի»: Այսպիսի անկազմակերպ վիճակի մը մէջ, լքուած ու անտեսուած, թուրք գիւղերը հեռու են միացեր հաւաքական գիւղատնտեսութեան թրիչքներէն:

Եւ այս՝ տնտեսական:

Կրթական գործավարը երբեք չէ զբաղեր այս թուրք գիւղերուն իմացական վիճակով: Այդ մեծ շրջանին համար 12 թուրք ուսուցիչ ղրկեր է յունուարին, երբ բացուեր են դպրոցները: Ցետոյ ետ է կանչեր: Թրքական դպրոցներուն համար ժամանակին գիրք չէ ղրկեր: Դպրոցական շէնք ալ չունին Թուրքերը, Տաշքէօրփիի թուրք տղաքը իրենց դասերը կ՚առնեն կոլտնտեսութեան գրասենեակին մէջ: Ցերեկը դաս կ՚առնեն տղաքը, գիշերն այնտեղ կը տեղաւորուին ոչխարները, ջարդուփշուր կ՚ընեն նստարանները: Թափա գիւղին մէջ 25 թուրք երախայ փողոցն են, որովհետեւ դպրոց չկայ: Շրջանի դպրոցներէն 19ը թրքական են, դպրոց կը յաճախեն 1275 թուրք աշակերտ: Շրջանը ունի 4 բատիօ որոնք չեն բանիր:

Այս ալ՝ մշակութային:

Օխչօղլի, Ղարաբուլաղ, Իլլի գիւղերուն մէջ ոչ ոք կ՚ուզէ մտնել հաւաքական գիւղատնտեսութեան ցանցին մէջ: Շրջանը ունի միայն մէկ բժիշկ, չկայ հիւանդանոց կամ դեղարան: Դատարաններուն մէջ միայն հայերէն կը գործածուի եւ Թուրքերը կը նեղուին:

«Խորհրդ. Հայաստան» այսպէս կ՚ողբայ Թուրքերուն վիճակը: Խե՜ղճ Թուրքեր:

ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Օգոստոս 10ին Քիւրտերը Երեւանի մէջ գումարեցին անդրկովկասեան քրտական համագումար մը: Օրակարգի գլխաւոր նիւթն էր քրտական գրականութեան զարգացումը: Մասնաւորապէս լեզուի հարցը: Քիւրտ Թաթի այս առթիւ կը գրէ թէ տակաւին Քիւրտերը չունին գրական ազգային բարբառ մը: Իւրաքանչիւր քիւրտ տարբեր լեզու մը ունի, յաճախ խառնուած՝ թուրքերէն, պարսկերէն բառերով:

Ուրիշ գրող մը կարեւոր կը համարի «Ռիա Թազա» քիւրտերէն թերթը, որ ամիսը 3 անգամ միայն լոյս կը տեսնէ, հրատարակել ամէն օր:

Եւ սակայն Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն չափազանց դժգոհ է քիւրտ մտաւորականներէն: Մասնաւորապէս «Ռիա Թազա»յէն, որուն մասին խիստ դիտողութիւններ ըրած էր մարտ 28ին, սակայն, ինչպէս այս անգամ եւս կը կրկնուի այդ դիտողութիւնը, «Ռիա Թազա» կարեւորութիւն իսկ չէ տուած այդ դիտողութիւններուն:

Թերթը կը լեցուի միշտ ճառերով, որոնք կարծես կը խօսին օդին մէջ, կամ միայն կը թելադրեն որ «Քիւրդը դուրս ելլէ մթութենէն, տգիտութեան խաւարէն, ուրիշ ազգերու մէջ տեղ ունենալու համար»: Ազգայնական տրամադրութիւնները հաճելի չեն Երեւանի կոմունիստներուն:

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԿ. ԹՈՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին, Institut Médico-Légalի մէջ տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը Փրովիտէնսի ընկերներէն Թորոս Յակոբեանի: Տարաբախտ ընկերոջ մարմինը փոխադրուեցաւ Thiaisի գերեզմանատունը: Եւ. բոլայի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչները, Փարիզի եւ շրջաններու ընկերներէն ոմանք, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը եւ ծանօթներ դագաղին հետեւեցան մինչեւ գերեզմանատուն: Թաղման արարողութիւնը կատարեց Բարթող քահանայ Թագըմճեան:

Ընկեր Թորոս երիտասարդ հասակէն մտած է Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ եւ միշտ եռանդուն եւ ամուր, կը հաւատար փաղուան յաղթանակին:

Մադկեպսակներ ղրկած էին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր եղբայրը (Ամերիկա) եւ ծանօթներ:

*. *Ողբացեալ ընկերը Ամերիկեան հպատակ ըլլալով, յուղարկաւորութեան կարգադրութիւնները կատարած էր Փարիզի ամերիկեան հիւպատոսարանը, որ միեւնոյն ատեն պաշ դրած է անոր գոյքերը:

Բժշկական քննութիւնը կ՚ապացուցանէ թէ ընկերը մեռած է սրտի կաթուածէ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր եղբօր եւ պարագաներուն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՎԱԽ

ՎԻԷՆ, 25 օգոստոս.— Մէկ ամիս առաջ էր գրեթէ, Վիէնի գործերու մասին տեղեկութիւններ տուած էի «Յառաջ»ի մէջ, եւ ըսած էի որ Փօնթէվէքի շրջանին ամէնէն մեծ գործարանը — կօշիկի— ուր մեր հայրենակիցներէն մօտ 200 հոգի կ՚աշխատին, մինչեւ այսօր չէ ազդուած գործերու թուլութենէն եւ շարունակ կ՚աշխատին շաբաթը 48 ժամ:

Դժբախտաբար այս գործարանն ալ սկսաւ հիմակ ժամերը կրճատել, եւ դէշ երեւոյթներ կը պարզէ 20 օրէ ի վեր: Այս գործարանը որ առաջ մինակ կօշիկ կը պատրաստէր, այս տարուան յունուարէն ի վեր «սանտալ» ալ կը պատրաստէ, օրական միջին հաշիւով 1000 զոյգ: Այս նոր գործին պատճառաւ էր որ բաւական թիւով անգործներ ներս առաւ, մօտ 25-30 հոգի, մեծամասնութիւնը Հայ: Այս գործը մինչեւ այսօր շատ լաւ կ՚ընթանար, եւ եղաւ ժամանակ մը երբ աւելի ժամ անգամ կ՚աշխատէին մեր հայրենակիցները, բայց ներկայիս շատ թոյլ վիճակ մը ցոյց կուտայ: Կ՚երեւի սպառում չկայ առաջուան պէս: «Սանտալ»ի բաժինը ուր կ՚աշխատին աւելի քան 60 բանուորներ (մեծամասնութեամբ Հայեր) շաբաթը 48 սովորական ժամէն 40ի իջաւ: Մենք 40 ժամէն ալ գոհ ենք եթէ աւելի չպակսի: Նոյնպէս 40 ժամ կը բանին կօշիկի երեւ կարող կիններու բաժինները: Կրնամ ըսել որ այս գործարանի բանուորներուն կէսը, շաբաթը 40 ժամ, իսկ միացեալ կէսը տակաւին 48 ժամ կ՚աշխատի: Բայց եթէ գրոցներուն նայինք, հետզհետէ աւելի դէշ պիտի ըլլայ, եւ միացած կէսին ալ ժամերը պիտի պակսեցնեն յառաջիկային: Մինչեւ անգամ բանուոր հանելու վախ կայ: Դեռ գործէ չհանեցին, հոգ չէ թէ շաբաթը 35-40 ժամ աշխատին:

Ինչպէս ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, գործերու թուլութեան պատճառաւ, փոքր յանցանքի մը համար օտար բանուորը փողոց կը նետեն: Պէտք է մեր հայրենակիցները զգոյշ ըլլան:

Քանի մը օր առաջ, կօշիկի գործարանին մէջ, կէս օրէն առաջ, ժամը 10.30ին, «սանտալ»ի բաժնէն մեքենայ մը կը խանգարուի: Գործարանատէրը կը հրամայէ, որ գործաւորները փոխանակ ժամը 11.30ին՝ 10.30ին ձգեն աշխատանքը: (Այս գործարանը շղթայ ըլլալով եթէ մէկ մեքենայ խանգարուի, բոլոր մեքենաները անգործութեան կը մատնուին): Բանուորները պատասխանելով թէ արդէն մէկ ժամ պակաս կ՚աշխատցնէ, եւ հիմակ ոչինչ պատճառաւ մը տուն կը ղրկէ մէկ ժամ առաջ, կ՚որոշեն կէս օրէն յետոյ գործի չգալ: Այս պատճառաւ «սանտալ»ի բաժին շղթան չի բանիր կէս օրէն յետոյ: Իսկ յաջորդ օրը, երբ գործի կուգան, գործարանատէրը բոլորը միասին տուն կը վերադարձնէ 8 օրուան պատիժով:

Ն. Գալէ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿՐԸՆՈԲԼ, 24 օգոստոս.— Ա. Ն. Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը թէեւ ուշ, բայց խիստ գովելի եռանդով տօնեց իր գործունէութեան քսանամեակը: Կիրակի օր, Սաքրէ-Քէօրի ընդարձակ թատերասրահին մէջ:

Երկսեռ բազմութիւն մը փութացեր, ինչպէս միշտ այս անգամ եւս արտայայտելու իր ջերմ զգացումները եւ քաջալերելու Կ. Խաչի վարիչներուն գործունէութիւնը:

Հանդէսը բացուելուն, ներկայացուեցաւ Շիրվանզադէի «Չար Ոգին», ղեկավարութեամբ Պ. Մաքսութեանի: Գնահատելի էին մասնակցող դերակատարներէն՝ Օր. Նուարդի, Օր. Գայեանէի, Օր. Ռոզայի եւ Օր. Թագուհիի եւ Տիկ. Թորոսեանի, Սիմոն եւ ընկերներուն խաղարկութիւնը: Ոգեւորութիւն ստեղծեցին խումբ մը պզտիկներու գոյնզգոյն զգեստներով զարնանային թիթեռնիկներու պէս կատարած պարերը եւ մանաւանդ հայկական զուարթ երգերը:

Ներկայացման ընթացքին տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը ի նպաստ մանկապարտէզին:

Կարգադիր մասնախումբը ջանք չէր խնայած հանդէսը փայլեցնելու համար: Պատրաստուածէր նաեւ ընտիր պաղպաղակ:

Բեմադրութիւնը ուշ ատեն վերջացաւ, որով Օր. Միքայէլեան առիթը չկրցաւ ունենալ խօսելու Կարմիր Խաչի բեղմնաւոր գործունէութեան շուրջ:

Նոր Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը գրեթէ սատանմած է գաղութիս նիւթական, բարոյական եւ մանաւանդ կրթական հոգերը: Իր նախաձեռնութեամբ վերջերս կազմուեցաւ սաւուկներու միութիւն մը որուն նպատակն է հայ մայրեր պատրաստել նորահաս սերունդին, հովանայցի կուսանքի պէս:

Ցովհ. Գըլըճեան

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտօ Սէն Լուի Քան Միրապոյի եւ շրջակայ թաղերու հոգաբարձութեան պաշտօնավարութեան երկու տարին լրացած ըլլալով, օրինական բոլոր ձեւակերպութիւններու պայմանները գործադրելէ ետք, օգոստոս 13ին մատուռ-մանկապարտէզի շէնքին մէջ, ներկայութեամբ Մարսէյլի քահանաներէն Կարապետ Երեւանեանի եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչ Պ. Յ. Շալճեանի, ընտրական յանձնախումբը բարեխղճութեամբ կատարեց իր պարտքը:

Ընտրութիւններուն մասնակցելու համար արձանագրուած էին 209 հոգի: Հակառակ քանի մը խռովարար անձերու անվայել ընթացքին ու հրապարակ նետուած թռուցիկին, Պուլվար Օտտոյի եւ շրջակայից Հայերը եկած էին իրենց ազգային պարտականութիւնը կատարելու: Դաշնակցութեան ցանկը ընտրուեցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ:

Նորընտիր հոգաբարձական կազմը կը բաղկանայ հետեւեալներէն.— Պ. Պ. Տիգրան Ստեփանեան 185 քուէ (դաշնակցական), Բիւզանդ Քէօսեան 185 (դաշնակ.), Թովմաս Քէօսեան 182 (չէզոք), Ղուկաս Աստուրեան 180 (չէզոք), Բարսեղ Հայրապետեան 180 (դաշնակ.). Արամ Արծրունեան 178 (դաշնակ.) Երուանդ Աստուրեան 177 (չէզոք), Մկրտիչ Տէմիրճեան 170 (չէզոք) եւ Լեւոն Քէնտիրեան (չէզոք):

Ներկայ մը

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Օգտուելով ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեանի ներկայութենէն, Վալանսի ընկերները բանախօսութիւն մը սարքեցին ընկ. Խ. Գարաճեանի սրճարանին մէջ: Սրահը բերնէ բերան լեցուած էր: Բանախօսութեան նիւթն էր.— «Կազմակերպուիլ ազգովին», երկրորդ՝ «Թուրքիա կ՚որդեգրէ՞» թէ կը քայքայուի»: Ամբողջ երեք ժամ խօսեցաւ ընկ. Սէրէնկիւլեան, պարզելով Թուրքիոյ վիճակը:

Ընկերներու խնդրանքին վրայ, ընկ. Սէրէնկիւլեան ուրբաթ օր նորէն Վալանս եկաւ, եւ լրացուց իր բանախօսութիւնը Թուրքիոյ մասին: Պարզեց հայեւթուրք վէճին պատճառները եւ մեր պահանջները: Խօսեցաւ նաեւ մեր ներկայ կացութեան մասին եւ յորդորեց ուժ տալ մարմնակրթանքի եւ կազմակերպուիլ ազգովին:

«Հայ ժողովուրդը պէտք է վերջ տայ իր քաղաքական եւ անհատական քինախնդրութեան: Ամէն ուր որ Հայ կայ, պէտք է ի մի հաւաքուին եւ կատարեն իրենց ազգային պարտքերը: Այսպէս ամէն շրջան ընտրուած միութիւններու ներկայացուցիչներով կ՚ընտրէ ազգային վերին մարմինը որ այնքան կենսական հարց է այսօր աւելի քան երբեք»: Ցետոյ քանի մը հարցումներու պատասխանեց ընկերոջ որոնց պատասխանեցիր: Կ՚արժէր ամբողջովին հրատարակութեան տալ այս բանախօսութիւնները:

Ե. Թէքթէքեան

ՕՐ. ՄԱՐԳՐԻՏ Դ. ԹԼՐՃԵԱՆ
ԵՒ
ԹՈՐՈՒԼ Դ. ԻՆՃԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ
Սօֆիա, 10 օգոստոս 1931

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 24 օգոստոս. — Սրբոց Թարգմանչաց Նորաշէն եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնս կը փութայ ծանուցանել որ, բարեբար Պ. Վ. Խորասանճեանի փափաքով եւ հրաւէրով, յայտնի երաժշտագէտ Պ. Վ. Սարգսեան ստանձնած է կազմակերպել արական խումբ մը, եկեղեցւոյ բացման առթիւ բազմաձայն պատարագի մը պատրաստութեան համար, եւ շուտով Մարսէյլ կը հասնի:

Ցայտնուած ընդհանուր փափաքի մը ընդառաջ երթալով, Պ. Սարգսեան մտադիր է այս առթիւ կազմել նաեւ աշխարհիկ երկսեռ խումբ մը եւ սարքել մեծ համերգ մը, ամբողջովին տոհմիկ երգացանկով:

Հոգաբարձութիւնս կը հրաւիրէ գաղութիս բոլոր այն երաժշտասէրները (երկու սեռէ), որոնք 18 տարին լրացուցած են եւ կը փափաքին սիրայօժար մասնակցիլ վերոյիշեալ երգչախումբերուն, այժմէն արձանագրուիլ Առաջնորդարանիս քարտուղարութեան մօտ, 90, Rue Stanislas Torrents.

Ձայներու քննութիւնն ու դասակարգութիւնը, ինչպէս նաեւ փորձերու սկզբնաւորութիւնը կը ծանուցուի մասնաւոր ազդով:

Հոգաբարձութիւն Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ

×

ԿՐԸՆՈԲԼ, 24 Օգոստ.— Ռօնտոյի մետաքսի գործատունը ամէն օր երեսուն գործաւոր կ՚առնէ: Դիմել Société Nacionale de la Viscose: Օրականներն երկու կարգի կը բաժնուին, նոր բանուորներուն ժամը 2.95, եւ 6 ֆրանք պարգեւ: Իսկ հին գործաւորին 3.75 եւ 7 ֆրանք պարգեւ: Մանարանի ճիւղ («Ֆիլաթուր»):

Ա. Գլանեան

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳ ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

Օր. Հայկանուշ Թորոսեանի նախաձեռնութեամբ «հայ ժողովրդական երաժշտութեան երեկոյթ» մը պիտի տրուի Գաղթային Ցուցահանդէսի անթելի կայանէն, 5 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն, ժամը 10—11:

Երեկոյթին կը մասնակցի Փարիզի հայ երգչախումբը (Սիփան եւ Կոմիտաս միացեալ խումբերը), ղեկավարութեամբ Պ. Պ. Նշան Սերգոյեանի եւ Սաքօ Յակոբեանի: Այս առթիւ պիտի բանախօսէ Պ. Արշակ Չօպանեան, նիւթ ունենալով «Հայ ժողովրդական երգը»:

Պիտի երգէ Օր. Հայկանուշ Թորոսեան Radio-Colonial անթելի կայանէն, որ ունի շատ զօրաւոր ալիքներ: Այսպէս հայ շնորհալի երգչուհին անգամ մը եւս առիթ կը ստեղծէ հայ երգը հասցնելու աշխարհի հինգ մասերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Այդ տարածութեան վրայ, չախմախլիի հեռաւորութեամբ, մարդ նստեցուցի (նստեցրածներս մի քանիսը Շատախցի էին, մի քանիսը՝ մեր զինուորներէն), իսկ ես առաջ անցայ: Կէլիէկուզանի Չրի եզերքը հասած՝ զօրքերը Քափոէ-Շարիֆ խանի կամով (գազաթ) վար իջած էին: Դէպի գացած ժամանակնին շատ արագ էին գնացեր, իսկ վերադառնալնին շատ դանդաղ է եղեր:

Երբ կիները լուր կը տանին, թէ Անդրանիկը կը Ջարդէ զօրքերը, բոլորը կ՚ոգեւորուին, թէ՛ զինուոր, թէ՛ տղամարդ, թէ՛ աղջիկ: Հուաս կուտան, կը յարձակուին հովտի մէջ գտնուած զօրքի վրայ: Այդպիսով Կէլիէկուզանը կ՚ազատուի:

Երբ Ալիանք եւ Սէմալ կռիւ կը սկսի, շատ քիչ ժողովուրդ կը մնայ հոն: Մեր տղերքը, թէեւ քիչ քանակութեամբ, հրաշքներ կը գործեն:

Սէմալէն ու Ալիանքէն մինչեւ վեր բարձրանալը քար մը չէր երեւար, բոլորը մի սաժէն ձիւնով ծածկուած էր: Ալեանցեքի կռուող տղաները, Բերբերի հովտի գլուխը դիրք բռնած՝ քիչ մը կռուած էին:

Երբ կ՚ելլեն Զայի արտերը, Հրայրը, Մուրատը, Կոտոյի Հաճին եւ մօտ 100 կռուող մարդիկ հետերնին, Հրայրը կ՚ուզէ, գնալ այդ դուրան դաշտով մասնակցելու Բերբերի կռուող խմբին՝ Աւետիսին, Սեպուհին եւայլն, եւայլն: Իրանց յետեւից մեծ քանակութեամբ զօրք կուգար եւ կռուելով կը բարձրանային իրենք ալ: Կոտոյի Հաճին, Մուրատը եւ Սէմալայ Տէր Կարապետը, Հրայրի թեւից կը բռնեն, չեն թողներ, որ հոն գնայ: Կ՚ըսեն՝ «բարձրանանք էս գազաթը»: Նա կ՚որոշէ, որ Կոտօ Հաճին, Մուրատը, Մակարը եւ քանի մը տղայ հոդ մնան; իսկ ինքը կը վերցնէ Տէր Կարապետը, Սէմալայ Կըրպօն, եւ քանի մը զինուոր ու կ՚երթայ կը հասնի Բերբերի հովտի գլուխը:

Հոն եղած կռուողներուց մի քանիսը իջած էին Ջուրերու միացած տեղը՝ կիրճի բերանը (այդ Ջուրերու մի մասը կուգայ՝ Քափոէ-Շարիֆ խանի կողմէն, իսկ միւս մասը Զայի-Դուրանի կողմէն):

Յանկարծ նոր զօրք դուրս կուգայ, որ թուով շատ կ՚ըլլայ:

Տղերքը կը մտնեն Զայի կողմից եկած հովիտը, որ կիրճի բերանը հասնեն: Մատօն կը զարնուի չոքերնուց, ոսկորները կը կոտրտուին: Կրպօն կը զարնուի մէկ ականջի կողմից, գնդակը միւս կողմից դուրս կուգայ: Հրայրը կը զարնուի ծոծրակի կողմից, ատամները կը ջարդուին, դուրս կ՚իյնան: Ախպեցի Կիրօ Գէվօն Սէմալայ գլուխը կը զարնուի:

Երեկոյեան ժամը 11էն առաջ զօրքը սկսեց նահանջել: Ալ իրարու չէին սպասեր: Երբ ես ցածրացայ դէպի Բերբերի հովտի վերի գլուխը՝ յետեւանց մնացած էին երկու զինուոր, որոնք քալելու անկարող էին: Այդ երկու զօրքէն առաջ Սասունցի երիտասարդներ բռնած էին, նաեւ 5-6 զինուոր սպաննած եւ զէնքերնին առած էին:

Այդ զինուորները ըսեր էին. «Մի՛ գիտնաք թէ մենք կռուող չենք, մենք ալ կռուող ենք: Բայց ինչ ըրած, որ առաւօտ մեզի հաց չտուին եւ ուժասպառ եղանք հացի պատճառով: Ինչպէս վալիին ալ, էնպէս թագաւորին ալ (ու կը սկսին քֆրել)... Դուք ու ձեր Աստուած, մեզ մի՛ սպաննէք, տարէք Անդրանիկ փաշայի մօտ, մենք ամէն բան կը պատմենք իրեն, թո՛ղ նա մեզ սպաննէ»:

Բայց տղերքը յուզուած կ՚ըլլան, կը սպաննեն: Բռնուած զինուորներէն մէկը, մինչեւ քովս բերելը՝ սպաններ էին, միւսը փախեր էր:

Իջայ Բերբերի հովիտը, գտայ Սէմալայ Կրպոյի դիակը, որուն վրայ կար մի շապիկ, մի վարտիկ: Իր նոր տրեխները հանած էին, հները քովը նետեր: Իմ հետս էր Քափեցի քեաթիպ Փուրթօն, Մարնիկայ Պօղէն եւ մաս մը ժողովուրդ:

Շատեր Կրպոյի դիակը չէին ճանչնար՝ դէմքը այլանդակուած ըլլալուն: Հետզհետէ քովիս բազմութիւնը կը շատնար: Խնդրեցայ, աղաչեցի, որ Կրպոյի դիակը վերցնեն՝ բերեն: Նրանք չէին ուզեր, որովհետեւ յոգնած, ջարդուած էին: Մի 50 քայլ ցածրացայ, տեսայ Հրայրի դիակը, քարի մը տակ, ձիւնի վրայ ինկած: Ամբողջապէս մերկացուցած էին ու տարած փամփուշտները, տասնհարուածեան ատրճանակը, խանչալը, ժամացոյցն ու 150 ոսկի փող: Հրացանը ազատեր էր Մշեցի Մուշօն: Այդ տղան վերջին ատեններն էր զինուոր եղած եւ կռուելու ընդունակութիւն չունէր: Կռուի ատեն իր ամբողջ փամփուշտները ծախսեր էր:

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք).— Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին, 63 Rue de la République,

կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՊՕՄՈՆ—ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ.— Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին՝ սովորական հաւաքատեղին:

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, Ընկ. Վարդոյեանի բնակարանը:

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԼԱ ՍԻՈԹԱ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին:

կը խօսի՝ Ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Այս դասախօսական ժողովներուն կը հրաւիրուին համակիրները:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: կը խօսին ընկ՚րներ Մեսրոպ Գույումճեան եւ Վազգէն Շուշանեան:

ԳԱՒԱՌ

ՏԷՍԻՆԻ Կոբիւն խումբի ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 10էն 12, ընկ. Կ. Օհանեանի սրճարանին ներքնայարկին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

Ս. ՇԱՄՕՆԻ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին Place de la Liberté, Café Decousus ի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Զաւարեան, Եռագոյն եւ Կոբիւն խումբի ընկերները այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7ին ընկ. Կարօ Օհաննեանի սրճարանին ներքնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ-ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի Ալֆորվիլի Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյն մէջ, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ ի հանգիստ հոգւոյն տիկին ԱՆԹԻԿ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ (ծնեալ Քիրէճեան), իր մահուան տարելիցին առթիւ եւ համայն Քիրէճեան ընտանեաց ննջեցելոց: Ազգականք եւ բարեկամք կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ հոգեհանգիստի արարողութեան:

Սկիզբ ժամերգութեան 8.30, պատարագ՝ 10, հոգեհանգիստ՝ 11.30ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Ծաղիկ: Իզմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն:

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը: Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»: իմացնել H. Ghougassian ի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, Maroc).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նանթէր, Ա. Մ.— 35:
Պրիւսէլ, Տիկ. Զ.— 50:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Իզմիտցիներու բարեգործական միութեան Ա. Եռամսեայ ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Salle de Bibliothèque ի մէջ: Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 241 Rue J. J. Rousseau. բոլոր ընկեր-ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Շապին Գարահիսարի եւ շրջ. Ռազմիկ Հայր. միութեան կողմէ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին: Մուտք գերեզմանատան Gambetta ի դուռէն, 96 division.

կը խօսին քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները:
կը հրաւիրուին հայրենակիցներ:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

58.— «ԳԱՂԹԻ ԱՂԷՏԸ»

Ներկայացումը պիտի տրուէր Օսմանլը թատրոնին մէջ: Հրաւիրեցի բոլոր նախարարներն ու բարձրաստիճան զինուորականները, ինչպէս նաեւ ափճառականները, մէկ մէկ տոմս ղրկելով: Թերթերն ալ քանի մը օր առաջ յօդուածներ գրեցին, բացատրելով թատերգութեանս նիւթը եւ արժէքը: Ներկայացման գիշերը թատրոնը լեցուեր բռնուեր էր: Անոնք որ տոմս չէին կրցած առնել առաջուընէ, ստիպուեցան ետ դառնալ:

Խաղին մէջ ցոյց կը տրուէին պատերազմին բոլոր եղերական տեսարանները, մերկ ու թշուառ գաղթականները, որոնք կը սպասէին Սիրքէճիի կայարանին շուրջը, անձրեւին տակ, ցեխին մէջ: Հանդիսատեսներէն շատերը չափազանց յուզուեցան.

— Քա՛հր օլսուն (անկցի՛ն), պոռացին:

Եւ սկսան անէծք կարդալ անոնց, որ պատճառ եղան պարտութեան: Այս աղաղակները հետզհետէ շատցան: Յուզումը խաղաղեցնելու համար, պահ մը յարմար տեսնուեցաւ վարագոյրը իջեցնել: Բարեգութ հանդիսատեսներու սրտէն արձակուած այս աղաղակները դոհացում չգտան սակայն: Ժողովուրդին մէջէն մէկ քանի հոգի սկսան բարձրաձայն պոռալ անունները անոնց, որոնք պատճառ դարձած էին աղէտին, եւ ահա յուզումը սաստկացաւ: Վերջապէս կէս ժամ յետոյ խաղաղեցան, եւ վարագոյրը բացուեցաւ: Սակայն տեսնուեցաւ որ օթեակներէն խո՛յս տուեր էին նախարարներն ու բարձրաստիճան զինուորականները:

Յաջորդ օրը հաղորդուեցաւ, որ արգիլուած է երկրորդ անգամ ներկայացնել այդ թատերգութիւնը: Սուլթանը հրաման բրած էր արգիլել զայն: Մամուլի տեսուչը, Մահիր պէյ, որ այդ ժամանակները կը խառնուէր նաեւ թատերական ներկայացումներուն, գիս Պապը Ալի հրաւիրեց: Հայրենասէր եւ ծայր աստիճան քաղաքավար այս անձը նրբութեամբ եւ զգուշաւոր ձեւով մը ըսաւ թէ իր պարտքն է ինծի հաղորդել թատերգութեանս ներկայացման վրայ դրուած արգելքի հրամանը: Խօսք տուի թոյլ չտալ որ անգամ մըն ալ ներկայացնեն «Ֆէլաքէթը Հիճրեթը», քանի մամուլի տեսուչ կը մնայ Մահիր պէյ, որ թրքական եւ ֆրանսական գրական շրջանակներու մէջ կարեւոր դիրք մը կը գրաւէր եւ յարգուած ու զարգացած մէկն էր:

Քանի մը օր յետոյ Նուրի պէյ մեր տունը եկաւ, տեսնելու հայրիկս: Յայտնեց թէ Պալատը չէր հաւնած «Ֆէլաքէթը Հիճրեթ»ին: Ապտիւլ Համիտ, չափազանց բարկացած, ըսեր է Ըսճէթ պէյին.

— Տակաւին երախայ այդ Նազըմը, ե՞րբ պիտի մեծնայ եւ խելքի պիտի գայ: Իր գրած բարբանջանքին հաւնեցա՞ր:

Ըսճէթ պէյ պատասխաներ է.

— Վեհափառ, դեռ շատ երիտասարդ է, երբ գործի մը մտնէ, կը սրբագրուի:

Եւ յաջողեր է Սուլթանին բարկութիւնը խաղաղեցնել:

59.— ԱԹՏՈՒՆ ԿԱՆՈՒԽ, ՄԹՆՇԱՂԻՆ ԱՐԹՆՑՈՒՑԻՆ ԶԻՍ...

Գիշեր մը, առտուան մօտ, Նուրի պէյի ծառան մեր տունը եկաւ եւ արթնցուց զիս: Ըսաւ թէ Նուրի պէյ փութով կը կանչէ զիս իր մօտ: Անշուշտ բարի լուր մը չէր որ կը կանչէր զիս այսպէս առտուն կանուխ, մութնուլուսուն: Սակայն այդ օրերուն ոչ մէկ բան կատարած էի, որ Պալատին հակառակ ըլլար, այնպէս որ չկրցայ հասկնալ թէ ինչո՞ւ կը կանչէին:

Անմիջապէս հագուեցայ եւ գացի Պէշիկթաշ, Նուրի պէյին տունը: ...ւին կը բնանար: Բայց իր պատուէրին համաձայն՝ արթնցուցին զինք:

Նուրի պէյ ըսաւ.

—Սուլթանին հրամանով, Ըսճէթ կ'ուզէ քեզ տեսնել անգամ մը: ...տիւլ Համիտ կ'ուզէ քեզ իր քարտուղարութեան մէջ առնել եւ ատոր համար քեզ կը կանչէ Ըսճէթ պէյի միջոցաւ: Ինչ որ է, հիմա միասին ...թանք, կը հասկնանք:

Ինծի համար տանջանք մը պիտի ըլլար պաշտօնեայ դառնալ Պալ... մէջ, առտու իրիկուն տեսնել այդ ստիկանի դէմքով պաղ մարդիկը: Պալատին մէջ պաշտօն մը ընդունիլ երբեք չէր պատշաճեր իմ բնաւորութեանս, ոչ ալ յարմար էր ինծի՝ ապագայիս տեսակէտով: Պաշտօն... բարեկրթութիւն անունին տակ պալատական հացկատակներու սովորութիւններուն հետեւիլ անկարելի էր ինծի համար: Եթէ ինծի այսպիսի ...թիւն մը մատուցանել կ'ուզէին, Նուրի պէյի ըսի, որ անմիջապէս ...մասին մտածէ:

Իսկ Նուրի պէյ ըսաւ թէ երբ մերժեմ նման ծառայութիւն մը, ...թանին սրտմտութեան կ'ենթարկուիմ, հետեւաբար թելադրեց որ ...մալէս ընդունիմ, յետոյ անհրաժեշտ կարգադրութիւնը ընելու պայ...

Համաձայնեցայ եւ միասին գացինք Պալատ: Ըսճէթ պէյի գր...կին առջեւ, բաժնուեցայ Նուրի պէյէն: Ինծի պիտի սպասէր իր գր...կին մէջ: Ներս մտայ: Ըսճէթ պէյ, առաջին օրուան պէս, միշտ ...նայելով ըսաւ.

— Սուլթանը կը հարցնէ ձեր այցաքարտը: Եթէ ունիք, տուէք:

Աշխեցուցի՛չ բան: Այսպիսի չնչին բանի մը համար, կ'արժէ՞ր արթնցնել առտուն կանուխ, և անհանգիստ ընել: Թեթեւամտութիւն չէ՞ր...

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
29 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1659

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՒԱԴԻՐ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Նորութիւններ չկան «Թայմզ»ի թղթակցութեան մէջ, «Թուրքիա եւ իր հարեւանները»,— որուն մէկ հատուածը հրատարակեցինք երէկ, իսկ մնացեալը՝ կը կարդաք այսօր։

Միակ նորութիւնը — այն հրաշագան հէքեաթն է, որուն համաձայն «Դաշնակ կոմիտէն սերտ եւ սիրալիր յարաբերութիւններ կը պահպանէ խորհրդային կառավարութեան հետ, եւ Հայերուն հանդէպ ցոյց տրուած շնորհը կրնայ արդիւնքը ըլլալ այս գործակցութեան»։

Իբրեւ հէքեաթ ալ, այս տեղեկութիւնը աւելորդ կը դարձնէ ո՛րեւէ մեկնութիւն։

Բայց թղթակցութիւնը արժէք ունի այն տեսակէտով որ, աւելորդ անգամ մըն ալ— եւ օտար գրիչով— երեւան կը հանէ Թուրքիոյ դաւադրական գործունէութիւնը՝ հանդէպ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի ցիրուցան հատուածներուն։

Դաւադրութիւն մը՝ մերթ ծածուկ, մերթ ակներեւ, բայց միշտ արթուն եւ հետեւողական։ Դաւադրութիւն մը, որ կ'անցնի երկրին սահմանները,— դէպի Կովկաս, Պարսկաստան եւ Միջագետք, եւ դէպի Սուրիա-Լիբանան։

Եւ մեզ հետաքրքրող կէտն ալ այս է։

Ուրեմն, «Թայմզ»ի թղթակիցն ալ կը հաստատէ որ,—

1.— Էնկիւրի մտահոգ է արեւելեան սահմաններու ապահովութեան մասին։

2.— Միջոցներ ձեռք առած է, ապահովելու համար Պարսկաստանի եւ Միջագետքի բարեկամութիւնը եւ գործակցութիւնը՝ ընդդէմ քրտական շարժման։

3.— Ուշադրութեամբ կը հետեւի Սուրիա-Լիբանան ապաստանած հայ գաղթականներու տեղաւորման ձեռնարկին։

4.— Այս իսկ պատճառով, կրնայ վէճ ունենալ Ֆրանսայի հետ։

5.— Միջոցներ ձեռք առած է, հարիւր հազար գաղթականներ տեղաւորելու համար արեւելեան նահանգներուն մէջ, փոխադրելով Սերպիայէն եւ Պուլկարիայէն։

×

Այս հարցերու մասին խօսած ենք օրը օրին։ Եւ որքան խօսինք, տեղն է։

Մեր գործունէութեան հիմնական ճակատն ըլլալով Թուրքիան, անոր ամէն մէկ խօսքն ու գործը պէտք չէ վրիպի մեր ուշադրութենէն։

Մեր դատին լուծումը կամ չքացումը կապուած ըլլալով այդ երկրին հետ, մեզի կ'իյնայ ըլլալ աւելի քան երբեք սրատես, եւ գործել կեդրոնաձիգ ուղղութեամբ։

Այստեղ չկան սկզբունքի խնդիրներ, որպէս զի բաժնուէինք իրարմէ։ Եւ չի կրնար ըլլալ հիմնական պատճառ՝ իրարու դէմ նիզակ ճօճելու։

Թուրքիան կը դաւադրէ... կը գործէ ու կը դաւէ։ Մէկ միլիոնը կոտորելէ, մնացեալը չորս հովերուն տարտղնելէ եւ Լօզանի աւարը մարսելէ յետոյ ալ։

Այսքանը, ինքնին, բաւական է ուրիշ ամէն վէճ մոռացութեան տալու, եւ արթուն հսկելու համար։

Հայաստանի մասին, չունինք առանձին ըսելիք։

Այդ ճակատին վրայ պարզ է մեր տեսակէտը,— ֆիզիքական եւ տնտեսական զօրացում հայրենիքի։ Ներգաղթ եւ վերաշինութիւն։ Ընդարձակում սահմաններու։

Ծրագիր մը, որուն յամառօրէն կառչած ենք սկիզբէն ի վեր, հակառակ բոլոր վայրերան կանչերուն։

Մեր ընդդիմադիր պայքարն ալ կը ձգտի այդ նպատակին,— կարճ կապել հայրենաքանդ մարզանքները եւ ձգտիլ հիմնական, քաղաքական գործեր կատարելու։

Կը լսեն, լա՛ւ։ Չեն լսեր,— մենք մեր ճամբան կը շարունակենք։

Քրտական ճակատին վրայ,— մեր ձգտումն է, մեր կարողութեան չափով, թոյլ չտալ որ «արեւելեան նահանգները», Թրքական Հայաստանն ու Քիւրտիստանը դառնան կուլան՝ արմատախիլ ոչնչացնելու մեր Դատը, ինչպէս ոչնչացուցին ժողովուրդը։ Եթէ միայն կարենայինք խանգարել «մուհաճիր»-ներու տեղաւորումը, կը կարծենք թէ օգուտ է նոյնիսկ այսօրուան Հայաստանի համար։

Դէպի հարաւ, Սուրիա-Լիբանանի եւ Միջագետքի մէջ, մենք չունինք որ եւ է քաղաքական ձգտում։ (Ինչպէս չունինք Պարսկաստանի մէջ)։

Այստեղ աւելորդ անգամ մըն ալ մեր զզուանքը՝ այն հայատառ օրկաններուն, որոնք մրցումի ելած են Թուրք թերթերուն հետ, մեզ ներկայացնելով իբրեւ գործիքները ֆրանսական կամ անգլիական աշխարհակալութեան, «Նոր Հայաստան» ստեղծելու համար։

Բայց, ամէն բանէ վեր դասելով համրանքի պահպանումը, կ'օգտուինք, պիտի օգտուինք բոլոր պատեհութիւններէն, տեղաւորելու, հողին կապելու համար տարագիր բազմութիւնները՝ արեւելեան այն երկիրներուն մէջ ուր ինկած են մեծ բազմութեամբ։ Տեղաւորման այդ գործը եթէ ամփոփ ապրելու եւ պատառ մը հաց ճարելու շահը կուտայ մեզի, միւս կողմէ մեծապէս կ'օգնէ հիւրընկալ երկիրներու տնտեսական զարգացման։ Այստեղ Թուրքերը խառնուելու իրաւունք չունին. մանաւանդ որ, յատկապէս Լիբանանի մէջ, տեղաւորման վայրերը յաճախ հայկական հողեր են, արիւնով և քրտինքով շաղուած։

Դաւադրութիւնը իր հետ կը բերէ դաւադրութիւն։

Իսկ երբ թշնամին սահմանէն դուրս ալ կ'երկարէ իր ժանիքը, մեզի կ'իյնայ ապացուցանել թէ յուսահատած չենք մեր ճակատագրէն։

Շ.

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՐ ԴՐԱՑԻՆՆԵՐԸ

ԵՐԿԻՒՂ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵՆԷ

Երէկ հրատարակած էինք «Թայմզ»ի թղթակցին կարգ մը տեղեկութիւնները՝ Թուրքիոյ ներքին հոգերու մասին։ Ստորեւ՝ մնացեալ մասը։ Խորագիրներն ալ «Թայմզ»ինն են.—

Յունաստանի հետ իր ունեցած երկարատեւ վէճին կարգադրութենէն յետոյ, Թրքական հանրապետութիւնը կը յուսար անընդհատ խաղաղութեան շրջան մը բոլորել, որուն մեծապէս պէտք ունի, դարմանելու համար անհամար պատերազմներու աւերները եւ ազատելու համար Օսմ. կայսրութեան ձգած ժառանգութենէն։ Այս ակնկալութիւնը չէ իրականացած տակաւին եւ պատճառը պէտք է գտնել իր արեւելեան նահանգներուն մէջ։

Մեծ պատերազմին հաշտութեան դաշնագրին հողերու բաժանումով, Թուրքիա իբրեւ արեւելեան դրացիներ ունեցաւ Կովկասի խորհրդային հանրապետութիւնները, Պարսկաստան, Իրաք եւ Սուրիա։ Թուրքիա վտարեց Հայերը իր արեւելեան նահանգներէն, որով այդ հողերուն վրայ մնաց խառն բնակչութիւն մը Թուրքերու եւ Քիւրտերու, փոքրաթիւ Արաբներով եւ Քաղդէացիներով, բնակչութիւն մը նման անոր որ կ'ապրի սահմանագլուխի պարսկական, իրաքեան եւ սուրիական ափերուն վրայ, ամէնքն ալ աւելի կամ պակաս վաչկատուն։ Խնդիրը աւելի կը բարդացնէ պարագան որ Կովկասեան սահմանին վրայ կը գտնուի հայկական հզօր տարր մը, եւ Էնկիւրի այժմ իր գիտացն ունի ցեղերու այդ այլազան հաւաքածոյին մէջ խաղաղութիւն պահպանելու հարցը։

Օսմանեան կայսրութեան օրերուն, երբ Հայերն ու Քիւրտերը քով քովի կ'ապրէին արեւելեան նահանգներուն մէջ, Պոլսոյ քաղաքականութիւնն էր մէկը միւսին դէմ հանել եւ ազատիլ զանոնք կարգ կանոնի տակ պահելու հոգէն։ Հայերու վտարումը, սակայն, թոյլ չի տար որ Էնկիւրի միեւնոյն քաղաքականութեան հետեւի եւ Քիւրտերը զրկուած են իրենց աւանդական թշնամիէն։ Զուզելով հրաժարիլ իրենց նախապատմական սովորութիւններէն եւ զայրացած՝ նոր իշխանութեան կատարած փոփոխութիւններէն, Քիւրտերը խռովութիւններ յարուցին եւ հետեւանքը եղաւ շարք մը ապստամբութիւններ վերջին վեց տարիներու ընթացքին, մանաւանդ 1927ին, («ՅԱՌԱՋ»,—պիտի ըլլայ 1925) հրամանատարութեամբ շէյխ Սայիտի եւ անցեալ տարուան արշաւանքները Արարատի շրջանին մէջ։

Թէեւ քրտական ապստամբութեանց զսպումը մեծ դժուարութիւններ չներկայացուց, բայց երեւան հանեց գործերու վիճակ մը որ բաւական մտահոգութիւն պատճառեց, մանաւանդ որ ապստամբութիւնները կը վարէին հայկական եւ քրտական գաղտնի ընկերութիւններ։ Արդարեւ, նախկին թշնամիները միացեալ ճակատ կազմեր էին Թուրքիոյ դէմ։ Թուրք մամուլը անմիջապէս բացատրեց թէ ազգին թշնամիները կը ջանան «Նոր Մակեդոնիա» մը ստեղծել արեւելեան նահանգներուն մէջ, եւ փնտռելով բուն յանցաւորը, կասկածը առաջին անգամ ինկաւ Անգլիացիներուն վրայ, որոնք ակներեւ քաւութեան նոխազներ դարձան Մուսուլի խնդրով։ Բրիտանական կառավարութիւնը իրապէս կ'ամբաստանուէր թէ գնդ. Լօրէնսը կը գործածէ, Քիւրտերն ու Հայերը համոզելու եւ Թրքական կառավարութեան դէմ հանելու համար։ Ժամանակը եւ Իրաքի հետ յարաբերութեանց բարւոքումը, որ յանգեցաւ Ֆէյսալ Թագաւորին Էնկիւրի այցելութեան, համոզեցին Թուրքերը թէ անհիմն են այդ կասկածները։

Յետոյ Պարսկաստան բացէ ի բաց ամբաստանուեցաւ թէ կ'օգնէ ապստամբներուն եւ Արարատի անցեալ տարուան արշաւանքէն յետոյ, Թրքական կառավարութիւնը պնդեց որ սրբագրուի սահմանագլուխը, Թուրքիոյ ձգելով Արարատը ամբողջութեամբ։ Թէեւ Պարսկաստան դեռ չէ հաւանած ատոր, բայց կը թուի թէ համաձայնութեան եղանակ մը գտնուած է սահմանագլուխին վրայ։ Իբրեւ հետեւանք, մեծապէս բարւոքած են Թուրքեւպարսիկ յարաբերութիւնները եւ ամառ մը անցած ըլլալով առանց քրտական նոր ապստամբութեան, քրտական սպառնալիքը փարատած է գէթ առժամապէս։

Այժմ Թուրքիոյ ուշադրութիւնը դարձած է սուրիական սահմանին վրայ, լսուած ըլլալով թէ Ֆրանսա, Ազգերու Դաշնակցութեան հաւանութեամբ, կը խորհի հայ գաղթականներ հաստատել Սուրիոյ մէջ, սահմանագլուխին մօտ։ Թուրք մամուլը կը գրէ թէ տեսակցութիւններ տեղի ունեցած են Ֆրանսայի արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, Սուրիոյ մարզպանին եւ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի միջեւ, նախագահ Հայ Գաղթ. Կոմիտէին (ցառաջ.— Ըսել կ'ուզէ Բարեգործականի) եւ այն կարծիքը կը յայտնէ թէ ֆրանսական քաղաքականութեան անխուսափելի հետեւանքը պիտի ըլլայ հոգեր ստեղծել Թուրքիոյ համար։

Ընդունելով հանդերձ Ֆրանսայի իրաւունքը՝ Հայերուն օգնելու, Թուրք մամուլը կը հարցնէ թէ Ֆրանսա ինչու զանոնք չի կրնար հաստատել ֆրանսական ո՛րեւէ գաղթավայրի մէջ, հեռու Թուրքիայէն։ Մինչ այս մինչ այն, Թրքական կառավարութիւնը մօտէն կը հետեւի կացութեան, եւ անհաւանական չէ որ Ֆրանքօ-Թուրք յարաբերութիւնները նուազ սիրալիր դառնան, եթէ Ֆրանսա յառաջ տանի իր մտադրութիւնը։

ՊԱՐԶԱՆԻ ՇԷՅԽԸ ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՆՈՐ ԿՐՕՆԻ ՄԸ?

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Թուրք թերթերուն.—

Հոս շրջող զրոյցներու համաձայն, Պարզանի շէյխը նոր կրօնքի մը հիմը դրած է, ինքզինքը սուրբ եւ իր եղբայրն ալ մարգարէ հռչակելով։ Շէյխը ջնջած է ծոմապահութիւնը եւ աղօթքը եւ մզկիթներուն վրայ զանգակ դնել տուած է։ Նոր կրօնքը ներելի կը համարէ կիներուն իրենց փափաքած այր մարդոց հետ տեսակցութիւնը։ Շէյխը ստանձնած է ապահովել ապրուստը բոլոր անոնց, որոնք իր կրօնքը կ'ընդունին։ Իսկ սպաննած է 7 այր, 4 կին եւ քանի մը հոճաներ որոնք ընդդիմութիւն կ'ընէին իրեն։

Աշիրէթի հոճաներէն ոմանք վախնալով, շրջակայ աշիրէթները ապաստանած են։ Պարզանի շէյխին գտնուած շրջանին մէջ, մեծ երկիւղ եւ բռնութիւն կը տիրէ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՎԱՐԿ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիոյ դահլիճը իր առաջին նիստին մէջ իսկ, ինչպէս գրեր էինք երէկ, կազմեր էր երկու յանձնախումբեր, որոնց պաշտօնը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել տնտեսական եւ ելմտական այն հարցերը, որոնք անմիջական լուծում կը պահանջեն եւ դարմանի միջոցներ փնտռել։ Յանձնախումբերն անմիջապէս գործի սկսան եւ մշակելու վրայ են ազգային բարգաւաճման ծրագիր մը, որ խորհրդարանի նիստէն առաջ պիտի ենթարկուի կառավարութեան քննութեան եւ հաւանութեան։

Անգլիա արդէն սկսած է նոր վարկեր փնտռել Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ։ Այս մտադրութեամբ ալ անգլիական կառավարութեան կողմէ, երկու անձնաւորութիւններ, մէկը իբր ներկայացուցիչ պետական դրամատան, միւսը՝ ելեւմտական նախարարութեան, եկած են Փարիզ, ուր տեսակցութիւններ ունեցան ելմտական եւ պիւտճէի նախարարներուն ու պետական դրամատան տնօրէնին հետ։ Ուզուած վարկի քանակը եւ պայմանները տակաւին յայտնի չեն։ Սակայն ամերիկեան թերթ մը կը յայտնէ թէ Նիւ Եորքի հրապարակին վրայ, 400 միլիոն տոլարի չափ տրամադրելի գումար կայ արդէն։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աշխատաւորական եւ արհեստակցական ղեկավարները իրենց վերջին նիստին մէջ, յայտարարութիւն մը խմբագրեցին ընկերվարականներու ուղղութեան եւ Մաքտոնըլտի ընթացքին մասին։ Այս յայտարարութիւնը պիտի ենթարկուի խորհրդարանի աշխատաւորական խումբի հաւանութեան։

Յայտարարութիւնը կը հաստատէ թէ աշխատաւորական կուսակցութիւնը որեւէ պատասխանատուութիւն չի ստանձներ հանդէպ նոր կառավարութեան, որուն աշխատաւորական անդամները որեւէ կուսակցական իրաւասութիւն չունին, ու կը մեղադրէ ելմտագէտները որ դիտմամբ տագնապ ստեղծեցին, վերջ դնելու համար վարչաձեւին, որ հարուստներուն վրայ տուրք կը դնէր ի նպաստ աղքատներուն։

Յայտարարութիւնը կը վերջանայ ժողովուրդին ուղղուած կոչով մը, միացեալ ճակատ կազմելու համար ընդդէմ նոր կառավարութեան։ Այս յայտարարութեան հիման վրայ, որոշուած է բազմաթիւ ճառեր արտասանել զանազան կեդրոններու մէջ։

Հանքագործներու սէնտիքան հաւանութիւն տալով Աշխատաւորականներու եւ Արհեստակցականներու ուղղութեան, որոշեց հրահանգել խորհրդարանի իր ներկայացուցիչներուն ուժ տալ անոնց քաղաքականութեան։

Կը կարծուի թէ խորհրդարանին մէջ, աշխատաւորական ընդդիմութիւնը բաւական ուժեղ պիտի ըլլայ, իր հետ ունենալով մաս մը ազատականներ եւ նոյնիսկ պահպանողականներ։ Մաս մը ազատականներ դէմ են կառավարութեան ելմտական ծրագրին։ Իսկ պահպանողականներ կան որ, ընտրուած ըլլալով ճարտարարուեստական կեդրոններու մէջ եւ ոչ-կուսակցական գործաւորներու քուէով, կրնան վտանգել իրենց քաղաքական ասպարէզը, եթէ քուէարկեն ի նպաստ կառավարութեան։

Գերման դահլիճն եւ ազգայնականները

Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ տեսակցութիւն մը ունեցաւ ազգայնականներու պետին Հուկէնպէրկի եւ կաթոլիկ կուսակցութեան պետին Քաասի հետ։ Տեսակցութիւնը տեւեց երեք ժամ, դահլիճին հանդէպ աջ ընդդիմութեան շուրջ։ Պրիւնինկ մտադրութիւն չունի փոփոխութիւններ մտցնելու դահլիճին կազմին մէջ եւ վճռապէս հակելու դէպի ձախ կամ աջ։ Սակայն մօտ ատենէն պիտի հրատարակէ հրովարտակ մը՝ ելմտական բարենորոգումներու ծրագրին վերաբերեալ եւ այս մասին պէտք ունի գիտնալու աջ ընդդիմադիրներու կարծիքը։

Միւս կողմէ, նկատի ունենալով Փրուսիոյ յառաջիկայ խորհրդարանական ընտրութիւնները, ընկերվարականները որոշած են այլեւս չհանդուրժել Պրիւնինկի անորոշ քաղաքականութեան, որ ի նպաստ համայնավարներուն, կը վնասէ ընկերվարականներուն։ Այս հարցն եւս, ստիպած է Պրիւնինկը տեսակցելու ազգայնական պետին հետ։ Եւ վերջապէս, Ֆրանսայի հետ կարենալ բանակցելու համար, գերման վարչապետը պէտք ունեցած է ստանալու աջերու հաւանութիւնը։

Կ'ենթադրուի թէ այս հարցերն են որ քննուած են Պրիւնինկ-Հուկէնպէրկ տեսակցութեան ընթացքին։

Յարձակում յոյն խմբագրապետի մը վրայ

Աթէնքի մէջ, յոյն թերթի մը տնօրէնը, գիշերը ուշ ատեն, երբ դուրս կ'ելլէր խմբագրատունէն, յարձակման ենթարկուեցաւ մէկու մը կողմէ, որ գաւազանի ուժգին հարուած մը իջեցուց անոր գլխուն։ Յարձակողը գաւազանի այս հարուածէն վերջ, քաշեց ատրճանակը, սակայն խմբագրապետին աղաղակներուն վրայ, փախուստ տուաւ. բայց անցորդներու եւ ոստիկաններու կողմէ հետապնդուելով, բռնուեցաւ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ
ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ըսենք անմիջապէս թէ Մաքտօնըլտի նոր դահլիճը որ Ազգ. Միութեան պիտակին տակ, կազմուեցաւ կուսակցական գործակցութեան հիմերու վրայ, յաջողի թերեւս խոշոր չափով մեղմացնել ելեւմտական տագնապը, կամ նոյն իսկ բոլորովին զայն փարատել։

Առով սակայն, հիմնական ո՛չ մէկ փոփոխութիւն կը մտնէ երկրին տնտեսական կացութեան մէջ։ Մէկը տեղական է, կապուած՝ ընդհանուր, տիեզերական երեւոյթին, միւսը՝ տնտեսական՝ բխած աւելի խոր պատճառներէ։

Պէտք է ըսել նաեւ թէ, Մաքտօնըլտի նոր դահլիճը գործի գլուխ կ'անցնի ո՛չ թէ լայնածաւալ, արտասահմանային յաւակնութիւններով, այլ երկրին անմիջական պէտքէն բխած պահանջներու գոհացման առաջադրութեամբ. — վերահաստատել երկրին հանդէպ արտասահմանի վստահութիւնը, վարկը եւ հաւասարակշռել ելմտացոյցը։

Այդտեղ իսկ, երեք հակամարտ կուսակցութիւններու գործակցութեան ոգին օրինակելի է եւ ինքնին պիտի բաւէր կանխաւ վստահութիւն ներշնչելու անոնց յաջողութեան մասին, նկատի ունենալով մանաւանդ Անգլիոյ հարստութիւնը, եթէ սակայն, իրօք ըլլար կուսակցական համերաշխութիւն եւ գործակցութիւն։

Որովհետեւ, նկատի ունենալով մեծ մաս մը Աշխատաւորականներու եւ Արհեստակցականներու բուռն ըմբոստութիւնը ընդդէմ ելմտական ծրագրին եւ Մաքտօնըլտի ինքնագլուխ քայլին, հարց կը ծագի թէ ներկայ դահլիճը իրօք կը ներկայացնէ՞ Ազգային միութիւնը՝ կուսակցական գործակցութեան հիմերով, թէ նոր դահլիճին աշխատաւորական չորս անդամները պիտի կրնա՞ն իսկապէս միութեան մէջ ներկայացնել կուսակցութիւնը որուն կը պատկանին եւ որ ներկայ խորհրդարանին մէջ կը համրէ 288 անդամ. թէ վերջապէս, գործակցութիւնը չպիտի՞ ձախողի քաղաքական թէ ընկերային այլազան տեսակէտներու բախումով։

Ըսուեցաւ թէ դահլիճին մասնակցող կուսակցութիւնները առժամաբար պիտի դադրեցնեն իրենց քաղաքական անջատ եւ ուրոյն գործունէութիւնը, մինչեւ որ առաջադրուած ելեւմտական բարւոքումը գլուխ ելլէ, այսինքն՝ մինչեւ դահլիճին կազմութեան նպատակը իրականացած նկատուի։ Որմէ վերջ է որ կուսակցութիւնները պիտի վերստանան իրենց քաղաքական ազատ եւ հակամարտ գործունէութեան իրաւունքը։

Բայց արդէն, Աշխատաւորական կուսակցութիւնը որ թիւով ու զանգուածով կը ներկայացնէ պատկառելի ուժ մը, գրեթէ կուտայ միութեան դէմ պայքարի ազդանշանը, իր պաշտօնաթերթին՝ «Տէյլի Հէրըլտ»ի միջոցով։ — Նոր կառավարութեան մասին, կը գրէ թերթը, բան մը կայ որ պէտք է անմիջապէս ըսուի. — Ազգային կառավարութիւն մը չէ ան։

«Պ. Մաքտօնըլտ եւ հին Նախարարութեան այն անդամները որոնք իրեն միացած են, նոր կառավարութեան մէջ կը մտնեն իբր սոսկական անհատներ եւ ոչ թէ իբր աշխատաւորական շարժման լիազօր ներկայացուցիչները»։

Եթէ ուրեմն, Անգլիոյ խորհրդարանը պիտի հրաւիրուի իր խօսքն ըսելու կառավարութեան ելմտական ծրագրին մասին եւ քուէարկելու համապատասխան օրէնքներ, պէտք է որ Մաքտօնըլտ եւ իր նախարար ընկերները, մեծամասնութիւն ապահովելու համար, պառակտեն խորհրդարանի աշխատաւորական խումբը, կռթնին իրենց հակառակ կուսակցութիւններուն վրայ եւ կամ, պէտք է որ աշխատաւորական կուսակցութիւնը ըստ կամս քուէարկելու ազատութիւն տայ իր երեսփոխան անդամներուն։ Այս վերջին պարագային իսկ, դժուար թ Մաքտօնըլտ կարենայ միութեան մէջ ներկայացնել իր կուսակցութիւնը, եւ ապահովել ուզուած մեծամասնութիւն մը, քանի որ նախկին դահլիճին 9 անդամները՝ իրենց համախոհներով արդէն՝ զօրեղ ընդդիմութիւն մը կը կազմակերպեն, մօտ երկու հարիւր երեսփոխաններով՝ 288ի վրայ։

Այս պայմաններու տակ, պարզ է թէ Մաքտօնըլտ պիտի փորձուի ժամանակաւոր տիրակալութեամբ (dictature) *վարել գործերը*, կանգ չառնելով նոյն իսկ խորհրդարանը լուծելու հարկադրանքին առջեւ։

Եւ արդէն, այդ ձգտումը յստակօրէն կը նշմարուի դահլիճին կազմութեան եղանակին մէջ իսկ։ Տասը հոգինոց իրաւասու եւ լիազօր նախարարներու կողքին, որոնք պիտի վարեն ելմտական ծրագրին հետապնդման գործը, ... մը Նախարարներու՝ որոնք կոչուած են միայն վարելու, սովորական, ընթացիկ աշխատանքները։

Առով սակայն, պիտի փրկուի՞ կացութիւնը։ Պարզապէս վերջին ելքը պիտի ուշանայ պահ մը եւս, քանի որ ալ պէտք չկայ իսկ փաստելու թէ անգլիական տագնապը, ինքն իրեն, առանձին, անջատ երեւոյթ մը չէ եւ կը կազմէ հաստ մէկ օղակը տիեզերական տագնապին, որուն լուծումէն կախում ունի, ինչպէս ուրիշ երկիրներու, նոյնպէս եւ Անգլիոյ տնտեսական բարւոքումը։

Ցարդ Անգլիա ուրիշ երկիրներէ կը տարբերէր իր նիւթական տոկունութեան ուժով, եւ թերեւս այդ ուժով ալ, կարենայ ներկայ տագնապը փարատել. քանի որ հարցը կը դառնայ ելմտացոյցի բացի մը շուրջ, 100-120 միլիոն ստերլին՝ յառաջիկայ տարուան համար։

Բայց նոյն իսկ ելմտացոյցի հաւասարակշռումը, դահլիճին գլխաւոր նպատակը, դիւրութեամբ պիտի ընթանա՞յ։

Դժուար է այնքան ալ լաւատեսութեամբ նայիլ՝ հակառակ անգլիական թէ օտար մամուլի հաւաստիքներուն, երբ նկատի ունենանք ուժեղ ընդդիմութիւնը որ կը կազմակերպուի Աշխատաւորականներու եւ Արհեստակցականներու կողմէ, գլխաւորութեամբ փորձ ու վարպետ ղեկավարներու։

Մանաւանդ որ անգործութեան նպաստի 100ին 10 համեմատութեամբ նուազեցումը, զոր վճռապէս գործադրել որոշած է Մաքտօնըլտ, չի գա՞ր աւելի եւս սաստկացնելու աշխատաւոր զանգուածներու ըմբոստութիւնը։

Ազգային միութեան դահլիճին գործը աւելի կը բարդանայ նաեւ այն պարզ պատճառով որ ունենալով մէկտեղ հակա-աշխատաւորական ծրագիր մը, իր մէջ կը համրէ չորս գլխաւոր աշխատաւորականներ որոնք արդէն, իրենց կուսակցութեան կողմէ կը նկատուին եթէ ո՛չ դաւաճաններ, գոնէ անհաւատարիմներ...։ Ու դահլիճին մէջ իրենց ներկայութեամբ իսկ, աւելի եւս կը գրգռեն Աշխատաւորականներու եւ Արհեստակցականներու դիմադրական ոգին։

Արդէն, բացի Անգլիացիներէն, գրեթէ օտար բոլոր ընկերվարական կազմակերպութիւնները խոռ աչքով կը նային Մաքտօնըլտի եւ իր ընկերներու քայլին, զոր քաղքենի կազմակերպութիւնները կը գտնեն հայրենասիրական, խելացի եւ կորովի։

Մանաւանդ որ շատեր այդ քայլին անհրաժեշտութիւնն ալ չեն ընդունիր։

Լէոն Պլում Ֆրանսայի ընկերվարականներու խորաթափանց պետը՝ զայրոյթով կը դարձնայ. — «Մաքտօնըլտի տուած որոշումը կը գրէ, չի կրնար ծածկուիլ ոչ արդարացումով, ոչ իսկ ազգային խուճապի վտանգի մը պատրուակով»։ Ու կը բերէ իր փաստերը։

Նոյն զայրոյթէն բռնուած Աշխատաւորականներն ու Արհեստակցականները երբ վճռապէս կը յայտարարեն բուռն պայքար խորհրդարանէն դուրս, եւ ընդդիմութիւն խորհրդարանին մէջ, դժուար թէ Ազգ. Միութեան դահլիճը կարենայ դիւրութեամբ արժեցնել իր կազմութեան դրդապատճառը։

Մաքտօնըլտի դասալքումը մեծ հարուած մըն է անգլ. աշխատաւորութեան, որ իր տեսակէտներուն մէջ այս անգամ ալ յամառ ինչպէս միշտ, չպիտի մղուի՞ արդեօք իսկապէս նետուելու դասակարգային պայքարի ճամբուն վրայ։ Եւ առով, աւելի չպիտի՞ դժուարանայ նոր դահլիճին գործը։

Մ. Ե.

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

2.— ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՄԷՋ

Տարաշխարհիկ ճաշարաններ կան Մարոքի, Թունուզի, Ալճերիի, Հնդկաչինի, Ափրիկեան սեւերու, Մատակասքարի, Քամէրունի եւ Քոնկոյի, Մարթինիկի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի՝ բաժիններուն մէջ։

Նշանաւոր ճաշարան մը կայ՝ Պարսի կղզիի վրայ եւ ուրիշ մը՝ կենդանաբանական պարտէզին մէջ։

Այս բոլորէն դուրս՝ մօտաւորապէս 150-200 տարբեր ըմպարաններ, պարեր եւ գարեջրատուներ՝ մինչեւ կէս գիշեր՝ գոյն եւ շարժում կուտան Ցուցահանդէսին գիշերային կեանքին։

Գիշերուան հմայքը սակայն, չի վերջանար միայն ջուրին խաղերով։

Ցամաքն ալ ունի իր գրաւչութիւնը։

«Աթրաքսիոն»ներու համար պարտէզ մը յատկացուած է՝ Անքոր-Վաթի մեհեանին առջեւէն մինչեւ Միացեալ-Նահանգներու Սպիտակ-Տունը, ուր ճամբուն վրայ, պողոտային երկու կողմերը՝ լոյսէ հրեղէն սիւներու հեթանոսական տեսարան մը կ'ընծայեն մեհեանի պահակ առիւծներու՝ խոժոռ նայուածքներուն տակ։

Եւ աղբիւրներ, եւ ձիւնասուն պարտէզներ՝ լոյսի անապակ անձրեւին տակ կ'երգեն ու կը ննջեն։

Ցանկարծ, բոլոր շէնքերը իրենց արմատներէն՝ վերջալոյսի ամպերուն նման կը սկսին շառագունիլ։

Ահա Անքոր-Վաթի հուչակաւոր մեհեանը, որ կարծես թէ պուտտայի մը աժտահական ափին վրայ՝ կամաց-կամաց վեր կը բարձրանայ օդին մէջ։

Մեհեանին կողերը, որ նախապէս մութին հետ նոյնացած էին, հիմա հոլանի՛ կը ցցուին աչքիդ առջեւ։ Մէկ մայր եւ չորս որդի բարձրահասակ աշտարակները ինչքա՜ն գեղեցիկ են մշուշոտ անծայրածիրին մէջ։ Կարծես մթնոլորտը կը միայ՝ խունկով եւ աղօթքով։ Եւ աշտարակներուն ամբարձուղէշ շուքերը՝ Վէնէտիի հարսանման ծառերուն մէջ՝ խորհուրդ եւ շշուկ կը յարուցանեն...

Օ՜, սրբազան Արեւելք։

Ո՛վ մեհեաններ եւ աստուածներ հեթանոս...։

Ուրիշ զանազան «աթրաքսիոն»ներ կան ցուցահանդէսին ամէն կողմը։

Գաղութներու աշխարհիկ պարեր, շարժապատկեր, տօնակատարութիւններ, «փանթէզի»ներ եւայլն։ Նուագ, լոյսի եւ շուքի զարմանազան խաղեր՝ որ հրաշալի գոյներով մետաքսէ զորգերու պէս կը փռուին յիշողութեանդ տախտակամածին վրայ։ Այո՛, քաղաքակրթութիւնը գողցուած է Արեւելքէն։

Վկայ՝ սա սեւերու այնքա՜ն իմաստալից ներկայացումներն ու պարերը։ Անոնց գրականութիւնը, պատմութիւնը, որ այստեղ, հանդէսի մը պատրուակին տակ եկած է իրեն փիլիսոփայական ծիծաղը թքնելու Արեւմուտքի մէկ աչքին, որ Փարիզ կը կոչուի...։

Ճամբորդութեան ախորժակը գրգռելու համար, հսկայական երկրագունդի մը վրայ՝ *թատերական երկաթուղիով* (snenic railway) կը ցուցադրուին ճամբաներ եւ ճամբորդներ։

Ճամբաներ ցամաքին վրայ եւ ջուրերուն։

Եւ կը մտածես՝

— Մահ կամ հարստութիւն։

Այսպէս, հակառակ անձրեւին, որ անպակաս է եւ յաճախ յորդահոսան, միշտ գրաւիչ են ցուցահանդէսին գիշերները։

Ցետոյ կան ժողովրդային հաճոյքներ՝ տօնավաճառներու քով։

Նշանառութիւն, օթօ վարել, կախօրրան, փոթորիկ, նաւաբեկութիւն երբ առագաստները կը դիզուին վրադ՝ մանչերուն առիթ տալու համար՝ որ օգտուին յաճախ իրենց պատահական դրացուհիներու համբոյրներէն։

Երբ նաւաբեկութիւն կայ, պէտք է արժեցնել երիտասարդութիւնը։

Եւ ամէն անգամ, որ Ֆրանսայի զանազան քաղաքներու գիւղերու մէջ հանդիսատես կ'ըլլամ՝ նոր սերունդի այս փիլիսոփայութեան, անմիջապէս կը յիշեմ Ալիշանէն փոքրիկ երգի մը առաջին տունը՝

Մէկ մայիս ունի,
Որդեակ իմ, տարին.
Մէ՛կ է լոկ կեանքի
Գարունդ ալ հեշտին:

Ուրեմն, խառնուիլ այս կեանքին եւ այս փիլիսոփայութեան։

Տօմէնիլ լիճը՝ Վենետիկի գիշերներուն եւ եղերգներուն պէս կը ծովփացնէ իր ջուրերը։

Լիճին վրայ 16 մեքենաշարժ նաւակներ կան որ կը պտտցնեն այցելուները։

Ասոնցմէ զատ, կան նաեւ 30 ուրիշ նաւեր, որոնք յատկացուած են նաւային խաղարկութիւններու։

Ամէն երկիր իր նաւակին եւ նաւորդին տիպարն ունի։ Եւ հանդիսաւոր օրերուն կը ցուցադրեն՝ իրենց ձկնորսութեան մեթոտը, թէ ինչպէս մէկ եղերգէն միւս կ'անցնին կամ ինչպէս կը հաւաքեն մարգարիտները։

Այժմ, ջանանք ներկայացնել գլխաւոր քանի մը տաղաւարներ՝ առանձին։

* *

Տեղեկատու Ոստան (Cité des Informations)։

Փառաւոր այս շէնքը՝ յղացումն է Ցուցահանդէսի Ընդհ. վարիչ Մարաջախտ Լիօթէին։ Մարաջախտը ըլլալով միանգամայն՝ Ֆրանսայի մեծագոյն տնտեսագէտներէն մէկը, մտածած է այս Ոստանով դիւրացնել եւ դասաւորել տնտեսագէտ եւ վաճառական այցելուին պրպտումները։

Այցելուները, որ կրնան նախապէս պտտած ըլլալ բոլոր միւս տաղաւարները, զիրենք շահագրգռող նիւթերու մասին լրացուցիչ եւ գործնական տեղեկութիւններու համար կը դիմեն հոս։

Եւ կամ նախապէս կը տեղեկանան իրենց նախատեսած ճիւղին եւ մանրամասնութիւններով զինուած՝ կ'երթան այդ առարկային բուն տաղաւարը։

Մեծ պարտէզի մը երկու եզերքները շրջապատուած է հարիւրաւոր «օֆիս»ներով։ Տեղեկատու գրասենեակներ։ Այս գրասենեակներուն իւրաքանչիւրը կը ներկայացնէ գաղթավայր մը, ունենալով իր ձեռքին տակ իր արտադրութիւններուն լիակատար մէկ հաւաքածոն։ Անոնց քանակը, գինը, գլխաւոր ներածութեան վայրերը ցուցակագրուած են պատերուն վրայ։

Գրասենեակներուն գլխաւորները՝ քաջահմուտ գաղթագէտներ են եւ յաճախ կը ներկայացնեն՝ գաղթավայրին եւ մայր երկրին մէջ ներածող եւ արտածող մեծ ընկերութիւն մը։

Դրամատիրութիւնդ յուզուեցա՞ւ, կրնաս անմիջապէս ե՛ւ գնել, ե՛ւ ծախել։

Հեռագիր, հեռախօս, դրամատուն, առեւտրական սենեակներ, ամէն դիւրութիւնով օժտուած է այս ոստանը։

Մէջտեղը կայ խոշոր սրահ մը, որ հանգստութեան ամէն յարմարութիւններով օժտուած է։

Կարելի է նստիլ՝ գրելու կամ կարդալու համար։ Կարելի է գաղթային մատենադարանը պրպտել։ Կարելի է գաղութներու մասին՝ կենդանի պատկերներու հաւաքածոներ աչքէ անցընել։ Թաւիշէ օթեակներու մէջ ընկողմանած՝ կարելի է աշխարհի բոլոր լուրերէն տեղեակ մնալ՝ դիտելով լուսաւոր լրատուութեան տախտակը որ կազմակերպուած է Ֆրանսական Մամուլի Դաշնակցութեան կողմէ։

Ի՛նչ լաւ է քաղաքական անկախութիւնը։ Ի՛նչքան ստեղծագործ։

Միայն ա՛յսպէսով պիտի կրնայի բացատրել՝ սա միտք կրծող ցուցակներուն ներկայութիւնը։

Ի՛նչ ցուցակներ, ի՛նչ բաղդատութիւններ։

Դիտեցէք այս քարտէսները, այս տախտակները՝ տնտեսութեան, արտադրութեան, նաւարկութեան, վարչականութեան, հանքերու, շուկաներու, փոխադրութեան, առողջապահութեան, ընկերային կեանքի եւ դաստիարակութեան եւ ի՛նչ գիտնամ դեռ ինչերո՛ւ մասին։

Ու կ'ըմբռնես, թէ գաղթավայրերը ինչ դիրք կը ներկայացնեն մայր երկրի համար։

Կ'ըմբռնես թէ՝ Սենեկալի սեւամորթը ինչո՛ւ կրնայ թեւանցուկ պողոտաներէն անցնիլ՝ սպիտակ եւ աղուոր ֆրանսուհիի մը հետ։

Զմոռնանք յիշել, որ կայ նաեւ շարժապատկերի 1500 հոգինոց սրահ մը, որ ձրի է։

Անկոշտ աթոռներու վրայ կրնաք ժամերով տարուիլ Արեւելքով։

Եւ երբ դուրս գաք, կը թուի ձեզի որ իբրեւ թէ դասընթացք մը աւարտած էք՝ գաղթավայրերու քաղաքական տնտեսագիտութեան վրայ։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՀԱՅ ՏՂՈՒ ՄԸ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Անցեալ օր հաղորդեր էինք Տօքթ. Պարոնիկեանի կողմէ Գերմանիա փոխադրուած հայ տղու մը դատապարտութիւնը իբրեւ հրձիգ:

Այս առթիւ գերմանական «Dresdner Neueste Nachrichten» թերթը կը գրէ.—

«Ան իմ սիրտս մոխիր դարձուց»... հազուագիւտ պատկեր մը արեւելեան վիպականութեան, պարզուեցաւ Տրէզտընի դատարանին առջեւ, ուր կանխամտածեալ հրաձգութեան համար ամբաստանութեան ենթարկուած էր հայազգի 19 տարեկան Յակոբ Պետրոսեան։ Արտասովոր է իր կեանքի պատմութիւնը, ինչպէս մղիչ պատճառները իր արարքին, որովհետեւ ան կը հաւատար որ այդ կերպով ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլար իր ազգին։ Պատերազմի եւ յետպատերազմեան տակնուվրայութիւնները՝ իր եւ իրեններուն Արաբիա պատսպարիլը այրող տուներու եւ գիւղերու տպաւորութիւնը շատ մեծ տեղ ունին իր յիշողութեան մէջ։ Երբ պատերազմէն վերջ Յունաստան հաստատուեցան, երեք տարի յաճախեց տնական վարժարան, յետոյ Վենետիկի Մխիթարեանը ուր սորվեցաւ իտալերէն եւ ֆրանսերէն, պատմութիւն, գրականութիւն, կրօնագիտութիւն։ Տասնեօթը տարեկանին արդէն արտաքուստ թէ մտքով հասուն մէկն էր, ինչ որ Արեւելքցիներուն մօտ միայն կարելի է։

Վանական բնակութենէն սիրային պատմութիւն մըն ալ ունի մայրապետի մը հետ։ 1929ին կը վերադառնայ Յունաստան փափաքելով գրող ըլլալ։ Տնտեսական պայմանները սակայն ստիպեցին զինք պատկերահանի մը քով ծառայել իբրեւ օգնական. պարապ ժամերուն ալ դաս կուտար հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուի, յունական դպրոցի մը մէջ։ Վերջապէս իր փափաքը իրականացած կը կարծէր, երբ Յունաստանի Հայոց արքեպիսկոպոսին միջամտութեամբ հեռանկար մը պարզուէր իր աչքին։ Այն էր՝ Հ... կական Օգնութեան Կոմիտէ... (Armeniches Hilfskomitee) ... Գերմանիոյ մէջ յաճախել ակադեմ... մը, որ հաստատուած էր հայ պր... ներու եւ ուսուցիչներու համար։ Հ... կառակ զանազան դժուարութիւններ... 1930ի ամրան Գերմանիա եկաւ, ... այդ կոմիտէի տնօրէն մի ոմն Տ... Պարոնիկեանի քով Լէօնիդկրոն... բնակեցաւ։ Գերմանիոյ մէջ իր ... բնակութիւնը որ պիտի ծառայէր ... զարգացման, եղաւ իրեն համար ... յուսախաբութիւն մը...։ Ինք եւ ընկերները դաս չէին ստանար ... պարտաւորուած էին կատարել ... եւ պարտէզի բոլոր աշխատանքներ... եւ փայտ կոտրել։ Մէջընդմէջ Ա... տարանէն դասախօսութիւն կըլլ... Այս բոլորը հայ տղոց ճաշակին ... համապատասխաներ եւ հակառ... ութիւններ տեղի ունեցան տնօր... նին հետ, որ նոյնպէս գոհ չէր աշակերտներուն աշխատանքէն։

Կամաց կամաց ամբաստանեալ... մէջ կը զարգանար խոր ատել... թիւն մը հանդէպ իր խնամակալ... Ան կը նկատէր տնօրէնը ... վնասակար մէկը հայ ազգի... որովհետեւ կոմիտէին նպատակ... րուն համար, անճիշդ եւ արժան... պատութիւն վիրաւորող «ռէքլ... կ'ընէր, տարածելով պատկերն... որոնք ցոյց կուտային հայ ժո... վուրդը — հակառակ իրական... թեան —ցած մակարդակի մը վր... Ամբաստանեալը իր ազգային հպ... տութիւնը վիրաւորուած կըզգ... Ասկէ զատ կը կասկածէր թէ տն... րէնը հաւաքուած դրամները կան... նաւոր չէր յանձներ եւ իր հաշ... կը գործածէր։ Եւ կը կարծէր որ ... հայ ազգակիցներուն անունով հ... ւաքուած դրամները կը կորսու... Ջնչին պատճառով մը այնքան մե... ցաւ իր ատելութիւնը որ որոշ... կրակի տալ, այսպէս հանրութե... ուշադրութիւնը հրաւիրելու համ...

— «Ան մոխիր դարձուց ... սիրտս, ես ալ կ'ուզէի մոխի... վերածել իր գործը, *բաւ...* *բաստանեալը*։ Ես շատ կր... տեսած եմ, իմ տունս ու գիւ... այրեցան, կրակը ինծի համ... սովորական բան մը չէ, ատոր ... մար բրի, կը խորհէի թէ 14... ոստիկանատունը պիտի ... կրակ ձգելուս համար, յետոյ ... զատ պիտի ձգուիմ եւ երկ... դառնամ։ *Բնական ճամբ...* ա՛յս թուեցաւ իրեն։

Կրակը այնպէս ձգեց որ ... րածուի, եւ իրաւ ալ անմիջ... նշմարուեցաւ ու առաջքը առն... ցաւ, բայց ի՛նք գնաց եւ յանձ... ինքզինք ոստիկանութեան։

Դատարանին վրայ ... ազդեցութեան չմնացին իր ըսածն... մանաւանդ որ իբրեւ վկայ լ... տնօրէնը լաւ տպաւորութիւն չկր... ձգել։ Ան պաշտպանեց իր կրթ... մեթոտները զորս կը գործադր... պատանի Հայերուն վրայ, չկր... սակայն ըսել թէ ինչպէս գա... պիտի հասցնէր առաջադրուած ... մունքին որ անոնց գալուն նպատ... էր։ Ժխտեց հաւաքուած դրամնե... մասին եղած ամբաստանութի...

Դատարանը չանտեսեց, սակ... այն իրողութիւնը, թէ ուրիշ ան... մըն ալ նոյն տնօրէնին դէմ ... Օգնութեան Կոմիտէի խնդրով, ... բերայութեան ամբաստանութ... դատ մը տեսնուած էր, որ — պ... է ըսել — վերջացաւ ազատ... ձակումով։

Այսպէս ուրեմն ամբաստանե... բաւական համակրանք ... դատաւորներուն մօտ, բայց ... գերման օրէնքին անպատիժ ... կրնար մնալ։ Դատարանը ն... ունենալով մեղմացուցիչ պարագ... դատապարտեց ինը ամիս բան... կութեան, որուն երեք ամիսը ... շած է արդէն եւ որ պիտի ... չուի։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներ... յօդուածագիրներէ իրենց գր... ները գրել թուղթին մէկ էջին վ... եւ մելանով։

ՀԻՆ ՑԱՒ ՄԸ

ՀԱԼԷՊ.— «Յառաջ» երկու խըմբագրականներով կը շօշափէր հայ ...թական պաշտօնեաներու թշուառութեան խնդիրը եւ թելադրութիւններ կ'ընէր, որպէս զի բարելաւի անոնց վիճակը, այլապէս ...րդարացիօրէն վախ կը յայտնէր, թէ քանի մը տարիէն հայերէն սորվեցնող ալ չպիտի գտնենք։

Արդարեւ, երբ մէկը մանաւանդ հայ ուսուցիչը կ'աշխատի լոկ պատառ մը ցամաք հացի եւ պանիրի համար, բնական է որ շատ մօտիկ ապագային ուսուցչի սովի առջեւ պիտի գտնուինք։ Եւ այս ընթացքով ալ անխուսափելիւթիւնը թելադրել մէկուն, որ ուսուցչութիւնը իրեն ասպարէզ ընտրէ, քանի որ կրնայ իր ապրուստը աւելի դիւրին ճարել ուրիշ ասպարէզներու մէջ։ Ուրեմն պիտի պատաչի «անխուսափելին»։

Հոգաբարձու մարմիններուն հաշ...կացողութեամբ, ուսուցիչը ստիպուած է համակերպիլ բոլոր առաջարկութեանց, որովհետեւ անօթի մնալու վախը կայ ու կայ։ Հետեւաբար դիւրին է խաղալ ուսուցչին հետ, ենթարկել զայն վիճակի մը, որ չկարենայ բերանը բանալ, անտրտունջ տանի այդ բոլոր զրկանքները եւ նուաստացումները։ Արդէն խակական ուսուցիչներու հանդէպ ցոյց տրուած անարդար վերաբերմունքին հետեւանքն է, որ ասպարէզը մնացած է անկոչ հիւրերուն, որոնք սիրայօժար գլուխ կը ծռեն բոլոր տեսակի պայմաններուն առջեւ։

Սուրիոյ Հայ Օգնութեան Խաչը կազմակերպած է ուսուցչ. դասախօսութիւն մը, մանկավարժական նիւթերու շուրջ։ Տեսնենք քանի՞ներ պիտի երթան օգտուելու համար։ Այո՛, հասկանալի է մանկավարժական դասախօսութեանց անվիճելի կարեւորութիւնը, իսկ միւս կողմէ դարձեալ ...եական պէտք մըն է ուսուցչին նիւթականը բարելաւել, դնել զայն իր աստիճանին վրայ, կարօտ չձգել զայն, եւ անկէ վերջը պարտադրել, որ հետեւի իր ճիւղին, ընթերցանութիւններ ընէ, սորվի եւ սորվեցնէ, վերջապէս ապրի իբրեւ մարդ։ Այսօր Սուրիոյ մէջ կեանքը շատ դիւրին է, աժանութիւնը հասեր է նախապատերազմեան շրջանի աժանութեան։ Գործերն ալ լաւ են, ամէն մարդ կ'աշխատի, անգործութիւն չկայ։

Գաղութը կրնայ լաւագոյն պայմանները ստեղծել իր ուսուցիչներուն համար, սակայն ցաւալի է որ մեր ժողովուրդին մեծագոյն մասը վարժուեր է ձրիին։ Երբ բողոքական եւ կաթոլիկ վարժարանը ձրի կ'ընդունի եւ կամ կէս թոշակով, հայերը տղան հոն կը ղրկէ առանց անդրադառնալու թէ հայ ոգին կը պահուի միմիայն ազգային վարժարաններու մէջ։

Այս նիւթերուն շուրջ (որքան գրուի, քիչ է. որովհետեւ ազգապահպանման միակ ազդակը հայ դպրոցն է։ Սակայն, գործը ձգուած է բախտին։ Լոկ բաղձանքը օգուտ չունի։ Գործն է կարեւորը, իսկ գործողներն ալ կը գործեն ըստ իրենց ամիրայական հասկացողութեան։ Վճռական միջոցներ են պէտք։ Զոհաբերող եւ սրտցաւ մարմիններն են որ կրնան առաջքը առնել այս գահավէժ ընթացքին, այլապէս հայ ժողովուրդը թող ձեռք քաշէ իր դպրոցներէն եւ զուր տեղը դրամ չմսխէ քանի որ ակնկալուած արդիւնքը ձեռք չպիտի բերէ։

Հայ հարուստը քաշուած է իր պատեանին մէջ. զոհաբերութեան ո՛չ մէկ ճիգ. համեստ դասակարգն ալ կլանուած է առօրեայ հոգերով, «ինչու՞ս պէտք» ըսելով կը յօրանջէ։ Ո՞վ պիտի մտածէ ուրիշներու մասին։

ՄՇԱԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՂԱՓԱՆԻ ՀԱՆՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ղափանի կոմունիստներէն Բաղիկեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Խորհրդ. Հայաստան»ի.—

Կը յուսացուի, որ Ղափանի երկաթագիծը (տեքովիլ) աւարտի օգոստոսի վերջը։ Հետախուզութիւն կը կատարուի Օխճիի ենթաշրջանին մէջ։ Արագօրէն կը վերանորոգուին երկրաշարժէն վնասուած շէնքերը։ Կարեւոր հարցեր են արհեստաւոր բանուորներու պատրաստութիւնը, բանուորներու շարունակական տեղափոխութեանց պատճառով բանուորական ուժի պակասը, բնակարաններու անհրաժեշտութիւնը, մեքենական ուժի ստացումը,եւն։ Մասնաւորաբար այս վերջին հարցին պատճառով, պղինձի արդիւնաբերական ծրագիրները չիրագործուեցան վերջին 2-3 ամիսներու ընթացքին։

Ուստի որոշուեցաւ ժամանակաւորապէս դադրեցնել մեքենայական փորումը հանքերուն մէջ, որպէսզի մեքենական ուժը տրուի ամբողջովին ձուլարանին։ Այսպէսով, փորող բանուորներուն մէկ մասը կ'ազատուի եւ կը ղրկուի պղինձ հաւաքելու եւ մաքրելու, իսկ միւս մասը՝ աշխատելու ձեռքի փորող մեքենաներով։

Բանուորի պակասը զգալի չէր ապրիլ ամսուն։ Սակայն յետոյ, Գորիսի, Սիսիանի եւ Մեղրիի շրջաններէն եկած բանուորները վերադարձան իրենց տուները՝ երկրաշարժին պատճառով։ Ղափանցի բանուորները միայն 3 օր չաշխատեցան։ Եւ ահա վերջին ամիսներուն, բանթողը վարակեց նաեւ ուրիշ շրջանէն եկած բանուորները, որոնք շարունակ կը տեղափոխուին այլուր։

Ներկայիս կեդրոնական Լէնինեան հանքերը ապահովուած են բանուորական ուժով միայն 50 առ հարիւր համեմատութեամբ, ձուլարանը՝ 90 առ հարիւր, Շահումեան հանքերը՝ 70 առ հարիւր, շինարարական կազմը՝ 40 առ հարիւր։ Բանուորական ուժի այս պակասը մեղմելու նպատակով, միջոցներ ձեռք առինք միրձակայ շրջաններէն հաւաքելու 400 բանուոր։

Բանուորներու սնունդի մատակարարութիւնը դժբախտաբար կարելի չեղաւ բարելաւել։

Միւս կողմէն, թէեւ ուժգին թափով կը շարունակուի բնակարանային շինարարութիւնը Ղափանի մէջ, սակայն փոխադրութեանց միջոցներու բացակայութեան պատճառով՝ շինութեան նիւթերը կ'ուշանան եւ շինարարութիւնը կը դանդաղի։

Աշխատանք կը թափուի կիներն ալ առնել արդիւնաբերութեան մէջ։ Ունինք առ այժմ 80 բանուորուհի, յուսալի է որ այդ թիւը շուտով բարձրանայ, երբ մանուկներու համար մսուրներ ու մանկապարտէզներ շինուին։

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻՆ

Ս. Բալազեան հեղինակն է «Դարվինիզմ» աշխատութեան որ լոյս տեսած է 1926ին։ Այդ գրքին մէջ, Ս. Բալազեան կ'ըսէ թէ «անհնարին է որ եւ է սահման դնել մարդու եւ կենդանիների միջեւ»։ Ս. Բալազեան, 5 տարի յետոյ, երբ կարմիր գրաքննիչները սկսան իրենց քիթը խօթել գիրքերուն մէջն ալ, անգամ մըն ալ կը կարդայ իր գիրքը եւ ահա կը հաստատէ ու կը յայտարարէ թէ սխալ է այդ կարծիքը։ Կենդանիները, կ'ըսէ ան, ենթարկուած են կենսաբանական օրէնքներու, իսկ մարդը՝ ընկերային օրէնքներու։ Այս է տարբերութիւնը։

Յետոյ սխալ կը գտնէ նաեւ իր կարծիքը մալթուսականութեան մասին։

Այդ երկու կէտերը, կը վերջացնէ, համապատասխան չեն մարքսիզմի սկզբունքներուն, հետեւաբար անընդունելի են։ Թէեւ ուշը մնացած է այս յայտարարութիւնը, բայց գրաքննիչներէն առաջ շարժած ըլլալով, կարելի է ներեն իրեն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՍԵՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Թէեւ Պուլվար Օտտօի մէջ տնտեսական տագնապը խորապէս կը ծանրանայ բոլոր հայ ընտանիքներուն վրայ, սակայն հանդէսներ միշտ անպակաս են այս շէն, ուրախ գաղութին մէջ։

Գրեթէ ամէն շաբաթ խուռներամ բազմութիւններ կ'երթան բարենպատակ հաստատութեանց ներկայացումներուն, դաշտահանդէսներուն, լսելու համար անոնց խօսքը։ Մեզ նման հայրենազուրկ օտարականներ հիացումով կը դիտեն Հայերուն եռանդավառ շարժումը եւ կը զարմանան ըսելով թէ այս ժողովուրդը որ դեռ երէկ հազիւ ճողոպրած էր թըրքական եաթաղանէն, դարձեալ չի թերանար հայրենասիրական պարտականութեանց մէջ։

Այս Կիրակի եւս կէօրէ ետք «Սալօն Վէնսան»ի ընդարձակ, թատերասրահին մէջ Կարնոյ Բասէն գաւառակի հայրենակցական միութիւնը տուաւ իր բացման անդրանիկ հանդէսը, ժամանակցութեամբ Պուլվար Օտտօի Հայ Երիտասարդաց Միութեան։ Սրահը բերնէ բերան լեցուած էր երկսեռ խուռն բազմութեամբ մը։ Բեմը երկու կողմերէն եւ ճակատէն զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով։ Միութեան անդամներէն Պ. Աւետիս Թոթոյեան հանդէսը բացաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ ունկընդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ նախագահը քանի մը խօսքերով բացատրեց նորակազմ միութեան նպատակը։ Պուլվար Օտտոյի ազգային դպրոցի սկաուտ աշակերտներէն Վահան Յակոբեան արտասանեց «Հառաչանք Պանդուխտին»ը։ Պուլվար Օտտոյի հայ երիտասարդաց միութեան կողմէ յաջող արտասանութիւններ ըրին, Պ. Պ. Ս. Պօյաճեան՝ «Կանաչ Վիթխարի»ն, Արամ Մուրատեան՝ «Մշակ»ը, Խաչատուր Յովհաննէսեան «Տարօն»ը, Եդուարդ Գարագաշեան՝ Սիամանթօյի «Պար»ը եւ ժողովուրդի խնդրանքին համաձայն սուրով պարեց չէրքէզեան եւ խազախական պարեր։ Պ. Աշոտ Յակոբեան արտասանեց Յ. Թումանեանի «Հայրենի Կարօտ»ը եւ ըրաւ Գ. Երէցեանի «Ուշ լինի նուշ լինի»էն կատակերգութիւն մը։ Պ. Գր. Քէնտիրեան արտասանեց «Մայր Հայաստանին»ը եւ երգեց Յ. Թումանեանի «Անուշ»էն կտոր մը։ Պ. Գր. Այաեան մանտոլինով նուագեց ֆրանսական եւ եւրոպական գեղեցիկ երգեր։

Գեղարուեստական բաժինէն վերջ նախագահը բեմ հրաւիրեց Պ. Ազգէն Մարտիրոսեանը որ ոգեւորիչ ճառով մը նկարագրեց Բասէնի կորովի ժողովուրդին աննման հերոսութիւնները։ Համառօտակի ներկայացուց քանի մը ծանօթ Բասէնցի հայդուկներ, որոնք ինկան պարտականութեան ճամբուն վրայ։ Աւելցուց թէ այս անհարազատ ափերուն վրայ ազգային հաստատութիւններն են որ պիտի թեթեւցնեն մեր դառն վիշտերը, ստեղծելով մտերմիկ շրջանակներ։ Մասնակցութեամբ Տիկին Շ. Ամիրխանեանի ներկայացուեցաւ ժողովրդական տաղանդաւոր բանաստեղծ Ա. Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»ը որ անցաւ շատ յաջող։ Միութեան կողմէ ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցաւ Անդրանիկի, Գարեգին Նժդեհի եւ պալքանեան պատերազմին իրենց մասնակցութիւնը բերող բոլոր հայ զինուորականներու խմբանկարը, աճուրդը բարձրացաւ հինգ հարիւր (500) ֆրանքի մօտ գումարի մը։ Նկարը շահեցաւ Բարձր Հայքի Երիտասարդաց Միութիւնը, 20 ֆրանք եւս նուիրելով։

Յետոյ խումբ մը՝ երիտասարդներու կազմակերպութեամբ ներկայացուեցաւ Մ. Պէշիքթաշլեանի «Երեք Բաջեր» զաւեշտը որ անցաւ նոյնպէս շատ յաջող։ Հանդէսը փակուեցաւ «Բամբ Փորոտան»ով եւ հանդիսականները ցրուեցան մեծ խանդավառութեամբ։ Միութիւնը ունեցաւ շօշափելի հասոյթ մը։

Գր. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄԱՐԶԱՏՕՆԸ

Ինչպէս գրեցինք, այս տարի ֆրանսահայ տարեկան մարզահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 13ի կիրակի օրը կէսօրէ վերջ, Փարիզի սատիկաններուն մարզական միութեան մարզարանին մէջ, որ կը գտնուի Փանթէն, Փօրթ տը լա Վիլէթէն 10 վայրկեան հեռու։

Կազմակերպիչ յանձնախումբը արդէն ստացած է Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ին չորս անդամներուն արձանագրութիւնը, (Պօղոսիկ Տօտաքեան, Յար. Տէր-Մինասեան, Վարդգէս Քէչէճեան եւ Արամ Մնացականեան)։ Յոյս կայ որ գաւառէն ուրիշ հայ մարզիկներ եւս գան մասնակցելու այս տարուան մարզատօնին, որուն բացի Փարիզի շրջանին բոլոր հայ մարզիկներէն, կը մասնակցին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր սկաուտներն ու կրլ-կայտերը եւ հաւանաբար ֆութպոլիստները։

Արձանագրուելու համար դիմել Ք. Ժպտունիի 12 Passage du Caire, Paris, Tél. Central 72—75։ Մարզիկներու փորձերը տեղի կ'ունենան C. A. Montrouge, սթատը՝ Բորթ տ'Օրլէան, Սթատ Պիւֆալօի ճիշդ եանին։

ՎԷՃ ՄԸ ՀԱՐԹՈՒԱԾ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի նոր Վարչութեան կազմութենէն ի վեր, ըմբիշներու խումբ մը երեւան եկած էր, թիւով 45 հոգի, առաջնորդութեամբ Պ. Հ. Աթարեանի։ Ասոնք հանրագրութեամբ մը կը ներկայանային, Օգոստոս 23ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի բացառիկ Ընդհ. ժողովին, իրենց ցաւերը պատմելու եւ գոհացում ստանալու համար։

Ժողովին կը նախագահէին Պ. Պ. Գ. Յովհաննէսեան եւ Ա. Աբէլեան, երկուքն ալ Փարիզէն։

Նախապէս տեղի կ'ունենան կարգ մը հարցումներ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասին, խնդրոյ առարկայ ընելով Կեդրոնի գործունէութիւնը։ Բոլորին ալ անհրաժեշտ բացատրութիւնները կը տրուին։ Այդ հարցումներուն ամէնէն ուշագրաւն էր, թէ ինչո՞ւ համար Կեդրոնը չի փութացներ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Նոր Ծրագիր-Կանոնագիրը եւ չի ձեռնարկեր կազմակերպական աշխատանքներու, պահելով կանոնաւոր կապ ցիրուցան մասնաճիւղերուն հետ։ Պ. Գ. Յովհաննէսեան խոստացաւ այս բողոքը յանձնել կեդրոնին լուրջ ուշադրութեան։

Եւ ապա ժողովը կ'անցնի իր օրակարգին, 45երու հանրագրութեան։ Եւ որովհետեւ հանրագրութեան բովանդակութիւնը անորոշ էր, զայն ստորագրողներէն մէկը կը հրաւիրուի պարզաբանելու։

Ոչ ոք տեղէն կը շարժի, ուրուն վրայ Պ. Հ. Աթարեան ոտքի կանգնելով կը յայտարարէ որ թէեւ ինք ստորագրած չէ զայն, բայց կազմակերպո՛ղը ինքն է։ Ու կը պատմէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի համար տարած իր աշխատանքները եւ իր ցաւերը։ Թեր ու դէմ արտայայտութիւններէ վերջ իրեն կը տրուի բարոյական անհրաժեշտ վարձատրութիւնն ու գոհացումը։ Ապա տեղի կ'ունենան հաշտարար ու խաղաղիչ ողջագուրումները։ Կ'աւելնան երկու նոր անդամներ վարչութեան վրայ յանձին Պ. Պ. Յակոբեանի եւ Աթարեանի։ Կ'ըլլան բարեմաղթական սրտաուչ խօսքեր ու գոհ տպաւորութեան տակ կը փակուի ընդհ. ժողովը։ Յառաջիկային պիտի կազմակերպուին սկաուտական մարմինը, մարմնակրթական յանձնախումբը եւ մշակութային կեանքը։

Այսպէս, փրկուած է Մարսէյլի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ամբողջականութիւնն ու միասնականութիւնը, եւ անոր համար բացուած՝ լայն գործունէութեան նոր շրջան մը, որ կը յուսանք թէ արդիւնաւոր պիտի ըլլայ։ Եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը լրջօրէն կազմակերպէ ու վարէ իր նախախնամական դերը Մարսէյլի արեւշատ հորիզոնին տակ, այս վերջինը պիտի դառնայ իր ամէնէն մեծ ու ամրակուռ բերդերէն մէկը։

Յաջորդով սկաուտներու հանդէսի մասին։

Մարզիկ

Ե. Ե. Մ. ՇԱՎԻԼ

Շավիլի Երկ. Երիտ. Միութեան գնդախաղի խումբը, այս տարի եւս կը կատարէ իր բարեկամական մրցումները Վիռօֆլէյի դաշտին վրայ։

Եղանակի առաջին մրցումը տեղի կ'ունենայ, դաշտին վրայ ժամը 2,30ին կիրակի կէս օրէ վերջ C. A. S. G. (H. C.) դէմ. կը կը յուսանք թէ անցեալ տարուան պէս Շավիլի եւ շրջակայքի հայութիւնը պիտի քաջալերէ իր երիտասարդ մարզիկները, որոնք կարելին կ'ընեն միշտ յառաջդիմելու եւ բարձր պահելու հայ անունը, հայ թէ օտար շրջանակներու մէջ։

Կ. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (115)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Մենք, հող գտնուած զինուորներս, հրացաններս ուրիշներու տալով, վերցուցինք Հրայրին։ Գիշերուան ժամը 1ն էր։ Դիակները հասցուցինք գիւղը։ Մատոյի դիակը չգտանք։ Նրա վիրաւորուած ատեն, զինուոր Գրիգոր քովն է եղած։ Ըսեր է. «Այ տղայ, ես այլեւս անկարող եմ քշելու։ Զարկ ինծի հրացան մը ու գնա՛»։ Նա չէ զարկեր։ Մենք այնպէս նկատեցինք, որ նա սողալով եկած ինքզինքը գետը նետած է։

* *

Այդ գիշեր, մինչեւ առաւօտ, հետս առած մօտ 10 տղայ, դատարկուած փամփուշտները կը լեցնէինք, անկանոն գործիքներով։ Գրեթէ բոլորիս ձեռքերն ուռան։

Գիշերը նամակ մը գրեցի Գէորգին, որ վերցնէ ժողովուրդն ու ընկերները ու Իշխնձորէն գայ։ Գէորգն եկաւ։

Մենք կասկածեցինք, թէ երկրորդ օրը կուսակալը մեզ միջոց չի տար եւ նորէն կը յարձակուի։ Բայց մենք տեղեկութիւն չունէինք, որ կուսակալը Շէնըքէն վրանները բարձեր է կը փախնի եղեր, որովհետեւ փամփուշտնին եւ հացերնին հատեր է եւ կը կասկածի, թէ մենք կը յարձակինք հէնց նոյն գիշերը։ Բայց տեսնելով, որ մեր կողմից յարձակում չկայ (հեռուից մեր շարժումները կը տեսնէր) մարդիկ կը ղրկէ Մուշ եւ հաց ու ռազմամթերք բերել կուտայ։ Մուշէն, սարի գծով կարաւան բանելու համար, չորս ժամ կը տեւէր, իսկ եթէ Դաշտէն պտտցնէր եւ էնպէս բերէր՝ մէկ օր չէր հասներ։

Մուշ գտնուած թուրք եւ հայ, մօտ 12,000 հոգի, թիակով, փետհատներով աշխատցուց,ճանապարհ բանալ տուաւ, ձիւնը սրբելով, որպէսզի ձիաւորները արագ գնալ գալ կարողանան իր եւ Մուշի միջեւ։

Բոլորը զարմացեր էին այդ քայլի վրայ։ Կարաւանը սկսաւ բանել այդ մօտիկ ճանապարհով եւ ձիաւորը գնալ գալ Մուշ։ Կարաւանի քանակութիւնը կ'ըլլար 500-600 ձի ու ջորի թէ՛ հաց եւ թէ՛ ռազմամթերք կրող։

Երկրորդ օրը, առաւօտեան, 34 զինուոր գետը լեցնել տուի։ Նոյնչափ ալ հրացան առնուած էր ձեռքերնէն։ Նմանապէս վերցրինք մօտ 4000 լիք եւ դատարկ փամփուշտ։ Դատարկ փամփուշտները լեցուցինք, իսկ հրացանները տուինք Սասունցի երիտասարդներուն։

Իշխնձորի վրայ յարձակում գործեցին Տիգրանակերտէն եկած զօրքը եւ այն կողմի Խիանեւ Բատըկանցի աշիրէթը։ Հոն Գէորգը թողուցած էր 3-4 զինուոր, Ախլաթցի Ապրօն եւ այնտեղի ժողովուրդը։ Տղերքը, չկարողանալով դիմանալ, ժողովուրդը վերցրած, գիւղն այրած եկան մեր քովը։ Ճանապարհին երկու երախայ սառած էին։

Մեր դիրքերու տարածութիւնը կ'անցնէր Ղարիբշանայ գագաթէն, Մխիթարայ Խուռով, Մճնու Աղբրով, Կարմիր Քարերի գլխով կը հասնէր Քափրէ-Շէրիֆ խանի գլուխը, այնտեղից կ'անցնէր Մերկերի Խուռը, որ ցամաք ատեն կը տեւէ երկու ժամ։

Ապրիլ 13ի յարձակումին, եթէ կառավարութիւնը էշի քուռակ չըլլար, կռուելու ձեւերու ընդունակութիւն ունենար, մաս մը զօրք կ'ուղարկէր Շատախի վրայով իմ վրայ, Իշխնձորի բոլորքը գտնուած զօրքի մի մասը կը ղրկէր Վասիլ, Քիւրտերու մէջ, եւ այդ զօրքերը նոյն գիշերը կը հանէր Շալկայ Մուշէի Խուռը, որ Անտոքի եւ Կէփինի մէջտեղն է։ Երբ առաւօտ լուսաբացին յարձակում գործուեցաւ, այդ երեք տեղերով պէտք է գործէր։ 150էն մինչեւ 200 զոհ տալու ըլլար, մինչեւ կէսօր չէր տեւեր՝ Կէլիէկուզանը մեր ձեռքէն կ'առնէր եւ մեզնից թէ՛ ժողովուրդ եւ թէ՛ զինուոր կը կոտորէր, կը տիրանար նաեւ մեր ռազմամթերքին եւ ուտելիքին։

Յիմար ըլլալուն համար՝ կառավարութիւնը Շէնըքէն սկսեց յարձակումն ու ռմբակոծումը։ Իր զօրքը բաժանեց 5-6 մասի եւ սկսեց հալածել հող գտնուողները։ Եթէ Շալկայ Մուշէն, շատ չէ՝ 200 զօրք Ամրանու գլխով իջնէին Կէլիէկուզանի վրայ, մեր զինուորները Սէմալէն չհասած գագաթը, նրանք Կէլիէկուզանը կ'առնէին, որովհետեւ հոն կռուող ուժ չկար, իսկ մեր զինուորները չպէտք է գիտնային, թէ Կէլիէկուզանը առնուած է։

ՄԵՐԿԵՐԻ ԿՌԻՒԸ

Ապրիլ 14ի առաւօտեան, ժամը 10ին, 600-700 Քիւրտեր եւ 2.300 զօրքեր յարձակուեցան Կէլիէկուզանէն երկու ժամ հեռու գտնուող Մերկեր գիւղի վրայ։

Մերոնք այդ օրը զբաղուած էին դատարկ փամփուշտ լեցնելով։ Մուրատը իր հետ վերցուցած մի քանի զինուորներ գնաց Մերկեր։ Բաւական կռուելէ յետոյ՝ թշնամին թողուց աւարը ու փախաւ։ Այդ օրը կռիւը շատ թեթեւ անցաւ։

Ապրիլ 15ի առաւօտեան, Գէորգ Չաւուշը իր ընկերներով եկաւ Իշխնձորէն։ Գէորգը եւ Խաս գիւղի Փոթորիկ քահանան, երբ նոր կը բացուէր արշալոյսը, բարձրացան Քափռէ-Շէրիֆ խանի գլուխը եւ դիրք բռնեցին ճիշդ այնտեղ, ուր նախորդ օրը դիրք էին բռներ թուրք զինուորները։

Քիւրտերը, կառավարութենէն նոր ուժ ստանալով, երկրորդ անգամ փորձեցին Մերկերի վրայ գալ։ Մերոնց տեսնելով եւ թուրք պահապանների տեղ ընդունելով, կը բարեւեն։ Անոնց բարեւի պատասխանը կը լինի Գէորգ Չաւուշի գնդակը։ Թշնամիները յանկարծակիի գալով, կը կրակեն հրացանները։ Կռիւը կը տեւէ երկու ժամ։ Շուտով կը հեռանան Քիւրտերը՝ իրենց հետ տանելով մէկ սպաննուած եւ մէկ վիրաւոր։

(Շար.)

ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԵՏ ԴԱՇՆԱԳՐԵՐ

ԼԻՏՎԻՆՈՎ-ՔՈՒՐՑԻՈՒՍ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. ԶԱԼԷՍՔԻ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ

Գրեր էինք թէ Ռուսիոյ արտաքին գործավարը Լիտվինոֆ որ Ժընեւ կ'երթայ մասնակցելու համեւրոպայի յանձնախումբին աշխատանքներուն, կանգ պիտի առնէ Պերլին, տեսակցելու համար Գերմանիոյ արտաքին նախարարին Քուրցիուսի հետ։ Մոսկուայի գերման դեսպանը արդէն հասած է Պերլին, ուր Ֆրանսայի, Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ կատարուող բանակցութեանց մասին, զեկոյց տուած է Քուրցիուսի։

Գերման կարգ մը շրջանակներ սկսած են անվստահութեամբ նայիլ Խորհրդ. Միութեան զոր կը մեղադրեն թէ կը դրժէ Պերլինի դաշնագիրը, համաձայնութեան գալով Լեհաստանի հետ։

Գերմաններու կասկածը փարատելու համար, Մոսկուա յայտնած է Պերլինի թէ օգոստոս 23ին, Լեհաստանի կողմէ առաջարկուած ոչ-յարձակման դաշինքի նախագիծը «բոլորովին անընդունելի էր Ռուսիոյ համար, որ ամբողջութեամբ եւ անմիջապէս մերժած է զայն»։

Կ'երեւի, այս կասկածները փարատելու համար է նաեւ որ Լիտվինոֆ դէպի Ժընեւ իր ճամբորդութեան ընթացքին, կը հանդիպի Պերլին։

Միւս կողմէ, բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հրատարակէ զեկոյց մը որ հերքումն է ֆրանսական պաշտօնական զեկոյցին, հրատարակուած «Յառաջ»ի հինգշաբթիի թիւով։ «Թաս» գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ Լեհաստանի դեսպանըարտաքին գործավարութեան հաղորդած է վաւերաթուղթ մը որ արտագրութիւնն է 1926ին՝ Ռուսիոյ կողմէ Լեհաստանի ներկայացուած ոչ-յարձակման դաշինքի նախագծին։ Այս վաւերաթուղթին կցուած է ամփոփումը այն պայմաններուն, զորս 1926-27ին Լեհաստան իր կողմէն ներկայացուցեր էր Ռուսիոյ, որ այն ատեն մերժեր էր։ 1927ին բանակցութիւնները խզուեր էին. իսկ Լեհաստանի նոր առաջարկը կրկնութիւնն է նախորդին։ «Հետեւաբար կ'եզրակացնէ «Թաս»ի զեկոյցը, յիշեալ վաւերաթուղթը որեւէ յառաջդիմութիւն չիներկայացներ լեհեւխորհրդային բանակցութեանց մէջ, եւ աւելի կը նշանակէ դէպի ետ քայլ մը, մինչ որ Պ. Փաթէք վաւերաթուղթը յանձնած պահուն, չառաջարկեց վերսկսիլ բանակցութիւնները եւ ինքն իսկ վաւերաթուղթը բնորոշեց իբր 1926-27ի բանակցութեանց արդիւնքի ամփոփումը»։

Ինչպէս կը տեսնուի, բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութեան այս զեկոյցը բոլորովին կը հակասէ ֆրանսական զեկոյցին, որ կը հաւաստէ թէ մէկ քանի ամիս առաջ Ռուսիոյ հետ բանակցութիւնները սկսած էին այն համոզումով որ նման բանակցութիւններ արդէն կը կատարուին Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ։

Ռիկայէն կը հաղորդեն թէ Ռուսիոյ գործավարներու խորհուրդը մասնաւոր նիստ մը ունեցաւ ու լսեց Լիտվինոֆի զեկոյցը Լեհաստանի կողմէ յանձնուած ոչ-յարձակման դաշինքի նախագծի մասին։

Մօտերս, Ստալինի նախագահութեամբ նիստ պիտի գումարէ Քաղաքական Դիւանը այս մասին որոշում մը տալու համար։ Խորհրդային քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ Լիտվինոֆի յանձնարարուած է շարունակել Լեհաստանի հետ բանակցութիւնները։

Եւ այսպէս, հակասական լուրերը իրարու կը յաջորդեն։

Իսկ Լեհաստանի արտաքին նախարարը Պ. Զալէսքի որ նախորդ օր կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցեր էր Մոսկուայի լեհական դեսպանին Փաթէքի հետ, Փարիզ մեկնած է։ Այստեղ կարեւոր տեսակցութիւններէ վերջ, պիտի մեկնի Ժընեւ, ուր պիտի հանդիպի Լիտվինոֆի։

Ֆրանսա կը զօրացնէ

ԻՐ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի օդանաւային նախարարը, հանրապետութեան նախագահին ստորագրել տուաւ հրովարտակ մը՝ օդանաւային գերագոյն խորհուրդի մը կազմութեան մասին։ Օդանաւային գերագոյն խորհուրդը կազմուած է կարգադրութիւններ թելադրելու համար՝ պատերազմի թէ խաղաղութեան ընթացքին՝ օդանաւային ուժերու ընդհանուր կազմակերպութեան, պատերազմական գործողութեանց (ցամաքային թէ ծովային) օդանաւերու մասնակցութեան, օդանաւային ուժերու ռազմական եղանակներուն, եւայլն մասին։

Եուկօսլաւիոյ բողոքը Աւստրիոյ դէմ

Սերպ կարգ մը շրջանակներ գրգռուած են Աւստրիոյ դէմ, այն պատճառով որ, սերպիական հողին վրայ, ճեպընթացներու դէմ կատարուած ռմբափորձերէն վերջ, Աւստրիա թոյլ կուտայ որ Վիեննայի մէջ բնակին Խրուաթներ, որոնց մեղսակցութիւնը այս ոճիրներուն մէջ՝ հաստատուած է։

Պելկրատի կառավարութիւնը մտադրած է դիմում կատարել Աւստրիոյ կառավարութեան, որ երկրէն վտարէ խրուաթ կարգ մը պետեր։

Եօթը միլիոն անգործ Ամերիկայի մէջ

Միացեալ Նահանգներու Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, անգործներու թիւը կը գնահատէ եօթը միլիոն։ Ամէն կողմէ կը պահանջուի որ օրինական միջոցներ կիրարկուին նպաստ հասցնելու համար անգործներուն։ Այս ծախքերը կը ներկայացնեն հարիւր միլիոնէն մէկ միլիառ տոլարի գումար մը։

Ճնշում կը բանեցուի Նախագահ Հուվըրի վրայ, որպէս զի ժամանակէն առաջ նիստի հրաւիրէ Խորհրդարանը։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք).— Այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին, 63 Rue de la République,

կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՊՕՄՕՆ—ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ.— Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, Ընկ. Վարօյեանի բնակարանը։

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Այս դասախօսական ժողովներուն կը հրաւիրուին համակիրները։

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Շապին Գարահիսարի եւ շրջ. Ռազմիկ Հայր. միութեան կողմէ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին։ Մուտք գերեզմանատան Gambettaի դուռէն, 96 division.

կը խօսին քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները։
կը հրաւիրուին հայրենակիցներ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՏԷՍԻՆԻ Կորիւն խումբի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 10էն 12, ընկ. Կ. Օհանեանի սրճարանին ներքնայարկին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

Ս. ՇԱՄՕՆԻ ենթակոմիտէի անդամական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Place de la Liberté, Café Decoususի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ջաւարեան, Եռագոյն եւ Կորիւն խումբի ընկերները վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 7ին ընկ. Կարօ Օհաննեանի սրճարանին ներքնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Իզմիտցիներու իրարօգնութեան միութեան Ա. Եռամսեայ ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, Salle de Bibliothèqueի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 241 Rue J. J. Rousseau. բոլոր ընկեր-ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Պէյրութի հայ հռոմէական պատրիարքարանի փոխանորդ Արհ. Յովհաննէս եպ. Նազլեան ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ այս կիրակի ժամը 10.30ին St. Gratienի հայ մայրապետարանի վանքին մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ։— 981.60։ Կարգադրեցինք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն Խօսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Ծաղիկ։ Իզմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը։ Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»։ Իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, Maroc).

— Տիկին Մաքրուհի Մանուկեան կը փնտռէ Պիթլիսի Դատվան գիւղացի ուստա Միսաք Յարօեան, հօր անունը Տէրօ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները։ Իմացնել՝ A. Assadourianի Coiffeur, 86 rue Rébéval, Paris (19).

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի ժողովրդային Գրադարանը, վարձքով կու տայ վիպական, ազգագրական եւ ամէն տեսակ գիրքեր։ Գումարը կը տրամադրուի նպաստ զանազան միութեանց ժողովներուն։ Դիմել Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկուններ ժամը 7—8.30, 206 Rue Duguesclin, Lyon.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITION
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
30 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1660

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ՀԱՄԵՍՏ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԼՈՒՐՋ

Անչի օր ուշադրութեան յանձնեցինք Ներգաղթի առեւտխին առթիւ յարուցուած «ղալմաղալ»ը, ափ մը մունետիկներու կողմէ։ «Ղալմաղալ» մը, որ առնուազն չտեսութիւն կ'ենթադրէ։

Ըսենք աւելորդ անգամ մըն ալ, որ ոչ հայրենիքը, ոչ ալ Ներգաղթը չեն կրնար մենաշնորհ դառնալ այս կամ այն խմբակին ձեռքը։ Չեն կրնար դրամագլուխ ծառայել խուժանավարութեան։

Քիչ մը համեստ եւ աւելի լուրջ, պարոններ, եթէ ձեր նպատակն է գործ տեսնել եւ քանի մը հազար աշխատաւոր փրկել օտարութենէ։

Ներգաղթը մեր պահանջն եղած է և է տասը տարիէ ի վեր։ Ներգաղթը անձեռնմխելի, բնական իրաւունքն է տարագիր բազմութիւններուն։ Եւ չի կրնար վաճառքի նիւթ դառնալ։

Որքան ալ դժնդակ ըլլան պայմանները, Ռընոյի կամ Սիթռօէնի ծխնելոյզները չեն որ պիտի փրկեն հայ բանուորն ու գիւղացին, այլ հայրենիքի հողը։ Անոր բուխերիկն ու արօրը, անոր փտակն ու սարը։

Այստեղ, չափազանց մեծ պատիւ պիտի ըլլար վիճիլ այն փետրաթափ անծեղներուն հետ որոնք մեզ թշնամի հռչակելով Հայաստանի, թշնամի կը համարեն նաեւ Ներգաղթին։

Մենք պահելով հանդերձ մեր տեսակէտները, պատրաստ ենք — միշտ ալ պատրաստ եղած ենք — օժանդակելու Ներգաղթի կազմակերպութեան գործին։ Տակաւին քանի մը տարի առաջ, գործնական առաջարկներ ալ դրած ենք այս մասին, թէ հրապարակաւ եւ թէ մասնաւոր, «հանգամանքաւոր» խօսակցութեանց ընթացքին։

Գիտենք որ շատ մը բաներ վեր են Երեւանցիներու կարողութենէն, եւ կը կարօտին գաղութներու աջակցութեան։

Ճիշդ ասոր համար ալ, աւելի քան անհրաժեշտ կը գտնենք ընդհանուր, կեդրոնական կազմակերպութիւն մը, որ իրաւասութիւնն ունենայ խօսելու դէմ դիմաց, իրաւունքներ արժեցնելու եւ պարտականութիւններ ստանձնելու։ Մարմին մը, որ կարենայ համախմբել արտասահմանի բոլոր օրկաններն ու հոսանքները, կեդրոնացնել անոնց բարոյական ու նիւթական ուժերը, եւ տրամադրել թէ՛ հայրենիքին եւ թէ ցիրուցան, անճար բազմութիւններուն։

Երեւանցիները սրբազան պատերազմ հրատարակեցին այդպիսի ո՛րեւէ ձեռնարկի դէմ, եւ ըրին ինչ որ կրնային ընել, մթնոլորտը թունաւորելու համար։ Ստեցին, խեղաթիւրեցին, խառնակեցին, իրենց ետեւէն քաշելով զանազան տարրեր։

Այսօր ալ կը շարունակուի այդ փոքրոգի ռազմախաղը։ Կը շարունակուի նոյն տարրերուն ձեռքով եւ նոյն թափով։

Բարի վայելում, եթէ յաջողին ո՛ր եւ է բան շահիլ այդ ճամբով։

Խնդիրը այն է որ, Երեւանը պէտք ունի գաղութներու աջակցութեան։ Անոնց համակրութեան եւ մանաւանդ նիւթական մեծագումար օժանդակութեան։

Հայաստանի «վարչապետ»ը ինք, Թուաբանական հաշիւներով շեշտեց այդ անհրաժեշտութիւնը, հազիւ Փարիզ հասած։ Եւ կը փորձէ տրամադրութիւն ստեղծել մասնաւոր խօսակցութիւններով։

Արդ, ոչ Վռամշապուհ եպիսկոպոսները, ոչ Գ. Կիւլպէնկեանները, ո՛չ ալ սա ողորմելի Հօկը պիտի կրնան արդարացնել Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի յոյսերը, առանց հաւաքական եւ ծաւալուն կազմակերպութեան մը, առանց համաժողովրդական օրկանի մը։

Ուրիշ խնդիր, թէ Երեւանը ճարուած դրամին համաձայն մարդ պիտի առնէ, եւ ուսերը պիտի թօթուէ, բոլոր մեղքերը ձգելով գաղութներուն վրայ։ Ինչպէս ըրաւ, տարիներ առաջ, հռչակաւոր Չիչէրինը, իր խարդախ եւ խայտառակ ծրագրին առթիւ։

Իշխանութիւն մը որ նախ 6000, յետոյ 4000, եւ տարիներու ընթացքին համագումար 17,000 տարագիր ընդունելու ծրագիր ունի, չի կրնար խտրական, խեղկատակ միջոցներով գլուխ հանել զայն։

Չի կրնար կոնակը տալ տժգոյն խմբակի իր, սիրաշահել քանի մը ազա-էֆէնտիներ, եւ արհամարհել աշխատաւորներու վիթխարի զանգուածը, որ բոլորովին ուրիշ բան կը սպասէ։

Եթէ Գ. Տէր Գաբրիէլեան Փարիզի մէջ ալ չըմբռնէ այս իրողութիւնը, կը նշանակէ թէ իր ձեռքով պիտի թաղէ Ներգաղթի ծրագիրը։

Թո՛ղ Դաշնակցականները դուրս մնան իրենց արձանագրութիւններէն։ Թող անոնք մաս կազմեն «սեւ ցանկ»ին — քանի որ Երեւանը այնքան գոհհկացեր է, այսպիսի խտրականութիւն հաստատելու համար։

Բայց թող լաւ կազմակերպուի գործը, որպէս զի դուռ չբանայ զանազան բախտախնդրութեանց եւ շահագործումներու, ինչպէս տեսանք նախընթաց փոխադրութեանց ընթացքին, մասնաւորապէս Յունաստանի մէջ։

Քիչ մը համեստ եւ աւելի լուրջ, — ահա ինչ որ կը պահանջէ գործին կարեւորութիւնն իսկ, եթէ իրապէս կ'ուզեն իրականացնել ոչ թէ 17 կամ տասը հազար, այլ գոնէ հինգ հազարի «վերաբնակում»ը։

Մէկդի՝ ճամարտակութիւններն ու ամուլ յոխորտանքները

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ԼՔԷ՞

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Հավաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ Ժընեւէն, օգոստ. 28 թուականով.— Ազգերու Դաշնակցութեան «Հաւաս»ի ներկայացուցիչը կը կարծէ գիտնալ թէ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի յառաջիկայ նիստին եւ հոգատարութեանց կիրարկման մասին նախատեսուած վիճաբանութեան առթիւ, ֆրանսական կառավարութիւնը մտադրութիւնն ունի յայտարարութիւն մը ընելու, ծանուցանելու համար թէ, հետեւելով Իրաքի հարցին մէջ՝ Անգլիոյ տուած օրինակին, Ֆրանսա կ'առաջադրէ մօտերս հրաժարիլ Սուրիոյ իր հոգատարութենէն։ Թէ նախապէս, հոգատարութեան տակ գտնուող երկիրներու իշխանութեանց հետ պիտի բանակցի դաշնակցութեան մը կնքման համար եւ յետոյ պիտի խնդրէ Սուրիոյ ընդունելութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Այս լուրը հաղորդելով մէկտեղ, «փըթի փարիզիէն» կը յայտնէ թէ պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ զայն, թէ ֆրանսական կառավարութիւնը որեւէ կերպով չէ փոխած իր դիրքը սուրիական հոգատարութեան հանդէպ։ Ֆրանսական թերթը պէտք կը տեսնէ նաեւ դիտել տալու թէ նման որոշում մը մէկէն ի մէկ չի տրուիր, ինչպէս ցոյց կուտայ լուրին մէջ յիշուած Իրաքի օրինակը։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ՎԱՐԿ ԿԸ ԲԱՆԱՆ ԱՆԳԼԻՈՅ

Գրեր էինք թէ Անգլիոյ պետական դրամատան և ելեւմտական նախարարութեան ներկայացուցիչները Փարիզ են եկած, փոխառութեան մը մասին բանակցութիւններ կատարելու համար։

Այս բանակցութիւններուն կը մասնակցէին նաեւ ֆրանսական գլխաւոր դրամատուններու տնօրէնները։

Բանակցութիւնները վերջացան համաձայնութեամբ եւ ֆրանսական դրամատունները Անգլիոյ պիտի տրամադրեն 5 միլիառ ֆրանք, մաս մը վարկի, մաս մըն ալ մէկ տարիէն վճարելի տոկոսաբեր պարտամուրհակներու ձեւով։

Միեւնոյն ատեն, նման բանակցութիւններ կը կատարուէին նաեւ Ամերիկայի մէջ, ուր նոյնքան գումար մը գտած է Անգլիա։ Որով, 10 միլիառի փոխառութիւն մըն է որ կը կնքէ Անգլիա։

Անգլիոյ երեք կուսակցութիւնները վերջնապէս ճշդեցին իրենց դիրքը

ՀԷՆՏԸՐՍԸՆ ՊԵՏ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Անգլիոյ երեք կուսակցութիւնները վերջնապէս ճշդած են իրենց դիրքը, հանդէպ նոր կառավարութեան, որ վստահութեամբ պիտի կրնայ կռթնիլ ազատականներու եւ պահպանողականներու ամբողջութեան վրայ, իր դէմ ունենալով աշխատաւորականները։ Այս կերպով, կառավարութիւնը պիտի կրնայ ապահովել մեծամասնութիւն մը, որով խորհրդարանին ընդունիլ տայ տնտեսական բարենորոգման իր ծրագիրը։ Բայց եթէ արհեստակցականները շարունակեն իրենց թշնամութիւնը կառավարութեան դէմ, կասկած կայ որ խռովութիւններ ծագին, երբ ծրագիրը սկսի գործադրութեան դնել։

Պահպանողականները կազմակերպած էին մեծ հաւաքոյթ մը, ուր իրենց պետը Պոլտուին, պարզեց այն պատճառները որոնք ստիպեր էին զինքը մտնելու ազգային միութեան դահլիճին մէջ։ Ներկաները երեսփոխաններ, լորտեր եւայլն, միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեցին Պոլտուինի ընթացքին հանդէպ։

Ազատականներն եւս նման բանաձեւ մը քուէարկեցին։ Իսկ աշխատաւորականներու հաւաքոյթին ներկայ էին 250 երեսփոխաններ՝ 280ի վրայ։ Հաւաքոյթին ներկայ էր նաեւ արհեստակցաններու ընդհ. խորհուրդը։ Ներկայ դահլիճին աշխատաւորական նախարարներէն, այս հաւաքոյթին ներկայ էր միայն Լորտ Սէնքէ, որուն մէկ ճառը ունկնդրուեցաւ հանդարտութեամբ։ Ներկաները, ինչպէս գրեր էինք երէկ, միաձայնութեամբ աշխատաւորականները յայտարարեցին ընդդիմադիր կառավարութեան։

Իսկ երկրորդ քուէարկութեամբ մը, աշխատաւորականները Մաքտոնըլտի տեղ՝ կուսակցութեան պետ ընտրեցին Հէնտըրսընը 6 ձայնի պակասով։

Սնօտըն որոշած է քաղաքական կեանքէ քաշուիլ, անմիջապէս որ ներկայ կառավարութեան գործը վերջ գտնէ։ Իսկ Մաքտոնըլտ, կը սպասէ իր ընտրական շրջանակին որոշման, որ հաւանաբար իրեն աննպաստ ըլլայ, քանի որ իր շրջանակը կազմուած է հանքագործներէ։

Անգլիոյ խնայողական ծրագիրը

Թէեւ Անգլիոյ նոր կառավարութիւնը տակաւին լրիւ չէ մշակած իր ելմտական բարւոքման ծրագիրը, սակայն կը կարծուի թէ մտադրած է զեղչել 300,000 պաշտօնեաներու թոշակը շաբաթական 1-5 շիլինի հաշւով. տնտեսագէտներու յանձնախումբը դէմ արտայայտուած էր այս միջոցին, սակայն այդ կերպով, պետական գանձը խնայած պիտի ըլլայ տարեկան 800.000 ոսկի։

Պաշտօնեաներու ընկերակցութիւնները կը բողոքեն այս կարգադրութեան դէմ, դիտել տալով թէ 1921էն ի վեր, թոշակներն արդէն նուազած են զգալի կերպով. Տուրքերու յաւելման մէջ, կառավարութիւնը նկատի ունի նաեւ գարեջուրը եւ ծխախոտը։

Երբ խորհրդարանը գումարուի սեպտ. 8ին կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն պիտի ներկայացնէ տնտեսական եւ ելմտական օրինագիծերը, որպէսզի երկիրը գիտնայ թէ ինչ չափով հաւասարութեան սկզբունքը յարգուած է։

Լիտվինով-Քուրցիուս տեսակցութիւնը

ՌՈՒՍԵՒԼԵՀԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ռուսիոյ արտաքին գործավարը Լիտվինով. Ժընեւի ռուս պատուիրակութեան անդամներուն հետ, հասաւ Պերլին, ուր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին Քուրցիուսի հետ։

Տեսակցութեան մասին որեւէ ստոյգ տեղեկութիւն չէ հաղորդուած ցարդ, սակայն յայտնի է թէ կապ ունի Ֆրանսայի, Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ, ոչ-յարձակողական դաշինքի մը կնքման բանակցութիւններուն հետ։

Պերլինի կառավարական շրջանակները բնական կը գտնեն Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ յարաբերութեանց բարելաւման համար, կատարուած ձեռնարկները։ Իսկ ազգայնականները, չեն ծածկեր իրենց մտահոգութիւնը թէ ֆրանքեւռուս դաշինք մը կրնայ արժէքէ զրկել Պերլինի ռուսեւգերման դաշինքը, եւ թէ, եթէ Ռուսիա մօտենայ Ֆրանսայի, գերման ճարտարարուեստին կողմէ Ռուսիոյ ցոյց տրուած դիւրութիւնները պարապ եղած պիտի ըլլան։ Բայց երբ իմացուեցաւ թէ կը կատարուին նաեւ լեհեւռուս բանակցութիւններ ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքման համար, մտատանջութիւնները աւելի սաստկացան, կարծելով թէ Ռուսիա գաղտնի ձեռնարկներ կը կատարէ ընդդէմ Գերմանիոյ։

Բոլշեւիկեան զեկոյց մը «Թաս» գործակալութեան միջոցով, հանգարտեցուց մտքերը։ Հաւանաբար նոյնը ընելու գացած է Լիտվինով Պերլինի մէջ։

Կը կարծուի նաեւ թէ, այս տեսակցութեան ընթացքին, Քուրցիուս անդրադարձած է համայնավարներու Գերմանիոյ մէջ ցոյց տուած գործունէութեան, որ փաստուածէ թէ կը վայելէ Մոսկուայի քաջալերութիւնը։

Լիտվինով, մամուլի ներկայացուցիչներուն կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ, հերքելու համար Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ կատարուող բանակցութեանց լուրերը։ 1927ին այս մասին սկսած բանակցութիւնները ընդհատուած են եւ չեն վերսկսած։

«Շիտակ է աւելցուց Լիտվինով, թէ Մոսկուայի լեհ դեսպանը այս օրերս, խորհրդային կառավարութեան յանձնեց դիւանագիտական պաշտօնաթուղթ մը, որ քանի մը տարի առաջ կատարուած բանակցութեանց ամփոփումն է»։

Լիտվինով հերքեց նաեւ այն լուրերը թէ Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ յարաբերութիւններուն մասին, բանակցութիւններ կատարուած են երրորդ պետութեան մը հետ։ Խորհրդային կառավարութիւնն ըսաւ, կը փափաքի ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքել բոլոր պետութեանց հետ, բայց առանց պայմանի։ Կը յուսամ թէ Ֆրանսայի հետ կատարուող բանակցութիւնները, մօտերս պիտի յանգին գոհացուցիչ արդիւնքի»։

Սեւցաւը Իրաքի մէջ

Հռոմէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, Պասրայի մէջ սեւցաւի (քօլէրա) դէպք մը պատահած ըլլալով, այդտեղի առաքումներուն դէմ առողջապահական խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են։

ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Թրքական «Սօն Փօսթա» թերթը կը գրէ.—

Հինգ տարի առաջ, Հռոմի մէջ խորհրդաւոր պայմաններու տակ սպաննուեցաւ նախկին եպարքոս Սայիտ Հալիմ փաշա։ Այդ ատենէն ի վեր քննութիւն կը կատարուէր, բայց որեւէ արդիւնք ձեռք բերուած չէր։

Կ'իմանամք թէ իտալական կառավարութիւնը, արտաքին գործավարութեան միջոցաւ դիմած է Թուրք դատական իշխանութեան եւ ուզած որ լսուին մէկ երկու անձեր որոնք շատ մօտէն վկայ եղած են դէպքին։

Այս առթիւ տեղեկութիւն առնուած է ծանօթ անձէ մը, որ այժմ Վոսփոր կը բնակի։ Պատմուածին համաձայն, իրիկուն մը Սայիտ Հալիմ փաշա կ'անցնի Հռոմի մէկ փողոցէն, իրեն հետ ունենալով այս անձը։ Յանկարծ յարձակում կը գործուի իրենց վրայ եւ քանի մը ձեռք հրազէն կը պարպուի։ Սայիտ Հալիմ փաշա կը ստանայ քանի մը գնդակ եւ կը մեռնի։

Թովի անձը այդ ժամանակ դատական իշխանութեան չէ հաղորդած խնդիրը։ Իտալական ոստիկանութիւնը, հակառակ իր բոլոր ճիգերուն, չկրցաւ ձերբակալել յարձակողները, որովհետեւ քօմիթէճիները շատ զգուշաւոր շարժած էին։

Այն պարագան, որ հինգ տարի յետոյ քննութիւնը կը վերսկսի, ցոյց կուտայ թէ յարձակողներու հետքին վրայ նոր նշաններ գտնուած են։

Անգործութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Վերջին վիճակագրութեան մը համաձայն, օգոստոս 22ին, նպաստընկալ անգործներու թիւն էր 36972, որոնց 8562ը կիներ։Այս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ

Գրեց՝ ՄԱԼԽԱՍ

Ա. հատոր. տպգր. «Հայրենիք»:

520 էջ եւ 133 նկար:

Եւ ասիկա տակաւին Ա. հատորն է Ապրումներու այս շարքին, զոր գրի կ'առնէ Մալխաս, խոստանալով յաջորդաբար տալ Բ. եւ Գ. հատորները:

Հայրենիք ամսագրի ընթերցողները թերեւս մղուին մտածելու, թէ հեղինակը այժմ գրքի ձեւով հրապարակ կը դնէ այն ինչ որ արդէն հրատարակած է ամսագրին մէջ: Թերթելով գիրքը, սակայն, ընթերցողը պիտի տեսնէ, որ բազմաթիւ նոր գլուխներ աւելցած են արդէն տպագրուածներուն վրայ, որոշ մասեր մեծապէս ընդլայնուած ու ամբողջացուած են եւ գրեթէ նոր գործ մը երեւան է հանուած:

Այս հատորին մէջ առաջին առթիւ աչքի կը զարնեն նկարները, թիւով 133 հատ եւ պատշաճօրէն տարտղնուած զանազան գլուխներու մէջ: Նկարներու այս անօրինակ ճոխութիւնը գրաւական է, որ հեղինակը ճիգ ու ծախք չէ խնայած իր գործը տպաւորիչ, հաճելի ու խօսուն դարձնելու:

Եւ եթէ այս բազմապիսի նկարներէն շատեր ժամանակի ընթացքին երեւցած են հայ կամ առանձնապէս դաշնակցական հրատարակութիւններու մէջ ու այժմ կը վերարտադրուին, քիչ չեն նաեւ այնպիսիները, որոնք բոլորովին անտիպ են: Այժմ Մալխաս զանոնք լոյս աշխարհ կը հանէ մեծ խնամքով, այսպէսով ճշմարիտ ծառայութիւն մը մատուցանելով շատ շատերու յիշատակին, որոնք անյայտութեան մէջ պիտի կորսուէին, իրենց ա՛յնքան յուզիչ նուիրումներէն ետք հայ յեղափոխութեան դժնդակ գործին, եթէ գուրգուրոտ ձեռք մը չճգնէր, ահագին դժուարութիւններով անշուշտ — լոյս աշխարհ բերելու անոնց խոնարհ դէմքերը եւ կամ ուրուագիծը տալու անոնց կատարած ապերախտ, այլ վսեմ աշխատանքներուն:

Եւ արդէն այս գրքին մեծագոյն արժէքը, այս կէտին մէջ է: Հայ յեղափոխութեան պատմութիւնը, ճիշտ է, տակաւին գրուած չէ եւ թերեւս երկար ժամանակ պիտի անցնի, աւա՜ղ, մինչեւ որ այդ մեծ աշխատանքը գլուխ բերուի հանգամանօրէն ու արժանավայել լրջութեամբ: Բայց յեղափոխութեան ակնյայտնի դրուագներ, դէպքեր, գէթ իրենց ընդհանուր գծերուն մէջ, մթութենէ դուրս են բերուած եւ ապրող հայութեան աչքերուն առջեւ են դրած զանազան հրատարակութիւններով: Մեծերը, լիտրները, անունով ու գործով հռչակ ստացողները ամէն տեղ չափով մը կըրցած են գտնել իրենց փառքը խօսող ու գործը պարզող լեզուներ ու գրիչներ: Իսկ անդին մնացած է հսկայ լեգէոն մը խոնարհներու, որոնք յեղափոխութիւնը իրենց ուսերուն վրայ են տարած, զոհաբերած են անոր իրենց ամէն ինչը, կրած են գործին սեւ, բիրտ, ֆիզիքական ծանրութիւնը, եւ սակայն, անոնց անունն իսկ անծանօթ է մնացած կամ հազուադէպ անգամ միայն կարճ յիշատակութեան արժանացած որ եւ է տեղ:

Ահա այս խոնարհներու լեգէոնէն մաս մը դէմքեր դուրս կը բերէ Մալխաս, եւ այնպիսի գուրգուրանքով, որ կը վարակէ ընթերցողը եւ գիրքը կը դարձնէ հոգեպարար թանգարան խոնարհ հերոսներու:

Այս մէկ հատիկ հանգամանքը բաւարար պիտի ըլլար, որ Մալխասի Ապրումները լայնօրէն տարածուէր գաղթահայ ժողովրդի տուներէն ներս եւ կարդացուէր ամենուրեք:

Մալխաս կը պատմէ մեզ այն դէպքերն ու պարագաները, որոնք ո եւ է չափով իր յեղափոխական գործունէութեան հետ կապ են ունեցած: Կը յիշատակէ կամ կը բնորոշէ այն դէմքերը, մեծ ու պզտիկ, որոնք իր անձին հետ ո եւ է կերպով շըփման են եկած: Ասոր համար ալ, ո եւ է շրջանի յեղափոխական պատմութիւնը կամ ո եւ է դէպքի լրիւ լուսաբանութիւնը չէ որ կուտայ: Ան պարզապէս գրի առած է իր անձնական ապրումները, առանց որ եւ է աղբիւրէ նիւթ հաւաքելու կամ ո եւ է լիակատար դրուագ պատմութեան համար գրի առնել փորձելու:

Ասիկա պատճառ դարձած է, որ Ապրումները դառնայ թռուցիկ, եւ իր անձին հետ կապուած գործերու թեթեւ յուշագրութիւն, ինչ որ թէեւ իբր ընթերցանութեան նիւթ հաճելի դարձուցած է գիրքը, բայց, իբր յեղափոխական շարժման գէթ մասնակի յուշագիր, շատ քիչ բան աւելցուցած մինչեւ այժմ եղածներուն վրայ:

Այս կէտը մատնանշել կ'ուզեմ ոչ թէ բացասական մտքով, այլ անոր համար որ հասկնալի դառնայ, թէ Ապրումները հայկական յեղափոխութեան զանազան դէպքերու չոր, թուական կամ ժամանակագրական մէկ թուումն մասանցը չէ, այլ աւելի շուտ վէպ մը — տեղ տեղ քմածին երեւալու չափ երանգաւորուած — որուն մէջ հարիւրաւոր մարդիկ ու տասնեակներով միջավայրեր շարժանկարի նման իրարու կը յաջորդեն, արագ արագ ընթերցողը փոխադրելով մէկ միջավայրէն միւսը, մէկ գործէն միւսը, այն արագութեամբ ինչ արագութեամբ որ հեղինակը ինքը ապրած է այդ բախտորոշ ժամանակաշրջանը:

Այս արագութեան ընթացքին, սակայն, ան յաջողած է վեր հանել դերակատար դէմքերու բարացուցական, կենցաղային գիծերը մեծ ճշգրտութեամբ ու մանրամասնութիւններով, տալ մեզ մարդիկը այնպէս ինչպէս եղած են անոնք իրենց ամենօրեայ կեանքին մէջ իբր ուտող, մտածող, խօսող, գործող էակներ եւ ոչ թէ միայն իբր հերոսներ, իրենց շրջապատէն ու պայմաններէն վեր թռիչք գործող կէս գերմարդեր: Մալխաս պատկերացուցած է մարդոց սովորական կեանքն ալ եւ ոչ թէ անոնց հերոսական պահերը միայն:

Այս հանգամանքը քիչ առաւելութիւն չէ Ապրումները առանձնապէս հետաքրքրական դարձնելու տեսակէտէն, քանի որ մինչեւ հիմա եղած նմանօրինակ ուրիշ հրատարակութիւններ գրեթէ զուրկ են այս առաւելութենէն:

Մալխասի գրելու ձեւն ալ տարբեր է մինչեւ այժմ հրատարակուած յուշերու գրչաձեւէն: Ոճը թէեւ պարզ է ու անպաճոյճ, տեղ տեղ անխնամ, երբեմն՝ Հայաստանի ներշնչիչ վայրերու նկարագրութեան մէջ՝ գրաւիչ ու բանաստեղծական, բայց դիւրասահ է ու հաճելի: Մարդ կը մղուի մտածելու, թէ մէկ շունչով գրի է առած ամբողջը, առանց սեթեւեթի ու արուեստական ճիգի, ճիշդ այնպէս ինչպէս ներքին մղումներ տուն տուած են իր գրչին: Աճապարանք մը կայ ամենուրեք, շուտ ըսելու, շուտ փակելու դէպքի մը կամ դէմքի մը ուրուագիծը, որպէս զի ժամանակ ու տեղ մնայ անցնելու յաջորդին:

Այս պարագան վէպի երանգ է հագցուցած Ապրումներուն, վէպ մը, որուն դերակատարները կ'երեւան ու կ'անհետանան առանց իրենց ամբողջական հասակով հրապարակ գալու, թէեւ անոնց հանդէպ պատմողը ունի սրտի ու հոգիի գորով ու խօսք:

Այսպէսով այս գիրքը դարձած է թանգարան բազմաթիւ ու բազմապիսի դէպքերու, դըրուագներու ու դէմքերու: Այս պատճառով ալ տեղ տուած է բազմաթիւ նկարներու:

Ապրումներու մէջ ամէնէն շատ գտնուած բանը հիւմորն է, չափազանցութեան հասնելու չափ առատ: Գրքին սկիզբէն մինչեւ վերջը՝ Մալխասը չէ կրցած ազատիլ անոր տիրապետութենէն: Ընդհակառակն, ուզած է որ տիրական դառնայ ան, հակառակ անոր որ այսպիսով բովանդակութեան լրջութիւնը չափով մը մնասուած է եւ դէպքերն ու դէմքերը տեղ տեղ զգեցած են զաւեշտական գոյն:

Եւ հեղինակը արդէն կը խոստովանի այս, երբ կ'ըսէ. «Ես այն դժբախտներէն եմ, որ քիչ թէ շատ ծիծաղելի կողմ կը գտնեմ միշտ հերոսի մը մէջ, ու թոյլ չի տար խնդուքս որ իմ մէջս հերոսի մը դէմքը ամբողջանայ: Միշտ բան մը պակաս կը մնայ»:

Այս բնորոշումը վերին աստիճանի ճիշդ է իր գրքին համար ալ: Խնդուքը թոյլ չէ տուած Մալխասին, որ իր գրքով պատկերացնէր ամուր, յարգանք պարտադրող, ամբողջական դէմքով երեւցող, տպաւորիչ դէպքեր ու դէմքեր: Այս թեթեւութիւնը միւս կողմէ պատճառ եղած է, որ գիրքը կարդացուի ոչ միայն իբր յուշ, այլ նաեւ իբր զուարթ վէպ, ժամանցի աղբիւր: Ասիկա, եթէ շատերու համար տխրութիւն է այսօրինակ երկի մը մէջ, ոմանց համար ալ դրական գիծ է: Շատ մարդիկ կան, որոնք կը նախընտրեն այս կարգի ընթերցանութեան նիւթեր եւ կը խորշին այնպիսիներէն, որոնք կը մղեն զիրենք մտածելու:

Ապրումներու մէջ կան նաեւ շարք մը վերլուծական տեսութիւններ արդէն մեծ ու պատմական դէպքերու կամ երեւոյթներու մասին, ինչպէս հայ-թաթարական ընդհարումներ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, ընկերվարութիւն, ռուսական յեղափոխութիւն եւայլն, Մալխաս կը մօտենայ ասոնց նոյն թեթեւ ոգիով ու նոյն հիւմորով: Տպաւորական, ենթակայական գնահատումներ, post factum վճիռներ, որոնք շատերու համար վիճելի են: Հեղինակը չաշխատիր փաստել ու համոզել, այլ կ'ըսէ ու կ'անցնի, այնպէս ինչպէս ինք տեսած կամ զգացած է: Այս մասերը գրքին մէջ իրենց արդարացումը ունին թերեւս այն պատճառով, որ Մալխաս պատմութիւն չէ որ կը յաւակնի տալ մեզի, ինչպէս կ'ըսէ նախաբանին մէջ, այլ իր անձնական ապրումները, որոնք բնականէն պիտի ըլլան ենթակայական: Ապագայ պատմագիրը կրնայ գտնել առոնք, առնել միայն այնքանը, որքանը իբր փաստական արժէք կրնայ դիմանալ: Միւսները կը մնան իբր անցողական տպաւորութիւններ, գրի առնուած վերին աստիճանի անկեղծ շեշտով:

Շատ բաղձալի էր, որ ընթերցասէր Հայեր չզրկուէին այս հաճելի ու օգտակար գիրքէն եւ առիթ տային հեղինակին հրատարակելու յաջորդական հատորները, նոյնպէս ճոխ՝ դէպքերով, դէմքերով, նկարներով եւ քիչ մը նուազ ճոխ հիւմորով:

ԱՍԱՏՈՒՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՈՒ ԳԱՌՆՈՒԿՆԵՐ

Աղապապա՛, ինծի աղուոր խուզի մ'ա՛ռ,
Պըզտիկ ըլլայ, խարակեօզ ու ճերմակ գառ:
Նայէ՛, խոտերն ի՛նչտար մենծցան, երկընցան,
Մէջն է մըտեր, կը կոխկըռտէ Մարիցան:

Մեղքը չէ՞, հա՛յր, պոռա՛, կանչէ՛, գառնուկիս
Համար, ըսէ, փէ՞ք շատ փարա պիտի տաս:
Մայիսին կաթ չի՞ տար...: ինչո՞ւ կը խըրնդաս...:
Շատ խոտ կուտամ, բոլոր օրը թո՛ղ ուտէ,
Ան մէկդիէն կը բուսնի, ջուրն ալ մօտ է,

Առտու իրկուն էս ջուր կուտամ հաւուզէն:
Գառնուկիս ալ տա՞մ ան ջուրէն, չըլլա՛յ զէն,
Հայրի՛կ, ընտո՞ր ջուրը կաթի կը փոխուի...,

Երկինքէն ալ լուսինն ինտո՞ր կը կախուի...,
Նայէ՛, հայրի՛կ, գիտես քի կաթ են թափեր...,
Երկինքը, հո՞ն ալ գառներ կա՞ն, Հոնկէ՛ բեր,
Պզտի պզտի լուսընկան ալ պույնուզի
Մը կ'ըլմանի, իրա՞ւ, հայրի՛կ, հոն խուզի
կա՞յ, ամա մենք՝ ընտո՞ր կ'ըլլայ՝ չենք տեսնար,
Աճապ գա՞ռ են մանտըր յուսերն անհամար,
Առտուն կանուխ լե՞ռը կ'իջնան, խո՞տ կ'ուտեն,
կանանչ խոտերն ըսել է քի լուս սիւտ են:

Հովիւն անցաւ, չէ կանչեցիր նէ, հայրի՛կ,
Նորէ՞ն կուգայ... պզտիկ, ճերմակ, կլորիկ
գառ մը զատենք... Թող տը չի՞ տար չոպանը,
Ծաղիկ կուտանք. ու ես իրեն գրպանը
Ոսկի հաւկիթս ալ կը դընեմ, որ տանի
Իրեն տղուն. ան ալ աճապ գառ ունի՞...:
Աղուոր հայրիկ, աղէկ որ դուն չոպան չես,
Ան ի՛նչ մարդ է, մունտառ, չիրքին, սեւերես,
Ամա չոպան ըլլայիր նէ, շատ խուզի
կ'ունենայի...: Ջոպա՛ն մը ալ, նա՛, խուզի՛,
խուզի՛ կ'ուզեմ, աղապապա՛, կանչէ՛, բա՛ց
Ջափուխ դուռը, Մառի՛, դուռը բա՛ց:
խուզիս, նա՛, խո՛տ. ջո՞ւր ալ կ'ուզե՞ս, մի՛ պոռար,
ինծի նայէ՛...: էշն է, չէ՛, ան չի զըռար,
Հայրի՛կ, խուզիս կը վախնայ կոր մեր էշէն,
ըսէ՛, կտոր մը թող եուլա՛ըը քաշեն,
Անկաճները երկան երկան տընկեր է,
Աչուըներն ալ խոշո՛ր խոշո՛ր...: եկե՛ր է
Աղամուճաս, թող էշը ներս տանի, հա՞:
Էյէր մէյ մը հանէ ծանր հի՛ ի՛ հա՛,
խուզիիս բա՛նը բուսած է, Աղուորի՛կ,
Ան ի՛նչ աղուոր, կըլոր, բամպակ, գէր փորիկ,
երեսս նայէ՛, տաhա պույնուզ ալ չունիս:
Թուշըդ սիրեմ, մեր պախճային կը հանի՞ս,
փիւթիւն քուկդ էն աս խոտերը, կե՛ր, մենծցի՛ր:
Ամա՜ն, ինչո՞ւ չուվանն ատանկ փաթտեցիր,
Հիմակ ընտո՞ր խալըսեմ քեզ, մի՛ դառնար,
կեցի՛, խուզի՛ս, կը խըխտըվիս... չե՛մ կրնար,
Աղամուճա՛ս, հասի՛ր, ծանը մարեցա՛ւ...:

ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԺԳ.

ՍԻՐԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տեղ մը կը ծեղղըրուին տափակ քիթե՛րը, կ'ուլի պատասխանատու կը նկատուին թանձր շուրթերը, եւ դժբախտութիւններու պատասխանատուութիւնը կը նետուի սեւամորթներո՛ւ վրայ...

Մէկ ուրիշ տեղ ամէն տեսակի քիթեր, ամէն ձեւ շուրթերն ու ամէն գոյնի մորթերը կը ներդաշնակուին իրարու, կը դաշնակցին, պատերազմ ծրելով դասի ու դասակարգի դէմ...

Եւ սովորակա՛ն է տեսնել բոլոր դասակարգերու միացումն ու պատերազմը անոնց դէմ, ո սիրահարութիւնը տարբեր

Ու այսպէս բոլոր տարբեր թիւնները երկրի վրայ սի հարութիւններու տարբերու նէն կը ծնին...

— Իր քիթը բնա՛ւ տարբեր իմինէս, իմ շուրթերը հաճոյ պիտի միանային իր շուրթեր միատեսա՛կ էին մեր մորթերը նոյն դասակարգի ու հայատ թեան մէջ էինք, բայց որովհե տարբե՛ր սիրահարութիւններ ու ցանք, չկրցանք հաշտուիլ իր հետ...

— Իսկ ես կուուի մտայ անոր այն պատճառով միայն, որ իր նման չէին մեր սիրահար թիւնները...

— Իմ խնդիրս բոլորովին

ՀՐԷԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

(ԱՌԱՋԻՆ ՍԻՐՈՅ ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ)

Սիրելի՛ մայրիկս, կ'ուզեմ գաղտնիք մը խոստովանիլ քեզի, սակայն չիմանա՛յ հայրիկը: Գիտե՞ս ինչու: Որովհետեւ հայրիկը այնքան չի սիրեր զիս, որքան դուն...:

...Ո՛չ, սիրելի մայրիկս, մեղք կը գործեմ այսպէս ըսելով: Հայրիկը զիս նուազ չի սիրեր. այլ ան ուրիշ կերպ կը սիրէ զիս, դուն ուրիշ կերպ, այս է ճիշդը:

Որովհետեւ հայրիկ է, քիչ մը խիստ է: Երկար մօրուք մը ունի: Հայրիկներուն երեսը գգուանքի յարմարութիւն չունի, մինչ մայրիկներուն երեսը թաւիշի պէս է: Յետոյ իր աչքերը բոլորովին տարբեր են, նայուածքն ալ բացարձակապէս ուրիշ: Մինչ քու աչքերդ, երբ ինծի կը նայիս, կը ճառագայթեն յորդագեղ զուարթութեամբ, այսուհանդերձ ինծի կը թուի թէ արցունքի թեթեւ ամպով մը ծածկուած են: Ա՜խ, քու աչքերդ շա՜տ անուշ են եւ ազնուական: Դուն ինծի համար թէ մայրիկ ես եւ թէ բարեկամուհի: Ես չեմ կրնար գաղտնիք պահել քեզմէ: Այդ քու աչքերովդ, դուն դո՛ւրս կը հանես գաղտնիքներս իմ սրտէս:

Հայրիկը տարբեր կը նայի ինծի: Քիչ մը լուրջ է, այնպէս որ պաղ կը թուի: Այո՛, սիրելի մայրիկս, իր աչքերը բոլորովին տարբեր են: Երբ փոքրիկ էի, նուազ կ'երկնչէի ու կը քաշուէի հայրիկէն: Կը յիշեմ թէ ի՛նչպէս հաճոյք կը զգայի իր վիզը նետուելով: Կամ ծունկերուն վրայ: Խուլի խուլի կ'ընէի իր մազերը, եւ իրարու կը հիւսէի մօրուքին թելերը: Բայց հիմա, ա՛լ չեմ կրնար: Ամէ՜ն բան փոխուած է, փոխուա՜ծ...

Անգամ մը, մտիկ կ'ընե՞ս, սիրելի մայրիկս, հիւանդ էի: Յանկարծ արթնցայ եւ տեսայ, որ երկուքդ ալ վրաս կախուեր էք, անկողնիս վրայ: Դուն կուլայիր սիրտով, քնքշութեամբ, իսկ հայրիկը, սիրելի մայրիկ, հայրիկը ահաւո՜ր դէմք մը ունէր: Հասկցայ, որ հայրիկը բարկացած է Աստուծոյ դէմ, զիս հիւանդացուցած ըլլալուն պատճառով: Վախէս, փակեցի աչքերս: Այդ օրէն ի վեր, չեմ կրնար մօտենալ հայրիկին՝ ճիշդ ինչպէս առաջ կը մօտենայի, բան մը կ'արգիլէ զիս: Յաճախ, սրտէս փափաք մը կուգայ, կարօտագին փափաք մը վազելու իրեն, բայց, ա՜խ, չեմ կրնար...:

Կ'ըսես, որ քի՞չ կը սիրեմ հայրիկը: Աստուած չընէ: Ընդհակառակն շատ կը սիրեմ զայն, չափազա՜նց, եւ ամէն օր ու ամէն ժամ քիչ մը աւելի: Երբ ինծի կը մօտենայ, յատկապէս կուգայ ուրախութենէս, հոգիս կը դողայ անհամբերութենէս: Ահա հիմա, կ'ըսեմ, պիտի բռնէ ձեռքերէս: Հիմա՛ հիմա՛ կուրծքին պիտի սեղմէ զիս...:

Իսկ երբ քեզի հետ եմ, չեմ դողար: Դուն կը սիրես զիս միշտ նոյն ձեւով: Դուն միշտ ժամանակ ունիս հետս խօսելու ու խաղալու: Հայրիկը շատ զբաղած է, շա՜տ: Գիտեմ, կ'ուզէ որ հարուստ ըլլամ, ուստի շատ կ'աշխատի:

Սիրելի՛ մայրիկս, կ'ուզե՞ս գիտնալ գաղտնիքս: Բայց, ա՜խ, կ'ամչնամ...: Կ'ըսես թէ մայրիկներէն պէտք չէ ամչնալ: Լա՛ւ ուրեմն, գիտե՞ս, անուշիկ մայրիկս...: Ա՛յ, նստէ՛ թիկնաթոռին վրայ, պատուհանին առջեւ, այսպէս, ճի՛շդ այսպէս...:

Ա՜խ, ի՛նչքան գեղեցիկ է արեւը, որ մարը կը մտնէ, ի՛նչպէս իր ճառագայթները, տժգունած վարդերու պէս, քնքշութեամբ կը հանգչին ազնուական դէմքիդ վրայ: Ա՜խ, սիրելի մայրիկս, ինչքա՜ն գեղեցիկ ես դուն, ազնուակա՜ն գեղեցկութեամբ...:

Սպասէ՛, ծունկի պիտի գամ ոտքերուդ տակ, երբ գաղտնիքս ըսեմ, երեսիս չնայի՛ս հա՞: Սպասէ նստիմ աթոռիդ վրայ եւ պատուհանէն դուրս նայիմ եւ այնպէս պատմեմ:

Ո՛չ, այսպէս չե՛մ կրնար, կ'ամչնամ արեւէն: Կը տեսնե՞ս, ի՛նչպէս կը պլպլայ իր լիափայլ լոյսով: Բայց արեւը ինչո՞ւ այսքան տխրութեամբ կը հեռանայ իրիկուններ, մա՛յր: Թող որ գլուխս խոնարհեմ սրտիդ վրայ, անուշիկ մայրիկս, եւ աչքերս ալ խփեմ, իսկ դուն ձեռքդ ճակատիս վրայ դիր:

Դուն չէի՞ր ըսեր թէ զիս թեթեւ կը զգաս քու կուրծքիդ վրայ: Ես, քու մանչդ, 16 տարեկան եմ, եւ գլուխս այնքա՜ն թեթեւ է, այնքա՜ն պզտիկ...: Ամէն բան գաղփաղփուն է եւ տկար իմ մէջս:

Մի՛ տրտնջար, մայրիկս: Աստուած այնքան ալ շնորհազուրկ չէ թողած զիս: Եթէ մարմինս գալուն է, փոխարէն՝ օժտուած եմ ուրիշ գանձերով: Նախ եւ առաջ հետդ խօսելու երջանկութիւնն ունիմ, յետոյ անհուն գիշերներ ունիմ, զորս հիւսած եմ հրաշալի երազներով, իսկ այսօր ալ քաղցրիկ ու քնքուշ գաղտնիք մը ունիմ: Երբ աչքերս խփեմ, պիտի պատմեմ քեզի: Փորձենք,— ա՜խ, ի՛նչքան դժուար է խոստովանիլը...:

Ճիշդն ըսելով, մեծ բան մը չէ, այլ միայն հէքեաթային ճաճանչներու հիւսկէն մը: Սակայն եւ այնպէս ծանր կը ճնշէ մտքիս ու սրտիս վրայ, քարի մը նման...:

Մտիկ կ'ընե՞ս, մայրի՛կ...:

Ո՛չ, սպասէ՛, չեմ կրնար այսպէս բացէ ի բաց պատմել գաղտնիքս: Բայց, մտիկ ըրէ՛, կը յիշե՞ս, ինծի 10 կոպեկ տուած էիր երէկ: Բան մը չեմ գնած եւ սակայն կոպեկները չկա՜ն: կորսնցուցի՞, կ'ըսես: Մի հաւատար: Չէ՞ որ աղքատներուն տալու համար տուիր 10 կոպ արդ ես ի՞նչպէս կրնամ կորսն աղքատներուն դրամը: Մէկո՞ւն Անշուշտ այո: Աղքատի՞ մը Չեմ գիտեր: Թերեւս այո, թե ոչ: Մտիկ ըրէ եւ պիտի գիտնա

Երէկ հրաշալի վերջալոյս կար: Դուն սորվեցուցեր ինծի վերջալոյսը: Եւ ես կը դիտե՛մ, դիտեմ ու կը տեսնեմ ինչ որ տեսներ ուրիշները: Ահա թէ ի մինակ կը պտըտիմ ես: Ուրեմն, այսպէս, մեն-մինակ կը պտ քաղաքին ծայրը, հոն ուրկէ տեսնուի արեւը լիառատ, լ մօտէ՛ն: Տուները կը շտկուին բարձրակարկառ, իսկ արեւը, մուտին, կը դիտէ զանոնք եւ վրայ կը տարածէ իր վերջին ռագայթները: Հրաժեշտ կ տուներուն:

Եւ ես աչքով կը հետեւէի դախադաց ստուերներուն, հետզհետէ աւելի կը թանձրա լոյսին ետեւը: Կը լեցնէին պութիւնը, զոր կը կազմէր շէնքերու ձգած միջոցը: Ստուեր անխնայ կը հալածէին ծիրան սին վերջին հետքերը: Եւ,

բեր է… Մենք նշանուա՛ծ էինք իրարու հետ եւ կը պատրաստուէինք պսակուի՛լ… «Մեր ունեցած փոքրիկ դրամագլուխով քիչ մը կանոնաւորե՛նք մեր ապագայ բնակարան այս տունը»…: «Ո՛չ, ես ճանապարհորդել կ'ուզեմ», պատասխանեց…. «Բարի՛ ճանապարհ, ուրեմն»… ըսի անոր…

— Մինչեւ մեռնի՛մ, ու մինչեւ թիղ մը խոտ բուսնի գերեզմանիս վրայ, չպիտի կարողանամ հաշտուիլ իրեն հետ ու մոռնալ այն օրը, երբ մեր նորածնի թաղումէն վերադարձիս, փոխանակ արցունքներու, իր սիրածի թեւերուն մէջ գտայ զինք…

Այսպէս պարզ է թէ ինչո՞ւ վաճառականը վաճառականին աղջիկ կուտայ, եւ նախարարը նախարարին:

Ու այսպէս պարզ է թէ ինչո՞ւ յուզիչ բարեկամութիւն մը կայ անոնց միջեւ, որոնք սիրահարուած են դրամին, ու անոնց՝ որոնք կը զարպասեն աթոռներուն…

Բազմաթիւ չենչող երիտասարդներ ճանապարհ ինկան ու դիմեցին դէպի միեւնոյն նպատակը, որովհետեւ միեւնոյն էր իրենց սիրահարութիւնը…

Կան՝ որ կը կարծեն թէ համախոհութեամբ կարող են սպաննել ատելութիւնը, որովհետեւ կան որոնք պղտիկ են, կամ աղախին՝ ու զարմանալի բաներ կ'ակնկալեն իրարու զարնուած երկու քարերու աղմուկէն…

Ու այսպէս ամէ՛ն չափ ու ամէն *հասակ իր* սիրահարութիւնն *ունի… եւ* սիրահարութիւնն է չափն ու հասակը…

Ո՞վ կարող է զանազանել խամաճիկներն եւ անոնք, որոնց սիրահարութիւնը *«պատրե՛լ»* կը կոչուի…

Տարբերութիւն մը կա՞յ հոպիտներու եւ պարող արջերու միջեւ…

Բնակա՛ն է որ կը հասնին, բնակա՛ն է որ կը հաւասարին խոհանոցին. բոլոր անոնք՝ որոնց սիրահարութիւնը *խոհանո՛ցն է*…

Եւ նոյն չափ բնակա՛ն է որ կը հասնին, եւ նոյն չափ բնակա՛ն է որ կը հաւասարին երկրի մը բոլոր *անոնք, որոնց* սիրահարութիւնը կը նոյնանայ երկրի՛ մը հետ…

— Ո՛վ դու, որ կը տենչաս պսակի կամ փեսայութեան, որո՞ւ հետ պիտի կապես քու կեանքդ եւ որո՞ւ հետ տեղի պիտի ունենայ քու ամուսնութիւնդ…:

ՄՈՒՍԱՄԻՐ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԵՆՔ, պարբերական Փարիզի երիտասարդ գրողներու համանուն խմբակին, թիւ 2, ճոխ բովանդակութեամբ եւ քննադատական բաժինով: Տարեկան բաժնեգին 40 փր., արտասահման 2 տոլ., դիմել Նշան *Պէշիկթաշլեանի*, 261 Fbg. St. Martin, Paris.

Տեղի անձկութեան պատճառով, *Նազըմ փաշայի յուշերը* յետաձգուած են քանի մը օրուան համար:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀՈԳԻՆ

Այսօր «Յառաջ»ի մէջ լոյս կը տեսնեն երկու կտոր, որոնք կը փորձեն ներկայացնել մանուկներու հոգին: Երկուքին մէջ ալ մանուկը ինքն է, որ կ'արտայայտուի: Տէմիրճիպաշեանի ոտանաւորին մէջ դեռ շատ փոքր է ան, այս պատճառով հեղինակը ուզեր է քիչ մը շատ միամտութիւն խառնել իր արտայայտութեանց: Այնտեղ մանուկը կը խօսի պատկերներով, ոտանաւորը քիչ մը թատերական է, եւ կը վերջանայ Եղիայի մտասեւեռումով — խեղդամահ ըլլալ: Փէրէցի արձակին մէջ պատանի մըն է, որ այլեւս արբունքի դողերը կ'ապրի, կը նշանակէ թէ հոգին աւելի խորութիւն ստացած է: Արդարեւ, Փէրէցի արձակին մէջ, ի՛նչ յաջողութեամբ կը կը պատկերանայ այդ հոգին, իր խորութեամբ, իր փրփուրներով, իր արուեստով: Մեծագոյն արուեստագէտները մանուկներն են, կ'ըսեն հոգեբանները: Եւ իրաւամբ, ինչպէս Փէրէցի պատանին, ան նիւթէ նիւթ կ'ոստոստէ կարծես, հազար խաղերով ու պատկերներով կը ջանայ ծածկել իր կեդրոնական յոյզը, սակայն երբեք չի հեռանար անկէ, թիթեռնիկի մը պէս կը դառնայ անոր շուրջը եւ ի վերջոյ վարպետի խաղաղութեամբ կը յանձնէ ձեզի, կը փոխանցէ ձեզի յուզումը, որուն մասին կը խօսի:

Մանուկներու հոգիին ուսումնասիրութիւնը հին հարց է, բայց վերջերս մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձած է: Լիւքէ կը քննէ մանուկներու շինած պատկերը եւ գծագրութիւնները, զոր դուք անարժէք կը կարծէք, ինչե՛ր կ'ըսեն այդ անճոռնի գիծերը հոգեբաններուն: Այդ մասին երկու գիրք ունի: Քէյրա կ'ուսումնասիրէ մանուկներուն երեւակայութիւնը: Ռասմուսէն՝ մանուկներուն հոգեբանութիւնը: Գրականութեան մէջ եւս փորձեր եղան ուսումնասիրելու կամ օգտագործելու մանուկներու հոգին: Այսպէս Cahiers de l'Etoile, *անցեալ* տարի, ինչպէս գրեցինք «Յառաջ»ի մէջ, ամբողջ թիւ մը նուիրած էր մանուկներու բերնէն քաղուած պատմութիւններուն, վերջապէս մանուկներու ստեղծագործութեանց: Եւ յետոյ տատայիսթներն ալ կ'աշխատէին հետեւիլ մանուկին, որ կ'արտայայտէ նախ բնազդականը կամ ենթագիտակցականը: Եւ կ'ըսուի թէ այդ դպրոցին անունն իսկ թելադրուած է նորածիններու առաջին ճիչերէն:

ԼԵՆԻՆՆ ՈՒ ԱԼԻՆ

Պոէմ մըն է այս, զոր գրած է Եղիշէ Չարենց: Մեկ պրակ՝ ընդամէնը: Հայաստանի Պետական Հրատարակչականը երեւի շատ արժէք է տուեր, որ 6000 օրինակ լոյս է ընծայեր այս պոէմէն: Սուրխաթեանն ալ, իբրեւ գլուխ-գործոց, իր Հայ գրականութեան *գոհարներուն* մէջ է դրեր:

Ի՞նչ պոէմ է:

Նիւթը «վերցուած է իրականութիւնից»: Տրապիզոնի բոլշեւիկ հիւպատոսը Չարենցի պատմեր է թէ «Լենինի մահուան լուրը Տրապիզոն հասնելու օրը, կէս գիշերին, իր մօտ է գալիս Ալի անունով մի թուրք նաւաստի՝ իր վիշտն ու յարգանքն յայտնելու»: Չափազանց յուզուեր է Չարենց, ուզեր է այս «դէպքը» յաւերժացնել պոէմով մը: Սակայն երեւի, գրածին ինքն ալ չէ հաւներ եւ կը գրէ. «Կարծում եմ դէպքն արժանի է աւելի լաւ պոէմի, քան սա»:

Այս է, ուրեմն, նիւթը:

Բայց նիւթը կրնայ ճղճիմ ըլլալ, արուեստագէտին համար նիւթը չէ կարեւորը: Փէրէց գլուխ-գործոց արձակ մը գրեց պատանիի մը արբունքի առաջին դողին վրայ եւ Կնուտ Համսուն գեղեցիկ էջ մը… ճանճ մը փախցնելը նկարագրելու համար: Չարենց ի՛նչ շնորհք ցոյց կուտայ իր այս պոէմով:

Աշխարհի կեդրոնը— Մոսկովն է:
Մոսկովը մեկկայից էլ հին է:
Մոսկովից մեծ քաղաք— չիք:
— Քանի որ Մոսկովի միջին
Ապրում է ինքը—
Լենի՛նը:

Յետոյ կը բացատրէ թէ ի՛նչպէս Տրապիզոնէն Մոսկուա կ'երթան:

Ա՛յ, Մոսկովում հէնց էդ,
Ապրում է արխադաշ Լէնինը,
Նա որ մեծ է, ոնց որ ամենա-
մեծ խալիֆ:

Կը մեռնի Լէնին եւ թուրք նաւաստին գիշեր ատեն կ'երթայ ռուսական հիւպատոսարանը.

… Նայելով գետին,
Մի բանից ոնց որ վախելով
Ասում է դառնութեամբ լի.—
— « Ալի պլոխ, Ալի աղլիյոր…»:
Եւ հեռանում է քսւելով պատին:

Լմնցաւ: Պոէմ եւայլն լմնցաւ: Թերեւս ընթերցողը գեղարուեստական անակնկալի մը կը սպասէ, գեղեցիկ պատկերի մը, սիրուն արտայայտութեան մը, յուզիչ տրամադրութեան մը կամ… խնդալու առիթի մը: Չարենց, բարեբախտաբար, կը պատասխանէ.

Ուրիշ ի՞նչ.
Ոչինչ:
Խնդալու
կամ լալու պատճառ կարծեմ
չիք:

Չարենցի քննադատնե՛ր, ոտքի՛ ամբաստանեալի ձեր աթոռներուն վրայ:

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Վրացի մեծ բանաստեղծներէն *Ռուսթավէլիի* ընձենի (La peau de Léopard) *պոէմայէն կը քաղենք* հետեւեալ դասը սիրոյ եւ բանաստեղծութեան մասին.—

«Ճշմարիտ սիրահար մը պէտք է ըլլայ գեղեցիկ, բարձրահասակ, իմաստուն, խոհեմ, հարուստ, վեհանձն, ասպետական, ազատ, պերճախօս, սիրելի, շնորհալի, քաջ եւ յաղթապանծ:

Ճշմարիտ սէրը փափուկ խնդիր մըն է, դժուարամատոյց, եւ պէտք չէ շփոթել անառակութեան հետ:

Սիրահարը պէտք է ըլլայ հաստատամիտ, իր մտածման նուիրուած եւ պէտք է գիտնայ դիւրութեամբ եւ հաճոյքով հանդուրժել այն բոլոր տառապանքներուն, զորս պիտի կրէ այս աշխարհի մէջ:

Սիրահարը պէտք է չափազանց վերապահ ըլլայ, գիտնայ պահել գաղտնիքները, այրի ու մրկի իր սիրականին համար ներքին թաքուն կրակով մը, պէտք է գերին ըլլայ անոր:

Տաղաչափութիւնը, բանաստեղծութիւնը հնագոյն դարերէ ի վեր կը կազմեն իմաստասիրութեան մէկ ճիւղը: Գերագոյն աստիճանով հաճելի են եւ օգտակար նոյն ատեն:

Ճշմարիտ բանաստեղծը պէտք է գիտնայ համառօտագրել իր գաղափարը, որովհետեւ ամէնէն կարճ բանաստեղծութիւնը կրնայ ամէնէն հարուստը դառնալ:

Ճշմարտապէս բանաստեղծական լեզուն պէտք է ըլլայ ծաղկեալ, գեղազան երեւակայութեամբ եւ պատկերներով օժտուած, սակաւախօս, բայց ուժեղ, մեծ բանաստեղծին ոճը միշտ պէտք է երաժշտական ըլլայ»:

Ռուսթավէլի կը կարծուի որ ծնած է 1150ին, Ախալցխայի մօտ Ռուսթավի գիւղին մէջ, ուրկէ իր ծածկանունը: Մեռած է 1225ին: Կ'ապրէր Թամար թագուհիին օրով:

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԿՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 օգոստոս.— Հարիւրի մօտ սկաուտներ բանակ դրած են Սէնթ Անթուանի ծովեզրին մերձակայ անտառին մէջ: Ութսունը՝ Փարիզէն, ու մնացածը Մարսէյլէն: Տասնըութը վրաններու տակ եկած է ուռճանալու հայ պատանեկան կեանքը:

Բանակումի կեանքը կ'ընթանայ համաձայն ծրագրի մը, եւ կը հետապնդէ ֆիզիքա-բարոյական, կրթական նպատակներ: Մարզանք, խաղեր, լոգանք, սկաուտական դասախօսութիւններ, Հայոց պատմութիւն, նամակագրութիւն: Ահա՝ առօրեայ զբաղումները անոնց:

Վրանքիւղակը լաւ կազմակերպուած է: Ամէն կողմ մաքուր ու կոկիկ: կարգապահութիւն: Համապատասխան սնունդ, յարմար ու խնամիչ: Տղաքը՝ ընդհանրապէս բարեկիրթ ու զուարթ:

Բանակումի կեանքը կ'ընթանայ եւրոպական առումով: Գնահատութեան արժանի են յանձնաձողները: Երանի՛ թէ ան ընդհանրանար: Ու ամէն տարի կրկնուէր, աւելի լայն չափերու վրայ:

⁂ Օգոստ. 23, կիրակի յետ կէսօրին այս սկաուտներն ունեցան իրենց բանակումի հանդէսը աննախընթաց շուքով եւ մեծ ու ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեան: Անտառի մէկ բացատանին մէջ, ձողի մը վրայ, կ'ալեծփին ֆրանսական դրօշն ու հայ եռագոյնը: Ի՞նչ ուրախալի երեւոյթ: Անարգարօրէն ուրացուած հայ եռագոյնը վերջապէս իր արժանի տեղը կը գտնէ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը.ի շրջանակին մէջ: Բոլոր հայեացքները հաշտ ու սիրալիր են դէպի այն: Անշուշտ մէկ երկու չիլ նայուածքներու ալ կարելի էր հանդիպիլ, բայց որո՞ւ հոգ: Ցեղին ձայնն էր որ սրտերու խորերէն կը խօսէր: Դրօշը, հո՛ն ձողին վրայ, արծուի նման թառած, մարմնացու՞մը ցեղին հոգեկան ոգիին: Ով ի՛նչ կ'ուզէ թո՛ղ ըսէ. հայ տղան անդառնալիօրէն որոշած է ծունկի գալ անոր առջեւ: Զուր ու անտեղի են աջէն ու ձախէն կարդացուած գայլի աւետարանները:

Կը նախագահէ Պալագեան եպիսկոպոս: Հարիւրէ աւելի սկաուտներ կրծարձակ ու խրոխտ անցք մը կը կատարեն: Այս կ'ըլլայ բացումը հանդէսին:

Առոյգ ու սրտագին թափով կ'երգուին «Յառաջ Նահատակ», «Մեր Հայրենիք», «Լուսին չկար» եւայլն: Անտառը կը յորդի ծափով ու խանդավառութեամբ:

Մարսէյլի գայլուկները կ'ընեն զանազան գեղեցիկ խաղեր: Նոյնը նաեւ՝ սկաուտներու կողմէ: Տեղի կ'ունենան չափական մարզանքներ: Զուան կը քաշուի: Մարսէյլ եւ Փարիզ կը մնան հաւասար: Վրան զարնելու մրցում կ'ըլլայ: Մարսէյլ կը յաղթէ: Գեղամ Պօղոսեան, Վահան Մէսմեան, Յարութիւն Մանուկեան կ'ընեն յաջող արտասանութիւններ: Առիլեան (Փարիզէն) ուղերձ մը կը կարդայ:

Կը բանախօսեն Պալագեան եպիսկ. Յովհաննէսեան, Ե. Թորոսեան, Յակոբեան եւ Ազգին, որոնք բոլորն ալ կը ծանրանան Հ. Մ. Ը. Մ.ի նուիրականութեան ու մեծ դերին վրայ եւ կը ստեղծեն խանդավառ մթնոլորտ ու տրամադրութիւն: Տեղի կ'ունենան նոր արձանագրութիւններ, առաջնորդի հրաւէրին վրայ կը մեներգէ Օր. Ազգին:

Հուսկ ուրեմն ընդհ. հետաքրքրութեան մէջ, տեղի կ'ունենայ գնդախաղը: Ներկաները կրնկակոխ կանգնած են խաղադաշտի շուրջբոլորը եւ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին խաղին: Ոչ մէկ ձայն: Միայն սուլիչը վարիչին: Երբեմն ալ խանդավառ կանչեր: Տղաքը կը խաղան ծայր աստիճան կարգապահութեամբ, ինչ որ կը յատկանշէ իրենց սկաուտական հանգամանքը: Խաղը կը վերջանայ: Մարսէյլ յաղթական՝ 0ի դէմ մէկով:

Բանակումի կրակը կը ճառագայթէ: Պահը խորհրդաւոր է: Եւ յուզիչ: Երգեր, մենախօսութիւններ: Փարիզահայ 80 ամեայ ծերունիի մը թոռ ու թրթռուն ձայնը գրաբարախառն հայերէնով մը, կը վերացնէ սրտերը ազգային շունչով, հոգեկան մթնոլորտը բանակումի կրակին պէս տաք է: Ելեկտրական բոցը նուագ մը թաւալ կուգայ մտքէ միտք, եւ սրտէ սիրտ:

Գիշերը կը յառաջանայ: Ամէն ոք խոր տպաւորութեան տակ կը շտկուի դէպի իր ճամբան:

Այս ընդհանուր խանդավառութեան ընթացքին, Փարիզի հայ ծանօթ անուշավաճառ Պ. Սիրական Յովհաննէսեան 500 փր. նուիրեց Փարիզի սկաուտներուն: Յատկացուեցաւ Մարսէյլի սկաուտներուն:

Ճաշարանապետ Պ. Ճօշկունեան մէկ սնտուկ խաղող նուիրեց, Յովսէփ Գոչունեան ալ 250 պանան, բանակումի եկած սկաուտներուն:

Մարգիկ

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՄԵՔԵՆԱՅ

Ռուսիա տպագրական մեքենաները կը գնէ արտասահմանէն, մասնաւորապէս Գերմանիայէն: Այս պատճառով իր փոքրիկ «հանրապետութիւններն ալ, ինչպէս Հայաստան, կը նեղուին տպագրական իրենց «թուխքին» ընթացքին:

Վերջերս Ռուսիա ծրագրեց երկրին մէջ պատրաստել տպագրական մեքենաները եւ այդ նպատակով հիմնեց գործարան մը:

Տպագրական մեքենաները երկու *տեսակ են 1.—գլան* (rotatif) *եւ* 1—հարթ կամ պարզապէս մամուլ (presse):

Տպագրական գլան Ռուսիա ունի ընդամէնը 200 հատ, *(Գերմանիա* 3890): Հարթ մեքենայ՝ 4340, (Գերմանիա 15,000): Ռիբինսկիի մէջ հիմնուած գործարանը թերեւս բանի այս տարի: Կ'ըսեն թէ կրնայ տարեկան շինել 400 հարթ մեքենայ:

Երբ փոքրիկ Զուիցերիան ունի 235 տպագրական գլան, անշուշտ շատ քիչ է 200 հատը Ռուսիոյ համար: Ռուսիոյ ամէնէն գեղեցիկ եւ արդիական մեքենան կը գտնուի Երեւանի պետական հրատարակչականին տպարանին մէջ: Ռիբինսկիի գործարանին ճարտարագէտը Երեւան հասած է՝ ուսումնասիրելու համար այդ մեքենան, անոր գծագրութիւնն առնելու եւ նման մեքենաներ շինելու համար իր գործարանին մէջ: Այս մեքենային առաւելութիւններէն մէկն այն է, որ կէսը քանդելէ յետոյ տակաւին միւս կէսը կրնայ աշխատիլ: Կը յուսացուի, որ Ռիբինսկիի գործարանին մէջ պատրաստուած նման մեքենաները լոյս պիտի տեսնեն 1932ին, մարտ ամսուն: Տարեկան պիտի արտադրէ 75 գլան, իւրաքանչիւրը պիտի կարենայ մէկ ժամէն տպել 15,000 օրինակ:

ու տակաւ, մթութիւնը կ'աճէր, երկինքը աւելի կը խորանար, շարունակ կը խորանար: Հիմա, կ'ըսէի, կը լուսավառին աստղերը:

Այսպէս խօսելով ես ինծի հետ, հասայ կահագործներու փողոցը, լճին կողմէն, մեր հնամենի սինակոկին մօտերը: Վերջապէս սինակոկին առջեւն հասայ:

Օրհասական լոյսով ողորմուկ երեւոյթ մը ունի սինակոկը: Սեւցա՛ծ, մոխրամա՛ծ, փխրո՛ւն, խարխո՛ւլ: Սարդերը, գթալով, կ'աշխատին զայն ծածկել իրենց ոստայնով: Ապակիները կոտրած են, փեռեկ փեռեկ: Ընդհակառակն, հանդիպակաց բլուրին վրայ կը բարձրանայ վեհապանծ եւ շքեղ եկեղեցի մը գոթական:

Վերջալոյսին տակ տարբեր տեսք մը ունէր սակայն մեր սինակոկը: Մնաց որ, առաջին անգամ կը տեսնէի այդպէս: Փաթթուեր էր մութկապոյտ քօղով մը: Խորտակուած պատուհանները, որոնք սովորաբար կոյրի տպաւորութիւնը կը թողուն, կարծես հեռո՛ւն կը նայէին մանր ու լուրջ, խորո՛ւնկ խորո՛ւնկ: Կտուրը կենդանի կը թուէր, կ'ըսես՝ կը շարժէր: Տանիքէն եղջերուաքաղները կարծես կը թռէին: Պահ մըն ալ, եւ ահա պիտի անհետանային:

Մա՛յր, հիմա կը խորհիս որ ո՞ւր էր գաղտնիքս, իմ խոստովանութիւնս: Ո՛չ, անուշիկ մայրիկս, ո՛չ: Արդէն հիմա բոլոր այս բաները երեկուան աչքերո՛վս կը տեսնեմ… Ա՛խ, մայրի՛կ, մայրի՛կ, եթէ հարուստ ըլլայի, գիտե՞ս ինչ կ'ընէի: Կը նորոգէի սինակոկը: Կ'ուզեմ, որ սինակոկն ըլլայ բարձրանիստ, մինչեւ երկինքները հասնի: Տանիքը կը պատէի ոսկիով, եւ բիւրեղ կ'անցընէի պատուհաններուն:

Մտիկ կ'ընե՞ս, մայրիկս: Կը խորհիմ, որ կարելի է ապրիլ աշխարհի վրայ նոյնիսկ առանց սինակոկի: Քանի որ Աստուած ամէն տեղ է: Ո՛ւր ալ արցունք մը թափի, կը տեսնէ: Ուրկէ՛ ալ աչք մը բարձրանայ իրեն, կը տեսնէ: Ո՛ւր ալ վշտահար սիրտ մը հեկեկայ, կը լսէ: Բայց, վերջապէս, եթէ պէտք է սինակոկը, լաւ է որ բարձրանիստ ըլլայ, գեղեցիկ եւ վեհաշուք:

Երեկ մտածեցի բոլոր այս բաներուն մասին, սինակոկին մօտ նստած, երբ, յանկարծ լացի ձայն մը լսեցի: Տխո՛ւր ու համր լաց մըն էր այդ, քաղցր եւ վշտալի, որ յուզեց զիս: Դուն ալ, երբ նուագես, լացի այդպիսի ձայներ կը հանես դաշնակէն: Եւ ես կարծեցի թէ, ա՛խ, սիրելի՛ մայրիկս, ճիշտ ըսելով՝ ուզեցի զիս համոզել թէ, — ահա թէ ինչո՛ւ խփեցի աչքերս, որպէսզի այդպէս կարծեմ երկար ատեն, երկա՛ր, — վերջապէս հաւատացի թէ այդ ողբունակ եւ խորաձայն հեծկլտուքը սինակոկէ՛ն կուգար: Թէ սինակոկին հոգին նստեր՝ սուրբ խորանին վրայ, թանձր մթնշաղին մէջ ծածկուած, կուլար իր աւերակ խեղճութիւնը: Կուլար, որ արեւը զրկած է զինք իր շնորհներէն: Որ արեւը բուռ բուռ ոսկի ճառագայթ կը նետէր եկեղեցւոյն գմբէթին, բայց լոյսի ոչ իսկ շիւղ մը կուտար իրեն: Որ արեւը հազիւ թէ կը հաճէր, օրհասական պահերուն, ամէնէն լուսափաղփ ժամերուն իսկ, իրեն տալ, ողորմութեան մը պէս, տժգոյն ու թօշնած շառաւիղ մը, եւ այդ շառաւիղը հազիւ թէ կը հպէր իրեն ու յանկարծ կը փախչէր՝ կարծես անարգուած:

Բայց սինակոկէն չէ՛ր գար այդ հեծկլտուքը: Աղջի՛կ մըն էր, լացողը աղջնա՛կ մըն էր…:

Երկնցեր էր աւազին վրայ, ձեռքերը կը մխրճէր աւազին մէջ եւ չէր դադրեր լալէ: Երբ իրեն նայեցայ, տեսայ միայն շրջազգեստը, կեղտոտած, ծուիկ ծուիկ եղած, որ գորշ արատ մը կը ձեւացնէր ոսկեգոյն աւազին վրայ: Տեսայ նաեւ կօշիկները, կրունկները մաշած եւ ծռմռկած: Ուրիշ բան մըն ալ տեսայ կուրծքին…: Մայրի՛կ, կ'ամչնամ ըսելու…: Երբ երեւակայութեանս մէջ վերստին կը տեսնեմ այդ, տենդ կը զգամ: Մա՛յր, երեւակայէ՛, կծիկ մը չէկ մազերու, բոց մը շառ գոյնով: Խուրձ խուրձ կայծ կը նետէր դուրս…

— Ինչո՞ւ կուլաս, պզտի՛կ աղջիկ, և ի՞նչ կը փնտռես աւազին մէջ:

Կը լսե՞ս, մա՛յր, իր մայրիկը 10 կոպեկ տուեր է գնումի մը համար, անգորդ մը հրեր է զինք, դրամը գետին է ինկեր, եւ կորսուեր է աւազին մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ կուլար: Կը կարծեմ թէ ես 100 կոպեկ ալ կորսնցնէի, չպիտի լայի, այնպէս չէ՞, մայրի՛կ: Հարցուցի աղջնակին.

— Արծա՞թ դրամ էր թէ…

— Արծաթ դրամ… ըսաւ առանց երեսիս նայելու:

— Պիտի փնտռեմ ու գտնեմ, ըսի իրեն:

Եւ պառկեցայ իրեն պէս, ճիշդ քովիկը, աւազին վրայ, այնպէս կեղծեցի թէ կը փնտռեմ, յետոյ իրեն երկարեցի իմ 10 կոպեկս…:

— Ա՛յ…

Վեր ցատկեց ուրախութենէն: Գլխու շարժումով ետեւ նետեց մազերը: Եւ կարծես թէ ինծի թուեցաւ, որ իր դէմքը դուրս կուգայ ամպի մը տակէն, երեսը տժգունած էր, կապտաւուն լուսնկայի մը պէս, եւ աչքե՛րը… ա՛խ, մայրի՛կ, այդ աչքե՛րը…: Մա՛յր, մա՛յր, ես երբեք չպիտի մոռնամ այդ աչքերը…: Ինչքան խայտանք կար այդ աչքերուն մէջ: Այդ աչքե՛րը, ամբողջ գիշերը երազս լեցուած էր այդ աչքերով, մայրի՛կ, ամբողջ գիշերս այդ աչքերով…

Ահա, անուշի՛կ մայրիկս,… ա՛յս էր գաղտնիքս…: Կը ժպտի՞ս, մի՛ ժպտիր, մայրիկս, մի՛ ժպտիր: Ա՛խ, այն աչքերը, չե՛մ կրնար մոռնալ ես, երբե՛ք երբե՛ք…:

Մայրի՛կ, սիրելի՛ մայրիկ, կ'արտօնե՞ս զիս, որ նորէն երթամ կահագործներու փողոցը… պտըտելու համար… դիտելու համար… տեսնելու… նորէն տեսնելու.. միայն միայն մեր հինուկ մինուկ սինակոկը…:

ՓԷՐԷՑ

ԾԱՆՕԹ. — Փէրէց, ուրիշ անունով Իցհոկ Լէյբուշ, հրեայ գրող մըն է, որ մեռաւ 1915ին Վարշաւայի մէջ, Նախ գրեց եբրայերէն, յետոյ եիտտիշ լեզուով (Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի Հրեաներուն լեզուն): Մեծ բանաստեղծ մըն է եւ վարպետ մը նորավէպի մէջ: Կրած է Հայնէի եւ ռոմանթիզմի ազդեցութիւնը, յետոյ օգտուած՝ սէնպոլիսթ եւ տպաւորապաշտ դպրոցներէն, բեղուն գրող մը եղաւ, իրմէ հրատարակուած են 12 հատորներ, որոնք դեռ չեն ներկայացներ ամբողջական գործը, Շուտով այնքան գնահատուեցաւ, որ, իբրեւ միջազգային արժէք, թարգմանուեցաւ գրեթէ բոլոր մեծ լեզուներուն (ռուսերէնի, լեհերէնի, գերմաներէնի, սպաներէնի, անգլերէնի, ֆրանսերէնի), Հատուկտոր թարգմանութիւններ եղած են նաեւ հայերէն լեզուով: Փէրէց կ'արտայայտէ ոչ միայն մարդկային զգացումները, այլ նաեւ հրէական հոգին՝ ոճով մը, որ, յստակ ու թափանցիկ, գունեղ եւ անուշ, կենդանի եւ ջերմ, կը մատնէ մեծ արուեստագէտը իր մէջ:

Թուականէն մէկ շաբաթ առաջ, այս թիւը իջեր էր 36138ի: Ուրեմն մէկ շաբթուան ընթացքին,834իյաւելում մը:Յիշենք Թէնպաստընկալ անգործներու առաւելագոյն թիւն էր 51000 ապրիլի սկիզբները:

Անցեալ տարի, այս օրերուն, ամբողջ Ֆրանսայի անգործներու թիւն էր 950:

Միայն Փարիզի մէջ, կան 14125 անգործներ, իսկ Սէնի մնացեալ վայրերուն մէջ 11021:

Ֆրանսա մանող եւ անկից ելլող օտար աշխատաւորներուն թիւը կը պակսի: Օգոստոս 17էն 22 Ֆրանսա մտած են 259 օտարական աշխատաւորներ: մեկնած են 852 հոգի:

Հացին գինը կը բարձրանայ

Ցորենի եւ ալիւրի բարձրացման հետեւանքով, որոշուած է հացին գինը բարձրացնել 2,25էն 2,30ի:

Հայ վաճառական մը վիրաւոր

Էվրէօյի մօտերը ինքնաշարժ մը որ կը վարէր Պ. Մորիս Փոլիտորի, զարնուեցաւ ծառի մը: Պ. Փոլիտորի որ վէրքեր ստացեր էր գանկէն եւ մարմինին զանազան մասերէն, մեռաւ նոյն օրը, Էվրէօյի հիւանդանոցին մէջ:

Ինքնաշարժին մէջ, իրեն հետ կը գտնուէր Պ. Յովհ. Յովհաննէսեան, գոհարավաճառ, 39 Շաթօտէօն փողոց, որ ծնօտէն վիրաւորուած է:

Ռուսիոյ ապարանքները Գերմանիոյ

Բայխսպանքի հետ կատարուող ջանակցութիւնները Գերմանիայէն Ռուսիոյ յանձնուած ապրանքներու մասին, յանգեցան ժամանակաւոր կարգադրութեան մը: Գերման կառավարութեան կողմէ երաշխաւորուած ռուսական մուրհակները պիտի զեղչուին Բայխսպանքի կողմէ, սակայն միայն այն մուրհակները որոնց վճարման պայմանաժամը կը լրանայ սեպտ. 15ին: Այս մուրհակներուն գումարը կը հասնի 150 միլիոն մարքի:

Անշլուսը Լահէյի Ատեանին առջեւ

Ժընեւէն տրուած լուրի մը համաձայն, սառյգ կը թուի թէ Լահէյի Ատեանը, մինչեւ սեպտեմբեր 2 պիտի կրնայ իր խորհրդակցական վճիռը յայտնել աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութեան մասին: Հետեւաբար, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը պիտի կրնայ զայն նկատի ունենալ իր յառաջիկայ վիճաբանութեանց ընթացքին:

Իտալիա եւ Վատիկանի վէճը

Վատիկանի եւ Իտալիոյ միջեւ ծագած վէճը հարթուելու վրայ է: Տակաւին վերջնական համաձայնութիւն չէ գոյացած. սակայն արդէն, Նախագիծ մը պատրաստուած է կղերականներու յանձնախումբի մը կողմէ: Այս նախագիծը պիտի ենթարկուի երկու կողմերու քննութեան եւ հաւանութեան:

Թէեւ նախագծին մասին որեւէ տեղեկութիւն չէ հաղորդուած, սակայն կարգ մը շրջանակներ կը կարծեն գիտնալ նախագծին գլխաւոր կէտերը:

Կաթոլիկ կազմակերպութեանց դերը եւ գործունէութեան սահմանները ճշգրիտ կերպով պիտի սահմանուին: Կաթոլիկ երիտասարդներու կազմակերպութիւնները վերջապէս լուծուած պիտի մնան: Ասոր փոխարէն, երիտասարդ ֆաշիստներու կրօնական դաստիարակութեան ուժ պիտի տրուի, Վատիկանը գոհացնելու չափ: Ուրիշ կաթոլիկ կազմակերպութիւններ պիտի մնան կղերականներու ղեկավարութեան տակ:

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Շապին Գարահիսարի եւ շրջ. Ռազմիկ Հայր. միութեան կողմէ այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին: Մուտք գերեզմանատան Gambettaի դուռէն, 96 division.

Կը խօսին քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները:

Կը հրաւիրուին հայրենակիցներ:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN